Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

Institutio[n]es Imp[er]iales subiecta co[m]plexe. : Su[m]maria rubra multis additis textui distinctissime immixta. Grecum necessarium cum ipsius facillima expositione. Titulorum singulorum continuationes accommodas. Textuales diuisiones glosis adiunctas. Arborem ciuilem cum patenti [et] breuiuscula elucidatione. Metricam rubricarum omnium seriem. Glosas non sine augmento e regione signatas. Tabulam secundissimam glosarum medullas explicantem. Tabulam alteram titulos om[n]es alphabeti ordine co[n]nectente[m].

https://hdl.handle.net/1874/461649

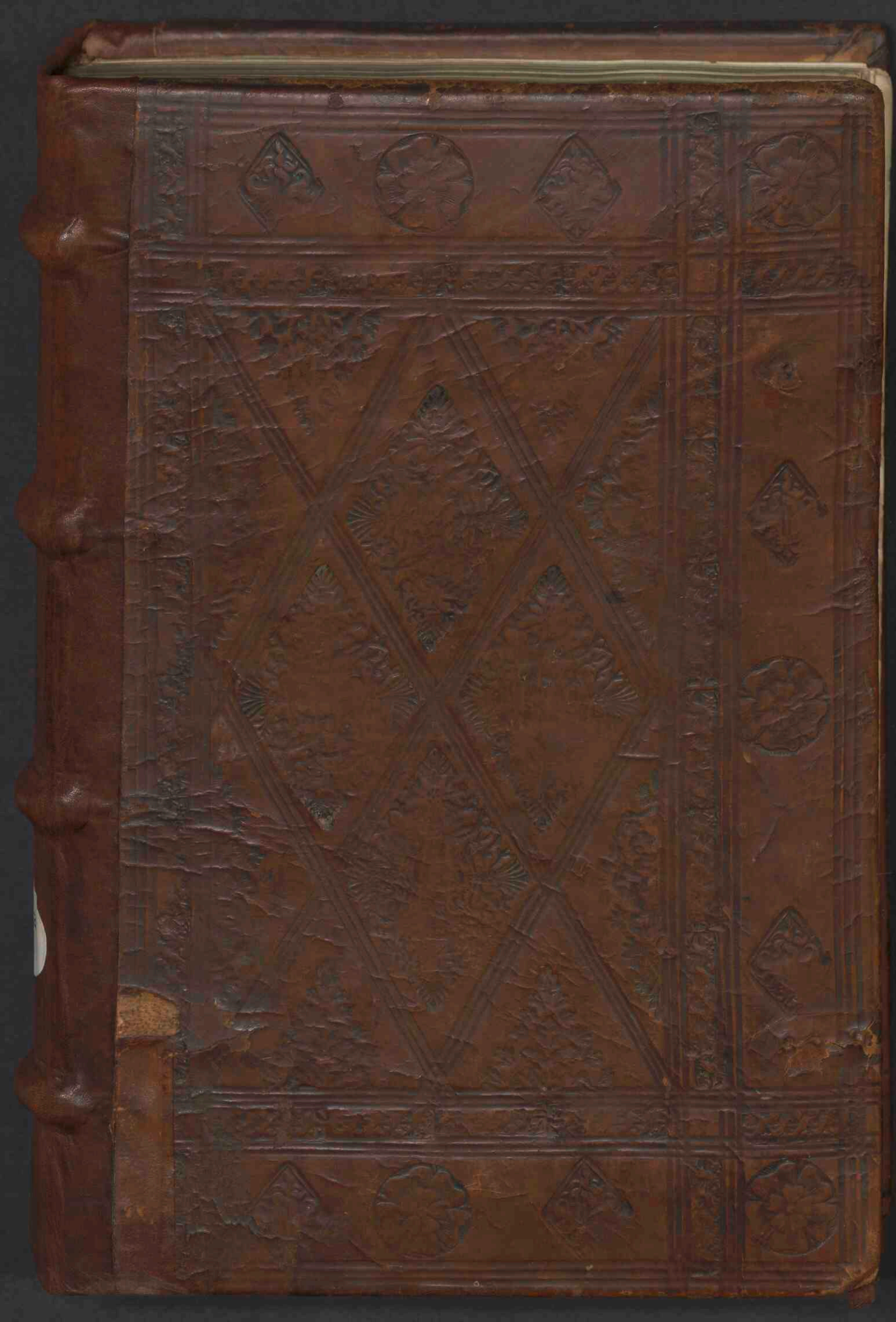

Dit boek is gescand in het kader van het Incunabelen project.

Een incunabel of wiegendruk is een boek of geschrift dat gedrukt is vóór 1 januari 1501. Gezien de bijzondere aard van deze vroege gedrukte werken is besloten deze uitgebreid te beschrijven en te digitaliseren.

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:
https://repertorium.library.uu.nl/collectie/incunabelen/

Bij deze boeken wordt ook de volledige buitenkant gescand en een scan gemaakt van het geopende boek. De hierna volgende scans zijn (in volgorde waarop ze getoond worden):

- het midden van het geopende boek*
- de rug van het boek
- de kopsnede
- de frontsnede
- de staartsnede
- het achterplat

*Een deel van de banden in deze collectie bevatten meerdere titels, het is dus mogelijk dat de pagina's in deze overzichtsscan horen bij een andere titel.

This book has been digitized as part of the Incunabula project.

An incunable or incunabulum is a book, pamphlet, or broadside that was printed before January 1st 1501. Due to their special nature a project has been started to better describe and then digitize these early printed works in our collection.

More information on this collection is available here:
https://repertorium.library.uu.nl/collectie/incunabelen/

The digitized version of these books includes scans of the outside of the book and a scan of the open book. The scans after this notice are (in the order in which they are shown):

- the open book (opened approximately in the middle)*
- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

*Some of the bindings in this collection contain multiple titles, therefore it is possible that this scan shows pages which belong to a different title.

ptiuatō stinianus post tractatum legatoꝝ de.l. falcidia ꝓlius ꝙ de fideicommissis tractauit: qꝛ lex falcidia in legatis ꝑus fuit inuēta ꝙ in fideicōmissis scōm. ℙ. vel sic dictuꝫ est de legatis: sed qꝛ de fideicōmissis sumꝰ pollicitus dicere. vt. ℨ. ō legatis. ℌ. sed ne ī ꝑmis: ꝛ īō de fideicōmissis tractemꝰ ꝛ qꝛ fideicom. aliud gñale aliud spāle. generale ℞o digniꝰ de gñali ꝑmo videamus: vt ℣. eo. in ꝑnc. ꝛ ℣. titu. j. in ꝑncipio.

Quunc trāseamꝰ.

Tor ℞iste tit. Diuisio tulꝰ diuidit in septē partes. Primo ponit qliter iure vetustissimo nō deuolutas ꝛ verecundia quadā fideicommissa ꝑstabantur. Secundo quomodo tpe augusti certis ꝑsonis ex necessitate ꝑstabātur vel etiā de iure ꝓtorio. Tertio quomodo fideicommissum fieri debeat vt valeat. Quarto quādo restituta erat hereditas q ex senatusconsulto transibant actiones omnes in fideicommissariuꝫ Quinto qualiter ex senatusc̄ōsulto vespasiano heres institutus poterat detrahere q̄rtā et qualiter dicto iure heres rogatus ō tota hereditate vt transirent actiones ꝓrata in fideicommissariū stipulatio interponebatur si heres volebat adire: si vero recusabat ex dicto senatusconsulto cogebatur. Sexto iustinianus ista duo senatusconsulta eq̄parat: et omnia que senatusc̄ōsul. trebel. statuit eidē reseruat. Et que senatusc̄ōsultū vespasianū statuit attribuit senatusc̄ōsulto trebel. tā ꝙ ātiquiorī. Septimo circa materiā fideicōmissoꝝ certos casus dubitabiles ꝓīt. scda ibi: postea. Tertia ibi. In primis quarta ibi restituta. Quinta ibi. Iꝫ qꝛ heredes. Sexta ibi. Sed qꝛ stipulatōes. Septima ibi. Nichil autem iter est.

C A generalib⁹ tanꝙ a dignioꝛibus est inchoanduꝫ. ꝛ olim heres de fideicōmisso grauatus non cogebatur de necessitate ad fideicommissi ꝓstationē deinde ponit vnde dicatur fideicōmissum: ꝛ q̄s primo statuit illud de necessitate restituꝛ. hoc dicit Aretinus.

NUnc trāseam⁹ ad fideicōmissa ſz pri⁹ est vt de hereditatibus fideicōmissarijs videam⁹. Sciendu᷑ itaq; est omnia fideicōmissa primis tēpoꝛib⁹ infirma esse. qꝛ nemo iuit⁹ cogebat ꝓstare id de quo rogatus erat. Quibus⁹ enim nō poterant hereditatē vel legata relinquere: si reliquebāt fideiꝛmittebant eoꝝ qui capere ex testamēto poterāt hereditatem. ꝛ ideo fideicōmissa appellata sūt qꝛ nullo ꝯ vinculo iuris: sed tātū pudoꝛe eoꝝ qui rogabantur cōtinebant. Postea diuus primus augus⁹ semel iterūq; gratia personarum⁹ motus: vel quia per ipsius salutem rogat⁹ quis diceretur: aut ob insignem quoꝛundā pfidiam iussit cōsulib⁹ auctoꝛitatē suam interponē[a]. Ob quia iustum videbatur ꝛ populare[b] erat: paulatim cōuersum est in assiduā iurisdictionem: tantusq; eoꝝ⁹ fauoꝛ fact⁹ est: vt paulatim etiā ꝓtoꝛ ꝓpꝛius crearetur[c] q̄ de fideicōmissis ius diceret: quez fideicōmissariū appellabāt. C Ad hoc vt valeat fideicommissuꝫ vniuersale ex testamēto debet heres vniuersaliter instituꝛ: qui pōt grauari de tota vel ꝙte hereditatis capaci restituenda. hoc dicit Aretinus.

C In ꝑmis igitur sciendum est opus esse vt aliquis recto iure testamento heres instituat[s] eiusq; fidei committat: vt eā hereditatē alij restituat: alioquin inutile[h] est testamētuꝫ in quo nemo heres instituit. Cū igit aliq̄s scripserit: lucius titius heres esto: pōt adiscere: rogo te lucii tici vt cū primum poteris hereditatez meam adire: eāq; caiseio reddas ꝛ restituas. Potest autem quisq; ꝛ de parte restituenda heredem rogare. Et liberum est: vel pure vel sub condictione[i] relinq̄re fideicommissum: vel ex certo die.

C Qui restituit hereditatē remanet heres nomine: ꝛ i fideicommissariuꝫ transeunt omnes actiones. hoc dicit Aretinus. C Restituta autem hereditate is quidem qui restituit nihilomin⁹ heres permanet[k]. Js vero qui recipit hereditatem: aliquando ꝯheredis: aliq̄n[m] legatarij loco habebat. Et in neronis q̄dē tpoꝛib⁹. Trebellio[n] maximo ꝛ āneo seneca cōsulib⁹[o] senatusc̄ōsultū factū ē: quo cautū est: vt si hereditas ex fideicommissi cā restituta sit: oēs[p] actiones dicꝛ vt. ff. ad trebel. facta. ℌ. si sub ꝓdcōne. ℌ Heres ꝑmanet. no. qō semel ē semp erit: sic. ff. de mil. l. etiaz si sine. ℌ. sed qō papi. ꝛ ff. de here. īstitu. l. ei qui solꝫuendo. in fi.

[l] C Aliq̄n. i. ꝑm vnum ius vt ꝓ trebel. vt stati dicet. nā oīa transibant.

[m] C Aliq̄n. i. ꝑm aliud ius non erat loco heredis sed legatarij. vt ꝓ pegasiano ꝑm qō retinet institut⁹ quartā vt. ℣. e. ℌ. sed quia. et. ℌ. postq̄.

[n] C Trebellio. ꝛ hic dictū fuit trebellianū senatusconsultū vt et macedonianū a macedone. vt. ff. ad mace. lege ꝓma.

[o] C Consulib⁹. scilicet existētibus.

[p] C Oēs. imo non oēs etiam per trebellianum. vt ℣. eodem. ℌ. ergo. cōtra. Solutio. licet hic dicat oēs nō tamē dicit tote. vel in totuꝫ secūdum Johannē vel dicꝛ quando de toto erat rogatus habebat locum quod hic dicit si aūt retēta quarta de cetero erat rogat⁹ hz locū o. ij.

[a] C Interponere. scilicet vt fideicommissis ꝓsētur generaliter in omnibus.

[b] C Et populare. idest populo expediens.

[c] C In assiduā iurisdictiōe. i. vt assidue de ꝟ ius reddat etiam ab alijs q̄ a consulib⁹ Accur.

[d] C Eoꝝ id est fideicōmissoꝝ.

[e] C Crearetur vt. ff. de oꝛi. iuris. l. ij. ℌ. post deinde diuus

[f] C In primis igit scilicet qꝛ ius fideicom. expositurī sumus: quoniā autez fideicō. vniuersalia et singlaria. hoc scilicet vt heres instituat ī sua habent natura cōmuniter igitur ꝛ de eo in ꝑmis notandū est: sic ꝛ ecōtra dicitur ꝛ continuatur ℨ. de le. ℌ. sed ne in primis.

[g] C Heres istituatur. potest etiam ab intestato: vt ℣. eo. ℌ. ꝓterea. que est contra.

[h] C Inutile nota non valere testamentū sine here de. sic. ff. de bis que ī testa. de. l. ꝓxime. ꝛ. ff. ō codi. l. finali.

[i] C Sub condictiōe. que ꝛ a quo sūt implendi dic vt. ff. ad trebel. facta. ℌ. si sub ꝓdcōne.

[k] C Heres ꝑmanet. no. qō semel ē semp erit: sic. ff. de mil. l. etiaz si sine. ℌ. sed qō papi. ꝛ ff. de here. īstitu. l. ei qui solꝫuendo. in fi.

[l] C Aliq̄n. i. ꝑm vnum ius vt ꝓ trebel. vt stati dicet. nā oīa transibant.

[m] C Aliq̄n. i. ꝑm aliud ius non erat loco heredis sed legatarij. vt ꝓ pegasiano ꝑm qō retinet institut⁹ quartā vt. ℣. e. ℌ. sed quia. et. ℌ. postq̄.

[n] C Trebellio. ꝛ hic dictū fuit trebellianū senatusconsultū vt et macedonianū a macedone. vt. ff. ad mace. lege ꝓma.

[o] C Consulib⁹. scilicet existētibus.

[p] C Oēs. imo non oēs etiam per trebellianum. vt ℣. eodem. ℌ. ergo. cōtra. Solutio. licet hic dicat oēs nō tamē dicit tote. vel in totuꝫ secūdum Johannē vel dicꝛ quando de toto erat rogatus habebat locum quod hic dicit si aūt retēta quarta de cetero erat rogat⁹ hz locū o. ij.

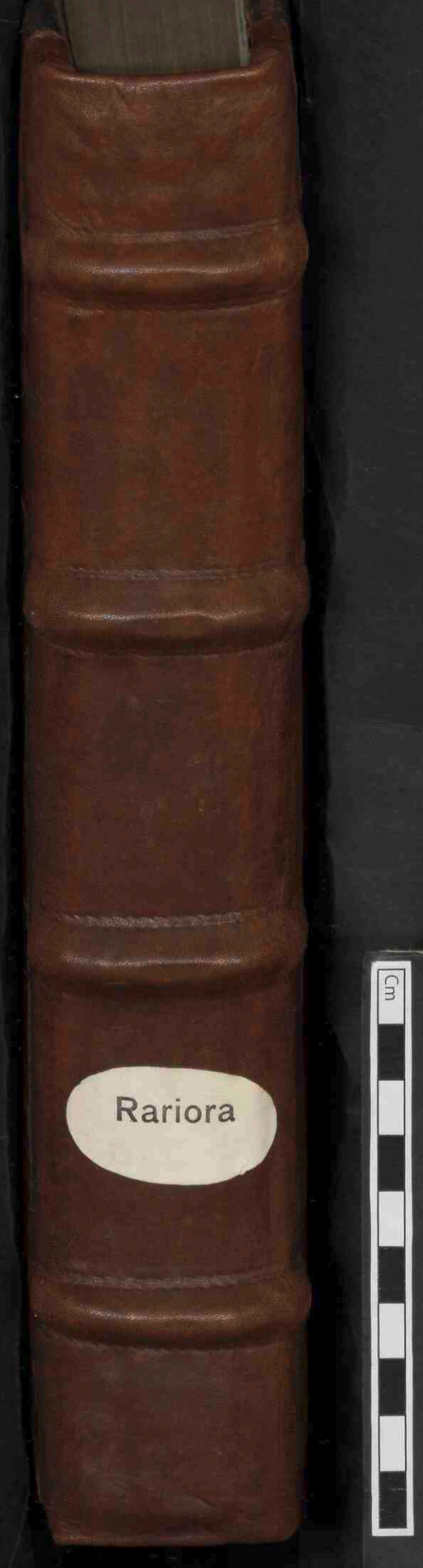
Rariora
Cm

Cm

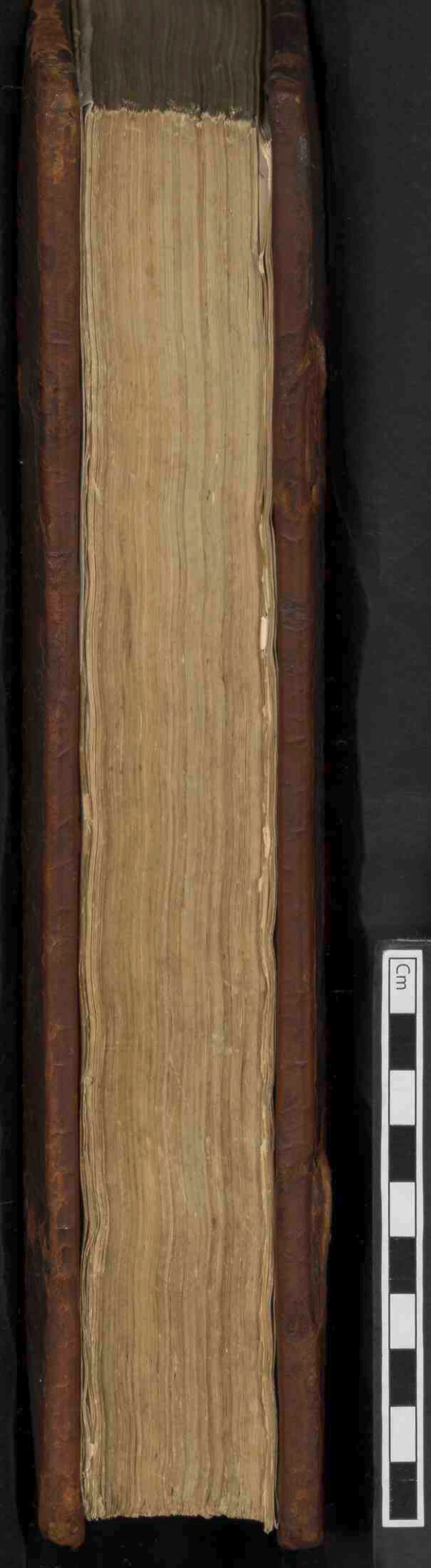
Cm

Cm

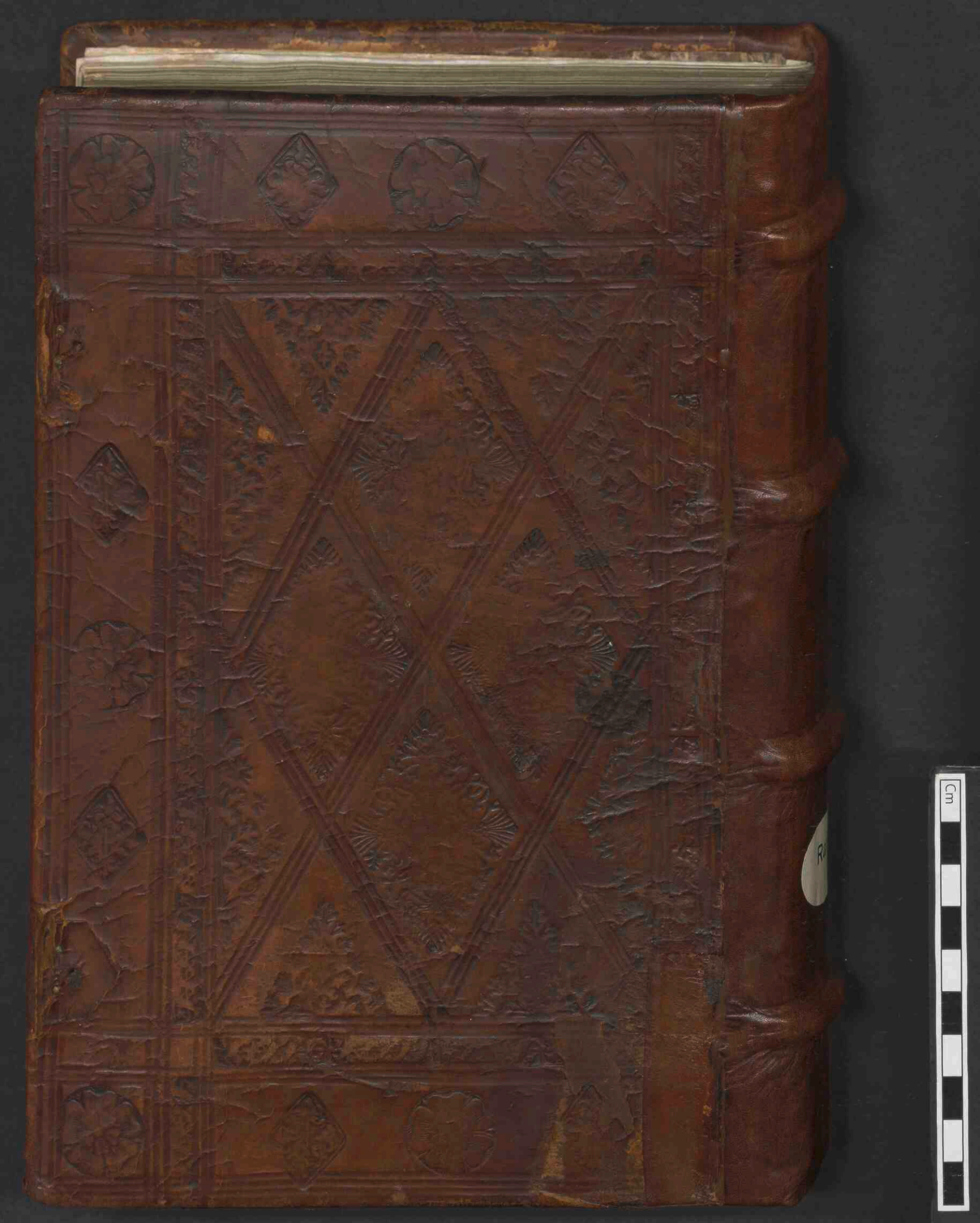

Jus positivum et Interpretes

Quarto nº. 35.

470. Justinianus Imperator, Institutiones. Parijs, Ulr. Gering en Barth. Rembolt 20 Juni 1499. 4o. L. 4o. 35

229 bln., 51 regels v. d. commentaar. — Signatuur [*4], a—z, A—E8. — Typen 6, 8, 13. — Rubr. ȝ, ȼ en vier handvormige rubr. (niet bij Häbler). — Init. a, f, g. — Houtsn. 130 bij 148 m.M. — Drukkersmerk. — HC 9540. — Bl. 1a r. 1 (rood met grootere letter): Institutiōes Impiales subiecta cō plexe./ R. 2: Sūmaria rub2a multis additis textui distinctissime immixta/. R. 6: Arbo2em ciuilem cum patenti ꝛ breuiuscula elucidatione./ R. 10: **Tabulam** alteram titulos om̄es alphabeti o2dine cōnectentē./ Daaronder: drukkersmerk (Häbler II p. 296); onder het huismerk een spreukband, waarop: M. RENBOLT. Bl. 2bα: ¶ Johānes chappuis Magistro Bertol/do rembolt Imp2esso2i p2imico ... Bl. 3aβ r. 18 (rood): ¶ Finis rub2icarum institutionū q̄ sunt nu/mero. xcix./ Bl. 4b: houtsn., waaronder in 2 kol.: Sequit̃ Alphabetū grecū greceꝛ latine/ expositum./ Einde kol. 2, r. 4: Deo gratias/. Bl. 1—4 vormen in het boek een niet opengesneden vel, dat ook als uitslaand blad moet dienen. Wanneer men het blad uitslaat, vindt men daarop dwars in plano gedrukt een Arbor civilis (consanguinitatis, van Joh. Andreae), die op het titelblad (zie boven) als behoorende bij dit werk wordt aangegeven. In het midden van het blad staat de Arbor, samengesteld uit de gebruikelijke cirkels, gegroepeerd in dezen vorm: ⅄. Tusschen het 1e en 2e been staat: Arbo2/, tusschen het 2e en 3e been: Ciuilis./. Links bovenaan het blad een tekst, waarvan het zetsel in deze dispositie: ⌈⌉ is geplaatst. Regel 1: Familiaris declaratio Ciuilis arbo2is deci-/mū ad gradū descēdētis./ Einde regel 41: frēs du-/os effi-/ciūt ḡ/dus. Rechts bovenaan in deze dispositie: ⌐¬:Regel 1: Tertia. Collateraliū in linea inequaliq̄t sunt̃ p̄sone [stipite dēpto] tot sūt/ gradus ... Regel 14: ere p̄sonas. Hec habent̃ plene. c.ij.xxxv. q.v/ Deo gratias./ — Wanneer het blad in 4o gevouwen is, vormt de Arbor dus bl. 1b, 2a, 3b en 4a van het 1e katern. Zie voor het na den Arbor volgende de beschrijving bij Copinger.

Op het voor- en achterschutbl.: „Pertineo Magistro Cornelio block", (doorgehaald) „Pertinet ad regulares in traiecto". Zie over Corn. Block de aanteekening bij nr. 374. — In oorspr. herstelden led. stempelband, waaraan de sloten ontbreken. — In den catalogus van 1835.

~~Pertinet ad Monasterium Comobiorum~~

Pertinet ad regulares in traiecto

470

№ 140. k k

4f0

Nº 140. kk. L. qu. 35

Institutiões Impiales subiecta cõplexe.

Sũmaria rubra multis additis textui distinctissime immixta
Grecum necessarium cum ipsius facillima expositione
Titulorum singulorum continuationes accommodas.
Textuales diuisiones glosis adiunctas.
Arborem ciuilem cum patenti ꝛ breuiuscula elucidatione.
Metricam rubricarum omnium seriem.
Glosas non sine augmento e regione signatas.
Tabulam fecundissimam glosarum medullas explicantem
Tabulam alteram titulos oñes alphabeti ordine cõnectentẽ.

Familiaris declaratio Ciuilis arboris decimū ad gradū descēdētis.

Omissis cōsanguinitatis gradus t linee diffinitionib⁹. Sciendū q numeratio punctoꝝ qui sunt in cellulis est numeratio graduū habito respectu ad cellulā va cuā: a qua oēs sumūt nomē. exceptis his que p gtīm nomiank. Hāc Jo. andree petruciū vult vocari. puncti qui supiozes sunt cōputationē iuris cano⁻ nici denotāt. Illi aūt q inferiozē locū retinēt cō⁻ putationē ciuilis iuris exp̄mūt. qō canonico subesse ipa graduū situatio declarat. Exp̄dī cta pputatiōe si diligenter inspicit apparet q in ascendētiū et descēdentium nūeratio ne ius vtrūq; pcozdat. qz in eis psona ad⁻ dita psone p carnis ppagationē gradū adijcit.

Ut aūt hec arboz cūctis innotescat notande sunt tres regule.

Prima. Ascendentiū et descen⁻ dentiū quot sunt psone de qb⁹ que rit̄ p putatis intermedijs vna dē⁻ pta tot sunt gradus inter eas ver bigratia. Abau⁹ distat a petru⁻ cio q̄ttuoꝝ gdib⁹ t sic de aliis.

Scda scōm ius ciuile cui⁹ tm̄ gra hec arboz fuit hicim pzessa talis est. Collatera⁻ liū in linea equali quoto gradu q̄s distat a cōmu ni stipite: toto duplica⁻ to distāt iter se. vl sibi attinēt. vt Pt pne⁻ pos ppatrui. distāt octo gradib⁹: cuz abauū stipitē fa cis. Hā scdz le⁻ ges: q̄libz plo na gdū facit i collatali⁻ bꝰ cū quo os effi⁻ ciūt g dus.

Tertia. Collateraliū in linea inequali q̄t sunt psone stipite dēpto tot sūt gradus. vñ petruci⁹ distat a ppatruo q̄nq; gradib⁹: ab eius filio sex. t sic de alijs.

Nō inutile forsitan iudicabit si aliq̄d de cōputatōis diuersitate in ter ius ciuile et canonicū subiūxerim⁹. In legib⁹ ob nihil aliud ipsa graduū mentio facta est: nisi vt hereditas vl successio ab vna ad alterā psonā inter psanguineos deserat. In canonib⁹ vero ob hoc ppenies cōputat vt apte monstret vsq; ad quotā generatōem a psanguineo p nuptias sit abstinēdū. Hac g̃ de causa q; here ditates nequeūt deferri nisi de vna ad alterā psonā: idcir⁻ co curauit secularis impator in singulis psonis singulos p⁻ ficere gradus. Quia vero nuptie sine duab⁹ nō valēt fie ri psonis: ideo sacri canones duas i vno gradu pstitu ere psonas. Hec habent plene. c. ij. xxxv. q. v

Deo Gratias.

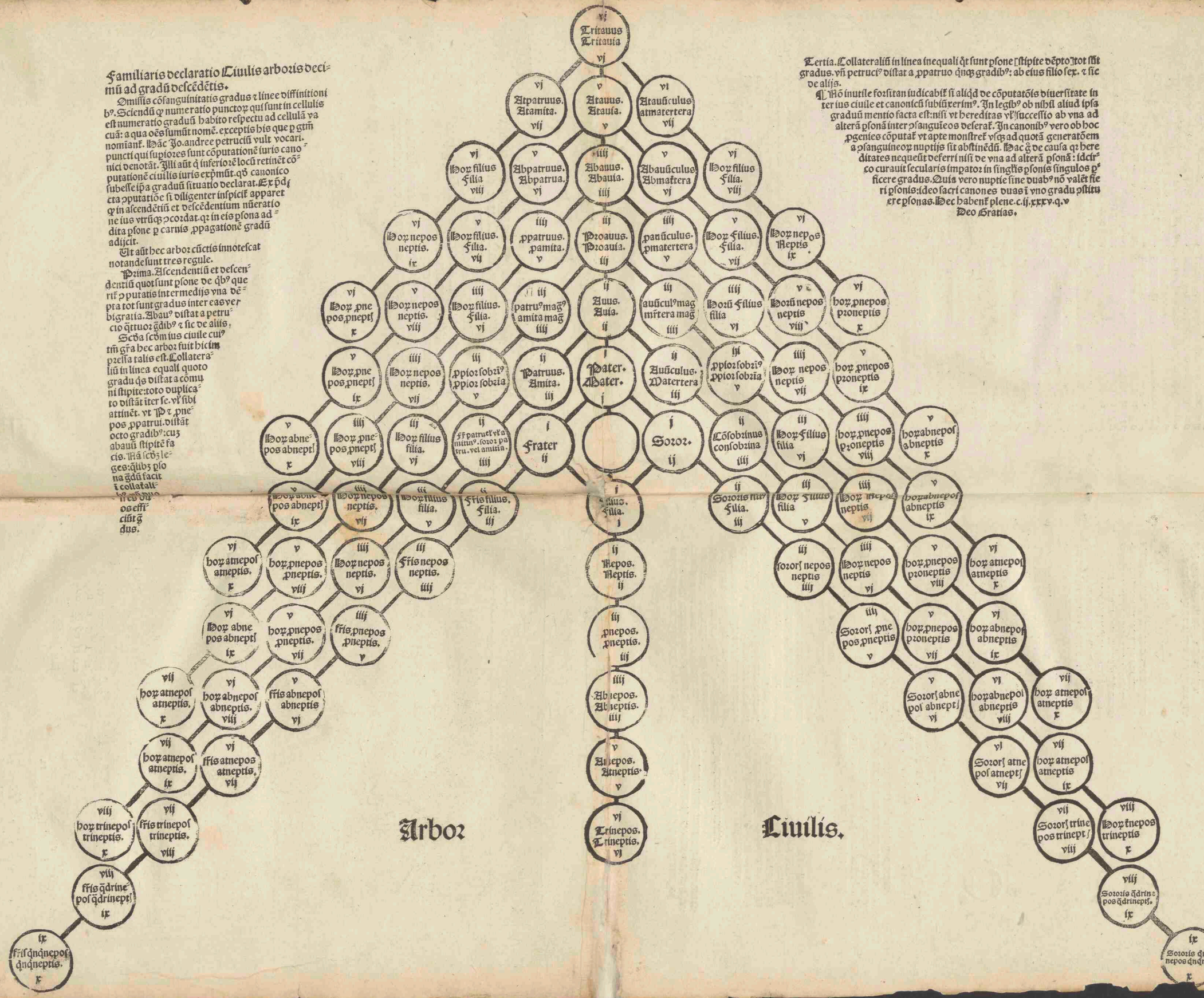

Familiaris declaratio Ciuilis arboris decimū ad gradū descēdētis.

Omissis cōsanguinitatis gradus t linee diffinitionib⁹. Sciendū q numeratio punctoꝝ qui sunt in cellulis est numeratio graduū habito respectu ad cellulā va cuā: a qua oēs sumūt nomē. exceptis his que p gtīm nomiank. Hāc Jo. andree petruciū vult vocari. puncti qui supiozes sunt cōputationē iuris cano⁻ nici denotāt. Illi aūt q inferiozē locū retinēt cō⁻ putationē ciuilis iuris exp̄mūt. qō canonico subesse ipa graduū situatio declarat. Exp̄dī cta pputatiōe si diligenter inspicit apparet q in ascendētiū et descēdentium nūeratio ne ius vtrūq; pcozdat. qz in eis psona ad⁻ dita psone p carnis ppagationē gradū adijcit.

Ut aūt hec arboz cūctis innotescat notande sunt tres regule.

Prima. Ascendentiū et descen⁻ dentiū quot sunt psone de qb⁹ que rit̄ p putatis intermedijs vna dē⁻ pta tot sunt gradus inter eas ver bigratia. Abau⁹ distat a petru⁻ cio q̄ttuoꝝ gdib⁹ t sic de aliis.

Scda scōm ius ciuile cui⁹ tm̄ gra hec arboz fuit hicim pzessa talis est. Collatera⁻ liū in linea equali quoto gradu q̄s distat a cōmu ni stipite: toto duplica⁻ to distāt iter se. vl sibi attinēt. vt Pt pne⁻ pos ppatrui. distāt octo gradib⁹: cuz abauū stipitē fa cis. Hā scdz le⁻ ges: q̄libz plo na gdū facit i collatali⁻ bꝰ cū quo os effi⁻ ciūt g dus.

Tertia. Collateraliū in linea inequali q̄t sunt psone stipite dēpto tot sūt gradus. vñ petruci⁹ distat a ppatruo q̄nq; gradib⁹: ab eius filio sex. t sic de alijs.

Nō inutile forsitan iudicabit si aliq̄d de cōputatōis diuersitate in ter ius ciuile et canonicū subiūxerim⁹. In legib⁹ ob nihil aliud ipsa graduū mentio facta est: nisi vt hereditas vl successio ab vna ad alterā psonā inter psanguineos deserat. In canonib⁹ vero ob hoc ppenies cōputat vt apte monstret vsq; ad quotā generatōem a psanguineo p nuptias sit abstinēdū. Hac g̃ de causa q; here ditates nequeūt deferri nisi de vna ad alterā psonā: idcir⁻ co curauit secularis impator in singulis psonis singulos p⁻ ficere gradus. Quia vero nuptie sine duab⁹ nō valēt fie ri psonis: ideo sacri canones duas i vno gradu pstitu ere psonas. Hec habent plene. c. ij. xxxv. q. v

Deo Gratias.

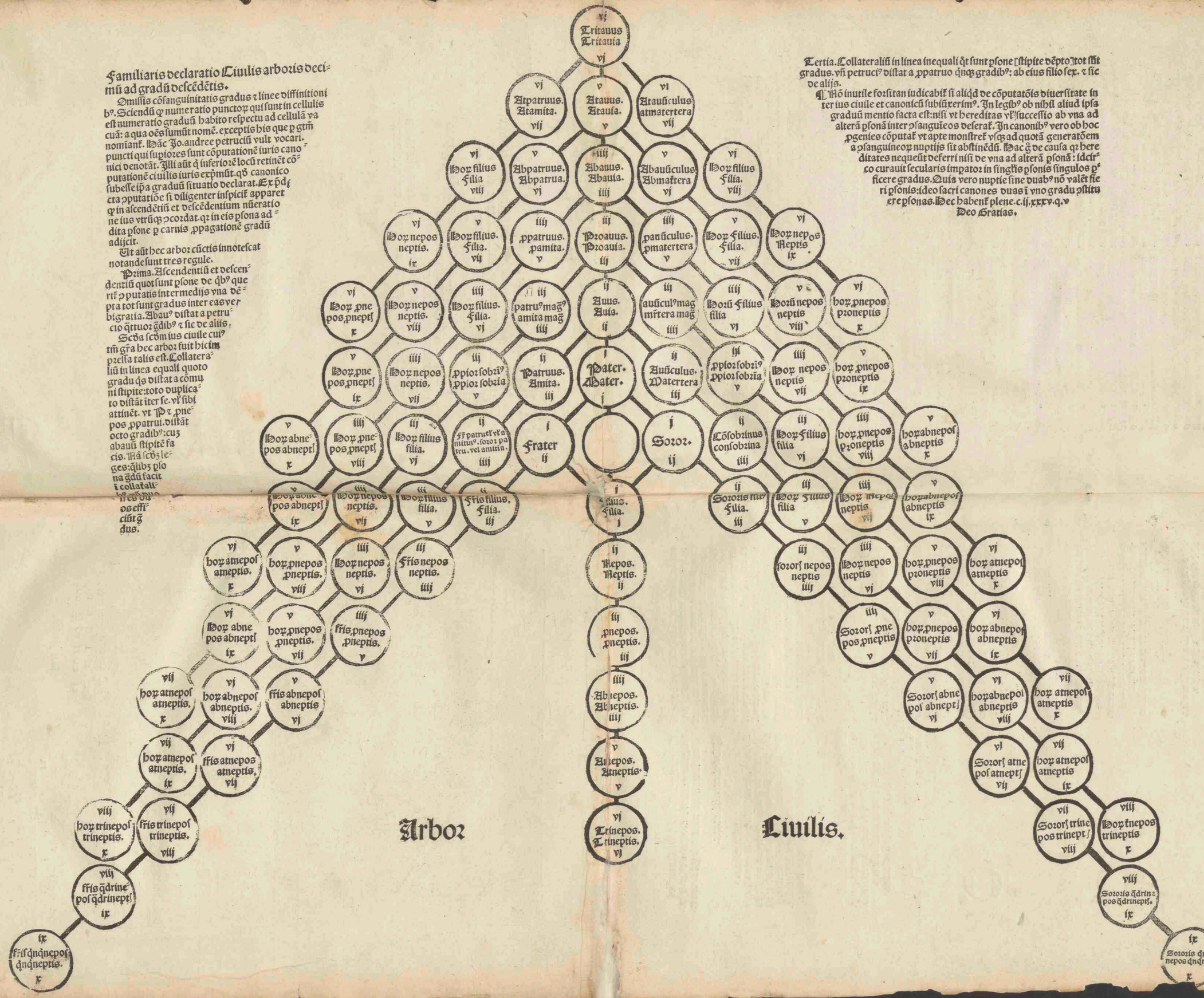

¶ Johānes chappuis Magistro Bertol do rembolt Impressori primicio.

Imperialiū charissime frat exē plar institutionū /qō ad nos tā p dē miseras /ad amussim pēsicu lātes torpore ꝓsus excusso /ꝛ bū ne mimū quidē vllū omisim⁹. vicies tex tualia errata emēdātes[cū nemi venit i du biū qō repetita ꝓlectio ꝓbauit:hocsatis va lidū /satisq; esse formosū.l.j.circa medū.C. de emē.insti.codi.]sūmaria corrupta / et se dib⁹ frequenk alienis collocata ꝓvirib⁹ cor rexim⁹.ꝛ suis in locis restituim⁹. Multa ex doctorꝫ voluminib⁹ deprōpta subiungētes: q̄ plurimis in.ff.omissa fuerāt. Aliqs quoq; partitiones excarꝛ decerptas angelicis / priscis ab impressorib⁹ desertas vt impme res annotauim⁹. ¶ Non pauciores ꝓfecto glosarū errores /ineptā mō situationē / mō falsā cōperientes allegationē /originalib⁹ se pe reuolutis lime subdidim⁹.ipsarū medul lā excerpētes /e regione signauimus.vt in de[si libet]tabulā deligas reptoriā:q̄ sit sin gulis et grata et vtilis. ¶ Grecū [qō me iu dice ineffabili dignū est ꝓmendatiōe] hisce sub ti.de iu.natu.gē.et ci.de nupt.de grad. cog.de fideius.de emp.et vēdi.de socie.qui bus mo.tol.ob.de obli.q̄ ex del.na.de le.aq. de iniu.depubli.iudi.apposuim⁹. Jdiꝫm a mgr̄i georgij hermonimi officina suscipien tes.quē et arte / et origine pelasgū comptū habem⁹. Et eo pacto imprimēdū cēsuim⁹ vt in textu argolicis / in glosa latinis cara cteribus exarek.cū ipsi⁹ ludissima / cūctisq; patenti explicatione: vt ab vniuersis facile dinoscak. ¶ Cōsanguinitatis arborē multi plicib⁹ vallatā oribus⁹ vt ad decimū descen deret gradū:quā et text⁹ et glo. exposcunt in ti.de gradi.cogna.aut illic / aut in libri ca pite collocare nō omittito. Jd agens quin rem multis et gratā ꝛ accomodā effeceris: ibit infician nemo. pauculas circūposuim⁹ regulas: quib⁹ [ni fallimur] luculenk pate scet. ¶ Versicl⁹s preterea quib⁹ rubricaꝫ seriē seruare nisus sum:quoprōpti⁹ eaꝫ me moria teneak:si pmulgatiōe digni videbun tur:imprimēdos curabis. vt nemini mane at incognit⁹ tue beniuolētie labor. C. de ca du.tol.l.j.in fi.cui⁹ merces[ne sollicitere]tā q̄ aderit. Qui eñ suis cōsilijs /suisq; labori bus pro toto orbe terraꝫ die noctuq; labo rāt:quare nō habeant dignā sua prerogati ua fortunā:l.bñ a zenone i ff.C. de quadri. prescrip. ¶ Recti⁹ siquidē videk [vt crisp⁹ sa lusti⁹ inquit] ingenij q̄ virtū opib⁹ memoriā nostrī]qm̄ vita ipa qua fruimur breuis est] q̄ maxime lōgā efficere. ¶ Singula noia tim errata deprome re nōnunq; ferebat ani mus. Sed si textū alios p impressores cor ruptū ꝛ omissum: si glosas inepte sitas / p posteras⁊ desertas:si deniq; sūmaria pror sus derelicta et nō suis i locis apposita vna colliger evellem: vix huic rei quatriduana sufficeret lucubratio. Quapropk quibusdā persuasus ratiōib⁹ generalik dūtaxat alias errores impressionū taxandos curaui.c. si sacerdos extra de offi.ordi. ¶ Profūdissimā pspicacis accursij interptationē impressoꝝ incuria viciatā emēdare ꝛ debitis reddere sedib⁹ / q̄ doctoralū multitudine additio nū quādā illi annectere pfusionē lōge vtili⁹ autumaui. ¶ Flagito mi Bertolde [et id priua impetrare deberet cōmoditas] facī as scōm exēplar qō monstrauero tibi:rum pank vt ylia rhyparographis. Adhortatio mea q̄ppe quā noris pficisci a beniuolētis simo in te animo si nō andiak: ꝛ q̄ppiā pter spem deprauatū ꝓpiak:lectores oratos ve lim vniuersū [me purgato] culpā in te trās ferāt: ꝛ q̄cq̄d vicij pspexerit: id abs te totū pfectū existimēt. Op⁹ istō si eo pacto q̄ spe rauim⁹ /exarauer]:cultū /et ad vnguē casti gatū a plerisq; [si recte plicio] iudicabik. Jn eo siq̄dē sūmaria adeo plena /ꝛ textui apta [plect] ägeli aretini codicib⁹] exupank po suim⁹ vt valeāt etiā tyrūculi hac i arte pua to ferme singula studio ex snia capessere. Sz q̄dnā mult] extollere conor: qō me her cle laudabūt oēs:ꝛ q̄ alpine niues:ꝛ q̄s sup me tethyos vnda pmit:? Rogabit fortasse q̄s piā q̄d me ad hāc q̄lē q̄lē impatoriaꝫ emē dationē institutionū ꝓpulerit: an laborē p laude paciscar:an poti⁹ iclinaui cor meū ad faciēdas correctiones istas ꝓpk retributio nem. Si que sentio vir munificentissime in sinuē:formido blanditū tibi dicas. Licet il lius Udalrici patrui tui: cuius famam ars impressoria immortalitate donabit: et tus profusa in me liberalitas non mediocres prebuerit stimulos[mihi nanq; honestū est vt eorū qui in me tot beneficia ꝓtulerūt re

corder] maiores tñ reipublice vtilitas. quã inde a multis excerptum iri ꝓfidim⁹: plurimaq; alia nr̃a mente reposita: huic exili inclamenta labori incussere. Ob que meditatus sum nocte cum corde meo [regij vatis verba nõnunq; assumo] nouis morbis noua prẽparare antidota. c. ceterũ extra de iura. calũ. Ea nanq; que de nouo emergunt / nouo indigent auxilio. ff. de interro. actio. l. de etate. ℌ. Ex causa. Phaleratã / polylogamq; aspnati concionẽ: hec ad te cognitu facilia nõ ab re scripsim⁹. et potius sensũ q; vana nominũ vocabula amplecti desideramus. l. ij. circa finem. C. de ꝓsti. pecu. Ut valeas cura. tãdem supastra locati. Lugebit funus terra / fretumq; tuum.

Corrector ad lectorẽ

Innumeri prõptas legalis enigmatis ista
Sanctio doctrinas imperialis habet.
A capite ad calcẽ tenor ẽ distinct⁹ ad vnguẽ:
Ut studio capiat singula quisq; suo.
Si glosas / casusq; breues spectare iuuabit
Perfacilem nosces textibus esse viam.
Greca peregrinus distinxit verba caracter
Impressit nullus talia scripta prius.
Cedite mendose pcul hinc: lã cedite carte.
Non pudz obducta fronte patere palã?
Condite caniciẽ speleis. Jamq; corus cum.
Murice fulgenti quisq; videbit opus.
Hic liber ere breui dand⁹ / penetralia iuris
Abdita cesarei pandere cuiq; põt.

¶ Carmina rubricarũ primi libri istitutionum que sunt numero. xxvj.

Justicie / ius nature: psonaq; subsunt:
Ingenuis / libertinis / qui non facit illos.
Fusia lex. iuris alient. patria / virtus.
Nubet adoptabit. soluet. tutela / dabitq;
Agnatos. capitis. patronos. atq; parentes.
Est fidus tutor. est attilianus. r autor.
Finit. curator. et tutor satdare debet.
Excusat tutor. suspectus erit remouẽdus.

¶ Rubrice secundi sunt. xxv.

Res. corpus. seruit. vsufructus sit. et vsus.
Est vsucapiẽs. est donãs. est alienãs.
Querit. testat. miles. ius nõ finit ullis.
Exheres. ac instituit. bis substituendo.
Infirmat. vel inofficit. heres qualia. legat.
Hic adimit. falcat. ꝓmittit. singula. codex.

¶ Rubrice tertij sunt. xxx.

Defert agnatis. cũ tertul. et orficiano
Cognatis. gradib⁹. seruus. libertus iherẽt
Post assignat. possidet. arrogat. adijcit au
Obligo. re. verbis. duo cũ suis stipulãt. [fert
Diuidit. est r inutilis. atq; fideiubet illis.
Littera. psensus. emit. r locat. hic sociabit.
Mandat. cõtrahit. ac acquirit. tollit inde.

¶ Rubrice quarti sunt. xviij.

Delictũ. rapit. acquilijs. iniuria subsit.
Et q̃si delinq̃ns. ago. vl̃ gero. noxia. paup.
Per q̃s. satdabo. tp̃s. r exciplẽs replicabo.
Sunt interdicta cum penis: officioq;.
Publica iudicia reperis in fine locata.

¶ Finis rubricarum institutionũ q̃ sunt numero. xcix.

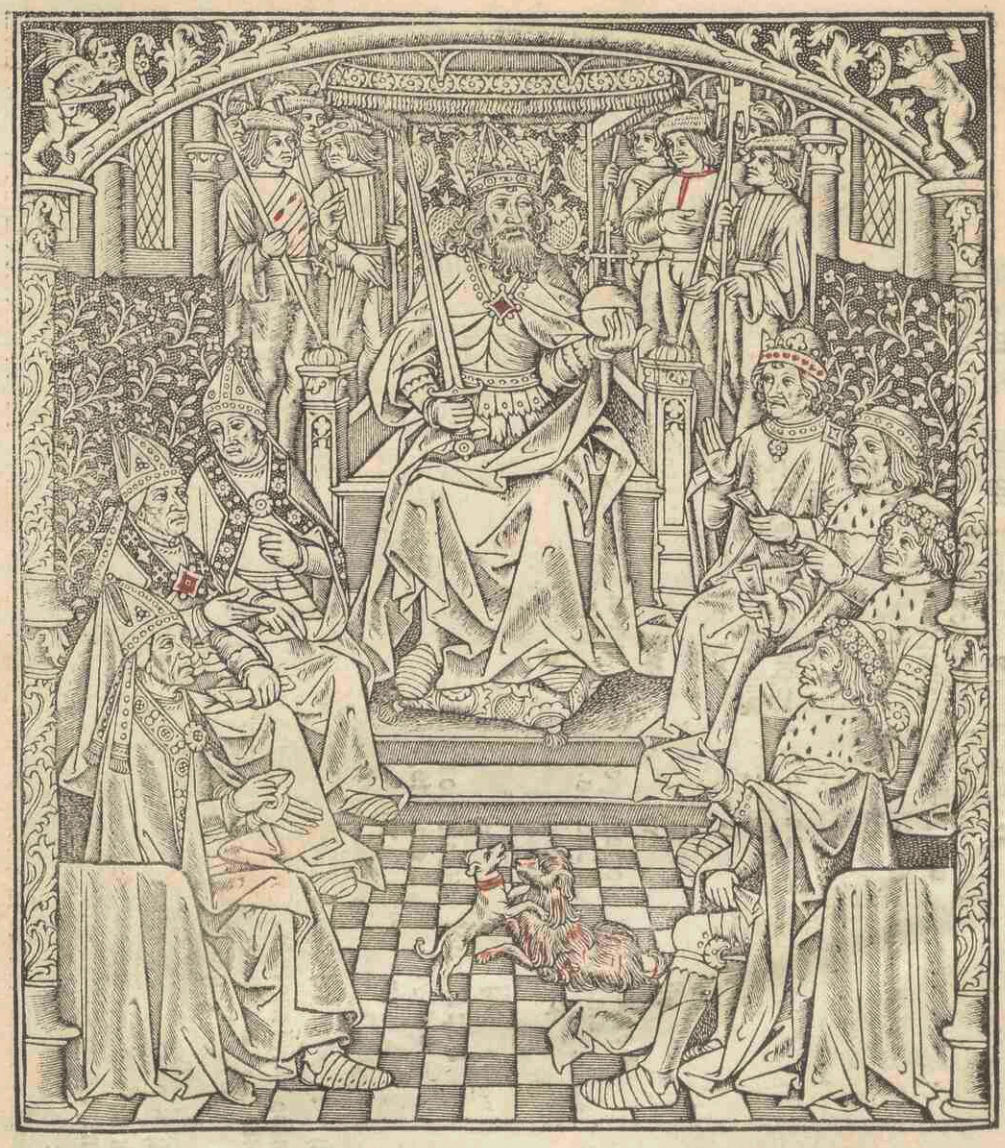

Sequit Alphabetū grecū grece ⁊ latine
expositum.

a	b	g	d	e	z
Alpha	Vita	Gama	Delta	Epsilō	zita
α	β	γ	δ	ε	ζ

i	th	i	ck q	l	m
Ita	Thita	Iota	Capa	Lauda	Mi
η	θ	ι	κ	λ	μ

n	x	o	p	r	ſ	t
Ni	Xi	omicrō	Pi	Ro	Sima	Taf
ν	ξ	ó	πω	ρ	σ	τ

y	ph	ch	ps	Ø
ypsilon	Phi	Chi	Psi	Omega.
ῦ	φ	χ	ψ	ω̄

Sequunt dyphtongi greci.

e	af	i	ef	i	u
αι	αυ	ει	ευ	οι	ου

Deo gratias.

Diuisio

IN noie dñi. ¶ Ista rubrica diuidit in quattuor ptes. Primo ponit inuocatio diuini nois per quã deꝰ venerat: ibi. In noie dñi. Secũdo ponit ꝺscriptio impiat culminis pprij et appellatiui tantꝫ cã efficiens: ibi. impator cesar. Tertio ponit cui ꝑsens liber dirigit: ibi. Cupide legum iuuẽtuti. Quarto ponit quedã rubrica ꝑticularis ad nigrũ prime sequẽs: ibi. incipit phemium Angelꝰ. Aretinꝰ. Mõ ꝓtinuatur ista rubrica: qr ꝓtinuatio debet fieri ad prima. l. ij. ff. ꝺ sta. hó. Uñ cũ sit ꝓncipiũ nihil añ se habere põt ad qꝺ ꝓtinuet. S. discipuli. i. phemio digestoꝝ. r. l. pris de ꝺboꝝ significatiõe. Xpofor⁹ porc⁹

a ¶ Jesu xpi. Ex hoc nota qr xpian⁹ fuit: alias nõ posset impare. i. impij iurisdictionẽ exercere. vt in auk. iusiu. qꝺ ꝑstak in ꝓn. ibi. Et coicatoꝝ eccl'e. col. ij. vbi ꝺꝝ q̃libet administrator debet iurare se esse cõicatorẽ sctẽ ca

Ex iuo tholice eccl'ie. sic r alias incipit. vt. C. de of.
tatione pre. pre. af. l. in noie dñi. r in auk. de armis in
diuini pzin. col. vj. ex ꝺ enĩ sequit bonũ initiũ: meli
nois. iij us mediũ: r optim⁹ finis. vt i auk. qũo opoꝝ.
cõsequi epis. in pzin. colla. j.
nur. b ¶ Cesar. a cesare augusto qui regnabat tpe
Luce. ij natiuitatis xpi. Uñ illud. Exijt edictũ a cesare augusto vt ꝺscriberet vniuersus orbis. i. vt quilibet estimaret bona sua: r exinde quilibet impator dictus ẽ cesar. vel ꝺic cesar qr fuit cesus de ventre matris sue.

c ¶ Flauiꝰ. qr erat de familia flauiorꝝ: vel qr
Additõ deuicit flauios. vt dixi. ff. eo. i ꝓn. Alij habẽt flauꝰ qr talis erat coloris: nã erat rubeꝰ. sed melioꝝ prima sententia.

d ¶ Justinianꝰ. qr fuit filꝰ iustini: vt. S. de donã. S. est r aliꝺ. r. S. qꝺ nõ ẽ p. fa. te. S. pe. sz i decre. di. xvj. ca. habeo liberũ. ꝺꝝ q̃ fuit filꝰ Cõstãtini. sz forte ibi loquit de alio iustiniano cꝫ hic. vel ꝺic q̃ fuit filꝰ Cõstãtini: qr successit ei i regno. vl ꝺꝝ a iustitia quã semp coluit r subditꝫ iũxit colẽdã. vt. C. de sum. tri. r fi. catho. l. j.

cipit⁹ prohemium. ¶ Pro iustẽtatiõe r gubernatione rei publice duo sũt necessaria: videlicz leges r arma. hoc ꝺicit vsqꝫ ad .S. Quoꝝ

IMpatoriã

e ¶ Alemãicꝰ. ꝺ nomẽ et oĩa seq̃ntia noĩa sũt ab euẽtu sibi ipositа: vt puta qr vicit africos r sic ꝺ alijs. vt i auk. de here. r fal. i ꝓn. col. j. r hec oĩa sũt noĩa puiciarũ quas deuicit.

f ¶ Pioꝰ. a pio Antonio. vt i auk. vt lib. de cetero. colꝝ. vj. S. si q̃s alit. alias ẽ S. facimꝰ

g ¶ Felix a virtute animi. vel felix. i. prosper qr omnia sibi ad votũ succedebant.

h ¶ Inclitus. a gestis magnificis. Accur.

i ¶ Victoꝝ. in fugando hostes. Accur.

k ¶ Triũphatoꝝ. post victoriã. glorioſus enĩ erat: r magnifica gesta sua.

l ¶ Semp augustꝰ. qr hui⁹ ꝺꝝ eẽ ꝓpositi q̃lz impator vt augeat: lz ꝺ sp nõ faciat. sic i ꝺiffinitiõe mrimonij: vt. S. de pa. po. i ꝓn. lz iterdũ ꝺicit. vt. C. de repu. l. ꝓsensu. sic i ꝺiffinitiõe iustitie. vt. S. ꝺ iusti. r iure. i ꝓn. ꝟz Jo.

m ¶ Cupide. s. mittit suã gram r hunc libꝝ.

n ¶ Incipit. more recte scribẽtiũ. ꝑmittit phemiũ: in q̃ reꝺdit lectoꝝ attentũ / docilẽ / r benuolũ. Attentũ cũ ꝺicit Sũmis vigilijs. Tria fa cit impnã p ꝺ q ipe vigilauit reꝺdit nos attẽtos vt atoꝝ i ꝺ vigilare ꝺebeamꝰ. nã ius ciuile vigilãtibus prohe scriptũ ẽ: vt. ff. q̃ in frau. cre. l. pupillꝰ in fi. et mio. ibi sũma puidẽtia: vt. S. pri. S. Docilẽ cũ ꝺicit Et cũ sacratissimas ꝓstones antea cõfu. rc. vt. S. eo. S. oẽs. Docilẽ eñ facit q̃ sũmã rei breuiter ꝓzehẽꝺit: nã p hoc q ipe abbreuiauit poterũt ammõ facilꝰ edoceri. Benuolũ id ẽ bone volũtatis ad addiscendũ vbi ꝺicit. Et qꝺ in ꝓzi tpe r ibi. Sũma itaqꝫ ope vt. S. eo. S. cũqꝫ i fi. r. S. Sũma itaqꝫ rc.

Impatoriã. ¶ Diuiꝺit in tres ptes ꝓn- Diuisio

cipales totū hoc prohemiū vsq; ad finē. licz Joh. placē. diuidat in q̄nq; nā primo ponit in quib⁹ dz versari impator. Scōo ponit q̄liter iustinian⁹ illō adipleuit. tertio nos ad studiū exhortat ostendendo fructus qui sequūtur ex assiduo studio secūda ibi in .S. Quorū. Tertia ibi Sūma itaq;. Iterum p̄ma diuidit i duas ptes: qz prio ponit dictum. scōo ponit tres causas. Secunda ibi: vt vtrūq;.

a ¶ Maiestatē i. imperatorez qui ē in maiestate vt. C. de le. z cōsti. l. digna. Simil ē loq̄ndi ornat⁹ .j. q̄b⁹mo. iuspapo. sol. .S. filij: ibi. ipatorīā celsitudinē. Et nō q̄ ātipophorisat rūdendo ad tacitā q̄stionē hāc. s. q̄re ip̄erator nō facit q̄ suū ē. s. armis i tēdere cū milites magis arma scire q̄ iura oporteat: vt. C. .ō iu. dell. l. scim⁹: ad quod respondet Jmpatoriam maiestatem tē.

b ¶ Armis ōcoratā. q̄ritur q̄re q̄ō erat armorum attribuit legi⁹ z ecōtra: Rūdet vt oīder et alterī alteri⁹ auxilio sp egere vt. C. de no. co. p̄fir. in p̄n. Vel dic ppie ponit: nā arma sūt ad decorez: leges sunt ad armandū. vnde dicitur militauit nāq; tē. vt. C. de aduo. diuer. iu. l. aduocati. vel ō posuit vt euitetur malus sonus verborum scilicet cacephaton. i. turpis sonus.

c ¶ Oportet. i. oportunum est.

d ¶ Armatā. s. ad hāc vtilitatē q̄ sequt. Accur.

e ¶ Et bellor. et sic quo ad vsum armorum.

f ¶ Et pacis. sic quo ad vsum leguz. Accur.

g ¶ Gubernari. alter cū legibus scilz tps pacis: alter armis: scilicet tempus belli.

h ¶ Et princeps. scilicet impator.

i ¶ In hostilib⁹. qui sunt hostes dicitur. ff. .ō capti. z postli. re. l. hostes.

k ¶ Per legitimos tramites. i. leges que sūt via gradiendi sicut tramites eundi ſm Jobñ dico calūniātes puniri per leges. nam in maiestatē[a] non solū armis decoratam[b]: sed etiā legib⁹ oportet [c]esse armatam[d]: ¶ Ut vtrūq; tps et bellor[e] et pacis[f] recte possit gubernari[g]. Et princeps[h] roman⁹ victor existat: nō solū in hostilib⁹[i] prelijs: sed etiā p legitios tramites[k] calūniātiū[l] iniq̄tates expellat. Et fiat tā iurs religiosissim⁹[m]: q̄ victis hostib⁹ triumphator magnificus. ¶ Circa arma et leges dicit impator se vigilasse. hoc dicit Angelus. ¶ Quorum vtramq;[n] nam cum summis[o] vigilijs: summis plectunt Jtem in ciuili b⁹mō pecūiaria pena: mō sacro calūnie: mō nō infamie vt .j. .ō pe. te. liti. p totū. et .j. .ō ac. .S. si quis agēs. et. C. de pl⁹ peti. l. vnica. z .ō iudi. p⁹perandū. .S. et siqdē. vbi punit ptumax in expēsis. Vel dic q̄ septē genera penaruz vocat legitios tramites vt. ff. .ō pe. l. vi. in fi. z. l. vij. z. viij. Vl dic q̄ mgr⁹ vocat tramites p q̄s iura reddūtur. nā parū valeret iura eē in ciuitate nisi eēnt q̄ ea executioni māda rēt. vt. ff. .ō ori. iur. l. ij. .S. p⁹ originē. q̄ punit̄ i crīalib⁹ punit̄ z i ciuilib⁹ z expēsis z i viatico: vt. ff. .ō iudi. eū quē. q̄ vltia verior ē. Ac.

l ¶ Calūniantiū. calūniator ē qui falsa crimina scienter intēdit: vt. ff. ad turpil. l. j. in p̄n. z facit ad hoc. ff. de his q̄ no. ifa. l. athletas. .S. calūniator. quid aūt sit p̄uaricator z tergiuersator dicit in p̄dictis legibus. tū hic calūniā additium capit gñaliter pro oibus delinq̄ntib⁹. Calu niator.

m ¶ Religiosissimus. nō quē fieri religiosum per leges: nam ipse sūt sacre vt. C. de legi. et p̄sti. l. leges. Jtē nota hic q̄ttuor ppria. s. arma: vsus armor: victoria: triūphus. Jtē leges vl⁹ legū: calūie pulsior iurs religio

¶ Quor. ¶ Diuidit in duas ptes. Primo Diuidit dicit q̄ impator pfecte se habuit circa arma et circa leges. Scōo hoc suū dictū p̄bat ab effectu. Secūda ibi. z bellicos. Jtē scōa subdiuidit. Naz prio exēplificat q̄lit se habuit circa arma. Scōo circa iura. Scōa ibi: oēs vo ppli.

n ¶ Quor vtrāq;. si ista debēt esse in pricipe tu iustiniane q̄d feciſti? Rñ. quor vtranq;.

o ¶ Cuz summis vigilijs. i. cū summo labore

quo ad leges. nam ius ciuile vigilãtib⁹ ⁊ nõ dormientibus scriptuz est. vt. ff. que in frau. cre. pupillus in fi. &c.

a ¶ Prouidẽtia. s. q̃ ad arma. ⁊ nõ tres eẽ hominis status memoria ꝑteritoꝝ: scia presentium. prouidẽtia futuroꝝ.

b ¶ Annuente deo. deo gras refert: cui⁹ auxilio triũphũ meruit obtinere vt. C. ỏ offi. ꝑ. pre. afri. l. j. i principio.

c ¶ Et bellicos quod ꝓiuncti dixerat dicendo vtrãq; viã ⁊c̃. nunc diuidit dicẽdo primo qualiꝫ se habuit circa arma. Accur.

p casu.

d ¶ Barbarice barbari sũt q̃ extra romanũ impiũ sunt et maxie hostes

barbari

e ¶ Deducte. de nouo.

f ¶ Tã affrica. sub q̃ multe ꝓuincie ꝓtinent.

g ¶ Prouincie. sic ꝓstrue. tã affrica q̃ alie innumerabiles ꝓuincie. Iterũ addite. i. adiũcte ditioi romane. i. iurisdictioi nr̃oq; imperio post tãta ⁊c̃. Protestant. nr̃is victorijs a ce. nu. prest. nã iste prouincie pri⁹ fuerunt de romano imperio. post desierũt ⁊ post cẽtum quinq; annos redierũt: vt hic inuit q̃ dicit. Iteꝝ. Et q̃ dicit. Et post tanta tẽporum spacia ⁊c̃. vt. C. de offi. ꝑfe. ꝑto. affri. l. j.

Ordo littere

b ¶ Omnes vero. vsq; huc dixit qualiter bellicã curã habuit: nunc qualiter legalem.

p casu. i

¶ Promulgatis. s. a nobis: ⁊ dic de nouo. ⁊ iuris laq̃is inodare i cõponẽdo secuꝝ in promulgãdo ꝓponere aũt ẽ difficile ꝓmulgare ta in ordinẽ ꝑpendiose redigere. Ac.

Com ponere

k ¶ Cõpositis. s. ab alijs q̃s reformauim⁹ in melius. vel dic ꝓpositis a nobis q̃si diceret ꝓpositis a nob q̃les sunt leges. ff. ⁊ C. ⁊ aliorum imperatoꝝ. suas eñ et ꝓmulgauit ⁊ ꝓposuit.

l ¶ Cõfusas. s. in tribus codicibus positas gregoriano: theodosiano: ⁊ hermogẽiano: vt. C. de no. co. ꝓpo. l. j. in ꝓin.

Tres fuerũt codices.

m ¶ Cõsonantiã. s. in vnũ codicẽ quẽ nõ habem⁹: sed ex eo factus est iste quẽ habem⁹. vt. C. ỏ. ve. iu. enu. circa. ꝓi.

n ¶ Tunc. i. statim. post ꝓpositiones illius codicis fecim⁹ digesta.

o ¶ Curam. vt nulla ꝑietas posset repiri: nullaq; supua cua similitudo: vt. C. ỏ ve. iu. enu. cir. c̃ ꝑn.

p ¶ Ad immensa. nã erant tricies cẽtẽa milia ꝛ suũ ⁊ duo milia libroꝝ ⁊ alie multe leges. vt C. de ve. iu. enu. le. ij. §. omnia. et in prohemio. ff. §. et antea.

q ¶ Desperatum. s. a ꝓstantino. nã ⁊ cõstantinus voluit hoc facere: sed nõ potuit.

r ¶ Profundũ. reperit eñ oim legũ tramitẽ qui ab vbero. ꝓdita ⁊ romuleis descendit tribus ita eẽ ꝓfusum vt in infinitũ extẽdat et nulli⁹ hũane nature capacitate ꝓcludere tur. C. de ve. iu. enu. l. j. in ꝓin. Accursius.

s ¶ Celesti fauore. subaudi mediante.

t ¶ Adimpleuim⁹. post digesta ergo et post primã ꝓpositionẽ codicis quẽ nõ hẽmus factus fuit hic liber. tñ añ ꝓpositiones scõi codicis quẽ habem⁹. vñ qõ ꝟ dicit q̃q; p codicẽ corrigit vt facit de anno vtili qui obtinet ꝑm hunc librũ ⁊ in restitutiõe minoꝝ et maioꝝ: vt. §. de act. §. rursus. secus ẽ p codicem in dictis restitutionib⁹: vt. C. de tẽp. in integrũ resti. l. fi. Iteꝝ in scõa eius ꝓpositiõe facit mẽtionẽ istitutionũ iã ꝓpositaꝝ. vt. C. de emẽ. iusti. co. ⁊ secunda eius editione. l. j. Accursius.

Prohemium.

Diuisio ¶ Cūq;. ¶ Diuidit in duas ptes. ꝑmo ponit qualiter mādauit fieri hunc libꝝ. Scōo ponit causas per quas. Scōa ibi. Ut liceat.

a ¶ Hoc. ſ. volumen. digeſtoꝝ. ⁊ codicis.

b ¶ Deo ꝓpitio. i. deo coadiuuante.

c ¶ Peractū ē. i. ꝑpletum.

d ¶ Tribunia-no. hoc nomē et ſeq̄ntia ſunt datiui caſus ⁊ ēt dcō ꝓuocatis: et ꝓſtruit cū illo ꝟbo iferi⁹ mādauim⁹

e ¶ Exq̄ſtoꝛi. ꝑ ſuo ſiplici ponitur. ſ. q̄ſtoꝛi.

queſtoꝛ dicit tri pliciter

Mō q̄ tribus mōis dr̄ q̄ſtoꝛ ꝓꝛio ille q̄ ꝗrebat pecunias tributoꝝ per mūdū ⁊ ſeruabat. Scōo ille q̄ ꝓeerat capitalibus cauſis Tertio q̄ ſtabat vt legeret libꝛos ꝓncipales qui candidatus ꝓncipis dicebat. ⁊ ita ꝟ tertio mō accipio hic: vt. ff. de offi. q̄ſtoꝛis. l. j. in fi. et de oꝛi. iu. l. ij. ſ. deide cū erariū. Vel dicf̄m Jo. q̄ iā fuit i illo officio. ſz nūc nō ē. inde exq̄ſtoꝛ. i. exq̄ſturā poſit⁹. Vel dicas tertio eē nomē dignitatis. vt ex cōſul: vt. C. de aduo. diuer. iu. l. petitionem. ibi. Egredientē.

f ¶ Necnō. nota due negationes faciūt vnā affirmationē: vt hic. ⁊. ff. de ꝟ. ſig. l. ex duob⁹

g ¶ Illuſtrib⁹. quattuoꝛ ſūt oꝛdines dignitatū. maxīmi vt ſupilluſtres. magni vt illuſtres. medij: vt ſpectabiles. minimi: vt clariſſimi: quos ſpecifica: vt in auk. de ap. ſ. j. ij. iij. et. iiij. col. iiij. ⁊ in auk. vt ab illuſtribus ⁊ qui ſupza eos ſunt col. v. Sūt et infimi vt defenſoꝛes ciuitatū ⁊ magiſtrat⁹ municipales: et iſti nō habēt merū impium. ſz ſupioꝛes ſic.

quattuoꝛ ſunt oꝛdines dignitatū q̄ habēt impium.

☞ Vñ ꝟ. Illuſtris primus / medi⁹ ſpectabilis imus Ut lex teſtatur: clariſſimus eē ꝓbat. Et ſuperilluſtris ꝓponit omnibus iſtis.

h ¶ Anteceſſoꝛib⁹. ſciētia vel etate: vel quia fuerant cū ꝓcedētib⁹ imperatoꝛibus.

i ¶ Quoꝝ. hic eſt interpoſitio vſq; illuc cōuocatis ⁊c. Et no. q̄ in tribus hic ꝓmendantur qui ſūt huic arti intenti. Primo in ſoler

one cōpoſit⁹ eſt. h. dicit Angelus.

¶ Cūq; hoc[a] deo ꝓpicio[b] pactū[c] eſt: tribuniano[d] viro magnifico: mgꝛo ⁊ exq̄ſtoꝛi[e] ſacri palacij nr̄i: necnō[f] theophilo ⁊ doꝛotheo viris illuſtrib⁹[g] anteceſſoribꝰ[h] nr̄is (quoꝝ[i] oīum ſolertiā ⁊ leguz ſciētiā: et circa nr̄as iuſſiones fidē iā ex multꝫ rerū argumētis[k] accepim⁹[l]) cōuocatis mandauim⁹[m] ſpecialiter: vt ipi noſtra auctoꝛitate noſtrisq; ſuaſionib⁹[n] inſtitutiones[o] componerent. ¶ Ut liceat vobis[p] prima leguz cunabula[q] non ab antiquis fabulis[r] diſcere: ſed ab imꝑtractꝫ finē ponēs. et quē admoduz miles ſtrēnu⁹ clipeis et toꝛaci b⁹ rēpublicaz ſic aduocatuſ pit⁹ gloſa voce et ſolertia: pr̄iā parēteſq; ſaluat et ꝓtegit. C. ō aduo. dñi iudicioꝝ. l aduocati. Jtē in legū mgr̄a ſcia. eligēd⁹ ē em̄ talꝭ mgr̄ q̄ i ſe laudabilē vitā ꝓbis moꝛib⁹ mōſtrabit: ⁊ docēdi pr̄itā: facūdiā docēdi interꝑtādiq; ſubtilitatē: et copiā diſcernēdi ſe habere patefecerit: vt. C. de ꝓfeſ. q̄ in vr. con. l. j. li. xij. Jtē in fidelitate. nā ex q̄ hacte nus fideles extiterūt ꝓeſumit ꝓꝛo eis. ff. de vīō gloꝛe mili. l. non oīs. ſ. a barbaris. de ꝓteritis i ca. ſcri eni ſumim⁹ ꝓiecturā ad futura. ff. ō accu. l. ſi bā de ꝑcui. ſ. hiſdē. ⁊ q̄ſq; occultā coniecturā ſumi ſumꝑm⁹ ad ꝓteritū: vt. C. ad. l. iu. ō adul. l. ſi hij. q.

Soleꝛs Laus aduoca toꝝ.

k ¶ Argumentis. ideſt ex multis rebus vel negocijs que ſunt argumēta. vnde dicit ꝓuerbium: opus laudat magiſtrū. ſic in auk. de monachis. ſ. ſancimus. col. j.

l ¶ Accepimus. i. recepimus.

m ¶ Mandauimus. i. ꝓcecepimus.

n ¶ Suaſionibus. in bona ꝑte accipe. alꝫ in mala accipit. vt. ff. de ꝓ. coꝛ. l. j. ſ. ꝑſuadere. ⁊. C. de. fur. ⁊ ſer. coꝛ. l. ſi quis ꝑſuaſerit.

o ¶ Inſtitutiones. ideo ſic dictas: quia in ſtatum romani iuris noſtram erigūt intelligētiam: vt. j. tit. j. ſ. his igitur.

p ¶ Vobis. loquitur iuuenibus.

q ¶ Cunabula. ꝑ ſimile loquitur: q̄ ſicut i cuna infantes ꝓꝛio mozant ita iurſ acceptoꝝ i ſtituta ꝓꝛimo legere debet. ſic. ff. ō offi. ꝓcōſto. l. j. ſ. his cunabulis.

r ¶ Fabulis. q̄ in antiquis inſtitutionibus

erant fabule: que fabule nec vera nec verisimilia continebant. scōm tullium.

a ¶ Ab imperiali splēdore. i. ab imperatore qui splendet.

b ¶ Nichil iutile. q̄ ad aīz: vel nihil iutile. i. iusitatū: vt pz̄ ex eo qō dicit .j. pri. sed qō z̄c

c ¶ Perperā. positū quo ad aures. vel dic i. male positū z̄ contra ius.

d ¶ In ipsis. i. in ipsa rei veritate. vl̄ in his que quotidie emergere possunt: nō aūt ī-ueniūt hic ea q̄ non possunt euenire. qz de his nō curant legislatores: vt in autētica vt sine .phibi. ma. z debit. z cre. .S. quia vero. col. vij. z .ff. de legi. z sena. consul. l. iura. et. l. se. Accur.

periali splēdore appetere: z tā aures q̄z animeverenihil iuti lenihilq̄ pperā posituz sed qō in ipsis rerum obtinet argumētis accipiāt. Et quod in priori tempore vix post q̄drienniū priorib⁹ contingebat: vt tūc constitutiōes impatori as legerēt: hocvos a primordio ingrediamini: digni tanto honore: tātaq̄ re perti felicitate: vt et initiū vobis finis legum eruditiōis a voce principali prodoctrina oīm iurisconsultoz: vt. C. de ve. iu. enu. l. ij. .S. omnia in fi. vt hic sequitur.

e ¶ Legerent. nam et olim a principio legebant imperiales pstitutiones: scilz institutiones antiqs: vt in prohemio. ff. .S. discipuli.

t ¶ Primordio. i. tm̄ primo anno proficietz q̄tum proficiebatis in quattuor. et nota q̄ adulatur nobis imperator. Ac.

g ¶ Digni. vos dico digni z̄c. Accur.

h ¶ Initium. s. liber iste.

i ¶ Finis. i. codex. nā primo anno institutiones legi debēt. in quito legitur codex vt in phemio. ff. .S. prīsis. ibi. Quibus si bñ. ac.

k ¶ Principali. i. pricipis. Et no. q̄ hec sciētia caput habet z finē lz i aliis artibus hoc nō sit lz vilissime sint vt in phe. ff. .S. sed qz.

Diuisio ¶ Igitur. ¶ Diuidit in duas ptes prio ponit dictuz. Secundo eius causam. Secūda ibi. Et sint.

l ¶ Igitur. ita ptinua fm Jo. quia pdictoz viroz sciam z auctoritatē pbamus nec per alios poterat cōmodius expediri: igit mādat per eos diuidi. vel qz ab imperiali splendore appbatur z ideo mādat diuidi vt melio⁹ possit intelligi. ff. de v. signi. l. ij. .S. q̄ buscunq̄.

cedat. ¶ Institutionum liber multa declarans obscura: in quattuor libros diuisus ē. h. d. angel⁹.

¶ Igit¹ post libros quinquagita[m] digestoru[n] seu[o] pandectarum in q̄bus omne ius antiquum collectū est: quos⁹ p eundem virū excelsū tribunianū: necnon et ceteros⁹ viros illustres z facūdissimos cōfecim⁹: in hos q̄ttuor libros easdem[r] institutiōes ptiriius sim⁹. ¶ Ut sint toti⁹ legitie scie pma[r] ele

m ¶ Quiquagita. q̄ cōprehēdunt intra. ff. vetus et inforciatum. C. z. ff nouum.

n ¶ Digestoru. ſ̄ vz digestoz qz oīa ibidē ꝺ cidenda digerunt z soluuntur. Accur.

o ¶ Pādectarum. a pan qō est totū: et dectes qō est doctrina: qz ibi ē

p ¶ Quos. s. quinquaginta libros dig. Ac.

q ¶ Et ceteros. s. xv. ex permissu. iustiniani electos: vt. C. de ve. iu. enu. l. j. .S. ij. et. l. ij. .S. que omnia.

r ¶ Easdem institutiones. i. eadē istituta. vñ collige hūc librū sumptū ex volumine. ff. vl̄ propzie dicit institutiones quas mādauit fieri nūc mādat partiri. nā ptitio aīm legētis incitat: mentē itelligētis pparat: memoriā artificiose reformat: vt .j. de le. .S. sed nō vsq̄ et. ff. de excep. doli. l. j.

Diuisio tria op[er] atur.

f ¶ Prima elementa. qz sicut ex q̄ttuor elementis oīa corpora pficiūtur vt terra z aq̄ et igne z aere. i. ex viribus hoz q̄ttuor elementoz totus mūdus gubernat: ita hic liber cōprehendit oīa iura. z nota q̄ tra est frigida z sicca. aq̄ frigida z hūida: ignis cali-

De q̄ttuor elemētis.

dus et siccus: aer calidus ⁊ hũidus. primũ hz naturam melãcolie. scõm. s. aqua fleume ignis colere: sanguis respondet aeri.

a ¶ In quibus. s. institutionib⁹.

b ¶ Obtinebat. i. erat in vsu ⁊ nũc desijt. Ac.

c ¶ Dissuetudine. nota legez tolli p dissuetudinẽ vel p ℨ riã cõsuetudinẽ: ⁊ iterũ eandem psuetudinẽ p supueniẽtẽ legem tolli. sic. ff. de sepl. vio. l. iij. ℌ. diuus. ⁊ ĩ aut. de here. ⁊ fal. ℌ. j. alias. ℌ. sz qñ col. j. ⁊ subijcit Ab imperiali ⁊c ⁊ ẽ optimũ exemplũ. C. õ iudi. rẽ nõ nouã.

d ¶ Quas. s. institutões. ⁊ accipe legim⁹ ⁊ cognouimus. .s. eẽ ꝓpositas ex oĩbus ⁊c. Ordo littere.

e ¶ Caij nr̃i. cõmẽtatozis dico factis super libzos institutionũ antiq̃z.

f ¶ Quotidianaz liber erat sic appellat⁹: eo q⁹ in singulis diebus gerenda a magistratib⁹ ꝓtinebat qualiter iudicarent.

g ¶ Cum tres. interpositio est.

h ¶ Opẽ ẽtũ ad corpus. vñ pãphilus alias hozati⁹. Labor ĩprobus oĩa vincit. ac.

i ¶ Et alacri. affectio. n. opi tuo nomẽ ĩpõit. vt. C. ad. l. coz. õ sic. l. j. ff. õ fur. l. q ĩiurie. ĩ pn.

k ¶ Leges. s. institutionum. Ac.

l ¶ Sñdite. i. ita pñcite in ℌ libzo vel ita moribus informati sitis: nã boni mozes plusq̃ menta. ¶ In quibus⁹ breuiter expositum est: ⁊ quod antea obtinebat⁹ ⁊ qõ postea dissuetudie⁹ inumbzatũ ab imperiali remedio illũiatum ẽ. ¶ In hoc ℌ imperatoz attribuit robur huic libzo institutionũ: et hoc sit loco summe vsq̃ ad ℌ. Summa itaq̃.

¶ Quas⁹ ex omnibus antiquoz institutiõibus: et precipue ex cõmentarijs Caij⁹ nostri tã institutionũ q̃ rerũ quotidianarum⁹ alijsq̃ multis ꝓmentarijs cõpositas (cuz tres⁹ viri prudentes predicti nobis obtulerunt) et legim⁹ ⁊ cognouim⁹: et plenissimũ nostrarũ cõstitutionũ robur eis accomodauimus.

¶ Hic impatoz exhortatur iuuenes ad studiũ: et fructũ pol licetur docẽs alacriter ⁊ volũtarie ac sollicite ius ciuile esse addiscẽdũ: et hoc sit loco summe vsq̃ ad finez. Areti. ¶ Sũma itaq̃ ope⁹ ⁊ alacri⁹ studio has legeſ nr̃as accipite: ⁊ vos metipsos sic eruditos oñdite⁹ vt spes⁹ vos pulcherrima foueat: toto legitio ope ꝓfecto⁹ posse etiã nostrã⁹ rẽpublicã in ptib⁹ ei⁹ꝑ vobis⁹ credẽdis⁹. gubernari.

De iusticia⁹ ⁊ iure⁹.

¶ Justinian⁹ veluti optim⁹ precepto⁹ imitat⁹ ẽ rectũ ordinẽ ꝓcedẽdi q̃ debet eẽ diffinitiu⁹ diuitie opantur: vt. ff. de tu. et. cu. da. ab his l. scire. ℌ. j. ⁊ ff. de ℣. ob. si quis sti. in fi.

m ¶ Ut spes. i. hec spes sit de vobis nostram rempu. posse gubernari.

n ¶ Perfecto. i. lectis alijs libzis.

o ¶ Nram. alias vestram.

p ¶ Ei⁹ reipublí.

q ¶ Vobis. i. a vobis. credendis: lectj etiã alijs libzis. vl̃ si habes credendã. i. ꝓmittendã. vobis. datiue legik: ⁊ hoc dico legitimo ope ꝓfecto. i. cũ quĩ quẽnio legeritj. nã tunc op⁹ ꝓsũmatur vt ĩ phemio. ff. ℌ. q̃ qz solutũ: ⁊ q̃ dicit in tpi⁹ bus eius iõ ẽ: qz multe sunt ptes ei⁹ vt p̃fectura: ꝓsulat⁹ ⁊ alie multe vt pz ex tractatibus. õ officijs in. ff. ⁊ in. C.

r ¶ Credẽdis. i. qz creditur. ſm primã exꝓsitionẽ. vel si hẽs credendam: dic vt in glo. s̃. ac.

s ¶ De iusticia ⁊ iure. ¶ Justinian⁹ tractaturus iura pp̃ romani ꝓmittit de iusticia ⁊ iure q̃ est mater iuris et iõ ab ea incipit: sic obligatio mater est actionis. vt. ff. de pcur. lz. ℌ. ea obligatio ⁊ ideo premittik in tractatu: vt. ℌ. de ob. i pri. et de act. in prin.

t ¶ Et iure. s. q⁹ illi⁹ iustitiã, psequik vt miſter vel filius. Sed q̃re de hoc ponik in rubzica: cũ in textu nihil dicak diffinitẽdo lz diuiden. Questio.

do sic: Rñdent quidã. ꝯ nõ ponit in textu ꝺ iure ne grauaret rudes aĩos ſm ℣pl. quod nichil ẽ. Vel dic hoc plerũq; fieri: vt aliq̃d ponat in rubrica qꝺ in textu nõ ponit: vt. C. de reli. ⁊ sump. fu. nã nihil in textu ibi ꝺr de ludo alee. Vl̃ dic q̃ ẽ verl̃ vt diffiniatur vt dicemus .ſ.e. ti. ℈. iuris ꝓce pta in glo.

diuisiuꝰ ⁊ exẽploꝝ positiuꝰ ⁊ prio põit diffinitionem iusticie.

Iusticia diuisio

Iusticia. ¶ Totꝰ iſte titulꝰ quiq; hꝫ ꝓtes Mã in prima põit diffinitionem iusticie. i scda põit diffinitionẽ iurꝫ prudẽtie. in tertia ꝺclarat quo oꝛdie ⁊ q̃ via tractande sũt leges. in quarta ꝺescribit ꝑcepta iuris vel diffinit ius ſm opinionẽ quã tenebo. In quinta diuidit ius ꝑ mẽbꝛa. scda ibi iuris prudentia. Tertia ibi. his igit gñalit cognitis. Quarta ibi. iuris precepta. Quinta ibi. huius studij. Christoforus porcus.

Iuris prudentie. in tertia ꝺclarat

Iusticia ē ꝯstãs et ꝑpetua volũtas ius suũ vnicuiq; tribuẽsᵇ. ¶ Hic describit iurisprudẽtia. Angeꝰ. ¶ Juris prudẽtia ẽ diuinaꝝ atq; hũanaruꝫ

a ¶ Justicia. hec iusticie diffinitio põt intelligi de diuina iusticia. q.ꝺ. diuina iusticia est voluntas cõstans ⁊ perpetua ⁊c. et ſm hoc hec ℞ba in ea posita sũt plana ſꝫ nõne iustũ fuit q; tm̃ datũ fuit mercenario in seruenti ti q;tũ illi qui mane venerat: quod tm̃ dei iusticia laudat: vt ff. de an. le. l. ij. ⁊ de ℞. si. l. ij. ℈. cuiuscũq;. Rñ. illud diuinũ mistice ꝺr. q. ꝺ. tm̃ habebit de padiso ille qui decedit in ℔ vltimo seculo si faciat bonũ: q;tuꝫ et ille qui decesserit in ꝓio seculo. vt ꝓz in his ℞sibus

additio ¶ Linea culta fuit: cultores pmia q̃runt. Nõ dit q; q̃cunq; venimus. Arripiam⁹ iter: certi de munere ſm⁹. Vel dic ſm Jo. q; de fragili hõis iusticia loquit. q.ꝺ. iusticia hũana vel que est i hoie ẽ volũtas ꝑstãs ⁊c. ⁊ ſm ℔ illa duo verba ꝑstãs ⁊ ꝑpetua abijciunt̃ ex tra: qꝛ homi nõ possunt ꝙuenire cũ scriptũ sit q; septies i die cadit iust⁹: ⁊ illud nũq; in eodẽ statu pmanet vt in auk. de nõ ali. aut p mu. ℈. vt aũt. Itẽ qꝺ in fi. dicit ius suũ vnicuiq; tribuẽs. Intellige q;tũ ad affectionẽ qꝛ ad actũ non põt. q.ꝺ. hñs affectũ tribuẽꝺ i cut. ℈. in rubrica ꝓhemij dicit ꝺe augusto. sic ⁊ ꝺe matrimonio qꝺ est indiuiduũ: vt .ſ. de pa. po. in prin. lꝫ iterꝺũ diuidatur: vt ptz C. ꝺ repu. l. cõ sensu. Vel tertio expone vt i sũma. hui⁹ ti. vt voluntas. i. mens ꝑstans. i. bona q̃si hit⁹ mẽtꝫ bon⁹ Sz tulli⁹ sic diffinit. Justicia ē hit⁹ aĩmi cõi vtilitate ſuata suã cuilibet tribuẽs dignitatẽ. ſm ℣Platonẽ iusticia ẽ virtus q̃ pluri mũ põt i his q̃ nemi nimium pñt. Vl̃ ꝓout ego credo. Justicia est animi ꝙgrua dispositio in singulis reb⁹ recte diiudicans.

Justicia ſm Tullium

Justicia ſm ℣Platonem

b ¶ Tribuẽs. vt honeste viuat sibi et sic alterum nõ ledat: ĩmo ꝓficiat: vel dic ius suũ i. hominis meritum.

c ¶ Noticia. põt recte legi vt illa dictio sciẽtia sit ablatiui casus vel econtra sit nominatiui casus: et hec dictio noticia sit ablatiui casus sic .ſ. ti. j. in prĩ. Sed nunquid ſm hoc oꝑtet q; quicunq; vult iuris prudens vel iurisconsultus esse debeat theologiam legere? Rñ. nõ. nam in coꝛpoꝛe iurꝫ hec omnia inueniuntur: vt. C. de sum. tri. ⁊ fi. c. ⁊. C. de sa. san. ec. ⁊ de epi. ⁊ cle. ⁊ in auk. sub multis titulis: vbi specialiter de diuinis tractatur. Item q̃ est differẽtia inter iusticiaꝫ ius ⁊ iuris prudentiã? Rñ. Justicia ẽ virt⁹: ius est ei⁹ virtutis executiuũ. iuris prudentia ẽ scia illi⁹ iuris. Itẽ iusticia est sũmum bonũ ius mediũ: iuris prudẽtia infimũ. Item iusticia vult tribuere vnicuiq; ius suũ. Jus vero coadiuuat: iuris prudentia docet qualiter illud fiat.

Bona questio

Dfia inter iusticiã: ius et iuris prudentiam

d ¶ His igitur. nunc vult dicere qualiter leges sunt docende.

e ¶ Cognitis. i. posita diffinitione iusticie et iuris prudentie. Ac.

a ¶ Et incipientibus. datiue pñt legi cũ verbo .j. videntur. vel ablatiue vt superius respiciãt: et hec verso.

b ¶ Nobis. loquunt̃ ꝓpilatores huiꝰ libri in psona iustiniani qui dꝫ exponere p eos.

c ¶ Videntur. s. iura ppli romani: ita maxime videntᶜ posse tradi ꝯmodissime: si prio leuiᵇ ac simplici via postꝫ diñ diligẽtissiaᵏ atq; exactissia ˢ inᵏptatiõeʰ singula tradãt. alioq̃n si statim ab iitio rudẽ adhuc et ifirmũ animũ studiosi mltitudine ac varietate reꝝ: onerauerimꝰ: duoꝝ alterꝝ aut desertorẽ studioruꝫ efficiemꝰ: aut cũ magno labore eiꝰ: sepe etiã cũ diffidẽtia

d ¶ Leui. quo ad verba.

e ¶ Siplici q̃ ad sñam.

f ¶ Diligẽtissima. q̃ ad subtilissima verba.

g ¶ Exactissima. q̃ ad subtilem materiaꝫ et sententiam.

h ¶ Interptatiõe. i. facili sẽtentia.

i ¶ Que. s. diffidentia.

k ¶ Auertit. nõ ꝓtra inconstãtiam. sic. ff. de ꝓcu. in cãe. in ꝓin. vñ salomõ. Tria sũt michi icognita et q̃rtũ qñ penitꝰ ignoro. via colubris sup lapidẽ: via auis volãtꝭ i aere: via nauis i medio maris: q̃rtũ difficiliꝰ: via iuuenis i adolescẽtia sua. vñ dãt in inte. resti. eoꝝ facultatibꝰ. vt .j. de here. qua. ꝛ dis. ꝟ. sciendũ. ꝛ ista patent hisAdditõ versibꝰ. ¶ Cuꝫ sit pena grauis: cognoscere q̃ via nauis. ¶ el colubri vel auis: pueri graꝫioꝝ via quauis.

l ¶ Maturiꝰ. hic nota ꝓuerbium. qui vadit plane vadit sane.puerbium

m ¶ Juris p̃cepta. i. iura p̃cipiẽtia precipiũt aliquid qñ pertinet ad aliquod istoꝝ triũm nã nõ omne ius p̃cipit: ymo quoddam punit quoddã vetat: quoddã ꝓmittit: vt. ff. de le. ꝛ se. cõ. l. legis. quoddã ꝓsulit: vt. ff. de reiven. l. is qui quoddã. hoꝛtat. vt. C. ꝟ trãsac. l. age

n ¶ Honeste. s. q̃tũ ad se: q̃ honestas et circa mrimonia ẽ. vt. ff. de ri. nup. l. sp. ꝛ circa mores seruatur. vt. ff. de tuto. et cu. da. ab his l. scire. oporꝛtet. ꝟ. penul.

o ¶ Alterũ nõ ledere. vñ illud. Quod tibi nõ vis fieri alij non feceris: vt in decre. in ꝓin.

p ¶ Jus suum. vt nõ soluꝫ nõ ledat: ꝫ etiam adiuuet. nã nõ sufficit abstinere a malo nisi fiat qꝺ bonũ est: vt ar. in ℞cre. lxxxvj. di. c. ñ satis. Sꝫ non questione hec ℞ba accipiunt̃ hic sicut in diffinitiõe iusticie i fi: ¶ Rñ. nõ imo ibi hec tria cõprehẽdit ꝟ aũt illud solũ qꝺ exꝰ duo ꝓia relinquit Et no. q̃ in ꝟ reꝓbo opi. ¶ py. ꝛ alioꝝ q̃ dixerũt q̃ in ꝟ ti. non diffinie bat ius: qꝺ est ars boni ꝛ eq̃ cuiꝰ merito q̃s nos sacerdotes appellat. nã dico q̃ hec verba que hic sunt tantũdẽ ꝓstant. nã qꝺ ꝟ dicit ꝓcepta iuris. per hoc dicit ars: cũ ars sit collectio ꝓceptoꝝ. Jtẽ per hoc qꝺ dicit honeste viuere alterũ nõ ledere vꝫ tm̃ q̃tũ boni ꝛ equi. Jtez p hoc qꝺ dicit ius suũ vnicuiq; tribuere: colligo cuius merito q̃s nos sacerdotes appellat. i. sacra vel iura sua cuilibet mini strãtes. vt ꝟ. ꝛ. ff. e. l. j. ij. rñ. Jus publicũ.

¶ Suius studij. ¶ Diuidit in q̃truoꝝ ptes Diuisio sicut sunt quattuoꝝ dicta Angeli.

q ¶ Huiꝰ studij. i. artis adipiscende p studiũ

r ¶ Positiones. i. spẽs fm py. ꝫ fꝫ Azo. sic. i. sup duobus gñibus nõ speciebus ponitur hec ars studio dicenda. nec eni placet q̃ ex multitudine reꝝ multa dicanᵗ iura: sic enꝫ dicer etur ius aliud equinum: qꝺ sup equo tractaret: aliud asininũ: ꝛ sic de singulis: sꝫ ego credo q̃ iste nõ fuit py. ĩtellectus: sed ille qui est preceptoris mei. Ac.

s ¶ Rei romane. ꝛ psistit i sacris: in sacerdotibus ꝛ magistratibꝰ. ff. e. l. j. ꝟ. publicũ. et in

aut. vt li. ma. ꝛ aute. ℌ. qꝛ ℞o col. viij. ꝛ. C. de sum. trī. ꝛ fi. ca. inter claras. et. ff. de ozi. iu. l. ij. ℌ. post oziginem.

a ¶ Spectat. s. pꝛincipaliter. nam et singulorum est vtilitas rẽpublicam ꝓseruari.

b ¶ Pertinet.

Jus ꝓ-uatum. s. pꝛincipaliter. scḃarto autez ad publicã vtilitatez ptinet. expedit eñ re ipu. ꝛc̃. vt. ℌ. ŏ his q̃ sũt sui vl alieni iurℓ. ℌ. penul.

manet spectat. Pꝛiuatũ est quod ad singulozũ vtilitatẽ pertinet. Dicẽdum est igitur de iure pꝛiuato: quod est tripartite collectum. Est enī ex naturalib⁹ ꝓceptis: aut gentiuz aut ciuilibus.

De iure naturali gentiũ et ciuili.

¶ Mascule et femine coniũctio: itẽ pꝛo

c ¶ De iure pꝛiuato. ſz q̃d de publico? Rñ. nõ dicet i hoc libꝛo: ſz. ff. de iure fiſ. ꝛ. C. e. tī. ꝛ in alijs tī. seq̃ntib⁹ ꝛ fere ꝓ oẽs tres libꝛos codicis vbi ŏ iure pu. tractat. et nũq̃d illŏ ẽ triptite collectũ? Rñ. sic: vt statī: dicã: ꝛ ex eisdẽ ꝓceptis. ¶ Cũ g̃ eadez sint exẽpla pub. ꝛ pꝛiuati: quare de pꝛiuato tm̃ dixit qŏ est triptite collectuz? Rñ. qꝛ plura erat de eo pꝛiuato dictur⁹. Itẽ cũ feciſſet hũc libꝛũ cã rudiũ nolebat eos multum aggrauare quod feciſſet ſi tractaſſet de iure pu. in hoc libꝛo.

d ¶ Tripartite. in iure eñ pꝛiuato vt in suo toto triptita sũt p̃cepta: naturalia: vt hic neminẽ cũ alteriⁿ dãno fieri locupletẽ: vt. ff. ŏ ꝓdi. inde. nã natura. Jtez gentiũ vt qŏ q̃sq̃ ob tutelã sui cozpis fecerit iure feciſſe eſtimeť: vt. ff. e. l. j. ij. ꝛ. iij. Jtem sunt p̃cepta ciuilia: vt p̃cepta de vſuca. qꝛ de pꝛiuata vtilitate est vſucapio: vt. ℌ. de vſuca. in pꝛin. ibi. Me dñia ꝛc̃. ꝛ sic publicũ est ex eisdẽ exemplis ꝛ pone eadem exẽpla vt ecce a iure naturali vt nõ locupletetur cum iactura alterius reſpu. a iure gẽ. vt liceat reſpu. pꝛopulsare in iurĩã. Itẽ a iure ciuili vt reſpubli. vſucapiat: ſicut ꝓuat⁹ q̃ exponeť. ℌ. statī i iure ꝓuato.

e ¶ Naturalibus. i. iuris naturalis.

f ¶ Aut gentium. i. p̃ceptis. iurisgentium.

g ¶ Aut ciuilibus pꝛeceptis.

¶ De iure naturali. ¶ Dictum est. s. q̃ ius ꝓpꝛiuatũ pꝛiuatum est collectum ex naturalibus pꝛeceptis gentium et ciuilibus: nũc de eis dicit: et pꝛimo de iure naturali.

Ius naturale. ¶ Tot⁹ iste titul⁹ diuidi tur in q̃nq̃ ptes pꝛio põit ŏ iure naturali: secũdo de iure gẽtiũ ꝛ ciuili. Tertio ponit vnaz diſionez iurℓ ciuilℓ. q̃rto rediẽs ad ius ciuile ꝛ natura le põit vnã diferẽtiã inť ipa iura. vltio põit circa q̃ versať ius ciuile scḃa ibi Jus aũt ciuile tertia ibi. cõstat ãt. q̃rta ibi. Sed naturalia. quinta ibi. Omẽ aũt. Et ŏ ꝓncipiũ ẽt dixit i tres ptes Pꝛio põit diffinitionẽ iurℓ naturalis. scḃo ŏclarat illã. effectũ. scḃa ibi. nã ius. tertia ibi: hic ŏscẽdit

Diuisio

Jus naturale.

h ¶ Jus naturale est qŏ natura. i. deus ꝛ nominatiue et ablatiue potest legi sic. ℌ. ti. j. Et nota q̃ q̃ttuoz mõis ius naturale ponit q̃nq̃ pꝛo iure gentiũ. vt. ℌ. ŏ re. di. ℌ. singulorum. q̃nq̃ pꝛo iure pactoꝝ: et sic ꝓ iure pꝛetozio: vt. ff. de pac. l. j. q̃nq̃ pꝛo eⁱ⁹ ꝓpꝛio. scz ꝓ eo qŏ rescindit pacta vt in restitutione minoꝝ vt. ff. de mi. l. j. q̃nq̃ pꝛo inſtictu nature: vt hic. ꝛ. ff. e. l. j. ℌ. Jus autẽ naturale. Sz scḃz cañ. ius naturale dicit qŏ in lege mosayca vel in euangelio ptinet: vt in pꝛin. decretorũ. et ſtud qŏ hic est nti casus q̃n hec dictio natura ẽ ablati casus ꝛ ecõtra est acti q̃n natura est nti ꝛ tũc dic natura. i. deus.

Jus naturale quattuoz mõis ponit

i ¶ Mã ius. bñ dico oĩa aialia. Mã ius ſtud ꝛc̃. nõ solũ est hoim sz cõe oĩm aialium. Ac.

k ¶ Humani. i. hominum.

l ¶ In celo. i. ĩ aere vt aues que in arboꝛib⁹ ꝛ aere nascunť: vt. ℌ. de re. di. ℌ. apium.

m ¶ In terra. vt fere bestie q̃ suis lustris. i. cubiculis nascunť: ꝛ etiã quedã aues.

n ¶ In mari. vt pisces. idẽ dico et ſi in quali-

bet alia aqua nascuntur.

a ¶ Hic. i. ab hoc iure naturali. s. deo qui primo adam eue p̃iunxit et in paradiso delicia rum posuit.

b ¶ Maris. i. masculi.

c ¶ Cõiugatio .s. aïoꝝ nõ coꝝ poꝝ vt. ff. ŏ. re. iu. nuptias.

d ¶ Matrimonĩũ. i. effectus mr̃imonij. Et sic nota q̃ matrimoniũ quo a triplĩ ad oꝛiginẽ ẽ ŏ ci iure ẽ iure naturali. s. ŏo. vt hic ŏꝛ ŏ iure gẽ. etiã dici põt. qz ab eo receptũ ẽ. ŏ iure ciuili ẽt dici põt qz foꝛmã ei adiũxit z solẽnitatẽ vt pz. ĵ. de nup. p totũ titulũ cũ dicit a q̃b9 nuptijs sit abstinẽduz. z. ff. de ritu nup. p totũ. vnde dz dici de iure ciuili: vt. ff. ŏ iusti. et iu. l. ius. ciuile.

Matrimoniuz a triplĩ ad oꝛiginẽ ẽ ŏ ci iure ẽ iure naturali.

tur. ¶ Hinc[c] descẽdit mar[b]atq; femie p̃iugatio[c] quã nos matrimoniuz[d] appellamus. ¶ Hinc[e] liberorum p̃creatio z educatio[f]. Eidem[g] etenim cetera[g] quoq; animalia istius[h] iuris peritia censeri.

¶ Cuilibz populo iurisdictionẽ habenti p̃missum statuere qđ ius ciuile vocat. Illud vero quod ab omni gẽte equalĩ custodit iusgentiũ appellat. h. d. Areti. Vel sic ẽm baldũ. Statuta cõdita a populis ius ciuile dicunt. Nam populo iurisdictionẽ habenti p̃missum est ius p̃priũ p̃stituere. Qđ vero ab omni gente seruat ius gẽtium nuncupatur.

¶ Ius aũt ciuile vl gẽ. ita diuidit[i]. Omnes popli q̃ legib9[k] et moꝛib9 regunt p̃tim suo p̃pꝛio p̃tim cõmuni[l] iure oĩum hoĩm vtuntur ¶ Nã qđ quisq; popl9 ip se sibi ius cõstituit: id ipsi9 pꝛopꝛiũ ciuitatis est: vocaturq; ius[m] ciuile q̃si ius pꝛopꝛiũ ipsius ciuitatis. ¶ Qđ vero naturalis[n] ratio inẽ omnes gentes cõstituit gunt tm̃ moꝛib9. z etiã quidã qui nec moꝛibus nec legib9 vt homines siluestres. et etiã quidam legibus tm̃ et non moꝛibus.

l ¶ Cõi. i. eo iure quod est in communi apud omnes siue scriptum sit siue non.

m ¶ Jus ciuile vt sũt statuta terrarũ q̃ iura mũicipalia dicunt vt. C. ŏ eman. libe. l. ĵ. et sic dicit ad differentiã iuris natural. i. iurisgẽ. et ita accipit h̃. Secundo mõ dr̃ ius ciuile lex. xij. tab. vt. ff. ŏ iu. et iur. l. ius ciuile. ℌ. ℬ igit Tertio ŏꝛ ius ciuile oĩe ius qđ nõ est p̃toriũ: et sic accipit. ff. de iusti. z iu. l. ius. aũt ciuile in p̃i. z ℌ. ius pretorium. Quarto dr̃ disputatio pꝛudẽtiũ q̃ fuit facta sup. l. xij. tabula. vt. ff. de oꝛi. iu. l. ĵ. ℌ. hec disputatio ẽm Joan. an. Quinto quicquid scriptũ habem9 de iure ŏꝛ ius ciuile: vt cũ dicit est enĩ sanctissima res ciuilis sapientia q̃ precio nũmario nõ est estimanda: vt. ff. de var. cogni. l. ĵ. ℌ. proinde. Sexto dicit quotiẽs adijcit aliqd iuri naturali: vt in mr̃imonio mõ dixim9 vl detrahit iuri naturali vt i vsuca. vt. ĵ. de vsuca. i p̃i. vl addit iuri gẽtiũ: vt i tutela iuenta a iure ciuili originaliter: vt infra de tute. in p̃icipio. vel detrahit vt i potestate seruoꝝ restricta: vt. ĵ. de his qui sui vel alieni iur. sũt. ℌ. sed hoc tpe. ℬ eni ius ciuile ŏꝛ. vt. ff. de iusti. z iu. l. ius ciuile. j. rñ. z hec exempla sunt ibi notata.

n ¶ Naturalis rõ. Nota q̃ iusgẽ. naturali ratiõe est inductũ: vt hic et. ĵ. de re. di. ℌ. singu-

Jus ciuile modis dicitur.

Diuisio ¶ Jus autem. ¶ Diuidit in tres partes p̃mo ponit dictũ bimẽbre. secundo ponit exemplũ p̃imi mẽbri. tertio põit exẽplũ scõi mẽbri. Scõa ibi. nã qđ. tertia ibi. Qđ vero.

i ¶ Diuidit. i. vnũ ab altero sic cognoscit. ac.

k ¶ Legibus z moꝛib9. nã quidã sunt qui re-

lozū. vñ est ius īmutabile vt ·j. eo ·ff· sed naturalia. Accur.

a ¶ Utunt. vt est religio erga deū: vt parētibus et patrie pream⁹: vt ꝺ violentiā resista uētiones siue pacta q̄ apud oēs gētes valēt vt ·j. e. ·ff· ius aūt gētiū. ⁊. ff. de pac. l. iuris gētiū. in prin.

b ¶ Itaq; quia oīs ppl'us vtit parti iure cōi

c ¶ Que singu

Exposi la. ſ. iura gētiū tō text⁹ ⁊ ciuilia q̄bus vtūt ciues romāi et effect⁹ eoz iurīū dicetur ·j. ꝺ rex di. ·ff· singuloz vsq; ad finē tit. vbi dr̄ q̄lit acq̄runt dñia iure gentiū. Itē ·j. ꝺ vsuc. ⁊ ī ti. sequētib⁹ q̄b⁹ dz q̄lit acq̄rūt dñia iure ciuili. ⁊ ꝑm ꝺ refertur ad p̄imū dictū. ⁊ illud ī telligas de iure ciuili romano generali. Uel alit dic ponem⁹ ·j. eo. ti. ·ff· pe. vbi dicit alteꝝ variabile: vt ciuile alterū non vt gētiū. ⁊ ꝑm ꝺ nō refert ad p̄imū dictū sed ad hoc q̄ dicit. ſ. nam ⁊c. et etiā quod vero ⁊c.

id apud oēs populos peq; custoditur: vocaq; ius gentiuz: quasi quo iure oēs gētes vtunt[a]. Et pul⁹ itaq;[b] roman⁹ partim suo ꝓp̄rio: partim cōi omnium hominum iure vtitur: Que singla qualia sint suis locis ꝓponem⁹[c]. ¶ Jus ciuile appellatur ab illo qui ipm̄ condidit et appellatiōe iurīs simpliciter intelligit de ratione. Are. vel sic Uerba simplicit̄ plata in potentiori et digniori significato intelligūt. h. d. bal. ¶ Sed ius[e] qui dez ciuile ex vnaquaq; ciuitate[f] appellatur veluti atheniēsium. nā si quis velit solonis[g] vel draconis leges appellare: ius ciuile atheniēsiū ñ[h] errauerit. Sic' enī ⁊ cōe et ꝓp̄rīū ius habere. Sed ⁊c.

f ¶ Ciuitate appellat̄. i. nomen illi⁹ ciuitatis vbi factū est ius ciuile debz ei imponi.

g ¶ Solonis. noīa sūt ꝓpositoꝝ statutoꝝ ī illis ciuitatib⁹ sic̄ si appellat q̄s ius ciuile bonoñ. statutum a ꝓpositorib⁹ iuētū ⁊ cōsilio cōfirmatum.

h ¶ Nō errauerit. īmo bñ dixerit.

i ¶ Sic em̄ et ius q̄ꝺ ꝓ se tm̄ ꝓposuerūt aliter esset gñal' lex: vt ·j. eo ·ff· lex est. ⁊ ꝺ ·ff·. iure ciuili generali pōt hic loqui.

k ¶ Jus q̄ritū. ꝓ eodē. licet noīa mutet.

l ¶ A q̄rino. q̄ quirin⁹ fuit eoꝝ rex di vñ dr̄. ct⁹ a q̄ris q̄ꝺ ē hasta: q; mag̃ hasta in bello vtebatur.

m ¶ Ciuitatis. ſz simplicit̄ dicit ius ciuile.

n ¶ Ñm. ſ. romanoꝝ per excellentiam.

o ¶ Ñm ius. ſ. ciuile romānorū si ē ꝓp̄ū. vt gñale: si est factū vtsit gñale

p ¶ Virgili⁹. ſ. dē in apl'o. nā paul⁹ ī diuina scriptura itelligit. Itē vbi dicit sapiēs itelligit salomō.

¶ Jus aūt. ¶ Ario ponit vnū dictū. ſcꝺo ponit rō quare ius gentiū fuit inuentū. tertio ponit effect⁹ siue ponunt inuētiones iurīs gentiū. ſcꝺa ibi. nā vsus. tertia ibi. bella.

q ¶ Jus aūt. aūt p̄rio sed ⁊ repetit de iure gē.

d ¶ Proponem⁹. ſz vbi: Ñn. forte ·j. de rerū di ·ff· singuloꝝ. ⁊ refert nō ad p̄imū dcm̄ ſz ad id qꝺ dcm̄ ē. Nā qꝺ q̄ſq; ⁊c. ⁊ ibi. Qꝺ ꝓo.

e ¶ Sed ius quidē ⁊c. dixim⁹ aut̄ ē populos

vt aliquid addat.

a ¶ Omni humano. sed nunqd plura humana sūt: rñ. nō expone ergo. i. omib⁹ hoībus

b ¶ Mam vsu. ab initio eīn pauci erāt hoīes: indiguerūt. tñ aliquo cōi vsu: qñ plures fuerūt tūc magis suas pſuetudines habebāt et statuta: puta vt nullus vineā vel ortū alteri⁹ intraret: et hoc sequit. et ꝓbatur. ff. de iusti. et iu. l. ex hoc iure.

c ¶ Bella. sed quō a iure descēdit bellū cū sit a iure phibitum: vt. ff. ō vsufru. l. eqssimū: Rñ. loq̄tur de eo qō a ppl'o romano est indictū hostibus vt. ff. de capt. et post li. reuer. l. hostes. §. i bello. Itē ꝓpulsare violētiā qō ē licitū: vt. ff. de iusti. et iu. l. vt vi et. ff. de vi et vi ar. l. i. §. vi vi. cū moderamie tñ vt. C. vñ vi. l. i. ff. de iusti. et iu. l. vt vim.

d ¶ Ab initio. sed nunqd hodie? quidā dicūt sic. nos ꝓtra. nam seruus nascit: vt. j. de iu. p. §. seruī. et. ff. de nata. resti. l. interdum.

e ¶ Pene. pene dicit ppt quattuor cōtract⁹ vt stipulationē: vt. j. de act. §. de constituta. Itē litterarū obliga. vt. j. de lit. obliga. Itē ꝓpter cōtractū emphiteoticū: vt. j. loc. §. adeo. Itē ppter spō. lar. i. donationē ppter nup. vt in auc. vt spō. lar. §. i. et. ij. col. x. Et nota q̄ hic dicit oēs ꝓtractus esse de iure gen. sed nō oēs obligatiōes. nā q̄ ex maleficio vt quasi sunt nō sūt de iure gen. sed vel a lege. xij. tabula. vel alia lege.

f ¶ Innumerabiles. i. nō facile ad numerandum habiles: vt. j. de re. corpo. et incorpo. in ꝓncipio.

omni hūano[a] generi cōmune est. ¶ Mā vsu[b] exigēte et humanis necessitatib⁹: gētes humane iura q̄daz sibi cōstituerūt. ¶ Bella[c] eteni orta sunt: et captiuitates secute et seruitutes: que sūt naturali iuri cōtrarie. Jure enim naturali omnes homines ab initio [d]liberi nascebant. Et ex hoc iure gen. oēs pene[e] cōtract⁹ introducti sūt: vt emptio et venditio: locatio et ꝓductio: societas depositū: mutuū et alij innumerabiles[f].

¶ Constat. ¶ Diuiditur iste. §. in tres partes. ꝓmo ponit dictū bimēbre. scōo ponit exemplū ꝓmi membri. tertio exēplū scōi membri. scōa ibi. Scriptū. tertia ibi in. §. Ex non scrip. Jtem secunda subdiuiditur in duas ptes. ꝓmo ponit quid est ius scriptum. secūdo ponit exempla scōa ibi. Lex. Diuisio

¶ Jus scriptū cōsistit in sex ꝓtibus hic nominatis. h. d. cuz quo concordat scōa distinctio. §. lex est. ꝑm. Aretinum.

¶ Cōstat aūt i⁹ nostrū[g] q̄ vtimur aut ex scꝓto[h] aut ñ scripto vt[i] apō[k] grec. νόμος καὶ θέσμος. ¶ Scriptum autem ius est lex plebiscita: senatusconsulta: ꝓncipum placita: magistratuū edicta: responsa ꝓdentum.

¶ Diffinitio legis hic ponit. Angelus

¶ Lex est[l] qō pp̄s romanus senatorio

g ¶ Jus nr̄m. i. ciuile ro. de quo diximus §. eodē. §. sed ius. Largevocatur ius ciuile quicqd scriptuz habem⁹ de iure generali: vt diximus. §. eodez in glo. vt sunt statuta terrarū ꝛc. ibi. quinto ꝛc. Jtem quicqd habem⁹ de moribus Lex. hic ꝓprehēdit. s. generalib⁹: vt patet ex iferioribus.

h ¶ Ex scripto. ō hoc dicit vsq̄ ad. §. j. ex nō scripto. et de nō scripto ibi dicit. Accursius.

i ¶ Vt. ꝓ. sicut.

k ¶ Apud grecos. nam et greci vtebant iure scripto: et nō scrip. vt. j. eo. §. et nō inelegant vñ nomos grece dicitur lex scripta latine. et thesmos lex non scripta. kai. i. q̄ qō significat. Qō aūt ꝓ⁹ impſsū fuit fonoy monoy ridiculū est et nullo pacto grecū. Addito

l ¶ Lex est. hec diffinitio quo ad sniam concordat cū ea q̄ est. ff. de leg. et sena. con. l. j. licet quo ad verba dissentiat. Diffinit et alio modo. lex est sanctio sctā: iubēs honesta: ꝓhibēs ꝓtraria: q̄ sumit ex lege greca. ff. ō le. et sena. cō. l. ij. Itē diffinit tertio mō vt i alia lege greca colligit in e. ti. de le. et sena. con. l. Alia diffinitō legis.

i. Accursius.

a ¶ Veluti. exemplificatiue ponit. Mã facta ꝓuocatiõe ꝑpli romani magistrat⁹. s. senat⁹ nõ totus: sed q̃ maior erat oĩbus interrogabat ꝑp'm. s. ꝓsul an sic placerẽ. ꝛ sic ad libitũ ꝑpli fiebat: vt ff. ỽ ozi. iu. l. ij.

b ¶ Cõsule. nã ꝓsul vice senatoꝝ interrogabat populũ et sic ipi senatores videẽt interrogare. nã q̃ꝑ aliũ facit ꝑ se facere videt: vt. ff. de vi ꝛ vi arg. l. j. ℈. de eiscisse. ꝛ. ff. ỽ ad mi. tu. l. ita aũt ℈. gessisse. nã recte oĩa nr̃a facimus q̃b⁹a nobis auctozitas ĩpartit: vt C. de ve. iu. enu. l. j. ver. omnia.

c ¶ Veluti exemplificatiue ponit: vt. ℈. ꝓri. erat enim vn⁹ noĩe tribunus q̃ ꝓerat plebeiozũ magistratui q̃ interrogabat plebeios: vt. ff. de ozi. iu. l. ij. ꝛ mlt̃as leges habem⁹ de his: vt de. l. aquil. vt. j. ad. l. aquil. ℈. ex hoc tñ capite. ꝛ ne ꝑsides accipiãt nisi esculenta vt. ff. de of. pcon. l. solẽt. ℈. fina. ꝛ. ff. de offi. ꝓesi. l. plebiscito.

d ¶ Species a genere. Est autẽ gen⁹ q̃ ꝓedicat de pluriꝫ⁹ differentibus specie: vt animaliũ: aliud rationale: aliud irrationale. et sic se habet populus vt sequit ad nobiles et ignobiles. Species aũt q̃ ꝓedicat de pluribus differentib⁹ numero: vt homo: ali⁹ titi⁹ ali⁹ seius. sic se habet plebs. nã minozes tm̃ ꝓhendit vt sequit.

mgr̃atu interrogan teveluti[a] cõsule[b] cõstituebat. ¶ Diffinitio plebiscitu ꝛ dif ferẽtia inter plebem et populũ. Angel⁹.

Plebiscitum.

¶ Plebiscitũ ẽ q̃ plebs plebeio magistratu interrogãte veluti[c] tribuno cõstituebat. ¶ Plebs aũt a populo eo differt: quo species[d] a genere. nã appellatione populi vniuersi ciues significant: connumeratis etiã[e] patricijs[f] ꝛ senatoꝝib⁹ Plebis autem appellatiõe sine patricijs et senatoꝝibus ceteri ciues significant. ¶ Sz et[g] plebiscita lege oztẽsia[h] lata nõ min⁹ valere q̃ legesceperũt. Diffinitio senatusc̃ sulti ꝛ q̃re senatoꝝib⁹ ꝑmissũ ẽ facultas legi cõdende. Angelus

¶ Senatusc̃sultũ est q̃ senat⁹[i] iubz at q̃ cõstituit. Mã cuz auctus est populus roman⁹ in eũ modũ vt difficile sit in vnũ eũ cõuocari legi[k] sanciende cã: equũ visũ est senatũ vice populi cõsuli[l]. ¶ Cõstitutiões principũ obtinẽt vim legis etiam generalis: si sint generales vel speciales: si emanãt ob meritũ vel odiũ singularis ꝑsone. h. d. vsq̃ ad ℈. Pretoꝝum. quoq̃ sc̃õm. Areti. ¶ Sed et q̃ ꝓinci

e ¶ Etiã. q. d. nõ solũ plebei appellatiõe populi cõnumerant sed etiã patricij.

f ¶ Pricijs. q̃ erãt quasi patres ꝓncipis: vt ℈. quib⁹ modis ius pa. po. solui. ℈. filius.

g ¶ Sed et plebiscita. videbãt minus valere q̃si loco sũpto ab auctozitate: q̃ maioꝝ ẽ patricioꝝ et senatoꝝum auctozitas vt. C. de leg. hũanũ ꝛ. ff. de eden. l. si q̃s ex argentarijs ℈. j. sed hoc sublatũ ẽ per legẽ latã ab oztensio rege vt sequit ꝛ. ff. ỽ ozi. iu. l. ij. ℈. deinde cuz essent.

Senat⁹ cõsultũ.

h ¶ Oztẽsia. sic dicta ab oztẽsio q̃ pacẽ composuit ĩter nobiles et plebeios: et ink eos sic statuit q̃ valeret plebiscitum.

i ¶ Senat⁹ cõstituit: naz potest facere legem: vt hic et. ff. de le. ꝛ senato consul. l. nõ ambigit.

k ¶ Legis sanciẽde cã. nã idẽ est si ex alia: q̃ difficile erat tot hoies ꝓueniri. Accur.

l ¶ Consuli. i. interrogari. nã antea ꝑp's ink rogabat: vt. ℈. eo. ti. ℈. plebiscitũ: vt sicut populus interrogabat ꝓius: sic postea senatores q̃ cẽtũ erãt numero interrogabant a cõsule: vt. C. de pe. here. l. fi. in ꝓinci.

¶ Sed ꝛ quod. ¶ Iste. ℈. diuidit in q̃ttuoꝝ ptes. Mã ꝓimo põit dictũ. Scõdo eiꝰ rõnez Tertio põit illationẽ. Quarto dictũ modificat ꝛ declarat. Secunda ibi cũ lege. Tertia ibi. Quodcũq̃. Quarta ibi plane.

Diuisio

a ¶ Placuit. cā faciēdi ꝓmunē legē: alias nō esset lex cōis vt sequit: et. C. de sē. l. ex stipulatiōe nam ibi dicit nō ois vox iudicis ē sententia: et sic nō ois vox principis est lex.

b ¶ Habet vigorē. i. lex est ꝛ pro lege seruat.

c ¶ Lege f̄gia hac lege cautū fuit vt ptās legis faciēde trāsiret de populo ad p̄ncipē: vt hic ꝛ ff. de orīgi. iu. l. ij. §. deinde cuz essz. ꝛ §. nouissimer facit ad hoc. ff. de consti. prin. l. j. vbi sūt eadez ꝛ ba ꝛ hanc legē regiā non habem⁹. nā fctā fuit sup regio. i. imperio transferendo.

d ¶ Imperio. trāsferēdo de pp̄lo ad p̄ncipem.

e ¶ Ei. s. p̄ncipi quo ad honorem. et i eū quo ad onus.

f ¶ Cōcessit. i. trāstulit: sic vt ipe pp̄s ammō nō habeat sibi ꝟ ius. sic. C. ō ve. iu. enu. l. ij. §. sz hoc. ꝛ de le. ꝛ se. cō. l. fi. Sz alij dicūt q ꝛ adhuc pp̄s pōt facere legem et qō dicit solū p̄ncipē hoc posse vez est sol⁹ i. nullus alius solus ꝑm Ro.

g ¶ Per epl̄am: vt. §. de his q̄ sunt sui vel alit. §. §. dño⁹ ꝛ ff. de pacti. prin. l. j.

h ¶ Decreuit. vt. C. eo. si imperialis.

i ¶ Edicto. vt. C. e. l. ij. et de secun. nup. l. hac edictali.

k ¶ Legem. generalē quā potes cognoscere quattuor modis: vt. C. de leg. ꝛ con. l. leges. vel specialē vt sequit.

l ¶ De sunt. s. q̄ pstituit imperator.

m ¶ Personales. dūmodo iuris corpore nō sint clause: alias omēs sūt generales: vt. C. de no. co. pfirmā. l. vnica in §. fina.

n ¶ Ob meritū. q̄ multū fuierat p̄ncipi. et iō aliquā penā quā debebat ille patri ꝓpter delictū qō forte fecerat ei remisit.

o ¶ Alicui. penā merenti. vel si cui sine⁹ exemplo subuenit⁺ pson̄ nō trāsgredit⁺. Alie aūt cum gñales sint oēs p̄culdubio tenēt⁺. ¶ Edicta p̄ torū que ab auctoribus ius honorariū appellant habēt vi legū. ꝛ edicta edilīū curulium sunt pars iuris p̄torij. hoc dicit vsq̄ ad §. Rūsa. secundū. Aretinū. ¶ Pretorū quoq̄ edicta⁺ nō ⁺ modicā obtinēt iuris auctoritatē. Hoc etiā ius honorariū solemus appellare: q⁺ q̄ honores gerūt id ē magistrat⁹ auctoritatē ex his q̄tuor q̄ dicunt C. de le. et cō. l. ij.

p ¶ Irrogauit s. nō merēti vl merēti. sz maiorē forte cz̄ es sz vign⁹: vt pena ei⁹ mer⁹ sit multox: vt. ff. ō pens. aut facta. §. fi.

q ¶ Sine exē plo. i. vt alij ñ caperēt exemplum.

r ¶ Subuenit vt clerici in q⁺ b⁹ multa sunt spāliā vt i auk. vt clerici apō ꝓpri. epi. ꝛ. C. ō epis. ꝛ cle. cū clericis: et leōes q̄. et curie ꝛ alijs vt. C. ō le. ꝛ cō. l. ij. Sz quesito nūqd itelligit sine exemplo subuēire si cui simpl⁺r rescribat: Rñd. sic. dūmō ñ sit ibi aliqō signum

s ¶ Mō trāsgredit. ff. qō q̄sq̄ iuris. l. j. ꝓtra sz distingue an ad sui postulationē sit ꝓcessum quo casu trāsgredit. vt ibi: alias nō vt ꝟ ꝛ. ff. qō quisq̄ iur. l. iij. Et sic soluit aliud ꝓtra. C. de fruc. ꝛ li. expē. l. fi. vel ad vtrunq̄ ꝓtra. qō ad aliud extendit hoc nō est dicere vt alius habeat p̄uilegiū. vel melī⁹: licz egrediat p⁺ sonā nō est tñ generale ius: nec videt aliī⁹ sez aduersarī⁹ prorsus cū sit cōtingēs occasiōe

t ¶ Tenent. i. ligant. [controuersie.

u ¶ Edicta. q̄ scpta erāt in albo p̄torīs. vt. ff. de iurisd. o. iu. l. fi. qs id qō. in p̄rio rñ. Accur.

x ¶ Non modicā. sed magnā.

y ¶ Quod. i. ideo quia.

z ¶ Magistratus. s. ipsi p̄retores: vt. ff. de iu-

sti.et iu.l.ius aũt.§.ius aũt prętorũ.

a ¶Dederũt.vt.ff.de ori.iu.l.ij.§.eodẽ tpe.

b ¶De q̃busdã causis.vt de morbis ꝛ morbosis ꝛ vicioſis aialib⁹:vt ptz.ff.de edili.edi.l.j.

c ¶Honorarij.qualit⁹:Rñ.qꝛ ediles erãt ex prętorib⁹ vt.ſ.§ diui.ſti.§.prętorias.ꝛ.ff.de ꝟ.obli.l.v.§.prętorie.

d ¶Snie.ſnia ẽ firma ꝛ idubitata reſponſio ſm Jo. Snia.

e ¶Opiniões. opinio eſt cuz dubitatiõe reſpõſio ſz Jo. Opio.

f ¶Publice.i. quorũ int⁹ prętatõ fiebat publica auctorit⁹ cõceſſa a p̃ncipe vt vlp. papi.ꝛ ſimiles q̃ feceꝛ leges ff. de ori.iu.l.ij.§.poſt origine.ꝛ.§.iurſ ciuilis ſcientiã.

g ¶Acceſſor.auguſto: vt.ſ. in prin rub.ponitur.Accurſi⁹.

h ¶Ut iudicij ſz nulli.

i ¶Ut eſt ꝓſtitutũ.i.ſicut ip ſi ꝓſtituerunt.

k ¶Ex nõ ſcripto ius venit de iure ſcripto vidim⁹ qđ i ſex partes diuiditur.ſequitur de non ſcripto:vt ſ.eo.§.conſtat.

l ¶Diuturni ſed quãto tpe vſus facit mores vel cõſuetudinẽ.rñ.ꝛ.an.vt.ff.q̃ et a q̃.ma.li. Cõſuetudo inducit ex quo ſdã exigãt tps cuius nõ extat memoria annoꝝ. et eſ.l.iij.§.ductu⁹:et.C.q̃ ſit lõ.ꝓſu.l.cõſuetudinis.et.C.de ſa.ſan.ec.l.ſi.itẽ qꝛ dicit lõga vt patet in rubrica.C.e.ꝛ.ff.e.lõga aũt.ꝛ.an.

huic iuri dederunt[a]

¶Proponebãt et ediles curules edictũ de q̃busdã causis[b]:qđ edictũ iuris honorarij [c]porrio ẽ

¶Prudẽtũ reſpõſa ſũt rñſa ꝛ opiniones iuriſcõſultorũ qui habebãt a principe auctoritatẽ legis ꝓdẽde.h.d.vſq; ad.§.Ex nõ ſcripto ſecũdum.Aretinũ.

¶Rñſa prudẽtum ſũt ſentẽtie[d] ꝛ opiniones[e] eorũ quib⁹ p miſſum erat iura cõdere.Haz antiq̃tus cõſtitutũ erat:vt eſſent qui iura publice[f] interp̃tarent:quibus a ceſare[g] ius reſpondẽdi datũ eſt:q̃ iuriſcõſulti appellabant.quorũ omniũ ſentẽtie et opiniões eã auctoritatẽ tenebãt:vt iudici[h] recedere a reſpõſo eorũ nõ liceret vt eſt conſtitutũ[i].

¶Jus non ſcriptuz eſt qđ vſus cõprobauit et legis habet vigorẽ hoc dicit:vel ſic ꝓſuetudo moribus vtentiũ cõprobata prò lege ſeruatur ¶Ex[k] nõ ſcripto ius venit qđ vſ⁹ approbauit:nã diuturni[l] mores cõſenſu[m] vtentiũ comprobati:legẽ imitant[n].

¶Jus ſcriptuz habuit ortũ a ciuitate Athenienſiuz.Jus aũt cõſuetudinariũ a ciuitate lacedemoniorũ.h.d.vſq; ad.§.Sed naturalia ſecũdum.Aretinum.

dicit vt ſ.de vſuc.§.j.ſe q̃tur q.ꝛ.an.ſit robuſta.Sz nunqđ ſemel ſufficit vt ſ.ꝛ.an.ſm eã iudicet:Rñ.ñ.imo debet ad mi⁹ bis ſz eã iudicari:vt.C.de epi.au.l.iij.in fi. vel querimoniã vel libellũ ꝓpoſitũ ꝓtra cõſuetudinẽ

Bin⁹ actu⁹ iudiciari⁹ inducit cõ talẽ ſpernere: ſuetudi nem.

m ¶Conſenſu. alias non põt eẽ cõſuetudo. cũ dicat ꝓſuetudo q̃ſi cõis aſſuetudo: et erroꝛ cõſuetudinẽ ipediat:

vt.ff.de le.et ſe.con.qđ non ratione.

n ¶Imitãt.i.tm̃ valet cõſuetudo vbi lex ſcripta nõ eſt quãtũ lex vbi ſcripta eſt. Et nota tres virtutes ꝓſuetudinis:imitãdi legẽ vt h̃ Itẽ interpretãdi legẽ vbi lex eſt dubia:vt.ff. e.ſi de interpretatiõe in fi. Itẽ coꝛrigẽdi:vt ff.de le.ꝛ.ſe.con.l.de quibus in fi.et ſ.e.§.ea vero qđ diſtingue:aut eſt generalis ꝓſuetudo per totũ mundũ. et tũc vincit legẽ vbiq;: vt.ff.de le.et ſe.cõ.de quib⁹.§.fi.aut ſpecialis. et tũc vincit legẽ in eo loco vbi eſt: vt.ff.cõi.

Tres effectꝰ cõ ſuetudi nis.

predioꝝ.l.vēditor.§.si cōstat.dūmodo post legē fuerit īducta.alias vincīt a lege supueniēte: vt.ff.de sepul. vio.l.iij.§.diuus.i alio aūt loco ꝓsuetudo spālis non vincit legē: vt. C.e.l.consuetudinis.et hoc ſm Jo. et Py. licet alij aliter distinxerūt.

a ¶ Et nō. Hic.§. cōis est ad duo supradicta.scz. ad ius scriptū et non scriptū. ſō bñ est hic.§.

b ¶ Jus ciuile. large accipe: vt no.in.§. cōstat.

c ¶ Origo.i. l. xij. tab. q̄ fuit origo totiꝰ iuris ciuilis ꝛ prīcipium

d ¶ Institutis.i. ordinamētis.

Origo.l xij.tabularū. Mā romanus populꝰ decez viros pro isto iure misit q̄ ō cē tabulas eburneas retuleſt.tā de iure scripto Atheniensiuz q̄z nō scripto Lacedemonioꝝ.sz qz postea aliq̄d deerat vel emendationē ꝑsiderabat data fuit ptās p vnū annū his decē viris: vt ius et leges corrigerent addendo et detrahendo:ꝛ si opus esſet interpretarent ꝛ vt ea facerent: q̄ duas tabulas addiderūt et sic lex.xij. tabularꝝ ex accresceti dicta ē: vt.ff.de origi.iurisſ.l.ij.§.j.

e ¶ Sed naturalia.hic.§. pōt intelligi de iure naturali ꝓmeuo quo mouētur oīa aīalia ad aliq̄d faciendum vt nota.§. e. ti. in prin. sed qō dicit esſe immutabile ē ptra id qō de seruitute dicit q̄ est ptra ius naturale ꝛ tñ ꝑ

¶ Et nō inelegant in duas speciesſ ius[b] ciuile distributū esſe videtur: nā origo[c] eiꝰ ab institutiſ[d] duarum ciuitatuz athenarū scilicet et lacedemoniorū fluxisſe videt. Jn his enī ciuitatibꝰ ita agi solitum erat: vt lacedemonij quidē magis ea que ꝑ legibꝰ obseruarēt mēorie mādarent.athenienſes vero ea q̄ in legibus scripta cōprehendiſ sent custodirent.

¶ Jus naturale est immutabile: sed iuſ statutariū mutat qñ q̄z ꝑ aliud ius qñq̄z per cōtrariā ꝓsuetudinem.h.d. vsq̄z ad.§. omne aūt ius. secūdum. Aret. et ad hoc allegatur q̄ ius naturale vel gentiū non potest mutari.

¶ Sed naturalia[e] quidē iura que apō oēs gētes pereq̄z obseruant diuina quadā prouidētia cōstituta: semp firma atq̄z immutabilia permanēt. Ea vero que ipſa sibi queq̄z ciuitas constituit[f] sepe mutari solēt: vel tacito ꝓsensu[g] populi vel alia[h] postea lege lata. ¶ Jus ciuile ē triptitū qz ad personas res ꝛ iura pertinet. Et dignioꝝ sūt preferēda. ¶ Omne[i] aūt ius quo vtimur vel ad ꝑsonas[k] pertinet: vel ad res[l] vel ad actiōes[m]. Et prīꝰ de ꝑsonis videamus: nā parū est ius noscere si persone[n] q̄ ualet: vt.§. eo.§. ius aūt. sed dic nō derogat ob hoc licz non seruet in illo casu. nā nihilominus equū ꝛ bonū est. Et eodē mō rñdeo ad illud qō dicit.j. de ca. di.§. qō aūt. qō est ptra. Vel ibi nō tollit cognatio: sed ius succedēdi. itē eodē mō vt prīꝰ rñdeo ad illō qō de vsuc. dicit.j. de vsuc. i ꝑn. qō ꝓstat eē ptra ius naturale: vt.ff. de pdi. inde. l. nā naka. Vel dic q̄ iste.§. locꝝ de iure gentiū qō ptz ex illa lra. Que apō oēs gētes. s. e.§. qō ꝛo naturalis. Ac.

f ¶ Constituit s. de ꝓsuetudine specialiter le. municipali scripta.

g ¶ Tacito cōsensu. s. ꝛria cōsuetudine: vt ff. ō le. ꝛ se. cō. l. de qb⁹. i fine

h ¶ Vel alia. l. ptrario statuto: ꝛ sic reddūtur singla singulis

i ¶ Ome. quid sit ius ꝛ qualit diuidat dixi: nūc differentiā inter ipsa iura ponit.

k ¶ Ad personas. de hoc dicitur.j. i toto prīmo li. vsq̄z ad titu. de rerū diuisione.

l ¶ Ad res. ō hꝫ ōr.j. li. ij. ꝛ. iij. vsq̄z ad ti. ō obli.

m ¶ Ad actiones. de his dicit.j. de accu.

n ¶ Persone. nā homo est dignissima creatura. vt.ff. de edi. edi. l. iustissime. vnde ouidius. Pronaq̄z cū spectēt aīalia cetera terrā. Os homini sublime dedit: celūq̄z videre Jussit et erectos ad sydera tollere vultus. Quidi. j. me. mo. ꝓb

virgili⁹ Et virgilius Igne⁹ est ollis vigor et: celes-
j.eneiō. tis origo seminibus.

a ¶ Ignorenk.ꝛ sic statī ponit de iure psona
rū ꝛ no.ħ qꝫ dignioꝛa ꝓponēda sunt.sic.j. de
bo.pos.ℋ.aliā vero.et per hoc facimus mul-
tas formatio-
nes titulorū.

ptiuatō ¶ De iure p-
sonarū. ¶ Ar
oē ius aut ad
personas:aut
ad res:aut ad
actōes ptinet
l.j.ff.ō sta. ho.
ℋ.j.ſ.ti.j. Cū
ergo pſone q-
buſcunqꝫ reb⁹
digniores sint
l. iuſtiſſie.ff.ō
edi. edi. ſō ab
eis exordium
factur⁹ ſubdit
ō iure pſonaꝝ
ſm Por.

rū cauſa cōſtitutum
est ignorentur.

De iure pſo-
narum.

¶ Hic ponitur pri-
ma diuiſio pſonarū
bimēbris. Angel⁹.

Diuiſio Summa. ¶ Totus iſte ti. diuidit in ſex
partes. Mā prio ponit diuiſiones pſo-
naꝝ. Secūdo diffinitionē libertatis ibi: Et
libertas. Jn tertia diffinitionē ſeruitutſ: ibi
Seruit⁹. Quarto q̄re dicank ſui. ibi Serui
aūt. Quito quot mōis ḳs efficiatur ſeruus
ibi Serui aūt. Sexto ponit dūam inter ſer-
uos ꝛ liberos ibi Jn ſeruorum. Aretin⁹.

b ¶ Sūma.i.prima qꝛ ꝛ alie ſequunk: vt.j. de
his qui ſūt ſui vel alī.iu.in prin.ꝛ.j. de tut.in
prin.vel.dic ſūma.i.maxīa.qꝛ partim est de
iure naturali vt libertas:ꝛ ptim de iure gen.
vt ſeruit⁹ quoꝝ vtrūqꝫ.ſ.ius naturale ꝛ gen
tīū antiquius est iure ciuili. vt.j. de rerum
diui.ℋ.ſingulorum.vel dic ſumma.i.breuis
ſic.j. de obliga.ℋ.j.

c ¶ Hoīes.ſz pone qꝫ ħ ſint duo hoīnes vn⁹
liber ꝛ ali⁹ ſeru⁹.tunc hec ꝓpoſitio est falſa
Dic qꝫ pluralis oīo conuertik in ſingulares
et tūc est vera ꝛ nō fallit. vt.ff. de ꝓdi.ꝛ de le.
ſalſa.ℋ.fi.ꝛ.ff. de petī here.l.diuus in fi.et de
oni.iu.l.ij.ℋ.exactis:et de ꝛbo.ſigm. non est
Econtra ſingularis ꝓ plurali vt eo.ti.l.in
vſu.ꝛ.ff. de teſta.tu.ſi quis ita.ℋ.j. ꝛ dic has
queſtiones poſitas.ff.eo.l.iij.
uerſo
ptōs cō-
uertik i
ſingula
rē ꝛ ecō

d ¶ Aut ſerui.ſz quid de ſtatu libero. videtur
liber.ff.ſi ex no.cā ag.l.fi.ſz ꝓtra est: vt.ff. de
ſta.lib.l.ſtatuliō. Jtē quid de aſcripticio vel
cenſito? videk qꝫ ſui ſint. vt.C. de agri.ꝛ cē.
l.ne diuti⁹:ꝛ.l.fi.li.xj.ꝛ. C.in quibus cauſis
colo.cen.l.fi. Sz ꝓtra ē ſm Jo.[lz alij aliter
diſtinxerūt]cū poſſint fieri clerici ꝛ ꝓtra do-
beri ſunk:aut⁹ ſerui.

¶ Hic ponik diffi-
nitio ſiue deſcriptio
libertatſ. Angelus.

¶ Et libertas⁹ qui-
dem(ex q̄ etiā liberi
vocātur) est natura
lis facultas eius qō
cuiqꝫ facere libet:ni
ſi qō vi aut iure⁹ phi
betur. ¶ Hic ponik
diffinitio ſiue deſcri
ptio ſeruitutſ. Ang.

Statu liber est ſeruus Aſcri-ptici⁹ et cēſitus ſūt libe-ri

Liber-tas

minoꝝ volūta
tē:qꝫ nō ē in ve
re ſuis vt.C.
de epi.ꝛ cle.l.
iubem⁹.ℋ.ſer-
uos.et ī auk.ō
ſāctiſſeripſc.ℋ.
aſcriptitios.
col.ix.itē ī du-
bio ꝓ liberta-
te iudicādū ē:
vt.ff. de re.iu.
l. libtas.et qō
in cōtrarijs le
gibus cōtinek
loquik quo ad
ſeruitia quib⁹
ē aſtrict⁹:qua
re poterūt et
facere teſtamentum:ꝛ ferre teſtimonium et
alios actus ciuiles exercere: nec alienari
poſſunt ſine ſolo. vt.C. de agri.ꝛ cen.l.cūad-
modum li.xj. Jtem quid de monacho vel
regulari canonico? Rñdeo liberi ſūt ꝛ ideo
poſſunt reddere teſtimoniū. quod dic vt di
ximus in auk. de mona.ℋ.cogitandū.col.j.
lz quo ad act⁹ quoſdā fingank moꝛtui vt in
aut. de mona.ℋ.illud ꝛ.ℋ.ſi quis aūt col.j. et
in auk. de nup.ℋ.ꝓ occaſionē.colla.iiij.

Mona chus et regula⁹ rſ cano-nicus li beri ſūt

e ¶ Libertas. hec diffinitio trib⁹ modis pōt
legi. primo ſm Jr. vt diffiniatur libertas eo
iure quo inuēta ē. id est naturali. ꝛ sic etiam
ſeruī. ſm hoc ſunt liberi. nā ꝛ ipſi poſſunt fa-
cere quod volunt: niſi qō vi. l. de facto vel iu
re ſcilicet quolibet ꝓhibeank. et hec verba
Ex q̄ etiā liberi ꝛc. pñt eē de diffinitiōe nā
ꝛ ipſi liberi vocank ex idē ius: vt.j. ō liber.ℋ.
j. Alij dicūt diffiniri libtatē liberi: ñ libtatē
ſui qꝛ ex prima vocank.ſ. hodie liberi: nō ex
ſecunda.ſ. quā hñt ſerui. Est ergo libertas
alia in ſeruo: alia in libero: ꝛ ſm eos verbꝫ
vi exponik vt pri⁹. Sz nec prima nec ſecun-
da placet qꝫ ſerui ſint aliq̄ iure liberi. cuz iuſ
gētiū in hoc derogauerit iuri naturali: vt.j.
ℋ.ſeruitus. ꝛ expone Vl.i. iure gentiū: quod
quadā neceſſitate induxit ſeruitutem.ſ. per

captiuitatē. vt. ℌ. tl. j. ℌ. ius aūt. ⁊ iure. ſ. ciuil qñ maior. xx. annis vendit ſe ad p̄ciū participandum. vt. j. ℌ. ſerui q. d. liber quilibet eſt niſi fiat ſeruꝰ iuregentiū vel ciuili. et hec verba. Ex qua etiā liberi ⁊c̄ non oportet q̄ ſint de diffini-

Seruitus. tiōe ſz q̄ndaz effectuz libertatis demonſtrant. Ac.

a ¶ Cōſtitutio l. vnū de ſtatu ſz iuriſgentiū Mār alia multa ſtatuit iuſgētiū vt. ℌ. ti. j. ℌ. ius aūt. ſed hodie dici p̄t ſeruitꝰ de iure ciuili foꝛmatiōe nā alia olim ⁊ alia hodie eſt hec p̄tās vt. j. ō his q̄ ſūt ſui vel alie. iur. ℌ. pe. ⁊ fi. q̄re eſt de iuregē. iuētione: ſz ciuili foꝛmatiōe: vt. ff. de iu. et iur. l. ius aūt ciuile.

b ¶ Dñio. aliq̄n ſine dñio: vt. ff. de rerū. di. l. j. ℌ ⁊ ff. p̄ vereli. l. fi. ⁊ adde. ff. de ſtip. ſer. l. q̄ ſeruus. ⁊ ff. de lib. cā. l. ſi vſumfructum.

c ¶ Naturā. q̄ ō iure nāli liberi naſcebant ꝯ naturā. l. ℌ. ius naturale: cuz eo. iure oēs liberi ſunt: vt. j. de liber. ℌ. j. ⁊. ℌ. ti. j. ℌ. ius aūt.

d ¶ Seruare. nota ſeruū dici a ſeruādo ⁊ nō Seruꝰ. a ſeruiendo ꝓm Iſido. ſz tabellio dicit ſeruꝰ Tabellio. publicus a ſeruādo: vt ff. de adop. l. nec ēt ℌ. ij. ⁊. l. nō aliter. ⁊. ff. rem pupilli. ſal. fo. l. ij. qui tñ ſeruꝰ non poteſt eſſe: vt. C. de tab. ge neralili. x. Ac.

e ¶ Capiunt. ff. de ſta. ho. l. iiij. in fi.

f ¶ Fiunt. ex accidenti.

g ¶ Ex ancillis. lz patrē libeꝝ hēant: vt. j. ti. j. C. de rei ven. l. ptum. quid ſi ex aſcriptitio libera? Rñ. ſequit ventrē vt in aut. con. que ex aſcripti. et li. mu. ℌ. j. colla. v.

h ¶ Captiuitate. q̄ occaſiōe belli cōtigit qđ ē de iuregen. vt. ℌ. ti. ꝓoꝛi. ℌ. ius autez.

i ¶ Jure ciuili. ⁊ ē terti⁹ modus. vt. C. de aſſerti. tol. l. j. ℌ. pe. et ē q̄rtus. vt p̄ ingratitudi

nē reuocatiōis in ſeruitutē. vt in aut. vt liberi de cetero. ℌ. j. infi. ⁊ ℌ. illud ℣o. coll. vj.

k ¶ Maioꝛ. in quo facto ſunt quattuoꝛ neceſſaria. ſ. q̄ ſit maioꝛ. xx. ānis: vt hic. ⁊. C. ō lib. ca. l. ſi miniſteriū. Jtē ⁊ vt eo aīo vt p̄cij acci

piat ptez: vt ℌ ⁊. C. de li. ca. l. nō iō. Jtē ⁊ q̄ vere hēat ptē vt. ff. quibꝰ ad libe. pcla. non lz. l. j. Jtē q̄ vē dak ignoꝛanti p̄dictionē venditi vt. ff. ō li. ca. l. liberſ. ℌ. ſi q̄s ſciēs. Jtē q̄ntuz vt ℌ ſcīat p̄dictionez ſuā: vt. ff. ſi q̄s ingenuꝰ eē di. l. ij. et ſi q̄d hoꝝ defuerit iure cōi puocat in ī̄genuitatē alꝫ nō poterit puocare inge nuitatem ēt ſi

unk[e] ¶ Serui q̄ſiq̄z naſcunk q̄ſiq̄z fiūt et hoc duplici iure cō-tigit. Ange. ¶ Ser ui aūt aut naſcunk: aut fiūt[f]: naſcunk ex ancillis[g] noſtris: fi-unt aūt iuregentiuz ideſt ex captiuitate[h] aut iure[i] ciuili: cum homo liber maioꝛ[k] vigintiannis ad p̄-ciū participandū ſe ſe venūdari[l] paſſus eſt. ¶ Inter ſeruos non eſt differētia vt

manumittatur: vt. ff. de ſta. ho. l. hō liber. et ff. de li. ca. l. cū pacto niſi redderet p̄ciuz: et dñs ſpōte acciperet. nec etiā dñs accipe cō pellit p̄ciū: lz q̄dam ꝓtradicāt: vt. ff. ſi ige. eſſe di. l. ij. j. rñ. ⁊. C. q̄ñ lz ab emp. di. l. j. ⁊. ℌ. ti. j. vñ ℣ſ⁹. Annis viginti iuuenē q̄ vēdit eſſe. Vult ius: ⁊ p̄cio q̄ venit p̄ticipare. Rurſꝰ eū ſeruuz qui vendit eē putare. Et p̄opriā ſcire qui venit cōdictionē. Sed nunquid habet in inte. reſti. cum ſit minoꝛ. xxv. annoꝝ maioꝛ tamē. xx? Rñ. nō q̄ nō eſt mutāda tā ta ſolennitas: ⁊ q̄ nō eſt locus reſtitutioni vbi res mutat ſtatū pꝛoꝛſus amittendo vt. ff. de mi. ſi ex cā. ℌ. papi. ⁊. ff. de in īte. reſti. l. diuus. Sz nunq̄d patri vel affini permittit reuocatio vel per offi. iu. vel p̄ reſvendi. vtilem cū ad eoꝝ ignominiā reſpiciatur: vt. ff. de rei ven. l. j. ⁊ de lib. ca. l. j. iij. ⁊. iiij. rñ. nō. vt. ff. de capi. di. l. tutelas. ℌ. ſi libertate. lz q̄dam dixerūt ꝓtra. ar. dictarū legū ſed certe ibi nō mutauerat ſtatū ſed mutare volebat.

l ¶ Venūdari. idē ſi quolibet alio titulo patiatur ſe tranſferri in aliū. quod verum eſt ſi

aliquod lucrum sentiat vt. C. de lib. ca. si ministeriũ. et. ff. de lib. ca. si vsuf. ℌ. j.

a ¶ Nulla ẽ differentia: ꝛ videt ꝫ nam quidã sunt in dignitate: quidã nõ: vt. j. de iniurijs ℌ. sed pena: et. ff. de vsufr. l. sed et si quid. ℌ. j. Itẽ quidã ordiarij. qdã vicarij: vt. j. qõ cũ eo. ℌ. cũ aute. Itẽ alij veterani alij noticij vt. ff. de edili. edic. l. fi. et. ff. ꝺ publicis iterdũ. Sed dic ꝙ nullꝰ est magꝭ seruꝰ ꝙ alt: ꝭ quo ad actꝰ ꝛ quo ad militias ꝛ simlia sit differentia: ꝭ oliꝫ magis vnꝰ ꝙ alt esset seruꝰ: vt C. ꝺ no. iure. q ri. tollẽ. l. vnica. nã olim qdã hẽbant nudũ dñiuꝫ in seruis qdã plenũ: qdã semiplenũ

vnꝰ sit magis seruꝰ ꝙ alter. iter liberos vero differẽtie sunt multe. h. d. Ange.

¶ In seruorũ cõdictiõe nulla[a] est differẽtia: in libertis aũt multe[b] differẽtie sũt aut eni ingenui aut libertini sũt.

De ingenuis.

¶ Is est ingenuus appellandus qui ex duobꝰ ingenuis vel ex duobus libertinis vel altero libero nascitur. ℙorꝛ.

Ingenuus

b ¶ Multe. qdam ponũt ℌ falsam notam vt duo sint mlta. ar. ff. ad sil. l. j. ℌ. ℬ rescriptum. Sed certe ibi sunt tria appellata: non duo tantũ. Dic ergo ꝙ quatuor sunt differentie liberorũ hominum vt ingenui: ꝛ libertini: ꝛ latini: ꝛ dediticij: vt hic ꝛ. j. titu. j. de liber. ℌ. libertinorum. arg. ff. vi. bono. ra. l. iiij. ℌ. j. ij. respon. ꝓro prima est. in aut. de depo. ꝛ denunciationibus. ibi. cum ꝛ multa.

ptiuatõ ¶ De ingenuis. ¶ Qꝛ supra dixit de iure personaꝝ quarũ quedã sũt seruie: quedã libere. Liberorum autem quidam ingenui: quidam libertini: ideo de his tractaturus premittit de ingenuis tanquam dignioribus.

Diuisio

Ingenuus. ¶ Diuiditur in duas ptes

Nam in prima tractat qualiter quis dicatur ingenuꝰ. In secũda qualiter ingenuitas perditur. Scꝺa ibi Cũ aũt. ℙria subdiuidit in quicꝫ. Mã in prima ponit dictũ. In secunda illud declaratur. In tertia respondetur tacite q̃stioni. In q̃rta alteri q̃stioni rñdet. In q̃nta decidit incidens q̃stio. Scꝺa ibi. Sive ex duobꝰ. tertia ibi. Sꝛ si q̃s. Quarta ibi. Et si ℨrio. Quinta ibi Ex his autem.

Ingenuꝰ. ingenuus est is q̃ statim vt natꝰ est liberẽ. ¶ Sive ex duobꝰ ingenuis matrimonio editus est: sive ex libertinis duobus: sive ex altero[c] libertino ꝛ altero ingenuo.

¶ Quo ad ingenuitatẽ cõsequẽdã matris spectat ꝓdictio quã sufficit fuisse liberã vl tpe cõceptionis vel tpe medio vl tẽpoꝛe ptus. h. d. secundum. ℙorꝛ.

¶ Sed et si quis ex matre nascitur[f] libera: patre vero seruo ingenuꝰ nihilominus[g] nascit: quẽadmodũ qui ex matre libera[h] ꝛ incerto patre natus ẽ: quoniã vulgo cõceptus est. Sufficit[i] aũt liberã

c ¶ Ingenuꝰ. qñcꝫ alit qꝛ p sniam vt. ff. de sta. ho. l. ingenuũ. itẽ p restitutionẽ natalium: vt. ff. ꝺ restit. natalium.

d ¶ Ex duobꝰ. sic ꝓstrue sive ex matrimõio subaudi pstãte ex duobꝰ ingenuis edituꝰ ꝛc̃. et sic expone oia sequentia capitula.

e ¶ Ex altero. sic. C. de op. libꝺ. l. qꝺ ex liberta.

f ¶ Nascit. secundum se.

g ¶ Nichilominus. qꝛ vẽtris status semper ꝓsideraꝛ: vt hic: ꝛ in auth. ꝓstitutio q̃ ex ascrip. ℌ. j. colla. v. ꝛ. C. de reivẽdi. partũ nisi in casu: vt. C. de ꝓ. fugi. l. fi. ꝛ nisi i murilegulo. vt C. de murilegulis. l. qui aut patre li xj. ꝛ l. hi qui et hoc iure romano. secus iure longobardorum: quia semper in deteriorem statum trahitur: vbi sit matrimonium: aliud si ꝓcubinatus. nam tũc seruatur ius romanũ q̃ sequaꝛ ventrem. Ac.

h ¶ Libera. puta meretrice.

i ¶ Sufficit quantũ ad ꝓdictionẽ. secꝰ ẽ ꝓtuz ad honores: vt. ff. de sena. l. filiã ꝛ liberos. ℌ.

fi.ꝛ secus q̃ ad patriã: vt.ff.ad muni.l.assumptio.§.fili⁹.ꝛ.ff.mã.l.sed ꝓcura.§.ꝓ socio ꝛ.l.id qđ.§.si fili⁹.ff.de nego.ge.ſz anvltro.

a ¶ Calamitas. q̃ſi cadamitas: qꝛ iteruꝫ fuit facta ancilla.ꝛ ſic quodãmodo rurſus cadit in ſeruitutez.

b ¶ Liberam matrẽ. fac ad .C.ſi mã. ita fu. alie. vt ma. l.fi.i.§.ſi iuxta

c ¶ Vel. p ſaltem. Accur.

d ¶ Medio tẽpore.ff.de ac q̃.re.do. adeo §.cũ ſpectãda

e ¶ Cũ autẽ. ſ. dixit q̃ſ ꝓtingat ingenuitas nẽ q̃ſ pſeuerꝫ

f ¶ Nõ officit. niſi poſt mãumiſſionem talẽ quiquẽnio ſteterit: vt.ff.ſi ingenu. eẽ dicatur.l.ij.ſz illud hodie cozrectũ eſt vt hic.ꝛ C. vbi cã ſta. a gi. debe. l.fi.

g ¶ Infuitute i. ĩ ſtatu ſeruli.

h ¶ Mãumiſſũ. l. de facto.

i ¶ Natalib⁹. i. ingenuitati q̃ probat ꝑ natales. erãt aũt natales ſcripture cũ annis dñi ꝛ ꝓconſa te: q̃ dicebant lucrũ eẽ natũ ꝛ ingenuũ ꝛ deinceps ſic erat: niſi tũc cõtra diceret. vñ ꝛ in legẽdis ſanctoꝝ intitulat natale ſancti nicholai qñ mozit q̃ſi tũc naſcat nunc̃ mozitur⁹. ꝛ ſcribunt geſta in vita. vel dicꝫ natale appellat ꝓma natiuitas que eſt de iure naturali: ꝛ oẽm hominẽ dicit eſſe

Scripture ꝑ conſate facit fidez apud omnes.

ſeruitutez. fuiſſe matrẽ eo tempoze quo naſcitur: licet ancilla ꝓceperit. ¶ Et ecõtrario ſi libera cõceperit: dein de ancilla facta pariat: placuit euz qui naſcit liberuz naſci: qꝛ nõ debet calamitas matris ei nocere q̃ in vtero ẽ. ¶ Ex his et illud queſitũ eſt ſi ãcilla pregnãs manumiſſa ſit: dein de ancilla poſtea facta pepererit: libeꝝ aut ſeruũ pariat. et marcellus ꝓbat liberũ naſci. Sufficit eni ei q̃ in vtero eſt liberã matrẽ vel medio tpe habuiſſe qđ et verũ eſt. ¶ Ingenuo qui in ſtatu ſeruili degebat: de facto manumiſſio facta nõ nocet. ¶ Cũ aũt igenu⁹ aliq̃ſ natus ſit: nõ officit ei in ſeruitute fuiſſe: ꝛ libeꝝ. vñ dicit ſeruus iſte reſtituit natalib⁹ i. illi libertati quã hz de iure naturali. ff. de nata. reſti. l. ij. ꝛ. ff. de ſta. ho. l. imperatozes.

k ¶ Officere. niſi vendiderit ſe. vt. ſ. ti. j. §. pe. tunc enim non redit in ſtatum primuz: vt. ff. de ſta. ho. ho liber. que eſt contra.

poſtea manumiſſũ eſſe. ſepiſſime eni cõſtitutũ eſt natalib⁹ non officere manumiſſionem.

De libertinis

¶ Manumiſſus dicitur libertinus: et manumiſſio eſt datio libertatis que fuit de iure gen. intro ducta. a iure tũ naturali incognita: ꝛ coꝛrelatiua ſeinuicẽ reſpiciũt. nec vnũ ſine altero põteſſe: ꝛ que de nouo emergunt: nouo indigẽt auxilio: a iure gẽtiũ tria hominũ genera ſũt q̃uis de iure naturali vnũ tñ eſſet. h. d. vſq; ad §. Multi aũt mõis ꝛm. Bal.

¶ De libertinis ¶ Hic ꝓponit ſcõa ꝑs diuiſiõis poſite ĩ textu. ſ. ti. ij. §. fi. ꝛ iſta ẽ cõtinuatio huius rubꝛice. Aret.

Libertini ¶ Libertini ſunt qui ex iuſta ſeruitute manumiſſi ſũt

¶ Manumiſſio aũt

l ¶ Ex iuſta. i. ꝛa. ſic ecõtra: vt. ſ. ti. j. §. ſemel vl iuſta qꝛ adeo iuſte fuierũt dño vt meruerit mãumitti vl dic iuſta: qꝛ ẽ ꝺ iure gẽtiũ vt ſ. ti. ij. §. fuit⁹ ꝛ. ff. ꝺ iuſti. ꝛ iuſ l. mãumiſſiões

m ¶ Seruitute. et huius manumiſſi filius eſt ingenuus: vt. ſ. ti. j. ĩ ꝓin. licet grammatici

Libertini Secunda ibi: ni. Manumiſſio Tertia ibi. mꝛtis. Quarta ibi: Serui ꝺo. Quinta ibi: Li bertinoꝝ. are. Manumiſſio.

dicant eum libertinum: sed ꝛ manumissum libertinum dicunt.

a ¶ Datio. i. detectio scōm Jr. sic. ff. de acq̄r. re. do. l. adeo. §. cū quis in fi. vel dic ꝑm pla. Jo. et Az. q̄ dat libertatē quā p̄i⁹ ille seru⁹ non hēbat: q̄lias. i. si dicere m⁹ dari illam quā añ hēbat nō dicere ꝯ dari: vt. j. de act. §. sicitaq̄. sed opponit: aut quā hēbat ei dabat: et sic illi q̄dē nulla remanet: cū nō hēat nisi vnā aut quā nō hēbat q̄ō ēabsurdū. Sz dic q̄ dat quā nō habebat: et hoc plerunq̄ p̄tingit q̄ q̄s dat q̄ō nō hz vt. j. q̄. ali. li. §. j. et. ff. de vsufru. l. q̄ō nr̄m. et. ff. de acquir. re. do. non nos.

Dat q̄s q̄ō non habet.

b ¶ Et p̄ idest.

c ¶ Potestati ff. de iusti. ꝛ iure. l. manumissiones. Accur.

d ¶ Que res. i. manumissio.

e ¶ Tria genera. si erat vnū et addita sunt tria q̄ sūt quatuor. Rñdeo nō sequit. naz si hēs tres filios ꝛ nascat hodie vn⁹: icipis habere q̄rtū: ꝛ p̄i⁹ hēbas tres ergo septē q̄ō falsū est: q̄ q̄ō p̄mo erat p̄putatur in sequentē numerū.

f ¶ Ecclijs. s. sub aspectu populi ꝛ antistitis et interueniente qualitcunq̄ scriptura vice actoꝝ: vt. C. de his q̄ in eccle. manu. l. j. et. ij.

est datio a libertatis Mā q̄ diu aliq̄s i seruitute est: manui et b potestati c suppositꝰ est. ꝛ manumissus liberatur a dñi potestate. Que res d a iure gentiū originē assumpsit: vt puta cuz iure naturali oīes hoies liberi nascerentur: nec essz nota manumissio cū seruitus esset incognita. Sed postq̄ iure gentē. seruitus ingenuitatē inuasit: secutū est beneficiū manumissionis. Et cum vno p̄muni noie omnes homines appellarē tur: iure gētiū tria genera e esse hominū ceperunt: liberi: ꝛ his p̄trariū fuit: ꝛ tertiū genus libertini qui desierant esse serui.

¶ Manumissio tā inter viuos q̄ in vltima volūtate multis modis fit. Bal.

¶ Multis aūt modis manumissio p̄cedit: aut ex sacris cōstitutionib⁹ in sacrosanctis ecclijs f: aut vindicta g: aut inter amicos h: aut per epistolā: aut p testamētū: aut per aliā q̄ libet i vltimā voluntatē Sz ꝛ alijs k multis modis libertas seruo cōpetere pōt: qui l tā ex veterib⁹ m q̄ ex nostris n p̄stitutiōib⁹ introducti sūt.

¶ Serui possunt a dominis manumitti quolibet tpe ꝛ vbi q̄z etiā inuiti. Are. vl sic. Quo ad actū volūtarie iurisdictionis q̄libet loc⁹ est iuridicus. Bal.

¶ Serui vero o a dominis semp manumitti solēt: adeo vt vel in trāsitu p manumittant veluti cum

g ¶ Vindicta. i. causa cognita coz̄ p̄etore: q̄ideo dicit dari vindicta: q̄z vindex quidā seruus vitellioꝝ p̄rio sic fuit manumissus. ff. de oz̄igi. iu. l. ij. §. initiū. vel vt quidā dicūt ꝟz Boetiū vindicta erat ꝛga p̄etoris qua ter pcutiebat manumiss⁹: et dicebat p̄toz ter aio te liberuz ar. C. si aduersus li. l. ij.

h ¶ Inter amicos. ꝛ in hoc ꝛ se. ca. nccarij sūt. v. testes. vt C. de la. li. tol. l. j. §. sancim⁹ et. §. si quis.

i ¶ Quālibet. vt i codicillis vel in testamē to min⁹ solēni q̄ō valz inst patrē ꝛ filios: vt C. de testa. le. hac p̄sultissima §. ex ip̄fecto.

k ¶ Sz et alijs p̄eter supz̄adictos.

l ¶ Qui. s. mōi.

m ¶ Ex veteri b⁹. s. ex legib⁹ alioꝝ ip̄atorū vt. C. qui. ex cau. ser. p̄ p̄li. ac p totū. Ac.

n ¶ Nostris. vt C. communia de manu. l. fi. ꝛ in auk. de mā. p̄in. §. ij. colla. iij. ꝛ in auk. ō mo. §. ij. colla. p̄ima.

o ¶ Serui. q. d. q̄ñcūq̄: ꝛ etiā inuiti: vt. C. de testa. ma. l. fi. §. si vero q̄dā. licet sec⁹ sit in filijs vt in auk. q̄. mo. na. effi. sui. §. gñalit. col. vi.

p ¶ Transitu. i. dū transit. et est ratio: q̄z sine eo fieri poterat. vnde aliud est q̄ñ manumissio nō poterat fieri sine p̄toze: vt j. ti. j. §. ea-

dē. Item aliud est in cōtentiosa iurisdictione q̄ scz reddit in inuitū vt.ff.de ver.obli.in stipu.§.j.et.C.de dila.a pcedēte.Accur.

a ¶ In balneū.tūc em̄ videbat non valere:qz pre gaudio quodlibet concederet.

b ¶ In theatr̄ i.locū vbi homies stant ad videndū et idē multomagȝ.si alias quocunq̄ vadat.

c ¶ Libertīor̄ idē erat ꝙ fuit vt.C.ꝙ nu.iu.qui.tol.l.j.§.j.

d ¶ Mō.i. aliquādo.

e ¶ Minorē.i. mediā: vt.j.ꝙ ca.di.§.j.r.ff.de au.r ar.le.l q̄lācē. ℔z Jo.

f ¶ Deditīciorū.i. vocabāt ꝙditicij r erāt inducti hac lege eliescētia: q̄ r multa alia induxit:rerāt hi toto tpe vīte sue serui: et tūc fiebāt liberi cū mozieb̄ turqꝫ pderat qz bona vt peculiū a dño ñ occupabāt:ſz i latinis aliter fiebat vt colligit ℔z ex eo q̄ minus habebāt deditīcij q̄z latini vt.j.ꝙ suc.lib.§.fi.Ac.

g ¶ Pietas.i.nos qui sumus pij.

h ¶ Constitutionib⁹.vt.C.de lati.li.tol.l.j. et C.de dedi.li.tol.l.j.

i ¶ Cōpetebat.ſ. manumissis. scdm hoc nota tria tpa in prio et vltimo scz deinceps idē iuris est:ſz in medio hoc ius pessimū fuit inductū:vt.j.de suc.lib.§.vlti.

k ¶ Libertinus ex quo cōtingit multiplex effectus in pmis circa obsequiales opas.ſ.q̄ sūt in faciendo:vt de assurgendo r seruiēdo siue in nō faciendo:vt de nō vocādo in ius q̄ ipa natura patrono debent etiā sine iposītione r si vocauerit i ius patronū sine venia punitur i quinq̄gīta aureis.ff.ꝙ i ius vocā.l.penul. r vl.q̄ aureī accipiunt q̄libet pro vno solīdo:vt.j.de pete.li.§.fi. et ex his iurib⁹ sumit arg. q̄ aureus p solido accipit in iure nr̄o.ex q̄ p eo dē delicto tales snie pmulgant: et eedē intelligunt esse dande filio emancipato: vt. C. ꝙ in ius vocā.l. venia. r.ff. de pdi.in de. si nō sortē §.libert⁹ Itē reuocant i fututez ppter offensā: vt.C. de lib. et eorū li.l. si manumissus.et alia multa. sed hodie hec omia tollūtur pret ea q̄ ipsa natura debent: vt in aut. vt liberti de cetero §.j.col.vi.q̄ est ptra. Tu dic vt no. in.d.l.si manumissus.

l ¶ Et deditīcios.qꝫ dixerat in gñe nūc per spēs ponit vl qꝫ priūcti dixerat nūc diuidit.

m ¶ Altercatiōes.quas nō habem⁹. Sz qua-

prætor aut pses aut procōsul in balneū[a] vel in theatrū[b] eant. ¶ Licet olim libertinorū multe essent species hodie est inter eos vnica condictio. Nā omnes plena libertate potiuntur.h.dic.fm.Bal. vsq̄ ad finē. ¶ Libertinorū ꝙdam stat⁹ tripartitus anteafuerat. naz qui manumittebātur modo[e] maiorē et iustā libertatē cōsequebantur et fiebant ciues romani: modo minorem[e]:et latini ex lege iunia norbana fiebāt:modo inferiorem et fiebant ex lege elieſcētia deditīciorū[f] nūero. ¶ Sz deditīciorū quidē pessima cōdictio iā ex multis tēporib⁹ in dissuetudinē abiit:latinorū vero nomen nō frequētabat ideoq̄ nr̄a pietas[g] omnia augere et in meliorē statū reducere desiderās: duabus cōstitutionib⁹[h] hoc emendauit:r in pristinū statū reduxit. Qz et a primis vrbis rome cunabulis vna atq̄ simplex libertas ꝓpetebat[i]: idest eadē quā habebat manumissor: nisi q̄ scilicet libertinus[k] sit qui manumittitur:licet manumissor ingenuus sit. ¶ Et deditīcios [l] q̄dem per cōstitutionē nostram expulimus: quā promulgauim⁹ int̄ nr̄as decisiōes p quas suggerente nobis tribuniano viro excelso questore nostro:antiqui iuris altercationes[m] placauim⁹. ¶ Latinos autem ea q̄ ipsa natura debent: vt in aut. vt liberti de cetero §.j.col.vi.q̄ est ptra. Tu dic vt no. in.d.l.si manumissus.

re nō erāt seruiſicut illi q̄ penit⁹ sūt serui cū toto tpe vite sue seruire cogerētur. Rñ. ꝑm cōmunia de ma. l. j. §. sinautē ꝓprietarius. vt. j. e. §. libertinoꝝ.

a ¶ Junianos. i. ex. l. iunia nozbana iductos

b ¶ Oēs. sic cōstrue: et oēs libtos decozauim⁹. i. honorauim⁹ ciuitate romana. i. plena libertate: vt. §. e. §. libertinoꝝ.

Ordo littere.

iunianos * et oēm q̄ circa eos fuerat obseruātiā alia ꝓstituti one per eiusdē questoris suggestionez cozreximus: q̄ inter impiales radiat sanctiões. ¶ Et oñes[b] libertos nullo: nec etatis māumissi nec dñi māumissoꝝ nec in māumissiōis modo discrimine[c] habito (sicut iam antea[d] obseruabaꝫ) ciuitate romana[e] decozauimus[f]. ¶ Multis modis additis[g] per actis filiū noiauerit seruū suū. Monus si instrumenta seruitutis reddiderit: et ꝓbant hi modi. C. de la. li. tol. l. vna. §. fz scim⁹ vsq; i fi. l.

h ¶ Sola. s. libertas plena.

i ¶ In ꝓsenti. i. in ꝓsuetudine.

¶ Quibus ex causis manumittere nō lz.

¶ De varijs modis manumittēdi dixit: sed qz nō oīb⁹ manumittere licet: nec ex oī b⁹ causis: iō ꝑtinuatō b nūc submittit scōz. Por.

quos possit libertas seruis cū ciuitate romana que sola[h] ē in ꝓsenti[i] ꝓstari.

¶ Quib⁹ ex causis manumittere nō licet. ¶ In fraudē creditoꝝ inter viuos seru⁹ manumitti nō pōt. Et sic actus pius in aliozū dānum nō valet. Aretinus

NOn tñ cui cūq; [h] volēti māumittē licz. Rñ. is q̄ in fraudem[l] creditoꝝ manumittit[m]

Quib⁹ ex causis manumittere nō licet. ¶ In fraudē creditoꝝ inter viuos seru⁹ manumitti nō pōt. Et sic actus pius in aliozū dānum nō valet. Aretinus

NOn tñ cui cūq; [h] volēti māumittē licz. Rñ. is q̄ in fraudem[l] creditoꝝ manumittit[m] ¶ Jste titulus ꝓncipalit diuidit i octo partes. Diuisio Primo qualiter quis inter viuos in fraudez creditoꝝ seruū ꝓpriū manumittere nō pōt. Scōo qualiter in vltima voluntate cum libertate heredem instituit. Tertio qualiter in vltima voluntate instituit simpliciter. Quarto qualiter ꝓsumatur q; manumittat in fraudē creditoꝝ. Quinto qualiter minoz. xx. ānis ꝓhibet manumittere nisi certis causis. Sexto q̄ sūt cause iuste. Septimo an cā semel approbata possit improbari. Octauo si qs attigerit. x. et octo annos pōt in testamēto manumittere e. Scōa ibi §. Lz aūt. Tertia ibi §. Jdēq;. Quarta ibi Jn fraudē. Quinta ibi §. Eadē lege Sexta ibi iuste autē. Septima ibi in §. Semel. Octaua ibi. Cū ergo.

k ¶ Non tñ cuicunq; quāuis. §. ti. j. §. multis et §. fi. dictū sit quēlibz manumittere posse nō tñ ꝛc. sic. j. de exhere. li. in ꝑn.

l ¶ In fraudē. hoc expone. j. eo. §. in fraudē

m ¶ Manumittit. s. inf viuos vl i vltima volūtate. s. nō instituēdo. nā tūc esset liber et heres vt. j. ꝓri. §. et. ff. q̄ et a quib⁹. l. si mortis.

Nouez mōi qui b⁹ serui libertatē consequūtur.

¶ Dēs. sic cōstrue: et oēs libtos decozauim⁹. i. honorauim⁹ ciuitate romana. i. plena libertate: vt. §. e. §. libertinoꝝ.

c ¶ Discrimīe. id est dōria habita. nec etatis nec manumissi vt etiā infās possit manumitti immo ēt in ventre cuz quātū ad hoc habeaꝫ ꝓ nato: vt. ff. ō sta. ho. qui in vtero. nec domi manumittēt: dū tñ habeat. xx. annos vt. j. ti. j. §. eadem. nec ī mō manumittendi. s. in testamēto seu inter viuos quo quomodo: vt. §. eo. §. multis.

d ¶ Antea. s. quā veniret ista praua ꝓdictio.

e ¶ Ciuitate romana. i. plena libertate.

f ¶ Decozauimus. i. honozauimus.

g ¶ Additis. s. a nobis eis quos habuim⁹. §. eo. §. multis aūt et sūt additi nouē. Prim⁹ si dñs egrotantē seruū suū deiecit. Scōs si ancillā vendiderit ne ꝓstituaꝫ et ꝓstituta fuerit: vel si venditoz sibi retinuerit man⁹ inlectionē: et eā ad ipm reuertentē. ꝓstituit postea. Tertius si seruus pileati defuncti fun⁹ ꝓcesserūt. Quartus si etiā expressit eū velle esse latinū. Quintus si sub ꝓdictione relicta libertate heres ante ꝓdictionē manumiserit. Sextus si in iudicio liberali a dño supatus fuerit: et preciū ꝓ eo dño solutum fuerit: et ipe postea recepit. Septim⁹ si ancillā suam maritauerit alicui libero. Octauus si cozaz

a ¶ Nihil agit. s. vt noceat creditoribꝰ: vt. ff. qui et a q. l. si mortis sibi tñ nocet si velit reuocare. vt. C. de ſ. pi. da. manu. l. si creditori

b ¶ Quia lex elieſcētia ſimilis ē ratio: qz lex vult. j. de vſuc. ℌ. furtiue.

¶ Licet aūt.

Diuiſio ¶ Diuiditur iſte ℌ in q̄tuor ptes. Primo ponit vnū dictuz. Scdo illꝫ reſtringit Tertio ponit rōnem p̄mi dicti modificati Quarto rōnē ratōis. Scda ibi. Si mō. tertia ibi. Valde Quarta ibi Me iniuria.

c ¶ Licz. i. licet tum eſt.

d ¶ Seruuz. ſ. vnū z nō plures: vt. ff. ꝺ here. iſti. l. ei qui ſoluēdo. in fi. cū. l. ſequēti z ēt i fraudē creditoꝝ vt. C. ꝺ neceſ. ſuis. l. j. i p̄n. niſi ſpeciali ter pignori data fuerit: vt ff. de here. iſti tu. pignori. q̄ nō poteſt fieri neceſſari nili dñs creditori ſatiſfaciat: vt ꝺ. l. pignori.

e ¶ Solus. et i caſu etiā cū alio: vt. ff. ꝺ here. inſti. l. ſi is: et. l. ei qui ſoluendo.

f ¶ Neceſſarius. qz ſiue velit ſiue nolit cogit ē heres: vt. j. de here. q̄. z dic. ℌ. j. niſi in tribus caſibus quos habes. ff. de here. inſti. l. ſi ſeruo.

g ¶ Extiterit. quo vltimo caſu ſeruus ſubſtitutus eſt heres.

h ¶ Eadē lege. ſ. q̄ phibuit eadē z ex iuſta cā

nihil agit[a]: qz lex[b] elieſcentia impedit libertatē. ¶ Dñs qui ſoluēdo non eſt pōt vnū ex ſeruis ſuis liber z heredē flinqre dūmodo ex eodem teſtamēto nemo alius ſit heres. ℌ. ꝺ. fm Areti. ¶ Licet[c] autē domino qui ſoluē do nō eſt: in teſtamēto ſeruū[d] ſuū cum libertate heredē inſtituere vt liber fiat heresqz ei ſolus[e] et neceſſarius[f]. ¶ Si modo ei nemo alius ex eo teſtamēto heres extiterit[g]: aut qz nemo heres ſcript[ꝰ] ſit: aut quia is qui ſcriptus eſt qualibet ex cauſa heres ei nō extiterit. Idqz eadez[h] lege elieſcētia ꝓhibitū eſt: z recte[i]. ¶ Valde eni perſpiciendū erat vt egentes[k] homines quib[ꝰ] alius heres extiturus nō eſſet: vel[l] ſeruū ſuuz neceſſariū heredem haberent[m]: qui ſatisfactur[ꝰ] eſſet creditoribꝰ. aut hoc eo[n] nō[o] faciente creditores hereditarias ſerui[ꝑ] nomie vendant. ¶ Me iniuria[q] defunctus afficiat ¶ Seruus a dño ſimpliciter inſtitutus intelligit etiā a dñi poteſtate liberatus. ℌ. ꝺ. fm. Aretinuz. ¶ Idēqz iur[p] eſt z ſi ſine[r] libertate ſeruus heres inſtitut[ꝰ] eſt. ¶ Ꝺ nra cōſtitutio[ſ] nō ſoluz in domino q̄ ſoluendo nō eſt: ſed generaliter cōſtituit noua humanitatis ratiōe ꝓcedit vt hic et. j. e. ℌ. eadē.

i ¶ Et recte. ſ. eſt prouiſum.

k ¶ Egentes. nota q̄ ꝑdeſt pauptas: qz fauetur pauptati. ſic. ff. de trāſac. cū hi. ℌ. ſi in annos: et. C. de epi. z cle. ſi q̄s ad declinādā. ℌ. pe. z. ff. ꝺ offi. p̄re. l. illicitas. ℌ. fi. ar. j. ff. ꝺ excu. tu. z cu. l. ſpadonē. ℌ. fi. et in auc. de teſti. ℌ. j. col. vij. z illꝫ pauper vbiqz iacet. lz econtra dicat cātabit vacuꝰ coz̄ latrōe viator.

l ¶ Vl' ꝑ ſaltē

m ¶ Haberent ſic. ff. ꝺ inſt act l. z qz in p̄n. et j. ꝺ bo. poſ. ℌ. quos aūt.

n ¶ Eo ſeruo. nūc libe facto

o ¶ Mō facietē t. nō ſatiſfaciēte creditoribꝰ

p ¶ Seruꝰ quō dāz mō lib ē.

q ¶ Iniuria. q̄ ad famā que etiā poſt mortē q̄nqz dānat vt. ff. de accu. l. ex iudicioꝝ.

¶ Idēqz iur[ſ]

¶ Diuidit in tres partes ꝑ Diuiſio mo apliat ℌ. ꝓcedētē. ſcdo ampliationem extendit. tertio rationez ſubdit. Secunda ibi. Quod noſtra. Tertia ibi: Cum non eſt.

r ¶ Sine libertate. nō q̄ dicat inſtituo te ſine libertate: qz tūc non eſſet heres vt ſtatim dicet in fine huiꝰ ℌ. ſed p̄termiſit dationē libertatis: vt in fi. ℌ.

ſ ¶ Conſtitutio. vt. C. de nece. ſer. here. inſti. l. quidam in p̄in.

a ¶ Scriptura. sicut ex datione tutele. vt. ff. q da. tu. pos. in prin.

b ¶ Institutiōis. ar. q aliq̄ p̄cesso illō cōcedit sine q̄ illō eē nō p̄t: vt. ff. ō iurisd. om. iudi. l. ij.

c ¶ Cū nō. hec est noua ratio de qua p̄dixit vt ex ipsa scriptura a institutiōis b etiā libertas ei p̄petere videat. ¶ Cū c nō est verisimile eū quē here dez sibi elegit si pretermiserit libertatis dationē: seruū remanere voluisse: z nemi nez sibi heredē fore.

Diuisio

Diuiditur iste. ff. i tres p tes. p̄mo qualiter p̄sumatur manumisso in fraudē Scōo q̄n. p̄pter fraudē impediatur manumissio. si ue libertas cū rōne. Tertio ex rōne infert scōa ibi p̄ualuisse. ¶tia ibi itaq̄.

¶ Paria sunt quo ad p̄sūptionē fraudis quē manumitti ab eo qui scit se non esse soluēdo creditoribus vel ab eo qui scit q̄ p̄pter manumissionē efficiet nō soluendo. vel sic: cōsiliū et euētus impedit manumissionez directā. fideicōmissariā aūt euēt⁹ tātū h. d. cū glo. fm. Are

d ¶ In fraudē sic. ff. eo. ti. scz q̄ et a q̄. ma. li. ñ fi. l. i fraudē.

e ¶ Soluendo cū sciāt se habere creditores: vt. ff. q̄ in fraudē. cre. l. oēs. ff. lucius.

f ¶ Non est. et nūc erit peius soluendo.

g ¶ Prevaluisse. nā q̄dā dicebant q̄ sufficiebat sol⁹ euētus. z alij dicebant q̄ exigebat vtrūq̄ scz fraus z euēt⁹: z ista sn̄ia p̄evaluit. tñ ex p̄dictis videbat sufficere euentū solū: tamē. z. c. cta dez libertas nō solū inter viuos: sed etiā cōsiliū: hoc est fraus. et euentus: vt hic. z. ff. eo. ff. in fraudē. z. C. e. l. j. In fideicōmissaria sufficit euentus: vt. C. q̄ manu. nō pos. l. fi. et. est ratio. q̄z facil⁹ libertas de facto data ab herede reuocat quā a defūcto cui⁹ videbat dispositio. lex vt. ff. de fideicon. li. l. iiij. ff. si in fraudez. Alia rō no. C. e. l. in frau. In alijs aūt alienatiōi b⁹ q̄ in fraud. cre. fiūt: dicvt ff. de act. ff. itē si q̄s in fraud.

h ¶ Impediri. hic diligēter attende q̄ si dicta dez libertas nō solū inter viuos: sed etiā in vltima volūtate duo necessaria sūt scilicet cōsiliū: hoc est fraus. et euentus: vt hic. z. ff. eo. ff. in fraudē. z. C. e. l. j. In fideicōmissaria sufficit euentus: vt. C. q̄ manu. nō pos. l. fi. et. est ratio. q̄z facil⁹ libertas de facto data ab herede reuocat quā a defūcto cui⁹ videbat dispositio. lex vt. ff. de fideicon. li. l. iiij. ff. si in fraudez. Alia rō no. C. e. l. in frau. In alijs aūt alienatiōi b⁹ q̄ in fraud. cre. fiūt: dicvt ff. de act. ff. itē si q̄s in fraud.

tatibus desitur⁹ est soluendo eē. ¶ Prevaluisse⁸ tñ videt ni si animū quoq̄ fraudandi manumissor habuerit: non impediri h libertates: q̄ quis bona ei⁹ creditoribus nō sufficiāt. Sepe i eni de facultatibus suis ampli⁹ q̄ in his est: sperāt homines. ¶ Itaq̄ tūc intelligim⁹ impediri libertatē: cū k vtro q̄ modo fraudātur creditores: id est et cōsiliū manumittētis: et ipa re eo q̄ bona nō sunt suffectura creditoribus.

¶ Minor. xx. ānis nō potest manumittere nisi vindicta apud p̄siliū iusta causa fuerit approbata Et q̄ sunt iuste causea approbate hic habes. h. d. fm. Are.

i ¶ Sepe. respōdet tacite obiectiōi quō pōt eē anim⁹ bon⁹ cū ipa veritate fraudz eos: ¶ Rñ. Sepe em. z̄c. sed argu. p̄tra. C. de rescin. ven. l. quisquis.

k ¶ Cū vtroq̄ modo. scilz cū fraus scilicz z euēt⁹ interuenit: vt subijcit z facit ad hoc ff. qui et a qui. manu. li. nō fi. l. in fraudē.

l ¶ Cōsilio nota quē teneri de p̄silio. sz ꝫ ff. mā. l. ij. ff. fi. sz ō fuit fraus et iō fuit tale cōsiliū obligatoriuz: q̄z fuit fraudulentū.

¶ Eadem.

¶ Iste. ff. cū. ff. sequenti di Diuisio uidit i tres ptes. ¶ Primo ponit q̄liter minor xx. annis nō potest manumittere nisi ex cā. Scōo ponit q̄ sunt cāe iuste. Tertio limitat vnā p̄dictarū causaꝝ. Scōa ibi Iuste. Tertia ibi. Et seruus.

m ¶ Eadē. s. de qua habita ē mētio. ff. e. i. p̄n.

a ¶ Minori sufficit ergo si non sit minor. xx. annis: etiã si non sit maior: vt qz tetigit vltimũ diẽ vicesimi anni vt. ff. de manu. l. j. sic in testamento fauore sui: vt. ff. de testa. q̃ etate

Dies cepta hẽt ꝓpleta.

b ¶ Vindicta. hoc expone: vt. ſ. ti. j. ſ. multis

c ¶ Apud ꝓsilium. i. apud locũ illũ vbi habẽt sup ꝟ consiliũ. i. deliberatio et sic ponit id qꝺ fit p eo vbi fit: vt. ff de iusti. z iu. l. pe. ſ. fina. vel dic apꝺ eos q̃ ꝓsunt ꝓsilio vt sũt oẽs habẽtes ordinariã iurisdictionem etiã minimi magistratꝰ: cuz ꝟ sit de voluntaria iurisdictõe: vt. ff ꝺ of. ꝓcõ. z. le. l. ij. in aut. de defen. ciui. ſ. nulla. col. iij.

d ¶ Juste aũt cãe. facit. ff. de manu. l. si minor cum. l. se

scẽtia dño minori[a]. xx. ãnis nõ alit manumittere permitti tur: q̃ si vindicta[b] apud cõsiliũ ‘(iusta causa manumissionis approbata) fuerit manumissi ¶ Juste[c] aũt manumissionis cause be sunt: veluti si quis patrẽ[e] aut matrẽ filiuz: filiam ve: aut ffes sorores ve naturales[f]: aut pedagogũ[g]: aut nutricez: aut educatorẽ: aut alũnũ[h] alũnã ve: aut collactaneum[i] manumittat aut seruũ ꝓcuratorꝭ

habendi gratia: aut ancillã matrimonij causa: dum tñ intra sex menses in vxorẽ ducat[k] nisi iusta causa[l] impediat. ¶ Et seruꝰ qui manumittit ꝓcuratoris habendi gratia: nõ minor. x. z septẽm[m] ãnis mãumittat. ¶ Semel approbatum siue iustum siue iniustum sit non potest reprobari. hoc. di. ꝑm Aretinum. ¶ Semel autẽ cã[n] approbata[o]: siue vera sit siue ꝑfalsa non retractetur[q]. ¶ Si

e ¶ Patrẽ. sed qualiter põt filiꝰ habere suũ suũ patrẽ. vel ecõtra vel frater fratrẽ suũ sive sororẽ? Rñ. bene põt: vt qz istituit dñs filiũ serui sui heredẽ: vel filiũ ancille vel econtra et sic de aliis. quo casu sit institutꝰ heres liber et dñs oim bonorũ quorũ dñs fuerat testator: vt. ſ. e. ſ. j. et. ff. de acqui. pos. cũ heredes. Itẽ põt esse vt si habeat qs filium ex ancilla sua nã est seruus et filius: vt. C. cõia de ma. l. fi. et ecõtra si seruus habeat filium ex dña nã filius est et liber et dñs cũ ventrẽ sequat quo ad statũ vt. C. de rei ven. l. partũ. licz possint ipe z dña accusari vt. C. de mu. q̃ seruis ꝓpri. l. j. et. ſ. de here. insti. ſ. j.

Pater põt esse fuꝰ filij sui z ecõuerso.

f ¶ Naturales z legitimos: vl naturales tñ

g ¶ Pedagogũ. s. q̃ ab initio instruit pueros a pedos qꝺ est puer z gogos qꝺ est ducere: quasi ductor siue gubernator puerorum.

Pedagogus.

h ¶ Alũnum. passiue quẽ vel quã alũnus alumit vt differat a superiori.

i ¶ Collactaneũ. qui simul mecum lactauit: quẽ fratrẽ bonoñ. appellãt.

k ¶ Ducat. prestito sup hoc sacramẽto: vt. ff. de man. vin. si collactaneꝰ. i fine.

l ¶ Justa causa. vt infirmitas que tribuit dilationez: vt. ff. si qs cau. l. ij. ſ. iij. et. iiij. z. ff. ꝺ re iudi. l. q̃situ vl alia q̃libz iusta: vt ff. ex qui. cau. ma. li. l. j. in fi.

m ¶ Decẽ et septẽ an. sz quõ mior. xxv. anpõt esse ꝓcurator: vt. C. ꝺ ꝓcura. exigẽdi. z. ff. de ꝓcura. si minor? Rñ. hic ad ne duplex negocia fuit: nõ est ꝓcu aũt in iudicio rator. esse põt. sic alias ẽ differentia inter hos ꝓcuratores vt. ff. manda. si ꝓcuratorez ·ſ· primo.

n ¶ Causa scilz manumissionis.

o ¶ Approbata. s. apud concilium.

p ¶ Siue falsa. q. ꝺ. si dixit filiũ: licet nõ sit vel patrẽ vel similia licet hec ita nõ sint secũdũ quosdã: qꝺ reprobo: cũ id qꝺ falsuz sit nihil sit: nec prestet causã: vt. ff. de ver. si. paulus. z. C. si ex fal. instru. p totũ: et. ff. de except rei iu. l. q̃ agnitis. vnde dic vera. i. iusta: falsa. i. iniusta: vt qz dixi eum sociũ meũ fuisse in armis vel in scholis: qꝺ inducebãt ꝓ iusta causa fuit tal cã vl silis approbata. lz nõ ꝺbuerit approbari. sic. ff. ꝺ le. j. si fideiusso. ſ. fi. z. ff. ꝺ i integ. re. l oẽs. sic ecõtra iusta ꝓba: vt ſ. ti. tu. j. in prin.

q ¶ Nõ retractet qz nihil facile imutãdũ est ex solẽnibus vt. ff. de in integ. re. diuꝰ. Sed

cōtra.ff.de excu. tu.l.sed reprobari.i.rñ. sed ꝑ fauorē libertatis: illō fauorē sanitatis. Ac. partes. qz primo ponit vnū dictū. Scō cō tra illud adducit plures rationes. Tertio, p eo adducit ali as rationes. Quarto ad cō cordiaz reduc cit mediā eli gens viā ⁊ ra tionē ānectit. Secunda ibi. Qō non erat. tertia ibi. Sz cum. Quarta ibi. Ideo nos

Diuisio

¶ Luz ergo. ¶ Diuidit iste .ℱ. in quattuor

a ¶ Constitut⁹ nā cū dicit si ne cā non pos se manumitti ergo econtra cū causa valz manumissio. sic.ff.de eden. si quis ex ar gētarijs .ℱ.ꝑ tor: et .ℱ. phi bz.⁊.ff. ō pac. iurisgen .ℱ.ꝑ tor. et .ℱ. dolo malo.

b ¶ Testamē tū. si ē masculus: femia vero in .xij. vt.ff. de testa. qua etate: et.ff.de liber. lega. l. aurelio .ℱ. La ius.

c ¶ Sed cū lib tas. vsqꝫ huc allegando in nuit q eodem tempore possit manumittere quo testari: nūc econtra duas rationes considerans. et qz inestimabilis est libertas: rñ si vēdat qs se preciū ad venditorē nō transit immo pe nes emptorē eundēqꝫ dominū remanet vn de est inestimabilis vt hic ⁊.ff.ō re.iu.l.liber tas.⁊.ff.de tab.exhi.l.j.ℱ.fi. ⁊ qz antiquitas aliter statuebat cui est deseruiendū: vt.C.ō tes.l.testamēta. quare visis allegationibus soluit mediā eligens viā sic.ℱ.de re.di.ℱ.cuz ex aliena lz sit ar.cōtra.ff.ō ne. ge. nesenni⁹.

nor.xx.annis si attigit. xviij. annū pōt in testamēto seruis libertatē relinquere iure isto. secus si nō attigerit. h.d. Are.

¶ Luz ergo certus mod⁹ manumittēdi minoribꝰ. xx. ānis dñis per legē elieſcē tiā cōstitut⁹ ſit: eue niebat vt q̄ quattu ordecim annos ex pleuerat: licet testa mētū ᵇfacere et in eo sibi heredē instituere: legataqꝫ relinqre possit: tñ si adhuc mi norſit. xx. annis li bertatez seruo dare nō poterat ¶ Quod nō erat ferendū si is cui totorum suorum bonorū in testamen to dispositio data e rat vni seruo dare li bertatē nō permitte batur: quare non si militer ei quē admo duz alias res: ita et seruos suos in vlti ma volūtate dispo nere quēadmodum voluerit ꝓmittim⁹: vt libertatē eis pos sit prestare. ¶ Sz cū libertas inestimabi lis res sit: et propter hoc ante vicesimuz etatis annū antiqui tas libertatez seruo dare prohibebat. ¶ Ideo nos mediā quodāmodo viā eli gentes: nō aliter mi norī. xx. annis liber tatē in testamēto da re seruo suo concedi m⁹: nisi decimūseptimum annū impleverit ⁊ decimūoctauum annū attigerit. Cū enī antiquitas huiusmodi etati et pro alijs postulare cōcesserit: cur nō eti am sui iudicij stabilitas ita eos adiuua

d ¶ Mediam. nota mediam media viam. sic. ff. si via ē eli pars heredi genda. tatis petaꝫ. l. antiqui. ⁊.ℱ. de rerum diui. ℱ. cū ex aliena.

e ¶ Impleuerit. sed hodie Qui po ex quo testari test te possūt ⁊ liber stari po tates relinq̄ test i te re possunt: vt stamen in auc. vt spō. to ma lar. col. ix. ℱ. j. numit qō exaudi si ī tere vltima volun tate velit quis libertatē reli quere: qō pa tet ex ꝟbo re linquere: qō ī dicta auctori tate positū ē: qō ad morien testū spectat vt. ff. de tab. exhi. l. j. ℱ. fi. Sed q̄d si in ter viuos ve lit quis manu mittere? Rñ. non potest ni si habeat. xx. an. vl nisi cau sa cognita: cū nec liber iste: nec auc. loquaꝫ nisi ī vltima vo luntate. Ꝙ rñ seruatur teno⁹ eiusdē legis elie scentie cū nō sit correctus: vt. C. de ap. l. pre cipimus. in fi.

f ¶ Antiquitas vt.ff.de post. l. j. ℱ. initium.

g ¶ Postulare. i. desiderū amici sui vel clie

tuli sui cozā iudicib⁹ exponere: vt. ff. de postu. l. j. §. j. nō autē pro se poterit esse in iure: vt. C. de auc. pres. l. clarū. ꝛ est ratio: quia qñ pro alio accedit: sibi imputet ḋ tali cōmittit causam suā. vt. ff. de mino. l. cum mandato.

s ¶ Pereni re. iterrogatiue legas ꝛ rñdeas. nō ē rō q̄re sit. diuersū est ergo et idē ius statuēdum: vt. ff. de ver. ob. l. a titio. i fi. nā vbi est eadē ratio idē ius statuēdū ē vt. ff. ad. l aql. l. illō. ꝛ C. ad. l. fal. l. vlti.

¶ De lege fusia. ¶ Uisoptinua⁹ exq̄b⁹ causis manumissio fieri possit: ꝛ qz māumissio in ḳdū phibebatur a. le. fusia cania: iō ꝺ ea nē subdit poz.

¶ Lege fusia.

Diuisio ¶ Diuidit in tres partes. Primo facit mētionez legis fusie canine. Scōo eam cozrigit. Tertio aliā rationē assignat. Scōa ibi. Quā q̄si. tertia ibi. Cū sat

b ¶ Cert⁹. vt vltra duos vl̄ tres forte nō posset manumittere in vltia volūtate vt. j. e. i fi.

c ¶ Modus. i. numerus.

d ¶ Quā. s. legem fusiā caninā forte a quodā qui canis nominabat inductā vt in publicina dicit: vt. j. de ac. §. alie. nā canis seruabat naturā qui stat in palea: qui nec sibi pōt hre paleā: nec alij permittit accipere sic nec sibi poterat tenere seruos qz moziebatur: vt. j. de dona. §. j. nec libtatē patiebat eis dari. vnde merito canina dicit vt sit consequens nomē rei. vt. j. de do. §. est et aliud.

re credat: vt et ad libertates dādas seruis suis possint puenire[e]?

De lege fusia canina tollenda.

¶ Potest quis in testamēto oibus seruis libertatem dare cessantib⁹ oibus aliis impedimentis sicut inter viuos non obstāte statuto legis fusie canine. ḃ. dicit fm. Aretinum.

Lege fusia canina certus[b] modus[c] pstitut⁹ erat in seruis testamēto manumittēdis. ¶ Quā quasi libertates impedientē[e] et quodā-

e ¶ Impedientem. i. impedimētū afferentez.

f ¶ Inuidā. nota ptra inuidos sic. C. de cadu. tol. in pzin.

g ¶ Familiā. i. omnes seruos qui familia dicunt. vt. ff. de ver. sig. pronūciatio. §. j.

modo inuidā[f] tollēdam esse censuimus ¶ Cū satis fuerat in humanū viuos qui dēlicētiā habere totam suā familiā[g] libertati donare: nisi alia causa[h] impediat libertatē: morientibus[i] aūt adimere[k] huiusmodi licētiaz.

De his q̄ sui. vel alieni iuris sunt

¶ Hic ponit secunda diuisio personarum cū subdiuisiōe alterius mēbri. Et cognito vno de contrarijs cognoscitur et reliquum. Cum contrariozum sit eadem disciplina. ḃ. d. Aretinus.

h ¶ Causa. vt fraus vl̄ etas manumittentis vt. §. ti. j. in pzi. ꝛ §. eadē.

i ¶ Morienti b⁹. sz quō pōt aliquid adimi cū nihil habeant? nā moz omnia abstulit. vt in auc. ō nup. §. deinceps. coll. iiij. Rñ. dic morientibus: idest ad mortē tendētibus: qz labozabat in extremis vel q̄si vl̄ etiā erat sanus: sed timore mozt̄ ħ faciebat. ff. ō donatio. cā mortis. l. iij. et. iiij. et. v. et. vj.

k ¶ Adimere. nota hic ar. q̄ ea q̄ fiunt inter viuos trahuntur ad voluntates vltimas sic econtra. ff. de pac. le. pactum.

¶ De his qui sui vel alieni iuris sūt. ¶ Hic restrigitur primū membzū prime diuisiōis posite. §. de iure pson. vt non cōprehēdat quosdā liberos hoies. s. filiosfa. Itē stati cū dicit alieno iuri: āpliat scōm mēbzū dicte diuisiōis: vt pzehēdat etiā quosdā liberos. s. filiosfa. cū ergo fiat additio ꝛ detractio dicte diuisionis tā est de iure ci. hec diuisio: vt ff. de iusti. ꝛ iu. l. ius autē ciuile. At supioz de iure pson̄ fuit scōm ius naturale et gen. vt ibi diximus ꝛ ideo imutabile est vt. §. de iure natura. gen. ꝛ ci. §. penulti.

De his qui sui vel alieni iuris sūt. xv

Diuiſo ¶ Sequitur ¶ Totus iſte titul⁹ diuidit in quinq; ptes. Primo põit duo gña p sonarũ. Scõo q̃ sũt in poteſtate dñoꝝ uz et q̃ iure fuit introductũ eoꝝ dñiuz. Tertio põit nouũ ſtatutũ reſtringens ptãtem circa moꝝ tem: ꝛ puniẽs ꝓtra faciẽtes. Quarto aliaz reſtrictionem ptãt ẽt circa ſeuiciẽ de occidendo. Quĩto ponit ꝟba noue ꝓſtitutionis Scõa ibi In poteſtate Tertia ibi Sz hoc tpe Quarta ibi: Sz etiã maioꝝ. Quĩta ibi: Cui⁹. Et diuidit ꝟ ꝓncipiũ. primo ponit vnã diuiſionẽ ꝓſonaꝝ bimẽbrem ſcõo ſcõm ſubdiuidit mẽbrũ. tertio dicit ſe velle tractare de ſcõo mẽbro ſubdiuiſiõis. ſcõa ibi Rurſus. ℓcia ibi Videam⁹. q̃rta ibi: Ac

Sequit⁹ de iure ꝓſonarũ alia diuiſio Mã q̃dã ꝓſone ſui iur⁊ [b] ſũt q̃dã alieno iuri ſubiecte ſũt ¶ Rurſus eaꝝ q̃ alieno iuri ſũt ſubiecte alie ſũt i ptãte [c] parẽtũ: alie i ptãte dñoꝝ ¶ Videam⁹ itaq; de his q̃ alieno iuri ſub iecte ſunt. Mã ſi cognouerim⁹ q̃ iſte ꝓſone ſũt: ſimul [e] intelligem⁹ q̃ ſui iur⁊ ſũt. ¶ Ac pri⁹ iſpiciam⁹ de his q̃ i ptãte dño rũ ſũt. ¶ Olim poterãt fuia dominis ipune occidi hodie aũt non ſine cã legi b⁹ pmiſſã. h. d. Aretii. ¶ In poteſtate ita q; dñoꝝ ſunt ſerui. ¶ Que quidẽ poteſtas iuriſgẽtiũ [f] eſt ¶ Mã apud oẽs per eq; gentes animaduertere [g] poſſumus: dñis in ſeruos vite neciſq; poteſtatẽ eſſe [h]: ꝛ quodcũq; [i] per ſeruũ acquiritur: id ſz ꝛ ſi quis interdũ. ℌ. j. ꝛ in auth. de nõ eligẽ. ℌ. hoc aũt col. j. ꝛ hoc ſm quoſdã. Hos ꝓtra nam ſui iuris ſũt cũ eĩ pater ſit ſeru⁹ hoſtiũ et in eoꝝ poteſtate vt. ℌ. de iure ꝓſonarum ℌ. ſerui. ergo aliũ hre non põt in ptãte: vt. ff. de acq̃. re. do. hõ lib. ℌ. quic q̃d. ff. de acq̃. po. l. cũ hered̃es circa meũ et. ff. ad. l. iul. õ adul. l. ſic eueniet. ꝛ ꝑtrea eoꝝ rõ vel ſnĩa ẽ abſurda q̃ dicũt q; hec diuiſio recipiat mediũ: vt. C. õ ſẽtẽ. paſ. l. fi. circa ꝑn.

[a] ¶ Sequitur alia diui- [ꝓtius. Aretinus.
ſio. q̃ eſt de iure ciuili cũ i ea ius gẽtiũ diſtinguaf vt. ff. de iuſti. et iur. ius ciuile. ſuperioꝝ aũt quã habuim⁹. ℌ. de iure ꝓſonaꝝ. j. Rñ. ẽ de iure gentiũ. cum non ſit ſeruitus iure naturali cognita: vt. ℌ. de lib. ℌ. primo.

[b] ¶ Sui iuris ſunt. Hic reſtringit primũ mẽbrũ prie diuiſiõis poſite. ℌ. de iure ꝓſonarũ vt nõ ꝓprehẽdat quoſdã liberos hoies. ſ. filioſfamilias. Itẽ ſtati cũ dic alieno iuri ampliat ſcõm mẽbrũ dicte diuiſionis vt ꝓprehendat etiã quoſdã liberos. ſ. filioſfa. Cũ g̃ fiat additio et detractio dicte diuiſioni iã ẽ de iure ciuili hec diuiſio: vt. ff. de iuſti. et iu. l. ius aũt ciuile. At ſupioꝝ õ iure ꝓſonaꝝ fuit ſm ius naturale ꝛ gẽtiũ vt ibi dixim⁹. ac. flo.

[c] ¶ Quedã alieno. quedã neutro iure tenentur. vt filij quoꝝ patres ſũt capti ab hoſtib⁹ vt. ℌ. q̃. mo. ius pa. po. ſol. ℌ. ſi ab hoſtib⁹. naz ꝛ alie quedã ſũt in pendẽti: vt. ff. de vſufruc.

[d] ¶ Ptãte. ꝟ verbũ quinq; modis accipitur vt. ff. õ verbo. ſigni. l. poteſtatis.

[e] ¶ Simul ĩtelligem⁹. nã vt dicit Ariſtoti. Cõtrarioꝝ eadẽ eſt diſciplina vt hic et. ℌ. de tutel. ꝓcõ Reſpõ. ꝛ. ff. e. l. j. et ẽ ꝟ argu. q; per noticiã vni⁹ immediatoꝝ puenit ad alteri⁹ noticiã ꝛ faciũt ad hũc ℌ. ff. de ꝓcura. l. põponius. ℌ. penul. ꝛ. ff. e. l. j. ꝛ. ff. de ꝓto. ſtipu. l. j. ℌ. ſtipulationũ iſtarũ. ℌ. de tutel. circa ꝓn.

[f] ¶ Juris gentiũ. i. de iure gentiũ introducta vt. ℌ. de iure ꝓſo. ℌ. ſeruitus.

[g] ¶ Videaduertere. i. iaio ꝟtere et cogitare vt

[h] ¶ Eſſe. ipoꝝie ponit ꝓ fuiſſe [dixit Catho ſevt ſtati colligit: ꝛ. ff. e. l. j. et erat eadẽ ꝓtis in filiũ: vt colligitur ſm vnã lrã. ff. de libe. ꝛ poſth. l. iſuis: ꝛ. ℌ. õ nocꝝ. ℌ. fi. C. õ pa. po. l. fi.

[i] ¶ Quodcũq; ſ. iuſte ſm quoſdã: vt. ff. de acquir. poſſ. qõ ſeruus in fi. Sz certe hoc eẽ nõ põt. nã ſi acquirit ergo dño: qz ſibi nõ. vt. ℌ. p quas ꝓſo. no. acq̃. ℌ. itẽ ſerui. ꝛ. ff. de acq̃. hẽre. l. placet. quare dic q; ſemp dño querit ẽt.

si quid p dolū vel metū seruus acq̄rat: vt. ff. pro emptore. l. ij. §. celsus. ī. §. pompo. ī. §. si seruus. sz hoc solo inspecto an querat: puta si seruus stipulet opas a liberto: vt. ff. de sti. ser. l. antepe. vel si aliud factū sit in stipulatione. vt. j. ō stipu. ser. §. sz cū factū. nisi i casib⁹. qb⁹ dic vt. j. de sti. ser. §. sz cum nec ob. d. l. q seru⁹ qr non querit dño vt sibi remaneat: nam tenet reddere Sz nunq̄d libertas data a dño vel a lege qb⁹ fit interdū vt. C. de ser. q̄ pro premio liber. ac. p to. ī aut. de mo. §. ij. col. j. domino querit. Respon. nō nam licz querat seruo. libero tñ nō pōt dari libertas: vt. ff. de fideicō. liber. generaliter. §. si hoī. tñ eo ipo momento sic fit liber: vt dñm nō habeat: ī sic hec oppositio est de pūcto: sic et alias vt hic vadit romā: et hic facit murū nō est tamē verū eū iuisse vel opus fecisse: licet sit in vltimo momēto pficiendi. simi lis questio fit. ff. q̄ metus cā. l. extat.

Oppositio de puncto

a ¶ Dño. vel quasi dño vt fructuario ī bo. fi. pos. quib⁹ querit ex duabus causis vt. j. per quas per. no. ac. §. de his.

b ¶ Acquirit. nota hic duos effect⁹ dñice potestatis et est tertius vt non torqueat in domīnū: nisi in casib⁹ vt. C. de questionib⁹. l. j. ī l. seruos.

Tres effect⁹ domīce potestatis

c ¶ Licet. i. licitū est legib⁹ qr si suus sciat īsidias dño parari: et ipse auxiliū nō tulerit: supplicīū debet prestare qb⁹ morte interpretamur. sz ī si accusauerit eū criminaliter excepto crimīe maiestat⁊: vt si dñm viderit periclitantē et eū nō adiuuerit vel si immiscuerit sev̄ozi sue vel alijs modis.

d ¶ Cognita: vt qr cū vxore inuenerit: vel simili delicto quo casu etiā occidere licet: vt. ff. de ver. ob. qui seruū. ī. ff. de le. j. quid g̃. §. Si heres: ī. ff. ad. l. iul. d adulte. marito. §. j. si aūt alias deliquit vel dño nō obedierit legitime eū corrigere potest: non tamē vltra modū boni viri arbitrio ꝓhensū. vt. C. de emen. seruo. l. j. Sed nunq̄d sine cā verberare potest? Rñ. sic. modice ſm Jo. vt. C. de emē. ser. l. j. lz Pla. dixit q̄ nō: aliter si nimis corripiat sine culpa tenet vl̄ vēdere vel dare vt. ff. ad. l. cor. de sic. vt h̄ seqūtur ī. ff. e. ti. l. j.

domino⁹ acquirit⁹.

¶ Sz hoc tpe nullis hominibus: qui sub imperio nostro sunt licet⁹ sine causa legibus cognita⁹ in suos suos supra modū seuire. Nam ex constitutione⁶ diui pij antonini qui sine causa seruū suum occiderit: nō minus puniri iubetur q̃z si alienū seruū⁷ occiderit. ¶ Rimia dominorū asperitas in seruos coercet⁸. Et ex causa cogitur q̀s rē suā vendere. Et iuste deprecātib⁹ non est denegādus assensus. Jtez officialis fraudās legē punit⁸. h. d. Areti. ¶ Sed et maior⁸ asperitas dominorū eiusdem principis cōstitutione coercet⁸. ¶ Nā antoninus ꝓsultus⁹ a quibusdā p̄sidibus

e ¶ Cōstitutione. cuius verba sūt. j. §. §. fi.

f ¶ Seruū alienū. sz certe q̄ seruus alienū occidit lege aquilia tenetur: vt. ff. ad. l. aquil. l. ij. in prin. et. j. ad. l. aquil. in prin. q̃ actio hic habere locū nō potest: cum non dño: immo contra dñm daret quod esse nō debet: vt. ff. ad. l. aquil itē mela. §. legis. Sz dic q̄ hoc est verum quantum ad criminalē penam. l. cor ne. de sī. vt. j. de pu. iu. §. itē lex. q̃ pena tam in seruis quā in liberis locū habet. vt. ff. ad. l. cor. de sic. l. j. §. j. interdū etiā ciuiliter tenetur si alterius interest vt creditoris: vt. ff. de pig. seruū quē quis. vl̄ fructuarij: vt. ff. ad. l. aquili. sed et si proprietatis. et. ff. de dolo. ī eleganter. §. si seruū vsuariū.

g ¶ Maior. i. magna vel maior quā equū sit.

h ¶ Cōsultus. i. interrogat⁹ sic. ff. de pac. l. itē q̄. §. fi. vñ illud. Cōsulo te querēs tibi cōsu-

¶ Sed ī. ¶ Diuiditur iste. §. in quinq̄ partes. Primo ponit dictū in genere. Scō illud exemplificat et rationē reddit. Tertio ponit verba rescripti de quo fit mētio in principio. §. Quarto cōcludit. Quinto minatur officiali non obseruanti legē istā. Scā ibi. Nam antonin⁹. Tertia ibi. Cuius rescripti Quarta ibi. Jdeoq̄. Quinta ibi. Qui sabin⁹.

Diuisio

lo consiliũ dans. Accur.

a ¶ Edem sacrã. ad que loca olim et hodie confugiũt circa que distingue vt dixim⁹ in aut. de man. prin. §. nec aũt. col. iij.

b ¶ Cogantur nota hic q aliquis cogit vendere rem suã.

c ¶ Bonis cõdictiõib⁹. s. vt pciũ habeat & ad dñm pmũ non reuertat: vt j. §. proxim⁹. & §. fi. Et ne simili pena anterioꝛ afficiantur vel ne exponant vel pstituant ab eodẽ. vt. j. p. xi. §. et §. fi.

d ¶ Recte. s. pcepit.

e ¶ Vtat. q interest pncipis locupletes sub se habere subiectos: vt ii. aut. vt iu. sine quo. suf. §. cogitato. col. ij. qõ nõ ptingeret si cui libero suos suos liceret occidere. Et nota q illud idẽ qõ interest priuati pncipalit et reipublice interest secũdario vt. ff. dixim⁹ de iusti. et iure i fine. ar. ptra. ff. so. ma. ẽt. §. iz: & l. si pstate. §. si marit⁹

f ¶ Martianum. procõsulem etice alias eutice vbis. vt. ff. eo. l. ij. §. si dominus.

g ¶ Dñoꝛ hincinde allegat: & duas pro dñis rationes vel dicta ponit.

h ¶ Illibatam. i. nõ diminutam.

i ¶ Interest. i. eis proderit: vt seruos nõ perdat: & dic deneget. s. a nobis. vel dic interest

prouinciarũ de his seruis qui ad edem[a] sacrã vl ad statuã pncipũ cõfugiũt: precepit vt si intolerabilis videatur seuicia dominoꝛ: cogãtur[b] seruos suos bonis[c] condictionib⁹ vendere: vt preciũ dñis darẽt: et recte[d]: expedit enim reipublice ne sua re quis male vtatur[e]. ¶ Cuius rescripti ad helianum martianum[f] emissi verba sunt hec. Dominoꝛũ[g] quidẽ potestatem in suos seruos illibatam[h] esse oportz: nec cuiq̃ hominũ ius suũ detrahi: sed dominoꝛ q̃dem interest[i]: ne auxiliũ cõtra seuiciam vel famẽ vel intolerabilẽ iniuriã[k] deneget[l] bis qui iuste deprecant. ¶ Ideo q cognoscẽ de querelis eoꝛũ qui ex familia iulij sabini ad sacrã statuam confugerunt: et si vel duri⁹ habitos q̃ equũ est vel infami[m] iniuria affectos esse cognoueris: venunda ri iube: ita vt in potestatẽ dominoꝛum nõ reuertãt. ¶ Qui sabinus si mee cõstitutioni fraudẽ[n] fecerit: sciat me hoc admissum aduersus se seuerius executuꝛ.

id ẽ ad eos ptinet ne deneget. s. a se dñis: cũ sorte vxoꝛ vel filij vel alij dñi familiares inferãt hoc: sed prima verioꝛ.

k ¶ Iniuriã quã patiunt iure naturali inspecto: nõ iure ciuili. vt j. de iniur. §. seruis.

l ¶ Deneget. sic. ff. de of. p. vr. l. j. §. q aũt.

m ¶ Infami. i. infamata seu magna iniuria

n ¶ Fraudẽ. vl evidentẽ. q ñ obedit: vl callide dicẽs: nõ esse istũ seruũ q̃ fugit.

De patria potestate

¶ De patria ptate. ¶ Oꝛ ptiuatõ supra dixit de his q̃ sũt in potestate dñoꝛ: ideo subiũgit de his q̃ sũt in potestate parentũ: vt pmi serat. §. ti. j. §. j. Aretinus.

¶ A ptate ¶ Tot⁹ iste titul⁹ diuidit in quattuoꝛ ptes. Primo ponit dictũ in gñe qui sũt liberi i nostra ptate. Secũdo diffinit onẽ nuptiarũ vel mrimonij Tertio q habent filios in ptate. Quarto ex pdictis infert specificãdo qõ pmo dixerat. Scda ibi: Nuptie. tertia ibi: Jus autẽ. Quarta ibi: Qui igit.

Diuisio

Nuptie Matrimoniũ.

De patria potestate

¶ In potestate[o] nra sũt liberi nostri: quos ex iustis[p] nuptijs procreauim⁹ ¶ Nuptie[q] aũt siue matrimoniũ est viri

o ¶ In ptate hoc verbũ multis modis sumit vt. §. pri. ti. dixim⁹. §. j.

p ¶ Justj. que sũt iuste. vꝛ. j. ti. pri.

q ¶ Nuptie. & dicũt ab obnubẽdo. i. velando qr velate incedere debẽt. vt ait Jsido. §z ma

Nuptie vñ dñr.

trimoniū dicit ideo qz mlier nubit vt mater fiat: z hec duo noīa licet diuersis ratiōibus idē signāt. Item pugiū: z pnubiū: z pportiū vt.ff. de ri.nup.in eo iure. ℣. hoc caput. licz b vltimū quādoq; inter seruos accipiat: vt. C b ser fugi.l.fi.

inter quos p̄ prie dr pnubiū. vt. C. de incest.nup.cuz ancillis.

a ¶ Coniūctio aīoz non corpoz tm̄. vt.ff. de regu.iu.l. nuptias. z illa pūctio aīoz̄ significat vnionē q̄ psistit īter deū z iustā aiam vñ apls Vide.c. debituz ex de bi ga. Qui adheret deo vn9 spūs est cū eo. Reliquū.s.cōiunctio corpoz̄ designat con formitatē que psistit in carne iter xp̄m z sanctā eccl̄iā.i.humanū gen9. vñ.euangelista Joh.j. Verbū caro factū est z habitauit in nobis.

z mulieris pūctio* indiuiduā[b] cōsuetudinē vite cōtinens

¶ Patria potestas fuit de iure romano introducta: per quam filius ex legitimo matrimonio natus et ceteri descendentes per lineam masculinam i patria potestate sūt cēsendi. Mulieres vero et earū descendētes tale ius nō habent. h. d. sūmarie ℔m. Bal.

¶ Jus aūt potestatis quod in liberos habem9: propriū est ciuiū romanoz̄* Nulli enim alij sūt homines qui talem in liberos habeant potestatē qualēnos habem9 ¶ Qui igit ex te z vxore[c] tua nascit in tua[c] potestate est Jtē qui ex filio tuo z vxore eius na

b ¶ Jndiuiduā. quo ad affectionem. sic. ℣. de iusti. z iu. in pr̄in. actu enī plerūq; fit sepatio iure tam veteri q; nouo pmittēte: vt. C. de re pu. psensu. z in auc̄. de nup. ℣. si ergo. col. iiij. z in auc̄. vt lice. ma. z aui. ℣. qz vero. col. viij. Sed nūquid hanc affectionē habet aliquis ad cōcubinā? q̄q; certe sic: z ideo adijcias huic diffinitiōi diuini? humani iuris cōicatio: vt.ff. de ritu nup.l.j. Diuini. qz eiusdē secte debēt esse: vt nō sit vn9 xp̄ianus z alter iudeus. vt. C. de iude. ne qs. Humani qz forz viri sequit vxor: vt.ff. ad munici.l.fi. ℣. ij. sed secus est in cōcubina: vel qualibet min9 legitima vxore. vt.ff. ad munici. de iure. ℣. fi. licz

Adiectio ad diffinitiōez mr̄imonij.

Utrum pcubinatus sit pmissus.

pcubinatus iure pmittēte sit. ff. de pcubinis l. in pcubinatu. in fi. neq; valet oppositio de matre ad filiū: qz ibi nō est talis psuetudo q̄lis ad vxore. vt. j. titu. j. ℣. ergo. z in auc̄. quōo op. ep. ℣. j. col. j. z. ℣. quāta. ibi. ℣z aut sole. tē.

c ¶ Jus aūt. qō psistit in septē. Primo quia necessitate famis pater filiū vēdere pōt vel obligare: vt. C. de pa. q̄ fi. dis. l. ij. Secūdo qz ab eo in ius vocari nō pōt. vt. C. de ius vo. l. fi. Tertio qz nec cū eis agēdo iudiciū habere possumus vt.ff. de iudi. l. lis. Quarto qz p eum acquirimus. vt. j. p quas pso. no. ac. ℣. j. Quinto qz i iudicio ℣ aliū sine licētia nr̄a esse nō pōt: vt C. ℣ bo. q̄ li. l. fi. ℣. j. Sexto qz eo inuito sua bona aduenticia admīstram9. vt. j. p q̄s pso. no. ac. ℣. j. Quidaz tñ dixerūt q; alimēta adinuicē ℣ iure pstant qō falsū est cuz in emancipatī ēt hoc fit: vt.ff. ℣ lib. ag. le. si q̄s a libe. i pr̄i. Itē ciuil' obligatō iter nos eē nō pōt. vt. j. de inuti. sti. ℣. Itē inutilis. Estz octauus vt possim petere filiū in meā potestatez circa qō distingue' q; aut a nullo detinet aut ab aliquo. si ab aliquo: volēs aut inuit9 pr̄imo casu petam eum per officium iudicis. ff. de li. exhi. le. iij. ℣. hoc autem. et pr̄eiudiciali actione in rem agam. vt. j. de act. ℣. pr̄eiudiciales. non interdicto nisi in casu vt si volo eum adire hereditatez in qua factus est heres: vt.ff. de acqui. here. si quis michi. ℣. iussum. et de libe. exhibē. si eum seruum. In secūdo eadē auxilia locū hñt z plura. s. rei vendicatio de iure roma. vt.ff. de rei vēdi. l. j. ℣. j In tertio locū habet interdictum de lib. ho. exhi. item actio in rem de iure quiritū. vt.ff de rei vendi. l. j. ℣. j. z de libe. exhibē. l. j. j. rñ.

d ¶ Romanoz̄. i. oim qui sunt de romano imperio. alie vero gentes quedā vt suos tenēt filios: vt sclaui. alie vt prorsus absolutos vt francigene. ideo caute dicit. j. Talē qualē.

e ¶ Ex vxore. aliud si ex pcubina. vt. j. titu. j ℣. fina. vel incesto coitu nat9 vt in auc̄. quib9 mo. na. effi. le. col. vj ℣. fina.

f ¶ In tua. si tamē tu sis tui iuris non alias.

vt.ff.ad.l.iullã de adul.sic eueniet.

a ¶ Non sũt. qz qui nascunt patrisfamiliã sequunt.vt.j.de le.agna.tu.§.j.z in hoc sequit dictionẽ pris:vt.ff.de sta.ho.l.cũ legitime.

¶ De nuptijs. ¶ Supza ti. prj. in pn. dictũ ptiuatõ est qz i potestate nostra sũt liberi nri quos ex iustis nuptijs procreauimus:ideo hic subiũgitur inter quos dicte iuste nuptie p trahunt. Aretinus.

scit idest nepos tuꝰ et neptis eque i tua sunt potestate: z pnepos et proneptis z deiceps ceteri omnes. Qui tamẽ ex filia tua nascũtur in potestate tua non sunt:sed in patrj eorum.

Iustꝰ aũt ¶ Iste titulus diuidi tur i octo partes Diuisio In prima ponit q possũt trahere matrimoniũ z qliter subijciẽdo questionez de filio et filia furiosis. secũda ibi:Ergo non oẽs. vbi ponit gñaliter z specialiter quasdam esse psonas inter qs nõ põt esse mrimoniũ scilz inter ascẽdentes z descẽdẽtes. tertia ibi:inter eas. vbi ponit iter quas psonas ex collaterabilibꝰ etiã piũctis p adoptionẽ põt fieri z nõ fieri mrimoniũ. Quarta ibi:affinitatj. vbi ponit inter qs psonas nõ põt fieri mrimoniũ rõne affinitatis. Quĩta ibi:illõ certũ. vbi ponit qualiter mrimoniũ phibet ratiõe seruilis cognatiõis. Sexta ibi:sunt z alie. vbi põit gñaliter quasdã esse alias psonas iter qs nõ põt pstitui mrimoniũ. Septima ibi:si aduersus. anullat mrimonia ptracta ptra iuris pcepta z quicqd secutũ est exinde. z punit ptrafactẽtes. Octaua ibi:aliqñ vbi ponit de filijs naturalibꝰ z qõ possũt legitimarij. Item prima pars principalis diuidit in tres ptes. Ma in pma ponit dictum gñale. In secda illud declarat. In tertia determinat incidentẽ questionẽ.secda ibi: Masculi. Tertia ibi. Ñ quesitũ. fm pozcum.

b ¶ Ciues romani.i.liberi homies. vt.§. de liber.§.fi.serui ergo nõ facilt mrimoniũ sed cõtuberniũ: vt hic.z.C.de incest.nup.cũ ancillis.z in auc.de nup.§.si vero ab initio.col la.iiij. sed aliꝰ est iure canonũ qꝫ pualet vt in auc.ꝫ eccle.ti.§.j.collꝯ. ix. vbi dicit q canones sunt seruãdi pro legibus.

stituti nuptias absq patris cõsensu cõtrahere nõ possunt: nisi pater fozet inhabilis ad cõsensũ prestandũ. fm. Bal.

Tustas aũt nuptias iter se ciuesꝰ romani contrahunt qui fm precepta' legũ coeunt. ¶ Masculi qdez puberes' femine autem viripotẽtes' siue patres familias' sint: siue filijsfamilias: dũ tñ si filijsfamilias sint: z consensũ habeant

c ¶ Precepta que sũt.j.eo.titu.p totũ. z.ff. eo.et.C.eo. ti. p totũ. vt colligemus in magna glo.j.eo. §.sunt z alie.

d ¶ Puberes.i maiozes.xiiij. ãnis:vt.j.quibus mo. tu.fi. in princi.

e ¶ Viripotentes id ẽ maiores xij.ãnis.j. qui.mo.tu.fi.j rñ.fz in spõsali bꝰ.vij. ãni sufficiũt: vt.ff.ꝫ spõ.l.in spõsalibꝰ. Sed nũqd hodie.xv.ãni sũt necarij ad mrimoniũ. vt in auc.de tẽ.non so.pe.§.gñaliter. col.vij. Ñ. lex illa psuetudinẽz freqntiã hominũ ponit. Itẽ quid si aliquis anteqꝫ istud tempus attingat inuentus sit sufficiens ad matrimoniuz? Videt q nubere possit. vt.ff. quando di.le.ce.l.pe. quasi felici duplomate vsus. vt.ff. de verbo.obli.l.cõtinuus.§.cũ ita. Sed contradico imo lege iulia. de adulterijs z stupro cõmisso poterit puniri. vt.ff. de adulterijs. inter liberos.j. responso. z est pro hoc.ff. de cõcubinis.l.j.§.fi.si autem de facto intra dictuz tempus vxorem qs acceperit tunc erit vxor cũ ad etatem predictaz peruenerit. vt.ff. de ritu nup.l.minozem.

f ¶ Pressamil.s.q sũt iuris sui cuiuscũqꝫ etatis sint.sic z matresfamili.sed filij et filiefamiq sũt in ptate cuiuscunqꝫ etatis sint: vt.ff. de

hec va. vt.c. puberes exꝫ ꝫ de spõ.ipu

vide.c.j de ꝫspõ ipu.i. vt

bis qui sunt sui iuris.l.nam ciuium.Ac.

a ¶ In potestate.Quid ergo de emãcipat? videtur idẽ:vt.C.e.l.vidue.sed illud cõsiliũ est nõ ꝓceptũ q̃ autẽ possit filius emãcipat? dicit.ff.ō ꝓtra.tabu.l.iij.§.si emãcipat? ꝛ.ff de ritu nu.l.filius emãcipatus.

b ¶ Et ciuilis.quia est in potestate ō iure ciuili romanorum:vt.ē.tt.j.§.ius.

c ¶ Et naturalis.quia pat: vt.ff.ō iusti.ꝛ iu.l.ij.

d ¶ Debeat alias non valet: vt.ff.ō sta.ho.l.paul? respõdet videt autem cõsẽtire nisi contradicat expẽsse: vt. ff.de spon.l.in spõsalibus.in fine. Sec? ō iure can. vt.c. videt.q̃ ma.ac cu.po.

e ¶ Unde quesitum quia patris consensus exigitur.

f ¶ Possit.cũ pater non possit consentire. vt.ff.de iu.co. lege.ij.§.furiosus.

g ¶ Super filio.nã de filia facile concessum fuit quia parentũ:quorum inptãe sũt: nã hoc fieri debere:et ciuilis[d] et naturalis[c] ratio suadet: intantum vt iussus parentis precedẽ debeat[a] ¶ Ãn[o] quesitũ est: an furiosi filia nubere:aut furiosi filius vxorẽ ducere possit[f] ꝛ ¶ Cunq; sup[g] filio variabat: nostra processit decisio[h] qua[i] permissuz est ad exemplũ filie furiosi[k]:filiũ quoq; furiosi posse et sine patrꝭ interuẽtu:matrimoniũ sibi copulare ꝑm[l]datũ ex nr̃a cõstitutiõe moduz. ¶ Matrimoniũ nõ potest cõtrahi inter ascendẽtes et descẽdẽtes vsq; in infinitũ etiã si ꝑ adoptionez sit ꝓtracta parẽtela ꝛ etiã adoptiõe finita ꝑ emãcipationẽ. b. d. Are. ¶ Ergo[m] nõ[n] oĩs nobis vxores ducẽ licet. ¶ Mã a quarũdã[o] nuptijs abstinẽdũ est. ¶ Inter eas enim personas que parẽtũ liberoꝝ ve locũ intra se obtinẽt:cõtrahi nuptie nõ possunt. veluti inꝰ patrẽ ꝛ filiã vel auũ ꝛ neptẽ: vel matrẽ ꝛ filiũ:vel aui am et nepotẽ:et vsq; in infinitũ[p]. ¶ Et si tales persone inter se coierint:nepharias atq; incestas nuptias cõtraxisse dicuntur. ¶ Et hec adeo vera sunt:vt q̃uis p adoptionẽ parentũ liberoꝝ ve loco sibi esse cepint:nõ pñt inter se mr̃imonio iungi:intr̃ vt etiã disso luta adoptioneidẽ[q] mr̃imõio agit sed illud forte in alijs non in filijsfa. intelligitur.vel credo q̃ hoc corrigitur: qz ita honesta ẽ res nesti ptrahere ma mr̃im trimoniũm:si um Ac cut et intrare re sicu monasteriuz: mãdat vt in autẽ. de riũ iur fan.epi.§.nũc re. autẽ.col.ix. ¶ Ergo ¶ Vi Diuꝰ uiditur in qui q̃ ptes. Primo ponit vnũ dictũ. Secundo ponit rationẽ dicti. Tertio suũ dictuz specificat. q̃rto ponit q̃d resultat ex hẽdo cũ aliq̃ de prohibitis hic.q̃nto extẽdit ad filios adoptiuos. Secũda ibi: Mã a quarũdã. Tertia ibi. Inter eas q̃rta ibi.ꝛ si tales. Quinta ibi Et hec adeo.

h ¶ Decisio.i.sẽtẽtia vel lex vt.C.e.l.si furiosi

i ¶ Qua.decisione.

k ¶ Furiosi.idem et si captus fuerit et abfuit pater per triennũ vel si nescit an viuat vel non:vt.ff.eo.l.si nepos.§.fi.et.l.si ita.

l ¶ Secũdum datum.s.cũ auctoritate curatoris pr̃is:ꝛ dote secũdum q̃titatem patrimonij patris data:vt C.e.l.si furiosi in fi.sed iure canonum sufficit cõsensus eoꝝ ō quoꝝ

m ¶ Ergo qz secundum precepta legum fiunt matrimonia ergo.ꝛc̃.

n ¶ Non omnes.scilicet mulieres.

o ¶ Quarundam.scilicet mulierum.

p ¶ In infinitũ. adeo vt si adam hodie viueret non posset habere vxorem ꝑm Io.vt.ff. de ritu nup.l.nuptias.

q ¶ Idem iuris.vt nõ possint cõiungi.

Diuisio ¶ Inter eas. ¶ Diuiditur in quattuor partes. Primo ponit dictum in genere in trãsuersalibus. Secundo illud specificat in trãsuersalibus cõiunctis p sanguinem. Tertio de pñctis per adoptionẽ. Quarto infert ex prędictis vnum casum. Scda ibi: Sane. tertia ibi: Sed et si. Quarta ibi. et ideo.

a ¶ Sed nõ tãta. s. vsq; ad gradum septimũ ꝑm canões vt xxxv. q. iij. ca. pgentem. t. c. de consanguinitate. t. ca. in copulatiõe. t. c. nulli. sed ꝑm leges vsq; ad quartũ. vt. j. e. ℣. fratris. idez hodie iure canonico. vt extra de consanguinitate et affinitate. c. non debet. sed tamen aliter accipit gradus ꝑm canones: q; ꝑm nos: vt dices. j. ℣ gradcog.

b ¶ Quamdiu sic. ff. de verb. obli. si stipulatus fuero in fine. sic. ff. de li. et posthu. le. si quis posthumos in fi.

Alias si stipuler

c ¶ Dissoluta. q. ipa ẽ emãcipata vt differat

d ¶ Generũ. i. maritũ filie. &c. [a seqn. casu iuris maneat. Itaq; eam que tibi per adoptionẽ filia vel neptis esse ceperit: nõ poteris vxorem ducere: quãuis eã emãcipaueris.

¶ Inter[f] fratrem et sororem prohibitũ est matrimoniũ etiã si per adoptionẽ cõiuncti sint. quod habet locum adoptione durante tantum. Et emãcipat[g] a patre põt copulari cuz alĩo adoptiuo a suo pfe. h. d. ꝑm. Areti.

¶ Inter eas quoq; personas q̃ ex transuerso gradu cognationis iũgunt est: q̃dã similis obseruatio sed nõ tãta[a]. Sane enĩ inter fratrẽ sororem ve nuptie pbibite sũt: siue ab eodem patre eademq; matre nati fuerint: siue ex altero eorũ.

¶ Sed si qua p adoptionẽ sororĩ tibi esse ceperit quãdiu[b] q̃

e ¶ Eum. scilicet patrem.

f ¶ Antea. i. primo.

g ¶ Filiam. hoc ideo emãcipatiõe facta desinit eẽ agnata pñi. ergo p patrẽ nõ põt fieri agnata tali adoptiuo. vt. ff. de adop. l. q̃ adoptiõe. hodie ℣o non desinit. vt. j. ℣ le. agna. suc. ℣. fi. t ita hoc consiliũ hodie nõ valet.

dem ꝑstat adoptio: sane inter te et eam nuptie ꝑsistere non possunt. ¶ Cũ vero p emãcipationẽ adoptio sit dissoluta[c] poteris eam vxorẽ ducere. ¶ Sz et si tu emancipatus fueris nihil est impedimẽto nuptijs. Et iõ constat si quis generum[d] adoptare velit debere eũ[e] antea[f] filiã[g] suã emancipare: t si quis velit nurũ[h] adoptare debere eũ antea filiũ suũ emãcipare. ¶ Filiã vel neptez fratris vel sororis sue non potest quis ducere in vxorem. h. d. ꝑm. Aretinũ. ¶ Fratris vero vel sororis filiaz vxorem ducere non licet. ¶ Sed nec neptẽ fratris vel sororis quis ducere põt q̃uis quarto gradu sint. ¶ Cuius[i] enim filiã vxorem ducere nõ licet: neq; ei[9] ne-

h ¶ Nurũ. i. vxorẽ filij. vt ꝑbatur. j. eo. ℣. affinitatis.

Fratris.

¶ Diuidit in tres ptes. primo põit dictũ Secũdo illud extendit. Tertio rõnem reddit. Secunda ibi: Sed nec. Tertia ibi: cuius enim. Diuisio

i ¶ Cuius. sed opponitur filiam aui vel auie non possũ ducere tamen neptem possũ que est michi consobrina vt j. eo. ti. ℣. duoruz. Respon. hanc regulaz stricte intelligi in eo casu i quo loquitur: et in omni simili. s. quãdo ego et ille cuius filiam ducere non possumus in gradu primo ad stipitem t in potestate eiusdem. t sic cui[9]. s. fratris vel sororis.

mee filiam ꝛc̄. ꝛ hoc in naturalibus secus in adoptiuis. vt. ſ. §. proximo.

a ¶ Eius. sic construe. non videris impediri ducere vxo. fi. eius quā pater. ꝛc̄.

b ¶ Ciuili iure. naturali cōstat. de ciuili sic ꝓbo. Illa filia ſororis adoptiue non est in ptāte matris. vt. ſ. de here. qua. ꝛ dif. §. q̄ de cā. ergo nō trāsit in potestatē illi⁹ q̄ adoptat matrez licet mat tranſeat: qz illi trā seunt cū alijs q̄ sūt in ptāte: vt. ſ. ti. j. §. illō ꝛ. ff. de adopt. si pater ac ipſa mater adoptata est mihi cōiūcta p agnationem per patrem in cuius potestate est. ff. de adopti. l. qui i adoptionem.

Duorum.

Diuiſio ¶ Diuidit in tres ptes. Primo ponit de duobus ꝓsobrinis. Scō de amita. Tertio de matertera. Secūda ibi: Item amitam. Tertia ibi: Itē nec materteram.

c ¶ Duorum. hoc fm leges: vt hic. ꝛ. C. e. celebrandis. secus iure canonum vel dic hūc §. loquī de adoptiuis: secus in naturalibus.

d ¶ Amitam. que est ſoror patris.

e ¶ Adoptiuam. ab auo paterno.

f ¶ Materteram. caue quia non repetit adoptiuam materteraz ꝛc̄. quia matertera vel auunculus non fit adoptione. vt hic ꝛ. §. eo. §. eius. ꝛ. ff. e. ſi qua. §. fi. aī. l. adoptio. sed cōtra videtur. ff. de ritu nup. l. per adoptiōem. §. fi. Respon. illud intelligitur quādo adopto in nepotē quaſi ex filia natum: vel in ꝓnepotez quaſi ex nepote nato ex filia quod

ptem permittitur.

¶ Filiā ſororiſ adoptiue pōt q̄s ducere in vxorē. h. d. Are.

¶ Ei⁹ vero mulieris quā pater tu⁹ adoptauit filiā non videris impediri vxorem ducere: qz neq̄ naturali neq̄ ciuili[b] iure tibi coniungit.

¶ Filij duoꝝ fratꝝ vel ſororū poſſunt ſimul cōtrahere matrimonium inter ſe.

¶ Duorum[c] aūt fratrū vel ſororū liberi vel fratris ꝛ ſororis coniungi poſſunt.

¶ Nepos cū amitaetiā adoptiua vl̄ matertera matrimoniū nō ꝓtrahit. nec etiā cuz magna amita ꝛ magna matertera. h. d. Aret.

¶ Item amitaz[e] licz adoptiuam [f]ducere vxorē nō licz

¶ Itē nec matertera[f] quia in loco parētū habēt. Qua ratione verū est: magnaz quoq̄ amitaz et materteram [g]magnaz ꝓhiberi vxorem ducere.

¶ Non pōt aliquis cōtrahere matrimoniū cum nuru vel ꝓnuigna p̄senti vel p̄terita. h.

poſſum ſicut ſi nullum haberez filium. vt. ſ. titu. j. §. licet tunc eni ſororꝛ ꝛ frater eius loco cui⁹ filij facta est adoptio est materter ꝛ auunculus: alij mihi filij sunt: vt patet. ꝛ sic nō imitatur naturam: quia aliter nepos ex filia naturali ꝛ legitima nō est i potestate hic autem cū suis ꝓcordantijs loquit q̄n do aliquā adopto in filiam hec quidē nō erit materterā filijs natis ex alia mea filia naturali et legitima. sed que ē ratio diuersitatis? Respon. quia altero casu. scilicet quādo adopto in nepotez ex filia est cōmoduz matertere ꝛ auūculo quia maiores quidem parentes imperant minoribꝰ. qō secus est in aduerso casu. et ex hac dependet alia vt naturales et legitimi sint adoptiuo subiecti: et est ridiculum. econtrario casu esset equum.

g ¶ Materteram magnam. magna materter ra ſororꝛ auie materne ē. amita magna ſororꝛ auipaterni est. vt. ſ. de gra. cog. §. q̄rto. Sed quid de fratre aui materni? Respon. est patruus magnus: vt. C. de succeſſo. edi. l. j. licz Pla. contra vt ibi no. Sed cum sint in quarto gradu q̄re ꝓhibent vt. ſ. eo. §. fris. Rñ. quia he pſone sunt de ſupiorib⁹ transuersalibus q̄ habentur loco parentū. vt in hoc. §. ꝛ qz ipa est in ꝑmo gradu ſtipitis. vt no. ſ. eo. §. sed nec neptez. ꝛ sic nota caute quia ordo transuersaliū ſubdiuiditur in tres partes ſupza: infra. et ex latere: vt infra de gradi. §.

mātera magna Amita magna patruus magn.

tertio.quarto.quito ⁊ sexto.⁊ maior ẽ abstinẽtia ⁊ hijs supriores vt ꝯ: et inferiores: vt. §. e. ℋ. fratris q̄ trāsuersales. vt. §. eo. ℋ. duorū

Diuisio

¶ Affinitatis. ¶ Diuidit in septem partes Mā prīo ponit quādā p hibitionē in genere Scdo illā p=hibitionē exē plificat in nu=ru ⁊ priuigna Tertio rōnez phibitiōis fa cte de nuru ⁊ priuigna assi gnat. Quarto dictā phibiti=onez de nuru factā modifi=cat. Quito rō=nē dicte modi ficationis assi gnat. Sexto modificat p=hibitionē cir=ca priuignaz. Septimo rō=nē dicte modi ficationis assi gnat Secūda pars icipit ibi Ut ecce. Ter tia ibi. Quia vtreq; quarta ibi Qd ita scz Quīta ibi. Qz eadez. Sexta ibi Jtē si. Se ptima ibi. Qz duas.

a ¶ Affinitas. est ān affinitas regulatas psonaz ex nuptijs pllectaz oī ca=rirens parētela sāguinis vt. ff. de gra. affi. nō facile. ℋ. affines: ⁊ ℋ. sciēdū est. iō dicit ex nu ptijs: qz sine nuptijs ptrahi non pōt. sed ſm canones ēt sine nuptijs. Sz cū vxor videat affinis viro: quare pmittit matrimonio vti? Mñ. nō est affinis: sed cā affinitat̄: sicut vn9 nō est numerus sed principiū numeri.

Affini=tas.

vide. c. discreti onē exd eo q̄ co. con.

b ¶ Quarūdā. mulierum.

c ¶ Priuignā hec noīa exponunt̄ statī pri. in ver. qd ita ⁊c.

d ¶ Loco sunt. facit ad hoc. ff. so. ma. quia. d. ℋz. Are. ¶ Affini tatis [a] quoq; vene=ratiōe q̄rūdā [b] nupti is abstinē necesse est ¶ Ut ecce puignaz [c] aut nurū i vxorē duce=re nō licz. ¶ Quia vtreq; filie loco [d] sūt. ¶ Qd [e] ita scz accipi debet: si fuerit nur9 aut puigna tua. Mā si adhuc tua nurus [f] est: idest si adhuc nu pta [g] ē filio tuo alia [h] ratiōe vxorē eam du cere nō possis. ¶ Qz eadez duob9 nupta esse nō potest. ¶ Jtē si adhuc puigna tua est idest si mr̄ ei9 tibi nupta ē: iō eā vxorē ducere non poteris ¶ Qz duas vxores eodē tpe habere nō licz [i]. ¶ Cū socrū [k] vl nouerca p̄senti vel p

e ¶ Quod. i. que phibitio.

f ¶ Nur9 est. que ptineant̄ appellatiōe ista=rū: dicit. ff. e. l. adoptiu9. ℋ. videamus.

g ¶ Nupta ē ar. sumit̄ hic ⁊ ex prī. rū. q̄ si q̄s hz gñale auxiliū non pōt petere speciale vt. ff. de mīo. l. in cāe. j. rū. et de ver. ob. doli. ⁊ ff. de edē. l. q̄ dam sunt.

terita mr̄imoniū cō trahi nō potest. ſm. Are. ¶ Socrū [k] quo q; ⁊ nouercā phibi=tū [l] est vxorē ducē: qz mr̄is loco sūt. Qd ⁊ ipsū dissoluta demū affinitate [m] p̄cedit. ¶ Alioq̄n si adhuc nouerca [n] est: idest si adhuc patri tuo nu=pta ē: cōi iure impe=dit tibi nubē: qz ea=dē duob9 nupta esse non pōt. ¶ Jtē si ad huc socr9 est: idest si adhuc filia eius tibi nupta est: iō impedi unturtibi nuptie: qz duas vxores habe=re nō potes [o]. ¶ Fili9 ex vxore p̄mortua cōtrahere pōt mr̄i=monīū cū filia vxo=ris ex marito p̄mor tuo. h. d. ſm. Qz.

h ¶ Alia rōe. ñ solū sup̄dicta

i ¶ Nō lz. imo efficit̄ ifamis vt. C. ad. l. iul. d adul. l. eū q̄.

¶ Socrum.

Diuisio

¶ Diuid it̄ in q̄tuor partes qz p̄ prīo ponit vnū dictū p=hibitiuū cum rōne. Scdo il lud modificat Tertio modi ficatū decla=rat circa no=uercā cū rōne Quarto dcla rat circa socr̄ cū rōne. scda ibi Qd ⁊ ip̄m. tertia ibi. Alioq̄n. Quarta ibi Jtē si.

k ¶ Socrum q̄ sint he p̄sone dicit. ff. e. ti. d ritu nup. l. a=doptiuus. ℋ. nūc videam9.

l ¶ Prohibitū. iure affinitat̄: ad d refert̄ il

m ¶ Affinitate hec lr̄a sibi [lud qd ⁊ ipz ⁊c. otraria vr̄. nā si dissoluta ē affinitas nō g̃ de bēt nuptie rōe affinitatis impedirī: sz dic disso luta ⁊c. i. dissoluto mr̄imonio. ppt qd ptigit affinitas: sed ipsa affinitas nō est dissoluta.

n ¶ Nouerca. sic dcā q̄si nocēs arc9 vl qz no=na est arca sine fructu. ⁊ facit. ff. de inoffi. te. l. iij. in fi. et l. iiij.

Nouer ca vnde dicitur.

o ¶ Non potes. alias nō possis. s. eodem tpe subaudi vt. §. primo. ℋ.

a Mariti. licet inter se frat et sororꝫ phibeãtur. vt. ff. e. ℌ. inter eas tamẽ. ꝛc.

b Vel contra. i. ecõtrario.

c Habeant. illi minores.

d Ex matrimonio. maiorũ.

e Postea. s. post natiuitatẽ istorũ et sic aduerbiũ postea dekmiat dictõez ℨcto: vel dic q dekmiet ꝯbũ habeãt ꝛ dic cõtracto scz priꝰ Mam q ex eo mrimonio. s. maiorꝫ nascũt ffesũt ex pte mris illi q natꝰ ẽ: vel nata p us ex femina tdẽ dicas eꝫ: q erit frat vel sororex parte pris illi q fuerat ex illo prenatꝰ: et tñ isti nullo iure sibi iuicẽ iũgunt. viro ei cognatiꝰ vxoris iũgũtur et nõ alijs cognatis viri. Idẽ eꝫ: qz cognati viri vxori iũgunt ñ ãt alijs cognatꝫ vxorꝫ. Ꝯñ reprobat ꝗrundã opinio q dixerũt q nullꝰ de arboꝛe ducit aliũ. Mã i ea ptinent cognati viri ꝛ vxoris ꝛ tñ iũgunt vt ℌ oꝛ: nec int se añ mrimoniũ inter duos cognatos viri ꝛ vxoris ptractũ succedũt: vt. C. cõia ꝺ suc. l. amite. nec postea nisi sic facit vir vxori deficiẽte oi parẽtela ꝛ excluso fisco: vt. C. vñ vir ꝛ vxoꝛ. l. j. ꝛ in aut. ibi

ptz i ca. qꝺ sup his de pfãg. et affi.

f Priuigna. q illa est ꝑuigna [signata. Priuigna pri mea q ex mea vxore est nata anteꝙ esset vxoꝛ et femine ille est priuignus qui ex marito natus fuit anteꝙ suus esset maritus vt. ff. e. ℌ. affinitatis. et ℌ. socrũ. sed hec postea fuit nata: tñ dicit iulianꝰ abstinẽdũ rõe honestatis vt subijcit et. ff. e. l. si q. ℌ. si vxoꝛ. ꝛ. l. si vxoꝛ ꝛ. l. sẽp. ꝛ ad ℌ iducit duo argumẽta. Mã. ꝛc.

g Murũ esse. lz sit spõsa. tñ nõ ẽ nurus añq̃ fiat vxoꝛ. ꝛ eꝫ lz sit spõsa pris: qz vxoꝛ nõ est pris adhuc iõ nõ est filij nouerca vt ℌ ꝛ. ff de ritu nup. si q. ℌ. j. ꝛ tñ licz nulla sit affinitas ẽ abstinẽdũ vt subijcit. rectiꝰ. ꝛc.

Mariti tñ filius ex alia vxore: ꝛ vxoris filia ex alio marito: vl cõtra mrimoniũ recte ꝓtrahũt: lz habeãt ffem soroꝛẽ ve exꝰ mrimõio postea ptracto natos

Publica honestas ipedit cõtrahẽ mrimoniũ cuz filia quõdã vxoris suscepta ex alio viro post diuoꝛtiũ ꝑmi mariti. Itẽ ipedit patrẽ ꝓtrahẽ cũ spõsa filij et econtra. ℌ. d. ℔m. Areti.

Si vxor tua post diuoꝛtiũ ex alio filiam ꝓcreauerit: hec nõ ẽ q̃dẽ ꝑuigna tua: lz iulianus ab hmõi nuptijs abstinere debere ait.

Mã cõstat nec spõsã filij nurũ esse nec pris spõsã nouercã eẽ. rectiꝰ tñ ꝛ iure facturos eos q hmõi nuptijs se abstinuerit.

Inter seruos etiã manumissis cognatio impedit mrimoniũ ꝓtrahẽdũ. ℌ. d. ℔m Bal.

Illud cer tũ ẽ ꝑuileꝫ quoꝙ cognationes i pedimẽto nuptijs esse: si forte pr et filia: aut fr ꝛ soroꝛ manumissim fuerit.

Ponit gñaliter quasdã esse alias psonas inꝫ q̃s nõ põt ꝓstitui matrimonium. Angelus

Sunt et alie persone que ꝓpter diuersas rationes nuptias cõtrahere ꝓhibent: q̃s i libꝛs dige storũ seu pãdectarũ ex veteri iure cõlle-

b Rectius. a filij ꝓcludit in casu ꝓposito ꝓio in hoc. ℌ.

i Facturos. scz scimus vel constat.

k Seruiles. i dũ durãt fui.

l Cognationes. i. psãguinitates q̃ sunt inꝫ suos ꝛ impediũt nuptias inter eos. Itẽ affinitas vt ℌ ꝛ. ff. e. adoptiuus. ℌ. seruiles. Sz quõ hoc cuz nulla cognatio sit inter eos: vt. j. ꝺ capi. di. ℌ. q autẽ. Sed illud in iure succedẽdi ꝛ in tutela vel hereditate ꝺz. hoc aũt in iure sãguinis qꝺ nullo iure ciuili tolli põt: vt ℌ. ꝛ. ff. de reg. iur. l. iura sanguinis. ꝛ p consequẽs etiã in ꝓhibitiõe matrimonij. Sed nõne ꝛ alia ratione inter eos matrimoniũ impedit: qz fuit seruꝰ: vt. ℌ. e. ℌ. j. rñso. ꝛ. C. de incest. nupcũ ancillis: Rñ. durãte ꝑuitute hec fuit duo impedimẽta: et eis manumissis durat hoc vnum vt sequitur.

m Manumissi fuerint. vel ambo et tũc tñ ẽ impedimentũ sanguinis. vel vnꝰ tñ et tunc duo sunt que impediunt vt modo diximus.

xliij. a modi ꝙb⁹ ipe dik mr̃i moniũ.

¶ Enumerari.pñt autẽ enumerari q̃ttuoꝛ decimodi cũ his ꝙs in ℔ titu. habem⁹. ℣ri⁹ mr̃ ẽ rõe seruitutis: vt. s̃. e. j. Rñ. ꝛ. C. de icest. nup. l. cũ ancill. Scõs ẽ rõe etatis: vt mares minoꝛes. xiiij. an. femie mioꝛes. xij. vt. s̃. e. ij rñso. Tertiꝰ rõe sanguinis qõ i tria diuidik aſcẽdẽtes deſcẽdẽtes: ꝛ collaterales: vt. s̃. e. §. g̃: et. §. ink eas ꝛ. §. fris: ꝛ. §. eius et §. duoꝛum. Quartꝰ rõne adoptiõis: vt s̃. e. §. ergo: et. §. ink eas. i fi. vtriuſq;. Quit⁹ rõe affinitatis pñtis: ꝓterite: ꝛ future: vt. s̃. e. §. Affinitatis: et. §. Socrũ: ꝛ. §. ſi vxoꝛ. Sextꝰ rõe mr̃imonij Mã ſi hz vnã ñ dz hr̃e alterã eodẽ tpe al's ẽ ifamis: vt. s̃. e. §. Socrũ. i fi. ꝛ. §. affinitatis i. fine. C. ad legẽ iul. de adulte. l. eũ. Septimꝰ p ſena. cõ. qõ vetat fieri mr̃imoniũ ink tutoꝛẽ ꝛ cu. ꝛ filios eoꝝ ad quõdã pupillã ꝛ adultã ſuã vl' pr̃is: vt C. de interdic. ma. ink tu. l. j. Octauꝰ p legez papi. et iulia. ſ. iter senatoꝛes et eoꝝ liberos et libertas vel alias vilis ꝑdictiõis femias: vt. ff. de ritu nup. l. papia. et. C. de nup. l. ſi libertã. qõ capitulũ hodie coꝛrectũ eſt: vt in auk. vt li. de cetero. §. ſi ꝙs aũt col. vj. Nonꝰ eſt vt inter ꝓſidẽ et ſibi ſubiectã rõne turiſdictiõis: vt. C. de nupti. et ſi ℣. ꝛ. C. ſi q̃cunq; ꝓe. po. l. j. Decimꝰ eſt per ꝓſtitutionẽ ꝓincipis vt cũ ea quã ꝙs de ſacro fõte leuauit: vt C. de nup. ſi quis alũnam in fi. Jdẽ ſeruat ℔ ipſa cõmatre: lz nr̃o iure cautũ nõ reperiat Undecimus eſt rõne honeſtatis: vt. s̃. e. §. ſi vxoꝛ. et. ff. e. l. ſi qua. Eſt et duodecimꝰ rõe oꝛdinis annexi. vt cũ clericis in ſacris oꝛdinibus ꝓſtitutis: vt in auk. quomõ opoꝛ. epõ. §. neq; aũt col. j. et in auk. de ſanctis. epi. §. ctaꝝ enumerari[a] ꝓmiſim⁹. ¶ Contrahẽs mr̃imoniũ de facto ꝙtra mãdata legũ nõ efficik vir vel vxoꝛ nec mr̃imoniũ appellak. q̃ mr̃imonio diſſoluto nõ eſt locꝰ exactiõi dotis et donatiõis ꝓpt nuptias ꝛ alias penas patitur. h. d. cũ §. ſequenti. Are. ¶ Si aduerſus ea q̃ diximus[b] aliq̃ coierint: nec vir nec vxoꝛ nec nuptie nec mr̃imoniũ nec dos intelligitur. ¶ Jtaq;[c] hi q̃ ex eo coitu naſcunk in ptãte pr̃is nõ ſũt ſz tales ſũt q̃ũ ad[d] patriã ptãtẽ ꝓtinet: q̃les ſũt hi quos mr̃ vulgo[e] ꝓcepit. ¶ Mã nec hi[f] patrẽ habẽ intelligũtur. cũ et his pak incert⁹[g] ẽ. ¶ Uſi ſolẽt filij ſpurij appellari: vel a greca[h] voce νόθοσ: id eſt vulgo cõcepti: vel ἀ πὰ τροσ id ẽ q̃ſi ſine pr̃e filij. ¶ Sequik[i] ſi quis. col. ix. Eſt et tertiuſdecimꝰ vt in monachis: puerſis monialibus: licz nõ ſint iſacris oꝛdinib⁹ cõſtituti: vt in auk. de mo. §. an tepenultimo. col. j. ꝛ in auk. de nup. §. per occaſionẽ. colla. iiij. Eſt et decimuſquartus in muliererapta que ꝓpꝛio nubit raptoꝛi qõ phibetur: vt in auk de rap. mu. que ꝓpꝛio rap. nu. §. j. col. ix. ¶ Si aduerſus. ¶ Jſte §. cũ §. ſequẽ. diuidik in ſex ptes ꝓpꝛio ponit dictũ ſuuz anullãs. ſcõo infert. Tertio rõnẽ aſſignat quarto infert aliũ effectũ q̃ ad nomẽ. quito infert aliuz effectum q̃ ad exactionẽ dotis ꝛ donationis ꝓpt nuptias. Sexto addit alias penas. ſcõa ps ibi. Jtaq;. Tertia ibi. Mã nec. q̃rta ibi vnũ ſolẽt. Quita ibi. Sequik q̃. Sexta in §. ſequenti. ſcz ibi. Qui autem. Diuiſio

a ¶ Enumerari. pñt autẽ enumerari q̃ttuoꝛdecimodi cũ his ꝙs in ℔ titu. habem⁹. ℣ri⁹ mr̃ ẽ rõe ſeruitutis: vt. s̃. e. j. Rñ. ꝛ. C. de icest. nup. l. cũ ancill. Scõs ẽ rõe etatis: vt mares minoꝛes. xiiij. an. femie mioꝛes. xij. vt. s̃. e. ij rñso. Tertiꝰ rõe sanguinis qõ i tria diuidik aſcẽdẽtes deſcẽdẽtes: ꝛ collaterales: vt. s̃. e. §. g̃: et. §. ink eas ꝛ. §. fris: ꝛ. §. eius et §. duoꝛum. Quartꝰ rõne adoptiõis: vt s̃. e. §. ergo: et. §. ink eas. i fi. vtriuſq;. Quit⁹ rõe affinitatis pñtis: ꝓterite: ꝛ future: vt. s̃. e. §. Affinitatis: et. §. Socrũ: ꝛ. §. ſi vxoꝛ. Sextꝰ rõe mr̃imonij Mã ſi hz vnã ñ dz hr̃e alterã eodẽ tpe al's ẽ ifamis: vt. s̃. e. §. Socrũ. i fi. ꝛ. §. affinitatis i. fine. C. ad legẽ iul. de adulte. l. eũ. Septimꝰ p ſena. cõ. qõ vetat fieri mr̃imoniũ ink tutoꝛẽ ꝛ cu. ꝛ filios eoꝝ ad quõdã pupillã ꝛ adultã ſuã vl' pr̃is: vt C. de interdic. ma. ink tu. l. j. Octauꝰ p legez papi. et iulia. ſ. iter senatoꝛes et eoꝝ liberos et libertas vel alias vilis ꝑdictiõis femias: vt. ff. de ritu nup. l. papia. et. C. de nup. l. ſi libertã. qõ capitulũ hodie coꝛrectũ eſt: vt in auk. vt li. de cetero. §. ſi ꝙs aũt col. vj. Nonꝰ eſt vt inter ꝓſidẽ et ſibi ſubiectã rõne turiſdictiõis: vt. C. de nupti. et ſi ℣. ꝛ. C. ſi q̃cunq; ꝓe. po. l. j. Decimꝰ eſt per ꝓſtitutionẽ ꝓincipis vt cũ ea quã ꝙs de ſacro fõte leuauit: vt C. de nup. ſi quis alũnam in fi. Jdẽ ſeruat ℔ ipſa cõmatre: lz nr̃o iure cautũ nõ reperiat Undecimus eſt rõne honeſtatis: vt. s̃. e. §. ſi vxoꝛ. et. ff. e. l. ſi qua. Eſt et duodecimꝰ rõe oꝛdinis annexi. vt cũ clericis in ſacris oꝛdinibus ꝓſtitutis: vt in auk. quomõ opoꝛ. epõ. §. neq; aũt col. j. et in auk. de ſanctis. epi. §. ctaꝝ enumerari[a] ꝓmiſim⁹. ¶ Contrahẽs mr̃imoniũ de facto ꝙtra mãdata legũ nõ efficik vir vel vxoꝛ nec mr̃imoniũ appellak. q̃ mr̃imonio diſſoluto nõ eſt locꝰ exactiõi dotis et donatiõis ꝓpt nuptias ꝛ alias penas patitur. h. d. cũ §. ſequenti. Are. ¶ Si aduerſus ea q̃ diximus[b] aliq̃ coierint: nec vir nec vxoꝛ nec nuptie nec mr̃imoniũ nec dos intelligitur. ¶ Jtaq;[c] hi q̃ ex eo coitu naſcunk in ptãte pr̃is nõ ſũt ſz tales ſũt q̃ũ ad[d] patriã ptãtẽ ꝓtinet: q̃les ſũt hi quos mr̃ vulgo[e] ꝓcepit. ¶ Mã nec hi[f] patrẽ habẽ intelligũtur. cũ et his pak incert⁹[g] ẽ. ¶ Uſi ſolẽt filij ſpurij appellari: vel a greca[h] voce νόθοσ: id eſt vulgo cõcepti: vel ἀ πὰ τροσ id ẽ q̃ſi ſine pr̃e filij. ¶ Sequik[i] ſi quis. col. ix. Eſt et tertiuſdecimꝰ vt in monachis: puerſis monialibus: licz nõ ſint iſacris oꝛdinib⁹ cõſtituti: vt in auk. de mo. §. an tepenultimo. col. j. ꝛ in auk. de nup. §. per occaſionẽ. colla. iiij. Eſt et decimuſquartus in muliererapta que ꝓpꝛio nubit raptoꝛi qõ phibetur: vt in auk de rap. mu. que ꝓpꝛio rap. nu. §. j. col. ix. ¶ Si aduerſus. ¶ Jſte §. cũ §. ſequẽ. diuidik in ſex ptes ꝓpꝛio ponit dictũ ſuuz anullãs. ſcõo infert. Tertio rõnẽ aſſignat quarto infert aliũ effectũ q̃ ad nomẽ. quito infert aliuz effectum q̃ ad exactionẽ dotis ꝛ donationis ꝓpt nuptias. Sexto addit alias penas. ſcõa ps ibi. Jtaq;. Tertia ibi. Mã nec. q̃rta ibi vnũ ſolẽt. Quita ibi. Sequik q̃. Sexta in §. ſequenti. ſcz ibi. Qui autem.

b ¶ Dixim⁹. vt. s̃. e. p totũ. et etiã adiecim⁹ in pr̃i. §. vide cle. i. de ꝓſang. et af.

c ¶ Jtaq;. bñ inferk: vt. s̃. ti. i. in pr̃in.

d ¶ Ad patriã poteſtatẽ. ꝓpter hũc caſũ poſuit de nup. poſt ti. de patria poteſtate.

e ¶ Uulgo. ſ. q̃ patrẽ demõſtrare nõ poſſunt vel illicitũ: vt. ff. de ſtatu ho. vulgo.

f ¶ Nec hi. ſ. vulgo cõcepti. vel dic hi de quibus loquik. ſ. illicite ꝓcepti.

g ¶ Jncert⁹ ẽ. cui pr̃ eſt ppꝛs pr̃ ẽ ſibi nullus ẽt oĩs. Cui pr̃ eſt ppꝛs nõ hz ille patrẽ. ꝛ ꝓm hoc dic his. ſ. vulgo ꝓceptis. Uel dic his. ſ. inceſtuoſis: et tũc dic iuris fictiõe ẽ incert⁹.

h ¶ A greca voce. nothos. nothos grece dicitur latine ſpurius. et a patros quaſi ſine patre. et ſimili rõne amitros dicik ſine matre.

i ¶ Sine patre iure ciuili inſpecto.

k ¶ Sequik. bene infert. cum eñ ſine matrẽ

monio eē nō potest.s.dos et vbi non est dos actio dotis nō est:vt.C.de dona.ante nup. l.fina.ibi sicut enim.ꝛc̄.

a ¶ Exactiōi.s.per actionē ex stipulatu q̄ datur ꝑ dote:vt.ff.de actio.§.fuerat.sz nunqd per condictionē sine cā vel ob cām q̄si ob cām datū fuerit:nec cā fuit secuta? Rñ. Pla.sic siue ignorans siue sciēs dederit: vt.ff.de ꝑdi.si ne cā.le.fi.sed Jo. dak talez ꝑdictionez ignorank ñ sciēt dāti vt.C. de ꝑdi.ob cāz l.j.ꝛ.ff.de ꝑdi. ob.cau.l.j.§. fina.ꝛ.l.ij.nec īmerito cū turpik dāti nulla sit repetitio: vt.ff.de cōdi. ob tur.cau.l.si ob turpē ꝛ hec oīa locuz hñt qñ non fuit secutum matrimonium.

b ¶ Prohibitas per aliquē de.xiiij.mōis lz Hir. vel cy ergo vt dissoluto tali coitu: nec dotis nec donationis exactioni [e] locus sit. ¶ Qui autem prohibitas[b] nuptias cōtrahunt ꝛ alias penas[c] patiunk:que sacris cōstitutionib⁹ cōtinenk. ¶ Filius naturalis tantū curie dat⁹ patrie subijcitur potestati. Jtez ex legitima cōcubina geniti si ipsa postea nubat patri dictorū filiorū:et exīde fiāt dotalia īstrumenta in patris sui potestate redigūtur h.d. An. ¶ Aliqñ autē euenit vt liberi qui statum vt nati sunt:in potestate patrīs qui in potestate patris non est :vt hic et §.ti.j.in prin.facere in potestate detur in seruitio imperatoris. vel presidis prouincie. Nam in potestate efficitur loco meriti patris et efficik legitimus loco meriti filij: vt h.ꝛ ī auk.q̄ mo na. effi. sui .§. siqs igr col.vj

g ¶ Recon is nūc ponik alīud exemplū.

h ¶ Jnkdictū. nā aliā vxorez nō habuit tpe pcubinat⁹ al's ptra:vt.C. de concu.l.j.

i ¶ Cōstitutione.vt.C.ō naī.l. cum quis.

k ¶ Jnstrumētis sed nunqd sine īstrumēt⁹ est matrimoniuz tale? Dicūt quidā q̄ ñ vt pla.ꝛ Bal. quādo ꝫcorazti maxis dignitatib⁹ faciunt mrimoniū vt ī auk.vt li.ma. ꝛ aule.§.qzvo legē dudū.col la.viij.melius aūt q̄.mo.na. ef.le.§.hec ergo casta.col. vj. Sz dic q̄ mrimoniū nudo ꝓsensu pficik si ne scriptura.vt ī auk.de nup.§.nuptias.col. iiij.ꝛ.ff.ō.reg.iu.l.nuptias.sz filij ꝑmogeniti nō sūt legitimi si dotalia īstrumēta nō sūt facta. vt h:ꝛ facit ad h.C.de na.lib.l.cū ꝗs.ꝛ.l. nup:ꝛ.l.īpatoz:ꝛ.l.fi.ꝛ ī auk.ō here.q̄ ab itesō fe.§.j.col.viij.ꝛ ī auk.de filijs añ do.īstrumentis col.iij.ꝛ in auk.de incest. nup.§.fi.col. ij.et de trien.ꝛ semis.§.fina.

l ¶ Cōstitutio.vt.C.de na.li.l.nup.sz si nō fecerit eā sibi vxorem adhuc hmōi naturales lestāt sūt alendi a pre. Jtē succedūt ex testamento intotū si pr vult: legitimis nō exūtibus. dant.

c ¶ Alias penas.vt est amissio bonorū et incurs⁹ infamie.vt.C.ō.īcest.nup.l.qui cōtra: et l.si quis incesti.hodie vero et confiscatio bonoruz exiliū:ꝛ cinguli siue dignitatis depositio.et verberatio si vilis est īponik:vt in auk.de incest.nup.§.j.col.ij.

d ¶ Parentum nō fiant.hoc mirabile ꝑ duo probat exempla.

e ¶ Naturalis.s.tantum.

f ¶ Curie.cū enī vult aliquis naturalē filiuz

vel parentib⁹ tã defũctis. alias liberi in vnã vnciã tñ pmittũt naturales succedere. supiozes qñ ipi tñ supsũt nõ ipediũt eos nisi in sua legitia q̃ supiozib⁹ debeã ab intestato vero duas hñt vncias pñe sibe cũ mfe eozum virilit diuidẽdas. qñ nõ sũt ascẽdẽtes nec descẽdẽtes alunt ipsi patrẽ: hñ in licite natis: sz si illicite nati sũt. nõ. imo oi bñficio sũt exclusi: vt in auẽ. q. mo. na. ef. sui. ℌ. discretis. vsq; in finem cõsti. col. vj.

De adoptionibus. ¶ Libert adoptiui sunt in potestate nostra sicut naturales et legitimi. Aretinus.

Ptiuatõ

¶ De adoptionibus ¶ Oz supza dixit de nuptijs ex q̃b⁹ acq̃runt filij legitimi z naturales: iõ nũc de adoptiõib⁹ ex quib⁹ acq̃runt filij legitimi. Vel sic. qz supza qualit filij nostri sũt in nrã ptãte: nũc aũt q̃liter alieni efficiant ptãtis nostre. Aretinus.

Diuisio

QOn solum. ¶ Iste titul⁹ diuidit i noue ptes principalit. prio ponit q̃ adoptiui sũt in ptãte adoptãt. scdo q̃lit fiat adoptio z arrogatio. tertio pmũ dictũ limitat z declarat. quarto ipubere q̃ se ad arrogandũ dit. quito q̃ adoptãs oz saltẽ adoptatũ precedere. xviij. ãnis. sexto qñ aliqs vt nepos vel pnepos adopt. septio in quib⁹ adoptat⁹ eq̃patur naturali. octauo in q̃bus pueniunt z i q̃b⁹ nõ adoptio arrogatio. nono q̃ adoptiui adoptati a dñis sũt libi. scdo ibi. Adoptio ktia ibi: Sz hodie. q̃rta ibi: Cũ aũt. q̃nta ibi: Minorẽ. sexta ibi: Lz aũt. septia ibi: In pñmis. octaua ibi: Illo. nona ibi: Apd catonẽ.

a ¶ Non solũ aũt nãales subaudit legitimi

Multiplices sũt libi.

q̃re distigue: q̃ filioz alij sũt naturales z legitimi vt ex legitio mrimonio nati: vt hñ t. ff. de pa. po. in pncipio. Alij nãales tñ vt nati ex pcubia. vt. ff. ti. j. ℌ. fi. Alij legitimi tñ. vt adoptiui d quib⁹ hñ ti. loquit. Alij nec naturales nec legitimi iuris psumptione vt incestuosi vel alias illicite nati: vt in autẽ. qui mo. na. effi. sui. ℌ. fi. col. vj. Alij sũt qui prius nõ fuerunt legitimi: sz nũc sunt. i. efficiũtur duob⁹ modis: vt in auẽ. qui. mo. na. effi. sui. ℌ. j. z ff. ti. j. in fine.

ris sũt sed magistratus imperio q̃ sunt sub potestate alteri⁹ h. d. Areti. ¶ Adoptio aũt duob⁹ modis fit. aut principali rescripto: aut imperio mgratus. ¶ Imperatoris auctoritate adoptare quis pt eos eas ve: qui que ve sui iuris sunt: q̃ species adoptionis dicit arrogatio ¶ Imperio magistratus adoptamus

b ¶ Adoptam⁹ sz in ptãte nostra sũt: z hoc iure veteri: vt hic et. ff. e. l. j. sz hodie distiguit: vt j. e. ℌ. Sed hodie. ¶ Adoptio. ¶ Diuiditur iste. ℌ. i tres ptes. pmo ponit i gñe dictũ bi mẽbze. secundo exẽplificat z ponit exẽplũ pmi mẽbri tertio exẽplũ secũdi mẽbri. secũda ibi. Imperatorib⁹. tertia ibi: Imperio.

Diuisio

c ¶ Adoptio. ẽ aũt adoptio ſm Pla. et Jo. legalis actio ad solatium eozuz qui liberos non hñt pene. id est fere naturã imitans sed certe z ab is qui liberos hñt fit adoptio: vt ff. eo. l. nec ei. ℌ. pterea. z j. eo. ℌ. Licet quare potest sic simpliciter diffiniri. Adoptio ẽ legitim⁹ actus per quẽ fit quis filius qui nõ est pene naturã imitans: et est hec veritas vt. ff. eo. l. j. et j. e. ℌ. minozem.

adoptõ

d ¶ Rescripto. hoc ẽ vel ante ipz pncipẽ vel ante aliũ magistratũ delegatione facta per rescriptũ a pncipe. vt. C. eo. l. ij. in fi. et. l. arrogationes. Sed quid si impator nõ est? Rñ. nõ põt fieri ilz imperiũ semper sit: vt in auẽ. quõ opoz. epi. ℌ. fi. col. j.

e ¶ Magistrat⁹. s. cuiuscũq; ordinarij. etiam defensor ciuitat q̃ mim⁹ ẽ. vt i auẽ. de defẽ. ciui. ℌ. nll'a. col. iij. Nec mirz cũ sit de volũtaria iurisdictione: vt. ff. de. of. pcon. z. le. l. ij.

f ¶ Arrogatio. quia adoptator interrogatur an velit eũ quem adoptat sibi iustum filium esse. et adoptatus an id fieri patiatur. vt. ff. e. l. ij. Unde versus. Arrogo qui suus est: sz

habet meus esse necesse. Patris adopto suum sed patris permanet idem.

a ¶ Inferiorem. id est sequentem.

Diuisio ¶ Sed hodie. ¶ Diuidit in duas ptes primo ponit qñ pater dat filiũ in adoptionẽ extraneo. secundo qñ dat auo mꝛno vel paterno. ſcdã ibi Si ꝛo pater.

b ¶ Cõstitutione. vt. C. ꝟ. ad op. cũ in adoptiuis.

c ¶ Naturali. et legitimo.

d ¶ Tributa. i. in pdicta constitutiõe. ⁊ facit ad hũc .ℌ. ℨ. ꝟ here. q̃ ab intesta .ℌ. aliquã. alꝭ .ℌ. iuenim⁹ ⁊ ℨ. de exhere. lib .ℌ. circa adoptiuos ⁊ ℨ. de ioffi. testa .ℌ. ij.

e ¶ Pꝛ nakal' et legitimus.

f ¶ Mꝛno. in cui⁹ ptãte prius nõ erat sed mõ efficitur vt subijcitur : vt ℨ. de pa. po. in fi. ac.

g ¶ Emãcipatus alias cuz esset in ptãte aui quõ adoptaret eũ quẽ hz ? ¶ Certe nõ põt pl⁹ esse q̃z filius vel nepos. vt hic et ff. e. si pater .ℌ. q̃ duos : ⁊ itelligе. emãcipationis tpe filiũ nõ esse ꝓceptũ. qui nũc dat in adoptionem : alias in ptãte aui remansisset : vt ℨ. ti. j .ℌ. fi.

eos eas ve qui : que ve in potestate parẽtum sunt : siue primuz gradũ liberoꝝ obtinent : qualis est filius filia : siue inferiorẽ qualis est nepos neptis pnepos proneptis. ¶ Si filiusfamilias detur i adoptionem extraneo nõ transit hodie in ei⁹ potestatẽ : sec⁹ si detur auo vel alteri ascendenti. h. di. Areti. ¶ Sed hodie ex nostra constitutione cuz filiusfami. a pꝛe naturali extranee persone in adoptionẽ dat : iura patris naturalis minime dissoluũt : nec quicq̃z ad patrẽ adoptiuũ transit : nec in potestate eius est : licet ab intestato iura successiõis ei a nobis tributa sint. ¶ Si vero pater naturalis nõ extraneo : sed auo filij sui mꝛno

b ¶ Simili mõ. i. sikem facias distinctionẽ nã mꝛno ꝓauo i distincte : paterno ꝛo ꝑm q̃ mõ distinxit in auo datur in adoptionem.

i ¶ Cõcurrũt. ſz si ego adoptẽ filiuz fris mei nũquid ptãti mee subijcitur ? rñ. ꝑm Jo. q̃ ñ ⁊ qõ hꝫ ꝛ nakalia. expone i. natiualia. qz ab eo auo cõtrahit natiuꝭ tatẽ ⁊ oꝛiginẽ qõ nõ ẽ i filio fratris mei.

vel si ipe pater naturalis fuerit emancipatus etiã auo vel proauo simili mõ paterno vel materno filiũ suũ dederit i adoptionẽ : in hoc casu (qz cõcurrũt in vnã personã ⁊ naturalia et adoptionis iura) manet stabile ius patrꝭ adoptiui : et naturali vinculo copulatum : ⁊ legitimo adoptionis modo cõstrictum : vt et in familia et in potestate huiusmodi patris adoptiui sit.

¶ Jm pũberes sui iuris nõ possunt nisi per rescriptũ pꝛincipis et cũ causę cognitione arrogari. ⁊ debet arrogatoꝛ cauere de bonis arrogati restituẽdis si intra pubertatẽ decesserit : et etiã quartaz partẽ suoꝝ bonoꝝ tenetur ei relinquere. h. d. Are. ¶ Cũ

k ¶ Jura. vñ pferendus est ei in quez vna tñ cõcurrit et sic due rõnes pꝛeualẽt vni : vt in aut. ꝟ cõ san. ⁊ vter. fra. ℌ. j. colla. vj. ⁊ C. de edi. di. adꝛi. tol. l. fi nisi vna sit melioꝛ duab⁹ : vt colligit. ff. ꝟ inof. te. nam et si et ff. vnde liberi. l. scripto.

¶ Cum autẽ ¶ Diuidit in Diuisio q̃nq̃z ptes. primo q̃ arrogatio fiat cã cognita. scdo q̃ sit iusta causa tertio põit modum sub quo fiat. quarto. q̃ non potest arrogatoꝛ ipsuz emancipare sine causa. quinto q̃ quartaz partem bonorum suoꝝ eidem siue in vltima voluntate siue inter viuos relinquat Secũda ibi. Et exquirit. Tertia ibi : Et cũ. q̃rta ibi : Jtẽ nõ aliter. Quita ibi : Sz ⁊ si. are.

a ¶ Rescriptū. vt qz sui iuris ē vt. ſ. e. ī prin.
b ¶ Cognita que aūt in cāe cognitione ver-
tuntur per ordinem scripta sunt. ff. e. l. si pat
ℌ. in arrogationibus. ꝛ l. se. vsqz ad. ℌ. fi. ꝛ q-
dam etiā hic dicunt in psona impuberis: q
ꝛ ibi dicuntur

c ¶ An hōesta. i. nō eo ppos-
to vt eius res
deteriorēt: vt. ff
e. l. nec ei. ℌ. eo
rum.

d ¶ Vt caueat
i. vt cautionez
promittat cū
fideiussiōe tñ
vt. ff. e. nec ei.
ℌ. fi. et. C. de
ver. sig. sanci-
mus.

e ¶ Persone.
publice q̄ fu?
public? dz vt.
C. e. l. ij. alias
eni seru? pur?
tabell'o esse
non potest. vt
C. de tabel. ge
nerali. lib. x. ſz
certe ideo sic dicitur: qz publice seruit.

f ¶ Heredes. vel iure successiōis ex testamēto
vel ab intestato vel titulo vniuersali. vel sin-
gulari vt legatarius. oībus enīz consulitur
hac cautione. pupillo decedente in pupilla
ri etate: alꝰ si postea pupillaris substitutio
euanescit: vt h ꝛ. ff. e. non aliter: et. l. his ꝛbis. ꝛ
ℌ. de pupil. sub. ℌ. j. Sz nōne sine hac cautio
ne facta admittunt supradicte psone ex te-
stamento? ℜñ. nō. cū testamentū sit ruptuz
mūma ca. di. ſ. arrogatione. ℌ. qui mo. test. in-
fir. ℌ. non tñ. Itē nunquid legitimi sine hac
cautione admitterentur? rñ. nō quia pater
arrogator oīa iure peculij occuparet: vt. ff.
de castrē. pe. l. ij. Hec tamē cautio omissa p
facta habetur. vt. ff. e. l. his verbis. in fi. vt et
alias. C. de rei vxo. ac. l. vna. ℌ. j. Sed quare
legitimi nō stipulantur etiam vltra pupilla
rem etatem cum et postea erant admitten-
di ad successionez si adoptio facta nō esset?
ℜñ. illud est de fortuna: et aduentitiuz erat
vñ nō fuit psiderandum: vt. ff. qui et a qui. l.
iul. potuisset enim post pubertatē testamen
tum facisse: vt. ſ. ex q̄. c. au. ℌ. cum ergo.

g ¶ Nisi cā. veluti. si ita heres instituī. Iste
odoptatus si emancipa tus fuerit: ꝛ tunc q̄r
tam perdit quam tunc deberet habere de
bonis arrogā
tis: vt. ℌ. proxi.
respon. et. ff. si
quid in frau-
dez pa. l. fina.
ℌm quosdam.
Vel dic q tūc
non perdit q̄r
tam: vt. ℌ. pro-
xi? ℜñ. proba
tur quod cum
isto continua-
tur: ꝛ quod di
cta. l. continet
intelligit quā
do erat iusta
cā contra fi-
lium vt qz pro
uocabat pfez
ad iram: et in-
tantuz vt etiā
exhēdari po-
tuerit et bene-
ficium colla-
tum vel conferendum reuocari: vt. C. de.
reuo. do. l. fina. ꝛ in aut. vt libe. de cetero. ℌ.
illud. ver. quibus etiam colla. vj. et secūdū.
hoc intellige proxi. respō. quod sequitur.

optio facta nō esset)
ad successionē ei? vē
turi? eēnt. ¶ Itē nō ali
ter emācipare eū pt
arrogator: nisi? cā co
gnita dign? emāci-
patiōe fuerit: et tūc
sua bona ei reddat.
¶ Sed et si decedēs
pat eū exheredaue-
rit?: vl viu? sine iusta
cā eū emācipauerit
iubet? quartā? par-
tē ei bonoꝝ suoꝝ re
liquere: videlicet p̄-
ter bona q̄ ad patrē
adoptiuū trāstulit:

h ¶ Exheredauerit: vel preterierit: vt. ff. eo.
si arrogator.

i ¶ Iubetur. nota non cauet sic se relicturuz
tunc enim non valeret: vt. C. de inuti. stip.
l. ex eo. et C. de inoffi. testa. si quando. j. re-
spon. sed ei iubetur per legem vt sic faciat

k ¶ Quartam partem. quid ergo si alios fi-
lios sex vel plures habeat nunquid hic pl?
q̄z alij habet? Respon. sic ℌm Bul. quasi
debeat imputari ei: quare arrogauerit.
Vel dic: vt puto quartam sue partis per
condi. ex. l. diui. pij petit vt hic et. ff. eo. si
arrogator: et. ff. de inoffi. testa. papie. ℌ. si
quis. alias si quis ex his. et hoc ad instar
naturalium ꝛ legitimorum: vt. ff. de inoffi.
testa papie. ℌ. quoniā. et. C. de inoffi. testa.
cum queritur. et. l. parentibus. absurdum
est enim hunc legitimum plus iuris habe-

re quã naturalem et legitimum vt. ℨ. e. §. sed hodie. in fi. ac.

a ¶ Cõmodũ. Repete ꝛ preter ea bona. ſ. ad uentitia commodum quorũ filius arrogatus poſt arrogationẽ acq̃ſiuit patri ſcz vſufru. nã et hec acq̃ſita reſtituit. non dico vſumfru. ipm quẽ debet lucrari pr̃: vt. C de bo. q̃ li. l. cũ oportet. §. nõ autẽ. ad iſtar. mariti in reb9 dotalibus: vt ff. famil. herc. l. ſi filia. §. j. et ſic hoc verbũ preter non excludit vt hic. ꝛ ff. de pig. ac. l. j. in fi. et. ff. de procu. ſz ꝛ he. §. pe. et facit. ff. õ vulg. ſub. ſz ſi plures. §. in arrogato.

b ¶ Matu. i. natiuitate ſic. ff. de mio. l. j. §. j

c ¶ Imitatur. plerumq3. q̃ñq3 tamẽ nõ vt ℨ. e. §. ſed et illud ꝛ. §. in pluribus.

d ¶ Pro monſtro eſt. i. non ſm naturã ſz ꝓtra naturaz vt et alias. ff. de ſta. ho. nõ ſunt liberi.

e ¶ Maior. ſ. tempore non perſona.

f ¶ Xviij. annis. i. tot ãnos dz habere pl9 ad optans quam ad optatus qui faciunt vnã plenam pubertatem tanti temporis. Sed

Queſtõ nunquid qui plures adoptat debet pluribus vicibus precedere in tanto tempore: rñ. nõ et quorũ cõmoduz[a] ei poſtea acquiſiuit. ¶ Adoptat9 debet precedere adoptatũ in tẽpore ſaltem. xviij. ãnis. Areti. ¶ Minorez natu[b] maiorẽ nõ poſſe adoptare placet. Adoptio enim naturaz imitatur[c] ꝛ pro[d] mõſtro eſt vt maior[e] ſit filius quã pater. debet itaq3 is qui ſibi filiũ per adoptionẽ vel arrogationẽ facit: plena pubertate ideſt. xviij. annis[f] precedere ¶ Carẽs filio põt alium adoptare in locũ nepotis vel pronepotis. h. d. Are. ¶ Licet autez in locũ nepotis et pronepotis vel neptis vl̃ pnepti vl̃ de inceps adoptare: quãuis filiũ q̃s non habeat[g] ¶ Poteſt quis filiũ alienũ in nepotẽ ſuũ et nepotẽ alienũ in filiũ ſuũ adoptare. Areti. ¶ Et tã filiũ alienũ q̃s ilocũ nepotis adoptare põt: q̃z nepotẽ in locũ[h] filij. ¶ Si q̃s adoptat aliquez vt nepotem ex filio ſuo legitimo ꝛ naturali vel legitimo tãtum debet interuenire cõſenſus filij: ſz non ecõtra quando auus dat in adoptionẽ nepotẽ ſuũ ex filio. Are. ¶ Sed ſi quis nepotis loco adoptet: vl̃ quaſi ex eo filio quẽ habet iam adoptatũ: vel quaſi ex illo quẽ naturalẽ in ſua poteſtate habet in eo caſu et filius conſentire[i] debet: ne ei inuito ſuus hered agnaſcatur. Sed ex ꝓtrario ſi auus ex filio nepotẽ det in adoptionẽ: nõ eſt neceſ vt puto: cum ſm naturam etiam in vno anno ex diuerſis feminis: vel etiam vna poſſit habere filios plures et in hoc adoptio imitatur naturam: vt hic. Et nota pluribus modis dici plenam pubertatem. nam interduz plena pubertas õ: xviij. annos vt ff. qui. mo. tute. ſi. §. j. et. §. quatuor. j. j. Rñ. alias. xv. annos vt in autẽ. de tempo. nõ ſo. pec. ſuper dote. §. generaliter. colla. vij alias. xviij. annos. vt. ℨ. qui ma. non poſ. §. fi. ꝛ. ff. õ poſtu. l. j. §. puericia. interdum. xviij. annos. vt hic et ff. de ali. et cibo. l. mela.

g ¶ Non habeat: vel licet vxorem non habeat: quo caſu tamen eſt contra naturam vt. ff. e. l. et qui vxores.

h ¶ In locum filij. item nepotem ex vno quaſi ex altero natum: vt. ff. e. ſi pater §. q̃ duos. nõ autẽ loco fratris: vt. C. de be. inſti. nec apud.

i ¶ Conſentire debet. q̃ nõ eſt in aliis ꝓgnatis qui poſſent ſperare ſucceſſionẽ. vt. ff. e. l. cũ adoptio. ꝛ ſiquidẽ filius conſentiat bene eſt. ꝛ recidet nepos adoptiuus in poteſtatẽ ſuam: ſcilicet filij mortuo patre vt. ff. e. l. ſi q̃s nepotem. Si aũt nõ cõſentiat filius tũc agna-

scitur.i.appropinquat seu agnatus sit ei.i. auo hic nepos:t suus efficit heres etiam filio inuito: nec recidit in potestatē eius:siue dicas eū succedere vt filiū.licet nō sit filius:siue vt nepotem quasi ex altero filio premoz tuo natū: quo casu equalit cū patruo admittat vt.ff.de here.ab intesta.§.cū aūt.Alij dicunt hoc totū eo inuito.i.filio inuito.t agnascat.i.iuxta eum quasi nascatur quo ad successionem. qđ satis in idē redit Alij hoc totum ei inuito.i. auo inuito qui voluntate filij proposuerat adoptare: nūc autem cōtra suum propositū facit:t sic dicit inuitus rōne ppositi primi.t secundū istos ꝫ nepos inuito auo t filio adoptat9 nō succedit vna cū filio sed demū eo mortuo:ꝑma verioz ē. Sed q̄re hic filius impediret mrimoniū sui filij etiam auo volēte t nō impedit hūc ciuilē actū. vt.ff. de ritu.nup.l.ofone.§.j.Rñ.q̄ mrimoniū ē vinculū magꝭ idiuiduū: vt.ꝫ.de pa.po.j.rñ.

a ¶ Consentire. Sed videt q̄ sic. nam ledit filius in duob9 t in hereditate siue in bonis q̄ ad filiū suū ꝑponebat ex voto transmittere vt.ff. vnde lib.l.scripto herede.quod non facit. vt.j.de here.que ab intesta.de.§.at hi.et quia in potestatē illi9 transit: quare in patrꝭ sui naturalis potestatem nō recidit iure isto veteri. vt.ꝫ eo.j.respon. Ad primum respondeo.quia alio modo potest euitare instituēdo eum. Ad secundū dico q̄ non potest estimari pria potestas: vt.ff.de.l.j. filiusfa.§.ꝫ vulgarē. Sed hodie vteroꝫ timoz cessat nazi succedet t in sua potestatē recidet. vt.C.ꝫ adop.cū in adoptiuis.t.ꝫ.eo.§.sed hodie.

b ¶ In plurimis.quandoq̄ enī ꝓtra.vt.j.de here.ab inte.§.min9.fm Azo. Item in eo q̄ adoptiuus pater nō tenetur eum instituere vt.j. de here. que ab intest. §.aliquam. et §.ea differentia.

¶ Extraneū vt sic transeat in suam potestatē.vt.ꝫ.eo.§.sed hodie.

d ¶ Utriusq̄. quarū vna vocatur arrogatio: alia adoptio.vt.ꝫ.e.§.imperatozes.

e ¶ Nō possūt qui omnes eunuchi vocant sed ab hoc genere detrahit castratos qui generare non pñt.i. caste sic natos vt nunq̄ potuerit generare.

f ¶ Spadōes. quibus testiculi vel genitalia abscisa sūt cultello vel spata.t est ratio quia fortius impedimentū est nature q̄ accidētis.vt hic.t. ff. de lib.t.post.l.sed ē quesitum.§.j.t.ij.t nota q̄ vulgariter promiscue appellant. Fortiꝰ ē impedimētum nature q̄ accidentis.

g ¶ Nō pñt:ꝫ ipe arrogari pñt vt.ff.e.nā feie

h ¶ Habent. nota feminas nō habere filios in potestate t facit ad hoc.ff.de suis et legi. nulla.t.j. de here.qua.et diffe.§.extranei.t. ff.de ꝓtracta.l.illud.§.ad testamēta.

i ¶ Sed ex indulgentia.de nouo concedenda.vt.C.eo.l.mulierem.

k ¶ Amissoꝝ.in acie p̄ncipis:vt hic innuit t.j.de excu.tuto.§.sed t si in bello.ff.de inoffici.testamen.l.si suspecta.§.fina. Sed nunq̄d t tunc habebit in potestate? Videtur q̄ sic: cum beneficia principum sint extendenda: vt in auc.consti.que de dig.§.pe.colla.vj.et

stenati nō.Aretin9.

¶ Sed t illud vtriusq̄ adoptionis cōmune est:q̄ t hi qui generare nō possūt qualis sunt spadones adoptare possunt: castrati aūt nō possunt

¶ Feia nō pōt adoptare nisi ei dē ꝑpter amissos liberos ex p̄ncipis indulgētia ꝓcedat.an.

¶ Feie quoq̄ adoptare non pñt. q̄ nec naturales liberos i sua ptāte habēt: sz ex indulgentia prīcipis ad solatium liberoꝝ amissoꝝ ad

ff. de consti. prin. l. fi. sed tamē ptradico ad i stat scz naturaliū. nā naturā imitatur adoptio. vt. §. eo. in §. minorē. ꝛ facit ad hoc. C. eo. mulierem.

a ¶ Oraculū. i. p principē: vt de eo q̄ sui iuris est et ideo trā sit etiā hodie in ptātē arrogatoris. vt. §. eo. in prin. ſō sic dictum: qz oram⁹ siue de precamur eū vt i talib⁹ prestet auctoritatem. accur.

b ¶ Liberi. oēs nati ꝛ nasciturī: ꝛ etiaz reuersi ab hostibus. vt. ff. e. fl pfa. in pri. ꝛ. ff. de ope. li. l. opere.

c ¶ Diuus augustus. ꝟ imperator volebat adoptare quēdā nomie germanicū: ꝛ ꝟ germanicus noluit cōsentire. vñ nō poterat procedere adoptio: vt. §. ti. j. §. sed si pr̄et. ff. eo. l. ij. in pn. vñ Augustus callide suasit cuidā nomine tiberio: vt illū germanicū adoptaret: quod fecit ꝛ hūc tiberiū postea arrogauit princeps: q̄re ꝛ p q̄s habuit germanicū loco nepotis.

d ¶ Js. tiberius.

e ¶ Protinus. id est statim.

f ¶ Facta. a principe.

g ¶ Adoptati. s. a dño. ab extraneo aūt non pōt: ēt libertus. vt. ff. e. si pater in fi.

optare pñt. ¶ Arrogatus ex principis rescripto trāsit in potestatē arrogātis cū omnibus suis filijs et rebus. h. d. Are.

¶ Illō pprīū est ad optionis illius que per sacrū oraculuz[a] fit: q̄ is qui liberos in potestate habet: si se ad arroganduz dederit nō solum ipse in potestate arrogatoris subijcit. sed etiā liberi[b] ei⁹ i eiusdem fiunt potestate tāq̄ nepotes.

Sic etenim diuus[c] augustus nō antea tiberiuz adoptauit q̄ is[d] germanicū ad optauerit vt ptin⁹[e] adoptione facta[f] incipiat germanicus Augusti nepos esse

¶ Seruus a domino adoptat⁹ vl in iudicio vt filius nomi

b ¶ Constitutione. vt. C. de la. li. tol. l. vna. §. simili quoq̄ modo.

i ¶ Actis. i. cozā iudice dicēdo hec ꝟba vēl huc filiū ꝟm Azo. vel vt puto cozā iudice agebat vt filius fieret adoptiu⁹ et inde fuit facta scriptura non tñ res p̄uenit ad pfectōez: vt differat a prio casu supiozi. aliud si extra iudiciū talia fierēt vel agerēt vt. C. ō li. cau. l. pe. ꝛ sic colligē ex ꝟ ꝛ superiozi versu: q̄ si id qō ago ñ valet vt ago: valet tñ vt valere pt. sic. C. de la. li. tol. l. vna. §. simili quoq̄ mō: ar. ē. ff. de iur. codicil. l. j.

nat⁹ efficit liber homo. h. d. Aretinus

¶ Apud cathonez bene scriptuz refert antiquitas: seruos si a dño adoptati[g] sint: ex hoc ipso posse liberari. Unde et nos eruditi i nr̄a cōstitutione[h] etiā eum seruū quem domin⁹ actis[i] interueniētibus filium suum nominauerit: liberum esse cōstituim⁹ licet hoc ad ius filij acciptēdū ei nō sufficiat

Quibus modis ius patrie potestatis soluitur.

¶ Per mortem naturalē patris filius efficitur sui iuris. ꝛ idem in nepote per mortem aui: nisi supersit filius in cui⁹ potestate recidat. h. d. Aretinus.

¶ Quib⁹ modis ius patrie potestatis soluit

¶ Supra vi- ptiuat
sū est quomō dūica ptās cōstituat ꝛ cōstituta tollatur. subsequēter vi sū est sicut patria ptās censet. sequit de iur videre qb⁹ mōis dissoluatur ꝟz ¶ Porrō

Videam⁹. ¶ Tot⁹ diuis

iste ti. diuidit i sex ptes. prio qualr dissoluat pr̄ia ptās morte naturali. scdo qlr morte ciuili ex delicto pueniēte. tertio qlr pp dignitatē alio acq̄sitā. q̄rto qlr ppt captiuitatē pr̄is vel filij. q̄nto qliter emācipatiōe. sexto qualiter p dationē in adoptionē auo pr̄no vel mr̄no. scda ibi. cū aūt. tertia ibi. filiussa.

q̃rta ibi si ab hostibus. q̃nta ibi. pterea. sexta ibi. sed et si pr̃. Jtē ꝫ p̃ncipiū subdiuidit in q̃ttuor. qz p̃mo ponit de q̃ ē tractatur⁹. scō dliter alias supra dixit de seruis. tertio q̃r filij liberētur a patria ptāte gñal̃r rñdendo q̃rto dictā rñsionē diuidit. scō ibi z quidē. tertia ibi. hi vero. q̃rta ibi sed hoc.

a ¶ Et quidē. q.d. q̃d sit circa seruos de absolutōe ptātis eoz: diximus. s̃. de li. ·J.z·J·multj

b ¶ A ptāte s̃ audi dñica.

c ¶ Parētis. stricte accipe p̃ his tm̃ qui sunt superiores ex linea masculina. nā femine non hñt in ptāte filios vt. s̃. ti. j·J. femine. gñaliꝰ accipit. s̃. tit. ij ·J. j.

d ¶ Eo. scz parente.

e ¶ Hoc. s. qō dixi morte superioris iferiores effici sui iuris.

f ¶ Patre. scz familias: subaudi supra quē nullus ē rōe potestatis.

g ¶ Non omnimodo. i. generaliter.

h ¶ Sed ita. s. fiunt sui iuris.

i ¶ Eorum. s. nepotum.

k ¶ In ptāte z nō exiuit. nā si exiuit. z postea rediit: qz est arrogat⁹ nō recideret filiꝰ in potestatē eius: vt. ff. de adop. si pater filiū. z ē ratio vt ibi notatur.

l ¶ Js. s. filius predictus.

m ¶ Mortuus est. s. filius predictus.

u ¶ Sui iuris. nisi in casu: vt q̃n p̃ dignitatē

Vidēamus nunc quibus modis hi qui alieno iuri sūt subiecti: eo iure liberant. ¶ Et q̃dem[a] quēadmodū liberant serui a potestate[b] ex his intelligere possum⁹ que de seruis manumittendis superius exposuim⁹. ¶ Hi vero qui in potestate parētis[c] sunt mortuo eo[d] sui iurꝭ fiūt ¶ Sz hoc[e] distinctionē recipit. ¶ Nā mortuo patre[f] sane oīmodo filij filie ve sui iuris efficiunt. Mortuo vero auo non omnimodo[g] nepotes neptesq̃ sui iuris fiūt sed ita[h] si post mortē aui in potestatem patrꝭ sui recasuri nō filiꝰ sui iuris factus fuisset: vt in autē. cōsti.. que de dig. ·J· illud. col. vj.

¶ Cū aūt Diuidit in q̃nq̃ ptes. p̃mo ō de potestatōe p̃rīs. scō de deportatōe filij. tertio ō idulgētia p̃ncipis. q̃rto ō relegatꝭ q̃nto ō fuis penescōa ibi. parirōne tertia ibi sz si ex īdulgētia q̃rta ibi. relegati. quīta ibi pene. Are. Diuisio

o ¶ Cū aūt. dictuz est. s̃. q̃r soluit p̃ria potestas morte naturali: nūc ponit q̃ñ morte ciuili.

p ¶ Deportat. ꝫ nota q̃ hec īnia deportatiōis vt valeat. i. vt statꝰ ciuitatē pdat nō p̃t dari nisi a q̃ttuor iudicib⁹. s. ab ipatore vel ab eo q̃ ei⁹ vice iudicat: z a p̃fe. p̃. et p̃fecto vr̃b. ff. de pe. l. ij·J. j. z de le. iij. l. j. ·J·a p̃fectꝭ: et ff. ō inf. z rele. l. inter penas ·J. j. Jdē credo ī senatorib⁹ q̃ parez sniaz. i. parē hñt effectū p̃ncipi: vl̃ maiorē q̃ p̃dicti: vt. ff. a q̃. ap. ñ. lz. l. j·J· j. Si aūt alꝰ iudex talē sniam det ñ vz nec mādat executioni nisi p̃nceps approbet eā vel insulā siue locū assignet: vt ff. de le. iij. l. j·J· j. z·J·deportatos: z. ff. ō iust. ru. z ir. te. l. si q̃s·J·ei⁹. Que aūt sūt delicta p q̃ b⁹ in īsulā debeāt deportari. dicemus. j. de pu. iudi. p totū titulū. Sed relegare p̃t q̃lz q̃libz merū imperiuz: vt. ff. de inter. z re. l. relegatorū. j. respon. Et nota q̃ primo de media. scō de relegatione. tertio de maxima Quattuor tm̃ sūt iudices q̃ ō deportare possūt.

¶ Mortuo aūt[i] is qui ob aliquod maleficiū in insulā deportatur[p] ciuitatē amittit

dicit. prima ꝛ vltima tollunt patriam potestatem: sed relegatio nō sic. cum ibi stat⁹ nō est mutatio. nec ca. di.

a ¶ Eo modo. i. p istā deportationē in insulā

b ¶ Mortuo. no. deportatū mortuū. s. ciuilit. sic. ff. de cōtra tabu. l. j. §. filium. ꝛ. ff. pro socio. l. veruꝫ. §. societas.

tit: sequit vt qui eo modo ex numero ciuium romanoꝝ tollitur: pinde est ac si eo mortuo [b] desinãt liberi i potestate eⁱ⁹ esse. ¶ Pari ratiõe [c] et si is qui in potestate parẽtis sit in insulam deportat⁹ fuerit: desinit esse in potestate parẽtis. Sz si ex idulgẽtia prⁱcipis [d] restituti fuerit per omnia pristinũ statũ recipiũt ¶ Relegati aũt patres in insulã in potestate liberos retinent. ¶ Et excõtrario liberi relegati i potestate parentum remanent. ¶ Serui⁹ pene patriaꝫ potestatẽ tollit. h. d. Angelus. ¶ Pene [e] seru⁹ effectus filios in potestate habere desinit. serui autẽ pene efficiũtur: q̃ in metallũ [h] to ꝛ alias cũ indulgẽtia: et. C. de gene. abol. l. fina.

c ¶ Pari. h nō vbi est eadem vel similis ratio idẽ ius cõstituat sic. ff. ō verb. ob. l. a tritio. in fi. et. j. q̃ cum eo qui in ali. po. §. istas ꝛ. ff. de edẽdo l. quedã. §. nũmularios. ꝛ. ff ad. l. aquil. l. illud. ar. contra ff. de col. bo. l. si quis in fi. j. respon.

d ¶ Principis. alias p̃ncipali. sed nunq̃d p aliũ poterit restitui? Rñ. nō: nisi forte per senatorẽ q̃ pōt restituere statũ: vt. ff. de postli. l. j. §. de qua. ꝛ. §. an autem.

e ¶ Statũ. s. q̃stũ ad honores vel ordines et similia: vt. C. de sen. pas. l. j. ergo ꝛ patriã potestatẽ. ꝛ hoc vult hic dicere. sed ꝓtradicũt. C. de sen. pas. l. i insulã. ꝛ. l. si pr̃. Solutio. hic spāliter ad oia fuit restitutus fm. M. ꝛ sic facias punctũ ibi per omnia. Hanc reprobo: q̃ semp intelligit ad oia restitui. nisi ꝓtradiderit exp̃ssim. nã verbũ restituo gñale est: vt ff. de vsur. videam⁹. §. in faulana. Alij hoc intelligũt ad patrem reuertentem tantũ referendũ cui debet restitui fili⁹ in potestate. sed filio restituto nō sic q̃ sic noceret ei restitutio. ar. C. de. le. ꝛ cõ. q̃ō fauore. sed hãc opinionẽ reprobo. nã libert⁹ deportat⁹ ꝛ restitut⁹ in libertinitatẽ recidit. vt. ff. de iu. pa. siue patroni. dic ergo interesse vtrũ princeps dicat hec verba. restituo te. ꝛ tũc ad oia restitutus videat vt hic. an hec indulgeo tibi: quo casu de pena tm̃ remittenda cogitasse videat. vt in ꝓtrarijs ar. C. de sen. pas. l. generat. ꝛ. l. tu

f ¶ Retinent. nota differẽtiam inter relegatum ꝛ deportatũ quo ad familiã: vt hic. ꝛ. §. pri. §. Item hic bona tenet ille nō. vt. ff. de interdic. et releg. l. j. Item hic ciuitatem retinet ille nō vt. ff. de iter. ꝛ re. l. relegatoruꝫ. §. siue ad tps. ꝛ. §. ad tẽ p⁹ Itẽ q̃ h ad tps vel imppetuũ: ille aũt tã tũ imppetuũ deportat vt. ff de interdic. et re. l. relegati. ꝛ l. relegatoruꝫ §. hec differẽtia. sed i libertate nō est differentia. nam vteraq̃ liber remanet. vt. ff. de bo. dam. l. §z si alia. Sed bannitos nr̃i tẽporis quib⁹ ꝑparam⁹? Rñ. si ꝓpter maleficiũ: vt etiã cũ ciuitate ꝛ bona sua publicentur: vel de iure vel de ꝓsuetudine ciuitatum tp̃is tũc deportato cõparabo: alias relegato. vt ar. ff. de bo. dã. l. j. nō aũt dico q̃ possit deportari a p̃side de iure. vt. §. §. ꝓxi. diximus nec relegari a defẽsore ciuitatis: cũ sit de imperio mero: vt in autẽ. de defenso. ciuita. §. nulla in fi. §. col. iij. Vnde ver. Qui deportãtur semp pena cruciant. Pena relegat⁹ est temporis atq̃ perennis.

g ¶ Pene. i. supplicij. suppliciũ enī suus dominus est nō fiscus. vñ ei nihil querit. vt. ff. de his q̃ pro non scrip. ha. l. iij. sed nouo iure nemo ingenuus fit seruus ex supplicio. vt in autẽ. de nup. §. q̃ō aũt. ꝛ. §. q̃ vero. col. iiij.

h ¶ In metallũ. i. in opus metalli ad fodiendum metallũ vel etiã deportandũ: ꝛ etiam ne fugerent ligabant: ꝛ pondere quodã oppr̃imebant: vt ferro vel alio modo. Alij vero erant q̃ dicebant dãnati in opere metalli ꝛ hi nō tanto põdere oppr̃imebant. ꝛ q̃ hinc fugiebãt in metallo ponebãt. Alij vero erãt

qui in ministeriū vel in seruitiū metallor ponebant ⁊ hoc si ꝑpetuo fieret erat seru⁹: alias cōtra. ff. de pe. l. aut dānum. §. inter eos ⁊ §. quisqs. ⁊ §. in ministeriū. Sed quid si prouincia nō habeat metalla aliqua vel ferriū similis ꝓdictionis? Rñ. i vrbe ⁊ cinā puinciaz mittebant. vt. ff. de pe. l. aut dānum. §. est pena metalli. Alij sūt in op⁹ publicuz ꝑpetuo dati vl̄ ad temp⁹ q̄ sūt similes relegatis. vt. ff. ō pe. l. quidam. sed huiusmōi pene nō sūt i vsu hodie.

a ¶ Bestijs deducendis vel etiā vt comederet cum eis vel alia bestialia faceret. de hac pena dic vt no. ff. ō pe. l. q vltimo.

Diuisio ¶ Filiusfamilias. ¶ Diuidit in q̄tuor ptes. Primo ponit dictū in genere. Secūdo reddit rōnez. Tertio excipit a dicto. Quarto assignat rationē. Scda ibi. Militia. Tertia ibi. Sed ex pstitutiōe. q̄rta ibi. Quis enī.

b ¶ Militauerit. i. miles fact⁹ fuerit: ad quod multa sūt necessaria. vt in auc. de mā. ꝑn. §. fi. col. iij. dixim⁹ etiā i. l. pe. ff. ex q̄b⁹ cau. ma. vl̄ dic militauerit. i. i exercitio militie fuerit.

c ¶ Non liberat. hoc iure isto. nā nulla dignitas ꝓeter patriciatū releuat filiū a potestate patris: vt subiicit sed hodie. xij. sūt dignitates q̄ liberāt aliquē curialē a curiali cōdictione. vt. C. de decu. l. fi. li. x. ⁊ ille cedē libe rant a patria ptāte. vt in auc. cōsti. q̄ de dig. §. j. ⁊. §. gñaliter. col. vj. vñ cū ibi sit ꝓsul corrigit quod de eo hic dicitur.

d ¶ Constitutiōe. vt. C. de ꝓsul. l. fi. li. xij.

c ¶ Patriciatus. erat enī patricius q̄si ꝓncipis pater. vñ salusti⁹. O patres conscripti nam scripta erant eorū noīa in aliquo loco vel in corona capitis eor vel alias. Pricius salusti⁹.

f ¶ Illico. hoc est speciale in pricio ⁊ consule hodie etiaz vt sola collatione. i. datione codicillorū. i. dignitatis scripte vel per aliquod priuilegiū fiat sui iuris etiā sine administratiōe. in aliis. x. tūc de mū cum cepit administrare vt in auc. cōsti. q̄ de dig. §. j. colla. vj. que ē. C. ō epi. ⁊ cle. auten. sed dignitas ⁊. C. de dec. l. fi. ubi ē ꝓtio casu cū ordinat eos q̄ ē etiā vltra supdictos casus: vt i auc. cōsti. q̄ de dig. §. palā. colla. vj.

a patria potestate liberat⁶. ¶ Quis[b] enī patiatur patrē quidē posse per emancipationis modū potestatis sue nexibus filium liberare imperatoriā aūt celsitudinē nō valere eū quem sibi ꝓnceps elegit[f] patrē ab aliena exime potestate? ¶ Si pater vel filius capiat ab hostib⁹ pēdet ius patrie potestatis ꝓpt ius postliminij. h. d. Aretin⁹ ¶ Si ab hostibus[k] captus fuerit parēs q̄uis seruus hostiū fiat tñ pendet[l] ius li

g ¶ Liberat. s. dignitas.

b ¶ Quis enī. q. d. si quilz pater etiā vilissim⁹ filiū suū emancipat q̄ñ vult vt. ff. eo. §. admonēdi. ⁊. §. ꝓterea. quare hoc impator nō poterit facere. vel dic in casu electi ꝓncij. q. d. cū ipe pater patricij possit emācipare et ad hoc ꝓpellit cū alapis ⁊ verberib⁹. vt in auc. cōsti. q̄ de dig. j. rū. q̄re ⁊ ipe impator. ⁊c.

i ¶ Elegit. quod raro fit. vt. C. de. con. l. fi. li. xij. fm. M.

¶ Si ab hostib⁹. ¶ Dicit i tres ptes ꝓncipales. Primo loq̄tur q̄ñ pr̄ fuit capt⁹. scdo q̄ñ filij⁹. Tertio declarat q̄d fit postliminiuz scda ibi: Ipe quoq. Tertia ibi: dictū ē. are.

k ¶ Ab hostib⁹. hostes sūt quib⁹ ppls ro. bellū indixit vel ipi ppło ro. vt. ff. de cap. ⁊ postli. reuer. l. hostes. Hostes.

l ¶ Pendet. hic colligit quoddam boīm ge

m⁹ esse in pēdēti. v t dixim⁹. ℨ. de his q̄ sūt sui vel alieni iu. ℌ. j. sed certe qō hic dicit pēdet verum est propter iuris fictionem nam quo ad veritatem sui iuris est filius. vt. ff. de testa. l. lege cor. in fi. t. ff. de li. t post. l. pe. et. C. ō sen. pas. l. fi. ibi est quod a maxime tē. t ff. ad mace. l. j. ℌ. j. naz pater seruus est hostiū vt. ℨ. de iure pso. ℌ. serui ergo alium in potestate habere non pōt. vt. ff. ad. l. iuli. ō adul. l. sic euenīet. dic ergo q̄ nl'a p̄terita vel p̄sētia pēdent inspecto statu p̄senti sed futuro. vt. j. de verbo. obli. ℌ. condictiones.

a ¶ Postliminij. ē aūt postliminiū ius amisse rei recuperāde ab extraneo mozi⁹

Postliminiuz.

b⁹ t legib⁹ constitutū vt colligit. ff. de cap. t post. l. postliminiū. j. rñ.

b ¶ Idcirco. qz reuersi omnia iura recuperant.

c ¶ Captus. et reuersus. vt. ff ō capti. retro.

d ¶ Captus infra fines nostros nec vltra deductus t ita ip̄ope reuersus dicit postli. vel dic capt⁹ fuerat vltra fines: et tūc dicit etiā redijsse añq̄ berozū p̄opter ius postliminij. ¶ Qz hi qui ab hostibus capti sunt si reuersi fuerint: omnia p̄istina iura recipiūt: id circo b reuersus etiā liberos habebit in potestate: quia postliminiū fingit euz q̄ captus c est in ciuitate semper fuisse. Si vero ibi ōcesserit exinde ex quo captus d est pater: fili⁹ sui iuris fuisse videt. Ipse quoq̄ fili⁹ nepos ve si ab hostibus capt⁹ fuerit: simili dicimus p̄opter ius postliminij ius quo q̄ potestatis parentis in suspenso esse.

☞ Dictū est aūt postliminium a limine et post. Unde euz qui ab hostibus captus est: et in fines nr̄os postea uenit: postliminio reuersum recte dicimus. nam limina sicut in domo finem quēdā faciūt ad limina redeat: qz sic recuperat statū: licz improp̄rie. t facit ad hunc. ℌ. ff. de cap. i bello. ℌ. j. Item ad idem. ff. de viz vi. argu. l. qui possessionem.

Preterea

¶ Diuidit in sex ptes. Primo qualiter p emancipatiōnē liberat filiꝰ a patria potestate. Scōo q̄liter fiebat emācipatio ō iure antiquo. Tertio q̄liter fiat hodie. Quarto q̄ pater habet legitimaz in bonis emācipati sic̄ p̄onus i bonis liberti. Quinto q̄ pater legitim⁹ est tutoz filij impuberis emācipati. Sexto q̄ nepotē pōt emācipare retēto filio in ptāte t ecōtra. scōa ibi. ℨ emancipatio. ktia ibi. nr̄a. q̄rta ibi. Et tūc. Quīta ibi. Et preterea. Sexta ibi. admonēdi. Areti.

c ¶ Preterea. nō solū supzadictis modis sed p̄terea. tē.

f ¶ Liberi. generale nomē est ad oēs iferiozes: vt. j. titu. ij. ℌ. fi.

g ¶ Procedebat. i. ea demuz ad effectū perducebatur. Accur.

h ¶ Per imaginarias. i. ficticias. sic. et. ff. de

re.iu.l.imaginaria. nã pater vẽdebat filium pro vno nũmo forte: ꝛ emptor eũ manumittebat. vt hic.et.ff.de ca.di.l.liberos.§.j.ꝛ.C. e.l.fi.j.rñ. ꝛ facit ad hoc.j.de test.§.j.et propter hoc dicebaꝫ fili⁹ capite minui: ſz cũ hodie talia nõ fiant vt ſequit: nunquid dicit capite minui? Rñ. ſic qꝛ ſtatum mutat ad minus: vt.j.ꝺ ca.di.j. reſpõ. ꝛ §.minima.

venditiones ꝛ intercedentes manumiſſiões celebrabaꝫ vel ex imperiali reſcripto[a]. ¶ Noſtra autẽ prouidẽtia etiã hoc in melius per cõſtitutionẽ[b] refoꝛmauit vt[c] (fictiõe priſtina exploſa[d]) recta[e] via apud competentes iudices vl̃ magiſtratus parẽtes ítrent[f] et filios ſuos et filias: vel nepotes vel neptes: ac deinceps a ſua[h] manu dimittant. ¶ Et tunc[i] ex edicto[k] pretoꝛ ſ in bonis[l] huiuſmodi filij vel filie vl̃ nepotꝫ vl̃ neptis: qui que ve a parente manumiſſus[m] vel manumiſſa fuerit: eadẽ iura pꝛeſtantur parenti: que tribuũtur patrono[n] i bonis liberti. ¶ Et liberis exiſtẽtibus i nihilũ licet olim eſſz aliter: vt.j.de ſuc.li.§.j.et.ij. et.§.ſz noſtra. ſic erit hic in patre. ſed hec ſimilitudo interdum fallit. Jn q̃b⁹ nam interduz habet totum ſuccẽ pater. vt ſi filidit pr̃ fius turpem p= lioꝛ in q̃ ſonã inſtituit: b⁹ nou. vt.ff.ſi a pa.q̃ſ fu.ma.l.pãtro= nus.in princi. Jnterdum nihil ex ſucceſſione vel alio modo. vt in ſex caſibus. ſ. quando pꝛecium emancipationis accepit pater a filio. Jtem quando filius eſt miles ꝛ habz caſtrenſia. vt.ff.ſi a pa. quis fu.manu.l.j.§. ſi parens.et.§.eſt et alius.et.ff.de te. mi.ſi a milite.§.fina.ꝛ.l.ſequen. Jtem filijs alijs patris. licet heredibus non datur. vt.ff.ſi a pa. quis fue.manu. lege pꝛima.§.fina. ſecus eſt in filijs patroni. Jtem quando emãcipauit coactus vt.ff.ſi a pa.fu.q̃s manu.lege.j.§.fi. Jtem caluiſiana nõ ita patri vt patrono datur: vt.ff.ſi quis a pa.fu.manu.l.j.§.ſi parẽs ꝛ.l.nõ vſq;. Jtẽ nec opas a filio vt a liberto patron⁹ hz vt.ff.ſi q̃s a pa.fu.manu.l.pe. licz hec pꝛedicta ſpecialia in patrono vera non ſint: vt colligitur ex generali capite illius tituli ſi quis a pa.fu.manu.l.j.reſpon.et.ij.et in ſpecialibus caſibus qui in illo titulo ponuntur: vt dictum eſt. Sed ſm hoc ſemper videtur pater amittere cum ſemper pꝛemium emancipationis habeat hodie: vt.j.per quaſ perſonas no.ac.§.hoc quoq;.C.de bo. que li.cum oportet.§.penult. Sed dic iſtud legale non cõuentionale pꝛemiũ eſſe. ꝛ ideo licitum nec puniẽdum. vt.C.de adminiſtratuto. lege ſancimus.C.ad.l. iuliam.de adul.

pꝛie enim ponit: vt.ff. quando actio de pec. eſt an.l.j.§.alienatio.

n ¶ Patrono. patronus autẽ ſuccedit liberto i toto ab inteſtato filijs nõ extantibus ex teſtamento in tertia parte bonoꝝ liberti

a ¶ Reſcripto ꝛ hoc mõ etiã ſine venditiõe fiebat: vt puto.

b ¶ Per cõſtitutionẽ. vt.C. de emã.li.l.ſi.

c ¶ Vt fictiõe. alias fũctiõe. i. vſu. alias fictiõe: alias factione.

d ¶ Exploſa. i. expulſa. ſic.j.de fideicõ. here.

e ¶ Recta via. [§.ſed qꝛ ſtipulationes.

f ¶ Vel magiſtratus. quoſlibet etiã ſi nõ habẽt merum imperiũ vel mixtũ: vt in auẽ. de defen.ci.§.nulla.col.iij.ꝛ etiã extraoꝛdinarios vt duo bonoñ. coꝛã iudice mutinen. vt.ff. de manu.vin.l.etiã.§.fi.ꝛ.C.ꝺ iudi.l. vl. alꝫs pe.

g ¶ Intrẽt. ſi iudex eſt in domo. idem vbicũq; ſit: dũmodo non in loco turpi. vt.ff. de iuſti.ꝛ iu.l.pe.ff.de arbi.l.ſi cũ dies.§.pe.

h ¶ Sua manu. i. debet capere eũ per manũ ꝛ relaxare eum p verba ad hoc idonea. vel dic manu. i. poteſtate. nam quandoq; ꝛ non capta manu emãcipaꝫ. vt.C. de emã.li.l.pe.

i ¶ Et tunc. i. ex tunc. nam priꝰ occuparet pater omnia iure pecnlij: vt.j.quib⁹ nõ eſt pfa.te.l.j.ꝛ eſt ſimile tũc. ff. de cõdi. ꝛ demon. l.iij.in fi.ꝛ.ff.ſi certũ peta.l.lecta.ꝛ.ff.de vulga.ſub. in pupillari.§.j.

k ¶ Edicto. ſ. poſito. ff. ſi quis a pa. fue. ma. l.j.in fi.j.reſpon.

l ¶ In bonis acquirendis vel acquiſitis vel a patre ſibi nunc collatis.

m ¶ Manumiſſus. ideſt emancipatus impro

l.graccus.

a ¶ Ex manumissiõe. idest ex emancipatiõe

b ¶ Mancisciturconcordat huic verbo.ſ.de leg.parẽ.tu.ꝛ.ſ.de.fidu.tu.in prin.

c ¶ Liberũ arbitriuz esse:nisi in casib⁹. vt ſ.eo.in fi.dicem⁹:et facit ad hunc.§.ff. de adoptio. l. liberum.

d ¶ Habebit. vt.§. de pa.po §. qui igitur.

e ¶ Manumittere. i. emancipare.

f ¶ Vel oẽs repete liberũ esse.

g ¶ Constitutiones. vt. C. de adop. cum in adoptiuis. et §. de adop. §. sed hodie. §. si vero

h ¶ Presente. nisi sit infans vt. C. de emã. li. l. penul.

i ¶ Nõ ptradicẽte. nota patientiam consensui comparari. sic qui tacet affirmat. Qui tacet affirmat sic ff. ẽ pig. l. fideiussor. §. pat. ꝛ ff. solu. ma. l. ij §. fi. argu. contra. ff. de adoptio. l. ij. §. j. et de procu. filiusfa. §. j. ac.

k ¶ Transit. ergo nõ tollitur patria potestas: sed transfertur: ad quid ergo hic casus hoc titulo ponitur? Respon. qꝛ ꝛ si nõ tollitur incommutabiliter tollitur tamen quo ad primum. idem dico in eo qui iudicatur in potestate mea nõ esse. naz nõ efficitur sui iuris cũ sententia nõ faciat ius imo remanet in potestate licz quo ad me p emãcipato habeatur. vt. ff. ẽ cõdi. inde. l. iulianus. in prin. ꝛ. l. ulti.

¶ Dixim⁹. vt §. tit. j. §. si vero.

¶ Illud aũt.

¶ Diuidit in tres ptes. Diuisio. primo dicit de filijs aute emãcipationẽ patris cõceptis. Secõ de conceptis postea Tertio qꝛ filiꝰ non potest cogere patrẽ ad emãcipãdum eũ. Secõa ibi: Quod si post. Tertia ibi: et quidẽ. Areti.

m ¶ Illud. h. §. tradit duo pcepta. vt. §. de adop. §. ſz hodie.

n ¶ Ex filio. ſ. naturali ꝛ legitio. secꝰ i legitimo tm̃: vt ĩ adoptiuo nã tũc filio emãcipato etiã nepos ex eo emancipatꝰ vꝛ ꝑm qdã vt. ff. de cadi. l. liberos. §. emãcipato. et. ff. de adop. l. sed etiam nepos. vel melius dic in eo idem qõ in naturali: vt in fi. huiꝰ ti. ꝛ. ff. de adop. l. libeꝛ. ꝛ. ff. de cap. ꝛ postli. re. l. si me tibi. Accur.

state patris naturalis. h. d. Are. ¶ Sz et si pꝛ filiuz quẽ in potestate habz auo vel proauo naturali secunduz nostras constitutiões ſuper his habitas in adoptionem dederit. i. si hoc ipsuz actis interuenientib⁹ apud cõpetentem iudicẽ manifestauerit: presente eo q̃ adoptat ꝛ nõ ptradicẽte: nec nõ eo pſente q̃ adoptat: soluit q̃dez ius potestatſ pris naturalis: transit aũt in huiusmodi parẽtez adoptiuũ in cuius persona et adoptionem esse plenissimã ãtea dixim⁹. ¶ Cõceptus ante emancipationẽ vel dationẽ in arrogationẽ patris remanet in potestate aui. secꝰ si pꝰ cõcipiat. h. d. Are. ¶ Illudm aũt ẽ scire oportet qꝛ si nurus tua ex filio tuo cõ-

a ¶ Ex ea. nascit secus in ancilla pregnante manumissa. vel ali. vt. ff. de inge. ff. sufficit. ff. de acqui. re. do. l. fi. & C. de pba. mrem

b ¶ Et quidē. ff est secundū preceptū: & repete scire oportet ff.

c ¶ Naturales subaudi. et legitimi. nā nāles tm nō sūt i ptāte: vt. ff. de de nup. ff. fi.

d ¶ Pene hic nota talem regulaz q nullꝰ filiꝰ pōt appellere pfem vt emācipet eum qō fallit in ātuoz casibꝰ: et iō dicē pene vt si pf agnouerit legatū sibi relictū hac cōtēplatiōe vt liberos emāciparet. nā tūc cōpellit ex oꝛdinē emācipare: vt. ff. de cōdi. & demō. l. si cui. Itē si titꝰ adoptauit pꝛiuignū suuz cōpellit emancipare eum eo pubere facto si pꝛobauerit sibi non expedire esse i ptāte: vt. ff. de adop. l. nōnūq. & l. se. Idē i quolibet adoptiuo vt. ff. ō mio. l. iij. ff. si qs. mioꝛ. Itē si filie peccandi necessitatē iponat. vt. C. ō epi. au. l. si lenones. Itē si filiū male & pꝛa pietatē affecerit vt. ff. si qs a pa. l. fi. Itē ecōtra filiꝰ non pōt appelli vt emancipet: vt in auk. q. mo. na effi. sui. ff. generaliter. col. vij.

Diuisio ¶ Detur. ¶ Impatoꝛ ptinuat hāc rubꝛicā.

TRāseamꝰ nūc. ¶ Iste titulus diuidit i quattuoꝛ ptes. pꝛio. subdiuidit pmū mēbꝛū psonarū positum. ff. ti. de his qui sūt sui vel alieni iuris. Secūdo diffinit quid sit tutela. Tertio qui sūt tutoꝛes. & vnde dicātur. Quarto qui sūt illi qui possūt tutoꝛes ex testamēto dare. Secūda ibi. Est aūt. tertia ibi. Tutoꝛ. Quarta ibi. Permissū. Aretinꝰ.

ceperit: et filium postea emāci paueris: vel in adoptionē dederis pregnāte nuru tua: nihilominꝰ quod ex ea nascitur in potestate tua nascitur. ¶ Ō si post emācipationē vl ad optionē cōceptꝰ fuerit: patris sui emācipati vel aui adoptiui potestati subijcit ¶ Pater nō cogit inuitus emancipare filiū nisi ex causa. h. d. Are. ¶ Etb q. dē nec naturales liberi nec adoptiui pene c vllo mō pūt cogē parētes de ptāte sua eos dimitē.

De tutelis.

¶ Ponit triplicez spēm personaꝝ. Et cognito vno de ptarijs cognoscit et reliquū. h. d. Aretinus

TRāseamus nunc ad aliam d diuisionē psonaꝝ. ¶ Nā ex hise personis que in potestate nōt sunts quedā vl in tutela sunt vel in curatione: quedā neutroh iure tenentur. Videamus ergo de his que in tutela vl in curatiōe sūt. Ita enimi intelligemus ceteras psonas que neutro iure tenētur: ac pꝛius dispiciamꝰ de his que i tutela k sunt. ¶ Hic ponit diffinitio tutele. an. ¶ Et autez tutelal (vt seruiusm diffiniuit) vis atq potestas in

e ¶ Ad aliā. nā dixímꝰ duas: vt. ff. ō iure pso. in pꝛi. et. ff. de his qui sūt sui iuris vel alieni in pꝛin.

f ¶ Ex his nota ergo q hic distinguit illō membꝛuz quedam sui iuris sunt quod est oppositum illi: quedā alieno iuri subiecte sūt: vt. ff. ō his q sunt sui iuꝛ vel alie.

g ¶ Nō sūt. q ḡ i tutela vel cura sūt sui iuris sūt filiusfa. ergo non potest habere tu. vel cu. vt hic & C. ō cura. fu. l. fi. i pꝛin. ff. & ff. C. de. sen. pa. l. fi. ff. j. q. Quꝛ filiꝰ eiꝰ qui ē apud hostes est in tutela & tamen nō est sui iuris vt ff. tit. j. ff. si abhostibꝰ. ſz ibi ꝛe nō erat i ptāte cū pf deportatꝰ eēt vt dixímꝰ. ff. ti. j. ff. cū autem. Tutela q̄d sit.

h ¶ Neutro. nec tutela. nec cura.

i ¶ Ita enī. q. ꝛiozū eadē est disciplina. vt hic et. ff. de his q sunt sui vel alieni. iur. i pꝛi.

k ¶ Tutela sunt. de alijs dicetur. ff. de cura.

l ¶ Seruius. nomen est iurisconsulti. et facit ad hunc. ff. ff. e. l. j.

m ¶ Vis atq ptās. i. violenta ptās. nam dat tutoꝛ iuitus. cum enim sit munus publicum vt. ff. de excu. tu. & cu. i pn. ḡ iuitus datur. vt

C. de decurio. l. nullus. li. x. Item inuito datur: vt. ff. de tu. et cu. da. ab his. necnon et. ff. de tu. l. ij. vnde patet q hic est alia potestas quam patris in filium et domini in seruum cū illa ad cōmodum: vt ĵ. per quas perso. no. ac. §. j. et supra ō his qui sūt sui vel alie. iu. §. ij. hec vero ad onus. tenetur enim de dolo et lata culpa vt. C. arb. tu. l. ij. item p hoc quod datur i uito differt a curatore qui volenti datur vt. ĵ. de cura. § item inuiti. et. ff. e. l. iij. §. si pupillus. vel dic vis ad cogendum potestas ad imperandum.

Tutores.

a ¶ Libero. nā nisi sit liber pupillus: non potest habere tutorem: cum si seruus sit: non sit sui iuris. qō est necesse: vt. §. eo. in prin. Item et si dubius est potest habere tutorem: vt. ff. de tu. et cu. da. ab his. ei qui. est tamen casus vbi seruo datur tutor: vt. ff. de tu. et cura. da. ab his. l. si impuberi. j. respon. cui tamen legi signatur contra. ff. ad tre. l. si res aliena. §. si seruus. et. l. cogi. §. fi. et his duabus est alia contra. ff. eo. titu. l. mulier. §. non est. que legum contrarietas ita soluitur: cuz libertas fideicō. et hereditas relinquitur ab eodem prestanda poterit seruus cogere vt institutus hereditatem adeat: et tunc datur etiaz seruo tutor. vbi vero ab vno hereditas et ab alio libertas relicta est nō potest nisi pri? prestita ei libertate. tunc enim coget alium heredem hereditatem adire et sibi restituere secundum. Joh.

b ¶ Ad tu endum propter hoc etiam remouet patriam potestatem que non est ad tuēdum sed ad gubernandum prout vult. et sibi acquirendum.

capite libero[a] ad tu endum[b] eum qui propter[c] etatem se defendere nequit: iure[d] ciuili data[e] ac permissa. ¶ Ille est tutor in quem cadit diffinitio tutele: h. d. Are.

¶ Tutores autem sunt qui eam[f] vim ac potestatem habent: ex qua[g] re ipsi nomen acceperūt. ☞ Itaq appellantur tutores quasi tui=

c ¶ Propter etatem. ad differentiam curatorum qui dantur furiosis et mente captis: qui propter morbū se defendere nō possūt vt. ĵ. de cu. §. furiosi.

d ¶ Jure ciuili. nota tutelam esse de iure ciuili. Iz omnes fereZctus sint de iuregētiū: vt supra ō iuna. §. ius autē

tores atq defensores[h] sicut editui dicuntur qui edes[i] tuentur. ¶ Pater potest filio suo pupillo tutorem dare in testamento. Item etiam nepoti ex filio: dummodo nō sit i potestatē sui patris recasurus. h. d. Aretinus.

¶ Permissum[k] est itaq parētibus liberis impuberibus[l] quos in potestate[m]

Edic

e ¶ Data. s. a lege vel iudice permissa vo a testatore dicitur: vt. ĵ. e. §. p missuz vel dic data persone principaliter: permissa scōario reb?. vt. ĵ. ti. j. §. certe. et. ĵ. de ex. tu. §. datus.

f ¶ Eā. que est octā. s. prī. §.

g ¶ Ex qua re i. vi z ptāte.

h ¶ Defēsores et fm hoc etiam curatores sūt tutores fm Jo. et plerūq sic appellantur: vt. ff. de le. iij. cū filio. §. j. et. ff. de mi. l. j. §. ij.

i ¶ Qui edes. vt ē prefectus vigilū: z qui cū eo de nocte vadūt. vt. ff. de offi. pre. vigi. l. ij. §. sciendum. Accursius.

¶ Permissum ¶ Diuidit in tres ptes primo pōit dictū in gñe. secundo illud modificat. tertio modificationē exēplificat. Scōa ibi: Nepotib?. Tertia ibi: Itaq. Aretinus.

Diuisio

k ¶ Permissum est itaq. quia quedam generaliter vidimus de tutelis: et omnis tutela est vel testamentaria vel datiua vel legitima. itaq prius de testamentaria vtpote dignioze videamus in hoc titu. et se. de legitima autem dicetur. ĵ. de leg. ag. tu. vsq ad ti. de attil. tu. de datiua dicetur. ĵ. de attil. tu. per totum.

triplex tutela

l ¶ Impuberib?. etiam inuitis. vt. ff. de tu. l. muto. hoc etiam pretori et presidi licet vt ff. de tu. et cu. da. ab his. l. necnon et. le. nec mandante. §. fina.

m ¶ In potestate. naturalibus etiam dare

possunt in his que sibi relinquuntur: vt. C. ō confir. tu. l. fina.

a ¶ Testamento. vel codicillis testamento confirmatis: vt. ff. de testa. tu. l. iij.

b ¶ Tutores. sed non curatores: vt. ℈. de cur in prin.

c ¶ Tua sit. et nunc̄ exiuit alioquin non recedit. vt. ff. de adop. l. si pater. et. l. si filius: et de ℔ dixi. s̄. ti. j. §. j.

d ¶ Non possunt. licet miles sit testator vt. ff. de testa. tu. l. iij.

e ¶ Tutores. si aūt filiꝰ vel emācipatꝰ est vel mortuus: tunc nepotes ex eo sunt sui iuris mortuo auo. vt. supra titu. j. §. j. in fi. vnde ex testamēto aui possūt habere tutorem: vt hic innuitur.

f ¶ In cōpluribus. vt quotiens de commodo eorum q̄ritur: vt. ff. ō sta. ho. qui in vtero. non sit de commodo aliorum: vt. ff. de verbo. sig. quod dixim⁹. vel si de incommodo matri: s vt. ff. ō sta. ho. l. imperator. z a

g ¶ Fierent. vt quia ex vxore nasciturus erat vel nuru aliud si ex concubina: nisi in his que sibi dimitteret: vt. C. de con. tu. l. fi. tales enim tunc non nascerentur in potestate. s̄. de. nup. §. fina.

habent testamēto[a] tutores[b] dare: ⁊ hoc in filios filiasq̄ procedit omnino.

¶ Nepotibus tamē neptibusq̄ ita demum parētes possunt testamento tutores dare: si post mortem eorum in potestatem patris sui non sunt recasuri. ¶ Itaq̄ si filius tuus mortis tue tēpore i potestate tua sit[c]: nepotes ex eo non possunt[b] testamento tuo tutores[c] habere: cuius in potestate tua fuerint scilicet q̄ mortuo te in potestatez patris sui recasuri sunt.

¶ Pater potest dare tutorem posthumo q̄si natus esset i potestate sua esset. hoc dicit Aretin⁹.

¶ Cum autem in compluribus[f] aliis causis posthumi p iam natis habeantur: et in hac causa placuit: non minus posthumis q̄ iam natis testamento tutores dari posse: si modo in ea causa sint: vt si viuis parentibus nascerentur: sui heredes et in potestate eorum fierent[g]. ¶ Datio tutele filio emancipato impuberi nullius est momēti: nisi per presidem cōfirmetur. hoc dicit Aretinus.

h ¶ Confirmandus. non ergo valebat datio per se: cum nō esset in potestate: vt. supra. e. §. permissum. sed nunquid hic tutor confirmatus dicitur testamētarius. quod si esset preferretur legitimo. vt. ℈. titu. ij. in prin. an datiuus quod potest admitti: et facit pro hoc. ff. de ver. signi. l. lege. et in auten. ō defen. ci. §. si vero de secundo tutore. colla. iij. ita legitimus tutor huic prefertur vt. ℈. de attil. tu. in pri. et ideo glosa[h] dicit (idest sine inquisitione: nō q̄ vellet eū confirmari si alius esset legitimus sed quia non queritur an sit locuples vel nō sed arg. cōtra ff. de cu. fur. si furiosi puberi

i ¶ Inquisitione. idest quia non satisdat. s. rem pupil. salfo. Item locuples sit vel nō hoc enim non queritur. vt. ff. de cōfir. tu. l. j. sed aliud in matre dante tutorem filio ibi enim et si nō satisdetur tamen et cum inquisitione datur: vt. d. l. dicitur. et. C. de confirma. tu. l. j. Sed quare diuersum in matre dante tutorem filio? Respon. in memoriam precedentis potestatis vt. ff. de questi. l. vnius. §. seruus et. ff. de cura. le. finali. et facit ad hoc. ℈. de satisda. tuto. et cura. in princi. et. ff. de lib. ag.

l.j.§.iul.et.C.de epis.au l.ō creatiōib⁹:sz ar. ptra.ff.de in lit.iuran.l.videamus.

¶Qui testamēto tutores dari possunt.

ptiuato ¶ Dictū est.ē.in.§.pmissū.ti.l.vsq; nunc de tutoribꝰ datis in testamēto.Nec qz aliq; i testamto dari ñ pñt:lō ista rubrica ħ ponit. Aretinus.

Diuisio ¶ Dari aūt Tot⁹ iste ti. diuidit i quiq;partes. Primo q̄ possūt tutores dari.Scdo q̄mō seruꝰ alieⁿ pōt in testamēto tutor dari.Tertio qñ furiosꝰ vel minor tutor dat quarto qū ad certū tps vel sub ꝓdictione vl̄ certe rei datur.Quito qñ filijs vl̄ filiabꝰ dat q̄bꝰ datꝰ videat.Scda ibi.Seruꝰ aūt tertia ibi.Furiosus.Quarta ibi.Ad certū tps.Quīta ibi.Si q̄s filiabꝰ.Et ħ ꝓncipiū subdiuidit in quattuor ptes. Prio q pat-fa.z filiusfa.pōt tutor dari.Secūdo qñ seruꝰ ꝓpriꝰ dat cū libtate.Tertioq; si sine libertate tunc tacite videt sibi data libertas.q̄rto qñ credebat lib ptes ō se patēt.

a ¶ Pfamiliaſ.nisi sit mutꝰ vl̄ surdꝰ qz tutor et loq; z audire dz:vt.ff. de tu.l.j.§.pe.z.§.fi.

b ¶ Filiusfa.cū ei tutela sit ius publicū: vt.ſ. de excu.tu.i pn.nō curat ius pa.po.vt.ff.ad tre.nā qō.i.rñ.z.ff.ō his q̄ sūt sui vl̄ alie.su.filiusfa.q̄ casu pē de peculio tenetur nisi agnoscat.tūc em̄ sez qñ agnouit insolidū.vt.ff.de tu.l.si filius.et.ff.de admi.tu.l.lucius ticius.

c ¶ Testamēto.sed a ꝓside tutor dari non pōt seruus:vt.C.q̄ dari tu.pos.l.in seruili.

d ¶ Et sine libtate.nō exꝑsso ħ q̄ sine libtate

Paterfa.z filiusfa.et seruꝰ ꝓpriꝰ etiā sine exꝑssiōe libertatis dari pōt in testamēto tutor dummō nō ignorāter det vt liber.h.d.Aretinꝰ.

Dari autē tutor pōt testamento non soluz paterfamilias[a]: sed etiā filiusfamilias[b]. ¶ Sed z seruus ꝓpriꝰ testamēto[c] cū libertate recte tutor dari pt.Sed sciendū est eum et sine libertate[c] tutorē datum tacite libertatem directā[c] accepisse videri: et per hoc recte tutorē eē. Pla

det sz omisit libertatē dationē: vt.ſ.q̄ ma.ñ pos.§.sz in fi.z.C.de necess.ser.l.q̄dam.§.illo

e ¶ Directā.imo videt q̄ fideicōmissariā: vt C.de fideicō.li.et si.ñ ascripta.§.Sz certe ħ testamēto ħ fit ibi: alia volūtate puta codicill̄ vl̄ ꝓ epl̄az Vel dic q̄ ibi alienū credēbat: ħ suū sciebat. Itez alia rōne nō vl̄ valere datio: qz ille solus dat tutor q̄ testamēti hz factionē vt.ff.ō test. tu.l. testamento alias incipit: siq̄dē ꝛrñ. illō intellige i passiua significatiōe: i q̄ ēt seruꝰ ꝛ hr̄e testamēti factionē: vt.ſ. de here.q̄li.z dif.§. testamēti.

f ¶ Datꝰ sit sez ꝓpriꝰ seruꝰ: sz ħ nō sit verisimile: vt.C. de rescin.vē.l.q̄s. q̄s. sz forte excā hereditaria nouit habebat: vt.ff.ō reg.iur.l.q̄ in alteri⁹ z.ſ. de vsuc.§.qō autem

g ¶ Dicēdū est sez vt neq; liber neq; tutor sit. idē multo magis i alieno: vt.ff. de fideicō.li. l.generalit.§.si q̄s tutorē z.ff.e. si q̄s tutorē.

h ¶ Inutiliter sez vt stati sit sed cū liber erit.

i ¶ Dat.qz directo nō erit liber. sz ꝓ fideicō. vt.ff.de testa.tu.l.si hereditas.§.fi.et.C. de fideicō.li.l.z si non ascripta.

k ¶ Eo mō.s.cū liber erit.nā nō erit tutor. inutilis ei ꝛ ēt stipulatio ꝓt iutilē adiectionē vt.ff.de sti.ſ.l.sz si sibi. vl̄ alit inutiliter: qz ꝓ nō adiecta habet: et erit tutor ac si nō esset adiecta: vt z alias.ſ.ō here.instit.§.ipossibil. vel dic tertio ſm. Pd. nō erit tutor nūc sz pdictiōe extāte. hec nō placet:qz sic nō esset differētia inter suū et alienū: sed ꝓma verior

a est. vt. ff. de re. iu. l. actus.

¶ Cōpos. siue hoc dictū fuerit a testatore siue nō. vt. ff. e. l. si hereditas. §. si furiosus. ꝛ facit ad hoc. ff. de iudi. cū furiosus. i. rñ.

b ¶ Ad certū tps. vsq; ad pascha.

c ¶ Ex certo. i. a paschate ī antea. vt. ff. ō ac. ꝛ ob. l. obligationū. §. j.

d ¶ Vel añ heredis. §. videbaꝁ. §. de le. §. ante heredis.

e ¶ Posse dari a testatore añ a iudice: vt. ff. de re. iu. l. actꝰ

f ¶ Certe autē rei. s. affrice vl' syriace vtilit daꝁ: vt. ff. e. l. i testamento.

g ¶ Cāe. s. certe vt ad rei vē. sz vī §. C. de ī lit. dā. tu. l. ad litē. sed ibi tutor. p curatore ponit. Itē vī §. ff. de tutel. testa. l. si tñ alias si testamēto. sed ibi vniuersitati rerū daꝁ ñ rei certe

b Ad qđ daꝁ tutor pupillo. ¶ Persone. s pupilli p̄ncipaliter: vt eū ī̄struat bonis moribus. ꝛ etiam salaria p̄stet magistris ei⁹: vt. ff. ō administra. tuto. cū plures. §. in p̄mis. ꝛ. C. de alimē. p̄stan. l. fi. ad hoc eñ p̄ncipalit daꝁ: scōario aūt rebus daꝁ: vt. §. de excu. tuto. §. datꝰ. sz in curatore ecōtra. nā p̄ncipalit reb⁹: scōario p̄sone datur. vt. C. de nup. l. in copulandis.

t ¶ Posthumo. s. filio.

mētū p̄stantis eo cessante tutor efficaciter erit. h. d. Are.

¶ Furiosus vel minor. xxv. annis tutor testamento datꝰ tutor tunc erit: cūcō posᵉ mētis aut maior. xxv. annis fuerit factꝰ. ¶ Ad certū tps ex certo tpe vl' sub p̄dictiōe ꝛ añ heredis ī̄stitutionē tutor dari pōt. secꝰ aūt ad rem certā vel cāz. h. d. are. ¶ Ad certū ᵇtēpus: vel exᶜ certo tēpore: vel sub cōdictione: vl' anteᵈ heredis ī̄stitutionē posse dari tutorē nō dubitaꝁ. ¶ Certeᵉ aūt rei vel causeᶠ tutor dari non potest: qꝛ personeᵍ nō cause vel rei tutor datur.

¶ Appellatione filij posthumi primi gradus cōtinentur: appellatio vero liberorū et nepotes ꝛ neptes ꝛ ceteros descēdentes amplecti tur: et appellatione posthumorū tā posthumi primi gradus q̄ vlteriorꝭ continentur. h. d. Areti.

¶ Si q̄s filiabꝰ suis vel filijs tutores dederit: etiā posthumeʰ vel posthumo dedisse videtur: qꝛⁱ filij vel filie appellatione: et posthumꝰ ꝛ posthuma cōtinentur. Quod si nepotes sint: an appellatione filiorū et ipsis tutores dati sint: dicendū est vt et ipsis quoq; dati videantᵏ si mō liberos dixerit. Ceterū siˡ filios nō p̄tinebunkᵐ: alīᵏ ei filij alīᵏ: nepotes appellankᵐ. Plane si posthumis ōderit tā filij posthumi q̄ⁿ ceteriᵒ liberi p̄tinēt.

k ¶ Quia filij. hec dictio filij comprehendit posthumū et posthumā. cum masculinū possit p̄cipere femininū. sed hec dictio filie non p̄hēdit vtrūq; et sic nec posthumū: cū femininū nō cōcipiat masculinū: vt. ff. de le. ij. si ita scriptuz et. C. de le. ij. qui duos. et. l. seruis legatꝭ. Item no. appellatione natorū etiam nōnati p̄tinētur: cū de eorū cō modo tractaꝁ vt. ff. ō sta. ho. qui in vtero. ꝛ §. ti. j. §. cū autem. ꝛ facit. ff. de test. tu. l. si quis ita. §. j. et l. si quis. filiabus et. l. q; si.

l ¶ Si filios. s. dixerit.

m ¶ Non p̄tinebuntur. s. nepotes.

n ¶ Appellankᵐ ab omībus in vsu vel cōsuetudine. sed ꝭz verā significationē verbi qꝛ filiᵍ dicīᵏ a filios. quod est amor. etiā nepos dicīᵏ filiᵍ et etiā quilibz quē aliqs dilīgit paterna dilectiōe: vt. ff. ō vb. sig. l. liberoꝝ. §. sz papyrius. q̄ vī §

Masculinū p̄cipit femininū et nō econuerso. glo. in ca. generali. de elect. li. vj.

Filiᵍ vñ. dicitur.

o ¶ Cēteri. etiā nati ꝭm quosdā quod falsū est: vt. ff. de ver. sig. nomē. Dicq̄ ceteri. s. ex filijs nascituri qui sui posthumi sūt per. l. vell'. vt. ff. de iniu. rup. testa. l. posthumorū: ꝛ §. de exhe. li. §. posthumi. ꝛ. ff. de li. ꝛ posthu. l. gallus. j. rñ.

¶ De legitima agnatorũ tutela. ¶ Supra ptiuatõ duob⁹ titulis p̃cedẽtib⁹ dictũ ẽ de tutela testamẽtaria ꝛ p̃firmata ꝛ q̃ nõ indiget p̃firmatione: hic autẽ ponit de tutela legitima q̃ sequitur testamentariã.

Diuisio

Q ¶ Tot⁹ iste titulus diuidit ī q̃ttuor partes. ¶ Prio ponit q̃lit lex xij. tabu. dat agnatos ī tutores pupill': deficiẽtib⁹ tutoribus testamẽtarijs. scõo q̃ sũt agnati ꝛ q̃ nõ sũt. Tertio qualit ītelligẽda sũt illa ẏba posita h̃ ī p̃incipio videlicz quib⁹ aũt in testamento tutor dat⁹ nõ sit. Quarto q̃liter ius agnatiõis perimit. scõa ibi. Sũt aũt. tertia ibi. Qb aũt. q̃rta ibi Sed agnatiõis. Et subdiuidit b̃ p̃incipiuz in tres partes. q̃ primo dicit q̃lit deficiẽte tutela testamentaria vocant legitimi. Scõo q̃ sunt agnati. Tertio q̃ cognati. scõa ibi Sũt aũt. ktia ibi Atq; Are.

De legitima agnatorum tutela.

¶ Pupillis nõ habentibus tutores testamẽtariũ lex. xij. tab. dat agnatos in tutores legitimos: dũmodo sint mares et maiores. xxv. an. et sanementis. h. d. Aretinus.

Quib⁹ aũt testamento tutor datus non sit his ex lege. xij.[b] tabu. agnati[c] sunt tutores q̃ vocant legitimi. ¶ Describit agnatos ꝛ cognatos de singul' exẽpla ĩserens. Ange. ¶ Sũt aũt agnati cognati[d] per virilis sexus cognationẽ cõiũcti q̃si a p̃re cognati: veluti frater ex eodem patre natus: fratris filius nepos ve ex[e] eo. Item patruus[f] et patrui filius: nepos ve ex eo. ¶ At qui per feminini sexus p̃sonas cognatione iũgũtur agnati[g] nõ sunt: sed alias sũt naturali iure cognati. Itaq; amite[h] tue filius nõ est tibi agnatus: sed cognatus: et inuicẽ scilicz tu illi eodem iure[i] cõiũgeris: q̃ qui nascunt patris nõ matris familiã[k] sequũt

¶ Intestatus quo ad tutelaz dicit etiã qui facto testamẽto decessit in quo non disposuit d̃ tutela vl cui⁹ dispositio quo ad tutelã effectũ sortiri non potuit. h. d. Are. ¶ Quod autẽ lex. xij. tabu. ab intestato vocat ad tutelam agnatos: non hanc habet significationẽ[l] si omnino[m] nõ fecerit testamẽtũ is q̃ poterat tutores

a ¶ Quib⁹ scilicet pupillis.

b ¶ Quod eci tabulaꝝ q̃s ip̃a lex vocat ẏbis ꝛ sniã: ꝛ nisi gerãt eo ꝛpiculo agit: vt. ff. e. l. legitimos. alias aũt q̃cq; ex sniã leg ꝫ dant nõ ex verbis: vt. j. ti. ij. et. iij.

c ¶ Agnati sunt si sint maiores. xxv. annis vt. j. de fidu. tute. in fi. ꝛ minores. lxx. an. alꝫ excusant: vt. j. de excu. tu. ℌ. itẽ maior.

d ¶ Cognati. nomẽ g̃ cognationis generale: agnatiõis nõmen spãle. nã cognatio ois agnat⁹ est cognat⁹: sz nõ e cõuertit vt hic ꝛ j. de leg. agn. suc. j. rñ. ꝛ ff. e. l. sunt autem.

e ¶ Ex eo. filio fratris.

f ¶ Patru⁹ repete si fuerit nat⁹ eodẽ p̃re cũ p̃re tuo: alioq̃nẽ cognat⁹ vt. C. de legi. here. l. fi. ℌ. sz nec ꝛ ℌ. cũ aũt

g ¶ Agnati. ẽt si masculꝰ inueniat: vtputa si sint duo ffres vterini: filiꝰ vniꝰ ffris sui p̃ris nõ erit agnat⁹ sed cognat⁹ ispecto femino sexu ppt quẽ adiuicem sunt cognati ſm Jo.

h ¶ Amite. sed ip̃a amita ẽ tibi agnata: q̃ per patrẽ tuũ tibi ꝓiungit.

i ¶ Jure. l. cognationis.

k ¶ Familiã. l. agnationẽ: sz familia ꝛalias mltas habeat significationes hec dictio familia: vt. ff. d. ℣. si. l. p. nũciatio. ℌ. familie. ꝛ facit. C. d. ℣. sig. l. fi. ꝛ. s. de pa. po. ℌ. fi. multas significationes habet.

l ¶ Significationẽ. s. tm̃.

m ¶ Si oino. vl aliud ꝓtingat q̃ tantũdẽ va-

leat qđ dixim⁹ ℔. de here. ab inte. l. rñ. ⁊ facit ff. qđ cuiuscꝫ vniuersi. nomi. l. j. ℌ. et quidem.

a ¶ Sed agnatiõis quidẽ ius. nota diligenter hũc. ℌ. ẽ aũt ius agnatiõis ⁊ ius cognatiõis siue cognatoꝝ. agnati ei habẽt ius prõgatiuũ ad cognatos. ſ. vt prẽferunt i heredi. tatibus agnatoꝝ mortuoꝝ vt ℔. de le. ag. suc. j. rñ. Itez prẽferunt i tutelis agnatorũ paruulorũ vt. s̃. e. titu. j. rñ. his aũt deficiẽtib⁹ in hereditatibus ⁊ tutelis cognati suo iure admittunt inter quos ẽt agnatiuocant q̃ desierunt esse in iure agnatorũ: vel desiert habere iura agnatoꝝ: vt p ca. di. vt ℔. de here. ab ĩte. ℌ. admonẽdi. Illud aũt ius prõgatiuũ qđ habẽt agnati: qz vltra iura cõia habẽt per legẽ. xij. tabulaꝝ facile perdũt: vt oib⁹ modis. ca. di. i. per oẽm capitis diminutionẽ: vt per maximã vel p mediã de quib⁹ duab⁹ nõ est dubiũ cũ ⁊ iura cognatiõis perdant: vt ℔. ti. j. ℌ. qđ aũt. Itẽ p minimã tollit ius agnatiõis: vt ħ dicit: ⁊. ff. ŝ ca. di. tutelas: nisi i duob⁹ casib⁹ tm̃: vt inf̃ fres licz alt emancipet vt. C. de le. tu. l. iij. et. iiij. Itẽ inter patrẽ et filiũ: vt ℔. de leg. ag. suc. ℌ. fi. et ppter hos duos casus q̃ de minima ca. di. excipiunt: dicit hic plerunqꝫ. at iura cognatiõis nõ cõmutant omibus modis: qz nõ tollunt minima ca. di. et est rõ vt subiscit.

b ¶ Nam prõ quia.

c ¶ Agnatio iuris ciuilis est nomen. i. a lege. xij. tabu. est inducta hec prãrogatiua agnatoꝝ sed ius cognatiõis est naturale nomẽ. nã ratiõe sanguinis hoc nomẽ impositũ est vnde et vnũ ius ciuile põt p aliud facile tolli: vt ħ et. ff. de re. iu. l. nichil est.

d ¶ Naturalia. i. iura cognatiõis sic dicta: qz ea ꝺs p. equit̃ per naturalitatẽ vt. s̃. de adop. ℌ. sed hodie in fi. ℌ. nõ sic de facili tolluntur.

e ¶ Vticꝫ. i. certe nõ tollunt ca. di. cũ sint ĩmutabilia hec iura: vt. s̃. de iu. na. ℌ. ⁊ naturalia. Itẽ nec ea q̃ naturalẽ equitatem habent: vt. ff. de ca. di. eas et. l. legatũ. Itẽm nota: qz et cognatio ẽ ciuil' tm̃. vt p adoptionẽ. vt. ff. ŝ adop. l. qui in adop. Itẽ naturalis tm̃: vt ad filios naturales tm̃. Itẽ natural' et ciuil' vt ad eos q̃ legitimi sũt et de hac q̃ legitimi sũt itelligit hic vt. ff. de gra. nõ facile. ℌ. j. Itẽ no! triplex est cognatio.

qz ⁊ ciuili iure hec. ſ. tutela ⁊ hereditas trib⁹ modis deferunt vt ex verbis ⁊ snĩa legis. xij. tab. vt i agnat ſ. Itẽ ex snĩa tm̃: vt. ℔. ŝ le. patru. ⁊. ℔. de fidu. tu. Itẽ ex aliꝭ legib⁹ veterib⁹ vl' nouis: vt. ff. ŝ ca. di. l. tutelas. quã q̃dã medĩa vocãt. nunq̃d g̃ hec oĩa facile pdunt per omnẽ ca. di? Rñ. sic in duob⁹ ꝓmis tm̃ nõ in tertio vt hic et in. l. tutelas. Itẽ quero an futuras tutelas acq̃rendas et hereditates tm̃ tollat: an etiã prẽteritas adimat? Rñ. futuras tm̃ vt. ff. vnde liberi. l. fi. quid enim potuit diuinare lex deferens hereditatem vel tutelam de futura ca. di. vt. C. de test. l. iubemus in fi. certe nullo modo. vt. ff. mã. l. fideiussor. i. rñ. Hodie vero istam differentiam agnationis querere non oportet: cũ agnati ante cognatos nihil habeãt vt in aut. de here. que ab intesta. defe. ℌ. ex his col. ix. Itẽm nota q̃ licet predicta iura cognationis tollantur maxima et media ca. di. ipsa. consanguinitas tamen non tollit: vt. ff. de re. iu. l. iura sanguinis.

Jus ciuile trãspliciter defert tutelã ⁊ hereditatem.

Cõsanguinitas nunq̃ tollit.

¶ De capitis diminutione. ¶ Cõtinuat qz q̃ tollit.

minutiõe plerumqꝫ perimit. ¶ Mã agnatio iuris ciuilis nomen est. Cognationis vero ius nõ omnibus modis cõmutat: qz ciuilis ratio ciuilia quidem iura corrũpere põt: naturalia vero nõ vticꝫ

De capitis diminutione.

¶ Hoc prãcipium non summat: qz breuet: et qz ponit diffi-

tpiuatō

Diuisio

Capitis diminutio

supra visū ē de legitia agnatorū tutela. vex qrius agnatiōis capitis diminutiōe corrūpit ·ℱ· fi. ē. ti. j. merito sequit videre de capitis diminutione. Porcus.

¶ Totus iste titul⁹ diuidit in quīq; partes Primo ponit quid sit capitis diminutio et ꝗtuplex sit. Scō de maxima capitis diminutione. ktio ō media. Quarto ō minima. Quito remouet certa dubia. Scā ibi. Maxima. tertia ibi. Minor ārta ibi: Mīma. ḋnta ibi Quib⁹ aūt Et hec diuisio sufficit licz alij aliter diuidant.

nitionem. Aretin⁹.

¶ Est autem capitis diminutio ꝑ oris status commutatio⁹. Eaꝝ tribus modis accidit Mā aut maxia est capitis diminutio: aut minor: quaz quidā mediā[b] vocāt aut mīma. ¶ Qui perdit ciuitatē et libertatē patitur maxīmā capitis diminutionem. Aretin⁹.

¶ Maxima capitis diminutio est cū aliquis simul ⁊ ciuitatem et libertatem amittit: quod accidit ī his qui serui pene efficiunt atrocitate sentētie: vel libertis[b] ingratis circa patronos condemnatis: vel q̄ se ad prehominis imo magis dei. Quid si interficiat pater? Rñ. idem. qz mors semper dei dispositione aduenit.

c ¶ Mediā. sic. ff. de au. ⁊ ar. le. qui lācē et. ē. de libertinis ·ℱ· libertinorum.

d ¶ Atrocitate est aūt atrox ⁊ dura hec sniaz iuste ferat vt ē. qui mo. ius ⁊c ·ℱ· pene autem: sz hodie ppt hmōi penas nemo ignu⁹ fit fu⁹. vt i aut. ō nup ·ℱ· si ꝟo. col. iiij. ⁊ ·ℱ· qō aūt pz⁹

e ¶ Libertis. s. condēnatis: vt subijcit. ⁊ q̄ dicit ingratis: al's ē ingrati. i. ingratitudis q̄ reuocatio fit p act. ingrati vt dicūt quidā: vt. C. ō li. ⁊ eorum li. l. fina. alias pe. vel per vtilem rei vendicōm alios ad instar donationis causa mortis que reuocatur: vt. ff. de dona. cau. mor. si mortis causa res. vel [quod est verius] accusatione vel actione extraordinaria per quam officium iudicis implorat⁹ : vt. C. de li. et eorum lib. l. non est. et fit hec reuocatio propter omnem offensam et etiam leuē vt. C. de li. et eorum li. l. ij. non autem fit propter omissionem obsequij. vt. C. de li. cau. solo nisi in casu vt cum denegat alimenta: vt. ff. de. li. agno. l. alimenta ·ℱ· imperatores. Nam tunc etiam occidere velle videtur eum: vt. ff. de li. ag. necare. et hoc nisi remiserit ius patronatus. tunc enim ex his solum reuocatur causis ex quibus et donatum vt in aut. vt liber de ce ·ℱ· illud. colla. vj. que cause sunt numerate. C. de reuo dona. l. vlti. et hec vera sunt cum quis ex volūtate propria manumittit: vt. C. ō li. et eorum li. l. j. sed si non ex voluntate non reuocaret: vt. C. de li. et eorum. li. l. j. Sed quid si manus in patronum iniecit? Respō. Dānatur ī metallum. si vero conuicia dixerit mittitur in exilium: vt. ff. de iure pa. l. j.

a ¶ Status hic stat⁹ ꝓsistit in trib⁹: ī libtate: ciuitate: ⁊ familia: cū enī ꝑmū i. libtatē q̄s pdit per ꝓsequēs et duo vltima perdit et tūc magnā ca. di. patit. cū ꝟo scōm pdit p ꝓsequēs pdit ⁊ vltimū. sz nō primū ⁊ tūc ōr media ca. di. Cū ꝟo vltimū pditur nō pduntur duo prima: et tunc minimam. ca. di. patitur: vt. ī. ℱ. j. ij. ⁊. iij. ⁊. ff. e. l. fi. sed. Pau. dicit statū hoīs. i. cōdictionē in q̄s plurimū pōt

b ¶ Cōmutatio. nō ergo accipitur hic ad litteram. vt dicatur capi. di. qñ caput abscinditur: sz qñ status mutat: vt. caput stat⁹ dicat: vt. ff. ad tercul. l. j. ℱ· capiti. sed videt hec

Bona diffinitio debet p uerti cū suo diffinito.

diffinitio nō puerti cū suo diffinito. nā morte patris filius mutat statum: qz fit sui iuris vt. ē. qui mo. ius pa. po. sol ·ℱ· j. non tamen dicit capi. minui. vt. ff. ad ma. si filiusfa. ·ℱ· fi. Sed dic subaudiri hic facto hoīs interuēiente vt emācipatiōe vel deportatione prīs vel simili mō: vl' etiā quasi facto. quod dico ppter filios arrogati: qz vna cū patre mutāt statū: vt. ff. e. l. liberos: ⁊. ē. ō adop ·ℱ· penul. ar. ꝓtra. in aut. consti. que de dig ·ℱ· palā: vbi nō ab hoīe sz a lege quis efficit sui iuris ? at morīēte patre non iteruenit factum

a ¶ Passi sūt. hic multa sūt necessaria: vt. ff. de ꝟb. perso. ℌ. pe.

b ¶ Interdictū. hāc penā in vsu nō habem⁹: sed eius loco succedit deportatio: vt. ff. ad l. iul. pecu. l. iij. nā ista r excōicatorū habebā tur qb⁹ talia denegāt: sed videt hūc eti am fieri ꝺuū: lz ℌ deneget: vt. ff. de var. cog. l. cognitiōnū in fi. ℨ. ſz pdit libertas: vt ibi ꝺr vt nō possit facere testm cui sic ē interdictū: vt ff. ō iniusto ru. test. si qs filio. ℌ. eius. non q fiat ꝺu⁹ vere.

Minor sine media capitis diminutō

c ¶ In insulā. sec⁹ si in metal lū: vt. ff. q. mo. ius pa. po. sol. ℌ. pene. i cāu tm et libertatē pdit dānat⁹ in insulā: vt. C. vt nēo pri. l. ij. ℌ. cū autē.

d ¶ Obiecti eē vt i arrogat. ſ.

e ¶ Vel ℨ al's est in lra. si fi = lius a patre e mācipat⁹ fue rit ē capite mi nut⁹. r ꝺm ℌ ē expō huj⁹ ver bi: vel eꝫ. al's vero hoc totū deest: et tunc idē subintelli go. Alij dicūt qñ sui iuris nō ē trāsfert i ptā tē alteri⁹: puta aui mrni: vel etiā prni: vt. ff. de adop. ℌ. sed hodie. q casus est cōtrarius illi qñ q sui iuris est in arrogationē dat. Sz ꝙre filiussa. cū emancipat capite minui ꝺr? Rñ. ppt imaginariā vēditionē q fiebat. vt. ff. qui. mo. ius pa. po. sol. ℌ. pterea. in prin. Sz cuz hodie non fiat hec venditio: vt. j. e. ℌ. cōtinetur videt q hodie nō minuat capite. sed certe ille sola nō erat rō imo r alia quia mutat familiā: vt. ff. e. liberos. i pn.

f ¶ Non minuitur. i. eius status nō mutat cū primo nullum habuerit statū: vt hic r. ff. e. l. liberos in fi. r l. se. sed cōtra est. C. ō bo. ꝓscri. l. j. ſz dic q ibi crimine capitali seruus accusat. i. tali qō eēt al's in libero capitale. Itē qd si quandoq; habuit caput q fuit libr nunc suus est r manumittat? Rspō. idē. q pzes tps consi dero. ac.

g ¶ Quib⁹ aūt. dixi aliquē a = liquo de trib⁹ modis capite minui: vt. ℌ. e. in princi. autē pzo sed.

h ¶ Cōstat. vt. ff. de se. l. iij. et hic si fuerit re motus propt turpitudinez: nō pōt iudicare vel testimonium dicere: vt: ff. ad. l. iul. re l. eadem. ℌ. j. et. ff. de sena. l. ij.

i ¶ Quod autem dictū est. ℨ. ti. pri. ℌ. fi.

¶ Passi sūt. hic multa sūt necessaria: vt. ℨ. de ꝟb. perso. ℌ. pe.

¶ Interdictū. hāc penā in vsu nō habem⁹: sed eius loco succedit deportatio: vt. ff. ad l. iul. pecu. l. iij. nā ista r excōicatorū habebā tur qb⁹ talia denegāt: sed videt hūc eti am fieri ꝺuū: lz ℌ deneget: vt. ff. de var. cog. l. cognitiōnū in fi. ℨ. ſz pdit libertas: vt ibi ꝺr vt nō possit facere testm cui sic ē interdictū: vt ff. ō iniusto ru. test. si qs filio. ℌ. eius. non q fiat ꝺu⁹ vere.

¶ In insulā. sec⁹ si in metal lū: vt. ff. q. mo. ius pa. po. sol. ℌ. pene. i cāu tm et libertatē pdit dānat⁹ in insulā: vt. C. vt nēo pri. l. ij. ℌ. cū autē.

¶ Obiecti eē vt i arrogat. ſ.

¶ Vel ℨ al's est in lra. si fi = lius a patre e mācipat⁹ fue rit ē capite mi nut⁹. r ꝺm ℌ ē expō huj⁹ ver bi: vel eꝫ. al's vero hoc totū deest: et tunc idē subintelli go. Alij dicūt qñ sui iuris nō ē trāsfert i ptā tē alteri⁹: puta aui mrni: vel etiā prni: vt. ff. de adop. ℌ. sed hodie. q casus est cōtrarius illi qñ q sui iuris est in arrogationē dat. Sz

cium participāduz venundari passi sūt

¶ Per deportationē vel aque et ignis interdictionē cōtingit media capitis diminutio. Aretinus

¶ Minor siue media capitis diminutio ē: cū ciuitas q̄dē amittit libertas ℵo retinetur: quod accidit ei cui aqua et ignis interdictū b fuerit vel ei qui i insulam c deportatus est.

¶ Per emācipationem vel arrogationē cōtingit minima capitis diminutio. h. d. Are.

¶ Minima capitis diminutio est: cū ciuitas retinet r libertas: sed stat⁹ homis ꝓmutatur: qō accidit i his q̄ cū sui iuris fuerint: ceperūt alieno iuri subiecti d esse: vl cōtra e veluti si filiussa milias a patre emācipatus fuerit est capite diminutus.

¶ Nemo pōt dici p dere quod nō habz vel sic. Priuatio p̄supponit habitum. h. d. Areti.

¶ Seruus aūt manumissus capite nō minuitur f: quia nullu3 caput habuit.

¶ Remot⁹ a dignitate nō perdit statū. hoc dicit. vel sic. Qui non turpiter a dignitate remouetur non dicitur capite minui. h. d. Areti.

¶ Quib⁹ autez g dignitas magis eꝫ status permutatur: capite nō minuūtur: et ideo a senatu motos capite non minui constat h

¶ Minima capitis diminutio nō tollit ius cognationis secus in maxima vel media. h. d. Areti.

¶ Quod autē i dictū ē manere cognatiois ius etiā post capitis diminutionē hoc ita est: si minima capitis dimi

a ¶ Cognatio.i. ius cognationis a ꝑ tore in ductū ex quo ad bo. pos. vocant pñ cognati.ff. de here.q̄ ab itest.§. admonēdi.

b ¶ Cognationis.i. ius succedendi ⁊ ad tutelā vocādi perit: sed ipsa cōsanguinitas non perit: vt ff. de reg.iur.l. iura §. quis. cū sit de iure naturali. vt. §. ꝺ iuna. §. pe. ff. ⁊ §. de nuptijs. illud ꝓtra Sed qualr cognatis defertur. ī mo agnat⁹: vt §. ti. j. in prin. Rñ. p⁹ agnatos: vt. §. ꝺ here.q̄ ab intest. §. admonēdi

c ¶ Si manumissus. aliud si restitut⁹ ſm Joh. vt. ff. ad tercul. l. j. §. q̄ mortis ꝓtra. ⁊ C. de sen. pas. l. fi. ff. ⁊ ff. de ff tab. l. j. §. fi. ⁊ l. ij. ff. Itē. contra ē in eo qꝺ hic dicit tolli ius cognationis ꝑ maximā ⁊ mediā capi. diminuti. ff. de rebus du. si cognatis. sed aliud in legato in q̄ vertitur ius naturale. vt. ff. e. l. legatū. vl ibi loquitur de cognatione iuris ciuilis q̄ ꝑ adoptionē cōstituit. vt. ff. de adop. l. q̄ in adoptionē. hic vero de naturali cognatione: vt ff. de gra. cogna. nō facile. §. j. ⁊ sic ibi de minima capi. di. loqꝺtur. Itē ff. de serui. cog. i fi. j. rñ. So. hic loquit in his q̄ primo fuerūt liberi ⁊ postea serui: qꝺ eorū delicto contingit. vñ nō debēt hr̄e cōmodū: vt. ff. solu. matri. si ab hostibus. §. j. ⁊. ff. de mino. l. papre. exuli. ibi indignū ⁊c. licet ibidē illa rō corrigatur. ibi vero semper fuerunt serui: vel illa noua corrigit istam: nā ex greca constitutione illa est extracta vt ibi dicitur.

d ¶ Sz ⁊ si i insulā. hic ponit exemplū de media. sed supra modo posuit exemplum de maxima.

e ¶ Cognatio. id est ius cognationis: vt. §. proxi. §. diximus.

f ¶ Pertineat. vt. §. ti. j. pri. respon.

g ¶ Gradu. facit ad hunc. §. ff. de le. iij. si plures: et. j. ꝺ le. ag. suc. §. si plures: ⁊. ff. ꝺ sepul. vio. l. iij §. si ad plures hodie vero ꝓ §. corrigitur: quia equaliter tam ad agnatos qꝫ cognatos defertur tutela sic hereditas vt in autē. de here. ab intes. §. ex his. colla ix.

ad eos tantū q̄ proximiores gradu⁹ sūt et si plures eiusdem gradus sūt: ad oēs ptiet: veluti si plres fres sūt q̄ vnū gradū obtinēt: isꝺ pter ad tutelam vocant.

De legitima patronorū tutela.

¶ Ex mente legis. xij. tabularū defert patronis tutela libertorū et regulariter vbi ē comodū hereditatis ad illū vadit on⁹ tutele. h. ꝺ. Are.

Ex eadē lege. xij. tabu. libertorum[k] et libertarū

b ¶ Si plures. alias isti duo ꝛsiculi desūt. Si plures sūt qui vnum gradum obtinēt isꝺ pariter ad tutelā vocāt sz ego habeo. accur.

¶ De legitima patronorum tutela. ¶ Quia supra visum est de legitima agnatorum tutela. verum quia est et alia que appellatur legitima ideo de ea tractaturus subdit de legitima patronorum tutela. Porcus.

Ex eadē. ¶ Et diuiditur in sex partes. Primo qualiter tutela libertorū patronis deferat. Scꝺo quō vocat et est legitima a lege. xij. tab. pueniēs. Tertio illud ꝓ rōem ꝓbat. Quarto ꝓfirmat ꝑ exēplū. Quinto exēplū ꝓbat ꝑ rōem. Sexto rōem declarat. Scꝺa ibi q̄ et ipa. Tertia ibi eo enim. Quarta ibi cū et agnatos. Quinta ibi. quia plerunqꝫ. Sexta ibi. ideo autē. Aretinus.

i ¶ Ex eadē. s. ꝑ interꝓtatiōez nō ex ꝛbis ei⁹ vt subijcit: ⁊. ff. de legi. tute. l. tutela. j. rñ.

k ¶ Libertorum. s. impuberum.

a ¶ Ad patronos. quocũq; modo manumittentes nisi libertas detur a lege. vt. ff. de legi. tu. tutela. vsq; ad. §. fina.

b ¶ Que et ipsa. q. d. non solũ alie quedã legitime sunt sed et ista.

c ¶ Legitima. scz ex mẽte legis nõ ex verbis: nõ tñ satisdãt nisi eoꝝ psone sint vulgares ⁊ minꝰ bõeste vt aut modꝰ tutele: qz magnũ pñmoniũ vl' magna tutela nimis: aut psõa qz suspecta vl' nõ diligẽs pupilli vel non hõesta: aut cã admittat. l. recipiat satisdationẽ vt. ff. e. l. legitimos. §. j ⁊ ij. licet alij legitimi idistincte satisdẽt: vt. ſ. de satisda. tu. §. j.

d ¶ Per iterp̃tationẽ. s. iurisc̃ultorum.

e ¶ Lex. s. xij. tabul. vt. ſ. de suc. li. j. rñ.

f ¶ Veteres. scz sapiẽtes.

g ¶ Legẽ. s. eã dẽ. xij. ta.

h ¶ Vocat. s. lex. xij. tabu. vt. ſ. de leg. agna. suc. §. j.

i ¶ Jussit. vt. §. de le. ag. tu. j. rñ. ⁊ sic notabis ꝑ q̃ vbi est eadẽ equitas idem ius dz statui sic. ff. ad. l. aquil. l. illud. ⁊. ff. de fur. l. j. §. j.

k ¶ Plerũq; q̃re ꝑ dicit stati subijcit. ⁊ facit ad hãc regulã. ff. de re. iu. l. ꝓmnaturã. ⁊ ſ. ꝑ ẽ ẽhen. emp. §. cũ aũt. ⁊. C. de fur. l. fi. §. sed cũ in scda ⁊. C. de cadu. tol. l. j. §. p secundo. alias est. §. p nõ scripto. et. ff. de pert. ⁊ commo. rei ven. l. id quod.

l ¶ Tutoꝝ. et ita apud aliũ est hereditas et apud aliũ tutela. s. agnatũ vel cognatũ vt ꝑ ⁊. ff. de le. tu. l. j. §. j. Jtem minoꝝ viginti quinq; annis manumittens succedet in hereditate vt patronus: non tamẽ erit tutoꝝ: vt. ſ. de fidu. tu. in fi. et. C. de le. tu. l. vlti. §. fi.

¶ De legitima parentuꝫ tutela. ¶ Quia ꝓtinuatio supra visum ẽ de legitia patronoꝝ tutela. verum quia ẽ et alia que legitima appellat vt parentum. ideo de ea subdit. porcus.

¶ Exemplo diuiſ Diuiſio ditur in tres partes. Primo q̃ tutela q̃ defertur emãcipatori est similis illi que defertur patrono. Scõo q̃ etiam est legitima. Tertio exemplificat. Scõa ibi. Que et ipsa. Tertia ibi. Nam si quis. Aretinus.

m ¶ Exemplo. recepta scz per interpretationẽ iurisc̃ultorum: vt superioꝝ cum desinebat esse agnatus nisi cõtracta fiducia emãciparet. qõ hodie semp presumitur. vt. §. ꝺ le. ag. suc. §. fi. vñ hodie est sp legitimus.

n ¶ Tutoꝝ erit. s. qui emancipauit. si ipse est maioꝝ. xxv. annis: vt. ſ. ti. j. in fine. ⁊ facit ad ꝺ. §. quibꝰ mõis ius pñie po. soluit. §. ⁊ ꝓterea si impubes. ⁊. ſ. titu. j. pzi. rñ.

De legitima parentum tutela.

¶ Ex extẽsione iurisc̃ultorũ pf emãcipãs ẽ legitimꝰ tutoꝝ filio emãcipato. h. d. Aretinus.

Exẽplomꝑ patronoꝝ recepta est et alia tutela. ¶ Que ⁊ ipa legitima vocat. Mã si quis filiũ aut filiã nepotẽ aut neptẽ ex filio et deinceps impuberes emancipauerit: legitimꝰ eoꝝ tutorⁿ erit.

ptiuatō ¶ De fiduciaria tutela. ¶ Continuat ad pcedētes ꝺ ordine. Supra viſū eſt de legitima parētū tutela. Verū qꝝ alia ē q̄ fiduciaria appellatur. ideo ꝺ ea tractatur⁹ intitulauit de fiduciaria tutela.

Diuiſio ¶ Est et alia diuidit in q̄ncꝫ ꝑtes. Prio ponit dictū Secūdo illud exēplificat Tertio pōit diuerſū in filio pfoni. Quarto diuerſitatſ rōez aſſignat. Quīto ponit aliꝺ dictuz. Scōa ibi Mā ſi. Tertia ibi. At qui. Quarta ibi. Qm̄. Quinta ibi. Ita tñ. aſ.

De fiducia = ria tutela ¶ Defuncto patre vel auo legitimo tutore impuberis emācipati alius liber virilis ſex⁹ et maior. xxv. ānis erit fiduciarius tutor nō legitimus: ſecus in filio patroni qui erit legitim⁹ tutor liberti vt patronus. h. d. Aretinus

a ¶ Est et alia tutela. i. alio noie vocata.

b ¶ App ellat. ꝺ qua dicetur. j. §. q̄ ꝺfucto

c ¶ Impubes. nā ſi pubes nō erit eorū curator legitimus. vt. ff. ꝺ excu. tu. l. amiciſſimos. §. luci⁹. ar. ℨ in aut. vt bi q̄ ob. p. §. j. col. vi. Jo.

ꝺ ¶ Manumiſerit. i. emācipauerit. vt. ff. qñ acti. de pecul. eſt an. l. j. §. j. ⁊ facit. ℨ. ti. j. ⁊. ff. eo. tutela. §. ſi. et. l. ſequen.

è ¶ Quo. ſ. pfata. q̄ erat tutor filioꝝ et nepotū

f ¶ Si liberi. q̄ remāſerūt i ptāte pris. Idez puto ⁊ ſi filij fuerūt emācipati: ſi aūt tā impuberes q̄ puberes remāſerūt in ptāte ipo iure recidūt in ptātē ſui pris illi qui filij ſūt ſz ffres recidūt in tutelā fiduciariā ſp: vt. ℨ. q̄. mo. ius pa. po. ſol. §. j. ⁊. ℨ. de tutel'. §. pmiſſū

g ¶ Filiorū ſuoꝝ. ſ. nepotū defuncti.

b ¶ Sororis. Sed certe frater videt eē legitim': vt. C. de excepti. l. aduerſus q̄ eſt ℨ. ſed certe q̄ fiduciari⁹ eſt: legitimus eſt p interpōnē: ſz aliud nomē habeat. ſ. fiduciari⁹ ⁊ illum reſpectū hāduit ibi: vt legitimū fiduciarium appellaret.

i ¶ Atqui. p certe: alias atquin. ⁊ tūc dic ut pro ſed ⁊ quin p certe: ⁊ ē oppoſitio q̄re filij pronoꝝ ſūt legitimi: vt. ℨ. de le. pa. tu. j. rñ. ⁊ iſti filij nō ſic. ad qꝺ rñdet. Qm̄ filius ⁊c. Sed hec rō nō tenet niſi iter fratres q̄ ñ ꝺcunt recidere i ptātē fratrū ſuoꝝ: ſz filij. i. nepotes erāt recaſuri in poteſtatē: ergo i tutelaz legitimā Sz rñdeo nō recidunt filij iure hereditario in ptātē: ſed iure paternitatis ⁊ filiationis. At ſerus⁹ ſi nō eēt manumiſſus iuſ hereditario erat futur⁹ ſeruus apō filios ꝺñi ⁊ niſi eēnt heredes nō eēnt ꝺñi: ſed filius ⁊ ſi nō ſit heres pris tñ filiū ſuū in ptāte hz: vt. ℨ. q̄. mo. ius pa. po. ſol. §. j. Erat ⁊ alia rō iure veteri: qz emācipatiōe tollebat ius agnatiōis minima ca. di. etiā inter patrē et filiū niſi eēt emācipat⁹ cōtracta fiducia etiaz nedū inter fratres: vt. C. de legi. tu. l. iiij. ⁊. ℨ de le. agna. tu. §. ff. ſed hodie corrigit vt. ꝺ. l. C. ⁊ j. de le. ag. ſuc. §. ff. vnde dicūt q̄dam: vt azo hodie fiduciariā eē legitimā ex verbis et ſnia. l. xij. tabu. ex quo hec ſcōa ratio ceſſat: ſz pt dici ℨriū: qz remanet pria. forſan facili⁹ ⁊ meli⁹ habebit intellect⁹ toti⁹ ti. ſi dixerim⁹ ſolos ffres tutores fiduciarios ſuoꝝ fratrū ⁊ nūcꝫ filioꝝ ſuoꝝ ⁊ exponam⁹ textū in principio filiorū ſuorū. ſ. defuncti. vel ffris ⁊c. exponat vel p id eſt. vt ſit ſenſus q̄ liberi virilis ſexus pfecte etatis ſint tutores fiduciarij fratrū ſuorū q̄ſūt filii pris defūcti vt

deiceps ipuberes mãumiſerit⁹ legitimã nãciſcit eoꝝ tutelã. Quo⁶ defūcto ſi⁶ liberi virilis ſex⁹ ei⁹ exiſtãt: fiduciarij tutores filiorū⁸ ſuorū vl fratr⁹ vl ſororꝭ⁵ vl ceteroꝝ efficiuntur. ¶ At q̄ patrono legitimo tutore mortuo: liberi quoꝫ ei⁹ legitimi ſūt tutores ¶ Quoniã filius q̄dē defuncti: ſi nō eſſet a viuo patre emãcipatus: poſt obitū eius ſui iuris efficeretur: nec in fratruz poteſtatem recide =

notũ est: & hoc euidẽter apparet p rõnẽ quã subiũgit textꝰ: vbi sola de fratribꝰ mẽtio fit.

a ¶ Recideret. dicũt quidã q si nõ esset emãcipatꝰ nõ erat futurꝰ i potestatẽ prĩs. & sicut erat prĩs et ideo emãcipatꝰ nõ ita erit apud fratrẽ sic̃ erat apud patrẽ p mo i simili tutela. Jo.

b ¶ Nec in tutelam. i. legitimã & fiduciariã. libertꝰ enĩ est in ptate filij patroni iure hereditario filiꝰ in ptate patris iure prie po. Accur.

c ¶ Perfecte. idest. xxv. ãnis nã quotiẽs fit mẽtio de etate pfecta vel ō maiore annis de. xxv. ãnis intelligit. vt. C. ō his q̃ ve eta. ipe. l. fi. & ff. de leg. iij. cum filio. ℈. filio.

d ¶ Cõstitutio vt. C. de le. tute. l. fi.

e ¶ Precepit scilicet vt sit p fecte etatis. et ẽ ratio: vt. ff. ō excu. tu. ℈. mĩnoref. xxv. an. Accursius.

ptinua- ¶ De attilião tutore. ¶ Az supza visum est de testamẽtaria tutela & sub sequẽtur de legitima. Verũ q̃ cessãte testamẽtaria & legitima opus ẽ, quidere ō datiua

Diuisio Sideo subdit de attiliano tuto. poz.

J cui. ¶ Totus iste titulꝰ diuiditur in quattuoz ptes. Primo põit ius antiquũ circa donationẽ tutoris. Scõo põit ius nouũ Tertio ius nouissimũ. quarto põit nouũ ca

ret[a] ideoq̃ nec[b] i tutelã. Libertus aũt si seruus mãsisset vti q̃ eodẽ iure apud liberos domini post mortez eius futurꝰ esset. ¶ Jta tamẽ hi ad tutelam vocant si perfecte[c] sint etatis: qõ nostra cõstitutio [d] in omnibus tutelis & curationibꝰ obseruari generaliter precepit[e].

De attilião

tutore[f]: et eo q̃ ex lege iulia et titia dabatur. ¶ Deficiẽte testamẽtario et legitimo tutore oli datiuus dabat ex lege attilia per pretorem cũ tribunis in ciuitate: in prouincijs per presides ex lege iulia et titia. h. dicit ꝑm. Aretinũ.

sũ: videlicz q̃ naturali eĉtate cõuenit ĩpuberes esse sub tutoribꝰ et q̃ finita tutela tenẽt ad rõem reddendã. Scõa ibi. Sed hoc iure tertia ibi: nos aũt. q̃rta ibi: impuberes. Jtẽ ꝑma subdiuidit in alias quattuoz ptes primo ex quibus legibus tutor dabatur deficiẽte omni tutore testamentario et legitimo & a q̃bꝰ dabat. Secũdo q̃n testamẽtario dato sub p dictiõe vel in diẽ puero tutor deb. tertio q̃d si testamẽtariꝰ tutor sit captus ab hostibus. q̃rto quomõ iste leges ab vsu recesserũt & cãm ppt quã. Scõa ibi Sed & si. Tertia ibi: Ab hostibꝰ. Quarta ibi: sed ex his.

f ¶ De attilião tutore. i. de eo tutore qui dabat p legẽ factã ab attilio. vt in textu exponitur.

g ¶ Si cui. s. ex testamẽto. nã q̃diu testamẽtaria tutela supest nõ ẽ locꝰ alij Jtẽ nec legitima nã nec datiua tũc locũ habet vt. C. q

h ¶ Et maiore. i. [da. tu. po. l. si sorores. duobꝰ. Erãt ei tres vt ar. C. de offi. ꝓto. l. secũda. & ff. de ori. iu. l. ij. ℈. hisdẽ tpibus.

i ¶ Ex die certo. vt a paschate i aĩa sis tutor

k ¶ Poterat. et hodie datur: vt. ff. de test. tu. l. si quis sub pdictione.

l ¶ Nemo. nam si vnꝰ de pluribꝰ heredibus

adierit valz tutela: vt. ff. de test. tu. l. si nemo. Idem in libertate in testamēto relicta: vt. ff de testa. manu. l. testamēto. §. testamēto.

a ¶ Existebat. sz qđ si null⁹ fuit institut⁹ cū pupillo: sed tm̄ pupill⁹ ē heres: ꝑ hoc dici q̄ auctozitate iudicis adeat. vt. C de iure ꝺli. l. si ifanti. et extūc valebit tutela et incipit tutoz administrare.

b ¶ Desinebat. ille q̄ sic erat dat⁹ i subsidiū desinebat: cū testamētari⁹ venit vt subiecit.

c ¶ Condictio ꝺ tutoz tacite vsq̄ ad dīē vl̄ ꝺdictionē existentē dat ex ꝑsse nō ꝓt vt ff. de re iudi. l. actus.

d ¶ Petebat. nec erat locus legitime. vt. ff de le. tu. l. j. §. si apud.

e ¶ Qui ꝺsinebat. i. iste talis q̄ erat dat⁹ in subsidiū.

f ¶ Postliminij. q̄ iure etiā oīa alia recuperat. vt. ff. q̄. mo. iuspa. po. §. si ab hostib⁹. nec ꝺ administrat⁹ iterī tenet ꝫ reuersus. vt ar. ff. si q̄s cau. l. iij. §. item si q̄s.

heres existebat[a] tandiu ex eisdē legib⁹ tutoz petēdus erat q̄ desinebat[b] esse tutoz: si ꝺdictio[c] existeret: aut si dies veniret: aut heres existeret. ¶ Impedimēto superueniēte tutoꝛi testamētario qđ tm̄ sperat tolli de iure cōi dat iteri tutoz a iudice q̄ desinit eē tutoz ipedimēto testamētarij cessāte. Ar Ab hostib⁹ q̄q̄ tutore capto: ex his legib⁹ tutoz petebat[d] q̄[e] desinebat esse tutoz si is q̄ capt⁹ erat in ciuitatē reuersus fuerat. nā reuersus recipiebat tutelam iure postliminij[f]. ¶ In lege attilia: et in lege titia nō cauebat ꝺ satisdatione tutoꝛ: iō ex his desierūt tutores dari. ꝺ. di. Are.

g ¶ Sed et hīs. nūc recitat scōm ius. nam q̄t tuoꝛ sūt iura que hoc titulo notari possunt.

h ¶ Legibus. s. attilia et iulia et titia. vt. §. eo. ti

i ¶ q̄ primo. alias q̄ primū. [tu. in pn.

k ¶ Ex inquisitiōe. s. inq̄rēdo facultates coꝛ Quid i⁻ an sint pares oneri adiūcto: vt. j. de excu. tu.

§ sed et ꝓpter. Itē bona quersatio req̄rit vt et alias in pfe arrogatoꝛe. ff. ꝺ ado. l. nec ei. §. eoꝛ. et. §. de ado. §. cū aūt.

l ¶ Mā supradict⁹. bñ ꝺco q̄ desierūt p has leges tutoꝛes dari postea q̄ ꝓsules dederūt ex inquisitiōe et bonū fuit ꝓpter duas rationes q̄s ponit. Nam ꝓ quia et.

¶ Sz ex[e] his legib⁹[h] tutoꝛes pupill⁹ desierunt dari: postea q̄ primo[i] ꝓsules pupillis vtriusq̄ sex⁹ tutores ex inq̄sitiōe[k] dare ceperūt: deiñ ꝓtoꝛes ex ꝓstitutiōib⁹. ¶ Mā supradict⁹ legib⁹ ne q̄ de cautiōe a tutoꝛib⁹ exigēda rem salua pupillis foꝛe[m] ne q̄ de ꝓpellēdis[n] tutoꝛib⁹ ad tutele administrationē: q̄q̄ cauebat. ¶ De iure nouo rome p̄fect⁹ et p̄toꝛ i, puicijs pñs vel mgist⁹ ei⁹ iussi si facultates pupilli nō sūt magne dāt tutores. are. ¶ Sz hoc[o] iure vtimur vt rome quidē p̄fect⁹[p] vrbis: vel prętoꝛ p̄m suam iurisdictionē[q]: in ꝓuincijs autē p̄sides ex inquisitione tutores crearēt[r] vl̄ magi

m ¶ Foꝛe. hanc cautionē prestāt tuto. et cu. vt. ff. rem. pupil fo. l. nō q̄st. §. j. et. l. sed et si ad speciem.

n ¶ De ꝓpellēdis. s. capt⁹ pignoꝛib⁹ vt. j. ꝺ latisda. §. pe.

o ¶ Sz hoc iure vtimur hoc est tertiuz ius qđ erat tpe iustiniani. et hodie est q̄rtum additū qđ ē. j. proximo. §.

p ¶ Prefect⁹. ad p̄fectū coꝛ gnatiōes cria lēs: ad ꝓtoꝛes ciuilia negocia vēiebāt. vt pz. ff. de offi. p̄ vr. p totū ti. et. ff. de of. ꝓto. p totū ti. sz tutelā ꝺabat vter q̄ vt hic. Judex criallis ꝓtuoꝛ rē dare

q ¶ Jurisdictionē. p̄fecti vrbis est iurisdictio vsq̄ ad. c. miliaria. sed prętoꝛ rome tm̄ vt. ff. de offi. p̄. vr. l. j. §. cū vrbē. et i fūma azo. de offi. ꝓto. ꝺabūt q̄ eū et ei qui est de sua iurisdictione vt statim in p̄side notabis.

r ¶ Crearēt. s. eū q̄ est de sua iurisdictiōe ꝺabit: vt. ff. de tuto. et cur. da. ab his. l. ius dādi.

in trib⁹ loc⁹ po- test pu- pill⁹ tu- torē pe- tere.

Si ꝝo ibi nō inuēiebāt idonei: ēt i alio loco ḡret. et ꝓsidi nūciabit. vt. ff. e. l. diu⁹. Ite ei q̄ sit de sua iurisdictione vel rōne originis: vel rōne possessiōis vel rōne domicilij. vt. ff. e. l. j. §. vl. ꝛ. l. diu⁹. Si aūt in altero hoꝝ triū locoꝝ non inuenit: sz in quarto loco reducendus est ad alterum locū de his trib⁹: ꝛ ibi tutelā accipiat. vt. C. qui pe. tu. vel cu. l. j.

a Utrum datō tutele deleget

¶ Jussu. ergo delegatur sed contra. ff. de tu. ꝛ cu. da. l. nec mādāte. sz ibi mādatū est qđ nō ipoꝛtat nec̄itatē. ℞ iussus q̄ ipoꝛtat vt. ff. qđ iussu. l. j. §. j. et. ff. mā. l. j. vel ibi erant magne facultates pupilli ℞ pue. sed ēte ꝛ si sit pue adhuc vī idez nā datio tutele est mixti imperij. vt. ff. de tutel'. l. muto. §. tutor] datō vbi dī q̄ tutor] datō illi soli ppetit cui nomiati ℞ dedit vel lex vel senatusco. vel ꝓnceps: ḡ nō pōt delegari. vt. ff. de offō eius cui mā. ē iur. l. j. j. rñ. sz dic q̄ nō ꝑt delegari nō hñti iurisdictionē: sed hñti sic: vt. ff. e. l. ius dādi. vt hic dī. sz que sūt magne facultates. ℞ñ. quinq̄ginta aurei. vt. C. de defen. ciui. l. j. vel decem libre auri vt in auc̄. de ap. §. ij. vel. ccc. aureoꝝ: vt in auc̄. de defē. ciui. §. ꝛ iudicare. colī. iij. vel veri⁹ vsq̄ ad quingētos soli dos sūt pare: si vltra sūt magne: vt. j. ꝓxi. §.

strat⁹ iussu ᵃ ꝓsidiuz: si nō sint magne pupilli facultates.

¶ Hodie si pupilli facultates sint vsq̄ ad q̄ngētos solidos possūt dari tutoꝛes a quocūq̄ mgr̄atu etiam sine iussu ꝓsiduz aliq̄ assistēte epō. ꝓstita tamē cautiōe rē pupilli saluā foꝛe q̄ periculo recipiētiū ꝛ nō iudicū est. Are tinus.

¶ Mos aūt ꝑ cōstitutionē ᵇ nr̄am ꝛ huiusmōi difficultates hoīm resecātes: nec expectata iussione ᶜ ꝓsidū disposuim⁹: si facultates pupilli vel adulti vsq̄ ad quingentos solidos ᵈ valeāt. defensoꝛes ciuitatū vna ᵉ cū eiusdez ciuitatis religiosissimo ātistite: vl ᶠ alias publicas personas: idest mgr̄at⁹ vel iuridicū alexandrine ᵍ ciuitat] tutoꝛes vel curatoꝛes creare: legitima cautela secūdū eiusdem cōstitutionis noꝛmā p̄restanda videlicet coꝛū periculo ʰ q̄ eā ⁱ accipiūt

¶ Æquum est vt regatur impubes qui nescit se regere: et finita tutela ratio tutele reddi debet. h. d. Are.

¶ Impubes ᵏ aūt in tutela esse naturali iuri ˡ conueniens est: vt is q̄ perfecte etatis non sit: alterius tutela regatur. Cuz ergo pupillorū pupillarūq̄ tutoꝛes negocia gerunt ᵐ: post puberta tem ⁿ tutele iudicio ᵒ

b ¶ Per ꝓstitutionē. quā nō habem⁹. Ac.
c ¶ Jussione. i. delegatione siue p̄cepto. Nā in hoc differt a mandato: qz mandatū ex voluntate est. sed iussus necessitatis: vt. ff. quod iussu. l. j. §. ij. ꝛ. ff. manda. l. j.
d ¶ Solidos. i. aureos. vt. j. ō pe. te. li. §. fi. q̄ rū septuagita ꝛ duo faciūt libram auri. vt. C. de suscep. ꝛ argu. quotiēs li. x.
e ¶ Vna. idest simul.
f ¶ Vel alias. hoc quādo extra ciuitatem vt in municipio. nā mgr̄atus municipalis dabit.
g ¶ Alexandrine. hoc quando tutoꝛ dat i ciuitate alexādrina.
h ¶ Periculo. s. tabellionū ꝛ aliozū non vero ꝓtoꝛuz maiozū iudicum qui habēt ptātē dādi tūr: vt j. de satisdat. tu. vel cur. §. pe. et §. fi. qui sunt contra.
i ¶ Eam. scilz satisdationē.
k ¶ Impuberes. hic §. est generalis ad omnes ti. p̄cedētes ti. de tutelis.
l ¶ Juri. idest equitati.
m ¶ Gerūt. alias egerūt. i. gesserunt.
n ¶ Pubertatē. sed ꝛ añ si finita tutela fuerit ꝑus: vt. ff. de tute. ꝛ ra. di. l. nisi finita. al's. i. ni si esset finita tutela nō nascit actio tutele: sz alie actiōes nate sūt sz nō exercēt. vt. ff. ō tutel' ꝛ ra. dis. l. si tutoꝛ §. l. fi. ꝛ. l. Sed nō dañ.
o ¶ Judicio. i. actiōe tutele que datur in sim

plum ⁊ propter dolū ⁊ culpā latam ⁊ leuem Est ⁊ alia actio qua tutor tenetur. ſ. de rationibus diſtrahendis: ſic enī nominatur vt. ff. de cōtra. ac. tutelis. l. ij. ⁊ dak in duplū ⁊ propter dolum tantū: ⁊ in duplo continek rei p=ſecutio por tamen cōtra tutorē ⁊ contra heredes: poſterior contra tutorē tantū. vt. ff. de tu. et ra. di. l. j. §. penulti. et. l. ij. Item vna intentata altera ōnegatur licet plus ſit in ea ⁊ ecō=tra. ſecūi actione tutelex furti vt. ff. de tu. ⁊ ra. diſt. l. j. §. in tutela.

¶ De auctoritate tutoris.

ptiuatō ¶ Dictus eſt. s. qualiter tutores creātur hic quādo creati ſunt qualiter ſe regere ō beant ⁊ auctoritatem preſtare. Aretinus.

Diuiſio ¶ Auctoritas aūt tutoris ē quibuſdā cāis neceſſaria[b] pupillis eſt: in quibuſdā nō eſt neceſſaria: ¶ Ut ecce ſi q̄d dari ſibi ſtipulent non eſt neceſſaria tutoris auctoritas. Quod ſi alijs p̄mittāt pupilli neceſſaria eſt tutoris aūcs. ¶ Māq placuit meliorem q rationem reddent.

De auctoritate tutor. ¶ Vbi pupillus alij obligat vel minuit patrimoniū ſuū eſt neceſſaria tutoris auctoritas. h. d. Aretin.

Auctoritas[a] autez tutoris in quibuſdā cāis neceſſaria[b] pupillis eſt: in quibuſdā nō eſt neceſſaria: ¶ Ut ecce ſi q̄d dari ſibi ſtipulent non eſt neceſſaria tutoris auctoritas. Quod ſi alijs p̄mittāt pupilli neceſſaria eſt tutoris aūcs. ¶ Māq placuit meliorem q dem condictionem licere eis facere etiā ſine tutoris auctoritate: deteriorē vero nō aliter q̄q cū tutoris auctoritate. ¶ Vñ i his cāis ex q̄b⁹ obligatiōes mutuena ſcūt: vt in ēptiōib⁹: vēditōib⁹: locatiōib⁹: ꝓductiōib⁹: mādat: depoſit[e] ſi tutoris auctoritas nō interueniat ipi quidē q̄ cū his ꝓtrahūt obligant[f]: at inuicē pupilli nō obligantur. ¶ Pupillus nō poteſt hereditatē adire de iure ciuili vel prętorio vel ſenatuſcōſulto trebellianō ſine tutoris auctoritate: etiā ſi ſit lucroneq. Accurſius.

b ¶ Neceſſaria in duobus caſib⁹ obligat pupillus ſine tutoris auctoritate. ff. de acti. et ob. l. furioſis. vbi. ſcilicet ex re actio venit.

c ¶ Prōmittāt. q̄ tunc eſt veriſimile q̄ male agant. et facit ad hoc. j. q̄buſ ali. li. vl' nō. §. nūc admonendi. ⁊. §. ſed ecō trario⁹. j. de iuti. ſti. §. pupillus. ⁊. ff. de acquir. re. do. pupillus. ⁊. ff. de pac. cōtra ius Idem de muliere ſup dote paciſcente. vt ff. de pac. do. l de dle. Idē in alīntario trāſigēte: vt. ff. ō trāſactio. l. cū hi. §. q̄d ergo. Item facit. C de cōtrahē. ⁊ cōmi. ſtipu. l. neq.

d ¶ Vēditionibus. ſi aūt pupill⁹ petat rez ex venditione repellit excēptiōe doli mali: niſi preciuz dare velit. vt. ff. de rei ven. l. ſi id quod. §. vlti. in fi.

e ¶ Depoſit. pupill⁹ tñ doli capax tenek depoſiti ſi q̄d doli p̄miſit vel locupletior fact⁹ ſit. vt. ff. depoſiti. l. j. §. in pupillum.

f ¶ Obligātur. ⁊ ſic no. q̄ contractus claudicat quandoq̄ vt hic ⁊. ff. de. ac. empti. iul. §. ſi quis a pupillo. ar. cōtra. ff. de arbi. l. litigatores. §. pe. ⁊. fi. et in aūc. de nō eli. ſcō nup. §. proſperimus. Item hoc eſt vez niſi locupletior ſit pupillus alias excipitur ſi agat. ⁊ contra eum poterit agi. vt. ff. de admi. tu. §. ſi minores. ⁊. C. pro emp. l. fi. ⁊. ff. eo l. j. §. j. et de reſcin. ven. ſi id quod. §. fi.

a ¶ Auctoritas. vt. C. de contra. ⁊ cōmit. ſti. l.

Heredi tas.

a ¶ Hereditatē que ex testamento vel ab intestato defertur. s. iure ciuili: vt. ff. ō heredi. pe. l. i. ij. et. iij. et hereditas ē successio in vniuersum ius quod habuit defunctus tēpore mortis sue deducto ere alieno: vt. ff. dever. si. l. nichil.

b ¶ Bonorum possessionem. ex testō. vt fm tabulas vl' ab intestato vt vñ liberi et similes que sunt omnes de iure pretorio: vt ff. de bo. pos. ℌ. quos autē et est bonorum possessio ius persequēdi retinendiq; pri monij qō cuiusq; fuerit cū is mortur: vt. ff. de bo. pos. l. iij. ℌ. bonorum hoc tamen in bonorum possessione fallit. in casu cum pupillus non habet tutorez tunc enim pretor auctoritatē tutoris potest supplere. vt. C. qui admi. ad bono. pos. l. bonorū Idem in hereditate: vt. C. de iu. delibe. l. si infanti. in fine.

Bono rū pos sessio.

Duo ca sus in q bus iu dex sup plet de fectū tu toris.

c ¶ Ex fideicōmisso. vt per se. cō. trebel. vt ff. de fideicō here. ℌ. sed qz. Idem dico et si bona velit recipere causa seruandarum libertatum: cum et ibi possit timere damnuz: qz est successio in vniuersum ius: vt ff. per quas perso. no. acqui. ℌ. fi.

d ¶ Tutoris. i. administratoris cui administratio sit concessa in testō: alioquin nō valz nā et si ab eo q̄ tutelā nō gerit scies aliū gerere emā: dominus non efficiar vt. ff. e. l. iiij. Itē nūq̄d curatoris pupilli sufficit auctas ad adeundam hereditatem vel bo. pos. delatam pupillo? ℜespō. nō: vt. ff. de appel. cū in vna. ℌ. tutor vsq; in fi. legis.

Itē pupilli p̄t hꝫe curatorē.

e ¶ Lucrosa sit. i. appareat lucrosa: ne occasione lucrose adeat dānosam. quia adeundo oneratur legatis ꝛ fidei cōmissis et alijs oneribus. ꝛ ita obligatur: sed non potest obligari sine tutoris auctoritate: vt. s. e. in pri. vel si obsciatur cessante causa. ꝛ c̄. hec ratio accidit q; hereditas nō sit onerosa et ad ea que frequentius accidūt iura adaptantur vt. ff. de le. ꝛ senatusco. nam ad ea.

f ¶ Me vllum. Est et alia ratio etiam si sit lucrosa. quia litibus et sumptibus vexaretur: vt. ff. de. mi. l. minoribus. xxv. an. ꝛ his eisdē etiam rationibus nec in iudicijs ciuilib⁹ vel criminalibus potest eē sine tutoꝛ auctoritate: vt. C. si aduersus rem iudi. l. cū et minores. et C. de aucto. p. clarum nisi in quattuor casibus: vt in pse sessione momentanea: vt ℌ pōt i C. si per vim vel alio modo l. j. ꝛ C. qui legit. pso. l. momētanee. Item in violato thoro minoꝛ sine curatore accusat vt. ff. de adul. l. si marit⁹. ℌ. lex. fz hoc in adulto. Item si veniam etatis impetret. vt. C. ō his qui ve. eta. im. l. j. et. ij. Item in interdicto. de li. ho. exhi. vt. ff. de li. ho. exhi. l. q; et lex. ℌ. sed si mulier.

Pupillꝰ sine tutore qñ ℌ pōt i iudicio esse.

Hereditatē adire: neq; bonoꝝ possessionem petere: neq; hereditatē ex fideicōmisso suscipere aliter possunt: nisi tutoris auctoritate quāuis illis lucrosa sit: nevllū dānū habeant ¶ Tutor presens debet auctoritatē interponere alias nō valet. h. d. fm. Areti. ¶ Tutor aūt statum in ipso negocio presens debet auctor fieri: si hoc pupillo prodesse existimauerit ¶ Post tempus vero vel per epistolaz interposita auctoritas nihil agit.

g ¶ Dānū hēāt. qz fort e bē es alienū latēs

h ¶ Auctor fieri. i. probare et laudare quod fit per pupillum. vt. ff. e. l. etiam.

i ¶ Existimauerit. non enī ꝓpellitur. primo qz est iniquum. secundo qz tenetur pupillo damnum resarcire tutor: vt. ff. e. l. si tutor. alias filius non potest adire hereditatem sine voluntate patris vt. C. de bo. que libe. l. finali. ℌ. penul.

k ¶ Post tps. s. non modicuz alias valet auctoritas. vt. ff. de acqui. here. si quis michi. ℌ. iussum que est contra. ꝛ est ratio quia vidētur ineſſe que in continenti fiunt: vt. ff. si cer. pe. l. lecta.

¶ Per epistolam. nota caute et redde singula singulis. nā dixerat duo. scilicet statiz ad quod refertur post tempus ꝛ c̄. Item in ipo negocio presens ad quod refertur hoc per epistolam que inter absentes mittitur vt infra de obliga. ex consensu. ℌ. fina. Idez et si alio modo inutiliter auctorizetur: vt. ff.

e.l.j.§.fi.et.l.sequenti.

a ¶ Judiciū.s.rei.vendi. vel alterius psonā Utr in lis vel realis act.pter actionē tutele vel ne ter tuto go.ges.q̄ p̄ tutorem erit dāda que durante rē et pu of.non datur:vt.ff.de tu.r ra.dis.nisi finita. pillum §.fi.et.l.si cū possit eē adhuc r idē i iudiciū. vtili generali nego.ges.que datur contra curatorē adul tis:vt.ff.ō ad mi.tu.l.cū cu ratore r.C.de admi.tu.l.ij. r l.ratiões. Sz certe nec alie videtur iteri posse intēdi vt ff.ō tu.r ra.dis .l.sz ñ dātsz il lud intellige vt ipsemet ex erceat nō dā tur:sz p cura torē sic:vt hic dicit. Ytē nū quid hec cor recta sunt ho die p autē.vt in auk. vt hic qui ob.per.re.mi.§.j.colla.vj.cū nullus cre ditor vel debitor possit esse tutor vel cura tor? respon.sic.nisi in tutore testamentario in quo poterit adhuc hodie hic.§.loqui:cū fides talis tutoris ab ipso testatore sit com probata:vt.j. de satisda. tuto. vel cu.§.j. et C.de episcopali audien.ō creationibus. vl' idem in eo quod in aliis. vt in preō. auten. diximus.sed magis credo contrarium: vt dixi in auten.vt hi qui ob.per.re.§.j. Item r circa reales actiones hunc.§.hodie fac mus loqui.cum in eis nō sit obligatio vnde autē.cessat:vt.j.de ac.§.j.

b ¶ In rem suam.et pupilli que sua dicitur cum bene administrat:vt.ff.ō furtis.l. inter dum.§.qui tutelam.

c ¶ Auctor.facit ad hoc.ff. de verbo. signi.l. quod diximus et.C.ne quis in sua causa.l. vna: r. C. de testibus.l. omnibus.et .ff.e.l. v.j.rūso.ar.ptra.C.ō fideico.ll.l.fi.ibi iudex

¶ Tutor nō pōt auctorare pupillo cuz eo litigāti:sed dād^9 est curator cuius officiū finitur finita li te.h.d.fm. Areti.

¶ Si inter tutorez pupillū ve iudiciū agendū sit:qz ipe tu tor in rem [b] suam auctor [c] esse non pōt: nō p torius tutor vt olim [e] constituitur: sed curator [c] in locū eius datur [f] quo curatore interuenien te iudicium peragi tur:r eo^8 peracto cu etē.ne sequerek incōueniens vt in eodē negocio esset actor et reus.

d ¶ Ut olim.nam olim in tali casu dabatur tutor pretorius qō hodie nō est:vt hic dicit

e ¶ Sed curator.C.de in lit.dā.cu.l.j.

rator esse desinit.

Quibus [b] modis tutela finitur.

¶ Tutela finik pubertate pupilli: que in masculo est statiz cōpleto.xuij.anno: in femina.xij.h.d. Aretinus.

Pupilli pupilleqz cuz puberes esse ceperint a tutela liberantur.

¶ Pubertatem aūt veteres quidē nō solum ex annis:sz etiā

f ¶ Dak.et iusto vt.ff.de tute.l.iij.§.idem cassius.

g ¶ Et eo.s.iudicio.

¶ Quib^9 modis tutela finitur ¶ Dictū ē ptius de igressu tutor r.ē.ti.j.de pgressu. r stat de fine sic est i opib^9 nature i gress^9 pgress^9 r finis. Areti.

Pupilli. ¶ Totus iste titul^9 diuidit in .vij. ptes. nā prio ponit qlik pubertate tutela finik:r q̄ sit pubertas. Scdo qliter arroga tione vel deportatiōe vel fuitute pupilli vl' tpis finitiōe. ktio qlik morte pupilli vl' tutor? qrto capit? diminutiōe tutor?.qnto et mima diminutiōe pupilli.sexto ppk aduētū tpis vel pdictōis.septio pp reuocationē fctāz ō tutore.scda ibi.itē finik.ktia ibi silr mō.qrta ibi:sz r capit?.qnta ibi.sz pupilli.sexta ibi p̄tea.septia ibi ōsinūt.itē prīa sbdidit i tres.nā prio pōit qlik tutela finiak pubtate.scdo qlik pubtas accipiak ō iure antiq.tertio qlik de iure nouo.scda ibi pubertatē.tertia ibi nra aūt.

Diuidit

h ¶ Quibus modis tutela finitur. hic videndū ē qb^9 mōis tutela finiak.nouē modos ponit:pubtate:arrogatiōe r fuitute:pdictōe: morte:capit? diminutiōe.si ad certū tps datus sit r sit finitū tps:suspitiōe:excusatione. vñ ¥. Suspitio:crimē:mors:pdictio:status etas. Tps:causa: solēt tutele pōere metas

i ¶ Pupilli.sūt q̄ ō ptāte prīs ipuberes exi erūt vel morte vel emācipatiōe. vt.ff.ō ver.

ſi.l.pupillos.j.rñ.lz ipropꝛie dicaꝫ aliqñ pupillus q̃ ẽ in ptãte: vt.ff.deverb.ob.l. ſi.§.ſi pupillus. Ac.

a habitu.i. aſpectiõe vtrũ hꝛet barbam vnã vl̃ alterã vt.§.inuit. ⁊ facit.ff.ꝺ mio.l. mioꝛ.xxv. an. adito pꝛeſide ex aſpectu. ⁊c̃ et nõ pꝛo opi. Mar. q̃ fm cõ ſciẽtiam dicẽbat iudicẽ debere iudicare ⁊ facẽ.ff.ꝺ feri. l.ij. in fi. ⁊.ff.ff. fini. reg.l. ſi iꝛruptiõe.§.fi.

b Hoc ẽt.ſ.q̃ ſit iudicãꝺ p aſpectum impudicum.

c Cõſtitutõe vt.C. quando tu. vel cur. eẽ deſi.l.fi.

d Credãt. facit ad hoc. ſ̃. de nup.j.rñ.

e Adhuc impuberes. i. in pupillari etate adhuc exiſtẽtes vt ẞ.et. ff.ꝺ adop. nec ei.§.eoꝛ: et ẞ cũ pſenſu oĩm tutoꝛ. vt.C.ꝺ auct. pſ.l. fina.

f Redigat. ex ingratitudine ſi ſit doli capax: non autem ex venditiõe: qꝛ ñ niſi ſit maioꝛ. xx. an. poteſt per venditionem fieri ſeruus: vt ſ̃.ꝺ iu. pſo.§.pe. contra. eſt. C. de inoffi. teſ.

ex habitu corporis i maſculis exiſtimari volebant. Noſtra aũt maieſtas dignũ eſſe caſtitate noſtrozũ tẽpoꝛ exiſtimãs bene putauit: quod in feminis etiam antiquis impudicũ eſſe viſum ẽ: id eſt inſpectionẽ habitudis coꝛporis: hoc b etiam in maſculos extendere. Et ideo noſtra ſancta pſtitutione c promulgata: pubertatẽ in maſculis poſt. xiiij. annũ cõpletũ ilico initiũ accipẽ diſpoſuim9: antiq̃tatis normaz in feminis bene poſitã ſuo ordine relinquẽtes: vt poſt. xij. annos cõpletos: viripotẽtes eſſe credãtur d.

Arrogatione: deportatiõe: ſeruitute vel captiuitate pupilli finit tutela. h. ꝺ. Are.

Itẽ finit tutela ſi arrogati ſint adhuc e impuberes vel deportati Item ſi in ſeruitutẽ pupillus redigatur f: vel ſi ab hoſtib9 captus fuerit.

Tutela ꝯdictionalis finit euentu cõdictionis. h. ꝺ. Aretinus.

Sed et ſi vſq̃ ad certã cõdictionẽ datus ſit tutoꝛ teſtamẽto g eq̃ euenit vt deſinat eſſe tutoꝛ exiſtẽte condictione.

Morte naturali pupilli vel tutoꝛis: tutela finitur.

Similimodo finit tutela morte h vel pupillozũ vel tutoꝛũ.

Itẽ capitis diminutiõe tutoꝛis maxima vel media vel etiã minima pupilli omnis tutela finitur. minima aũt tutoꝛis ſolũ legitima finitur. h. ꝺ. Areti.

Sed et capitis diminutiõe tutoꝛis pq̃ libertas i vel ciuitas k eius amittit: omnis l tutela perit Minima autem capitis diminutiõe tutoꝛis veluti ſi m ſe in adoptionẽ ꝺederit:

l.ſi.quis.§.fina. ſed ibi de eo dicit qui doli capax non eſt.

g Si ſcꝫ ad ẽtam. i. ſpecificatam vt qñ titi9 erit pſul.

h Teſtamento. nota q̃ dixit. in teſtamẽto. nam a lege vel iudice non ſic: vt.ff. de reiu.l.actus.

i Morte naturali. naz de ciuili iã dixit ſ̃.pꝛoxi.ſ. vbi dixit ꝺ depoꝛtato et ſeruo facto p ingratitudinẽ: quia moꝛs oĩa ſoluit. nedum tutelaz vt in auten. de nup.§. deinceps col. iiij.

k Libertas. et tũc maxia.

l Ciuitas: et tũc media: vt ſupꝛa de ca. ꝺi.§. maxima et.§. minoꝛ.

m Oĩs tutela etiã teſtamentaria vel datiua cuz ea que ſunt iuris naturalis tollãtur: vt.ſ̃. de ca.ꝺi.§. quod autem.

n Si ſe i adoptiõez. ſz emãcipatione filij legitia tutela non finitur: qꝛ filiusfami. legitimus tutoꝛ eſſe non poteſt: cum ſcilicet pꝛ eũ pcedat vt.ſ̃. de ca. ꝺi.§. fi. niſi i caſu: vt

cum manumittit seruum maternum delatū sibi: vt. ff. de legi. pa. tu. §. sed forte. et tūc defertur cum sui iuris erit: vt. ff. fami. hercis. si marītus.

a ¶ Legitima. sed quare hec legitima tantū perit? Rñ. qz agnatio perit mīma ca. di. vt supza de legi. ag. tu. §. fi. z legitima int agnatos tantum consistit: vt. ff. de legi. ag. tu. j. rñso.

b ¶ Cetere. s. testamētaria z datiua fz. W vel azo.

c ¶ Licet mīma. vt quia detur in arrogationem: vt. ff. e. §. j.

d ¶ Ad certuz. idem si ad incertuz temp⁹ s. ad condictionē vt supza. e. §. sed et si q̄ pdictio ad esse z ad nō esse se habere potest: vt. j. ff. verbo. obli. §. pdictiones.

e ¶ Excusant. s. imperpetuum: vt qz mutus: quod dic vt. ff. de mio. l. verum. §. ex facto. nā si ad tempus nō desinunt esse tutores: vt. j. de excu. tu. et cu. §. itē qui rei pu.

f ¶ Inferius. vt infra de suspect. tuto. per totum: et. j. de excusa. tuto. et cura. per totum Et nota q̄ eisdē modis finitur cura si quos habeant pupilli curatores: et eodem tēpore: vt. C. quando tu. vel. cu. esse de. l. j. Adultorum vero curatores tunc finiuntur cū virilem vigorem compleuerit mīnor. s. xxv. annos: vt. ff. de mi. l. j. in. fi. et. j. titu. j. pzi. rñ. nisi ad certam causam vel speciem fuerint datinam et tunc finito negocio finitur officiū: vt §. ti. j. §. fi. Item curatores aliorum: vt. §. ti. j. §. furiosi. et §. sed z mente captj. tunc desinunt quādo sanam mētē predicte p̄sone recipiūt: vt. ff. de cur. fur. l. j. §. j. z §. fi.

legitima[a] tantū tutela perit: cetere[b] nō pereunt. ¶ Sed pupilli et pupille capitis diminutio licet[c] minima sit: omnes tutelas tollit ¶ Tē porālis tutela tempore aduenīente finit. An. ¶ Preterea q̄ ad[c] certuz tp̄s testamēto dant tutores: finito eo deponunt tutelam.

¶ Qui remouētur a tutela propter suspitionē: vel qui un perpetuū excusāt tutores esse desinūt. h. d. Are. ¶ Desinūt aūt tutores esse qui vel remouētur a tutela ob id q̄ suspecti visi sunt: vel qui ex iusta causa sese excusāt[e]: z onus administrande tutele deponūt secūdū ea que inferius[f] pponemus.

De curatoribus.

¶ Curatores dant adultj vsq̄ ad vicesimūquintū annū cōpletū: et ab illis magistratib⁹ a q̄bus tutores. nō aūt testamēto dant: dati tñ cōfirmant inuitis aūt nō dant nisi ad litē. h. d. Areti.

¶ De curatoribus. ¶ Finita tutela pupilli indigent curatoribus. ideo de ipis subdit.

Masculi[g] q̄dē puberes et femie viripotētes vsq̄ ad vicesimūquintū annū cōpletuz curatores accipiūt: q̄ licet puberes sint: adhuc tñ huius etatis sunt vt sua negocia tueri ñ possint. ¶ Dant aūt curatores ab eisdez magistratibus[h] a q̄b⁹ et tutores. Sed curator testamento

Masculi. ¶ Totus iste titul⁹ diuidit i tres partes pzincipales. Prio ponit de curatoribus datis puberib⁹. Secūdo de datj ill' q̄ laborant alīq̄ morbo vl vicio. tertio ō curatorib⁹ datis pupill'. Secūda ibi furiosi. Tertia ibi. Interdum. Item pzima pars diuidit i tres partes. p̄mo qualit puberib⁹ dant curatores. Scōo a quib⁹ dant. Tertio an inuit⁹ q̄s cogat curatorē accipere. Scōa ibi. Dant. Tertia ibi Item inuiti areti.

g ¶ Masculi. vicesimūquintū an. nisi ipetrēt a p̄ncipe venīā etatis: masculi i. xx. an. femie i xviij. vt. C. de his q̄ve. eta. impe. l. j. et. ij.

h ¶ Magistratib⁹. i. a p̄tore: p̄side, pcōsule p̄-

fecto egypti: vt. ff. de tu. ꝛ cu. da. ab his. l. j. Itē a pfecto vrbis ꝛ a defē. ci. vel iuridico alexādrie: vt. s. ō attil. tu. ℈. pe. al's fi. ꝛ i auk. de defen. ciui. ℈. nulla. col. iij. et de offi. pre. vrb. l. j. ℈. solent.

a ¶ Sz dat⁹ de facto.

b ¶ Pretoris i. in vrbe.

c ¶ Presidis. in prouincia.

d ¶ Nō accipiunt sec⁹ in tutore: vt. ff. de tuto. et cura. da. l. nec non ꝛ de tutelis. l. ij. vt diximus s. de tutel. ℈. est autē. Itez videt ptra. ff. de mino. l. j. in fi. sz qō ibi dicit non pmitti eis adultꝫres suas añ vicesimū quītū annex est vt sint rata q̄ fiūt per eos: pmittunt tñ vt hic sz restituūt vt ibi ꝛ ℈. de act. ℈. si quis agens.

e ¶ In lite. tūc eñ cogit: sed pupillus in lite nō cogit vt ff. de tute. l. q̄ hz. ℈. si pupill⁹ qō exponevt ibi

f ¶ Curator. q. d. non dubites de hoc licz aliud sit in tutore: vt. s. q̄ da. tu. pos. ℈. certe.

g ¶ Furiosi quoqꝫ ꝛ pdigi nota hos duos accipere curatorē a lege alij oēs sūt datiui: vt caute hic colligit. et. ℈. pri. ℈. ꝛ. C. de epis. audi. l. de creationib⁹. Accur.

h ¶ Sed solēt. s. agnatis deficientib⁹ vel non habilib⁹ pstitutꝫ: vt. C. ō cu. fu. l. fi. ℈. sinautē.

i ¶ Dare curatores. et hoc rōne furoris vel demētie: nisi iste persone sint minores. xxv. annis: et tūc rōne etatis tutores vel curatores recipiunt: vt. ff. de tutel. qui habet. ℈. qō

nō datur: sed⁹ datus cōfirmatur decreto pretoris ᵇ vel presidis ᶜ. ¶ Item inuiti adolescentes curatores non accipiūt ᵇ preterq̄ i litem ᶜ. curator ᶠ enim ꝛ adcertam causā dari pōt. ¶ Furiosis ꝛ prodigis licet maioribus dātur a lege curatores agnati: illis deficientib⁹ a iudice dādus ē curator. Hē te captis ꝛ alijs qui morbo perpetuo laborant curator a iudice dādus est. h. d. Ar. ¶ Furiosi⁸ quoqꝫ ꝛ prodigi licz maiores. xxv. ānis sint tamē in curatiōe sūt agnatorum ex lege

aūt. Itē nisi sint i ptāte vt. C. de curato. fur. l. fina. ℈. primo.

k ¶ Dandi sūt. scz ab his quos mō in superiori. ℈. diximus.

l ¶ Mō sit idone⁹. vel rōne paupertatꝫ: vl' qz non est industriosus vt decet: fidel' tñ ē et diligēs: ali⁹ as repelleret prozsus: vt. ℈. de suspect. tuto. ℈. penul. et fina. ꝛ. C. ō suspectis tuto. l. pietatis. ꝛ bñ dico curatores et non tutores ꝛc.

m ¶ Dari ñ potest. fallit hec regula in casi b⁹ sex vt si det tutor loco tutoris surdi vel muti vel furiosi: vt. ff. de tutel. l. penulti. Item et si habet tutorē rō nererū vnius prouincie: poterit hre aliū ratione reruꝫ quas habet i alia prouincia vt. ff. de excu. tuto. l. ppt̄ litem. alias lege licet. ℈. fina. et. C. in quib⁹ ca. tu. ha. da. tu. pos. l. fina. Item et mater anteq̄ nubat tutrix existens alium petit tutorem dari vt in auk. de nup. ℈. si vero tutelam. Sed ratio est qz abire nunc sperat: vt. C. cōmunia de le. l. fina. ℈. ij. Item et quādo ad tēpus est relegatus vel excusat⁹ vel remotus: nam interim tutor dat: vt. C. in quib⁹ ca. tu. ha. l. pe. Item si quis tutor sit apud hostes non vt seruus: sed vt legatus vel transfuga alius datur: vt. ff. de tute. l. si quis tutor. Itē si reipublice causa absit potest ali⁹ dari: vt ff. de tutelis. l. quesitum et. ff. de suspectis tu.

duodecim tabulaꝝ sed ʰ solent rome prefecti vrbis vl' ptores ꝛ i puicijs pūides ex inq̄sitōe eis dare ⁱ curatores. ¶ Sz ꝛ mē te captis ꝛ surdis et mutis et qui perpetuo morbo laborāt (qz rebus suis supesse nō possūt) curatores dandi ʰ sunt.

¶ Si tutor pupilli cuiuscūq̄ generis sit: nō est idoneus: vl' si ad tēpus excusatur datur pupillo etiaz curator. h. d. Areti.

¶ Interdū aūt ꝛ pupilli curatores accipiūt. vt puta si legitim⁹ tutor nō sit idone⁹: qm̄ habenti tutorē: tutor dari ᵐ nō

Habenti tutorez dat tutor in sex casibus.

toribus.l.iij.§.si quis abfuturus. Sed ſm. Pla. in his omnibus caſibus tutor pro curatore accipitur: & hec regula non fallit. Sz cum littera in omnibus ſupradictis legib⁹ de tutore faciat mentionem ab ea non diſcedam⁹ vt.ff. de le.iij. non alit: & .ff. de exerci. l.j.§.igit. Sz que eſt rō cuz vbiq; dari poſſit curator habenti curatorem vel tutorē. ſed tutor non pōt dari habēti tutorē? Reſpondeo q; tutor qui prius dabatur habebat plenaz poteſtatem.ſ. ti.iij.§.dat⁹: et ſ.ō tutelis.§.j. ita q; alium ſecum in eadē plenitudine admittere non poteſt: ſed non ſic in curatore qui reb⁹ datur: vt.C. de nup. l.in copulandis. Unde tutor auctoriſatur hereditati adeunde: quod in curatore pupilli non eſt: vt.ff. de ap.l.cum in vna.§.tutor. Sed nonne tota die inuenimus vnum pupillum plures habere tutores: vt.C. de diui.tu.l.iij? Reſpondeo illud eſt quādo ſimul dant. nam quedā fiunt ſimul bene q̄ non valent ſi fiunt ſeparatim vt duoz reorum obligatio vt.ſ. de duobus reis ſtī.§.j.

Quare habēti tutorez tutor dari ne quit

pōt. ¶ Item ſi teſtamēto dat⁹ tutor vl pōtore aut pōſide idoneꝰ nō ſit ad adminiſtrationem nec tī fraudulenter negocia adminiſtret: ſolz ei curator adiungi. Itē loco tutorū qui nō imperpetuū ſed ad tempus a tutela excuſātur ſolent curatores dari. ¶ Si pupillus ſit infans vel abſens: et tutor infirmitate vel alia neceſſitate impeditur pōt actor pupillo pſtitui. h. d. Are. ¶ Dō ſi tutor aduerſa valitudine vl alia neceſſitate impeditur quominus negocia pupilli adminiſtrare poſſit: et pupillus vel abſit: vel infans ſit: quem velit auctorē peri=

a ¶Item ſi teſtamēto. poſuit exemplum de legitimo: nunc de datiuo & teſtamētario minus idoneo.

b ¶Idoneus. i. ſufficiens.

c ¶Ad tempus. excuſatur enim aliquis quādoq; imperpetuū: quādoq; ad tēpus: vt patet per multa exēpla.ſ. de excu.tu. et cu.§.j. et quaſi per totū titulū.

d ¶Curatores. vel etiam tutores vt.ſ. pro.§. dixi ſcilicet prout iudici videbitur: vt.C. Queſtō in quibus ca.tu.ha.l.j.et.iij. Sed quid ſi tutor pupillo non ſit: an dari poſſit curator? Reſpondeo ſic vt argu. a contrario ſenſu ſumitur: vt.ff. de tuto. & curat. da. ab. l. curator quod eſt validum. ff. de offi. eius cui man. eſt iuriſdi. l.j.§. huius rei. niſi ſit contrarium legi. l. nemo. C. de iuriſdi. omnium iudi. vel ratioīi naturali: vt. C. de epiſ. et clericis. l. conuenticulas.

e ¶Aduerſa valitudine. i. infirmitate que valitudini ſanitati contraria eſt.

f ¶Neceſſitate. vt quia longo tēpore abeſt futur⁹ eſt: vel ſua maiora negocia habz p̄tractare: vel alias ſimiles neceſſitates: vt.ff. de pcura. l. filiuſſa.§. fin. et. l. ſe. et. l. poſt litem: & l. ſe. vſq; ad. l. q̄ omnia. Et niſi huiuſmodi neceſſitas ſit non pōt ſm quoſdam: vt. C. qui da. tuto. vel curato. poſ. l. curatorem: et. l. curator: immo certe et ſi que cūq; alia ſit iuſta quoquo modo: vt. ff. de adminiſtratione tu. decre. et hec eadē ſūt in curatore vt. C. de ap. ſ. actor.

g ¶Abſit ſi enim preſens ſit et habet intellectum etiam procuratorem cum auctoritate tutoris facere poteſt: vt. C. de procuratoribus. l. neq;.

h ¶Velit ſcilicz tutor. Et qui hic dicit actor alias adiutor dicitur: vt. ff. de tute. l. ſolet alias curator: vt. ff. de tuto. et cu. dat. ab his. l. in omnē. alias procurator vt. C. de procur. l. neq;. Et nota hic varia nomina eorum qui aliorum facta agunt. vt actor: vt hic iam dictum eſt. Item tutor qui datur pupillis. ſ. de tutelis.§. eſt autem. Item curator qui datur adultis vel etiam furioſis vel ſimilibus vt.ſ. e. in prin. et.§. furioſi: et.§. ſed et mente captis. Item procurator qui aliena gerit negocia cum mandato vt. ff. de procuratoribus. l.j. Itē negociorum geſtor qui ſine mandato gerit: vt infra de obligationib⁹ ex quaſi contrac.§.j. Item iconom⁹ cui res mus

Actor Tutor Curator Procurator negociorum geſtor Iconomus

De satisdatione tutoꝝ vel curatoꝝ xxvviii

ecclesiastica gubernanda mãdatur ab epis-
copo cum consensu fratrum vel capituli. vt
Hypo- C. de sacrosan. ec. l. iubemus: et. C. de epi. et
crisarij cle. l. omnes. §. hunc em̃ proculdubio. Itẽ
idem dicitur hypocrisarius: vt in autẽ. quo-
modo oportz epi. §. non aliter: et. §. necꝫ
autem: et. §. si vero vt preser
tim. Item sin
dicus qui sic
grece dicitur
latie singulo-
rũ causas di-
cens: vt. ff. de
mune. et ho-
nori. l. mune-
rum. §. defen-
sores. quãdo-
qꝫ tamẽ actor
et sindicꝰ pro
eodem ponũ-
tur: vt. ff. qꝫ cu
iuslꝫ vniuer. l.
j. §. Quibus ꝛ
§. pe. et. l. item
eoruꝫ. §. acto
rit. facit ad ℔.
ff. de auctori.
tuto. vel cu. p totũ. vel etiã dicꝫ differũ vt
ibi notatur. ſ. in dicta. l. quod cuiuslꝫ vni-
uer. ꝛc.

culo ipsius tutoris:
pretor vel qui proui
cie p̃erit decreto cõ
stituet.

De satisdatione tutoꝝ vel curatoꝝ

Ptiuatõ dos tutores vel curatores ratiõe etatis: ne
tamen. ꝛc. Accursius.

¶ De satisdatione tutoꝝ. ¶ Diximus dan

Diuisio QEtamen ¶ Totus iste titulus diui-
ditur in tres partes principales. Pri-
mo ponit qui teneantur satisdare ꝛ qui non
Secundo qꝫ illi qui nõ tenentur satisdare si
satisdant preferuntur socijs in administrati
one. Tertio qui officiales teneantur de sa-
tisdatione nõ exacta vel non idonea. Secũ-
da ibi. Sed ꝛ si. Tertia ibi. Sciendũ. Item
prima subdiuiditur in duas partes. Nam
primo ponit regulam. Secundo ponit du-
as fallentias. Scõa ibi. Sed hoc.

a ¶ Ne tamẽ consumant. in totum.
b ¶ Diminuant pro parte.
c ¶ Pretor. sic et prefectus vrbis et preses
prouincie: vt. ℟. ti. j. §. ij.
d ¶ Satisdent. rem pupilli sal. fo. vt diximus
℟. de tutel. §. fi. scz cũ fideiussore vt. ff. rẽ pu-
pil. sal. fo. l. nõ quasi. in prin. ꝛ ff. de pretoſti..
l. pretorie: et ff. q̃ satisda. eo. l. j.

sunt negocia a cura
toribus tutoribꝰ ve
cõsumantur[a] vel di-
minuant[b]: curet pre
tor[c] vt et tutores et
curatores eo noie
satisdẽt[d] ¶ Sed hoc
non ẽ ppetuũ[e]. Naz
tutores testamento
dati satisdare non
coguntur. qꝛ fides
eorũ et diligẽtia ab
ipso testatore ap p-
bata[f] est. Itez ex in
q̃sitiõe[g] tutores vel
curatores dati satis
datiõe nõ onerãtur
qꝛ idonei[h] electi sũt

e ¶ Perpetuum. i. generale. sic. C. de e-
dẽ. l. edita. alias pro tempore ponit: vt. ff. pro socio. l. j. ꝛ infra de ver. ob. §. at si qs. Perpetuum Perpe tuum

f ¶ Approbata est idem in curatoribus i testamẽto datis licet curatores non dẽtur i testamẽto regulariter. tamen si dati fuerint confirmant decreto pretoris vel p̃sidis. sic. ℟. ti. prori. §. ij. et tunc liberant a satisdãdo vt tutores vt ℔ et. ff. de pfir. tut. l. si filio: et. l. in pfirmãdo: ꝛ. l. se. et. l. vtilitatẽ. secꝰ in dato a mre: vt. ff. de pfir. tuto. l. j. ad fi. legis. alias. C. e. ti. l. j. sed quare secus? Rñ. quia firmuz est consilium patris et non matris: vt argu. j. qui. ali. li. in fi. j. rñ. et. j. de iniu. §. j. et quod dicit in testamento idem in tutoribus in codicillis datis dicã: vt. ff. de test. tute. l. iij. alias l. iij. et facit ad hoc. C. de epi. au. de creationibus.

g ¶ Item ex inquisitione i. dati a iudice cũ inquisitione: vt supra de attil. tu. §. sed hoc iure.

h ¶ Idonei scz presumptione iuris: contra quam non admittitur pbatio in ptrariũ. sed p̃sumpti si contra apparet tenebitur ille qui dedit vt eo. §. sciendum. Sed hoc fallit in curatore furiosi qui satisdat si non habeat idoneam substãtiam: licet sit cũ inquisitiõe datus vt. C. de cura. fur. l. fin. §. Sed si quidem. Contra rem nõ admittit pbatio

et.§.si vero non talis. Item debent iurare isti omnes bene agere. id est non pretermittere vtilia et non facere inutilia: vt in auk. vt hi.qui ob.res.per.mi.§.fina.colla.vj. Si ergo nec testamentarij nec datiui satisdant qui erunt illi qui satisdant? Respon. legitimi: nisi in casu.s.patronus pro liberto. vt ff. de le.tu.l. legitimos.§.j. Item. datiui quando non fiunt cum inquisitione: vt. C. de auten. pres. l. fina. et nisi satisdent non administrant vt. C. de tu. vel cura. q̃ sat. non de. l.j. et fi. ꝛ ꝑm hoc

Quadruplices sũt tutores

sũt q̃ttuor gña tutor. s. testamentarij. Item legitimi. Item datiui cũ inquisitione: item datiui sine inq̃sitione vt dictum est.

¶ Sed si.

Diuisio

¶ Diuidit in q̃ttuor ptes. prio q̃ ptutor tenetur tutori satisdare: vt i administratione preferatur. Scdo quid fiet si null⁹ ex cõtutoribus. vult satis offerre de indẽnitate. Tertio q̃d agendũ cũ tutores discordãt in eligendo. Quarto extẽdit ad datiuos dictũ in testamẽtarijs. Scda ibi. Q̃ si nemo. ter tia ibi. Sinautẽ. q̃rta ibi: Idẽ ꝛ i pl̃ib⁹. are.

a ¶ Sed si ex testamento. duo ponit ꝛ vnũ tm̃ nũc prosequit. s. de testamẽtario: sz in fi.§. dicit d̃ alio. Item hec eadẽ in curatoribꝰ plurib⁹ locũ h̃nt. vt. ff. de admi. tu. l. iij.§. q̃ in tutoribus. Item quid in legitimis? Rñ. idem

¶ Si fuerit plures tutores dati ex testamẽto vel ex inq̃sitione potest vn⁹ offerre satisdationẽ et solus administrare: nisi etiã ali⁹ voluerit satisdare. Si aũt null⁹ satisdat: ille sol⁹ geret quẽ testator elegerit vl̃ maior ps eor. Et si discordãt cogent a iudice concordare. h. d. Are.

¶ Sed si ex testamẽto vel inq̃sitiõe duo plures ve dati fuerit põt vn⁹ offerre satisdationẽ de idẽnitate pupilli vel adolescẽtis: ꝛ ptutori suo vel curatori p̃ferri vt sol⁹ administret. vl̃ vt cõtutor aut cõcurator satis offerens preponat ei: vt et ip

cũ sit eadem ratio ne deteri⁹ negocia p plures exerceant. vt. ff. d̃ administra. tu. l. si plures.§. apparet ergo. Unde vsus. Segnius expediũt cõmissa negocia plures.

b ¶ Vel satisdare. sic .j. d̃ iurt. sti.§. alteri i fi.

c ¶ Ascriptum s. in testõ vel aliter apparz eius volũtas euidenter: q̃ dixit in satisdatione quis preferri d̃bet quod si nõ fuerit ascriptum quẽ maior ps elegerit illegere debet.

d ¶ Maior ps. dũmodo oms velit per vnũ administrare alias enim nõ compellerentur: sed omes gerere possũt si velint. vt. ff. de admi. tu. si plures.§. fi. et l. vel in ptes. Et nota h̃ argu. q̃ statur maiori parti. sic. ff. de pac. l. iurisgen.§. vl. et. l. maiorem. et. l. precedente.§. fi. par. cꝛ. ff. de testib⁹ l. iij.§. ij. ibi. alias numerus testium. cꝛ. arg. ꝓtra. ff. de serui. pre. l. per fundũ. ꝛ. ff. ꝓmunia pre. l. fina.

Statur maiori parti. c. j. eẽ de his que fi. a maiori parti. c.

e ¶ Edicto pretoris. s. quod nõ habemus.

f ¶ Partes suas. i. se ꝛ officiales suos ꝛ milites iusticie. Sz cur nõ ꝓmittitur fortune vt alias. C. commu. de le. l. fina. j. respon. ꝛ.§. de pupilli lega.§. optionis? Rñdeo. nõ ita alteri⁹ factũ ñ ꝓpriũm. ꝛ cõcor. huic. ff. de le. j. l. hmõi.§. tune cõ fina. et. ff. de vsufru. l. si cuius.§. sed si inter duos. Arg. contra in eo. titu. leg. quotiens dum

Questio

duobus.j.responso.

a ¶ Idē ꝛ ī pluriḇ⁹.i.p oīa vt.§.nisi qꝛ hic a testatore nō potuit scribi quis gereret: cū nichil dixerit de tutela.nā nō darentur ex inquisitione si essent testamentarij: vt.§.de attil.tu.j.rñ.

Diuisio ¶ Sciendū. ¶ Diuiditur in quattuoꝛ partes ¶ Primo qꝛ officialis conuenitur subsidiaria actione. Secundo quando et in quibus casib⁹ teneatur Ertio ad hefdes extēdit Quarto ponit nouū casum. videlicet qꝛ tutoꝛ cogitur satisdare. secūda ibi. subsidiaria . tertia ibi. que quidem.quarta ibi. quibus constitutionibus. Aretin⁹.

pluribus[a] ex iquisitōe dat⁹ cōprobādū est:idest vt maioꝛ ps eligere possit: p quē administratio fiet.

¶ Qui tenetur accipere satisdationem a tutoꝛe si non recepit vel min⁹ idonee tenetur subsidiaria actōe:q̄ etiā trāsit cōtra hefdes.et pōt tutoꝛ vl curatoꝛ cogi satisdare etiā capt⁹ pignoꝛib⁹.h.d. Are. ¶ Sciendum aūt nō solum tutoꝛes vl curatoꝛes pupillis vl adult⁹ ceteriq; [b] personis ex administratiōe rerū teneri:sed etiā i eos q̄ satisdationem accipiunt[c] subsidiariā actionē esse: que vltimū eis[d] p̄sidium possit afferre ¶ Subsidiaria[e] autem actio dat⁹ in eos: qui vel oīno a tutoꝛib⁹ vel curatoꝛibus satisdari nō curauerint aut non idōee[f] passi essēt caueri. ¶ Que q̄dē[g] tā ex p̄tudētū respōsis[h] q̄ ex p̄stitutionib⁹[i]

Si vero plures:et tūc aut omnes gesserūt tutelam aut curaꝝ:aut nullus:aut alter tm̄. ¶ Primo casu omnes cōueniuntur ante magistratum. vt.ff.de admi tu. Lucius.§.pe. et de magistra. cō.l.duo. Jn scō idem: vt ff.de admi.tu. si plures. Jn tertio subdistingue:aut fuit diuisa tutele administratio per iudicē vel testatoꝛē aut non. primo casu pro sua gestiōe q̄libet tenetur: et non pro alterius. et postea magistratus in subsidium. ff. de admi.tu.l.lucius.§.pe.ꝛ. C. de diui.tu. l. ij. sz tamen ī quattuoꝛ casibus vnus pro alterius parte.tenetur tamen p⁹ magistratū. s. si tutoꝛē vt suspectū remouendū nō remouit vel tarde remouit vl remouēdo iura pupilli pdidit vel non exegit satisdationē rempu. sal. fo.cum videret euz non soluendo.vt in dicta.l.C.de diui.tu.l.ij ꝛ.ff.de admi.tu.l.lucius.§.pe.scō cāu cōuenīt pro gerēs.scō magistrat⁹.tertio nō gerēs nisi i dictis q̄ttuoꝛ casib⁹ vbi cōuenitur etiā q̄ nō gessit ante magistratū: vt.C.ō diui.tu.l.ij.ꝛ.ff.de admi.tu.l.ēt.ꝛ.l.emilius ī fi.ꝛ.l.tres tutoꝛes.ꝛ dixi in.l.j.ff.ō.tu.ꝛ rō.distra.et in.l.j.C.de transactio.

b ¶ Ceteriscꝫ vt furiosis et mēte captis:vt.§ ti.j.§.furiosi. et.§.sed et mēte captis.

c ¶ Accipiunt vt magistratus. quod dic vt dixímus.j.e.§.neqꝫ autem.

d ¶ Eis.s.pupillis et similibus.

e ¶ Subsidiaria.s.tutele vtilis cōtra eū qui actio sb malū dederit tutoꝛē vel vtilis neg.ge.quan sidiaria do malū curatoꝛem.nam eadē vtilis in ma pupillis gistratum datur:que in administratoꝛē di ppetēs. recta datur:et vsure veniunt vt in prima:vt ff.de magistra. cō.l. fi.ꝛ.C. e.l.pe. Subsidiaria autē dr penalis aptitudine.vt.l. aquil. actio.dicitur penalis aptitudine: vt .j.ad.l. §.his aūt:nā nec illa semper penalis ē:nec Qualit hec semper in subsidiū datur: qꝛ quandoqꝫ dirigen agitur anteqꝫ cōueniantur omnes tutoꝛes: da ē a vt colligitur ex his que dicuntur in hac glo ctō ī plu sa.circa fi.Quare ad horū euidentiam disres tu stingue aut fuit vnus tutoꝛ vel curatoꝛ:aut toꝛes ꝛ plures.primo casu conuenitur prius tutoꝛ mgr̄at⁹ vel curatoꝛ: et postea magistratus vt hic.

f ¶ Idonee.aduerbiū est: et facit ad ḥ.ff. de magr̄a.cōue.l.j.§.sciendū:ꝛ.§.exigere

g ¶ Que.s.tutele actio subsidiaria. vel nego. gesto. vt diximus.

h ¶ Responsis.vt.ff.ō mgr̄a.cōue.l.j.§.sciendum est:et.l.quod ad heredem.

i ¶ Ex cōstitutiōib⁹.vt.C.de ma.cō.l.ij.et in alijs grecis p̄stitutiōib⁹.sz aliter heres tenetur:quia de dolo et lata culpa tm̄.aliter de-

functus qui etiam de leui culpa tenetur. vt ff. de ma. con. l. non similiter.

a ¶ Quibus cōstitutionibus. s. grecis.

b ¶ Caueant. s. rem pupilli saluam fore.

c ¶ Coerceantur. facit ad hoc. ff. de admint. tut. l. j. pri. rñ. et. ff. de dam. infec. l. iiij. §. iij. r. ff. ō li. ag. si quis a li. §. si ḋs ex his. r C. de suspec. tu. l. iij. r. ff. de vē. inspi. l. j. §. ḋd ergo.

d ¶ Urbis. s. romane p excellētiā: vt. §. de iure na. §. sed quotiēs. Itez facit ad hunc §. ff. de magistra. cō. l. j. Sz contra est. ff. de admi. tu. l. emilius. Sed distingue tria gña iudicū q̄ daz pñt dare tutorem r nō exigere satisdationē. de q̄bus hic loq̄tur. Alij et dare et exigere de q̄bus ibi dicit. Alij exigere r non dare: vt tabelliones r aliqs miles iusticie cui talia cōmittunt: et isti tenentur in subsidiū. vt. §. de attilli. tu. §. pe. r. C. de magi. cō. l. fi. Itē estimatores patrimonij pupillorum propter quorum prauā estimationem viliores fide iussores accepti sūt. vt. ff. de magi. con. l. j. §. diuus: qui erant dandi p rei qualitate: vt. ff de in ius vo. l. j. r q̄ satisdare cogā. si vo. §. j.

e ¶ Dandi tantū solent. alias debent. sed isti nec debēt nec solent: vt diximus.

ptiuatō ¶ De excusationibus tutorū rc. ¶ Quia supra visum est de tutoribꝰ r cura. verū. qr hi variis ex causis excusari solent: ideo merito subdit de excusatione tu. et cura. Poz.

Diuisio Excusantur. ¶ Totus iste titulꝰ diuidi tur in sexdecim partes. Prio ponit q̄ lit q̄s excusek a tutela pp numerū liberoꝝ. imperialibus etiam in heredes eoꝝ extenditur. Quibus' pstitutionibꝰ et illud exprimit vt nisi caueātꝰ tutores et curatores pignoribus captis coerceantur.'

¶ Actiōe subsidiaria non tenētur qui tātum dant tutores sed qui satisdationē exigunt. h. d. An.

¶ Necq aūt pfectꝰ vrbis' neq; ptor neq; pses puincie: neq; quisq; aliꝰ cui tutores dandi' ius: est hac actione tenebit sed hi tm̄modo qui satisdationē exigere solent.

De excusationibus' tutorum vl' curatorum.

¶ Tres liberi rome r quattuor in italia et quinq; i puincis prestāt excusationē a tutela vl' cura. Ad optiui vero non cōputantur. Nepotes vero in locū filij vocant: nec liberi mortui computant. nisi pro repub. decesserint. Scōa ibi. Itē diuꝰ. q̄r excusek q̄ ipedit negocijs fiscalibꝰ r reipublice. Tertia ibi. Et q̄ ptātē q̄r q̄s excusek pp ptātē r iurisditōez Quarta ibi. Itē propter. qualr excusek propter litē pcedentē cū pupillo r adulto. Quinta ibi Itē tria q̄r excusetur ppter numerum tutelarū. Sexta ibi Sz ppter: q̄r excusetur propt pauptatē. Septia: ibi. Itez ppter aduersam qualr q̄s excusek, ppter infirmitatem Octaua ibi. Sil'r. q̄r excusetur ppt iperitiā Farum. Nona ibi Itē si propter inimicitias: qualiter q̄s excusek ppter inimicitias. Decima ibi. Itez is q̄. q̄r q̄s excusek propter cōtrouersiam statꝰ. Undecima ibi. Itē maioz. q̄r q̄s excusek propter etatē. Duodecia ibi. Itē et in milite. q̄r excusek propter militiā Deciatertia ibi. Itē rome. q̄r excusetur propter exercitiū liberalium artiū. Decimaquarta ibi. Qui aūt in quantū tps pōt quis se excusare Decimaquīta ibi. Qui tutelam. qualiter q̄s excusek a cura pupilli sui vel vxoris sue. Deciasexta ibi. Si q̄s aūt. declarat q falsa excusatio nō pdest. Itē pria ps diuidit in qui q̄ ptes. Prio ponit q plures r varie cāe sūt q̄bꝰ q̄s a tutela vl' cura excusat. Scōo ponit q̄r q̄s pp liberos excusat. Tertio q̄t liberi hñt excusare: seu pp q̄t liboꝝ q̄s excusek a tutela vl' cura. q̄rto fortificat dictū suū p siliez rōez diuertēdo. q̄nto declarat q liberi sint illi q̄ pstāt excusationē. scōa ibi. plerūq; tertia ibi. si ei. tres. q̄rta ibi exēplo. q̄nta ibi. sed

f ¶ De excusatōibꝰ tutoꝝ vl' [adoptiui. Ar.

curatoꝝ: nisi dic qđ ſ. q. mo. tu. ſi. ℌ. ſi. ꝑmi=

a ¶ Excusantur. liberos. superstites [sit et incolumes. vt. ff. de vaca. mu. l. ij.

b ¶ Emancipati nisi pater filio emancipato curatoꝛ petatur. tũ enim non excusatur a cura emanci= pati: vt. ff. e. amicissimos. ℌ. ſi. vel dic q licet faciat cõ tra stimulos naturales. ta= men bene põt vt ibi innuit.

c ¶ Rome. ḃ ẽ in ciuitate ro= mana et vsq ad centesimũ miliarium: vt ff. de offi. pre. vrb. l. j. ℌ. cum vrbez. Accur.

d ¶ In prouin cijs. Sed nũ= quid ille pro= uicie que alis hñt ius ciui. italie. et hoc hẽbunt: ℜñ. nõ: qz illud p= pter tributa conceditur eis: vt. ff. de censi. l. j. et finali.

e ¶ Munerum. id est onerum ciuilium vt de curionatus. secus si patrimonij sit onus: vt ff. de va. mu. l. sextum. ℌ. numerus. et. ℌ. que patrimonioꝝ: et. l. his oneribus. j. respon. et. C. qui nume. libe. l. j. ll. x. Itez secus in ho noribus. vt. ff. de va. mu. l. iiij. et. l. in honoꝛi= bus. Item secus in oneribus que honoꝛi hꝫ in berent: vt. ff. de va. mu. l. sextuz. ℌ. numerus

f ¶ Publicum auctoꝛitate. nam datur inui= tis: vt. C. de decur. l. nullus. li. x. et facit. ff. de verbo signifi. l. pupillus. ℌ. munus. Sed. ℌ ff. eo. athlete. ℌ. tutela. sed non est publicum munus vt ibi dicitur vtilitate: licet auctoꝛi tate sic vt hic dicitur: sed vtilitate publicuz est secundario: quia expedit reipublice ꝛc. vt. ℌ. de his qui sunt sui vel alie. iu. ℌ. fina. Item contra. ff. eo. spadonem. ℌ. qui acce= pit. et. l. non tantum. ℌ. non omnia. Sed licet ibi generaliter remissionẽ publicoꝝ munerꝝ

tutela ẽ min⁹ pu blicum auctẽ. ſz nõ vtili= tate.

rint. hoc. d. Areti.

Excusãt ãt tutores et curatores variis ex causis. ¶ Plerũqz ꝓpt liberos siue i potestate sua sint siue emãcipati[b]. ¶ Si ẽni tres liberos sup stites rome[c] qs ha= beat: vl in italia q̃t tuoꝝ: vl in puincijs[d] quinq: a tutela vel cura potest excusari ¶ Exẽplo ceterorum munerũ[e]. Maz et tutelam et curam habuit tñ ex gñali remissione nõ cõtinetur tutela vel cura fauore pupilloꝝ ꝛ adultoꝝ: sicut et alias de generali dicto quedã exci= piuntur: vt. ff. de leg. iij. l. vxorem. ℌ. felicissi mo. ꝛ. ff. ꝺ. ꝑcu. põpo. j. rñ. ꝛ. ff. de li. le. l. aure lio. ℌ. Caius.

¶ Non prꝺ= sunt et hoc di co ad excusa= tionẽ ſz bene acquirebant ei. s. patri ado ptiuo: vt hꝛ. ff de va. mu. l. se xtũ. ℌ. adopti ui. maxie ho= die: cuz nichil ad patrẽ ado= ptiuũ trãseat: vt. ſ. de adop. ℌ. ſz hodie.

placuit publicum[f] munus esse. ¶ Sed adoptiui liberi non prosunt[g]. In ado= ptionẽ autẽ dati na turali[h] patri prosũt. ¶ Itẽ nepotes ex fi lio prosunt: vt in lo= cũ patris[i] sui succe= dant: ex filia nepo= tes nõ[k] prosunt. Fi= lij aũt supstites[l] tñ ad tutele vl cure mu neris excusationez prosunt. Defuncti[m] autem nõ prosunt. ¶ Sed si in bello a= missi sunt: quesitum

b ¶ Naturali. licet adoptio nõ ꝓsit: vt. ſ. ꝓxi. respõ. et ſz ḃ pũcta ibi dati. vl dic da ti in adoptiõez naturali pri. i. auo vl ꝓauo.

prosunt. s. arroganti: cum transeant in fami liam eius. vt. ſ. de adop. ℌ. sed hodie. in fi. ℌ. ꝛ. ℌ. seq̃nti. ꝛ ꝯm ḃ fiet ḃ mẽtio illi⁹ noui iuris: ꝛ pũctabis ibi: naturali patri.

i ¶ Patris. apparet q eo mortuo tantum prosunt: eo autẽ viuo non prosunt: vt hic cũ dicit in locum patris ꝛc. et. C. de his qui nu mero li. l. ij. et. iij. li. x. Sed nunquid oẽs lo= co vnius cõputantur? ℜñdent quidam q non. Sed contradicunt leges exprẽsse. naz loco vnius numerantur quotcũq sũt. vt in greca lege. ff. eo. l. ij. ℌ. quotcunq. nã etiam i successione loco vnius cõputant: vt. ℌ. de he re. que ab intest. ℌ. cũ filius.

k ¶ Non prosunt. qz non sunt in ptãte sua. vt. ſ. de pria pote. ℌ. fi. hec rõ non est bona. vt. ſ. eo. in ꝓnci. dicit ei de emãcipato. vñ di cas nõ ꝓsunt auo materno qz alij prosunt: vt. C. de mili. testa. l. v. ꝛ fina.

l ¶ Superstites. i. viui.

m ¶ Defuncti. idẽ et in non natis. licet conce

ptis quia quo ad hunc casum non sunt pro natis: vt. ff. eo. l. ij. §. qui aũt in ventre.

a ¶ In acie. scilicz principis. vt. s. de adop. §. femine.

b ¶ Per gloziam. nota mozruuz viuere per gliam im mortalem redit gloziam: vt. ff. ad. l. aquil. l. q̃ actione §. si quis in collusctatione. Et ecõtra qs fingitur mozturus qui viuit p vituperiuz vt deportati: vt ff. de cõtra ta. l. j. §. j. z §. pe. in fin. et. ff. de dona. inter virum et vxorẽ. l. cum hic. §. si donator. aliaſ §. si seruꝰ vbi seruus viuit z tñ p mortuo reputaſ quo ad ius ciuile: vt. ff. de reg. iu. quod attinet: et. l. seruitute.

c ¶ In semestribus .i. ī sex mensibus quibus dabãt operam studionam alternis sex mensibus dabant operã imperatores bello z studio vt. ff. de ozigi. iuris. l. ij. §. ex his. in princi. vltime charte vel dic q̃ nomen erat libri in illis sex mensibus compositi quod in idẽ recidit.

d ¶ Admiſtrat. q̃ dr̃ pcurator fisci. et facit ad hunc. §. s̃. de cur. §. item in locum.

e ¶ Itẽ q̃ absũt vl̃ ab futuri sũt: vt. ff. de pcu. l. filiusfami. §. si.

f ¶ Excusantur. hoc primũ rñsum loquitur quando eo existente in absentia reipu. causa datus fuit tutor vel curator: quo casu per petuo excusatur si per viginti annos militauerat vel cõpleuerat militie spacium et non ignominiose missus est. aliꝰ qui infra quiquẽniũ missus est: puta quia infirmus nullam hz excusationem qui post quiqz annos habet annum: qui post octo ãnos habet biennium qui post duodecim habet triẽnium: qui post sexdecim habet quadrienniũ: qui pꝰ viginti excusationem ppetuam hz vt dictum est: z. ff. eo. sed z si milites. §. j. z. ij. z iij. z. iiij. z. v. et §. cẽs. vsqz ad. §. quã qui dẽ in nccios.

g ¶ Excusant. si ꝑ postulauerint prius z ẽt aliũ actorẽ vl̃ curatorẽ peti erint aliꝰ ñ: vt C. si tu. reipu. cau. l. j. z. ff. ꝺ admi. tu. tutores. §. qui se.

h ¶ Ptãtẽ. vt qz sit pfectꝰ vigilum vel annone: vt. ff. eo. l. administrantes. et siles q̃ ptãtes vocãtur. vt. C. de mo. mul. l. eos. secus si sit circa latꝰ principis. ceptam enim non cõplebit: vt. ff. eo. legisperitos.

i ¶ Sed susceptam: vt. s. pri. §.

est an pfint. ¶ Et cõstat eos solos prodesse: q̃ in acieª amittuntur. Hi enim qui pprepu. ceciderũt ip petuũ perᵇ gloriã viuere intelliguntur.

¶ Procurator fisci excusaſ a tutela vel cura. h. d. Aretinꝰ.

¶ Item diuꝰ Adrianus in semestribꝰ rescripsit eũ qui res fisci administrat: a tutela vel cura cẽssdiu administratꝰ excusari posse. ¶ Absens causa reipub. a tutela vel cura noua i totum excusaſ: ab antiqua aũt durãte absentia. h. d. Aretinꝰ

¶ Item qui reipu. causa absuntᶜ a tutela et cura excusanturᵈ. sed et si fuerint tutores vl̃ curatores dati: deide reipub. cã abesse ceperint: a tutela vel cura excusã

tur[g] quatenꝰ reipu. causa absunt: z interea curator loco eorum daſ. qui si reuersi fuerit recipiũt onꝰ tutele. Nam nec anni habent vocationem vt. Papinianus responsoꝝ li. v. scripsit. nã hoc spaciũ habẽt ad nouas tutelas vocati.

¶ Habẽs publicã potestatẽ a tutela habet excusationẽ sed non a iã suscepta. h. d. Areti. ¶ Et qui potestatẽ [h]aliquam habent se excusare possũt vt diuꝰ Adrianus rescripsit: sz [i]suscepta tutelaz deserere nõ possunt. ¶ Propter litem quã quis habet cũ pupillo nemo excusatur a tutela nisi sit oĩm vel maioris partis bonoꝝ hoc. d. Are. ¶ Itẽ propter litem quaz

a ¶ Nisi forte. immo ⁊ sine forte. vel etiam si de maiori parte bonorum pupilli sit controuersia. vt. ff. e. l. ppt litē. j. rñ. ⁊ facit. C. e. si vt allegas. ⁊ ꝯ. de au. tu. ⁊ ff. ⁊ C. q̄ da. tu. pos. l. creditoris. ſz hodie nō pōt creditor vel debitor esse tutor. vt ī auc. vt hi qui ob. per. ⁊ j. colla. ⁊ j.

b ¶ Hereditate. s. ſi pupillo a pre delata vel a q̄cūq̄ non curo ppt magnitudinē eni litis ponit de hereditate

c ¶ Itē tria onera: nota dicit onera. q̄ttuor eniz posset hre tutelas q̄ sibi excusationē nō darēt si sint leues vel leuissime. vt ff. Itē nō q̄ dicitur tria onera tres eni possz hre: et tñ pro vna pputant: puta fratrū vt sequit. nō eniz numer⁹ pupilloꝝ plures iu telas facit sed pīmoniorꝝ separatio. vt. ff. e. tria. ⁊ l. si is. Itē q̄ dicit nō affectate nota nā si dedisset operā: ⁊ sic affectasset eas hre nō prodessēt q̄ nō viderent onerose: vt ⁊ alias q̄ data opa reipublice cā abest: vt. ff. ex q̄ cau. ma. l. ⁊ qui data. ⁊ facit. ff. si quis cau. l. ij ⁊ ſi tñ. ⁊. ff. ad. l. cor ne. ō falsis. l. vxori. ⁊ j. iuxta illud. Hoc portat leuiter q̄ portat q̄sq̄ libēter. Itē hec tria onera in domo vna esse sufficit vt ſi pater vel filius gerat oēs excusentur: sed nō pputent: nisi ob aliū tutorē teneā tur: vt. ff. eo. l. dixim⁹. ⁊. ff. ⁊. ff. de ritu. nupti. ſi q̄s tutor. Item honorari⁹ hoc nomine nō computat: vt. ff. eo. l. spadonē. ⁊. ſi ciuitatis.

cū pupillo vel adulto tutor vel curator habet: excusari nemo potest: nisi forte de omnib⁹ bonis vl hereditate ptrouersia sit. ¶ Tres tutele onerose diuersoꝝ patrimoniorū nō affectate tandiu pstāt vacationē q̄diu durant. h. d. Aretin⁹. ¶ Item tria onera tutele non affectate vel cure prestāt vacationē q̄du administrātur: vt tñ plurium pupillorū tutela vel cura eorūdez bonorū veluti fratrū pro vna cōputetur. ¶ Qui probāt se esse ita paupes q̄ tutele vel cure supersedere nō possint: excusant ab eis. h. d. Aretin⁹ ¶ Sed et ppt paupertatē excusationē tribuit: tam diui fratres q̄ per se diuus Marcus rescripsit: si q̄s imparē se oneri iniuncto possit docere. ¶ Infirmitas excusationē prestat a tutela vel cura. h. d. Areti. ¶ Itē propter aduersam valitudinez: ppter quā nec suis quidē negocijs interesse pōt excusatio locū habet. ¶ Homo simplex: et ignarus litterarū habet a tutela excusationē. h. d. Areti. ¶ Similiter eos q̄ litteras nesciūt esse

d ¶ Imparē. i. si nō habeat tantū in bonis q̄ tū ⁊ pupillus cui datur tutor: vt hic. ⁊. ff. eo. l. pauptas. alias aūt dicit paup q̄ nō habet quīquaginta aureos in bonis. vt. ff. de accu. nonnulli. ¶ Et dic veri⁹ eū ee hic pauperē ⁊ imparē oneri qui sic laboriosis est implicatus propter paupertatem vt tutele sup esse non possit cuz forte in agro eum tota die esse oporteat. Nec eni placet prima expositio cuz hoc mun⁹ magis obsequio psone q̄ in aliqua erogatione cōsistat. vñ pauptas talis non nocet dūmō possit sup esse tutele. vt. ff. de mu. ⁊ ho no. cura. ⁊. ff. in opes. ⁊ j. titu. j. ⁊. finali.

Tutor dz ali ō bōis pupilli.

e ¶ Docere. id est probare.

f ¶ Aduersam valitudinē. vt si est surdus vel mut⁹ vel ppetua valitudine detent⁹: vt. C. qui moz. l. j. q̄ morb⁹ put dura uerit excusat. sed furor nō excusat: sed interim curator dat fm Jo. vt. ff. e. l. nō solū. ⁊. fi na. ⁊ seq. duab⁹. l. vsq̄ ad. ⁊. sūt aūt. Sed qui dā ex supradictis etiā si velīt nō admittunt vt surd⁹ et mut⁹. vt. ff. de tute. l. j. ⁊. pe. ⁊. ⁊. fi. quare dic q̄ q̄tū ad eos imprope ponit excusatio: vt. j. eo. ⁊. minores.

g ¶ Nesciūt. ⁊ simplices sūt vel rudes aliud si sūt sagaces in negocijs: tūc eni nō excusātur. vt subijcit q̄uis ⁊c. vt. ff. e. athlete. ⁊. pe. ⁊ fi. Et nota frātū ad aliqua admitti ad que

nō recipitur illiteratus: vt. C. de postu. l. ij. ꝛ in auc̄. de iudi. §. j. colla. vj. Et nota melior condictionis esse sapientē q̄ stultum.

a Inimicitia tribꝰ casibꝰ excusatur

¶ Inimicitias. vt quia ideo euz dedit tutorem: vt debitis supponat et a pupillo vexetur. et nota q̄ tribus casibꝰ excusat inimicitia vt si ideo dedit vt dictū est vt hic. Itē ꝛ quādo interuenit post testamētū. Itez et ꝑm quosdā etiam quādo ante testamētū: si tamen fuit capitale certamen. In q̄rto casu nō: vt si ante testamentum facta fuit et non capitalis: quia videt remisisse exq̄ in testamento dedit tutorē. vt. ff. e. athlete. §. dat remissionem ꝑ put est ibi in littera ꝑus. vt. j. eo. §. inimicitie.

b ¶ Promiserāt. licet alias habeant excusationē vt hic ꝛ ff. de tute. testa. ex sententia in fi. et hoc vbi ꝓmisit vel sic se iactauit. Quid autez si in testamento se tutorē scꝑsit? Respō. nō erit tutor nisi vel euidēter idoneus appareat vel pater eū confirmauerit: vt in dicta lege ex sentētia. ꝛ ff. ad. l. cor. de fal. ꝓxi. §. j. Accursius.

c ¶ Ignotus. sed is excusat qui ibi domicilium nō habet vbi datus est. vt. ff. e. l. fi. in fi.

d ¶ Si capitales. capitales accipe vel q̄ accusabat eū de aliquo crimine quod ingerebat penam capit̄ .i. status: vel q̄ insidiabat morti ipi⁹ ꝑm Azo. Et nō hic fieri aliq̄dratiōe inimicitie quod non fieret alias. sic. ff de arbi. nō distinguem⁹. §. cum quidam. ꝛ. l. licet autē. ꝛ ff. ō li. cau. si pariter. nā inimic⁹ iudex eē non potest. vt ff. de procu. l. filiusfa. §. fi. et l. vel exilio.

e ¶ A tutela vel datiua vel legitima. si aūt testamētaria: dic vt. s̄. i glo. vt quia ꝛc̄.

f ¶ A pupillorum patre vt q̄ pat pupillozum quādo q̄ dixit. hunc quem dat modo tutorē suū seruum fuisse vel libertum. Iste enim sūt q̄stiōes de statu. vt. j. de actō. §. ꝓiudiciales. Et ē ratio quia mortis accusationi hec questio similatur. vt. ff. q̄ me. causti quidē. §. j. Idem est ecō tra. si hic mouet questionē status ipis pupillis: vt. ff. eo. athlete. §. amplius. Accur.

g ¶ Septuaginta annis. scilicet iam completis. vt. ff. de iu. immuni. l. iij. ꝛ ad tre. qui filiū ꝛ filiam. §. j. alias nō esset maioz. vt. ff. de mi.

nē eius qui hoc solo vtitur: q̄ ignot⁹ patri pupillo ꝙ sit diui fratres rescripsere.

¶ Inimicitie capitales si recōciliatio nō sit secuta prestāt vacationē a tutela.

¶ Inimicitie quas quis cū patre pupillozū vel adultoz exercuit: si capitales fuerūt nec recōciliatio interuenit: a tutela vel cura solēt excusare.

¶ Qui passus fuit cōtrouersiaz status a patre pupilli habz vacationē. h. d. Aretinus. ¶ Item is q̄ status sui ꝓtrouersiam a pupillozum patre passus est: excusatur a tutela.

¶ Maioz septuagita annis a tutela se excusat minoz. xxv. nō admittit. Idē in milite militante. h.

l.xlij.§.minozem. sed in alio personali publi co munere statuit tempus. lv. annoꝝ. vt. C. qui etate. l.fi. lib. x. Et nota ratione senectutis aliqua fieri que alias nō fierent. vt hic. ꝛ ff. de iure immu. l. semper. j. respō. ꝛ. C. de postu. prouidendum.

a ¶ Nec excusatiōe. sz i larga significatione etiā qui prohibētur excusantur. vt. ff. ꝺ postu. l. j. §. initium. et. j. e. §. penulti. ꝛ. fi. et facit ad hoc. ff de regu. iur. l. eius est nolle. Accursius

b ¶ Cōstitutione. C. de legitu. l. fi. et. ꝑ. de fidu. tu. §. fi.

c ¶ Subire. facit ad ꝺ in auten. ꝺ san. epi. §. j. collatio. ix et. ff. de eden. l. si quis ex argētarijs. §. penul. alias fi.

d ¶ Idem ꝛ in milite. idest in milicia existēte. secus in veterano: qꝺ dicit dixim⁹. ꝑ. e. §. Itē q reipublice. ad hoc aūt q aliqs sit miles sex sunt necessaria vt dixim⁹ in auc. de man. prin. §. fi. ꝛ in. l. pe. ff. ex qui. cau. maio. et. j. de mili. testa. super rubrica.

e ¶ Nec volens. ꝛ ita ipo iure nō tenet datio vt hic. ꝛ. C. qui da. tu. possunt. l. militie. nisi a ꝓmilitone detur. vt. ff. eo. propter magistratum. §. fi. Aliud in celesti milite: vt in clerico qui admittit vsq; ad quartū gradū: vt in auen. de san. epi. §. pbros. quam habes. C. de epi. ꝛ cle. super. l. generaliter.

Clericꝰ ē miles celestis

f ¶ Grammatici. i. magistri de grammatica. ꝛ idem dicas de sequentib⁹. Et adiūge his sophistas. i. dyaleticos ita vt omnes qui docent triuiū excusent. vt. hic. ꝛ. ff. e. si duas. §. j. ꝛ hoc si doceant rome vbi est cōmunis patria. vt. ff. ad mu. roma. et hic. Item si in patria sua vt hic subijcit. Item oportet q sit intra numerū. habebat enim quelibet ciuitas numerum ꝓm q̄titatem ꝛ sophistas ꝛ grāmaticos ꝛ dyaleticos rhetozes ꝛ phisicos siue medicos. ita tamē q nulla vltra decē haberet quib⁹ hanc immunitatē daret. vt. ff. eo. si duas. §. fi. sed aliud videtur in his q̄ docēt quadruuiū vt musicā. astronomiam: geometriā: ꝛ arismeticam. nazz non videntur habere excusationē. vt. ff. eo. geometri. Quid de legū doctoribꝰ? nō excusant nisi rome. vt. ff. e. sed reprobari. §. fi. et. §. pe.

scie triuiales.

scie quadruuiales.

d. Are. ¶ Item maioꝝ. lxx. annis a tutela ꝛ cura se pōt excusare. Minoꝝ aūt. xxv. annis oliz quidem excusabātur: a nostra aūt ꝓstitutione ꝓhibent ad tutelā vel curā aspirare: adeo vt nec excusatiōe opꝰ fiat. ¶ Qua ꝓstitutiōe cauet vt nec pupilli ad legitimā tutelā vocet nec adult⁹. ¶ Cū erat in ciuile eos q̄ alieno auxilio in rebꝰ suis administrandis egere noscunt: et sub alijs regunt: aliozū tutelam vel curā subire. ¶ Idē ꝛ in milite obseruādū est: vt nec volēs ad tutele onus admittatur. ¶ Docētes grāmaticā vel rhetoricā vl medicinā vel rome vel in patria sua intra numerū deputatū excusant a tutela hoc. d. Are. ¶ Itē rome grammatici rhetozes ꝛ medici ꝛ q̄ in patria sua ad artes exercēt: et intra numerū sunt a tutela et cura habent vacationē. ¶ Proponens vnā excusationē et nō probās pōt intra statuta tēpoza aliam proponere et probare. h. d. Aretinus.

¶ Qui autē vult se vel nisi in consilium principis sint assumpti vt. ff. e. iurisperitos vltra numerum autem vel extra prīam suā nemo excusat: nisi sint multū discipliati. vt. ff. e. sz reprobari. §. amplius. Item phos qui docent in naturalib⁹ constat excusationem habere. vt. ff. e. sed reprobari. §. amplius.

phi a tutela excusant.

¶ Alijs vti. dummodo in initio omnes proposuerit secundum quosdam. alias non potest. vt. ff. eodem scire oportet. §. scire autez Vel quod verius est secundum Johannez dic q̄ illud quod ibi dicit q̄ similis est ei qui se non excusauit: qui omnes prius non proposuit verē est quo ad non nominatos: quia oportet q̄ adhuc ꝓponat si non est lapsum

temp⁹. vt hic. ꝛ. ff. e. ꝑpter litē. §. j. ꝛ. ff. de excep. nemo. ꝛ. ff. de transac. cū hi. §. si pretor. ptra. C. de inoffi. testa. ptra ma. sed ibi ab initio duas proponere non potuit: qz sibi esset contrarius ꝛ ita verū est.

a ¶ Tpa. q̄ sūt ista tpa habes. f. prori. §.

b ¶ Nō appellāt. sed ptra. ff de ap. cum in vna. §. tutor. sed ibi appellatū fuit ab ipsa sñia lata cōtra excusatiōnē sed ab ipsa datiōe appellari nō pōt. vt hic. ꝛ. ff. qñ ap. sit. l. j. §. si quis tutor. ſz in alijs muneribꝰ ptra. quia a datiōe appellat. vt. C. de ap. l. hi q. ꝛ. C. de tēpo. ꝛ re. l. j. et. C. de decuri. l. ij. li. x.

c ¶ Intra quīquagita dies ita tñ q̄ infra q̄ttuor mēses ptineant isti q̄nq̄ginta dies: licet ꝓgnouerit se forte datū circa finē q̄ttuor mēsiū. vt. ff. e. q̄nq̄ginta. ar. eiꝰ qō est. ff. ad. l. iuli. de adul. l. mariti. §. ꝓterea. ꝛ ꝫ ꝑm quosdam. Vel dic q̄ hi quattuor mēses currunt. a die cognitiōis: sicut et q̄nquaginta: et hoc quantū ad cursum cause. Sed initiū est vsq̄ ad q̄nquagita dies: ꝛ sic paꝛ vltra duos mēses potest hec causa durare post. l. dies: ꝛ sic intelligitur predicta lex quinquaginta. ꝛ q̄ ibi dicit in fine a die nominatiōis intra. subaudi ꝛ cognitiōis. alias vero regulariter triennio durant lites: vt. C. de iudi. ꝓperandum. in princi.

d ¶ Cognouerunt. sed nunquid in dubio presumetur eū scire vel ignozare semp? ¶ Respō. videtur q̄ semper scire presumatur: etiā ex die notationis. saltem extūc quando ad euz notitia venire potuit: nisi probet se ignozasse. vt. C. de peri. tuto. l. si tutoz. Sed tamē cōtradico scilicet vt presumatur semper eum ignozasse: nisi probetur eius sciētia. vt. ff. de admi. tu. hic autem. ꝛ. C. qui mili. nō possunt super fuis. li. xij. et. ff. de pba. veriꝰ. Nec obstat predicta. le. si tutoz quia ibi publice erat notuz vnde nec iste tutoz potuit ignozare. vt. ff de iuris et facti ignozan. regula vel quod dicit ibi id qō liquidum ꝓbationibꝰ ostēdit. scilicet eo q̄ non probetur contra vel aliter vt ibi solet dici.

excusare se si plures habeat excusatiōes: et de quibusdā nō probauerit: alijs vti intra tēpoꝛa cōstituta nō ꝓhibet. ¶ Constitutus intra centesimū lapidem habz quiquagita dies ad proponēdū excusatiōes a die scientie. Cōstitutus vero vltra habet vnā dietā pro quolibet vigesimo miliari. ꝛ triginta dies dūmodo nō sint pauciozes quinq̄ginta. h. d. Areti. ¶ Qui aūt excusare se volunt: nō appellāt[b] sed intra. l. dies[c] ꝓtinuos ex quo cognouerunt[d] se esse tutoꝛes vel curatoꝛes datos: se excusare[e] debent cuiuscūq̄ generis sint. i. quali tercūq̄ dati[f] fuerint tutoꝛes: si intra centesimū lapidē[g] sunt ab eo loco vbi tutoꝛes dati sūt. Si vo vltra cētesimū lapidē habitāt dinumeratiōe facta viginti[h] miliū diurnoꝛum et amplius triginta dieꝛum[i]: qui tñ[k] (vt sceuola dicebat) sic debent computari[l] ne

e ¶ Excusare. scilicet dando initium excusationi vt modo dixim⁹: et eam redigendo in scriptis per libellū. vt. ff. eo. scire oportet. §. oportet non tamen solus libell⁹ hic sufficit. nisi et ꝓbet excusationem que ibi ꝓtinetur. vt. ff. eo. l. excusari. Accursius.

f ¶ Dati fuerint. siue a testatoꝛe siue a lege: siue a iudice: vt. j. ti. j. §. ij.

g ¶ Lapidem. idest miliariū. lapidibꝰ etenim signabātur miliaria.

h ¶ Viginti millium. vt pro vnoquoq̄ die viginti miliaria computētur. vt. ff. si quis cau. lege prima.

i ¶ Xxx. dierum. scilicet debet dari terminꝰ intra quem se excusēt. vel dic excusare se debent facta dinumeratiōe. xxx. dieꝝ. ꝛc̄.

k ¶ Qui tamen. repete debent se excusare intra illos. xxx. dies. q̄ tñ ꝛc̄.

l ¶ Computari caueas. ne fallaꝛ in hac cōputatione. si enim per centum miliaria ab-

est vel mīn⁹: tantum habet dies quinquaginta. si aũt abest vltra etiam per vnum miliariũ: habet pro quibuslibet .xx. miliarib⁹ vnam diem: et sic pro centũ miliaribus hz quicq̃ dies: cum quiquies viginti faciãt cẽtum. Jtẽ forte vnũ diez: qz vltra est p miliariuz vnum vel parũ plus Jtẽ .xxx. dies hz. ⁊ sic habet xxxvj. dies. et ita est in deteriori ꝓdictiõe qui remotior est. ſz tñ vt subijcit ita est facienda cõputatio: ne sint minus cq̃.l. dies. et sic appareret q̃ nisi per .xvj. dietas vl plus sit: vltra centesimũ miliariũ non prodest adiectio. xxx. dierum: vt hic: et ff.e.scire. §.aliud autem.

a ¶Patrimonium. facit. ff. eo. propter litez. §. fina. Sz contra. ſ. qui da. tuto. pos. §. certe. solue vt ibi.

b ¶Non compellitur. quasi sufficiat ei tantũ seruisse: vt. C. de neg. gest. tutori.

c ¶Non cogendum. facit ad hoc. C. eo. tit. curator. Sed ꝓtra est ad hunc. §. C. eo. libros. §. fi. sed speciale est in liberto vt non excusetur hz tutor fuerit.

d ¶Maritum. idẽ de spõso. vt. ff. e. l. j. §. fi.

e ¶Curatorem. sed procurator potest esse vt. C. de .pcu. l. maritus. ideo autem non ponitur hic tutorem: quia aliqua vxor non est pupilla: vt. ſ. de nuptijs. in prin.

marit⁹ p̃t eẽ. p̃ curator vxor

f ¶Excusare. improprie ponitur. nam et si vellet non admitteretur: vt. C. qui da. tu. min⁹ sint cq̃ quinq̃ginta dies. ¶ Tutor simpliciter dat⁹ videtur dat⁹ ad totum patrimoniũ secũdario vbicũq̃ sit situ. h. d. Aretinus ¶Datus aũt tutor ad vniuersum patrimoniũ dat⁹ esse creditur. ¶ Qui tutelã alicuius gessit nõ cogitur postea eiusdem pupilli esse curator. h. d. Aretin⁹. ¶Qui tutelam alicuius gessit inuitus curator eiusdẽ fieri nõ ꝓpellit: intantũ vt licet paterfa. qui testamẽto tutorẽ dederit: adiecerit se eũdem curatorẽ dare tamẽ inuitũ eũ curã pos. l. maritus. et est ratio: quia propter affectum omnia sibi remitteret. Et hec omnia sunt vera vbi datus sit curator postq̃ fuit sponsus vel maritus: si vero prius fuit tutor vel curator non posset postea esse maritus vt. C. de interdic. ma. per totum tituluz Jtem hic maritus qui post matrimoniuz fuit datus curator ignorãs forte alium ꝺ̃ bet petere sb̃stitui: vt. C. e. l. amplissimi. ⁊ l. licet.

g ¶Immiscerat. sed si alius scilicet de predictis qui excusationez habent se immiscuit: nõ possz se excusare: vt. C. si ex fal. alle. l. ij.

h ¶Falsis. vbi veritas fuit mutata. nam falsum nichil aliud est cq̃ immutatio veritatis vt i auten. ꝺ̃ fi. istru. in p̃n. col. vj. Falsuz.

i ¶Onere. immo ex tempore dationis tenetur: vt. C. si ex fal. alle. l. j. in fi. et facit ad hunc. §. ff. de re iudi. diuus: et de exce. qui agnitis: ⁊. C. si ex fal. istru. per totũ titulũ. Quid si est iniusta excusatio: licet non falsa vel non gratiosa? Respõdeo. potest adhuc idem dici vt non teneat in minoris preiudiciuz: vt. C. si ex falsis alle. l. j. quid si per ignorantiam? Respon. idem: vt. C. si ex falsis alle. l. vlti. licet alias sententia gratiosa teneat vt. ff. ad tre. seruo. iuito. §. cũ pretor.

¶De suspectis tutoribus vel curatoribus.

¶Quia supra visum est de tu. et cu. ac etiã ptiuatõ eorum excusationibus: verum quia hi alifiij

quãdo nõ excusantur. imo iuiti tãq̃ suspecti remouentur ideo de his subdit. Porcus.

Diuisio

SCiendũ ¶ Totus iste titul⁹ diuidit principaliter in quinq̃ ptes. prio vñ habuit exordiũ crimẽ suspecti. scõo q̃ pñt de suspecto cognoscere. tertio q̃ pñt fieri suspecti. quarto qui possunt accusare tutorem ỽ suspecto. q̃nto q̃bus causis q̃s sit suspectus. et si accusatur de suspecto q̃d seq̃tur. Scõa ibi: Datũ. Tertia ibi ostẽdimus Quarta ibi. cõseq̃ns. Quinta ibi Suspect⁹.

a ¶ Sciendũ ẽ suspecti. i. huius crimis accusatio. s. ỽ suspecto: vl̃ simplicius crimẽ suspecti. i. suspitionis.

b ¶ Ex lege ex quo est legitimũ crimẽ nũquid se inscribet q̃ accusabit? Rñ. põt dici q̃ sic: vt. ff. de pua tj ỽlic. l. fi. de mu. ꝛ ho. rescpto. §. si q̃s. Alij ꝫ vt. ff. e. l. iij. §. preterea. Sz illud põt intelligi q̃n sine accusatore res pcedit. Aliud ẽ si cũ accusatore: vt dictũ est. ꝫ. Sz que erit ꝥ pena talionis cum accusator nõ sit tutor vt remoueat? Rñ. infamia. vt. j. eodẽ. §. suspectus. ij. Itẽ q̃ q̃nq̃ erat puniẽdus vltra remotionẽ: vt. j. e. §. sed si quis presens.

c ¶ Rõe. sic ĩ aut. ỽ vẽ. ciui. §. fi hñte. col. iij

d ¶ Pretori: ꝛ illi cui a pretore mandata est iurisdi. vt. ff. e. l. j. §. ij. Sz dicũt quidã q̃tum ad cognitionem non q̃tuz ad remotionẽ. et dicũt tm̃ eẽ speciale in legato a proconsule: vt ipse possit remouere: non sic in legato a pside. sed cognoscere tm̃ potest.

e ¶ Presidibus. sub hoc vocabulo continet proconsul. vt. ff. de offi. pre. l. j.

Datuz est aũt ius remouendi tutores suspectos rome[c] pretori[d] ꝛ in prouincijs presidib⁹[e] earũ et legato[f] proconsulis. ¶ Quilibz tutor ꝑt de suspecto accusari Et etiã patronus

suspecti descendit ex. l. xij. tabularũ et pretor rome ꝛ preses in prouincia ex eo cognoscit. h. d. Areti.

SCiẽdũ est suspecti[a] crimen ex lege[b]. xij. tabula. descendere. ¶ Datuz est aũt ius remouendi tutores suspectos rome[c] pretori[d] ꝛ in prouincijs presidib⁹[e] earũ et legato[f] proconsulis. ¶ Quilibz tutor ꝑt de suspecto accusari Et etiã patronus dũmodo ei fama cõ seruet: secus i alijs h. d. Are. ¶ Ostendimus[g] qui possunt ỽ suspecto cognoscere: nũc videam⁹ qui suspecti fieri possũt Et omnes quidẽ tutores[h] possunt fieri suspecti: siue sint testamẽtarij siue ñ: sz alterius[i] generis tutores. quare et si legitim⁹ fuerit tutor accusari poterit. ¶ Quid si patron⁹? Adhuc idẽ erit dicẽdũ[k]: dũmodo memi nerim⁹ fame patro=

f ¶ Et legato. i. delegato a proconsule: sed hic non hz ordinariã iurisdictionẽ: q̃ remouere nõ põt: vt. ff. ad turpi. l. j. §. suspecti que est contra: sed dicunt quidã nomẽ presidis ibi gñale esse: vt etiã hunc delegatum vt sic omnem delegatum ꝓprehendat: vt. ff. de offi. presidis. l. j. sz veri⁹ est in hoc legato duo esse specialia: vnũ est vt de hoc crimine possit cognoscere et diffinire. vt ꝥ et. ff. eo. l. j. §. j. et. §. cui autẽ et. ff. de offi. eius cui mandat iurisdi. l. cognitio. Item et aliud vt de omni crimine cognoscat licz non pronunciet: vt. ff. de offi. procon. solent. restat ergo vt per alium delegatũ hoc fieri nõ possit: nisi per istũ ꝛ pretoris vt supra proxime dixi.

g ¶ Ostendimus. vt. ꝫ. proxi. §. et. ff. de suspectis tuto. l. j. §. ostendimus.

h ¶ Tutores. idest omnis generis tutores: siue sint testamentarij siue datiui. siue legitimi: non autem omnes. i. boni et mali quia tutores boni etiam si pauperes sint non remouent. vt. j. e. §. vlti. ponit ergo gña singulorũ tutorum: et nõ singula sub gñibus posita seu singula generũ sic et alia. ꝫ. qui mo. tu. fini. §. sz loz et ꝺ et capi. et infra de fideiusso. in pñn. et. ff. de singulis pecul. q̃ tuberonis. §. peculium: et. ff. de iu. et tur. l. j. §. ius naturale. Sed nunquid eadem seruantur in q̃libet alio curatore: puta furiosi vel prodigi? Respõ. sic. vt. ff. e. l. iij. §. non tantum: et. §. sed et si quis. Triplex differentia generũ

i ¶ Alterius. puta datiui.

k ¶ Dicendum. s. vt possit accusari et remo=

ueri:sed certe imo videtur debere curator adiungi tam patrono q̄z cuilibet legitimo non autem remoueri: vt.ff. eo.l.si tutor q̄ est huic cōtraria? Respon. illud est consilium non preceptum sic et et alias. C.de nup.l.vidue.

a ¶Parcendō. sz qualit parcetur cum cōdemnatus ob doluin statim sit infamis: vt ff.eo.§.suspectus aūt? Respō. causa nō exprimitur in sententia: vt ff.eo.l.he.eīn in pn.j.Rñ.

b ¶Quasi publicaz.ideo dicit quasi: quia nō cuilibet indistincte accusare permittit vt statim prosequatur publica cū vñ ðz autez dicitur quasi populica ideſt cuilibet de populo appetens: vt §.de publi.iudi.§.j.

c ¶Procedūt ētipudice? facit ad ħ.C.eo. pietatis.§.fi. ?.ff.e.l.j.§.pñs et.ff.de pcu.l. feminis. Sed ℨ.ff.ð reg.iu. l.ij.cū suis cōcor. Sol.ħ ē speciale. Itē in eo qđ dicit matrē admitti ē ℨ ff. de in litē.iurā. videamus

ni parcendū esse: licet vt suspectus remot⁹ fuerit. ¶Quilibet admittit ad accusandum tutorem de suspecto: etiā mulier si ex pietate pupilli mouet. alias secus.h.d. Aretinus ¶Cōsequens est vt videamus qui possūt suspectos postulare. Et sciendū est quasi ᵇ publicaz esse hanc actionē: hoc ē omnib⁹ patere. qui immo ? mulieres admittunt exrescripto diuor Seueri ? Antonini: sed hę soleq̄ pietatis necessitudine ducte ad hoc procedūt: vtputa mat nutrix quoq̄ ? auia pñt: pōt ? sorores. Sz et si qua alia mulier fuerit cui⁹ pretor pensam° pietatē intellexerit nō sex⁹ verecūdiā egrediētis° sed pietate productā nō cōtinere? iniuriā pupillor admittit eam⁵ ad accusationē. ¶Impuberes de suspecto nō accusant sed puberes sic h.d. Ange. ¶Impuberes nō possunt tutores suos suspectos postulare: puberes aūt curatores suos exp̄silio necessariorum ᵇ suspectos possunt argure. ? ita diuus Seuerus et Antonin⁹ rescripserūt. ¶Qui non administrat bona fide licet alias sit soluendo pōt vt suspectus remoueri. Et iussus a iudice admīstrare anteq̄ admīstret: pt vt suspect⁹ remoueri. Are. ¶Suspectus[i] aūt est qui nō ex fide[k] tutelam gerit licet soluēdo sit: vt iulian⁹ quoq̄ rescripsit. ¶Sz anteq̄ incipiat tutelā gerere tutor posse eum quasi suspectum remoueri[l] idez Julianus scripsit: ? p̄m eū cōstitutū est. ¶Remotus propter dolū est ifamis: ppter culpam nō.h.dicit. Areti. ¶Suspect⁹ aūt remot⁹ siquidē

ℨ.sz nec sz certe si iuraret in litē p filio plus matri p̄mittit: q? q̄si eēt iudex q̄s si filij noīe accusaret: cū magis sit in iudicis arbitrio vtrum sit suspectus iudicand⁹. vel nō sed non sic sacramentū ē in arbitrio iudicis maxīe iure nouo ꝼz qđ nō refrenat ꝼz q̄sdā postq̄ ē p̄stitū: vt in aut. de iudicijs.§.oz colla.vj. vel licet postea taxet rato vel parū minuit de eo quod iurauit.

d ¶Per pēsaz ideſt magnā.

e ¶Egredien° De caltis. quod fecit phurnia calphurnia vt ff. de postulā. l.j.§.sexum.

f ¶Continere subaudi posse

g ¶Eam scilicet feminā.

h ¶Necessarior⁹. scilicet parentum. et facit. ff. de in lit.iu.l. videamus.§. adolescens.

i ¶Suspectus sic ℨ.eo.§.nouissime.

k ¶Ex fide.s. bona.

l ¶Remoueri. quia forte i alijs tutelis male sit versat⁹. vt.ff.e.l.iij.§.si autē. ? dic remoueri sz nō accusari: vt.ff.eo.l.he.in fine q̄

huic est contraria. vel ibi non possunt accusari suspecti ex verbis. l. xij. tabu. sed exsnia sic vt hic dicit. vel dic q̄ antecz̄ gerat ex dolo tm̄ accusat suspectus: vt. C. e. l. iij. pro culpa non et q̄ dicit in dicta lege. hoc verū est q̄n ob ignauiam fecerūt. i. administrauerunt postcz̄ vero ceperit gerere et propt dolū et ppter culpā pōt accusari uspect⁹ vt. ſ. pxi. §.

ob dolum[a] famosus[b] est: si ob culpā[c] non eque[d]. ¶ Pendēte accusatione de suspecto inkdicit accusato administratio. q̄ si decesserit extinguit excusatio. h. d. are. ¶ Si q̄s aūt suspectus postulatur:

a ¶ Ob dolum expressū i sentētia. puta sic remoueo te: quia i dolo tali fuisti. Accursius.

b ¶ Famosus. excepto pr̄ono: vt. ff. e. §. ostēdimus in fi. §. et. ff. e. l. j. §. ostendimus. Sed quid si remouetur simpliciter non expresso dolo vel culpa? Videt q̄ semper remaneat integre fame: vt. ff. e. l. iiij. in fi. et. l. he. §. q̄d ergo. potest tū distingui vtrū accusatus fuerit ob dolū an ob culpam aut ob vtrunq̄. in primo sit famosus. in scō non eque. in tertio intelligitur semper ob culpam: nisi in cōtrarium probet: pene enim non sunt augende sed molliende: vt. ff. de pe. l. pe. z. C. de excep. rei iu. si ex testamento: et. ff. de li. et post hu. l. cum quidam. et. ff. e. l. iiij. j. ij. et. iij. rū.

c ¶ Ob culpam. s. leuem vel leuissimam. secꝰ si propter latam quia tunc videtur infamis vt ff. e. l. impuberibus. §. si fraus. et est ratio quia dolo comparatur: vt. ff. si mensor fal. mo. dixerit. l. j. §. hec actio. et. ff. de precar. l. quesitum. §. eum quoq̄. et. ff. depos. l. quod nerua. nisi in duobus casibus. primus est in crīminibus publicis: vt. ff. ad. l. cor. de sic. l. in lege. secundus in sacramenti delatione in litem. vt. ff. de in litem iu. l. in actionibus §. sed iudex. in fi. his enim casibus lata culpa dolo non comparatur. vel dic secundum Azo. et de lata etiam intelligi: vt sicut in perditione persone dolo nō comparatur vt dictum est. sic in perditione fame nō fiet infamis. nec obstat dicta. l. ff. e. impuberibus: quia de dolo intelligit: vel dic vt. j. statim dicā in glo. j. non similit in fine.

lata culpa fere semper dolo cōparat

picul⁹ fame equipat piculo vite.

d ¶ Non eque. i. non similiter fit famosus dā natus ob culpam leuem: sicut ille qui remouetur ob dolum. fit tamen infamis de facto sicut et alias quis fit famosus de facto solo:

quoad[e] cognitio finiat inkdicit[f] ei administratio: vt papinianovisuz ē. Sz si suspecti cognitio suscepta[g] fuerit postea q̄ tutor vel curator decesserit[h]: extinguit[i] suspecti cognitio. ¶ Si tutor latitat

vt in condictionibus extur pi causa descēdētibus vt. ff. de ac. et obli. l. cessat. Item in interdictis ex famosa cā similiter venientibus vt. ff. de vi et vi arḡu. l. necz̄ vnde vi. Sed videtur q̄ etiaz ex culpa leui quis sit infamis: vt. ff. de his qui no. infa. l. liberorum. §. notatur. que est huic contra. in eo q̄ ibi dicit ignorātiam iuris non excusare ab infamia. Sed certe potest dici q̄ iuris ignorantia sit lata culpa. quod sic probo: q̄ omēs omnes debēt scire iura exceptis paucis scī licet mulieribus: minoribus: et militibus. vt. ff. de iur. et fac. igno. l. regula. C. de le. et ra con. l. leges: et. C. de iur. z facti igno. l. constitutiones. ergo si quis ignorat est in culpa lata cum culpa lata sit id ignorare quod omēs lata cū sciunt vt. ff. de ver. sig. l. late culpe. non est ergo mirum si est infamis vt. ff. e. l. impuberibus. §. fi. vel verius ſm Azo. lata culpa non infamat per sententiam damnatum sed ipso facto sic si est tale factum vt in dicta. l. liberorum. §. notatur: et sic sunt tres casus vbi lata culpa non comparatur dolo: vnus hic. duo in glosa superiori que incipit scilicet leuem zc̄.

debent scire iura

e ¶ Quoad. i. donec.

f ¶ Interdicitur. ar. vt donec prelatus accusatur q̄ non debeat administrare ecclesiasti ca bona. et facit ad hoc. C. de sen. pas. l. fi. et. ff. e. impuberibus. C. e. l. eum quē vt suspe. et ff. de sol. q̄ si forte. §. j.

vide c. bili de off. de lega.

g ¶ Suscepta. i. incepta.

h ¶ Decesserit. i. accusatione pendente.

i ¶ Extinguitur. q̄ non nisi vt ab ea remouetur intenditur. sed ex quo mortuus est vere remotus est. et quod hic dicitur si tutela

morte tutoris finiatur. idem est si quocunq; alio mō finita tutela sit: vt. ff. e. l. pe. §. pe.

a ¶ Decernantur. per iudicem.

b ¶ Vt in possessionem. sed et mulcta indici poterit: vt. ff. de arbi. l. non distinguem⁹. §. si arbiter. et facit. ff. e. impuberibus. §. fi.

c ¶ Eius. alias est tutoris in textu: alias non est: sed tamen subaudi' tur: vt. ff. e. l. impuberibus sed alij dicunt ei⁹ scilicet pupilli. vt ita administratio tutoris auferat.

d ¶ Mittatur. cā custodie: ñ. vt ex eis alat ꝫ vt cautū sit pupillo si male gessit tutor sed de suo: vt. ff. vbi pu. edu. debe. l. fi. in fine.

e ¶ Si quis scilicet tutor

f ¶ Decerni. puta si negat alimenta posse decerni. i. dari. et quod sequit. si hoc per mendacium ꝛc. sit ō responsione.

g ¶ Mendacium. quid si nō dicat per mēdacium: imo verum dicat: nunquid de suo alere tenetur. ¶ Respon. non: vt. ff. vbi pu. edu. debe. l. iij. §. finali.

Questō

ne pupillo p iudicē decenātur alimēta: pupillo in possessionē bonoꝝ misso et dato curatore vt suspect⁹ remouet. h dicit Are. ¶ Si ꝙs tutor copiā sui nō faciat vt alimēta pupillo decernātur[a]: cauetur in epistola diuorū seueri et antonini: vt[b] in possessionē bonorū eius[c] pupillus mittat[d]. Et q̄ mora ōterioza futura sunt dato curatore distrahi iubētur: ergo vt suspectus remoueri poterit qui nō prestat alimenta ¶ Tutor presens q̄ per mēdaciuꝫ denegat alimēta pupillo posse decerni remittitur ad prefectū puniēdus. Idem in eo qui per pecuniā tutelā acquisiuit. Et idē in liberto q̄ male administrat. h. d. Areti. ¶ Sed si[e] ꝙs presēs negat ppt̄ inopiā alimenta posse decerni[f]: si hoc p mendacium[g] dicat remittēdum[h] eū esse ad prefectum vrbis puniendum placuit[i]. ¶ Sicut ille remittitur[k] q̄ data pecunia ministeriū tutele acquisierit vl' re demerit. Libertus quoq; si fraudulent[k] tutelam filiorū vel nepotū patroni gessisse probet: ad p̄fectum vrbis remittitur[l] puniendus. ¶ Qui fraudulent[k] tutelā gerit licꝫ satisdationē ō indēnitate offerat: tñ vt suspect⁹ remouet are. ¶ Nouissime[m] autē sciendū ē eos q̄ fraudulēter tutelam administrāt: etiaꝫ si satis offerāt remouēdos esse a tutela: qz satisdatio tutoris p positū maliuolū nō mutat: ꝫ diuti⁹ crassandi[n] i re familiari facultatem prestat[o]

h ¶ Remittendum. sed non remouēdum: vt ff. e. l. tutor. §. tutor.

i ¶ Placuit. hoc ideo quia maior pena imponetur quā remotio: vt. ff. de offi. pre. vr. l. j. §. item solēt

k ¶ Remittit. s. puniendus extra ordinē: vt. ff. de tute. l. in eos. et nota hic ar. p tra eos doctores q̄ pecunia data sibi acquirūt scholares vt. ff. de of. p. vr. l. j. §. item solent. ꝛ in auten. vt ea q̄ dicunt insinuata. §. j. col. v.

l ¶ Remittit. ob hoc ēt vt ī gratus accusari potest: vt C. de liber. et eoꝝ li. liberti. et fa. C. e. l. j. et ij. alias. ff. e. l. libertus.

m ¶ Nouissime. ī vltima pte huiꝰ ti. sic. ff. ō insti. l. nouissime. nam ꝛ ibi in vltima parte tractat⁹ sui vlpian⁹ ponit nouissime.

n ¶ Crassandi. i. aiandi ad delinquendū sic ff. de pe. l. capitaliū. §. crassatores. inde crassoris. i. nitoz ad malū

Crassoz aris.

o ¶ Prestat fa

cit. ff. e. l. suspectus: et l. qz satisdatio: et facit in ar. ad questionem talem si emi librū ꝛ anteq; soluā preciū cōperiā alienū vel vicioſuꝫ

q non tenear soluere preciū: qz expedit potius nō soluere ꝫ cautionem de reddēdo in causā euictiōis vel vicij recipe: quib⁹ ꝓsonat ff. de ꝓpēsa. l. ij. alias. iij. Preterea lex dicit q nō debz q̄s se ꝓmittere fragilitati cautionis. ff. ad trebel. l. cogi. §. idē querit: et C. q. ca. in itere. l. fi. et. C. vt vnicuiq; liceat. l. ij. aī. j.

¶ Vali mozes t nō paupertas sola faciunt tutozem suspectū. h. d. Aretinus.

¶ Suspectum enī eū putamus q̄ mozibus talis est vt suspect⁹ sit. Eniuero tutoz vel curatoz quāuis pauper sit: fidelis tñ et diligēs: remouendus non est quasi suspectus.

Finis. Primi.

Incipit. Secūdus.

De rerū diuisione: et acquirēdo

a ¶ Suspectū. nam tutorē suspectū non facultates parue sed fraudulēta vl callida cōuersatio in reb⁹ pupillaribus ꝓmēdat. l. ꝓbat. heres vero solis facultatib⁹ paruis suspectus habetur creditorib⁹ vt ḧ: t. ff. de pri. credi. l. si creditores.

b ¶ Remouendus nō est. immo videt q sic: vt. C. de tu. et cu. q̄ satisd. nō de. l. ij. q̄ est huic ꝓtra. So. ibi non repellit ꝓpter pauptatem sed qz non satisdabat: hic aūt satisdedit. posset tñ iste se excusare. quod dic vt dixi. ē. ti. j. §. sed et ꝓpter paupertatē. Est tñ hui⁹ curatoz adiungēdus: vt. ē. de cu. §. interdū: et C. e. l. pietatis. t. C. de peri. tu. l. j.

¶ Explicit liber primus.

Incipit secundus.

c De rerū diuisione et acquirendo ipārum ꝓtuatō dñio. ¶ Ex quo dictuz est de psonis sequit de rebus vt promisit. ē. de iure na. gen. t ci. §. fi. de quib⁹ dicit vsq; ad ti. de ob. Et in hoc medio dicit qualit acq̄runt res iure naturali: vt a. §. singuloz vsq; ad ti. de vsuc. Itē q̄liter iure ciuili vt ab inde in antea. Itē qualit iure singulari: vt vsq; ad ti. de test. Itē qualiter per vniuersitatē et ex testamento vel intestato vel simili modo: vt a ti. de tes. vsq; ad ti. de obligationibus. Accur.

Uperiore libro. ¶ Iste titulus diuiditur principalit i duas partes. prio cōtinuat istū libū ad p̄cedentē. Scdo incipit tractatū. Scda ibi. Mō videam⁹. Itē ista scda subdiuidit ꝓncipalit i duas partes. Mā prio ponit de reb⁹ cōib⁹ iure naturali: de publicis et de his que sunt vniuersitatis: et de his que in nullius bonis sunt. Et omnia ista p exēpla clarificat. scdo ponit q̄liter res acq̄rāt⁹ de iure gētiū t efficiant ꝓuatoriū. scda ibi Singuloz aūt. Et illa se cūda subdiuidet loco suo. Redeo ad p̄mā q̄ subdiuiditur in quattuoz partes. primo ponit exēpla de cōibus. scdo de publicis. tertio ō his q̄ sūt vniuersitatis. Quarto de his q̄ nullius sūt scda ibi. Flumia. Tertia ibi. Vniuersitatis. Quarta ibi. Nulli⁹ aūt. Et quelibz istaꝝ postea subdiuidet. Aretin⁹.

Ipsarū dominio

¶ Quia principiū huius tituli ponit ꝓtinuationē t duaſ rerū diuisiōes ideo non summat. Are.

Uperiore libro de iure personarū exposuim⁹. Modo videamus de reb⁹ q̄ vl in nr̄o patrimonio vl extra pr̄imonium nr̄m habent

d De iure personaꝝ. ab illo titulo de iure p̄sonarū vsq; huc.

e ¶ Mō sicut pmisim⁹. ē. de iure. na. §. fi.

f ¶ Patrimonio. l. aptitudine. apte eiñ sunt esse i patrimonio: vt res p derelicto habita.

g ¶ Vel extra. l. aptitudine: qz nō sūt apte vt sint in pr̄imonio vt sūt res sacre vl religiose: v. j. e. §. nulli⁹. Interdū tū dicte res sūt i pr̄imōio vt si ab hostib⁹ capte sint vt. ff. de relig. l. cū loco.

h ¶ Habentur. talis diuisio hic sumitur. Rerum enim alie sūt in patrimonio alie extra q̄ videt insufficiēs. nā alie sunt nec in pr̄imonio nec extra vt fructuum: vt. ff. de vsufru. le. l. j. cōtra. sed ideo dicit hic pueris loquit sim

plicit. nã quedã pro vocẽdis pueris dicunt q̃ alias non dicerent vt.ff.de ac.r ob.l.obligationū in fi. qđ nõ est verisimile q̃ ppt̃ pueros male loquat̃. vñ non placet. Alij dicũt h̃ de corporalib⁹ reb⁹ tm̃ loq̃ qđ est falsum qđ colligit̃ ex cõtinuatiõe huius ti. ad q̃ttuor sequentes. Nos dicimus

Seruitutes sũt bonis nr̃is

fuitutes eẽ in bonis cũ eaꝝ nomine agam⁹ et excipiam⁹: vt.ff. de acq. re.do.rem.et. l.statuas.q̃ ãt in.d. l. vz eas non esse in bonis nec extra: dicit ideo: qr̃ per se nõ censent: vt est possessio tigni in domo positi: qr̃ nõ intelligitur tignũ dũ durat dom⁹ per se: vt.ff. de vsuca.eum qui.

Quedã[a] enĩ naturali iure cõia[b] sũt oĩm[c] q̃dã publica[d]: q̃daz vniuersitat[s][e]: q̃dam nulli[g][f]: pleraq̃ singulorũ: q̃[g] ex varijs causis cuiq̃ acq̃rũt̃ sicut ex subiectis[h] apparebit. ¶ Hec que scribunt̃ hic sũt cõia omniũ. et ideo ad litt⁹ maris accedi potest dũmõ abstineat a villis r lo-

a ¶ Quedam. hic fit alia diuisio.

b ¶ Cõmunia sũt. nõ tm̃ agit̃ cõi di. fm̃ Pla.

c ¶ Oĩm. s. vsu nõ pprietate vt vz. ff. e. § r q̃dẽ

d ¶ Publica. publica. i. quasi populica. s. omniũ populorũ: vt. ff. ti. j. § psequens: et. ff. e. § flumina. alias dicit̃ publicũ qđ est hui⁹ populi vel illius tm̃: vt campus martij⁹: vt C. de sacrosã. ec. l. fi. r hec dicit̃ magis vniuersitat[s]

e ¶ Vniuersitatis vt. ff. e. § vniuersitatis.

f ¶ Nullius. vt. ff. e. § nullius.

g ¶ Que ex varijs. s. q̃ sunt singulorũ: nec eĩ ad superiora refertur.

h ¶ Ex subiectis. ff. e. § singulorum: vsq̃ ad fi. titu.

Diuisio ¶ Et quidẽ. ¶ Diuidit in quattuor partes prio ponit dictũ. scdo ex dicto infert. tertio illationẽ restringit: quarto illationẽ restrictionis assignat. Scda ibi. Nemo. Tertia ibi. Dum tm̃. Quarta ibi. Quia nõ sunt. Aretin⁹

i ¶ Naturali iure. i. iuregen. qđ est naturali ratione inductũ: vt. ff. de iust. r iure. oẽs. § q̃ vero. de quo hic loquit̃: vt. ff. e. § singulorum. r in fi. huius. § nã iure naturali primeuo etiam alia essent cõmunia.

k ¶ Communia. nõ tm̃ agit̃ cõi di. fm̃ Pla. nisi postq̃ facta fuerit occupatiũ. r q̃ dicit oĩz sez vsu non proprietate vt predixi.

l ¶ Profluens. i. de celo cadens.

m ¶ Et mare sic ff. de iust. l. iuriaruz. § si q̃s me prohibeat.

cis ibi positis. h. d. Aretinus.

¶ Et quidẽ naturali[i] iure cõia[k] sũt oĩm hec: aer: aqua pfluens[l]: r mare[m] et per hoc[n] littora maris. ¶ Nemo igit̃ ad litt⁹ mar[s] accedẽ phibet ¶ Dũ tm̃ a villis[o] r monumẽtis[p] r edificijs[q] se abstineat: ¶ Quia nõ[r] sũt iurisgẽtiũ sicut et mare[s]

n ¶ Et p hoc. l. per pseques cum sit accessio maris ar. ff. e. § fi. tm̃. sed ptra. ff. ne qd in lo. pu. l. littora. vbi dicit littora esse populi ro. sed illud est verum quo ad iurisdictionẽ vere tamen sunt cõia vt hic. sic. C. õ quadri. pre. l. bene a zenone. secus in ripa fluminis q̃ non est publica licet flumen sit publicum: vt. ff. e. § riparum. ibi sed proprietas. et potest esse ratio: quia inundatio fluminis raro venit: et ideo esse potest vtilitas in proprietate ripe. At mare assidue inũdatur. vnde paruula est vtilitas nõ ergo proprietas querit̃: vt. C de bo. que li. l. fi. § fi.

o ¶ Villis. ab alio ibi positis. et habet duas significationes. dicit̃ eĩ casa vel insula quedã in q̃ nõ habitat̃: sed vel rhetia ponuntur propter aquã ibi profugit̃: vel fructꝰ reponũ tur: vt hic: et. ff. de vsufru. arboribus. in pn. si vero ibi habitaret̃ esset prediũ vrbanũ: vt. ff. de serui. ru. pre. § predioꝝ. Item dicit̃ villa congregatio hoĩm. Villa duo significat

p ¶ Et monumentis. quid sit monumentum habetur. ff. de religiosis. l. ij. § monumentum.

q ¶ Edificijs. s. alijs.

r ¶ Non sũt iurisgentiũ. i. cõia de iure gentiũ sicut r mare. immo eoꝝ qui ibi edificauerũt vt. ff. e. l. intantum.

s ¶ Sicut r mare. huic cõtinua qđ est. j. stati. Est autem r c̃.

¶ Flumina autē omnia. scilicet perpetua vt padus et rhenus. quedam enim sunt priuata: vt fossata in agris posita: que quandoq; currunt quandoq; nō: vt. ff. de flu. r ne quid in flu. l. j. r. ij. r. ff. e. nemo in fi.

¶ Omnibus. nec qui fuit p̄mo longo tēpore piscatus alium superuenientem repellere potest vt. ff. ō vsuca. l. fi. nisi forte. xxx. an. vt. ff. ō diuer. r tēp. p̄scrip. si quisquā vl'q; Jo. intelligo hāc legem si quisq; quando erat in pos. piscandi.

¶ Cōmune. idest in cōmuni omibus p̄z non autem ē cōmune: imo publicum ſm Joh.

¶ Est autez littus: vt. ff. ō verb. ſi. l. litt⁹.

¶ Hybernus i. hybernalis quando vento vnde trahunt. q. d. q̄tuncūq; mare aliquo tempore plus extenditur i hyeme vel estate tm̄ est littus eius.

¶ Excurrit. h̄ ptinua qō ē. j. e. ℌ littor.

¶ Riparum. i. fluminis.

¶ Gentium. i. de iure gen. vel. i. omnib⁹ gētibus publice patet.

¶ Earum. ſ. riparum.

¶ Illorum. ſ. hominum quorum. r̄c.

¶ Adherēt. sed quid ſi via publica est in medio inter flumen et agrum? Rñ. idem quod hic: vt. ff. de ac. re. do. l. martius.

¶ In eisdem. ſ. ripis.

¶ Eorundem. sed quid ſi piscator vult ligare dominus vult incidere? videtur dñs

Questō preferendus: vt. ℌ. de his qui sunt sui vel alie. iu. in fi. ibi nec cuiq; r̄c. r. C. de iudeis. nemo. et. ff. ſo. matri. etiam. ℌ. licet. sed contra credo: vt. ff. de vsu et ha. l. fi. r de vsufruc. ſi cuius. ℌ. item nerua est.

¶ Littorum. ſ. maris vt sequitur.

¶ Flumina r portꝰ sūt publica r littus maris dicitur quāto plus extendi potest h. d. Aretinus.

¶ Flumina[a] autez omnia et portꝰ publica sūt. Jdeoq; ius piscādi oīnibꝰ cōe[c] est in portu flumini busq;. Estᵇ autē litꝰ maris quatenꝰ hybernꝰ[c] fluctus maximus excurritᵈ.

¶ Ulsus ripaꝝ publicus ē: proprietas vero illorū est quorum predijs adherent. h. d. Areti.

¶ Riparū[g] quoq; vsus publicus iuris gentiū[h] est: sicut ipsi[ꝰ] fluminis. Jtaq; naues ad eas applicare: funes arboribus ibi natis religare: onus aliquod in his reponere cuilibet liberū est: sicut per ipsum flumē nauigare. Sed ꝓprietas earū[i] illorū[k] est quorum predijs adherent[l]: qua de causa arbores quoq; in eisdē[m] nate eorūdē[n] sunt.

¶ Usus littorum est publicus de iure gentiuz: sed proprietas eorum nullius est sicut ipsius maris hoc. d. Are.

¶ Littorū[o] quoq; vsus publicus[p] esse publicos non communes. Sed Jo. dicit nulla communia esse publica vel eō tra. ea enim demum sunt communia que mune cum sunt in vsu omnium amantium occupantibus conceduntur: vt lapilli r gemme in littore maris: vt infra eo. ℌ. Item lapilli: r. ff. eo. item lapilli. sed publica non solum non conceduntur occupanti: immo interdicta proponuntur ne quid in eis fiat. ff. nequid in lo. pu. et de flu. et de alijs titu. preterea quomodo potest eē qō ait. Pla. cum in diuisione supra posita velut due species opponte ponuntur communia r publica: vt. ℌ. e. in prin. r quod dicit hic publicus i. communis vel publicus quo ad vsum: cō munē non quo ad proprietatem.

[o] Publicus supra eo. ℌ. et quidem. ibi. et per hoc r̄c. cōtra. So. dicit Pla. omnia communia eē publica et econtra. ſ. ratione quorundā vsuuz: vt ecce tam mare q̄ flumina et littora et ripe in vsu animantium sunt: et in bibendo et in abluendo r commorando et similia que exigit natura. sed ius piscandi quod in his est solum competit hominibus et rhetia siccandi et quedam similia. portꝰ tamen dixit

a ¶ Juris gentiū. i. de iure gentiū.
b ¶ Maris. s. est
c ¶ Sicut rhetia. hysteron ptheron. i. ordo cōuersus. vt. ff. e. riparum.
d ¶ Eorum. s. litorum.
e ¶ Nullius. s. hois singularis. oiz aūt sūt et sic differt ab illo. ℌ. nullius. j. statiz posito.
f ¶ Uniuersitatis. q̄ēt publice q̄nq̄ dicuntur. i. vni⁹ ppli: vt. C. de sacrosan. eccl. l. fi. in pn. Sz aliter accipit ℌ. e. ℌ. flumina. nā loq̄t ibi ō illo qō ē publicū oiz pp̄lor.
g ¶ In ciuitati bus. ꝛ ciuitatuz sunt.
h ¶ Theatra. a theorādo. i. inspiciēdo: vt in harena veronensi.
theatrū
i ¶ Stadia. stadiū est octaua pars miliarij: quā hercules currebat vno anhelitu: vt legit̄ i hystorijs
stadiū
De hercule
k ¶ Sūt ia. q̄ sūt ad delectationē pp̄li: vt lateꝛ vie et picture in palatio.
l ¶ Et si qua alia. s. necessitatis cā facta: vt cura cōis: palatiū: nauigiū: ꝛ sūt supradicta vniuersitatis dōio ꝛ vsu. Sed pla. dixit vsu tm̄ eē vniuersitat̄. Alia sunt q̄ dōio ꝛ fructu sunt vniuersitatis non vsu: vt fundi ciuitatis ꝛ serui: vt. ff. de ius vo. sed si hac. ℌ. qui manumittitur: et de ver. sig. l. inter publica: ꝛ de cōtrahen emp. l. Sed celsus. ℌ. j.

¶ Nullius. ¶ Ista ps vsq̄ ad. ℌ. singuloꝝ Diuisio diuidit̄ in q̄ttuoꝛ ptes. p̄ma ponit q̄ sūt i nullo bonis. Scōa ponit exemplū de rebus sacris. tertia ō religiosis. quarta de sctis reb⁹ Scōa ibi. Sacre res sūt. Tertia ibi. religiosū. Quarta ibi. Sancte quoq̄ Et quālibet partē summabo per se.

ꝛ iuris gētiū ᵃ ē sicut ꝛ ipsi⁹ mar ſ ᵇ: ꝛ ob id q̄buslibet liberū est casā ibi ponere i q̄ se recipiat: sicut rhetia ᶜ siccare: et ex mari deducere. proprietas aūt eoꝝ ᵈ pōt intelligi nullius ᵉ esse: sed eiusdez iuris esse cui⁹ et mare: ꝛ q̄ subiacēt mari: vt terra vel arena. ¶ Ea que mere vniuersitatis sunt singulos nō cōcernūt hoc. d. Areti. ¶ Uniuersitatis ᶠ sunt nō singulorū: veluti que i ciuitatibus ᵍ sunt: vt theatra ʰ: stadia ⁱ et similia ᵏ: et si q̄ ˡ alia sunt cōmunia ciuitatū. ¶ Ea que sūt diuini iuris in nullius bonis sunt. h. d. Areti. ¶ Nullius ᵐ aūt sunt res sacre et religiose et sancte quod eniz diuini iuris est: id nulli⁹ i bonis est. ¶ Res sacre sunt que rite per pontifices deo dedicate sūt seu ad diuinū misteriū deputate. que nō possunt nisi pro captiuitate hominū alienari. h. d. Areti. ¶ Sacre res sunt que rite per pontifices ⁿ deo cōsecrate sunt: veluti edes ᵒ sacre et dona ᵖ que rite administeriū dei dedicata sūt: que etiā ᵠ per nostrā cōstitutionē ʳ alienari et obligari prohibuim⁹: excepta ˢ cā

m ¶ Nullius. s. hois vel hoīz nec pōt eē. sed sunt in bonis dei hoīm cēsura siue dispositiōe. et sic nō ob. quod posset dici de cōibus et publicis et reb⁹ vniuersitatū q̄ vident nulli⁹ eē q̄ eē pñt ꝛ sūt hoīm: licet nō hois singularis. Itē ℌ. j. e. ℌ. fer. so. vt ibi
n ¶ Pōtifices .i. papas ꝛ episcopos. Sed nūq̄d imperator dedicare pōt: videt̄ q̄sic dicat vt. ff. e. l. sacra. ℌ. j. vbi dedicat. i. ptātē dedicādi dat. nā oliz ipatoꝛes erāt sacerdotes: vt in canonib⁹ dō. vl̄ dic ōdicat alij puta epō pmittē do sine req̄sitiōe: vl̄ cōcedit. s. req̄situs.
Impator de pōt
o ¶ Edes sacre. hic locus dī sacer vt hic et sanctus: vt. C. de sacrosan. eccle. l. j. Itē religiosus: vt in auten. vt religiose dom⁹.
p ¶ Et dona alias donaria. i. thuribla ꝛ cruces et calices. Accur.
q ¶ Que ēt. s. donaria. non autez referas ad edes sacras. nā ille nullo mō pñt alienari: vt in auten. de alie. ꝛ emphi. ℌ. et q̄ cognoumus. col. ix.
r ¶ Cōstitutiōez: vt. C. ō sacros. ec. ℌ. sācim⁹.
s ¶ Excepta. nā hoīm aīe quibuslibet reb⁹

preponẽde sunt: vt. C. de sacrosan. ec. sancti m⁹. in fi. Itẽ pp debitũ si qs̃ hz eccl̃ia: vt in aut. de all. et emphi. §. et hoc etiã super his colla. ij. Itẽ propter alimẽta pauperũ. vt. xij. q. ij. c. auruz hz eccl̃esia. vñ. ℵ. Utilitas. incõmoditas pietasq; necesse. Res alienari pmittunt eccl̃esiarum.

addition

a ¶ Prophanũ i. ñ sacruz.

b ¶ Manet. de Locus desinit eẽ sacer dupl'r. sinit tñ eẽ sacer si ab hostibus capiatur vt. ff. de inuti. sti. §. i. & ff. de reli. cuz loca. §. sed sacrari us. Item loc⁹ eẽ religiosus desinit qñ ea remouent q̃ talẽ eũ reddebãt: vt. ff. e. sacra. §. illud et de reli. l. ante penul. in fi.

c ¶ Unusq̃sq;. aliõ i sacro vt s̃. e. §. sacre.

d ¶ Mortuuz. Capite cognoscimur scz totũ vl' sal tẽ caput cuiꝰ imagine cognoscimur: vt ff. de reli. cũ in diuersis. quid si ptialiter caput ẽ in diuersis locis? Rñ. illũ eẽ religiosũ vbi est maior ps: vt ar. ff. de statu ho. l. querit. & ff. de vul. sub. §. & si ex disparibus. si aũt equaliter: neuter ꝓm Jo.

e ¶ Locũ purũ. i. qui neq; sacer neq; sanctus neq; religiosus ẽ. ff. de reli. & sũp. fu. l. j. §. purus aũt. glo. ici. abolẽde extra de sepult. redẽptiõis captiuorũ. Si q̃s aũt auctoritate sua q̃si sacrũ sibi cõstituerit: sacruz nõ est sed pphanũ. Locꝰ aũt i quo edes sacre sũt edificate ẽt diruto edificio: sacer manet adhuc: vt. papini. scripsit. ¶ Sepeliẽdo mortuũ i locũ suũ q̃s eũ religiosũ facit Itẽ socꝰ inuito socio locũ religiosuz facere nõ pt. sepulchrũ ℵo sic. Prohetariꝰ aũt inuito vsufructuario nõ põt. Et si ꝓcedit alicui mortuũ inferre locꝰ efficit religiosꝰ etiã si dñm postea pẽiteat. hoc. d. are. ¶ Religiosũ locũ vnusq̃sq; sua voluntate facit: dũ mortuũ infert in locũ suũ Jn cõem aũt locuz purũ inuito socio inferre nõ licz. Jn cõmune ℵo sepulchrũ

f ¶ Jnferre nõ lz. extraneos. nã ipse socius recte ibi sepelirit pt. etiã sine cõsensu ceterorũ maxie cũ nõ est aliꝰ locꝰ in q̃ sepelireꝝ. vt. ff. de reli. et sũp. fu. l. si plures.

g ¶ Jnuitis. hoc fauore religionis iã facte: alias cõtra. vt s̃. pxi. §. et. ff. cõi diui. sabinus. ctiã inuitis ceteris licet inferre. Jtez si alienꝰ vsufructus est: pprietariũ placet (nisi ꝓsentiente vsufructuario) locũ religiosum nõ facere. ¶ Jn alienũ locũ cõsentiẽte dño licet iferre: & licet postea ratũ non habuerit: q̃ illatꝰ est mortuꝰ: tñ locus religiosus fit. ¶ Res sctẽ sunt portę et muri ciuitatũ q̃si pena legali firmate. Itẽ leges penales ꝓpe vocãt sãctiones. h. d. Are. ¶ Sãcte quoq; res veluti muri & portę ciuitatis quodãmõ diuini iuris sunt: et ideo nullius in bonis sunt. Jdeo autẽ muros sanctos dicimus q; pena capitis ꝓstituta sit i eos qui aliq̃d in muros deliq̃rũt: ideo et legũ eas ptes q̃b⁹ pe-

h ¶ Usufru. scl licz loci purificati arg. l. ff. ō usu & hab. l. fina.

i ¶ Prohetariũ. nisi cõsentiat fructuarius: vl' nisi testatorẽ q̃ vsũfru. legauit velit sepelire heres: vt. ff. ō reli. l. ij. §. si vsũfructum.

k ¶ Cõsentiente. q̃d si ꝓmo cõsensit post penituit ãte illationẽ? Rñ. sufficit semel voluisse: vt. ff. de aq̃ plu. ar. l. in diem: & j. ꝓxi. §.

l ¶ Muri. s. ciuitatis romane. q̃d de ciuitate alia vl' castro? Rñ. nec ibi q̃cq̃ facere licz sine auctoritate pncis: vt. ff. e. sacra. §. muros vel forte vniuersitati lz nõ ꝓuato: vt. C. de operibus publi. l. omnes.

m ¶ Sãctos. i. firmos a santio sancis: nõ calce vel lapidib⁹ sed. l. firmati. vt seq̃tur.

n ¶ Deliq̃rũt. s. trãscẽdendo vl' rũpẽdo sicut fecit remꝰ ff romuli. vt ℞. & ff. e. l. ñ. vñ luca

lucan⁹ nus. Frno p̃mi maduere sanguie muri.

a ¶ Cõstituim⁹: vt. C. de le. ⁊ cõ. l. nõ dubiũ ⁊ similes. Accursius

b ¶ Sanctiones. in stricta significatõe. qñq; ponit largi⁹ p̃ qlz ip̃lalil. vt. C. de no. co. fa. ibi colligẽtes vero ⁊c. qñq; largissime p̃ collectione toti⁹ iuris ciuil' vt in p̃hemio ff. in p̃in.

nas cõstituim⁹ aduersus eos q̃ contra leges fecerint sanctiones vocamus.

Diuisio ¶ Singulor. ¶ Ista est secũda ps p̃ncipalis huius tituli q̃ diuiditur in q̃nq; p̃tes p̃ncipales. Prio q̃r acq̃rũt nobis res q̃ in nulli⁹ bonis sũt. Scdo q̃r acq̃rũt ea q̃ sũt alterius ex facto nr̃o ex p̃mixtione v̄l fabricatõe Tertio q̃ñ v̄ fructuarius vel bonefidei possessor fac̃ fructus suos: Et q̃d cõtinetur appellatiõe fructuu; Quarto poit vnũ casũ exceptiuũ a p̃ma pte videlz q̃ ea q̃ sunt in nulli⁹ bonis nõ tñ in totũ efficiunt occupãtis. Quinto q̃ñ p̃ traditionẽ vel nõ in p̃sonã certã vel incertã dñium trãsferat. Scda ibi in .ℱ. cum ex aliena materia. tertia ibi. si q̃s aũt. Quarta ibi in .ℱ. thesauros. quinta ibi ī .ℱ. per traditionem.

Creauit ⁊ leges scribi ceperũt. ¶ Fere bestie volucres ⁊ pisces siũt occupãtis siue quis ceperit in suo fũdo siue ī alieno: sed domin⁹ fundi põt ingredientem prohibere. Vbi autẽ aial captũ euaserit: reuertitur ad p̃mũ statũ. h. d. Are.

¶ Fere[h] igit bestie: ⁊ volucres ⁊ pisces: et omnia animalia que in mari: celo[i] et terra nascũt simul[k] atq; ab aliquo capta fuerint iuregentiũ statim illi⁹ esse ī cipiunt. Quod enĩ ante nulli⁹ est: id naturali ratione occupanti cõcedit. Nec' interest feras bestias: ⁊ volucres vtrũ in suo fundo q̃s ca-

successiõe deportatiõe monachatõe: de quibus incipiet dicere .ℑ. de vsucapio.

e ¶ Vetustioze. sic. ff. de iure ĩmu. l. semper.

f ¶ Natura. i. deus.

g ¶ Prodidit. id est statim cũ p̃creauit deus gentes statim fuit iusgẽtium.

b ¶ Fere. quia a vetustiori ī cipiẽdum est igitur ⁊c.

i ¶ Celo. id est aere.

k ¶ Simul atq;. id est statiz postq; ⁊c. Sz nunquid res sacre cõcedũtur occupãti: vt. ℑ. e. ℋ. nullius? Rñ. Res dicitur esse in nullius bonis eẽ ī nul' ex vel septez li⁹ bois modis. natu' septem ra vt hic. facto mõis vt. ℑ. eo. ℋ. pe. Item tempore: vt. ff. de acquiren. re. do. l. nunq; ℋ. thesaurus. et in his tribus locuz habet hec regula: nisi q̃ in thesauro ō equitate dimidium domio soli restituitur: vt. ℑ. e. ℋ. thesauros. Item censura. vt. ℑ. e. ℋ. nullius. Item casu vt in hereditate iacente que vicem domini repzesentat: vt. ℑ. ō stipu. ser. in p̃ncipio. Item culpa hominis: vt si ei' ciam seruum egrotantem. vt. C. de lat. lib. tol. l. j. ℋ. sz scimus. et etiã hic. Item iuris naturalis constitutione: vt liber homo: vt. ff. de ver. obli. inter stipu. ℋ. sacram

c ¶ Dixim⁹. sed vbi? Rñ. ℑ. de iure na. ℋ. j. ibi q̃ vero naturali. vel. ℑ. de iure naturali. ℋ. sed naturalia. vel meli⁹ supza. e. ℋ. ⁊ q̃dẽ

d ¶ Iure ciuili. vt vsucapione: arrogatione:

l ¶ Nec inter est. quo ad acquirendum dominium.

a ¶ Venandi. aliud si causa requirendi fugitiuũ meum. vt. C. de ser. fugi. l. ij. vel glădis colligende cã vt. ff. de glan. le. l. j. vel vt recipiã pecuniã quam ibi abscondi: vt. ff. ad exhi. thesaurus. vel si videmiã quã emi tollé me vendito: prohibeat. vt. ff. de acti. emp. qui pẽdentez.

b ¶ Ingrediatur. q̃d si post phibitõez q̃d ceperit? ℞. non facit suũ: vt. C. ỗ rei vẽ. si fundum et l. certũ. ꝛ facit .j.e.ff. plane.

c ¶ In libertatem. id est laxitatem. vt. ff. de acquirẽ. re. do. naturalez et. l. pompo.

d ¶ Difficilis. id est impossibilis. sic. ff. p socio. l. de illo Et ecõtra. ff. ỗ his q̃ dese. vl effude. l. ij

e ¶ Persecutio. sic. ff. ỗ acq̃rẽ. possessiõe l. iij. ff. nerua.

f ¶ Illud. sic ff. de acquirẽ. re. domi. naturalez. ff. illud.

g ¶ Capi. considerata natura hominis ꝛ animal' non diuina possibilitate sed nec omnino facilitatẽ cõsidero

piat an in alieno.

¶ Plane q̃ alienũ fundũ ingredit venãdi' aut aucupãdi gratia: põt a dño si is preuiderit, phiberi ne ingrediat[b].

¶ Quicq̃d aũt eorũ ceperis: eouscp tuũ esse intelligitur: donec tua custodia coerceat. ¶ Cũ ℣o tuã euaserit custodiã: ꝛ in libertatẽ[c] naturalẽ sese recepit tuũ eẽ desinit: ꝛ rursus occupantis fit. Naturalem aũt libertatẽ recipere intelligit: cũ vel oculos tuos effugerit: vel ita sit in conspectu tuo: vt difficilis[d] sit eius p secutio[e]. ¶ Licet fera siluestris ab aliquo vulneret ita vt verisimiliť possit capi. tamẽ non efficit vulnerãtis nisi eaz ceperit. h. d. Areti.

¶ Illud[f] quesitum est: an si fera bestia ita vulnerata sit vt capi[g] possit stati tua eẽ intelligatur: ꝛ q̃ busdã placuit stati

b ¶ Sed posteriorẽ. sic. ff. e. in laquetum.

i ¶ Accidere. lz eni ꝓbeť vnũ. i. eã vulneratã: non tñ sequitur vt capi possit: vt. C. ỗ proba. l. necp naturales.

esse tuã: et eouscp tuam videri donec eã persequerȝ: qđ si desieris persequi: desinere eẽ tuã: ꝛ rursus fieri occupãtȝ. Alij vero putauerũt nõ alit tuã esse cp̃z si eaz ceperis. ¶ Sed posteriorẽ[h] sentẽtiam nos cõfirmam[9]: qz multa accidere [i] solẽt vt eã nõ capias[k]

¶ Apes que in nullius bonis sunt occupãti cõcedunt et earum fructus sicut et aues: licet in aliena arbore capiant. Dominus a principio ingredi prohibere põt: et examen earũ tuũ est: donec difficilis non est p secutio. h. d. Areti.

¶ Apiũ[l] q̃cp̃z fera[m] natura est. Itacp̃z apes q̃ in arbore tua ꝓsederit antecp̃z a te alueo[n] icludant nõ magis tue intelliguntur esse cp̃z volucres que in arbore tua niduz fecerunt ideocp̃z si alius eas incluserit[o]: is earuz

k ¶ Capias. nota q̃ inspicitur quod euenire põt. sic. ff loc. si quis domũ. §. idem q̃rit si sumptus ꝛ. ff. ad trebel. lucius. §. pe. et ad. l. falcidiam. l. in quantitate. §. magna: et. ff. ex quibus causis mã. sed et si p pretorem. §. si ferie: et. ff. de ser. rusti. pre. qui sella. §. ij. et de dam. infec. qui bona. §. inter. argutamen cõtra. ff. de pecul. l. eo tpe. j. ñ.

l ¶ Apiũ. con cordat. ff. de acqui. re. do. l. naturalẽ. §. Apium.

m ¶ Fera. i. nõ mansueta.

n ¶ Alueo. vas Alueꝰ est vbi apes ꝛ duo manent. q̃cp̃z significat ꝓ loco vbi flumen currit põitur vt. §. e. §. insula.

o ¶ Incluserit qđ bul. facere noluit i his et lum sibus dicẽs magȝ timeo scãdalũ cp̃z futurũ iudiciũ. vt nõ. ff. de acqui. re. do. l. in laqueũ.

Scãdmẽdũ

a ¶ Domin⁹ erit. nec furti tenetur. vt. ff. de fur. si apes.

b ¶ Integra. i. aĩcz intret vel pulsz exĩmãt.

c ¶ Preuideris. q̃d si fuerit ingress⁹ an poterit retinere eum vt det qđ acceperit: cuz homo quilibz possit phibere ne qs intret fũdũ suũ? Respõ. cũ dñs factus sit p occupationẽ nõ vi deo q̃ desinat eẽ dñs. ar. bu. ⁹. ff. q̃ tm̃ puidẽti cõsulit.

d ¶ Examen. i Examẽ vniuersitas a triplicit plũ: al's p ap' accipit. probatiõe ponit: al's p iudicio: vt. C. de ad uo. diuer. iu. l. neminẽ. r fortẽ seruat alitõ de ꝓsuetudie in ff. ff. r i supioꝛ⁹ duob⁹.

e ¶ Pauonuz fera. i. nõ proꝛsus domestica vl' mãsueta

f ¶ Nec ad rẽ. i. nõ obstat hiſ que dixim⁹

g ¶ Quaz. s. apium.

h ¶ Quoꝛuz. s. ceruoꝛ i gñe

i ¶ Ipsoꝛ. scĩ licet singuloꝛ in specie.

k ¶ Tal' regu-

domin⁹' erit Fauoſ quoqz si quos effecerint eximere quilibet põt. Plane integra^b re si preuideris 'ingredientẽ funduz tuũ: poteris eũ iure prohibere ne ingrediatur Examẽ^c quoqz qđ ex alueo tuo euolauerit eouſqz intelligiť esse tuum: donec in cõſpectu tuo est: nec difficilis persecutio ei⁹ est: alioq̃n occupantis fit ¶ Animalia que naturaliter sũt fera sed per accidẽs mãsueta tãdiu sunt nostra q̃diu retinẽt cõsuetudinẽ eundi et redeũdi. h. dicit Areti. ¶ Pauonũ quoqz et columbaꝝ fera^e natura est: nec ad rẽ^f pertinet: q̃ ex cõsuetudine euolare r reuolare solent ¶ Mã et apes idẽ faciũt: quarũ^g constat feram esse naturam Seruos quoqz quidã ita mãsuetos habẽt: vt in siluã ire et redire soleãt quoꝝ^h et ipsoꝛũ 'feram esse naturam nemo negat ¶ In his autem animalibus que ex ꝓsuetudine abire r redire solẽt talis^k regula cõprobata est: vt eouſqz tua esse intelligaṅ donec animũ reuertẽdi habẽt Nam si reuertendi animum desierint^l habere: etiã tua esse desinũt et fiũt occupãtuz. Reuertẽdi aũt animũ vidẽtur desinere habere tũc cũ reuertẽdi cõsuetudinẽ deseruerunt ¶ Galline r ãseres domestici tui sunt: etiã si cõspectũ tuũ effugerit: et q̃ eas accipit aio lucrãdi furtũ cõmittit. h. dicit Areti. ¶ Gallinarũ^m quoqz et anserũ non est fera natura: id quoqz ex eo possumus intelligere: q̃ alie sunt galline quas feras 'vocamus. Itez alij sunt anseres^o quos feros appellamus. ¶ Põqz si anseres tui aut galline^p tue aliquo modo turbati 'turbateqz euolauerit: licet cõspectũ tuũ effugerit: quocũqz tũ loco sint: tui tue esse intelliguntur: r qui' lucrãdi animo ea animalia õtinet: furtũ cõmittere in-

la Hic nõ tria gña aialiũ mã tria sũt
sueta vt galli gña aia
ne in quib⁹ ha lium
bet locuz hec
regula: vt vbi
cunqz sint dñi
esse intelligũt
vt. ff. pri. ff. itẽ
fera prorsus r
in his habz lo
cũ alia regula
quia occupan
ti cõcedũtur.
ff. eo. ff. fere. et
ff. illõ. r. ff. apium. r. ff. eam
Item fera na
turaliter: qz ac
cidẽtaliť man
sueta et in his
obtinet hec p̃
sens regula r
facit adh. ff. e.
naťalẽ p totũ
vsqz ad ff. fina.

l ¶ Desierit ex
terioꝛa idicãt
animi secreta
interioꝛa: r fa
cit. ff. de edil.
edi. l. si tamen
ff. ij. vñ h. Intima p mozes
ꝓgnoscim⁹ ex
terioꝛes.

m ¶ Gallinarũ. s. oĩm vt statiz innuit. vel dic singloꝛũ i spẽ.

n ¶ Feras vt fasianos.

o ¶ Anseres. s. domestici.

p ¶ Galline. scilicet dõestice.

q ¶ Turbati. vt p vulpẽ vel miluum.

r ¶ Qui lucrãdi. s. vt habeat

pennas vel oua. alias enim nō cōmittit furtum nisi lucrandi animus interueniat. vt.ff. de fur.l.j.§.fi. sed nūquid dolus fit ī vno ouo

In vno ouo cōmittit furtum

Respon. sic. sed de dolo non agitur in re mīnori duobus aureis. vt.ff. de dolo si oleū.§. fina. et.l. seqn. sed quare non agit ō dolo cū agitur furti vt hic? Respon. furtū fit plexq; et ideo frequentī puniē dum fm Joā. vt.ff.ō pe. aut facta.§.fi. Et no. ex b.§.q q̄ libet actio etiam p vno nūmo datur. vt. ff. de dā. infec. si proprietarius. ī fi.j. rñ. ꝛ.ff de piungē. cū eman. libe. l.j. §. illud. sz fallit in casib9 vt ecce si cōmodo tibi seruus ꝛ tu eum alis: non repetis a me expensas modicas. vt. ff. como. in rebus.§. possūt. ꝛ.ff. de impensis in re. do. fa. l. omnino. et excepta actione doli vt dictum est. Item excipe quod est. ff. de dam. infec. ex damni. in pncipio.

telligit. ¶ Etiaz si hominē liberum ex hostibus ceperim9 de iure gentium noster fit q̄ si exierit potestatē nr̄az recuperat antiquā libertatem. h. dicit fm Aretinum.

¶ Jtē ea que ex hostibus[a] capim9 iure gentiū statiz nostra fiunt adeo quidē vt ꝛ liberi homines in seruitutē nostrā deducant: qui tamē si euaserit[b] a nr̄a potestate: ꝛ ad suos reuersi fuerit: pristinū statum recipiunt[c]

¶ Jnuentores fiūt lapilli et alia que in littore maris inueniuntur. hoc dicit. Aretinus.

¶ Jtē lapilli[d] et gēme et cetera que ī littore inueniunt[e] iure naturali[f] statim ī uentoris[g] fiunt.

¶ Nata ex animalibus nostris nr̄a sūt hoc dicit. Aretin9.

¶ Jtem[h] ea que ex animalibus[i] dñio tuo[k] subiectis nata sunt: eodē[l] iure tibi acq̄rūtur.

¶ Per alluuionē fluminis ideſt per incrementū latens res nobis acquirūtur. nō autē per vim ipsius terrā euellentis: nisi ra mū vidēti ꝛ inueniēti nō capienti querit.

¶ Per alluuionē fluminis ideſt per incrementū latens res nobis acquirūtur. nō autē per vim ipsius terrā euellentis: nisi ra

¶ Jnuentozes fiūt lapilli et alia que in littore maris inueniuntur. hoc dicit. Aretinus.

¶ Jtē lapilli[d] et gēme et cetera que ī littore inueniunt[e] iure naturali[f] statim ī uentoris[g] fiunt.

¶ Nata ex animalibus nostris nr̄a sūt hoc dicit. Aretin9.

¶ Jtem[h] ea que ex animalibus[i] dñio tuo[k] subiectis nata sunt: eodē[l] iure tibi acq̄rūtur.

¶ Per alluuionē fluminis ideſt per incrementū latens res nobis acquirūtur. nō autē per vim ipsius terrā euellentis: nisi ra

a ¶ Ex hostibus. vt quibus po. ro. bellum indixit: vel ipi po. ro. vt.ff. de cap. hostes. et.ff. de verbo. significatio. hostes. et.l. quos nos hostes.

hostes.

b ¶ Si euaserint. animo ꝛ corpe: vt.ff. de cap. l. nihil. in princi.

c ¶ Recipiunt. iure postliminij. vt.§. quibus mo. ius. pa. po. sol.§. si ab hostib9.

d ¶ Lapilli. s. precioſi: ꝛ que sit iter eos lapillos ꝛ gemmas differentia ꝛ margaritas dic vt.ff. de au. ꝛ ar. le. l.j. ꝛ.l. ꝛ si nō sint.§. fi.

e ¶ Jnueniuntur. que tñ nō sunt alicui9 alias econtra. vt.j.eo.§. fina.

f ¶ Naturali. ideſt gentium. vt.§. eo.§. singulozum.

g ¶ Jnuentozis. ita demū si occupet siue apprehēdat: nō alias fm Azo nam in superiozi.§. et in aliis precedenti b9 de his que per occupationez querunt tractatur. vnde q̄ idez prosequatur hic vicinitas scripture innuit: vt.ff. de testa. l. heredes.§. sed ꝛ si notam et.ff. de le.j. si seruus plurīū §. fin. ꝛ aduersium similitudinis. s. itē q̄ est in prin.§. a perte dat itelligere aliud esse in thesauro cuius tractat9 ēvalde ab b separatus. vt. j. e.§. thesauros. ꝛ ideo pī

b ¶ Jtem ea. nunc mutat stilum ꝛ materiam duplet et dicit de his que acquirunt per accessionē discretam. ꝛ in sequē.§. preterea dicet de accessione concreta.

i ¶ Ex animalibus. feminini generis siue rationabilibus. vt ex ancillis. vt.§. de iure personā.§. seruī. ꝛ. C. de rei ven. l. partum siue irrationabilibus. vt.ff. de rei ven. l. si frumētū §. idem scribit.

k ¶ Dñio tuo. vel quasi vt si bona fide possides animal irrationale. vt.ff. de. acq̄. re. do. l. bone fidei.§. fi. nō ita in rationali. vt. j. e.§. in pecudū. ꝛ est ratio. vt ibi.

l ¶ Eodem iure. scilicet gentium.

a ¶ Adiecit. ponēdo iuxta tuum prediū.
b ¶ Incrementum. i. augmentum.
c ¶ Intelligi nō possit. licet tota die ibi figas intuitum. ⁊ hoc propter imbecillitatē naturalis visus qui tam subtilia perpendere nō potest: vt ī curbita patet q̄ cito crescit q̄ tamen percipi non potest. ꝙtum crescit quoq̄ momēto tēpis. Sed in quodā ḡne agrorum cessat alluuio ius alluuiōis: vt in agris militū assignatis a principe qui limitati dicūtur. vt. ff. e. l. in agris que sit ratio diuersitatis: dic vt. e. l. in fi.

dices arbores emiserint. hoc. d. Aretinus.

¶ Preterea q̄ per alluuionē agro tuo flumē adiecit[a]: iure gentiū tibi acquiritur. Est aūt alluuio incremētū[b] latēs. p alluuionē aūt id videt adijci: quod ita paulatim adijcitur vt intelligi[c] nō possit quantū quoquo momēto temporis adijciatur. ¶ Q̄d si vis flumis de tuo p̄dio aliquā partē fūdi tui extraxerit: et vicino prędio applicuerit[d] palā est cā tuā p̄manere. Plane si longiori[e] tēpore fūdo vicini tui hęserit: arboresq̄ q̄s secū traxerit in eum fundū radices egerint: ex eo tēpore vi

dētur vicini fundo acq̄site[f] esse. ¶ Insula nata in mari efficitur occupātis secus si in flumine: sz est eorū qui habent prędia vicina p modo latitudinis fundi si est in medio: alias illi[g] cui[g] prędio est vicinior. Si vero ex diuisione fluminis vni[g] fundi[g] includat remanet antiqui domini. h. d. Areti. ¶ Insula[g] q̄ in mari nata est q̄[h] raro accidit occupātis fit: nulli[g] eni esse creditur[i]. At insula in flumine[k] nata q̄ frequēter accidit: si quidē mediā p̄tem[l] fluminis teneat: cōmunis est eorū qui ab vtraq̄ p̄te fluminis p̄ripā prędia possidēt. s. pro mo-

ad estimationem damni. vt. ff. de rei ven. l. in rem. §. Item: sed rei vendi. non datur. vt. ff. de dam. infec. hoc amplius. §. alphenus.

g ¶ Insula. dicitur locus vndiq̄ circūdatus aqua. vt hic. et. ff. eo. l. ade. §. insula. ⁊ l. insula. alias quando q̄ p domo in mari posita que in salo id est in salso posita est secūdū Isidorū. Itē quandoq̄ pro qualibet domo vt. ff. ō eo. q̄ō cer. lo. da. l. secunda. §. si quis insulam. Item nota diligēter ista vi. Respon. vsq̄ ad. §. alia sane. ⁊c. Insula tria significat.

b ¶ Quod raro. Sz op. naz ad ea que frequentius accidūt potiꝰ iura adaptātur. vt ff. ō. le. ⁊ sena. con. l. nam ad ea. Respon. q̄ illud verbum potius solutionem inducit nam bene infertur potius: ergo ad alia.

i ¶ Creditur. s. antea.

k ¶ In flumine id ē in medio fluminis.

l ¶ Mediam partem. s. quod poterit sciri accepta corda ⁊ puncto posito in medio inter vtrunq̄ agrum. ⁊ tunc si punctuz est ex vna parte tantum: alij cedat: alias secundum q̄ punctum extenditur: vt colligitur. ff. eo. inter eos. et. l. sequen. ex his patet q̄ pro diuiso possident insulam: et habent dominium

Questō

d ¶ Applicuerit. al's appulerit. i. apposuerit vt subijcit puta crustam fortē vineatez arborate

e ¶ Longiori. i. lōgo. s. tanto vt faciāt radices vt seq̄t vel etiam ipsa terra apposita vnitatem alteri terre fecerit cui appōitur: vt. ff. de dam. infec. l. hoc ā plius. §. ita demum. Sed quomodo scīt q̄ hec vnitio vel īmixtio erit facta? Respon. p rusticos qui talia sciūt. vt in autē. de nō alie. aut p̄mu. §. q̄ aūt dictum est. col. ij.

f ¶ Acquisite. vtilis tamen rei ven. p̄iori domino datur ām. M. vt. ff. de rei vē. si frumētum. §. de arbore. sed nos cōtra sed in factū

circūdātes flumē. vt. ff. e. pro regione.

a ¶ Latitudinis. existētis ab vna pte cū plures sint ex vna pte et vni⁹ fund⁹ latior est ꝙ fūd⁹ alteri⁹: et in hoc tm̄ fronte agri pside-ro: vt. ff. e. insula in prin.

b ¶ Parte. scilicet supiori.

c ¶ Infra. s. in iferiore parte

d ¶ Vnitum. s. flumē. i. coadunatum: ꝛ hic fit punctū. vel dic vnitū agꝝ ec̄. ꝛ tunc punc-ta ibi infra.

e ¶ Alueus a q̄ nūc vltimo re cessit flumen.

f ¶ Incipit. ꝙ tū ad strictam rōnē: nā de eq̄ tate vix obtiet i. nō obtinet vt ff. e. l. adeo. §. insula in fi. Et nota hic ꝙ flumina vicez iudicum tenēt: ꝛ dāt ꝛ auferūt dñia vt hic ꝛ. ff. e. g̊. §. alluuio. Accursius.

flumia et iudices eq̄p antur.

g ¶ Speciez. i. faciē fūdi. sed ẓ. ff. 8 flu. ꝛ ne q̄d in flu. pu. l. p̄ria. §. si fossa in fi. §. Solut. ibi totū occupauit hic ptē vel hic eodē ipetu re cessit quo venit: ibi nō sed diu cooptum tenuit.

h ¶ Manere. fuit ergo dñs etiā tūc tpis quā do aqua inūdabat. Sed cōtra. ff. q̄ mo. vsuf. amit. l. si ager. So. ibi iprope dicit amitti. s. ꝙtū ad pmodū fruēdi. vel hic inūdauit ppl impetū aq̄ꝝ: ibi vt facere et alueū: vt pbat p dicto ti. l. q̄d tm̄. §. agri. ꝛ hec vera sūt ꝙtum ad prōpetatē sed possessio i dubitāter tpe inūdatiōis amitteret: vt. ff. 8 acq̄. pos. l. iij. §. labeo: et. l. q̄ vniuersas. §. ij. ꝛ. l. pōponi⁹ j. rñ. tm̄ aq̄ recedente etiā possessio restituēda ē vt. ff. 8 iti. actuq̄ p̄ti. l. p̄ma. §. fin ꝛ si q̄s

do latitudinis⁸ cuiuscꝫ fundi: q̄ latitudo ppe ripā sit. Q8 si alteri parti proximior sit: eorū est tantum qui ab ea parte prope ripaꝫ predia possident. Q; si aliqua parte⁹ diuisum flumē sit: deinde ifra ᶜ vnitū ᵈ agrū alicuius in formaꝫ insule redegerit: eiusdē permaneat is ager cui⁹ et fuerat.

¶ Alueus nou⁹ efficitur publicus sicut ipsuꝫ flumē est. vetus vero dñis fūdorū ppinquoꝝ cōceditur. Idē de nouo alueo: si flumen in antiquū redeat. Itē inundatio fluminis nō mutat dominiū fundi. h. d. Are. ¶ Q8 si naturali alueo in vniuersuꝫ derelicto ad aliam partē fluere ceperit: prior quidem alue⁹ ᵉ eorūꝫ est qui prope ripā eius prędia possident. Q; si alio modo. s. latitudinis cuiuscꝫ agri: que latitudo prope ripā est Nou⁹ aūt alue⁹ ei⁹ iuris esse icipit ᶠ cuius et ipm̄ flumē. i. publicus. Quod si post aliquod tēpus ad priorē alueū reuersuꝫ fuerit flumē rursus nou⁹ alueus eorū esse incipit: q̄ p̄ ripā eius prędia possident Alia sane causa est: sicuius totus ager inundatus fuerit: neq̄ enī inundatio fundi speciē cōmutat: ꝛ ob id si recesserit aqua: palā est eū fundū eius manere ʰ: cui⁹ ꝛ fuit

¶ Specificās aliquā speciē ex materia aliena efficit dominū eius si ipsa species ad pristinā materiā nō possit reduci. h. d. Are. ¶ Cū ex aliena matꝛia species aliqua facta ⁱ sit ab ᵏ aliquo ¶ Queri

¶ Cū ex alie. Diuidit in quinq̄ partes Primo ponit thema. secundo questionez tertio per exēpla thema declarat. quarto ponit responsionem. quito per exēpla responsionē declarat. Secunda ibi: Queri solet. Tertia ibi: vt ecce. q̄rta ibi. Et post multā. Quinta ibi. vt ecce vas

i ¶ Facta. factā autē intelligit etiā cepta licz non pfecta rōne⁹ē: q̄ que in ope iūt ine esse videntur. ff. si cer. pe. in. l. lecta. ff. de au. ꝛ ar. le. l. ꝛ si non sūt. §. quid ergo.

k ¶ Ab aliq̄. s. bona fide. vt. ff. ad exhi. 8 eo. §. q̄s: ꝛ suo nōie. vt. ff. de acq̄ren. re. do. adeo. §. cum quis in prin. et. l. quicquid. §. ij. Item

et tertium. s. q̄ non possit redire ad priorez materiā secundum. Jo. vt in fine huius ·§· Quid si duo specificauerunt: vnus bona fide alius mala fide? Respō. cōmunis est domini et specificantis bona fide non autem mala fi. vt. ff. qui ad li. pclama. non licz. si duo. Jz. Eodem mō quero et soluo ea que sequunt Quid si ex diuersorū materijs speciē fecit: et in vna habuit bonaz fidem z in alia malaz fidem? Jtem q̄d si in materia vniuspartim bonaz partim malaz fidem habuerit? Jtē q̄d si parti suo specificantis nomine partim noīe domini.

Vtras pstitutō nes vna solutiōe t̄minat.

a ¶Naturali. id est iuregentium.

b ¶Fecerit. i. de texerit quo ad spicas: vt ff. e. l. adeo ·§· cum q̄s i fi. sic ē. de libti ·§· j.

c ¶Mulsum. id est nectar siue stalladiū.

d ¶Collyzium id est vnguentum ad oculos.

e ¶Sabinianorum. id est sabini et suorum sautorum qui dixerunt speciem cedere domino materie. sed proculus cum suis sequacibus econtra. scilicet vt specificanti tantū cedat: vt. ff. eo. l. adeo ·§· cum quis.

f ¶Placuit. scilicet nobis.

g ¶Media. que nec vni in totum nec alteri

solet quis eorum naturali[a] ratione dīns sit: vtrū is qui fecerit[b]: an potius ille q̄ materie dominꝰ fuerit? ¶Ut ecce si q̄s ex alienis vuis aut oluis aut spicis vinum aut oleum aut frumentum fecerit aut ex alieno auro vel argento vel ere vas aliquod fecerit vel ex alieno vino z melle mulsum[c] miscuerit: vel ex medicamētis alienis emplastz aut collyzium[d] ꝓposuerit: vl ex alienā lana vestimētū fecerit: vl ex alienis tabulis nauē vel armariū vl subsellium fabricauerit. ¶Et post multā sabinianorum[e] z proculianoruz ambiguitatem: placuit[f] media[g] sententia existimātiū si ea species ad priorē et rudē materiaz reduci possit: euz videri dominuz esse q̄ materie dominꝰ fuerit si nō possit reduci: eū potius intelligi dominū qui fecerit[b]. ¶Ut ecce vas ꝓflatū potest ad rudem materiam eris vel argenti vel auri reduci: vinum autem vel oleum aut frumentū ad vuas vel oliuas vel spicas[h] reuerti non potest. at nec mulsum quidē ad vinum et mel resolui potest. ¶Si quis ex materia partim sua z pti aliena speciē fecerit aliquā efficit in totum dīns eius. h. d. Are. ¶Quod si ptim ex sua materia:

b ¶Fecerit. si et alia duo interuenerunt que in pricipio huius ·§· diximus.

i ¶Vel spicas. et ita apparet q̄ frumentum cedit specificanti. sed contra. ff. eo. l. adeo. ·§· cum quis in fine ·§· Solutio. hec posuit gratia exempli pro pueris secundū Pla. quedaz enim gratia eri docendi discuntur que a docēdi lias non dicerentur: vt. ff. de actiōibus et obligationibus. l. obligationuz sub stantia ·§· finali. vel dic secundo secundum Azo. illam per istam corrigi. Jtez ad hec omnia exempla in q̄bus dicitur speciem specificanti cedere est contra regulam que dicit: quod ex re mea est vel nascitur meum est: vt. ff. ad exhi. de eo. ·§· si quis: in fine et. ff. de rei vendi. solum ·§· scīt meum. Solutio illa regula locum habet in quinq̄ casibus. scilicet vbi dominus specificauit. Jtem vbi alius eius mandato. Jtē vbi sine mandato sed ratum habet. Jtem vbi alius mala fide et suo nomine. Jtem

Alīt puenim gratia eri alīt docendi discuntur que a docēdi lias non dicerentur: vt. ff. de actiōibus et obligationibus. l. obligationuz sub stantia ·§· finali. vel dic secundo secundum Azo. illam per istam corrigi. Jtez ad hec omnia exemplain q̄bus dicitur speciem specificanti cedere est contra regulam que dicit: quod ex re mea est vel nascitur meum est: vt. ff. ad exhi. de eo. ·§· si quis: in fine et. ff. de rei vendi. solum ·§· scīt meum. Solutio illa regula locum habet in quinq̄ casibus. scilicet vbi dominus specificauit. Jtem vbi alius eius mandato. Jtē vbi sine mandato sed ratum habet. Jtem vbi alius mala fide et suo nomine. Jtem

Ab ex meo natum est.

Memo cū alteri⁹ iactura locupletari debet.

vbi bona fide. sed res pōt ad priorem materiam reduci quorum nullus est hic. Item si hec vera sunt q̄ specificanti cedant. ¶Contra est regula que dicit neminē cū alteri⁹ iactura fieri locupletiorem vt. ff. de pdi. inde. naz ꝑ naturā rōnē licet fiat sua spēs quo ad dñium tñ actionē i factū tenetur ad estimationē: vt. ff. de rei vē. l. i rē. §. item q̄cunq; & ff. de dona. inter vi. & vxo. l. si mulier. §. j. & l. se.

a ¶Ex aliēa. scilicet materia.

b ¶Et aliena. scilz lana.

b ¶Aliena. hic incipit dicere de accessione que fit humana naꝰ opāte

c ¶Dñm sed si possit reduci ad priorē materiaz fit cōis habita ratiōe materiarū vt non cedat specificanti. vt. ff. eo. l. quicquid. §. fi. in fi. Idē forte erit & q̄n mala fide fecit: licet reduci nō possit: vt. ff. ad exhibē. l. de eo. §. si quis

d ¶Purpuram. vt manicam vel gyzones si autem ipsa fila: puta in tela tunc alia ratione est domin⁹ factus purpure. scilicet iure specificationis: vt. §. pri. §. & ꝑcedenti. hic autem. §. aliquid vult adijcere suprādictis scilicet de acquisitione iure accessionis. nec ergo nihil operetur: adiūgit hoc quod nūc dixi: vt. ff. de le. j. si quando in prin.

e ¶Preciosior. nota preciosius accedere vilior: sic. ff. de cōtraben. emp. si in emptione.

parti exª aliena speciem aliquā fecerit quis: veluti ex suo vino et alieno melle mulsum miscuerit: aut ex suis & alienis medicamentis emplastruz aut collyrium: aut ex sua lana et alienaᵇ vestimētū fecerit. dubitandū nō est hoc casu cuz esse dominū ᶜ qui fecerit: cū nō solum operā suā dederit sed et partē eiusdem materie prestiterit. ¶Aliena purpura intexta vestimēto cedit vestimēto. ille aūt qui dñs fuit habet actionez cōtra furem hoc. d. Are. ¶Si tñ alienā purpuramᵇ vestimēto suo quis intexuit: licz preciosioreᵉ sit purpura: tamen accessionis vice cedit vestimēto: & qui domin⁹ fuit purpure: aduersus eū qui surripuitᶠ habet furti actionē & ꝑdictionē: siveʰ ipse sit qui vestimētū fecit: sive alius: naz extincteⁱ res licet vendicari non possint: condici tamen a furibus et a quibusdam aliis possessoribusʰ possunt.

¶Si materie eiusdem generis vel diuersi confundantur ex voluntate dominorum efficiuntur communes et idez si casu fuissent confuse: alias secus. h. dicit. Aretinus.

Sz cōtra. ff. de edi. edic. l. iustissime. sed ibi speciale in homie. Sz ꝛ. §. de fideiussoribus §. fideiussores. So. vt ibi. Item loquit hic. q̄n dicta purpura gra ornandi vestimenti fuit apposita. sinautem ecōtra vt vestimentum seruiret purpure vt forte eam seruaret: tunc cedit vestimentum purpure: vt in duabus legibus cōtrarijs vt. ff. de vsuc. l. rerum mixtura. §. q̄d ergo et. ff. de au. et ar. le. et si non sunt. §. perueniamus. si autem neutrum causa alteri⁹ apponatur: tunc neutrum alteri cedit et vtrumq; possidetur: vt. ff. de vsuca. l. rerum mixtura. §. quid ergo.

f ¶Surripuit. si surripuit: alias istis actionibus famosis non tenetur.

g ¶Et ꝑdictionē. s. furtiuā vel sine causa: vt. ff. de cōdi. sine causa per totum.

h ¶Siue ipse. s. fur. nā forte erat sartor.

i ¶Extincte. ēptū ad dñiū qōꝑdidit dñs eius & ideo quantū ad eū extinctū est q̄diu est in textā. & purpura extincta. nec potest vendicari. sed agi pōt ad exhi. vt exhibeatur et p⁹ vendicetur: vt. ff. ad exhi. l. gemma. et. ff. de rei vendi. l. in rem actio.

k ¶Possessoribus veluti a prædonibus et malefidei possessoribꝰ: vt iste fuit vt hic & ff. de acti. §. sic itaq;. & ff. vsufru. quemadmo-

Diuisio dum.ca.l.fi.in fi.

¶ Si duorum. ¶ Diuiditur principaliter in duas partes. primo quando voluntate dominorum. secundo quando casu sunt confuse. secunda ibi. Ad si fortuito. Ite pria subdiuiditur. primo quando eiusdem generis materie cõfundũtur. Secundo quando diuersi generis. Secunda ibi: Sz & si diuerse. Are.

a ¶ Si duorum acquiritur dominium: non solum specificatione: vt. ff. eo. ff. cuz ex aliena & ff. q si. et accessione: vt. ff. e. ff. si tamen. sed etiaz confusione vt hic. Item immixtione vt. ff. pri. ff. q si frumentum.

b ¶ Dominorũ bene dicit dominorum voluntate. nam si vnus dominus fecit inde speciẽ. id ẽ mꝫ suz vel vas ex argento meo et suo sua est iure specificationis non cõmunis: vt. ff. eodem. ff. cum ex aliena. & ff. de rei ven. l. si frumentũ. ff. j.

electr c ¶ Confuse. i. simul fuse.

d ¶ Electrum. genus est vasis vel species metalli. et ad hoc est. ff. de au. et ar. le. l. pediculis. ff. neratius.

e ¶ Idẽ iuris. vt sit cõmune vt subjicit.

f ¶ Placuit. scilicet vt sit cõmune nisi separari possit veluti ex ere meo vel plumbo vel argento tuo species facta sit quibꝰ casibus separari põt: et quilibet vẽdicat suuz vt. ff. de rei vendica. si frumẽtum. ff. sed si plumbum: et. ff. de. acquiren. re. do. l. laicus et. l. stagna. ff. fina.

¶ Si duorum dominorũ pro voluntate cõfusa fuerint: vel diuerse materie: vel que eiusdem generis sunt: idez iuris esse placuit[f]. ¶ Si species duoꝝ dominorũ eoꝝ volũtate cõmisceãtur efficiunt cõmunes secus si sine eorum voluntate. hoc dicit Aretinus. ¶ Ad si[g] frumẽtum titij frumento tuo mixtũ fuerit siquidem ex volũtate vestra: cõmune est: qz singula corpora idest singula grana que cuiuꝫ propria fuerint ex consensu vestro cõmunicata sũt[h]. Ad si casu id mixtũ fuerit vl titiꝰ id miscuerit sine tua voluntate: nõ videtur cõmune eẽ: qz singula corpora in sua substantia durãt[i]. Sed nec magis istꝫ casibꝰ cõmune fit frumẽtum ꝫ grex itelligit esse pmunis si pecora titij tuis pecoribus

Diuisio quoddã pteritũ q̃ddã futurũ. sic in granis frumẽti q lz eoꝝ corpa sint discreta i suis terminis communia ea possumꝰ facere. ita q aliqua non sit particula in tuo grano quam tu nõ cõmunices mihi: nulla i meo quã ego

suis naturam: cum tps sit mensura motus primi mobilis: q motus est vniformis et continuus: vt dicit aristoteles in octauo physicoꝝ: & tñ partes in ipa contẽplatiõe distinguimus & assignamꝰ dicẽtes q q̃ddã pñs: Tẽpus

g Quod si frumentum. diximus quãdo cõfundũt ita vt separari nõ possint: nũc videndũ est quãdo singula corpora i sua substãtia durãt quo casu dicũtur i misceri. ptinuat

h ¶ Cõmunicata. et iõ locum hz communi dicatio: vt. ff. de rei ven. l. si fruntũ. ij. rñ.

i ¶ Substãtia durant. Sed nunquid idẽ si nostra voluntate fuissent i mixta? videt enim q sic nra eni ptẽplatio vel voluntas ñ põt mutare substantiã granoꝝ qui sp discreta et diuisa sint a se inuicem: qd videt eẽ ptra. ff. ꝑcedentẽ. Sz rñ. nõ est mirũ alias eni silere perimꝰ nõne tps ptinuus ẽ Quesţõ

nō cōicem: qō non esset deficiente nra volū-
tate: sicut nec mihi tpe distincto generarent
he diuersitates nostra significatione vel re-
spectu deficiente.

a ¶ Mixta. qō fit p errorē: q casu vnium nō
trāsit: vt. ff. e.
l. si p curatoz.
vel vt melius
pascant: et fa
cit. §. ad. l. aq.
in pri. vbi di-
cit q gregati
pascunt. Sed
ptra. ff. de sol.
si alieni. Sol.
ibi specialeest
in pecunia nu
merata: vt ibi
dicit: vt. ff. si
cer. pe. singu-
laria.

mixta[a] fuerint Sed si ab alterutro vīm totum id frumentū[b] retineat: in rem qui dem actio p modo[c] frumēti cuiuscp̄ pe tit[d]: arbitrio autē iu dicis cōtinet vt ipse estimet quale cuius-cp̄ frumētum fuerit.

¶ Edificium cedit solo: sed materia ex qua edificium fit remanet antiq̄ dñi. eā tū repetere nō potest quādiu edificiū du rat: quo diruto da tur ei vendicatio. h. dicit. Aretinus.

¶ Cū i suo[e] solo ali

b ¶ Frumentū nonduz bona fide p̄sumpt tū tūc em̄ i factū actio daretur vt. ff. ad. l. aq. qui occidit. §. si q̄s alienū vi num.

c ¶ Pro mō. i. mensura.

d ¶ Cōpetit. i. q̄ cuilibet tantum frumentum restituatur quantū fuit suū quando non apparet qō fu erit suū et hoc propter impossibilē discretio nem: vt. ff. de vsuf. l. vsuf. §. si i vinarijs: si aūt apparet qō cuiuscp̄ fuerit hoc iudex estimet vt subijcit fm Azo. et fm hoc dic quale. i. qō et sic cuilibet sua grana restituantur. vel dic pri. rñ. arbitrio tē. esse de eo de quo est istō s. quādo non apparet quod fuerit suū. t hoc innuit hoc verbū quale. non em̄ dicit qō: sed quale. vt in qualitate officiū vertaī et quāti tate: nō aūt i corpore: cū illō sit impossibile discernere: et sic p̄babit qui dicit suū fuisse meli⁹. Et nota triplicē esse differentiā inter hunc. §. t supioz. spēs em̄ dicunt miscerī vt hic materia confundit: vt. §. fz. P. econtra. Itē hic remanet in eadē substātia: ibi nō. Itē cō fusa fiunt cōmunia etiā sine dñoz̄ voluntate: vt. §. p̄cori. §. hic non.

Distin-
guit du
os. §.

quis domū ex alie-
na materia edifica-
uerit[f]: ipse intelligi-
tur dñs edificij: q̄z
omne quod in solo
edificat[g]: solo cedit
Nec[h] tamē ideo is q̄
materie domin⁹ fu-
erat desinit esse dñs
eius: sed tantisper[i]
neq̄ vendicare eam
pōt: neq̄ ad exhibē
dum[k] de ea re agere
p̄pt legem. xij. ta-
bu. qua cauetur: ne
quis tignum alienū
edibus suis iunctū
eximere cogatur: sz
duplum p̄ eo p̄re-
stet p actionem que

e ¶ Cum in suo. suū est etiā si ali⁹ habeat ibi
vsumfructū vt. §. de here. instī. §. j. vbi p̄ci-
us seruus dicit in quo p̄op̄rietatē nudā ha
bet testator.

f ¶ Edificaue
rit scz bona fi-
de: alias non
immo tignuz
suū vēdicaret
vt. ff. ō rei vē.
l. i rē. §. tignū
arg. a ptrario
sensu vl̄ ex ea
exceptione q̄
ibi ponit. t iu-
rabit in litē vt
ibi no.

g ¶ Edificat. i.
in ipa tra con
figit. q̄d ergo
de domo ñ af-
fixa solo? Rñ.
nō cedit solo:
vt. ff. e. l. si titi-
us. et facit ad
hanc regulā.
C. de edi. pri.
l. j. idē in sat̄ t
plātat̄ q̄ō hic
n edificat̄ ōz
vt. §. e. §. si titi
us. et. §. q̄ rati
one. vñ vsus. Quicq̄d plātat̄ serit vl̄ edifica
tur. Omne solo cedit radices si tū egit. Sed
contra hanc regulā est. ff. de re. di. l. in tantū
So. illud speciale est.

h ¶ Nec desinit. s. ex causa edificationis sed
alia causa pōt desinere: vt. ff. de vsuc. l. rerū
mixtura. §. labeo. que huic regule signatur
contraria.

i ¶ Tantisper. id est interim.

k ¶ Ad exhibendū. s. vt eximatur nisi mala fi
de fecerit: vt. ff. de rei ven. l. in rē. §. tignum. t
ff. de tigno iniuncto. l. fi. sed tunc non eximi-
tur: sed in litem iuratur. vt. ff. de sol. l. qui res
. §. si. quia arbitrarie sunt iste actiones: vt. ff.
de in litem turā. l. in actionib⁹ us: et. §. de acti.
§. preterea.

l ¶ Xij. tabu. lex quedā fuit. de qua dic. vt. §.
iu. na. §. et non ineleganter.

actio a ō tigno iniūcto.

¶ De tigno. qua actione teneat q̄ iniunctū habet licet nō iniūxerit: q̄ iniunxit licz non possideat: sed altero soluēte alter liberat vt. ff. de his q̄ dese. vl' effu. l. si vero. §. positum: et de flu. l. j. in fi. et qō vi aut clam. l. ppētit. §. fi. Sz q̄d si velit magis rem reddere q̄ exīmere quā duplū p̄stare? Rñ. non audītur: q̄ ppter publicam vtilitatē hoc fuit statutū vt. j. e. quod ideo q̄. ff. ō ope. no. nū. l. p̄tor. q̄ ff. de lega. j. l. cetera. §. si duobus. Itē nūq̄d hec actio ppetit etiā cōtra eū q̄ bona fide iniunxit? Rñ. sic: vt hic licet p̄tradixerit quidā sed cōtra mala fidē iniungētez alia p̄ter hec auxilia cōpetūt: vt rei vendica. Itez ad exhi. Itē furti. Itē furtiua cōdi. Itē hec actio ō tigno iniuncto: vt. j. de act. §. si ita q̄: et. ff. de tigno iniuncto. l. j. in fi. et. l. finali.

Tignū alienuz mala fi de iniūgēs ąn q̄ actio nib⁹ cōueniri potest

vocatur de tigno[a] iuncto: Appellatione[b] aūt tigni omnis materia[c] significat ex qua edificia fiūt Quod ideo p̄uisū ē: ne edificia rescidi necesse sit. Quod si aliqua ex causa dirutum sit edificiuz: poterit materie dom⁹ (si nō fuerit duplum iam consecutus[d]) tunc eam vendicare[e]: q̄ ad exhibēdum agere de ea re.

¶ Qui in alterius solo de suis cementis scienter edificat perdit dōium: q̄ dominus edificij efficitur ille qui ē dominus soli. b. d. Are.

¶ Et ex diuerso: si quis in alieno solo ex sua mācia domū edificauerit: ulli⁹ sit domus cui⁹ et soluz est. Sz hoc casu materie dōis ꝓpietatē eius amittit: q̄ voluntate eius itelligitur[f] eē alienata: vtiq̄ si non ignorabat se in alieno solo edificare: q̄ iō licet diruta sit dom⁹ materiam tamen vendicare non potest[g].

¶ Possidens fundum alienum i quo bona fide edificauit: potest expensas edificij ope exceptionis retinere hoc dicit Aret.

¶ Certe illud cōstat: si in possessione cōstituto edificatore soli dominꝰ petat domū suam esse: nec soluat p̄ciū materie q̄ mercedes fabrorū[h]: posse eum per exceptionē[i] do-

a ¶ De tigno. qua actione teneat q̄ iniunctū habet licet nō iniūxerit: q̄ iniunxit licz non possideat: sed altero soluēte alter liberat vt. ff. de his q̄ dese. vl' effu. l. si vero. §. positum: et de flu. l. j. in fi. et qō vi aut clam. l. ppētit. §. fi. Sz q̄d si velit magis rem reddere q̄ exīmere quā duplū p̄stare? Rñ. non audītur: q̄ ppter publicam vtilitatē hoc fuit statutū vt. j. e. quod ideo q̄. ff. ō ope. no. nū. l. p̄tor. q̄ ff. de lega. j. l. cetera. §. si duobus. Itē nūq̄d hec actio ppetit etiā cōtra eū q̄ bona fide iniunxit? Rñ. sic: vt hic licet p̄tradixerit quidā sed cōtra mala fidē iniungētez alia p̄ter hec auxilia cōpetūt: vt rei vendica. Itez ad exhi. Itē furti. Itē furtiua cōdi. Itē hec actio ō tigno iniuncto: vt. j. de act. §. si ita q̄: et. ff. de tigno iniuncto. l. j. in fi. et. l. finali.

b ¶ Appellatione. facit ad hoc. ff. de ver. sig. l. tigni. et. ff. ad exhi. l. gemma. §. tigni. et. ff. e. adeo. §. cū i suo. Itē qō in domib⁹ dicit idē dic in campana siue domuncula: vt subijcit Quod ideo q̄. ad hoc. ff. ō ver. sig. l. vrbana p̄dia. quidā tñ p̄tra. Itē idem in vinea. vt ff. de tigno iniuncto. l. j.

c ¶ Materia. vt cementa q̄ lapides.

d ¶ Consecut⁹. hic est p̄tra. ff. de tigno iniuncto. l. fi. sz ibi ñ cū effectu fuit p̄secut⁹ duplū quia licet exegit non tamē percepit adhuc duplum: vt ar. ff. de his qui dese. vel effu. l. perceptione.

e ¶ Vendicare. nulla tp̄is p̄scriptiōe obstāte in rei vē. vt. ff. ō rei vē. l. in rem. §. fi. quia nec p̄i⁹ agere potuit: vt. C. ō an. ex. l. j. §. fi. aliō ergo si mala fide iniunxit q̄ tūc agere potuit. vñ. xxx. an. repellit a rei ven. vt. C. de p̄scripti. xxx. an. sicut.

f ¶ Intelligit sic. C. de edi. p̄i. l. si is contra quē.

g ¶ Non pōt q̄ alienata ē nō pōt vendicari Sed §. C. de rei vendi. l. ij. i fi. sz ibi ex aliena materia et in alieno edificauit: hic de sua in alieno: quare dic. aut de mea materia q̄ i meo edifico: q̄ tūc plānū est. aut de aliena in meo: vt. §. p̄xi. §. aut de mea i alieno: vt hic: aut de aliena in alieno: vt i dicta l. p̄traria cōtinet. quadruplicitēr edificari pōt

h ¶ Fabrox. i. magistrox de lignamie vl' murox: sic. ff. de eo. qō cer. lo. l. ij. §. vlti.

i ¶ Per exceptionez. q̄ locū habet vbicunq̄ equū sit exceptionē locum habere siue alia cōpetat siue non: vt. ff. de exce. do. l. ij. §. generaliter: et ar. j. e. §. littere.

a ¶ Bone fidei. s. ab initio: et ex postfacto cū edificauit. nam si antequā edificet sit bone fidei et cum edificat male fidei sit: eligitur q̄dam media via. ita vt nec male fidei puniatur nec̄ vt bone fidei expensas conseruet: quia permittitur abrasio vt ff. de rei ven. l. iul. si in aliena. que est huic contraria. ⁊ facit ad hoc. ff. de mi. l. intra. §. venden tibus.

b ¶ Edificauerit. cum de nouo edificat: ⁊ vt hec plene sciātur: dic cū impēdi in rez alienā aut suo aut meo nomīe. Primo casu loquit ille titu. ō neg. ge. et. ff. et. C. e. si meo. et tunc aut fructuum gratia et tūc ex fructibus deducitur alias nullus fructus intelligitur: vt. ff. soma. l. fructus. et. ff. fa. her. fundus. aut causa rei seruande: et tunc aut de nouo faciendo aut non. primo casu si bona fide habeo exceptionem nō actionem. fm Jo. vt supra proxi. §. et. ff. de condi. inde. si in area: et. ff. de excep. do. Paulus. sed. M. etiam actionem dabat. sed ibi ipso gestu negocium fuit hereditarium: quod necesse habuit facere vnde actionem dabat. et est pro eo. ff. de peti. here. l. hereditas. §. j. ⁊. ff. si pars here. pe. l. fi. ⁊. C. de rei ven. l. ij. et. l. domum. Sed Jo. contra vt dictum est. et facit etiam pro eo. ff. de rei. ven. sumptus. et. ff. de act. emp. idē q̄z. et. ff. de peti. here. l. plane. Si vo mala fide: tunc nec excipiendo: nec agendo conseruo: vt hic. nam neminem mihi volui obligare: vt. ff. communi. di. in hoc iudicium fm Jo. sed. M. etiam dabat negociorum gestorum actionem vt. ff. de nego. ge. si pupilli. §.

Quō recuperant q̄ in aliena negocia expēdū tur.

li mali repelli vtiq̄z si bone fidei a possessor fuerit q̄ edificauit b. Nam sciēti alienum solum esse pōt obijci culpa q̄ edificauerit temere ieo solo quod intelligebat alienum esse.

¶ Insertū vel plantatum est illi c cuius est solus vbi inserit si ibi radices egerit Idē si in duobus solis: quia est cōmune h. d. Areti. ¶ Si titius alienam plantam i solo suo posuerit: ipsius erit. Et ex diuerso si titius suā plātam in meuij solo posuerit: meuij planta erit: si modo vtroq̄z casu radices egerit. Antequā ei radices egerit: eius p manet cui d fuerat. adeo aūt ex eo tēpore quo radices egerit planta: pprietas eius cōmutat e vt si vicini arbor ita terrā tuij presserit: vt ei⁹ fūdū radices

sed et si quis. sed ibi nomine alieno gerebat Item et pro eo. C. de rei vendi. l. ij. sed ibi loquitur quando ex aliena materia et in alieno impendi. vt ibi plene notatur. Si vero in reficiendo aut bona fide et tunc necessarias et vtiles p doli exceptio sanctionem voluntarias per abrasionem seruamus: nisi dominus vellet tm̄ dare quantum possz habere his ablatis ⁊ corrasis: vt. ff. de rei vē. l. in fundo. Si vero mala fide necessarias per officium iudicij cū tamen possideo: vtiles p abrasionē cōseruo: volūtarias nullo modo: vt. C. de rei vendi. domum. Hinc est q̄ dixit Bul. hic: q̄ expensas repetam quandoq̄z per a. idest per actionem: vt. ff. de negocijs gestis. l. si pupilli. §. sed et si quis. Item et per e. i. per exceptionem: vt hic. Item ⁊ per o. i. per officium iudicis: vt per. l. C. de rei vendi. l. domū. vt modo diximus. Et hec in rei vendi. locum habent. In petitione vero hereditatis bone fidei possessor seruat omnes. At ma. fi. possessor necessarias et vtiles per officium iudicis: aliās per excep. doli. re existēte meliori in qua facte sunt. voluntarias vero abradit: vt. ff. de petitio. here. plane.

c ¶ Commutat. sed videtur non commutari cum primo domino rei vendi. detur: vt. ff. de rei ven. si frumentum. §. de arbore. que ē contra. So. licet ibi dicat varus et nerua damus. non tamē sequit ergo nos damus. vel damꝰ de existimatōe: sed nō de plāta vt diximus. ſ. e. §. plane si longiori tpe.

d ¶ Radices. omēs vt differat a sequenti.

a ¶Dicimus. immo videtur eius in cuius fundo originem duxit: vt ff. ar. fur. ce. si plures. §. fi. So. hec corrigit illam. Vel dic ibi poterat viuere arbor ex fundo primo: hic non. vel efficitur titij p partes cilicz vt ℔: non in totū vt ibi.

b ¶Ratio. facit. ff. e. l. ō aequi. re. do. l. adeo. in fi. et. l. se. et. l. qua ratione.

c ¶Radices p parte.

d ¶Solo cedūt vt. §. ptl. §.

e ¶Dixim⁹. §. e. §. certe. Sz quid si aliquis ex semie meo in alieno fundo seminauit: ptra quem agam? Respō deo contra seminantem nō quia non possidet: nec dolo fecit quomin⁹ possideret. Item nec cōtra possidētē: qz eius facto nichil actū est sz tñ dic eū teneri instar tignī iūcti q̄ tenet̄ et si positū ab alio habeat vt teneat vt dixim⁹. §. e. §. cū in suo per. l. ff. ō his qui dese. vel effu. si vero. §. positū. Et eadez questio fit in plantatis. et eodē modo solutē cū sit ratio simil: vt. ff. mā. Lucius in fi. j. rñ.

Questō

egerit: titij efficiar borē dicimus[a]. Ratio[b] enī non permittit vt alterius arbor esse itelligatur: cui⁹ ius in fundum radices egisset ei iō ppe cōfinium arbor posita si etiā in vicini fundū radices[c] egerit cōmunis fit.

¶Quicqd in alieno fū do seminatur solo cedit. seminās aūt bona fide pōt se exceptione tueri vt reddant ei ipēse. h. d. Are. ¶Qua ratione aūt plāte que terre coalescūt solo[d] cedūt: eadē ratione frumēta quoq̄ que sata sunt solo cedere intelligunt. Cetera rū sicut is qui in alieno loco edificauerit si ab eo dominus petat edificiū: defēdi pōt per exceptionez doli mali ℔m ea q̄ dixim⁹[e]: ita eiusdē exceptiōis auxilio tut⁹ esse pōt is q̄ alienū fūdū sua impēsa bona fide cōseuit[f]. ¶Scriptura etiaz aures cedit charte vel mēbrane. Scribens aūt bona fide nō tenetur eas reddere nisi refectis expensis t valore scripture. h. d. Aretin⁹

¶Littere quoq̄ licet auree sint: perinde chartis[g] mēbranisue[h] cedūt: ac solo[i] cedere solent ea que inedificātur aut inserūt: ideoq̄ si chartis mēbranis ve tuis carmē[k] vel historiā[l] vel orationem[m] titius scripserit: huius corporis[n] non[o] titius sed tu dñs eē videt̄. Sz si a titio petas[p] tuos libros tuas ve membranas esse: nec ipensas scripture soluere paratus sis: poterit se titius defendere per exceptionē doli mali: vtiq̄ si earū chartarū mēbranarū ve possessionē bona[q] fide nact⁹ est. ¶Sz malam fidem habuit nō habet actionez qz nec exceptionē habet: vt ℔. Sz cū hodie pretiosior sit scriptura q̄ charta nunq̄d mutat

f ¶Conseuit. i. plātauit vel seminauit.

g ¶Chartis. vt de bōbice: vt sūt hec q̄ de pisis veniunt.

h ¶Membranis. q̄ de membris animaliū eripiunt.

i ¶Solo: vt supra. e. §. cū in suo.

k ¶Carmē metrice.

l ¶Hystoriā. noui et veteris testamēti idē dicam i fabula vel romantia vel quolibet libro prosaico.

m ¶Orationē. ad deū vel ad populum vel ad principez.

n ¶Corporis. i. liberi.

o ¶Nō titius. s. scriptor bone fidei.

p ¶Petas. directa in rem.

q ¶Si bona. Si autem mala laborez donasse videtur: vt supra. e. §. certe: sed nunquid actionez scriptor habz redditolibro? Respōdeo sic si bonam fidē habuit. actionem dico scilicet in factum: vt. ff. ō rei vē. l. in rem. §. itē si quecunq̄. si

Hoc respondent quidam vt Azo. q sic nos q non ar. C. de testamē. sancimus. et. C. de appel precipimus. in fi.

a ¶ Pinxerit. siue bona fide siue mala fide secundum Pla. nos contra: qr bona fide vt .ff. e. ibivti q̄ rē.

b ¶ Tabulam quid si in mar more? Rñ. ꝫ fuari forte artñ ptra .ff. ō testa. penul.

c ¶ Cedere. ff. de rei ven. l. in rem. sed id quod in charta. ptra. Solutio hec corrigit illam. Vel distingue an precio sior sit illa scriptura q̄ tabula. fm P. q ait locuz habere quod hic ōr si pict⁹ est homo non vil⁹ bono colore nō attramento.

d ¶ Apell. vel pasij ppria nomia pictoruz.

e ¶ Eā petat. i directa rei vē. vt. ff. ō acq. re. do. l. q̄rone. s. sz nō vt littere fm Azo.

f ¶ Et vtilis actio. in rē nō directa: qr desijt dñs eē: r sic ē mirabile q nō dñs a dño vendicat. sic ptingit al's ī publi. i qbusdā casib⁹ vt nō .ī. ō ac. s. alle. al's. s. nāq̄ sicut.

g ¶ Imposuerit. hoc mirabile contingit hic q condictio possidentis est deterior q̄ petētis al' contra: vt .ī. de interdic. s. cōmodum sic et el' .ff. de nox. si quis a multis: et .ff. si ex nox. causa a. l. j. in fi. et. l. ij. et. ff. de pe here. cum idem. Sed ad hoc rñ. q in causa noxali esse poterit q scō agens non probabit'

si dominꝰ possidz picturaz: tunc pictor tenetur preciū tabule soluere. h. d. Aretinus. ¶ Si quis in aliena tabula pixeritᵃ: quidā putāt tabulāᵇ picture cedere. alijs videt picturam qualiscūq̄ sit tabule cedereᶜ. sz nobis videtur melius esse tabulā pictura cedere. Ridiculū est enī picturā apellisᵈ vel parasij in accessionē vilissime tabule cedere. Unde si a domino tabule imaginē possidente is qui pinxit eāᵉ petat: nec soluat precium tabule: poterit per exceptionē doli mali submoueri. ¶ At si is qui pinxit eā possideat: cōsequēs est vt vtilisᶠ actio domino tabule aduersus eum detur: quo casu si non soluat impensaz picture: poterit p exceptionē doli mali repelli: vtiq̄z si bona fide possessor fuerit ille qui picturā imposueritᵍ. Illud enī palaz est q̄ siue is q̄ pinxit surripuitʰ tabulas: siue alius ⁱ: cōpetit dño tabularūᵏ furti actio.

¶ Bone fidei possessor facit fructˡ suos nec eos cōsumptos cogitur restituere: secus si fuerit malefidei. h. d. Aretti. ¶ Si quis a non dño quē dñm eē crediderit bona ⁱ fide

Item in pe. he. si bona iura habuit in vincē do: hec eadem habuit in defendendo et sic nō est eoz pdictio deterioz. Itez cū ꝫ hēat ac. pictoz si nō possideat: multo magis exceptionem oz habere soluto precio: vt .ff. ō sup erficieb⁹. l. j. s. quod aūt: r .ff. de re iu. l. cui damn⁹. sed nunquid dño quondā tabule idē cōceditur si possideat si pciuz picture soluat? rñ. ro. q sic cū sibi actio detur: ergo ꝫ vt sit differentia inter dñz r pictorē Itē q̄s pfert si ābo ꝫ extraneū possidentē agant? Rñ. is qui directā hz actionez. i. pictoz ꝫ Jo. Sz nūquid si tabula fuerit abrasa remanet pictoris? Rñ. sic: vt. ff. de rei vē. i rē. s. et qō semel sed q̄re aliud in picturis q̄ in scripturis? rñ. qr pictura pre pcioſior ē q̄ scriptura. fm Jo. pictura est scriptura.

h ¶ Surripuit anteqū pingeret.

i ¶ Alius. post picturam.

k ¶ Tabularū. etiam subaudi. nā et pictori ptra extraneū furē datur fm Azo. vel melius vt michi videtur: hic loquitur qñ fuit surrepta anteqū esset picta: sed etiā ptra dñm tabule sibi surripientē posset dari pictori furti actio facto furto tabula iam picta vt .ī. de ob. que ex delic. nas. s. aliquando.

l ¶ Bona fide. q̄ in litio exigitur. s. vt credat sibi dantem habere ius distrahendi: vt. ff.

de vsur. q̄s sit. ℌ. fi. nec obstat q̄ est. ff. de ac qui. re. do. l. in bonefidei. ℌ. in ℨ rīū. q̄ ibi op ponēdo loquitur non ponendo.

a ¶ Justa. cū multe sūt cāe siue tituli acq̄rēdi: vt i. ff. colligit in varijs titulis sub titu. ō vsuc. vsq̄ ad titulū ō re. iu. idē tñ. si titu. fi. bēat: vt ar. ff. fi. re. l. iiij. ℌ. sed ante.

fundum emerit: vel ex donatione: alia ve qualibet iusta * causa eque bona fide acceperit: naturali[b] ratōne placuit fructus [c] quos percepit eius esse procultura[d] & cura[e]. Et ideo si postea dominus superuenerit: & fundū vendicet de fructib[9] ab eo consumptis agere non pōt[f]. ¶ Si vero qui alienū fundū sciēs possederit: nō [g] idez cōcessuz est: itaq̄ cū fundo etiā fructus (licet ꝓsumpti sint) cogitur [h] restituere.

¶ Fructuarius nō facit fructus suos: nisi sint a solo separati vel per se vel per alium eius nomie. Et ideo nō recollectos nō transmittit ad heredes suos et idē in colono. hoc d. Aretinus.

¶ Is vero ad quē vsusfru. fundi pertinet: nō aliter fructuum dñs efficitur: q̄s si ipse[i] eos p̄ceperit Et ideo licz matur[s] fructibus nondū tñ perceptis[k] decesserit ad heredes ei[9] non pertinent: sed domino[l] p̄prietatis acquirūtur. Eadē fere et de colono[m] dicuntur. ¶ Fetus lac pilus et lana sūt in fructu pecudū. Part[9] vero ancille nō dicitur in fructu: & ideo non pertinet ad fructuariū ancille. are.

¶ In pecudum fructu

Dupli- ces sūt fructus

b ¶ Naturali rōe. i. iuregentiū. de q̄ loq̄t ℌ titu. cui naturalis insita ratio est.

c ¶ Fructus. s. industriales. aliō i natura- libus: vt. ff. de vsur. l. fructus nō ob. ff. ō ac. re. do. l. in bo. fi. in p̄i. q̄s ei ibi dic̄ oēs exponit siue facto possessor[is] siue alteri[9] p- cepti industriales tñ: vt. ff. ō vsur. q̄ scit. ℌ. ꝓterea sed naturalib[9] fructi b[9] ꝓsūptis an teneat possessor. Rñ. nō tenet possessor rei ven. q̄ nō possidet nec dolo desijt possidere: ſz ꝓdi. sine cā tenet in quātū locupletior ē. ar. ff. si cer. pe. si & me.

d ¶ Pro cultura. vt segetes.

e ¶ Et cura. vt lac & pilus & lana.

f ¶ Nō p̄t. nec ad p̄cūū. vt. ℌ. de offi. iu. ℌ. si vo. & ff. fi. reg. l. iiij. ℌ. sed ante. si tñ extāt nō rei ven. q̄ p̄cipiētis sūt: sed offi. iudi. tenet reddere: vt. C. de rei ven. certū. ℌ. bona fide.

g ¶ Non idem. vt faciat fructus suos.

h ¶ Cogit. distingue tñ: q̄ si hz ti. male fi. pos. de ꝓsūptis ꝓdic. sine cā: de extantibus rei ven. de p̄cipiēdis pp ti. excusat: vt. C. de rei ven. si fundū: nisi in q̄ttuor casibus: q̄n emit ab eo quē scit vendere in fraudē creditorū: vel q̄n vēdit ℌ metu cōpulsus est. & cū emit ℨ interdictū dei cōrūpi fructū patiat: vt. ff. q̄ in frau. cr. e. l. ait p̄tor. ℌ. p hāc. & ff. q̄ metus cau: sed & partus: & C. ō agri. et cē. quē admodū idē i quarto: vt. C. de fi. instru. et iur. haste fi. l. j. si nō hz ti. de p̄sūptis ꝓdic. si cā. de extāt[ib9] rei vē. vt C. ō ꝓdi. ex lege. l. pen. et. C de rei vē. si fūdū. de p̄cipiēdis offi. iudi. ff. de rei ven. si nauis. ℌ. fi.

i ¶ Ipse. alio ei p̄cipiente ñ fiūt sui sed fiunt bōefi. pos. etiā si eos alius p̄cipiat: vt ff. de vsur. qui scit. ℌ. ꝓterea. Vel alr si ipe p̄cepit ñ ēt. heres ei[9]. nec ei ad hēdē trās- mittit.

k ¶ Percept[s]. vt si inhorreo positi sūt facit suos fructuarius. sed bonefi. pos. stati vt a solo separati sūt bonefi. vt. ff. quib[9] modis vsufr. amit. l. vsufructua- rius. Et est alia dñia: q̄ fructuari[9] facit suos naturales fructus. bo. fi. ℌo pos. nō: vt. ff de vsufru. le. l. vsufruc. legato. et de vsur. l. fructus.

l ¶ Nō. sed per quā ac. Rñ. per rei ven. cū dñs sit. vel cōdi. ex hac. l.

m ¶ De colono. q̄ nūmis colit. nā oēs fructū facit suos. vt vsufru. sed dicit q̄ colonus ta-

Qua actiōe re petunt fructus

Fructuarius suos facium mode

duplex est colonꝰ. s. qui nūmis colit et partiarius.

lis facit fructus suos: vt a solo decerpti sūt: vt. ff. de fur. l. si apes. ℌ. fi. secus in vsufr. vt hic dicitur. vel dicas de partiarijs: vt. ff. loca et conduc. cum in plures. ℌ. messem. fm Azo. Item dicit fere ꝓpter aliud. qꝛ colonus transmittit ad heredē. vt. ℸ. loc. ℌ. fi. ſz fructuariꝰ non vt hic.

a ¶ Fetus. q. d. ita fetus sicut ꝛē.

b ¶ Pilus bouis vel etiā caprarū ad borram sellarū.

c ¶ Et succuli. id est parui sues.

d ¶ Naturali. iure. i. gētiū ꝺ quo loquit. ℌ. singulozū.

e ¶ Pertinet. ꝯtū ad plenā ꝓpetatē: nisi etiā et in partu sit vsufruc. legatꝰ: vt. ff. ꝺ vsufruc. vetꝰ

f ¶ Absurdū sic. ff. de vsur. l. in pecudum

g ¶ In fructu. scilz vt ipse sit fructus: sed tñ in eo relinquitur vsufructꝰ.

b ¶ Natura. i. deus. sic. ℌ. de iure natu. in ouidꝰ i ꝓin. vnde dicitur apud ouidium. Prona qꝫ cū spectent. aīalia cetera terraz. Os hoi thamoz sublime dedit celumqꝫ videre. Jussit ꝛ erectos ad sydera tollere vultus. sic. ff. de edi. edi. l. iustissime: et. ff. ꝺ fur. qui vas. ℌ. ex furtiuis. ꝛ. ff. de peti. heredi. l. ancillarum.

grex i ¶ Gregis. grex est numerus decem ouium vel quinqꝫ porcozum simul ꝛ congregatim consistentium. vt. ff. de abigeis. l. oues. et fa

ctu etiā fetus ª est: si cuti lac pilꝰᵇ et lana: itaqꝫ agni hedi ꝛ vituli ꝛ equuli ꝛ succuli ᶜ stati naturaliᵈ iure ꝺōinij fructuarij sunt. Partus vero ancille i fructu non est: itaqꝫ ad dominū ꝓpꝛietatis ꝓtinet ᵉ Absurdum ᶠ enī videbatur hominē in fructu ᵍ esse: cuz oēs fructꝰ reruz naturaʰ gratia hominū comparauerit ¶ Debet vsufructuarius gregis de fetibus summittere in locum demoꝛtuoꝛū. ꝛ similiꝫ arboꝛes et vites in locū demoꝛtuarum ℌ. ꝺ. Are. ¶ Sed si gregisⁱ vsumfructū quis habeat: i locuz demoꝛtuoꝛū capitū ex fetu ʰ fructuarius

cit. ff. de vsuc. l. rerū mixtura. ℌ. tertium.

h ¶ Ex fetu. aliunde enim non submittit ſm quosdā. vel forte submitteret etiā aliunde ar. ff. de vsufru. quid ergo. ℌ. sed quod dicitur in fine.

summittere ˡ debet: vt et iuliano visum est: ꝛ i vincaꝫ ꝺmoꝛtuarū vel arboꝛū locū alias ꝺbet substituere: recte enī colere: et quasi bonꝰ pat familias vti debet. ¶ Thesaurus vel i suo vel in religioso vel i sacro loco inuētus efficit inuētoꝛis in alieno vero casu fortuito inuētus solū ꝓ ꝺimidia efficitur dominus inuētoꝛ: ꝛ ꝺñs soli ꝓ alia ꝺimidia. ℌ. ꝺ. Are. ¶ Thesauros ᵐ quos quis in loco ⁿ suo ᵒ inuenerit: diuꝰ hadrianus naturalē equitatē secutus ei concessit qui eos inuenerit. Jdēꝫ statuit si quis in sacro aut religioso ᵖ loco foz

l ¶ Summittere. q summissio nō fit si in singulis capitibus sit vsufruc. vt. ff. eo. quid ergo. ℌ. sed quod dicitur in fi.

m ¶ Thesauros. ē aūt thesaurus pecunia ab ignotꝰ dñis vetustioꝛi tpe absco ditа. vt. C. ꝺ thesaurꝰ. l. j. li. xi. in prin. vel depositio pecunie cuiꝰ mēoꝛia non extat. vt. ff. ꝺ acquire. do. l. nunꝯ. ℌ. thesaurus. aliꝫ ip ꝓpꝛietꝺñ: vt. ff. de acqui. pos. l. per egre. in pri. ꝛ ff. ad exhi. l. thesaurus.

n ¶ Loco. alias solo.

o ¶ Suo: iure directo vel vtili: vt si feudatarius vel emphiteothecarius vel similis: lz Pla. aliꝫ dixerit in his. Quid si mercēnariꝰ dñi laboꝛat in alieno: vl creditoꝛ in pignoꝛe inuenit thesaurū? Rñ. ꝺimidiū eius est in cuius fundo inuenitur: ꝛ ꝺimidium sibi acquirunt: vt. ff. de acqui. re. do. l. si is quis. ℌ. ꝙ si creditoꝛ.

p ¶ Religioso. vt. ff. de iure fis. l. iij. ℌ. pen. ℨ. Solu. hec coꝛrigitur ſm. B. vel hic ſm naturalē rōem vt pz in lra. ibi ſm ciuilē rōem.

61

q̄ prevalet sic in vsuc. cōtingit. fm Jo.

a ¶ Fortuito casu. ꝛ est casus inopiate rei ē uentus ex diuersis causis proueniens ob aliud et aliud inceptis.

b ¶ Non data opera. alias totū reddit dño: in suo loco. tñ pōt operā dare: non tñ magica arte: alias esset fisci: vt. C. de thesau. l. vnica. li. x. Accur.

c ¶ Dño. sed p quā actio. rñ. p rei vē. cum dñs sit. vel cō dic. ex hac. l.

d ¶ In cesaris loco. scz patrimoniali.

e ¶ Fiscali. loco nō tñ publice deputato.

f ¶ Vel publico. i. publice ꝺputato.

g ¶ Ciuitatis. que loco ꝑpua tor sūt: vt. ff. de ꝛbozū sig. eū q̄ vectigal.

h ¶ Fisci. sed si fisci partē sup psesserit cum altero tñ redit. vt. ff. de iure fisci. l. iij. ·ℱ· fina.

i ¶ Per traditionē quoq; iuſ naturali

tuito casu inuenerit. ¶ At si quis i alieno loco ñ ꝺata ad hoc opera: sz fortuito inuenerit. dimidium domino soli cōcessit: ꝛ dimidiū inuentori. Et conuenienter si quis in cesaris loco inuenerit: dimidiū inuētoris ꝛ dimidium esse cesaris statuit. ¶ Cui conueniens est: vt si q̄s in fiscali loco vl publico vl ciuitatis inuenerit: dimidiuz ipsi esse debet: et dimidiū fisci vel ciuitatis. ¶ Omnis res per traditionē facta a dño ex causa habili pōt alteri acquiri etiā si sint predia stipendiaria vel tributaria. b. d. Aretin.

¶ Per traditionē quoq; iuſ naturali

k ¶ Jure naturali. i. gentium. vt. ·j·ℱ· primo.

l ¶ Acquirunt. cā p̄cedēte vera vel putatiua vt indebitū alias nō: vt. ff. eo. l. nūq̄. ꝛ ·j· hoc ·ℱ· ibi. Sed siquidem ꝛc.

m ¶ Michil. imo deo seruire. sz hyppolice loquitur. sic. ff. de pac. l. j. in prin. et. ff. de actio empti. l. exempto. in prin ꝛ. C. de transac. non minorem.

n ¶ Voluntatem. dū tñ legitimaz. nam cum ei bonis interdictum est non alienat: vt. ff. de cura. fu. l. j. in. p prin.

o ¶ Cuiuscūq; i. siue mobilis siue soli.

p ¶ Corporalis. in corporales enī tradi non pñt: vt. ff. de acquiren. re. do. seruus. ·ℱ· ī corporales.

res nobis acquirunt tur. Nihil enim tā cōueniēs est naturali equitati: q̄ voluntatem domini volē tis rem suaz in aliū transferre ratam haberi. et ideo cuiuscūq; generis sit corporalis res tradi pōt: et a domino tradita alienat. ¶ Itaq; stipendiaria quoq; ꝛ tributaria predia eodez modo alienā tur. Vocant autez stipendiaria ꝛ tributaria predia que in prouincijs sunt: inter que necnō et italica ꝑdia ex nra constitutione nulla est differentia. Sed siq; dem ex causa donationis aut dotis aut qualibet alia ex causa tradant: sine dubio transferuntur:

q ¶ A dño hoc q̄nq; fallit: et ei ꝓrīū iuenit verum: vt ·j·q alie. licet vel ñ sed ꝟ est regulare: vt hic. ff eō. traditio.

r ¶ Alienat. i. dominiū trāsfertur. Accur.

s ¶ Stipendiaria. f. que mīlitibus pro stipendijs dantur: vt. ff. ꝺ rei vendi. item si verberatū ·ℱ· j. et de euict. l. lucius ꝛ de acquiren. rerum domi. i agris. Stipendiaria ꝑdia pendi

t ¶ Tributaria. que tributa rome reddunt. Tributaria ꝑdia.

u ¶ Alienātur. p traditionē.

x ¶ In puincijs. quasi dicat talia ꝑdia nō sūt in italia.

y ¶ Inter q̄. s. prouincialia.

z ¶ Cōstitutiōe. vt. ff. de vsuc. transl. vnica.

a ¶ Differētia. f. quantum ad dominij trāslationē. vt. C. ꝺ vsuca. trāslator. l. vnica. sz quātū ad tributa ē dzia. C. de episco. ꝛ cle. de his.

b ¶ Sed siqdē. vere nulla ē dzia. sed ꝛ si ꝛc.

c ¶ Tradantur. scilicet stipendiaria predia et tributaria.

d ¶ Transferunturr. f. prouincialia predia.

sicut italica. et est verum in omnib⁹ nisi scriptura necessaria sit ꝑm Joh. vt. C. de vsuc. transfor. l. vnica. §. q si predia. Item sūt vera si accipiens inducatur in vacuam possessionem ꝑm quosdam: vt. C. de proba. cuz res. Jo. contra. vt. ff. de fun. do. si fundum. et de acqui. re. do. homo liber. §. qc quid. sufficit enī induci in possessionem licet non vacuam. Quod autem in dicta. l. de proba. dicitur: demōstratiue q sic euenerit: non cautiue dicitur

a ¶ Vero. pro sed.

b ¶ Re s. que loco pignoris a venditore teneri pñt: vt. ff de ac. ēp. iul. §. offerri.

c ¶ Pignore. qō sic intelligo si placeat vēditori aliō q̄ preciū accipere: alias nō vt. ff. si cer. pe. l ij. §. j.

d ¶ Dato. poterit g̃ vēdicare venditor rē. s. si nō fuerit de precio satisfactum. vt. ff. de tribu. l. procuratoris. §. Szt si dedit mercē: nisi ēptor tūc p̄ preciū offerat. vt. ff. manda. diligēter. §. j. in fi. et. ff. de precario. l. ea que.

e ¶ Ex. l. xij. ta. q̄ est ius ciuile: vt. ff. de iusti. et iu. l. ius ciuile. §. hec igit. nō solū gentiū.

f ¶ Jure naturali sic dictū est q rōe naturali inductū fuit: vt. §. de iur. natu. §. quod vero. r. §. Sed naturalia.

¶ Dominiuz rei vēdite nō transit in emptorē: etiā si res tradatur nisi preciū sit solutum vel aliter satisfactum aut habita sit fides de precio hoc dicit. Aretin⁹.

¶ Vēdite vero⁹ res⁹ et tradite non aliter emptori acquiruntur: quam si is venditori preciū soluerit: vel alio mō ei satisfecerit: veluti ex promissore aut pignore dato qdē quidem cauetur ex. le. xij tabulaz. tūc recte dicit r iuregētiū idest iure naturali. id effici Sed si is qui vendidit fidē emptoris secutus fuerit: dicēduz est statim rē emptoris fieri. ¶ Nihil aūt interest vtrū ipse domin⁹ tradat alicui rē suā: an volūtate eius ali⁹: cui ei⁹ rei possessio permissa sit: quia ratione si cui libera vniuersorum negociorū administratio permissa fuerit a domino is q̄ ex his negocijs rē vendiderit et tradiderit: facit eam accipientis. ¶ Ex vēditione rei quā pri⁹ quis cōmodauerat transfertur dominium in cōmodatariū sine noua traditiōe h. d. Are. ¶ Interdū etiā sine traditione nuda voluntas dñi sufficit ad rē trāferendā. veluti si rē quam tibi aliqs cōmodauerit aut locauerit: aut apud te deposuerit: postea vendidit. et tradidit.

g ¶ Emptoris. qd si dedit dīe ad soluendū: Rñ. non facta solutione vendicat ꝑm Jo. vt. C. de pac. inter emp. r ven. l. cōmissorie. pōt tū cōtradici q aliud est simplr dīe solutioni statuere aliud pactū legis ꝓmissorie pōere. Item qd si simplr tradat: Rñ. vr se qui fidez: nisi ꝑ pbet: vt q forte dicebat emptor pñtez hre pecuniaz vt. ar. ff. ō pig. ac. l. iij. r ar. ff. de tribu. p curatorj. §. ij si dedi.

h ¶ Michil. qō enī qs per alium facit ipse facere vr: vt. ff de vi et vi ar. l. j. §. de ieciſſe et. j. de iniuri. §. non solum. r. ff. de iniur. itē apud. §. fe ciſſe.

i ¶ Emptoris fieri. nisi in casibus: vt. ff. de iu. ff. l. procuratoz. §. fi. et. ff. de re. iudi. a diuo pio. §. ij si emp.

k ¶ Permissa. vl ab ipo dño vel ab alio domini voluntate.

l ¶ Libera. sec⁹ i gñali pcu. q non hz liberā: vt. ff. de pcu. procuratoz cui r. l. procuratoz totoz. sed M. distinxit inter pcur. totozuz bonoz: vt ibi. r vniuersoz vt hic.

m ¶ Nuda. s. a traditione sic. C. de pac. l. traditionib⁹. Item i alijs casib⁹ dñiū sine traditiōe datur q possūt his legib⁹ notari: vt. ff. qñ trā v acq. pos. l. j. §. fi iusseri. et. §. idēq r. l. quod fert

meo. ℌ. si vēdītorē: ꝛ. l. quarūdā. itē. C. de acquī. pos. minꝰ. ꝛ. C. de do. l. j. ꝛ. l. q̄sq̄s. Item si volēs tibi tradere dñiū noīe tuo me pstituā possidere. vel pducā a te: vt ff. de acq. pos. qꝫ meo. et de reivē. quedaz mulier.

a ¶ Tuā esse si res est pñs vt ff. de reivē. etꝰ ꝛ. l. hec si vel ℔ in ꝛa vēditiōne ibi in ficta. vt. ff. p emp. l. j. Itē ℔ est ve tū si pciū sit solutū vel satisfactuz: vt. ℌ. e. ℌ. vendite.

b ¶ Itē si q̄s. ℔ est casus vbi i possessiōe trādita acquirit dñiū. et alios bēs notatos. ff. de rei ven. l. si ager.

c ¶ Depositas l. repositas.

d ¶ Claues. aliter ō ꝓsuetudie dacie in q̄ cū aliq̄s vult legare vel dare fūdū eccl̄ie fuit pax terre ī pānicō ꝛ ponit sup altare ꝛ ita transfert dñiū. vt ex̄ de cōsue. c. j. ē tñ casꝰ mirabilis ī q̄ sine oi volū tate transfert dominiū: ipō iure: vt. C. de dona. l. q̄sq̄s. C. de sa. san. ec. vt inter diuinum.

e ¶ Transfert. ꝓpetatē ꝛ possessionē: ꝛ qꝫ dixi de ꝓpetate vex̄ē si dñs est tradens: alias diderit tibi: aut donauerit: aut dotꝭ nomine dederit: q̄uis enim ex ea cā tibi eā nō tradiderit: eo tñ ipso q̄ patit apō tuam esse: statī tibi acquirit ꝓprietas: perinde ac si eo noīe tradita tibi fuisset.

¶ Per traditionez clauū videt traditū dominū merciū vēditarū. h. d. Areti.

¶ Itē si quis[b] merces in horreo depositas[c] vendiderit simul atq̄ clauesᶜ horrei sui tradiderit emptori: transfert[c] ꝓprietatē merciuz ad emptorem. ¶ Milisilia ꝛ alia habita p derelicto fiūt occupantis. h. d. Areti.

¶ Hoc amplius[f] interdū et in icertā[g] pſonā collata voluntas domini trāsfert rei proprietatez: vt ecce pretores ꝛ cōsules q̄ missilia[h] iactāt in vulgus: ignorant quid eorū q̄sq̄ sit accepturus: ꝛ tñ qꝛ volunt quod quisq̄ acceperit eius esse: statim eū dominū efficiūt. Qua ratiōe verius esse videt: vt si rem pro derelicto a domino habitā occupauerit quis: statim eum dominū efficiat. ¶ Pro derelicto aūt habetur qū dominus ea mente abiecerit: vt idī numero rerū suarū esse nolit[i]. ideoq̄ statiz dñs eius esse desijt[k]

¶ Proiecta in mari tēpore tempestatꝭ vel cadētia de curru alicui nō fiūt occupantis. h. dicit Aretinus.

¶ Alia[l] sane causa est earū rerum quei tempestate maris leuāde nauis causa eiciuntur. Be eniz dominorū permanēt: quia palam est eas non eo animo eiici q̄ quis eas habere nollet. sed quo magis cū ipsa naui maris periculū effugiat: q̄ de causa si quis cām pstat vsucapiēdi: si hec fiāt corā horreo ꝛ ℔ ppt pñtē visionē rei. vt. ff. de ℌē. ep. cla uib⁹ ꝛ de ac. pos. l. j. ℌ. si iusserī. et sūt hec ī arma vt si vēdam eꝰ quū quem tradā p frenū vel capistꝝ vt dñium trāseat

tria sūt gña aīalium

f ¶ Hoc āpliꝰ. s. est ℌ q̄. s. ī allio casu: qz. s. sp ī pſonā certā ℔ in icertā.

g ¶ In icertā. ar. ꝓtra. j. ō le. ℌ. tutoz.

h ¶ Missilia. sic dicta qz in ppl̄z mittūt si ue pīciunt vt illuc currente multitudie possint ꝓtores vl̄ pſules ptrāsire vt ī coronatiōe dñi pape vidi: vt. ff. pro derelī. l. si id qꝫ ℌ. id qꝫ. ꝛ ī aut̄. de pſulib⁹. col. iiij. ℌ. ℔ ita q̄ ibi Argētū vero. ꝛc.

i ¶ Molit q̄ ꝛe vel legꝭ iterp̄tatiōe. vt ī aut̄. de nup. ℌ. ꝛ multo potiꝰ col la. iiij. ꝛ. C. ō ifa. ti. expo. l. fi. ꝛ. C. de. la. lib. tol. l. j. ℌ. ſz sciꝫmus.

k ¶ Desijt si abiecit vl̄ hr̄e de sijt rē imobilē alioq̄n possessionē pdē pōt nō dñiū. vt. ff. de ac. pos. si q̄s vi. ℌ. dr̄ia. ꝛ. ff. p dere. l. j. ꝛ. ij.

l ¶ Alia cā. alias sane cā. s. pīciēdi: et iō aliō ius statuit. vide. c. excōicationi de rapto.

a ¶Fluctibus.i.vndis.

b ¶Furtū.ff.ō fur.l.falsus.§.si iactū ꝓtra.so. distingue aīm pisciētis: qō patet: vt si librū apertū pisciam ſm Jo. vt ex hac lege ⁊ illa colligit.⁊ ar.ff.de dā.infec. si finita.§.si quis metu. Jtē q̄d distat hoc furtū ab illo.ff.ō incen.ru.nau. Rñ.ꝫ locū hz qñ non in ipso naufragio ali q̄d quis furat ibi in ipo naufragio.vt.ff.ō īcē.ru.nau.l.j. in fi.⁊.l.ij.⁊.iij.⁊.ff.p dere.l.j ij.⁊.iij.

c ¶Nec lōge. nā ī aliquo distat: qz ꝫ scientē: illō ignorāte dño fit: vt.ff de acq.posses. interdum.

d ¶De reda. i. ō curru ducto ab equis.

e ¶Non intelligētibus.i.nō videntib⁹.

¶De rebus corpalib⁹ ⁊c.

¶Qz visū est ꝓtinua[a] de scōa diuisione rex scz q̄ q̄dā sūt publice: q̄dā sūt nulli⁹ ⁊ q̄dā singl'or ⁊c. seq̄bat de ēctia diuisiōe videre: q̄ ita se hz q̄ rerū q̄dā sūt corpales q̄dā incorpales. de q̄ diuisiōe tractatur⁹ ititulauit istā ru. Dixo.

Diuisio

¶Quedā. ¶Tot⁹ iste titul⁹ diuidit ī q̄ntq̄ ptes. p̄mo ponit vnā diuisionē rex. scōo diffinit res corpales ⁊ p exēpla demōstra. ēctio diffinit res īcorpales ⁊ etiā p exempla demōstrat. q̄rto rñdet cuidā tacite q̄stiōi q̄nto p̄dicta extēdit. scōa ibi: corpales sunt. tertia ibi. īcorpales. q̄rta ibi: nec ad rē. q̄nta

f ¶Quedā ꝑterea.i.ꝑter [ibi. eodē nūero.

Due diuisiones rerum.

p̄dictā diuisionē. §.ti.j.ī p̄n. est ⁊ alia: qz dq̄ā cōia: q̄dā publica: q̄dā vniuersitat⁹: q̄dā nul⁹: q̄dā singl'ar⁹. Jtē q̄dā corpales: ⁊ quedā incorpales vt hic subijcit.

g ¶Corpales. sic.ff.de re.di.l.j.§.quedam.

h ¶Quedā incorpales. q̄d de hac diuisione mīta in nos iurisc̄sulti egem⁹? Rñ. qz mīta ī corpalib⁹ locū hñt q̄ nō ꝟuank in īcorpalib⁹. incorpalia ei nō tradūt: nō vsuca piūt regl'arit. do.l.ꝟu⁹.§.in corpales.⁊ de vsuca.l. vsuca pionē. nō vēdi cāt. vt.ff.ō rei vē.l. vēdicato ac nō trālferū ptur pēit⁹ vt.ff. p̄so.l.ij.⁊.iij nō possidētur vt.ff.ō ac.pos. l.iij.in p̄in.

¶Quedā ꝑterea ⁊ res corpales sunt: et q̄dam incorpales[h]

¶Corpales sunt que sui natura ⁊ tāgi p̄nt veluti fūdus: hō vestis: aur: argentū ⁊ denicq̄ alie res īnumerabiles[k] ¶Incorpales aūt sūt que tāgi nō possūt: q̄lia sūt ea q̄ i iure[l] p̄sistūt sicut hereditas[m]: vsus: ⁊ obligatiōes[n] quoquo[o] modo contracte.

¶Nec ad rem[q] pertinet q̄ in hereditate res corpales cōtinent. nā ⁊ fructus qui ex fundo[r] percipiunt corpales sūt: et id qō ex aliq̄ obligatiōe nobis debet plerūq̄ ⁊ corporale

i ¶Sui natura. nā sec⁹ si ꝑpter difficlta tē vt res in p̄ fūdū mar⁹ vel celo affixa.

k ¶Innūerabiles. i. nō habiles ad numerandum. Jo.

l ¶Que in iure. i. sub hoc p̄dicabili ius p̄tinēt. in qua ꝓ diffinitionib⁹ pōtur hec dictio ius in p̄dicato: qualia sunt oīa iura. i. incorpalia. vt.ff.de re.di.l.j.§.quedam.

m ¶Hereditas. vt.ff. de ver.signi.l.nihil.

n ¶Usufructus.j.de vsufr.in p̄inc.

o ¶Et obligationes.j.de obli.in p̄inc.

p ¶Quoquo modo. i siue ex ꝯctu vel q̄si: vel maleficio vel quasi: vt.j.de ob.§.si.

q ¶Nec ad rem. respondet tacite obiectioni q.d. q̄uo hereditas est incorpoalis cum in ea sint res corporales.

r ¶Ex fundo. in quo vsūfruc. habemus.

s ¶Plerūq̄. ꝓpter fruitutes q̄ p actionē vel obligationem debēt: vt.j.de ac.§.ij.⁊ ꝓpter actiōum cessionē: vt.ff.mā.l.si ꝓcurator⁹.§. fi.⁊ ō rei vē.l.si boiez. als iulian⁹.§.vlq̄ adō

a ¶ Nam. pro sed.
b ¶ Jus hereditatis. i. ipa hereditas: ꝛ sic in transitiue hec tria leguntur.
c ¶ Fruendi. i. vsufructus.
d ¶ Obligationis. idest obligatio ipsa.
e ¶ Eodez numero. id ē cozporalia.
f ¶ Jura. i. seruitutes.
g ¶ Vocant. ꝙ quib⁹. ꝯ. tit. pxi. dicit statiz. De quibus dā. ꝗritur licet ad nos nō ptinēant: vt de aere cozporalia sunt. Angeli sūt icozporales

est velut fund⁹: homo: pecunia. Nam[a] et ipsum ius[b] heredi tatis: ꝛ ipm ius vtē di et fruendi [c] et ipm ius obligatiōis [d] incozporale est. ¶ Eodem nūero [e] sunt iura[f] prediozū vrbanorum ꝛ rusticozū que etiā ꝟuitutes vocāt[g]

De seruituti bus rusticozū prediozuz.

¶ Qui habet seruitutē itinerꝭ pōt ipse solus ire: nō autem iumētū vel vehiculū ducere: secus si habeat seruitutez actus. ꝛ seruit⁹ vie continet in se iter et actum: et aque ducē de seruitus cōtinet vt possint aque per

fumꝰ ꝛ flatu animal⁹? ℟ñ. ꝑm pꝓhos hec eē cozpalia. Itē qd de angelis bōis ꝛ malis et aīa bois? ℟ñ. hec incozpalia eē.

¶ De seruitutib⁹ rusticozū.

ptinuꝰ ꝛc. ¶ Dictum est. ꝯ. & reb⁹ incozpalibus ingne. sequit videre in specie et iō a seruitutibus initiū facit que sūt incozpales vt. ꝯ titu. j. in fi.

Diuisio ¶ Rusticozū. ¶ Iste titul⁹ diuidit in quatꝙ ptes. primo ponit de seruitutib⁹ rusti. ꝑdi. secūdo de seruitutibus vrbanoꝝ predi. tertio redit ad seruitutes rusticozū. quarto ponit quare appellant seruitutes prediozꝝ. quinto ponit qualiter dicte ꝟuitutes cōstituant. Secūda ibi in. ℣. prediozū. tertia ibi. i. ℣. inter rusticorū. quarta ibi. ideo aūt. ꝙnta ibi. ℣. si ꝙs velit.

b ¶ Rusticozū. sic ꝛ. ff. e. l. j.
i ¶ Jura. idest seruitutes. ꝛ nota hic tria genera seruitutū. quedam a persona ꝑsone debent de quib⁹ dicit. ℟. de iure ꝑso. quedā ab vna re alteri rei: de quib⁹ dicitur in hoc titu.

quedam a re persone vt vsusfructus ꝛ vsus ꝛ habitatio. vt. j. titu. j. ꝛ. ij. ¶ Potest ꝛ quartū dici vt a persona rei debeat vt. ff. de condi. ꝛ demō. titio. ℣. titio. ꝛ de ali. ꝛ ci. le. l. seruos.

k ¶ Jus eundi. solus: vt per hoc discrepet a sequēti.

fundū vicinū duci. h. d. Aretinus.

l ¶ Ambulādi s. cum alio.
m ¶ Jumētum s. separatum a se vel armēta separata a se sed sup equo ire potest vt. ff de seruit rusti. predi. qui sella. in princi. et l. iter. quando ꝙ iter non est ꝟuit⁹ vt si vsufructuario detur a domino alteri⁹ prediꝭ vt. ff. si seruit⁹ ven. l. ij. ℣. ij. & tio grosse dicitur ꝗlibet via ꝑ quā itur.
n ¶ Jumētum vel subtus vel ante se. et idez si in vehiculo.
o ¶ Actuz non habet. per cōsequentiā.
p ¶ Jter habz. quo ad cōmodū: nō quo ad seruitutē: sunt enim due ꝟuitutes diuerse. vt. ff. si ser. vē. loci. ℣. j. ꝛ. ff. de adimen. le. l. j.

Jter est ius[h] eundi ambulandi[i] hominis nō etiā iumētū[m] agendi vel vehiculum. Actus est ius[n] eundi ambulādi hominis: agendi iumētum[m] vel vehiculuz Jtaꝙ qui habet iter actum[o] nō habz: sed qui habet actū: iter habet[p]: eoꝙ ꝙ vti pōt etiam sine iumento Via est ius[q] eundi[r] ꝛ agendi ꝛ ambulandi hominis. nā iter et actum via in se cōtinet[s] ¶ Aq̄ductus

Jter. Actus. Via. aqueductus.

q ¶ Eo. s. itinere contento sub actu.
r ¶ Eundi. hec verba expone. vt. ꝯ. eo. ℣. j.
s ¶ Continet. sed q̄ est dꝛia ꝛm ꝟ inter actū ꝛ viā: ℟ñ. q̄ habet viā pōt trahere trabē et lapides ꝛ recte ferre hastā: q̄ nō ꝑmittūtur habēti actū: vt. ff. de seruit. ru. ꝑdi. l. qui sella. ℣. j Itē certa vie latitudo est. viij. pedū indirectū in angulis. xvj. nisi maiozē vel minozem placuerit facere cōstituentibus. qō nō est in actu. vt. ff. de ser. ru. prę. l. via. ꝛ. l. certo. ℣. latitudo. ꝛ. l. via constituī.

actus ꝛ via differunt.

a ¶ Aque ducēde siue iuēte siue iueniēde: vt
b ¶ In villa. nō eni locꝰ sed [ff. e. l. labeo. materia facit vrbanū prediū qō dic. vt. ff. de verbo. signi. l. vrbana prędia.
c ¶ Vicinus. i. domus vicini.
d ¶ Stillicidiū qō stillat: ꝛ interdū directo cadit: interdū nō ppter vētū forte: ſz flumē directo cadit ꝛ maxīe p dochiā. i. canale: vt. ff. ō ſer. vr. p. ſuſtutes. ℌ. ſtillicidiū. ac.
e ¶ Nō recipiat. ꝟ. ſ. nō rectꝫ pe eſt ius nō ſuitutꝫ: imo poti⁹ libertatꝫ. et hāc negatiuā ferās ad oia exēpla prime dicta. Vel dic ſicut ſcipe talia eſt ſuit⁹ ita eꝫ ſi deſinit recipe ē mihi ądā recipiēti ſuit⁹ ꝛ on⁹. ꝛ ſic in pſcribēda ſuitute indigebā aliq facto. ſic eꝫ in pſcribēda ſua libtate īdiget fctō. ſ. vt fozamina obturet vel ſimilia faciat q nō ſūt nccaria in pſcptiōe libertatis ꝫ ruſticā ſuitutē ꝛ iō tm in affirmatiua lex dicit deeis. ſ. ius eūdi agēdi ꝛc. vt. ff. de ſer. vr. pre. l. v. ꝛ. ℌ. eo. circa pn.
f ¶ Tollat vel nō tollat. qō pōt pdeſſe michi ad lumina refulgēda. vñ dr in libro machabeoꝝ. refulſit ſol in clipeos aureos: ꝛ reſplēduerūt mōtes ab eis. vt. ff. e. ſi arborem. ℌ. interdū. Vel dic q tollat vt ſit ſuit⁹: vt mō i
g ¶ Aque hauſtū. ſ. ius hau- [aliis diximꝰ riēdi aquā neceſſariā agro meo vel laborātibus in eodem ex fonte vicini.
h ¶ Pecoris. ſ. cōſtituti ad ſtercorādū agrū meum: ꝛ ſic bibāt vel paſcēt in tuo vicio agro: ꝛ ſic ſūt reales ſuitutes ℌz ℌ. ff. ō ali. ꝛ ci. le. l. mella ℌ. fi. rñ. ibi pſonales dīr: q cuz pſona durāt. et ar. ff. de ſer. ru. p̄di. pecoris vel ſi nō hēo p̄diū cui ſupradicta expediāt: nō erit ſeruitꝰ ſed magis aliud ius. ſ. pactiōis vel conuentiōis. vt. ff. de ſer. vr po mum.
i ¶ Calcꝫ coąnde. neceſſarie ad domūculā i agro meo cōficiēdā ꝓpter fructꝰ recipiēdos. Idez dicas ō harena fodienda.
k ¶ Nec ąſcꝫ. ſ. vt ſuit⁹ ſit. obligatio tñ eſſe pōt. vt. ff. de euic. fundū. ℌ. j ꝛ. ff. fa. her. be redes. ℌ. contra ſi ꝓmiſſor vie. ꝛc.
l ¶ Jus. i. aliquā ſeruitutē de ſuperioꝛib⁹.
m ¶ Pactiōibus. i. pactionalib⁹ ſtipulationi bus. ſil'is expoſitio eſt. ff. de acq. poſ. l. ſi rē in fi. vel pactiōib⁹. i. cōtractib⁹ alijs vt venditione ꝛ donatione. ꝛ quod ſubijcit ſtipulatiōibus. i. obligatiōibus verboꝝ tantum. duplici ter lītis expōi

lz vsqz a ad celũ edificare.

¶ Edes suas. quib⁹ se ruitutib⁹ nõ ipositis cuilibz vsqz ad celũ libere ẽ edificare: vt. ff. quod vi aut clã. l. fi. §. pe. & de ser. l. fl.

b ¶ Ducere his deficientib⁹ cuilibet res sua libera est et poterit alium prohibere volentem ingredi ĩ suũ agrum: vt ſ. de re. di. §. fere. §. plane

ptiũato ¶ De vsufructu. ¶ Vsũ ẽ ſ. de seruitutibus realibus sequit̃ videre de persona lib⁹ ideo sequitur de vsufructu qui est seruitus psonalis vt. l. j. ff. de seruitutib⁹. quia plures sũt species seruitutũ vt no. glo. ſ. ti. j. in prin.

Diuisio ¶ Usufructus. ¶ Totus iste titu. diuidit ĩ ẽttuor ptes. ꝓmo põit diffinitionẽ vsufr. scõo q̃lit̃ pstituatur. tertio sup quib⁹ reb⁹ q̃rto quõ finiat. scõa ibi. ¶ Usufructus. tertia ibi: Cõstituitur. q̃rta ibi: Finitur.

c ¶ Usufructus. sic. ff. e. l. j. & l. ij.

d ¶ Est ius. i. seruitus: et p hoc pz q nõ loquitur de ipis fructib⁹ fũdi q̃ sũt corpales: imo de iure vtẽdi: vt. ſ. ỽ re. coz. & ico. §. j. sicqz p ỽ verbum. ſ. qz expono ius. i. seruit⁹ remouetur vasallus supficiari⁹ & qui al's vtile dñiũ hz. Itẽ ỽ ius ẽ etiã psonale. qz cũ psona extiguit̃ vt. j. e. §. finit̃. Itẽ ẽ fora q̃dã a pprietate sepata cũ apud vnũ possit eẽ pprietas apud aliũ vsusfructus: vt. ff. de ac. pos. l. per fructib⁹ pcipiendis ẽ cũ cã. i. cũ pprietate: vt. ff. de exc. rei iu. si cũ argẽ. §. pe.

vsufructꝰ fora lis. vsufructus ca sualis.

e ¶ Alienis. nã sua res nemini seruitutez dz. atqz stipulatiõib⁹ id efficere debet. ¶ Potest etiã in testamento quis heredem suum dãnare ne alti⁹ tollat edes suas: ne luminib⁹ vicini edium officiãt: vl̃ vt patiat̃ eũ tignũ in pariete suũ immittere vel stillicidiũ habere: vel vt patiat̃ euz per fundũ ire agere aquãve ex eo ducẽ

De vsufructu.

¶ Qualitas nõ potest esse sine subiecto: & ad remotionẽ subiecti seq̃t remotio qualitatis seu accidẽtis. h. d. Areti.

vt. ff. ỽ ser. vr. p̃di. l. ĩ re cõi: & ff. si vsufru. pe. l. vti frui. in prin. Item quod subijcit rebus dic. ſ. quibuslibet nisi vsu psumant̃: vt. j. e. §. pstituit̃. et. ff. si cer. pe. l. j. in fi.

¶ Vtẽdi. ad differentiã creditoris q̃ vti nõ debet pignorare: vt. j. ỽ obli. que ex delic. na. §. furtum.

VSusfructꝰ est ius alienis vtendi fruendi rebus: salua rer substantia. Est aũt ius ĩ corpore: quo sublato: & ipm tolli necesse est. ¶ Usufructus põt cõstitui tam inter viuos q̃m in vltima voluntate. Et ne proprietas perpetuo sit iutilis certis modis finit̃. h. d. Areti. ¶ Usufructus a pprietate separationem recipit: idq; pluribus modis accidit: vt ecce si quis vsũfructũ alicui legauerit: nã heredi vsufructꝰ ad fiscũ: & C. ỽ bo. q̃ li. l. fi. & ff. ỽ vsuf. quẽad. ca. l. vsufr. §. illỽ & §. plane. dic q̃ salua rer sba. i. ne peat rerũ sba. q. d. tãdiu durat vsufru. q̃diu durat sba et ỽ stati probatur ibi. Est aũt &c. et sic verba sũt de diffinitione sed non cautio.

vsufructus. ¶ Fruẽdi. ad dominam nudi vsus ĩ quo tñ vti & nõ frui p mittit̃: vt. j. ti. j. in prin.

b ¶ Salua rer sba. i. prestita cautiõe vel satisdatione de saluanda sba rei pm q̃sdam & sic dicũt cautionẽ esse de substãtia vsuf. ar. p eis. C. e. l. j. & ff. de vsuf. l. vxori. nos ſ. dicim⁹ eni q hic cautio nõ ẽ de suba vsuf. nã sine ea vsufru. ẽ pl⁹ dico: quia in casib⁹ nullo modo p stat̃. ff. vt. le. vl̃ fideicõ. no. ca. l. j. §. si ad fiscũ: & C. ỽ bo. q̃ li. l. fi. & ff. ỽ vsuf. quẽad. ca. l. vsufr. §. illỽ & §. plane. dic q̃ salua rer sba. i. ne peat rerũ sba. q. d. tãdiu durat vsufru. q̃diu durat sba et ỽ stati probatur ibi. Est aũt &c. et sic verba sũt de diffinitione sed non cautio.

Cautio nõ ẽ de sba vsufructus

i ¶ Est autem. ſ. vsusfructus.

k ¶ Jus. id est seruitus vel forma corpori inherens.

l ¶ Quo. i. corpore perempto: vt domo destructa vel fundo casmate perempto vel iumento mortuo in quo vsufru. habetur: vt. ff. pro. sol. verum. §. pe.

m ¶ Ipsum. ſ. ius vtendi fruendi.

n ¶ Usufructꝰ. sed oppono ante separationem non est vsusfructꝰ: ſz nec post sepationẽ

recipit separationē. respō. vsufru. i. qui post ea dicitur vsufru.

a ¶ Mudaz sic. C. de muli. que ser. pro pri. l. j. §. si quis sic: ꝛ. C. cōia de ma. l. j.

b ¶ Deducto. nota deducto de si ei vni simpliciter fundu ma lij vsūfru. legauerit ambo concurrunt in vsufr. vt. ff. de vsufru. ac. l. inde nerati. §. nō solum: et de vsufruc. ea rerum que vsu consu l. si tibi.

c ¶ Legare potest. itē ꝛ alijs modis: vt. ff. eo. titu. l. proculus datur autem cum inducitur in possessionem fructuari. ꝛ proprietarius patitur eum vti frui: vt. ff. e. l. iij. in prin.

d ¶ Cōstituere inter viuos.

e ¶ Pactionibus. expone: vt supra titu. j. diximus. §. finali.

f. ¶ Abscedēte. i. sepato existente et erit pō q̄s i ppetuz locare opas suas. pro questione illa q̄ liber homo non poterit locare operas suas in ppetuum ne libertas sit inutilis. quod Jr. concessit argu. ff. de condi. et de titio. §. titio de lib. ho. ex. l. j. Sed Jo. contra. cum possit per substitutum seruire: vt. C. de epi. et cle. quisquis. et l. ad similitudinem. cum hoc non agatur vt per se tantū operetur. vt. C. de ca. tol. l. vna §. ne autem. et. ff. de duob. reis. l. nemo est.

res nudā[a] habet ꝓprietatem legatari[9] vero vsūfructū. Et cōtra: si fundū legauerit deducto vsufructu: legatari[9] nudam habet ꝓprietatem: heres ℞o vsum fructū. Itē alij vsūfructū alij deducto[b] eo fūduz legare[c] pōt Sine testamēto ℞o si quis velit vsumfr. alij cōstituere[c] pactionib[9c] et stipulationib[9] id efficere debet. Ne tamē i vniuersū inutiles essent ꝓprietates sempab scedente[e] vsufructu: placuit certis[g] modis extīgui vsūfructū et ad ꝓprietatez reuerti. ¶ Vsufructꝰ ꝓprie ☞stituit in omnib[9] rebus q̄ vsu nō ☞sumūtur: in his aūt que vsu consumuntur improprie cōstituitur si tamen relinquit et sit pecunia dñium eius i legatarium transfert si caueat de soluendo tantundem et in alijs rebus soluere estimationem. h. d. Aretinus.

¶ Cōstituitur autē vsusfructus non tm̄ in fundo[h] et edibus vez etiam in seruis et iumētis ꝛ ceteris reb[9]: exceptis his q̄ ipo vsu cōsumuntur ¶ Mā heres nec̄ naturali[i] ratione nec̄ ciuili[k] recipiūt vsūfru. quo in nūero sūt vinū: oleum: frumētū: vestimēta[l]: Quibus proxima est pecunia nūerata. Mā[m] ipso vsu assidua p mutatione[m] quodāmō extinguit. ¶ Sz vtilitatis causa senatus[n] censuit posse etiam earuz rerum vsumfru. constitui: vt tamen eo nomine heredi vtiliter caueatur. Itaq̄ si pecunie vsusfructꝰ legat[9] sit: ita datur legatario vt eius fiat: vel etiam possit interesse p̄stare: vt. ff. de re. iudi. si q̄s ab alio. §. fina

g ¶ Certis modis: vt. j. e. §. finitur.

h ¶ In fundo. etiam sterili: vt. ff. eo. l. statue. §. j.

i ¶ Naturali. q̄ non potest esse salua substantia quod esse debet vt. s. eo. in prin.

k ¶ Ciuili quia transit in dominium legatarij: vnde si bi seruire non potest: vt. ff. si vsufru. pen. l. vti frui. in p̄n.

l ¶ Vestimenta. ff. e. sed ꝛ si quid. §. ꝛ si vestimentorum. ꝓtra. Solu. i bi loquitur de quibusdaz vestimentis que perpetuo durabant: hic de tempalibus.

m ¶ Permutatione. naz que hodie est mea cras erit tua sic extinguit quo ad dominium meū q̄ desinit: sic. s. de re. di. §. si tamen. Item si cū alia misceat extinguit: vt. ff. s. solu. si alieni.

n ¶ Senatus. cuius nomen non habemus.

a An satisdatio possit remitti.

¶ Satisdat. sed nonne hec satisdatio vel illa qua satisdat legatarius vel vsufructuarius se vsurum arbitrio boni viri potest remitti testatore? Respon. nō. vt.ff.vt in pos. leg.l.si pecunie.ꝛ.C.de vsufru.l.j.et.C.vt le. no.ca.l.pe. Illa aūt satisdatio quā pstat heres de legato soluēdo bene pōt remitti vt.ff.vt le. no. ca.l.lz.ꝛ.l.fi.et est ratio.quia hec satisdatio cōtemplatione heredis interponit. illa autez de legato prestando gra testatoris vt sua voluntas adimpleatur: vt. C. vt le. no. ca. l.ij. Non est ergo miruz si illud qō sua gratia introductū est: testator pt remittere.aliud aūt non: vt.C. de pac.si qs in pscribendo.et ff.de pac.l.pactuz.et de op. li.l.cerdonē et ad.l.falsidiā.qō de bōis.§.fi.

b ¶ Mortek aut capite minuek. his ei duobus mōis tm̄ amittit vsufr. vt.ff.de vsufr.ea re.q̄ vsu cōsu.l.in stipulatione.ꝛ.l.quoniam.

c ¶ Satisdatur.a legatario.

d ¶ Estimate. scilicet eo tempore quando dantur legatario.sic.ff.de vsufru.ea. re que vsu con.l.si tibi.

e ¶ Poterat. scilicet cum substantia in his non saluetur: et dominium mutetur: vt.ꝫ. dictum est.

f ¶ Cautionem. impropte. Nam satisdare debet. vt.C.de verb.sig.l.sancimus.et.ff.de vsufru:ea.re.que vsu.con.l.tribus in fi. que cautio.loco pprietatis erit apud heredez.

et legatarij satisdat heredi de tanta pecunia restituenda si morietk[b] aut capite minuek. Cetere quoq res ita traduntur legatario vt eius fiant: sed estimat his satisdatur vt si moriatur aut capite minuatur tanta pecunia restituatk q̄sti he fuerit estimate. Ergo senatus nō fecit qdem earum rerum vsumfru. nec enī poterat sz p cautionē q̄si vsūfru. pstituit.

¶ Vsusfructus finitur modis hic ōscriptis. h. d. Aretin[n].

¶ Finīt aūt vsusfructus morte[s] vsufructuarij: et duab[9] capitis[b] diminutionibus maxima[i] ꝛ media: ꝛ non vtēdo per modū[k] et tempus: q̄ omnia nostra statuit pstitutio[l]. Item finitur vsusfru. si dño pprietatis ab vsufructuario cedatur. Nam cedendo[m] extraneo nihil agitur: vel ex cōtrario si vsufructuarius pprietatē rei acquisierit[n]: que res[o] consolidatio appellatur. Eo amplius pstat si edes incendio psumpte[p] fuerint: vel etiā terre motu vl vicio suo corruerit: extingui vsumfructū necesse

g ¶ Morte. s. naturali. sed contra. ff. de noua si vsufru. So. non contradicit: ibi enī antequ essem vsufructuarius delegaui. vnde ex ei[9] persona cui delegaui finitur quia in eius pson̄a incepit. si autem postea delegassem ex mea persona finiretur: vt. ff. de peri. et cō. rei. ven. l. necessario. §. fina.

b ¶ Capitis. ꝫ. de. ca. dimi. §. j. ꝛ ij. et. iij.

i ¶ Maxima ꝛ media. q̄ mortes ciuiles sūt vt. ff. pro so. verum. §. societas. non aūt mīma ca. di. vt. §. de acq. p arro. in prin.

k ¶ Per moduz. s. vt bon[9] paterfa. vl melius p moduz et tps id ē per moderatū tē p[9]. scilz. x. an. inter presentes. xx. inter absētes vt. C. de vsufr. cozruptionē. sz relict[9] ciuitati durat cētū an. vt. ff. e. an. vsuf. actio vo cōpetēs pro vsufru. nō tpo iure tollit: cum tps nō sit modus tollēde ob. sz p exceptionē dicto tpe tollit. lz in alijs mōis q̄ tpe finiendi ipso iure etiā actio tollatur. vt. ff. de ac. ꝛ obli. obligationum fere. §. placet.

Tps fit ē mod[9] tollēde obligationis.

l ¶ Cōstitutio. C. de vsufru. cozruptionem.

m ¶ Cedendo. ꝫ. titu. j. in fine. primi casus. cōtra. So. b dicit de iure vtendi q̄ cedi nō pt imo tūc ad pprietatē redit vt h. et. ff. de iure do. si vsufru. ibi de ipsa fructuū pceptione ar. ff. de pe. ꝛ cō. rei ven. l. nec̄rio. §. fina.

n ¶ Acquisierit. s. finitur vsufru.

o ¶ Que res. i. talis acquisitio.

p ¶ Cōsūpte fuerit. s. ī totū vt. ff. e. si cui isule.

a ¶ Nec aree. sic. ff. qui. mo. vsuf. a. l. repeti. §. pe. ar. ptra. ff. de pi. ac. l. domo.

b ¶ Totus. nota tot⁹. si em̄ p parte nō redit ad pprietatē: vt. ff. qui mo. vsu. a. l. excepta. Jtē si sūt duo pfructuarij vno pdente alteri accresćit: vt. ff. de vsuf. accres. l. j. §. pe.

¶ De vsu habitatione.

ptīuatō ¶ Supra tractatū ē ō vna seruitute psonali videlicz ō vsuf. hic sequitur de alijs.

QJsdem istis.

Diuisio ¶ Tot⁹ iste titu. i tres ptes diuidit. p̄mo ponit de vsu. scō de fruitute habitatiōis ktio facit qō dā preābuluz trāsiēs ad alās matias. scōa ibi. Sz si cui. tertia ibi. hec de fruitutib⁹.

c ¶ Hisdē. pstituit. s. i testō t inter viuos vt ē. titu. j. §. j.

d ¶ Solet nisi q vsus p pte pstitui nō pōt vt. ff. e. l. vsus pars. sz alitō i vsuf. vt. ff. de vsuf. l. vsuf. ab initio. t rō est: qz diuidu⁹ est qō nō est i alijs fruitutib⁹: est: et nec aree quidem vsumfructū deberi. Cum aūt finitus tot⁹ fuerit vsusfructus reuertitur. scilicet ad pprietatē et ex eo tpe nude pprietas dñs incipit plenā i re habē ptātem

De vsu t habitatione.

¶ Eisdē modis cōstituit t finit vsus sicut et vsusfructus. t regulariter qui habet vsum nō pōt i fūdo mozari si est molestus dño et labozātib⁹ in eo. itē nō pōt vsum vendere vel locare hoc. d.

QJsdem istis modis q̄ bus vsusfructus cōstituit: etiā nud⁹ vs⁹ pstitui solet. hisdēq illis modis finitur quib⁹ t vsusfructus desinit. Min⁹ aūt. s. iurs est in vsu q̄ in vsufructu. nā is qui fūdi nudū habz vsū nihil vlteri⁹ habere intelligit: q̄ vt oleri b⁹ pomis flozib⁹ feno⁹ stramentis⁵ et lignis ad vsuz quotidianū¹ vtak. Jn eo dē quoq fundo hacten⁹ licet ei mozari vt neq domino fundi molestus sit: neq his per quos opera rustica fiūt ipedimē to¹ sit: nec vlli alij ius quod habet aut locare aut vendere: aut gratis cōcedere pōt: cū is qui vsum fructū habz: pōt hec oia facere. ¶ Habēs vsū dom⁹ pōt i ea habitare cū marito vel vxoze et familia et hospitem recipere: sed tale ius nō potest alteri cedi. h. d. Jte. ¶ Jtē is q edium vsum habet hacten⁹ ius habere itelligit vt ipe q tā

g ¶ Feno. i. de herba.

b ¶ Stramētis. i. ō melega. genus est bladi.

i ¶ Quotidianum. q̄d si hodie vsus q mihi sufficit constituak. t cras ab alio in alio fūdo pstituat Rñ. loc⁹ erit electiōi vl gratificatiōi in toto vl in pte ar. §. ō le. §. si generalik: t. ff. ō rel. l. fina.

k ¶ Utak. nunq̄d in vino vl frumēto et oleo? Rñ. q̄d nullo mō: alij ?: quoq sñia ē verior vt. ff. e. plenū. §. pret Jtez q̄s colet agrū? Rñ. p̄petari⁹ si vult alās vsuari⁹ vt ff. e. si dom⁹ vsus. et. ff. de vsu. l. hacten⁹

l ¶ Impedim̄to alās. i. si alia de cā iueniat dñz t ei⁹ familiā pokit phibē: vt. ff. e. l. si hitatio. §. ff.

vt. ff. ad. l. fal. l. j. §. si vsuf. nec obstat si duob⁹ vsus pstituit q̄ pcursu ptes fiūt. qz occasiōe i. nēcitate magis q̄ rōe ptigit: vt. ff. de riuis. l.

e ¶ Modis q̄s. ē. ti. j. §. finit habuim⁹ [labeo

f ¶ Min⁹ iuris. sz in casib⁹ eqles sūt fructua

m ¶ Alij. q. d. nisi pzopzietario.

n ¶ Cum. i. quāuis.

o ¶ Hec oia. ē. ti. i. finit ?. So. vt ibi. sic. ff. loc. l. locare. ?. So. ibi in pdialib⁹ fuitutib⁹ loq̄t:

p ¶ Ut ipe tm̄. ff. e. l. ij. §. j. cō [hic i psonalib⁹

tra So. ibi po nit solũ pro so lũmõ: vt. ff. de vul. substi. l. q̃ liberis in p̃n.

a ¶ Cũ marito p̃nti ⁊ futuro: vt. ff. e. l. cetez rũ. §. mulieri. et gñalit oẽs recipiet q̃s et masculꝰ dum mõ honeste vt ff. e. l. nõ solũ: et l. non alit.

b ¶ Vti potest nõ aũt locare põt si tñ aliq̃d ꝓducat faciẽ dũ in eo potit vti opa vsuarij ſui Jtẽ ipe eidez ſuo sua opera poterit locare. acq̃rit aũt ex re ñ ex opera vsuarij vt. ff. e. plenũ. §. fi. et. l. se.

c ¶ Et iumẽto. fac̃. ff. e. plenũ. §. sed si bo um: ⁊ §. eq̃tij.

d ¶ Necꝫ lacte nissimo dico vt ff. e. plenuz §. sed si pecozis alijs nullo mõ ſm. ꝑ. Jo. ſ. dicit em̃ oĩb⁹ bis ad suũ vsũ et suozũ posse vti: vt in fũdo ſ. diximus.

e ¶ In fructu sic. ſ. de re. di. §. in pecudũ.

f ¶ Habitatio siue dicaꝫ hãbita tio siue vsufr. habitatiõis idẽ tum inhabitet: nec hoc ius ad aliũ trãſ ferre p̃t. ¶ Et vix rece ptũ esse videt vt ho spitem ei recipere li ceat: ⁊ cũ vxoze libe risq̃ suis: item liber tis: necnõ personis alijs liberis quib⁹ non min⁹ q̃ seruis vtitur habitãdi ius habeat ¶ Et cõueniẽ ter si ad mulierẽ vſuſ ediũ pertineat: cuz marito ei habitare liceat. ¶ Qui habz vſum serui ipe tãtũ vti põt. ⁊ idez i iumẽ to. ſz si pecozis vſuz habet solũ vtet ad i pinguãdũ agrũ. h. d. Are. ¶ Jtẽ is ad quẽ serui vſus perti net: ipse tñ opera at q̃ ministerio vti[b] po test et ad aliuz vero nullo modo ius suũ transferre ei cõcessũ est. Jdem scilicet iu ris est et in [c] iumẽto Sed ⁊ si pecozũ vel ouium vſus legat⁹ ſit: necꝫ [d] lacte: necꝫ a gnis: necꝫ lane vtet vſuarius: quia ea in fructu [e] sunt. ꝑlane ad stercozãdũ agrũ suũ pecozib⁹ vti põt ¶ Habitatio ẽ ius distinctũ ab vſufru ctu ⁊ vſu: et ideo eã habẽs locare potest h. d. Are. ¶ Sed si cui habitatio [f] lega ta siue aliquo [g] mo do cõstituta sit: necꝫ vſus [h] videtur necꝫ [i] vſufru. sed quasi p ptiũ aliq̃d ius: q̃q̃ habitationẽ habẽti bus propter rez vti litatẽ ſm marcelli sẽ tentiã nostra [k] ocisio ne promulgata per misimus: nõ solũ in ea degere: sed etiam alijs locare.

¶ Premissa epilo gatione facit quod dã preambulũ trãſi ens ad alias materi as. Ange. ¶ Hec [l] de seruitutib⁹ et vſu fructu et vſu et habi tatiõe dixisse suffici at. de hereditatibus aũt et obligatiõib⁹ suis locis propone m⁹ [m]. Exposuim⁹ [n] sũmatim q̃b⁹ modis iure gẽtiũ res acqui runt: mõ videamus quib⁹ modis legiti mo ⁊ [o] ciuili iure ac quiruntur.

De vsucapi onibus ⁊ longi tem poris p̃scriptiõib⁹.

¶ Hodie res mobi lis triẽnio cũ titulo ⁊ bona fide vſucapi

g ¶ Aliquo mõ ſ. inter viuos pa ctiõib⁹ ⁊ stipu latiõib⁹. sic. ſ. de ser. §. fi. et. de vſuf. §. j.

h ¶ Vſus q̃ lo cat vt. C. e. cũ antiq̃tas. sed vſuari⁹ ñ vt. ſ. e. circa p̃n. ac.

i ¶ Necꝫ vſu fruct⁹. q̃ hec nõ finitur nisi morte: vt. ff. e. si habitatio cir ca p̃n. ſz vſuf. mꝛtis modis: vt. ſ. de vſufr. §. finitur.

k ¶ Decisione. vt. C. e. cũ an tiq̃tas.

l ¶ Hec. excu ſat ſeq̃re ꝺ̃ he re. ⁊ ob nõ dꝛ cit: cũ vr ꝺ̃ dꝛ cere ꝺ̃bere: vt ſ. ꝺ̃ re. coz. §. j

m ¶ Propone m⁹. ſ. §. de he. ĩ ſti. vſq̃ ad ti. §. ꝺ̃ obli. ⁊ exi de vſq̃ ad ti tu. de actio.

n ¶ Exposui m⁹ hec ptinu atio referꝛ. ſ. de re di. §. ſin gulo.

o ¶ Et p̃ id est ¶ De vſuc. ⁊c ¶ Hec rubꝛi. ptinuaꝫ p̃ im patoꝛ ad p̃ce dẽtia vt vſũ ẽ ſ. ti. p̃ri. in fi. Et dic ꝺ̃ vſuc. ſ. mobiliũ. sed

ꝓscriptio imobiliū vt patet .ff.e. in prin.t. C. q̄ ca.ces. lō. tē. pze.l.ij.sed in.ff.e. vsucapio large sumit ꝑ totum tit. et maxime in.l.quere.

Diuisio

IVre ciuili Editur in nouem partes. Nam ponit ꝓmo q̄ ad vsucapionem requirit bona fides et iust⁹ ti. et spaciū tempozis. scdo q̄ licet predicta interueniant: non tamē ꝓcedit vsucapio ꝓpter natu⁹ rā vl̄ viciū rei. tertio rediēs ad primā regulā ponit q̄liter in re aliena mobili possit tradēs habere bonā fidem. quarto q̄ in rebus immobilibus nō vicio possessis mala fides auctozis non nocet successozi. quīto ponit casuz in quo res furtiua potest vsucapi. sexto an res fisci possit vsucapi. septio q̄lis debeat eē res vel titul⁹. octauo an possessio auctozis ꝓsit successozi. nono q̄to tpe res aliena alienata a fisco vel donata ab impatore vsucapiat. scdo ibi. sz aliq̄n. ctia ibi. Sz tñ quarta ibi Qd aūt. quīta ibi. Aliq̄n. sexta ibi Res fisci. septia ibi Nouissime. octaua ibi: diutina. nona ibi: edicto Itē pzia subdiuidit̄. Nā pzio ponit ius antiquū. Scdo illud cozrigit Scda ibi. et cum.

a Jure ciuili. l. l. xij. tabu. vl̄ romano q̄ ꝑ excellētiā: vt. ff. de iu. na. Gen. sed ius. tt.

b Qui bona fide q̄ ꝑsumit si a dño credat Quo tē se emere: vt. ff. d ꝓhen. ēp. l. q̄a quolibz. vl̄ q̄ poze ex putat vēdētē hēre ius vēdēdi: vt. ff. d ꝛ. sig. l. igat bo bone fidei ēptoz. q̄ bona fides ꝑsumit semp: nasi. in vt. ff. d ꝓba. veri⁹. Exigit aūt i vēditiōe duo ꝛctib⁹ b⁹tpib⁹. s. tpe ꝓtract⁹ t tpe traditiōis. i alijs

Totus iste titulus diuiditur in nouem partes. Nam ponit ꝓmo q̄ ad vsucapionem requirit bona fides et iust⁹ ti. et spaciū tempozis. scdo q̄ licet predicta interueniant: non tamē ꝓcedit vsucapio ꝓpter natu⁹ rā vl̄ viciū rei. tertio rediēs ad primā regulā ponit q̄liter in re aliena mobili possit tradēs habere bonā fidem. quarto q̄ in rebus immobilibus nō vicio possessis mala fides auctozis non nocet successozi. quīto ponit casuz in quo res furtiua potest vsucapi. sexto an res fisci possit vsucapi. septio q̄lis debeat eē res vel titul⁹. octauo an possessio auctozis ꝓsit successozi. nono q̄to tpe res aliena alienata a fisco vel donata ab impatore vsucapiat. scdo ibi. sz aliq̄n. ctia ibi. Sz tñ quarta ibi Qd aūt. quīta ibi. Aliq̄n. sexta ibi Res fisci. septia ibi Nouissime. octaua ibi: diutina. nona ibi: edicto Itē pzia subdiuidit̄. Nā pzio ponit ius antiquū. Scdo illud cozrigit Scda ibi. et cum.

tur. Res vero imobilis. x. an. inter ꝑsentes t ink absētes xx. an. vbiq̄ loco q̄ h. dicit. Aretinus.

IVre⁸ ciuili constitutuz fuerat vt qui bona ᵇfide ab eo q̄ dominus nō⁽ᶜ⁾ erat: cuz crediderit eū dominum esse rem emerit vl̄ ex donatiōe alia⁹ ve quauis iusta cā accepit: is eam rem si mobilis erat: āno vbiq̄ vno: si imobilis biēnio tm̄ in italico ᵉsolo vsucapie-

aūt ꝓtractib⁹ tp̄s traditionis sufficit nec nocet posterioz scīa sec⁹ in pe. here. vt. ff. ꝑ soluto. l. pe. t ꝑ emptoze. l. ij. t. C. d vsuc. trāsfoz. l. vnica. Gen. sz tantūmō. et. ff. de peti. he. sed et si. Gen. quod si ab initio.

c Dñs nō erat. si em̄ erat dñs t accipiens fit dñs q̄ traditionē vñ nō vsuc. vt. ff. e. sequit. Gen. lana: t de capti. l. in bello. Gen. si q̄s seruū. et. ē. de re diui. Gen. ꝑ traditionem.

d Alia. cū sit mīte cāe iuste sine ti. vt. ff. de publicia. l. j. Gen. sz cur. vsq̄ ad l. eū qui.

e In italico solo. i. ī italia. nō g̃ etiā in ꝓuincijs. vt. C de vsuca. trāsfoz. l. vnica.

f Me rerum dñia. hec ērō q̄ revsuc. sit inductaz ē alia.

bat: ne⁽ᵏ⁾ rerum dominia in incerto essent ¶Et⁸ cū hoc placitum erat putantib⁹ʰ antiquioz ib⁹ dominis sufficere ad⁽ⁱ⁾ inq̄rendas res suas ꝑfata⁽ᵏ⁾ tēpoza: nobis melioz sentētia resedit⁽ˡ⁾ ne dñi maturi⁹⁽ᵐ⁾ suis reb⁹ defraudentur⁽ⁿ⁾ neq̄ certo⁽ᵒ⁾ loco beneficiū hoc cōcludatur. Et ideo cōstitutione⁽ᵖ⁾ super hoc ꝓmulgauimus qua⁽ᵠ⁾ cautum est: vt res⁽ʳ⁾ q̄dem mobiles p⁽ˢ⁾ triēniū immobiles vero per longi tēpozis

s. vt aliqs sit litiū finis: vt. ff. ꝑ suo. l. fi. Ac.

g Et cū ꝫ placitū erat. i. cū istud placebat.

h Putantibus. i. iure consultis.

i Ad inquirendas vel amittendas.

k Prefata tēpoza. s. anni vel biennij.

l Resedit. s. in animo.

m Maturius. i. mature.

n Defraudenk. qꝫ iura nolūt: vt. C. de vsur. cozruptionē. et de prescrip. xxx. an. l. fi.

o Certo loco. s. solo italico. vt olim: vt. ē. e.

p Constitutionē. C. de vsuc. trans. l. j.

q Qua. s. constitutione.

r Res quidē mobiles et se mouentes: vt. ff. de ver. sig. mouentium.

s Per triēniū. q̄ tpa tā ꝑscrip. ꝫ vsuca. ꝓtinua sūt. vt. ff. e. nūcꝫ. Gen. j. t in vsuc. sufficit retinuisse vltimū diē. In ꝑscriptōe xo q̄rit de momēto ad momētū: vt. ff. e. l. in vsuc. t. ff. d act. et obli. l. in oib⁹. Et ērō: q̄ vsuc. fauorabilis

est p̃scriptio vero odiosa. vt. C. de edi. di. hadrl. tol. l. fi. in fi. et. ff. de li. ⁊ post. l. cũ quidam

a ¶ Id est. quãdoq; longũ tps aliter ponitur vt. ff. de dam. infec. si finita. ℌ. non autẽ. Itẽ aliud in personalib⁹ acti. vt. C. q̃ non ob lon. tem. p̃scrip. neq; et de cõsti. pecu. l. ij.

b ¶ Presẽtes. s. in eadẽ puicia degentes sed absentes i alia. vt. C. de p̃scrip. lon. tempo. l. fi.

c ¶ Vsucapiã tur. ppie pro mobilib⁹ accipit impropie pro immobilibus quãtũ ad hũc ti. sic. ff. ỗ offi. pcon. l. ij.

d ¶ Non solũ. i italia ex differẽtia eiñ locorum ⁊c̃. vt. C. de tem. in ite. re. superuacuam.

e ¶ Dominia rerũ. Ex hac littera voluit dicere. W. q̃ p̃scriptione x. vel. xx. an. dominiũ querat. pro eo est. ff. e. l. eum. q̃ in fi. ℑ. Rñ. B. contradicit ar. ff. de tureiu. si duo. ℌ. j. ⁊ C. de p̃scriptio. xxx. an no. si quis emp. in pzin. et est ar. pro. B. ff. de pig. l. j. ℌ. cum prediũ. et. C. de pigno. l. vsucapio. et quod hic dicitur et his modis refe ras secundum B. ad vsucapi. tantum per quam scõm omnes dominium queritur. vt. C. de pactis. l. traditionib⁹. vel quod dicit dñium ponit ppie ẽptũ ad vsuc. ipropõe ỗ ẽptũ ad p̃scriptionẽ: ỗ est pro effectu dñij. s. vt possidentes habeam⁹ exceptionem: non possidentes habeamus actionẽ vtilem: vt. ff. de acq̃. re. do. rẽ in bonis et. C. de p̃scri. xxx. an. si quis emp. in pzin. Et est ratio qua re vsuca. magis dominiũ queratur: quia mobilium rerum vilis est possessio: vt. ff. de acquir. pos. si rem.

An p̃scriptio dñium ãrat ne dñium sũt opiniones

f ¶ Justa causa. vel quasi vt dicemus ℑ. e. ℌ. erro⁹.

g ¶ Ullo tpe. etiã quadraginta annoꝝ um: vt C. ỗ p̃scrip. lon. tempo. q̃ p lib. da. l. fi.

possessionẽ: idest⁹ inter p̃sentes⁹ decennio: inter absentes. xx. an. vsucapiant⁹

¶ Et his modis nõ solum⁹ in italia: sed etiã in omni terra q̃ nostro iperio iubernatur dominia⁹ rex iusta⁹ causa possessionis p̃cedẽte acq̃rantur. ¶ Homo liber res sacra vel religiosa et seruus fugitiuus nõ põt vsucapi. h. d. Aretin⁹

quis liberũ hominẽ vel rẽ sacrã⁹ vel religiosam vel⁹ seruũ fugitiuũ possideat.

¶ Furtiua res vel vi expulsiua possessa nõ põt vsucapi vl̃ p̃scribi etiã per bonefidei possessorẽ et emptorẽ. Et vẽdẽs rem alterius scient cõmittit furtũ. h. d. Aretin⁹ ¶ Furtiue quoq; res et que vi⁹ possesse sunt: nec si predicto⁹ longo tempore bona fide possesse fuerint: vsucapi possunt⁹⁹. Nam furtiuarũ¹¹ rerũ lex. xij. tabu. ⁊ lex attilia in

h ¶ Rez sacrã. nisi desinant esse sacre vl̃ religiose. qõ fieri potest: vt. ff. ỗ rel. cũ loca.

i ¶ Vel seruũ fugitiuũ. q̃ facit furtum sui ipsius: vt. C. de suis fugi. l. j. Sz nunqd xxx. annis fugitiuus vsucapitur? Rñ. nõ cum possessio retineatur: vt ff. de acq̃r. possessione. l. j. ℌ. per seruum ⁊. l. rem q̃ in fine ergo non curit vsuca. possidenti. vt. C. de p̃scripti. xxx. vel. xl. annoꝝ um. l. male. nisi ex tunc quando ab alio ceperit possideri vel steterit diu: quia ex tũc desinit possideri: vt. ff. de acquiren. possessione. l. ij. ℌ. si seruus. et. l. per eũ. ℌ. per seruum.

k ¶ Vi. s. expulsiua nõ ꝓpulsiua vt. C. q̃ me. cau. l. si vi vel metu.

l ¶ Predicto lõgo tpe. s. triẽnij vel decẽ vel viginti annis sed. xxx. vel. xl. annis possunt: vt. C. de p̃scrip. xxx. vel. xl. annoꝝ um. l. omnes: et. l. sicuti. et de anna. exceptio. l. j. ℌ. ad hoc.

m ¶ Possunt: nisi purgato vicio: vt. ℑ. eodem ℌ. aliquando.

n ¶ Mã furtiuarũ. similis ratio quia lex vult: Juue vt. ℌ. qui manumit. non possunt. in pzin. vnã li vi. de illud. Sic volo sic iubeo: sit pro ratione satyra.

voluntas. Est et alia ratio. quia res vicioſe ſunt: vt .j.e.§. nouiſſime.

a ¶ Ut poſſeſſarū. ſ. ſi expulit et poſſedit: nec ſufficit expuliſſe: vt. ff. e. ſequitur. §. ſi tu. vi.

b ¶ Non eo pertinet. ſ. tantum.

c ¶ Maz bis. ſ. poſſeſſoribus violentis ꝛ furibus.

d ¶ Alia ratione. nota q̄ p̄ualet gñalis ratio ſpeciali ſic. §. de nup. §. affinitatis et §. ſocrum. ar. cōtra. ff. de eden. q̄dam.

e ¶ Sz nec vlus. C. q̄ me. ca. l. ſi vi vel metu. contra. So. hic de vi expulſiua: ibi de ꝓpulſiua q̄ voluntatem licet coactam habet in ſe: vt ff. q̄ me. cauſa ſi mulier. §. pe

(Coacta volūtas ē voluntas.

f ¶ Ñ in reb⁹ q̄ in reb⁹ mobilibus alienis fit furtum ↄctando: vt .j. de oblig. q̄ ex delic. naſcunt. §. j. ꝛ ex eo fit furtiua: et ſic nō vſuca. vt. §. primo. vñ ſequit q̄ in reb⁹ mobilibus. ꝛc

g ¶ Competat ſed videtur q culpa auctor non comitetur. l. nō ſequatur accipientem. vt. ff. de diuer. et tē. pre. l. anviciū. et. ff. de excep. doli. l. apud celſum. §. ſi cum legitima: ¶ Reſpon. ſi vicium eſt rei: comitatur. vt hic ſi perſone

(Utrū vitium comitetur ſucceſſorem.

hibent vſucapionē: vi⁊ poſſeſſa⁊ rex lex iulia ꝛ plaucia. Ob aūt dictū eſt furtiuarū et vi poſſeſſarum rerū vſucapionez ꝓ leges ꝓhibitā eſſe nō eo[b] pertinet: vt nec ipe fur q̄ ve per vim poſſidit vſucapere poſſit. naz[c] bis alia[d] ratione vſucapio nō cōpetit: qz ſcilicet mala fide poſſident. ſed nec[e] vll⁹ alius: cuius ab eis bona fide emerit vel ex alia cauſa acceperit vſucapiēdi ius habet. Unde[f] in rebus mobilibus nō facile ꝓcedit vt bonefidei poſſeſſoribꝫ vſucapio ꝓpetat[g] ¶ Nā qui ſciens alienā rē vēdiderit: vl' ex alia cauſa tradiderit: furtum eius cōmittit. ¶ Heres alienādo rem alienā inuētam in hereditate nō cō-

mittit furtuz: ꝛ in ea ꝓcedit vſucapio. Idem in fructuario ancille alienāte partum ipius quē ad ſe ſpectare putabat. h. d. Areti. ¶ Sed tñ id aliqñ aliter ſe habet. Nam ſi heres[h] rem defuncto cōmodatā aut locatā vel apud eū depoſitam exiſtimās hereditariā eſſe: bona fide accipienti[i] vēdiderit: aut donauerit: aut dotis[k] nomie dederit: qui is q̄ acceperit vſucapere poſſit dubiū nō eſt. Quippe cū ea res in furti vitiū nō ceciderit cū vtiqꝫ heres qui bona fide tanqꝫ ſuā alienauerit: furtum nō cōmittit. Item ſi is ad quē ancille vſusfructus pertinet p tum ſuū eſſe credēs vendiderit aut donauerit: furtū[l] nō cō

comitatur in vniuerſum ſuccedentem. vt. C. de. acqui. poſ. l. vicia. et. C. communia de vſuca. l. fina. Sz ſi in rem ſingularū ſuccedat non comitatur: vt. ff. de except. do. l. apō. §. de auctoris: et. C. de peri: et cō. rei ven. l. do

luz. niſi q̄ vtetur acceſſione tpis ei⁹: vt. ff. ō acq̄. poſ. l. pō po. §. fina. Sz hodie vicium perſone nocet ſingulari ſucceſſori per auten. male fidei

b ¶ Nam ſi heres. ſic. ff. e. poteſt et. l. ſeq̄n.

i ¶ Accipienti an ipſe heres vſuc. tit. p heredē: ¶ Reſpō. non vt. ff. de diuer. et tem. p. l. cū heꝛs. alij Ꝫ ſi vellet ex ſua ꝑſona ptinuare poſ. vt C. de p. lō. tē. l. j. quod falſuz eſt. Ñ q̄ locū Ñ habet vſuc. p heꝛde: cū nec capio in ſuis heredi bus locū hēat vt. ff. p here. l. ij. §. filium. ꝛ C. pro here. l. nihil: ¶ Ñ. q̄ñ defūctus retinebat aliquā rē credēs ſuā ſed nō vſucapiebat: qz deficiebat ti. et heres eſt extraneus.

k ¶ Dotis. pro filia vel alia nam et hic iuſtus eſt titu. vt. ff. pro dote. l. j.

l ¶ Furtū. non committit: et ita vſucapitur ſed nonne fuit in iure erratū: vt. §. de re. di.

in pecudum. ergo vsucapio non procedit. vt.ff.e. nunq̃ in prin. et.l.si fur.§.j. Rñ.hic errauit tradens: ibi accipiens: vt ex illis legibus colligitur vel non prodest vt ibi. sed non nocet vt hic.

a ¶Furtum ei sed probo q̃ sñ affectu furtum cõmittit. Nam in interdicto vnde vi incidit sine affectu: quod simile est furto ergo et furtũ fit sine affectu: vt. C. vñ vi. cum quereb atur. ibi ⁊ generali. ⁊ ibi cũ talis ⁊c. Rñ. in iterdicto ẽ affectus lz nõ contra personam certam: sed hic suam esse credebat

b ¶Nõ cõmittitur. sic.j. de ob.que ex delic.nas.§. placuit.

c ¶Alijs. vt si iusto errore credã me heredẽ cuz non sim: vt.ff.e.põt. Itẽ michi legatum cum sit ademptũ: vt.j.de act.§.si quis agens. sic.ff. proleg.l.iiij.in fi. et alias vbicunq̃ quis putat rem suam.

d ¶Quod autem. hucusq̃ de vsu rerum mobiliũ dictũ est. nunc pcedit ius imobilium.

e ¶Loci vacãtis. locus interdũ plenus: vt qui possidetur interdũ semiplenus: vt ille cui quo aliq̃s est cã legatoꝝ vel rei seruãde cã. vt.ff.de acq.pos.l.iij.§.fi.⁊ de act.ẽp.l.ij.§.j. Interdũ vacuꝰ ⁊ h tribus modis. vt hic. sic ff.de acqui.pos.l.si id quod.

Df locꝰ plenꝰ semiplenꝰ ⁊ vacuus

f ¶Propter absentiã. sed hoc videtur falsũ q̃ ppter absentiã amittatur possessio: vt. ff. de acqui.pos.clã.§.dq̃ a nũdinas. Sed rñ. hoc ppter effectũ absentie dr̃. s. obliuionẽ: vt q⁹ lõgo tpe abfuit p̃sumit̃ q̃ p derelicto habuit. tẽpus ei inducit obliuionem. etiam obliuione amittit̃: vt.ff.de dã. infec. l. si finita.§.nõ aũt. qd̃ tẽpus erit in arbitrio iudic]:

mittit. furtũ enim sine affectu furãdi nõ cõmittitur. Alijs quoq̃ modis accidere põt vt quis sine vicio furti rẽ alienam ad aliquẽ transferat: et efficiat vt a possessore vsucapiatur. ¶Malefidei possessor transfert in bonefidei possessorem rem nõ vi possessam cũ vsucapiendi cõdictiõe. Itẽ in rebus soli nõ cõmittitur furtũ. sed illi qui possidet cũ titulo et bona fide principalibus cõstitutiõib⁹ subuenit̃. h.d. Are. ¶Nõ autẽ ad eas res que solo cõtinẽtur expedit: ius ita pcedit vt si q̃s loci vacantis possessionẽ propter absentiam aut negligẽtiaz domini: aut q⁹ sine successore decesserit: sine vi nanciscat qui q̃uis ipse mala fide possideat: quia intelligit se alienuz fundum occupasse: tamen si alij bona fide accipiẽti tradiderit: poterit ei longa possessione res acq̃ri: quia neq̃ furtiuũ neq̃ vi possessuz acceperit. Abolita est enim quorũdã veterum sententia existimãtiũ ẽt fũdi loci ve furtũ fieri ⁊ eoꝝ

vt. ff. de iure deli.l.i.§.fi.et l.se. dũmõ longũ sit ⁊ obliuionẽ inducat. ⁊ aim retinendi habere desinat. vt.ff.eo.l. furtũ.§.j. ⁊. ff. de acqui. pos. quẽadmodũ.

§ ¶Aut negligentiã. tantaz vt respuat rei pos. quod facile fit: vt. ff. de acquirẽ. pos. si quis vi.§.j. et .§. differentia

b ¶Sine successore idẽ⁹ si cũ successore dũmõ non fuerit apprehẽsa. vt.ff: de acq̃. pos.§.cũ heredes.

i ¶Longa. s. decez vel. xx. annis. sz h.§. duab⁹ rõibus est hodie correctus. Nã presumitur hodie talis possessio violenta. vt. C. vnde vi. cum querebatur. ergo non habet locũ hec p̃scriptio: vt. s̃.§. furtiue. Item alia rõne: q⁹ bona fides desideratur ab vtraq̃ parte. alias xxx. an. tm̃ prescriptio currit. vt in auten. vt sponsalar.§. rursus.

dicit.§. eẽ cozre ctum

k ¶Acceperit. vere non furtiue.

l ¶Abolita. i. perempta. inde abolitio. id est abolitõ accusationis peremptio.

m ¶Loci ve. i. partis fundi: sz fundus totus dr̃. vt.ff.de ver.sig.l.locus.

n ¶Furtum. et est simile. ff. e. l. quare. sed contra. ff. de fur. si q̃s vxori.§. si sulfurarie: ⁊ l. si crete. Solu. ibi non loci sed terre que exi-

mebatur furtuz fiebat. et quod subijcit. Et eozum ꝛc. sic construe ꝛ prospi. p̃n. con. ne cui eoꝝ qui soli res lon. ꝛc. ꝛ sũt he principales consti. vt. C. de prescrip. lon. temp. per totum titulum. Accursius.

¶ Vsucapi. duabus rationibus stare ñ potest quod ħ dicitur. Prima: quia desijt esse viciosa. vnde nõ erit mirabile quod videtur velle inducere cõtra id qõ est. s. eo. ℌ. furtiue. Rñ. dic furtiua vel vi possessa. s. q̃ndam. scõa: qz dñs nõ vsucapit cũ sua sit: nec ali⁹ ab eo accipiẽs cum trãseat dominiũ: vt. ff. eo. sequitur. ℌ. Iana Sz rñ. vsucapi põt. i. vsucapibilis est: vt si ab aliquo nõ domĩo alienat non cõmittẽte furtum eius vsucapiet emptor.

Ordo lre

Qõ mez ẽ nõ possum vsucapere

b ¶ Dñi. vel quasi vt tutoris vel creditoris si alienam rem debitor obligauit: vt. ff. eo. sequit. ℌ. si pupilli: ꝛ pro soluto. l. fi. aliud si suam. vt. ff. e. sequitur. ℌ. si rẽ. Accur.

c ¶ Reuersa. vel quasi: vt. ff. de fur. q̃uis. et ita q̃ ñ possit ab eo auelli: vt. ff. e. seq̃t. ℌ. tũc

d ¶ Fisci. i. imperij.

e ¶ Non põt. triennio mobilis. vel. x. vel xx. annis immobilis. idem in patrimoniali principis: vt. C. ne rei dñice vel temporalis l. j. Idem in re ciuitatis. vt. C. de sacrosanc. eccle. l. fi. Idem in re ecclesiastica. vt. C. de sacro. ec. l. fi. Prescribũt tñ dicte res spacio xl. annoꝝ. excepta re mobili ecclesiastica non sacra que triennio vsucapitur: vt. C. de prescripti. xxx. an. et in auten. de ec. ti. ℌ. p temporalibus. col. ix. et ti. hec constitutio innouat constitutiões. col. viij. Item exceptꝰ publicis que sunt vsu publico deputata: vt. ff. de via p u. l. viam. Item res pupilli nõ vsucapitur: vt. ff. ỏ acqui. re. do. bo. fi. ℌ. nec interest. Itẽ res filij a pre alienata: nisi. xxx an. a tpe quo est sui iuris. vt C. ỏ anna. excep. l. j. in fi. et in auk. ỏ nup. ℌ. si ẏo expectet. col. iij. Itẽ res data prẽsidi ℨ. l. iuliaz repetun. vt. ff. ad. l. iul. repetũ. qui ꝓra legẽ. Itẽ fũdus dotalis: vt. ff. de fundo dotali. l. si fundũ.

Multa sũt q̃ prescribi ñ possunt

utilitati qui res soli possidẽt principalibus ꝓstitutionibus prospicit: ne cui longa ꝛ indubitata possessio debeat auferri. ¶ Furtiua et vi possessa possunt vsucapi vicio purgato. h. d. Are. ¶ Aliqñ etiam furtiua vel vi possessa res vsucapit põt: veluti si in dñi potestatem reuersa fuerit: tũc enĩ vicio rei purgato ꝓcedit eius vsucapio. ¶ Res fisci vsucapi nõ pñt ante tñ q̃ fisco denũciate fuerit vsucapiunt. Areti. ¶ Res fisci nñi vsucapi nõ potest Sed papinianus scripsit bonis vacãtibus fisco nondũ denũciatis bone fidei emptorẽ traditã sibi rẽ ex his bonis vsucapere posse: et ita diuus pius et diuꝰ seuerus et antoninus rescripserũt. ¶ Res viciosa nõ põt vsucapi vel prescribi. h. d: Are. ¶ Nouissime sciendũ est rem talẽ esse debere vt i se nõ habeat viciuz: vt a bonefidei emptore

f ¶ Nondũ denunciatis. ab aliquo: cũ varie sint cause quibus ad fiscũ denũciatõ fieri solet. vt ff. de iure fisci l. j. in pricipio.

g ¶ Traditã. s. ab eo q̃ acceperat possessionem horum bonorum.

h ¶ Bonis. s. alicuius morientis sine hẽde: cui successit fiscus. non idẽ in ciuitate: vt. C. de bonis va. l. j. et. l. vacãtia. li. x.

i ¶ Vsucapere posse. s. triennio vel. x. vl. xx. an. cũ bẽat titu. si aũt titu. nõ hz et vult ex tẽpore delationis sibi computare tempus hz quattuor annos: vt. ff. de iure fisci. l. j. ℌ. diuus ꝛ de diuer. ꝛ tempo. pre. l. inter. ℌ. i. Sz si ex tẽpore ex quo ceperũt ad fiscũ peruenire. xx. an. habet. vt. ff. de iure fisci. l. j. ℌ. pscriptio. ꝛ hec vera sunt siue in re singulari siue in vniuersitate. et sic loquitur. ff. de petitio. heredi. l. si putator ℌ. si quis a fisco.

k ¶ Nouissime. i. in vltimis. vt breuiter dicaz sic supra de suspec. tuto. ℌ. nouissime.

l ¶ Elicitũ. vel quasi. vt. s. proxi. ℌ. ꝛ. ℌ. aliqñ. Sunt autem vicia: vt quia furtiua vel vi possessa: vt. s. e. ℌ. furtiue. Nunquid pre-

caria possessio est vitiosa? Rñ. non argu. ff. cõmu. di. l. cõmuni. di. ℌ. inter prędões. Mũ quid litigiosa? Rñ. non: vt. C. de pre. ion. tempo. l. j. Munquid clandestina? Rñ. non dicitur res clandestina aliqua lege. sed possessio. quidaz tamen dicunt omnia supza dicta esse vitia rerum: vt ar. ff. de acquiren. possess. põpo. ℌ. cũ ąs.

a Error duplex est

¶ Error. de errore facti loquitur. idẽ magis in errore iuris: vt. ff. e. l. nunq̃. sed ℔ error facti qñq̃ prodest: vt ff. pro empto re. quod vulgo: et. ff. pro lega. l. pro legato. ⁊. ff. pro soluto. l. iij. et. ff. pro suo. l. hominem. in quibus casib⁹ dicunt quidam locũ habere titulz pro suo et tantum in his et alijs ą a lege specialiter inueniuntur: vt. ff. ℌ iure do. l. proculus. fm Azo. Hos idez fm Johan. in omnibus ⁊ ℌ his gratia exempli posuit. l. et titu. empti. vel simili vsucapiek: non pro suo tm̃: vt tamen in emptiõe iustiorem errorem exigamus. vt. ff. pro empto. l. ij. et. iij. in pzin. Item quid si non errat sed scit? Rñ. nõ potest sibi causam possessionis mutare. vt. ff. ℌ ac. pos. l. iij. ℌ. illud. ⁊. ff. e. nõ solum. ℌ. qvulgo.

b ¶ Diutina. s. decem an. inter ꝑsentes vel viginti inter absentes vel triennij: vt. ff. qui vsucapi possit: vel ą ex alia iusta cã possidet. ¶ Iniustus error facti vsucapionẽ nõ parit. h. d. Are. ¶ Error autẽ falsę cause vsucapionem nõ parit: veluti si ąs cũ nõ emerit emisse se existimãs possideat: vel cum ei donatum nõ fuerit quasi ex donatiõe possideat. ¶ Possessio defuncti ꝓtinuat in heredẽ etiã malefidei. Malafides vero defuncti nocet heredi h. d. Are. ¶ Diutina b possessio que ꝓdesse ceperat defuncto: et heredi c et bonorũ possessori cõtinuatur d: licet ipe heres sciat e prediũ alienũ. Quod si ille initiũ iustum nõ habuit: heredi et bonorũ possessori licet ignoranti possessio nõ ꝓdest. ¶ Ex nr̃a f constitutio similiter g ⁊ in vsucapionib⁹ obseruari cõstituit: vt tpa cõtinuent. ¶ Tẽp⁹ venditoris cõiungitur cũ tempore emptoris. h. d. Areti. ¶ Inter venditorẽ quoq̃ et emptorem cõiungi tpa h diuus seuerus et antonin⁹ rescripserũt.

¶ Emens a fisco rẽ alienã vt fisci statim est securus: sed dat dño regressus cõtra fiscum quadriennio Idem in rebus habiti ab imperatore vl ab augusta. hoc d. in summa. ¶ Edicto i diui Adriani cauetur euz qui a et a qui. si cum fidei. ℌ. aristo. et. ℌ. eo. in p̃ huius tituli. ⁊. C. eo. l. diutina.

c ¶ Et heredi. heres iure ciuili bo. pos. iure pretorio. vt. ℌ. de bono. pos. ℌ. quos autem.

d ¶ Continuatur. nisi ipsi heredi tradita sit possessio: vt. ff eodem ei⁹. alias heres.

e ¶ Sciat. ff. ℌ acqui. re. domi. quesitũ. ij rñ. ℌ So. ibi. heres sciebat rem eẽ eius ą causam a testatore habet vt legatarij quod nocet at hic alteri⁹ sciebat quod nõ nocet ad vsucapionem.

f ¶ Nostra cõstitutio. vt. C. de vsuca. trãs foz. l. j

g ¶ Similiter. nõ solũ in prescriptione.

h ¶ Tempora scz vt cõtinentur. sed in hoc differt quia ĩ titu. singularivtrunq̃ scilicet emptorez et venditorez bonam fidez habere opozтet. vt. ff. pro emp. l. ij. ℌ. si eam rẽ. alias ptra. secus in vniuersali titulo vt hic. Et est rõ: qz si heres nõ adiret hereditas cõpleret. vt. ff. eo. nunq̃. ℌ. vacuum. quia est eadẽ psona. vt in auten. de iure etu. amo. pre. col. v. pcoz. cũ ℌ. ℌ. ff. pro em. l. ij. ℌ. emptori. et. ℌ. si defunctus. et fit hec coniunctio ad lucrum et ad damnũ. vt. ff. quẽad. ser ui. amit. l. si ąs alia. ℌ. tempus.

i ¶ Edicto. i. precepto generali alias ptoz dñr edicta: vt q̃ met⁹ cã ⁊ si. vt. ff. q̃ me. cau.

l.si mulier.⁊ similes.

a ¶ A fisco:vt a procuratore imperialiū rerū de pīmonialibus dicitur.ff.e.in fine.

b ¶ Emit.s. a fisco vendente vt suam a quo fisc⁹ vē edicto res minorum excipiūtur:vt. C.si aduersus fis.l.fi. et. C.si propter pu.pen.l.fi.ij. rñ.forte biennio.vt.ff.loc.⁊ cō.l.quero.§. inter. Itē tertio q̄ res subhastetur.i.pre conizetur. vt C.si ꝓpter publi.pen.l.fi.

vt suaz vel vt aliena

Si aūt vt alienam: vt quia cessatum ē in solutione tributorum tria exiguntur: et q̄ sit debitum et q̄ cessatum vt.C.si aduersus fis.l.fi. et. C.si propter pu.pen.l.fi.ij. rñ.forte biennio.vt.ff.loc.⁊ cō.l.quero.§. inter. Itē tertio q̄ res subhastetur.i.preconizetur. vt C.si ꝓpter publi.pen.l.fi.

fisco[a] rē alienā emit[b] si post vēditionē q̄n quenniū preterierit posse dominium rei exceptione repellere. Constitutio[c] aūt diue memorie zenonis prospexit bene[d] his qui a fisco pervēditionem aut donationē vel aliū titulū accipiūt aliquid:vt ipsi statim[e] quidē securi fiant et victores existant:siue experiantur:siue cōueniātur. Aduersus autē sacratissimū erariuz vsq̄ ad quadriēniū[f] liceat his intendere qui pro dominio vl̄ hypoteca earuz rerum q̄ alienate sunt putauerit sibi quasdam cō petere actiones[g]. ¶ Ñra aūt diuina cōstitutio[h] quā nuper promulgauimus etiā de his qui a nostra vel venerabilis auguste domo aliq̄d acceperit:hec statuit:que in fiscalibus alienationibus prefate zenoniane ꝓstitutiōis ꝓtinent.

c ¶ Constitutio. C. de quadri. prescriptione.omnes.

d ¶ Prospexit bene.corrigendo edictū diui.

e ¶ Statim:vt ff.de peti. here. nec vllam.§. itē si quis. contra. Solu. ibi in vniuersitate: hic in re singulari loquitur. Alij dicūt q̄ hic corrigit. Et eodēmō.s.j.⁊ nō.ij.rñ.ad.l.C.ō here. vē. l.j. Item ibi erat tres fisci.

f ¶ Quadrienniū. nisi sit minor vel rei pub. cā absens. vt. C. de resti. mulī. l. neq̄.

g ¶ Actiones. sed q̄? Ñ. condi. ex hac. l. fm Jo. sed. P. in rem vabat ꝫ nō dño ꝫ dñm.

h ¶ Cōstitutō. C. de quadri. pre. bñ a zenone.

i ¶ Ñra. i. a priuata nra substantia sed. ff. ō fisc cali dixit. vt. C. de q̄dri. pre. bñ a zenone.

¶ De donationibus. ¶ Jsta rubrica continuatur per imperatorem.

Est et aliud. ¶ Totus iste titulus diuiditur in quinq̄ partes. Primo ponit continuationem cū distinctione bimembri. Secundo de donatione causa mortis Tertio de donatione inter viuos. Quarto de donatione propter nuptias. Quinto de vna acq̄sitiōe de iure ciuili que est correcta. Secunda ibi.i.§. mortis causa. Tertia in.§. alie autem. Quarta ibi in.§. est et aliud Quinta ibi in.§. erat olim.

De donationibus.

¶ Donationis duplex est genꝰ scilicet causa mortis et inter viuos. et cā mortis est que fit ꝓpter mortis suspitionem. Et tribus modis hic positis reuocatur et sequitur naturam legatoruz:qz donans commodū vult magis excepto eo esse[i] donatario q̄ inherede. hoc dicit Aretinus.

k ¶ Est et aliud genus ac quisitionis. scilicet de iure ciuili. nam per stipulationez tantum contrahebatur. s. donatio: que scz stipulatio est de iure ciuili. sed hodie fit nudo pacto: vt. C. e. si quis argentum.§. fi. et.ff. de ac.§. de cōstituta. vel dic eam esse iuris ciuilis approbatiōe nō inuentione sed iurisgē. vt.ff. de re. di.§. per traditionem. vel dic fuit origo fuit de iuregen. vnomodo scilicet per traditionem. ac postea de iure ciuili fuit ille modus approbatus et alius inuentus. scz per stipulationem. Tertio per Justinianū additus est tertius:puta p nudū pactum.

a ¶ Et nō mortis. si large hec duo mēbra accipiuntur et in textu nil deest et proprie ponuntur genera nam multe species sub quolibet continentur ⁊ hoc approbo. vel accipe stricte pro duabus speciebus tantum donationum scilicz simplicis iter vivos: et simplicis cā mortis: ⁊ adde alias donatiões vt legatum vt ff. de le. in pn̄ci. Itez donationes ꝓpter nupt. vt. ff. e. §. est et aliud. itē et quod ē ff. §. finali.

donatō mortis causa.

b ¶ Mortj. scilicet instantis vel future. vt. ff. e. l. ij. ⁊. iij. et iiij. ⁊. v. et. vj. si quidem vbicz mors timēda est cum ei⁹ dies icertus sit: vt. ff. e. senat⁹. et de condi. et demon. l. prima.

Dies mortj ē incert⁹.

Mō ē c donatō cā mortj nisi ex ꝑmāk d mors.

c ¶ Si quid humanit⁹. i. si moriatur. vt. ff. de verbo. signifi. in vulgari. §. fina. ⁊ debet hoc exprimi: alias nō est mortis causa donatio. vt. ff. eo. scia. §. finali.

¶ Superuixisset. i. cōualuisset. et ita tribus modis revocatur vt hic subijcit. et. ff. si certa. non omnes.

e ¶ Penituisset. quia volūtas est ambulatoria vsqz ad mortem. vt. ff. de adi. le. l. iij. in fi. et quia donatio est ob causam. scilicet si morear. ⁊ sic possuz penitere. vt. ff. e. senatus. §. j. in fi. ⁊. ff. de condi. causa da. l. iij. §. ij.

f ¶ Ad exemplum legatorum. quantum ad vim ⁊ potestatem qz sicut legata morte confirmantur: ita donationes causa mortis vt revocari non possint.

g ¶ Per omnia subaudi fere vt statim dicet nam in multis differunt.

b ¶ Donationis. scilicet simplicis et inter vi-

donatio. Donationum autem duo sūt genera mortis causa: ⁊ nō [a] mortis causa. ☞ ¶ Mortis [b] causa donatio est que ꝑ pter mortis fit suspitionem cum quis ita donat: vt si quid [c] humanitus ei cōtigisset haberz is qui accepit: sinautē supuixisz is [d] qui donauit acciperet: vel si eum donationis penituisset [e]: aut prior decesserit is cui donatum sit. ¶ Demor-

uos: alias nulla esset huiusmodi distinctio: cū omne legatū sit donatio vt patet ex diffinitione eius. vt. ff. de lega. ij. l. legatum.

i ¶ Habebat. scilicet donatio causa mortis. nam cum donatione inter vivos habet insignia. vt sit liberalitas cuz legato vt morte cōfirmetur ⁊ vt detrahat falcidia. vt. C. ad. le. fal. l. fi.

tis causa donatiōes ad [f] exemplū legatoruz redacte sunt per omnia [g]. ¶ Mā cū prudentibus ambiguū fuerat vtrū donationis [h] an legati instar eaz obtinere oporteret: et vtriuscz cause quedā habebat [i] insignia: et alij ad aliud genus eam retrahebant [k]: a nobis cōstitutū est: vt per oīa fere legatis [l] cōnūerēt: et sic ꝓcedat quē admodū nostra constitutio [m] eam forma

k ¶ Retrahebant. subaudi ⁊ alij ad aliud

l ¶ Fere legatis. dicit fere. quia i quibusdā discrepat a legatis ecce si eniz donas in annos singulos donatio vna est: sz legata plura. vt. ff. de do. cā mortis. senatus. §. fina. Item legatum ab herede semp tra

ditur donatio vel ab hoc vel ab alio: vt patz ex diffinitiōe legati ff. ō lega. i pn̄. Itē in donatione obligatur donās: in legato nō. Itē si testamentum accuso perdo legatum non donationem. si tamē accuso vt falsum. arg. ff. de his qui. vt indignis. post legatum. §. q̄ mortis. Item aliter substituitur in legatj secundum quosdaz. vt. ff. de dona. causa mor. si cui mors. ⁊ de lega. ij. vt heredib⁹. Itē filiusfami. donat sed non legat. vt. ff. e. tam his ⁊ ff. qui. non est permis. facere testa. in princi. Item in legato tria tempora cōsiderantur. vt sit capax legatarius. vt. ff. de here. qua. et diffe. §. in extraneis. in dona. nō vt. ff. de do. cau. mor. l. in mortis. Item quia pro legato datur interdictum quoruz legatorū: nō pro donatione. quod dic vt in summa. C. quorū legato. l. j. ⁊ in. l. marcellus. §. paul⁹. ⁊ de do. na. ca. mor.

m ¶ Constitutio. scilicet coā. v. testibus scri-

ptura interueniente vel nō. vt. C. eo. l. fi.

a ¶ Et in sūma. i. vt breuiter de hac donatione expediamus. vt. ff. e. l. j.

b ¶ Velit. idest vellet.

c ¶ Habere. scilicz si superuixerit. vt. ff. e. senatusconsul. §. j.

d ¶ Sicz apud homerum. i. sicut recitat poeta homerꝰ qꝫ thelemachus dictis ẏbis expōssis donauit

e ¶ Alie. nūc p̄sequitur aliō genus.

f ¶ Donatōes dictum est de donatōnibus causa mortis. nūc de donatione simplici. i. inter vivos dicit.

g ¶ Temere. ō dicit temere. quia quandoqz reuocantur: vt. j. eo. §. sciendum.

h ¶ Volūtatē. etiā nudo pacto. vt. C. e. si quis ar. §. fi.

i ¶ Manifestauerit. s. perverba futuri temporis: vt dabo vel dōabo ad istar. stipu. vt. ff. de ver. obli. l. v. §. stipulatio. vel p̄sentis temporis. vt dovl̄ dono cum nudo pacto fiat: z pactū etiaz fiat: per verba p̄sentis temporis: vt. C. e. si quis ar. §. fi. ff. de pactis. l. tale.

k ¶ Ēditiōis. ex hoc verbo dicebat. M. vēditorem p̄cise teneri ad rem tradendā: sic

uit. Et in sūmaꝫ mortis causa donatio ē: cū magis se quis velitᵇ habereᶜ qꝫ eū cui donat: magisqꝫ euz cui donat qꝫ heredē suū. sicꝫ et apud homerum thelemachꝰ donat pirrho ¶ Donatio int̄ vivos nō equiparat legato: q̄ solo cōsensu hodie est perfecta indiget qꝫ insinuatione si excedat quingētos solidos fallit in aliq̄bus casib⁹. Et si fuerit p̄fecta ex aliq̄bꝰ causis poterit reuocari. hoc dicit. Aretinus.

¶ Alieᵉ aūt donationesᶠ sunt que sine vlla mortis cogitatione fiunt: quas inter vivos appellamus. que nō omnino comparant legatis: que si fuerint p̄fecte: temereᵍ reuocari non possunt.

¶ Perficiunt autē cū donatoꝛ suā volūtatemʰ scriptis aut sine scriptis manifestauerit. Et ad exēplū vēditionisⁱ nr̄a cōstitutioˡ eas etiaz in se habere necessitatem traditiōis voluit: vt etiamᵐ si non tradantur habeant plenissimum et perfectum robur et traditionis necessitasⁿ incumbat donatori

¶ Et cū retro principum dispositiones insinuari eas actis interuenientib⁹ volebant si maiores ducentorū fuerant solidorū. cōstitutioᵖ nostra eā quātitatē vsqꝫ ad quingentos solidos ap̄liauit: quā stare etiā sine insinuatioēᑫ statuit. Et q̄s dā donatiōes inueniʳ que penitus in-

ff. de verbo. obliga. vbi autem non apparet. in fi. Jo. ꝑtra. s. vt interesse dando liberetur vt. ff. de ac. emp. l. j. z similitudo que hic fit ē in hoc: vt sicut necessitas imponitur venditori ad aliquid sic z donanti. licet a principio nullꝰ cogebatur vt. C. de acti. z oblig. l. fi. cut. Sed numquid donatoꝛ de euic. tenetur? Respon. si incepit a traditione nō. vt. ff. eo. l. aristo. i fi. si a pactōe sic: vt. C. de iure do. l. j.

l ¶ Cōstitutio vt. C. de do. l. si quis ar. §. fi.

m ¶ Etiaz si nō tradantur. i. si tradere nolit donatoꝛ.

n ¶ Necessitas. per condic. ex lege que stricti iuris est. ff eo. eū qui. z. C e. si quis. ar. §. finali.

o ¶ Retro p̄ncipum. i. eoꝝ q̄ ante nos fuerunt z nostra etiam p̄ima: vt. C. eo. l. sancimus in fi.

p ¶ Cōstitutio vt. C. e. le. pen. in fine.

q ¶ Insinuatō ne. l. scriptura facta i p̄sentia publicarū personaꝝ: z in actis vbi superfluum est testes adhiberi: cum publica monumēta sufficiant. vt. C. e. l. data. z in. l. in donationibus.

Insinuatio

r ¶ Inuenit. s. nostra cōstitutio: vt si donetur

donatõ in redemptionem captiuorum vel a magi-
nes que stro militum donetur militibus: vel in refe-
sine insi ctionẽ domꝰ donetur alicui: vt. C. e. l. penul.
nuatiõe Idem ꝛ si donet impator vel ei donek: vt in
fieri pñt auten. de non alie. §. sinimus. coll'. ij. ꝛ in au-
ten. vt non fi-
ant pi. §. fina.
colla. v. Idez
in donatione
propter nupt.
vt in auten. vt
sponsa. lar. col
latio. ix in pn-
ci. Idem in re
missione vsu-
rarũ futuri tẽ
poris: vt. ff. e.
modestinus.

a ¶ Minime. licet quingen torum solido-rum summã ex-cedant.

b ¶ Alia veluti ne plures do-natiões diuer sis tempori-bꝰ fctẽ coaceruẽ tur vt. C. e. san cimus. §. si qs autem. Item vt hi qui pecu niam recipiũt in redemptio-nem captiuo-rum iurent se ibi bona fide expẽdere. itez vt sacramẽto domini domꝰ ꝗstio derimat vt. C. e. l. penl'. in fi.

c ¶ Per nr̃am constitutõez vt. C. de reuo. do. l. finali.

d ¶ Ex causis. quincꝫ scilicet vt si atroces in
iurias in eum effundat: vel impias manꝰ in-
ferat. vel graue damnũ in bonis: vel vite pc

sinuatiõem fieri mi
nimeᵉ õsiderãt: sꝫ in
se plenissimã habẽt
firmitatẽ. Alliaᵇ in-
sup multa ad vberi
orẽ exitum donatio
nũ inuenimꝰ: q̃ om-
nia ex nostris cõsti-
tutiõibꝰ q̃s sup his
exposuimꝰ colligen
da sunt. Sciendum
est tñ qꝫ ꝛ si plenissi-
me sint donatiões:
si tñ ingrati existant
homines ĩ quos be
neficiũ collatuꝫ est:
donatoribus p no-
strã cõstitutionẽ li-
centiã prestauimus
certis ex causisᵉ eas
reuocare: ne illi qui
suas res in alios cõ
tulerit: ab his quan
daꝫ patiant iniuriã
vel iacturã ꝑm enu-
meratos in cõstitu-
tiõe nostra modos.
¶ Donatio antenu
ptias olim ante ma
trimoniũ fiebat: ho
die põt fieri cõstan-

riculũ intulit. vel si legi dicte in donãdo non
paruerit. vt. C. de reuo. do. l. fina. Sed dona
tio liberto facta solo obsequio nõ prestito re
uocatur: aliõ in libertate. vt. C. de reuo. do.
l. j. ꝛ de li. causa. l. solo. ꝛ est hic ar. pro domi-
no vt his cau
sis possit reuo
care feudum.
sic in auten. vt
lib. õ ce. §. hãc
aũt. ꝛ õ agno.
li. l. alimenta.
Unde versus
Quinꝫ mõis
perdo mihi q̃
donata fuere
Infero si dã-
nũ grauit do-
nantis in ere.
Huic p me si
sit atrox iniu-
ria fctã. Si sit
psona mãuali
vulnere tacta
Quãdo sue vi
te crudeliter ĩ
sidiabor. In-
gratus domi-
no re donata
spoliabor. In-
gratum factũ
dic me cuz fre
gero pactum.

e ¶ Introduc-tum. vt. C. de do. an. nup. p totum titu.

f ¶ Habebatꝛ hodie hz si fi-at donatio pri us nãꝛ postea fieri potest: vt ff. eodem. §.

g ¶ Insecutũ. õ iurez õ fctõ.

h ¶ Quod. i. qꝛ

i ¶ Pater noster. sic. ff. qui non est permis. fa
ce. testa. §. cecus.

k ¶ Cum augeri. i. cũ hoc nõ esset. Accur.

l ¶ Fuerat etiam ante se.

cause q̃ bꝰ reuo-cãt dõa tiões in ter vi-uos.

t. ij.

a ¶ Tale. puta quia augeat dos.
b ¶ Permisit. s. diuus iustinus. vt. C. de dona. ante nup. l. penulti.
c ¶ Et cõsequẽtia. alias conuenientia sic. C de epi. & cleri. l. decernim⁹ & de officio pfe. vr. l. j. in fine. & de defen. ci. l. defensores. argu. contra. C. de pacti. pe. l. iij. §. pe. & ff. ꝺ ad imẽ. le. l. iij. §. condictio.
d ¶ Constituimus. C. de do. añ nup. l. fi.
e ¶ Exequent si de nouo fiat donatio: vel dos post mrimoniũ. vel vetus augeat ẽ eqlitas. vt. C. de dona. ante nup. l. fin. §. si igit ꝑ note. si ante matrimonium poſat esse ieqlitas. vt. C de pac. cõ. l. ex mozte. sed hodie equalitas est añ ꝓ in ꝓ

permisſuz: si quid tale ſ euenerit: etiam ante nuptias augeri donationẽ et cõstante matrimonio sua cõstitutione permisit[b]. Sed tñ nomen incõueniens remanebat: cũ ante nuptias quidẽ vocabat: post nuptias aũt tale accipiebat incrementum. Sed nos pleniſſimo fini tradere sanctiones cupientes: et cõsequẽtia ſ nomina rebus esse studentes cõstituimus[b] vt tales donationes nõ augeãtur tantũ: sed etiã cõstante matrimonio initiũ accipiãt: & nõ ante nuptias: sed ꝓter nuptias vocent: & dotibus in boc exequentur[c]: vt quẽad modũ dotes et constãte mrimonio nõ soluz augentur: sed etiã fiunt: ita et iſte donationes que ꝓpter nuptias introducte sũt nõ solũ antecedãt matrimoniũ: sed eo etiã contracto[f] augeantur & ꝓstituantur. ¶ Hodie si vnus ex dñis manumisit seruũ cõmunẽ seruus efficit liber: et socius cõseruatur indẽnis dato sibi ꝓcio ꝓtis sue. b. d. Areti. ¶ Erat olim et alius mod⁹ ciuilis acquisitiõis per ius accrescendi: quod est tale. Si cõmunẽ seruũ habens aliquis cũ titio sol⁹ libertatẽ ei imposuerit: vel vindicta vel testamento: eo casu pars eius amitteba tur: et socio accresce bat Sed cũ pessimũ fuerat exemplo[g] & libertate seruũ defraudari: et ex ea humanioribus quidẽ dominis dãnũ inferri: seueriozibus aũt dominis lucrum accrescere: hoc q̃si inuidi plenũ pio remedio per nr̃am cõstitutionẽ[h] mederi necessari

Inꝺ dotis cõstituẽdo & ī patez & dotis lucroruz, natiõez vt quantũ dat ꝓpt nuptias dz tãtũ det in dote ptias. esse eqli natõne ꝓpter nup. marit⁹. & sicut ħ fit dominus dotis: sic illa donationis ꝓpter nuptias. vsumfructum tamen habeat maritus. ne accidat matrimonij oneribus dotẽ non seruire. Nam eqtas suggerit q̃ dos debeat esse ibi vbi sunt onera matrimonij. vt. ff dos de iu. do. l. dotis fructus. & l. plerunq̃ §. Fui cũ tantũdẽ reddat vxori ex q̃ donatiõe consulitur mulieri soluto mrimõio si res do tales non exiſtãt. & quia nõ potuit alienare marit⁹ etiã ea consentiente: vt. j. titu. ꝓ xi. in ꝓinci. lz alias iure hypothece posſit renunciare vt. C. ad velleia. l. etiam. & l. iubemus. & in autenti. siue a me. et sic dos vxori. sic et talis donatio iure redditur viro soluto matrimonio: cuz sit equalitas. vt in autẽ. de eqlitate do. §. j. coll'. vij. Est et sponsalitia largitas quã do spõsus spõse perverba ꝺ futuro vel ecõtra donat pre non respectu dotis que similiter cõdictionez matrimonij habz vt C. de do. ante nup. l. cũ veterũ. & l. si a spõso. De spõsalicia largitate.

f ¶ Sed eo. etiam contracto hodie. ħ cozri git in autẽ. de equali. do. col. vij.
g ¶ Exemplo. sic. C. de ꝓboa. l. exemplo.
h ¶ Nostrã constitutionẽ. C. de cer. cõmuni.

manu.l.j.§. ne autem.ꝛ.§. sinautem socius.

a ¶ Cuius.s. libertatis

b ¶ Cōes.s. vt libtates plegē falcidiā nō mi-
Fauor libertatis in quibus psistit. nuank. Itēvbi nō val ꝫ testamētū libtates ñ reuocank. ff. de inoffi. testa. papini. §. ꝫ an ꝛ libtates et §. fina. Itē et. ff. de fideicō. li. l. gñaliter §. si quis seruo.

c ¶ Diffiniuim⁹ C.ō cōi p.ma. l.j.§. ne aūt. et §. sīn āt soci⁹.

d ¶ Accipiēte. vel eo deposito: vt. C. ō cōi ser. manu. l.j. §. ne aūt: ꝛ §. sinaūt socius Et no. q ppelik vēdere. qō ē speciale ꝫ regulā: vt. C. de ẓhē. emp. inuitū. C.ō iure ō-lib. l. nec emere. quod plene nota ī auk. ō fī deius. §. penk.

¶ Quib⁹ alienare ꝫ vel nō.

ptiūatō ¶ Dictuz ē. s. de alienatiōe facta p vsucapionē vel per donationem: nūc dicit p quos alienatio possit fieri et per quos non Aretinus.

Diuisio ¶ Accidit. ¶ Tot⁹ iste titulus diuidik in res ptes. pīo qñ dñs nō pt alienare res suas. scō o ecōtra qñ nō dñs alienat. tertio redit ad pmū casū. scōa ibi ecōtra aūt tertia ibi. nūc aūt admonēdi. vel diuide subtik⁹. pīo qñ. phibek alienatio pp rē q ē inalienabik. scō o qñ pmittik ex pactiōe vl ppk publicā vtilitatē. ktio qñ. phibek rōne psone alienātis vel rōne psone in quā fit alienatio:

e ¶ Accidit aliqñ. sic ptiua. s. [qz pupill⁹ ē.

Aliapti nuatio. dictū ē q mō qs efficik dñs iuregē. vel ciuilī hic tractare intēdit de qdam specialitate que ptingit contra eos qui dñia rerū acquirunt. gñale enī est: vt qui dñs est pōt alienare. ꝛ qui dñs nō est alienare nō possit. h ꝛ in specialibus casibus ptingit ptrarium.

f ¶ Dotale prediū. s. inestimatū: vt. C. de rei vxo. actī. l.j.§. ꝛ cū lex. alias si estimatuz eēt

Quibus alienare licet vel non.

¶ Maritus nō pōt alienare vel obligare prediū dotale etiam cōsentiente muliere nō solum in italia: sed etiam in prouincia. hoc dicit Aretinus.

ACcidit[k] aliquando vt q domin⁹ sit alienare nō possit. et cōtra qui dominus nō sit alienāde rei ptātem habeat. Mā dotale prediū[l] maritus inuita[g] muliere p legē iuliam prohibetur[h] alienare[i]: cuius ipsius[k] sit dotis causa ei datum. quod nos le

posset alienari. nisi estimatio fiat vt sciatur cūtū valz. vt. C.ō iu. do. l qtiens: ꝛ l. si ink virū: ꝛ de fun. do. l.j. Et dic. Dotale vl qsi vt. ff. de fū. dot. l. iij. ꝛ iiij. quid si res mobilis ē? Rñ. pt alienari si marit⁹ ē soluēdo C.ō ser. pi. da. ma. l.j.

g ¶ Inuita muliere. g ea volē te poterat vt innuit: quod corrigik stati.

h ¶ Prohibek nisi. puocetur ad diuisionez fūdi dotalis: vt. C.ō. fū. do. l. fina. Itē nisi ex necessitate vt. C.ō libe. cā. l.j. Itē nisi cū vniuersitate. vt. ff. de fū. do. l.j. Item nisi ẋtak ad vtilitatē mulier∫: vt. ff.ō iur. do. l. fi.

i ¶ Alienare hoc large accipias siue dominiū mutetur siue ius alijs pstituak: vt. C. de reb⁹ alie. nō alie. l. fi. ꝛ in auk. ō nō alie. §. alienatiōis. col. ij. ꝛ ff. de fū. do. l. iulianus. Ac.

k ¶ Ipsius sit. scilicet de iuregē. vt per traditionem: ꝛ ciuili. s. approbatione fm Jo. Alij dicunt de iure ciuili. s. fictiōe nō iuregentiuz vt. C. de iure do. in reb⁹. Sed qō ibi dicik de iure naturali vrozem dominā esse: verū est ¶ Regla primeuo iure quo dicitur. Quicquid calca- iur∫ na-
uerit pes tuus. etc. non naturali id est iure- turalis.
gen. sed rerū dña dicik quo ad spem: ꝛ cūtuz ad hoc vt ex eis sustentek. sicut filij dicunt

domini rerū pñay: vt ff. de here. qua. & dif. §. sui & C. de fur. l. q̃uis. et C. re. amo. l. j. vel dña ē inspecto exitu. sicut filius dicit dñs: vt ff. de li. et. posthu. l. in suis.

a ¶ Corrigētes. in duob⁹ capitul'. & i alijs nō

b ¶ Deduxim⁹ vt. C. ō reivxo act. §. & cū lex

c ¶ Lex sciliz iulia.

d ¶ Italice. i. in italicis phibebat alienatiōnē: & ꝟ erat ꝓmū eis⁹ vicīū

e ¶ Invita mulíere. sz ea volente cōcedebat: & hoc erat scōm vicium.

f ¶ Volēte. ea similiter phibebat.

g ¶ Utriq̃. scz vicio.

h ¶ Inhdicta. q̃d. si fiat ? rñ. Vēdicat maritus constante mrimonio cōtra fctm suū

pōt q̃s vēire ꝛ ꝓpriuz factum. venīēs cū fuerit ꝛ legez: vt. C. ō agri. & cē. quēadmodū': et de reiven. l. docte. sz disoluto eo mulier repetit: vt. C. de iure do. l. in rebus. Idem

gem iuliā corrigentes[a] i meliorem statū deduximus[b]. Cū enī lex[c] in soli tm̃modo reb⁹ locum habebat q̃ italice[d] fuerāt: et alienationes ibi bebat que iuita[e] mu liere fiebant: hypothecas aūt earum rerum etiam volente[f] ea vtriq̃[g] remediū i posuim⁹: vt etiā in eas res que in puin ciali solo posite sūt: interdicta[h] fiat alienatio vel obligatio: vt neutrū eorum neq̃[i] consentiētibus mulieribus procedat. ne sexus mulie bris fragilitas i pernicīē[k] substātie earū conuertatur[l].

¶ Creditor licz nō sit dominus: pōt tñ pignus alienare ex pacto vel sine pacto seruata forma legis h. dicit. Aretinus

¶ Cōtra[m] autē creditor pignus ex pactione q̃uis eius eares non sit alienare[n] potest Sed hoc forsitan ideo videt fieri q̃ voluntate debitoris intelligit pign⁹ alienari: quia ab initio cōtractus pact⁹ est vt liceret creditori pignus vendere si pecunia nō soluat[o]. Sed ne creditores ius suū prosequi impedirētur[p]: neq̃ debitores temere[q] sua rum rerū dominiū amittere videantur nostra cōstitutione[r] consultū est: et cert⁹[s] modus imposit⁹ est per quē pignorum distractio possit pro

et. j. e. §. nūc admonendi. Ñ ꝟ. Cōiunx / ecclīa / furiosus / mēteq̃ capt⁹: Prodig⁹ / atq̃ mior / existēs sub pre nat⁹: Aduersās fidei / maiestatis reus: isti Res alienare ꝓpias de iure vetātur. Pretacto ꝺz sub iure decurio scribi.

m ¶ Cōtra. i. e⁹ contrario.

n ¶ Alienare. pōt. idē i iudice vt. ff. si ex noxa. cā aga. l. ij. & j. ō offi. iudi. ī fi. Idez in flumīe: vt. ff. ō acq̃ren. re. do. q̃. §. alluuio. Idē in impatorez augusto vt. ō. devsuca. §. vlti. Idē in plat; eccliaꝛ vt ī aut. ħ ius porrectū Jō i tutoriḃ⁹ q̃ dño rū locuz obtīnēt vt. ff. ō furiterdū. §. q̃ tutelā. idē in pcuratore q̃ hz liberā adminiſtratōez vt. ō. ō re di. §. nihil aūt. Idē i seruis hūtib⁹ liberā peculij admīſtrationē vt ff. de pig. ac. si quenerit. §. fi. et. l. se. vnde ꝟ. Prīceps / augusta / iudex / ac officialis: Tutor / curator / procurator / fluuiusq̃: Creditor / exactor / platus / seruus habētur. Hij numero bis sex alienātes aliena.

o ¶ Non soluat. s. tempore cōstituto.

p ¶ Impedirent. vbi non esset pactio de pignore vendendo.

q ¶ Temere. i. nimis citovt. ō. de vsuca ī pri.

r ¶ Cōstitutiōe. C. de iure do. ipe. l. fi. §. j. & ij.

s ¶ Certus: vt si actum sit de vendendo iuꝛ

i ¶ Neq̃ pētiētib⁹. speciale: vt suo fauori ñ possit renūciare. q̃ ē reipu. itereſt: vt. ff. so. mrimonio. l. j. sic. ff. de pac. do. l. de die.

k ¶ In pernicīē. i. destructionem.

l ¶ Cōuertat. siīa sunt' vbi etiā dñs nō alienat: vt. ff. ad. l. iul. ma. l. fi. & C. de here. & ma. l. māicheos. §. pe. et. C. ō pdi. curia. l. fi. li. x.

ta conuentionem vendere possit. sed si ni chil fuit dictū de hoc nunciabit semel ⁊ tūc elapso biennio vendet: vt. C. de iu. do. impe. l. fi. §. i. ⁊. ij. si autē dictū fuit vt nō vendatur ter nunciabit: et tunc vendet: vt. de pig. act. si quenerit.

a ¶ Cuius. s. cō stitutionis.

b ¶ Ulla rē. ne q̄ rōne ppie tatis: neq; ra tiōe possessio nis q̄ aio reti neā: lz corpo ralē sine tuto re pdere pos sit: vt. ff. de ac q̄. re. do. l. pupillus. ⁊ de ac q̄renda. pos. l. possessionem Quid in adul to? Rñ. si non hz curatorem pōt alienare q̄ seruando ser uari nō pñt. si hz curatorem sillis ē pdigo vt. C. de in ite re. mi. l. si curatorem.

c ¶ Alienare. posse. sic. §. de aut. tuto. i pn. ff. §. sol. l. q̄ si forte in fi. et. l. pupillo. ⁊. ff. si cer. pe. l. non oēs. §. fina.

d ¶ Dederit. i. Dare ē trādiderit. cū accipiē dare sit accī tis face pientis face re. re: vt. j. de ac. §. sic itaq; si poneres proprie non haberet locum quod sequitur. Ideoq; vendicari. ⁊c.

e ¶ Obligationē. s. psonalem ex mutuo.

f ¶ Oz pecuniā. bona ē rō: vt. j. q̄ mo. re. con. ob. in princi. ⁊. ff. si cer. pe. l. appellata.

g ¶ Nō facit. quod ē necesse: qz dicit mutuū cedere: cui⁹ tenore vtriq; pti creditorū ⁊ debitoꝝ satisabū de pulsū est. ¶ Pupillus suā pecuniā sine tutor⁹ auctē mutuādo nō facit accipiētis ⁊ iō nūmi extātes pñt vēdicari: pūpti pdici vl̄ petere exhiberi. h. d. are. ¶ Hūc admonēdi sum⁹: neq; pupillus neq; pupillaꝝ vllā rē sine tutor⁹ auctoritate alienare posse Ideoq; si mutuam pecuniam sine tutoris auctoritate alicui dederit: nō contrahit obligationē quia pecuniam nō facit accipientis: ideoq; vendicari nūmi possunt sicubi extant. Sed si nummi quos mutuo minor dederit ab eo qui accepit bona fide consumpti sunt cōdicī possūt: si mala fide ad exhibendum de his agi potest. ¶ Si debitor soluat pupillo cum tutoris ⁊ iudicis auctoritate: habz plenissimā liberationē Si vero soluat sine iudice et sine tutore liberatur ope exceptionis, si pecunia est salua vel pupillus factus fuit locupletior. aliter vero soluens non liberatur vllo mō. h. d. Are. ¶ At ex contrario omnes res pupillo et pupille sine tutoris auctoritate recte dari possūt. Iō q̄ si debitor pupillo soluat: necessaria est debitori tutoris auctoritas: alioq̄n nō liberabitur. ¶ Sz hoc etiā euidentissi quia de meo fit tuū. vt. ff. si cer. pe. l. ij.

h ¶ Bona fide credēs eū maiorem: vt. ff. pro em. l. ij. §. si a pupillo: vel etiam errans in iure licet sit argumentū contra. vt. ff. pro empto. l. ij. §. si a pupillo.

i ¶ Cōsumpti. q̄ fit expēdēdo vel cum aliis īmiscēdo vt. §. de vsufr. §. cōstituit. et ff. de solu. l. si alieni.

k ¶ Cōdici pñt s. pdictiōe certi ex mutuo re consiliato per cōsumptionē vt. ff. si cer. pe. si a furioso. et. l. sequen. item stipulatiōe recōciliatur: vt C. si cer. penl. l. cuis. Item vsucapione vt ff. de iure do. pculus. et nota. j. qui. more. cō. obligatio. in pn.

l ¶ Ad exhibēdum. qz tenetur qui dolo fecit quomin⁹ possit exhibere: vt. C. ad exhiben. l. ad. exhibendū. ⁊ sic iuratur in litē ex eo q̄ interest pupilli citius pecuniam redditam esse vt. ff. de in litem. iuran. l. in actionibus. et. l. nummis.

m ¶ Recte. vt res fiat accipiētis: non vt debitor liberetur: et hoc sequitur.

n ¶ Dari. ex quacunq; causa.

o ¶ Nō liberabit. s. creditor pupilli. Sed cōtra. ff. de solu. si stipulatus fuero? Rñ. ibi pu

pillus erat adiectus. nec quicquã sibi debebatur: cum ad solutionem tantum ponatur vt ī. e. ti. de sol. q̄ si stipulatus. et. l. qui res. §. at vbi.

a ¶ Constitutione: vt. C. de admini. tu. l. sancimus.

b ¶ Debitorē. ex mutuo vel simili causa ñ expensione vl̄ reddītu. vt. C de admi. tu. l. sancimus: ꝛ. l: constitutionē

c ¶ Sententia scilicet interlocutoria quã preceptiū vulgariter appellam⁹: vt si dicat ōcerno vl̄ p̄cipio tibi soluere vel deponere: vt. ff. de mi. l. ait p̄tor. §. quid tamē.

Snīa ī terlocutoria et p̄ceptū iudicis idem

d ¶ Sine omni damno vel sportularū vl̄ preciorum tabellionū. Sz nunquid debitor p̄ sua pte soluet? Rñ. ñ vt. C. de fruc. et li. ex. l. fi. et facit sic. C. de epīs. au. l. tam dementis. §. fi. et in auten. de san. epi. §. sportularum.

ma ratione statutuz est in constitutione[a] quã ad cesarienses aduocatos ex suggestione tribuniani viri eminētissimi q̄storis sacri palacij nr̄i promulgauim⁹: qua dispositum est: ita licere tutori vl̄ curatori debitorē [b] pupillaꝝ soluere vt prius iudicialis snīa [c] sine [d] omni damno celebrata hoc permittat [e]: quo subsecuto si et iudex p̄nūciauerit et debitor soluerit: sequat hmōi solutionem plenissima securitas [f]. Sinautez aliter quam dispositum est in constitutione[a] facta fuerit: pecuniam aūt saluam habeat pupill⁹: aut ex ea locupletior [b] sit et adhuc eandē pecunie summã petat [i] per exceptionē doli mali poterit submoueri. Quod si male consūpserit: aut furto aut vi amiserit: nihil [k] pderit debitori doli mali exceptio: sed nihilominus cōdēnabitur [l]: quia temere sine tutoris auctoritate et non fm nostrã dispositionē soluerit [m]. ¶ Pupillus sine tutoris auctoritate nō pōt debitum creditori soluere. h. d. Aretin⁹.

e ¶ Permittat. Nota q̄ tutor et iudex necessarij sūt fm. p̄. Sed scōm nos solus iudex sufficit: vt. ff. de mino. ait p̄tor. §. quid tamen et. l. q̄ si minor in fine. Accursius.

f ¶ Securitas. vt nec restitutio detur. secus in predio alienato cum decreto. q̄ emptio ex voluntate: solutio de necessitate fit: vt. ff. de mi. ait p̄tor. §. q̄d tñ. ꝛ. l. q̄ si minor in fine. et. C. de pre. mi. siquidem. Accur.

g ¶ Solutio. vt soli pupillo vel adulto curatorem habenti sine eo. vnde ipso iure non liberatur: vt. §. ibi nihil pderit. ꝛc.

h ¶ Locupletior. quod est ꝛ si non est factus pauptor: vt. ff. de solutioni. in pupillo. Ac.

i ¶ Petat. et sic est de preda sollicit⁹. vñ non audietur vt. C. p̄o emp. l. eum. qui. Accur.

k ¶ Nichil proderit apparet ergo q̄ ipso iure non est liberatus. si autē cum auctoritate tutoris ipso iure liberaretur: sed tūc restitueret [k] minor pdita pecunia. vt. C. si aduer. solu. l. prima.

l ¶ Condēnabit scilicz ipso minore petente vel alio suo nomine nō extraneo: vt. ff. de solutio. l. filius.

m ¶ Soluerit. Quali circa hanc diffusam materiam pupillam distingue ī. si solus cum debitor re debe pupillo soluit aut consequitur plenā: aut plenior̄: aut plenissimā securitatem. si soluat pupillo sine tutoris auctoritate: ꝛ pupillus habeat saluam pecuniam: vl̄ ex ea locupletior est: liberatur non ipso iure: sed exceptione nisi esset adultus sine curatore: vt hic. et. ff. de solu. l. in pupillo. Si autem soluat tutore auctore: ipso iure liberatur. potest tamen in integrū restitui si non habeat rem saluā: vt. C. si aduer. so. l. j. nisi ī quattuor casibus vi. C. de administratio. tuto. sancimus: et. l. constitutionem. Quod eñ legitime factum est: ex euentu retractari non debet: vt. C. ad sena. consul. trebelli. sancimus. Plenissima est si iudex interueniat cum tutore vel sine eo: vt hic. et. ff. de mi. ait p̄tor. §. quid tamen. Et de hac materia ibi plene notatur.

g ¶ Mō possūt. distingue aut id qđ erat soluē dū non poterat alienari sine decreto: q̄ casu decretū inkponēdū ē in soluēdo: vt. ff. de rē. b⁹. e. q̄ sub tu. l. magī. §. si pupill⁹. alias nō tenet: ꝛ pōt vēdicari qđ solutū est: nisi ꝑsūpserit creditor vt hic. ꝛ. ff. si cer. pe. nō ois. §. fi. Aut pōtat q̄ casu sol⁹ sufficit tutor vel curator vel adult⁹ fi habēs curatorē. nec restituūt cū fi sint decepti. si sine tutore solverit fi libera tur: nec dñiuz trāsit nisi p cōsūptionē: vt ff. et. ff. si cer. pe. nō ois. §. fi. et hoc qñ ꝺbitū erat ciuile et naturale. Si aūt naturale tm̄ p restitutionē poterit repetere si legitie soluit. alias suo iure pdicz vt. ff. de cōdi. ide interdum

¶ Per qs p.

¶ Est moꝺ⁹ in reb⁹ sunt certi denicꝫ fines. Quos vltra citraꝫ neq̄t ꝓsistere rectū. Mā lz multi mōis res nobis acq̄rant: vt a §. illo singuloꝝ de reꝝ di. vsꝫ nūc traditū ē: tñ certi sūt hoies p q̄s acq̄rit. ꝛ sūt ser. l. p nos: p filios: p suos nros: p alienos i qb⁹ vsūf. habem⁹ p alienos q̄s bona fide possidem⁹ p liberꝝ hoiez quē bona fide possidem⁹. Est septim⁹ l. ille ī q̄ nudū vsū habem⁹ Est octau⁹ qñꝫ vt liber hō. i. ꝑcurator de quib⁹ ħ titul⁹ dicit differt aūt a quodam alio. §. p q̄s pso. no. ac. q̄. qz ibi de obli. acq̄rēda: hic de reb⁹ tractat Adde q̄ etiā sūt alij q̄ acq̄runt alijs: vt religiosi suo monasterio. vt extra de sta. mo. cū ad monasteriū. circa pn. ꝛ bñficiati suis bñficijs. C. de epi. et cleri. aut. licentiam. Areti.

¶ Sz ex diuerso pupilli vel pupille soluere sine auctoritate tutoꝝ nō possūt: qz id quod soluunt non fit accipientis: cū scilicet nulli⁹ rei alienatio eis sine tutoris auctoritate cōcessa est.

Per quas psonas vobis acquiritur. ¶ Acq̄rit nobis nō solum per vosmetipsos: sed etiam per eos quos in potestate[b] habetis. Item per seruos in quibus vsumfruc[c]. habetis. Item per hoies liberos ꝛ per suos alienos: quos bona[a] fide possidet§: de quibus singulis diligentius dispiciemus.

¶ Olim quicquid acquirebant filijfamilias acquirebāt patri pleno iure: exceptis castrensibus vel quasi hodie: vero pfecticia quo ad plenum ius aduenticia quo ad vsumfructum nuduz hoc

Acquirit. ¶ Totus iste titulus diuiditur in tres partes principales. Primo ponit per quos nobis acquirat. scōo illud exequitur sigillatim et in specie. Tertio facit ꝓambuluz transit⁹ ad alios titulos et materias. scōa ibi. Igit liberi vr̄i. tertia ibi. hactenꝰ. Item scōa ꝓncipalit sub diuidit. Mā p̄mo ponit ō acq̄sitōe facta p liberos: ꝛ per quos ꝛ qđ acquirat. Scōo qñ p suos nostros ꝛ p q̄s ꝛ qđ acq̄rit. tertio de acq̄sitione p liberā p̄sonā an possit acq̄ri ꝛ qđ secūda ibi. Item vobis Tertia ibi. Ex his. Diuisio

¶ In potestate habetis: vt. §. e. §. §. et. §. item vobis.

c ¶ Sūf. vt. §. e. §. de his qđ si nau. dū vsum: Rñ. ex re vra acquiritur: non aūt ex opera: vt. ff. de vsu et ha. per seruum. et. §. per quas perso. ob. acquiꝝ §. per eum quoꝫ.

d ¶ Bona fide. vt. §. e. §. idē placet. que bona fides in possidēte non possesso requirit: vt. ff. de acq. pos cū heredes. §. fi. et. ff. de sti. seruo. l. si seruꝰ ex testō: et de acqui. re. do. hō liber. in pn. ꝛ exigit bona fides i ꝓn. pos. ꝛ cōtinua ī libero hoie q̄ ad aliq̄d acquirenduz p eum nō in vsuc. qz nō vsuc. vt. ff. de acqui. re. do. l. qui bona fide. §. §. et. C. de prescrip. lon. temp. que pro liber. l. sola. sed in seruo sufficit et quo ad vsuca. et quo ad fructus in initio bonam fidē habere: vt. ff. de vsuc. qui scit. vl. ꝛ. C. §. de vsuc. transfor. l. vna. §. hoc tantummodo.

Diuisio ¶ Agit. Diuidit in tres ptes. Nã primo ponit ius antiquũ. scõo rationem correctiõis. Tertio ponit suum statutuz. Scõa ibi. Oõ nobis. Tertia ibi Sancitũ. Are.

a ¶ Igitur. qz de singulis dicere vult õ filijs vt de dignioribus prio dicit. fa ex glo. ff. de eden. i. l. argentarij. in §. edi.

b ¶ Olim. antiquitatez prio recitat et hoc tõ vt nihil antiqtatis penit9 ignoret: vt .j. ti. pri. i pn. nam id qõ tollitur vel reformat nõ debet esse icognitũ: vt. C. õ ca. tol. l. j. in fi.

c ¶ Castrensibus peculijs. idem in quasi castrensi. etiam iure veteri vt. ff. de col. bo. l. j. §. nec castrẽse. non solum iure nouo vt. C. õ bo. que li. cum oportet. §. exceptis: z §. eadẽ obseruãdo. Est aũt castrẽse qõ filiusfa. a quolibz in castris acqrit: non acqsitur9 alias vt. ff. de castren. pecu. l. si forte: z. l. castrense. qsi castrẽse est qõ magistri liberaliũ artiũ medici: clerici: et aduocati de publico acquirũt: vt. C. de inoffi. testa. l. fi. z C. de epi. et cle. sacrosancte z. l. cum lege.

d ¶ Sine vlla distinctione. aduẽticij vel pfecticij proprietatis vel vsusfructus.

e ¶ Alij. s. fratri qõ graui9 esse videt: vt. C. de bo. que li. l. cũ oportet. §. j.

f ¶ Cõstitutiõe. vt. C. de bo. q̃ li. cũ oportet.

g ¶ Ex re. large pone. i. propter rẽ vt fruct9 ex rebus patris vl occasione patris quocunqz mõ qsita: vt. ff. de incen. ruinan. l. j. §. ij. et. ff. de vsuris. l. i fideicõmissi. §. cũ pollicit9: z de vul. substi. §z z si plures. §. in arrogato. et de castren. pe. si forte: et. l. si castrense. nisi z alĩ unde filius sit habitur9 per se: vt. ff. de iur. do. l. v. §. si pater. z sic ponitur ex re. ff. de acquirẽ. hẽ. additio. in fi. ar. ptra. ff. õ pecul. eo tpe: in fi. ar. similit cõtra. ff. õ act. emp. iulian9. §. si quid fuo.

h ¶ Ei. s. filio.

i ¶ Inuidia ẽ. s. filio q̃ acquisiuit.

k ¶ Reuerti. q̃ si di. nulla.

l ¶ Vsumfructũ: quẽ habz in aduẽtitijs: nisi remiserit: vt. C. de bo. q̃ lib. cum oportet. §. sinautẽ res vel nisi aliquo sibi detur vel relinquat hoc pacto vt ad pfez non pertineat vsusfruc. vt in autẽ. vt li. ma. et a in pn. colla. viij. vel nisi succedat filius cũ patre in hereditate fratris vel sororis: vt in autẽ. de he. que ab intest. de. §. si vero. col. ix. vel nisi seruus doneꝫ filiofa. eo pacto vt manumittat statim: vt. C. de bo. q̃ li. l. vlti. ad fi. vel nisi quãdo pater noluit psentire filio adeunti hereditatem aliquã vt. C. de bo. que lib. l. fina. in fi. §. j. et. ij. vel nisi parente minus legitime diuertente bona filijs applicenꝫ: vt i aut. vt nulli iu. §. quia vero quedam. col. ix. Item qñ pater ptraxit incestas nuptias: vt in aut. de incest. nup. §. j. col. ij.

m ¶ Prospera fortuna. quid dicem9 i dubio vt prouenerit? Rñ. quidã ex bonis patris presumit habuisse sicut si vxor habet presumitur ex bonis mariti: vt. C. de do. inter vi-

d. Areti. ¶ Igit li beri vestri vtriusqz sexus quos in potestate habetis: olim quidẽ quicquid ad eos peruenerat (exceptis videlicet castrensib9 peculijs) hoc parentib9 suis acquirebant sine vlla distictiõe. et hoc ita parẽtũ fiebat: vt etiã esset eis licẽtia qõ per vnũ vel vnã eoruz acquisitũ est: alij filio vel extraneo donare vel vendere vel quocunqz modo voluerãt applicare. ¶ Quod nobis inhumanuz visuz est: et generali cõstitutione emissa: z liberis pepercim9: et patrib9 honorem debitum reseruauimus. ¶ Sancitũ et enĩ a nobis est: vt si quid ex re patris ei obueniat: hoc (secũdum antiquã obseruationẽ) totũ parenti acquiratur. q̃ enim iuidia est: qõ ex patris occasiõe profectum est: hoc ad euz reuerti? Quod aũt ex alia causa sibi filiusfa. acqsiuit: huius vsumfructũ pri quidẽ acquiret: dominiũ aũt apud eũ remaneat: ne quod ei suis laborib9 vel pspera fortuna accesserit: hoc in aliuz

rum et vxorem. l. etiam. et. ff. de dona. inter virum et vxorem. l. quintus nos contra. ꝛ distingue an filius sit diligens vel dives ꝛ pater inops: vel econtra vt ex bonis diligētis alias diuitis quesitum fingamus. vt. C. ar. tu. si defunct? et. ff. de here. vendi. vendi- tor ex hereditate. ibi prec- ium enim hominis ꝛc. ꝛ. ff. ad. l. falci. sibe res institutus in prin.

De a mltipli citate peculio rum

¶ Procedat. collige peculium aliud castrense: aliud quasi castrense: aliud rusticanū siue paganum quod diuiditur in profecticiū et aduenticium: vt C. de inof. test. l. fi. in prin. i q̃ bus omnibus dicit i hoc ti. quid iuris sit: et. C. de bo. q̃ li. l. cum oportet.

b ¶ Hoc quoq̃. vt parentibus honorez seruem⁹ et filis parcamus

c ¶ Disposituz est. C. de bo. q̃ li. cum oportet. ℈. cum aūt.

d ¶ Specie. i. casu. Accur.

e ¶ Vbi. i. in quo. Accur.

f ¶ Que acquisitionem effugiunt. i. patri nō acquirunt quātum ad proprietatem. Sed scdm que tempora locū habebat quod hic dicitur. scdm antiqua non: quia sola castrensia et quasi non acquirebantur de quibus nihil detinebat pater. vt. C. de bo. que libe. cū oportet. ℈. j. scdm moderna vero non: quia

proueniēs luctuosū ei ꝓcedat. ¶ Emācipans olim filiū lucrabatur tertiā partem aduenticiorum filij. Hodie vero solā medietatem vsus fructus pro premio habet. b. d. Areti.

¶ Hoc quoq̃ᵇ a nobis dispositum est: et i ea specie vbi pares emācipādo liberum suū ex rebus q̃ acquisitionē effugiunt: sibi tertiam partē retinere si voluerat: licentiā ex anteriorib⁹ constitutiōibus habebat quasi pro p̃cio quodāmodo emācipationis. Et inhumanum q̃dem accidebat vt filius rerū suarum ex hac emancipatione dñio ꝓpte tertia de

fraudetur: et qđ honoris ei ex emācipatiōe additum est: q̃ sui iuris effect⁹ est: hoc per rex diminutionē decrescat. Jō q̃ statuim⁹ vt parēs pro tertia parte dominij quaz retinere pōsit: dimidiā nō dominij rex: sz vsus fruc. retineat. ¶ Jta eteni res itacte apd filiū remanebunt: et pater ampliore summa fruetur ꝓ tertia dimidia potiturus.

¶ Seruus acquirit dño etiam ignoranti. Hereditas vero sine iussu dñi ab eo adiri nō pōt. Et taz proprietas q̃ possessio per eū dño acquitur. h. d. Aretinus.

¶ Jtē vobis acquirit quod serui vestri non erat adhuc statutum in aduenticijs: vt non acquirantur patri tempore huius legis antique que recitatur hic? Respon. quattuor iura hic successiue considerari antiquissimum: quo sola castrensia vel quasi non acquirebantur: sed v. ℈. ℈. j. antiquum. vt tempore constituti ꝺd acq̃rat pri ni quo res maternas bonis filiis et ex materna linea delate vt nō acq̃rant pri statutum est: vt. C. de bo. mat. l. j. et. ij. ꝛ. iij. Tertiuz quod hic recitat vt pater emancipā do filium de bis maternis terciam teneat pro p̃mio. quartum quo cauet vt omnia aduēticia acquirant filiis quantū ad proprietatez: patri quantū ad vsūfructuz ex quo colligitur illud qđ iure antiquo cautum erat: vt hic ꝛ. ℈. ℈. j. et. C. de bo. q̃. li. cum oportet.

g ¶ Constitutionibus scilicet. Constantini ante iustinianū vt recitatur. C. de bo. que li. cum oportet. ℈. penultimo.

h ¶ Decrescat. ar. cōtra. ℈. de le. pa. tu. per totū: et. C. de cadu. tol. l. vna. ℈. pro scdo. ac.

i ¶ Dimidiā. quam semp retinet nisi expresse remittat: vt. C. de bo. q̃. li. cū oportet. Ac.

k ¶ Pro tertia. i. loco tertie quam habebat olim in bonis maternis ratione proprietatis: habet hodie dimidiā vsusfruct⁹ in omib?

aduenticijs: vt. C. de bo. que li. cum oportet §. penul. Accur.

a ¶ Stipulenť. ꝛ ita obligationē dño querit vt. j. p quas pſo. nobis acq. circa prin.

b ¶ Ex qualibet. vt per occupationem vel ſpecificatiõez vel inuentionem: vt. §. de re. di. §. fere: et §. cum ds ꝛ §. theſauros

c ¶ Inuitis. ſic ff. de acqui. re. do. etiam inuitis. ſic et. ff. de verbo. obliga. ſeruus vetante. ar. contra. ff. de do. hoc iure §. nõ poteſt.

Beneficium pfertur in inuitum.

d ¶ Michi. ſuum. ſcilicet ad ſuam vtilitatē ſed ad domini vtilitatē poteſt: vt. j. de ſtipu. fuo §. cuz factum. que ē contra. immo etiam ad ſuam vtilitatem quandoq; : vt ſi domin⁹ ſeruo legatuz relinquat: vt. C. de neceſ. ſer. q dam §. illo? Reſpon illud de equitate non ratione dicitur: quia in alimenta erat relictum: vt. C. de le. l. ſeruis et. ff. de alimen. et ciba. le. l. ſeruos. alias autem nõ tenetur heres niſi velit.

e ¶ Sed ſi heres. nota in hereditate adeunda ſeruo tria eſſe neceſſaria: iuſſus: vt hic. et quod precedat. vt. ff. de acquiren. here. ſi quis michi §. iuſſum: et ſerui voluntas: vt. C. de here. inſtituen. cum proponas. et in trebel. reſti. ſeruo facienda ſolius domini ſufficit voluntas. At in bonorum poſſeſſione ſeruo delata ſeruum conſentire et dñm velle ſiue ante ſiue poſt oportet: vt. ff. ad trebel. ſeruo inuito. et rem ra. ha. l. penul. in legato non eſt opus iuſſione. cum emolumentum tantum contineat. vt. ff. man. ſi hereditatem.

ex traditiõe nãciſcũtur: ſiue quid ſtipulentur⁴ vl ex donatiõe: vl ex legato: ſiue ex q̃libet⁵ alia cã acquirant. Hoc enī vobis ignorantib⁹ et inuitis⁶ obuenit. Ipſe enī ſeruus qui in poteſtate alteri⁹ eſt: nihil⁷ ſuũ habere põt ¶ Sz ſi⁸ heres inſtitut⁹ ſit: nõ alias niſi veſtro iuſſu hereditatē adire põt. Et ſi vobis iubẽtibus adierit⁹: vobis hereditas acquirit: perinde¹⁰ ac ſi voſmet heredes inſtituti eſſetis. ¶ Et cõueniẽter ſcilicet vobis legatum p eos acquirit¹¹ Non ſolum aũt pro

f ¶ Adierit. ſcilicet ſeruus.

proprietas p eos quos in poteſtate habetis vobis acquirit: ſed etiã poſſeſſio Cuiuſ cũq; enī rei poſſeſſionẽ adepti¹² fuerit: id vos poſſidere videmini¹³. Unde etiam p eos vſucapio¹⁴ vel longi temporis poſſeſſio¹⁵ vobis accidit

¶ Seru⁹ in quo habemus vſumfructũ acq̃rit nobis ex duabus cauſis: videlicet ex renſa et operibus ſuis. Ex aliis vero cauſis acquirit domino proprietatis. h. d. Aretin⁹.

¶ De his aũt ſeruis in quibus tantũmodo¹⁶ vſumfructũ habetis ita placuit: vt

g ¶ Perinde. quandoq; nõ perinde: vt ſi filio meo ſubſtituã eos ds heredes mihi fecerim. nam vocant ex ſubſtitutiõne qui per ſe nõ qui per ſeruos heredes ſunt: vt. ff. de vul. et pu. ſubſtitu. qui liberis §. hec verba. Item alibi: vt. ff. de legatis. i. deſt cũ filio §. ipſi vero: ꝛ §. ſi. Ac.

b ¶ Acquiritur ſiue ſeruus tãtum velit ſiue dominus tantum: vt. ff. de do. cau. moz. l. ſi. et de adi. le. l. ſi ſuo cũ.

i ¶ Adepti fuerit ſcilz. iuſte ſcõm quoſdã vel aliter. quod dicvt diximus ſupra de his qui ſunt ſui vel alieni iuris §. j.

k ¶ Videm⁹ nt. etiam ignorãtes: vt. ff. de acq. poſ. l. iij §. ſaltus.

l ¶ Uſucapio. in rebus peculiaribus ſtatim in dominicis poſtq̃ dominus ſcit: vt. ff. pro ſo. l. ij. et de vſuca. l. labeo.

m ¶ Poſſeſſio. i. pſcriptio q̃ eſt effectus longe poſſeſſionis: vt. ff. de vſuca. l. iij.

n ¶ Tantũmodo: vt. ff. de do. cau. moztis. l. vlti. et de adimen. le. l. ſeruo.

o ¶ Uſumfructum. de eo in quo vſum tantũ modo habemus: dic q ex operibus tantuz non acquirit: quia opere ſerui in fructu ſunt

vt ff. de vsu et habi. per seruum.

a ¶ Ex re. expone: vt. §. §. j.

b ¶ Ad dñm ꝑtatis. nisi cõtẽplatio nevsu fructuarij sit institutus: vel aliud sibi datuz fuerit: quo casu ex re eius scz vsufructuarij sic ibi q̃sitũ eẽ videt: vt. ff. ỗ vsufruc. le. §z et si qd. nõ tñ vsufructuarij iussus sufficit ad adeũdam hereditatẽ: vt ff. de acquirẽ. here. l. aditio. §. preterea.

c ¶ Quid. i. ali quid.

d ¶ Idẽ placz scz q̃ ad acq̃sitionẽ: vt stati seq̃tur. naz in alio differt. vt .j. eo. §. sed bonefidei.

e ¶ Is liber. ℏ dic qõ dixim⁹ §. e. in ꝓin.

f ¶ Extra eas causas. veluti si fuerit heres institut⁹ vel legatũ fuerit ei aliquid vl̃ donatum.

g ¶ Si liber ẽ. ꝓter possessionẽ q̃ sibi ñ q̃rit ro possesso q̃rit ñ ꝓt: cũ ipe ab alio possideat: vt. ff. ad. l. iuliã de adulte. sic euẽiet. Itẽ ꝓter vsucaptionẽ q̃ sibi ñ q̃rit sine possessione: vt. ff. de acq̃ren. re. do. hõ liber. §. q̃cq̃d. ff. de vsuc. l. sine possessiõe. Sed in hẽditate ꝓ liberũ hoiez michi q̃rẽda sex sunt necessaria: q̃rũ si qd defuerit nõ queri: scz vt mei ꝓtẽplatiõe istituat. Itẽ vt sciat cõdictioẽz suã institut⁹ Itẽ q̃ iussu meo adeat Itẽ q̃ volens adeat. Itẽ q̃ velit mihi q̃rere bona fide possideã. Ñ dico opꝛtet vt sciat cõdictionẽ suã. Nã ignarus sue cõdictionis nulli acq̃rit. sibi enim ñ: vt. ff. ỗ acq̃ren. here. q̃ putat. §. qui bona fide. z. l. j. §. j. qz se obligare nõ voluit. Itẽ possessori nõ: si non interuenit iussus. vt. ff. de acq̃r. here. si q̃s michi bona. §. iussũ. Idẽ z si interuenit: vt. ff. de acq̃r. her. l. vi. §. cel sus: z. §. j. naz seruili necessitate creditur ỗ fecisse: vt. ff. ỗ neg. gest. at q̃. §. si libero. q̃re nõ põt acq̃rere. vt. ff. de hered. institu. hõ liber i ꝓn. Si sciẽs cõdictionẽ suã volens q̃rere michi q̃rit sibi: §z restituit michi possessori per cõdictionẽ si cã: cuius intuitu fuit institutus sicut si volẽs q̃rere possessori cui⁹ intuitu fuit instituti⁹ iussu ei⁹ adeũdo q̃rit: sed si ñ ei⁹ cõtẽplatione nichil: vt. ff. de acquiren. re. do. l. liber hõ z. l. hõ liber. in ꝓin. Itẽ põt dici q̃ ignar⁹ q̃rit sibi: vt. ff. de acq̃rẽ. here. l. q̃ putat. §. de eo. cũ nõ ꝓtẽplatiõe possessor] istituat: vt. ff ỗ. acq̃. her. l. q̃ i aliena. i fi. z. §. cũ autẽ.

Quicq̃d ex re⁸ vestra vel ex operib⁹ suis acquirant: vobis id adiscia⁹. quod vero extra eas causas ꝓsecuti sunt: id ad dominũ ꝓprietatis ꝑtineat. Itaq̃z si is seru⁹ heres institut⁹ sit: legatũ ve quid ei aut donatum fuerit: nõ vsufructuario sed dño ꝓprietatis acquirit. ¶ Liber homo et seruus alien⁹ bona fide possessus acquirit possessori ex re ipsius et operib⁹ suis. Ex aliis vero causis liber homo acq̃rit sibi et seruus domino suo et nõ tãtũ per predictos acquiritur nobis dominiũ: §z etiã possessio. h. d. Are.

¶ Idem placet ᵉ et de eo q̃ a vobis bona fide possidetur si ueis⁹ liber sit: siue alienus seru⁹. ¶ Nõ enim placuit de vsufructuario: idẽ placet et de bonefidei possessore. Itaq̃z qõ extra istas duas causas acquiritur: ad vl̃ ad ipm pertinet si liber ᵍ est: vel ad dñm si seruus est. §z bonefidei possessor cũ vsu ceperit seruũ: qz eo modo dñs ʰ fit: ex omnibus causis per eũ sibi acquirere potest. ¶ Fructuarius vero vsucapere non potest. primuz quia non ⁱ possidet: sed habet ᵏ ius vtendi fruẽdi: deinde quia ˡ scit seruũ alienum esse.

b ¶ Dñs fit. sic. C. de pac. traditionib⁹. Ac.

i ¶ Nõ possidet. §. ciuiliꝫ §z naturaliꝫ: vt. ff. de acq̃r. pos. l. naturaliꝫ. vñ vtile iterdictũ vñ vi sibi daꝫ: vt. ff. de vi z vi ar. l. iij. §. vnde vi.

k ¶ §z habet. sic. ff. de acq̃. pos. l. j. §. p eũ. sic ff. q̃ satisda. cogũ. l. sciendũ. §. ij.

l ¶ Quia scit. vnde nõ vsucapit: cum malã fidem habeat. vt. §. de vsuca. in ꝓin.

a ¶ In vtriuscꝫ dici. Vel melius dic vtriuscꝫ fructuarij et bonefidei possessor.

b ¶ Proxime. vt. ſ. eo. §. de bis. ⁊ §. idem placet.

c ¶ Apparet. scilicet argu. a cõtrario sensu sumpto. nã si tantum per dictos homines acquiritur: ergo non per alios: vt ff. de offi. eius cui manda. ẽ. l. j. in princi. ⁊ supra de tute. in prin.

d ¶ Acquirit. fallit in tutore et curatore et similib⁹ personis vt dicemus infra de inutili stipu. §. si quis alij.

e ¶ Possessionem. C. de acquirẽ. possess. l. j. ⁊ ff. de acqui. pos. possessio quoꝫ §. et si possessio.

f ¶ Constitutionem. que ẽ C. per quas perso. nobis acqui. l. j.

g ¶ Per hanc ita q⁊ p procuratorez: nãꝫ sola possessio cum res inanimata sit: michi nõ querit. nam et per traditionẽ res michi queritur et possessio: sed illa eadem est quod dicitur per extraneã personã nihil acqri posse. excepto eo qõ p liberã p sonã: veluti per procuratorẽ: placet nõ solũ scientibus: sed et ignorantibus vobis acqri possessionẽ: ℔z diuiseueri cõstitutionẽ. ⁊ p⁹ hãc possessionẽ etiã dominiũ si domin⁹ fuerit qui tradidit vel vsucapionẽ aut longi temporis prescriptionem h si domin⁹ non sit.

¶ Epilogãdo trãsit ad alias materias cum quodã preambulo. Are. ¶ Hactenꝰ tantisp admonuisse i sufficiat quẽ admodũ singule res vobis acquirãtur k

¶ Mã et legatorum l ius quo et ipso iure singule res vobis acquirank: item fideicõmissorũ vbi singule res vobis relinquunk: oportunius inferiori loco referemus m. ¶ Videam⁹ itaꝫ nũc quib⁹ modis per vniuersitatẽ res vobis acquirũ- et per me acquiritur vt supra de re. d⁹ §. per traditionem: ⁊ ſ. eo. in princi. Alij dicũt: vt Azo. per solam possessionem acquiri dominium: vt hic. et C. eo. l. j. Sed ibi non dicit simplicit excepta possessione sed dicit excepta causa possessiõis id ẽ dominio quod est causa possessionis secunda post vsucapionem vt. ff. ꝺ vsuca. l. iij.

h ¶ Prescriptionem. vobis scientib⁹: vt. C. de ac. pos. l. j.

i ¶ Admonuisse. ſ. ꝺ re. di. §. singuloꝝ.

k ¶ Acquirantur. per vos ⁊ alios: vt in titu. isto.

l ¶ Mam et legatorum. nñ. tacite obiectioni q̃ fieri posset de singularibus acquisitionibus legatorum.

m ¶ Referem⁹ vt. j. de leg. p totũ. ⁊. j. ꝺ fin.

gulis rebus p fideicõmissis relic. p totum.

a ¶ Heredes. s. de iure ciuili. vt. ff. de here. instī. vsq; ad ti. de bo. possessione.

b ¶ Bonorum pos. s. de iure p̃to. vt. ff. de bo. pos. per to. titulum.

c ¶ Arrogauerit. infra de acqui. p arro. per totum.

d ¶ Fuerint. ff. ō eo cui liber. ca. bona adi. per totum.

e ¶ Ex testamento. de qui bꝰ vsq; ad tertiū libꝝ dicet

¶ De testamẽtis ordinãdis. ¶ Ista rubrica ꝛ seqn tes continuãt p imperatorẽ vt. ī. titu. j. ff. dic vt ibi.

¶ Testamẽtum.

Diuisio ¶ Tor̃ iste titul̃ diuidit principaliꝝ in tres ptes. naꝫ primo ponit sue ōriuatiōez sue ethimologiã testi. scdo de testis i scripti tã ō iure veteri q̃ iure nouo tertio de testō nũcupatio. scda ibi sed vt nichil. tertia ibi. Sꝫ hec q̃dē. Itē scda pars principalis subdiuidit. nã prio recitat ius antiquũ ꝛ multiplicē ordinationē testōr: ꝛ eor noia cū eor correctiōe. scdo ō sigillatiōe facieda p testes. tertio q̃ testes pñt adhiberi ꝛ q̃ repellãt i testō. q̃rto q̃ñ refert i q̃ materia testm̃ scribat. q̃nto pōit vnū casū q̃ ō vno testō pñt fieri pl̃es scpture. scda ibi Pñt aũt tertia ibi. Testes aũt. q̃rta ibi. Nihil aũt. q̃nta ibi. Sꝫ vt vnū. Itē hec p̃ncipaliꝝ sbdiuidit scdo recitat duo gña testor̃ q̃ oli fuabãt. tertio recitat ꝛ tiũ gen̄ testor̃ qō ēt iure cili fuit introductū. q̃rto pōit duo gña testor̃ i dissuetudinē abijsse. q̃nto pōit q̃liꝝ tertiū gen̄ pti ōsijt p dissuetudinē. sexto q̃liꝝ postea fiebãt testã de iure p̃torio. septio q̃liꝝ i pfectione testamẽtor̃ ius cilez p̃torium cõiũctū ē. ꝛ ēt pstones iperiales. octauo magis declarat q̃d ē ō iur cili. ꝛ q̃d de p̃torio: ꝛ q̃d de iure pstonũ in ordãtõe testi. Nono q̃lit̃ p pstões iperiales additū est q̃ testator scribat nomẽ heredis. Scda ibi. sed vt. tertia ibi. accessit q̃rta ibi. Sꝫ illa quinta ibi. qō vero. sexta ibi postea. septia ibi. Sꝫ cū paulatim. octaua ibi. vt ff. nona ibi. Sꝫ his oib̃.

De testamentis ordinandis.

¶ Testamẽtū dicit testatio mẽtis. et antiquitus erant plura genera testamẽtorũ: vnū quod in pace: aliud quod i bello: aliud quod p̃ es ꝛ libram: aliud de iure p̃torio: q̃ recesserũt ab vsu. h. d. are.

TEstamentum[f] ex eo appellatur q̃ testatio mẽtis sit. ¶ Sed vt[g] nihil antiquitat̃ penit̃ ignoretur: sciendũ est olim quidē duo gña testamẽtor̃ in vsu fuisse: quorũ altero in pace et ocio vtebãtur:

Testm̃

f ¶ Testamentũ appellatur pōit ethymologiã: vt. dr̃ lapis q̃si ledēs pedē et argumẽtum quasi argute inuentum ꝛ sic mutuũ quod ex meo tuum fit: vt. ff. si cer. pe. l. ij. ¶. mutuũ appellata. ꝛ ꝑm hoc codicill̃ potest dici testamentũ. Diffinitur autem sic. testamentũ est voluntatis nostre iusta sententia de eo quod quis post mortem suã fieri voluit: vt mẽti ff. eo. l. j. et est addendũ cum institutione heredis: vt. ff. de le. ¶. ante heredis. quia sine heredis institutione nullum dicitur testamentum: vt. ff. de iur. co. l. fina. et. ff. de fidei com. here. in princi.

lapis

vñ ōr mutuũ tũ vñ ōr mutuũ

g ¶ Sed vt. C. de ca. tol. ¶. et cũ triplici. ar. Ꝫ in eo. ti. ¶. in ꝑ non scriptis.

a ¶ Comicijs calatis. i. bonis initijs vel bonis cōuētib⁹. calos ei bonū interptat. comicie sūt cōuēt⁹ vl'a calo qđ ē voco: q; vocatio psonarum fiebat. vñ calēde dicte sūt.

b ¶ Exituri. ō domibus.

c ¶ Procictū. eo forte q; sucincte fiebat. et in his duobus testamentis heres erat vt. ff. eo. §. sed necꝫ.

d ¶ Accessit. similiter de iure ciuili.

e ¶ Per es. et libr̄ā ꝑpū nomē testamēti.

f ¶ Ꝯditionē sic supra. qui. modis ius pa. po. sol. §. preterea

g ¶ Et librīpē de. i. estimatore q̄ librīpēdebat vl'estimabat familiam vno nummo: deīde emptor manumittebat totā familiā cū omnib⁹ bonis.

h ¶ Ciuib⁹ romanis. i. liberis hominib⁹ vt. ff. de liber. §. fi.

i ¶ Puberib⁹ ff. qui. mo. tu. fi. in prin.

k ¶ Familie. i. hereditatis: vt. ff. de verb. signi. pronunciatio. §. familie.

l ¶ Emptor. qui erat loco heredis. vt. ff. §. sed necꝫ.

m ¶ Libram. i. adequatā. i. estimatā rē. et dicit libra hereditas. quia sicut libra dividit in. xij. vncias: ita t hereditas. vt. ff. de here. instit. §. hereditas. vnde dicitur adequare libra. i. hereditas estimata.

n ¶ Partiz. q; numerus testiū remansit.

o ¶ Ad ius ciuile. s. q; ius ciuile ꝛuenit.

p ¶ Postea. s. de media iuris prudentia

q ¶ Honorario. i. pretorio vt. ff. ō iur. na. §. pretorū.

r ¶ Quodam. mō. q; ꝑpurato librīpēde t emptore. vij. erant.

s ¶ Et subscriptione. vt subscribant se testamento affuisse: et cuius sit. vt. ff. e. l. pe. t añpe.

t ¶ Cōstitutionib⁹. vt. C. de test. hac cōsultissima.

u ¶ Vno cōtextu. i. nl'o actu interposito: nisi necessario

qđ calati comicijs appellabant: altero cuz in prelio exituri essent: qđ procinctum dicebat. ¶ Accessit deinde tertiū genus testamentoruz quod dicebatur per es et libr̄ā scilicet quia per emancipationē ideſt imaginariā quādam venditionē agebatur: quinꝫ testibus z libripende ciuib⁹ romanis puberibus presentibus: et eo q̄ familie emptor dicebatur. ¶ Sed illa quidē prioza duo genera testamētoruz ex veteribus tēporibus in dissuetudinē abierunt. ¶ Quod vero per es et libr̄ā fiebat: licet diutius permānsit: attamē ptim et hoc in vsu esse desiit. Sed predicta quidem nomina testamentoruz ad ius ciuile referebātur. ¶ Postea vo ex edicto pretoris forma alia faciendoruz testamētoruz introducta est. ¶ Jure eni honorario nulla emancipatio desiderabatur: sed septem testiuz signa sufficiebāt cū iure ciuili signa testiuz nō erant necessaria.

¶ Septez testes se subscribētes totidē qꝫ signacula in testamētoruz cōfectiōe requirunt. In quib⁹ nomē heredis a testatore aut ab heredibus scribendū est hoc. d. Ang. ¶ Sz cū paulatim tam ex vsu hominū qꝫ ex cōstitutionū emēdationibus cepit in vnā cōsonantiā ius ciuile et pretorum iungi: constitutuz est vt vno eodēqꝫ tpe (qđ ius ciuile quodammodo exigebat) septem testibus adhibitis: z subscriptōe testium quod ex cōstitutionib⁹ inuentum est: et ex edicto pretoris signacula testamētis imponerent. ¶ Ut hoc ius tripartitū esse videatur. vt testes quidē et eoꝝ presētia vno cōtextu testamenti celebrandi gratia a

nature. vt.ff.e. heredes. in. fi. et. C.e. cum antiquitas.

a ¶ Testatoris si potest. vt. C. eo. iubem⁹.

b ¶ Testium. si non pōt testator scribere. sed bodie indistincte p aliū scribere pōt nom heredis: vt in auten. vt spō. lar. §. quia vo. colla. ix.

c ¶ Tenorem. ē aūt tenor: si pt scribere faciat alīs dicet coram testib⁹ et scribet per aliquē vel per aliqs ō eis: alias non valeat immo falsi pena tabellio tenetur: vt. C.e. iubem⁹ i fi. ac.

d ¶ Anulo. sciliçet habēte caracteres q̄ signatorius dicitur: et sic est in eo sigillū nō aūt alio signo: vt. ff.e. ad testi. §. signū: t de verbo. sig. l. signatorius. §. signare.

e ¶ Testamentū. vel etiā linteum. s. quo involutū ē testamentū: vt. ff.e ad testiū. §. fi.

f ¶ Visum est hac ratione et cum tribus vl paucioribus vl pluribus pōt signari testamētū. ar. j. mā. §. is q̄ exeq̄tur. alij dicūt tantū cū septē vel vno debere signari.

g ¶ Testamenti factio. passiue accipe h: vt bōa sit exceptio: sz neq̄ mlier rc. alīs etiā accipit iure ciuili descēdāt. ¶ Subscriptiōes aut ē testatoris[a] et testium[b] ex sacrarū cōstitutionū obseruatione adhibeant. ¶ Signacula aūt t testiū numerus ex edicto pretoris. ¶ Sz his omnib⁹ a nostra cōstitutiōe propter testamētorum sinceritatez vt nulla fraus adhibeatur hoc additū est: vt per manus testatoris vel testiū nomen heredis exprimat: et omnia p̄m illius cōstitutionis tenorē[c] p̄cedāt. ¶ Oēs testes possunt vno anulo proprio vel alieno sigillare. h. d. Aretinus ¶ Possunt aūt omnes testes t vno anulo[d] signare testamentum[e]. Quid enim si septē anuli vna sculptura fuerint secundū q̄ papiniano visum[f] est. ¶ Sz t alie no quoq̄ anulo licz signare testamētuz. ¶ In testamēto potest esse testis quilibet qui pōt heres instituī: exceptis hic enumeratis. hoc. d. Are. ¶ Testes aūt adhiberi possunt hi cū quibus testamēti factio[g] est. Sed neq̄ mulier[h]: neq̄ impubes[i]: neq̄ seru⁹: neq̄[k] furiosus: neq̄[l] mutus: neq̄ surd⁹: neq̄ is cui bonis interdictū[m] est: neq̄ hi quos leges iubent improbos intestabilesq̄[n] esse possunt in numerū testiū adhiberi. ¶ Seru⁹ cōmuni opinione reputatus liber pōt in testamento esse testis. h. d. Are. ¶ Sz cū aliquis ex testibus testamēti quidez faciendi tēpore liber estimabatur: postea aūt seru⁹ apparuit: tā diuus adrianus actiue: vt. j. de he. qua t diffe. §. testamenti.

b ¶ Neq̄ mulier. In alijs aūt casib⁹ oīb⁹ recipitur pretereq̄ in testamentis: vt. ff.e. qui testamentum. §. mulier. ratio est: vt. C. ō fideicō. l. fi. vt est timor falsitatis Quid de hermofrodito. respō. si pualet i masculino sexu recipitur vt. ff de statu hoim queritur: t de testi. l. repetūdarum. §. j.

i ¶ Neq̄ impubes. Quid de eo qō vidit in pupillari etate. Rñ. alias. i preterq̄ in testamento posset testificari sicut et seru⁹. vt ff. de verbo. signi. l. notiōem §. istrumētoz et. C. de here. et manich. qm̄ in fi. sed hic nō quia faciūt ad subaz testamēti: vt hic dicit.

k ¶ Neq̄ furiosus si habeat dilucida iteralla. ff.e. qui testamento. §. nec furiosus.

l ¶ Neq̄ mut⁹ q̄ nihil loq̄ vel audire potest vt. j. qui testa. face. pos. §. itē surdus.

m ¶ Interdictū vt alege: vt qz cōmisit in legē iul. maie. vt. ff. ad. l. iul. maie. l. fi. Vel a iudice: vt. ff. eo. is qui in. fi. i. Rñ.

n ¶ Intestabiles. vt de crimine famoso dānatus vel muliebria passus: vt. ff.e. is cui. §. fi.

et.l.cum.lege.et.ff.de test.ob carmē. in prīn.

a ¶ Libertate scilicet putatiua ꝛ sic valet plꝰ quod est in opinione cꝫ quod ē in veritate sic ff. de.le. i.l.iij. §.sed et si q̄ et. ff.de of. pre.l. barbarius ar. cōtra.j.ō le.§. si quis rez suā Unde versus Error cōmunis ius efficit vt manifestat Testificās fꝰ uꝰ q̄ liber creditur esse.

b ¶ Signarek. quidam hoc intelligūt generaliter verum vt siue ostēdatur testamentum in scriptis conditus siue nuncupatiuū debeat ei credi. siue ōsierīt testes eē: siue non: ꝛ sic se habet consuetudo: vt argu. C de edic. di. adrī. tol. l. fin. ꝛ C. ō do. i dōati. ꝛ argu. tu. l. fi. nos. contra. §. in nuncupatiuo de iure. ꝛ quod hic dicitur in testamēto ꝓdito i scriptis loquitur. in nuncupatiuo enim si proferatur nō debet ei credi sine testibꝰ cum in eis cōsistat tantum substantia testamenti. ipm tamē valet licet probatio deficiat: vt. ff. de testa. tu. l. duo. Quid si fuꝰ factꝰ ē vel infamis. ꝛ velit recognoscere sigillum suum? Respon. non admittitur. vt. ff. de. carbo. edic. l. carboniauz §. cause.

catholicꝫ postea diuus seuerus et antoninus rescripserunt subuenire se ex sua libertate testamento vt sic habeat firmū: ac si vt oportebat factum esset: cū eo tēpore quo testamētum signaretur: omniū cōsensu hic testis liberoꝝ loco fuerat: neq̄ quisquā esset qui ei questionem stat⁹ mouisset.

¶ Potest in vno et eodē testamento esse testis pater cū filijs et fratribus dūmodo sit alienū secus aūt si proprium vel domesticū. hoc dicit Aretinus.

¶ Pater nec non is qui i potestate eius est: item duo fratres qui in eiusdem patris potestate sūt vtiq̄ testes in vno testamēto fieri possunt: qz nihil nocet ex vna domo plures testes alienonegocio adhiberi.

¶ In testibꝰ aūt non debet esse is q̄ in potestate testatoris ē. Sz si filiusfa. de castrensi peculio postmissionē faciat testamētuz: nec pater eiꝰ recte adhibetur testis: nec is qui in potestate eiusdē patris est: reprobatū est enī in eaꝫ re domesticū testimoniuz. ¶ In testamēto non pōt esse testis heres scriptus in eo: nec pater nec filius in potestate: nec frater in eiusdē patris potestate. hoc dicit Aretinus. ¶ Sed neq̄ heres scriptus neq̄ is qui in potestate eiꝰ ē: neq̄ patꝫ eiꝰ qui in potestate euz habet: neq̄ fratres qui in eiusdem patris potestate sūt testes adhiberi[b] possunt: quia hoc totum negociū quod agitur testamēti ordinādi gratia creditur hodie inter testa

c ¶ Omniū cōsensu. nota errorē ꝓdesse vt ff. ō sup. le. l. iij in fi. ꝛ C. ō lat. li. tol. §. sed q. ꝛ ff. de of. pre. barbarius.

d ¶ Alieno. aliud si in suo. vt. j. prori. §. ꝛ. ff de testi. testis.

e ¶ Post missionem. i. remissionez aliud si ante. vt. ff. e. q̄ testamēti. §. p contrariū.

f ¶ In ea re. idem ꝛ in alijs vt. C. de testi. l ij. Sed q̄s est dōestic⁹? Respon. colonꝰ ascriptitiꝰ vel similes. vt. C. de his qui ad ec. cōfu. l fi. §. sane si seruus. ꝛ C. de quest. l. pridem. Itez vxor marito ꝛ econtra. vt. ff. de vsu ꝛ habi. §. itē his. Itē seruiētes siue dapiferi. vt. ff ō pe. l. respiciendū. §. furta.

g ¶ Neq̄ pat. nō. q̄ his tribꝰ modis dr̄ q̄s cōtingere me per potestatē.

b ¶ Adhiberi. qz eoꝝ negocium est. cum et lucrum et damnum ad eos pertineat. ff. quādo ap. sit. l. j. §. in propria. ꝛ vere eoꝝ quia ꝛc.

a ¶ Agi. caute ponit agi. cū sit generalissimū vt ff. de verbo. sig. l. labeo in pn. & l. verborū

b ¶ Conturbatū. nā olim heres duob⁹ pmis

gnib⁹ testamē

tor pot at esse testis. i tertio

no ille q erat loco heredis

nō poterat eē

test: & sic erat

turbatō iurīū:

& ad ei⁹ sīlitu

dinem ver⁹ he

res hodie te

stis nō erit: vt

sequitur.

c ¶ Familie em

ptor. dicit ille

qui pstituebat

heredes p es

& libram.

d ¶ Heredi. q

erat ex primis

duob⁹ gnibus

testamētor p.

e ¶ Abuti. sic.

C. de ca. tol. §.

in pmo. et. ff. si

fa. fur. fe. di. l.

fi. & §. qui ma.

nō po. §. j. Ac.

f ¶ Legatariis. discrepant hi iure veteri a fideicōmissa

rijs. vt §. de fi

deicō. here. §.

pterea: sed ho

die nō. vt ō le.

§. sz nō vsq; q

dā. §. hūc itel

ligūt qū lega

tū fuit repeti

tū a succedēti

b⁹ ab itestato

vt tūc nō vide

atur ferre te

stimoniū in testamto iure: q iuris successor

est q in quota parte heres institut⁹ est.

g ¶ Non iuris. sed rei & sine onere. vt. ff. man.

si hereditatem.

b ¶ Constitutione. greca. vel dic de illa q est ff. e. qui testamēto in pn. q est iustiniani p ap

probationē. vt. C. de vete. iure enucle. l. j. §. merito. prima verior.

i ¶ In ptāte Item tabellio

ni: vt. ff. e. do

micius.

k ¶ Damus. C de testi oībus

ptra. Sol. hic agit de viri⁹ testamīti inter

heredē et alium agentem cōtra testamē

tū. alias pīunctus coniūcto non feret testi

moniū. l. vnus legatari⁹ alij. Et sz hoc fal

so hic sumitur arg. q socius

in causa socij admittit in te

stimoniuz. vel dic hoc speciale: vt pīunct⁹

pro pīucto ad

mittat: quasi

in re sua fauo

re testamēti & vltime volūta

tis q dz dīari

si legitima est

vt. C. ō leg. cū

questio. in fi. & erit bonuz ar.

§. dictū sed cō

tra ar. est. C. ō

testi. qm. i fi. sz

rndeo finis il

li⁹ legis nō re

fert ad totum

quod erat dictum: distingue tamē an lucrū redeat ad eū

socium vt tunc non admittatur: alias sic. vt.

ff. quādo ap. sit. l. j. §. in propria.

Zoren tot ū ius tale cōturbatū[b] fuerat: et veteres q̄dez familie ‘emptorem et eos q̄ per potestatem ei adunati fuerant a testamētarijs testimonijs repellebant: heredi[c] et his qui per potestatē ei cōiuncti fuerant cōcedebāt testimonia in testamētis prestare: licet hi qui id permittebant hoc iure minime abuti[e] debere eos suadebāt: tñ nos eādem obseruationē corrigentes: & quod ab illis suasū est: in legis necessitatem transferētes: ad imitationem pristini familie emptoris merito nec heredi q̄ imaginem vetustissimi familie emptor[f] obtinet: neq; alijs personis qui ei (vt dictum est) piuncte sunt licentiā cōcedimus sibi quodāmodo testimonia pstare. Ideoq; nec eiusmodi veteres pstitutiones nostro codici inseri permisim⁹.

¶ Legatarius et fideicōmissarius singularis pōt esse test; in testamēto in quo est ei legatum. h. d. Aretinus.

¶ Legatarijs[g] autē et fideicōmissarijs (quia nō iur; successores sunt) et alijs personis eis cōiunctis testimoniū nō denegam⁹: immo in quadam nostra constitutione[h] et hoc specialiter eis concessim⁹.

¶ Et multo magis his qui in eoruz potestate sūt vel q eos habēt in potestate[i] huiusmodi licentiā damus[k].

¶ Testamentū potest in qualibet materia scribi. hoc dicit Aretinus.

¶ Nihil aūt interest testamētū i tabulis

a ¶ In chartis. sic. ℨ. de re. diui. ℌ. littere.
b ¶ Et vnum. sic. ff. e. l. vnum.
c ¶ Quod. s. vt plurib⁹ fiat codicibus.
d ¶ Imminēt. sic in autē. de cōsan. et vte. fra. ℌ. sic igit. colla. vj. Sed nūquid ex his exemplis ꝓbat: rñ. nō sine authentico vt in auc. vt spō. lar. ℌ. et hoc insup. colla. ix. et. ff. de fi de istrumē. l. q cūq; et. ff. ō bo. pos. ꝑm tabi. l. ij. ℌ. si tādiu sz hic ambo sūt ꝑncipalia. ac.
e ¶ Septez testib⁹. qñq; nullus vocat. vt si miles mor at in bello: vt no. C. de mili. test. l. milites. qñq; vn⁹ vt imperator. vt. C. e. oīm. quādoq; duo vt iter filios. vt. C. e. hac cōsultissima. ℌ. ex impfecto. Vel si itētor io faciat testamētū miles vt. ff. ō mi. testa luci⁹ quādoq; tres vel ꝗttuor vl̄ pauciores. vt. C. e. si nō spāli. qñq; quinq;. vt in testamto rustici. vt. C. e. l. fi. ℌ. sin aūt. qñq; septē vt gñalit vt hic. et. C. eo. hac consultissima. quādoq; octo. vt. C. qui testa. fa. pos. hac cōsultissima.

testes f ¶ Adhibitis. i. rogatis: vt intersint et sint at debent tenti. vt. ff. e. heredes. ℌ. pe. et i autē. de testi. rogari. ℌ. et licet in fi. colla. vij.

g ¶ Coram. scilicet palam nominando heredes. vt. ff. e. l. heredes.

h ¶ Nūcupata. ide dr̄ nūcupatiuū testamtū. ¶ De militari testamto. ¶ Est aūt miles q̄ iurauit a signis nō recedere vt. ff. ex q̄b⁹ cau. ma. l. pe. et scpt⁹ est i mīricula vbiz alij milites scpti sūt. vt. ff. e. l. pe. et p totū ti. sunt et alia ne

aut in chartis⁹ membranisve vel in alia materia fiat. ¶ Potest idē testamētum in pluribus codicib⁹ scribi: qđ qñq; necessariū est. Angel⁹.

¶ Sed et vnū^b testamētum plurib⁹ codicibus cōficere quis pōt: ꝑm obtinētez tñ obseruationē omnibus factis: quod^c interdum etiā necessariū est: veluti si quis nauigaturus et secū ferre et domi relinq;re iudiciorū suoruz cōtestationem velit: vel ꝓpter alias innumerabiles cās q̄ humanis necessitatib⁹ iminēt^d. ¶ Testamētū fit etiā sine scriptis declarata voluntate testantis coram septē testib⁹ rogatis. h. d. Aretin⁹

¶ Sed hec q̄dez de testamētis q̄ in scriptis cōficiūtur sufficiūt. Si q̄s aūt sine scriptis voluerit ordinare testamētum iure ciuili septē testibus^e adhibit^f et sua voluntate cor̄ā^g eis nūcupata^h sciat hoc perfectissimū testamentum iure ciuili firmūq; constitutū.

De militari testamento.

¶ Miles i expeditiōe pōt facere testamētū iure militari quō vult Aretinus.

cessaria vt aliqs sit miles vt dixim⁹. ff. ex qui cau. maio. l. fi. et i auc. de mā. ꝑn. ℌ. fi. colla. iij. Item miles dicit a malo qđ sustinet ꝓ alijs vl̄ a mille: qz ex nūero mille hoiz eligit. vt. ff. e. l. j. ℌ. miles. Et dic q sex sūt neccia i milite. q sit de gñe militari. C. nego. l. ne mili. in. l. j. item q̄ examinet. C. q̄ milit. nō po. l. j. item q ꝑstet sacīmētū q mortē nō euitabit ꝓ ꝓpu. ff. ō mio. l. pe. et de his q̄ no. infa. l. ij. ℌ. miles. item q ense signetur. ff. de test. mili. l. pen. Item q stigma t. nota publica brachijs iscribat C. ō fabri. l. iij. Item i nūero alioz poni dr̄ et inscribi. ff ō mio. l. ex eo tpe. et talis hz ꝑullegia militib⁹ ꝓcessa. vñ ✕. Ensis / mricula / necnō iuratio / stigma. Ac exam̄ erūt istec militē signa Tulia &c. Diuisio

debet tractare negocia miles.

Supradicta. ¶ Tot⁹ iste ti. diuidit ꝑn cipal̄r i duas ptes. ꝓio pōit ō militib⁹ testātib⁹ in ꝓtorio eoz vel i peculio castrēsi. scdo de testō i q̄si castrēsi. scda ibi. sciēdū. item ꝑma subdiuidit. nā ꝑmo pōit ꝓtinuationē p modū remotiōis siue exceptiōis cū positiōe noui statuti. scdo q̄lit ꝑullegiū ꝓcessū militib⁹ q ꝑnt testari qūo volūt itelligat. ktio q eti am miles mut⁹ et gñalit defectiu⁹ pōt testari q̄rto q̄l̄r post missionē et testāt. q̄nto q mutato stat⁹ ipi⁹ milit⁹ dūmō inueniat noua voluntas nō vitiat testm̄ factū. scda ibi: plane. ktia ibi: q̄nimo. q̄rta ibi: sz hacten⁹. q̄nta ibi. sed et si quis

Supradicta diligēs obſuatio[a] in ordinādis testamētis militib⁹ propter nimiā imperitiā[b] eoꝝ cōſtitutiōibus principalib⁹ remiſſa eſt. Nā q̄uis neq; hi legitimū numerū teſtiū adhibuerint: neq; aliā teſtamētoꝝ ſolēnitatē[c] obſeruauerit: recte nihilomin⁹ teſtant videlicet cū in expeditionib⁹ occupati ſunt: qđ merito nr̄a cōſtitutio introduxit[d]. Quoquo enim modo voluntas ei⁹ ſupr̄ema inueniat̄ ſiue ſcripta: ſiue ſine ſcriptura valet teſtamentum ex voluntate ei⁹. ¶ Miles teſtādo extra expeditionem debet teſtari ꝑm ius cōmune. Et licet filiuſfa. ſit: teſtari tñ pōt. Are. ¶ Illis aūt[e] tēporibus per que citra expeditionum neceſſitatem in alijs locis vel ſuis edibus degunt: minime ad vē dicandum tale priuilegium adiuuantur[f]. Sed teſtari qui dem et ſi[g] filijſfamilias ſint propter militiaz conceduntur: iure[h] tamē cōmuni eadem obſeruatione et in eoꝝ teſtamentis adhibenda quam in teſtamentis paganoꝝ[i] ꝓxime expoſuimus. ¶ Licet remittatur ſolennitas in re agēda: nō tamen remittitur congrua probatio rei geſte. Et licet lex ꝓuilegiet aliquod factum: intelligitur tamē inq̄tū de facto legitime appareat et conſtet. h. dicit. Aretinus.

¶ Plane de teſtamentis militum diuus traianus ſtatilio ſeuero ita reſcripſit[k]. ¶ Id ꝓuilegiū quod militantibus datū eſt: vt quoquo modo facta ab his teſtamenta rata ſint ſic intelligi debet vt vtiq; prius conſtare debeat teſtamentum factum eſſe: qđ t ſine ſcriptura a nō militantibus quoq; fieri poteſt. Is ergo miles de cui⁹ bonis apud te queritꝰ: ſi cōuocatis ad hoc hominibus[l] vt voluntas ei⁹ ꝓpulſiua dicit ꝓmū de finali ſine q̄ res eſſe nō poteſt. ¶ Et ſi filijs hi alꝰ ꝓhibeāt: vt ff. ti. j. in ꝓn. et. ff. de do. cā mort. l. tā his. ff. j. ¶ Jur̄ tñ cōſ. q̄tū ad ſollēnitatē: ñ q̄ ad ꝺ vt dek q̄rela ꝛ eius teſtm̄: ſicut in alio veterano qui ſui iuris ē: vt C. ō i offi. teſt. l. fi. ff. i his: et ff. de inof. te. l. papi. ff. ſi q̄s i militia. Jtē ꝺ ēvenīt q̄ñ ē domi reuerſꝰ ſic ff. pri. dixit. a filias ſic miles ali⁹ vtit ſpēaliure: ſic et iſte ar. ff. e. ex militari. ff. j. et. l. teſtā. eoꝝ. ff. fi. ¶ Paganoꝝ a pagos qđ ē pagan⁹ villa dicit. q. d. nō militum ¶ Reſcripſit vt. ff. e. diuus. ¶ Hōib⁹. ſaltē duob⁹ vt. ff. eo. luci⁹. ꝛ. ff. ō teſti. l. vbi. ꝛ ꝺ ē q̄ñ i tentoꝛio ſi aūt i ꝓflictu belli nll'o ēt teſte vocato: vt C. eo. milites ſi aūt ē domi iure cōmuni: vt ſupra eodē. ff. illis.

a Obſeruatio. que ꝓſtitit i quattuoꝛ vbi eſt in ſcriptis teſtm̄ cōdituꝛ vel in ſola nūcupatione heredis. coꝛā ſeptē teſtib⁹. vt. ff. ti. j. ff. ſz cuz paulati ꝛ. ff. ſi. ꝛ. ff. ō heꝛ. iſti. l. j. ff. q̄ neq;.

b Jmpitiaz. C. de iu. deli. l. fi. in pri. et. C. de iu. et fac. ignoꝛ. l. j. et. l. fi. in prin.

c Solēnitatē. ſ. circa ſigilla ꝛ ſubſcriptiones.

d Jntroduxit. ſz tunc demū cū in militia ſūt hñt priuilegiū: vt. C. e. l. penꝛ. ꝛ hic ſubiſcit.

e Aūt. p ſed.

f Adiuuant. ꝛ nō q̄ ceſſāte cā ceſſat ꝛ effectus. et pōt ꝺ ſumi ar. q̄ ceſſāte clerico ab eccl̄ia ceſſat p̄ benda ſic. C. de epiſ. ꝛ cleri. l. generaliter. Sed arg. cōtra. ff. ō poſtu. l. j. ff. ſexum. qꝛ calfurnia dedit cāz edicto vñ ceſſante cā ceſſare dꝛ edicti. qđ ēverū. ſz hoc vltimū ḡnale de cā

g Et ſi filijs hi alꝰ ꝓhibeāt: vt ff. ti. j. in ꝓn. et. ff. de do. cā moꝛt. l. tā his. ff. j.

b Jur̄ tñ cōſ. q̄tū ad ſollēnitatē: ñ q̄ ad ꝺ vt dek q̄rela ꝛ eius teſtm̄: ſicut in alio veterano qui ſui iuris ē: vt C. ō i offi. teſt. l. fi. ff. i his: et ff. de inof. te. l. papi. ff. ſi q̄s i militia. Jtē ꝺ ēvenīt q̄ñ ē domi reuerſꝰ ſic ff. pri. dixit. a filias ſic miles ali⁹ vtit ſpēaliure: ſic et iſte ar. ff. e. ex militari. ff. j. et. l. teſtā. eoꝝ. ff. fi.

i Paganoꝝ a pagos qđ ē pagan⁹ villa dicit. q. d. nō militum

k Reſcripſit vt. ff. e. diuus.

l Hōib⁹. ſaltē duob⁹ vt. ff. eo. luci⁹. ꝛ. ff. ō teſti. l. vbi. ꝛ ꝺ ē q̄ñ i tentoꝛio ſi aūt i ꝓflictu belli nll'o ēt teſte vocato: vt C. eo. milites ſi aūt ē domi iure cōmuni: vt ſupra eodē. ff. illis.

a ¶ Sermonib⁹. forte cã demõstrãdi: vt magr̃ discipl'o: vel ludi cã: vt. ff. õ ac. ꝛ obliga. l. obligationuz ſba. §. fi. vel affectiõis: vt. ff. de codi. lr̃e.

b ¶ Mecvlloꝛ. ſic. §. ad. l. fal. circa prin. ſic C. de reſci. vẽ. l. ratas.

c ¶ Quinimo. hz p̃uilegiũ c̃a ſolẽnitatez q̃nimo ꝛ circa ſbam teſtamẽti vt qz alꝫ teſtari ñ poſſz: ℔ tñ poſſit: vt. ff. eo. l. iiij.

d ¶ Et mut⁹ ſiue naꝛa ſiue caſu vt ſit p̃uilegiũ aliq̃ vt C. q̃ teſ. fa. po. l. diſcretꝰ. et ℔ iure militari: vt. ff. eo. iure militari.

e ¶ Sz hactenꝰ. q̃daz dicũt ℔ nõ cẽ. §. ꝛ aſſerũt q᷑ oẽ p̃uilegiũ q᷑ hz miles p̃dit cũ redit de militia. ſz nos dicimꝰ §. ℔ eẽ ꝛ diſtinguimꝰ inꝛ p̃uilegiũ q᷑ hz vt teſtet. q̃ alꝫ teſtari nõ p̃t: vt filiuſſa. ꝛ mutus: vt illõ duret pꝰ reuerſionẽ: vt. §. p̃ri. §. ꝛ §. ſz teſtari. ꝛ. ff. e. titius in p̃ri. Alia vero p̃uilegia q̃ hz in teſtando finiant vt hic et. §. e. §. ſillis autem.

luntatẽ ſuã teſtaret ita locutꝰ ẽ vt declararet quẽ vellet ſibi heredẽ eẽ ꝛ cui libertatẽ tribuere: põt videri ſine ſcripto hoc mõ eſſe teſtatꝰ. ꝛ volũtas eiꝰ rata hñda ẽ. Cetez ſi (vt plerũq᷑ ſermõibꝰ fieri ſolz) dixit alicui: ego te heredẽ facio: vel bona mea tibi reliquo nõ opz hoc p̃ teſtaiñto ſeruari. ¶ Nec vlpianꝰ magꝰ interẽ q̃z ipſoꝝ quibꝰ id p̃riuilegiũ datũ eſt hmõi exẽplũ nõ admitti. alioq̃n nõ difficulꝫ poſt mortẽ alicuius militis teſtes exiſtere rẽt: q̃ affirmarent ſe audiſſe dicentẽ aliquẽ ſe relinq̃re bõa cui viſũ ſit ꝛ p̃ hoc iudicia ℞ ſubuerterẽtur. ¶ Miles lz ſit mutꝰ vel ſurdꝰ tñ teſtaꝫ. h. d. are. ¶ Quiimoᵉ ꝛ mutusᵇ ꝛ ſurdus miles teſtamẽtũ facẽ p̃t. ¶ Miles poſt miſſionẽ vel extra caſtra exiſtẽs dz iure cõi facere teſtamentũ. Sz ſi fecerit teſtamẽtũ in caſtris iure militari durat etiã poſt miſſionẽ ſi mozꝛ ifra annũ: licz poſt annũ extiterit p̃dictio iſtitutiõis. h. d. Are. ¶ Sz hactenꝰ hoc illiſ᷑ a p̃ncipalibꝰ p̃ſtitutiõibus p̃cedit quatenꝰ militãt ꝛ in caſtriſ degũt. ¶ Poſt miſſionẽˢ ℞ veterani vel extra caſtra ſi faciant adhuc militãtes teſtamñtũ cõi oiz ciuiũ rõanoꝝ iure id facere debent. Et q̃ in caſtriſ fecerit teſtamẽtũ nõ cõi iure ſz quõ voluerit poſt miſſionẽ ītra annũ tãtũ valebit. Quid ergo ſi ītra annũ q̃s deceſſerit: p̃dictio aũt heredi aſcꝛpta poſt annũ extiterit: an q̃ſi militis teſtamẽtũ valeat et placet valẽʰ quaſi militiſ. ¶ Teſtamẽtũ factũ ante militiã ſine ſolẽnitate valet ſi poſt militiã apparet ꝺ militiſ volũtate Et idẽ ſi miles poſt

f ¶ Illis. ſcilicet militibus: vt reliqua p̃riuilegia. ſ. de numero teſtium habeant in teſtando: ꝛ ſic nõ refert ad p̃ri. §.

g ¶ Poſt miſſionẽ honeſtã. l. finito tpe militie vel cauſariam ſi añ tps ex neceſſitate receſſit ſi aũt ignominioſa ẽ miſſio deſinit ſtatim valere: vt. ff. e. teſtamenta eoꝝ. et C. e. l. ex teſ. §. ſi miles de capitali crimine dãnatus fuerit: ſiquidẽ de cõi vt homicidio et ſili: non poterit ãmodo teſtari. ff. ꝺ vete. ſuc. l. j. in fi. Si autẽ militari: vt qz alienauit arma vel ſimilia q̃ numerantꝰ. ff. de re mili. l. iij. et. iij. et idem etiã de fideruptа nõ p̃t teſtari: vt. ff. e. l. ex militari. alꝫ poterit in caſtrenſibus tñ ſi et hoc in ſentẽtia p̃miſſum fuerit: alias ñ vt. ff. de iniuſ. rup. teſt. ſi q̃s. exheredato. §. ſed ꝛ ſi quis capite: et de le. iij. l. ſi quis p̃in. §. miles.

b ¶ Valere. qz p̃dictio retro trahiꝫ: vt. ff. ꝺ pe et com. rel ven. l. neceſſario. §. j. ꝛ q̃ po. ī plg.

ba.l.vl.ꝛ facit.ff.eo.qꝫ ꝺr.ꝛ.l.qꝫ ꝓstitutum
a ¶Resignauit.id est ſigilla aperuit et remo uit:vt.ff.eo.cū ſimus.§.cum quis.
b ¶Adiecit.vt.ff.de iure co.l.cōficiūtur.§.ſi miles.
c ¶Ex noua nota qꝫ ab ini tio non valuit ex poſt facto tñ pualeſcit.
d ¶Nec videt qꝫ reſignauit poſtea.vel dic ſicut nūc ꝺ no uo facer̄ ꝑt ſic vet⁹ nō reſci dit.ꝛ ſm hoc dic noua volū tate.ſcz tacita añꝺ i pagano vt.j.q.mo.teſt ifir.§.alio.
e ¶Leges.ſcz digeſtor̄ vt.ff. ꝺcoꝛ.bo.l.j.§. nec caſtrenſe.
f ¶Cōſtitutio nes.vt.C.de aſſeſſo.l.velut ꝛC.ꝺ aduoca. ꝺiuer.iudi.l. fori.ꝛ alie.plu res.Accurſi⁹.
g ¶Quibuſdā. vt ꝓſulib⁹ ꝛ p̄= fect⁹ legionū ꝛ p̄ſidib⁹ puicia rū q ſūt filiſfa. vt.C.de ioffi. teſta.l.fina.
h ¶Cōſtitutio C.de inoffi. teſta.l.fina.
i ¶In his.tñ mō.ſ.caſtrēſi ꝛ q̄ſi.nā in aduē titio nō p̄t ꝫ hēat ꝓprieta tem vt.C.de bo.que li.l.fi.§.filiuſfa.Accur.
k ¶Jure cōmuni.niſi ſit miles in caſtris: vt ſ.e.in p̄i Jtē tale teſtm̄ nō expugnaꝫ p̄ que

teſtamētuꝫ fuerit ca pite minut⁹.h.ꝺ.a reti. ¶Szꝛ ſi q̄s an te militiā nō iure fe cit teſtamētū:ꝛ miles fact⁹ ꝛ i expedi tōe degēs ꝛſignauit[a] illō:ꝛ q̄ꝺaꝫ adiecit[b] ſiue ꝺetraxit: vel a lias māifeſta ē milis volūtas hoc va lēvolētis:ꝺicēꝺū eſt valere hoc teſtamē tū q̄ſi ex[c] noua mili tis volūtate. Deniq; ꝛ ſi i arrogationē ꝺat⁹ fuerit miles vl̄ filiuſſami.emācipa tus ē:teſtamētuꝫ ei⁹ q̄ſi ex noua militis volūtate valꝫ:nec vi ꝺet⁹ capitiſ ꝺiminuti oneirritū fieri. ¶Fi liuſſamilias i quaſi caſtrēſi p̄t facere te ſtamētuꝫ ſm ius cō mune.h.ꝺ.Are. ¶Sciēdum tñ ē q̄ ad exemplū caſtren ſis peculij tā anteri ores leges[d] q̄ princi pales ꝓſtitutiones[f] quibuſdā[g] quaſi ca=

ſtrenſia ꝺederūt pe culia:et quoꝝū q̄buſ ꝺam permiſſuꝫ erat etiā in poteſtate de gentib⁹ teſtari. Qꝺ noſtra cōſtitutio[h] la tius extenꝺens per miſit omnib⁹ in his tantūmoꝺo[i] teſtari peculijs. ſed quiꝺē iure cōmuni[k] cuius conſtitutionis teno re perſpecto licētia eſt nihil eoꝝ que ad p̄fatum ius perti nent ignoꝛare.

Quib⁹ nō eſt permiſſum facere te ſtamētum. ¶Qui alieno iuri ſubiect⁹ eſt non p̄t facere te ſtamētuꝫ etiā patre cōſentiēte niſi ꝺe caſtrenſi peculio vel q̄ ſi ꝺe quo teſtari p̄t ſiue ſit miles ſiue ve teran⁹ etiā patre inuito.h.ꝺ.Aretin⁹.

[N]On[l] tñ oi buslicz fa cere teſta= mentum:ſtatim[m] eni

rela inofficioſi teſt.vt.C.ꝺe ioffi.teſta.l.fi.
¶Quib⁹ nō eſt pmiſſū facere teſtamentū.
¶Dictū ē .§.q̄lit teſtamēta fiāt:ſequit vide er ꝺe ꝑſonis q̄ teſtari p̄ñt ꝛ q̄ nō q̄uis fuerit ꝓtiūaōt ordo ꝓpoſter⁹ qꝛ ſi q̄ram⁹ an valeat teſtm̄ p us videndū ē an ꝑſona teſtā tⁱ potuerit te= ſtari.l.ſi.q̄ra= m⁹.ff.ꝺe teſta. Aretinus.

¶On tñ. ¶Jſte titulus ꝺiuiꝺi Diuiſio tur in ſeptē p= tes:qꝛ enume rant ſeptē gra ꝺus perſona= rū Et p̄ro po nit ꝺ philoſa.ſe cūꝺo ꝺ ipube= re.tertio ꝺ fu= rioſo. q̄rto ꝺe p̄ꝺigo.q̄nto p̄oit ꝺ ſurꝺo ꝛ muto.ſexto ꝺ ceco.ſeptimo ꝺ capto ab ho ſtib⁹.ſcꝺa ibi: p̄rekea.tertia ibi:itē furioſi. q̄rta ibi: itē p= ꝺig⁹. q̄nta ibi: item ſurꝺus.ꝛ mutus. ſexta ibi:Cecus.ſe= ptima ibi.Ei⁹ qui.

¶Non tñ vi= ꝺebaꝫ quāliꝫ ꝑ uantē ſupꝛaꝺi cta poſſe teſta ri.ſz p̄riū eſt i tredecim caſi bus qui in ti= tulo iſto pꝛop

te ꝺicuntur. Et hoc eſt quod ꝺicit nō tamē ꝛc̄.et nota.j.eo.§.finali.

l ¶Statim.i.in p̄rimis. vel ſtatim.i. eoipſo.

a ¶ Permiserit. sz cā mortis fili⁹ donare pōt pre pscīēte: vt. ff. ō dona. cā mor. l. tā is in fine. & rō diuersitatis ē: qz testamētū ex libero nō aliēo arbitrio dz p cedere: vt. ff. de here. insti. l. illa īstitutio.

b ¶ Nihilomagis. i. nō iō magis hz eī īnegatiuaz sīc nihilomin⁹ affirmatiuam.

c ¶ Bis scz castrense vel q̄si castrēse peculiū hītib⁹: vt. ō. ti. pri. §. j.

d ¶ Cōstitutionib⁹ extrauagantibus.

e ¶ Quod q̄dē ius. s. posse testari in castrēsibus.

f ¶ Augusti q̄z nerue & cē. quoruz dicta non habemus.

g ¶ Subscriptiōe. cui⁹ verba ñ habem⁹.

h ¶ Veteranis scz filiisfa. de quib⁹ ℔ loquit

i ¶ Mulī liberis vl ffrib⁹ superstitib⁹ nā liberi defuncti militis & ffres pfez excludebant vt. C. cō. de suc. l. fi. hodie soli liberi militis vt ī aut. de here. ab intestato ve. §. si igitur defunctus. col. ix.

k ¶ Jure cōmuni non hereditario: sed tanq̄z hi q̄ alieno iuri subiecti sūt testamēti faciēdi ius non habēt adeo quidē vt q̄cquis parentes eis pmiserint⁹ nihilomag⁹ iure testari pñt. ¶ Exceptis his⁹ quos antea enumerauim⁹ & p̄cipue militib⁹ q̄ in ptāte parētū sūt: q̄b⁹ de eo qđ ī castris acquisierūt permissū ē ex pstitutiōib⁹° p̄cipum testamētū facere. ¶ Quod q̄dem ius⁶ ab initio tantum militantib⁹ datum est: tā ex auctoritate diui Augusti⁶ q̄z nerue: necnō optimi imperator⁹ traiani. Posteaverosub scriptiō⁶ diui adriani etiam dimissis a militia. i. veteranis⁸ cōcessum est. Jtaq̄z siquidez fecerint de castrensi peculio testamētū: pertinebit hoc ad eum quē heredem reliquerunt ¶ Si vero intestati decesserint: nullis⁴ liberis vel fratrib⁹ superstitib⁹: ad paoccupāti peculiū pfectitiū vl aduētitiū vt ff. de castren. pe. l. ij. hodie videl etiā iure hereditario vt ī aut. de here. ab intesta ve. §. si igit defunctus. col. ix.

l ¶ Cōe. sic. ō. per quas perso. no. acq. §. j.

m ¶ Jure ciuili s. antiq̄. sic. ō. p quas pso. vo. acquirī. §. j.

n ¶ Peculia. s. aduētitia et pfecticia. nā castrēsia vel q̄si etiā iure veterī nō acquirebant pri: vt ff. ō col. bo. l. j. §. nec castrēse

o ¶ Mostris. & aliene et nře sunt: vt. C. de bo. mak & C. ō bo. que li. per totum.

p ¶ Nō acquirūtur. s. nobis patribus.

q ¶ Jnutile. qz qđ ab initio ñ valet: ex tractu tpis nō cōualescit. ar. j. ti. j. circa prin. ar. ō C. ō nup. et si ptra. Sobi non valuit mrimoniū ex prio. sz ex nouo post matrimoniū pfēsu.

r ¶ Decesserit non idem de seruo testante si fideicō. sit relictum: quia valet si duret voluntas: vt. ff. de lega. iij. l. j. §. j.

¶ Impuberes. sz ex q̄ tetigerūt de vltimo
a dle. xiiij. vel. xij. an. sat⁊ ē fauore testi: vt. ff. e.
q̄ etate. idē i vsuca. vt. ff. de vsuca. l. i vsucapt
onib⁹. sec⁹ i p=
scriptiōib⁹ o=
diosis: vt. ff. ō
ac. ⁊ obli. l. in
omnib⁹. Jtez
secus vbi est
fauor eius qui
vult progare
vt i ꝓtractib⁹
a miore fact⁊.
vt ff. ō mino. l
b iij. §. minorē.
Judici um mul tiplicit sumit ¶ Judiciū. i. discretio: vt. ff. de iudi. cuz ꝓtor. §. non aūt. qñq; po= nit ꝓ sentētia vt rei iudica= te stādū ē: vt. C. de re. iudi. l j. qñq; ꝓ istā tia cāe triēnij vt. C. de iudi. ꝓperādū per to. qñq; ꝓ acti one vt iudiciū fami. her. vel cōi diuidūdo: vt. §. de offi. iu di. §. si familie hercis. ⁊. §. fi.
c ¶ Jtē furiosi repete nō pūt testm̄ facere.
d ¶ Furiosi. hac rōne idez in mēte capto dicā vt ar. ff. ō ẓbo. obliga. a titlo. in fine.
e ¶ Testati. vt C. e. furiosum in ꝓin.
¶ Negociū. vt vsuca. ichoatā: vt. ff. de vsuca. iusto. §. eū. vl' possessionē quesitam: vt. ff. de acqui. pos. si is qui aīo. sic

¶ Impubes ñ pōt facere testam̄tū nec etiā furiosus: nec factum cōualescit. licet efficiatur pubes vel sane mētis. h. d. Areti. ¶ Preterea testamētū facere nō possūt impuberes*: quia nullū eoz animi iudiciū^b est. Jtez furiosi^c qz mente carent. ¶ Nec ad rē ꝓtinet si ipubes postea pubes aut furiosus postea cōpos mētis factus fuerit ⁊ decesserit. Furiosi^d aūt si per id tempus fecerint testamētuz quo furoz eoz intermissus est: iure testati^e esse videtur. certe eo quod ante furorē fecerint testamēto valente: naz neqz testamētum recte factuz neqz vlluz aliud negociū^f recte gestum postea furoz interueniens perimit.
¶ Non valet testamētum prodigi factum post iterdictū: sed ꝓius factum sic

ff. de pecu. l. quā tuberonis in ꝓin.
g ¶ Prodigus. pdig⁹ est q̄ neqz finē neqz mo dū habet in expensis: vt. C. de cur. fur. l. j. pdig⁹

h. d. Are. ¶ Jtez p digus^g cui bonoz uz suoz um administra tio^h interdicta est: te stamētum facere nō pōt. Sz id quod an te fecerit cū interdi= ctio bonoz ū suoz uz ei fiat: ratum^i est.
¶ Mutus et surd⁹ possūt certis casib⁹ condere testamentū sed non semp. h. d. primo. Et viciū sup ueniens post testamentū perfectū non nocet. h. d. Aretin⁹
¶ Jtē surdus ⁊ mutus non semp^k testamentū facere possūt vtiqz aūt de eo^l surdo loquimur q̄ omnino nō exaudit: nō q̄ tarde exaudit. Mā et mutus is intelligitur q̄ eloqui nihil pōt: nō qui tarde loquit. Sepe eni etiā litterati et eruditi^m hoies varijs casib⁹ ⁊ audiēdi ⁊ loquēdi facultatē amittūt^n. Uñ nr̄a cōstitutio^o etiā hīl subuenit: vt certis^p casib⁹ et mo=

b ¶ Administratio inkdicta. si dicas a iudice planū est: si dicas a lege vt quia crimē. l. iulie ma. ꝓmisit: multomi nus testatur: sz ⁊ tūc ꝓi⁹ factum rumpit vt. C. ad. l. iul. male. l. fi.
i ¶ Ratū ē qd si fiat interdicto cū tñ ñ sit pdig⁹? ¶ Rñ. forte nō valz i terdictō ar. ff. de tu. ⁊ cu. da. ab his. l. sele. sed ꝓtrariū ve rū est cū sit fac ta ℈ ius liti= gatoris tm̄: si contra ius le= gis. ff. q̄ sen. sñ ap. re. l. j. i ꝓn. et. §. j. ⁊. C. qñ ꝓo. nō est ne. l. ij. vide. c. cū inter eē de re iudi.
k ¶ Nō semp. sz qñq; possūt ꝑm distinctio nem sequentē
l ¶ De eo surdo. sic. §. de iuri. stipu. §. mutum.
m ¶ Et eruditi scilicet in moribus.
n ¶ Amittunt. et maxime im pij aduocati. Aduocati se= pe loq̄lā amit= tunt.
o ¶ Cōstitutio vt. C. q̄ testa. face. possunt. discretis.
p ¶ Certis. vt mutus et surdus casu: vl' mut⁹

tantū siue natura siue casu: si scribere nouit sua manu scribat testm̄. Si aūt p aliū scribere velit impetret ꝺ a ꝓncipe: vt. ff. e. si mut⁹. Itē si surd⁹ tm̄ casu ē vl etiā natura testet si vult si pōt loq articulate: vt. C. e. discretis si autē natura ē surd⁹ z mut⁹ ñ pōt nisi sit miles: vt. §. e. ti. j §. quinimmo.

a ¶ Sed si qs. sic. §. e. §. ꝓterea. et §. fi.

b ¶ Cec⁹ naturalit vl casu: z ozbat⁹ vtroq lumine: sec⁹ si vno tm̄: vt. C. de excusatiõe tuto. l. frater.

Solēnitas testam̄ti per ceū faciē di

c ¶ Per obseruationez. s. vt cozā. vij. testib⁹ et tabellioe vel alio loco ei⁹ si nō iueniatur tabellio dilucidi⁹ volūtatē suā declaret: z i heraditatib⁹ z i legatis: z oia i scriptis referant vt. C. e. hac cōsultissima.

d ¶ Pīs mei. sic. §. ꝺ. do. §. est et aliud.

e ¶ Apud hostes. s. vt captus vel obses: vt. ff. e. l. obsides.

f ¶ Mō valz. qz fuit sūt vel q̄si: vt. §. ꝺ iur. pso. §. seruit. z. ff. de li. ho. exhi. l. ij.

g ¶ Fuerat. ante captiuitatem.

h ¶ Postliminij. qō fingit eū semp i ciuitate fuisse. vt. §. q. mo. ius pa. po. sol. §. si ab hostib⁹. ñ aūt. l. coz. ita fingit. z qō ꝺz. C. ꝺ cap. l. j. z. l. captū: ipropzie ponit. l. cornelia pro iure

i ¶ Ex lege cornelia. q̄ fingit ꝓpostliminij. eū preambula hora captiuitatis mortuū et sic liberū: vt. ff. e. l. cornelia aliud esset si nulla essz fictio vt i seruo pene facto: vt. j. q. mo.

Fictio legis cornelie

dis ꝑm normā eius possit testari: aliaqz facere que eis pmissa sunt. ¶ Sz si qs⁹ post testamētū factū aduersa valitudine: aut quolibz alio casu mut⁹ aut surd⁹ eē ceperit: ratū nihilomin⁹ manet ei⁹ testamētū. ¶ Cec⁹ cū solēnitate cōi non pōt facere testam̄tū sz seruādo quādā solēnitatē specialit in hoc assignatā. h. d. Dre. ¶ Cecus ᵇ aūt non pōt facere testamentuz nisi per obseruationez⁵ quā lex diui Justini patris⁵ nr̄i introduxit. ¶ Capt⁹ apud hostes testam̄tū facere nō pōt: sed pri⁹ factū si ibi mo=

riatur ex lege cornelia valet: si redeat ex postliminio. h. dicit Dre. ¶ Ei⁹ q apud hostes⁵ est testm̄ qō ibi fecit nō⁵ valz: q̄z uis redierit: sz qō dū in ciuitate fuerat⁵ fecit siue redierit valz iure postliminij ᵇ si ueillic decesserit: valet ex lege⁵ cornelia.

De exheredatiõe liberoꝝ.

¶ Filiū debet heres instituī: vel noiati exheredari. Alias aūt ꝓterit⁹ dicit testam̄tū ipo iure nullū. Filij vo familias vl alij vltiozes grad⁹: masculi p virilē sexū descēdētes ꝓteriti non rūpebāt testamētū:

tes. ifir. §. ñ tm̄. Ultio nō. xiij. eē psonas z plures q̄ testari non pñt. Filiusfa. Itē seru⁹. vt. §. e. in pn. z. ff. e. si filiꝰ. Itē ipubes. Itē furiosus. Itē mēte captꝰ. Itē pdigus. Itē mutus. Itē cecꝰ. Itē surdꝰ: vt. §. e. §. ꝓterea. et

Testari cum ipsone testari les

§. item furiosi
§. item pdigꝰ
§. itē surdꝰ. et §. cecꝰ Itē dā natꝰ ad mortē naturalē vl ciuilez: vt. ff. e. l. eiꝰ q. §. j. vsq ad finē. Item obses. vt. ff. e. obsides. Itez de crimine famoso dānatꝰ: vt. ff. e. is cui. §. fi. et. l. cū lege. Itē de statu suo dubitātes: vt. ff. e. de statu. et. l. q in dñi. Itē monachus: vt in aut. de mona. §. id q̄z col. j. et. §. illud sed hodie ꝑm q̄sdā corrigit vt in aut. de sanc. epis. §. si q̄ mulier Itē is cui interdicit bonis a lege: vt. C. de here. et manī. l. manicheos: z ad. l. iuliā ma. l. vl. vñ ꝺ. Testari neq̄unt ipubes. religiosus. Mozti dānatꝰ: z sub pre filiꝰ obses. Prodigꝰ: z stultꝰ: dubiꝰ. seruꝰ: furiosus. Crimine dānatus: cū muto surdus: et illum Qui maiestatem lesit: cecū quoq iungas.

¶ De exheredatione. li ¶ Licet dicta obseruatio. §. ꝺ te. oz. solēnis sit. Mō tñ c̄. Vl sic §. de ea obseruatiõe q̄ ē circa fidē z pbationē satis dictū ē: nūc de ea q̄ ē circa pietatē dicē dū ē z sz ea obseruatio q̄ circa fidē ē satj villigens sit. Non tamē c̄. vel sic ꝑm angelum. Ista rubrica ptinuat per glo. i. §. in nigro.

QOn tñ. ¶ Tot⁹iste titulus diuidit̃ ꝑn cip alit̃ in tres ptes. ℙrio ponit qđ iu ris erat de iure antiq̃ circa exheredationẽ li berorũ ꝛ q̃ forma exheredabant. Scđo q̃lit hodie exhere dari debeant. tertio aliq̃ du bia circa ꝓdi cta subinfert. scđa ibi. Sed hec q̃dez. ttia ibi. Sz i expe ditiõe. Itẽ ꝑ ma sbdiuidit. Mã prio põit quãdã ꝓtinua tionẽ ad ꝑce dẽtia. scđo po nit qualit̃ ex heredationez fieri ꝺ iure an tiq̃ sufficiebat de liberis natis ꝛ i ptãte: ꝛ pri mũ locuz siue gradũ obtinẽ tib⁹. tertio de liberis nasci turis vl̃ de na tis nõ obtinẽ tib⁹ ꝑmũ gdũ. quarto ꝺ emã cipatis. quito de liberis ciuili b⁹tñ ꝛ de eoꝝ exheredatiõe Scđa ibi. Sz q̃ filiũ. tertia ibi posthumi. q̃r ta ibi emanci patos. quinta ibi. Adoptiui.

a ¶ Supra. s. i ti. de test. ꝛ.

b ¶ Filiũ. cẽt mi litẽ: vt. ff. ꝺ li. et post. filio fa.

c ¶ In potestate. secus in emãcipato iure ci uili. sed idẽ iure ꝓtorio: vt. ℑ. e. emancipatos.

d ¶ Preterierit. s. nec instituẽdo nec exhere dãdo: vt. ℑ. de he. que ab intestato. ℑ. eadẽ: nec ipo iure valet: vt. C. de lib. prete. l. maxime

sed habebãt ius accrescẽdi et poterãt i ceteris exhẽdari. ar.

QOn tamen vt omnino va leat testa mẽtũ sufficit hec ob seruatio quã supra* exposuim⁹. ¶ Sz q̃ filiũ[b] in ptãte[c] habet curare debz vt eũ he redẽ instituat: vel ex heredẽ eũ noiatim fa ciat. Alioqn si eũ si lẽtio ꝓterierit[d] iutili ter testabit̃: adeo[e] q̃ dẽvt si viuo pr̃e filio⁹ moztu⁹ sit nemo[f] he res ex eo testamẽto existere possit: qz sez ab initio non ꝓstite rit[g] testamẽtũ. Sed nõ ita[h] de filiabus ꝛ alijs pvirilẽ sexũ de scendentib⁹ liberis vtriusq; sex⁹ antiq̃ tati fuerat obꝛuatũ Sed si nõ fuerãt scripti heredes scripte vel exheredati ex heredate ve testamẽ tũ quidẽ nõ infirma

e ¶ Adeo. s. inutiliter testabitur.

f ¶ Nemo. ff. de iniust. rup. test. filio. ℑ. fi. ꝓtra So. ibi filio⁹ viuit. ℏ ñ: vl̃ ℏ iure stricto: ibi eq̃.

g ¶ Nõ ꝓstiterit. aliꝺ si ꝓstitit sz postea rũpat ꝛ ite ex mozte vt in posthumo. vt. ff. de iniust. rup. test. post hum⁹i pn. ꝛ ℑ. e. ℑ. posthumi ibi. qꝺ ꝛc. nec est miruz qz si ab ũtio rũpit agnatiõe post humi: eo moz tuo qualescit ar. ff. ꝺ re iur. l. qꝺ ab initio.

h ¶ Sz nõ ita. nõ ex vna pte ponit filios tñ ex alia filias: ꝛ oẽs ex mas cul̃ vl̃ femin⁹ descẽdentes.

i ¶ Infirma bat. ℑ. e. ℑ. sz femini. So. vt ibi.

k ¶ Ad certaz portionem. s. dimidiãei⁹ qꝺ ab ĩtestato ha bituri essẽt: vt C. ꝺ li. ꝑ. maxi mũ. circa me diũ: ibi ¶ Cũ ei ꝑ otra tab. ꝛc.

l ¶ Sed nec. hec ẽ secunda dña ink predi ctas psonas.

m ¶ Ink ceteros s. ℏ mõ. vnũ ꝺ filijs meis ex heredo vl̃ vno

instituto sic dico: reliqs exheredo. nã nisi ꝛ ℑcerz ceteros exheredo sz dicat fl̃ iũ meũ exhe redo cũ ples habeat nemo exhẽdat⁹ vr̃: vt ff. ꝺ li. ꝛ posth. l. ij. Sz sec⁹ erit i ist̃ nã bñ valz;

n ¶ Nõ extet. itẽ alijs modis vt oẽs [vt ℏ ꝺz.

liberi sint exheredati: ꝛ si sit vnus tantum vt.ff.de lib.et posthu.titius in prin. Item si dixerit alia verba quecunq; dummodo certa.vt.ff.si.cer.peta.l.certuz:ꝛ.ff.de iniuſ.rup. teſ. posthumi ·§· nominatim: et .ff.de li . et posthu.l.j.ꝛ.ij.

sed secus si dicat filiū meuz istituo cetos liberos exheꝛ dovel seiū exneū istituto liberos autē exheredo.et hic non dicit oēs vt non ꝺdicat pri.glo.nā dicoꝛ exhereda re filium inter cetos: qz mixtio sit cū ceteris i remotioꝛibus gradibus pstitutis. vñ nō vz cum debeāt exheredari nominatim: vt hic dicitur.

a ¶ Instituí. Ista istitutione ex pñti mri mōio nascituri et ex fuko instituti videnť: vt.ff.de lib .et posth.l. placz ꝛ.l.ideoq;. qđ in exheredatione posthumoꝛuz.an omnes sive hi q̄ sunt in vtero tantum:an alij qui sunt nascituri ex presenti matrimonio vel futuro intelliguntur exheredati?Respondeo non cum masculi debeant nominati exheredari: vt ·j.e·§·masculos.

b ¶ In eo.s.qđ sequit qđ ꝛ in filio.ꝛc.

c ¶ Omniū.s.posthumoꝛ ex se nascituroꝛuz et ex filijs suis:licet in iam natis non sit par cōdictio: vt.§.e·§·sed non ita.

d ¶ Masculini.sive[ex masco sive ex femia.

e ¶ Agnatione.i.natiuitate.sic·j·quibus modis testamen.infir·§·j.

f ¶ Rūpitur.si vo exheredabat de inofficio posthū so agebatur:vt·j·de inoffi.testa·§·posthūl. tamē(si inť ceteros exheredarēť) aliq̄d eis legaret:ne viderentur preterite esse per obliuionē. Masculos vero posthumos ideſt filios: et deincepſ placuit nō aliter recte exheredari nisi nominatiz exheredētur:hoc scilicet modo quicūq; mihi filius genitus fuerit exheres esto.

¶ Nepos ex filio morīēte patre viuo auo succedit i locuz eius:ideo instituí vť exheredari ōbet:ne aliter preteritus rūpat aui testamētū q̄ modus est introductus a.l.velleia. h. d. Are. ¶ Posthumoꝛū aūt loco[m] sunt et hi qui in sui heredis[s] locū succedēdo quasi agnascēdo [f] hodie vo exheredari non bēdat mi bo die ex pñt: vt.C.de i nō pñt officioso test. l.si qs·§·legit.

g ¶ Infirmat. hic adde qđ est .ff.de test. milí.l.si filius

h ¶ Aboꝛtum. qui est pro nō nato: vt.ff. de verbo.signi.l. qui moꝛtui: et C.de posthu. here.l.j.

i ¶ Persone. scilicz posthume nam iam natis feminis nō erat necesse legari vt.C. de libe.pre.l. maximum. in fi.et.§.e·§·sed non ita.

k ¶ Inter ceteros . hodie per constitutionem omēs nominatim vt ·j· e·§·nostra sed nouissimo iure non cum non sint ingrati: vt in auten. vt cum de ap.

cog·§·aliud colla.viij.

l ¶ Posthumoꝛum.sic.ff.de iniuſ.ru. testamento.posthumoꝛum.

m ¶ Loco.non tñ veri posthumi sunt: vt·j·eo. ·§·hoc in fine.

n ¶ In sui heredis·j·de here.q̄.ꝛ diffe·§·sui.

o ¶ Agnascendo.id est subtus vel postea nascendo: sicut posthumus verus non enim nascitur cum natus sit. vt.§.de adopti·§·j.

vel dic agnascẽdo .i. incipiendo esse agnati quo ad effectũ succedẽdi.

a ¶ Parentibus .s. masculis .nã testm̃ femine non rũpit p.l. velleiã . vt. ff. ỽ li. ꝛ posthu. gallus .§. nũc de leg. ibi nã et si ita verba sũt: sed p̃ querelã irritatur vt. C. de ioffi. test. l. iij. et .j. e. .§. mater.

b ¶ Necesse . causatiue . scz ne rumpatur testamentum vt sequitur . non precise . vt . C. de adop. l. pe. .§. q̃ in filio.

c ¶ Eo viuo. secus si post. vt ff. ỽ i iusl. rup. tes. si quis filio. et in hoc differt a vero posthumo. Item differt ab ascendentibus. vt. ff. ỽ inoffi. test. pater. filiũ.

d ¶ Velleia . nomen est cuiusdam noue legis . sed ius galli aquilij antiquius est: et loq̃tur i ỽo posthumo: vt statiz dicã: vt ff. de libe. et posthumis . l. gallus .§. si q̃s filium.

unt parentibus[a] sui heredes: vt ecce si q̃s filiũ et ex eo nepotẽ neptẽve in potestate habeat: quia filiꝰ gradu p̃cedit: is solus iura sui heredis habet: q̃uis nepos quoq; ꝛ neptis ex eo in eadem potestate sint. Sz si filius eiꝰ viuo eo moriat aut qualibet alia ratione exeat de potestate eius: icipit nepos neptisve in eius locũ succedere et eodẽ modo iura suorũ heredum quasi agnatione nanciscunt. Ne ergo eo modo rumpatur eius testamẽtum: sicut ip̃m filiũ vel heredẽ instituere: vel nominatiz exheredare debz testator: ne nõ iure faciat testamẽtum: ita ꝛ nepotem neptẽve ex filio necesse[b] est ei vel heredẽ instituere vl̃ exheredare. ne forte eo viuo[c] filio mortuo succedẽdo in locum eius nepos neptisve quasi agnatione rumpat testamẽtum. Idq; lege iulia velleia[d] prouisuz est: in qua similis[e] exheredationis modus ad similitudinẽ posthumorũ demõstratur. ¶ De iure p̃ torio filij emãcipati debẽt heredes ẽsti tui vel exheredari: masculi nominatiz. femine vero qualit cunq; : alias dat eis bonorũ possessio cõtra tabulas. hoc. d. Are. ¶ Emãcipatos libros iure[f] ciuili: neq; heredes instituere: neq; exheredare necesse[g] est: qz nõ sunt sui heredes[h] Sed pretor omnes tam feminini[i] sexus q̃ masculini: si heredes non instituant exheredari iubet. viriles sexus nominatim: feminini vero inter ceteros. Quia si neq; heredes instituti fuerint: neq; ita vt

·§·j. ij. iij. ꝛ. iiij: sic g̃ et hic p.l. velleiã si suꝰ heres esse desierit viuo testatore. vt. ff. de li. et posth. gallus ·§· videdũ. Et in hoc hz locuz lex velleia. sic ẽt est paritas ab intestato. vt ·j· de her. q̃ ab intes. ·§· cum autem.

f ¶ Jure ciuili sic ·j· de here. q̃ ab intestato ·§· emãcipati.

g ¶ Necesse ẽ. nam nichilomin9 tenet testamentũ. aliud in eo qui ẽ in potestate : vt. s̃. eo. in p̃n.

h ¶ Heredes. supple. ꝛ qz ỽ sierũt esse heredes sui. alꝫ non esset bona ratio: cum filij necẽ habent patres instituere: licet nõ sint patres sui heꝛdes ad filios. filius autem emancipatus p̃ capitis diminutionem desinit agnatus esse et remanet cognatus qui nõ cognoscitur a iure ciuili vt ·j· de heredi. que ab intestato de ·§· emancipati . et. s̃. de legiti. agna. tu. ·§· finali. ꝛ. ff. ỽ bonoꝝ possessione. sed cũ patrono ·§·j. Accur.

i ¶ Feminini. lz i suis esset dꝛia inter masculos ꝛ femias iure ciuili: vt. s̃. eo. ·§·j.

e ¶ Similis . in veris posthũis talis erat modꝰ. vt si me mortuo nascet mihi filiꝰ infra decẽ meses. vt. ff. de lib. ꝛ posthu. gallꝰ. j. rñ. et

a ¶ Exheredati .s. rite. alias aũt exheredato dat ꝫ tabulas. vt. ff. de bonoꝝ poſſeſſione cõtra tabu. l. non putauit in .§. non queuis. Itẽ etiã inſtituſ datur cõ tra tabulas ſi alius ꝓmittat eis edictũ: vt ff. de contrata bu. l. iij. §. plane. ꝛ. ff. de le. ꝓe. petita bo. poſ. ꝓ tratabu. l. ſi duo.

b ¶ Habent. q̃ adoptiuũ patrem.

c ¶ Inſtituendi. ab adoptiuo patre.

d ¶ Ciuili. qõ ſcz iuſ ciuile. ſ. adoptõis q̃ vocãt ſui adopti ui. ad heꝛditatẽ alio iuꝛe ciuili. ſ. ꝑ emãcipationẽ ſublatũ ẽ. qõ eẽ ꝑt: vt ff. de le. agnatu. §. fina.

e ¶ Attinet. qõ vocat emãcipatos. vt. ff. ꝑ ti. §. et eſt rõ: qꝛ deſinũt eẽ filij. ſed naturales nõ ꝑñt deſinere eſſe filij ꝑ emancipationẽ. vt ff. de heꝛ. que ab inteſta. §. minus autem

f ¶ Extraneorũ. ff. de cõtra tabu. l. j. §. et ſui iuris.

g ¶ Patre. ff. de cõtratabu. emãcipatus.

diximus exheredati: permittit eis ꝓtoꝛ contra tabulas teſtamẽti bonoꝝ poſſeſſionẽ. ¶ Filiꝰ adoptiuus adoptione durãte habetur ꝓ extraneo quo ad patrẽ naturalem: et habet idẽ ius qõ haberet filiꝰ legitimꝰ ꝛ naturaꝫ quo ad patrem adoptiuũ. ſed emãcipatus a patre adoptiuo eſt extraneus quo ad eum et habetur ꝓ emãcipato quo ad patreꝫ naturalem. h. dicit. Are. ¶ Adoptiui liberi quãdiu ſunt in poteſtate patris ad optiui eiuſdẽ iuris habentur cuius ſũt iuſtis nuptijs queſiti. Itaq̃ heredes inſtituendi vel exheredandi ſunt ſm ea que de naturalibus expoſuimꝰ. Emancipati vo a patre adoptiuo: neq̃ iure ciuili neq̃ eo iure qõ ad edictũ ꝓtoꝛ ſ attinet inꝯ liberos cõnumerãtur. Qua ratiõe accidit vt ex diuerſo qõ ad naturalẽ parẽtẽ attinetꝯ: ꝙ diu quidem ſint in adoptiua familia extraneoꝝ numero habeãtur: vt eos neq̃ heredes inſtituere neq̃ exheredare neceſſe ſit. ¶ Cũ vero emãcipati fuerit ab adoptiuo patreꝰ tũc incipiunt in ea cauſa eſſe in qua futuri eſſent ſi a naturali patre emancipati fuiſſent. ¶ Circa iſtitutionẽ et exheredationem liberoꝝ nõ eſt hodie differentia in effectu: nec inꝯ maſculos et feminas et ceteros deſcẽdẽtes poſthumos vel iam natos ſuos vel emãcipatos. h. d. Areti. ¶ Sed hecꝫ quidẽ vetuſtasꝭ introducebatꝫ. Noſtra vero cõſtitutio ꝭ inter maſculos et feminas in hocᵐ iure nihil intereſſeⁿ exiſtimans: qꝛ vtraq̃ perſona in hominum ꝓcreatione ſimiliter nature officio ꝰ fungiꝯ. Et lege ãtiqua ᑫ. xij. tabularum omnes ſimiliter ad ſucceſſionẽ ab in

b ¶ Sed hec. ſ. ſupꝛadicta. a ꝓncipio ti. vſq̃ ad .§. emancipatos.

.§. penulti. in fine.

i ¶ Vetuſtas. id ẽ media iuris ꝓudẽtia: vt ſtatim ſeq̃ꝫ

k ¶ Introducebat. ſ. differẽtiã ſexus et gradus ꝛ modi exheredationis: vt. §. eo. §. j. et §. poſthu. ꝛ §. ſz feminini. non aũt dicit õ hiſ q̃ poſtea vſq̃ mõ dicta ſũt a §. illo emãcipatos.

l ¶ Conſtitutio. C. de ꝓe. vel exhere. l. maxim.

m ¶ In hocali as enim multe dr̃ñtie ſũt: vt. ff. de ſtatu homi. i multſ.

n ¶ Nichil intereſſe. i aut. qui. mõis na. effi. ſui. §. non autem.

o ¶ Quia ꝓma ratio.

p ¶ Officio. ſ. ti officio vna ei idiget altera ad ꝓcreatõnẽ ſoboꝝ. hec eſt ꝓma rõ legis. xij. tabu. vt. C. de legi. heꝛ. l. lege. xij. tabu.

q ¶ Lege ãtiq̃ argumẽtatur ex iure antiq̃ ſic. ſ. qui ma.

possunt·§·pe.ꝛ hec est scda ratio.

a ¶ Videntur.s.dãdo filie bono.pos.cõtrata bul.in totũ lz nõ possit dicere nullũ.vt suus: vt.C.õ li. pze. l.maximũ:ubi. Et si preteri tus ꝛc. et hec est tertia rõ.

b ¶ Simplex. ad differenti am ãtique di stinctionis:vt ff.e.§.j.

c ¶ Per virilẽ sexũ.Quid de descendẽtib⁹ per femininũ sexũ?Rñ.Ad mittuntur.sed cum diminu tõe tertie par tis:vt.j. de he re. que ab ite sta.§. diut. et C. de col. bo. L.illam.

d ¶ Habeant. quo ad com modũ diuer so tñ iure.naz suus preteri tus ꝛ dicit nul lũ ꝛ ẜta. hz si non vult dice re nullũ qñ p terit⁹ est:lz e mãcipat⁹ tñ hz ẜtab.vt.C. õ libe.p.maxi mũ.§.sãcim⁹ itaqꝫ ꝛc. et. ff. õ lega. pze. is q. Si aũt ex heredent hñt ãrelã oẽs: vt ff.de ẜtabu. l. nõ putauit·§. ñ quis: et de offi.tes.l.papi.

e ¶ Postea na ti sũt.q exhes tes.

testato vocabantur: qõ et pretores post ea secuti esse videntur⁹:ꝛ ideo simplex[b] ac simile ius et in filijs et i filiabus ꝛ in ceteris descendenti bus per virilem[c] sex um personis non so lum iam natis:sed etiã posthumis itro duxit vt omnes siue sui siue emancipati sint: vel heredes in stituantur vel nomi natim exheredẽtur: et eundem habeãt[d] effectũ circa testamẽ ta parẽtum suorum infirmanda:et bere ditatẽ auferendam: quem filij suiv[e]emã cipati habẽt:siue iã nati sint: siue adhuc ỽtero ꝓstituti:post ea[e] nati sint. ¶Circa adoptiuos autẽ fili os certam i duxim⁹ diuisionẽ:que i nra constitutiõe[f] quam super adoptiuos tu limus continetur.

¶ Preteritio miliꝫ tis i expedituõe testãꝫ tis si scit se habere li beros ꝓ exheredatione habetur:hoc. dicit. Areti. ¶ Sed si in expeditione occupat⁹[g] miles testamentum faciat:et liberos suos iam natos vel posthumos nominatim nõ exhe redauerit:sed silẽtio preterierit:nõ ignorans[h] an habeat liberos: silentiũ eius ꝓ exheredatiõe nominatum facta[i] vale re cõstitutionib⁹ ꝓn cipum cautum est.

¶ Preteritio matꝛna vel ꝙ mfnã lineã ascẽdentiũ habet ꝓ exheredatione.hoc dicit.Areti. ¶ Mater[k] vel auus maternus necesse non ha bent liberos suos aut heredes istituere aut exheredare:sz possunt eos silentio omittere. Nam silẽtium matris aut aui materni et ceterorũ ꝙ matrem ascenden tiũ tantũ facit quan tũ exheredatio patris. Neqꝫenim matri filium filiam ve: neqꝫ auo matꝛno nepotem neptem ve ex filia:si eum eam ve heredem nõ instituat exheredare neces

f ¶ Cõstitutione.C.de adop.l.cũ in adoptiuis.ꝛ recitatur.ã.de adop·§·sed hodie.

g ¶ Occupat⁹. Quid si non est in expediꝫ tiõe? Respõ ius commũe obtinet. vt. ã. de testa. militari·§·illis.

b ¶ Ignorans si enim ignoꝫ rat non valet testamentum vt.C.de testa. men.mlli.l. siꝫ cut certi iuris nisi fuerit eiusꝫ animi: vt si filium haberet esset exheres vt.ff. de testa. militari.l. qui iure militari.

i ¶ Facta. iõ qꝫ querela in officiosi testaꝫ menti agitur: sed hoc cum miles est paꝫ terfamili. naz tunc non poꝫ test habere locum castren. pec.si enim esꝫ set filiusfamil. non haberet locũ ꝗrela: vt C.de inoffi.teꝫ stamen. l. fiꝫ na.§.fi.

k ¶ Mater. idem intelliꝫ go in silentio liberorum ad maternam liꝫ neam: vt. C. de inoffi. teꝫ stamen.l.cum filium.

a De iure ciuili. q̃ nō hz eos in ptāte. vt .ff. de here. q̃. et differ. .ff. ceteri.

b Edicto. quo emācipati vocant: vt. .s. e. .ff. emancipatos: quia eos non potest emancipare. vñ cōtra tabu. locū nō habet: vt hic et ff. de ꝓtabu. illud .ff. ad testamenta.

c Eis. s. ōscēdentibus pl̄ineā femininā datur tamen et alijs et his maxime: vt. C de inoffi. te. l. filiam.

d Paulo p⁹. vt. .ff. de inoffi. test. p totum.

e Instituendis. i. qui possunt istitui: vt .ff. e. vsq; ad .ff. si plures. t .ff. fina. Item et qualiter debeant instituí: vt .ff. e. .ff. si plures vsq; ad .ff. finalem.

De heredibus instituendis. Continuatō ptīuatō

Quoniam duplex est ius ciuile: scriptum et non scriptum: ideo ponit diuisionem iuris ciuilis. Secundo ponit diuisionem iuris scripti. Tertio ponit diuisionem iuris non scripti. Quarto ponit diuisionem iuris scripti. Quinto ponit diuisionem portionis hereditatis et de effectu ipsius. Sexto de institutione sub cōdictione. Septimo q̃ etiam ignotus testatori pōt heres institui. scōa ibi Propōs aūt. tertia ibi. Alien⁹ fu⁹. q̃rta ibi

Diuisio

Heredes. Totus iste tit. diuidit i vij. partes. Prio pōit regulā generalem q̃ nō solū liberi sed etiā serui: t nō tm̄ ꝓpij sed etiā alieni pñt heredes istitui. Secūdo declarat q̃r ꝓpr⁹ suus pōt institui. et quis dicat ꝓprius seruus. Tertio q̃s dicat alienus t quō pōt institui. Quarto q̃ nō tm̄ vn⁹ sed etiam plures possunt heredes institui.

Heredes instituere ꝓmissum est

se est: siue de iure ciuili q̃ram⁹: siue de edicto ꝓtor̄ quo prętor ꝓterit̄ liber̄ contra tabulas bonorū possessionez ꝓmittit Sz aliō eis admini culū seruat: qō paulo post vobis manifestum fiet.

De heredib⁹ instituēdis. Liber homo vl̄ seruus ꝓprius vel alienus potest heres institui sine mentione libertatis. Et etiā intelligitur ꝓpriꝰ i quo quis habet nudam ꝓprietatē. h. d. Are.

tam liberos homines q̃ seruos: t tam ꝓprios q̃ alienos.

Proprios aūt olim quidem secundum plurium sententias non aliter q̃ cum libertate recte istitue relicebat. hodie ꝙ etiam sine libertate ex nostra ꝓstitutōe heredes eos istituere ꝓmissuz ē. Quod non per innouationem induximus: sed quoniaz equius erat et atilicino placuisse paulus suis libris quos tā ad massurium sabinum q̃ ad plaucū scripsit: refert. Propriꝰ autem seruus etiam is intelligitur i quo nu

f Heredes instituere. q. d. dños intus in bonis suis facere. nam heres. id ē dñs: vt .ff. de here. qua. et diffe. .ff. fi. Item dixi intus: q̃ ita subintrat heres in dominium reruz defuncti ac si eadem persona esset: vt in auten. de iure iur. a mo .ff. j. colla. v. et. ff. q̃. ex cau. ma. l. cū miles.

g Permis

h Proprios. s. seruos.

i Alienos. sic. ff. eo. non minus.

k Constitutione. vt. C. de ne. ser. he. insti. l. quidam

l Eos. s. proprios seruos.

m Nō per innouationem. q. d. nō induximꝰ ꝙ de nouo: sed apud ātiq̃s hoc idē dixerat. Atilicinus: vt subiicit. Sed ꝛ supra ex quica. ma. pos. .ff. idē iuris ibi. Noua humanitatis ꝛc. Sol. iste Justinianꝰ non inuenit: iz rationē reddit. Cū non est verisimile ꝛc. vt ibi vel aliter Atilicino placuit t Paulo: iz in legis necessitatem non deduxerunt. sic t

supra de testa. §. sed neq; heres. Justinian⁹ vero i legis necessitatē iduxit: vt ex ipa institutione liber esse videat. Item nūquid corrigitur qđ alias dicit. scilicet q; pure ist̄itur & sub cōdictione liber: qz expectat pdictiōis euēt⁹: vt. ff. e. l. seruus. §. j. & l. quotiēs. §. fi. et. l. q̄ filio. §. j. Respō. nō. qz istud locū habet quod ℞ dicitur quādo libertas nec est data expresse nec fuit retardata: at ibi expresse fuit retardata.

a ¶ Rudā proprietatē vt iste liber et heres necessarij sit: vt. §. eo. j. Rñ. sed tñ vsufructuarij pinde vtetur ac si esset seruus adhuc. vt. C. cōmunia ℞ ma. l. j. §. sinautē proprietarius.

b ¶ Cōstitutione. scilz greca quā nō habemus.

c ¶ Cuius scilicet constitutionis.

d ¶ Verba hec sunt que sequūtur.

e ¶ Maculatū. i. accusatū. nā alꝫ est in lra accusatū: vbi ℞ verbo ad verbū sūt ista que ℞ dicūtur: vt. ff. e. his ℞bis. §. iterdum. sil'is expositio dicit in li. sapiētie de Joseph. Maculauerūt me impij. Et alibi in diuina scriptura Mēdaces oñdit qui maculauerūt eū. i. accusauerunt eum.

f ¶ Manumissū. s. videri. vt postea subijcit. & dic manumissū simplicit nō institutū et ex ℞ infert qđ sequit: q; nec cū institutiōe fieri pōt liber vt subijcit: quare sequitur & cē.

g ¶ Postulata. i. accusata ex eodē adulterio cū seruo. pprio cōmisso pro q̄ grauiter punit vterq; vt. C. de mu. q̄ ser. p. se immis. l. j. i pn.

dam proprietatem[a] testator habet: alio vsumfructum habēte. ¶ Seruus accusatus de crimine adulterij commissi cū domina sua non potest ante sententiam manumitti: nec ab ea heres instituī. h. dicit. Areti. ¶ Est autem casus in quo nec cū libertate vtiliter seruus a domina heres instituitur: vt constitutione[b] diuoruz seueri et antonini cauetur. cui⁹[c] verba hec[d] sunt. Seruū adulterio maculatum[e] non iure testamento manumissū[f] ante sententiā ab ea muliere videri q̄ rea fuerat eiusdē criminis postulata[g] ratio nis est. Quare sequitur vt in eundē a domina collata heredis ist̄itutio nulli⁹ mouenti habeatur[h]

¶ Seruus i quo q̄s habet vsumfructum dicit alien⁹. Et ideo ist̄itutus cum libertate ab vsufructuario nō psequit libertatē ipsā. h. d. Areti.

¶ Alienus seruus etiam is intelligitur in quo vsumfructuz testator[i] habet.

Quid si cū extraneo cōmisit adulteriū? Rñ. nec tūc manumittit vsq; ad. lx. dies: vt. C. de adul. l. iij. & ff. de adulte. si postulauerit. §. iubet. Item quid si adulteriū tale pmisit non tñ accusat adhuc? Rñ. bene pōt manumittere. sed in crimine lese maiestatis est speciale: vt p⁹ cōmissum crimē tale nō possit manumittere vel testari. vt. C. ad. l. iuliam ma. l. fi. & ff. de do. l. post pactū. & l. donationes. §. fi.

b ¶ Nulli⁹ momenti habeat qz si valeret ist̄itutio valez libertas. vt. §. eo. j. rñ. et. §. q̄ ma. nō pos. §. j & ita nō argu. q; vbi aliq̄d p̄hibet fieri directo: sil'r et p obliquū phibet. sic. ff. de p di. ist̄i. q̄ sub cō dictōe. §. si q̄s Item ar. q; cassato pncipali cassat q̄cq̄d sequit ex eo vel ex his. vt. C. de le. & consti. l. non dubium.

i ¶ Testator. & iō nō pōt eū cū libertate ist̄ituere: vt. ff. eo. si alienū in pn. Sed ptradicit ad hūc. §. ff. de bo. au. iu. pos. l. i vēditiōe. Sz certe quo ad alia est loco dūi nō quo ad hoc vt possit fieri liber. sed cū alias manumissus esset a fructuario simplr sine ist̄itutiōe erit tanq; liber: q̄diu duratur⁹ erat vsusfructus vt. C. cōta de ma. l. j. §. si aūt fructuarij⁹. nunq̄d & ℞ erit tāq; liber: lz vere liber nō sit? Rñ. non: qz ex morte testatoris ptinus erat futurus quasi liber si valeret hoc qđ ageret: vt. §. de her. qua. & diffe. in prin. Item & tūc erat vsusfructus pdēdus: vt. §. de vsufruc. §. finitur. vnde sic esset quasi liber donec duraret vsusfru. qz nihil duraret post mortem testan

tis: nihil valet talis institutio: vt sit liber: sed dño suo hereditatē querit. vt. ℔. eo. §. alien⁹. Sed quid si erat vsusfruct⁹ repetit⁹ in pso-na primi heredis: vel etiā vlteri⁹ qō pōt. vt. ff. qui. mo. vsusfruc. amit. l. repeti. in ꝑn. ℟ñ. tunc erit quasi liber toto illo tempe vt in dicta. l. cōia ō ma. l. ℔. §. sinautē fructuari⁹.

a ¶ In eadem causa. i. seruus eiusdē dñi. io. vt. ff. si ex noxa. ca. aga. l. ℔. §. ꝑmo.

b ¶ Liber. nisi aliqua lex impediat libertatem. vt. ff. eo. l. si nō lex. vl' cōdictio. vt. ff. e. quotiēs. §. fi. vel qz ex lege peruenit ad libertatē. vt. ff. e. l. testamēto. ℔m Jo. Item fit liber a sententiā: nisi institut⁹ fuerit ita: cū qs mihi heres erit sticho liber z heres esto. nam tunc a cohere de accipit libertatem. vt. ff. de acquirē. here. l. ex parte. Item z ignorans fit heres z liber. vt. ff. si cer. pe. l. eius qui.

¶ Seruus a domino istitutus fit liber et heres necessarius nisi i vita testatoris fuerit manumissus aut ab eo alienatus h. d. Are. ¶ Seru⁹ autez a dño suo heres institut⁹: si q̄dez in eadem causa⁹ mā serit fit ex testamento liber⁹ hereſcz eine cessari⁹. Si ℣o a viuo testatore manumissus fuerit: suo arbitrio adire hereditatem potest: qz non fit heres necessari⁹: cū vtruncz⁹ ex dñi testamēto nō ꝓsequit. q̄ si alienatus fuerit iussum noui dñi adire hereditatē debet: z ea ratione per eum dñs fit heres. nam ipse alienat⁹ nec liber⁹ necz heres esse pōt: etiam si cuz libertate heres institutus fuerit: destitisse ei a libertatis datione videtur dominus q̄ eū alienauit.⁹

¶ Seruus alienus heres istitutus querit dño suo hereditatem: si iussu suo hereditatē adit. Si ℣o fuerit alteri alienatus debz iussu noui domini adire. Si vero ātecz adeat fuerit manumissus potest suo arbitrio adire. h dicit. Aretinus.

¶ Alienus⁹ quocz seruus heres istitutus si in eadem causa durauerit iussu⁹ dñi eius adire hereditatē debet. Si vero alienat⁹ fuerit ab eo: aut viuo testatore aut post mortem⁹ eius: ātecz adeat debet iussu noui domini⁹ adire At si manumissus ē viuo testatore potest habere effectū vt hic. sed aliud in legatis que adimuntur hoc ipo q̄ alienantur serui. vt. ff. de adi. leg. l. seruo cuz libertate. z est ratio: quia in legato spectatur dies quo cedit: an sit manumissus. vt. ff. quādo dī. le-ce. si post. §. si cum.

c ¶ Utrūcz. i. hereditatē et libertatem. nam vt liber sit z heres necessarius. hec duo consequi debet ex testamento dñi. vt. ℔. de here. qua. z dīffe. §. j.

d ¶ Necz liber. directa enim libertas in suo alieno nō potest habere locuz. sed institutio

e ¶ Alienauit scilicet alicui habenti factionem testamēti: vt. ff. e. l. suū meū in fi. ℔. rñ. z hoc nisi redimatur ab eodē testatore qui eū instituit: et postea euz alienauit: tūc enī reuiuiscit libtas. vt. ff. de ma. test. l. verum. et. ff. e. quotiens. §. fi. z. l. si nō lex. z. l. antepenulti.

f ¶ Alien⁹ qui sic institui pōt cū liber erit p⁹ us nō vt. ff. de condi. instit seruus alienus. z l. quia.

g ¶ Jussu precedente additionē. vt. ff. de acqui. here. l. si qs mihi bona. §. iussuz. et ita domino q̄rit. alias si seruus nolit adire q̄ pōt esse etiam domino iubente non querit. vt. C. e. l. cum proponas.

b ¶ Post mortem ei⁹. etiā post iussum ei⁹ antecz tū adiret. vt. ff. de acq. here. antisti⁹. §. j.

i ¶ Noui dñi. hoc est enim in hereditate. vt illi acquiratur qui tpe additionis est dominus vel sibi si liber est tūc. ſz in legato spectа

tur dies cessiōis: vt si tpe mortis legātis sit meus licet alienē: tamen mihi debeā legatū vt.ff.quādo dī.le.ce.l.si post.§.ij.

a ¶ Suo arbitrio. sic.ē.eo.§.si vero.

b ¶ Post dñi mortē. verba legis sūt oīa: z fm hoc planū est.

vel testatoris qz sic dicat. instituo fuū heredē p⁹ mortē dñi: z pbatur hec lectio secūda. ff.e.q filio.j. Rñi. nec ob. q videat i diē hec institutio. vt j.eo.§. heres: qz icert⁹ ē dies mortis: vt. ff. ō cōdi. z ōmōstra. l.j. vnde valet z.ff.e.l. in tps. in princi.

c ¶ Testamenti factio. s. passiue nō actiue vt.j. ō here.q. z diffe.§. testamēti. et iussio heredum spectaā si mō cuz defuncto fuit: licet cū herede istituto nō sit testamenti factio vt.ff.e.si q⁹ uus hereditarius.

d ¶ Nondum. bene dico seruū hereditarium posse instituī: qz non est nullius: sed alicuius. s. hereditatis que vicez defūcti obtinet.

e ¶ Defuncti. z est forte ratio: quia defunct⁹ est certus qui fuerit: sed non sic de herede: quia z si certus sit institutus: poterit esse q non adeat hereditatē: quia potest desistere multi de causis: vt j. qui mo. test. infir. §. posterioze. z facit ad hunc. §. j. de sti. ser. in princi. z.ff. de acquiren. re. do. l. in eo. in fi. et lege sequenti.

f ¶ Eius qui in vtero est. cuz pro nato sit habendus quo ad cōmodū. vt.ff. de statu. ho. l. q in vtero. z.ff e.l. eius. §. j.

toze: vel mortuo: an teq̄ adeat: suo arbitrio[a] adire potest hereditatē. ¶ Seru⁹ alienus pōt īstitui etiam post mortē domini sui. Et etiā seru⁹ hereditarius vel ei⁹ qui est in vtero hoc. d. Are. ¶ Seruus autē alien⁹ post dñi mortē[b] recte heres īstituitur: quia et cū hereditarijs seruis ētestamenti factio[c]: Nōdum[d] enim adita hereditas psone vicem sustinet: non heredis futuri sz defuncti[e]. ¶ Cū etiam eius[f] qui in vtero est seru⁹ recte heres instituit. ¶ Seruus plurīū ab extraneo institut⁹ acq̄rit vnicuiq̄ pro parte dominica. h. d. Areti. ¶ Seruus aūt pluriū cū quibus[g] testamēti factio est ab[h] extraneo institutus heres: vnicuiq̄ dominorum cuius iussu[i] adierit p portione dominij acq̄rit hereditatē. ¶ Quis pōt z vnū z plures heredes facere. hoc dicit ¶ Et vnū hominez et plures vsq̄ in infinitum[k] quot q̄s heredes velit[l] facere licet. ¶ Hereditas p prie diuidit in. xij. vncias siue partes: quarū quelibet suo proprio nomine nū cupatur. Pōt tamē diuidi in pauciores vel in plures prout volūtas extiterit testatoris. h. d. Aretinus.

¶ Hereditas plerū q̄[m] diuiditur in duodeciz vncias q̄[n] assis appellatione[o] cōtinentur. Habent enī

g ¶ Cū quib⁹. scilicet dñis.

h ¶ Ab extraneo. si vero ab altero ex dñis sit īstitut⁹ acquiritur ceteris socijs hereditas. qđ dic. vt.ff. p socio. l veruz. §. si seruo cōmuni.

i ¶ Jussu: dic q sufficit vna iussio. licz sint plures dñi. vt ff. ō acq̄. here. l. seruus duorum. z.l. in ac q̄rēdis.

k ¶ In infinitū. quid ergo si īstituam oēs homīes q̄cunq̄ sunt in mundo? videt nullū esse: cū effectum hr̄e non possit. puto tamen valere vt hic. sed tamē nō poterit cōfirmari additiōe ppter nimiā difficultatem vel impossibilitatem. oēs homines mundi pūt sil' hr̄des īstitui.

l ¶ Velit. cum sua volūtas sit lex. vt in autē. de nup. §. disponat. col. iiij.

m ¶ Plerūq̄. iō dicit plerūq̄: qz q̄nq̄ in plures. vt. j. eo. §. si plures: quādoq̄ in paciores diuidit: vt j. eo. §. nō aūt.

n ¶ Que. s. vncie simul collecte.

o ¶ Appellatione. i. significatiōe.

declaratio ptiũ assis:

a ¶ He ptes.ſ. poſite in ꝯtitate differẽtes vl̃ dic melius he ptes:ſcilicet vncie.xij.ad partes redacte.eſt enim ad ſuperiora facienda relatio.

b ¶ Seſcũs.i.vncia ⁊ dimidia:vt.ff.de.inoffi. teſ.pap.ℌ.qñ ꝗrta.Sed ꝗre non poſuit nomẽ qđ vnciã ſignaret:rñ.qz pl̃a ſunt negocia ꝯ vocabula:vt.ff.đ p.ℵ. l.nam natura ¶Et nõ q ꝑmũ ⁊ ſcõm ⁊ tertium et ꝗrtũ nomẽ iterꝑtationẽ ſumit ex eo q quotam deſignat hereditatſ portionẽ. ſeſcũs enĩ dicitur ꝙſi ſemiuncia ⁊ vncia.⁊ ẽ tertia l̃ra eius ſ nõ.x. ſextãs. qz ſextã ptem ſignat.i.duas vncias. Quadrans qz ꝗrtã: ⁊ ita treſ vncias ſignat Triẽs qz ꝑtiãptẽ:⁊ ita ꝗttuor vncias ſignat Sequentia vero noĩa ethimologiaz hñt:ex eo q certũ nũerũ vncia ꝙ ſignãt.vñ enĩ quincũs nõ qz ꝙntã ptẽ hz: ſz qz ꝙnqz denotat vncias. Semis qz ſex:⁊ ſic de ſingulis p ordinẽ Jtẽ nota q nõ oẽs vncie ꝙ ſignãt p iſta noĩa ꝓtinẽt in aſſe:ſz hoc inuĩ videat:ſic enĩ ꝓtineret as.lxx viij. vncias ⁊ dimidiam. Jdeo aũt ponit has ptes. quia ꝙlibet põt in aſſe contineri.hac rõne ⁊ hõ dicit riſibilis: et actio legis aq̃lie penalis dicit.vt.ℌ.ad.l.aqui.ℌ.his verbis. Jtem nota iſta tria noĩa as pond9 li As tria bra idẽ ſignare. Jtẽ qñqz as ponit pro obſignifi- lo.vnde illud. Nonne duo paſſeres aſſe vecat. neũt. vñ verſus. As obolus pond9 as eſt poſ ☞ ſeſſio tota.i.hereditas:vt hic.ſed ⁊ põd9 large dicitur omne qđ eſt in ſtatera poſitũ: ſed hic ſtricte accipit pro pondere.xij. vnciaruz

he partes[a] propria nomina ab vncia vſq ad aſſem: vtputa hec ſeſcuns[b]:ſextãs[c] quadrans[d]:triens[e]: quincuns[f]:ſemis[g]: ſeptuns[h]:bes[i]:dodrans[k] dextans[l]:deuns[m]:as[n]. Non aũt vtiq ſemper duodecĩ vncias eſſe oportet.nam tot vncie aſſem efficiũt quot teſtatoꝛ voluerit. ¶Et ſi vnum tantum ꝙs ex ſemiſſe(verbi gratia)heredem ſcripſerit:totus[o] as i ſemiſſe erit. Neq enĩ idẽ ex parte teſtatus: et ex parte inteſtat9 decedere[p] põt. niſi ſit miles[q]:cui9 ſola volũtas in teſtãdo ſpectatur. ¶Et ecõtrario põt ꝙs in quantaſcunq[r] voluerit plurimas vncias ſuam hereditatẽ diuidere ¶Qui plures vult heredes inſtituere diſpariter neceſſitatem habet per partes hereditatis diſtribuere:ſi nõ vult eq̃lit eſſe heredes. ꝙbuſdã tamẽ inſtitutis in ptibus ꝙſine partib9 inſtitutus eſt habebit reliquũ heredi= vnde dipondiũ ꝙſi duplex pondiũ.ſ.xxiij. vnciarũ. vt.ℌ.eo.ℌ.ſi plures.⁊ facit ad hunc ℌ.ffeo.ſeruum meum.ℌ.ſi.

c ¶ Sextans.i.due vncie.q.ſexta pars aſſis.

d ¶ Quadrãs.i.iij. vncie.q.ꝗrta ps aſſis.

e ¶ Triẽs.i.iiij vncie.q.tertia pars aſſis.

f ¶ Quicũs.id eſt.v.vncie.

g ¶ Semis.id eſt ſex vncie.ſ. dimidiũ aſſis

h ¶ Septũs id eſt septẽ vncie

i ¶ Bes.i.viij. vt olim des q ſi dẽpto triẽte

k ¶ Dodrãs.i. nouẽ.q.dẽpto quadrãte.

l ¶ Dextãs.id eſt decẽ.q.dẽpto ſextante.

m ¶ Deuns.id eſt vndecim.q dempta vncia

n ¶ As.i.xij.

o ¶ Totus as. nã in totũ ꝑſumit inſtituiſſe defũct9 cũ alium nõ inſtituit:vt hic.⁊.ff.e.l.in fdũ.ℌ.j. Jdẽ ꝙq ꝑſumit i milite:vt.C.đ teſt.mili.l.iij.ℌ.ℍ ergo. niſi qđ ℍ ſeq̃t nõ ad ſupius pxi.rñ.ſz ad ℍ qđ ſequit refert.ſ.neq enĩ ⁊c. Sed ſi miles fecit teſtm in caſtrenſib9: põt decedere inteſtatus in paganicis.vt.C.de teſt.mi.l.ij.

p ¶ Jnteſtat9 decedere.ĩmo vr̃ q ſic.vt.ff.de inof.teſt.l.nã ⁊ ſi parẽtib9.ℌ.pe.⁊ fi.q̃ eſt ℌ. ſz ℍ eſt vex ab iiitio:ſz ex poſtfacto põt.vt.C.đ inof.te.l.cũ duob9. ¶Et no.ℍ idẽ iuris nõ eſſe in pte quo ad ptẽ qđ eſt in toto quo ad totũ: vt.ff.fami.her.l.in hoc iudicio.ar.ℌ.ff.de pactis.l.iuregentiũ.ℌ.adeo et.ℌ.ſe. et facit ad hunc.ℌ.ff.de re.iu.l.in teſtamentis.

q ¶ Niſi ſit miles.nã miles bñ poteſt ꝑ parte teſtatus decedere: ꝑ parte inteſtatus:vt C.de teſ.mili.l.ij.

r ¶ Quãtaſcunq.i.quotcũq.et facit.ff.e.l.in

terdū. ℌ. pfa. t. l. se. vsq; ad. l. ex facto.

a ¶ Distributō l. assignatio p tiū. quā ptē ve lit testator qm libet habere.

b ¶ Ex eqs pti b⁹. facit. ff. e. l. quotiēs. ℌ. he redes.

c ¶ Heres sit. eadē est ratio in dipōdio: vt ff. eo. sabinus et. ℌ. e. ℌ. Et si plures. Itē ē hoc verū si te stator nō igno rat: vt. ff. eo. q̄ loco. ℌ. j. que est contra.

d ¶ In dimidi am ptē aliter enim si asse expleto scp̄s sit ex reliqua pte hēs esto. tūc enī cū nichil reliquū sit ex nulla pte he res institutus ē: vt. ff. e. l. itē qđ sabinus. ℌ. sed si asse.

e ¶ Vocantur .i. illi qui erant instituti in to ta hereditate ptib⁹ exp̄ssis.

f ¶ Oēs. qui e rant instituti si ne partibus.

g ¶ Hec interē hoc refertur. non ad proxi. casum: sed ad superiorem. s. qñ ps vacat i dē tñ in scō

tatis siue sit vnus si ue plures. Si vero totus as fuerit p te statorē distribut⁹: q̄ sine pte est institut⁹ habet semissem toti us hereditat⁊. h. d. Are. ¶ Si plures i stituantur heredes: ita demū in hoc ca su partium distribu tio[a] necessaria est: si nolit testator eos ex equis[b] partibus he redes eē. Satis enī constat nullis parti bus nominatis: ex equis ptib⁹ eos he redes esse. Partib⁹ aūt in quorundā p sonis exp̄ssis si q̄s alius sine parte no minat⁹ erit: siq̄dem aliqua ps assis de erit: ex ea pte heres[c] sit. ¶ Et si plures si ne pte scpti sūt: oēs i eādem partē cōcur rūt. Si vero tot⁹ as ꝑplet⁹ sit: in dimidi am[d] partē vocant[e]: ꝛ illevel illi oēs[f] i alte rā dimidiā. Nec[g] interē prim⁹ an medi⁹ an nouissim⁹ sine p te heres script⁹ sit. ea enī ps data itelli git q̄ vacat. ¶ Pars hereditat⁊ p testato rē nō distributa ac crescit heredib⁹ pro portionib⁹ hereditarijs Idē ecōtra si testator pl⁹ attribuit q̄ sit in hereditate: tūc cuilibz hereduz decrescit ꝓ rata. h. d. Areti. ¶ Videam⁹[b] si ps aliq̄ vacet: nec tam quisq̄ sine p te sit heres institut⁹ q̄d iuris sit: veluti si tres ex quart⁊ ptib⁹ heredes scripti sūt. Et ꝓstat vacātez p tē singul⁹ tacite pro hereditaria pte ac cedere: et pinde ha beri ac si ex tertijs p tib⁹ heredes scripti eēnt Et ex diuerso si plures heredes scri pti i portionib⁹ sint tacite singulis ōcre scere: verbi gr̄a vt si q̄ttuor ex q̄tijs pti bus heredes scripti sunt perinde habeā tur ac si vnusquisq̄ ex quarta parte scri ptus heres fuisset.

¶ Si plures vncie q̄. xij. sint distribu te et alius sit institu t⁹ sine pte transit ad dipondiuz. h. dicit. Are. ¶ Et si plures vncie q̄. xij. distri bute sūt: is qui sine parte institut⁹ est: qđ dipondio[i] deest ha bebit. Idq̄[k] erit si

sed nō haberz locū rō q̄ red dit. Ea ei. ꝛc. vel dic quo ad proxi. ꝛ statiz cū sic fit insti tutio intelligi tur ps vacare ꝛ facit ad hoc ff. eo. l. quo lo co. j. Rñ.

b ¶ Videam⁹. vt. ff. e. l. inter dū. ℌ. paterfa. vsq; infi. l.

i ¶ Dipondio. dipōdiū dicit aūt dipō diū pōdus si ue hereditas i xij. vncias diuisa sic enī pondus dicit Pōd⁹. ea que in .xij. diuidit ꝛ tripō Tripō dium quod in dium. xxxvj. et q̄dri Quadri pondiū quod pōdiuz. in. xlviij. et sic de singulis.

k ¶ Idq̄ erit i. qđ diximus si quis expleto asse fuit in stitut⁹ heres i dimidiā voca tur: vel nō ex pleto asse i va cantē ptē vo cat. vt. ℌ. eo. ℌ. ptib⁹ aūt. vel transcēdētez i vacantez vsq; ad dipōdium vt. ℌ. prī. rñ. Idez ē et si di pondiū sit ex pletū. ſz ꝓtra. ff. e. itē sabin⁹ i fi. l. vbi dicit expleto dipō dio instituruz

non habere partē vacantē vsq; ad tripōdiū ſz certe imo dic̄ q; ſic ſi recte illa lr̄a itelligit et ita p;cordat. Jtē videt: p;tra. ff. e. l. ex vncijs vj. ſz certe illa ē p;cordātia ſi recte ibi fiat p;putatio vnciarum. Sed magis videt ꝺ C. de le. l. cum queſtio vbi dicit nō fieri trāſitū ad dipondiū vel tripōdiū: ſz tm̄ videtur adimi p;imo q̄tū p;fert ſcō. Sz diſtingue: aut voluit teſtato; ex cedere aſſem vel dipōdiū: qō pōt: vt. ꝺ. e. ℈. non aūt. r ita ꝫ intelligit aut noluit: et tūc habeat locū lex ꝺ;ria. itē et tūc q̄n dubiū eſt ſil' locuz habeat. l. cuz q̄ſtio. que eſt ꝺ. Alij dicūt hāc cor;rigi per illam.

a ¶ Reuocantur hereditas ei nō ſō augetur q; plures diuiditur vncias: ſicut r li b;a: ſz per ſolidum vel aliū numerū diuidatur r ideo quotā partē q̄s debet hr̄e in dipōdio. totā pōt p tē hr̄e de aſſe: vt hic: r. ff. e. ex vncijs.

b ¶ Ex certo tpe. ſz in dic̄ incertum quis poteſt inſtitui heres puta cū ipſe poterit capere ex teſtamento. vel cum ipſe morietur: vl' cum titius morietur: vt. ff. e. l. in tempus et l. qui filio. j. rñ. r. ff. de li. et poſthu. filius a patre. j. rñ. et. C. e. l. extraneum. Miles autem poteſt etiam extraneū ex certo tempore, vl' in certum tempus inſtituere: vt. ff. de mili. teſta. l. miles. et facit ad hunc ℈. ff. e. hereditas. ar. tamen eſt contra. ff. de regu. iur. act9 dipondi9 expletus ſit: que omnes partes ad aſſem poſtea reuocant' q̄uis ſint pluriū vnciarum.

¶ Heres pōt inſtitui pure et ſub cōdictione: nō aūt ex certo tēpore vel ad certum tēpus. Si tā ſic inſtituat valet inſtitutio tanq̄ pura vitiata tali adiectiōe. h. d. Arc. ¶ Heres et pure et ſub condictiōe inſtitui pōt ex b certo tpe aut ad certum tēpus non pōt: veluti poſt quinquēnium q̄ moriar: vel ex kl̄is illis: vel vſq; ad kl̄as illas heres eſto. deniq; diē adiectū haberi p ſupuacuo placet: r pinde eē ac ſi pure heres inſtitut9 eſſz. ¶ Cōdictio impoſſibilis in vltimis volūtatib9 nō viciat. h. d. Arc.

¶ Impoſſibilis c cōdictio in inſtitutiōi b9 et legatj necnō in fideicōmiſſis: et libertatibus p;o non ſcripta' habetur.

¶ Ad veritatem copulatiue requiritur implemētum vtriuſq;. Ad veritatē vero alternatiue ſufficit verificatio alterius h. d. Arc. ¶ Si plures condictiones in inſtitutionib9 aſcripte ſunt: ſiquidē cōiunctim: vt puta ſi illud et illud factū fuerit: ſi celuz digito citer. tetigeris heres eſto: vt. j. ꝺ inuti. ſtipu. ℈. ſi impoſſibilis. Jtē ꝺ iure: vt ſi patrē ab hoſtib9 nō redemeris vl' ſilis. naz hoc facere nos nō poſſe p;eſumit ius. vt. ff. de condi. inſti. l. condictiones: et. l. filius et in his duabus habet locū iſte ℈. ipoſſibilis. Jtē de facto vt ſi mō tē aureum dederis heres eſto. et hoc caſu nō valet inſtitutio vel libertas: cum nec anim9 vāḍi fuerit iuris p;ſumptiōe: vt ff. de ſtatu li. l. cum heres ℈. j. Jtem eſt quedam quarta impoſſibilitas p;opter perplexitatem que viciat: vt. ff. de condi. inſti. ſi titius. que. l. eſt huic contra. ſed certe hic de impoſſibilitate nature dicit: vt infra de inuti. ſti. ℈. ſi impoſſibilis. Sed certe idem videtur in p;imis duabus q; vicietur iſtitutio vt. j. de le. ℈. fina. qui eſt contra. ſed ſolue vt ibi. Jtem facit. ff. de le. j. ſi michi. ℈. j. et. ff. de condi. inſtitu. l. j.

c ¶ Impoſſibilis. p;dictio trib9 modis pōt di ci cōdictio im viciet poſſibilis. vel poſſi de natura: vt q̄ru ſi celuz digito citer. tetigeris heres eſto: vt. j. ꝺ inuti. ſtipu. ℈. ſi impoſſibilis. Jtē ꝺ iure: vt ſi patrē ab hoſtib9 nō redemeris vl' ſilis. naz hoc facere nos nō poſſe p;eſumit ius. vt. ff. de condi. inſti. l. condictiones: et. l. filius et in his duabus habet locū iſte ℈. ipoſſibilis. Jtē de facto vt ſi mō tē aureum dederis heres eſto. et hoc caſu nō valet inſtitutio vel libertas: cum nec anim9 vāḍi fuerit iuris p;ſumptiōe: vt ff. de ſtatu li. l. cum heres ℈. j. Jtem eſt quedam quarta impoſſibilitas p;opter perplexitatem que viciat: vt. ff. de condi. inſti. ſi titius. que. l. eſt huic contra. ſed certe hic de impoſſibilitate nature dicit: vt infra de inuti. ſti. ℈. ſi impoſſibilis. Sed certe idem videtur in p;imis duabus q; vicietur iſtitutio vt. j. de le. ℈. fina. qui eſt contra. ſed ſolue vt ibi. Jtem facit. ff. de le. j. ſi michi. ℈. j. et. ff. de condi. inſtitu. l. j.

d ¶ P;o nō ſcripta. Sed cur ſecus in cōtractibus vbi viciat cōtractum impoſſibilitas vt. j. de inuti. ſtipu. ℈. ſi impoſſi. r. ff. de ac. et

obli.l.non solum:¶Rñ.hoc solum est fauore vtilitatis vluontatis.

a ¶ Parendũ ẽ.si sit potestatiua: vt hec: si decẽ dederi vel mixta:vt si iueris romã:vt ff.eodez .l. seruus.§.puto gñaliter.si aũt casualis: et tũc sufficit primã existere:vt. ff. de cõdi istitu. l.si plures istitutiones.

b ¶ Si sepati. id est sub diuisiõ ctiua ptiũctiõe ldẽi legato ꝑ uak qõ ꝫ istitutiõe ꝺr. Sz si in diuersis partibꝰ testamẽti inserant nouissime debet obtemperari. sed in libertate directa cuilibz obtemperari sufficit: vt. ff. de condi.z demõstra.sub diuersis.in fideicõmissaria nouissime:vt de cõdi.et demõ. p fideicõ. z. l.qõ traditũ.ꝫz Jo.z facit ad hũc .§.ff.de verbo.oblig.si ita quis stipuletur.

c ¶ Fratris filios. vel etiam suos seruos vel quẽcunqz alium.vt.C.e.l.extraneum.

d ¶ Peregrinantes.alias pegrinatos puta qz visitant limina sctõ iacobi vel sancti petri:aliud si esset peregrinus.i. deportatus: tunc enim institui nõ põt:vt.C.eodẽ.l.j. que est hui contra.ff.eo.l.sed si in cõdictione.§. solemus. Jtem sunt et alij qui non ptiũ tui heredes vel habere cõmodum ex testamẽto quos notaui.j.de lega.§.legari.

ptiũatõ ¶ De vulgari substitutione. ¶ Supra dictum est de institutionibus primis vt supra eo.titu.j.nunc de secundis:que substitutiones dicuntur siue primo gradu fiãt vel alio vt.j.eo.in prin.et qz vulgaris est magis cõmunis:quia et a quolibet z cuilibet fieri potest ideo de ea vulgari ꝓmittit.Ac.

erit:omnibus parẽdũ est.si separatiꝰ veluti si illõ aut illõ factũ erit:cuilibz cõdictiõi obtẽperare satis est. ¶Etiã penitus ignotus et quẽ testator nunqz vidit põt heres institui.h.d. Aretinus.

¶Si quos nunqz testator vidit heredes instituí possũt: veluti si fratris filios ‘peregrinantes’ ignorãs q essent heredes istituerit.ignorantia enim testantis inutilẽ institutionẽ non facit.

De vulgari substitutiõe. ¶Potest quis plures gradus heredũ facere: et in subsidiũ substituere seruũ necessarium heredẽ.h.dicit. Aretinus.

¶Potest autem quis i testamento suo plures gradꝰ heredum facere. vt puta si ille heres nõ erit ille heres esto:z deinceps inqztũs[g] velit testator substituereꝰ. ¶ Et nouissimo[i] e ¶ Potest autem in testamento. Jn alia autem voluntate qz in testamento vt in codicillis: vl aliqua alia non fit scilicet huiusmodi substitutio:vt directo valeat sicut nec institutio fieri potest:vt infra de codicil.§.penul.z.C.de codi.l.hereditatem.fit tamen in codicill.ex certa scientia: vt per fideicommissũ saltẽ directo substitutꝰ per hec verba substituo admittatur: vt. ff. ad trebel .l. sceuola:¶Respondit nisi testator putaret se facere testamentum et facere codicillos nõ destinasset:licet posset:nam tunc substitutꝰ in his nec directo nec per fideicõ. admitteretur:lz posset:vt.C.de codi.l.fi.§.illud quoqz.et facit.ff.eo.l.potest.

f ¶ Gradus.ad similitudinẽ enim graduum sic dicuntur qui faciunt scalas.sic et dicitur gradus consanguinitatis: vt.ff.de gradi.l. iurisconsultus.§.gradus.

g ¶ Jnqztum.i.in quot.

h ¶ Substituere.scilicet potest.

i ¶ Nouissimo.id est vltimo.sic.ẽ.de suspec.

Diuisio

tu. ℌ nouissīe. Sz nūq̄d ī alio nisi i vltīo fieri pōt: ℜñ. nō. cū ei ipe ſu⁹ oīno eē heres ppellat: vt ℏ subjcit: ꝛ ℑ. ō here. qua. ꝛ dif. ℌ. j. patet aliū q̄ esset ei substitut⁹ nō admitti: vt. C. e. l. post aditam.

a ¶ Vl' p saltē.

b ¶ Vel vn⁹. ſ. substituī pōt ī locū plurium

c ¶ Inuicē. sic ℑ. tī. j. ℌ. substituit et p talia verba fit substitutio ppēdiosa.

d ¶ Ipsi. ſ. pñt substituī.

e ¶ Disparib⁹. Casus partibus puta vnū ī sex vncias: aliū in. iiij. aliū i. ij. īstitutū pōas. nā si nō adeat instituꝰ ī vi. vncias. iiij. accrescūt hñti. iiij. ꝛ due hñti duas vt ℏ. et. ff. e. si. testō ꝛ. l. si plures: ꝛ. C. e. l. j.

f ¶ Expſſit. ℑ ff. ad trebel. q̄tiēs: ꝛ. l. nūq̄. ſz ℏ loquit cuz nō expressit p pria noīa: ex eq̄s ptib⁹ substitutos dare iussit.

g ¶ Sed si istituto. casus ē. Casus Titius ꝛ seius istituti sūt heredes ꝛ ticio sei⁹ substitut⁹: ꝛ seio fuit substitut⁹ meui⁹ prio ticī⁹. scēo sei⁹ repudiauit. Admittit aūt meui⁹ in partē vtriusq̄ heredis: vt ℏ. et. ff. e. l. si ticī⁹: ꝛ. l. coheredi in prīci.

b ¶ Heredi. ſ. seio.

i ¶ Coheredi suo. ſ. ticio.

k ¶ Alius. ſ. meius.

loco in subsidiū vel' seruū necessariū heredē instituere pōt. ¶ Possunt plures in locū vnius et vn⁹ in locum pluriū: et singuli singulis vel omnes inuicē substituī. h. d. Aretinus. ¶ Et plures in vnius locū possunt substituī: vel vn⁹ᵇ in plurium: vel singuli in singulorum: vel inuicem ipsi' qui heredes instituti sunt. ¶ Instituti inuicez substituti easdem p tes videnť habere ī substitutione quas in institutiōe: nisi testatoꝛ aliť disponat h. d. Are. ¶ Et si ex disparibus[k] partib⁹ heredes scriptos inuicez substituerit: et nullā mentionez in substitutiōe habuerit partiū: eas videť

l ¶ Sine distinctiōe. ſ. ordinis pupillaris vel vulgaris substitutiōis. q. d. non distinguit si fuerit pupillaris vel vulgarſ substitutio. ꝛ q̄ fuerit prio facta: vel institutio vl' substitutio ꝛ idē in vulgari. Sz hāc reprobāt q̄dā: q; dz ibi eē ordo: vt prio principal ꝛ postea substitutio fiat: vt. ff. de vul. ꝛ pu. sub. l. ij. ℌ. pri⁹. Sz certe ille. ℌ. pri⁹ corrigit p se. ℌ. vlt̄ ī fi. dicte. l. Sz ego ℏ reprobo: q; non est hec hui⁹modi lre in tēmo: ſz hec q; sic fuit de facto q; nō distinxerūt cum ab eis quereret. Est tñ distinguendū a nobis. sic ꝛ alias ff. de iudi. non pōt: in fi. et de postu. l. impator ī fi. Itē nō dicit ℏ de pupil. sed de vulgari tm̄: vt pz ex serie ti. per q̄ ēt reprobatur superior sñia. ſ. q; ī pn. glo. fuit dictū ſm quosdā ñ distinguit an fuerit pupillaris an vulgarſ substitutio. distingue q̄ vtrū

in substitutiōe ptes dedisse q̄s in institutiōe expressit[k]: et ita diu⁹ pius rescripsit. ¶ Si instituꝰ fuerit coheredi substitutus ꝛ demū tertiꝰ substituto substitutꝰ admittitur ad partes vtriusq̄ neutro ī stitutoꝛū adeūte. h. d. Are. ¶ Sz si instituto[g] heredi[h] ꝛ coheredi[i] suo substituto dato ali⁹ substitut⁹ fuerit: diuus seuer⁹ et antonin⁹ sine distinctione[l] rescripserunt ad vtranq̄ partem substitutum admitti ¶ Si substitutio vulgarſ facta fuerit suo alieno quē testatoꝛ liberū puta bat substitutus venit ad partē hereditatis q̄uis seru⁹ adierit hereditatē iussu domini. h. d. Areti.

instituꝰ adierit vel coheredes vel ambo vel nullus. si eñ vterq̄ adiuit substitut⁹ repellit si coheres tm̄. ſ. seius idez: q; meui⁹ repellit. Itē si neuter habz locū q̄ ℏ ꝛ. ſ. q̄ meuius habeat totū Si aūt ticī⁹ tm̄. ſ. pm⁹ heres adeat: et seius nō in ptē repellit. ſ. meui⁹. nam in partē repellit quā adijt ticius: vt. C. e. l. post

aditã:et.ff.devul.sub.q̃ habebat filiũ.j. rñ.

a ¶ Patrẽfa.i.liberũ hominẽ.

b ¶ Jussu.quẽ iussũ necessario oportz p̃cedere:vt.ff.de acqui.here.l.si q̃s mihi.§.iussum

c ¶ Jn partẽ.sz i quã: ℞ñ.hereditas i duas partes diuidi tur:z ite; vn9 semis diuidit in duas ptes: q̃ sũt due q̃rte toti9.z vnã harũ particulaꝝ habz dñs isti tuti: aliã substitut9:vt.ff. si here.instit.l. si pfa.i p̃n. Sz de alio semi se quid erit? ℞ñ.quidaz q̃ substitut9 habet ispecta opinioe testantis.s.qui credidit institutũ liberũ fuisse: et ita q̃ p̃sequẽs credit substitutuz admitti si hereditatez sibi instituꝰ ñ acq̃sierit: vel alij cuius iuri postea subiect9 forꝛet:vt in fi.huius.§.ergo si aliquod istorũ duorũ nõ contingit debz habere substitutus ꝑm opinionem testantis tota hereditatẽ:sed quia non erat liber vt testatoꝛ credidit: de equitate datur dño ipsi9 quarta hereditatis.et facit pro hoc illud generale opinionẽ p̃sideandã:vt.ff. pro emp. l.ij.§.si quis a pupillo:et.ff.de acq̃.her.l.is q̃ putat. Alij dicunt q̃ dño datur p̃sideratione magis quã opinione:q; vere seru9 ei9 dñi factus erat ille qui institutus fuit.q̃ videꝛius esse videt veritate magis attenta vnde facit et illud generale veritatẽ spectandã vt .§.de lega. Si qui.rem. Accur.

In opinio sit ꝓbitati antepo nenda

d ¶ Verba.nũc mutat casũ.nã.§.dixit q̃ aliud arbitrat testatoꝛ et aliꝰ erat. in his autẽ duob9 responsis q̃ sequunt idem est id quod arbitratur testatoꝛ.

¶ Si hũ alienũ q̃s patrẽfami[a]. arbitrat9 heredẽ scripserit: z si heres nõ esset meum ei substituerit iscz seruus iussu[b] domini adierit hereditatem:meus substitutus in partẽ[c] admittitur. Jlla enim verba[d] si heres[e] non erit in eo quidẽ quẽ alieno iuri subiectũ eẽ testatoꝛ[f] scit sic accipiunt. Si necz ipse heres erit[g] necz aliuz[h] heredẽ effecerit[i] Jn eo vero quẽ patrẽfamilias esse arbitratur[k] illud significant:si hereditatem sibi vel ei cuius iuri postea subiectus[l] esse ceperit nõ acq̃sierit[m]. Jdcz tiberi9 cesar i persona parthenij serui[n] sui p̃stituit

De pupillari substitutiõe.

¶ Liberis impuberibus et in potestate testatoris existentib9 potest substitui nõ solũ vulgariter:sed etiaz pupillariter:p quaz substitutionẽ substitut9 efficit heres ipsius pupilli. hoc dicit. Aretinus.

e ¶ Si heres nõ erit q̃ apponunt in substitutionib9 vulgaribus.

f ¶ Testatoꝛ scit.et verũ scit.alias eẽ nõ dicere[t] scire nisi esset:vt.ff.de aqua pluuia.arc. l.ij.§.item labeo ait.

g ¶ Erit scz liber factus.

h ¶ Necz aliũ. i.si necz sibi si liber fieret vel dño suo p̃senti vel etiaz futuro querit

i ¶ Effecerit. nã tũc q̃n non est aliq̃ ꝺ istorũ duorũ admittit substitutus.

k ¶ Arbitrat.s. testatoꝛ. subaudi z verum arbitratur.

l ¶ Subiect9. puta q; vendidit se ad p̃cium participãdũ: vel q; dedit se i arrogationẽ q̃ ꝺ pot.

m ¶ Acq̃sierit. supple in lr̃a. at in nr̃o casu p̃mo.s.hui9.§. aliud est z aliud arbitratur. vnde ibi pars admittit: vt ibi diximus: et hec omia sic distinguẽdo seruauit p̃ceps q̃n seruus suus fuit institut9 et ali9 substitut9 vt hic dicit:et.ff.de he.instit.l. et ita. Collige g̃ talẽ distinctionẽ. q; cũ heredẽ aliquẽ instituo z si heres nõ erit substituo:aut scio liberũ aut scio seruũ:z tũc seruatur q̃ in.ij. z.ij. rñ.huius.§.dicit.aut puto liberũ falso cum sit seruus:et tũc subdistinguo:aut per eũ volui:aut nolui aliũ fieri heredẽ q; hoc exp̃ssi:et tũc seruat mea volũtas: vt. C.e.l.cũ p̃ponas q̃ est huic ꝓtraria:aut est dubiũ volui vel nõ aliũ fieri heredem per eũ z tũc seruat q̃ in p̃i.hui9.§.ꝺz. Si aũt puto seruũ cũ sit liꝺ:ꝫ casus indubitabil ẽ.s. q; erit liꝺ heres.

n ¶ Serui.i.instituti.

¶ De pupillari substitutõe. ¶ Cõtinuat q;

ptiuatõ ꝫ. vlsũ est de vulgari substitutione. Verũ qz parentes non solũ vulgariter verũ etiã pupillariter liberis substituere pñt: iõ seq̃bat videre de pupillari substitutiõe. Poz. Liberis. Totus iste titulus diuiditur

Diuisio in sex partes.

Primo ponit qualiter q̃s possit facere pupillarẽ substitutionẽ. Scõo de cõpendiosa substitutione cui fieri potest Tertio redit ad pupillaris substitutionis materiã. Quarto q etiam exheredatis põt fieri illa substitutio. Quinto circa pupillarẽ substitutionẽ aliq̃s casus ponit: et potissime vsq̃ ad quam quãtitatẽ possit fieri. Sexto q maiori vel puberi vel extraneo fieri ñ põt pupillaris. Scõa ibi quatione. Tertia ibi. igit. Quarta ibi: nõ solũ: Quinta ibi quecunq̃. Sexta ibi. extraneo.

Liberis[a] suis impuberib[9] quos i potestate q̃s habet nõ solũ ita vt supra diximus[b] substituere põt: id est vt si heredes ei non extiterint: alius sit ei heres. Sz eo ãplius vt si heredes ei exti terint et adhuc imberes mortui fuerit sit eis aliquis heres: veluti si quis dicat hoc modo[c]. Ticius filius me[9] heres mihi esto[d]: et si filius[e] meus mihi heres non erit: siue heres[f] erit z prius moriatur q̃ in suam tutelam venerit. i. añq̃ pubes[g] factus sit: tũc seius heres esto: quo[h] casu siquidem nõ extiterit heres filio[9]: tũc substitutus patri fit heres[i]. Si vero extiterit heres filius et ante pubertatẽ decesserit: ipsi filio[k] fit heres substitutus. Hã moribus[l] institutũ est: vt cũ eius etatis[m] filij sint: in q̃ ipsi sibi testamẽtum facere nõ possũt parentes eis faciant.

Exemplaris substitutio fit puerib[9] mẽtecaptis ad exẽplum pupillaris. Et filio facto sane mentis expirat quemadmodũ pupillaris cũ filius pubescit. hoc dicit. Are.

Qua de nec pupillare valeret: vt ff. e. liberis. et hec omnia similiter in nepotibus seruantur si non sint recasuri in sui patris potestatem vt. ff. e. lij. posthumus: alias cum sint recasuri non valet testamentum cum in eo casu sint vt eorũ testamẽta nõ valeãt ẽt si ipi essẽt maiores

a Liberis. nota ex hac lra tria esse necessaria vt pupillaris substitutio teneat. Primũ vt sit de liberis cui substituitur. nam extraneo substitui non põt vt. ff. e. extraneo. Secundũ q̃ sint impuberes. nam puerib[9] non potest substitui vt. ff. e. masculo. Item tertio q̃ habeat in potestate: vt in hac littera probatur per ordinem. Emancipatis autẽ non potest substitui: vt. ff. e. lij. j. Item est necessariũ quartũ q̃ filij sint istituti vel exheredati: alias nullũ esset principale testamentũ: vt. ff. de exhe. li. in prin. et. ff. e. lj. in fi. vn-

In pupillari substitutiõe sũt q̃ttuor necessaria

b Ita vt supra diximus. s. vulgariter. s. ti. j. z hoc idez hic subijcit vt si heredes zc.

c Hoc mõ. h caute no. q primo ponit verba institutionis. Scõo substitutiõis vulgaris. Ttio substitutionis pupillaris.

d Esto. hec ẽ institutio tantum.

e Et si filius ecce vulgaris

f Siue heres. ecce pupillaris.

g Pubes bene facit quod exponit: alias interdum pro xiiij. annis. interdum pro xxv. annis ponitur hec oratio: cum in suam tutelam venit. ff. de leg. iij. cum filio.

h Quo casu supradicto.

i Pñi fit heres. et soli[9] pñis habeat bona

k Ipi filio. z nihilomin[9] pñi vt. Fm Azo. ff. e. pñfamilias. et bona pupilli vñcũq̃ q̃sita sũt hz: vt. ff. e. lz si plures. ff. ad substitutos: nisi i duob[9] casib[9] vt in testõ militis et arrogatoris. vt. ff. e. sed si plures. ff. in arrogato. et. ff. ad substitutos in fi.

l Moribus. alias a maioribus: vt. C. de ipub. et ali. substi. l. humanitatis.

m Etatis. vt masculi añ. xiiij. an. femie ãt añ

a xij.an.ff.& te.l.q̄ etatez.s.q ma.ñ pñt·S·cū g
b ¶Excitati.s.nos iustinianus.
¶Cōstitutionē.C.de impube.et ali.substi=
c tu.l.humanitatis.
¶Certas psonas.s.filios mēte captoz si ha
beat:als ffres
mētecapti.ali
as quoscunqz
volet: vt in di
cta.l.humani
tatis ptinet.
d ¶Resipuerit
i.cuz cōpotes
mētis vel sani
facti fuerint.
e ¶Ad exēplū
z ita hec voca
tur exempla=
ris substitutio
Substi tutio ē quintu= plex
Ñ vt plene
ō his habeas
noticiā distin=
gue q̄nqz gña
substitutionū:quia alia est vulgaris:alia pu
pillaris alia exemplaris:alia breuiloqua:a=
lia compendiosa. ¶Prima.s.vulgaris subdi=
Substi= tutio vulga= ris
uiditur:q2 alia expzessa vt q̄ fit verbis nega
tiuis:vt si heres non eris ticius erit heres:
vt.ſ.proxi. Alia tacita q̄ fit verbis affirmati
uis:vt hic.vos inuicem instituo: vt.ff.de he
re.insti.cuz in testō·S·j. Item hec.quisquis
erit mihi heres sit filio meo impuberi heres
vt.ff.e.l.quiliberis·S·hec verba. hec vulga=
Substi tutio pupilla ris
ris adita hereditate expirat: vt. C. e.l.post
aditam. Scda autē scz pupillaris similiter
subdiuiditur.q2 alia expzessa que fit verbis
affirmatiuis:vt hic.si heres eris et mozier
in pupillari etate:ticius sit heres:vt.ſ.pro=
xi.Alia tacita.s. vt si vulgariter tantum pu
pillo substituatur:quo casu tacita subintelli
gitur pupillaris:sic z sub pupillari tacita vul
garis intelligitur: vt.ff. e.l. nam hoc iure in
prin.et C.de impu.et aliis substitu.l.quam
uis. et hec adueniente pubertate expi=
Substi tutio ex= empla= ris
rat.vt in fi.huius·S·Tertia scilicet exempla
ris sic ideo dicitur: quia ad exemplum pu
pillaris est inducta: vt hic dicitur. In mul
tis tamen differunt: q2 hec etiam maiozib9
fit:sed illa tiñ in puberib9. Item vsqz ad cer
tam etatem fit pupillaris.s.xiiij.annum: vel
xij.annū in femina vt.j.e.·S·masculo. vel etiā

ratiōe excitati* etiā
cōstitutionē* posui=
mus in nostro codi
ce:qua prospectum
est:vt si qui mēteca=
ptos habeant filios
vel nepotes vel pro
nepotes cuiuscūqz
sexus vel gradus:li
ceat eis z si puberes
sint ad exeplū pupil
laris substitutionis

minus tempus certū non maius: vt.ff.e.l.si
ita quis substituerit. et.l.in pupillari.at hec
exemplaris in incertum. Item in hac.ſ.exē=
plari certe persone substituunt:vt.C.e.l.hu=
manitatis. in pupillari autē quilibet potest
substitui.q̄rta
certas psonas* sub=
stituē. ¶Si autē re
sipuerit* eādē substi
tutionē infirmari. z
hoc ad exēplum* pu
pillar substitutōis:
que* postqz pupill9
adoleuerit* infirmat.
autem.i. bze= Substi uiloqua fit ita tutio
duobus here breuilo
dibus institu= qua
tis vos inui=
cez substituo:
et si ambo pu
pilli sūt. nam
quattuoz sub=
stitutiōes his
verbis breui=
bus compze=
hēdunt: et ap
pellat lex hāc
recipzocā sub
stitutionē: vt.
ff.e.l. naz hoc
iure·S·j. Quinta scz compendiosa fit his ver
bis:aliquo instituto quandocunqz decesse=
rit ticium substituo: et siquidem hoc fiat a
milite pupillo vel non pupillo valet iure di
recto:quandocunqz decedat institutus: vt
ff.de milit.te.miles ita heredem·S·j. nisi ma=
ter sit in medio:quo casu iure fideicommissi
valet si pubes iam factus decedat institut9:
vt.C.e.precibus. Si vero paganus siue nō
miles faciat eam valet iure directo: si mozi=
tur institutus in etate pupillari. Si vero po
stea:tunc aut per hec verba fit:substituo il=
lum z tunc trahitur ad fideicommissariam:
vt.ff.ad tre.scevola:aut per hec verba te in=
stituo: et si decesseris quandocunqz tibi il=
lum facio heredem:et hec nō valet.vt.ff.e.l.
verbis.
f ¶Que.ſ.pupillaris.
g ¶Adoleuerit.itē finit arrogatione ipube=
ris:vt.ff.de ado.nec ei in fi.et.l.senat9. Item si Multi=
patris nō fuit hereditas adita: vt.ff.e.sed si plicit fi
plures·S·si ex asse. Item si nascitur posthum9 nit sub=
testatoz vt.ff.e.l.pater filiū. Item per scōm stitutio
testamētū qō tñ valeat: vt.ff.e.l.si q̄s euz·S· pupilla
ri. Item si testamētū paknūrūpat p querelā i ris
totū:aliud si pro parte: vt.ff.e.institutione:
et de inoffi.test.l.papi·S·sed nec impube=
ris.sed cōtratab.bo.pos. mota non facit pu=

pillarem substitutionem cessare: qz ibi non queritur de viribus testamenti: vt.ff.eo.ex duobus.§.fi.et de inoffi.tes.filius.§.j.

a ¶ Prefatuz modū. vt.s.e. in prin.

b ¶ Duo. nota q duo dicunt quo ad quid: qz duobus fit nam instituit heres duob⁹ patri.s.et filio Item duaruz hereditatum. vnum vero dicit qz ab vno factum.z facit ad hoc. ff.e.l. patris z filij z ff.de condi. et demon. l. hec scriptura.z.ff. de bo.pos.§m ta.si ita scptū §.fina .et.l. vt bonozum.

c ¶ Formidolosus.i. dolosus mltiplicit vel.i.timidus

d ¶ Subijceretur. quibus insidijs euz subijceret institutus vt haberet eius hereditatem: vt fecit zacharell⁹

e ¶ Substitutione. scilicet cum ipsa institutione: nam hic est ordo vt primo instituatio: scdo vulgaris substitutio:tertio pupillaris fiat : vt.s.e.ti.i pri.

f ¶ Vocatur.

h.d.Are. ¶ Igitur in pupillari substitutione ꝺm prefatum modū ordiata duo quodāmodo sūt testamēta:alteruz patris:alterū filij:tanqz si ipse filio sibi heredē instituisset: aut certe vnū testamētū est duarū causarum idest duarū hereditatū. ¶ Potest pat facere substitutionem pupillarē filio separatim clausam et signatā.z dispone re q non aperiat vivo filio: que dispositio valet etiam si nō fuerit per se ita clausa et signata.hoc.d. Are. ¶ Sinautem quis ita formidolosus sit: vt timeret ne filius eius pupillus adhuc ex eo q palā substitutum accepe rit: post obitum eiꝰ periculo insidiaruz subijceretur: vulgarem quidem substitutionē palam facere:et in primis testamēti partibus ordinare debz. Illaz autem substitutionem per quam scilicet et si heres extiterit pupillus z intra pubertatem decesserit:substitutus vocatur:separatim in inferioribus partibus scribere debet:eamqz partem proprio lino p priaqz cera cōsignare: et in priore parte testamēti cauere ne inferiores tabule vivo filio z adhuc impubere aperiantur. Illud palam est nō ideo minus valere substitutionē impuberis filij q in eisdē tabulis scripta sit: quibus sibi quisqz heredem instituisset quāuis pupillo hoc periculosum sit.

¶ Substitutio pupillaris pōt fieri nō solum filio instituto: sed etiam exheredato. Et veniunt in ea oīa bona pupilli vndecumqz quesita: qō locum habz etiā in posthumis.hoc.d.Areti. ¶ Non solum autē heredib⁹ institutis impuberibus liberis ita substituere parētes possunt:vt et si heredes que est pupillaris.

§ ¶ Scribere.vel etiā alia charta:qz z ꝑ fieri potest.vt.ff.eo.l.patris et filij.

b ¶ Lino. linū appellat ipsā cordulaz que fit de lino vt videmus fieri in lris dñi papei in quib⁹ cordulis testamēti apponebantur vij. sigilla ꝑ cera:z tō dicit ꝓprio lino:qz si alieno vēdicaret dns et ita aperet:z cō cilū legi nullū eēt. vel dic ꝓprio.i.separato ab alijs ptibus testamēti Sz nōne magis insidiabit substitut⁹:cū tantā ꝓstructionem.i.ordinationem videat z ꝓpter se: ¶ Rñ.ꝑ ignorabit an propter se an propter alīū fctā fuerit illa ordinatio.

i ¶ Caueā.idē est z si hoc nō caueat dū tñ sepatī signet.

k ¶ Nō iō minus.quasi .d. diximus q sic caute fieri potest.sed si non ita fecerit: nūquid valet iō min⁹? ¶ Rñ.nō ideo min⁹ z c. vt hic dicit.

l ¶ Tabulis.s. apertis.

a ¶ Exheredatis. s. substituere possunt.
b ¶ Eo casu. s. qñ exheredato substituitur.
c ¶ Fuerit. vt qz gratiosus erat hic pupillus sic vt ei donaret vel legaretur.
d ¶ Jd oē. imo videt qz tm̄ i eis bonis vz substitutō q̄ a pr̄e

eis exstiterint: et ante pubertatem mortui fuerint: sit eis heres is quem ipsi voluerint: sed etiam exheredatis[a]. Jtaq; eo casu[b] si q̄d exheredato pupillo ex hereditatibus legatis ve: aut donationib⁹ propinquoz atq; amicoz acquisitū fuerit[c]: id omne[d] ad substitutum[e] pertineat. ¶ Quecūq; dixim⁹ de substitutione impuberum liberoz vel heredū institutoz[f] vel exheredatoz[g] eadez etiā de posthumis intelligimus. ¶ Nō potest pat̄ pupillo suo substituere pupillarit̄ nisi sibi faciat testamētum: z si nō valet testamētū patris non valet dicta substitutio. h. d. Areti.

¶ Liberis autem suis testamētum nemo potest facere nisi et sibi[h] faciat[i]. nā pupillare testam̄tū ps[k] z sequela est paterni testam̄ti: adeo vt si patris testamentū non valeat[l]: nec filij q̄dē valebit. ¶ Pupillaris substitutio potest fieri singulis pupillis vel ei q̄ vltimus morietur. h. d. Are. ¶ Singulis[m] pupillo lz si istituat sibi aliquē heredē: vt. ff. d vul. et pupil. substi. l. ij. §. quisquis

k ¶ Pars. sic. ff. quēad. test. aperi. l. pe.
l ¶ Valeat. s. a pr̄icipio: vt qz filij⁹ fuit p̄teritus. vt. ff. e. l. si q̄s eū in fi. l. vel al's. s. nō vz testamētū a p̄ncipe: cū multi sint modi q̄b⁹ testm̄ nō vz. vt ff. de iiuf. rup. test. l. j. Jdē ēt si ex postfctō rūpat in totū. scz testm̄ p̄ris Sec⁹ si p parte tm̄. qz tunc subst̄ō remanet: vt. ff. e. in substitutiōe. z ff. d ioffi. test. l. papre. §. sed nec. Jtez hec sunt vera si iure ciuili expugnet testm̄. aliter aūt si iure p̄toz vt si p p̄ta. expugnetur testm̄ qz remanet substitutio: vt. ff. eo. l. ex duob⁹ in fi. z. l. se. q̄ huic l. p̄rie sūt. Sz certe aliud est cū expugnat iure ciuili: vt h. aliud cū iure p̄toz: vt ibi. nā p̄toz nō pōt facere eē nec desinere heredē. j. de bo. pos. §. q̄s aūt. Jtem no. hic qz de alienis reb⁹ q̄s testat: vt p̄ de bōis filij. sic z al's. ff. de do. inf vi. z vxo. cū h §. si miles: z. ff. de iniust. rup. test. si q̄s filio §. sed et si q̄s filij⁹. Est et alius casus p̄m q̄s dā: vt. C. de secū. nup. femie. §. fi. Sed de iure cōi aliter est. vt. ff. de test. l. ei⁹ qui. §. j. z de codicil. l. cōficiūtur. §. si post.

m ¶ Singulis p̄t eī eē qz q̄s hēat pl'es filios z oēs ipuberes si cuilibet substituere vult poterit. si aūt vltimo loco morietur hoc p̄t vt h. z. ff. eo. l. singulis. z hoc casu vno morīēte deferetur sua portio iure legitimo. s. p. l. xij. tab. ad fratres: vt hic z. j. de le. ag. suc. §. j. sz cer-

a ¶ Et sibi. h nota qz z si filiū exheredat cui substituit pr̄i⁹ sibi: deiñ dz facere filio testm̄ Si aūt eū instituat. tūc vel ante vel post vz institutio vel substitutio: vt. ff. eo. l. ij. §. pr̄i⁹ et §. sed et si quis. z §. sed et si. z §. fi.
i ¶ Faciat. h fallit i milite q̄ pōt substituere

te ex eo q̄ tm̄ vltīo moꝛiēti substituit: videꝛ eos inuicē substituisse vsq̄ ad vltimuz: ꝛ ita iure substitutiōis magis q̄ legitīo inter eos succedi videtur: vt. ff. de le. ij. l. ticia scio. §. scia in fi. q̄ est huic ℨ. Sed certe ibi dixit plꝰ scz q̄ nō alienarēt qb̄ testatoꝛ eis dimittebat. et ex hoc ibi ꝺꝛ iure substitutiōis succedere: ñ q̄ vltimo tm̄ substituit. vt. ff. de le. iij. l. is q̄ i fi.

a ¶ Nouissio. .i. vltīo. puta his ẏbis. q̄ exliberis meis i pubes vltimꝰ moꝛiet: ei ticius heres esto

b ¶ Substituit. scz pupillariter

c ¶ Noīatim. sic. ℨ. de exhere. li. §. noīati

d ¶ Heres erit subaudi sit heres filio meo.

e ¶ Quibus. s. gñalibꝰ ẏbis.

f ¶ Heredes. scz pñis. sic. ff. de exhe. li. l. i. §. noīatim.

g ¶ Extiterūt. s. ipsimet heredes. nā secꝰ si alij q̄rāt vtputa pñs vel dño nā tales. s. pñs ꝛ dñs q̄ sūt heredes p filiuz vel p seruū ex his ẏbis gñalibꝰ nō admittuntur ex substitutione. idē dicas ℨ herede heredis: vt hec notāt. ff. e. cū filio. ꝛ. l. q̄ liberis. §. hec ẏba. ꝛ. l. sequē.

h ¶ Pro qua pte prout eniz dilexit testatoꝛ eos instituit equaliter vel inequaliter sic in

aūt liberis vel ei qui eoꝝ nouissimo[a] impubes moꝛiet substitui[b] pōt Singulis quidē si neminē eoꝝ intestatum decedere voluerit: nouissimo si ius legitimaꝝ hereditatū integruz inter eos custodiri velit. ¶ Substitutio pupillaris pōt fieri his verbis generalibus quisq̄s mihi heres erit ꝛc.

Quocasu vocantur ad substitutionē scripti pro ea parte pro qua vocant in institutione. h. ꝺ. Areti.

¶ Substituitur autē impuberi: aut nominatim[c] veluti ticius: aut generaliter vt quisquis mihi heres erit[ꝺ]: Quibus[e] verbis vocantur ex substitutione impubere moꝛtuo filio q̄ ꝛ scripti sūt heꝛdes[f] ꝛ extiterunt[g]: et pro

qua[h] parte heredes facti sunt. ¶ Pupillaris substitutio expirat adueniēte pubertate. h. ꝺ. Areti.

¶ Masculo igitur vsq̄[i] ad quattuoꝛdecim annos substitui pōt: femine vsq̄ ad duodecim annos: ꝛ si hoc tēpus excesserint substitutio[k] euanescit. ¶ Extraneo vel filio puberi non pōt fieri substitutio directa post aditam hereditatē: sed solū per fideicōmissū potest grauari de hereditate alteri restituēda in totū vel in ptē h. ꝺ. Are. ¶ Extraneo vero vel filio puberi heredi instituto: ita substituere nemo pꝺ: vt si heres extiterit et intra aliq̄ tēpus decesserit aliꝰ ei sit heres: sz hoc solum permissum est vt eū per fideicōmissū[l]

i ¶ Vsq̄ ad. xiiij. an. scilicet completos. naz pupilli esse desinunt: vt. ℨ. qui. mo. tu. fi. in prin. sed infra hos ānos potest substitui: vt ff. e. si ita q̄s: ꝛ l. si plures. vꝭ qui plures.

k ¶ Substitutio. s. directo. si tm̄ aliq̄ ẏba iueniant fideicō. i testō iure fideicō. valebit: vt. C. de fideicō. l. si frater tuus.

l ¶ Per fideicōmissū. q̄ si per fecisse videtur cum dicit. si filiꝰ meꝰ q̄ñ cūq̄ decesserit substituo ei vitalem: q̄ verbū substituo cū sit gñale verbū ꝛ ad directā ꝛ ad fideicommissariā substitutō nē possit trahi ad id restringetur quod ē rei aptiꝰ. i. ad fideicō. q̄ directa nō hz locū q̄ñ cūq̄ decedit. ꝛ pbatur hoc C. de impu. et aliis sub. l. pe cibus. §. si vero substitutio et. ff. de vul. subsli. l. cohe redi. §. cū filie

ꝛ. ff. de le. ꝛ sena. con. l. in ambigua forte idē si dicat vitalis heres esto. nā trahitur ad fideicō. q̄ de hereditate restituenda rogasse videtur. vt. ff. ad trebel: l. ex facto. j. ꝛñ. et. l. scevola. Sz ℨ. est vt nota. ℨ. in distinctiōe.

a ¶ Obliget.rogādo eu3 per fideicōmissū vt restituat.

b ¶ Trademꝰ.vt..j.de fide cō.he.p totū.

ptuatō ¶ Quibꝰ mōis testamta infirmētᵏ. ¶ Vlsq̄ nūc q̄ꝛ firmentᵏ testā: nūc q̄ꝛ infirmantᵏ.nā nihil est adeo firmū qđ non rūpatᵏ in auth. de nup .§. nuptias col. iij.

Diuisio ¶ Testamētum.

¶ Totus iste ti.diuidit i ęu q̄ptes. Prio pōit q̄ꝛ testm tollatᵏ agnatō ne sui hēdis nouit adopta ti. Scdo q̄ꝛ p scd3 testm tollatᵏ pmū. ttio q̄ꝛ testm irritetᵏ capitis diminutōe testā tj. Quarto an volūtas solennis possit tolli nuda volūtate testātj. Vltimo q̄ etiā imperatoꝛ nō capit ex testō ipfecto. Scdm ibi in §. posterioꝛe. Tertia ibi.alio q̄3.q̄ꝛta ibi. Ex eo aūt.Quīta ibi eadē oꝛōe.

c ¶ Testamentum adoptauerit.i.arrogauerit.

d ¶ Cōstitutōe3.puta auꝰ ē q̄ adoptat: vt.C. đ adop.l.cū i adoptīs.§.đ adop.§.fz hodie.

e ¶ Rūpit. Si aūt eū pus istituisset:nō rūpetᵏ §.fi. Si aūt fuit exheredatꝰ filiꝰ emācipatus ꝛ postea arrogetᵏ ꝛ tūc rūpitᵏ. vt. ff. de ꝺ tab.l.nō putauit §.si quis emācipatū. Ex testatoꝛ obligetᵉ alij hereditatē eius vel totā vel pꝛo pte restituere. qđ ius q̄le sit suo loco trademus[b]

Quibus modis testamēta infirmētur. ¶ Testamētum nō iure factum nō valet et ideo non pōt rūpi. quod vero iure factū est rumpitur eius iure viciato viuo testatoꝛe vtputa per agnationē filij nouiter adoptati vel arrogati. hoc.d. Aretinus.

Testamentuz iure factum vsq̄ adeo valet:donecrūpatur irritūve fiat. Rumpitᵏ aūt testamtum cū in eodē statu manēte testatoꝛe ipsius testamēti vicia traneū aut nepotē accipe q̄ nō ē suꝰ hereꝛ: cū alius eū p̄cedat alꝫ frustra ꝛ tūc exhere darekᵗ:vt.ff.đ ver.obli.q̄dā cū filiū ꝛ de lib.ꝛ posthu.l.si q̄s posthumus.§.si filiū.

f ¶ Quasi agnatōe.id est sicut natiuitate alicuius posthumi nam tunc certum est rūpi:vt. ff. de inius.rup.te.l.j. in fi.ꝛ.l.iij. in pꝛin.et.l. verū et hoc in masculi testamēto. secus in testamēto femīne.vt. ff. de li. et posthum.l. gallus.§.nūc đ lege velleia in fi.§.ꝛ est rō q2 pꝛteritō matris habekᵗ p exheredatiōe vt.§. de exhere. li.§.fi. sed de inoffici.testamē. agit talis posthumꝰ: vt.C. đ inoffi. testa.l.iij.

g ¶ Rumpitᵏ. hoc est veruz ſm q̄ldam q̄ſ scdm non concordat cū pꝛimo:alias durat pꝛimū: vt C. đ testamē. sancimus.Sz certe hoc stare non potest. nam si valet scdm non valet pꝛimū cuz idē non possit duo testamēta facere: cū ex scdo tm adeat hereditas.ęż.in snia.nā valet pꝛima: non secunda ab eodem et super eodem lata:vt.ff.de re iudi.l.iudex.

h ¶ Ex eo.s.posterioꝛe testamēto.

i ¶ Existere potuerit. Nota non considerari qđ est.sed qđ eē pōt:vt ħ ꝛ.ff. de here.istl. l. pꝛ filio:et.ff.đ inius.rup.testamē.l.cū in se-

cūdo in prin. ꝛ ℌ. in futurū. Sed ℨ. ff. de li. et posthu. si filiꝰ. in prima charta. Sol. ibi fm testm nō valuit. et in ꝑn. ℌ aūt valuit: lz ex eo non adeat hereditas. Itez nota ꝙ id qō valet plꝰ rūpi tur ꝑ id qō minꝰ valet. sic. ff de adimē. le. l. legatū sb cō dictōe. ℌ. j. ar. ℨ. ff. de rescin. ven. si id qō. i prī. ꝛ ℌ. si. dic vt ibi notatur

a ¶ Si qs. s. in stitutꝰ heres i scō testō. et iste versus est exempluz qñ valet scōm te stamētū ꝛ nō extitit i eo he res. ꝛ vide tria exempla.

b ¶ Decesserit quare nō trās mittit nec olī nec hodie ad hēdes: vt. C. de ca. tollē. ℌ. in nouissimo.

c ¶ Sz ꝛ si qs iste. ℌ. est lex. ff. ad tre. et in cipit. Si qs ꝑ ore. Accur.

d ¶ Prīore te stamēto. Mo ta ℏ argu. ꝑ sē tētia appella tiōis. vtrū ex ea vel ex prīa agat. Sz ℨ ar. C. de dona. in ter virū ꝛ vxo. l. ex ℏbis. Et sic ē ꝑt notari in. l. pe. eiusdē tituli.

c ¶ Ex certis rebus. qz totū hz. lz ex certa re sit institutꝰ. et ideo rūpit primū testm: vt ℏ ꝛ tuerit Ideoq; si qs noluerit heres esse: aut viuo testatore: aut post mortem e ius anteq; hereditā tē adierit decesserit aut cō dictione sub qua heres institutꝰ est defectꝰ sit: in his casibus paterfa. in testatus morit. Mā et prius testamētuz nō valet ruptū a po steriore. et posteriuſ eq nllas habz vires: cuz ex eo nemo he res extiterit ¶ Primū testamentum iu re perfectū tollit ꝑ scōm pfectuz: etiā si in eo sit i re certa he res institutꝰ: nisi in secūdo asseruerit se velle valere primū. quo casu institutus in re certa omnia ꝑ fideicōmiſ. restituit hoc. d. Are. ¶ Sz et si quis prīore te stamēto iure perfe cto posterius eque iure fecerit: etiā si ex certis rebꝰ in eo he redem instituerit su perius testamētum sublatū esse diu seuerus et antoninus rescripserūt: cuiꝰ cō stitutiōis verba inse rī iussimꝰ: cū aliud quoq; ꝓter ea in ea cōstitutiōe expressū est. ¶ Imperatores seuerꝰ et antoninus coccello campano ¶ Testamētū secun do loco factū: licet i eo certarū rerū he res scriptus sit iure valere perinde ac si rerū mētio facta nō esset: sed teneri here dem scriptuz vt cō tentꝰ rebꝰ sibi datis aut suppleta q̄rta ex lege falcidia: he reditatem restituat his qui in prīore te stamento scripti fue rant propter inserta verba secundo testa mento quibus vt va leret prius testamē tuz expressuz est du bitari non oportet. ¶ Et ruptum q̄dem testamētuz hoc mo do efficitur ¶ Per

ff. de here. institu. l j. ℌ. si ex fundo.

f ¶ Inser i iussimus. hoc titulo statim.

g ¶ Aliud. s. ꝙ expresse cōfirmari pōt: primū in scō ꝛ alia: vt pz in seq̄nti

b ¶ Impato res. ecce ℏba dicte ꝓstituti onis.

i ¶ Cāpano. s. rescripserunt salutem.

k ¶ In eo. s. se cūdo testō.

l ¶ Male. acci pe dubitari ñ oportet qō est ℨ. Accur.

m ¶ Scriptum .s. i scō testō.

n ¶ Suppleta qrta. s. si res sī bi date ñ faci ant quartam.

o ¶ Expssū ē. nā testatorvo luit primū testa mentū manē re: et tñ nō po tuit nisi iuſ fi deicōmissi: ex tacita tñ volū tate q̄ ex scō testō pcipit ur remanet primū vt si dicā i se cūdo: lō insti tuo talē. quia mortuꝰ ē quē istituerā i pri mo. nā si erra uit remanet ꝓ mꝰ h; ℏs: ꝛ le gata ex vtro ꝙ prestant. s. a primo he rede: vt. ff. de here. instī. l. fi. ¶ Hoc modo. s. tribus modis. per arrogati onem ꝛ agnationē: vt. ℨ. eo. ℌ. j. Item ꝛ per testm secundi testamenti compositionem: vt. ℨ. rūpit.

co. ℌ. posterio re quoq; vsq; huc.

a ¶ Diminut⁹ sit. lz mīma capitis diminutiõe. vt ℑ. e. ℌ. nõ tñ in fi. ff. ỽ codicil. l. cõficiunt. ℌ. si p⁹ testm̃. lz ℑ. s. ỽ testamẽ. mili. ℌ. pe. Sz illud spāle ẽ in milite. ¶ Põt ⁊ ali⁹ mod⁹ irritādi testm̃tũ adijci q; p legẽ qñq; cassati duob⁹ casib⁹ vt in autẽ. vt cũ de appella. cognos. ℌ. si qs de p̃dict. ⁊ ℌ. si vnũ ex parentib⁹. colla. viij.

b ¶ Rettulim⁹ vt. s̃. de ca. diminuit.

c ¶ Casu. s. cuiqs capite di.

d ¶ Dicunt. scz ꝑprie.

e ¶ Alioqn. scz si ip̃o ꝑ dicere velit large.

f ¶ Causas. i. differentias.

g ¶ Singul' appellatiõib⁹ id est ꝑprijs noibus ⁊ facit. ff. sup. le. l. labeo ℌ. fina.

h ¶ Irrita vt p capitis diminutionẽ testatoris.

i ¶ Sigta sunt ⁊ postea testator capite diminutis capitis diminutionem testamẽtũ ꝓprie fit irritũ. Et largo modo testamentum ruptũ vel iniustum dicit irritum ⁊ econtra. h. d. Are.

¶ Alio quoq; modo testamẽta iure facta infirmant: veluti cũ is qui fecerit testamẽtum capite diminutus[a] sit. quod quibus modis accidit: primo libro rettulimus[b]. ℌoc aũt casu[c] irrita fieri testamẽta dicunt[d]: alioquin[e] et que rumpãtur irrita fiũt: ⁊ ea q̃ statim ab initio non iure fiunt irrita sunt Sz ⁊ ea que iure facta sunt: et postea ꝑpter capitis diminutionem irrita fiunt: possum⁹ nihilominus rupta dicere.

Sed quia sane commodius erat singulas causas[f] singulis[g] appellatiõib⁹ distinguí: ideo quedã non iure facta dicũtur: quedam iure facta rumpi vel irrita[h] fieri. ¶ Testamentuz iure factũ quod postea fit irritũ capitis diminutione testatoris reconualescit de equitate prętoris si testator tpe mortis fuerit ciuis romanus et sui iuris. h. d. Are. ¶ Mõ tñ per omnia inutilia sunt ea testamenta q̃ ab initio iure facta ꝓpter capitis diminutionẽ irrita facta sunt. ℳam si septem testiũ signis signata[i] sunt: põt scriptus heres ℈m tabulas testamẽti bonorũ possessionẽ agnoscere si modo defunctus et ciuis romanus[k]: ⁊ sue[l] potestatis mortis tẽpore fuerit[m]. ℳam si ideo irritum factũ sit testamentũ: quia ciuitatẽ vel etiã libertatẽ[n] testator amisit: aut quia in adoptionez se dedit: ⁊ mortis tẽpore in adoptiui patris potestate sit: nõ põt script⁹ heres ℈m tabulas[o] bonorum possessionez petere.

¶ Posterius testamentũ impfectũ vel alia vltima voluntas nõ solẽnis non tollit primũ. hoc. d. Aretin⁹. ¶ Ex eo aũt solo[p] non potest infirmari testamentum: q; postea testa

minutus est.

k ¶ Ciuis rõanus. vt q̃ maximã vel mediam capitis diminutionez passus fuerit.

l ¶ Sue potestatis. vt i mínima.

m ¶ Fuerit. ⁊ aliquo iudicio voluntatẽ pria retineat: vt ff. de scõm tabu. l. q; ex liber. ℌ. testam̃to

n ¶ Libertatẽ imo etiã facto ꝓuo testatore. vt quia capiatur ab hostib⁹ ⁊ ibi ꝓu⁹ mortal: nã tũc valz testm̃ vt. s̃. q. nõ ẽ p. fa. testa. ℌ. fi. q̃ est ℑ. sz illõ est ꝓpt fictionem. l. corne. vt ibi. et. ff. ỽ vul. sub. l. lex cornelia.

o ¶ Tabulas. nõ q; ỽ iure ciuili nõ admittit cũ sit irritũ testamẽtũ. sed iure ꝓtorio q̃ ispecto nõ potuit infirmari q; erat factũ cũ circa talia ius ꝓtorium nõ habeat vz. vt ℑ. ỽ bono pos. ℌ. quos aũt.

p ¶ Solo bene dicit solo: q; si plus interueniat: licz nõ sit pfectum: sem.

cundum tamen quandoq; rumpit primũ vt in fl. huiꝰ. §. dicemus.

a ¶ Moluerit. scilicet dicendo hec verba nolo testamentũ quod feci valere.

b ¶ Perfecte fuerit. imo q̃q; t si sint ipfecte scõe rũpũt pmo factas. vt. C. de testa. sãcimꝰ. q̃ est §. Sz ibi tã ex cursu decẽnij q̃ mutatiõe voluntatis illõ euenit nõ sola mutatiõe. Itẽ §. ff. ỽ tes. milit. l. eiꝰ militj. §. militia missus Sz ibi pmuz erat minꝰ solẽne iure cõi ispecto. vñ facile potuit rũpi. itẽ §. ff ỽ iiusd. rup. te. l ij. Sz ibi scõz lz nõ sit pfectũ iure cõi ẽ tñ pfectũ iure militari vñ rũpit pmũ. itẽ §. C. de testa. l. hac psultissima. §. si q̃s aũt: sz ibi in scõo fuerũt instituti: qui t alias ab intestato succeſſuri erãt. vñ facile rũpit pmũ testamentũ in quo extranei sũt instituti: t facilꝰ admittunt venientes ab intestato. vt ar. ff. de vulga. t pupil. substi. l. et si filiꝰ. Itẽ cõtra. C. de testa. l. nostrã. t ad idẽ ptra. ff. si ta. tes. nulle ex. l. j. §. si heres. Sz in istj legibus plus fecerat testatoꝛ vt rũperet pmũ qz incidit q̃ magis est q̃ si aliud testamẽtũ facere voluisset. ar. ff. de his que in testa. delent. l. ij. Item ptra. ff. de acq̃. here. l. claudiꝰ sz ibi nõ valz pmũ nõ qz ruptũ sit a scõo. sz qz heres institutꝰ in primo nõ adiuit ex eo hereditatẽ: vñ nõ valet testamẽtũ: q̃ heredez nõ habet. vt. ff. de his q̃ in tes. de. l. proxime nec potuerit eã transmittere suo heredi adeundã. vt. C. de ca. tollen. l. vnica. §. in nouiſ

toꝛ id noluerit valẽ vsqueadeo vt t si q̃s post factũ priꝰ testamẽtũ posteriꝰ facere cepit: t aut mortalitate preuentus: aut quia eũ eius rei penituit id nõ perfeciſset diui ptinacj oratione cautum est: ne alias tabule priozes iure facte irrite fiãt: nisi sequẽtes iure ozdinate t perfecteᵇ fuerint. Nam impfectum testamẽtum sine dubio nullũ estᶜ.

¶ Nõ valet institutio facta imperatoꝛi ratione litis quã testatoꝛ habet cũ alio: siue institutio sit pfecta siue nõ. Et licet imperium sit legibꝰ solutũ: tñ vult viuere legibus. h. dicit. Are. ¶ Eadem oratione expreſſitᵈ non admissurum se hereditatẽ eius qui litis causa principẽ reliq̃ritᵉ heredem: neq̃ tabulas non legitime factas in quibꝰ ipse ob eam causamᶠ heres institutꝰ erat pbaturũᵍ. Neq̃ ex nuda voce heredis nomẽ admissurũʰ: neq̃ ex vlla scriptura cui iuris auctoꝛitasⁱ desit aliquid adeptuꝝ Secũdũ hoc diui seuerus t antoninus

c ¶ Nullũ est. Nota nihil esse qõ pfectum ñ sit. C. ad silꝰ. l. cũ silleyanũ in fi. Sed ptra ff. quẽadmodũ test. ape. l. ij §. testamento Sed ibi abusiue dr aliquod qõ nõ erat pfectũ. itẽ §. C. de testa. l hac cõsultissia. §. ex impfecto. sed illud speciale est fauoꝛe libeꝛoꝛũ vt ibi dicit. sicut t illud est speciale in illis: vt difficiliꝰ rũpat testatoꝛ illud in q̃ipi instituti sũt vt in auc. de testamẽ. imper. §. pe.

d ¶ Expreſſit. s. diuus pertinax.

e ¶ Reliquerit. s. in solẽni testamẽto: qõ facit vt duꝛioꝛẽ faciat aduersarium suis aduersarijs: que institutio est odiosa t inuidiosa. vt. ff. de here. institu. l. penulti.

f ¶ Ob eã cãm. s. litis. nã si legitimas nõ pobat scilicz pnceps multominꝰ probabit non legitimas.

g ¶ Probatuꝝ. l. commendaturum.

h ¶ Admissurũ. i. nisi solẽniter sit institutꝰ nolet etiã nomen heredis habere.

i ¶ Auctoꝛitas desit. vt qz aliq̃d desit ꝓpter qõ testamẽtũ nõ valet: cũ multa sint in eius

factione necessaria. vt. ff. de testa. §. j. t. ij.

a ¶ Rescripserūt. vt. C. ō testa. l. ex impfecto

b ¶ Inquiunt. imperatores.

c ¶ Soluti. vt. ff. de le. t sena. cō. l. princeps. t facit. C. de iure fisci. l. fiscus. §. fi.

d ¶ Viuim⁹ id est viuere vo⁼lum⁹. vt. hic t C. ō le. t sena. pſul. l. digna. t facit. ff. de le. ij qō. pncī. t. l. se qn. et. ff. de le. ij. l. ex impfecto. t. ff. de in⁼offi. testa. l. papi. §. si ipator.

¶ De inofficioso testamēto

¶ Qualit ip⁼so iure testamenta infirmātur ff. tit. j. dictū est Hūc aūt qualiter officio iudicis. i. p sentētiam iudicis in tentata q̄rela.

priuatō

Diuisio

¶ Quia plerūq; parētes sine causa liberos suos exheredāt[c] vel omittūt[f] in

sepissime rescripserūt[a]. Licet enim (inquiunt[b]) legibus soluti[c] simus: attamē legibus viuimus[d].

De inofficioso testamēto.

¶ Solis liberis et parentibus defuncti et sororib⁹ t fratrib⁹ cōsanguineorū datur querela inofficiosi: nō aūt ceteris cognatis hoccoloze quasi a demēte factū sit testamētū. h. d. Areti.

¶ Quot⁹iste titul⁹ diuiditur p̄cipaliter in duas ptes. p̄mo ponit q̄b⁹ personis ꝓpetat q̄rela. Scdo qñ querela cessat. Scda ibi: sed hec ita. Itē p̄ma subdiuidit. Mā p̄mo de q̄rela descēdētiū ꝓtra testamēta ascēdētiū. Scdo ecōtra de q̄rela ascēdentiū ꝓtra testamēta descēdētiū. Tertio de q̄rela collateraliū. Quarto q̄ q̄rela est remota subsidiariū. scda ibi: nō aūt. tertia ibi: soror. quarta ibi: tam autem.

e ¶ Exheredant. ꝫ refert ad eos q̄ ascēdūt p lineā masculinā t femininā sed sequēs clausula respicit tantum femininā.

f ¶ Vel omittūt hoc tm̄ ad femininā lineam refert. nā illaꝫ p̄teritio p exheredatiōe habet. vt. §. de exhere. lib. §. mī. Si aūt aliqs de linea masculina omitteret filiuꝫ in ptāte nullū ipo iure esset testm̄. si emācipatū filiū omitteret valeret ſz p ꝫtab. rūpit. vt. §. de exhe. lib. i p̄n. t §. emācipatos. hodie etiā emācipat⁹ p̄terit⁹ pt dicere nullū ipo iure. vt. §. de exhe. lib. §. nīa. als. §. sed hec quidē. t. C.

g ¶ Agere possint. s. [de lib. ꝑte. maximū. ab adita hereditate ītra q̄nquēniū. vt. C. e. scimus. §. fi. t l. si q̄s filiū i fi. t. ff. e. pap. i fi. t. C. in q̄ cau. ī ite. res nō est ne. l. ij. t ꝫ ꝓposita q̄dā petitione ad ꝫ vt testamētū rescidat: q̄ nō est actio p̄fus nec accusatio: sed mediū tenet t qñꝫ actio qñ⁼ꝫ accusatō dicit. sed pp⁹ dicitur q̄rela: vt nota. ff. eo. post thu. §. si q̄s.

h ¶ Quoz autem[p] et frater

ductum est: vt de inofficioso testamēto agere possint[g] liberi qui[h] q̄runt[i] aut iniq̄ se[k] exheredatos aut iique p̄teritos[l] hoc coloze[m] q̄si non sanemētis fuerit cū testamētū ordinarēt. ſz hoc dicitur nō q̄si vere furiosus sit: sed recte quidē fecit testamētū[n]: nō aūt ex officio pietatis. ¶ Mā si ꝛe furiosus sit: nullū testamētū ē. ¶ Nō aūt liber⁹ tm̄ p̄missū est testamētū parētū inofficiosuꝫ accusare: veruꝫ etiā liberorū[o] parētib⁹. ¶ Soror autem[p] et frater

b ¶ Qui. scilicz liberi.

i ¶ Querunt. i ꝙquerunt.

k ¶ Se exheredatos a qualibet linea.

l ¶ Pretitos. ab aliquo ō linea feminina

m ¶ Hoc colore. ideſt hac honestate verboꝝ.

n ¶ Testamentum. vt. §. qui. nō est p. face. testa. §. item furiosi.

o ¶ Liberoꝝ pentib⁹. s. est p̄missū accusare filioꝝ testm̄. qñ sūt ab eis exheredati. t ꝫ accipe in filio pagano emancipato: alias si esset miles nō subijceret querele. vt. C. e. l. fi. in fi. Itē si essꝫ in ptāte testm̄ ipo iure nō valeret vt. §. cui nō est p̄mis. face. testa. in p̄n. et facit ff. e. l. nam t si parentibus.

p ¶ Soror autem. duo dicit iste. §. p̄muꝫ q̄ frater t sororꝫ possūt agere querela. scōm q̄ verū est quādo turpes psone instituunt heredes t q̄ dicit soror et frater. hoc accipe in consanguineis t vterinis: vel consanguineis tantum: nam vterini non possunt. vt. C. e. l. fratres.

p. casu.

a ¶ Turpib⁹.s.infamibus ipo iure: vel p sententiam etiam de facto.

b ¶ Prelati sūt.i.admissi sunt.et tūc turpib⁹ psonis ablatiui sūt absoluti.vel dic plati sūt ⁊ ppositi turpib⁹ personis datiue legēdo.

c ¶ Nō ergo.ꝟ refertur ad p̄mū rñsum.

d ¶ Possūt.scilicet de iure.

e ¶ Ultra.hoc ad scōm.

f ¶ Agētes vincere.s.etiā de facto agentes non vincerent meli⁹ ergo facerēt si se sumptibus ianib⁹ nō vexarēt.vt ff.e.l.j.sed ẓ.ff eo.posthum⁹. §.si qs ex his ꝛz ibi nēo repulit agētem:repelli tū potuit vt ꝟ.Sz an filij fratrū agāt vī ex hac lra eos excludi.ꝛz cū hodie vocētur ab intestato⁹ frībus eq̄parent.fortet ipis q̄rela dak vt in autē.de he.ab iteſt.ve §.reliquū.et i autē.vt fīm filij.§.j.col.ix.q̄ est in.C.de le.heredi.auc̄.cessante.et ar.ff.ꝺ inoffi.te.l.posthum⁹ in p̄n. Sed respondēt q̄dā q⁹ non admittunk ad q̄relā.⁊ tū vna cū eo qui pōt agere admittunk ab intestato.vt.C. de inoffi.test.frēs.⁊.C.cōia de successio.autēti.itaq̄. Vel posset rñderi q⁹ admittunk iure diuerso.nam frater agit querela ⁊ rūpit ⁊ filij⁹ alterius fratris cum sit ruptū testamentum admittitur ab intestato.

g ¶ Naturales.s.⁊ legitimi.nā naturales tātum non agūt in bonis patris sed matris:vt. turpib⁹ᵃ psonis scriptis heredib⁹ ex sacris ꝓstitutiōib⁹ plati[b] sunt. Non ergo[c] contra omnes heredes agere possunt[d]. Ultra[e] fratres igit ⁊ sorores cognati nullo modo aut agere possūt aut agentes[f] vincere. ¶ Querela inofficiosi non habet locū vbi cōpetit aliud remediuz nec vbi aliquid relictuz sit:q⁹ agit ad supplementū.b.d. Areti.

¶ Tam aūt naturales[g] liberi q̄z ẽm nře constitutionis diui sionez[h] adoptati[i] ita demū de inofficioso testamēto agere possunt:si nullo alio iure ad defuncti bona venire possūt. Nam qui ad hereditatē totam vel partē[k] eius alio iure veniūt[l] de inofficioso agere nō possūt. Posthumi[m] quoq̄ q̄ nullo alio iure venire possunt de inofficioso agere possunt. ¶ Sed[n] hec ita accipienda sunt: si nihil eis penitus a testatorib⁹ testamēto[o] relictū est: quod nostra cōstitutio[p] ad verecūdiam nature introduxit. Sinvero q̄tacūq̄ pars hereditatis vl̄ res eis fuerit relicta (de inofficioso querela q̄escēte) id q⁹ eis[q] deest vsq̄ ad quartā legitime partis repleak: licet nō fuerit[r] adiectū boni viri arbitratu debere eaz cōple

ff.eo.si suspecta.§.j.

h ¶ Diuisionē.vt ab auo paterno vel materno.

i ¶ Adoptati.i.arrogati: qui habent quartā ex constitutione diui pij.vt.ff.e.papi.§.si qs impubes. Itē adoptati si auo patno dati sūt.vt.C.de adopt.cum in adoptiuis.ẽ. de adopti.§. sed hodie.⁊ ꝟ predixit.

k ¶ Partē.scilicet quartam si autē minus tūc ad supplementū agitur vt.j.§.proxi.

l ¶ Veniunt.i. venire possūt vt iure legati vel donatiōis vt.j.eo.§.pe. vel quia eoꝝ filij vel fuit sūt instituti.vt.ff. eo.l.nihil.

m ¶ Posthumi. scilicet exheredati. nam si preteriti ipso iure rūpit testamētum.vt. ẽ. de exhere. lib.§.posthumi.sed hodie non pōt exheredari.vt.C. eo.si quis in suo.§.legis.

n ¶ Sed hec.hoc refer̄ ad supradicta a p̄ncipio vsq̄ huc.

o ¶ Testamēto.scilicet iure institutiōis cū testamentum facit. vt in auten. vt cum de ap. cog.§.aliud:sed si aliam voluntatē facit sufficit quoquo relinquak ti.vt in auten. de trien.et se.§.primo.

p ¶ Constitutio.vt.C.e.omnimodo.

q ¶ Eis.scilicet exheredatis vel preteritis.

r ¶ Nō fuerit adiectū vt.C.eo.sancim⁹ in p̄n.

a ¶Si tutor testator extraneū instituit: et filiū exheredauit: et cuidā pupillo exīti tutela filij sui legatū reliqt qđ petijt filio noie pupilli sui: nō tñ iō repellit a q̄rela suo noie. Sed ℨ. ff. e. l. fiñ. j. rñ. Sz ibi certe aduocat vel procurator spōte faciebat cū illa officia sint spōtanea: vt. ℨ. mā. ℌ. mādatū. at ħ etiā ex necessitate q̄ tutela ex necessitate suscipit: vt. ff. ħ tu. t cur. datis ab his. l. necnō t nēcio gerit: vt ff. ħ admi. tu. l. j. in prin.

b ¶Nihilomin⁹ nā videbat pīnuz iudicium appro basse. t sic nō posse postea q̄rela agere sz tñ nihilomin⁹ pōt vt ħ dicit.

c ¶Pīs. s. ipi us tutor ſ. imo erat exheredatus.

d ¶Sz si econtrario ħ testator illū suū pupillū exheredauit et tutorē quē ipemet pater filio dabat legatū dimisit: licet ergo agat de inofficioso noie pupilli: et succūbat: tñ ad legatū admittitur et ita no. argu. ex hoc t superiozi rñ. q ꝙs agit aliquid interdū non vt ipe: sz vt ali⁹. sic ff. de adop. si pater. ℌ. q duos: t ff. eo. si heres. ℌ. fina. et. l. aduersus. ℌ. j. et. C. de admi. tu. cū q̄daz. t ff. de ꝓpe. l. penl. C. de dolo. l. j.

e ¶Igit q̄rtam. p̄riū formak ex eo quod habes. ℨ. eo. ℌ. sz hec ita: vbi dic ēt si min⁹ q̄rta bz: nō agit q̄rela sz ad ꝓplemētū. So. ħ loqk ante iustinianū vt. C. e. cū q̄ritur. t ff. e. papi. ℌ. qm aūt q̄rtaz. ar. ℨ. fm iustinianū. tpa. p. l. C. e. oīmō. et illud igit qđ ē hic ponit icepti

Casus. lij exheredauit: et cuidā pupillo exīti tutela filij sui legatū reliqt qđ petijt filio noie pupilli sui: nō tñ iō repellit a q̄rela suo noie. Sed ℨ. ff. e. l. fiñ. j. rñ. Sz ibi certe aduocat vel procurator spōte faciebat cū illa officia sint spōtanea: vt. ℨ. mā. ℌ. mādatū. at ħ etiā ex necessitate q̄ tutela ex necessitate suscipit: vt. ff. ħ tu. t cur. datis ab his. l. necnō t nēcio gerit: vt ff. ħ admi. tu. l. j. in prin.

ri. ¶Tutor legatū petēdo nomine pupilli nō repellit a q̄rela. Idē si querela nomine pupilli egerit: quia non amittit legatus sibi relictū. h. d. Are. Si tutor nomine pupilli cuius tutelaz gerebat ex testamēto patris sui legatū acceperit cum nihil erat relictuz ipsi tutori a patre suo nihilomin⁹ possit noie suo de inofficioso patris testamēto agere. Sed si econtrario pupilli nomine cui nihil relictum fuerat de inofficioso egerit t superatus est: ipse tutor quod sibi i testamento eodē legatuz relictuz est: nō amittit. ¶Sufficit q filiꝰ habeat vnā quartam quoquo relicti

titulo ad hoc vt excludat a querela sit vnus siue plures. h. d. Aretinus.

¶Igitur quartam quis debet habere: vt de inofficioso agere nō possit: siue iure hereditario: siue iure legati vel fideicōmissi: vel si mort cāi quarta donata fuerit: vel inter viuos in his tantūmō casibus quorū mētionē facit nostra cōstitutio: vl alijs modis qui in nostris cōstitutionib⁹ continent Quod aūt de quarta dixim⁹: ita itelligēdū est: vt siue vn⁹ fuerit: siue plures q̄bus agere de inofficioso testamēto permittit: vna q̄rta eis dari possit: vt ꝓ rata distribuat eis. i. pvirili portione q̄rta.

¶Igitur quartam quis debet habere: vt de inofficioso agere nō possit: siue iure hereditario: siue iure legati vel fideicōmissi: vel si mort cāi quarta donata fuerit: vel inter viuos in his tantūmō casibus quorū mētionē facit nostra cōstitutio: vl alijs modis qui in nostris cōstitutionib⁹ continent Quod aūt de quarta dixim⁹: ita itelligēdū est: vt siue vn⁹ fuerit: siue plures q̄bus agere de inofficioso testamēto permittit: vna q̄rta eis dari possit: vt ꝓ rata distribuat eis. i. pvirili portione q̄rta.

ue nō illatiue sic. ff. ħ iust. et iur. ius ciuile ℌ. ħ igit. vel lege illatiue: ex eo qđ hēs. ℨ. e. ℌ. tā aūt i fi.

f ¶Jure legati. sz hodie iur institutiōis si fac testm̄: vt i auk. vt cuz de ap. cog. ℌ. aliud. si vo alia sit volūtas sufficit quoq reliqti ti. vt i auk. ħ triē. t se. ℌ. j.

g ¶Jnk viuos. scilicz data ea ꝓdictione: vt hec donatio i ter viuos i q̄rtā cōputet. vt C. eo. si qñ. ℌ. gñaliter et ħ subijcit.

b ¶Cōstitutionib⁹. vt dotis cā: et donationis ꝓpter nuptias: vt. C. ħ ioffi. testa. qm nouella.

i ¶Dixim⁹: vt ℨ. proxi. ℌ.

k ¶Pro virili portiōe. vt. ſ. q libz hēat q̄rtā

huiꝰ ptis quā habitur⁹ erat ab intestato: vt C. e. l. parentib⁹: t. l. cū querit. hoc tñ est hodie iure autenticorum mutatum. scilicet vt tertia dek si sūt q̄ttuor vel pauciores. Si vero plures sunt filij exheredati hñt dimidiā vt in autē. de trien et se. ℌ. j. q̄ est. C. e. auten. nouissima. vnde ℵ. Quattuor aut infra dāt

natis iura triētē. Semissē ẋo dāt natꝰ qnqꝫ vl̄ vltra. Et nota i fi. huiꝰ ti. q̄ q̄dā dicūt hūc ti. hodie nō hr̄e locū: nisi iter frēs turpibꝰ pſonis herdibꝰ istituatꝰ: ⁊ hec fuit ſnīa. M. per auk. q̄ ē. C. de li. pre. vel exhe. auk. nō licet. et auk. ex cā. sed nos dicim⁹ q̄ hz locū vt oli q̄ plene dixi mꝰ i auk. vt cū ꝺ ap. cog. §. aliud i fi. ⁊ dctā auk. ex cā. nisi q̄ q̄dā capitula i dicta auk. circa q̄relā sūt inouata: vt q̄ oli nō trāsmittebaḳ ad heredez ēt suū nisi eēt p̄para: vt ff. eo. posthumꝰ. §. fi. ⁊. l. se.

Deheredum q̄litate ⁊ differentia

¶ Triplices sūt heredes. Angelus.

Heredes aūt aut necessarij dicunk: aut sui ⁊ necessarij: aut extranei[b]. ¶ Seruꝰ ppꝰ heres a dño istituꝰ dicik neccarius q̄ē heres velit nolit. Bōa tñ q̄ post mortez dñi querit ppria sibi reseruank. h. d. Areti. ¶ Necessariꝰ heres est seruꝰ heres institutus. ¶ Ideoq̄ sic appellak: q̄ siue velit siue nolit: omino post mortē testatoris protinus[c] li-

hodie sic ad suū heredē: vt. C. e. scimꝰ. ni fi. Itē oli quarta ꝺabaḳ: hodie triēs vel semis vt dictū ē. Itē oli filij se gratos eē ꝓbabāt: hodie heredes ꝓbant igratos: vt. C. e. omī mō. Itē no. hūc ti. loq̄ de gratꝰ filijs. si em̄ essent igrati nichil teneḳ pr̄ eis dimittere: vt i autē. de he. et fal. §. exheredatos. et in auk. de immen. do. in fi. §. fi. ⁊ sūt cause ingratitudinis. xliij. quibꝰ filij exheredank: ⁊. viij. q̄ bus pr̄ a filijs vt in auk. vt cuz de ap. cog. §. cās: ⁊. §. hoc dixim⁹ ⁊ tres quibꝰ frater a fratre: vt in auk. de nup. §. igratitudinē. Accur. Iste oīs cause faciles hñtur ꝓ hos versus Bis septē causis exheres filius esto. Si patrez feriat: vel maledicat ei. Carcere detrusum si negligit: ac furiosum. Criminis accuset: aut paret insidias. Si dederit grauia sibi dāna: nec hoste redemit. Testari ꝓhibet aut dat arena locū. Si prauos sequik: vel amat genitoris amicā. Nō ortodoxꝰ filia q̄ coit. ¶ Sed pr̄ex septē: si nati spnet honorē. Hūc accusabit: dira venena dabit. Testari vetat: aut vxorē diligit ei⁹. ñ redimit captū dū furit odit eū. ¶ Pellik a fre frater causis tribꝰ vt si. Arguit hūc sceler̄ vl̄ vel vult tollere vitā. Vel si factura rex sibi mouerit vnḡ ptūatō

¶ De heredum qualitate. ¶ Quia heredes de quibus supra dictum est diuersi sūt ideo de eorum differentia et qualitate id ē differenti qualitate videamus.

Heredes. ¶ Totus iste notabilis titulus diuiditur pr̄cipaliter in duas partes Primo ponit regulam q̄ hereduz sunt tria genera Scōo illa genera ꝓsequik ⁊ declarat seriati Secūda ibi. Necessariꝰ heres

a ¶ Heredes dāt necessarij. s. nc̄ssitātum.

b ¶ Aut extranei. de his autem omnibus hic titu. dicit per ordinē: vt. §. pr̄i. §. ⁊. §. sui. et §. ceteri.

¶ Necessarij. Diuiditur i tres partes. Nam primo prosequik primus genus heredū. scilicet qui sūt necessarij heredes tantum. Secundo prosequitur secundum membrū siue genꝰ videlicet qui sūt sui et necessarij. Tertio prosequitur qui sūt extranei heredes. Secunda ibi: Sui autem. Tertia ibi: Ceteri qui. Item subdiuiditur prima pars in quattuor ptes. prīo quis sit heres necessarius tantum. Scōo rōnem assignat quare sic vocatur. Tertio infert consulendo testatori qui nō est soluēdo. Quarto prouidet ipi seruo. Secūda ibi Ideo. tertia ibi Unde qui. Quarta ibi: Pro hoc ti.

c ¶ Necessarius. ad hoc vt sit necessarius tria i est necesse vt sit seruus testatoris tempore testamenti. vt hic. et. ff. eo. si alienum in pr̄i. nc̄rio Item et tempore mortis: vt supra de here. instit. §. seruus. Item quod non sit alteri legatus. tunc enim legatario q̄reret hereditatē: et ipse eiꝰ esset nisi idez seruus sibi substitutus esset heres et liber. vt. ff. de pupil. substi. l. fina. §. j.

d ¶ Protinus. id est statim et siquidem pure institutus est a seipso libertatem consecutus videtur: vt. ff. de acqui. he. ex parte. ⁊. ff. de here. instit. si sub condictione. §. fina. ⁊ ēt ignorans. vt. ff. si cer. pe. eius qui. ⁊. ff. de testa. qui in dñi.

Pak si liū. xliij casibꝰ si liꝰ pr̄ez septē et frakfrēz tribꝰ ex hereda repōt.

additio

a ¶ Et necessarij⁹. nisi sit instituꝰ sub hac cō dictione si vellet: q̄ ꝟba faciūt eū volūtariuz ꝛ in extraneo nil opank. vt. ff. ō pdi. isti. verba: ꝛ. ff. de here. instī. cornelius.

b ¶ Unde qz necessarius.

c ¶ Suspectas vt qz sciunt se non esse solue do: et facit. ſ. qui. ex. ca. ma. non posſ. in p̄n. et. ſ. de vulga. substi. in p̄in.

d ¶ Satis non fiat. scilicet ab hoc seruo he rede et libero instituto.

e ¶ Heredis. i. serui instituti: ꝛ hoc ne de functus iniuria afficiatur: vt. ſ. q̄ ex cau. ma. nō posſ. ſ. j. in fi.

f ¶ Incōmodo. qz inuitus hereditati a stringitur.

g ¶ Cōmoduz p̄estak. sic et alias inuenit in multis locſ vt qui vno casu grauak de bet in alio releuari. vt. ff. ō iure eiurā. l. eū qui in p̄in.

h ¶ Post mortem. ſ. añ. aditā hereditatē vt. C. ad sil. l. cum sil. vel certe hic p̄tinus videk adita hereditas. et dicta. l. cū sil. alio casu loquitur.

i ¶ Patroni. i. q̄ eēt p̄ron⁹ si eēt lib⁹ i vita illi⁹ patroni nō attīgat. i. nō iceperit adminiſtra re. vt ff. de sepa. l. j. ſ. fi. alꝰ. i. si incepit admi niſtrare nō poterit postea impetrare sepa

ber ꝛ necessarius⁹ he res fit. ¶ Unde[b] q̄ fa cultates suas suſpe ctas[c] habent solent seruū suū p̄imo aut secūdo aut etiā vlte riori gradu heredez instituere: vt si credi toribus satis[d] nō fi at potius ei⁹ here dis[e] bona ꝯ ipsius testatoris a credito ribus possideank vl distrahāk: vl ink eos diuidantur. ¶ Pro hoc tñ incōmodo[f] il lud ei cōmodū[g] p̄e stak vt ea que post[h] mortē patroni[i] sui si bi acquisierit ipsi re seruentur[k]. ¶ Et ꝯ tis bona defūcti nō sufficiant creditoꝛ bus iterum tñ ex ea causa res ei⁹ quas si bi acquisierit nō[l] ve neunt. ¶ Filius vel alius quē nemo p̄ce dit in potestate di citur su⁹ ꝛ necessari⁹ heres. et su⁹ ió dicik: qz ē q̄si dñs i vita pa tris. necessari⁹ ideo dicik quia idē de iure ciuili heres est. h. d. Are. ¶ Sui autē ꝛ necessarij heredes sunt: veluti filius filia nepos neptis ve ex filio: et deinceps ceteri liberi q̄ in po testate[m] morietſ mo do fuerint. ¶ Sed vt nepos neptis ve sui heredes sint: nō suf ficit eū eam ve in po testate aui mortis tē poze fuisse: ſz opus est vt pater eius vi uo patre suo ōsierit[n] su⁹ heres eē aut moꝛ te interceptus[o] aut qualibet alia ratione[p] liberatus a pa tris potestate. Tūc ení nepos neptis ve in locū patrſ sui succedit[q]. ¶ Sz sui qui

tionē: nisi sit minoꝛ: vt. ff. de mi. l. ait p̄toꝛ ſ. non solum. quo casu tñ. ſ. cū est minoꝛ le pationē ipetrabit ēt si iam attigerit heredi tatē: nō aūt vt ab hereditate se abstineat: vt ff. de acq̄ren. hereditā. necessarijs. ſ. finali.

l ¶ Mō veneūt i. nō vendunk.

¶ Sui autez Diuisio

¶ Iste. ſ. di uidik i q̄ttuoꝛ ptes p̄io pōit q̄ sūt sui ⁊ neceſ sarij heredes. secūdo ꝺ limi tat ⁊ restrīgit. k̄tio rōnē red dit q̄ redicunk sui hēdes. q̄r to rōnē pōit q̄ re vicūk necē rij. ſcda ibi Sz vt nepos. ter tia ibi: Sz sui q̄dez q̄rta ibi: Necessarij.

m ¶ In ptāte. alias si sunt e mancipati ex tranei sunt: vt ſ. eo. ſ. ceteri

n ¶ Desierit. i. p̄prie ponik qz viuo patre non fuit hēs sed dicitur de sinere ꝯtum ad id qđ futu⁹ rum erat. sic ⁊ alias: vt. ff. vsufruc. quē ad. ca. l. iij. ſ. de sinere.

o ¶ Jnkcep⁹. ſ. fili⁹ alꝰ. ikēp⁹

p ¶ Alia ratione. veluti emancipatione vel deportatiōe: vt. ſ. qui. mo. ius. pa. po. sol. ſ. p̄tere a: ⁊. ſ. cum autem.

q ¶ Succedit. ita vt ēt fili⁹ emācipat⁹ repel lak ⁊ nepos q̄ remāsit i ptāte ex eo vl alio fi lio nat⁹ admittak: ⁊ ꝺ iuꝝ ciuili qō ñ coḡuit e mācipatoſ qz erāt capite mīuti vt. j. ōhe. q̄ ab

inteſ. de. §. emancipati. de iure aſit prętorio ſoli filij emãcipati admittunt. non nepotes: vt d. §. emãcipati: ſz per edictũ de cõiũgendis cũ emãcipatis liberꝫ eiꝰ admittit ſimul filiꝰ et nepos: vt. ff. de pĩũg. cũ eman. l. j. ij. rñ. Qđ. i. qđ ſi mul nepoſcũ pře vel fratre přis admitta tur locum hodie ñ haberet cũ ſit ſublata oĩs dřia q̃ fiebat occaſione emãcipatiõis vt in auth. đ here. ab inteſta. §. j. col. ix.

a ¶ Appellant ſ. ſupradicti filij et nepotes

b ¶ Qđ domeſtici. nota filiũ domeſticũ patri. ſunt et alij młti domeſtici: vt. C. đ his q̃ ad eccle. cõfu. preſenti. §. ſane.

c ¶ Exiſtimãtur. ſ. ex artificio iuris ciuil qđ fingit eandez pſonã patrẽ et filiũ: vt. C. de impu. et ali. ſub. l. fina. Itẽ eandẽ vocẽ vtriuſq; §. de inuti. ſtł. §. et qui. Itemꝛ tdeo videt dominꝰ: qz illis bonis patris

Přꝛ ꝛ filiꝰ eadẽ pſona tiũgunt

dẽ heredes ideo appellãtª: quiaᵇ domeſtici heredes ſunt: et viuo quoq; přę quo dãmodo dñi exiſtimantᶜ. Unde etiaz ſi quis inteſtatus moriat: prima cauſa eſt in ſucceſſione liberoruzᵈ. ¶ Neceſſarij vero ideo dicunturᵉ qz omnino ſiue velint ſiue nolint: tã ab inteſtato q̃z ex teſtamẽto ex lege. xij. tabu. heredes fiuntᶠ. Sz his prętor permittitᵍ volentibꝰ ſe abſtinere ab hereditate vt potius parentł q̃z ipſorũ bona ſimiliter a creditoribus poſſideant. ¶ Qui non eſt in poteſtate morientis tempore mortis dicitur heres extraneus hoc dicit Aretinꝰ.

¶ Ceteri qui teſtatorꝫ iuri ſubiecti nõ ſunt: extranei heredes appellantʰ. Jta q̃z liberi quoq; nři q̃ in poteſtate nřa non ſũt heredes a nobis inſtituti extranei heredes nobis videntⁱ Qua de cauſa ꝛ qui heredes a matre inſtituunt: eodẽ numero ſunt: quia femine in poteſtate liberos nou habentᵏ. Seruus quoq; heres a dño iſtitutus ꝛ poſt teſtamentũ factũ ab eo manumiſſus eodem numero habeturˡ. ¶ Heres extraneus tribꝰ tẽporibus đbet eſſe capax videlicet tẽpore teſtamẽti mortis teſtatoris ꝛ aditiõis. Incapacitas autẽ medij tẽporis nõ nocz h. d. Are. ¶ In heredibꝰ autẽ extraneis illud obſeruat: vt ſit cũ eis teſtamenti factioᵐ: ſiue heredes ipſi inſtituantur: ſiue hi qui in poteſtate eorumⁿ ſũt: ꝛ id

vt. ff. pro be. l. ij. in fi. hinc eſt q̃ ſola adminiſtratio dicit tranſire ad filiũ cũ pater moritᵏ: vt. ff. de li. et poſthu. l. in ſuis.

d ¶ Liberoꝝ. vt. j. đ here. que ab inteſta. §. j.

e ¶ Dicũtur. ſ. dicti filij.

f ¶ Heredes ſiunt. ſ. iure ciuili inſpecto: aliud de prętorio vt ſubijcit: qđ prevalet.

g ¶ Prętor pmittit. ſ. liberł in ptãte poſitis nõ vt habeant neceſſitatẽ adire prętorẽ: ſed ſufficit ſi ſe nõ imiſceant vt. ff. đ acquire. ei q̃ ſe. ꝛ. C. ſi vt ſe ab here. abſtł. l. j.

b ¶ Appellant ſic. C. de rei vxo. ac. §. extranei.

i ¶ Nõ habẽt. vt. §. đ adop. §. femine.

k ¶ Habeł ſcz vt ſit hřs extraneꝰ. nã nõ pſeqł iſte vtrũ q̃. ſ. libtatẽ et hereditatẽ ex dñi teſtõ: qđ ẽ neceſſe vt ſit neceſſarijꝰ: vt. §. đ here. iſtł. §. ſi vxo a viuo.

l ¶ Teſtamẽti factio. paſſiue accipe. i. vt poſſit capere ex teſtõ qđ poteſt qlz exceptł qbuſdã q̃s nõ. j. tł. j. §. legari

m ¶ Eorũ. nã ſeruo inſtituto dñi pſona inſpicit: vt. §. de here. inſtł. §. ſeruus plurium.

n ¶ Id. ſ. q̃ ſit capax.

a ¶ Duob⁹ tēpozib⁹. alias trib⁹: ⁊ alias duobus ſz tñ tria ſubijciunt tēpora: vt ſubijcit.

b ¶ Mutatio. vt qz mediotē pozę efficiatur nō capax: tñ bis tribus tēpozib⁹ bñ iuenit capax: vt ff. ⁊ ff. ō he. inſti. ſed ſi i cō dictiōe. §. ſolemus: ⁊ l. ſi alienū. §. i extraneis. Sz ꝓtra ff. de acq. here. ſi fu⁹ el⁹q. Sed certe q ſeruus in ſeruitute non dicebat capax: vt ibi: ex pſona dñi principalit erat. nā dñs erat non capax vñ. eo manumiſſo ſi nocet ei manumiſſio: cuz ꝑſumat nunc q ⁊ tūc fuerat capax. Item ſūt ar. §. ff. pro empto. l. ij. in ꝓn. ⁊ in auk. vt cū ō appel. cogno. §. gñalit

c ¶ Tria tpa. ſ. in extraneo herede. ſed i ſuo ⁊ neceſſario exigit vnū ſm Jo. ſ. tps mortis: vt §. e. §. ſui. vl ſm Azo. etiā tps teſtamenti inſpicit tps aūt adite hereditatis nō inſpicitur: qz ſtatim fūt heredes ꝑ mortuo. ſ. de iure ciuili: vt ff. de ſuis et le. in duob⁹ tēpozib⁹ inſpicitur. teſtamēti quidē facti tpe vt cōſtiterit inſtitutio: mortis vero teſtatoris vt effectū habeat. hoc amplius ⁊ cū adierit hereditatē eſſe debet cū eo teſtamenti factio: ſiue pure ſiue ſub cōdictiōe heres inſtitut⁹ ſit. Nā ius heredis eo maxime tēpoze inſpiciēduz eſt quo acquirit hereditatem. Medio aūt tēpoze inter factū teſtamētū ⁊ mortez teſtatoris: vel cō dictionē inſtitutionis exiſtētem mutatio iuris non nocet heredi: qz vt diximus tria tpa inſpici debent. ¶ Teſtamenti factio capit i actiua ⁊ paſſiua ſignificatione. h. d. Arcti. ¶ Teſtamēti autez factionē nō ſolū is habere videt qui teſtamētū facere põt: ſed etiā qui ex alieno teſtamēto: vel ip ſe capere põt: vl alij acquirere: licet nō poſſit facere teſtamentum. Et ideo furioſus ⁊ mutus ⁊ poſthumus ⁊ infans et filiuſſa. ⁊ ſeruus alienus teſtamēti factionem habere dicuntur. Licet enī teſtamentum facere non poſſint: attamē ex teſtamēto vel ſibi vel alij acq̄rere poſſūt. ¶ Extraneis heredib⁹ facultas libera ē adire vl repudiare niſi ſemel fuerit hereditas adita: quia tūc nō põt repudiari niſi a minore. h. d ¶ Extraneis autē heredib⁹ deliberandi poteſtas eſt de adeūda hereditate vel nō adeunda. Sed ſi ue is cui abſtinendi poteſtas eſt imiſcuerit ſe bonis hereditatis: ſiue extraneus cui de adeunda hereditate deliberare licet adierit: poſtea relinquēde hereditatis facultatē non habet: niſi minor ſit xxv. ānis. Nam huius etatis hominis petito tempore et indulto ab imperiali culmine. a noſtris aūt iudicibus infra. ix. mē. ſuis. In neceſſarijs autē tñ duo tpa inſpiciunt. ſ. teſtamēti: et tps mortis: vt ff. de heredi. inſti. ſi alienū. i. rñ. ⁊. l. ſeruum.

d ¶ Factionē. ſ. in actiua ſignificatione.

e ¶ Acquirere ſ. poteſt.

f ¶ Factionē. in paſſiua ſignificatione.

g ¶ Sibi. ſi ſūt ſui iuris.

h ¶ Alij. ſi ſūt i aliena ptāte: vt hic: ⁊ ff. de teſt. l. filiuſſa. et facit. ff. de flu. l. j. §. fina.

i ¶ Extraneis abſtinēdi. vt ē ſu⁹ heres cui dak abſtinendi facultas ꝓ prętorē: vt. §. e. §. neceſſarij

k ¶ De adeunda. nota h q̄t tuoz ꝓpoꝛtionabilia. ſ. imiſcereꝛ abſtinere: q̄ duo pertinēt ad ſuos heredes. Jtē adire et repudiare: q̄ duo ꝓtinent ad extraneos: vt h dicitur. Sed quādoq; ſu⁹ dicit adire et repudiare: vt C. de legi. here. defunctis.

l ¶ Deliberare. infra annū deliberatio

De forma delibērādi.

ſes:et nō niſi ſemel peti pōt vt. C. de iu. deli. ſancimus. §. et hoc quidem.

a ¶ Oīb⁹. niſi ſint vſi iure cōl: vt. ff. de mino. l. verū. §. itē nō reſtituit. Itē niſi iurauerit adult⁹ ſup cōtractū: vt in. l. frederici. hac edictali: ī auth. de pace tenēda. §. ſacramēta.

b ¶ Succurrit vt. ff. ō mi. ait p̄tor. §. ſz et ſi hereditatem.

c ¶ Maiori. ſ. cuīdā p̄o p̄iuilegio.

d ¶ Veniā abſtinendi.

e ¶ Grāde es. ſic. ff. de p̄di. ī debi. l. ij. §. ſi quid. et. l. iij.

f ¶ Gordian⁹. ſz vbi ſūt leges iſtoz īperatorū: ĩRñ. nō habem⁹: ſz habetur mētio ea⁹ C. de iu. deli. ſcim⁹ in p̄in.

g ¶ Preſtitit. alias p̄ſtauit.

h ¶ Hoc. ſ. vt aliqs ñ grauet ppt̄ īp̄ouiſū debitū. vel ēt puiſū: ſi ē nō ſufficiēs hereditas: vt. C. ō iu. deli. ſcim⁹. §. ex oībus. ī hoc facto iuē tario ſi res p̄ſentes ſūt īfra tres mēſes ſi abſuerūt ītra ānale ſpaciū: vt. C. de iu. deli. ſancim⁹. §. ſin aūt dubius et. §. ſinautē in locis.

Intra qō tp̄s debz fieri inuētarium

bus ſicut in ceteris omnib⁹ cauſis deceptis (ita ī ſi temere damnoſam hereditatē ſuſceperint) p̄tor ſuccurrit[b]. Sciendum eſt tñ diuus adrianū etiā maiori[c]. xxv. an. veniā[d] diſſe: cū poſt aditam hereditatē grande[e] es alienū (quod adite hereditatis tēpore latebar) emerſiſſet. Sed hoc quidē diuus adrianus cuidam ſpeciali benefitio p̄eſtitit: diu⁹ autē gordian⁹[f] poſtea militibus tantūmō hoc cōceſſit. ¶ Hodie poteſt heres ſine deliberatione cōficiendo inuentariū ſecure ī ſine dāno adire hereditatez. h. d. Are. ¶ Sed noſtra beniuolentia cōmune omnib⁹ ſubiect⁹ imperio noſtro p̄eſtitit[g] hoc[h] beneficiū et cōſtitutionē[i] tam equiſſimā[k] q̄ nobiliſſimā[l] ſcripſit: cui⁹ tenorē ſi obſeruauerit homies: licet eis adire hereditatē: ī itā tum teneri q̄tū valere bona hereditatis contingit: vt ex hac cauſa neq̄ deliberationis auxiliuz fiat eis neceſſarium: niſi (omiſſa obſeruatione noſtre cōſtitutionis[m]) ī deliberandū exiſtimauerit: ī ſeſe veteri grauami[n] aditiōis ſupponere mauerit. ¶ Heres dicit adire hereditatē gerendo ſe p̄o herede in aliquo actu. vl nuda voluntate re vel verbis declarata: ī ita p̄ōt repudiare: dūmodo ſciat hereditatē ſibi delatā: q̄uis ſit mutus. h. d. Are. ¶ Item extraneus heres teſtamēto inſtitutus: aut ab inteſtato ad legitimam[o] hereditatez vocatus: poteſt aut p̄o herede gerendo vel etiā nuda[p] volūtate ſuſcipiende he-

i ¶ Cōſtitutionē. vt. C. de iu. deli. ſcimus.

k ¶ Equiſſimā. quantū ad tractatum.

l ¶ Nobiliſſimā. quantum ad ſententiam.

m ¶ Cōſtitutionis. q̄ de ꝓpoſitiōe dicti inuētarij loq̄t.

n ¶ Veteri grauami ſz quod erat ḡuamē: Rñ. tenebaī ſolidū oīb⁹ creditoribꝰ et legatarijs ēt ſi excedāt mēſu rā hereditaſ vt. C. ō iur. de lib. l. fi. §. ſi ō poſtq̄ Si aūt petijt tp̄s ad deliberādū: ī facit ēt īuētariū creditoz⁹ q̄dē tenet i ſolidū ſz de legatſ detrahit falcidiaz ſiue adierit hereditatē ifra deliberatiōis tp̄s ſiue ñ recuſauerit. ſz ſi ñ fecīſſet iuētariū oīb⁹ ſolidū teneret vt. C. de iu. ō li. l. fi. §. ſi aūt ꝑ aliqs: ī §. ſi quis aūt. In qo grauat gatarijs ēt ſi nō facit rā hereditatſ vt. C. ō iur. de lib. l. fi. §. ō poſtq̄ Si aūt petijt tp̄s ad deliberādū: ī facit ēt īuētariū creditoz⁹ q̄dē tenet i ſolidū ſz de legatſ detrahit falcidiaz ſiue adierit hereditatē ifra deliberatiōis tp̄s ſiue ñ recuſauerit. ſz ſi ñ fecīſſet iuētariū oīb⁹ ſolidū teneret vt. C. de iu. ō li. l. fi. §. ſi aūt ꝑ aliqs: ī §. ſi quis aūt.

o ¶ Ad legitimā. ſ. iure ciuili: aliud ſi iure p̄tor⁹ tūc eñ neceſſe hz cōrāptore agnoſcere: vt. C. de iu. delibe. l. j. ī. l. puberem. ī. l. ſuū: ī. C. qui admīt. ad bo. poſ. l. vlti.

p ¶ Nuda volūtate oportet tñ q̄ extriſec⁹ declaretur. ſi qd ḡ p̄ herde velut hēs geſſit vt

hic dicit: tūc volūtatē illā declarat: nisi ꝑtestet se nō vt hēre dē facere: vt ℞ ℣. ff. ō acq. hēre. l. ꝑ hērde i ꝑn. ℣. l. gerit. Sz ꝛ id qō dicit ℞ An sola volūtate adeatur hereditas nuda volūtate ē. C. ō iu. deli. l. potuit. ſz certe ē necessaria volūtas ℣ act⁹ ſi ab actu īcipias ſic ℣ alias. ff. de ac. poſ. quē admōdū.

reditat⁹ heres fieri. ℙro herede[a] aūt gerere q̄s videt: si reb⁹ hereditarijs tāq̄ heres vtat vel vēdēdo res hereditarias: aut p̄dia colēdo locādo ve: et quoquo mō si voluntatē ſuā declaret vel rey' verbo de adeūda hereditate: dūmō sciat eū i cui⁹ bonis ꝑ herede gerit testatū itestatū ve obijſſe[b] et ſe ei hērdē[c] eē. ꝓ herede ei gerere: est ꝑ dño[d] gerere. Veteres ei heredes ꝑ dñis appellabāt. ¶ Sicut aūt nuda voluntate extrane⁹ here ſſit: ita cōtraria destinatione[e] statim abhereditate repellit. ¶ Eū qui surdus vel mut⁹ natus est vel postea factus: nihil ꝓhibet ꝓherede gerere et acquirere ſibi hereditatem: si tamē intelligit[f] quod agit.

De legatis.

Ex causa licet mutare ꝓpositū. Vel sic. Ex causa licz immiscere in vna materia aliā materiam licet nō ſit oīno ſimilis: dūmodo vna materia transeat ℣ conformitatem habeat cuz alia materia. h. dicit. Aretinus.

¶ Post hec videamus de legatis: q̄ pars[h] iuris extra p̄positā[i] quidē materiā videtur. Nam loquimur[k] de his iu

a ¶ Obijſſe. alias ei nisi ℞ sciat ñ p̄iudicat ſibi aditio. nā non videt aditre: vt ℞ ℣. ff. de ac. q. here. si is ad quē: ℣. l. eū qui duob⁹.

b ¶ Hērdē eē etiā pure. naz ſi ſub p̄dictōe nō pōt añ extīctē p̄dictionē adire: vt. ff. de acq. here. is qui heres. Sūt ℣ alia necessaria ſcz vt ſit liber et ſuiur⁹ q̄ adit: alias ñ poterit nisi iuſſu p̄ris vl dñi p̄cedēte: vt. ff. e. ſi q̄s mihi. ℌ. iuſſū. et. l. quotiens Jtez oportet q̄ ſit compos mentis vt in ſi. huj⁹ ti. Jtem q̄ ſit maior. xiiij. annis: alias non potest adire: vt. C. de iu. deli. potuit. et. l. ſi infanti. Jtem q̄ ſciat mortuum esse testatorem: alias non potest adire: vt. ff. de acqui. here. is qui heres. ℌ. ſi quis dubitet: et. l. qui hereditatem: et. l. neminē: et. l. qui ſuperſtitis. Jtē certus de condictione testatoris esse debet: vt. ff. de ac. here. l. heres. j. ℌ. ſi. et. l. ſe.

c ¶ Pro dño. vñ herus. idest dñs: vt. ff. ad. l. aquil. Jtē mela. ℌ. legis aq̄lie. Jtē dicunt

d ¶ Destinatione. dummodo et hoc actu extrinseco declaretur. ar. tamē cōtra. ff. de pecu. leg. non statim.

e ¶ Intelligit non ergo demēs vel furiosus

f ¶ De legatis Dic q̄ textus continuat iſtam rubricam.

Post hec Totus iſte titul⁹ diuiditur pr̄cipalit in qui⁹ q̄ ptes. Primo continuat ſe ad precedentia. Secūdo ponit diffinitionē legati. Tertio recitat quot genera legatorū olim erant Quarto illud corrigit. Quinto incipit tractare materiam legatorū. ¶ Secunda ibi. Legatuz. tertia ibi. Sz olim. Quarta ibi. Nostra autem. Quinta ibi. Non solum autem. Et illa quīta. suo loco subdiuidetur. Diuisio

g ¶ Post hec. scilicet que diximus supra dete. oz. hucusq̄.

h ¶ Pars. ſ. q̄ est circa legata et longa est: vt patet. ff. e. per multas rubricas.

i ¶ Propoſitam. ſ. per quas ꝑſo. vobis acqui. ℌ. fina.

k ¶ Loquimur idest locuti ſumus. et ſic tempus ꝓ tpe ponit: vt. C. de ifa. ſi poſſidonīū vl loq̄mur. i. loq̄ deberem? ſi materiā p̄cedētē ꝓſeq̄remur. ſic in auc. de ꝓſaguine. ℣ ter.

fra. Si igitur col. vj.

a ¶ Figuris. i. ptibus vel formis que. iiij. sūt p successionē ciuilē. per pretoriam: per arrogationē: per adiectionē conseruande libertatis causa: vt supra per quas personas vobis acquiritur. ℋ. fina.

b ¶ Omnino. i. diligētissime.

c ¶ Testamentis. vt. ℋ. de testa. et tribus sequ. ti.

d ¶ Heredib⁹. vt. ℋ. de he. instit. vsq; huc.

e ¶ Seqnti. qr nec debet nisi in testō relicta. r post heredis institutionē. sed hodie ptra vtroq; : vt. j. de fideicō. her. ℋ. pterea : r j. e. ℋ. sed nō vsq; : er. ℋ. ante.

¶ Legatum.

Diuisio ¶ Diuidit in septez partes. Primo pōit qlit diffiniat legatū. Scdo quot erant olim gña legatoz. Tertio q̄ liter vnūquodq; genus legatorum flebat siue erant certa verba assignata. Quarto qualiter dicta ꝟboz solēnitas ē hodie sublata. Quinto qlit p iustinianū oēs isti mōi legandi vel oia ista gña legatorum sunt redacta ad vnam materiam et legatarijs datur ius psequendi legata altero de tribus modis. Sexto remouet differentiaz q̄ erat inter legata et fideicōmissa. r ea adequat. Septio rñdet cuidā tacite obiectiōi. Scda ibi Sz oli. tertia ibi. r certa q̄daz. q̄rta ibi sz ex pstitutiōib⁹. q̄nta ibi. Rra. sexta ibi Sz nō vsq;. septima ibi. Sz ne ī primis.

ris figuris⁴ quib⁹ p vniuersitatē res nobis acquirūtur. Sz cū omnino⁵ de testamētis⁶ r de heredibus⁷ qui testamēto instituunt locuti sumus: non sine causa sequēti⁸ loco potest hec iurīs materia tractari. ¶ Diffinitio legati. Ang. ¶ Legatū itaq; est donatio⁹ quedā a defuncto relicta: ab herede prestāda. ¶ Antiqua solēnitas verborū que olim in legatis obseruabat est hodie sublata: r i legatis potius volūtas q̄ verba spectat Item in omnib⁹ legatis vna natura imponitur: habēq; legatarij ius psequēdi legatū trib⁹ actionibus. h. d. Areti. ¶ Sed olim q̄dem erant legatorū genera quattuor p vendicationē: p dānationem: sinēdi modo: p preceptionez. ¶ Et certa quedā¹⁰ verba cuiq; generi legatorum assignata erant p q̄ singula genera legatorum significabant. ¶ Sed ex pstitutionib⁹ ¹ diuorū principū solēnitas huiusmodi verboꝝ penitus sublata est¹ ¶ Nostra aūt constitutio¹ quā cum magna fecim⁹ lugubratiōe⁽ⁿ⁾ defunctorūvolūtates validiores⁽ⁿ⁾ esse cupientes: r nō

f ¶ Legatū. ff. e. ij. l. legatum. sed aliter diffinitur. vt. ff. e. j. legatus.

g ¶ Donatio q̄daz. sūt enī tres donatiōes: vt ff. de dona. l. j. Et differt hec a donatiōe cā mortis: vt dixim⁹. ℋ. ō do. ℋ. j. i fine. ℋ. Ite a donatione inter viuos cui legatū fuocari possit vsq; ad mortez: vt ff. de adimen. le. l. iij. in fi. et l. iiij. sed in donatōe inter viuos nō est ita: vt. ℋ. de do. ℋ. alie. Item differt ab heredi tate: cum hoc singulare et sine onere sit: illud ꝟo vle et cū onere vt. ff. man. si heredi tatē. et. arg. ff. de eden. q̄dam. ℋ. nichil interest.

b ¶ Quedā ꝟba. vt si dicat legatario vendico tibi rem talem. vel heredi dicat dāno te illuz ere alieno liberare: vt. j. eo. ℋ. sed r tale. Ite si sic dicat sinito illū habere talē rē. Ite si dicat vt here dū. Incipito rē illā. i. añ ptē capito: vt. ff. e. j. l. si pluribus in scda charta. Accursius. q̄druplī citer oīb⁹ fiebant legata.

i ¶ Cōstitutionib⁹. quas nō habemus.

k ¶ Sublata est. s. dudum retro.

l ¶ Cōstitutio. q̄ est. C. cōmunia de leg. l. j.

m ¶ Lugubratiōe. i. vigilatiōe marie nocturna. nā ℨ phos luna ꝟbr hre radios lugubres ℨ sol claros sic ī auc. vt iudi. sīn quoq; suffra.

n ¶ Validiores. q̄ ꝟba solēnia iterdū ī pri. nō ē volūtas validior scriptura: vt. ff. de vsu fruc. l. si alij: r. ff. de sup. le. l. labeo. r fac ad ℏ

quod in textu dicitur. s. q voluntas sit validior scriptura quod est verum: vt. ff. de le. ij. l. cum pater. §. cum imperfecta: et de le. j. l. iij. §m Jo. et hoc nisi sit impossibilis vel probosa vt. j. e. §. fi. vel iepta. vt. ff. eo. j. l. seruo alieno. §. fi.

a ¶ Omnibus legatis. i. omi generi legatorum.

b ¶ Una sit natura. q̃tuz ad hoc vt debeãtur sunt tamẽ quedam fauorabiliora aliis: vt. j. ỹ obli. que ex q̃si cõtractu. §. fi.

c ¶ Quibuscũq verbis. aptis tñ ad hoc sic. ff. de cõ. pec. qui autez in fi. z l. se.

d ¶ Per actiones personales. s. ex testõ.

e ¶ Per i rẽ. i. p rei vẽdicationẽ. naz recta via trãsit dñium in legatariũ rei legate: vt. ff. de fur. l. a titio.

f ¶ Per hypothecariã. s. in rebus aliis q̃ fuerunt defũcti. et nota q si legatum sit in specie et sit res testatoris cõpetunt ille tres actiones: si in genere vt seruum competũt due. s. testamenti z hypothece. sed i casu tñ vna actio. s. ex testõ et vna exceptio cõpetit vt si lego debitori liberationem: vt. ff. ỹ lib. le. l. q michi. et. ff. vt in pos. le. l. j. §. si debitori. Si aũt sit res aliena due tñ cõpetunt. s. personalis et hypothece: vt. C. cõ. de le. l. j. non tamen omnibus agit. i. actione in rem et ex testamento: sed vna quam elegerit: vt ff. de legatis. ij. cum filius. §. variis. Sed si

verbis sed voluntatibus eorũ fauẽtes dispositit: vt omnibus legatis [s] vna sit natura [b]. Et quibus cunq verbis [c] aliqd relictũ sit: liceat legatarijs id persequi: nõ solũ p actiões personales [d]: sed etiaz p in rem [e]: z p hipothecariã [f]: cui⁹ cõstitutionis perpẽsum [g] modum ex ipsius tenore pfectissime accipere possibile est.

¶ Licet legata sint hodie fideicõmissis adequata: de his tñ propt adolescentes separati tractanduz est. h. d. Are. ¶ Sz nõ vsq ad eã [h] postitutionẽ standũ esse existimauim⁹. ¶ Cuz enim antiquitatẽ inuenimus: legata quidez stricte [i] cõcludentẽ: fideicommissis aũt que ex volũtate magis [k] descendebãt defũctoz piguiorẽ naturã idulgẽtẽ: necessariũ eẽ duxim⁹ oia legata fideicommissis exequare [l] vt nulla sit inter ea differẽtia: sed quod deest [m] legatis hoc repleat ex natura fideicommissorum: et si quid amplius [n] est in legatis: per hoc crescat fideicommissi natura ¶ Sed ne i primis [o] legũ cunabulis (p mixte de his exponẽdo) studiosis adolescentibus quandam itroducamus

legatarius sit dñs qualiter personali aget: vt. j. de ac. §. sic itaq. Rñ. rõe possessionis: vt. ff. de cõdi. triti. l. ij.

g ¶ Perpensum. i. deliberatum.

h ¶ Sed non vsq ad eam. i. non fuimus cõtẽti. s. dicta cõstitutioe: imo et aliã fecim⁹ circa istam et eandẽ materiã: vt. C. cõia de le. l. ij. pria tamen rẽouet dziam q̃ttuor generũ legatorũ. s. in quo erat dzñtia inter se: scda vero rẽouet differentiam inter legata z fideicõmissa.

i ¶ Stricte. i. stricto iur. sic vt ex testõ tñ debeantur. vt. j. de fideicõ. he. §. pterea.

k ¶ Magis. s. q̃z legata. vt ab itestato ẽt debeant: vt. j. de fideicõ. he. §. pterea. vel dic ex volũtate magis q̃z ex solẽnitate testamenti.

l ¶ Exeq̃re. q̃z tũ ad sententiã et tractatũ non q̃tũ ad ỹba. nã fi dr hodie legataria libertas z hereditas lz fideicõ. appellet. Jtẽ ppt legatũ nõ cogitur quis adire: lz pp fideicõ. vniuersale sic: vt. j. ad. l. fal. §. ex diuerso: et. ff. ad trebel. q poterat. et. j. de fideicõ. her. §. sed si recuset.

m ¶ Sed qõ deest. in trib⁹ enim deest. vt. j. e. §. post mortem. et. j. de fideicõ. he. §. preterea et. j. de singu. reb⁹ p fideicõ. re. in prin.

n ¶ Ampli⁹. s. vt ex necessitate dentur qõ nõ erat in fideicõ. vt. j. de fideicõmis. he. in pn.

o ¶ In primis legũ cunabulis. z hoc volumi

ne.vt.ſ.eo.in phe.circa medium.

a ¶ Operepzecium.i.pulchzum videt ꝛ vtile vt dicitur in ſaluſtio.

b ¶ Interim.i.anteq̄ veniam⁹ ad illā cōſtitutionē vbi tractantur cōta eozum.

c ¶ De legatſ. vt hoc titu. et duobus ſeq̄ntibus.

o ¶ De fideicō miſſis. vt .ſ. ō fideicō. here. et alio ibi pzi titu.

e ¶ Cognita.ſ. ſeparatim.

f ¶ Eruditi.ſic ſ.de iuſtic:a ꝛ iuſ.§.his igit generaliter.

g ¶ Heredis res. et in his nil refert ſcierit hoc defūctus vel ignorauerit:vt.§.e. §.ſi quis rem ſuam:et.ff. de lega.ij.l.vnuz ex familia.§. ſi quis rem ſuam. Idem de re cōmuni legata fm Jo. vt.ff.eo.l.v.§. j.et.ij.ſed certe ibi non valet legatū:niſi p ea pte p q̄ nō eſt error.

difficultatem:opere pzeciū eſſe duxim⁹ interim ᵇ ſeparatim pzius de legatis ᶜ et poſtea ō fideicōmiſſis ᵈ tractare:vt naturaꝝ vtriuſq̄ iuris cognita ᵉ facile poſſint permixtionē eozum eruditi ᶠ ſubtiliozib⁹ auribus accipere.

¶ Etiā res aliena pōt legari ꝛ heres teneꝛ eam redimere ſi poteſt ꝛ ſoluere:alias tenetur eſtimationē pzeſtare.ꝛ hoc veruz ſi teſtatoꝛ ſcit eſſe rem alienam:et agenti icūbit onus pbandi.b.d. Areti.

¶ Non ſolum autē teſtatozis vel hereꝛ dis ᵍ res ſed etiā alie na ʰ legari ⁱ poteſt:ita vt heres cogatur redimere ʰ eam ꝛ pſtare:vel ſi eam nō pōt redimere ⁱ eſtimationem ei⁹ dare. Sed ſi talis res ſit cui⁹ cōmertium ᵐ nō eſt:vel adipiſci ⁿ non poteſt: nec eſtimatio ° eius debetur: veluti ſi cāpum martianum:vl̄ baſilicas ᵖ vel tēpla: vl̄ q̄ publico vſui deſtinata ᵠ ſunt legauerit:nā nulli⁹ mōmēti tale legatum ē. Ad autem dixim⁹ alienam rem poſſe legari ita itelligendum eſt:ſi defunctus ſciebat alienam rē eſſe: ctus haberi.

n ¶ Adipiſci.paſſiue accipitur.

o ¶ Nec eſtimatio. ſi apud nullum eſt commercium vel etiam eſt. ſed cum grandi difficultate non valet legatū:vt hic et.ff.eo.l. apud iulianū .§.fina. niſi teſtatoꝛ voluerit cōtrarium manifeſte: vt ff.e.ſi quis iniquilinos.et niſi in alio caſu: vt ſi liber hō ſibi legetur q̄ fuerat redemptus ab hoſtibus:quo caſu a pignoze exim itur: vt.ff. e.ſenatus.§. fi. Si autem cōmercium ē in cōi:ſed non eſt ei.ſcilicet a quo relinquit: Valet vt ipſi dek vel eſtimatio: vt.ff.e.ij. l.moztuo bo ue.§.labeo.ij Rſi. et ſic intelligitur .ff. de le.j.in.l.ſed ſi res. Si autē trſ ei non eſt cui pſtari debet.ſi propter ſuum delictū vel ſecte diuerſitatem vt in iudeo et mancipio xpiano: vt C.ne iude.chriſtia.man.l.j.non valet:nec eſtimatio datur.vt.ff.de lega.ij.moztuo.bo ue.§.labeo.j.rſi.et de verbo.obliga.multuz intereſt. Si propter ſtatus condictionem vel coꝛpoꝛis vicium: vt quia ſeruo milicia vel ẽcto legetur ſtipendium curſoꝛis. ſi teſtatoꝛ ſcit vicium ineſſe datur eſtimatio alias nō: vt.ff.ō lega.ij.fideicō.§.ſi ſeruo alieno:ꝛ.ff.e.l.ſi filiuſſa.§.ſi quid alicui. Accur.

b ¶ Aliena etiā hoſtiū vt.ff. eo. etiā ab omnibus.§.etiam fm Jo. Item ab hoſtibus capta: vt.ff.e.j.ſeruus ab hoſtib⁹:ꝛ.l. id quod.

i ¶ Legari pōt ſic.ꝛ ſ.ō iuſti.ꝛ iuſ.§.his igit.

k ¶ Cogat redimere. ſpeciale pzopter pzeceptum teſtatozis.ſic.ff.cōi diui.l. cōi diuidundo.§.fi.regulariter contra:vt.C.de contraben.emptio.inutum.

l ¶ Non poteſt redimere. vllo modo: quia non vult vendere vel ſi vult tñ nimium petit pzo pzecio:vt.ff.e.nō dubiū.§.fi.et de lega.i.apud Jul.§.conſtat.

m ¶ Cōmerciū nō ē.i.non pōt ſup ea re cōtra

p ¶ Baſilicas.baſilios grece latine domus baſilios regis dicitur.

q ¶ Deſtinata.vt via publica.

a Si res legata euicaꝛ an heꝛs defuncti teneaꝛ

¶ Ignozabat. que ignozãtia nocet: nisi cõiuncte persone sit relictũ. vt. C. eo. cum alienã. ꝛ nisi cũ relinquitur libertas seruo alieno: vt. ff. de fideicõmiss. li. Pau. respõ. Quid si res legata fuerit euicta. Rñ. si in specie ñ teneꝛi dꝫ heꝛs de euicti. vt ff. de euic. l. heres. et. ff. de lega. i. l. si a substituto. ℱ. heres. Si i gñe siue extra iudiciũ: siue i iudicio tradita fuerit legatario non stipulanti de euictione agit: ac si nichil sibi datum esset si ẽ extraneus. s. iste legatari⁹: vt. ff. de le. j. l. si domus. ℱ. j. ꝛ. l nõ quocũqꝫ: ꝛ de legatis iij. qui cõcubinã. ℱ. si heres et. ff. de euic. heres. Si de cõiunctis ẽ legatari⁹: vt si vni de fratribus est plegatũ nõ agit: ne crescat iudicia inter eos. vt C. de bo. que libe. cũ opꝫ: et ff. de legatis scdo: cum pater. ℱ. euict Sed quando omnibus est plegatũ oẽs agũt. siue distributio plelegatoꝝ fit per iudicẽ facta siue per partes. Si aũt a testatoꝛe excipiendo seruant non agendo vt. C. cõmu. vtriusqꝫ iudi. l. fi fratres: et. ff. de lega. iij. cũ pater. ℱ. euictis.

b ¶ Si sciuisset. in eo casu quo ignozauit.

c ¶ Et verius est. vt. ff. de pbatio. veri⁹. C. de rei vendica. res: et. C. de eden. qui accusare volunt. C. de excep. si quidem. j. ꝺ interdi. ℱ. cõmodum. C. de actio. et obliga. l. negantes. C. de proba. actoꝝ.

d ¶ Qui agit. nisi q̃ negat neget ius. ꝛ nisi pſumeret ius pro actoꝛe. tunc probat reus negans: vt. ff. de proba. ab ea parte. et. ff. de do. inter vi. et vxo. quintus.

non si ignozabat[a]. Fozsitan enim si sciuisset[b] alienam rem esse nõ legasset. ꝛ ita diuus pius rescripsit. Et verius[c] est ipsum qui[d] agit: idest legatariuꝫ pzobare opoꝛtere sciuisse alienam rem legasse defunctum: non heredem pzobare opoꝛtere ignozasse alienã: quia semper necessitas pzobãdi incumbit illi q̃ agit.

¶ Heres tenet luere rem testatoris alteri obligatã si testatoꝛ sciuit esse obligatã: nisi pbet de cõtraria volũtate testatoris. ℱ. Dꝫ ꝛ si rem suaꝫ obligatam creditoꝛi aliq̃s legauerit: necesse habet heres eã luere[e].

Et i hoc quoqꝫ casu idẽ placꝫ qõ i re aliena: vt ita demũ luere necesse habeat heres: si sciebat defunctus rẽ obligatã esse ꝛ ita diui seuer⁹ ꝛ antonin⁹ rescripserũt. Si tñ defunctus voluerit legatariũ luere: ꝛ hoc expꝛesserit: nõ debꝫ heres eã luere. ¶ Si legatari⁹ fact⁹ fuerit dñs rei legate ex cã lucratiua nõ debet legatũ sec⁹ si ex cã onerosa. h. d. are. ¶ Si res aliena legata fuerit: ꝛ ei⁹ rei (viuo[f] testatoꝛe) legatarius dñs fact⁹ fuerit: siquidẽ ex cã emptionis: ex testamẽto actiõe preciuꝫ cõsequi[g] põt. Si vero ex causa lucratiua: veluti ex donati

e ¶ Luere. tribus casibus luit heres. Si sciebat testatoꝛ rẽ esse obligatam vt hic Item si ignorabat sed reliquid coniuncte persone: vt. C. de fidei commiss. obligatam. Alias est. l. predia vel si pro tãto erat res obligata q̃tũ valet: vel pro maioꝛi sũma: vt. ff. de legatis. si res obligata. ℱ. j. Si res obligata leget heꝛs eã i tribus casibus luere tenetur.

f ¶ Viuo testatoꝛe. idẽ ẽ ꝛ si post moꝛtẽ: vt ℱ. ℱ. sicut.

g ¶ Consequi. nota caute cõsequi. nam pecunia petere nõ põt: sed rem que tantũ est in obligatiõe ſm nos: estimatio tamen datur propter defectum rei. vt. ff. de verbo. obliga. si seruũ. ℱ. effectus. Sed ℥ nos est. ff de lega. iij. l. si res michi. Rñ. ibi pp defectũ iuris petẽdi: ex pſũpta volũtate defũcti rẽ legatã legatarius amisit: sed hic nõ ex volũtate defuncti amisit emẽdo. Quidã tamen dicunt estimationem esse in obligatione: vt ff. de condi. fur. l. in re furtiua. ℱ. ſz vtrũ i ſi.

peto qđ habeo ꝗttuor modis. Et nota quattuor casus quibus peto id qđ habeo. Primus est vbi res michi data põt auferri. vt. ff. de solu: si rem: et. l. qui res. j. rñ. Item si habeo ex alia causa ꝙ debeam habere q̃ non videor bñe: cũ precium absit: vt hic. Item si aliquid iurĩ rei deest id ad huc tradendũ est: vt. ff. de so. etiã: et de verbo. obli. iuk. §. fi. Item si res deterior ẽ dolo dãtis ex cã stricti iurĩ datur de dolo: lz habeat rẽ: vt ff. de dolo. l. et eleganter. §. non solum: lz in bo. fi. agit ex primo contractu. vt. ff. cõ. l. iij. alias iiij. §. si res.

a Ex alia. vt legati. vt. ff. man. si hereditatem non dotis promissione. vt. ff. de actio. et obliga. l. ex promissione dotis.

b Agere non põt. etiã si sua postea esse desinit. vt. ff. de lega. ij. meui9. §. duobus.

c Traditũ ẽ. a iure. vt. ff. ỗ actio. ꝛ obli. oẽs et. ff. de le. j. l. si seruus lega. §. stichũ.

d In eundem hominem. ff. e. in. l. si seruus §. j. ẕ. So. ibi. per obliquum pcurrunt nõ directo: vt hic argu. ff. de vulga. substitutio. q̃ liberis. §. fi.

e Rem. i. speciem. aliud si quantitatem: vt ff. de lega. iij. l. ticio scio. in prin.

f Non posse. Sed cur secus qñ emit? Rñ. quia nec rem habere videtur. cũ precium ei absit et loco rei successerit. vt. ff. de petitio here. si et rem. et quod me. causa. videam9 et l. si ipsa.

g Hac ratione. s. supradicte regule.

h Ex duobus testamentis. s. duorũ hoĩm one vel ex alia ꝑsimili causa: agere nõ põt. Nã traditũ est dual lucratiuas causas i eundẽ hominem: ꝛ eandẽ rem cõcurrere nõ posse. Hac ratione si ex duob9 testamẽtis eadez res eidẽ debeatur interest vtrum rẽ an estimationẽ ex testamento cõsecutus est. Nam si rẽ habet agere nõ põt: qui habet eã ex cã lucratiua: si estimationez agere potest.

Etiã res futurã q̃ tñ esse sperat legari põt. hoc. d. si enim vnius esset primum per scõm cozrgitur: vt. ẽ. qui. mo. testa. infir. §. posteriore. Quid si in eodẽ bis legauit? Rñ. distingue specie a quãtitate: vt. ff. de lega. j. plane. §. si eadẽ vsq̃ ad illũ. §. si cõiunctim.

Ea quoq̃ res q̃ in rerum natura nõ ẽ (si mõ futura ẽ) recte legat: veluti fructus qui in illo fundo nati erũt: aut qđ ex illa ancilla natũ erit. Si vna res ab eodẽ duobus legatur ꝑiunctim vel disiunctim: si ambo cõcurrũt ad legatuz medietas datur vni et medietas alteri. Sed deficiẽte legato in persona vnius totum ad collegatariũ pertinet. h. dicit Are. Si eadem res duob9 legata sit

i Agere non põt. vt. ff. de le. i. plane. §. sed si duorũ. ẽ. vt seqtur ex eodẽ testamẽto. So. illa intelligit ꝛm hui9. §. distinctiõez

k Agẽ põt. ff. ỗ le. j. hmõi. §. j. ẽ. So. ibi testatoris et heredis testatis est eadẽ psona. vt in autẽ. ỗ iureiu. amo. in prin. col. v. Vel ibi i scõ legato cõmodũ repũtationis põmi legati relictũ videtur: vt. j. eo. §. ex ẽrio: qz nõ videtur legari bis in duobus testamentis. et ideo nõ habebit nisi semel.

l Ea quoq̃ res. sic. ff. de lega. i. quod i rerũ et de lega. iij. l. etiam.

m Futura est. si aũt nec fuit res: nec est in rerũ natura: nec erit vt chimera. vel fuit sed ñ est: vt hõ mortuus nõ põt legari: vt. j. de iuri. stipu. in põn. Si aũt est dubiũ an sit vel nõ sit in rerũ natura: cauet heres de ꝓsequẽdo et restituendo: vt. ff. de le. j. seruo legato. §. fi. Idem in seruo legato qui fugerat añ testm aliud in eo qui fugerat post. s. testm qui. s. est periculo legatarij. vt. ff. e. ti. j. l. cũ seru9. ꝛ. l. si seruus legatus. pri. rñ.

n Matũ erit. et tunc cõpetit sibi exactio. vt ff. de verbo. obli. interdũ. j. rñ.

o Duobus. Quid si dicat: illi aut illi lego? Rñ. duo rei stipulandi esse videntur. vt. ff. eo. tit. l. iij. §. si ticio aut scio.

a ¶ Cõiunctim.s.p copulatiuã cõiunctionez vt.ff.de.here.instit.si ita quis.

b ¶ Disiũctim.i.separatim.vt.j.proxi.§.

c ¶ Scinditur.virilit nisi simul duo cõiuncti essent qui loco vni⁹ obtinent: vt.ff. de here. instit.titius.z.l interdum.

d ¶ Viuo.nã si testatore mortuo legatari⁹ decedat ad heredem suum legatũ trãsmittit:vt.C.de cadu.tollẽ.§.cũ igitur.

e ¶ Testatore post testamentũ vt differat a sequenti

f ¶ Defecerit. .s.legatari⁹ vt dnoq; casibus legatũ acrescit. p mortez ciuis lẽ.Vel dic legatum qõ tribus casib⁹ deficit et accrescit legatario

trib⁹ casibus le preter duos q̃ ponuntur hic collegatarius de in reruz natura tempore testamẽti vt.C.de cadu.tollen.§.j.i.pn.Scõs si mihi z posthumo qui aborietur postea:vt ff.eo.l.si duob⁹.§.fi. Tertius si mihi z heredi suo legat:vt.ff.e.j.l.plane.§.si duob⁹:z sic sunt quicq; casus.eẽ sunt tres casus quibus deficit legatũ sed collegatorio nõ accrescit. Primus si mihi et seruo suo legat vt.ff.e.j.l. plane.§.si piunctim.Scõs si mihi z tibi res tua legatur:vt.ff.e.j.l.hui⁹.§.si ticio. Terti⁹ si mihi et non capaci legatur:vt.ff.de legatj secundo.l.si ticio.

g ¶ Cõiunctim.s.re z verbis:vt.ff.de.lega.iij l.re coniuncti.

h ¶ Disiuncti.s.verbis tm̃ nam re sũt piuncti.

i ¶ Do lego. Sed nõne dando seio adimit ticio:vt.ff.de pupil.substi.si quis eũ et de adimen.lega.l.sicut:Rñ.sic si probat testatorẽ hoc.s.adimere ticio z dare seio voluisse: non alias.vt.ff.eo.j.titu.l.si pluribus.§.j.

h ¶ Disiũctim.s.verbis tm̃:re tamẽ cõiuncti sũt vt.ff.de lega.iij.re piuncti. Sunt et alij.re et verbis disiũcti:vt si ita dicã.lego. Ticio dimidiam serui. Sẽpronio lego dimidiam eiusdez fui vt. ff.eo.ti.l.sz z pculo. Nec obstat in eo.ti.l. Meuio in pn̄ci.qz illa intelligitur quãdo vnam dimidiam vtriq; legauit. Et in istis nõ habet locuz accessio tius accrescẽdi: vt dicta.l. sz z pculo. sũt etiam re disiũcti sed verbis coniuncti vt si dico lego tibi et Sempronio pro equis portionibus. Sunt z alij re et verbis piũcti.vt.§.prio. Et piũcti vtro q̃ modo preferunt disiunctis vtroq;. vel altero tantũmodo piũctis. Cõiuncti vero vno modo tantũ simul admittunt.s.re tm̃ piũcti cum verbis tantum coniunctis z disiunctis re z verbis preferũtur:vt.ff. de here. instit.l. si ita quis heredes: et.ff. de le.iij.l.re iuncti §.pe.et.§.fina.

l ¶ Emerit.s.legatarius.

m ¶ Perueneri.s.morte vsufructuarij vl̃ cadi.vel simili cã lucratiua tamẽ vt.§.ẽ vsufu. §.finitur.z sic factus est causalis.

n ¶ Fundum.i.proprietatẽ plenam:de iudicis tamen officio aliter fit:vt infra sequitur.

o ¶ Petere.ẽ repete qõ dixim⁹.§.e.§.si res

p ¶ Quia vsufruct⁹ dixit fũdũ petiz sicĩ plẽa proprietate. Sed opponitur plena proprietas cõstat ex duobus.s.ex nuda ppietate z

vsufructu: et iam habet partem. ideſt vſufru. ex cauſa lucratiua: quomodo ergo petitur fundus in plena ꝓpietate? ℜeſpō. vſufructus fit pars dñij. vſu fructus. hoc caſu cum fūdus petitur in plena ꝓprietate non obtinet partem dñij: ſed vicem ſeruitutis prędialis que nō eſt ps rei. cum non poſſit eſſe ſine re: et ideo nō videt peti ea pars rei q̄ obuenit ex cā lucri. ſ. vſufru. ⁊ hoc de rigore ſed ꝓpter equitate vt ſubijcit.

a ¶ In petitione. ſcilicet tali ideſt prędicta fundi p actionē ex teſtamēto alias i multis locuz dñij habet vt. ff. de dam. ifec. qui bona. §. et ſup ficiarium ⁊. ff. de bon. au. iu. poſ. in ven. ⁊. ff fami. her. l. et puto. §. ij. et. ff de vſufr. l. iiij. et. v.

b ¶ Seruitutſ. ſcilicet realis.

c ¶ Deducto vſufructu. ſ. eſtimatione vſufr. quem ſcilicet vſūfruc. ex cauſa lucratiua habet et ideo non debet plus habere: vt. ſ. eo. §. ſi res.

d ¶ Eſtimationem. ſcilicet ꝓprietatis.

e ¶ Prestari. ſ. ab herede ſuo.

f ¶ Legatum. vt. ff. de lib. le. l. j. contra. So. ibi liberatio relinquit que nō erat debitoris

g ¶ Non poteſt. ſic. j. de act. §. ſic itaq̄. ff. de l. iij. l. cum quis. j. rñ. et. ff. de excep. rei iudi. l. ⁊ an. eadem. §. actiones. et de acqui. poſ. l. iij. §. ex pluribus.

o ¶ Alienauerit ff. de re. ca. l. j. in fi. ꝓtra. Soſu. ſecūdū. B. ibi viuo teſtatore alienauit: h in petitiōe fuit utiſ. locū obtinet. ſz officio iudicis ꝓtinet: vt deducto vſufructu iubeat eſtimationē prestari. ¶ Legatum rei ꝓprie legatarij nō valet: etiam ſi poſt teſtamētū ſua eſſe deſierit. h. dicit. Are. ¶ Sed ſi rē legatarij quis legauerit: inutile eſt legatū. qz qō ꝓprium eſt ipſius: amplius eius fieri non pōt. Et licz alienauerit eam: nō debetur nec ipſa res: nec eſtimatio ei. ¶ Valet legatum rei teſtantis licz teſtator putauerit alienā. h. d, are.

Si quis rē ſuam quaſi alienam legauerit: valet legatū. Nam plus valet qō in veritate eſt: q̄ qō in opinione. Sed ⁊ ſi legatarij eſſe putauit: valere cōſtat qz exitū voluntas defuncti habere pōt.

¶ Alienatiōe rei legate a teſtatore facta nō amittit legatū: niſi ꝓbet animus adimēdi. h. d. Are. tinus.

¶ Si rē ſuā legauerit teſtator: poſteaq̄ eaz alienauerit: celſus putat ſi non adimēdi animo vendidit: nihilomin deberi. Idemq̄ diu poſtea vel hic purum fuit. ſbi conditionale ſecundum. Jo. argu. ff. eo. cetera. §. iij.

i ¶ Quaſi alienam. i. credens alienam.

k ¶ In opinione nota ſic. ff. ō manu. vin. ſi pater. §. quotiens. ⁊. ff. de iu. ⁊ fac. ignoz. l. regula. §. qui ignorauit. argu. cōtra. ff. de acq. hef. is qui putat. Solut. ibi de re que cōſtit in animo.

l ¶ Exituz. id. ē effectū. vt. ff quēad. te apele. vel negare. ibi publice ei expedit ſnpre ma hoim iudicia exitum habere. ideſt res tal legatario acqri poteſt.

m ¶ Alienauerit. vendendo ſed donando indiſtincte videtur adimere: nec diſtinguit an valeat donatio vl non: etiā ſi reuocetur. vt. ff. de adimen. le. l. cum ſeruꝰ. ⁊ l. rem legataz ⁊. l. legatum ſub conditione. §. j.

n ¶ Si ex alia cauſa a donatiōe diſtingue animū: vt hic. et in dubio probat heres mutatam voluntatem. vt. ff. de le. iij. fideicom. §. ſi rem. ⁊. ff. eo. l. lucius. §. penulti. ⁊. ff. de proba. eum qui.

o ¶ Non adimendi ait. quia animus ex hoc probat: quia ſi neceſſitate rei familiaris nō videtur reuocaſſe: alias ſic. que diſtinctio in donatiōem non cadit. vt. ff. de adimē. le. l. rē legatam ⁊ nota. C. eo. qui poſt.

p ¶ Deberi. ſ. rem legatario. ar. ſ. e. §. nō ſolū vbi ab initio fuit alienata.

q ¶ Idemq̄. ſcilicet iuris eſſe vel iſdem ſcilicet imperatores.

a ¶ Pignori dedit. quid si rem obligatã creditori debitor legauerit: nũquid valet legatum? Respon. sic ⁊ nihilominus poterit petere debitum nisi voluntas testatoris ostendatur volentis compẽsare. vt. ff. de. l. ij. l. creditorem.

b ¶ Non videri nisi sub dctã distinctione. i. an habuit animum admendi vel non vel dic nullo modo: vt hic. ⁊. C eo. qui post. et hoc qz primo valuit relictũ alias contra. vt. C. de do. inter vir ⁊ vxo. si marit⁹. et. ff. de do. inter virũ ⁊ vxo. cum ꝯstat⁹. ℌ. nullo.

c ¶ Si vxo. nota de toto ad partem.

d ¶ Quis. scilicet testator.

e ¶ Legauerit. qõ tribus modis fit Prim⁹ peti nolo: vel quod debz reliquo. vel actionem remitto ⁊ hic liberandus est legatarius ab omni debito. vt hic. et. ff. de lib. le. si quis rationes: ⁊ l. aurelio. j. respon. Secundus est: rationes reddere nolo ⁊ hoc ab oñi liberatur nisi ab eo quod penes euz sit: ⁊ ab eo quod dolo fecit. vt. ff. de lib. leg. l. aurelio. ℌ. finali. Tertiꝰ si damnauit heredem ne exerceat actiones quo casu si bonam causam habet testator: litis euentus et sumptus ab aduersario facti legati videntur: vt. ff. de lib. leg. petitor si malam causam nihil videt legare. vt in eadẽ. l.

f ¶ Utile est. licet res sua sibi legari videatur: vt. ff. de lib. le. l. j. j. responso. ⁊ est hoc verum nisi testatore viuo exactio fiat. vt. ℌ. eodem titu. ℌ. tam autez: ⁊. ff. eo. l. fideicõmissa ℌ. si rem.

g ¶ Heres. vel heres heredis. vt. ff. de lib. le. l. ij. in fine.

Tribus modis ꝓt debitoris liberatio legari.

seuerus et antonin⁹ rescripserũt. Fidere scripserũt euz q̃ post testamẽtũ factũ prędia que legata erãt pignor⁹ dedit: ademisse legatũ non videri[b]: ⁊ ideo legata riũ cuz herede eius agere posse: vt p̃dia a creditore luantur.

¶ Si vero[c] q̃s[d] pars rei legate alienauerit: pars q̃ non est alienata omnino debetur: pars aũt alienata ita debetur: si non adimẽdi aĩo alienata sit. ¶ Legatum liberationis valet ⁊ põt fieri imperpetuũ ⁊ ad tempus. Et econtra nõ valet legatũ factũ a debitore suo creditori: nisi afferat sibi aliquã vtilitatẽ. h. d. Aretinus.

¶ Si quis ꝺbitori suo liberationem legauerit[e]: legatũ vtile[f] ẽ: ⁊ neq; ab ipo debitore: neq; ab herede ei⁹ põt heres[g] petere[h]: neq; ab alio q̃ heredis[i] loco est: sed et põta debitore cõueniri vt liberet[k] eũ. ℙõt aũt quis vl[l] ad tẽpus[l] iubere ne heres petat. Ex cõtrario si debitor[m] creditori suo[n] quod debz legauerit: inutile est legatũ: si nihil plus est in legato q̃; in debito: quia nihil amplius[o] per legatũ habet.

h ¶ Petere. cũ effectu ꝓpter exceptionem vt. ff. de li. lega. lege. iiij. ℌ. nũc ꝺ effectu.

i ¶ Heredis loco est. sicut est bonoꝝ possessor: et fideicõmissa. vniuersales. ℌ. de bono. pos. ℌ. quos autem. ⁊ de fideicõmiss. her. ℌ. restituta.

k ¶ Vt liberet per acceptilationem si sol⁹ est debitor: si habet conreũ socium idẽ alias ꝓreus siue soci⁹ pacto est liberatus. vt. C. ꝺ lib. le. l. iiij ℌ. nũc de effectu. in fine.

l ¶ Ad temp⁹. vt. ff. de lib. le. non solum nostrum. ℌ. ij.

m ¶ Si debitor. sec⁹ si ali⁹: qz interest creditor⁊ plures reos habere vt. ff. de lib. leg. si q̃s decedẽs. ℌ. si. alias incipit iulianus. Accur.

n ¶ Creditori suo. scilicet ciuiliter et naturaliter ⁊ cum effectu et pure: alias valet. vt. ff. de lega. j. l. si creditori. per totam. l. et. l. sin autem.

o ¶ Nihil amplius. sed nunq̃d hodie semper est plus cum habeat statim rei legate dominium et hypothecariam aliarum rez defũcti? Respon. non. vt. ff. de le. iij. l. iij. ℌ. si rem quia plus tantum quattuor modis dicitur. vt. ℌ. de act. ℌ. plus autem. Et iste mod⁹ non

est aliquis de his.

a ¶ Et.s.creditori.

b ¶ Legauerit.scilicet debitor.

c ¶ Vtile esse.ff.de le.ij.l.debitor in pn.cõtra vbi est inutilis. So.hoc corrigitur vel ibi dicit inutile id ẽ non vtile cum et aliã habeat actionem potest tñ r ista agi.vt hic.

d ¶ Cõstitit. id est valuit.

e ¶ Quia ratio illius false opinionis.

f ¶ Nõ potest. nota. arg. pro vtraq; pte ad hanc regulaz vt.ff.de verb. obliga. existimo.et.l.pluribus.§.sed et si placeat. et de his que.p non scrip.ha.l.si in metallũ.§. itẽ si seruo:r de fui.l.p parte.

g ¶ Pleni⁹ est. scilicet i cõmodo representatiõis:cũ legatũ statim.dos vero ãnua bima trima die olĩ hodie post annum mobilia.sed immobilia statim:vt.C.de rei vxo.actio.l.j.§.cum autem.r.ff.de do.prele.l.j.§.verum est. Itẽ de dote datur actio inquantũ maritus facere potest vel eius heres. vt.ff. soluto matrimonio.ẽt. primo rñso. At legatum insolidũ nisi in falcidia per beneficiũ iuentarij: vt in auten.de here. et falsi.§.si vero non fecerit. colla.j. Item si qua pacta in preiudiciũ mulieris facta sunt:beneficio legati tollunt. vt. ff.de do.prele.l.j.j.respon.

h ¶ Dotem.i.illam dotẽ quam nõ recepit.

bet.q; si in diem vel sub cõdictione debitum ei⁸ pure legauerit⁸:vtile est legatuz propter representationẽ. Quod si viuo testatore dies venerit:vel cõdictio extiterit: papinian⁹ scripsit vtile⁸ esse nihilomin⁹ legatũ:qz semel cõstitit⁸:qõ r verum est. Nõ eni placuit sententia existimãtium extinctũ eẽ legatũ:quia ⁸in eam causaz peruenit a q̃ incipere non potest⁸

¶ Legatũ dotis factum a marito vxori valet: etiã si maritus nullã dotem habuit: dũmodo in legato certũ expumatur. hoc.d. ¶ Sz si vxori marit⁹ dotem legauerit: valz legatum: quia plenius⁸ est legatũ q̃ de dote actio. Sz si quã nõ acceperit dotẽ ᵇ legauerit:diui seuerus r antoninus rescripserunt: siquidẽ simpliciter legauerit:inutile esse legatũ. Si vero certa pecunia vel certũ corpus aut instrumẽta⁴ dotis in p legando⁴ demõstrata sunt valere legatũ. Si res legata factò heredis etiam ignorantis prestari nõ põt heres tenek. secus si nõ suo facto h.d. Aretin⁹. ¶ Si res⁹ legata sine fctõ⁹⁹ heredis perierit⁸: legatario decedit⁸ Et si seruus alienus legatus sine facto: ᵖ vita sũptibus legatarij. vt.ff.de le.j. cuz res §.item si res.r de le.ij.si quis seruũ.

i ¶ Instrumenta dotis.scilicet in quib⁹ confessus fuit se recepisse dotem quam nõ recepit: vt.ff.de do.pre.l.fi.§.fina.r.l. cuz scriptũ §.item ei que.

k ¶ In prelegando.i. legãdo. abundat enim pre.vt.ff.ũ dote.ple.l.j.j. respon.

l ¶ Si res.puta seruꝰ stichꝰ.

m ¶ Sine facto i.moza quo casu de interitu tenek. vt.ff. de verbo. oblig. si seruũ.j.rñ. r de le.j.cũ res. §.fina. vel qz sine causa occidit vt dicta. l.si seruũ. Alias ud si cũ cã. vt. ff.ũ leg.j.l.qd §.§.si heres.tenek eni ũ dolo r lata cl'pa le tũ. vt.ff.eo.j.l. si cũ res.§.sed si cl'pa r §.culpa.

n ¶ Perierit. vel nõ cõpare at quo casu caueat heres de dãdo si ad eũ redierit:et suis sumptib⁹ recuperatur qñ post mortẽ fugit.aliaz. i.si in

o ¶ Decedit.quia qui in specie tenetur et⁹ interitu liberatur. vt hic.r.ff.de verbo. obligatio.si ex legati.

p ¶ Sine facto.in hoc quoq; scilicz seruo alieno põt admitti culpa: puta nõ certificauit heres dominũ:qui si sciuisset se posse vendere non manumisisset: sed forte cum videret velle manumittere. vt.ff.e.j.l.cuz res.§.sed si alienus.r.§.penulti.et fi. Item si fuerit in

moza emendi.vt.ff.de ✗.obli.si seruum.Ꝟ.si
a sūt alienus.et dic.facto.i.culpa vel moza.
b ¶ Heredis.de le.pre.l.nāq̄ naturam
b ¶ Manumissus.nam manumissus sibis est
mo⁹tuo:vt.ff.de sol.si michi alienum.
c ¶ Teneri.ſ.
ad estiationē:
vt.ff.e.l.si qs
inqlinos.Ꝟ.j.ꝛ
ff.q̄ ꝛ a qb⁹ he
res.ſz ꝟ nō dic̄
tenet maūmis
sionē:ſz dic̄ q̄
min⁹ valeat le
gatū.ſ.q̄ ad e-
stimationez.
d ¶ Nec interē
cur sec⁹ vbi ꝑ-
uū idebitū ſi-
bi solutū quis
manumiserit.
vt.ff.ꝺ cō.ide.
i ſūma.Ꝟ.si ſer
uū q̄ est ℈.Jo.
rñ.qz debuit
scire cū factū
ſuū censeat vt
i auk.ꝺ iureiu.
a mo.j.rñ.
e ¶ Si scierit.ſ.
ipse heres.
f ¶ Donauerit
scz.heres.
g ¶ Seruū a te
statoꝝ legatū.
ꝛ erat hēdis.
h ¶ Tenet.ad
estiationē: vt
ꝺ.pri.dixi.
i ¶ Ignozauerit.scz heres.
k ¶ Suis natis.alias suo nato.
l ¶ Cedūt.qz duo legata sūt sepata: vt.ff.de
pec.le.l.iij.ꝛ.l.si ancillā.ſz ℈.ff.ꝺ vētre ispi.l.
j.Ꝟ.ex ꝟ.Ubi dicit q⁹ pt⁹ ē porcio viscerum
m rīs:ꝛ Rñ.ibi loquitur donec i ventre est.
m ¶ Jdē est.sic.ff.de pecu.le.l iiij.
n ¶ Ordinarij q̄ sūt hi.dic vt.j.q̄ cū eo.Ꝟ.cū
o ¶ Mo⁹tuo.ſ.vno testatore nō si [autē.
post:vt.ff de pecu.le.tūc inutile.
p ¶ Extinguit.qz accessio ē.vt.ff ꝺ pec.le.l.j.ꝛ
ij.ſ̄ q̄re ñ ita i supiori cāu:ꝛ Rñ.ppt hoīs di

hēdis ᵃ mūmissus ᵇ fuerit:nō tenetur he res. Si vero heredis seru⁹ legatus sit ꝛ ip se eū manumisit:teneri ᶜ ipm iulianus scripsit:nec interest ᵈ si scierit ᵉ an ignozauerit a se legatū esse. Sed ꝛ si alij donauerit ᶠ seruū ᵍ ꝛ is cui donatus est eū manumiserit:tenet ʰ heres q̄uis ignozauerit ⁱ a se eū legatū esse ¶ Extincta persona primo legata remanet legatū in accessoria q̄ fit per additionē cum sec⁹ in rebus.h.d.Arctin⁹ ¶ Si q̄s ācillas cū suis ᵏ natis legauerit:etiā si ācille mozte fuerit partus legato cedunt ˡ. Jdē ᵐ est ꝛ si ordinarij serui cū vicarijs legati fuerint:licet moztui sint ordiarij ⁿ: tū vicarij legato cedūt Sed si seruus fuerit cū peculio legatus: mo⁹tuo ᵒ seruo vl̄ma numisso vel alienato:ꝛ peculij legatuz extinguit ᵖ. Jdem est si fundus instructus ᵠ vel cū istrumē to ʳ legat⁹ fuerit. Mā fundo alienato ʳ ꝛ in strumēti legatuz extinguit. ¶ Grex etiam in vna oue retinet. Et legato grege veniunt oues adūcte gregi post testamētum. Jdē in legato ediū.h.d.Arcti. ¶ Si ˢ grex legatus

gnitatē.qz ñ ita accedit vt.ff.ꝺ edil.edic.iustissime.i ꝑn. Jtē q̄d si vicarij erāt tūm i peculio ꝛ legati sūt cū peculio:ꝛ Rñ.idē vt exꝑmere peculiū noceat:vt.ff.ꝺ ꝓdi.ꝛ ꝺmō.si i diē
q ¶ Instruct⁹.huic ꝓio artic̄o ℈dicit. [i ff.de fū.istructo.si cui in fine. So.ℨ Ro. ℔ simpl⁹ ꝑ rudes sic loq̄tur. ¶ el dic q⁹ sit idē q̄ꝺ i partu ꝛ vicarijs.ꝛ q̄ꝺ sequit cuz instrumēto referak ad ꝓri. ꝺ peculio. vel subtili⁹ refert iter istrumtū fūdi: q̄ꝺ perit sp pempto legato fūdi:ꝛ instrumētū pris familias q̄ꝺ ñ perit ſz legatū fūdi pereat:et hoc cāu loquitur lex ℨria et alia ℨria i e.ti. l.j.arg.Ꝟ.ff. de fū.istru.l. q̄si tū.Ꝟ.ſz si fūd⁹ ꝛ.Ꝟ.si istructo q̄ꝺ⁹ ꝺz si fund⁹ istruct⁹ legat⁹ sit istrumtū pris familias ꝑ tinek.nō agri. ſz ibi subaudi tm ¶ Al⁹ dic illā eē ℙauli sniaz:i.l.si cui ista la beōis a iustiniano ꝑbatā.ꝛ sic cozrigit illa.
r ¶ Instrumento. Est autem instrumentuz apparatus rerum diutius p mensuraruz sine quibus non posset exerceri possessio: vt ff.de fundo instru.quesitum.j.respō. Et sūt instrumenta fundi:colendi:seruandi:gratia comparata: vt.ff.de fun.instruc.l.instrumēta: que sunt illa ibi habes.
ſ ¶ Alienato.a testatore.
t ¶ Si grex.q̄ ex decē ouib⁹ ꝑstat vel q̄ttuoꝛ vel q̄nq̄ porcis:vt.ff. de abigeis.oues.

triplex est corpus

a ¶ Ad vnã. ſic. ff. qȝ cu. vni. l. ſiẽ. §. fi. ꝛ. ff. ti. j. l

b ¶ Põt. ff. q. mo. vſufru. amit. l. fi. §. [grege. ſo. facili⁹ pdit legatũ vſufr. q̃ ꝓprietat⁹: vt ar. ff. e. tt. ꝛpeti. §. rei mutatiõe. ꝛ. ff. e. j. l. ſi gre

c ¶ Legato. ſic. ff. e. j. grege. ſic. j. §. p. [ge ĩ fi.

d ¶ Corp⁹. tria eni ſũt corpa rerũ vnuz qȝ vno ſpũ. i. elemẽtatiõe ꝓtinet: vt hõ lapis. Scõz qȝ ex coherẽtib⁹ pſtat vt dom⁹ ꝛ armariũ. tertiũ qȝ ex diſtãtib⁹ corpib⁹ vt grex ꝛ ppl⁹ vt h. ꝛ. ff. õ vſuca. rerũ mixtura §. j. ꝛ. ff. de rei vẽ. in rẽ. §. at in bis.

e ¶ Cedere. ſz colũna vel tignũ dom⁹ legari pure non pt: vt. ff. de lega. j. l. ceſa. ne vrbs deformet. Accur.

f ¶ Legatũ fuerit. ſeruo vel extraneo.

g ¶ Peculio nã ꝛ futurũ peculiũ legari põt vt. ff. de pecu. le. l. ei ãqȝ ꝛ facẽ ad h. ſ. pxi. §.

h ¶ Legatario eidẽqȝ manumiſſo. Accur.

i ¶ Cedẽ. no.

fuerit: et poſtea adã vnã ouẽ peruenerit qȝ ſupfuit vẽdicari põt. Grege aũt legato ẽt oues eas q̃ poſt teſtamẽtũ fctũ gregi adiſciũt legati cedere iulian⁹ ait Eſt aũt gregis vnũ corp⁹ ex diſtantib⁹ capitib⁹: ſicut ediũ vnũ corp⁹ ẽ ex coherentib⁹ lapidibus. Edib⁹ õniqȝ legati colũnas ꝛ marmora q̃ poſt teſtamẽtũ factũ adiecta ſũt legato dicim⁹ cedere.

¶ Augmẽtuz vl diminutio peculij legati viuo teſtatore ad legatariũ ſpectat. ſz ſi p⁹ morte ante aditã hẽditatẽ cedit legato ſi eſt legatũ ipi ſuo: ſec⁹ ſi extraneo h. d. Are. ¶ Si peculiũ legatũ fuerit: ſine dubio q̃q̃d peculio⁹ accedit vel decedit viuo teſtatore: legatarij lucro vel dãno ẽ. Quod ſi p⁹ morte teſtatoris ãte aditã hereditatẽ aliq̃d ſeru⁹ acq̃ſierit iulian⁹ ait: ſiq̃dem ipi mãumiſſo peculiuz legatũ fuerit: oẽ qȝ ãte aditã hereditatẽ acq̃ſitũ ẽ legatario cedere: qz hmõi legati dies ab adita hẽditate cedit. Sz ꝛ ſi extraneo peculiũ legatũ fuerit: nõ cedẽ ea legato: niſi ex reb⁹ peculiarib⁹ auctũ fuerit. ¶ Peculiũ ſerui nõ intelligit eſſe legatũ ſeruo cui teſtator reliquit libertatẽ in vltia volũtate ſec⁹ ſi inter viuos fuit mãumiſſ⁹ Itez qñ relinquitur peculiũ ſeruo nõ itelligit relicta actio vt a ſeruo: vt h. Mã qȝ legatũ cedit extraneo a tpa de morte: h ſeruo ab adita hereditate: qz nec li bem⁹ bertas ſibi pzius debet. C. de ca. tol. §. cũ igi tur: ꝛ. §. ĩ nouiſſimo. Mã pura legata vel in diẽ certã relicta a morte cedũt: niſi i ſex caſi

b⁹ vbi ab adita hẽditate vt C. õ cadu. tol. §. cũ igit et §. in nouiſſimo: et. ff. qñ di. lece. l. ij. iter q̃s legatuz ſeruo mãumiſſo relictũ ẽ vn⁹ vt h cõdictionalia vl i diẽ icertũ flictaex die vl pdictiõe exiſte cedũt. i. trãſmittũt ad hẽ fdes nã añ cõ dictiõez vl diẽ venientẽ ſi decedu legatari us nõ trãſmittit: vt. C. õ ca. tol. §. ſinautẽ: niſi in trib⁹ caſib⁹. põm⁹ vt. ff. õ pdi. ꝛ demõ. pdictiões. ſecũd⁹ ff. e. j. l. iij tertiꝰ. ff. qñ di es le. ce. ſi cũ p finitione. Itẽ xbũ cedẽ du cedẽ as bz ſigtiões dict i. i. icipe deberi: gaſ. vt. ff. õ h. ſig. l. duobus cedere Itẽ ce modis. dere q̃tuz ad trãſmiſſionez vt accipit. C. de ca. tollen. per totum et invtraqȝ poteſt hic accipi.

Ad cor tria tpa añ morte teſtatorſ ꝛ p⁹ añ tũ aditaz gnoſcẽ hereditatẽ. Itẽ ꝛ p⁹ in primo tpe. ſ. q̃ iuenit dum qñ ceſſiſſe dies legati. oẽs ſũt legatarij pares. dicat di nã q̃q̃d eo tpe acq̃rit ſeru⁹ talis et cui õ pes in le culiũ ẽ legatũ acq̃rit: ſiue ipi ſuo ſiue alij ex gatſ ce traneo ſit relictũ: qz nõ cedũt legata. ſilr in deſ tri ta tertio ſez ſũt pares. iſcõo diſtiguit extraneꝰ

k ¶ Qz. bona ẽ rõ ſi eni pul⁹ cederet idẽ eſſet qȝ i extraneo. ẽ ꝛ aliarõ: vt. ff. õ pecu. le. l. de niqȝ. §. fi. vbi dicit q̃ verſilꝰ e eſt cuz ei legat quaſi patrimonium ſuum ei legat.

l ¶ Auctũ fuerit. ſ. peculium.

a ¶ Peculiū. sic. C. de pec. eius q̄ li. me. l. j.

b ¶ Quāuis. cur tā varie? Rñ. q̄ secūdo casu s. q̄si inter viuos opas eius māumissor erat habiturus. vñ cōuersa donatio p̄sumit̄ fm Jo. vt. ff. man. si vero nō. S. inde papi. vel ꝑ p̄. propter p̄ occupationez mortis q̄ p̄sumit̄ auferre si potuisset: vt i auten. de triē. et se. S. illud q̄ ꝑ ibi. Pro tu multu mortis angustatus. ⁊ c. et. C. qui testa. fa. pos. hac p̄sultissima. S. s.

c ¶ Peculio legato. s. seruor et libertas fuit legata. aliō si extraneo vt ff. de pecu. legato. l. vj. S. fi. et. l. si sticho. Accur.

d ¶ Petitionē nisi testator fuerit huius cōsuetudinis: vt redderet ꝓ uo que sibi debebat: vt. ff. de pec. lega. dñis sticho. S. j. i fi.

e ¶ Cū rōnib⁹ q̄si dicerz si relinquo seruo libertatem rationibus ab eo redditis: eo ipso et peculium legare sibi videor: aliud econtra si libertatem relinquo et rationes reddere veto: quia non videtur legatum peculium: vt. ff. de le. j. si seruus vetitus. Rationes autem reddere dicit quādo amoto dolo et fraude reddit. vt. ff. de fideicō. liber. l. thais. S. sticchus.

f ¶ Reliqua. als reliquas. i. alia que erant reddēda reddere: cū iam q̄dam reddiderat vel etiā si nichil: vt. ff. de ver. sig. l. ceteroꝝ

g ¶ Inferre. repete iussus est.

agat ꝓtra dñz ad repetēdā pecuniā quā ab eo repetere p̄t rōne peculij. Item illi cui ē relicta libertas si reddiderit rōnes videt esse relictū peculiū. are. ¶ Peculiū aūt nisi legatū fuerit: māumisso nō debet: cui⁹ si viu⁹ māumiserit: sufficit si nō adimat: ita diuiseuer⁹ ⁊ ātoninus rescpserūt. Jidez rescripserūt peculio legato nō videri id relictū vt petitionem hēat pecunie quā in rōnes dñicas impēderit Jidē rescpserūt peculiū videri legatū cū rōnib⁹ redditis liber eē iussus ē: ⁊ ex eo reliqua inferre.

b ¶ Jncorporales. l. actiones et seruitutes: vt. ff. de re. cor. et incor. ⁊ ff. de le. j. l. j. et. l. cetera in princi.

i ¶ Prestet. sine cessione. tamē vtiles habet legatarius: vt. C. e. l. ex legato.

¶ Jura incorporalia ⁊ etiam facta possunt legari. h. d. are.

¶ Tam aūt corporales res legari possunt cꝫ icorporales ⁊ ideo qō defuncto debet pōt alicui legari vt actiones suas heres legatario p̄stet: nisi exegerit vi u⁹ testator pecuniā. nā hoc casu legatuz extinguit. Sed ⁊ tale legatū valet: damnas heres me⁹ esto domū illi⁹ reficere: vel illū ere alieno liberare. ¶ Legati i genere electio est legatarij. h. d. Areti.

¶ Si generalit seruus vel res alia legat: electio legatarij est nisi aliud te-

k ¶ Nisi exegerit. nā si exegerit sp in dubio p̄sumo voluisse legatū extingui: vt. ff. de adimen. le. l. pe. S. fi. ⁊ de li. le. nō soluz. S. liberatio: nisi p̄bet ꝑsōn vel q̄ debitor vltro obtulit eo nō petente: vl q̄ exactam p legatario deposuit. vt. ff. ō le. iij. l. fideicō missa. S. si rez.

l ¶ Ære alieno liberare. nam vtilitatē hz.

m ¶ Res alia. vt equus.

n ¶ Electio legatarij. ⁊ a p̄ncipior ex post facto ꝓz B. vt hic et. ff. de le. j. l. si seruus legatus. S. cum homo. Sed Ro. a p̄ncipio dabat electionem heredi: sed ex ptumatia transferebatur in legatariuz. ar. ff. de serui. si cui. et C. de so. l. j. Jo. distinguit aut in genere generalissimo vel subalterno: vt si substātia vl corpus vel aial legatur: quo casu non valet legatū in cuz festucā vel muscā dādo liberetur. vel eo genere quod dialetici speciem appellant vt homo et similia. ⁊ tūc subdistingue: aut habebat in hereditate seruos et tūc legatari⁹ eligit dūmodo nō meliorez: vt. ff. ⁊ ff. eo. j. l. legato. j. rñ. et. l. qui duos: ⁊ ō obti. le. l. ij. aut non habeat: et tunc heres eligit: vt. ff. de vi

tri. ꝛ oleo le. l. iij. i. rñ. et. l. iiij. Si aũt testator ex certis relict incertũ: aut ipse sẽsit de certo qđ patꝫ exp̃sso noie ei⁹: ꝛ tũc eligit hr̃s ꝛ ei⁹ volũtatẽ inkpretat aut ñ sẽsit: ꝛ tũc legatari⁹ eligit: vt ff. de lega. j. l. si qs a filio. ℌ. si plures. et. l. qui duos. In domo aũt ĩ genere legata si hꝫ testator domos: vnaꝫ ex his eligit heres: si nõ hꝫ ꝛ relinct deriso riũ est legatũ vt. ff. eo. si domus. in fũdo in gñe legato dic nõ valere legatũ cũ vnius digiti possit fieri fund⁹ vt. ff. đ iu. do. cũ post. ℌ. gener. et. ff. e. j. l. hꝫ ꝛ. l. qđ ĩ rep ℌ. q si quis.

a ¶ Cõdictionẽ. s. si eligerꝫ

b ¶ Et iõ. bona rõ: vt. C. đ ca. tol. ℌ. sin autẽ aliquid.

c ¶ Ex pstitutiõe. q ẽ. C. cõmu. de le. l. fi. in princi.

d ¶ In nr̃a pstitutõe s. pdicta

e ¶ Eligere cupiente ei alio alitđ subaudi.

f ¶ Cõtra beniuolẽtiã. i. ℌ eqtatẽ. s. q perierũt. i. đ iure stricto perire deberẽt: vt. ff. e. l. hui⁹. ℌ. fina.

g ¶ Et sorte. vel cũ taxillis vl alio mõ sic. ff. đ iudi. ĩ trib⁹. Sz q̃re iudex nõ ppellit eos ad

statoꝫ dixerit ¶ Legatũ optiõis hodie transmittit ad heredem: si legatari⁹ decedat anteq̃ optet ꝛ pluribus debẽtibus eligere discordanti b⁹ sorte dirimit. h. d: Are. ¶ Optiõis legatũ. i. vbi testatoꝫ ex seruis suis vel aliis rebus optare legatariũ iusserat: habebat olim in se condictionẽ[a]: ꝛ ideo[b] nisi ipse legatarius viu⁹ optauerat ad heredẽ legatũ nõ transmitebat. Sed ex cõstitutione[c] nostra et hoc in meliorẽ statũ reformatũ est: ꝛ data est licentia ꝛ heredi legatarij optare seruũ: licet viuus legatarius hoc non fecerit. Et diligẽtiore tractatu habito: et hoc in nostra[d] pstitutione additũ est: vt siue plures legatarij extiterint quib⁹ optio relicta ẽ ꝛ dissentiant in corpore eligẽdo: siue vnius legatarij plures heredes sit: ꝛ int̃ se circa optãduꝫ dissẽtiãt alio aliud corp⁹ eligere[e] cupiẽte: ne pereat legatũ qđ pleriq̃ prudẽtiũ ptra beniuolentiã[f] introducebãt fortunã eẽ huius optiõis iudicẽ ꝛ sorte[g] eẽ hoc dirimẽdũ: vt ad quẽ sors deueniat illius sententia[h] in optione precellat. ¶ Illi possũt ex titulo legati capere qui possunt heredes instituí. h. dicit Are. ¶ Legari aũt illis solũ[i] põt cũ quibus testamẽti[k] factio est. ¶ Neq̃ pagan⁹ neq̃ miles poterãt olim incerte psone relinquere ꝛ. q. dicat psona icerta declarat p duo exẽpla. ange. ¶ Incert̃ vero pso nis neq̃ legata: neq̃ fideicõmissa olim relinq̃ cõcessuꝫ[l] erat

pentiẽdũ: vt ff. e. hui⁹ ĩ fine: ℌ rñ. imo đ mõ ppellit. vel ibi ppellit ĩ actiõe eligẽda q đa a iure. đ aũt ñ ppellit ĩ eo qđ dat a testatore

b ¶ Sñia vt tñ ceterꝫ estimationẽ pstet suaptiũ: vt. C. cõ. de le. l. fi. ĩ pn.

i ¶ Solũ, ꝛ eẽ idẽ sol⁹ legat: vt. ff. đ le. i. l. ij

k ¶ Testamẽti factio. in passiua significatione accipe: vt. ℌ. de here. quali. et dif. ℌ. testamenti. Sz q̃ sũt isti q nõ hãt testamẽti factionẽ: rñ. incerta pson vt. j. pri. ℌ. item pegrinus siue deportat⁹: vt C. de her. isti. l. j. Item in metallũ dãnat⁹: vt. ff. de his q p ñ scrip. ha. l. si in metallũ Item fu⁹ de adultio cuz dña pmisso accusat⁹ vt. ℌ. đ here. isti. ℌ. ij. item collegiuz: nisi pbet licitũ vt C. de he. isti. l. collegiũ. Item incestuosi. vt in aut. q̃ mona. effici. sui. ℌ. vlti. Item heretici maiorꝫ heresis: vt. C de hẽrti. l. manicheos. Item apostate vt. C de apost. hi q̃ sectãm. Item mulier nubẽs infra annum a tpe mortis mariti: vt in aut. de nup. ℌ. j.

Wulti sũt q̃ testamẽto capere nõ pñt

l ¶ Cõcessũ erat. hodie ℌ etiã añ legẽ grecã.

206

inferiorem in pauperib⁹: vt C. de epis. et cle. l. id quod.

a ¶ Nã nec miles incerta ꝑsona les. cui⁹. s. militis voluntas seruat ꝓ legalias vt. C. de testa. mili. l. j.

b ¶ Designati erãt in kal. ianuarij sortiebant. i. incipiebãt honorẽ administrare ꝛ añ ꝑ tres mẽses designabant. vt ff. de pdi. ꝛ de. l. publius. ꝛ. C. de magi. mu. l. j.

c ¶ Posse dari. vt si dicat ita. illum libertũ esse volo q̃ capitoliũ ꝓximo ascẽderit vl̃timũ fecerit: vt. s̃. ꝓxi. ℌ. incertis vel stichũ liberum esse volo cum habeat duos stichos: vt. ff. de ma. test. cũ ex pluribus.

d ¶ Seruos liberari Aduerte q̃ i aliq̃b⁹ libris seq̃t ista clausula. Tutor q̃ incerte ꝑsone dari nõ põt quã nõ inuenies i eme̅dat⁹ codicib⁹ ꝛ si ea q̃ sequũtur in textu et glo. diligẽter

Nã nec miles q̃dẽ certe ꝑsone poterat relinq̃re vt diu⁹ adrianꝰ rescripsit. Incerta ãt ꝑsona videbat quã incerta opinõe testatoris aio suo subiciebat: veluti si q̃s ita dicat. q̃cũq̃ filio meo filiã suã in mrimoniũ dederit idest collocauerit ei heres meꝰ illũ fundũ dato Illõ quoq̃ q̃ his reliquebat qui post testm̃ scriptũ ꝑmi cõsules designatiᵇ erãt eque incerte ꝑsone legari videbat: ꝛ deniq̃ multe alie hmõi species sũt. ¶ Oliz legatũ etiã libertas q̃ ẽ multũ fauorabilᵉ incerte ꝑsone factuz erat inualiduz. h. d. Ange. ¶ Libertas quoq̃ incerte ꝑsone nõ videbatur posseᶜ dari: qz placebat nomiati suosᵇ liberari ¶ Incerte ꝑsone ex certis ꝑsonis etiã oli legari poterat. An. ¶ Sub certa᷑ vero demõstratiõe: idest ex certis ꝑsonis incerte ꝑsone recte legabat: veluti ex cognatis meis q̃ nũc sũt si q̃s vxorez filiã meã duxerit: ei heres meus illã rẽ dato ¶ Licet legata incertis ꝑsonis facta oli essent inualidã si tñ ꝑ errorẽ soluta fuerãt repeti non poterãt. An. ¶ Incertis aũt personis legata vl̃ fidei ꝯmissa relicta ꝛ ꝑ errorẽ soluta repetiᶠ ñ posse sacris cõstitutionib⁹ cautũ erat. ¶ Oli nõ poterat legari posthumo alieno. i. q̃ nõ erat testatoris futur⁹ suꝰ heres An. ¶ Posthumo quoq̃ alieno iutilit antea legabatᵍ. Est aũt alienꝰ posthumꝰ q̃ natꝰ inᵏ suosʰ heredes: testatoris futurꝰ ⁱ nõ est. Jõq̃ ex emãcipato filio ꝓceptꝰ nepos extraneꝰ erat posthumꝰ auo. ¶ Hodie legatũ incerte ꝑsone aut posthumo alieno factuz valz. h. d. iũcta glo. ¶ Sz nec hmõi species penitus est sine iusta emẽdatione relicta: cũ in nostro codice cõstitutio ˡ posita ẽ: per quã ꝛ huicᵐ parti medemur: nõ solũ in hereditatibꝰ sed etiaz in legatis et fideicõmissis q̃ euidenter ex ipsius

ꝑsperꝫ, ꝑfecto eaz, ꝓius supuacuã iudicabis.

e ¶ Sub certa. sic. ff. de lega. j. l. iij. ℌ. B amplius, sic. ff. de le. j. l. si ꝙuus legatus. ℌ. hui⁹ sic. ff. ẽre. du. l. quidã sic. ff. e. j. l. legato. ℌ. j.

f ¶ Repeti nõ posse q̃si naturale debitum vt. ff. de cõdi. inde. tul. in fi. et. l. fraᵗ a fratre. et. l. si dñs in fi.

g ¶ Legabat. Sed nec instituebat iure ci uili: vt. ff. ẽ li. posthu ꝛ posthu. l. gal Alienꝰ mus lus. ℌ. ille casus.

h ¶ Suos. scz quondã ante emancipatiõ nẽ vt sequit.

i ¶ Futur⁹. scz heres.

k ¶ Sz nec. q̃si dicat nõ solũ in posthumo: sed oia supra dicta ab illo. ℌ. incertis correcta sunt: vt argu. ff. e. iij. l. hoc legatũ. j. rñ. et. l. ea tamen.

l ¶ Constitutio quã nõ habemus.

m ¶ Huic. scilz posthumo.

a ¶ Per nr̃am ꝓstitutionẽ. s. supradictã ꝓstitutionẽ grecã: nec veteri iure. vt. ff. ō tes. tu. tutor incert⁹.

b ¶ Incert⁹ vt si ita dixit illũ tutorẽ do q̃ ꝑ us ō tuscia venerit. nec icerte ꝑsone dar. ff. ō tes. tute. l. tutor ita.

c ¶ Posteritati. i. filijs.

d ¶ Potat. s. ō iure ꝓtorio ñ ciuili: vt ff. de bono. pos. i. rñ ⁊ et. ff. de li. et posthu. l. gallus. ⁊. ille.

e ¶ Mostro. i. romano.

f ¶ Mō pōt. ſz q̃ ẽ illa q̃ vxor eẽ ñ pōt? Rñ. mlte sūt ille q̃ vxores eẽ nō possūt: vt. ⁊. ō nup. dixímus ⁊. si aduersus C. de tes. l. iiij.

g ¶ Si q̃s. sic. C. de testa. l. si quis in noie.

h ¶ In nomie nomẽ ẽ gen⁹ sed ponit̃ ꝓ spẽ sui: vt alb⁹ qō ōr ꝓꝑ ꝑsone nomẽ: cognomẽ q̃si cõe cognationis nomen vt asinell⁹. Pre nomen qō cãdrie ponit̃: vt si sint duo tulij ⁊ vni supadat Marc⁹ et dicat Marc⁹ tullí⁹. nã marc⁹ ẽ ꝑnomẽ Agnomẽ ẽ qō iponit̃ ab euẽtu: vt aphricanꝰ q̃vi

nomẽ/ cognomen/ ꝑnomẽ/ et agnomẽ differunt

lectione cõstitutionis clarescit. ¶ Tutor certus ⁊ certe ꝑsone dari debz. h. d. cũ. glosa. ¶ Tutor autẽ nec per nr̃am ꝓstitutionẽ incert⁹ dari debz q⁊ certo iudicio debet ꝑ tutela q̃s sue posteritati cauere. ¶ De iure pretorio alien⁹ posthum⁹ etiã oliz poterat heres istitui ⁊ hodie põt dũmō nascitur⁹ siter ea q̃ vxor eẽ possit An. ¶ Posthum⁹ aũt alien⁹ heres istitui ⁊ ãtea potat: ⁊ nũc põt: nisi in utero ei⁹ sit: q̃ iure nr̃o vxor esse nō potest.

¶ Error nois ꝓnominis agnomis cognomis nō viciat si de corpe ꝑstat. h. d. Are. ¶ Si q̃s in nomie cognomie ꝓnomie agnomine legatarij testator erraverit (si de ꝑsona ꝓstat) nihilomin⁹ valet legatũ. Idẽq; i heredib⁹ seruat: ⁊ recte. Noia enī signãdoꝝ hoim grã repta sũt.

ẽt aphricã: alemanicus ⁊ gottic⁹: vt. ⁊. in rubrica prohemij hui⁹ libri.

q̃ si quolibz alio mō intelligant' nihil interest'. ¶ Falsa demõstratio nō viciat legatũ. h. d. Areti. ¶ Huic proxima ẽ illa iuris regula: falsa demõstratione legatũ non perimi veluti si quis ita legauerit. Stichũ seruũ meũ vernã" do lego: licet enī nō verna ſz emptus sit (si de seruo tñ ꝓstat) vtile est legatũ. Et ꝓuenienter si ita demonstrauerit. Stichũ seruũ quẽ a seio emi: sitq; ab alio empt⁹ vtile est legatũ si de seruo constat. ¶ Falsa cã nō viciat legatũ nisi ꝑ modũ cõdictiõis fuerit prolata. h. d. Are. ¶ Lõge⁹ magis legato falsa cã adiecta nō nocet veluti cũ quis ita dixerit. Titio (q⁊ me ab sẽte negocia mea curauit) stichum do lego. vel ita: titio (q⁊ patrocinio eius capitali crimine liberat⁹ sum) stichuz do

i ¶ Malz legatũ. sic. ff. si certe. l. certũ C. e si fortidianũ.

k ¶ In heredi b⁹. s. si erret in eoꝝ nomine.

l ¶ Intelligãt s. a testãte. q̃ ꝺ in ꝓpriis i appellatis distingue ſz Jo. anpaꝝ erret vt libros mẽbranas appellet. quo casu valz maxie cũ fuerit cõsuet⁹ sic appellare: vt. ff. de. le. iij. libroꝝ. ⁊. qō ff. cassius. an mẽtũ erret et tũc ꝓtra vt. ff. e. l. iiij. et de sup. leg. l. labeo. in medio legis.

m ¶ Nihil intẽt vñ lib hõ si bi nom̃ mutare pōt ſz fu⁹ ñ possit: vt. C. ō mu. no. l. j. ⁊. ff de fal. l. falsi.

n ¶ Vernã. ⁊ Verna ẽ fu⁹ ex ancilla testatorꝭ natus.

o ¶ Empt⁹ idẽ et si ñ emit: vt ar. ff. de vsucñ q̃ ⁊. ⁊. fi. sec⁹ in vẽditiõe: vt ff. de ẽdẽ. ẽp. si q̃s fundum

p ¶ Lõge magis iõ dic̃ magis: q⁊ ꝟba false demõstratiõis sũt ō sbã ipis legati: vt cũ dico stichũ ⁊ nã do lego. ſz ꝟba

falsę cause nō ſta. Itē qr cāe legādi nō cohe rēt legato: vt. ff. de pdi. r demō. cū tale. §. falsa cā. Itē qr ħ donare pſumit: vt. ff. de pdi. inde. in ſumma. §. et quoq.

a ¶ Sz ſi pdictiōi alik: nō pdictio p ſi apponit r p cū vt ħ r. ff de pdi. i debi. qui promiſit. vt. ff. de ver. obli. q cūq. §. nō ſolū niſi in caſu: vt. ff. de tu. l. muto. §. ſub pdictōe. Mod⁹ p vt: vt C. nō his q ſub mo. l. ij. Cā p qr: vt ħ demōſtratio fit oſtēdēdo aliquid qđ nō eſt vt. ff. pt. r. ff. e. ſi ſit §. i. circa hec qttuor ſic dicas r prio. falſa cā nō nocet vt hic pdictio nocet ſi deficiat: vt ħ et. ff. ſi cer. pe. cuz ad pñs: r. l. itaq. mod⁹ idez qđ cōdictio opat excepto q id quod dat ſub mō ēt anteq modus ipleat petit cautiōe tñ inkpoſita ō mō iplēdo qđ nō ē in pdictōe vt. ff. de cōdi. r demō. q heredi. §. ſi. r de adimē. l. liberto. §. lucio. r. ff. e. iij. ſi tibi. Jn demōſtratōe diſtingue vt. ff. e. ſi ſit. §. j. r. l. nō q cunq. vñ. ħ. Scito q vt mod⁹ ē. ſi pdictio: qr cā. vide. c. verū extra de pdi. appoſi.

b ¶ Jnutilit. ſic. C. de neceſſa. ſer. her. inſti. l. quidā. §. illo. ℈. ſz ibi nō iponit neceſſitas dādi: vel de alimētis loquit vt. ff. de alimē. r ci. leg. ſeruos. nā cū ſit purū a morte teſtatoris cedit. vt. C. de ca. tollē. §. cū igit. Et dño ex perſona ſui acquirit vt. §. p q̄s pſonas. acq.

lego. Licet enī neq negocia teſtatorſ vnq̄ geſſerit titi⁹: neq pfocinio ei⁹ liberat⁹ eſt: legatū tñ valz. Sz ſi pdictionalit⁹ enunciata fuerit cā aliud iurſ eſt: veluti hoc mō: titio ſi negocia mea curauerit fūdū do lego ¶ Seruo heredis pure nō pōt legari: ſz ſub cōdictiōe ſic: ſi tpe exiſtentſ cōdictiōis nō ſit in ptāte heredis: ſed ecōtra ſeruo alieno herede inſtituto pōt eius dño legari pure vl ſub pdictione: ſz ſi iuſſu domini hereditatē adeat legatum euaneſcit. h. d. Are. ¶ An ſeruo heredis recte legamus querik: r cōſtat pure inutiliter[b] legari: nec quicq̄ profi cere[c] ſi viuo teſtatore de poteſtate eius heredis exierit[e]: qr quod[f] iutile foret legatū ſi ſtati poſt factū teſtam̄ deceſſiſſz teſtatoz: non debet hoc iō valere[g] qr diutius teſtator vixerit Sub pdictōe ħo recte legak ħuo: vt req ram⁹ an quo tpe dies legati cedit: i ptāte heredis[h] non ſit. Ex diuerſo herede iſtituto ſeruo q̄n dño recte etiā ſic pdictione leget nō dubitak Mā r ſi ſtati poſt factū teſtam̄tū deceſſerit teſtator: ñ tñ apō[i] eum q̄ heres[k] fit dī- qr adhuc nō eſt. Acccur.

§. Itē ħui. ſz idē dñs erit heres g̃ non valet legatū. qr idē nō pōt eſſe heres et legatari⁹ vt ff. de le. j. l. legatum eſt. §. j. Accur.

c ¶ Legari. propter confuſionē heredis r legatarij: qr eadē pſona ſibiipi debere nō pōt.

d ¶ Nec quicq̄ pficere. qr act⁹ morientium nō pñt eē i ſuſpēſo: vt. ff. pmu. pre. l. ſi. in ſi. et propk regulā cathonis q̄ ſequit.

e ¶ Exierit. ſuus legatarius.

f ¶ Qr qđ rē. hec ē regula cathoniana.

g ¶ Valere exceptī q̄buſdā caſibus: vt cū res tua ſit tibi legata r ante mortē teſtatoris alienata.

h ¶ Jn poteſtate heredis nō ſit. nā ſi eſt adhuc ħuus nō valet legatuz alias valet ſic ff. ad. l. fal. ci. l. ſi a ſeruo.

i ¶ Apud euz l. apud eundē ſ. dñm q̄ fit heres per ſeruū

k ¶ Heres fit. i. dicere mortuo teſtatore ſtati poſt teſtamentū nō iō ſtati dñs ſerui erit heres per ſeruū: r legatari⁹ p ſe r ita nō erūt apō eū. i. eundē heredē hereditas et legatū qđ erat ſuperiori. §. imo ad ħ vt ſit heres p ſeruū ħuo p̄cedere oporteter: iuſſus dñi r obediētia ſerui. r iteri ſerui pdictio poterit variari: ſz legatū tñ interim habebit dñs. ſūt g̃ ſeparata hereditas r legatū interi cū legatum apud dñm hereditas apud nullum do nec ſeruus vel manumiſſus ſibi vel iuſſu alterius acq̄rit dño niſi duo concurrāt.

Seruꝰ heres inſtitutꝰ filio acq̄rit

cuius domini eam adeat.

a ¶ Intelligit nā nemo est heres adhuc: cū r domini iuss⁹ et ful debeat sequi voluntas: vt. C. de he. īsti. cum p ponas. et licet hereditaſ dies cedat ea ad ita: tamen legatū a morte testatoris cedit: vt. C. de ca. tol. §. i nouissimo. vñ apud dñm erit legatū: ſz hereditas apud nullū q̄ poterit eē vl apud hūc vel apō alīū si alienabitur. ſ. seruus p̄us vt sequit.

b ¶ Legatarij qui r dñs est.

c ¶ Legabat. aliud in tutore ēt olī: vt. ff. q̄ da. tu. pos. §. ad certum.

d ¶ Fūdamētū. cū sine illo nullū dicat. vt. ff. de iur pdi. l. fi. et. j. ti iij. §. in p̄mis: et ō his q̄ i testa. ōlē. l. penul. ibi. calphurnius.

e ¶ Scripture ordinē no. ordiez scp̄ture ñ seruādū. sic. ff ō sol. nō enī. ſz ℈. arg. ff. de fideicō. li. l. gñaliter. §. quid ergo: et in aut. de he. et fal. §. inordinatum.

Utr oz do scripture ser uād⁹ sit

f ¶ Voluntatē repete. vituperandus erat.

es legati cedere itel ligitur[a]: cum heredi tas a legato separata sit: r possit per eū seruum alius heres effici: si p̄iusq̄ iussu domini adeat in alterius potestatē trās latus sit: vel manumissus ipse heres efficitur: quib⁹ casib⁹ vtile est legatū. q̄ si in eadem causa permāserit et iussu legatarij[b] adierit euanescit legatū. ¶ Legata et libertas bodie relinqui possūt ante heredis institutionem: r postea: r iter institutionē et substitutionē. h. d. Areti.

¶ Ante heredis institutionē legabat[c] antea inutiliter. ſ. qz testamēta vim ex institutiōe heredis accipiūt: r ob id veluti caput atq̄ fundamētum[d] intelligit totī⁹ testamenti heredis institutio. Pari ratiōe nec libertas ante heredis institutionem dari poterat. ¶ Sed quia inciuile esse putauim⁹: scripture ordinē[e] quidē sequi (qō et ipsi antiquitati vituperandū fuerat vsuz) sperni autem testatoris voluntatem[f] per nostram p̄stitutionē[g] r hoc vicium emēdauimus vt liceat r ante[h] heredis institutionem et inter medias[i] heredum institutiones legatuz relinquere: r multomagis libertatē cuius vsus fauorabilioz[k] ē. ¶ Bodie ātē r post mortem heredis et legatarij r p̄die mortis ipsoz legari potest. h. d. Aretinus.

¶ Post mortē quoq̄ heredis aut legatarij simili modo inutiliter legabat veluti si quis ita dicat cum heres me⁹ mortuus fuerit: do lego. Item p̄idie q̄q̄ heres aut legatari⁹ moriet̄ur. Sed simili mō et hoc correximus[l] firmitatem hmōi legatis[m] (ad fideicommissoz siℓitudinez)

g ¶ Cōstitutionē. quā ñ hēm⁹ ſz q̄sdā vel dicverī⁹ q̄ loquit de eis q̄ ēi. C. de testa. l ambiguitates. r q̄ō ibi ñ dic ex mēte referas ad alia nō ad hūc ordinem.

h ¶ Ante here dis īstitutionē qz p̄imo p̄t legare rem et postea hēdē īstituere.

i ¶ Medias. qz p̄imū īstituit heredē. r postea legauit r postea aliuz heredē īstituit: et ita legat inter medias heredū institutiones.

k ¶ Fauorabilioz. nisi i duobus casibus: vt. ff. ō manu. testa. cum ex plurib⁹: r ō le. j. si q̄s a fi. §. pe. et. l. ferre: et ad trebel. si p̄oni. §. sed si nō fructibus.

l ¶ Correximus. vt. C. vt act. ab he. et ℈ he. l. j.

m ¶ Legatis i stipulationib⁹ idē. vt. d. l. C. vt act. ab he. et ℈ he. l. j. caue tñ qz legatū sic īcipit ab herede vel heredi dari. qō p̄mo nullo mō fuit sed stipulatio fuit: licet ineficax: vt. ff. de euic. q̄ a pupillo. et. l. si p̄ imprudentiā. §. nōmirum.

prestantes: ne i hoc casu deterior causa legatorũ ꝙ̃ fideicõmissorum iueniat[a].

Hodie potest pene noie legari ⁊ legatum transferri vl' ad imi: nisi p̃cipiat aliquid impossibile vl' legibus iterdictum vel pbrosũ. h. d. are.

Pene quoq; nomine inutiliter ãtea legabatur ⁊ adimebatur[b] vel tansferebatur. Pene aũt nomine legari videtur qđ coercẽdi heredis cã relinquitur: quo magis aliq̃d[c] faciat: aut non faciat[d] veluti si q̃s ita scripserit. heres meus si filiaʒ suaʒ in matrimonio ticio collocauerit[e]: vel ex diuerso si nõ[f] collocauerit: dato decem aureos seio: aut si ita scripserit. heres me⁹ si seruum stichũ alienauerit[g]: vel ex diuerso si non alienauerit[h] ticio decẽ aureos dato. Et intantuʒ hec regula obseruabat: vt per[i] ꝙ̃pluribus principalibus cõstitutionibus significaret: nec principem quidem agnoscere[k] qđ ei pene noie legatũ sit. Nec ex militis q̃dem testamento talia legata valebant: ꝙ̃uis alie militum voluntates in ordinandis testamentis valde obseruabantur[l] Quinetiã nec libertates pene noie dari posse placebat. Eo amplius nec heredem pene noie adijci posse sabin⁹ existimabat. veluti si quis ita dicat ticius heres esto: si tici⁹ filiam suam in matrimonio seio collocauerit[m] sei⁹ quoq; heres esto. Nihil enim itererat qua ratione ticius coerceatur vtruʒ legati datione: an coheredis adiectiõe. Sʒ huiusmodi scrupulositas nobis non placuit. Et generaliter ea que relinquũtur: licʒ pene noie fuerit relicta vel adempta vel in alium translata: nihil distare a ceteris legatis cõstituimus[n] vel in dando: vel in adimẽdo: vel in transferendo. Exceptis his videlicet q̃ impossibilia[o] sunt: vel legibus interdi

a Inueniat. vt. ff. eo. l. j. ⁊. š. e. ti. §. sʒ ñ vsq;

b Adimebatur. hec verba expone: vt. ĩ. titu. j.

c Aliquid faciat quod fieri vult ẽm Jo. hoc adiecto. s. in penam heredis se committere: alias est condictio et valet: vt. ff. đ his que pe. no. l. j. ⁊. ij.

d Non faciat quod fieri ñ vult. Accur.

e Collocauerit. scilicet qđ fieri nolo. scilicet eam collocari.

f Non collocauerit. scilicʒ quod fieri volo. scilicet eaʒ collocari.

g Alienauerit quod nolo

h Non alienauerit. nam vt aliẽet volo

i Per. i. valde.

k Agnoscere. scilicet posse: vt. š. quib⁹ mo. testamen. infir. §. fina. in fine.

l Obseruabantur: vt. C. de testa. mili. l. j.

m Colloca=uerit. scilicet qđ fieri nolo.

n Constituimus. vt. C. de his que pe. no. l. j.

o Impossibilia. ff. đ le. j. l. si michi. §. primo. ꝯtra. So. ibi nõ erat impossibile. poterat enim esse ꝙ diu viueret: et infra triduũ posset id fieri quod fieri volebat. Vel dic ꝙ ibi voluit testator heredem constituere se soluturum si decederet. scilicet testator infra triduum: quod potuit: non autem soluere. Iteʒ cõtra supra de here. insti. §. impossibilis. Sol. quidam dicunt non valere sicut testator voluit: vt hic: valet tamen pure vt ibi. Vel distigue ẽʒ Jo. aut apponitur condictio impossibilis heredi: aut legatario: si heredi non valet legatũ vt ħ si legatario vʒ vt ibi ⁊ q̃re exẽpla. C. đ his q̃ pe. no. l. j.

p Impossibilia. De ipossi-

bili dic precepit heredem transferre mon-
tem als el adiecit coheredẽ vel aliam penã
imposuit: vel precepit heredi vel legatario
vt daret inquilinos sine predijs alias penã
imposuit nam in pdictis et simílibus rema
net heres ⁊ le
gatarius: nec
tenetur ad im
possibile vl' p
brosuz nec ẽt
ad penam: iõ
q impossibile
vel probrosũ
non impleuit.

a ¶ Interdi-
cta. vt inquili
nos sine pre-
dijs: vt. ff. de
leg. j. si quis
inquilinos.

b ¶ Probrosa
vt vestimẽta i
funus. vt. ff. e.
j. l. seruo alie-
no. §. fi. vel re
liquias in ma
ri: vt: ff. de cõ-
di. istitu. l. pe.
in prin.

c ¶ Secta. id ẽ
ego qui inse-
quor iusticiaz
hoc tempore
non patior sic
ff. de pactis. l.
fi. in fin ⁊.

¶ De adem-
ptiõe legato-
ptiuatõ rum. ¶ Quia
ambulatoria est defuncti voluntas vsq ad
supremum vite exitum. vt. ff. de adimen.
lega. l. iij. §. fi. et. l. se. ideo post data legata
et de eis adimendis videamus.

Diuisio Ademptio. ¶ Diuiditur in duas par-
tes. primo loquitur de ademptione.
Secundo de translatione. Scõa ibi trans-
ferri.

d ¶ Adimantur. s. legata.

e ¶ Codicillis. s. testamento cõfirmatis fm
quosdam: non aliter. Sed nos contra. vt in
aut. de restitu. fideicom. §. manifestũ, col. ix

cta aut alias pbro-
sa[b]. Hmõi enim te-
statorum dispositio
nes valere secta me
orum temporũ non
patitur.

De adẽptiõe legatorꝝ.

¶ Ademptio ⁊ trãslatio legato-
rũ põt fieri i codẽ testamento vel alia
scriptura. hoc dicit Aretinus

Adẽptio le
gatorꝝ siue
ex eodem
testamento adiman
tur[d]: siue codicillis[e]
firma[f] est: siue cõtra
rijs verbis fiat adẽp-
tio: veluti si q̃s ita
q̃d legauerit. do le-
go. ita adimat: non
do nõ lego. siue non

cõtrarijs: sed alijs[g]
quibuscunq; ꝟbis.
Trãsferri[h] quoq; le-
gatuz ab alio ad ali
um potest: veluti si
quis ita dixerit. ho-
minem sticbum quẽ
ticio legauit: scio do
lego. siue in eodem
testamẽto siue in co
dicillis hoc fecerit:
quo casu simul et ti-
cio adimi videtur: ⁊
scio[i] dari.

De lege falci
dia.

¶ Testatori nõ licet hereditatem ex
haurire vel vacuare in totũ legatis: ꝫ so
lũmodo vsq ad do-
drantem: ne testato-
res sine herede dece
dant. hoc dicit. Are
tinus.

f ¶ Firma. vt si eodez testõ fiat videatur nec
datũ: si alia volũtate videatur datum: sed
postea ademptum: vt. ff. ẽ his que in testa.
de. l. j. et. ff. de lega. j. l. si ita scriptum. Sed vi
detur q̃ nulla talis voluntas valeat: cum
videatur sibi
repugnare: vt
ff. de regu. iu.
l. vbi repugnã
tia. q̃ est huic
contraria. sed
dic q̃ ibi dicit
de repugnan
tia que fit pro
pter simplici-
tatẽ verborũ:
vt. ff. de cõdi.
institu. si tici⁹.
vel hz locum
pdicta regula
quãdo nõ ap-
paret que sit
vltima quo ca
su neutra va-
let. Si autem
apparet vlti-
ma valet: vt. ff
eo. l. nihil pro-
hibet. Accur.

g ¶ Aliis. s. vt
adimo. vel pe
niteo eius qõ
dedi vel simi
lia immo etiã
am nuda vo-
luntate pre-
sumpta: vt si
inimicus po-
stea factus sit

legatarij: vt. ff. de adi. lega. l. iij. in fi. ⁊ l. iij.

h ¶ Transferri. facit. ff. eo. translatio.

i ¶ Et scio. sed si scius est non capax: nun-
quid ademptio a primo facta valet? Rñ.
sic vt. ff. de le. j. plane in prin.

¶ De lege falcidia. ¶ Qualiter minuan-
tur legata ademptione vel translatione dic-
tum est: nunc qualiter lege falcidia minu-
antur: et ideo dicit supereſt. differentia in-
ter hunc titu. et sequẽtem habetur per hos
ꝟsus. Tunc de falcaris si per legata grauaris
Sz trebellaꝛ cũ reddere cũcta rogaris.

ptiuatõ

voluntas

revocat

Diuisio

Supereſt. ¶ Tot⁹ iſte titulus diuidit ꝑncipal'r in q̃nq; ptes ꝙ̃ cõtinuat ſe ad p̃cedẽtia. Secundo ponit effectum legis falcidie: tã de iur̃ legis duodecĩ tabularum: q̃ de iure ẽ q̃ nos vtimur. Tertio ponit vnũ dubiũ. ſ. an heres non grauat⁹ reſpectu ſui cohe redis grauari poſſit ꝺ trahere falcidiã. q̃rto ad q̃ ꝺ̃ps redigat: vt iſpiciat an l. falcidia hẽ at locũ quãto q̃ñ lex falcidia ꝓponit q̃d eſt añ deducẽ dũ. Scꝺa ibi. cũ eĩ. Tertia ibi. Et cũ q̃ſitum. Quarta ibi. Quãtitas autẽ. Quinta ibi. Cũ autem

a ¶ Falcidia. ſõ ſic dicta q̃ vt falx fenuz: ſic hec lex legata reſecat. Vel dic a falcidio auctore dctã vt̃ publiciana a publicio dicta. vt ff. de ac. & alie.

b ¶ Qua. ſ. falcidia.

c ¶ Vel. ꝓ etiam

d ¶ Vtl. hec ſũt verba. l. xij. tabularum.

e ¶ Sue rei. idẽ in ſua re tota quã ipſe legauit vel ẽt aliena. nã t aliena res legari potẽrat t̃ ꝑt. vt ħ t. ff. ad. l. falci. l. j. i ꝑn. t. ſ. ꝺ le. &.

f ¶ Ipſoꝝ teſtatoꝝ nõ tñ licꝫ teſta [ñ ſolũ. toꝝ⁹ eã renũciare: niſi in caſu: vt. ff. eo. q̃ ꝺ bo. &. fi. t. l. ſi debitoꝝ. arg. ſ. C. de pac. l. pe. ibi. Cũ t alia regula ſit. t̃. ſed hodie ꝑ aut. ſed cũ teſtatoꝝ que eſt. C. ad. l. falci. ſ.

g ¶ Adire. fac iſra ti. j. &. ſꝫ q̃ hẽrdes. Accur.

h ¶ Sup hoc. i. ſup coartãda legandi licẽtia.

i ¶ Nouiſſime. i. vltimo. Accur.

k ¶ Legare. vel ẽt cã mortis donare. nã t ibi

Supeſt vt ꝺ̃ lege falcidia 'diſpiciamus: qua⁹ mod⁹ nouiſſime legatis iposit⁹ eſt. ¶ Cũ enĩ olim. xij. tabularuꝫ lege libera erat legãdi poteſtas vt licerꝫ vel 'totum patrimoniũ legatſ erogare. (Quippe cuꝫ i ea lege cautũ eſſet: vti 'q̃ſ q̃ legaſſet ſue rei ita ius eſto) viſuꝫ ẽ h̃ãc legandi licentiã coartare. Jdq; ipſoꝝũ teſtatoꝝũ gratia ꝓ uiſum ẽ: ob id q̃ plerumq; intestati moriebant: recuſãtib⁹ ſcriptis heredibus ꝓ nullo aut minimo lucro hereditates adire⁵. ¶ Et cũ ſuper hoc ᵇtã lex furia q̃ lex voconia la

te ſunt: quarum neutra ſufficiens ad rei cõſummationẽ videbatur: nouiſſime 'lata ẽ lex falcidia qua cauetur: ne pl⁹ legare liceat q̃ ꝺ̃ dran tem' totoꝝũ bonoꝝũ ideſt vt ſiue vn⁹ heres inſtitutus ſit ſiue plures: apud euꝫ eosve pars quarta remaneat ¶ Si plures fuerint inſtituti: quilibꝫ in ſua re poteſt falcidiam detrahere: licet portio alterius coheredis nõ fuerit grauata. hoc. ꝺ. Arcti. ¶ Et cum[m] queſitum eſſet duobus heredib⁹ inſtitutis: veluti ticio et ſeio ſi ticij pars aut tota exhauſta ſit legatis: que nominatim ab eo data ſunt: aut ſupra modum[n]

locuꝫ hꝫ falcidia. Jtez t in mortis cã capione: vt. C. e. l. pe. Licet de hac q̃ꝺã ꝺ̃dicãt. t eſt ꝓ eis argumẽtũ. ff. e. l. acceptis. Jtem in fideicommiſſ. vt. C. e. l. ij. Jtẽ in donatiõe inť viuos q̃ mortẽ ꝓfirmť: non al's: vt. C. e. in donatione. et in his hꝫ locum q̃ ꝺ̃ hic de legatis dicitur.

l ¶ Dodrãtẽ. i. nouẽ vncias totius hereditatis. ſic enĩꝫ ꝺodrãs ꝺ̃z: vt ſ. de here. inſti. &. hr̃ditas Si q̃ fiat in cõtrariũ de ſingul' ꝑt fieri ſectio. .i. q̃rte ptis de an ĩ vna tractio: t ipſo re poſſit iure ꝓpoſita falcidia eſt rei vẽdicatio: vt. ff. e. l. lineã i fi. j. Rñ. et. l. plauti⁹. et C. eo. l. ij. iam q̃ nõ eſt queſtio an heres poſſit retinere falcidiam in vna re. nam non poteſt: vt in dicta. l. plautius. ſed aliud quãdo quis legat partem bonoꝝ tũc enĩ ſuccurritur heredi: ſiue rerum partes ſiue eſtimationẽ dare maluerit: vt. ff. ꝺ̃ le. j. nõ ãpli⁹. &. j.

m ¶ Et cũ queſitũ. facit. ff. e. in ſingulis.

n ¶ Supra modum. i. ſupra quartã Accur.

a ¶ Minuunt. alias minuat ꝛ sic remanēt ei tres vncie que sunt quarta totius assis. Accur.

b ¶ Is. scilicet seius.

c ¶ Quartam partem. i. tres vncias.

d ¶ Habeat. ℞. interrogatiue lege: ꝛ postea rñde. Et placuit ꝛc.

e ¶ Retinere. scilicet quartam partē sue partis quam iure hereditario habet: nō aūt datum cā adimplende cōdictionis sibi ab aliquo imputabit si in quartam nisi a statu libero esset datum et de pecunia hereditaria de qua ei dari permittit: vt. ff. e. id aūt. et de dona. cā mor. l. qō statu liber. Itē nec legatum a cohere de relictū sibi imputet: vt. ff e. in quartam. nisi testator ℞ cauerit. vt. ff. e. qō aūt. j. rñi. et. ℌ. marcell⁹

f ¶ Mortis tē pore. s. ō le. ℌ. si peculiuz. ℨ.

In falcidia tñmō pputat qō iure hereditario capitur.

onerata: a seio vero aut nulla relicta sint legata: aut que partem eius dūtaxat in partem dimidiā minuunt[a]: an quia is[b] quartam [c] ptem totius hereditatis: aut amplius habet: ticio nihil ex legatis que ab eo relicta sunt retinere liceret: placuit vt quartaz ptē suę ptis saluā habeat[d]. ¶ Et placuit quartā posse retinere[e]. Et enim in singulis heredibus ratio legis falcidie ponēda est. ¶ In ratione legis falcidie cōsideratur ℊtitas patrimonij que erat tēpore mortis testatoris: nec augmētum vel diminutio contingens post ea ꝛ ante aditā hereditatē legatarijs nocet vel prodest. h. d. Are. ¶ Quantitas autē patrimonij ad quā ratio legis falcidie redigitur mortis tēpore spectat. Itaq; verbi gratia: si is q̄ centū aureoz patrimonium in bonis habebat: centū aureos legauerit: nihil legatarijs prodest: si ante aditam hereditatē p seruos hereditarios: aut ex partu ancillarū hereditariaz: aut ex fetu pecoz tātū accesserit hereditati: vt cētum aureis legatorū nomine erogatis: heres quartā partē hereditatis habiturus sit: sed necesse est vt nihilomin⁹ quarta ps legatis detrahatur. Ex diuerso si septuagintaquiq; legauerit[g] ꝛ ante aditam hereditatē intā tum decreuerint bona: incendijs forte aut naufragijs: aut morte seruoz: vt nō amplius ℔ septuagintaquinq; aureorum substantia: vel etiam min⁹ reliquatur solida legata[h] debentur. Nec ea res [i] damnosa est heredi cui liberum est non adire hereditatem: quę res efficit vt sit necesse legatarijs ne destituto testamēto nihil consequant cū herede in portione paciscī. ¶ In ratiōe legis falcidie prīo deducitur es alienū funeris impēsa: et p̄cia seruorū: ꝛ de residuo quarta pars le-

So. sibi remanet seruus qui peculij dñs.

g ¶ Legauerat. s. tres ptes hereditarias: et q̄rta remanet: ita q̄ ñ hz locū falcidia: q̄ cētū hēat i bonis: vt. ℌ. dictum est.

b ¶ Solida legata debentur: al's dent. augmētur: hoc locum hz tū vī q̄ñ res heredi minuitarie nō legate pterunt. Si nec aūt legate pe cer legeāt distigue tardo aut erāt ponere nūero vt mēsura et tūc idē qō hic. aut non: ꝛ tūc aut incertum vt puta hoiez et tunc idē qō hic. aut incertū ex certis vt vnū de seruis suis: et tunc si omēs pereāt legatarij dāpnū est: vt. ff. e. in rōe. ℌ. diligenter. et. ℌ. icerte. aut penitus certa: vt. stichus: et tūc perit legatario: vt. ℌ. ō le. ℌ. si res legata. Accur.

¶ Nec ea res respōdet tacite obiectioni. q̄si dicat. nonne erit iniquū cōpelli adire.

et non lucrari: et ita vānum sentire.

¶ Paciſci. i. aliquid oportet eos dare here di vt adeat. Et ita nō q̄ nō p̄ oīa etiā hodie ſūt exeq̄ta fideicōmiſſa legatj: nec legata fideicōmiſſis. nā fideicōmiſſarij ꝓpellit here de ſcptū adire et nil ei dat. vt ff. ti. j. §. fz ſi re euſſet. fz illud ē i gñalib⁹ fideicō. hoc i ſpāltibus. Que aūt ſit differentia iter legata et fideicō. dixi i le. j. ff. de legatj. j

a ¶ Es alienū etiā q̄ ipſi here di debebat tē pe mortj: lz cō fuſiōe ſit factū indebituz vt. ff eo. qui funduz et. C. eo. l. irritū: niſi exp̄ſſe p̄hibeat vt. ff e. ſi ōbitoz credit⁹.

b ¶ Funeris. nō monumēti vt. ff. e. l. j. §. fi.

c ¶ Seruoruz. mos erat antiquit⁹ vt q̄ ſeruos non habebat: vnum vel plures emerz q̄ honoris cā funus teſtatoris pileati antecederēt. quo facto ſtatim intelliguntur manumiſſi. et ſic illoz manumiſſoz detrahit p̄ciū. et facit ad hāc poſitionē. C. de la. liber. tollen. §. ſed et q̄ domini. vel dic q̄ teſtator alicui. x. legauit vt alienum ſeruuz redimeret et legatarius et manumitteret. de hoc enim legato non detrahitur falcidia niſi de eo q̄ ſupeſſet forte facta emptione. vt. ff. de fideicō. liber. l. decem: et ff. e. ſed et ſi non ſeruus. ſi autez vt ſuum p̄tium legatarius manumitteret: tunc nullam patitur falcidiam legatarius: et ita hec p̄recia deducuntur vt falcidiam non patiantur: vt. ff. eo. ſi ſeruus. et. l. iulis.

gatorū. et ſi plus eſt legatum q̄ ſint patrimonij vires: id p̄mo deducit: poſtea patrimonū defalcatur. h. d. are. ¶ Cū autē ratio legis falcidie ponitur: ante deducit es alienuz. Item funeris b impē ſa: et p̄recia ſeruorū c manumiſſorū: tunc demū in reliquo ita ratio d habeatur: vt ex eo quarta p̄ſapō heredē maneat. treſ vero partes inter legatarios diſtribuātur: p̄ro rata e ſcilicet portione eius quod cuiq̄ eorū legatum fuerit. Itaq̄ f ſi fingamus quadringētos aureos legatos

d ¶ Ratio habeat. habita ſcz eſtimatiōe rex nō ex affectiōe: ſed cōi eſtimatione: vt. ff. eo. le. p̄recia.

e ¶ Pro rata vt ita quartā detrahat heres: ſi nihil ei dimiſerat teſtator vel ſi aliquid erat reſiduuz penes eū adhuc detrahat ad ſuppletionē vel q̄ntā vl etiā milleſimā. vt. ff. e. in q̄ſtitate. §. fi. et facit ad h. C. e. l. ij. et. ff. e. l. plautius.

esſe: et p̄timonij quātitatem ex qua legata erogari oportet q̄ drigētorū eſſe: quarta ꝑs legatarijs ſingulis debet detrahi q̄ ſi trecentos quinq̄ginta legatos fingamus: octaua g debet detrahi. q̄ ſi q̄ngētos h legauerit: initio quita deide q̄rta detrahi i debet. Ante enim detrahendū eſt quod extra bonorum quātitatem eſt: deinde quod ex bonis apud heredē remanere oportet.

f ¶ Itaq̄ ſi fingamus. ſ. retēto caſu q̄ habebat i bonis quadrīgenta.

g ¶ Octaua. ſ. q̄drigētorū: q̄ eſt q̄nquaginta: et ita habebat heres p̄tia q̄n quagīta et hec alia q̄nq̄ginta detracta: et ſic centū: et ſic q̄rtam.

h ¶ Quigētos retēto caſu q̄ habebat i bonis q̄dringenta. et ſic legauit vltra q̄ habaret centum.

De fideicommiſſarijs hereditatibus et ad ſenatuſcōſultū trebellianum.

i ¶ Detrahi. ip̄o p̄tie aūt ponit detrahi quo ad id q̄ excedit: et p̄p̄tie quo ad quartā que eſt i bonis: et ſic ſemel poſitū x. bū p̄p̄tie et imꝑ ſitū p̄ro p̄ꝑe ponit. vt. ff. de offi. p̄cōſul. l. ij. Itē no p̄e et imta q̄ hec falcidia ceſſat i mlt⁹ caſib⁹ q̄s dicaſ ꝑpe pot dixim⁹ in. l. in teſtamēto. C. ad. l. falſi. et in teſt pōt. autē. ō he. et fal. §. hic nobis. et iſti patēt i his lex falci x. falcidiā ceſſare facit ps debita natj. Dos dia i mlt miles / vetitū / libertas / ſpōte ſolutum. Res tis caſi vetite vendi / pietas / et cartula / crimē. Ac he b⁹ ceſſat res ſi non facit inuentaria ſubſit.

¶ De fideicōmiſſarijs hereditatib⁹. ¶ Ju-

ptiuatō stinianus post tractatum legatoꝝ de.l. falcidia ꝓius ꝙ de fideicommissis tractauit: qz lex falcidia in legatis ꝑus fuit inuēta ꝙ in fideicōmissis scōm. ℙ. vel sic dictuz est de legatis: sed qz de fideicōmissis sum⁹ pollicitus dicere. vt. ℨ. ō legatis. ℌ. sed ne i ꝑmis: ꝛ iō de fideicōmissis tractem⁹ ꝛ qz fideicom. aliud gñale aliud spāle. generale ex⁹ digni⁹ de gñali ꝑmo videamus: vt ℌ. eo. in ꝓnc. ꝛ. ℌ. titu. j. in ꝓncipio.

¶ Al generalib⁹ tanꝙ a dignioribus est inchoanduz. ꝛ olim heres de fideicōmisso grauatus non cogebatur de necessitate ad fideicommissi prestationē deinde ponit vnde dicatur fideicōmissum: ꝛ ꝙs primo statuit illud de necessitate restituit. hoc dicit Aretinus.

Quunc trāseam⁹.

¶ Tot⁹ iste tractatus diuidit in septē partes. Primo ponit qliter iure vetustissimo nō de necessitate ſz verecundia quadā fideicommissa ꝑstabantur. Secundo quomodo tpe augusti certis ꝑsonis ex necessitate ꝑstabātur vel etiā de iure prętorio. Tertio quomodo fideicommissum fieri debeat vt valeat. Quarto quādo restituta erat hereditas ꝙ ex senatusconsulto transibant actiones omnes in fideicommissariuz Quinto qualiter ex senatusconsulto vespasiano heres institutus poterat detrahere ꝙrtā et qualiter dicto iure heres rogatus ō tota hereditate vt transirent actiones ꝓrata in fideicommissariū stipulatio interponebatur si heres volebat adire: si vero recusabat ex dicto senatusconsulto cogebatur. Sexto iustinianus ista duo senatusconsulta eqparat: et omnia que senatuscōsul. trebel. statuit eis dē reseruat. Et que senatuscōsultū vespasianū statuit attribuit senatuscōsulto trebel. tāꝙ ātiquioꝛi. Septimo circa materiā fideicōmissoꝝ certos casus dubitabiles pōit. scōa ibi: postea. Tertia ibi. Jn primis quarta ibi restituta. Quinta ibi. ſz qz heredes. Sexta ibi. Sed qz stipulatōes. Septima ibi. Aliquid autem iter est.

Diuisio tui⁹ diuidit in septē partes.

Dubitauit⁹ cogebat ꝓstare id de quo rogatus erat. Quibus⁵ enim nō poterant hereditatē vel legata relinquere: si reliquebāt fideiꝯmittebant eoꝝ qui capere ex testamēto poterāt hereditatem. ꝛ ideo fideicōmissa appellata sūt qz nullo ᶜ vinculo iuris: sed tātū pudore eoꝝ qui rogabantur cōtinebant. Postea diuus primus augus⁹ semel iterūꝙ gratia personarum⁹ motus: vel quia per ipsius salutem rogat⁹ quis diceretur: aut ob insignem quorundā ꝑfidiam iussit cōsul⁹

a ¶ Sciendum itaqz. q. d. tractaturꝯ nobis de fideicō: qz eoꝝ apud antiquos alit⁹ hēbat tractatus: ne qd antiquitatis penit⁹ ignoretur itaqz dicamus ō fideicōmiss. generalibus ꝛ specialibus vt ar. ℨ. de testa. in ꝓn.

b ¶ Quibus. vt spurijs. ꝛ i his nil innouatur. naz nec hodie valet fideicōmiss. vt. ff. de iure fisci. nō itelligitur. ℌ. j. ꝛ. iij ꝛ. liij. ꝛ. C. ō natu. libe. l. j. ꝛ. ij. ꝛ. C. ad. l. fal. l. etiam. ſm Azonem. sunt ꝛ alij qui capere non poterant nec possūt vt. ℨ. de lega. ℌ. legari dixim⁹. et i his omnib⁹ nil inouat vt in mliere que trāsit ad secūda vota infra temp⁹ luct⁹: cui ab extraneo relinqui nō potest. vt. C. de incest. nup. l. si quis incesti. ꝛ. C. de se. nup. l. j.

c ¶ Nullo vinculo. idest nulla actiōe: sed per officium iudicis. vt. ff. de verboꝝ signifficatione. pecunie verbum. ℌ. actiōis.

d ¶ Personarum capacium dumtaxat: non earū que sunt nō capaces de quib⁹. ℨ. locutus est: ꝛ dic personaꝝ quarundam.

auctoritatē suam interponē[a]. Q̄ quia iustum videbatur ꝛ populare[b] erat: paulatim cōuersum est in assiduā iurisdictionem: tantusq; eorum[c] fauor fact[a] est: vt paulatim etiā p̄tor p̄prius crearetur[d] q̄ de fideicōmissis ius diceret: quez fideicōmissariū appellabāt. ¶ Ad hoc vt valeat fideicommissuz vniuersale ex testamēto debet heres vniuersaliter instituī: qui p̄t grauari de tota vel pte hereditatis capaci restituenda. hoc dicit Aretinus.

¶ In p̄mis[f] igitur sciendum est opus esse vt aliquis recto iure testamento heres instituat[g] eiusq; fidei committat: vt eā hereditatē alij restituat: alioquin inutile[h] est testamētuz in quo nemo heres instituit. ¶ Cū igit aliq̄s scripserit: lucius titius heres esto: p̄t adiscere: rogo te luci tici vt cū primum poteris hereditatez meam adire: eā caio seio reddas ꝛ restituas. Potest autem quisq; ꝛ de parte restituenda heredem rogare. Et liberum est: vel pure vel sub condictione[i] relinq; re fideicommissum: vel ex certo die.

¶ Qui restituit hereditatē remanet heres nomine: ꝛ ī fideicommissariuz transeunt omnes actiones. hoc dicit Aretinus. ¶ Restituta autem hereditate is quidem qui restituit nihilomin[9] heres permanet[k]. Js vero qui recipit hereditatem: aliquando[l] heredis: aliq̄n[m] legatarij loco habebat. Et in neronis q̄dē t̄pore[n] b[9]. Trebellio[n] maximo ꝛ āneo seneca cōsulib[9][o] senatusconsultū factū ē: quo cautū est: vt si hereditas ex fideicommissi cā restituta sit: oēs[p] actiones. Qui restituit hereditatē remanet heres nomine: ꝛ ī fideicommissariuz transeunt omnes actiones. hoc dicit Aretinus. ¶ Restituta autem hereditate is quidem qui restituit nihilomin[9] heres permanet[k]. Js vero qui recipit hereditatem: aliquando[l] heredis: aliq̄n[m] legatarij loco habebat. Et in neronis q̄dē t̄pore[n] b[9]. Trebellio[n] maximo ꝛ āneo seneca cōsulib[9][o] senatusconsultū factū ē: quo cautū est: vt si hereditas ex fideicommissi cā restituta sit: oēs[p] actiones. Qui restituit hereditatē remanet heres nomine: ꝛ ī fideicommissariuz transeunt omnes actiones. hoc dicit Aretinus. ¶ Restituta autem hereditate is quidem qui restituit nihilomin[9] heres permanet[k]. Js vero qui recipit hereditatem: aliquando[l] heredis: aliq̄n[m] legatarij loco habebat. Et in neronis q̄dē t̄pore[n] b[9]. Trebellio[n] maximo ꝛ āneo seneca cōsulib[9][o] senatusconsultū factū ē: quo cautū est: vt si hereditas ex fideicommissi cā restituta sit: oēs[p] actiones.

---

a ¶ Interponere. scilicet vt fideicommissis p̄stētur generaliter in omnibus.

b ¶ Et populare. idest populo expediens.

c ¶ In assiduā iurisdictiōe. i. vt assidue de ꝟ ius reddat etiam ab alijs q̄ a consulib[9] Accur.

d ¶ Eorum id est fideicōmissorum.

e ¶ Crearetur vt. ff. de orī. iuris. l. ij. ¶. post deinde diuus

f ¶ In primis igit scilicet qz ius fideicom. exposituri sumus: quoniā autez fideicō. vniuersalia et singlaria. hoc scilicet vt heres instituat ī sua habent natura cōmuniter igitur ꝛ de eo in p̄mis notandū est: sic ꝛ ecōtra dicitur ꝛ continuatur ſ. de le. ¶. sed ne in primis.

g ¶ Heres instituatur. potest etiam ab intestato: vt ſ. eo. ¶. pterea. que est contra.

h ¶ Inutile nota non valere testamentū sine herede. sic. ff. de his que ī testa. de. l. proxime. ꝛ. ff. ꝟ codi. l. finali.

i ¶ Sub condictiōe. que ꝛ a quo sūt implen-

de. dic vt. ff. ad trebel. facta. ¶. si sub ꝑdcōne.

k ¶ Heres pmanet. no. qꝟ semel ē semp erit: sic. ff. de mi. l. etiaz si sine. ¶. sed qꝟ papi. ꝛ ff. de here. īstitu. l. ei qui soluendo. in fi.

l ¶ Aliqñ. i. ꝑm vnum ius vt ꝑ trebel. vt stati dicet. nā oīa transibant.

m ¶ Aliqñ. i. ꝑm aliud ius non erat loco heredis sed legatarij. vt ꝑ pegasianū ꝑm qꝟ retinet īstitut[9] quartā vt. ¶. e. ¶. sed quia. et. ¶. postq̄.

n ¶ Trebellio. ꝛ hic dictū fuit trebellianū senatusconsultū vt et macedonianū a macedone. vt. ff. ad mace. lege prima.

o ¶ Consulib[9]. scilicet existētibus.

p ¶ Oēs. imo non oēs etiam per trebellianum. vt ſ. eodem. ¶. ergo. cōtra. Solutio. licet hic dicat oēs nō tamē dicit tote. vel ī totuz secūdum Johannē vel dic ꝙ quando de toto erat rogatus habebat locum quod hic dicit ſi aūt retēta quarta de cetero erat rogat[9] hz locū

quod dicitur infra.

a ¶ Jure ciuili. vel etiã prętorio: dũmodo tales sint prętorie que sũt transitorie: vt sũt persecutorie vt. ff. ũ actio. ⁊ obli. in honerarijs et. ff. e. l. j. §. q̃uis. secus i penalibus: vt. j. de actio. §. penales.

b ¶ Hereditatem. nõ facta cessione actionum alias eni etiã directas habet ex noie cedentis.

c ¶ Recusabãt. sic. ẽ. ti. j. i pn.

d ¶ Consulib⁹. scilicet existẽtibus.

e ¶ Ex lege falcidia ideſt dicere sicut p. l. falci. ũ falcank specialia legata: vt. ẽ. ti. j. §. cum aũt. ⁊. §. j ita et generale fideicõmis. defalcak p pegasianũ se. cõ. vt h. Et nota triplicem esse quartam. vna dicit iure nature ũbita: vt que ũbetur filijs ⁊ filiabus ⁊ inferioribus et superioribus et quibusdam trãsuersalib⁹: vt. C. de inof. tes. cum queritur: et. l. parentibus que est auctа i auten. de trien. et se. §. j. ⁊ hoc dicitur debitum bonorum subsidium: vt. C. de inof.

de mltiplicitate q̃rtarum.

nes q̃ iure ciuili heredi ⁊ in heredez cõpeterent: ei ⁊ in euz darenk cui ex fideicõmisso restituta est hereditas. Post qũ senatusconsultuz prętor vtiles actiones ei ⁊ in eum qui recipit hereditatẽ qua si heredi ⁊ i heredẽ dare cepit. ¶ Heres rogatus de fideicõmisso vniuersali vel particulari per senatusconsultuz pegasianum poterat quartam deducere: et in herede omnes actiones remanebãt nisi cautio fuerat interposita inter eum ⁊ fideicõmissariũ ũ actionibus diuidendis h. d. Aretinus.

¶ Sed quia heredes scripti: cum aut totam hereditatem aut pene totam plerumq; restituere rogabank: adire hereditatem ob nullum vel minimũ lucrum recusabant: atq; ob id extinguebãtur fideicõmissa. Postea vero vespasiani augusti tẽporibus pegaso ⁊ pusione consulibus senatus cẽsuit: vt ei q̃ rogatus esset hereditatem restituere perinde liceret quartaz partem retinere: atq; ex lege falcidia ex legatis retinere conceditur. Ex singulis quoq; rebus que per fideicõmissum relinquũtur: eadez permissa retẽtio est. ¶ Post quod senatusconsultum ipse heres onera hereditaria sustinebat. Ille aũt qui ex fideicommisso recipiebat partem hereditatis legatarij ptiarij loco erat: id est eius legatarij cui pars bonorum legabatur: que species legati partitio vocabatur: quia cum herede legatarius partiebatur hereditatẽ Unde q̃ solebãt stipulationes inter heredem ⁊ partiariuz

do. si totas. alia est que debek iure instituti onis: vt ex singularibus legatis ⁊ fideicom. vt. ẽ. titulo. j. Alia que dicitur trebellianica vt. j. e. §. sz qlicz fuerit per pegasianuz inducta vt hic. Itez est quarta quedã que debetur ex cõstitutõne diui pij filio arrogato vt supra ũ adop. §. cuz autem. Item est ⁊ alia: vt in autẽ. qui mona. efficiũtur. l. e. §. si q̃s igitur colla. vj.

f ¶ Permissa est per senatusconsultum pegasianum scilicet ab herede non a legatario grauato alij dare vel restituere: vt dicemus. j. ti. j. §. j.

g ¶ Post q̃ senatusconsultum. scilicet pegasianũ

h ¶ Onera scilicet omnia.

i ¶ Partez scilicet dodrantem.

k ¶ Solebant. scilicet iure vetustissimo secunduz. Plana legatarij nõ sustinebat onera: et ideo hec stipulatio interponebatur sz cũ hodie legata fideicommissis sint adequata: vt supra de leg. §. j. et in fideicommisso diuidan

tur onera inter heredem et fideicommissarium: vt ff. proxi. ff. ergo et ff. sed quia stipulationes patet q̃ hec legata vniuersalia seu particularia sine stipulatione debẽt transire cum onere. et facit ad hunc. ff. de lega. ij. si quis seruum ff. fina. et l. sequenti.

a ¶ Interpone put quando legabatur odrans.

b ¶ Commune sit. Sz hac stipulatione non interposita omnia onera erant heredis rogati occasiõe quarte quam retinebat: vt infra eodẽ ff. at si plus.

c ¶ Ergo quia tunc demum locum habet se. con. pegasianum quando vel totum vel vltra odrantem heres rogatus ẽ restituere: ergo ꝛc.

d ¶ Pro rata. parte supra. e. ff. restituta. contra. Sol.

legatariũ inꝑponi eedẽ iterponebant: iter eũ q̃ ex fideicõmisso recepit hereditatẽ: ꝛ heredẽ id ẽ vt lucrũ ꝛ dãnũ hereditariũ pro rata ꝑte inter eos cõmune sit.

¶ Oli qñ q̃s erat rogat de restituendo odrãtez ex senatusconsulto trebelliano actiões diuidebant ꝑ rata. Sz si vltra odrãtẽ: tũc ex senatusconsulto pegasiano oñes actiões remanebãt penes heredẽ nisi stipulatio de diuidendo fuerat inꝑposita. Et hoc si spõte adibat. Si autẽ coactus ex senatusconsulto trebelliano actiões oẽs trãsibãt i fideicõmissariũ. h. d. Are. ¶ Ergo si quidẽ nõ plꝰ q̃z odrantẽ hẽditat scriptus heres rogatus sit restituere: tũc ex trebelliano senatusconsulto restituebat hereditas ꝛ inutrũq; actiões hereditarie ꝑ rata parte dabant In heredẽ quidẽ iure ciuili: in eũ vero q̃ recipiebat hereditatẽ ex senatusconsulto trebelliano tanq̃ i heredẽ. At si plusq̃ odrãtẽ: vel ẽt totã hẽditatez restituere rogatus sit: locꝰ erat pegasiano senatusconsulto vt ꝛ heres q̃ semel adierit hẽditatẽ: si mõ sua volũtate adierit: siue retinuerit q̃rtã ptẽ: siue retinẽ noluerit: ipse vniuersa onera hereditaria sustinebat. Sz q̃rta quidẽ retenta q̃si ptis ꝛ pro ꝑte stipulatiões iterponebant tanq̃ inter ptiariũ legatariũ ꝛ heredẽ. Si vtotã hereditatẽ restitueret ẽꝑte ꝛ vẽdite hereditat stipulationes iterponebãt. Sz si recusset scriptus heres adire hereditatem: ob id quod dicat eã sibi suspectã esse q̃si damnosaz cauetur pegasiano senatusconsulto: vt desiderãte eo cui restituẽ rogatus est: iussu pretoris adeat ꝛ restituat hereditatẽ: perindeq; ei ꝛ in eũ qui recipit hereditatẽ actiones dant: ac si iure est ex trebelliano senatusconsulto. Quo casu nullis stipulationibus est opus:

e ¶ Vniuersa onera. nisi stipulationez supradictam interposuisset: vt supra eodẽ ff. post quod et hic subiecit.

f ¶ Restituere. scilicz spõte. Nam poterat quartaz retinere per pegasianum. vt supra eodẽ ff. post quod.

g ¶ Interponebantur. facit. ff. de pecu. si creditor et. ff. man. heredem ff. finali.

h ¶ Quasi dãnosam. licet causam non assignet: quia varie sunt hominum voluntates vt. ff. ad trebellianum quia poterat.

i ¶ Quo casu. id est cum per trebellianum restituatur tota: vel dic per pegasianum scilicet in casu proposito vbi coactus adijt. si vero non coactus sed sponte secus: vt supra eodem ff. si vero totam.

a ¶ Utroq; scz trebel. qz nil retinebat. et pegasiano: qz cogebatur: et ita quo ad sniam cõcurrũt: quo ad verba enz nõ pcurrũt: cũ alio casu vnũ t alio aliud loquebatur.

b ¶ Sz qz. dixi iterponi stipulatiões ex se. cõ. pegasiano etc.

c ¶ Quibusdã casib9. s. ppt solẽnitatẽ verborũ vt dicũtur. vel tunc qñ is cui restituta erat non erat soluẽdo. vnde inutilis erat stipulatio. vel verius hos captiosos modos nescimus qui sint.

d ¶ Simplicitas. nota simplicitatẽ amicã legib9. t facit .ff. de legi. ag. suc. H. nos vero. et. ff. de dolo. l. j. ipn.

Simplicitas est legib9 amica.

e ¶ Suggestj. hic nota q in snia sunt allegatiões repetende.

f ¶ Quod post ea. qz prius fuit trebel.

g ¶ Quartam. scilz de bonis hereditatj detracto tñ alieno ereyt. C. e. t sine scptura

h ¶ Liceat. et ꝑ volũtatez ũ qz simul t huic q restituit securitas datur: t actiones hereditarie ei t in eũ trãsferunt qui recipit hereditatẽ vtroq; senatuscõsulto in hac cõcurrẽte specie. ¶ Fideicõmissarie hereditates ex senatuscõsul. trebel. restituunt sublato in totũ senatuscõsulto pegasiano cui9 auctoritatẽ senatuscõsulto trebelliano imperator attribuit: t hereꝭ rogat9 põt retinere quartaz: siue relicta ei sit: siue min9: actionibus pro rata diuisis. Itẽ heres qui suspectã hereditatẽ adire nõ vult hodie p senatuscõsultũ trebellianũ cogitur: licet olim p pegasianum: omnib9 actionibus in fideicõmissarium deuolutis. h. d. Are. ¶ Sz qb9 stipulationes ex senatuscõsulto pegasiano descẽdẽtes: et ipsi antiq̃tati displicuerunt: t q̃busdaz casibus c captiosas eas homo excelsi ingenij papinian9 appellat: t nobis in legib9 magis simplicitas e q̃ difficultas placz: ideo omnib9 nobis suggestis f: tã similitudinib9 q̃ differentijs vtriusq; senatusconsulti placuit (exploso senatuscon. pegasiano: qđ postea supuenit) omnem auctoritatẽ trebelliano senatuscõ. prestare: vt ex eo fideicõ. hereditates restituant: siue habeat heres ex volũtate testatorꝭ q̃rtã g: siue plus siue minus: siue nihil penitus: vt tunc qñ vel nihil vel min9 quarta apud eum remaneat: liceat h ei vel quartã vel qđ deest ex nfa auctoritate retinere: vl repetere solutũ i: q̃si ex trebelliano senatuscõsulto. pro rata portione actionib9 tam i heredẽ q̃ in fideicõmissariũ competentib9. Si vero totam hereditatẽ restituerit i sponte omnes hereditarie actiones fideicommissa fũctiure isto scz institutionũ: vt. C. ad. l. falci. si vt allegas. hodie forte ꝑ fm q̃dam: vt in auc. de hered. et falci. H. sive ro expresse.

i ¶ Solutũ. propter facti non iuris ignorantiã. vt. C. ad. l. falci. erroz.

k ¶ Actionib9. scz creditoꝝ nõ legatoꝝ fm. B. vt. ff. e. l. j. in fi. et. l. apud. j. rñ. sed et legatarius respõdet: cuz eis fideicommissaria potio ñ sufficiat sic tñ vt totꝰ hereditatꝭ q̃rta sibi reseruetur vt. ff. ad trebel. l. j. H. si is q̃ fm Jo. Sed azo. ꝑ. C. ad trebel. l. ij. sed illa fm supradictam distinctionem intelligitur.

l ¶ Restituerit. q̃ restitutio fit re et verbo re vt si patiat res hereditarias a fideicõ. possideri vl to tas vel aliq̃s ea: hac mẽte vt fstituat hereditas. ꝟbo aũt sic fstituo hereditatẽ tibi: scz coꝑaliter rerũ possessionem non tradã t ex tũc res fiunt fidei

missarijs ī vtroq; casu vt. ff. ad tre. fctā. ſz nūq̄d ēt āte factaz restitutionē est fideicō. dñs: vt. C. cōia de le. l. fi. §. sed qr: Rñ. nō qr āte restitutionē oīa facit hr̄s t ēt manumittit seruū hr̄ditariuz qō nō faceret si alī eēt dñs vt. ff. ad treb. marcellus. §. res. t. l. si hr̄s instituts. §. si heres. nec ob d. l. cōia de leg. q̄ dicit dari rel vendi. fideicō. gñali. nā est itelligēdū ex q̄ hereditas ē restituta vel specialē in reb⁹ alienatis: vt ante restitutā hereditatē deb̄ fideicōmissario vtilis rel vēdi.

a Competūt qr per oīa vt heres vt. ff. qō cum eo. l. si filius. §. fi.

b Fuerat. vt s. eo. §. sed si recuſet.

c Apō heredē cui ēt cauebit fideicō. de p̄stando eū indēnē futuruz: occasione hereditatis: vt ff. ad trebelli. rio t aduersus eum cōpetunt. Sz etiā id quod p̄cipuuz pegasiani senatuscō sul. fuerat: vt q̄ recusabat heres scriptus sibi datam hereditatē adire: necessitas ei imponeret totam hereditatem volenti fideicōmissario restituē: t omnes ad eū t cōtra eū transire actiones et hoc trāspoſuim⁹ ad senatuscōsultum trebellianuz vt ex hoc solo necessitas heredi īponatur: si ipso nolente adire fideicōmissarius desiderat restitui sibi hereditatem nullo nec damno nec commodo apud heredem remanente.

¶ Quod iuris ē de toto quo ad totum: idem iuris est de pte quo ad partez. h. d. Are. ¶ Nihil autem interest vtrū aliquis ex asse heres īstitutus aut totā hereditatē aut p̄o parte restituere rogat: an ex parte heres īstitutus: aut totam eā partē aut ptē partis restituere rogatur. Nam et hoc casu eadem obseruari p̄cipimus: que in totius hereditatis restitutiōe dixim⁹.

¶ Si apud heredē togatum de hereditate restituenda remanet aliqua res vl quantitas de volūtate testantis que valeat quartaz hereditatis vel vltra: tunc restitua hereditate omnes actiones insolidum transeunt īfideicommissariuz: et heres ad nulla onera hereditaria tenetur. h. dicit. Aretinus.

¶ Si quis vna aliq̄ re deducta siue p̄cepta q̄ q̄rtā ꝓtinet veluti fūdo vel alia re rogat⁹ sit restituere hr̄ditatē simili modo ex trebelliano senatusconsul. restitutio fiat: perinde ac si quarta parte retēta rogat⁹ esset reliquā hereditatē restituere. Sz illud interest q̄ altero casu id ē cū deducta siue percepta aliq̄ re restituit hereditas: insolidū ex eo senatuscō. actiones trāsferuntur: t res q̄ remanet apō heredē sine vllo onere cū hr̄ditas. t etiā p futuris hz exceptioēz vt. ff. ad treb. l. j. §. ¶ Sed hec cautio de qua ꝫ dicitur q̄liter fit? Rñ. p officiū iudicis postulāte eo cui ē restituenda hereditas vel quota ps non autez si singulare fideicō. sit relictum vt. ff. ad treb. l. nam q̄ō. §. nō oīs vel etiā postulāte procuratore eius cui sit mandatuz nec sufficit cauere de rato: vt. ff. ad treb. quidam. §. j.

d ¶ Diximus vt supra eodē sed qr stipulationes: t p̄cio. §. Et nō q̄ ſ iurſ ē i toto q̄ ad totū q̄ō in parte q̄ ad partē: vt. ff. de acq̄. here. si ꝫuus: et. ff. de vsufru. q̄ scit. in p̄in. et ar. ꝓtra. ff. ō euic. ex mille.

e ¶ Quartam. vel ēt minus q̄rta. sz tñ agit̄ ad supplemētuz vel retiebit vt. ff. e. l. j. §. si heres p̄cepto in fine.

f ¶ Remanet.

facit. C. de here. instī. quotiens.

a ¶ Actiones. scilicet creditorum non legatorum. quod dic. vt supra eodē. §. sed quia in fine.

b ¶ Institutus. vt restituat retenta certa re

c ¶ Rogare. ī codicillis.

d ¶ Restituat. ī pōt ab his fideicōmiss. relinquere. quoniam sua spōte relinquere legitimam hereditatem vidētur: non instituendo alium: vt. ff. de iure codī l. cōficiunt. §. j.

e ¶ Non valeant. sz quo iure hoc ē verz antiquo non: vt. ff. de leg. j. l. j. Item nouo non. vt. C. cō. de le. l. ij. dic ergo antiquoꝝ iure locum habere quod hic dicitur. vel dic q dicta. l. de lega. i. secundū noua iura loquitur: secunduz que equiparata sunt legata fideicōmiss. vt supra de le. sed non vsqꝫ.

f ¶ Restituat. etenī inquantum honorator et onerari potest: vt. ff. titu. j. §. hoc solum Sed nunquid quartam retinebit? Respon. vt. ff. titu. j. §. hoc solum.

g ¶ Nomen. no. nomē psequens rei: vt. §. de donatio. §. est et aliud.

re hereditario apud euz manet: quasi ex legato eiacq̄sita. Altero vero casu idest cū quarta parte retēta rogatur heres restituere hereditatez ꝛ restituit: scindunt actiones[a]: ꝛ pro dodrante quidē transferuntur ad fideicōmissariū ꝑ quadrante remanent apd heredem. Quinetiā licet vna re aliqua deducta aut pcepta restituere aliquis hereditatē rogat[a] est in qua maxima ꝑs hereditatis ptineatur eque insolidum trās ferunt actiones. ꝛ secum deliberare debet is cui restituitur hereditas: an expediat sibi restitui. Eadem scilicet interueniunt: et si (duabus pluribusve deductī perceptisve reb[a]) restituere hereditatem rogatus sit, Sed et si certa summa deducta percepta ve que quartam vel maximam partem etiam hereditatis cōtinet: rogatus sit aliquis hereditatem restituere: idem iuris est. Que autem diximus de eo qui ex asse institutus [b] est eadem transferimus et ad eū qui ex pte heres script[a] est.

¶ Ille qui ab intestato bona defuncti ceperit et etiā fideicommissari[a] potest grauari de restituēdo totam hereditatem vel partez hereditatis hoc dicit Aretin[a].

¶ Preterea intestatus quoq̄ moriturus potest rogare [c] eum ad quē bona sua vel legitimo iure vel onerario pertinere intelligit vt hereditatem suam totam partem ve eius aut rem aliquam veluti funduz: hominem: pecuniam alicui restituat[a]: cum alioquin legata nisi ex testamento non valeant [c]. Eum quoq̄ cui aliquid restituitur potest rogare vt id rursum alij aut totū aut partem vel etiam aliquid aliud restituat[a]. ¶ Qui primo negauit fideicommissum esse relictum postea cōiunctus non potest dicere in min[a] solenni voluntate fuisse relictum. hoc dicit ꝑm opinionem Jo. vel sic quando testator noluit solenniter disponere: sed in fide heredis cōmittere: heres tenetur iurare nō esse relictum vel soluere. h. d. Aretinus. Et hanc opinionem approbant doctores in. l. fina. C. eodem ti. ¶ Et quia prima fideicōmissa cunabula a fide heredum pendent: ꝛ tam nomen[a] quam substantiam acceperūt: ideo diuus augustus ad necessita-

a Detraxit. hec iura sunt. ℨ. e. in prin.
b Ex facto. i. ex questione de facto.
c Constitutionē. vt. C. de fideicō. l. fi.
d Legitimus. nota testes. v. in codicillis necessarios esse: vt. C. de codicillis. l. fina. ℨ. fi. et de fideicōmiss. l. fi. ibi. Sed sine quinq; ꝛc.

In codicill' v. testes req̃run tur

e Jurauerit nā in omi casu erat oli iurandum et in omni capitulo vt. C. de iuramento calūnie. l. j. in prin. bodie sufficit semel iurare vt in autē. de his qui ingre. ad appel. ℨ. fina.

f Necesse eum habere. sz nunquid hodie corrigitur hoc cum nulli deferat inuito: vt. C. de iureiur. l. fina. et l. generaliter. ℨ. sinautem? Respon. non quia hec ē poster̄ iustiniani vt. C. de fideicōmiss. l. fina. et ita ē iste specialis casus in quo ꝺs compellit iurare.

tem iuris ea detraxit[a]. Nup ꝛ nos eūdem principē supare cōtendentes: ex[b] facto qō tribunian[9] vir excellētissim[9] et questor̄ sacri palacij suggessit cōstitutionē[c] fecim[9] p quā dispositum[9] si testator fidei heredis sui cōmisit vt vl' hēditata tēvl' spāle fideicommissū restituat: ꝛ neq; ex scriptura neq; ex q̄nq; testiū nūero (q̄ in fideicō. legitim[9] eē nosc̄it) possit res manifestari: sed vel pauciores q̄. v. vel nemo penit[9] testis inuenerit: tunc siue pater heredis siue alius quicūq; sit qui fidē heredis elegerit ꝛ ab eo restitui aliquid voluerit: si heres p fidia tentus adimplere fidem refuset negando rem ita esse subsecutam: si fideicōmissari[9] iusiurandum ei detulerit (cū prius ipse de calūnia iurauerit[e]) necesse[f] eu3 habere vel iusiurandū subire: q̄ nihil tale a testatore audiuit vl' recusantē ad fideicōmissi vl' vniuersitatis vel specialis solutionez coartari[g]: ne deperat vltima voluntas testatoris fidei heredis ꝓmissa. Eadem[h] obseruari censuimus ꝛ si a legatario vel fideicommissario aliq̄d similiter relictū sit. Q̄[i] si is a quo relictum dicit postq̄ negauerat cōfiteat quidē aliq̄d a se relictū esse: sed ad legis subtilitatem[k] decurrat: oino soluere[l] cogendus est.

negauerat relictū vt in fine huius titu. dicemus statim.

k Subtilitatem. que est vt ex quo est voluntas non solēnis non valeāt ea que facta sūt: vt. C. de fideicōmiss. l. si veritas: et. C. de testa. non dubium. ℨ. illud.

l Solue cogendus est. sz quomodo coartatur ex nō solēni volūtate: sic ergo solūtur inutilit relicta sicut ꝛ vtiliter quod esse non debz. C. de fideicōmiss. l. si vitas. que est cōtra. So. quidā dicunt q̄ vbi solēniter testari voluit et non fecit habet locum lex cōtraria: alias si noluit testari solennit̄ habeat locū qō ℔ dicitur vt ar. ff. de codicil. l. j. sed hec falsa ē. q ꝛ hic de testatore loquit̄ q̄ solēniter facit vt ibi. si testator fidei heredis sui ꝓmisit Alij vt. B. dicebant esse distinguēdū: an dicat heres nō esse vex tibi legatū esse: in quo casu corrigit probare esse verū et solēne vt in cōtrario eo saluo: vt si deferat sacramētum iuret: vt. ℨ. pxi. ℨ. an dicat nō potest petere q̄ est min[9] solenne in quo casu cogitur vt hic: sz hoc nō valet: q̄ ꝑm hoc expediret ei negare qō esse nō debet: vt. ff. de tri. illud. ℨ. pe. dic ꝯ ꝑm Jo. an ab initio ꝓfiteat relictū: ꝛ tūc nō tenet.

g Coartari. nota propt contumaciam non iurantis eū pdēnari: vt. C. de iuramento calumnie. l. ij. ℨ. finali.
h Eadem scilicet vt cōpellatur iurare vel soluere.
i Quod si. dixi q̄n ptumax fuit non iurando: nunc quādo iurauit ꝛ per sacramentum fuit confessus. vel etiā antēq; iuret sed pri9

ex ñ solẽni volũtate: vt i. l. illa ℣ria. aut negauit ſz postea fuit p̃ sacrãmtũ vel p̃ pbatiões ꝓuict⁹. vl̃ delato iuramto pſiteat relictũ tũc iurare ꝓpellit vt ita rõe ſui mẽdacij teneat: vt h̃t ar. i auk. de trie. ⁊ ſe. §. studiũ. ⁊. §. ad h̃.

De singul reb⁹ p̃ fideicõ missũ relictis

ptũuatõ ¶ De fideicõ. gñalib⁹. ff. ti. j dixit. nunc de specialib⁹ dicit. Accur.

Diuisio

Otest. ¶ Tot⁹ iste titulus. diuidit i tres ptes. Primo ponit de fideicõmisso pecuniario. scõo õ libertatibus. tertio p̃ q̃ꝫba fieri debeant scõa ibi. Libtas q̃cq̃. tertia ibi verba.

a ¶ Potest. singulares. ñ solũ generalit: vt. ff. ti. p̃mo.

b ¶ Vel legare tariũ. ſ. rogare vt aliq̃d alicui restituat.

c ¶ Mõ possit. antiq̃ iure inspecto sed nouo iure alit ẽ. nã põt a q̃libz q̃ ꝓmodũ q̃cũ q̃ mõ habz legari ⁊ fideicõmitti vt. C. cõ. de le. j. §. fi. ⁊ h̃ stati subijcit

De singulis reb⁹ p̃ fideicõmissũ relictis.

¶ Etiã res singulares põt p̃ fidei cõmissũ relinq̃: ⁊ taz ab herede q̃ꝫ a legatario. h. d. Aretin⁹:

Potest tam q̃s etiã singulares p̃ fideicõmissũ relinq̃ reveluti fũduz: hoiez: vestẽ: arẽgtũ: pecuniã nũeratã: vl̃ etiã ipm heredẽ rogare vl̃ alicui restituat: vel⁹ legatariũ q̃ꝫuis a legatario legari nõ possit. ¶ Mõ tñ res testator ſz etiam heredis aut cuiuslibz alteri⁹ p̃ fideicõmissũ relinq̃ põt. Et legatari⁹ de re sibi legata vel sua vel aliena alci restituenda põt grauari: dũmõ nõ pl⁹ onerek q̃ꝫ honorak. Et q̃ñ res aliena legak vel ipa vel eius estimatio p̃ stãda est. h. d. Are.

¶ Potest autẽ non solũ p̃pas res testatoz p̃ fideicõmissũ relinq̃re: ſz et heredis aut legatarij aut fideicommissarij aut cuiuslibet alteri⁹. Itaq̃ꝫ ⁊ legatari⁹ et fideicõmissari⁹ non solũ de ea re rogari põt vt eã alicui restituat q̃ ei relicta sit: sed etiã de alia siue ipsi⁹ siue alienasit. Hoc solũ obꝑuãdũ est ne plus quisq̃ꝫ roget alicui restituere q̃ꝫ ipse extestamẽto ceperit. Nã q̃d ampli⁹ est inutilit relinquit. Cum aũt aliena res p̃ fideicõmissũ reliquit necesse ẽ ei q̃ rogatus est aut ipam redimẽ ⁊ p̃stare: aut estimationez ei⁹ soluẽ. ¶ Etiã libertas seruo p̃ fidei ꝓmissũ põt relinq̃: ⁊

d ¶ Alteri⁹. refert tñ an leget rẽ extranei an heredis. p̃mo casu distinguit an sciuerit aliena vel credidit suã. scõo nõ: vt. §. de le. §. q aũt. et. ff. de le. ij. l. vnũ ex familia. §. si rem.

e ¶ Ipsius. ſ. legatarij.

f ¶ Inutiliter facit. ff. de le. j. plane. ij. §. fina. et. l. videndum et. ff. de le. iij. l. j. §. sciendũ. et l. iij. §. iuk ⁊. l. si legatari⁹. Sz cõtra in dicta l. plane. §. si cui. sed ibi stetit per legatarium quo min⁹ meliorẽ acceperit: vel meliorẽ videtur esse quem elegerit. licet deteriorẽ elegerit. vt ar. ff. de acti. §. pretorea. Itẽ ar. cõtra. ff. de le. ij. impator. §. j. ibi. Enuero ⁊c. Sed h̃ qõ hic dicit intelligẽ q̃ñ in quãtitate legatur alicui: ⁊ i quãtitate onerat. ibi aũt q̃ñ q̃ꝫtitas dak ⁊ in specie grauatur: q̃ casu tñ videk estimasse spẽm suã legatari⁹ accipiendo q̃ꝫtitatẽ vt ex ea dez. l. colligit. Itez ℣. ff. ad. l. fal. ſz ⁊ si nõ seru⁹ in ꝓpin. sed et ibi eodez mõ. rñ. q̃ quantitas erat legata: et on⁹ erat positũ in faciẽdo. Sed cũ quãtitas legak ⁊ in quãtitate grauak: sic hic loquit nũq̃d q̃rtã iure fal. potest oneratus retinere siue

sit legatarius siue fideicõmissa. qui sit grauatus. Quidã dicũt q̃ sic: vt ar. ff. ad. l. falci. penales. §. fi. Mos ꝓtra. vt in e. ti. l. lex. fal. si interueniat. §. nunq̃: et de vulga. sub. coheredi. §. cum filie

a ¶ Extranei. Iz ēt crediderit suū: vt ff. ō fideicō. libertā. paulus. j. rñ. ⁊ l. alieno i ꝓcin. Sz in pecuniario legato distinguitur: sciuerit vl ignorauerit rē alienā. vt. ē delega. §. qō aūt: et §. non solū. Accursi.

b ¶ Mō vēdat vel etiā si vendat vltra iustum ꝓcium vendere vult nam tūc peride est ac si nō vēdat: vt. ff. ō le. iij. non dubium. §. fi.

c ¶ Si mō. intpositio est.

d ¶ Nihil si ei aliquid etiaz modicū relinquit alicui vt vendat: et ille legatum accepit compellit vēdere vt hic et. C. de fideicō. li. deberi. et. l. si te. donatam. et. C. ad. l. fal. si ea cuius filium

e ¶ Recepit. s. dñs istius.

f ¶ Differt. qō differt nō aufert. sic. ff. de iudi. cū furiosus. ar. §. C. ō inoffi. tes. sci⁹. §. fi. ⁊. ff. ō vsufr. si vsufr.

Qō differt nō aufert

nontantum seruo ꝓ ꝓrio: sed etiam alieno vt quando poterit ematur ⁊ manumittat. Are. ¶ Libertas quoqz seruo per fideicōmissū dari pōt: vt heres eum rogetur manumittere: vel legatarius vl fideicommissarius. Nec interest vtrum de suo ꝓꝓrio seruo testator roget an de eo q̄ ipsius heredis aut legatarij vl etiā extranei sit. Itaqz ⁊ alien⁹ seru⁹ redimi ⁊ manumitti dz. q si dñs eū nō vēdat b (si modo nihil ex iudicio eius qui reliquit libertatē recepit) non statim extinguitur fideicōmissaria libertas sed differtur: qz possit tempore ꝓcedētevbicūqz occasio serui redimendi fuerit pōstari libertas. ¶ Manumissus per fideicommissuz efficitur libertus manumittentis ⁊ nō testatoris. Manumissus vero directo dicit orcin⁹: et est libertus testatoris. In quo duo tēpora sunt cōsiderāda. Et directo, manumissus dicit: qui eodē testamēto siue aliquo medio suscipit libertatem. h. d. Are. ¶ Qui aūt ex fideicōmissi cā manumittit: nō testatoris fit libert⁹: etiā si testatoris seru⁹ sit: sz eius q̄ manumittit. At is qui directo testamēto liber esse iubetur: ipsius testatoris libertus fit: qui etiaz orcin⁹ appellat. ¶ Nec alius vllus directo ex testamēto libertatem habere potest: qz qui vtroqz tēpore testatoris fuerit: ⁊ quo faceret testamētum et q̄ moreret. ¶ Directa aūt libertas tūc dari videtur: cuz nō ab alio seruum manumitti rogat sz velut ex suo testamento libertatē ei ꝓpetere vult. ¶ Siue ꝓceptiuis siue rogatiuis ꝓbis fideiꝓmissum fiat valet. Are. ¶ Verba aūt fideiꝓmissoꝝ hec maxime in vsu habent: peto: rogo: volo: mādo: fidei tue cōmitto que pinde singula firma sunt: atqz si omia in vnū cōgesta essent.

g ¶ Manumittit. i. heredis vel legatarij: vel fideicō.

h ¶ Orcin⁹. sic dict⁹ ab orco. i. manumissus ab eo q̄ tendit ad orcū. i. infernū vl ab orco: qō ē rectū. vñ orcin⁹. i. directe manumissus vl ab orce qō ē capio. nā ⁊ ide archiorcus: qz multa capiūt manumissi ī testō in quo ml'ta fiūt

Orcin⁹

i ¶ Ex suo. nō expectata manumissiōe ab alio facienda.

k ¶ Testō. vel etiam codicillis testō cōfirmatis: vt. ff. ō ma. tes. libertas.

l ¶ Competere. que cōpetit hereditate adita etiā ab vno ex plurib⁹ heredib⁹ vt. ff. de ma. tes. l. testamēto. §. testamento.

m ¶ Maxime. ideo ꝺ dic qz q̄busc̄qz verbis relinq̄ possunt: vt. §. de:

Jtē nō q ispic qō euenire pōt. sic. ff. ō iurisdi. om. iu. si idē. §. fi. ⁊. ff de adimē. le. l. seruo.

le.in prin.siue directis siue precarijs:vt.C. cõ.& le:oẽybũ.r facit.ff.ad trebel.l.sceuola.

ptiũatõ ¶De codicillis. ¶Qz testãr eorum accidentia dicta sunt: nunc de codicillis id ẽ de puula vel de mima scripta volũtate. Mã ideo codicilli dicũt:qz i breuiori chartula vel codice q̃ testamẽtũ fiebãt r solũ in eis q̃daz fideicõ.relinq̃bant et tales sunt ad testamentũ q̃lis ẽ scapha ad nauẽ.Sz nunqd ꝑm hoc ꝓfit fieri siñ scripturaz q̃dã dicũt q non sz tamẽ dico etiam siñe scꝑtura hodie fieri posse: licet forte olim in scriptis tñ fierent: vt C.& bo.li.l.fi. in prin.

Ante augusti. ¶Iste titulꝰ diuisso diuidit i quatuor ptes.primo quomodo fuerat introductus vsus codicillorum. Secũdo quãdo codicilli testõ confirmati valent. Tertio an hr̃ditas directo possit dari vl adimi i codicillis.q̃rto an q̃s possit facere plres codicillos.scda ibi.siñ tñ.ctia ibi.codicill.q̃rta ibi:codicillos

De codicillis

¶Oli codicilli nõ erant in vsu.Hodie vero eorum vsus est vtilis r necessariꝰ. Et illis primum robur diuꝰ augustꝰ de prudẽtũ cõsilio attribuit.h.d. Areti.

Ante augusti tempora constat codicillorum ius in vsu nõfuisse.Sz primus lucius lentulꝰ (ex cuius psona etiã fideicõmissa esse ceperũt)codicillos introduxit.nã cũ decederz in aphrica scripsit codicillos testamento ꝓfirmatos[a]: quibꝰ ab augusto[b] petijt p fideicõmissum vt facerz aliq̃d. Et cũ diuus augustus voluntatez eiꝰ implesset: deinceps reliqui eius auctoritatem secuti fideicõmissa prestabãt. Et filia lẽtuli legata q̃ iure siñ debebatꝰ soluit

a ¶Cõfirmatos.h no.q q̃ttuor mõis codicilli ꝓficiunt.aut ei i futurũ ꝓfirmãt: veluti testamẽto ꝓus facto i q̃ dictũ ẽ q̃cq̃d dixero in codicillꝰ valeꝰ testamẽto volo r postea tum. codicilli facti sũt:aut i ꝓteritũ veluti codicilli ꝓus facti antea testõ fctõ post ea ꝓfirmati st et hi duo casꝰ st.C.e.siue i iio.tertio fiũt codicilli cũ testõ veluti cuz testatoz q̃ testamẽtũ implere nequiuerit addiderit: vtvi codicillorũ hẽret vt.C. e.l.fi.ꝟ illõplane ibi nisi id ille r̃r̃.q̃rto sine testõ.ſ.ab inte stato:vt.ff.e.ꝙ ficiũt.r ſ.e.ꝟ. mento. ñ tñ r.C.e.nõ idr̃co h aũt fuerũt ꝓfirmati vel ãte vel pꝰ

b ¶Augusto. cui aliquid relinquebatur.

c ¶Eiꝰ.ſ.augu

d ¶Non [sti dẽbat.qz legata nõ ꝺbebãt nisi ex testõ iure ãtiq̃ vt diximus.ſ.ti.ij.ꝟ. preterea.

e ¶Nõ possit. ppt ipotẽtiã fcti:vt qz ñ hz tot testes q̃ testamẽto ꝓficiẽdo sufficiant

Dicit aũt augustus cõuocasse sapientes viros: iter quos trebatium quoq; cuiꝰ tunc auctoritas maxima erat:r quesisse an posset recipi hoc: nec absonans a iurꝭ ratione codicillorũ vsus essꝫ:r trebatiũ suasisse Augusto q̃ diceret vtilissimũ et necessariũ hoc ciuibus esse ꝓpter magnas r longas peregrinatiões: q̃ apud veteres fuissent vbi si quis testamẽtũ facere nõ possitᵉ:tamẽ codicillos possz.pꝰ que tẽpora cũ et labeo codicillos fecisse tiam nemini dubium erat quin codicilli iure optimo admitterent. ¶Etiaz ab intestato codicilli fieri possunt. Sed quãdo ante testamẽtum fiebãt nõ aliter valebãt nisi erant i testamẽto ꝓfirmati. Hodie vero semper videntur ꝓfirmati.

secus si ꝓpter impotentiã iuris: vt.ff.eo. l.diuꝰ.ſ.codicillos.q̃ ẽ ſ. Et probatur hec solutio.ff.eo.conficiuntur.ſ.codicilli.

a ¶ Confirmētur. s. expressim. vel etiā si quo quo iudicio retineatur prima voluntas. vt ff. eo. ante testamenti tabulas. Sed Joh. contra. nam siue ante siue post fiāt semp vident confirmati vt hic & statiz. ff. e. si qs cū §. fi. & l. ab intestato.

b ¶ Neqz dari directo: sed p fideicōmissuz siue ab eo quē prius fecerat heredē siue a legitimis bñ pōt relinq: vt ff. e. l. j. §. fi. et C. e. hereditatē. & j. pxi. §.

c ¶ Ne cōfundatur. i. ne iste due volūtates sic misceātur: vt vna ab altera discerni nō possit: nam si idem significarent qre diuersa nomia darētur: vt. C eo. si idem.

d ¶ Scribi. scz vt de iure valeat.

e ¶ Relinqtur scz q actōe hec hereditas vel ēt alia in codicillis flicta petēt? Rñ. qdā ex dictione ex. l vt. ff. & pdi. ex lege. l. j. vl dic vtili actio. ex testō: cū ad instar testi codicilli sūt inuenti: vt. ff. e. l. ij. §. j.

f ¶ Instituto. s. in testamento.

g ¶ Adijcere. et cui cōdictioni adiecte necessarie non hz: sed in eius cōdictionis defectū de adēptione hereditatis cogitasse videtur: vt. ff. de cōdi. insti. l. pe. in fi. sed forte inuanum cogitauit vt ibi dixi.

b.d. Are. ¶ Nō tñ aūt testamēto facto pōt quis codicillos facere: sed et intestatus quis decedēs fideicōmittere codicillis pōt. Sed cuz ante testamētum factum codicilli facti erant: papinian⁹ ait nō aliter vires habē qz si speciali postea volūtate confirmentur. Sz diui fratres seuerus & antonin⁹ rescripserunt ex his codicillis qui testamentū precedūt posse fideicōmissum peti: si appareat euz q̄ testamentum fecit a volūtate quā in codicillis expressérat non recessisse. ¶ In codicillis hereditas directo dari vel adimi nō pōt: nec cōdictio īstitutiōi apponi: nec substitutio fieri sz p fideicō. sic. Are. ¶ Codicillis aūt hereditas neqz dari neqz adimi pt ne cōfundatur ius testamentoz̄ & codicilloz̄: & ideo nec exheredatio scribi. Directo autē hereditas codicillis neqz dari neqz adimi pōt. Nam per fideicommissum hereditas codicillis iure relinquit. Nec contradictionē heredi instituto codicillis adijcere: neqz substituere directo q̄s potest. ¶ Plures codicillos vnus facere pōt omnes habētes effectuz secus in pluribus testamentis. Are. ¶ Codicillos aūt etiā plures q̄s facere pōt et nullā solēnitatē ordinatiōis desiderāt

Finis Secundi.

Incipit. Tertius.

De hereditatibus q̄ ab itestato deferūt.

¶ Intestatus dicitur qs decedere pluribus modis q̄ hic describuntur. Aretinus.

h ¶ Directo. si tamē substitutus erit videt rogasse p fideicō. vt restituat: vt. ff. ad trebel. l. sceuola.

i ¶ Plures. vt etiā oēs valeant nisi ꝯtraz cōtineant voluntatem. vt C. e. l. cū ꝓponas. aliud i testamētis: vt. §. qui. mo. testā ifirmēt. §. posteriore. et facit. ff. eo. diu⁹. §. primo.

k ¶ Et nullam scz de illis q̄tuoz q̄ in testō desiderantur vel septē testium vel sigillorum vel q̄ sua manu scribantur: vel q̄ subscribāt testes vt. §. de testa. §. j. scz q̄dā solēnitates & h desiderāt: vt sunt quinq̄ testes. vt dixímus. §. titu. ij. §. fi. Quatuoz sūt testamentis nccia.

l ¶ De hereditatibus q̄ ab intestato deferūtur. Hec rubrica rubrica est generalis ad oēs sequentes titu ē ḡnalios vsqz ad titulū de bo. pos. vbi mixtim tractabit ex testō et ab intestato: sed textus hu Aliqñ oz textu

ius tituli loquitur tm̃ de suis heredibus. et sic alias. ff. si cer. pe. ⁊ de reb⁹ credi. vbi tractat de multis in specie tantū.

Diuisio

Ateſtatus. ¶ Tot⁹ iſte titulus diuidit in quattuor ptes p̃ncipales. Primo ponit qs dicit decedere intestatus. Scõo q̃ p̃ma cã est liberor⁹ et q̃ sūt liberi et sui. Tertio de emãcipatis quõ admittãtur ⁊ de adoptiuis. Quarto põit aliqs suas correctiones. Scõa ibi. Intestatorũ aũt. tertia ibi. Emãcipati aũt. q̃rta ibi sed ea oĩa.

Ateſtat⁹ decedit q̃ aut omnino testamẽtū non fecit[a]: aut nõ iure fecit[b]: aut id quod fecerat ruptū[c] irritum ve[d] factū est: aut si ex eo nemo heres extiterit[e]. ¶ Hereditas intestati primo pertinet ad suum heredẽ. Et ille dicit suus heres q̃ est in potestate defũcti tẽpore mortis eius: siue fuerit de liberis naturalibus ⁊ legitimis: siue de legitimis tantum. h. d. Aretin⁹. ¶ Intestatorum aũt hereditates ex lege xij. tabularũ primũ ad suos heredes pertinent. Sui autẽ heredes existimãt (vt supra dixim⁹[f]) qui in potestate morientis fuerint[g] veluti filius filiave: nepos neptisve ex filio: pronepos proneptisve ex nepote ex filio natus[h]: prognatus[i] prognatave. Nec iterẽ vtrũ naturales[k] sint liberi an adoptiui[l]. ¶ Liberi legitimati siue per oblationẽ curie siue per subsequens matrimoniũ de numero suorũ heredũ sunt censendi. Are. ¶ Quib⁹[m] cõ numerari necesse est etiam eos qui ex legitimis quidem nuptijs vel matrimonijs nõ sunt progedentibus vlterioribus: et õ dicit prognat⁹ quia vsq; in infinitũ succedunt vt in aũt. de here. ⁊ fal. ab intesta. §. j. et sic proprie ponit prognatus. i. procul natus.

a ¶ Non fecit. vel q̃ nõ vult vel q̃ nõ põt vt pupill⁹ furiosus: licz hi ip̃ropẽ intestati dñr esse: q̃ et si vellent testari ñ p̃nt: vt ff. de suis ⁊ le. l. j. in prin.

testari aliq̃ nolũt aliq̃ nõ p̃nt.

b ¶ Nõ iure fecit. q̃ caruit solẽnitate testiũ vel nõ habuit testamẽti factionem et fecit.

c ¶ Ruptũ. arrogatione vel agnatione posthumi. vt §. qui. mo. testa. infir. j. rñ. et nota q̃ nõ ẽ p̃ oĩa idẽ qñ rũpitur ac si nullũ factũ esset. cũ primo casu. ſ. qñ rũpit legatũ: vt ex codicillis non valeat. vt. C. de codi. l. j. scõo sic. vt. §. de fideic̃. he. §. ꝓterea: ⁊. ff. de iure codicil. si q̃ tñ. in fi. j. rñ. et in. l. ab intestato. ⁊ §. ti. j. §. non tantum.

Rũpit testm̃ duob⁹ modis

d ¶ Irritũ ve. vt per capi. dimi. testatoris. vt §. qui. mo. test. infir. §. non tamen. et facit. ff. de ver. sig. intestatus.

e ¶ Extiterit. sunt et alij duo modi: vt per q̃relam vel contratabulas testamento rescisso vt. C. de colla. vt liberis.

f ¶ Supra diximus. §. de here. quali. et diffe. §. sui.

g ¶ Fuerint. item aliud est necesse vt nemo eos precedat. vt ibidem dicitur: vt. §. de her. quali. et dif. §. sui.

h Ex filio nato. aliud si ex filia: vt. §. de pa. potesta. §. filius.

i ¶ Prognatus. i. procul a me natus. q̃ in quarto gradu est michi q̃ vocatur abnepos. vt. j. de gradibus. §. q̃rto. vl̃ dic cõpositum poni pro simplici. i. natum vel natam. et sic pone p nepote p̃dicto: vel dic melius loquitur de omnibus descendentibus vlterioribus: et õ dicit prognat⁹ quia vsq; in infinitũ succedunt vt in aũt. de here. ⁊ fal. ab intesta. §. j. et sic proprie ponit prognatus. i. procul natus.

Prognatus. i. procul a me natus. q̃ in quarto gradu est michi q̃ vocatur abnepos. vt. j. de gradibus. §. q̃rto. vl̃ dic cõpositum poni pro simplici. i. natum vel natam. et sic pone p nepote p̃dicto: vel dic melius loquitur de omnibus descendentibus vlterioribus: et õ dicit prognat⁹ quia vsq; in infinitũ succedunt vt in aũt. de here. ⁊ fal. ab intesta. §. j. et sic proprie ponit prognatus. i. procul natus.

k ¶ Naturales. i. ⁊ legitimi.

l ¶ An adoptiui. quo ad hoc vt sui dicant: nisi emancipati fuerint. tunc enim inter est cum naturales emancipati iure p̃prio succedunt. adoptiui non: vt. ff. eo. l. j. §. suos et. j. eo. §. minus.

m ¶ Quibus. ſ. suis heredibus.

a ¶ Curijs. erat enī curia siue corpus in qua libet ciuitate que curia indigebat officialibus vt negocia expedirentur: vt in auten. de defen. ciui. §. nulla in fi. colla. iij. vnde qui cunq; vellet naturalem suū filium dare illi curie: vel ipse met filiꝰ post mortē pris se offerre non ex tantibus legitimis: vel pat testō illud dicat legitimus fiebat. vt i auten. q̄. mo. na. effi. sui. §. qō vero. et §. si quis igitur. si cut fit remissio peccatorū bis qui vadūt vltra mare.

curia filios legitimāt

b ¶ Diualium. id est principuz. i. theodosij et leonis: vt. C. de na. li. l. si quis. t. l. quoniam.

c ¶ Necnō eos .i. necesse ē cō numerari inter suos.

d ¶ Constitutiones. C. de na. li. cum q̄s: et. l. nuper.

e ¶ Sustulerit id ē habuerit.

f ¶ Instrumēta. in quibus cōtineat mītmoniuz inter ticium et ber. esse contractuz et dotem datam esse que instrumenta dotalia vel nuptialia dicuntur: et sine his duobus. scilicet scriptura et dote dicit. ℙ. non valere matrimonium: quia lex plerunq; de his dixit tali casu: vt hic. et. §. de nup. §. non alias. et. ff. de re. iu. nup. nos dicimus valere matrimonium: vt. C. de nup. si vicinus t in auten. de nup. §. nuptias. colla. iij. sed nō fieri liberos legitimos. vt in auten. de trīē. et. se. §. fi. colla. iij.

sine scriptura t dote posse mōstrāt moniuz valere sed non filiū legitimari

niti: curijsᵃ tñ ciuitatum dati: scōm dialiū[b] cōstitutionuz que super his posite sunt tenorem heredū suorum iura nanciscunt. ¶ Necnon[c] eos quos nostre amplexe sunt ꝓstitutiones [d]: perquas iussimus: vt si quis mulierem in suo contubernio copulauerit: nō ab initio affectione maritali: eam tñ cuz qua poterat habere coniugiū: et ex ea liberos[e] sustulerit[e] postea vero affectione procedēte etiam nuptialia instrumēta[f] cū ea fecerit. t filios vel filias habuerit: non solum eos liberos qui post dotem editi sūt iustos[g] t in potestate eē patris: sed etiā anteriores qui t his qui postea nati sūt occasionem legitimi nominis prestiterūt[h] Ꝙ obtinere censuim⁹[i]: t si nō progeniti fuerint post dotale instrumentū cōfectuz liberi vel etiam nati ab hac luce fuerunt subtracti ¶ Ad hoc vt nepos t alij vlteriores liberi i ptāte sui heredes sint requritur q̄ alius nō precedat eos in gradu. h. d. Are. ¶ Ita demū tñ nepos neptis ve pronepos proneptis ve suoz̄ heredū numero sunt: si precedens persona desierit[k] i ptāte parētis esse: siue morte id acciderit: siue alia rōe veluti emācipatiōe[l] et. se. §. fi. colla. iij.

g ¶ Justos. repete iussimus.

h ¶ Prestiterunt. scilicet primi. nam et ob h retinent quidam prius concubinas vt experiantur an ex eis possint filios habere vt postea accipiant eas in vxores vel repellant qō. s. vt repellantur in vxore. pbibitū est vt in auten. q̄. mo. na. effi. le. §. q m̄. col. vij

i ¶ Censuim⁹. q. d. nō solū si nascantur postea t viuāt cū pmis. siue nō nascant aliq̄ siue ēt si nascāt t morianť: vt C. de na. li. nuper. t nota q̄ si etiā legitimos habent ex vxore quō daz tamē hec valent t siue ex libera siue ex liberta siue serua quam postea manumiserit et i vxorem duxerit hec seruāt: vt in aut. ō ince. nup. §. fi. et in auten. de trīē. et se. §. fi. t in aut. ō filijs ante do. istrumēta natis. p totū ti.

k ¶ Desierit. sed nunquid filius precedit ne potē ex altero filio vno gradu. vt. j. de gra. co. §. j. gradu. t. §. ij. tñ non excludit vt. j. eo. §. cū filius? Rñ. nō videtur p̄cedere cū sui patris locum obtineat: vt in dicto. §. j.

l ¶ Emancipatione: vel capitis diminutione maxima vel media non autem capitis ita te: vt. §. qui. mo. ius pa. pote. sol. §. si ab hostibus: et. ff. e. l. j. §. si filius.

Mam si per id tps. ff. e. §. cum autem q ritur. in prin. So. vt. ff. ti. j. §. proximo.

Quis. veluti auus.

Eius. scilicet aui.

Ex eo. scz auo.

Personis cū ät oēs liberi appellēt: lz post trinepotē ipropē. vt ff. de gradib⁹ l. iurisconsult⁹ §. parētes. et ff. de ver. sig. l. liberorum:

Heredes. cū hēant p natis ätiēs ō eorū cōmodis q rit: vt. ff. ō stat. homi. q̄ i vtero. z nō p posthum⁹ dr̄ propē q̄ p⁹ hūatō nē prīs nascit z ōz ēt ip propē ille q̄ facto testamēto nascit: vt. ff. ō inius. rup. tes. l. iij. §. j.

posthumi habent p natj qñ de eorū pmodo agitur

posthumus

Etiā ignorātes. z iuiti. z stati lz iure p torio abstinere possint vt. ff. de here. q̄li. et dif. §. sui. et. ff. si q̄s om. cā. te. l. j. §. q̄ sub.

Heredes. s. sui alʒ ēt ñ nisi p curatorez ẽm q̄sdā: vt. C ō cura. fu. l. fi. §. tali itaq̄.

Acq̄ri pt. sic ff. de ac. z obliga. l. si a furioso: z. ff. si certū pe. l. si a furioso

Quasi. hoc ō q̄ in corporalib⁹ dr̄ pprie cōtinuatō: sed dñiuz est incorporale. hoc reprobo q̄ z possessio est res incorpalis. z tñ vna cū alia cōtinuat: vt. ff. de acq̄. possess. pō §. ō res po. §. p̄terea z. §. in dotis: et. §. si ius: z. §. sed et legata. et. §. penul. dic ḡ ip propie fieri cō ratione: q̄ iter diuersa ñ eadē fieri dz: sed pr̄ filius vnū fictiōe iu. §. fingit ris sūt: vt. C. ō iul. pres ipu. z alijs sub et. fi. sti. l. fi. §. finali esse ēt lis. alʒ si ē hereditas extranei z non prīs tutoris auctoritas et pupilli act⁹ necessarij⁹ est: nisi sit ibi cās q̄ casu suficit tutor. vt C. de iu. delib. potuit. z. l. si ifāti. §. parēte: et. ff. de tuto. z cu. da. ab his l. īpuberi.

Mam⁽a⁾ si per id tempus quo quis⁽b⁾ moritur filius in potestate eius⁽c⁾ esset: nepos ex⁽d⁾ eo su⁹ heres esse nō pōt: idq̄z z in ceteris deinceps liberor⁹ p̄sonis⁽e⁾ dictū esse itelligim⁹. ¶Posthumi quoq̄ q̄ si vivuo parēte nati essēt in potestate eius futuri forent: sui heredes sunt. ¶Suus heres stati post mortem parentis efficit heres etiam ignorans licet sit pupillus vel furiosus et sine auctoritate sui administratoris. h. d. Are.

¶Sui aūt heredes⁽f⁾ fūt etiam ignorantes⁽g⁾: et licet furiosi sint: heredes⁽h⁾ possūt existere: q̄z quib⁹ ex causis ignorantib⁹ acquirit nobis: ex his causis z furiosis acquiri⁽i⁾ pōt. Et statim morte parētis q̄ si ⁽k⁾cōtinuatur dominiū z ideo nec tutoris auctoritate op⁹ est in pupillis⁽l⁾: cuz etiaz ignorantibus acquirit suis heredibus hereditas. Nec curatoris assensu acquirit furiosо: sed ipso iure. ¶Reuersus ab hostibus fictiōe postliminij efficitur suus heres etiā si reuersus fuerit p⁹ mortem patris: sed si testator perduellione damnat⁹ fuerit heres suus esse desinit. h. d. Aretinus.

¶Interdum⁽m⁾ aūt licet i potestate parentis mortʒ tpe suus⁽n⁾ heres non fuerit: tñ su⁹ heres pēti efficit veluti si ab hostib⁹ q̄s reuersus fuerit: post mortem patris sui. Jus eni postliminij hoc facit. per ꝯtrariū aūt hoc euenit vt licz quis in familia ōfūcti sit mortis tēpore: tñ su⁹ heres nō fiat: veluti si post mortē⁽o⁾ suam pater iudicatus fuerit

¶In pupill⁽l⁾ = reditas extranei z non prīs tutoris auctoritas et pupilli act⁹ necessarij⁹ est: nisi sit ibi cās q̄ casu suficit tutor. vt C. de iu. delib. potuit. z. l. si ifāti. §. parēte: et. ff. de tuto. z cu. da. ab his l. īpuberi.

Intēdū. ff. de suis z legit. l. j. §. intēdū

Suus. ff. ō tes. lex coz. i fine. §. solue ibi ille q̄ fuit ca⁹ pt⁹ nō fuit reuers⁹: lz ħ fic.

Postliminij. qō fingit eū sp in ciuitate fuisse: vt. ff. q̄. mo ius. pa. po. sol. §. si ab hostibus.

Post mor⁽p⁾ tē. no. q̄dā de⁹ delicta trāsire ꝯ trāseūt heredē nō etiā i heredē hostibus.

Quedā

li. ꝑte. vt lese maiestatis in duob⁹ casibus ħ statā. qñ q̄s ꝯ pricipē vel rēpu. fuit molit⁹: alʒ nō. nō cōt. vt. ff. ad l. iul. m. a. l. fi. z his duob⁹ casibus ħ statā.

tm̃ loq̃tur. Itẽ de residuis ꝛ peculat⁹ ꝛ repetũdarũ. vt. ff. ad. l. iu. repetũda. l. fi. Itẽ apostatat⁹. vt. C. de aposta. l. ij. ꝛ. l. apostata ꝛ. in fi. q̃dã etiã nõ transeũt lit. nõ cõte. vt oĩa alia publica: vt. ff. de accu. ex iudicio ꝛ. alia cõte

a ¶ Perduelli onis. lõ dicit p duelliõis q̃ p duellũ fiebat certamẽ si ali quis criminis huius dicebat reus q̃ aliq̃d in ip̃m p̃ncipẽ vel rempubl. fuisset molit⁹ scõm. ℙ. ꝛ po test dici hoc ꝛ defendi q̃ꝛ se cundũ iura ro mana videtur posse fieri de bere pugna: ꝛ sũt aliqua ar gu. vt. ff. ad. l. aq̃li. q̃ act. ℊ. si quis ĩ colluc. ꝛ ff. de reg. iu. commodũ. et. ff. de his q̃ no. infa. athletas ꝛ C. de athletis. l. j. et. ff. de excu. tu. l. athlete. in p̃nci. ꝛ C. que res pig. ob. pos. speciẽ ꝛ ff. de dona. donatiões in fine. his enĩ legib⁹ habet mentio de tali pugna q̃ nõ fieret nisi de iure esset vel dic̃ pduelliõis. i. hostis criminis. nam p duelles hostes dicunt. vt. ff. de verbo. signi ficatione. quod nos.

pduelles sunt hostes.

b ¶ Memoria. nam ipe cum sit mortuus nõ

tãm loq̃tur. Itẽ de residuis ꝛ peculat⁹ ꝛ repetũdarũ. vt. ff. ad. l. iu. repetũda. l. fi. Itẽ apostatat⁹. vt. C. de aposta. l. ij. ꝛ. l. apostata ꝛ. in fi. q̃dã etiã nõ transeũt lit. nõ cõte. vt oĩa alia publica: vt. ff. de accu. ex iudicio ꝛ. alia cõte

pduelliõis[a] reus: ac p hoc memoria[b] ei⁹ dãnata fuerit: suuz eniz heredẽ habere non põt: cũ fiscus ei succedat: sed põt[c] dici ipso iure esse suuz heredem: sed desinere[e]. ¶ Nepos ex filio premortuo succedit simul cũ alio filio viuẽte: quia assumit locũ patris sui ꝛ ideo succedit cũ patruo ꝛ filijs patrui i stirpes ꝛ nõ in capita. b. d. Are. ¶ Cũ fili⁹ filia ve ꝛ ex altero filio[f] nepos neptisve existant: pariter ad hereditatem aui vocant: nec qui gradu proximior est ulteriorẽ excludit. Equũ[g] enim esse videt nepotes neptesq̃ in patris sui locũ succedere. Pari ratione[h] ꝛ si nepos neptisq̃ ex filio sit: ꝛ ex nepote pronepos p neptisve simul vocãtur[i]. Et quia placuit nepotes neptesve item pronepotes p neptesve in parẽtis sui locuz succedere: cõueniẽs esse visuz est: nõ in capita: sed in stirpes[l] hereditatem diuidi: vt filius partẽ dimidiam hereditatis habeat: et ex[k] altero filio duo pluresve nepotes alteram dimidiã. Itẽ si ex duob⁹[l] filijs nepotes neptesve existãt ex[m] alio vn⁹[n] forte ãt duo ex alio tres aut q̃ttuor: ad vnuz ãt duos dimidia pertineat: ad tres vel ad q̃ttuor altera dimidia. ¶ Conducto testamẽto q̃ postea destituitur ille dicit ꝓpinquior qui tpe

c ¶ Dãnata. hoc scz mõ. [sine appel. re. l. pe. pnũcio ptra impiũ luciũ feciſſe: ꝛ iõ bona in fiscũ iferri. nã p hoc mẽoria dãnat: et ifamia q̃dã defũct⁹ afficit. vt. ff. q̃ ma. nõ po. ℊ. j. ꝛ ex

potest dãnari nisi a deo. vt. ff. que sententie

põt ferri sntia ℨ dfũctũ criosuz.

tpe ꝓmissi delicti alienationes ab eo fctẽ nõ valebũt. vt C. ad. l. iu. ma. l. pe. i fi. et. ff. ẽ do. l. donatiões. ℊ. finali.

d ¶ Potest dici. scz veri⁹.

e ¶ Desinere. s. lata sntia. nam nõ facit ip̃o iure desinere heredẽ suuz esse tale delictum

f ¶ Ex alio filio. sec⁹ si ex filia vt. j. e. ℊ. itẽ vetustas. et. j. eo. ℊ. diui.

g ¶ Equũ vt in auẽ. q̃. mo. na. effici. sui. ℊ. ergo: colla. ix.

h ¶ Locãt. idẽ ẽ ꝛ si p bo. po. vocẽt vt. ff. de ℨta. l. j. ℊ. vocãtur. sed ℨ. ff. ẽ ℨtabu. l. iij. ℊ. j So. nõ ẽ ℨ: qr ibi precedit filius: qr patris loco est adoptat⁹ ad nepotez: vt. ℨ. ℊ. ita demum.

i ¶ In stirpes j. titu. j. ℊ. ẽ etiã addendũ in fi. ptra so. vt ibi

k ¶ Ex altero. sic. j. eo. ℊ. fi. sic. ff. de inoffi. te. papi. ℊ. proinde si ex duobus. sic ꝛ C. de su. ꝛ le. l. nepotes.

l ¶ Ex duobus filijs. premortuis.

m ¶ Ex altero. scilicet filio.

n ¶ Unus. scilicet nepos.

a ¶ Cum autem eo diligenter notato qui sūt sui heredes: nūc nota quo tempore querendus est qui suus heres sit.

b ¶ Certus est. §. eo. §. ita demū. contra. solu. vt ibi dixi.

c ¶ Sine testamēto. qđ ptingit. vij. modis vt. §. eo. in pn. diximus.

d ¶ Quod accidit. scilicz vt videat quis sine testamēto decessisse.

e ¶ Filio mortuo. scilicet exheredato.

f. ¶ Nō potuit morte preuentus vt. §. eo. §. ita demum.

g ¶ Solus scilicet suus heres

h ¶ Certus est. scilicz nepotē suū heredem esse cū null⁹ p̄cedat eū vt. §. eo. §. j.

i ¶ Mortuo. antecz adeatur ex testamento hereditas.

An grela inofficiosi possit ad heredem trāsmitti. vnde pstat nō trāsmitti ad ficiosū libū de iofficio so grelaz. imo etiaz ea adita nō transmittebat olim: sed hodie ptra. vt. C de inoffi. test. sancim⁹. alias l. si quis filiuz. §. signali.

destituti testamēti ē proximior etiā si nascat post mortē illi⁹ de cuius hereditate agit: dūmō fuerit cōceptꝰ ī vita eiꝰ. Are.

¶ Cū aūt q̄ritur an q̄s suꝰ heres existere pt: eo tpe q̄rendū est quo certū est aliquē sine testamēto decessisse: qđ accidit et testamento destituto. Hac rōne si filiꝰ exheredatꝰ fuerit: et extraneꝰ heres institutꝰ ē: et filio mortuo postea certus fuerit heredē istitutū ex testamēto nō fieri heredē: aut qz noluit esse heres: aut qz non potuit: nepos auo suꝰ heres existet: qz quo tpe certū est itestatū decessisse p̄fa milias: solꝰ inuenit nepos: et hoc certū est. Et Iz post mortē aui natꝰ sit: tū auo viuo ꝓceptꝰ: mortuo p̄fe eiꝰ: posteaq̄ deserto aui testamēto suus heres efficitur ¶ Plane si et ꝓceptꝰ et natꝰ fuerit post mortē aui: mortuo patre suo ō sertoq̄ aui postea testamēto suus heres auo non existet: quia nullo iure cognationis patrez sui patris tetigit. Sz nec ille ē int̄ liberos aui quem filius emācipatꝰ adoptauerat ¶ Si aūt cū nō sint sui q̄tum ad hereditatē liberi: neq̄ bonorū possessionē petere possunt: quasi proximi cognati. hec de suis hērdibꝰ.

¶ Emācipatus de iure ciuili incognitꝰ ad successionē parētis nō venit: pretorꝫ tū beneficio per bonorū possessionē vnde liberi perinde admittet: ac si in eiꝰ pātate mānsisset. Are.

¶ Emācipati aūtē liberi iure ciuili nihil iurꝫ hñt. neq̄ eni sui heredes sūt: qz ī pātate desierūt parētꝫ esse: neq̄ vllo alio iure p. l. xij. tab. vocātur: Sz pretor natura liberos quos iure ciuili nō habebat: quos viuo nōdum aial erat. vt. ff. vī cog. l. j. §. si q̄s prim⁹. Sz nūq̄d hodie p aut. succedit vt in auk. ō he. q̄ ab inte. §. j. col. ix ¶. dicit q̄ sic qz nak. k. cā tm̄ spectak. Jo. §. qz nec de iure p̄torio. q̄ cā naturak inspicie bak admittebak vt seq̄k. vt. §. eo. §. emācipati. et. ff. de suis et legiti. l. ti. cius. et. l. pe.

¶ Si aūt. cōcepti et nati pꝰ mortē aui.

k ¶ Deserto. s. ab herede qui nō vult adire.

l ¶ Tetigit. nec eni fuit. primꝰ cognatꝰ eiꝰ. s. q̄s vocat lex. xij. tabula. vt. §. ti. j. in pn. et. §. ō suc. li. in p̄nc. aliud econtra vt. §. ti. j. §. fina.

m ¶ Quasi primi cognati. id est tāq̄ agnati. nā agti sunt priores q̄ cognati. nūq̄d g̃ ktio ordie iter ꝓgnatos vocātur? rñ. ¶. q̄ sic. vt. ff. e. l. j. i fi. Jo. §. qz ibi de ꝓceptꝫ primꝰ natꝫ postea lo q̄tur sec⁹ si postea cōcipiuntur et nascunt vt hic et. ff. de iniusto. ru. testa. si q̄s filio. §. non fuisse.

n ¶ Quia. bona rō. vt. §. ō her. quali. et dif. §. sui. et. §. eo. §. j. ibi sinautē tē.

o ¶ Neq̄ vllo alio iure. scilz neq̄ vt p̄toni: neq̄ vt agnati

a ¶ Soli sint. s. emancipati.

b ¶ Cũ suis heredib⁹. s. cũ alijs qui remãserũt in ptãte. sz si p̃ pte. s. Dimidia vt. ff. de ẋ. si. nom̃ filiarũ. ℌ. portiõis

c ¶ At hi. s. vocant emãcipati sz nõ oẽs r ℏ sequt̃ at hi. rr.

d ¶ Adoptõnẽ idest arrogationem.

e ¶ Mõ admittunt̃. ff. de ℨta bu. l. iij. ℌ. si qs filio. ℨ. solu. ibi nõ valuit adoptio ℞z Jo. sz ℏ valuit. vel dic sigue an det̃ exneo vt ℏ an det̃ in adoptione nepos ex filio emãcipato pri eiusdez vt ibi. ar. ℨ ad op. ℌ. sz hodie item. C. de ad op. l. pe. ℌ. sed siquidẽ. que cõtra. so. illam itellige vt. j. e. ℌ. admonẽdi.

f ¶ Cum is. scilicet pater naturalis.

g ¶ Uiuo eo. s. p̃re naturali.

h ¶ Ab ipo. scz p̃re naturali.

i ¶ Fuissent vt ℨ. ℨ exhe. li. ℌ.

k ¶ emancipatos Extraneorũ. si autẽ mortẽ patris adoptiui eq̃tate motus dat eis bonoꝝ possessionẽ vñ liberi: perinde ac si in ptãte parentis tpe mortis fuissent: siue soli sint[a] siue cũ suis heredib⁹[b] concurrant. Itaq; duob⁹ liberis extãtib⁹ emãcipato vno r eo qui tẽpore mortis in potestate fuerit: sane quidem is qui in potestate fuerit solus iure ciuili heres est: r solus suus heres. sz cum emãcipatus beneficio prętoris in partem admittitur: euenit vt suus heres pro parte heres fiat. ¶ Filius emancipatus r postea arrogatus ab alio nõ põt venire etiã de iure prętorio ad hereditatẽ patris naturalis: nisi ante mortẽ suam fuerit emancipatus ab arrogatore. Si vero emanciparet post mortez naturalis patris haberet vt extraneus quo ad hereditatez vtriusq;. h. d. Are.

¶ At hi[k] qui emancipati a parẽte in adoptionẽ se dederũt: non admittunt[e] ad bona naturalis patris q̃si liberi: si modo cũ is[f] moreretur in adoptiua familia sint. nã viuo[g] eo emãcipati ab adoptiuo patre pinde admittunt ad bona naturalis pris ac si emãcipati ab ipo[h] essent: nec vnq̃ in adoptiua familia fuissent[i]: r cõuenienter quod ad adoptiuũ patrez pertinet: extraneoꝝ loco esse incipiunt. Post mortem vero naturalis pris emãcipati ab adoptiuo patre: r q̃tũ ad hũc adoptiuũ patrẽ pti net eq̃ extraneoruz[k] loco fiunt: r q̃tũ ad naturalis patris bona ptinet nihilomagis liberorũ gradũ nãciscãtur. ¶ Qđ iõ placuit sic: qz iiquũ erat esse in potestate patris adoptiui[l] ad quos bona naturalis pris ptineãt vtꝝ ad liberos ei⁹[m] an ad agnatos[n]. ¶ Filius legitimus r naturalis emãcipat⁹ vocat ad bona pris naturalis bñficio prętoris Sed filius adoptiuus emancipat⁹ nullo mõ põt admitti ad bona patris adoptiui. Are.

ptiui facti essent iuris sui durat agnatõnis ius iter eos. idest inter adoptiuũ r naturalẽ filiũ adoptãtis nõ emancipatũ vt sibi succedat: vt. ff. de gra. co. filiuz naturalem. r. ff. vn de cog. le. j. ℌ. cognatiõis et de adop. l. antepe. M. Jtẽ et ipsi adoptiuo patri succedũt. vt. j. eo. ℌ. sed ea.

l ¶ Adoptiui. post emãcipationem nõ prius. vt. ℨ. eo. ℌ. nec interest.

m ¶ Eius. s. naturalis pris.

n ¶ Ad agnatos. nam si nõ emãcipat certum est q filij non succedũt naturali pri r ita agnati succedũt. vtℨ. p̃ri. r. ff. vñ li. l. j si aũt emanciparet succederent filij. vt. ℨ. prori. ℌ. et sic in ei⁹ potestate esset ad quẽ bona naturalis patris ptinẽt: qđ est absurdum r ptra regulã iurs vt hic. r. ff. de he. instituẽ. l. illa in fine.

a ¶ Min⁹ ergo iurſ. qz naturales emãcipati iure ptozio vocãt ſz adoptiui emãcipati nõ. vt. ſ. pxi. ℌ. ergo ꝛc̃.

b ¶ Naturale ſ ꝛ legitimi.

c ¶ Emãcipati ab adoptio patre.

d ¶ Non adiuuãt niſi ſint ꝺ ſuis: qz au⁹ adoptauit nepotẽ in filiũ ꝛ poſtea emãcipauit vt. ff. ad tercu. l. iij. ℌ. adoptiui.

e ¶ Liuſtis rõ. i. emãcipatõ q̃ iure ciuili ẽ. vt ff. ꝺ re. iu. act⁹

f ¶ Nõ põt. ſic ſ̃. de legit. agna. tu. ℌ. fi. ſic. ff. de reg. iu. nihil tam.

g ¶ Emãcipati. ab adoptio pfer poſt mortẽ naturalẽ vt ſ̃. ℌ. p⁹ mortẽ.

h ¶ Incipiunt eſſe. nota q ſi emãcipet filiꝰ vel filia vel deinceps nõ ſũt ſui heꝛdes nõ tñ deſinũt eſſe filij vel filie.

i ¶ Eadẽ. q̃ obſeruanꝫ in bo. poſ. vñ liberi ꝛ in cõtrata. bono. poſ. ſuenꝫ.

k ¶ Inſtitutis hts eĩ iſtituti nõ datur hec bo. poſ. nam ſi põterit⁹ rũpat teſtm̃. ꝛ hunc. ſ. iſtituto viã apit ꝛ hoc eſt qꝺ ꝺr niſi põterit⁹ omittat edictũ. vt ff. de contrata. l. iij. ℌ. ſi quis ex liberis. ſi aũt põterit⁹ nolit vti poſtq̃ ſemel agnouit inſtitutus hz ℨta. iure ſuo fm tab. qꝺ ẽ mirabile nec expectat põterituz. vt. ff. de cõtrata. l. ſi poſt. ℌ. fi. ꝛ de le. j. nõnũq̃

l ¶ At oportz ſ. maſculinoiatim feie int ceteros: vt. ſ̃. de exhe. lib. ℌ. j.

m ¶ Exhereda mſis ff tſ. cũ ergo matertio trſ põteritio p hẽrũ exheredatiõe exheredare habeaꝫ. vt. ſ̃. ꝺatiõe. ꝺ exhe. li. ℌ. vl. ceſſat ibi ptrata. bo. poſ. vt. ff. de ℨta. illud ℌ. ad teſta.

n ¶ In ptãte. emãcipatſ cõmittẽtib⁹ edictũ nõ al's fm mar. vt. ff. ꝺ ℨta. l. iij. ℌ. ſi qs ex li. Sz Jo. ℨ nã nullũ dicere põt: ꝛ ptrata. ſuo iure habẽt vt. ff. ꝺ le. j. l. ſi duo: ꝛ C. ꝺ li. p. maximũ. Accurſius.

o ¶ Repellit. ſ. põtor niſi ſint ℨ ſtituti ꝛ eis cõmittaꝫ edictũ vt. ff. ꝺ ℨta. nõ putauit. ℌ. in adoptiõe ꝛ ℌ. vt aũt. Jtẽ ℨ. ff. de ℨtab. l. iij ℌ. ſi quis filio.

Soluitur vt. ſ̃. eo. ℌ. At hi. Ac.

p ¶ Admonendi. licet hos duos qui ſequun⁻

¶ Minus ergo iuris habent adoptiui filij ꝙ naturales. Manꝙ naturales [b] emãcipati bñficio põtoris gradũ liberoꝝ retinẽt: lz iure ciuili põãt. Adoptiui vo emãcipati ꝛ iure ciuili põũt gradũ liberoꝝ: ꝛ a põtore nõ aduuanꝫ: ꝛ recte. Naturalia enĩ iura ciuilis ratio [c] primere nõ põt: nec quia deſinunt ſui heredes eſſe: poſſunt deſinere filij filieve aut nepotes neptesve eſſe. adoptiui vero emãcipati [e] extraneoꝝ loco icipiũt eẽ: qz ius nomẽq̃ filij filieve quod per adoptionẽ ꝓſecuti ſunt: alia ciuili ratiõe. i. emãcipatõe põũt. ¶ Filiꝰ legitimꝰ ꝛ naturalis in ptãte vel emãcipatꝰ hz põtratabulas de iure pretorio ſi ſit põteritꝰ niſi fuerit i adoptiua familia tũc tpis adoptiuus vero ſecꝰ. Are. ¶ Eadem [l] hec obſeruantur ꝛ in ea bonoꝝ poſſeſſiõe quã cõtratabulas teſtamẽti parentis liberi ꝓteritis. i. nec heredibus inſtitutis [k]: neq̃ (vt oportet) [l] exheredatis [m] põtor pol licetur. Nam eos q̃dẽ q in ptãte [n] mortis tpe fuerit. ꝛ emãcipatos vocat põtor ad eãdẽ bonoꝝ poſſeſſionez. Eos vo q̃ in adoptiua familia fuerint p hoc tẽpus quo naturalis parens morere repellit [o]. Jtẽ adoptiuos liberos emancipatos ab adoptio pfer: ſicut ab inteſtato: ita longe minus cõtratabulas teſtamẽti ad bona eius non admittit: qz deſinũt in numero liberoꝝ eſſe. ¶ Licet filius emãcipatꝰ adoptatꝰ non poſſit venire ad bona pris naturalis p vnde liberi vel vnde agnati: venit tñ p vnde cognati. h. d. Are. ¶ Admonẽdi [p] tñ ſumꝰ eos q̃ in ado

tur nõ admíse
rim de iure ci
uili: vt. ſ. e. ℌ.
at hi. tñ admo
nẽdi ſumus. i.
a admonem⁹ ⁊c
¶ Ad bonoꝝ
poſſeſſionem
ſ. vñ liberi.
b ¶ Emãcipa-
ti. q̃ ſũt ſui per
ꝓtoꝛẽ: vt. ſ. e.
ℌ. emãcipati.
c ¶ Legitios.
id ẽ agnatos:
vt. j. tit. j. j. rñ.
d ¶ Proxios.
ſic. ff. ſi ta. te.
l. j. ſic. ff. quis
oꝛ. in bo. poſ.
ſeruetur. l. j.
e ¶ Sed oĩa. q̃
ſ. eo. ℌ. at hi
dicta ſunt et:
ſ. pxt. ℌ.
f ¶ Aliquã. q̃ſi
d. q̃dam coꝛre
xim⁹. q̃dã reti
nuimus.
g ¶ Cõſtitutio
ne: vt. C. ð ad-
op. l. penul.
h ¶ Ra ſalib⁹.
⁊ legitis. Ac.
i ¶ Nõnullos
t. aliquos. Ac.
k ¶ Ad neutri⁹
vt. ſ. eo. ℌ. At
hi. Accur.
l ¶ Vocabant
hoc idẽ videt
etiã ꝓtingere
hodie in caſu
quẽ habem⁹:
j. ℌ. noſtra au
tẽz. C. de ado.
l. penul. ℌ. ſed
hoc. ſed dic q̃
auus adop-
tans tenetur
ei relinquere

Au⁹ ad-
optans
qrtaz re
linq̃t ad
optato.

ptiua familia ſunt:
qui ve poſt moꝛtem
naturalis parentis
ab adoptiuo patre
emãcipati fuerit in-
teſtato parente na-
turali moꝛtuo: licet
ea parte edicti qua
liberi ad bonoꝝm[a]
poſſeſſionẽ vocãtur:
non admittant̃: alia
tñ parte vocari. i. q̃
cognati defuncti vo
cantur. Ex qua par
te ita admittũtur: ſi
neq; ſui heredes li-
beri neq; emãcipati[b]
obſtent: neq; agna-
tus quidẽ vllus in-
teruenĩat. Ante enĩ
pꝛetoꝛ liberos vo-
cat tã ſuos heredes
q̃ emãcipatos: ỹ in-
de legitimos 'here-
des: deide pꝛimos'
cognatos. ¶ Adoptatus ab extraneo hodie non transit in potestatẽ suam: ⁊ iõ neq; querelaz habet neq; cõtratabulas: licet ab intestato succedat: sed quo ad patrẽ naturalem vetera iura seruantur nisi fuerit adoptatus ab ascendente naturali. h. d. Aretinus.
¶ Sed ea omnia[c] q̃dem antiquitatipla
cuerunt. Aliquam[f]
aũt emẽdationem a
nꝛa cõſtitutiõe[g] acce
pẽrũt: quã ſup his
perſonis ꝓpoſuim⁹
que a patribus ſuis
naturalibus[h] in ad-
optionẽ aliis dant̃.
Inuenim⁹ eteni nõ
nullos[i] caſus in qui
bus filij ⁊ naturali-
um parentũ ſucceſſi
onem pꝛopter adop-
tionez amittebãt:
⁊ adoptione facile
per emãcipationem
ſoluta ad neutrius[k]
patris ſucceſſionem
vocabãtur[l]. Hoc ſo
lito moꝛe coꝛrigen-
tes: cõſtitutionem[m]
ſcripſim⁹: per quam
diffiniuimus q̃ñ pa
rens naturalis filiũ
ſuuz adoptãdũ alij
dederit: integra om
nia iura ita ſeruari:
atq; ſi in patris na-
turalis poteſtate ꝑ-
manſiſſet[n]: nec peni-
t⁹ adoptio fuerit ſub
ſecuta. Niſi in hoc
tantũmodo[o] caſu vt
poſſit ab inteſtato[p]
ad patris adoptiui
venire ſucceſſionez.
Teſtamento aũt ab
eo[q] facto: neq; iure
ciuili[r] neq; ꝓtoꝛio[ſ]
ex hereditate ei⁹ ali-
quid perſequi põt:
neq; contratabulas
quartam: vt
filio arrogato
vt. j. eo. ℌ. no-
ſtra. ibi quem-
admodũ ⁊c.
m ¶ Cõſtitutio
nẽ. ſ. pꝛedictã.
n ¶ Perman-
ſiſſet. nũquid
ergo pmãſit ⁊
rñ. imo pman
ſit vt. j. de ad-
op. ℌ. ſed ho-
die. ſz hoc dic̃
referẽdo ſe ad
factũ. q. d. ac ſi
de iure ⁊ ð fac-
to ĩ ei⁹ fami-
lia pmanſiſſet
o ¶ Tñmodo
nũq̃d eũ ĩ ius
vocabit ſine
venia ⁊ Item
nunq̃d alimẽ-
ta talu filio da
re teneãt. Rñ.
nõ p hãc litte-
rã. vt. ſ. de ad
opti. ℌ. ſed ho
die. Pꝛ. dic̃ j.
p ¶ Ab inteſta
to. id eſt ſimꝛ
cum aliis na-
turalibus. vt
C. de ſuis et
legi. ſi teſ. ta-
men ſuccedit
aliis conſan-
guineis ſui
patris adop-
tiui: vt. C. de
adopti. l. pe-
nulti. ℌ. ſiquí-
dem in fine.
q ¶ Ab eo. ſ. ad
optiuo patre.
r ¶ Neq; iure
ciuili q̃nõ eſt
in ptãte ſua.
ſ ¶ Neq; ꝓto-
rio. quia nõ ẽ

emancipatus ab eo. vt. ꝯ. de exhere. li. ī ꝓn et. ℌ. emancipatos. et. ℌ. finali.

a ¶ Inofficioſi. ꝯ. de inofficioſi teſta. ꝓtra. ℌ. tā autem Sola intelligit ſcōm diſtinctionē huius. ℌ. vt ibi dicitur.

b ¶ Sabinia no ſenatuſcō ſultum. Sabiniano ſenatuſcōſulto. quod nō habemus ſed dicebat q̄ treſ iuuenes arroganti deferebantur vt vnū eligerēt. quo caſu magna erat hec ſolennitas vnde ex conſtitutione diui pij quartam ei dabat arrogator: qō hodie ñ eſt in vſu immo idē hoc caſu vt et alias: vt hic: ℞. C. de adop. l. penul. ℌ. quod autem.

c ¶ Ad eius. ſ. quarte.

d ¶ Conſtitutione: vt. C. ō adop. l. penul. ℌ. ſi vero pater.

e ¶ Parens. hoc in infinitum accipe vt ff. ō gra. l. iur. conſul. ℌ. parentes.

f ¶ Seruaut bonorū poſſeſſione agnita: neq; inofficioſi querela inſtituta: cū nec neceſſitas patri adoptiuo imponat vel eū heredē inſtituē: vl ex hereditatū eū facē: vtpote nl lo vinculo natali copulatū: neq; ſi ex ſabiniano ſenatuſcō. ex trib⁹ marib⁹ fuerit adoptat⁹. Mā ℞ i hmōi caſu neq; q̄rta eiꝰ uat necvlla actio ad ei⁹ cpſecutionē ei ꝓpetit. Mſa aūt ꝓſtitutiōe except⁹ ē is quē parēs natural adoptandū ſuſcepit vtroq; ꝛeni iure tā naturali q̄ legitimo in hāc pſonā ꝓcurrēte p̄ſtina iura tali adoptiōi ſua uim⁹ quē admodū ſi pffa. ſe ſe dederit ad arrogādū: q̄ ſpecialiter ℞ ſi gillati ex pfate cōſtitutionis tenore pfit colligi. ¶ Olim nepos ex filia vl pronepos ex nepte vocabant ad hēditatē: demum poſt agnatos: ſed ex aliq̄bus cōſtitutionibus vocabātur cum diminutiōe tertie ptis ſimul cū aliis deſcendētib⁹: quā ptem etiam minuebāt agnati trāſuerſales. hodie vero eſt ſec⁹. Et iſti tales deſcēdētes ſuccedunt in ſtirpes non in capita. h. d. vſq; i finē. Are. ¶ Item[h] vetuſtas ex maſculis progenitos pluſ diligens: ſolos [i] nepotes vel neptes q̄ queve ex virili ſexu deſcendunt: ad ſuorum vocabat ſucceſſionem: ℞ iuri agnatoꝝ eos añponebat[k] Nepotes aūt q̄ ex filiab⁹ nati ſūt ℞ pnepotes ex neptib⁹ cognatoꝝ loco ꝓnūerās: poſt agnatoꝝ z lineā eos vocabat[l]: tā i auiel paui matern[m] q̄ i auiel pauie ſiue pr̄ne ſiue mr̄ne ſucceſſionez. Diui aūt [n] p̄ncipes nō paſſi ſūt talē contra naturā iniuriā ſine cōpetenti emēdatiōe relinquere. Sz cū nepotis ℞ pnepotis nomē ꝓmune eſt vtriſq;: qui tā ex maſculis q̄ ex feminis deſcendunt: ideo eū dez gradū ℞ ordinē ſucceſſionis eis donauerunt[o]. Sed vt aliq̄d ampli⁹ ſit eis qui nō ſolū nature: mus. vt ſiue loco filij habeatur ſiue nepotis ad optetur ac ſi vere naturalis eēt ſ. filio p̄cedente nepotez. vt C. de adop. l. pe. ℌ. quod autē in filio.

g ¶ Quemadmodum. quaſi. ō. ſic trāſit vt in hoc cāu qui ſequitur.

h ¶ Item vetuſtas. cozrexi mus ius antiquum circa liberos p̄imi gradus naturales ſiue adoptiuos: nūc circa vlteriores.

i ¶ Solos. in hoc male.

k ¶ Antepone bat. hoc bene

l ¶ Vocabat. ſ. vetuſtas non ciuil iuris auctozitas: vt. ꝯ. ſed p̄tozij vt. ℣. titu. j. ℌ. ſed quia.

m ¶ Materni. ſ. moziente maſculo ō cuius bonis agitur vt. ℣. ℌ. p̄ozi.

n ¶ Diui autē p̄ncipes: vt C. de ſuis ℞ legi. ſi defūct⁹ ℞ C. de col. l. illā.

o ¶ Donauerūt. ſcz p̄ncipes: ſed ñ idē ꝓmoduz: vt ſeq̄tur.

a ¶ Veter⁊ iu-
ris.i.l.xij.tab.
b ¶ Muniunt.
nõ duas ratio-
nes vincere
vnaz: vt.ℨ.de
adopti.§.sed
hodie.in fi.§.
c ¶ Dixim⁹ scz
nullo mõ nisi i
tertio ordine
succedere: vt
ℨ.proxi.§.
d ¶ Paulo.nõ
pax de ktia p̃
te toti⁹ rei di-
ci.sic i auk. de
exhi.ẽtro.re-
is.§.sãcimus
e ¶ Existima-
uerunt.s. prin
cipes.
¶ Mortua sit.
no.duos cãu⁊
si enĩ moritur
femina nepo-
tes vel neptes
ex mascuk vel
feminis in ni-
hilũ olim nisi
post agnatos
bodie cũ dimi
nutiõe succe-
dũt ktie pt⁊.si
mork mascu-
li⁹ nepotes ex
filia tñ vocen
tur cũ diminu
tiõe tertie par
tis: vt hic ẽz.
g ¶ His.s.q̃ de
scendũt ex fe-
mineo sexu.
h ¶ Lex xij.ta
bularũ.qõ de
diminutione
hac tertie dr̃
corrigik p se-
q̃ntem.§. ℔m
W.⁊ nos ℔m
B.dicimus se

sed etiã veteris iur⁊
suffragijs muniũk:
portionẽ nepotũ vk
neptũ vk deiceps de
q̃bus supra diximꝰ
paulo minuẽdaz eẽ
existimauerunt vt
minꝰ tertia pte acci
pẽt q̃ mater eorꝝ vk
auia fuerat acceptu
ra: vk pater eorũ vel
auꝰ pr̃nus siue mak
nus q̃ femina mor
tua sit de cuiꝰ here-
ditate agik: hisq̃ⁿ (lz
soli sint) adeũtibꝰ a-
gnatos mime voca
bãt. et quẽadmodũ
lex. h xij. tabu. filio
mortuo nepotes vk
neptes pnepotes vk
proneptes in locuz
pr̃is sui ad successio
nez aui sui vocabat:
ita ⁊ principalis di-
spositio in locũ ma-
tris sue vel auie: eos
cum iam designata
ptis tertie diminu-
tione vocat. Sed
nos cũ adhuc dubi
tatio manebat inter
agnatos ⁊ memora
tos nepotes: quar-
tam ptem substãtie
defuncti agnatis si
bi vendicãtibꝰ ex cu
iusdã cõstitutionis
auctoritate memo-
ratam quidẽ cõstitu
tionem a nostro co-

dice segregauimus
neq̃ iseri eã ex theo
dosiano codice i eo
cõcessimus. Mostra
aũt constitutione p
mulgata toti iuri e-
ius derogatuz est et
sancimus (talibꝰ ne
potibus ex filia vel
pnepotibus ex ne-
pte ⁊ deinceps sup-
stitibꝰ) agnatos nul
lã partẽ mortui suc-
cessionis sibi vendi
care: ne hi q̃ ex trans
uersa linea veniunt
potiores his habe-
antur: qui recto iure
descendũt. Quam
cõstitutionẽ nostrã
obtinere scõm sui vi
gorẽ ⁊ tẽpora ⁊ nũc
sancimꝰ. Ita tñ vt
quẽadmodũ inter fi
lios ⁊ nepotes ex fi
lio ãtiquitas q̃ statu
it nõ in capita sz in
stirpes diuidi here-
ditatẽ: similiter nos
inter filios ⁊ nepo-
tes ex filia fieri di-
stributionẽ iubemꝰ
vel inter omnes ne-
potes: vel neptes: ⁊
inter pnepotes ⁊ p
neptes ⁊ alias dein
ceps psonas vtvtra
q̃ progenies matr⁊
vel patris: auie vel
aui portionẽ sine vl
la diminutiõe con-

q̃ntẽ.§. loqui
in q̃daz alia p
te q̃ debebak
agnatis. scilz
q̃rta: ñ aũt de
hac tertia sz p
auk. dicimꝰ de
hac tertia cor
rectũ. s. vt eq̃li
ter hodie ve-
niãt: vt in auk.
de triẽ.⁊ se.§.
neq̃ illo.
f ¶ Vocat. scz.
s. e.§. cũ filiꝰ.
k ¶ Cõstitutio
nis. quã nõ hẽ
mꝰ vt sequik.
l ¶ Cõstitutio
ne vt. C. õ suis
et leg. l. ñ.
m ¶ Transuer-
sa linea. sic in
pr̃i. auk. de nõ
ali.§. cum igik
circa finem.
n ¶ His. s. ne-
potibꝰ ⁊ pne-
potibꝰ ex filia
o ¶ Ettpa. vt i
futuris casibꝰ
tantum vale-
ant. vt. C. de
suis ⁊ legiti. l.
vlti. Accur.
p ¶ Ita tñ hoc
qõ sequik est
referendũ. ℨ.
ad.§. diui. nõ
ad primum.
q ¶ Antiq̃tas.
statuit. ℨ. e.§.
cũ filius.
r ¶ Diminutio
ne. s. quarte q̃
debebatur ag
natis: non ter
tie que debe-
batur patruis
vt. ℨ. proxi.§.
diximus.

a ¶ Habeant. immo in capita videtur diuidi vt .ff. titulo . j . §. hoc etiam addendum. in fi. §. sed ibi de collateralib⁹: hic ō descendentibus loquitur.

¶ De legitima agnatorum successione.

¶ Quia. §. ti. ptiuatō proxi. dictum est qualit succedant sui heredes siue liberi. Verum quia post suos vocantur primo agnati quā cognati: vt. ff. e. §. fina. et. l. primo. §. post suos. ff. de suis t legi. ideo post titulum precedēte posuit istū. Verum quia post agnatos succedunt cognati ponitur postea de cognatis. Are.

Diuisio ¶ Totus iste titul⁹ diuiditur in . vij. partes. p̄mo quādo admittitur agnatus. secundo quis ē agnat⁹ tertio vsq̄ ad quottū gradū agnati venirit et vsq̄ ad ātas psonas femininas deuoluātur tā de iure vetustissimo et de iure pretoris: q̄ etiam media iuris prudentia . xij. ta. t tempore iustiniani. quarto q̄ generi agnatorum imperator addidit vnum cognatum Quinto q. l. xij. ta. proxim⁹ agnatus vocatur: et quis dicatur proximus. Sexto q. l. xij. ta. proximo repudiante sequens non admittebatur. hodie vero sic. Septimo. q filij emācipati hereditas est legitima patri. Secunda ibi. sūt autem. Tertia ibi. Ceterum. Quarta ibi. Hoc etiam addendum. Quinta ibi. Si plures sunt. Sexta ibi. placebat. Septima ibi. Ad legitimam.

Si nemo . etiam vnus : vt. ff. de te. tu. si nemo.

sequatur: vt si forte vnus vl̄ duo ex vna parte: ex altera tres aut quattuor extēt: vnus aut duo dimidiaz: alteri tres aut quattuor alterā dimidiam: hereditatē habeant[a].

De legitima agnatorum successiōe.

¶ Deficiētib⁹ suis hereditas deuoluitur ad agnatos ex. le. xij. tabularum. Ange.

¶ Si nemo [b] su⁹ [c] heres vel eorum quos inter suos heredes pretor[d] vel cōstitutiones[e] vocant existat[f]: t qui successionē[g] quoquo modo[h] amplectitur tūc ex lege. xij. tabula. ad agnatum [i] proximum[k] pertinet hereditas.

¶ Agnati sunt illi qui ex linea masculina descendunt vel etiaz ex adoptione dūmodo sint in priori gradu hoc dicit Aretinus.

¶ Sunt aūt agnati[l] (vt primo quoq̄ libro[m] tradidimus) cognati p virilis sexus psonas cognatione[n] cōiuncti quasi a pre cognati. Jta q̄ ex eodē patre nati fratres agnati sibi sunt: qui t cōsanguinei[o] vocantur: nec requiritur an etiā eandem matrē habuerint. Jtem patruus fratris filio t iuicē[p]

b ¶ Suus. §. titulo . j . §. primo.

c ¶ Pretor. §. titu. j . §. emancipati.

d ¶ Constitutiones. scilicz supra titu. j . §. quib⁹ connumerari. et . §. diui.

e ¶ Existat. oportet amplectatur: nam hec duo necessaria sunt. Agnatia

f ¶ Successionem . defuncti.

g ¶ Quoq̄ modo Agnatio. scilicz ciuili vel pretorio iure.

h ¶ Agnatū capite nō minutum vt. ff. e. capitis.

i ¶ Proximū id est qui primior est defuncto . j . eo . §. si plures. et . §. proxi.

k ¶ Sunt autem agnati. sic. ff. de le. tu. l. sunt autem.

l ¶ Libro. vt. §. de le. ag. tu. §. sunt.

m ¶ Cognatione . cognatio est genus agnatio species . vnde quisquis est agnat⁹ est cognatus sed nō ꝓuertitur.

n ¶ Consanguinei. quasi ex eodem sanguine nati. ceteri agnati nō dicunt cōsanguinei: vt. ff. de suis t le. l. ij in prin.

o ¶ Inuicem. s. filius fratris patruo.

a ¶ Etiam cõſobrini.impropꝛie.vt.ſ.de gra. cog.§.quarto.

b ¶ Jura conſanguinitatis.ſ.ad ſuos frẽs p̃ us natos:ad reliquos vero agnatos agnati onis tãtũ ius acquirit: vt.s̃ pꝛoxi. dixim⁹ ꝛ eſt verũ hoc ſi viuente eo. ſ.de cuiꝰ hereditate agitur cõcepti ſaltez erãt vt.ff.ŏ ſuis et le.he.tici us et.ff. vnde cog.l.j.§.ſi qs pꝛoximioꝛ.

c ¶ Mõ tñ quã uis agnativo cenſ ad hereditatẽ:non tñ ꝛc.

d ¶ Dat lex.ſ. xij.tabu.

e ¶ Sed his.ꝛ omnibus hi vt.ſ̃.e.§.ſi plures.

f ¶ Certuz.qð eſt etiam.ſ.facto teſtamẽto qð emanauit qð dicvt.ſ̃.§. pꝛoxi.

g ¶ Per adoptionẽ quoq; q.d.nõ ſolũ iure naturali cõſtituit agnatio:ſed etiã ciuili: vt p adoptionem ſcilicet quãlibz iureſſto: vt.ff.ŏ adoptio.l.j.et §. de adop.in pꝛin.ſz hodie p eã tñ ex q̃ tranſit in poteſtatem arrogatoꝛis.vt.§.e.ti. j.§.noſtra añt.ſed tñ licz nõ fiat agnatꝰ.ſ.hodie qꝛ non trãſit in poteſtatẽ extranei arrogantis:ſuccedit tñ ab inteſtato patri tantũ: nõ alijs patris agnatis. vt. C. de adop.l.pe. §.ſiquidem.

b ¶ Naturales.et legitimos:non tñ emancipatos:vt.ff.ŏ gra.cog.l.ſi filium.

i ¶ Jtez ſi qs. non ſoluz pat de quo dictuz eſt.

k ¶ Suos heredes eſſe.ſ.agnaſcitur alijs agnatꝰ adoptantis et eis cognatus fit: vt.ff.ŏ adop. q̃in adopti.

l ¶ Ceteruz.ſ. certe: vel alter.l.quidem. xij.tabu. deferebat hereditatem agnatꝰ primis ſz media iuris pꝛudentia cuz diſtinctione ꝛ iõ hic dicit ceterũ pꝛo ſed.

m ¶ Longiſſimo.ſ.x.gradu vt.ſ̃.ŏ ſucceſ. co.§.ſi.

n ¶ Feminas. agnatas.

o ¶ Jta placebat Nota cautẽ dicit placebat et nõ placetvt infra.§. nos vero. et hoc erat per mediaz iuris pꝛudentiam non per.l.xij. tabulaꝝ neq; per pꝛetoꝛem: vt.ſ̃.e.§.ꝛ hoc quidem:et.§. media.

p ¶ Conſanguinitatis.ſ.agnationis.

¶ Femie ꝛ deſcẽdẽtes ex eis hodie de iure ciuili admittũtur cũ omnibꝰ agnatis. Et in admittendo huiuſmodi feminas agnatas ſũt q̃n qꝛ iura vnum eſt lex xij. tabularũ aliud eſt media iuris pꝛudentia tertiũ eſt ius pꝛetoꝛium.quartuz eſt quedam conſtitutio imperiaꝝ quintum eſt ius nouiſſimum hoc dicit. Arretinus.

¶ Ceterum[l] inter maſculos quidẽ agnationis iure hereditas: etiam ſi longiſſimo[m] gradu ſint: vltro citroq; capiꝫ. ¶ Quod ad feminas[n] vero attinet ita placebat[o]: vt ipſe cõſanguinitatis[p] iure

a Earum.ſ.feminarum.
b Tua.ſ.hereditas.
c Plerumq; hoc propter conſanguineas ſorores de quib⁹ modo dixit.
d Ad maſculos.ſic ſupra titu. j.§.item vetuſtas.
e Eas ideſt agnatas feminas.
f Proximitatis.i. cognationis.
g Interueniat. nec aliquis ſuorum: vt ſupra. titu. j.§. admonēdi. in fi.§.
h Et hec quidem que ſcilicet in.§.ceterum: et.§.ſed quia dicta ſūt
i Sed ſimplicitatem. remota differētia agnatorū vt inter maſculos ⁊ feminas: ſic ſupra de fideicō. he.§. ſed quia.
k Junior. et ſic nota q. l. xij. tabu. eſt vetuſtior quā media iuris prudentia et quā ius pretorium.
l Anterior. ideſt conſtitutione anteriori ff. ſcripta. que eſt. C. de legiti. here. l. le. duodecim tabu.
m Prefatam. ſcilicet dictam. ſ. eodem.§. Ceterum.
n Eas. agnatas feminas niſi ſorores.
o Omni. nam ordo cognatorum non erat adhuc. vel dic etiam deficientibus agnatis ipſi tamen non vocabant.
p Juris ciuilis. i. medie iurſ prudentie qō ſcilicet ciuile dicit: vt. ff. de orig. iuris. l. ij.§. hec diſputatio. Accur.
q His. i. mulieribus agnatis vltra ſorores.
r Appellabat. ſic dicta: q; per eā cognati vocantur. Accur.
ſ Mos vero hic iuſtinian⁹ loquit.

tantum capiant hereditatem: ſi ſorores ſint: vlterius nō capiant. Maſculi autem ad earu⁹ hereditates (etiaꝫ ſi lō giſſimo gradu ſint) admittantur. Qua de cauſa fratris tui aut patrui tui filie: vel amite tue hereditas ad te pertinebat: tua[b] vero ad illas non pertinebat. Quod ideo ita conſtitutum erat: quia commodius videbatur ita iura cō=ſtitui vt plerumq; [c]hereditates ad maſculos [d] confluerent. Sed quia ſane iniquum erat in vniuerſū eas[e] quaſi extraneas repelli: pretor eas ad bonorum poſſeſſionem admittit: ea parte qua proximitatis[f] nomine bonorum poſſeſſionez pollicetur: ex qua per te ita ſcilicet admittuntur: ſi neq; agnatus vllus: nec proximior cognatus interueniat[g]. Et hec quidem[h] lex. xij. tabularum nullo modo introduxit: ſed ſimplicitatem[i] legibus amicaz amplexa: ſimili modo omēs agnatos ſiue maſculos ſiue femias cuiuſcūq; grad⁹ ad ſimilitudinē ſuoꝝ inuicē ad ſucceſſionē vocabat. Media autem iuris prudentia: que erat quidem lege duodecim tabularum iunior[k]: imperiali autem diſpoſitione anterior[l] ſubtilitate quadam excogitata: prefatam[m] differentiam inducebat: et penitus eas[n] a ſucceſſione agnatorum repellebat: omni alia ſucceſſione incognita: donec pretores paulatim aſperitatem iuris ciuilis[p] corrigentes: ſiue quod deeſt adimplentes humano proposito alium ordinem ſuis edictis addiderūt ⁊ cognationis linea proximitatis nomine introducta: per bonorum poſſeſſionem eas adiuuabant. et pollicebantur his[q] bonorum poſſeſſionem: quevnde cognati appellantur[r]. Mos[ſ] vero legē duodecim tabularum ſequentes ⁊ eius veſtigia in hac parte conſeruantes: laudamus quidē pretores ſue hu=

a ¶ Cauſe.i.ex pulſiõi agnatorum.

b ¶ Quare ei bene dico fore prouidendum agnatis feminis quare eteni ꝛc.

c ¶ Titulis.i. nominib⁹.Accurſius.

d ¶ Cõſtitutis i.ordinat] Accurſius.

e ¶ Dabatur.i concedebat. Accurſius.

f ¶ Adit⁹.certe non erat rõ iuſta vel ſufficiens licz aliqua ſit: vt. ff. e.ſ. ceterum in fi.

g ¶ Noſtra cõſtitutiõe vt.C. de leg.he.l.lege.xij.tabu. Accurſi⁹.

h ¶ Simili mõ i.hincinde. vl dic ita femie vt mares.

i ¶ Conſãguinitatis.i. licet non ſint ſorores q̃ germane vocantur quaſi ex eodẽ germie nate.

k ¶ Exiſtimauimus. vt. C. de le.he.l.lex. xij.tabu.ſ.j.ꝛ ſ.in his.

l ¶ Tãtũmodo.i. non vltrioꝝ:proximi manitatis: non tamen eos in plenum huic cauſe [a] mederi inuenimus.quare [b] eteni vno eodemq̃ gradu naturali concurrente: et agnationis titulis [c] tam in maſculis quam in feminis equa lance conſtitutis [d] maſculis quidem dabatur [e] ad ſucceſſionez venire oĩum agnatorũ: ex agnatis autem mulierib⁹ nulli penit⁹ niſi ſoli ſorori ad agnatorum ſucceſſionem patebat aditus [f]. Jdeo nos in plenum omnia reducentes: et ad ius duodecim tabularum eandez diſpoſitionez exequãtes:noſtra [g] conſtitutione ſancimus omnes legitimas perſonas ideſt per virilem ſexum deſcendentes: ſiue maſculini generis ſiue feminini ſint: ſimili [h] modo ad iura ſucceſſiõis legitime ab inteſtato vocari ſecunduz ſui gradus p̃rogatiuã: nec ĩdo excludẽdas: qz p̃ſãguitatis [i] iura ſicut germane nõ habẽt.

¶ Jnt agnatos admittuntur deſcendẽtes ex ſororibus etiam vterinis ſi in p̃mo gradu ſint hoc dicit Aretin⁹.

¶ Hoc etiam addendum noſtre conſtitutioni exiſtimauimus [k]: vt trãſferat vnus tantummodo [l] gradus a iure cognationis in legitimã [m] ſucceſſionẽ: vt non ſoluz fratris filius et filia (ſecundum q̃ iã diffiniuimus)ad ſucceſſionẽ patrui ſui vocentur: ſed etiam germane [n] conſanguinee vel ſororis vterine [o] filius et filia ſoli:et nõ deinceps [p] perſone vna cum bis ad iura auunculi ſui perueniant. ¶ Et mortuo eo qui patruus quidem eſt: ſui fratris filiis auunculus autẽ ſororis ſue ſoboli: ſimili modo ab vtroq̃ latere ſuccedant:tanquã ſi omnes ex maſculis deſcendentes legitimo iure veniant. ſ. vbi frater ꝛ ſoror ſuperſtites [q] non ſunt.

orꝝ tamẽ ſit vt ipe ſorores vl fratres vterini vel vterine vt ſequitur vt C.de legi.here.l.ſi.ff.ſed neq̃.

m ¶ Jn legitimam.ſ.agnatorum.

n ¶ Germane. i. nate ex eodem pẽz matre cum defũcto.

o ¶ Vterine.i. nate ex eadẽ matre tm̃.

p ¶ Deinceps. i.vlteriores ſiue i gradu remotiores.

q ¶ Supſtites ꝟ corrigit per autẽ.ceſſante qz et cum bis admittuntur. Jtem ꝛ ĩ alio qõ ſubiſcit ff. ff.corrigit: qz ĩſtirpes fit diuiſio hodie ſz poſt hos filios fratruz fit diuiſio in capita vt in auk. de he. que ab inteſta.ff.reliquũ.col.ix.ꝛ ĩ auk. vt fratrũ filij.ff.j.colla. ix. vel dic qõ dicit in auk.in ſtirpes diuidi vez eſt qñ cũ alijs.ſ. patruis vocant nepotes: alias capita:vt hic.

a ¶ In capita. ſ. titu. j. in fi. contra Solu. ſbi de deſcendentibus loquitur: hic de collateralibus. Accur.

b ¶ Si plures ſint. ſic in autē. ō here. que ab inteſta. ℣. ſi vero neq; fratres. col. ix. et. ff. de ſuis et legitimis here. l. ij. ℣. hereditas.

c ¶ Habetur. hoc corrigit: vt. ſ. dixi per auten. ceſſante. Accurſius.

d ¶ Proxim⁹. ſic. ſ. titu. j. ℣. cum autē queritur. ſic. ſ. eo. ℣. non tamen.

e ¶ Tunc enī ſcilicet cuī nō aditur hereditas ex teſtamento.

f ¶ Longo tēpore id eſt p⁹ mortem.

g ¶ Placebat ſcilicet ex. l. xij. tabu.

h ¶ In eo genere ſcilicet iure ſucceſſionis.

i ¶ Non eſſe. id eſt ſucceſſorium edictum inter agnatos locum non habet ſcilicet de perſona i perſonam: ſed inter cognatos ſic: vt. ℣. ſequitur vt. ff. ō ſuc edic. l. j. ℣. quibus. ſed de ordine in ordinem ſeu de capite in caput ſic: vt de liberis in agnatos: de agnatis in cognatos et poſt in virum et vxorem: vt ſequit: vt. ff. ſi ta. teſtamen. nul. ex. l. j. j. rſi.

k ¶ Michilomagis. i. non ideo magis.

His etenim perſonis precedentibus: et ſucceſſionem admittentibus ceteri gradus remanēt penitus ſemoti videlicet hereditate non in ſtirpes ſed in capita diuidenda.

¶ Licet ſint plures agnati: tamē ſolus proximior in gradu vocatur. Et ſi plures ſint in proximiori gradu omnes ſimul vocantur. h. d. Aretinus.

¶ Si pl̄es ſint gradus agnatorū: aperte lex. xij. tabu. proximum vocat. Itaq; ſi (vbi gratia) ſint defūcti frat̄ r alteri⁹ ffris fili⁹ aut patru⁹: frater potior habet. Et quāuis ſingulari nūero vſa lex. xij. tabu. proximū vocet: tñ dubiū non eſt q̄n ſi plures ſint eiuſdez gradus omnes admittantur. Nam et proprie proximus ex pluribus gradibus intelligitur: et tamen non dubium eſt quin licet vnus ſit gradus agnatorum: pertineat ad eos hereditas.

¶ Proximus inſpicitur tempore teſtamēti inſtituti quādo teſtamētum factū eſt: aliasaū t tēpore mortis teſtantis. h. d. Aretinus.

¶ Proximus autem, ſiquidem nullo teſtamento facto quiſq; deceſſerit: per hoc tempus requiritur quo mortuus eſt is de cuius hereditate queritur. Quod ſi facto teſtamento quiſq; deceſſerit per hoc tempus requiritur quo certum eſſe ceperit nullum ex teſtamēto heredem extiturum. Tunc enī proprie quiſq; inteſtatus deceſſiſſe intelligit. Quod quidem aliqñ longo tempore ꝺclarat: in quo ſpacio temporis ſepe accidit vt primiore mortuo proxim⁹ eſſe incipiat qui moriente teſtatore non erat proximus.

¶ Olim non erat locus ſucceſſorio edicto in agnatis de perſona in perſonaz: ſed ſolum de ordine in ordinē hodie vero eſt de perſona in perſonā h. d. Are. ¶ Placebat autem in eo genere percipiendarū hereditatum ſucceſſionē non eſſe ideſt vt q̄uis proximus qui (ſecundum ea que diximus) vocatur ad hereditatem: aut ſpreuerit hereditatē: aut anteq; adeat deceſſerit: nichilomagis legitimo iure ſequentes admittuntur. Quod iterum pretores imperfecto iure corrigentes: non in totum ſine adminiculo relinquebant: ſed ex cognatorum ordine eos vocabant: vtpote agnationis

a ¶ Sed nos. loquitur iustinianus.
b ¶ Protulimus. s. in greco.
c ¶ Cum satis ratio prima.
d ¶ Apertum est. s. successorium edictum de persona in personã.
e ¶ Maxime. ratio secunda
f ¶ Gradu. agnatorum.
g ¶ Ad legitimam. Est enĩ filius agnati patri proximus. vt. ff. de suis et legi. filius. quod ius non tollitur p capitis diminutionem: sicut neq; inter fratres. vt hic et. C. de leg. tut. l. iij. quod non erat rectum. vt. ff. de regulis iuris. l. equum est: et. ŝ. de legi. pa. tu. in fine. et. ĵ. de contra hen. emptiõe. l. si post emptionem.

Filius est patria gnatus

h ¶ Parens. sic ecõtra: vt ŝ. ti. j. ℈. emancipati.
i ¶ Constitutione: vt. C. de emancipa. li. l. finali.
k ¶ Contracta fiducia. sic dicendo ius succedendi in bonis tuis michi reseruo vel et sic: emãcipo te cõtracta fiducia.

iure eis recluso. Sed nos [a] nihil perfectissimo iuri deesse cupientes: nostra constitutione sancimus quã de iure patronatus (humanitate suggerẽte) protulim[g] [b] successionez in agnatorum hereditatibus nõ esse eis denegandã. ¶ Cũ satis [c] absurdum erat quod cognatis a p̃tore apertũ [d] est: hoc agnatis esse recluſũ maxime [e] cũ in onere q̃dem tutelarũ ⁊ primo gradu [f] deficiente sequẽs succedit: ⁊ quod in onere obtinebat: nõ erat in lucro permissũ. ¶ Oli pater admittebatur ad legitimã hereditatis filij emãcipati si in emancipatione fuerat p̃tracta fiducia. Hodie vero presumitur cõtractam esse fiduciam. h. d. Areti. ¶ Ad legitimam [g] successionẽ nihilominus vocatur etiã parens [h] qui cõtracta fiducia filiũ vel filiaz: nepotẽ vel neptem ac deinceps emãcipat: quod ex nostra cõstitutione [i] omnino inducitur: vt emancipatiões liberorũ semper videantur quasi contracta [k] fiducia fieri: cũ apũd veteres nõ aliter hoc obtinebat nisi specialiter cõtracta fiducia parẽs manumisisset [l].

De senatusconsulto terculiano.

¶ Lege. xij. tabu. mater non succedebat filio ab intestato. nec ecõtra filius matri: sed ex cõstitutione senatusco. terculiani: si ingenuatres: libertina quatuor liberos enixa fuerat illis ab intestato succedebat. Aretinus.

¶ Ex. xij. tabularũ ita stricto iure vtebat̃ ⁊ p̃ponebat [m]

l ¶ Manumisisset. i. emancipasset. sic. ff. q̃n ac. de pe. est an. l. j. ℈. alienatio.

¶ De senatusconsulto terculiano. ¶ Post p̃tiuatõ agnatos de q̃ b⁹. ŝ. succedũt cognati. iõ seq̃batur videre de cognatis. Verũ iz mr̃ ⁊ filius sint cognati tñ ex spãli. puisiõe sibi adiuicẽ vt agnati succedũt vt. ĵ. de succe. cog. i p̃n. iõ p⁹ alios agnatos añ cognatos ponit ꝺ successione matrĩ ad filiũ ⁊ eȝ. Areti.

¶ Ex duodecim.

¶ Tot⁹ iste titulus diuidi tur in q̃q; p̃tes. Primo q̃ ex. l. xij. tab. mater ad hereditatẽ filij. ⁊ econtra non admittebatur Secundo q̃r admittebatur ex senatusco. terculiãno. tertio q̃ p̃sone p̃ponebãt tunc matri. quarto cõstitutionez terculiani remouet. quito remouet alias cõstitutiones Secunda ibi. Et p̃m⁹. Tertia ibi p̃ferũt. Quarta ibi. Sz nos. Quita ibi. Sz cũ ãtea.

Divisio

m ¶ Ex p̃reponebat. ip̃ropr̃ie. nã cognatos

nullo mō vocabat vt sequitur.

a ¶ Masculorum. vt. §. ti. j. in prin.

b ¶ Necessitudinem. id est cognationem. nā dicuntur cognati necessarij: vt. ff. de iusti. et iur. l. finali.

c ¶ Matrē & filiū. q adiuicez sūt cogti: vt. §. de succes. cognato. §. vulgo.

d ¶ Juris angustie. nota

Jus qñ dr̄ iniquum

ius dici angustiosum vl̄ iniquum: vt. §. de suc. li. in prin. et. ff. q quisq; iu. l. iij. in prin.

e ¶ Postea. s. post. l. xij. tab. et per diuum claudium & p senatusconsultum tercu. vt sequitur.

f ¶ Amissorū. scilicet in acie principis: vt arg. §. de excu. tu. in prin. vel dic q generaliter. statuit: vt. C. de ēof. testa. liberi. prima veritor est.

g ¶ Eorum. s. filiorum.

h ¶ Auie. etiaz hodie auia succedit sicut mater: vt ī auten. de here. q ab inte. §. consequens.

i ¶ Habens. l. tres habēs filios. non aūt in ptāte: vt. §. & adop. §. femine. quos tres hr̄e videt: etiā si tres geminos peperit ſm Jo. vt. ff. de ver. sig. l. ter. enixa.

k ¶ Filiorū. quod dic vt. §. de here. que ab intestato est. §. j. & ij. & §. emācipati. et §. diui.

l ¶ Parentis. s. matris. & ita nota de iure romanorum vxorē alicuius esse ī potestate ēt parentis non mariti: nisi quo ad debitū cartenis aliud de iure longobardorum vt hic. et ti. C. de condi. inser. si vxorē. & in lōgobarda q̄r mulieri alienare pmissū sit. l. j. tenetur tñ operari viro vxor. vt l. sicut. cū ibi notatis. ff. de ope. liberto.

m ¶ Jussu. s. iure antiquo: cū omnis hereditas patri per filium querit: vt. ff. & acquir. q ī aliena fz hodie ī sola pfectícia non aduenticia. s. exigitur iussu: vt. C. de bo. q li. l. fi. §. si non eōrio.

n ¶ Liberi. ēt adoptiui & ita ōmū si ipi succedē velit: vt ff. e. l. ij. §. libi & §. ita demū.

o ¶ Defūcti. s. filij de cuius hereditate nē agit

p ¶ Suorū. q dic. vt. §. & hr̄. q ab ite. §. j. & ij. & §. emancipati. & §. diui.

q ¶ Primi gradus. vt filij.

tum est: vt mater ingenua triū liberorū ius habens[t]: liberti na quattuor ad bona filiorū [b]filiarū ve admittat intestatorum mortuorū: licet ī potestate parētis[l] est: vt scilicet cū alieno iuri subiecta est iussu[m] eius adeat hereditatez cuius iuri subiecta est. ¶ Filij defuncti excludunt matrē vsq; in infinitum. Idē in patre & fratre qui etiā mr̄ez excludūt. Sororau tē defuncti vna cum matre admittitur. h. d. Are.

¶ Preferuntur autem matri liberi[n] defuncti[o] qui sui sunt: qui ve suorum[p] loco sunt: siue primi gradus[q] siue vlteriorisr

¶ Sz & filie[s] sue mortue filius vel filia ponitur[t] ex constitutionibus matri

r ¶ Ulteriorīs. vt nepotes & similes.

s ¶ Sed & filie. q. d. non solum nepos ex filio masculo excludit matrem defuncti: sed et nepotes ex filia.

t ¶ Preponitur. i. prefertur.

defuncte. scz filie.

b ¶ Pater. nō adoptiuus: vt ff. eo. l. ij. §. sed neq; auus.

c ¶ Utriusq;. scilicet filij et filie hoc ē maritus huj⁹ mulieris volētis succedē filio suo mortuo.

d ¶ Solos. scilicet auum et matrem defūcti. si autez sit auus et pater et mater defuncti pferetur auus matri et etiā patri: vt. ff. eo. equissimum. §. ij. Et nota q̄ hic fallit regula. si vinco vincētem ꝛc. vt. ff. ō diuer. et temp. pre. l. de accessionibus. nam auus patri defuncti pferet vt. ff. e. l. equissimum. §. j. et pater matri. Non autem auus pferet matri. quādo soli sunt sic fallit in auten. de equalita. do §. his pleq̄ns Itē in auk. q. mo. na. effici. sui. §. discretj. Itē. ff. q̄ po. in pi. ha. l. claudius. sic. ff. de in ius. rup. testa-

ō fūcte[a] id ē auie sue Pater[b] vero vtriusq; [c] non etiam auus ꝛ proauus mīi anteponitur scilicet cum inter eos solos [d] de hēditate agit. Frater autē ꝓsanguine⁹ taz filij q̄ filie excludebat [e] matrē. sozor aūt ꝓsāguinea pariter cum mīe admittebatur [f]. Sed si fuerant frater et sozor cōsanguinei: et mat liberis [g] onerata: frater quidez matrē excludebat. Cois aūt erat hēditas ex eq̄s ptibus fratrib⁹ ꝛ sorozibus. ¶ Hodie mī igenua vl liberti na etiā si nō ter aut q̄ter enixa sit ad legitimā hēditatē filij admittit. h. d. Are.

¶ Sed nos constitutiōe quā i codice [h] nr̄o noie decorato posuim⁹ matri sub ueniēdū eē existimaūim⁹: respiciētes ad naturā et puerperiū ꝛ piculū: ꝛ sepe morte ex hoc casu mīib⁹ illatā. Jōq; impiuz esse credidim⁹ casuz fortuitū [i] in eius admitti detrimētū. Si ei ingenua ter: vel liberta q̄ter nō pepe-

rit imerito ō fraudabat successiōe suoz liberoz. q̄d ei peccauit [k] si nō plures sed paucos pepit? Et ō dim⁹ ius legitimuz plenū mīib⁹ siue igenuis siue libertinis: ꝛ si nō ter enixe fuerit vel quater: sed euz [l] tantum vel eam quique ve morte interēpti[m] sunt: vt sic vocētur in liberoz suoruni legitimam successionem. ¶ Mater p̄fertur omnib⁹ alijs agnatis: exceptis fratribus ꝛ sorozibus: ꝛ cū sozoribus solum venit ad dimidiam: ꝛ cū sozoribus ꝛ fratribus p virili. hoc Aretin⁹.

¶ Sed cum ātea cōstitutiōes[n] iura legitime successionis pscrutātes: ptim matrem adiuuabāt: ptim eā pgrauabāt: ꝛ non insolidum eā vocabant: sed i quibusdam casibus tertiam ei partē abstrahentes: certis legitimis dabnnt personis[o]: i alijs aūt ꝓtrarium faciebāt. [p] Mobis visū [q] est recta et simplicivia mīez oīb⁹ ꝓsonis[r] legitimis

a men. l. pe.

e ¶ Excludebat. sed male hodie. vt §. e. §. sed cum.

f ¶ Admittebatur. ꝛ bene: vt §. eo. §. sed.

g ¶ Liberj. tribus vel quatuor: vt. §. eo. §. postea aūt

h ¶ Codice. s. quem non habemus. sed in pcio. C. remā sit. que ē. C. ō iu. deli. l. ij.

i ¶ Fortuituz. scz hīe vel nō hīe tot filios cuz ex diuina gratia hoc descendat.

k ¶ Peccauit nam si pctm̄ ē magis fuisset mariti. vt. C. de legi. here. le. l. xij. tab. in fi. j. rñ.

l ¶ Eū. scz cui succedeř vult

m ¶ Interēpti. alīs intercepti.

n ¶ Constituti ones. quas ñ hēm⁹ ſm Jo.

o ¶ Personis patruo ꝛ filio et nepoti patrui: vt. C. eo. dē in fi. pri. rñ.

p ¶ Contrariū faciebant. id est nil dabant nisi predictis.

q ¶ Visū ē. vt C. e. l. finali.

r ¶ Omnibus personis. etī

am patri defuncti nisi in vsufru. ⁊ toto quã do habebat defunctus in potestate. alias inveſcendo tã tũ. ſz et in hoc caſu hodie ẽt in totum ha= bet: vt. C. e. l. l. fi. et de legi. here. l. de emã cipatꝰ iure ve ro auten. de= ſcendentibus ỽfertur equa= liter. paternis et maternis: vt in auten. ỽ heſdi. que ab inteſta. ℌ. con ſequens. et. ℌ. hoc quidem.

a ¶ Diminutio ne. que fiebat per agnatos ſupꝛadictos i pꝛinci. iſtiꝰ. ℌ.

b ¶ Quemad= modum. q. d. qui in vno ho noꝛatur i alio grauetur. ſic ff. de iureiu. eſt qui. in pn.

Qui sen tit com= moduz sentiat onus

c ¶ Eam. ſcilꝫ cet matrem.

d ¶ Simul. ſcilꝫ licet cum ma tre.

e ¶ Soꝛoꝛes. hoc caſu ẽ ho die ideꝫ quod in ſequenti. ℌ. vt in auten. ỽ nup. ℌ. penul. et. ℌ. quoniaꝫ. colla. iiij.

f ¶ Legitima: quia ſũt ſoꝛo= res ex vtroq; parente.

anteponi: ⁊ ſine vlla diminutione filioꝝ ſuoꝝuꝫ ſucceſſionez accipe. Excepta fra tris et ſoꝛoꝛis perſo na ſiue cõſanguinei ſint: ſiue ſola cogna tionis iura habẽtes vt quẽadmodum b eam c toto alij oꝛdi= ni legitimo ꝓpoſui= mus: ita omnes fra tres et ſoꝛoꝛes ſiue legitimi ſint ſiue nõ ad capiendas here= ditates ſimulᵈ voce mus: Ita tamẽ vt ſi quidẽ ſole ſoꝛoꝛes e agnate vl̃ ꝯgnate ⁊ mater defuncti vel defuncte ſupſint: di midiã quidẽ mater: alteram vero dimi= diam partem oĩes ſoꝛoꝛes habeãt. Si vero matre ſuperſti te ⁊ fratre vel fratri= bus ſolis: vel etiam cũ ſoꝛoꝛib⁹ ſiue legi tima[f] ſiue ſola cog= nationis[g] iura habẽ tibus iteſtat⁹ quis vel inteſtata moꝛia tur: in capita diſtri= buaꝫ eius heſditas

¶ Mater ab he= reditate filij repel litur niſi infra an= num tutorem eideꝫ poſtulauerit: vel ſu ſpectum remoueri petierit. hoc. dicit. Aretinus.

¶ Sed quẽadmo= dum nos matribus ꝓſpeximus[h] ita eas opoꝛtet ſue ſoboli ꝓſulere[i]: ſcituꝫ[k] eis ꝙ ſi tutoꝛes liberis non petierint: vel in locum remoti: vl̃ ex cuſati intra annum petere neglexerit ab eoꝝ impuberũ[l] mo rientiuꝫ ſucceſſione merito repellentur.

¶ Filio nõ tm̃ legi= timo ſed etiã vulgo queſito mater ſucce dit. Aret. ¶ Licet aũt vulgo queſitꝰ[m] ſit filius filiave: põt tamẽ ad bona eius mater ex terculiano ſenatuſconſulto ab mitti.

De senatuſ= consulto oꝛficiano.

¶ Filius et nepos veniũt ad heredita tẽ matris ⁊ aut eab i teſtato ex ſenatuſcõ ſul. oꝛficiano. h. d.

g ¶ Cognationis: quia ſunt tantum ex ma= tre ſoꝛoꝛes.

b ¶ Proſperi mus. in ſucceſ ſione.

i ¶ Conſulere ſcilicet in tuto re petendo.

k ¶ Sciturꝫ eis. ſcz matri= bus negligen tibus alias ñ perdunt: vt. C qui pe. tuto. l. cum a matri= bus et maioꝛi bus: alias ſi= militer ñ per= dunt: vt. C. ſi aduerſus de= lic. l. ij. Accur.

l ¶ Impube= rum. aliud ſi puberes mo= riantur: vt. C. eo. matres.

m ¶ Vulgo ꝙſi tꝰ niſi hec ma= ter ſit illuſtꝛ. ſic econtra ta lis filius illu= ſtri matri non ſuccedit: vt. C ad oꝛfici. ſi q̃ illuſtris.

¶ De senatuſ consulto oꝛfi= ciano. ¶ Ut priuati= ſum eſt. ti. ſu= perioꝛi quali= ter mater ſuc= cedat filijs ꝙ ſenatuſconſul terculianum. videam⁹ nũc qualiter filij ſuc cedunt matri quod fit ꝙ ſe= natuſconſultũ oꝛficianum.

Plusio

Der contrariū. Totus iste titul⁹ diuiditur in quattuor partes. Primo ponit qualiter filij ad hereditatem matris et nepotes ad heditatem auie admittantur Secundo nūquid capitis diminutione tale ius succedendi tollat. Tertio qui sūt illi filij qui ad hereditatez matris admittuntur. q̄rto subnectit nouum casum ad materiaz ab intestato.secunda ibi. Sciēdum est. Tertia ibi nouissime. q̄rta ibi. sed si ex pluribus.

Aretinus.

Der contrarium aūt liberi ad bona matrū intestatarū admittūt ex senatusconsulto orficiano: qđ orficio et ruffo cōsulib⁹ effectū ē:qđ latuz est diui marci tēporib⁹. et data est tā filio q̄m filie legitia hereditas:etiā si alieno iuri subiecti sūt: et preferunt et cōsanguineis et agnatis defuncte matris Sz cū ex hoc senatusconsulto nepotes et neptes ad auie successionē legitio iure nō vocabāt:postea hoc pstitutiōib⁹ principalib⁹ emēdatū est: vt ad similitudinē filioz filiarūq̄z et nepotes hnepteſq̄z vocent Successio ex terculiano vel orficiano ñ tollit mima capitis diminutiōe. Are. Sciendū autē est hmōi successiones q̄ a terculiano et orficiano senatusconsul. deferūt capitis diminutiōe nō pimi: ppter illā regulaz kq̄ noue hēditates legitie capitis diminutiōe nō pereunt: sed ille solle que ex lege. xij. ta. mdeferūt. Etiam filius vulgo quesitus ad hereditatē matris admittitur. h.d. Are. Mouisse sciendū est etiā illos liberos q̄ vulgo oq̄siti sunt ad matris hereditatez pex hoc senatusconsul.

a Per cōtrarium.i.ecōtrario.nam. ꝫ.ti.j tractatū est q̄liter mat filio succedit.nunc dicit econtra. Unde ℞. Matri succedes onate p orficianū. Inuidiaz portat ecōtra terculianū.

b Liberi.stricte ponitur p filijs tantum: vt j. eo. ℣.j. alias cōtra vt.ff. de verbo. sig. lege liberoꝝ.

c Matrū ingenuarū. vel libertarū. vt.ff.e. l.j.j.respō.imo et ancillarū dūmodo sit sibi facta moza in fideicommissaria libertate. vt. C.eo.lege finali.

d Legitima.nō q̄ lex.xij.tabul.daret. imo denegabat.vt.ꝫ.ti.j.in pn. sed senatusconsul. qđ vicē legi obtinet vt.j. de excc.℣.B exēpli.

e Et preferuntur.scilicet filij.

f Consanguineis.idest cognatis.

g Constitutionib⁹ quas nō habem⁹.

h Nepotes.idē in alijs descēdētib⁹ ex hac linea dicam. Sed quid si nepos iste fuit cōceptus post mortē auie? Rñ. vt. ꝫ. de here. que ab intesta. ℣. cū ante diximus.

i Capitis diminutione.scilicz minima: nā p alias oēs ius etiā cognationis tollit. vt. ꝫ de ca. di. ℣. qđ autem.

k Regulam. teno? cuius ē hic. et. ff. de ca. di. tutelas. j. responso.

l Sed ille sole. ff. vñ li. l. fi. i fine. ptra. Sobic dicit sole: vt excludat ē as tm̄ q̄ ex senatusconsul. de ferunt nō ptorias successiones: vt ibi.

m Ex lege duodecim sic. ff. e. l. j. ℣. capitis sic. ff. de suis et legi. l. capitis.

n Deferunt. quare magis lege. xij. tabu. data hereditas pdit p capitis diminutionē minimā q̄z senatusconsul. delata? rñ. q? illa agnatis defert: q̄ agnatio p capitis diminutionē minimā tollit: at senatusconsul. filio q̄ matri est cognatus et cognatio nō tollit p capit⁹ diminutionē minimā: vt. ꝫ. de le. ag. tu. ℣. fi.

Filiꝰ est mri cognatus

o Vulgo quesiti. quia non habēt certū patrem: vt. ꝫ. de nup. ℣. si aduersus. multomagis in naturali tantū. vt. C. eo. l. pe.

p Hereditatem. scilicz vna cū legitimis nisi erat mater illustris. tūc enī cum legitimis ab intestato nō veniūt secus in naturalibus ex licita ꝓsuetudine ꝓcreatis. vt. C. eo. l. pe.

a Utrum vulgo q̄ sit⁹ succedat ⁊ iure nouo.

¶ Admitti. nunquid hodie succedit vulgo quesitus? videtur q̄ non vt in autē. qui mo. na. effici. sui. §. vl. sed tamē distingue: aut est ex tali coitu qui possit dānari. vt incesti. ad. ulterij. nepharij ⁊ simili. quo casu non succedit cū ob hoc ipm dānand⁹ est: vt in dicta auten. et. ff. so. matri. si ab hostibus. aut nō ⁊ tūc succedit matri: vt ħ. nō patri cum sit incertus. nam ⁊ si habet certum patrē naturalē: non tamen succedit ei nisi ī quab⁹ vncijs ab intestato nō exstātib⁹ legitimis alias in nichilum vt in aut. qui. mo. na. efficī. sui. §. discretis.

admitti⁹. ¶ Si plurib⁹ deferat hereditas ⁊ quidā adierūt ⁊ quidā repudiauerunt: adeuntib⁹ portio ōficiēs accrescit: quod ius etiā ad heredes trāsmittit. h. d. Aretin⁹. ¶ Si ex pluribus[b] legitimis heredibus quidam omiserint hereditatē: vel mortevel alia causa[c] impediti fuerint quominus adeant: reliqs qui adierint[d] accrescit[e] illorū portio. ⁊ licet[f] ante decesserit q̄s adierit: ad heredes tñ eorū pertinet[g].

b ¶ Si ex pluribus. Iste. §. ē cōmunis ad omnes titulos quos in ħ tertio libro habuimus nō tātū ad hūc titulū. ⁊ de iure accrescendi inter legitimos tantū tractat vt hic ⁊ ff. e. l. j. §. si nemo. ⁊ C. de catollen. §. his ita. idem etiā est in his q̄ de iure pretorio succedūt. vt ff. de bono. p. os. l. iij. in fine. ⁊ l. iiij. ⁊ v.

c ¶ Alia causa. vt si defecerit condictio sub qua institutus erāt. vt. §. qui. mo. testa. infir. §. posteriore.

d ¶ Adierint. sic. ff. de. l. ij. cū pater. §. libertis ibi: ceterum prout.

e ¶ Accrescit. sed pro qua parte? ¶ Respon. p⁹ ut erant instituti: vt. C. de ca. tollen. §. is ita. et. §. de vulga. substitu. §. j. Item nūquid est necesse iterum adire? ¶ Respon. non. nisi quādo ex alterius persona puta serui fiat michi augmētum. vt. ff. de acqui. her. si solus in fi. j. respon. ⁊ in fi. l.

f ¶ Et licz anteq̄ accresceret eis. vel dicanteq̄ isti qui repudiauerunt non autem ante q̄ suam partem adirent: īmo adiuerāt vt sequitur alias nō transmitterētoliz vel hodie vt. C. ō cadu. tollen. l. in nouissimo. nisi in personis liberorū. vt. C. de his q̄ ān aperta. l. j.

g ¶ Pertinet. scilicz augmētū supradictū

De successiōe

¶ De successione cognatorū. ¶ Post suos ⁊ agnatos vocātur cognati de iure pretorio: qua pte veniūt emancipati agnati: nisi sit frater ⁊ soror defūcti: quia veniunt cū agnatis hoc dicit. Aretin⁹.

¶ Cotinu ptinuat ad p ipsū text. in princi. ad p cedentia. Vel sic ⁊ clari⁹. Vi §. de successione suorum ⁊ agnatorū: verū quia post illos vocāt cognati: ideo sequit de successione cognatorū.

Post suos. ¶ Totus iste titulus diuidit in tres ptes. Primo quādo cognati admittant ⁊ quo iure. Scdo q̄ sunt cognati. Tertio vsq̄ ad quotū gradum cognati ⁊ agnati admittūt. secūda ibi qua parte. tertia ibi. Hoc loco.

Post suos[h] heredes eos q̄s quos inter suos heredes p̄tor[i] ⁊ cōstitutiones[k] vocant: ⁊ post ligitimos quo nūero sūt agnati[l] ⁊ hi[m] quos i locum agnatorū tā supradicta senatusconsul.[n] q̄ nostra erexit cōstitutio[o]: primos[p] cognatos pre

h ¶ Suos. vt. §. de here. ab intesta. §. j.
i ¶ Pretor vt. §. de her. ab intes. §. emācipati.
k ¶ Constitutiōes. vt. §. de heredi. que ab intesta. §. nec non. ⁊. §. diui.
l ¶ Agnati. vt. §. de legit. ag. suc. in pn.
m ¶ Et hi. s. q̄ sūt de numero legitimorū.
n ¶ Senatusconsulta. vt. §. pris duob⁹ titul.
o ¶ Constitutio: vt. §. de legitima agnatorū successio. §. hoc etiam.
p ¶ Proximos. s. quos nemo cognat⁹ a fice-

dit vel precedit: siue vn⁹ sit siue plures. ⁊ inspicit qs primior sit eo tpe q̄ bonor⁹ possessio ofert. vt ff. e. l. j. §. pri. ⁊ §. gradatim

a Cognatio. nunquid ergo iter fuos dat hec bo. possessio? Rñ. et si fi at postea liber non dat. vt. ff. e. l. j. §. ptinet. et. l. is qui. sed nunquid adoptiui. s. qr non videt ibi naturalis cā? Respō. sic: qr quibus agnascit ⁊ cognascitur vt. ff. eo. le. j. §. cognationem

b Quicq. bre ue dr ee illis cq

c Nō habentur. vt. §. titu. j §. sciendū.

d Tertio ordine. nam sūt quattuor ordines succedendi vt. ff. si tabule testa. nulle ex. l. j.

e Exceptis. nam isti iter legitimos nūerantur.

f Quos. scilicet fres emancipatos ⁊ sorores.

g Lex anastasiana. quaz nō habem⁹ sz de ea hēt mētor vocat: ¶ Qua pte naturalis cognatio[a] spectat. Mā agnati capite diminuti: q̄q[b] ex his pgeniti sūt ex lege. xij. ta. inter legitimos nō habent[c]: sed a ptore tertio ordie[d] vocāt. Exceptis[e] solis tātūmodo fre ⁊ sorore emācipatis: nō etiā liberis eorum quos[f] lex anastasiana[g] cuz fratrib⁹ itegri[h] iurs pstitutz vocat q̄dē ad legitimaz frīs hereditatē: siue sororis: nō eq̄stñ ptib⁹: sz cū alia q̄ diminutiōe[i] quaz facile est ex ipius cōstitutiōis verbis colligere. Alijs vero agnatis inferioris gradus: lz capitis diminutionē passi nō sūt tñ aponit eos[k] ⁊ pculdubio cognatos[l]. ¶ Transuersales p lineā femininā ⁊ liberi in alteri⁹ familia adoptiua existētes vocantur ex isto ordine. h. d. Areti. ¶ Eos etiaz[m] q̄ per femininī sex⁹ personas ex trāsuerso cognatione iunguntr: tertio gradu[n] proximitatis nomine pretor ad successionem vocat. Liberi[o] quo cq̄ qui ī adoptiua familia sūt ad naturalium parētum hereditatē hoc eodē gradu[p] vocant. ¶ Vulgo quesit⁹ nō habet agnationē sz cognationē: ideo succedit mr ⁊ alijs ex sua linea descēdētib⁹ isto ordie. Are. ¶ Vulgo q̄sitos habē nullos agnatos māifestū est: cū agnatio a pre cognatio a mre ē: hi aūt hre nullū patrē itelligunt. Eadē rōe nec int se quidē pūt videri psanguinei esse qr psanguinitatis ius spēs[q] ē agnationis. tñ ergo pgnati sūt sibi[r] sic ex mre cognati sūt. Itacq[r] oib⁹ istis ex ea parte cōpetit bonorū possessio: q̄ proximitatis noie cognati vocāt. ¶ Agnati vsq ad ō cimū gradū: pgnati vsq ad sextū succedūt excluso filio pfobrini ⁊ pfobrine. Areti. ¶ Hoc loco et illō necessario admonēdi sum⁹ agnationis quidem iure admitti aliquē ad hereditatē: ⁊ si decimo gradu sit: siue de lectio. C. de legitimis. l. iij. ⁊ de legi. here. l. fina. §. primo.

h Integri iuris. i. non emācipati.

i Diminutione. tertie partis forte.

k Anteponit eos sciliz fres emācipatos.

l Cognatis. s. anteponit: ⁊ sic vocātur cū fratrib⁹ et agnatis ⁊ cognatis vlteriorib⁹ preferunt.

m Eos etiaz. nō solū agtos capite minutos. vt. §. ⁊c.

n Tertō gradu. scilicet cognationis.

o Liberi. vt. §. ō he. ab ite. §. admonēdi.

p Eodē gradu. s. tertio puta cognatiōis

q Species ē nam cognatō genus est. consanguinitas ē illa q̄ inter fratres tantum ē vt. ff. de suis ⁊ le. l. ij. j. rñ. ⁊. §. de legitia ag. suc. §. j.

r Cogti sunt sibi. sic. ff. eo. si spurius.

s Itacq oīm⁹ inter se ⁊ cū mre. vt. ff. vñ co. hac parte

t Hoc loco. q. ij.

iste. ℌ. cõmunis est ad totum istum ti. et illuz ℨ. de legi. agna. suc. sic. ℨ. titu. j. ℌ. fi.

a ¶ Legitimis scilicet agnatis.

b ¶ Proximitatis idest cognationis.

c ¶ Pretor. caute tacet hic de iure ciuili naz cognati de iure ciuili nõ vocãtur.

d ¶ Usqz ad sextũ imo videt qvsqz adqntũ tñ vocẽt tã agnati qz cogti vt. ff. ỏ vetera. mi. suc. l. ij. ℌ. fina. ſz rñ. illa ẽt in castrensib⁹ loquitur: hec in alijs vel dic q ibi ita erat ỏ facto scilicz quidã in qnto gradu: ⁊ ita factum narrat.

e ¶ Ex septio: subaudi q̃ sũt.

f ¶ Nate ve ſz nunquid sunt alij in septio gdu: ℞ñ. multi et alij eẽ possũt vt colligit ff. ti. j. ℌ. vj. itẽ et q̃re magis hi vocãtur qz alij in septimo gradu: rñ. qz hi respiciunt i ferio⁹ lineã trãsuersalem: alij oẽs supius. vt xij. tab. queramus siue de edicto quo p̃ tor legitimis ᵃheredibus daturũ se bonoꝝ possessionem pollicet. Proximitatis ᵇ vero nomine his solis pretor ᶜpromittit bonorũ possessionẽ: quiqsqz ad ᵈ sextuz gradũ cognationis sunt: ⁊ ex septimo ᵉa sobrino sobriaqz nato nate ᶠ ve

De gradib⁹ cognationũ

¶ Quis agnatio est ifra aut supra: aut ex transuerso: Et superior ⁊ inferior icipit a prio gradu Ex trãsuerso ỏ incipit a secũdo gradu. b. d. Areti.

Hoc loco necessariũ ᵍ est exponere quẽ admodũ gradus ʰ cognatiõis numerentur. ¶ Quare in primis admonendi ⁱ sum⁹ cognationẽ aliã supra numerari aliam infra: aliã ex transuerso ᵏ: que etiã a latere dicitur. Superior cognatio est parẽtũ: inferior liberoꝝ: ex trãsuerso fratrũ sororꝝ vel eorũ q̃ q̃ ve ex his gñant: ⁊ quenient patrui: amite: auũculi makterе. Et superior quidẽ ⁊ inferior cognatio a primo gradu icipit. At ea q̃ ex trãsuerso numeratur: a secundo ˡ incipit.

¶ Ponit psonas p̃ mi gradus tã ascendendo qz descendendo. Ange. ¶ Prio gradu est supra pr̃ᵐ hic in indirecta.

¶ De gradib⁹ cognationũ. ¶ Qñ in succeꝛ ptinati dẽdo admittit q̃ ẽ prim⁹ior i gradu vt ꝓphẽ dak q̃to gradu q̃s sit ponit iste ti. Are. Diuisio

Oc loco ¶ Iste titul⁹ diuidit in plures partes. Primo continuat materiã. Secundo incipit dinumerare ℨ. dus. tertio dat vnã regulam gñalez in gradib⁹ ad cognatos q̃rto ponit quo numeret gradus agnatorũ. Secũdo ibi. Quare in. tertia ibi. hac ten⁹. q̃rta ibi. Agnationis.

g ¶ Necessarius. ſz quid ad nos ỏ his: rñ. ppt hereditates q̃ p grad⁹ deferũtur ⁊ tutelas ⁊ ppt testionia non dicenda. vt. ff. e. l. iurisconsul.

h ¶ Grad⁹. q̃d sit: dic vt. j. eo. ℌ. hacten⁹.

i ¶ Admonendi. sic. ff. e. l. j.

k ¶ Aliã ex trãsuerso. hec superflua videt. vt. ff. e. stigmata. ℨ. So. ibi in directa linea tãtum loquitur

Questõ ar. ff. vñ li. scripto. i fi. Sed nũq̃d corrigit hodie distinctio hui⁹. ℌ. per aut. de here. ab intesta. ℌ. j. vbi nlla inter agnatos ⁊ cognatos differẽtia fit. P. dixit oñs in infinitum succedere: ⁊ sic corrigi qõ ỏ dicitur. nos oñes vsqz ad. x. gradum vocamus nõ autẽ trahim⁹ agnatos ad cognatos cum extẽdere successionem debeamus idest velimus vt. j. de bo. pos. ℌ. adhuc. ar. contra. C. de pac. l. lege. ⁊ in aut. de nup. ℌ. deinceps.

l ¶ A scõo. sed q̃re nõ a pmo: ℞ñ. cũ ego pri cognato meo sim i vno gradu ⁊ ip̃e pr̃ fri meo in alio tio trãsum⁹ ergo in duob⁹ gradib⁹ ego cũ pr̃e fctõ uersar q̃ ascẽsu ad pr̃ez q̃si p quẽdã gradũ. vt. ff. eo. l. reno iurisco. ℌ. grad⁹. sed null⁹ ex transuerso pri pit a primio⁹ fratre iuenit. ergo nõ põt iueniri pm⁹ mo gradu⁹ a latere: vt hic. ⁊ ff. eo. l. j. in pncl.

m ¶ Pater mater. si pater est michi in primo et ego sibi in alio primo. ergo sumus in du-

obus: ℟ñ. nō sequit. nā sū et i prio: ita q̄ in eodē t inf me t ipm vnū tm gdū facim⁹ ad silitudinē fe= neſtre. nā due colūne ex la= teralib⁹ vnaz facīunt fene= ſtrā: ktia ēt ad lecta fiet alia feneſtraz ita l gdu ꝑsona ad lecta ētyna ꝫ= inceps facit g duz vt. ſ. eo. ℱ. hactenus.

Due co lūne la= terales vnaz fe neſtraz facīunt

a ¶ Filiⁱ. quilz mīti sint: oēs sūt pīi i prio: i ter se āt i scdo vt. ff. e. l. iurisꝯ con. ℱ. trāsea= mus.

patruꝰ.

b ¶ Et trāsuer so. nūc de hoc gdu icipit: cū nemo ex ꝫ oꝛ die prio gdu i ueniat: vt. ff. e. l. j. in prin.

Auun= culus.

c ¶ Ex trāsuer so. nō caute q̄ ēt illi q̄ sūt ex trāsuerso diui dunt i supioꝛē t iferioꝛē line az t sic reperi es i seqntibus gradib⁹ zqñq̄ ꝫ i parētib⁹ vt ſ. e. ℱ. liij.

Amita.

d ¶ Patruus. vnde versus. Sunt patrui patris fratreſ amiteq̄ soꝛo= res. Frater a= uūculus ē: ſo= mater: infra filius filia. ¶ Auꝰ t alie ꝑ sone hic nūerate sūt in secūdo gradu. an. ¶ Secundo gradu supra auus auia: in fra nepos neptis: ex transuerso ᵇfrater et soꝛoꝛ. ¶ Proauus t alie ꝑsone hic posi te sunt in tertio gra= du cognatiōis An. ¶ Tertio gradu su pra proauꝰ pauia: i fra pronepos prone ptis t ex transuerso ᶜ fratris soꝛoꝛisq̄ fili us filia. Et conue= nienter patruꝰ t ami ta: auūculus t mat= tera. Patruus ᵈ est frater patrⁱs q̄ grece πάτρᾰδελφος ap = pellatur. Auūculuſ est frater matrⁱs: qui grece μητρᾰδελφος dicitur. Et vterq̄ ꝑ= miscue θεῖος appel= latur. Amita est pa tris soꝛoꝛ. que grece πατρᾰδελφη appel lat. matertera vero matris soꝛoꝛ q̄ grece μητρᾰδελφη dicit. Et vtraq̄ ꝑmiscue θεῖα appellatur.

¶ Qui distat a stipi te ꝑ tres ꝑsonas vel gradus tam in linea ascendent: q̄ descen denti directo est in quarto gradu: sed in linea trāsuersali si di stat ꝑ duas ꝑsonas. h. d. are. ¶ Quarto gradu supra abauꝰ abauia: infra abne= posᶠ abneptⁱs ex trāſ uerso fratris soꝛoꝛisq̄ nepos neptisve: t q̄uenienter patruꝰ ᵍ magnus amita ma= gna idest aui frater t soꝛoꝛ. Itē auuncu lusʰ magnus: t ma= tertera magna idest auie frater t soꝛoꝛ. consobrinus conſo= brina idest qui que ve ex soꝛoꝛibus aut fratribus procrean tur. Sed quidem re cte cōsobrinos eos proprie dici putant qui ex duabus soꝛo ribus progenerank: quasi cōsoꝛoꝛinos. Eos vero q̄ ex duo= bus fratribus ꝓgene rank proprie frat tres patrueles voca ri. Si aūt ex duobꝰ fratribus filie naſcū tur: soꝛoꝛes patrue= les appellantur. At eos qui ex fratre et soꝛoꝛe progenerank amitinos ꝓprie dici putāt. Amite tue fi liⁱ ꝓsobrinū te appel lant: tu illos amiti= nos. ¶ Attauus et

roꝛ ē mat tera matris.

e ¶ Grece. pa= tradelphos vt clare patz ex= textu ꝺr frat pīis et mitra= delphos frat mīsz vtq̄ ꝑt dici theios. si= milⁱr patradel phi ē soꝛoꝛ pa trⁱs. Mitradel phi ꝺo soꝛoꝛ matrⁱs t vtraq̄ theia dicitur.

additio

f ¶ Abnepos. hoc inferius reſpicit.

Auūcu lus ma= gnⁱ.

g ¶ Patruus. ᵇ referk ma= gnⁱ ad supio= rē, lineaz trāſ uersalem.

Mater tera ma gna. Conſo= brinus.

h ¶ Auūculus magnⁱ. ᵇ aūt ꝓstat q̄ qui ē mei patris pa truⁱ michi e= rit magnⁱ pa, truus. q̄ mee matris auun= culus est mi= chi erit ma= gnus auuncu lus. Sz quid si erat patru⁹ us matrⁱs mee vel auunculⁱ mei pīis ℟ñ. Jo. oēz illum mihi eē patru um vel auun= culuz magnū qui ē meo pa= tri vel matri simplex: vt. ff. e. l. iurisꝯ con. ℱ. patruus. t C. de suc. co. l. j. sed reſpon.

Conſo= brina. Conſo= brini. frēs pa trueles Soꝛo= res pa= trueles

contra.

a ¶ Filꝰ filia. ſti noiatiui regũt ſuptozes gtõs ab illo ſiculo. itẽ fris ẽt. ꝛ ſũt oẽs iſti i ꝯnto gradu linee collateral respectu descendẽtiuꝫ.

b ¶ Propioꝛ ſobzinꝰ. q. d. q̃ filiꝰ ẽt ꝓpioꝛ ſobzinꝰ: ꝛ q̃ filia ẽt propioꝛ ſobzina.

c ¶ Hi ſũt ſubaudi i ꝯnto gradu linee collateraliũ exꝓte aſcẽdẽtiũ. ſ. filiꝰ patrui mei magni ꝛ ſiliuꝫ de q̃bus ẽt ff. e. l. j. i fi. ꝛ l. ij

d ¶ Ñata ꝓſona. gradũ ẽ vex ſi vna ab vna nõ ſi pluꝛes ab vna: vt ff. e. iuriſcõ. §. trãſeam ꝛ ẽ vex ex oi ordine graduũ ſz nouiſſz ex canones ex latere trãſuerſo aliõ ẽ nã qõ nos dicim⁹ i ſcẽo ipi dicũt i ꝓio. ꝛ q̃ nos i q̃rto ipſi i ſcẽo: ꝛ ſic de ſingl'is: vt i decre. xxxv. q. v. c. ij ſz fuit eoꝝ conſideratio bona ꝓpt mꝛi monia. nꝛa ẽt bõa ꝓpt hꝛditates q̃ꝓ gratianepos ꝛ alie perſone hic enumerate ſunt in quinto gradu. h. d. are. ¶ Quinto ſupza atauus atauia: ifra atnepos atneptis. Ex tranſuerſo fratris ſoꝛoꝛiſq; pronepos ꝓneptis ꝛ cõueniẽter propatruus ꝓamita ideſt proaui frat ꝛ ſoꝛoꝛ et proauũculus ꝛ ꝓmatertera ideſt proauie frater ꝛ ſoꝛoꝛ. Itẽ fratris patruelis vel ſoꝛoꝛ patruelis cõſobzini ꝛ cõſobzine: amitini ꝛ amitine filius filia propioꝛ ſobzinꝰ ſobzina. hi ſũt patrui magni ꝛ amite magne: auũculi magni matꝛtere magne ſiliꝰ filia Tritauꝰ ꝛ alie ꝓſone hic enũerate ſũt i ſexto gradu. h. d. ar.

Sexto gradu ſupza tritauꝰ tritauia: ifra trinepos trineptis. Ex trãuerſo fris ſoꝛoꝛſq; abnepos abneptſq;: ꝛ ꝓuenïẽter ab patruꝰ abamita: id ẽ abaui ff ꝛ ſoꝛoꝛ: abauũculus abmatertera ideſt abauie frater ꝛ ſoꝛoꝛ. Item ꝓpatrui pamite ꝓauunculi ꝓmaterterefilius filia. Itẽ ꝓpioꝛis ſobzini ſobzineve filiꝰ filia. Itez ſobzini ſobzineq;. i. q̃ queve ex fratribꝰ vel ſoꝛoꝛibꝰ patruelibus vel ꝓſobzinis vel amitinis ꝓgenerantur. ¶ Unica ꝓſona adiecta alteri ꝓſone per carnis ꝓpagationẽ facit gradum tam in cognatſ q̃ in agnatis hoc. d. Areti. ¶ Hacten⁹ oñdiſſe ſufficiat quẽ admodũ gradus cognationis numerẽtur. Mãq; ex his palã eſt intelligere quẽ admodum quoq; vlteriozes gradus numerare debeamus. Quippe ſemp gñata ꝓſona gradũ adicit: vt longe facilius ſit rñdẽ quoto gradu q̃ſq; ſit q̃ ꝓpria cognatiõis appellatiõe quẽq; denotare. ¶ In gradib⁹ agnationis ꝛ cognatiõis ſimulis eſt ꝓputatio Et q; facili⁹ oñdit res ad oculũ coꝛpalẽ q; intellectualẽ iõ neceſſariũ eſt hic arboꝛẽ ꝓſanguinitatſ iſcribi quẽ in ꝓncipio libri inuenies ¶ Agnatio d⁹ ẽ ferunt: vt ff. ẽ bo. poſſ. q̃s aũt. ff. e. l. iuriſcõ. in ꝓn.

e ¶ Adiſcit. hic põt colligi diffinitio grad⁹: vt dicat. Gradꝰ d⁹ ẽ numeratio ſingularuꝫ ꝓſonaꝝ ꝓcognatione vel affinitate ſibi conĩũctaꝝ quoto gradu vna ꝓſona diſtat ab altera optie iudicãs: dict⁹ q̃ ſi lapide⁹ gd⁹ vt. ff. e. iuriſcõ. §. gradus.

f ¶ Lõge facili⁹ ſit. ꝓpt duas rões: ꝛ qz vlta trinepotẽ vel tritauũ vocabula ñ iueniũtur ſpãlia: ſed ſupioꝛes ꝛ iferioꝛes vocãt: vt. ff. eo. l. fi. §. pẽtes: ꝛ qz ſũt plura negoci a q̃ vocabula ſunt ne vt. ff. ẽ ꝓſcrip. verꝝ. l. iiij. ſz vſq; ad quẽ nũeram⁹ rñ. vſq; ad vlj. cognatoꝝ ꝛ vſq; ad ꝓagnatoꝝ: vt ff. e. l. ñ faciles. ti. j. §. fi. niſi rõne ẽmõſtrãdi vellem⁹ vlteriꝰ nũerare: ñ vtilitatſ: ſz ẽ cretiſte hic aliter dicant. Plura. vocabu.

g ¶ Quoto. ſ. octauo. vel. ꝓ.

129

a ¶ Eodē modo. s. adiecta persona.

b ¶ Per aures. v̄ ſi Horatius i arte poetica Segni⁹ irritāt aīos demissa p aures. q̄ſ que sunt oculis subiecta fidelibus.

c ¶ Adipisci. vñ q̄dā hñt ꝯ arbozē ꝛ i ꝛitate dz eē io ipaz i principio istitutionū ñ ab re collocauimus cū text⁹ ꝛ glo se illam requirant.

¶ De seruili cognatōe ¶ Qꝛ ptinatō s. ō cognatiōnez successiōe cognatoꝝ libere pdcōnis dctīn ē. nūc qꝛ nāli iure ispecto ink suos etiā cadit cogn̄tio ꝛ dubitari posſz an ink ſuos eēt successio: ō de seruili cognatiōe merito ſbdit. nec obstat q̄ inter illū titulū de successiōe cognatoꝝ ꝛ istuz sit titulus iter medi⁹ ō gdib⁹ qꝛ ex q̄ ptz ad materiā hozū tit. ptiuatio ñ viciat. l. duos reos. ſ. fi. ff. ō duobus reis. Pozcus.

Diuisio I Llō certū ¶ Lo⁹ iste titul⁹ diuidit i tres ptes. pꝛio ponit nunq̄d serui habeāt ius cognatiōis ꝟcte in seruitute. scō i fert ex rōnib⁹ ꝓpositis videlz q̄ nō sp sequitur q̄ qui pꝛior ē in gradu potioꝛ sit in iure. Tertio illa melius declarat. scō a ibi repetitis. Tertia ibi amotis.

d ¶ Illud alias ē hic rubꝛica ō seruili cognatione. alias non. Accursius

nis quoq; grad⁹ eodē mō nūerant. Sz cū magꝭ ꝟitas oculata fide q̄ſ p aures[b] animis hoiz ifigit iō necessariū duximus post narrationē graduū etiā eos pfiti libꝛo iscribi q̄ten⁹ possint ꝛ aurib⁹ ꝛ oculoꝝ ispectōe adolocētes pfectissimā graduū doctrinā adipisci[c].

De seruili cognatiōe.

¶ Cognatio seruil' idē ē q̄ hūit oꝛiginē i ſuitute nō pſiderabatur olim: hodie ꝟo sec⁹ inter patrē et filios: ꝛ fratres ꝛ soꝛoꝛes. h. d. Aretinus.

Illud[d] certum est ad seruiles cognatiōes illā ptez edicti[e] q̄ pximitatꝭ[f] noie bonoꝝ possessio pmittit nō

e ¶ Edicti. sūt enī quattuoꝛ partes successionis ab intestato: vt. ff. q̄s oꝛ. i bo. pos. ser. l. j.

f ¶ Pximitatꝭ. i. cognationis vt sequitur: vt ff. vnde cog. l. j. ſ. pertinet.

g ¶ Pertinere. sed nec alīā aliquā vt vel ipe succedat vl̄ ei succedat vt. C cō. ō suc. seru⁹ nisi i trib⁹ casib⁹: vt. C. ad sil. l. pe. ꝛ. C. ō suis ꝛ. l. apud hostes ꝛ. C. ad oꝛfi. l. fina.

ptinere[g] Mā nec vlla ātiq̄lege tal' cognatio ꝓputabat[h]. Sed nſa ꝓstitutiōe quā p iure pfonat⁹ fecim⁹ (q̄ō ius vsq; ad nſa tpa' satꝭ obscuꝛatq; nube plenū ꝛ vndiq; cōfusū fuerat) ꝛ hoc hūanitate suggerēte ꝓcessim⁹ vt siq̄s i seruili ꝓstitut⁹ ꝓsoꝛtio libeꝛ vl̄ liberos habuerit: siue ex libera siue ex ſuilis ꝓdictionis mulie: vel ꝓtra si ſua mulier ex libero vl̄ seruo hūerit liberos cuiuscūq; sexꝰ ꝛ ad libertatē bis[i] puēiētib⁹ et hi q̄ ex ſuili vēt̄re nati sūt libertatē meruerūt vl̄ dū mulieres libere erāt ripi'i seruitute[m] eos habueꝛt ꝛ post ea ad libertatē puenerūt[n]: vt hi oēs ad successionē patris vl̄ matris veniant[o]: pa

h ¶ Cōputabatur. ꝟ videtur mala rō cum magꝭ iuꝛ ꝓtorio q̄ō nālem cāz ītuebat ō beret ꝓputari s. ō heꝛ. ab inte. ſ. emācipati: q̄ſ ciuili. sed dic q̄ ēt ad alia: vt ad tutelas ꝛ filia: nisi q̄ ad nup. vt. s ō nup. ſ. illō ꝛ ff. de ritu nup. l. adoptiui. ſ. seruiles. sz nū q̄d dñs ex sui pſōa succedit cognatꝭ ſuiꝛ rū. nō: vt ꝟ oꝛ.

i ¶ Ipa loq̄t Justinianus.

k ¶ Illis. s. parentibus.

l ¶ Ipsi. s. parentes.

m ¶ In ſuitute l. donec ſuie

n ¶ Peruenerunt. scilicet parētes [rant.

o ¶ Veniāt. aliud si liber factꝰ seruꝰ ite; mamittat. vt. ff. vñ co. l. is q̄ ſ. ꝛ. s. ō ca. di. ſ. q̄ō aūt. qꝛ ēi bi q̄ō sibi ītueꝛ. sz nunq̄d ēt iste hodie succederz nāli cā ispecta. vt. C. ō suis et le. heꝛ. aut. successione ꝛ rū ñ ꝟ Jo. qꝛ pꝛior nālem cām intuebat: ꝛ tñ nō vocabat eū vt dictū est. Jtē ſ. C. de suis ꝛ. le. l. ex libera'

So.ħ nouum ius vł ibi loqł qñ nec de fctō erat mſimoniuz: vel ibi q̄ ad honores loquł ħ q̄ ad successiones.

a ¶ In alterī successionem i. parentes liberſ. ⁊ ecōtra excluſo patrono et hoc ſm omnes. Itē libertū vnū alterī eidem ffi ſuo et ita frat liberti prefertur pſono. ⁊ ħ ſm quoſdā vt hic. Sz Jo. ſ. prefert ei pſonum fratri. vt ff. de bo. li. l. intestato. et. ſ. ti. j. ſ. ſinautem.

b ¶ Ex illa lege. ſ. ſupradicta greca.

c ¶ Repetitis hic. ſ. cōis est ad omēs ti. ſ. hoc libro tertio positos: et idē in sequenti proxt. ſ. sic et alias. ſ. de suc. cog. ſ. vl. ⁊ ad ozſi. ſ. ſi.

d ¶ Tradidimus. a pn. tertij libri.

e ¶ Enumeraūimus. vt curie datos ⁊ emancipatos: vt. ſ. de he. ab inte. ſ. j. et. ſ. emancipati.

f ¶ Fuerit. ħ tronatus iure i hac parte sopito. Hos eniz liberos nō solū in suozum parentū successionē: sed etiā altez in alteriꝰ successionē mutuaz vocauimꝰ ex illaᵇ lege specialiter eos vocātes siue soli iuenian tur qui in seruitute nati ⁊ postea manumissi sunt: siue vna cū alijs q̄ post libertatē parentū concepti sūt: siue ex eodez patre: siue ex eadez matre: siue ex alijs nuptijs ad similitudinem eoz qui ex iustis nuptijs pcreati sūt. ¶ In successionibꝰ ab intestato pmo vocant sui heredes ⁊ hi q̄ inter suos nominant: q̄ etiā remotiozi gradu cō stituti precedūt oēs ascendētes vel collaterales etiaz proximiozes. h. d. Areti.

¶ Repetitis ⁊ itaqz omibꝰ q̄ tā traditimꝰ: apparet nō sem p eos q̄ parē graduz cognatiōis obtinēt pariter vocari: eoqz amplꝰ nec eū quidē q̄ primioz sit cognatus semp potiorē esse. Cū eni pria cā sit suoz heredū et eozū quos int suos heredes enumerauimꝰ: apparet pnepotē vł abnepotem defūcti potiozez esse cū ffrem aut pfez mſemqz defuncti. cū alioqn pf q̄dē ⁊ mat (vt supra quoqz traditimꝰ) p mū gradū cognationis obtineāt: frat vero scōz: pnepos aūt tertio gradu sit cognationis: ⁊ abnepos q̄rto Nec int est an in ptāte morientꝭ fuerit an nō q vel emācipatꝰ vł ex emācipato aut ex femineo⁶ sexu ppagatꝰ ē

¶ Post suos vocāt agnati et post agnatos vocātur cognati primi: exceptis ffribꝰ et sozoribꝰ emācipatꝭ: q̄ licet cognati sint: tñ ceteros agnatos vlteriozis gradus excludūt. h. d. Areti. ¶ Amotisʰ quoqz suis heredibus ⁊ quos inter suos vocari heredes diximꝰ: agnatꝰ q̄ itegrū ius habz agnatiōis ēt si lōgissimo gradu sit: plerunqzⁱ potioz habet cū primoz cognatꝰ: nam patrui nepos ⁱ vel

g subdiuiditur.

g ¶ Ex femineo sexu. q̄ tñ cū diminutione tertie partꝭ succedit hius. l. tpe. ſ. ħ he ab ite. ſ. oiui. hodie sine diminutiōe vt in auk. de triē. et se. ſ. necnō

b ¶ Amotis. i. cessantibꝰ suis. fallit adhuc hec regula. Qui pzioz ē in gdu ⁊c. vt ſ. e. ſ. totiēs.

i ¶ Integruz. ius habet. i. capite minutus nō est. sic. ſ. de suc. co. j. rñ. i fi. nam secus esset si esset capite mutus. quia il le successiōes q̄ veniūt ex lege. xij. ta. pereunt p mīmaz ca. di. vt. ſ. ad ozſi. ſ. sciēdū.

k ¶ Plerūqz. propt fratrez et sozorem emancipatos: vt ſ. e. ibi. Exceptis. Item ppt quosdaz cognatos qui vocātur vt agnati. vt. ſ. de legi. ag. succes. ſ. ħ etiam Itē ppt pfez q̄ filiū emācipauit vt. ſ. de le. ag. suc. ſ. j.

l ¶ Nepos. q̄

est in quīto gradu cognationis

a ¶ Pronepos. q̄ ē i sexto gradu agnatiōis.

b ¶ Auunculo vel matertere. q̄ sunt in tertio gradu cognationis.

c ¶ Prefertur. in suc. eius qui tales habz agnatos.

d ¶ Totiens. nota regulaz bonam: vt. C. con. de suc. l. auunculo. et. C. vnde. li. l. ij. et ad eius euidētiā nota tres esse ordines succedendi. scilicet inferiores et superiores: z extatere venientes vt in auk. de he. que ab intesta. in pn. Prio descendentes in infinitum vocantur vt. s. ō he. ab inte. §. j. et in auk. de he. ab ite. §. j. his cessantib⁹ vocantur ascendētes. primo pater et mater. scō auus et aula: et sic deinceps: sic tamen vt fratres ex vtroq; parente defuncto cōiunctim cum his superioribus vocantur: licet quidā dicant cum patre et matre tantū eos vocari et alios inferiores per fratres excludi. et pro nobis est auk. de he. ab intesta. §. si vero cum ascendentibus. z. ff. de su. et le. l. ij. §. he reditas. superioribus cessantib⁹ primo frater ex vtroq; parente: et sorores et eorum filij. scō ex altero tantum z eorū filij. tertio hec regula obtinet: vt qui prior est in gradu z̄c. vt hic et in auten. de he. que ab intesta. §. reliquū: z. §. si. vero neq; frater: et in auk. vt fratrum filij. §. j.

Tres ordines succedendi

pnepos auūculo vl matertere pfertur Totiēs igit dixim⁹ aut potiores haberi eū q̄ primiorē gradū cognatiōis obtinet: aut parit vocari eos qui cognati sūt quotiens neq; suoꝝ heredū iure: quiq̄ve inter suos heredes sunt: neq; agnatiōis iure aliquis preferri debeat: secunduz ea que tradidim⁹ e: exceptis f fratre z sorore emancipatis: q̄ ad successionem fratrū vel sororū vocātur. q̄ z si capite diminuti sunt: tñ preferuntur g ceteris vlteriorꝭ gradꝭ agnatꝭ

De successiōe libertoꝝ

libertorū. ¶ Olim pronus habebat ex le. xij. tab. ius i bonis liberti solum ab intestato nullo suo herede relicto. h. d. Aretinus.

Nunc de libertorum bonis videamus. Olim i ita q̄ licebat liberto patronū suuz impune k testamēto preterire. nam ita demū l lex. xij. tabu. ad hereditatē liberti vocabat patronū si intestat⁹ moztuus esset libertus heredesuo nullo relicto. Ita q̄ intestato moztuo liberto si is suū heredez m reliquisset patrono

e ¶ Tradidimus. vt supra proximo §. z hoc eo §.

f ¶ Exceptꝭ. excipit ab eo qō supza dixerat. qui integrum. z̄c.

g ¶ Preferunt. vt. s. de suc. cogna. j. Rñ.

¶ De successiōe libertoꝝ.

¶ De successiōe libertorū passiue accipe i. q̄liter succedat eis. nō actiue. i. qualiter ipi succedant alijs. Et q̄. s. ō successione ingenuorū visū est: et in bonis libertorū est dare successionez: iō de his subdit.

Diuisio

Nunc de ¶ Tot⁹ iste ti. diuidit i tres ptes Primo circa successionem libtorū ponit duplex ius antiquum. scō ponit suū statutū circa successionez et q̄ vsq; ad quartum gradū agnati pronorū succedunt liberto. tertio ponit aliā nouā constitutionē circa personas z genera libertorum. secunda ibi. Sed nostra. Tertia ibi. Sed hec.

h ¶ Nunc. quia hucusq; de bonis ingenuorum dixit.

i ¶ Olim. s. l. xij. tabu. et hoc est primum ius quattuorem sunt: vt hic. z. j. §. j. et §. postea et §. sed nostra.

k ¶ Impune. idest sine timore testamenti rumpendi.

l ¶ Ita demū et non aliter.

m ¶ Heredē. naturalē vl adoptiuū vt. j. inuit.

a Nihil.i. nullum ſm Jo.
b Ex naturalib⁹. ad differẽtiã adoptiuoꝝ.
c Querela idest non poterat patron⁹ conqueri.
d Qua de causa postea ſcõm ius.
e Jurꝭ iniq̃tas. vt. ff. ad tercul. in pn.
f Libertus. nullũ filiũ habẽs legitimũ et naturalem vt. j. e. §. pꝛodesse.
g Dimidie. niſi in castris sint bona q̃ſita: vt. ff. ỏ bo. li. l. iij. §. pñ. nus.
b Bonoꝝ possessiõ legitimi: vt. j. ỏ bo. poſ. §. cunq̃.
i Solebant hoc iure pẽtorio nã de pꝛio nõ erat dubium vt. ff. §. ita q̃ in testato.
k Ad excludẽdũ. ſ. i totũ.
l Naturales et legitimi.
m In adoptionẽ dati. ſi instituti erãt vt sequit: alias nec contrata. datur eis: vt. ff. de pꝛtrata. l. nõ putauit. §. in adoptione.
n Repellebãt. qz p mortuis habent vt. ff. ỏ pꝛiun. li. l. j. §. ſed ſi pñ⁹. nec a iure ciuili reſpiciunt vt i auk. de he. t fal. §. exheredatos
o Postea. tertium ius.
p Cautũ. ſ. l. papia. t male vt alias. C. ỏ ca. tol. in pꝛin.
q Debebat. ex. l. papia.

nihil i bonis eiꝰ ius erat. Et ſiquidẽ ex naturalibꝰ liberis aliquẽ ſuũ heredem reliquiſſet: nulla videbat querela. Si vero adoptiuꝰ filiꝰ fuiſſet: apte iniquuꝫ erat nihil iurꝭ pñono ſupeẽ. ¶ Pꝛetorio iure patronꝰ in liberti bonis dimidiã habebat nõ ſolum herede inſtituto ſz etiã ab intestato relicto filio adoptiuo. Ipſum tñ patronũ excludebant liberi ſiue eſſent in poteſtate ſiue emãcipati: ſiue etiã in adoptionem dati: dũmodo inſtituti eſſent aut pteriti bonoꝝ poſſeſſionem petij ſſent. h. o. Are. ¶ Qua de cã postea pꝛetoris edicto hec iuris iniquitas emendata eſt. ſiue enĩ faciebat teſtamentum libertus: iubebat ita teſtari vt patrono partem dimidiaꝫ bonoꝝ ſuoꝝ relinqueret: et ſi aut nihil aut minus partꝭ dimidie reliquerat: dabat patrono cõtra tabu. teſtamẽti partꝭ dimidie bonoꝝ poſſeſſio ſiue inteſtatus moꝛiebatur: ſuo herede relicto filio adoptiuo dabatur eque patrono pꝛtra hũc ſuum heredem partis dimidie bonoꝝ poſſeſſio.

¶ Pꝛodeſſe aũt liberto ſolebant ad excludẽdum patronum naturales liberi: non ſolum quos in poteſtate moꝛtis tempoꝛe habebat: ſed etiam emãcipati et in adoptionem dati: ſi mõ ex aliq̃ parte ſcripti heredes erãt: aut pteriti contrata. bo. poſ. ex edicto pẽto. petierãt. nã exheredati nullo mõ repellebant patronum. ¶ Per legem papiam patronus vocabatur ad ſucceſſionem liberti vna cum filijs ipſius liberti pꝛo virili: niſi tres vel plures fuiſſent liberi. vel libertꝰ minus centum aureis habuiſſet in bonis: ſiue deceſſerit inteſtatus ſiue cõdito teſtamẽto. h. o. Aretin⁹.

¶ Poſtea vo lege papia adaucta ſunt iura patronoꝝ: qui locupletioꝛes libertos habebant. cautum eſt enim vt ex bonis eius qui ſexte rtiorum. C. milium patrimonium reliquerat: et pauciores q̃ tres liberos habebat: ſiue is teſtamento facto ſiue inteſtatus moꝛtuꝰ erat: virilis pars patrono debebatur. Itaq̃ cũ vnũ q̃dẽ filiũ filiã ve heredẽ reliq̃rat libertus perinde pars dimidia debebatur patrono: ac ſi is ſine vllo

filio filiaue intestatus decessisset. cum duos duasve heredes reliquerat: tertia pars debebatur patrono: si tres reliquerat repellebat patronus.

Hodie si libertꝰ habeat minus quã centũ aureos in bonis ⁊ fuerit testatus patronus excludit. Si aũt testatus non fuerit ei succedit in totũ nõ extãtibus liberis. Si vero vltra centum aureos habuerit pfonꝰ a liberꝭ excludit: liberis vero nõ extãtibus succediti totum ab intestato: sed facto testamento patronus habz tertiã sine onere. hoc dicit Aretinus. Sed nostra constitutio quã pro omni nationeᵇ greca lingua cõpendioso tractatu habito composuimꝰ ita huiusmõi causã diffiniuit: vt siquidẽ libertꝰ vel liberta minozes cẽtenariis sint ideſt minus centuz aureis habeant substantiã. (Sicᵉ enim legis papie summã interpretati sumus: vt pro mille sexterti is vnus aureus cõputetur) nullum locumᶠ habeat patronus in eozũ successione: si tñ testamẽtuz fecerintᵍ. Si autez intestati decesserint nullo liberozum relicto: tunc patronatus ius qõ erat ex lege xij. ta. integrũ reseruauitʰ. ſCũ vero maiozes cẽtenariis sint: si heredes vl bonozumⁱ possessozes liberos habeant ſsiue vnuz siue plures cuiuscũq; sexus vel gradus: ad eosᵏ successiones parentum deduximus: patronis omnibus ˡ modis vna cum sua pgenie semotis. Si autem sine liberis decesserint: siquidez intestati ad omnem hereditatem patronos patronasq; vocauimᵐ. Si vero testamẽtum quidẽ fecerit: patronos aũt aut patronas preterierint: cũ nullos liberos haberẽt: vel habẽtes eos exhere dauerit: vel mꝛ siue auus maternꝰ ſeos preterierit: ita q; nõ possintᵖ argui inoffi

a Sz nostra quartum ius.
b Matõe. alias noticia.
c Composui mus. ⁊ huius vt credo habetur mẽtio ĩ multis locis: vt. ſ. ti. j. ỏ ser. cog. ĩ pn. et. ſ. de le. ag. suc. ſ. fi.
d Sic et. iter positio est.
e Nullũ locũ ⁊ ỏ fi cozrigit lex papia et no. q; pdest pauptas filio libn. sic et al. C. ỏ epi. ⁊ cleri. si qs. ſ. sin autem.
f Fecerit. ſ. isti liberti minozes cẽtenarijs.
g Reſuauit ſ. nr̃a constitutio. ſ. vt ĩ totũ succedat vt. ſ. e. in pr̃in.
h Bonozum possessozes. ſ. filios emancipatos: vt. ſ. ỏ ber. ab intes. ſ. emancipati.
i Habeãt. ſ. liberti.
k Ad eos. ſ. liberos libroꝝ q; tñ heredes ĩstituti si se abstinuerint vel mixti hereditati in integrũ restituti fuerint dabit pfono. ius succedẽdi vt. ff. ỏ bo. li. ⁊ si ex. ſ. si filiꝰ.
l Omibꝰ modis sz nunq; ecõtra mortẽte filio q; est libertus pponitur patrono ⁊ Rñ. sic: vt. ſ. ti. j. de ser. co. in fi. j. Rñ.
m Clocauimꝰ ẽt añ fres liberti. qỏ dic vt. ſ. ti. j. in fi. j. rñ.
n Fecerit. ſ. ad extraneos
o Mat siue auus. quoruz pteritio p exheredatiõe habeꝭ. vt. ſ. ỏ exhere. liberoꝝ. ſ. mater.
p Non possint. qr iusta cã ingratitudinis intercessit: q; ſũt. xiij. vt in autẽ. vt cũ ỏ ap. co. ſ. causas. q; casu nullo iure agunt: vt ĩ auten. de immẽsis vo. ſ. fina. Sz quid si filium emancipatũ pr̃ptere at sine cã vñ ptrata. habet Querenõ aũt q; relã: la ioffi videꝭ admitcios si alti pfonꝰ. Sed q; cõti hic large acci net bope ỏ inoffi. vt poss. ẽtiã ptineat p tabu. ptrata. sic. C. fami. her. l. filium.

a ¶ Constitutione.s.greca.
b ¶ Et ãtea.sicut erat de iure ptorio:vt. ff.e. q de causa.r.ff.de bo.li.l.iij.§.fi.
c ¶ Conseqnt.s.quo cũqꝫ titulo relicti.
d ¶ Cõstitutiõe.s.pdictiõe ex.l.greca.vt.ff.ẽ pdi.ex.le.l.j.
e ¶ Repleat.p ter ẽ ius succedẽdi ẽr aliõ ius pfonatus .s.vt.non vocetur ab eo i ius sine venia: vt C.ẽi ius voc. l.ij. Itẽ vt alat eũ vt.ff. de li. ag.si qs a liber.§.solẽt. Itẽ vt turpẽ actionẽ vel excep. ẽ eũ nõ pponat.vt.ff.ẽ excep.dol.apud celsũ.§.aduersus.r.ff.ẽ obsequijs.l.honore:r.l.parẽs Itez vt possit eũ i seruitutẽ reuocare:vt i auk.vt lib. de cete.§.j.col.vj Itẽ vbi eũ iuenerit faciat ei reuerentiã:vt ff.de i ius vo. gñaliter. Et

Jus patronat9 i multis cõsistit.

cioſa eorũ teſtamenta:tunc ex noſtra cõſtitutione* per bonorum poſſeſſiones contrata.non dimidiam vt antea[b] ſz tertiam partem bonorum liberti conſequant[c] vel qõ deeſt eis ex cõſtitutione* noſtra repleatur[e] ſi quando minus tertia parte bonorum ſuorum libertus vel liberta eis reliquerit:ita ſine onere[f] vt nec liberis[g] liberti libertę ve ex ea parte legata vel fideicom. preſtentur[h]: ſed ad coheredes[i] eorum hoc onus redũdet.

¶ Liberto nõ tantum patronus ſuccedit ſed etiam conIuncti ipſi patrono vſqꝫ ad quintuz gradum in capita tamẽ qui proximior eſt patrono prefertur. h.d. Aretinus

¶ Multis aliis caſibus[k] a nobis in pfata conſtitutione congregatis quos neceſſarios eſſe ad huiuſmodi diſpoſitionez iuris perſpeximus: vt tam patroni patroneqꝫ[l] cqꝫ liberi[m] eorum necnõ qui ex tranſuerſo latere veniunt vſqꝫ ad quintum[n] gradum ad ſucceſſionem libertorum liberta=

Jus patronat9 mltipliciter pditur.

miſerit:vt in auk.vt li.de cetero.§.illud. Itẽ ſi cõpulit libertum iurare ne accipiat vxorẽ vel libertam ne nubat vt.ff.de iu.pa.qui ℥.l. et.l.adigere. Item ſi denegat ei alimenta: vt.ff. de bo.li.ſi patronus. Item ppter tertie partis conceſſionẽ:vt hic et.ff.de bo.li.l. ẽt.§.totiẽs. Item ſi alteruter eoꝝ relegat9 fuerit:vel deportatus vt.ff.de iure pa. ſiue. Itẽ ſi natalibus reſtitut9 eſt libertus:vt. ff. de bo.li.l.etiam.§.j. Itẽ ſi mercedẽ pro futuris operis ab inuito liberto extorſit:vt.ff. de agna.libe. l.ſi qs. Itẽ ſi libert9 dñi mortem vindicauerit vt.ff.de iu.pa.l.penk. Itez ſi eum capite accuſauerit: vt.ff.de bo.li. qui cum maior.j.reſpon. Item ſi non ſuis nummis emptus eſt: vel a principe factionez liberam teſtamenti ipetrauerit: vt.ff.de bõis li.etiam.§.ij.

f ¶ Sine onere.ſic in autẽ. de here.r fal. §.ſinautem.
g ¶ Liberis.q̃ bus dantur alia legata etiã rupto teſ. per contrata : vt ff.de li.pre.cõtrata.l.j.
h ¶ Preſtent. ſed cum filij ſint quare nõ excludunt patronum: vt.ſ. eo.§.cum vero maiores? Reſpõ.hi filij erant ingrati: vt.ſ.e.§.ſi vero alias. vel dic q̃ hi liberi erãt nepotes qui r liberi dicunk.vt.ff. de verbo.ſig.liber.r eos precedit eorum pater:r eis talia legata dabantur: vt.ff. de li.prete.l.j.§.generaliter.
i ¶ Ad coheredes.ſed nunqd inſolidum tenebunk coheredes? Reſpon.nõ:vt.ff.de le. iij.l.ſi.§.ſi.et de vul.ſubſti.r ſi cõtrata.
k ¶ Caſibus.qui ſequuntur ſtatim.
l ¶ Patroneqꝫ.vt.ff.de bo.li.patrono.
m ¶ Liberi.vt.ff.de bo.li.ſi pater ex patrono §.Julianus.
n ¶ Vſqꝫ ad quintum gradũ.nunqd filius trinepotis ipius pfoni vel etiam ipſe trinepos admittik? videk q̃ nõ q? ẽ dicit vſqꝫ ad quintũ gradũ ſi qs tñ velit ꝓtradicere illud pro ſe induceret.q̃ oñs aſcendẽtes ſui patris loco ſuccedunt. vt. ſ. de her. ab intes.

ff. filius. et in auten. de he. ab intes. §. j.

a ¶ Docentur per nostrã cõstitutionem lz olim per bo. pos. tãq̃ ex familia vocarẽtur. vt. §. ỹ bo. pos. §. v.

b ¶ In capitacũ eodem gradu plures inueniantur: alias patruꝰ nepotẽ ex fratre excludit: vt ff de bo. li. si libertas. §. si libertis.

Filiꝰ est patri agnatus

c ¶ Veniũt. s. ab ipsis patronis.

d ¶ Pene. propter tria dicit pene. et qz hic vsq̃ ad quintum gradum succedunt: vt hic dicitur alias vsq̃ ad. x. vel. ix. vt. §. de suc. cog. §. fi. Item qz hic i capita succedunt. vt hic dicitur: alꝫ non ita. vt. §. ỹ he. ab intes. §. qz placuit. Item qz vnꝰ prõi filiꝰ excludit nepotes ex altero: qõ non ẽ ita i ingenuis lz. M. cõtradixerit: vt. ff. de bo. li. si libertꝰ ꝑterito. §. si libertus. et de

rũ ve vocẽtꝫ sicut ex ea ꝓstitutiõe intelligẽdũ ẽ. Vt si eiusdẽ prõi vl patrone vl duoꝝ duarũq̃ pluriũ ve liberi sint qui primoꝝ est ad libertũ vl liberte vocetur successionẽ: qui capitaꝫ nõ i stirpes diuidat successio. Eodẽ mõꝺ in his q̃ ex trãsuerso latere veniũtꝫ seruãdo. ¶Pene enĩ cõsonãtia iura ingenuitatis qꝺ libertinitatis in successionibus fecimꝰ. ¶Differẽtia iter libertos ẽ hodie sublata. qꝺ iõ ꝓdicta ꝓcedũt in oib⁹ libertis: qz hodie oĩs manumissus efficit ciuis romanus h. d. Are. ¶ Sz hec de his libertinis hodie dicẽda sunt qui in ciuitatem romanam peruenerunt cũ nec sint alij liberti: simul qꝺ dediticijs qꝺ latinis sublatꝫ: cũ latinoꝝ legitie successiões nlle penitꝰ erãt. qz licz vt liberi vitã suã pagebãt: at tamẽ ipso vltio spiritu simul animã atq̃ libertatẽ amittebãt qꝺ ẽ ꝑsi seruoꝝ ita bõa eoꝝ iure quodãmõꝺ peculii ex lege. iunia norbana manumissoꝝ est detinebãt. postea vero senatusconsulto largiano cautũ fuerat: vt liberi manumissoris non nominatiꝰ exheredati facti: extraneis heredibꝰ eoꝝũ ᵇ in bonis latinoꝝ ꝓponerẽtur: quibꝰ ꝛctiã supuenit diui traiani edictuz qõ eundẽ hominẽ (si iuito vel ignorãte ꝓno ad ciuitatẽᵇ romanã venire ex bñficio ꝓncipis festinauit) faciebat q̃dez viuũ ciuẽ romanũ: latinuz vero morientẽ. Sz nostra cõstitutioneˡ ꝓpter hmõi cõdictionũ vices qꝺ alias difficultates cũ ipsis latinis ẽt. l. iuniã et senatusconsultũ largianũ qꝺ edictũ diui traiani iperpetuuz deleri cẽsuimus: vt oĩs liberti ciuitate romana fruantꝺ mirabili mõ quibusdã adiectionibꝰᵐ ipsas vias q̃ in latinitatez ducebãt ad ciuitatẽ romanã capiendaz transposuimus.

De assignati

le. tu. l. tutela. §. si duo.

e ¶ Peruenerunt. i. qui facti sunt plene liberi.

f ¶ Quodammõ. non enim est vere peculiũ cũ sint liberi: vt. C. de iof fi. test. l. fi. ĩ fi.

g ¶ Nominati quid hoc sit: dic vt. §. de exher. li. §. j.

h ¶ Eoꝝ. i. manumissoꝝ.

i ¶ Quibus. i. latinis.

k ¶ Ad ciuitatem romanã. scz vt ciuis romanus efficeretur ipetrando ius aureorum anulorũ vel natales quod iuito patrono non est faciendum vt ff. de na. re. l. ij ĩ fi.

l ¶ Sz nostra cõstitutione: vt. C. de lat. lib. tol. per totum.

m ¶ Quibusdã adiectionibꝰ. scilicet. x. vel xi. casibus. C. de lat. li. tol. p totum.

¶ De assignatione liberto-
rũ. ¶ Supra ꝓtiuatõ visum est quẽ admodum patroni et eoꝝ liberi succe-

dant libertis. Verum quia liberti interdum consueuerunt assignari liberis patronorum: ideo ꝺ hac assignatione subdit Porcus.

In ſũma.

¶ Totus iſte titulus diuiditur Diuiſio in tres partes. Primo q̃ pater poteſt vni ex liberis libertum aſſignare: et ille ſolus liberto ſuccedit. Secundo declarat quibus liberis hoc fieri poteſt. Tertio quib⁹ verbis et in qua voluntate. ſecunda ibi dak autem. tertia ibi. Nec interest.

a ¶ Senatum. cuius verba ſunt. ff.e.l.j.

b ¶ Pertinent. nulla ſcilicet facta aſſignatione.

c ¶ Eius. ſcilicet patroni.

ꝺ ¶ Filio. etiaꝫ poſthumo. vt ff.eo.l.fina.

e ¶ Pluresue liberos. nam in vno non eſt neceſſe.

f ¶ Num. id ẽ an.

g ¶ Euãeſcat. ff.eo.l. vtrunq̃. cõtra. So. ſm pla. ibi va

one libertorum.

¶ Aſſignato liberto vni ex patroni liberis ſiue filijs ſiue nepotib⁹ in ptãte ille ſol⁹ liberto ſuccedit excluſis alijs ẽt in eo gradu cõſtitutis. h.ꝺ. Aretinus.

In ſumma qõ ad bona liberto rũ attin et admonẽdi ſum⁹ cenſuiſſe senatũ a vt q̃uiſ ad omnes pꝛoni liberos q̃ eiuſdẽ grad⁹ ſũt eq̃liter bona libertoꝝ pertineãt b: tñ licere parẽti vni ex liberis aſſignare libertũ: vt poſt mortẽ ei⁹ c ſol⁹ is pꝛonus habeat cui pꝛi⁹ is aſſignat⁹ ẽ et ceteri liberi qui ipſi quoq̃ ad eadez bona nulla aſſignatione iterueniẽte pariter admitterent ni chil iuris i his bõis hẽant. Sz ita demũ pꝛstinũ ius recipiũt: ſi is cui aſſignat⁹ eſt deceſſerit nullis liberis relictis. ¶ Nec tñ libertũ ſed etiã libertã: ꝛ nõ tñ filio⁹ nepoti ve: ſz etiaz ſi

let aſſignatio facta emancipato. vt ibi: licet emancipatione hoc perdatur ſi antea facta fuerit aſſignatio: vt hic. ff.de arbi. non diſti nguem⁹. ℋ. cõpꝛomiſſo. vel dic ſm Azo. q̃ in. l. cõtraria non poſſit fieri aſſignationem in emancipatuz ſed an ſoli fieri in poteſtate poſſit: ſed nec in dicta. l. de arbi. dicit cõpꝛomiſſum: ſz dicit non compelli ſententiã dicere.

lie neptive aſſignaꝛ pmittit. ¶ Uni ex liberis i ptãte põt libert⁹ aſſignari in oi voluntate etiã q̃buſcũq̃ verbis. h.ꝺ. ar.

¶ Datur aũt hec aſſignãdi facultas ei q̃ duos pluresve liberos i ptãte habebit: vt eis quos i poteſtate hz aſſignare libertũ libertaz ve liceat. Uñ querebaꝛ ſi eũ cui aſſignauerit poſtea emãcipauerit: num⁹ euaneſcat⁹ aſſignatõ. ſz placuit euaneſcere: q̃ꝛ iuliano et alijs pleriſq̃ viſũ ẽ ¶ Nec iterẽ anteſtamẽto q̃ſ aſſignet an ſine teſtõ: ſz etiã q̃ buſcũq̃ verbis d pꝛonis hoc pmittit facere ex ipſo ſenatuſcon. quod claudiani tempoꝛibus factum eſt ſub illo ruffo et oſtoꝛio ſcapula conſulibus.

De bonoꝝ poſſeſſionibus.

¶ Bonoꝝ poſſeſſiones introducte ſunt de iure pꝛtoꝛio nõ ſolum ab inteſtato ſed

b ¶ Quibuſcũq̃ verbis. etiã nutu. ff.eo.l.j. ℋ. aſſignare: et pure vl ſub condictione: vt. ff. eo. aſſignare.

¶ De bonorũ poſſeſſionib⁹. ¶ Supꝛa pꝛiuatis viſum eſt de hereditatibuſque ex teſtõ ꝛ ab inteſtato ꝺ feruntur iure ciuili et partim iure pꝛetoꝛio. Verum quia pꝛetoꝛ interdum emendauit interdum confirmauit ius ciuile i ſucceſ. teſtati ꝛ inteſtati dando bonoꝝ poſſeſſionem ibo ſubdit de bo-

Diuisio

nozum possessionibus.

Ius bonozum. ¶Totus iste titulus diuiditur in quattuoz partes. ꝑmo ponit causas ꝓpter ꝙs fuit introducta bonoꝝ possessio de iure prætozio .scdo ponit ꝙs bonozum possessiones prætoz facit.tertio imperatoz quasdam corrigit. et emẽdat. ꝙr to ꝙtum tempus et quale statutũ sit ad agnoscendaz bonozum possessecũda ibi. sunt autẽ bonozum. tertia ibi. ꝫ eas quidem. quarta ibi. Cum igitur plures.

a ¶Ius bono. pos. que ẽ ius persequendi: retinẽdiq; patrimõij quod cuiuscq; cuz is mozitur fuerit: vt.ff.e.l.iij. .ℱ.bonozum.

b ¶Emendandi.id est supplendi. qz minus bene dicẽdo ad plenuz dixerat ius ciuile nõ cognoscens emancipatos: vt. ſ. ꝺ he. ab intesta. .ℱ. emancipati.sic. ff. ad. l. rho. ꝺ tactu. l. vlti.ℱ.j.ꝛ.fi. vl' dic emendandi ꝓprie vt in agnatis feminis vbi ius pretozium contra ius ciuile iduxit: vt. ſ. de leg. ag. suc. ℱ. sed qz. et in posthumo. vt.j.ℱ. ꝓxi.

c ¶Emendauit.expone: vt. ſ.

etiã ex testamẽto cã corrigendi ius ciuile antiquum.hoc dicit. Aretinus.

Ius bonorum possessiõis[a] introductum est a ꝓtore emẽdandi[b] veteris iurꝭ gracia: nec solũ in itestatoruꝫ hereditatibus vet9 ius eo modo ꝓtor emẽdauit 'sicut supra dictum est: sed in eorũ quoq; qui testamento facto decesserint. nã si alien9 posthumus heres fuerit institutus: ꝙuis hereditatem iure ciuili adire nõ poterat[c] cũ institutio nõ valebat: honorario[f] tamẽ iure bo. possessor[g] efficiebat: videlicz cuz a ꝓtore adiuuabat: sed ꝛ is[h] a nostra constitutiõe[i] hodie recte heres instituit: ꝙsi ꝛ iure ciuili non incognitus[k]. Aliqñ tñ necq; emẽdandi[l] necq; ipugnãdi[m] vetꝭ iuris[n] sed magis cõfirmandi gꝛa ꝓtor pollicetur bo. poſ.° nam illis quoq; qui recte testamẽto fctõ heredes ĩstituti sũt dat scõm ta. bonoꝝ possessionẽ. Itẽ ab intestato suos heredes et agnatos ad bonorũ pos. vocat. sed ꝛ remota[p] quoq; bo. pos. ad eos pertinet hereditas iure ciuili. ¶Prætor solus nõ facit quẽ heredem sed loco heredis.h.d. Aretinus.

¶Quos autez solus vocat prætor ad hereditatẽ[q] heredes quidez ipso iure nõ fiunt. Nam ꝓtor heredem facere nõ potest: per legẽ enĩ tãtũ vel similem iuris constitutionem heredes fiunt: veluti

d ¶Alienus posthumus.quis sit dic vt. ſ. de leg.ℱ.posthumo.

e ¶Non poterat. vt. ſ. ꝺ leg.ℱ. posthumus. contra. So. vt ibi.

f ¶Bonorario.ff.e.nõ est.ℱ. vbicũq; ꝫ. sed ħ specialr ex illa regula excipit ꝓ ipm ꝓtorẽ. Et q̃ ad ħ ꝺrogat illi rr̃e gñali: qz nõ ẽ dubiũ q̃n gñi p spẽz ꝺroget vt. ff. de pe. l. sãcio legũ.

g ¶Bonoꝝ possessor fm ta.

b ¶Sed et is. scz posthum9 alienus.

i ¶Cõstitutione. ſ. greca: vt ſ. de le.ℱ. posthumus.

k ¶Mõ icognit9. scz cognit9. nã ꝓstitutões sũt ꝺ iure cili. vt. ſ. de iuſ. et iu.ℱ.ius ãt ci.

l ¶Necq; emẽdãdi: vt. ſ. e. j. rñ. ꝛ dic emẽdandi. i. supplendi.

m ¶Necq; ipugnãdi. vt. ſ. ꝓxi. Rñ. dic. i. corrigẽdi.

n ¶Veteris iuris. ſ. ciuilis.

o ¶Bonozum possessionem. nota tres vias prætozis.

p ¶Et remota q̃re ℊ fecit ꝓtor? Rñ. vt successoribꝰ vias ãpliaret: sic. ff. de le. ij. cũ filius.ℱ. varijs. ar.ℱ ff. nau. ca. sta. idẽ.ℱ.ꝫ an sic. ꝛ.ℱ.ꝫ si gratis.

q ¶Ad hereditatem. id est ad successionem: vt emancipatos ab intestato ꝛ cognatos.

a ¶ Per senatusconsul. tercu. et orfici.
b ¶ Constituuntur. vt. C. de suis et legi. here. l. fi.
c ¶ Quamplures. q̄ lex tabu. vel q̄ dixerat
d ¶ Me qs. sic. ff. de interroga. act. et quia.
e ¶ Nam ag̃u stissimis. naz sui heredes t agnati tantuz succedebāt ꝺ iure ciuili ius integrū habē tes: quia non sunt emanci pati de alijs enim non dici tur. vt. §. ꝺ here. ab intesta. ·§·j. et de leg. agna. suc. i pn.
f ¶ Sunt aūt. preteritis si ue emancipa tis siue non. vt. C. ꝺ li. prete. maximum circa prin.
g ¶ Contrata bulas. sz qua re datur suis contra ta. cuz ipso iure nul lum sit testa mentum: vt. §. de exhere. li. i prin: Rñ. du as habet vias vnam de iure ciuili per quā potest dicere nullū: aliā de iure pretoris per quam nō pōt dici nullum: sed anullandū: cum nec fieri nec desinere possit habere ꝺ iure p̄toris: vt. C. de li. pre. toris. l. fi. et. §. e·§·quos autem. Item qua re contratab. dicitur ex testamēto: cum magis contra testamentum dici deberet cum rumpit testm̄. vt. C. de col. vt liberis? Rñ. ꝛō sic dicitur quia sine testamento cōpetere ñ potest Item quare hanc premisit cum ꝑm ta. dignioz sit? Rñ quia donec ista cōpetit illa dari non potest: vt. ff. de cōtrata. l. illud.

Liberi p̄teriti habent duo remedia ad ip̄ugnādū testm̄.

p senatusco.ª t cōsti tutiões p̄ncipales. sed cuz eis p̄tor dat bo. pos. loco heꝛdū p̄stituunt[b] t vocant bo. possessores.

¶ Pretor ampliat successionis materiaz vlteriꝰ q̄ sit per. l. xij tabu. h. ꝺ. Aretinus

¶ Adhuc autē t alios q̄plures 'gradꝰ p̄tor fecit in bonoꝝ possessionibus dandis: dum id agebat ne quis[b] sine successore moriatur. Mā[c] angustissimis finibus p̄stitutū p. l. xij tabu. ius p̄cipiēdaruz hereditatū p̄tor ex bono et equo dilatauit. ¶ Decē bonorum possessiones hic numerātur: quarum due prime tom petunt testamēto facto. Relique vo ab intestato. Angelus

¶ Sunt[r] autem bonoꝝ possess. ex testamento quidem he. Prima que preteritis liberis datur: vocaturq̄ cōtratabu.[s] Secunda quaz omnibus iure scriptis heredib9 pretor policetur. Jdeoq̄ vocatur secundum tabu.[b] testamenti. Et cum de testamentis prius locutus ē: ad intestatos transituz fecit[t] ¶ Et p̄tio[b] loco suis heredibus t his qui ex edicto p̄toris inter suos heredes connumerantur[l] dat bo. pos. que vocatur vnde[m] liberi. Scꝺo legitimis[n]

·§·fi. et de secun. tab. l. j·§·equissimuz. j. Rñ. Item nunquid hec parenti datur. Ista. filij emācipati? Rñ. sic ad instar p̄oni. vt. ff. si a pa. quis fu. ma. l. j. t ar. ff. ꝺ e bo. dā. l. fi. sic. ff. si ta. test. nul. ex tant. l. j.

b ¶ Scꝺm ta. sic. ff. si ta. te. nulle ex. l. j. Item ꝺ quādo testm̄ factū ē in scriptis: alꝰ ꝑm nūcupati onē: vt. C. de se. tab. l. ij.
i ¶ Fecit. sic. ff si tab. te: nulle extāt. l. j.
k ¶ Et p̄tio loco. s. int eas q̄ ab intestato deferunt. t nota hūc ordinē q̄ secūt in edicto fuisse: sz nō in obseruādo: vt ·§· sequitur.
l ¶ Cōnumerant. vt. §. de he. ab intesta. ·§· emācipati.
m ¶ Unde liberi. q̄d erit eꝫ si lio emācipato mortuo? rñ. pr̄ hz bo. pos. vñ parentes. vel vñ liberi vtiliter cū eq̄ rōe vocēt pa- trē ad heredi- tatē filij: vt. ff. de inoffi. test. nāz si. et. ff. vñ li. scripto. vel dic vñ legitimi: cū sp cōtracta fi- ducia eū emācipet: vt. §. de leg. ag. suc. ·§· fi. Itē nunq̄d filio i bonis matris dat hec bo. pos? Rñ. nō. vt. C. de suis et le. he. l. fi. Item nūq̄d in alijs vlterioꝝ ex linea descendē tibus supradicta seruant. s. vltra filios? Rñ. sic: cū oēs inferiores dicantur liberi. vt. ff. de ver. signi. liberoꝝ.
n ¶ Scꝺo legitimis. i. agnatis et eis qui eo- rum loco sūt: vt. §. de le. ag. suc. ·§· j. t ·§· hec

etiã. ꝛ. ff. vñ le. l. ij. §. hoc aũt. ꝛ. l. iij.

a ¶ Extraneo manumissozi. i. ei q̃ emebat filiũ a pr̃e ꝛ postea eũ mãumittebat. nã sic fiebat olim emãcipatio vt. §. q̃mo. iusꝫ pa. po. sol. §. p̃terea. vel melꝰ vt. §. eo. §. q̃ autem

b ¶ Quarto cognatis. q̃ iure ciuili nõ vocãtur vt. ff. vnde cog. l. j. j. rñ. et. §. de suc. ag. j. respon.

c ¶ Ex familia que dabat patrono liberto moziẽte intestato: seq̃ns dabat eidẽ liberto mozientẽ cũ testamẽto fm quosdã Mꝫ dicq̃ hec familie: id est agnatis transuersalibꝰ p̃oni dak vsq̃ ad q̃ntũ gradum vt. ff. de verb. sig. pronũciatio. §. familie. ꝛ j. eo. §. q̃cunq̃. et. §. de suc. li. §. multis. seq̃ns p̃ono et descẽdẽtibꝰ et ascẽdẽtibꝰ vsq̃ ad quintuz gradũ. prima enĩ non valet: cũ hic tractet tñ de his que ab itestato deferunt.

d ¶ Sexto p̃ono. quare p̃mo agnati patroni vocant q̃z ipi patroni? rñ. hic ordinẽ edicti seruat nõ q̃liter succedi de facto debeat: ꝛ hic error in a-

heredibus. Tertio. x. psonis quas extraneo manumissozi p̃referebat. Sũt aũt. x. persone he pater: mater: auꝰ: auia: tã paterni q̃z makni. Jtem filius filia: nepos neptis tã ex filio q̃z ex filia: frater sozoꝛve ꝑsanguinei vel vterini. Quarto cognatiꝰ proximis. Quinto tanq̃z ex familia. Sexto patrono patroneq̃z liberis q̃z eoꝝ ꝛ parẽtibus. Septio viro ꝛ vxori. Octauo cognatis manumissozis.

¶ Bonoꝝ possessiones cõtra tabulas ꝛ secũdum tabulas. Jtẽ vnde liberi ꝛ vñ legitimi siue agnati hodie sũt necessarie h. d. Areti. ¶ Sed eas quidẽ pretoria introduxit iurisdictio: a nobis tamen nihil incuriosum pretermissuz est: sed nostris constitutiõibꝰ omnia cozrigentes

e ¶ Septimo. deficiẽte parentela: etiaz fisco excluso. vt. C. vnde vir ꝛ vxoz. l. j.

cõtrata. quidem et secundũ ta. bo. possessiones admisimꝰ: vtpote necessarias cõstitutas: necnon ab intestato vnde liberi ꝛ vnde legitimi bonozũ possessiões.

¶ Bonoꝝ possessio vnde decẽ persone ẽ hodie sublata et in eius locum bonoꝝ possessio vñ cognati est collocata. An.

¶ Que aũt in pretoris edicto loco quinto posita fuerat id est vnde decẽ persone: eã pio proposito ꝛ cõpendioso sermone supuacuaz ostendimus. ¶ Cũ enĩ prefata bonozuz possessio decẽ psonas p̃ponebat extraneo manumissozi: nostrã cõstitutõ quã de emãcipatione liberozuz fecimꝰ omnibꝰ parẽtibus eisdẽq̃z manumissozibꝰ ꝓtracta fiducia manumissionem facere dedit. vt ipsa manumissio

f ¶ Sed eas. s. supradictas. x. bo. pos.

g ¶ Jncuriosũ i. sine cura.

h ¶ Cõstitutõi bꝰ. q̃ remanserũt in greco.

i ¶ Necessarias. i. vtiles. sic ff. de of. pre. l. j. in princi.

k ¶ Loco quinto. s. pnũeratis bo. pos. ex tes. ꝛ ab intestato

l ¶ Manumissozi. expõe. vt §. §. tertio. vel dicq̃ extraneus manumissozẽ ipe pr̃ q̃n non ex ℈cta fiducia emancipat. Sz si quaras q̃re sibi ipi p̃ferꝛ? rñ. sane itelligas vt pr̃ auũ emãcipãtẽ nepotẽ p̃cedat. vel si ipse pr̃ emãcipauit: inueniunꝝ tñ decẽ psone q̃ eũ p̃cedũt.

m ¶ Cõstitutio C. de emanci. li. l. fina.

n ¶ Manumissozibꝰ. i. emancipatozibꝰ.

o ¶ Contracta fiducia. i. saluo iure succedendi.

p ¶ Manumissionẽ. i. emancipationem.

q ¶ Dedit. id est concessit.

r ¶ Manumissio. id est emancipatio.

a ¶ Predicta bo. pos. vnde x. persone.

b ¶ Constituti onem idest de qua habem⁹ mentionez. ſ. de ſuc. li. §. ſed noſtra.

c ¶ Poſuim⁹. vt. ſ. de ſuc. li. §. multis.

d ¶ Sufficit eis ſcilicet tam cognatis q̄ agnatis pſoni.

e ¶ Altiori hīc trahe q̄ digniores altiori loco ſedere debent. et eſt altior qui proximior domino eſt. tirones vero poſteriori. vt. C. de tiro. li. et. ff. ꝺ aqua plu. ar. l. j. §. pe. ⁊. C. ꝺ offi. re. pro. l. potiores.

f ¶ Decima bene dico ſexto poni: ⁊ hoc dico ſublata decima.

g ¶ Enumeratas. ſ. eo. §. cūq̄.

h ¶ Introduxerunt. vt. ff. vt ex. le. et ſe. cō. le. j. j. Rñ.

i ¶ Vt dek ſcilicet bo. poſ. et nota duo eſſe neceſſaria vt hec bo. poſ. cōpetat. ſ. vt. l. caueatur. vt bo. poſ. detur: ⁊ q̄ eoꝝ hoc̄i ſe habet p̄ uilegiū: ⁊ ſupuacuafiat ſupradicta bonoꝝ poſſeſſio. Sublata igit̄ p̄dict⁹ q̄ntas bo. poſ. ne in gradū ei⁹ ſextā ātea bonoꝝ poſſeſſionē iduxim⁹: ⁊ q̄ntā fecim⁹: quam p̄toꝝ pris cognatis pollicetur.

¶ Bonorum poſſeſſio tāq̄ ex familia ⁊ vñ liberi ⁊ parētes pſoni ſunt ſublate. Are. ¶ Cūq̄ antea fuerat ſeptimo loco bonoꝝ poſſeſſio tanq̄ ex familia: ⁊ octauo vñ liberi patroni patroneq̄ ⁊ parētes eoꝝ: vtrāq̄ p̄ ꝓſtitutionē[b] nr̄az quā ꝺ iure pſonat⁹ fecim⁹ penitus euacuauim⁹. ſCū enī ad ſilitudinē ſucceſſiōis ingenuoꝝ libertinoꝝ ſucceſſiones poſuim⁹[c]: quas vſq̄ ad q̄ntū gradū tātūmō coartauim⁹ vt ſit aliq̄ iter ingenuos ⁊ libertos differētia ſufficit[d] eis tā cōtrata. bonoꝝ poſ. q̄ vñ legitimi ⁊ vñ cognati: ex q̄b⁹ poſſūt ſua iura vendicare: oī ſcrupuloſitate et inextricabili erroꝛe iſtarū duaꝝ bonoꝝ poſſeſſionū reſoluta

¶ Etiā hodie viget bonoꝝ poſſeſſio vñ vir ⁊ vxor ⁊ ſextū locū occupat. Et bonoꝝ poſſeſſiō e vñ cognati manumiſſoris ꝓrſus ſublata: remanēt tñ ſex bonorum poſſeſſiones ordinarie. an. ¶ Aliā vero bonoꝝ poſſeſſionē q̄ vñ vir ⁊ vxor appellat: ⁊ nono loco iter veteres bonorū poſſeſſiones poſita fuerat: ⁊ī ſuo vigore ꝺuauim⁹: ⁊ altiori[e] loco id̄ ſexto eā poſuim⁹: Decima[f] ꝟo bonoꝝ poſſeſſione q̄ erat vñ cognati mānumiſſoris ꝓpter cās enūeratas[g] meritо ſublata: vt ſex bonoꝝ tātūmodo poſſeſſiōes ordinarie p manēāt ſuo vigore pollētes.

¶ Si lex dat alicui bonoꝝ poſſeſſionē de nouo ex teſtamēto vl̄ ab iteſtato illa dicit[h] ſeptima extraordinaria Are. ¶ Septīa eās ſecuta quā optia rō ne p̄toꝛes introduxerūt[i]. Mouiſſime enī permittit[k] edicto his etiam bonoꝝ poſſeſſio q̄b⁹ vt dek[l] lege[k] de iure ciuili non poſſit ſuccedere: alias cōpetit vnde legitimi: vt. ff. vnde le. j. iij. et ff. vt ex lege ⁊ ſe. con. l. j. §. ſi.

k ¶ Lege. ponūt quidā exēplum ex teſtamēto: vt. C. de inof. teſ. le. iij. §. ſed cuz cauſa. ex eo q̄ filiꝰ exēplum ſeptimi natus in puerperio iſtitut⁹ bonorū poſſeſſionis. p̄ſumit ab iteſtato ponūt exēplū i agnatis feminis: et in q̄buſdaz cognatis qui efficiunt agnatis ſimiles: vt ſ. ꝺ le. ag. ſuc. §. ꝺ etiā. vtrūq̄ reꝓbo q̄ nulla lex expreſſe dat ſupradictis bonoꝝ poſſeſſionē: ſi eos ſuccedere. ꝺ. ergo non datur hec ſeptima: ſed vñ legitimi: vt. ff. vnde le. pone ergo exēplum ex teſtamēto in poſthumo alieno reſtituto: vt. ſ. e. §. j. Item taz a teſtamēto q̄ ab inteſtato pone exēplum de eo q̄ deceſſit apud hoſtes: in cuiꝰ bonis datur bo. poſ.

ex.l.noua.cor.vt.ff.de bo. pos.l. iij.§.sz t el⁹.

a ¶ Senatusc̃o. orfi.t tercu. vt.ff. vñ.le.l.ij.in princi.§.fina.nam eis datur bo. pos.ibi t nõ succedebãt de iure ciuili. vt.s̃.ad terc. in p̃n. debz ergo da ri hic.vt.ff. vñ le.l.iij.

b ¶ Constitutione. ponũt exemplũ.s̃. ff le. ag. suc.§. hoc etiam. Jtẽ. C. de emanc.l.fi. sed hoc repro bo:cum.l. non caueat eis dari bo. pos. vnde habent vndele.vt.ff. vnde legi.l.iij.p̃t tamen dici q̃ sbi subaudiat maxie.vel melius dic si aliq̃ noua constitutio fieret ff no uo que daret bonor. pos.ex ea dare. hec. vij.

c ¶ Et extraordinarium.nota duob⁹ modis fieri bonoruz pos.extraordinaria: qz vaga: vt ff.itẽ qz non tribuit ius: vt carboniana.t si venter mittatur i pos. t alia que dat gra agnoscende litis q̃ dat sine cause cognitione.vt ff.de car. eo.l. iij.§. cause. et de ven.in pos.mitten.l.vbicunq;.§.interdũ. t de inoffi.testa.papre.§.j. et alie cum cause cognitiõe.vt.ff.de bono.pos.l.iij.§.si causa.

Carboniana possessio ius non tribuit.

vel senatuscon[a]. vel ꝯstitutiõe[b] ꝯprehensũ est: quã neq; bonor possessionib⁹ q̃ ab intestato veniunt neq; his q̃ ex testamento sũt p̃tor stabili iure ꝯnumerauit: sed q̃si vltimũ t extraordinariũ[c] auxiliuz put res exigit accomodauit:scilicet his q̃ ex legibus senatusve cõsultis constitutionibus principuz ex nouo iure vel ex testamẽto vel ab intestato veniunt.

¶ Liberi t parẽtes habent annũ ad petendaz bonorũ pos. Alij agnati habent centum dies.t portio ofliciẽs accrescit pari in gradu vel ad aliũ deuoluit p̃ successorũ edictũ.h.d. Are. ¶ Cũ igit plures[e] spẽs successionum p̃tor introduxisset:easq; p ordinẽ dispositisset[f]:t i vna quaq; specie successiõis sepe plures extent dispari gradu p sone:ne actiões creditorũ differantur[g]: sed haberẽt quos cõuenirent:t ne facile in possessionẽ bonorum defuncti mittãtur:et eo modo sibi cõsulerent: ideo petende bonorũ possessioni certũ tẽpus p̃finiuit. Liberis[g] itaq; et parentibus tã naturalibus q̃ adoptiuis in petẽda bonorum possessiõe anni [h]spacium: ceteris aũt agnatis vl cognatis cẽtũ dierũ dedit.

¶ Et si itra hoc tẽp⁹ aliq̃s bonor possessionem nõ petierit: eiusdẽ grad⁹ personis accrescit[i]: vel si nullus sit deinceps ceteris bonorũ possessionẽ p̃ide ex[k] successorio edicto pollicetur[l]: ac si is qui p̃cedebat ex eo nõ esset[m] numero. ¶ Primo repudiante bonorum.

d ¶ Plures.quia.x. quarũ sex remanserunt ordinarie.vt.s̃.eo.§.alia vsq; ad.§.septima.

e ¶ Dispositisset.alio modo in edcto q̃ de facto ꝯpetant vt diximꝰ.s̃.e. titu.§.vj.

f ¶ Differant. sic.ff.de suc.e. l.j.j. Rñ.

g ¶ Liberis. naturalibus t emancipatis t emãcipãtib⁹. vt.ff.de suc.e. l.j.§.fina.

h ¶ Anni.in bonorem sanguinis.imo nõ vidẽtur coartãdi:cũ velut ad propria bona veniant.vt.ff. e.l.j.§.largius. et de li.t postbu.l.in suis

i ¶ Accrescit. partes enim nõ petẽtiũ accrescunt petentib⁹ vt.C.quãdo nõ pe.per. pe.accre.l.j.

k ¶ Ex successorio edicto.h intellige in cognatis.sz iter agnatos successoriũ edictũ locum nõ hẽbat:sed hodie vtrũq; locũ hz. vt.s̃.de here.ab ite.§. placebat.

l ¶ Pollicetur.scilicet pretor.

m ¶ Non esset. exclusus tamen tanq; filius admitti potest vt agnatus: t exclusus vt a-

gnatus admittat vt cognatus: vt sibi succedere videat. vt. ff. de suc. e. l. j. §. sed videdū.

a ¶ Repudiauerit. j. suū tempus.

b ¶ Admittuntur. vt. C. e. l. fina.

c ¶ Dies vtiles. in qb⁹ tria pcurrere oportz. s. q iudicis copia sit. itē acto ris. Itē rei. vt ff. de diuer. et tēp. pscrip. l. j. t. ff. quis oz. in bo. pos. ser. l. ij in princi. et §. dies.

d ¶ Principes. C. qui admit. ad bo. pos. le. penul. t fi.

e ¶ Pro petēda. erat enī alias edictalis q̄ edctō mortui pīoris cōpetebat. hanc non erat necē peti vt ff. ō bo. pos. l. iij §. sed si nemo alia decretalis q̄ a pīore viuo decernit. t hoc olim solenniter: hodie sufficit q̄cūq; modo dicat se velle agnoscere q̄ iudicialis dici pōt qz in iudicio pīētia agnoscit vt hic. et. C. q̄ admit. ad bo. pos. l. penul. et fina. Itē nunvtrū bo q̄d hodie bonoz pos sessiōes naz t eas ponere quis potest et cōtra tabu. necessaria cessarie etiam est filio emancipato t preterito. Itez vnde vir t vxor necessaria videt. et vt olim alie nō erant necessarie: sic nec hodie eis tamen vti possum⁹ cū nouus mod⁹ succedēdi sit inuēt⁹. vt. §. de he. ab intesta. p totū.

f ¶ Ostenderit. coram quocūq; iudice.

De acqsitiōe per arrogationem.

¶ Olim omnia bona arrogati acquirebantur arrogatori: exceptis his que p capitis diminutionez perdunt. hodie vero acquirit solus vsusfructus vt patri naturali. h. dicit. Aretinus.

¶ De acqsitiōe p arrogationē. ¶ Oz bona q̄ nobis acqrunt ti. vniuersali aut acqrūtur p aditiōez hereditatis: aut p bo. pos. aut p arrogatōnem aut p aditōnē bonoz cā libertatū p fuā darū. §. fi. ō. p q̄s pso. no. ac. iō viso. ō. ō bo. pos. seqtur videre de acqsitiōe p arrogatiōem. Porcus.

¶ Est t alterius.

¶ Tot⁹ iste titul⁹ diuidit in tres ptes. prīmo vī fuit introducta acqsitio p arrogationē. scdo postea illō declarat tā ō iur antiq̄ q̄ moderno: t q̄d arrogatori acqrat tertio an arrogator tnat ad ōbita arrogati. scda ibi. ecce ei. tertia ibi sz ex diuerso.

g ¶ Successio. vt. ff. p socio. l actiōe. §. societas.

h ¶ Ō consensu. s. arrogātis t arrogati.

i ¶ Ōēs res. t etiā filij: vt. §. de adop. §. illud

k ¶ Antea quidem. idest iure veteri.

l ¶ Per ca. di. s. minimā nam dando se in arrogationem minimaz capi. di. patitur. vt. §.

De acqsitiōe per arrogationem.

¶ Olim omnia bona arrogati acquirebantur arrogatori: exceptis his que p capitis diminutionez perdunt. hodie vero acquirit solus vsusfructus vt patri naturali. h. dicit. Aretinus.

¶ Est et alterius generis p vniuersitatē successio[s] q̄ neq; lege. xij. tabu. neq; pretoris edicto: sed eo iure quod cōsensu[b] receptum est introducta est. ¶ Ecce enim cū paterfamilias se in arrogationez dat oīes res[i] eius corporales t incorporales que ei debite sunt arrogatori antea quidē[k] pleno iure acquirebātur: exceptis his que p capitis[l] diminutio-

de capi. dī. §. minima.

a ¶ Operarū. hoc intellige de opis que a libertis debent et nō transeunt ad heredem extraneū: vt sūt obsequiales que in faciēdo

Opas obsequales dīt liberti pronis.

nem pereūt: quales sunt operarū obligatiōes: ⁊ ius agnationis. ¶ Usus eteni ⁊ vsufru. licz his antea ꝓnūerabātur: at tamē capitis diminutiōe minima eos tolli phibuit nostra cōstitutio. Mūc autem nos eandē acq̄sitionez que p arrogationē fiebat coartauimus ad similitudinē naturalium parentū. nihil enim aliud nisi tantummodo vsusfru. tam naturalibus parentibus q̄ adoptiuis per filiosfa. acquirit in his rebus q̄ extri secus filijs obueniunt dominio eis integro ꝑuato. ¶ Arrogator succedit arrogato: nisi sint certe persone que ipsuz excludāt. ¶ Mortuo aūt filio arrogato in adoptiua familia etiā dominiū ei⁹

surgere ⁊ filia. vt. ff. de opis liber. l. liberti. Item in fabzilibus incertis: vt. ff. de ope. li. si operarum iudicio. aliud si cō duxerit ille arrogatus operas alicuius nam isti arrogatori querūtur.

b ¶ Et ius agnatiōis. ius succedēdi q̄ō quisper agnationem consequitur et hoc hodie est: vt ff. eo. §. mortuo. item ius petende bonorum possess. perit si ante eam petitam ad arrogandum se dederit. aliud si iam petijt: vt. ff. vnde libe. l. finali. et de contrata. l. ij. §. si emācipatus.

c ¶ Constitutio. C. de vsuf. l. corruptionē

d ¶ Nunc autem aduersatur ei quod supra dixerat q̄ omnes res acquirebantur arroganti.

e ¶ Naturaliū pentū. vbi in aduēticijs tm̄ vsufruct⁹ q̄rit. vt. C. de bo. q̄ li. cū oportet.

f ¶ Que extrinsec⁹. l. in aduenticijs.

g ¶ Alie psone. vt descēdentes ex filio arrogato vt. C. cōia de suc. l. fi. vbi est constitutio de qua hic fit mentio. Item si hic arrogat⁹ esset impubes et impubes ō cederz: admitterentur etiaz alij ex stipulatione: vt. ff. de adop. l. nō aliter. ⁊ l. his verbis. et l. hoc autē. et. §. de adop. §. cum aūt. Sz quid in patre naturali a quo hic arrogat⁹ erat emācipatus? Respon. ꝑ. eum preferri arroganti: sed hodie fratres vtrīq̄ pīuncti vocant cū arrogāte: vt i autē. de here. ab intes. §. consequens. colla. ix.

ad arrogatorez pertrāsit: nisi supersint alie persone que ex cōstitutione nostra patrem in his q̄ acq̄ri non possunt ante cedunt. ¶ Arrogator nō tenetur noie ꝓprio ad debita arrogati prius contracta sed nomine filij tenetur. h. d. Areti. ¶ Sz ex diuerso p eo quod is debuit q̄ se in adoptionez dedit: ipso quidem iure arrogatorz non tenetur: sz nomie filij cōuenietur: ⁊ si noluerit eū defendere permittitur creditoribus per cōpetentes nros magistratꝰ bona que eū cum vsufruc. futura fuissent: si se alieno iuri non subiecisset possidere: ⁊ legitimo modo ea disponere.

h ¶ Mō pñt. vt in aduēticijs ꝓfecticia enim sibi non auferuntur.

i ¶ Cōueniet. de facto. nam nō tenetur de iure sz de his que contraxit postq̄ fuit arrogatus tenetur de peculio vt. ff. de pecu. in arrogatorē ⁊ si tunc nō defendat pr̄i bonis ipsius patris fit missio: vt. ff. q̄. ex cau. in posses. eatur. fulcinius. §. ij quis.

De eo cui libertatj causa bona

¶ De eo cui libertatj causa bona adjciunt

¶ Supra visum est de acquisitione que fit p. ꝑuatō

per arrogationē et sicti. vniuersali: verū qz est z alia que fit p additionē libertatuz conseruandarum cā. §. fi. ſ. per quas per no. ac. ideo subdit de eo cui libertatis causa bona adijci untur. Porro

Diuisio

Accessit. Totus iste titul⁹ diuiditur i q̄tuor ptes. primo ponit acq̄sitionem causa libertatis p̄ seruande. Secundo illud p̄ rescriptū diui marci probat Tertio verba dicti rescripti interpretatur Quarto illud supplet Secūda ibi: Et ita diui: Tertia ibi Hoc rescripto. Quarta ibi: Sed cum multas.

a Mou⁹. z ē hic quartus succedēdi modus: vt. ſ. per quas per no. ac. §. fina.

b Cōstitutione. cui⁹ verba hec sūt. ſ. e. §. si virgineo.

c Acceperūt destinatione.

d In testam̄to idem p̄uilegiuz datur cuilibet petenti bona hac contemplatione: vt. C. de test. ma. l. fina.

adijciuntur. Si hereditas illius q̄ libertates reliquit nō adeat pōt ille cui libertas est relicta vel alius petere sibi adijci bona defuncti z satisfacere creditoribus: et erit tanq̄ succeſſor defuncti: z seruui quib⁹ libertas directo vel p fideicō. est relicta erūt liberi etiā si bona fozent a fisco occupata. hoc dicit. Aretinus.

Accessit nouus casus successiōis ex p̄stitutione diui marci. Nam si hi q̄ libertatē acceperunt a domino i testamēto ex quo non adit hereditas velint bona sibi adijci: libertatum conseruandaruz causa audiūtur. Et ita diui marci rescripto ad pompilium ruffum cōtinetur. verba rescripti ita se habēt. Si virgineo valenti quite stamento suo liber-

e Aditur. scilicet ab herede.

f Hereditas. quō ergo vz qō in eo relictuz est vt. C. de fideicō. l. eam quā z Rñ. hic speciale est.

g Venire. l. vendi.

h Idonee. fideiussoribus: vel pignoribus vel fide hita: vt. ff. de fideicom. li. l. iiij. §. adita.

i Creditoribus. vel omnibus vel vni nomine omnium. vt. C. de fideicom. li. l. iiij. §. creditoribus.

k Adita esset nō mirabile q̄ ex hac pactiōe fui fūt liberi: vtozcini: qui sint ozcinizq vnde dicantur dixi. §. de sin. re. per fi. re. §. fi. z hic et. ff. de fideicō. li. l. iiij. §. hi etiam.

l Tui liberti fiāt. subaudi hoc tibi p̄cedimus sed operas neq̄ ozcinis neq̄ ab eo manumissis i ponat: vt. ff. de ope. li. l. si quis hac lege.

m Nam huic subaudi concedimus.

n Consentiant. alias in seruitute remanēt: et quem volunt habere patronuz habebūt.

tatem q̄busdā ascripsit nemine successore ab itestato existēte i ea cā bona eius esse ceperunt vt venire debeāt: is cui⁹ de ea re notio est adit⁹: rationē desiderij tui habebit vt (libertatum tā earū que directo: q̄ earuz que p̄ speciem fideicōmissi relicte sunt tuēdarum gratia) adijciā tur tibi si idonee creditoribus caueris de solido quod cuiq̄ ōbetur soluendo ¶ Et hi quidē quib⁹ directa libertas data est perinde liberi erunt: ac si hereditas adita esset. Hi autē quos heres manumittere rogatus est: a te libertatem consequuntur. Ita vt si non alia condictione velis tibi bona adijci q̄ vt etiam q̄ directo libertatem acceperunt tui liberti fiant. Nam huic etiam voluntati tue si hi de quozum statu agitur cōsentiāt

dominum. C. de ma. te. l. fina. §. iiij.

a ¶ Accomodauimus. ff. de fideicō. li. l. iiij.

b ¶ Attēdunt. vt pcuratores noſt. [. §. hi q.

c ¶ Preferendam. hoc eſt quia competent libertates.

d ¶ Cogenda. id eſt accipienda per fiſcum

e ¶ Adita eſſet olim prius fiſcus admittebatur bonis non aditis ab alio: et etiam aditis dummodo eſſent bona ſoluendo: alias aditio ab alio facta valebat vt ff. de fideicō. li. l. iiij. hodie indiſtincte admittuntur: vt C. ō teſtamē. ma. l. fi. §. pe.

f ¶ Veneant. id eſt vendantur.

g ¶ Succeſſor nunquid ex teſtamento vel ab inteſtato erit iſte heres? Reſpon. neutrum dici poteſt. dic ergo hunc anomalus ſucceſſorem eſſe ſicut illum qui ſuccedit herede non implēti defuncti voluntatem: vt in auten. de here. et fal. §. in omnibus col. j et iura ſepulchrorum habet: vt bo. poſ. vt. ff. de fideicom. li. l. iiij. §. fina.

Anomalus ſucceſſor.

auctoritatē noſtra accomodauimus. Et ne hui⁹ reſcriptionis noſtre emolumentū alia ratione irritum fiat ſi fiſcus bona agnoſcere voluerit: & hi qui reb⁹ noſtris attendunt ſciant ꝓmodo pecuniario preferendam eſſe libertatis cām: et ita bona cogēda vt libertas his ſalua ſit: q̄ eam adipiſci potuerūt: ac ſi hereditas ex teſtamento adita eſſet. ¶ Bonis adiectis ceſſat vēditio ipſorum. h. d. Aretinus.

¶ Hoc reſcpto ſubuentum eſt et libertatibus & defunctis ne bona eorum a creditoribus poſſideātur & veneant. ¶ Certe ſi fuerint hac de cā bona adita ceſſat bonorū venditio: extitit eni defuncti defenſor et quidem idoneus qui de ſolido creditorib⁹ cauet. ¶ Adiectio bonorum tunc demū habet locum cum defunctus reliquit libertates ex teſtamento vel ab inteſtato. hoc dicit. Areti.

¶ In primis hoc reſcriptū totiens locum habet quotiens teſtamento libertates date ſūt. quid ergo ſi q̄s inteſtatus decedens codicillis libertates dederit: neq; adita ſit ab inteſtato hereditas: an fauor conſtitutionis debebit locum habere? certe ſi inteſtatus deceſſerit et codicillis dederit libertatem: competere eam nemini dubium eſt. tunc enim conſtitutioni locus eſſe verba oſtendunt: cum nemo ſucceſſor⁹ ab inteſtato exiſtat. Ergo q̄diu incertum ſit vtrū exiſtat an non: ceſſabit cōſtitutio. ſi vero certum eſſe cepit neminē exiſtere: tūc erit cōſtitutioni locus. ¶ Licet ille qui repudiauerit hereditatem poſſit in integrum reſtitui et iterum adire: tamē adiectio ſemel facta & libertates nō ceſſabunt. ¶ Si is q̄ in integrum reſtitui poteſt abſtinuit ſe ab hereditate: an q̄uis poteſt in integrum reſtituti poteſt admitti conſtitutio et bonorum adiectio fieri.

Quid ergo ſi poſt adiectionem libertatum conſeruandarum cauſa factam in integrum ſit reſtitutus? vtiq; non erit dicendum reuocari libertates quia ſemel competierunt. ¶ Si libertates date fuerint iter vuos: dat adiectio bonor⁹ ⁊ reuocetur in dubium an date fuerint in fraudē creditor⁹. ¶ Hec conſtitutio libertatū tuēdarum cā

b ¶ Meminē. heredem exiſtere ab inteſtato.

i ¶ Fieri. et reſpon. ſic vt. ff. de fideicom. li. l. iiij. §. j.

a ¶ Diuisiones.i.casus.
b ¶ Constitutio.C.de testa.ma.l.finali.
c ¶ Species.i.casus.

ptiuatō ¶ De successionibus sublatis.

¶ Supra visum est de multiplici specie successionum. quia sunt quedam que hodie sunt sublate vt est illa que fiebat p bono. traditionem vel senatusconsul. clau. ideo subdit de successionibus sublatis. Porcus.

¶ Rāt autez preter dictaz successionem.

Diuisio ¶ Tot⁹ iste titulus diuiditur in duas partes. primo tollit venditiones ⁊ successiones que ex eis fiebant introducta ē: ergo si libertates nulle sūt date cessat hec cōstitutio. Quid ergo si viuus dederit libertates vel mortis cā: et ne de hoc queraī vtrum in fraudē creditorum an non factū sit idcirco velint sibi adijci bona an audiendi sint: et magis ē vt audiri debeant ⁊ si deficiant verba constitutionis.

¶ Supplet rescriptum diui marci.h.d. Aretinus.

Scdo que fiebant ex senatusconsulto claudiano. Secunda ibi. Erat.

d ¶ Emptio.i. venditio: vt sequit.ff.de actio. empti. veteres.

e ¶ Ambages. nam proponebat creditor actionem et si cadebat a sillaba cadebat a causa. si vero non cadebat bona debitoris absentis vel presentis vendebat sua auctoritate. quod hodie non est: vt hic ⁊ C. de formulis ⁊ impe.l.j.et.ij.

Olim q cadebat a silla ba cadebat a cā

f ¶ Ordinaria.i.solēnia.
g ¶ Expirauerūt.i.recesserūt.
h ¶ Bona. scilicet omnia: vt. ff. quibus ex causis in posses.ea.le.i.sed hodie pro mensura debiti declarati: vt in auth. de exhi.et intro.§.si vero.
i ¶ Libris: vt.ff.qui ex cau.in pos.ea.per totum.

¶ Sed cū multas diuisiones[a] eiusmodi constitutioni deesse perspeximus: lata ē a nobis plenissima constitutio[b] in qua multe species[c] collate sunt: quibus ius hmōi successionis plenissimum est effectū: quas ex ipsa lectione constitutiōis potest quis cognoscere.

De successionibus sublatis que fiebant per bonorum venditiones: ⁊ ex senatus consul. claudiano.

¶ Successio facta per venditiones bonorum debitoris est hodie sublata.h.d. Aretinus.

Erant autem preter dictā successionem olim et alie per vniuersitatem successiones: qualis fuerat bonorum emptio[d]: q̄ de bonis debitoris vendendis per multas ambages[e] fuerat introducta: et tūc locum habebat quando iudicia ordinaria[f] in vsu fuerant. sed cum extraordinarijs iudicijs posteritas vsa est: ideo cum ipsis ordinarijs iudicijs etiam bonorum venditiones expirauerunt[g] et tantummodo creditoribus datur officio iudicis bona[h] possidere et prout vtile eis visum est ea disponere: quod ex latioribus digestorum libris[i] perfectius apparebit.

¶ Successio que fiebat per senatusconsultū claudianum est hodie sublata.h.d. Aretinus

¶ Erat et ex senatusconsul. claudiano. miserabilis per vniuersitatem acquisitio: cum libera muli-

a Ebrię ꝛ mulier luxurio sa ecpa rant

¶ Bachata idest capta vel decepta vt eñ vino capitur vel bacho: ita et amore. Item furore amoris nil vehementius inuenitur: vt in auten. qui. mo. na. effi. legiti. §. illud col la. vj.

b ¶ Substantiam si coniũgebat se alieno seruo ꝛ cõtra dñi nunciationem: vt. C. ad senatus con. claudia. l. j.

¶ De obligationibus. Dictum est supra de personis li. primo. de rebus in secundo et tertio vsq; huc. nunc de actionibus debet dicere vt supra de iu. natu. §. finali sed quia obligatio mater est actionis: vt. ff. de procura. licet. §. ea obligatio. ideo premittitur de his obligationibus et ideo dicit hic. Nunc ꝛc.

¶ Hic incipit secunda pars principalis diuisionis totius istius operis gratia commodioris diuisionis et etiam materiarum. facit. l. caius. §. j. ff. de lega. iij. cum si ibi no. Quoniam hic tractatur de tertia parte siue de tertia materia in qua versatur ius nostrũ quoniam versatur circa tria aut circa personas aut circa res aut circa actiones et obligationes: vt supra de iure natu. gen. et ciui. §. fina. vsq; huc tractauit de personis et rebus: vt dicit glosa rubri. Igitur aliam et tertiam partem faciemus de obligationibus et actionibus et per consequens de tertia materia totius iuris ciuilis. Et quãuis glosa rubrice ꝓtinuet bene rubricaꝫ ad precedentia: dic tamen clarius: vt supra et dicam. j. de acti. in rubrica. Aretin⁹.

Diuisio

Nunc transeamus. ¶ Totus iste titulus diuidit in quattuor partes. Primo ponit diffinitionem obligationis. Secũdo ponit vnam diuisionẽ obligationis. Tertio ponit scõdam diuisionem. Quarto illam diuisionem in aliam subdiuidit. Secunda ibi. Omnium autem. Tertia ibi. Sequens. Quarta ibi. Et primus

c ¶ Obligatio videtur q; nulla obligatio diffinitur nam ciuilis sola non habet effectũ exigendi: vt patet in obligatione litterarum ante biẽnium vt. j. de lit. ob. Item patet in obligatiõe ciuili et naturali simul. nam si pactum fieret de non petendo tollitur tm̃. q̃dã naturalis tm̃. q̃dã ciuilis ꝛ manet ciuilis vt. ff. de sol. stichum aut pãphilum. §. naturalis: et tamen non habet effectum istum: vt. j. de excep. §. preterea. item nec naturalis quia nec per eam fit exactio. licet impediatur repetitio vt. ff. de dona. l. hoc iure. §. fina. sed dic q; simul vtraq; hic diffinit. Item si bona est diffinitio: ergo cõuertitur cum suo diffinito. vbicũq; ergo est iuris vinculum est obligatio: et econtra vbi nõ est tale iuris vinculum nõ est obligatio: ergo nec fideiussor adhiberi potest: vt. ff. de ver. obli. l. j. §. iiij fi. quod est falsuz: quia naturali obligationi accedit: vt. j. de fideiusso. in prin. Sed dicas q; hic est deceptio. nam si dicas non est obligatio. s. ciuilis et naturalis: vera est si dicas obligatio scilicet nulla etiam naturalis falsa est: et sic vis est in dictione obligatio. vbicunq; enim dico q; naturali obligatione quis tenetur intelligo de iuregen. quia conuenit solis homib⁹ et omnibus.

d ¶ Juris vinculum. idest ius vinciens ꝛ sic est res incorporalis vt. §. de re. cor. ꝛ incor. in fi. vt enim boues funibus visualiter ligantur: sic homines verbis liganturꝛ intellectualiter: vt. ff. de verbo. significa. l. rei. §. j.

e ¶ Necessitate. tñc enim vere debitor est cũ necesse habz soluere: vt. ff. de verbo. sig. l. debitor: et ita fm hoc nulla est obligatio cui opponatur exceptio prout diffinitur. ff. de re. iu. l. non videtur cepisse. quod verum est

De obligationibus. ¶ Continuat et diffinit obligationem. Angelus.

Nunc transeamus ad obligationes. Obligatio est iuris vinculũ quo necessitate astringimur alicuius solue[n]dę rei secundum nostre ciuitatis iura. Ad cuius euidentiam sciendum est: quod omnis obligatio aut est ciuilis tantum: aut naturalis tantum: aut ciuilis simul et naturalis. Ciuilis tantum est illa que habet nomen a ciuili: et non habet fundamentum a naturali: vt obligatio que contrahitur ex stipulatione. Naturalis tantum est illa que habet fundamentum a naturali: et non habet nomen a ciuili: vt obligatio que contrahitur ex pacto nudo. Ciuilis simul et naturalis est illa que habet nomen a ciuili: et fundamentum a naturali: vt obligatio que contrahitur ex mutuo. Et ista diuisio patet per Inno. in rubrica. de pactis. Et nota quod obligatio naturalis tantum non habet nomen a ciuili: quia ciuilis non est: nec fundamentum a naturali: quia naturalis non est. Et ideo dicit Inno. in rubrica. de pactis. quod obligatio naturalis tantum non habet nomen: nec fundamentum. Et ideo dicit Inno. quod obligatio naturalis tantum non habet nomen: nec fundamentum. Et ideo dicit Inno. quod obligatio naturalis tantum non habet nomen: nec fundamentum.

si opponatur exceptio: ideo quia desijt esse vinculum naturale vel ciuile. nam quedam exceptiones proponuntur etiam quando vtrumq; vinculum adest. vt in mace. et velle. Sunt em effectualis obligatiois due radices. vna naturalis. s. que consensu nascitur: que int omes fieri potest etiam inter seruos: et hec naturalis dicitur: vt. ff. de pac. l. j. §. adeo. hec radix contrario consensu tollitur vt. ff. eo. l. sticho. §. naturalis. quia nil tam naturale ꝛc. vt. ff. de re. iu. l. nil. sed hec naturalis vim non habet exigendi impedit tame soluti repetitione: vt. ff. de fideius. l. fideiussor. §. fideiussor. huic quandoq; accedit ciuilis etiam radix que si naturali faciem dat vel formam vel veste vt possit parere actionem: et hec ciuilis tollitur contrario ciuili actu non naturali: vt p acceptilatione: vt. j. qui. mo. tol. obli. §. j. alias. §. per acceptilationem. Item per sentetiam remanente naturali sed hoc no est ipo iure: sed per exceptionem: vt. ff. de condi. in de. l. iul. snia em est de iure ciuili cum omia iudicia sint de iure ciuili: vt diximus. s. de iure natu. §. ius aute. in glo. vt sint ꝛc. per. l. ff. de ori. iu. l. ij. §. hec disputatio. et hec ciuilis non adheret seruis cum nil sint inspecto iure ciuili vt. ff. de re. iur. l. serui: et. l. quod attinet. item filio contra patrem vel ecotra no nascitur: vt. ff. de condi. inde. l. frater a fratre. cum inter eos non possit esse iudiciu: vt ff. de iudi. lis. iure ciuili impediente ratione patrie potestatis: vt supra de pa. po. §. ius autem.

Effectualis obligatio duas hz radices

Snia tollit obligatione ciuilem

a ¶ Rei vel etia facti. quia verbum rei generale est: vt. ff. si cer. pe. l. j. in fi. et. ff. de verb. si. l. rei.

b ¶ Scom. istud scom pot referri ad totā diffinitionem. q. d. obligatio sic diffinit fm iura romana. i. fm. l. et sic ciuilis ꝛ naturalis hic

mur alicuius solue de rei secundu nostre ciuitatis iura.

¶ Ponit primam diuisionem obligationuz quia alique sunt ciuiles alique ptorie. ¶ Omniuz autem obligationuz summa diuisio in duo genera deducitur. nam aut ciuiles sut aut pretorie. ¶ Ciuiles sut que aut aut legibus constitute aut certo iure ciuili coprobate sunt ¶ Pretorie sut quas pretor ex sua iurisdictione costituit que

simul diffinitur: vel dic q refert tm ad principium. s. iuris vinculuz. Et quod dicit quo astringimur. s. quandoq: vt quando est ciuilis et naturalis quadoq no vt qñ est naturalis sola vel ciuilis sola. vl dic q ponit remotiue hec dictio fz. q. d. illa obligatio est iuris vinculum que est fm ius non cotra ius obligatiff. de ver. obli. to ciuili generalit: ꝛ. l. veluti. ꝛ fm B refert ad primu ¶ el dic q obligatio refert tm ad illatio pro la dictione sol ria uende. na fm ius sut facientes de solutiões vt res eque bona soluat: vt. ff. si cer. peta. l. cu quid. et. ff. como. l. iij. §. si res Item congruo loco et tpe: vt. ff. de sol. si soluturus. Ite de euictione promitti. alit non videt soluere: vt. ff. de ver. obli. l. iulia. §. qui fun. et. ff. de pdi. ca da. l. fi. et de euic. l. ij. Ite per competentes actiones ꝛ iudices fiat solutio: alit non valet snia nec solutio fieri debet: vt. ff. si a no ppe. iu. l. fi.

c ¶ Suma. i. pria. vel suma. l. breuis. sic. s. de iu. perso. in prin. est enim quadoq maior: vt j. e. in prin.

d ¶ Diuisio. diuisio est innumerabilis materie breuis ppo. et diuisio multa facit vt dixi mus in phemio. §. pe. Diffinitio diuisionis

e ¶ Legibus. vt. l. aq. vt. j. ad. l. aq. in pri. Ite de pauperie per. l. xij. ta. vt. ff. si qua. pau. fe. di. l. j. j. rñ. Item furti nec manifesti: vt. j. de nox. §. sunt aut. secus autem est de furto no manifesto: quia illa obligatio est pretoria: vt. j. de perpe. ꝛ emp. ac. §. furti quoq.

f ¶ Jure ciuili coprobate. vt sut obligationes iuregen. inuente: vt. s. de iure natu. §. ius aute que a iure ciuili sunt coprobate: vt. ff. de iusti. et iur. l. ius aut ciuile.

g ¶ Constituit. vt obligatio ex furto manifesto: vt. j. de perpe. ꝛ temp. ac. §. j. Item ex rapina et vbicunq; pretor aliquam obligationem inducit: vt patet per multos titulos. vt ff. de iusti. et iu. l. ius aut ciuile. §. pretorum.

a ¶ Honorarie. q̃ ꝓtores honores gerebãt.
b ¶ quod dic vt. §. de iu. na. §. prętorũ.
c ¶ Sequẽs diuisio. s. obligationum.
d ¶ Ex ꝓtractu. vt. j. vsq; ad titu. de obli. ẽ ex quasi ꝓtractu.
¶ Ex q̃si ẽct. vt. j. ō ob ex q̃ si ẽct. sequẽtes l. p q̃s pso. no. ac. et q̃t mõis tollitur ob. hi duo ti. vsq; ad quartũ li. sunt cõmunes.
e ¶ Ex maleficio: vt. j. ō ob. ex malefi. vsq; ad ti. de ob. ex q̃si malefi.
f ¶ Aut ex q̃si male. vt. j. de ob. ex q̃si male. et subaudi aut ex variis figuris causarũ vt. ff. de ac. ꝛ ob. l. j. in ꝑn.
g ¶ Exẽctu. p ꝑponit quo ad illos ẽctus vbi hinc inde nascit obligatio. ip ꝛopꝛie q̃ ad alios vt. ff. de ℞. sig. l. labeo. sic. ff. si cer. pe. l. certi ꝺictio. in ꝑn. ꝛ de offi. ꝓcõ. ꝛ le. l. ij.
h ¶ Eque. vt. §.
i ¶ Re ꝓtrahunt. vt. j. ti. proximo.
k ¶ Verbis: vt. j. ti. ij. vsq; ad ti. de lit. obli.
l ¶ Litteris. vt. j. de litte. obliga.
m ¶ Cõsensu. vt. j. ō ob. ex ẽctu. cũ seq. ti. Sz ẽ est ꝺ̃ia int actionẽ ꝛ obligationẽ et ẽctũ: ℞ñ. ẽct⁹ est ℞ box ꝓceptio vl ꝓsẽsus vt patet ff. de ver. ob. l. stipulationũ. §. stipulatio. et ẽ q̃ ide nascit actio vt. ff. si cer. pe. l. ij. circa fi. Actio est q̃ postea ide surgit ꝛ sic nullũ ẽ al tex vt. ff. de ꝓcu. lz. §. ea. ꝛ j. ti. ij. in ꝑn. et hec duo sũt iuris: vt in diffinitionib⁹ patet.

Cõtra. ob. ꝛ facti. Actio

¶ Quib⁹ mõis re ẽctũ obligatõ. Cõtinuatõ isti⁹ ti. ad p̃cedẽtẽ ꝑz. s. ti. pri. i fi. are.

Diuisio.

Re contrahit ¶ Tot⁹ iste ti. diuidit in ẽtiã honorarie vocantur. ¶ Ponit se: cũdã diuisionẽ obligationũ q̃ est q̃druplex. Angel⁹ ¶ Sequens diuisio in q̃t tuor species diuidit aut eni ex cõtractu sunt: aut ex q̃si contractu: aut. maleficio aut ex q̃si maleficio. ¶ Obligationes ex ꝓtractu sunt in quadruplici differentia. An. ¶ Prius est vt de his q̃ ex cotractu sunt dispiciamus: harum eq̃ quattuor sunt spẽs: aut em re ꝓtrahunt: aut ℞bis: aut lr̃is: aut ꝓsẽsu: de q̃b⁹ si gulis dispiciamus.

Quibus modis re ꝓtrahitur obligatio.

¶ Obligatio ex mutuo cõtrahitur re ꝛ i his reb⁹ que ponderе numero vel mensura consistunt. Et dicit mutuũ quia de meo tuum fit. h. d. Areti.

Re ꝓtrahitur obligatio velut ex mutui datione. Mutui aũt obligatio in his rebus conq̃ ꝓtes. Prio ponit ō mutuo. sc̃ō de ide bito soluto. tertio ō ꝓmodato. q̃rto de depo sito. q̃nto ō pignore dato. sc̃a ibi in §. Is q̃ q;. tertia ibi Item is. quarta ibi. Preterea. quinta ibi in §. Creditor quoq;.

n ¶ Re ꝓhib. i ꝑmis nõ vesti ri pactũ id q̃ est nuduz. vi. dis vemõis. Re: vt stik ℞. ℞bis vt. j. ti. j. lr̃is: vt. §. de lit ob. ꝓsẽsu vt. §. ō ob. ex cõ. coherẽtia cõtract⁹ vt si iuxta ẽctũ apponak aliq̃ pactũ añ vl ꝓst vt. C. de pac. petẽs. ꝛ ff. de pac. iurisgen. §. q̃nimo. Itẽ inkuẽtu rei vt ĩ ẽctib⁹ inoiatis ex q̃b⁹ nascit actõ ōmũ re secuta vt. C de re. p. ex placito. Sz quid differt ea q̃ve re ꝛ inkstik re ab ea q̃ uentu inkuẽtu rei ve rei drũt: stik: Rñ. pria habz vestimẽtũ ꝛ robur stati cũ nascit. nã tacite agit vt reddak mutuũ vl comodatũ. ff. si cer. pe. cũ q̃d. Sz ĩ alia dudum forte postea q̃ñ res tradit. C. de pac. petẽs ꝛ C. de re. pmu. ex placito: ꝛ adde duos mõs: vt no. d. §. q̃nimo. s. q̃ñ vestit legi auxilio q̃ ō est quotiẽs nudũ pactũ actionez parit: vt in donatiõe: vt. ff. de pac. l. legitima. Itẽ rei ꝑncipio: vt in pollicitatione facta reip. vt. ff. de polli. l. j. Itẽ auctoritate legis: vt. C. de donatio na. si quis argentum. Item iureiuran. vt. ff. de ope. lib. vt iurisiu. ac. pollicitatio

o ¶ Mutui. nõ q̃ ℞ttuoz oporꝛ eẽ in mutuo. Jn mutuo vt ad ꝺ̃ sit iuẽta vt mẽsuret vl metiat tuo q̃t sic̃ est i pecunia. vt. ff. de contrahen. emp. l. j. tuoz cõ Itẽ ꝓsuetudo: vt ad numerũ vel ad pondus currere sue nature aptek. itẽ actus. s. vt deb ꝑm naturam verum non in sacculo: sed in pecunia. debentram

a ¶ Pondere. vt. ff. si cer. pe. l. ij. §. item mutuũ. ptra. Sol. ibi large accipitur nomen pecunie: vt. ff. de le. j. talis.

b ¶ Aut numerando. vt pecuniam.

c ¶ Aut metiẽdo: vt vinũ / oleũ / frumentum. Sed quid si libzum ad pondus dedero? ℞ñ. nõ ẽ mutuũ qz cõsideratur ꝓsuetudo et aptitudo et natura rei talis. sic. ff. e. l. ij. §. j. Jtez quid si pecuniam in sacculo vt speciez? ℞ñ. nõ ẽ mutuuz qz actus in mutuo simul exigitur. vt. ff. õ le. j. plane. §. ij.

d ¶ Aut appendendo. vt ere et argento et auro.

e ¶ Et qñq; incident ei qñq; eadẽ: qz nõ indiget ea vt ar. ff. si cer. pe. l. qui pecuniam. sed cum accepit eius debet eẽ ꝓpositi vt aliud reddat: vt ff. si cer. pe. l. ij. in ꝓin.

f ¶ Qualitatis. i. bonitatis quod qz tacite sp ꝓsumitur agi. vt. ff. si cer. pe. l. cum quid. §. secundo.

g ¶ Unde. quia fit accipientis.

h ¶ Tuũ fiat. componiturenim ex integro z corrupto: vt hic. z. ff. si cer. pe. l. ij. §. appellata. Et nota q licet deseruire nomini: quia mutuũ ex corrupto z integro ꝓponit. noia debẽt esse consonantia rebus: vt. ff. de dona. §. ẽ z aliud. Et nota recõciliari mutuum tribꝰ mõis. vt no. ff. si cer. pe. l. ij. §. iij.

ꝓdctõ i dcti spãl' ¶ Cõdictio. s. certi spãlis q̃ õ mutuo datur q̃ appellatur a quibusdam si cer. pe. vt. ff. de tribu. l. j. sed dic q condictio certi ex mutuo ꝓdcõ ẽ specialis dicat. Est et alia generalis que datur ex omni cã et ex omni contractu ex q̃ certũ petitur vt. ff. eo. l. certi ꝓdictio. in ꝓin.

sistit que põdere' numero mensura ve cõstant: velut vino: oleo: frumto: pecunia numerata: ere: argẽto: auro: q̃s res aut nũerãdo[b] aut metiẽdo' aut appendẽdo' in hoc damus: vt accipientiz fiant. Et q̃ñq; nobis nõ eedẽ res sed alie eiusdem nature z qualitatis' reddunt. vndẽ[e] etiã mutuũ appellatũ sit qz ita a me tibi dat vt ex meo tuũ fiat[h]: z ex eo ꝓtractu nascitur actio que vocat

Sed nunqd ad interesse datur certi actio? Quidã dicũt q nõ: vt. ff. si quis i ius vo. non ci. e. l. fina. nos dicimus q sic: et q. d. l. dicitur incer. ꝓdictio dic. i. certi ꝓdi. que dat ad interesse quod est incertum. z est rõ. qz licz ꝓtma facie sit incertũ: certificatur tñ p iudicem: vt. §. de acti. §. curare sec9 si ad factũ qz in snĩa non certificat quãtitas: vt. ff. de ver. obli. vbi aũt. §. q̃ id qõ et. ff. de re iudi. si quis ab alio. §. fina.

cõdictio'. ¶ Si solu itur non debitum per errorẽ re cõtrahitur obligatio: sicut ex mutuo pupillus tamen sine tutoris auctozitate non obligat. h. d. Aretin9. ¶ Js quoq; q̃ non debitũ accepit ab eo qui p errorez[k] soluit re obligatur. daturq; agenti ꝓtra euz ꝓpter repetitionẽ cõdicticia[l] actio. ℞ñaz perinde ei[m] ab eo [n] põt condici: si apparet[o] eũ dare oportere ac si mutuũ

k ¶ Per errorẽ. aliud si ex certa scientia vt. ff. de cõdi. indeb. l. indebitum. et. ff. de re. iur. ¶ p errorẽ z. C. õiur. et fac. igno. cum quis.

l ¶ Cõdicticia actio i ꝓdictio indebiti q̃ dat ꝓpter indebita soluta si facta sint accipiẽtis. vt. ff. e. l. indebiti. §. j. al's nulla condictio dãtur nisi dominiũ sit trãslatũ. vt. ff. vsufru. quẽadmodũ ca. l. fi. et. j. de ac. §. sic itaq; et trãsit in. §. appellamus. Jtẽ ad augmenta naturalia. vt. ff. e. l. indebiti. non ad ciuilia. vt. C. eo. tẽ. l. j. et inq̃tum locupletioz est accipiens si bona fide percepit: vt. ff. e. si nõ soztez. §. libertus alias si sciens acceperit in totum: vt. ff. e. l. in sũma. §. si seruũ et q̃ñq; furti: vt. ff. de condi. fur. l. q̃m. quod dic vt ibi.

m ¶ Ei. cui solutum ẽ.

n ¶ Ab eo. s. qui soluit.

o ¶ Si apparet. si. i. quia sed videtur hic dici q ꝓmo appareat indebitum: et sic ꝓbet anteq; actio ꝓponat. et ita ante li. cõtes. qõ est falsum nisi in casu: vt. C. de testi. in autẽ. sed et si quis. Sz rñ. hoc ꝛbuz põt quod hic ẽ intelligitur cũ effectu. s. vt pdẽnet reus.

a ¶Accepisset. vnde tenetur nisi in casibus: qui nõ vt si soluitur ex cã q̃ inficiatiõe crescit. vt. C debituz eo. ea q̃. Itẽ ex cã pletatis. vt ff. e. cũ is. ℌ. si accepit mulier. Itẽ trãsac. vt. ff. e. in fũma. Itẽ rei iu in certũ dicate. vt. C. e. l. j. itẽ scie. vt. ff. e. l. j. ⁊ hic dr. casibus itẽ iure. vt. j. ℌ restitue acti. ℌ. si postu re nõ te lãte. et als vt net no. j. de obli. ex q̃si cõtrac. ℌ. j. q̃ et oĩa no tabis in. l. ele ganter. ℌ. fi. ff. de cõdi. inde. b ¶Unde pu pill⁹. sed si pu pillo soluerís indebitũ p er rorẽ credẽs te teneri non po teris ℌ pupil lũ agere cõdi ctione indebi ti ex mutuo: ſz ista obligatio non videtur ex condictione descendere: quia soluit pu pillo per errorem.

accepiſſz⁹ Eñ⁹ pupil lus si ei sine tutoris auctoritate indebi tum per errorẽ datũ est: nõ tenebit indebiti cõdictione ma gis q̃ mutui ⁹ datio ne⁹. Sz hec species obligationis nõ vi detur ex ꝓtractu⁹ cõ sistere: cũ is qui solu ẽdi animo dat: ma gis voluit negociuz distrahere q̃ contra here. ¶Qui recipit

c ¶Mutui. quia neutra nisi sit factus locu pletior.

d ¶Datione. sed q̃liter tenet ex mutuo? Di stingue aut est infans minor. vij. an. et tunc pupill⁹ ex mutuo tenetur nullo mõ tenet: vt. ff. e. l. qõ pupill⁹. ⁊. ff. ℌ ac. et ob. l. p upillus. aut maior infante: ⁊ tũc si tutori ꝓmittat nullo iure debetur. vt. ff. de auc. tu. pupillus. si alij ꝓmittat ⁊ sine tutore naturaliter tñ tenet vt. ff. de noua. l. j. si cuz tutore: et ciuiliter ⁊ naturaliter obligat sed restituit. vt. ff. de auct. tu. l. ĩpuberes. ⁊. C. si tu. vel cu. inter. p to. ⁊ ĩ adulto hñte curato rem idẽ qõ in pupillo. vt. C. de in inte. resti. mi. l. si curatorẽ. aliter si curatorẽ nõ hz ciui liter ⁊ naturaliter tenet: sed restituit. et hec omnia sunt vera nisi factus sit locupletior. vel q̃ sit salua pecunia: vt in aliam rem ver sa: vt. ff. de sol. l. in pupillo. tunc enim tene tur et ciuiliter et naturaliter et cum effectu vt. ff. e. l. naturaliter. ℌ. fi. ⁊ l. se. ⁊. ff. cõmo. l. iij. his ergo eisdem modis de indebito tene tur: vt hic dr. Et nota silitudinem inter mu tuum et indebitũ qõ valet ad multa: vt. ff. e eo. in debito. ℌ. j. ⁊ j. vbi recõciliatur indebi tũ eisdẽ modis quib⁹ mutuũ.

e ¶Ex contractu. nec est: immo ex quasi cõ tractu: vt. j. de ob. ex quasi contractu. ℌ. itẽ is. Aliquid tamen tacite geritur ꝓpter qõ est positus h casus inf obli gatões rez ex ℨctu: vt. ff. e. si in area. j. rñ. ⁊ ff. cõmo. si is q̃. ℌ. vlti.

cõmodatuz obliga tur re et differt a mu tuo: qz i cõmodato non transfertur do minium nec tenet de cãu fortuito: nisi cul pa eius precedat ca sum et hoc si gratis cõcedit: alias si cuz mercede eẽt locatio vsus. h. d. Bretin⁹.

f ¶Itẽ is cui. q. d. nõ solũ in duob⁹ supioꝛi bus casib⁹. s. q̃n aliq̃s accí pit mutuum: vel quãdo ac cipit indebitũ obligatur re: ſz etiã in hoc casu. si ℣o co modauero tí bi rem aliquã re obligarſ vt possim contra te agere comodati actione. Como sed differentia est inter illum qui mutuum datio et accipit et illum cui comodata est res: qz si mutuũ comodauero tibi equũ meũ: ego nõ do tibi dñt du eũ vt tuus fiat: et ideo teneris michi de ea pliciter dẽ re restituenda. secus in mutuo: qz si mu tuaui tibi non teneris michi reddere eandẽ rem sed aliam rẽ eiusdẽ nature ⁊ eq̃ bonam.

¶Alia est dꝛia. qz q̃ mutuũ accepit si casu fo Casus rtuito amiserit qõ accepit mutuo: veluti icẽ fortuiti dio: ruina: naufragio: aut icursu latronũ: ni chilomin⁹ possũ agere ℌ eũ ex mutuo: ſz co modatari⁹ diligẽter dz custodire rẽ sibi co modatã. nec sufficit si adhibeat talẽ diligen tiã in custodiẽdo qualẽ in suis reb⁹ solet ad hibere: si alius hõ diligẽti⁹ potuerit custo dire. Si vero ꝓpter maiores casus comoꝺ datari⁹ rem sibi comodatã amiserit nõ tene tur: si tamen ꝓpter culpam suam casus iste nõ euenit alioquin si tibi accomodaue ro ciphum meum vt haberes in domo tua et tu forsitan tecum in peregrinatione attu leris et incursu latronum amiseris vel nau fragio teneris michi de eo restituendo vel ad eius estimationem.

a ¶ Mãq. prima differentia inter mutuum et comodatum.
b ¶ Eius fiat. quod est in mutuo.
c ¶ Ea re. quod non est in mutuo.
d ¶ Tenetur. etiã non deteriorez alias videtur reddita. vñ tenetur ad interesse. vt. ff como. l. iij. §. si reddita
e ¶ Et is quidem secunda differentia.
f ¶ Mutuum accepit. ℞ nota mutuũ naturale tm̃. scz qñ fit numeratio sine stipulatione de soluendo ¶ ciuile tm̃ qñ stipulatio interuenit ff. si cer. pe. l. ij Item deficit mutuũ rõe rei vt in fure: vt ff. e. l. ij. §. mutui. ℣. §. appellata. et rõne p fone. vt. ff. si cer. pe. l. si furiosi. et rõne dissensus. vt ff. si cer. peta. l. cũ quis. vsucapione ad istar annone alie ne pecũie date in dotez. vt ff. de iure do. l. proculus.
mutuũ naturale et ciuile
g ¶ Naufragio. hic nota fortuitos casus magis q̃ in alia lege. sic enumerantur aliqui casus. C. ō pig. acti. qui fortuitis.
b ¶ Exactam. alias exactissimam. et sic ponitur positiuus pro suplatiuo. et distingue: q̃ interdũ solus dolus venit in comodato: vt si comodo vroꝛi mee vt cõpta veniat ad

ti actiõe. Sed is ab eo qui mutuũ accepit longe distat. Mã q̃ non ita res dat vt eius fiat et ob id de ea re ipsa restituẽda teneat. ¶ Et is qui dẽ qui mutuũ accepit: si quolibz fortuito casu amiserit qõ accepit: veluti incẽdio: ruina: naufragio: aut latronum hostium ve incursu: nihilomin obligatus remanz. ¶ At is qui vtendũ accepit: sane quidẽ exactaz diligentiã custodiẽde rei pstare iubet: nec sufficit ei tantã diligentiam adhibuisse: quantã suis rebus adhibere solitus est: si mõ alius deligentioꝛ poterat eã rẽ custodire. Sz propter maioꝛẽ vim maioꝛesve casus nõ

tenet: si mõ non ipsius culpa is casus i teruenit. Alioquin si id quod tibi cõmodatum est domi: peregre tecuz ferre malueris: ꝛ vel incursu hostium predonum vel naufragio amiseris: dubiũ non est qui de restituẽda ea tenearis. ¶ Cõmodata aũt res tunc pprie intelligit: si nulla mercede accepta vel pstituta res tibi vtẽda data est. alioquin mercede interueniẽte locatus tibi vsus rei videt. gratuitũ enim debet esse cõmodatũ. ¶ Depositarius obligat re ꝛ tenetur de dolo h. d. Are. ¶ Pꝛetea et is apud quẽ res aliqua ponit re obligatur tenet ꝛ actione depositi: qꝛ

sus vt si culpa precedit casũ vt hic sequit. et. ff. eo. in rebus. §. alioqn
i ¶ Et. s. como datario.
k ¶ Casus. scz alios.
l ¶ Mercede. sic. ff. locati. §. j. sic. ff. mã. §. fi.
m ¶ Comodatum. comoda Comodatũ eni est si de datarri di tibi rẽ meã teneꝛ vt vtaris nec ad exactiñ. accepi met cedez. si vero tissimã merces interueniat erit locatio et cõductio: gratuitũ eni debet esse comodatum: ió teneris ad exactissimam diligentiam: sic. ff. loca. §. j. sic. ff. mã. §. fi.
n ¶ Deponitur. id est custodienda datur. vt

ris ex solo dolo si dolũ cõmiseris: sed si negligenter custodieris non teneris et ideo si rem tibi depositam per negligentiam tuã amiseris furto: debet sibi imputari qui custodiẽdam rem suam amico suo tradidit negligenti.

ff. depositi. l. j.

a ¶ Dolo. nota in deposito solum doluz veni re: vt hic et. ff. depositi. l. j. §. illud. Item la ta culpa que pro dolo accipitur: vt. ff. eo. qõ nerua. Quandoqz leuissima: vt si hoc fuerit pactũ: vt. ff. e. l. j. §. sepe. Itẽ si fuit in culpa quia portauit rem depositã per locũ pericu losum. vt. ff. eo. l. in rebus. §. j. et. l. si vt certo. §. interdum. Itẽ mora facta in restitutione: vt ff. depositi. si i alia. §. fi. ꝛ hic similiter tenetur de casu.

b ¶ Culpe. scz leuis.

c ¶ Imputare sic. j. pro socio. §. fi. et. ff. de mino. l. cũ mãdato. §. fi.

d ¶ Debet. hic nota aliud eẽ dolũ. vt qñ est machiatio studiosa. vt. ff. de dolo. l. j. §. ij.

Dolus

lata culpa

Aliud latam culpam vt nõ itelligere qõ oẽs intelligũt vt. ff. de ver. si. l. late. Aliud leuem: vt desidie et negligentie: vt hic. Aliud leuissimam vt si quocunqz modo potuit preuidere et non preuidit: vñ furtũ fieri non põt sine leuissima culpa: vt ff. pro socio. l. cũ in duobus. vel incendiũ nasci: licet non noceat inculpabilibus. vt. ff. ỏ offi. prefecti vigi. l. iij. §. j. et. ff. de pericu. et comodo rei vendi. l. si vendita. et. §. pri. §. ꝛ C. de pig. ac. l. que fortuitis.

Leuis culpa

leuissima culpa

e ¶ Creditor. creditorem accipe ex omni cã vt in auten. de fideiussori. §. fi. et. ff. de verbo. significa. l. si cui.

ipse ꝛ de ea re quam accepit restituẽda tenetur. Sed is ex eo solo tenetur si quid dolo ᵃcõmiserit. culpe ᵇaũt nomine idest desidie ac negligentie non tenetur. Jta qz securus est q parũ diligẽter custoditaz rem furto amisit: qz qui negligẽti amico rem custodiẽdã tradit non ei sed sue facilitati imputare ᶜdebet'. ¶ Creditor ex pignore recepto obligatur ꝛ tenet solũ de leui culpa. are. ¶ Creditor ᵈquoqz qui pignus accepit re obligatur: qz ꝛ ipse de ea re quã accepit restituẽda tenet actione pignoratitia. Sed qz pignus

f ¶ Accepit. Nota caute põit accepit aliter non dicitur re obligari: sed pignus creditori etiam nuda conuentione tenetur. vt. ff. de pigno. act. l. j. et hypothecaria sibi nascitur ad pignus illud persequẽdum. vt. §. de acti. §. itẽ seruiana.

vtriusqz causa dat: ꝛ debitoris quo magis pecunia ei credere ᵉt: ꝛ creditoris quo magis ei in tuto sit creditũ: placuit sufficere q ad eam rem custodiẽdã exactã ᵇ diligentiaz adhibere ret: quã ⁱ si prestiterit et aliquo fortuito ᵏcasu rẽ amiserit securum ˡ esse nec impediri creditum petere.

De verborũ obligationibus.

¶ Per stipulationem cõtrahitur verbis obligatio ex q̃ oritur certi cõdictio si est certum in stipulatione deductũ alias actio ex stipulatu. h. d. Aretinus.

g ¶ Pignoratitia. quenascitur demuz soluta pecũia vel alias satisfacto. vt. ff. de pig. act. si rem. §. omnis. sic i actione tutele que demuz finita tutela nascitur: vt. ff. de tu. et ra. distr. si tutor. §. fi. et l. seq. licet quidam etiam dicunt prius eã nasci: sed non itẽtari. vt no. i di. §. omnis.

Actio hipotheca ria ꝛ actio tutele qñ nascũt

b ¶ Exactam. proprie ponitur non p superlatiuo: vt ẽ. e. §. at is. nõ enim tenet de leuissima vt. ff de pig. ac. l. si conuenerit. §. vẽit. ꝛ. l. seqn.

i ¶ Quam. s. exactam diligentiam.

k ¶ Fortuito casu. scz quis ꝓbabit hũc casũ? Rñ. creditor ꝓbat se amisisse: vt. C. de pig. act. l. si creditor. Item debitor ꝓbabit dolũ vel culpã creditorẽ cõmisisse: vt. ff. de prob. quotiẽs. §. q dolo: et. l. qui exce. licz Bulgarus aliter distinxerit: vt no. d. l. si creditor.

l ¶ Securum esse. repete placuit.

¶ De verborum obligationibus. ¶ Jsta continuatur ad precedentia vt patet in ex tu. ẽ. de obli. in fi. Aretinus.

Diuisio ¶ Verbis. ¶ Totus iste titulus diuidit in quattuor partes. Primo ponit qualiter obligatio verbis cõtrahitur. et que actio ex ea resultet. Secundo quibus verbis olim et hodie ꝯcipitur. Tertio quot modis stipulatio fieri potest. Quarto illud per exempla declarat. Secunda ibi. In hac re. Tertia ibi. omnis stipulatio. qrta ibi. Pure veluti.

a ¶ Verbis. ex interrogatione. scilicet precedente et responsione sequente vt hic et. C. de vsur. l.j. alꝫ non valeret.

b ¶ Dari. s. certum quod appareat quid q̃le vel quantũ sit in obligatione: vt. ff. e. stipulatio nũ. et. l. se. Accur.

c ¶ Fierive. vl etiã non fieri. vt. ff. eo. vbi autem. ℌ. id quod. et. j. eo. ℌ. fi.

d ¶ Stipulamur. est autem stipulatio verborum conceptio qua aliquid dare vel facere promittimus. tc̃. vt. ff. eo. l. v. ℌ. stipulatio.

Stipulatio

e ¶ Ex qua. s. obligatione verborum.

f ¶ Condictio. scilicet certi generalis ꝺ qua dic vt. s̃. tit. j. diximus circa prin. Item et tritica locum habet vbi petitur certum vel incertum nisi petatur pecunia numerata: vt. ff. de tritica. l. j.

actõ tritica

g ¶ Ex stipulatu. si autem icertum quid michi debeatur: non stipulatione sed ex alio contractu agitur condictione incerti. nam dico q̃ est proprium nomen actionis. vt. ff. de cõdi. inde. l. sed et si me. ℌ. j. vbi de ꝺ no.

h ¶ Si incerta. nisi in casu. vt. C. de rei vxo. ac. in prin. Sed quid si promitto aliquid in genere? Rñ. non valet quod agitur. nam ꝺ̃ do muscam liberarer. oportet enim q̃ aliq̃ certitudo sit ibi. vt homo vel equus: qui certis finibus contineatur: alias non valet: vt ff. e. l. ita stipulatus in prin. et. ff. ꝺ̃ iure dotium post. ℌ. generea socero.

Verbis obligatio cõtrahitur ex interrogatione et responsione: cũ quid dari fierive nobis stipulamur. Ex q̃ due pficiscunt actiones: tam condictio certi si certa sit stipulatõ: q̃ ex stipulatu si incerta sit: q̃ hoc nomine inde vtitur q̃ stipulũ apud veteres firmũ appellabatur: forte a stipite descendens.

Olim requirebatur quedaz solennitas in stipulatione que hodie est sublata: nec refert ex qua lingua fiat interrogatio et responsio: dummodo se intelligant. h. d. Aretinus

¶ In hac re olim talia verba tradita fuerunt: spondes? spõdeo: promittis? promitto: fidei pmitt? fidei pmitto: fideiubes? fideiubeo: dabis? dabo: facies? faciã. Utq̃ aũt latina aut greca vel q̃libet alia lingua stipulatio cõcipiat: nihil interest scilicz si vter q̃ stipulantium intellectum huius lin

i ¶ Que scilicz stipulatio.

k ¶ Stipulum alludit vocabulo. sic. s̃. de testa. in prin. et. ff. ꝺ̃ acquir. possess. l. j. i ꝑn. nam nomina consonãtia debent esse rebus. vt. s̃. de do. ℌ. est aliud.

l ¶ Firmum: nam et baculum vel stipitem palee dabat vnus alteri pro inuesti Forma tura. vt hodie inuestifit in marchia ture. sed in lombardia bibunt. alibi per mantellum inuestiunt sic. ff. de pac. l. j. ℌ. j.

m ¶ In hac re. s stipulatione cõtrahenda.

n ¶ Faciam. que omnia dici debebant in stipulatione vel aliqua de his sic. s̃. de singulreb. per fideicom. relic. ℌ. fina. Sed hodie vel vnum ex his vel etiam aliud: dummodo aptum sufficit: vt. j. eodem. ℌ. sed hec. qui continuari debet cum isto. ℌ. vel olim per idem fiebat responsum: hodie etiam per aliud.

o ¶ Lingua. vt assyria: latina: greca: vl alia: vt. ff. eo. l. j. ℌ. fina.

p ¶ Stipulantiũ. proprie et improprie dicit: sic in auten. de equali. do. ℌ. j. col. vij. et sic improprie etiam promittẽs dr̃ stipulari. vt ff. de cõdi. inde. l. si nõ sortẽ. ℌ. si decem.

a ¶ Sed hec que diximus. ſ. eodem. §. i hac.
b ¶ Conſtitutio. vt. C. de contraben. et commit. ſtipulatione l. omnes.
c ¶ Senſum. ſcilicz verbis expreſſuz ab vtro q̄ et incontinenti: vt. ff. eo. l. j. in princi. et. §. qui preſens: ꝛ §. ſi quis inter

gue habeat. nec neceſſe eſt eadē lingua vtrunq̄ vti: ſed ſufficit cōgruenter ad iterrogata reſpōdere. quinetiā duo greci latina lingua obligationem contrahere pſit. Sed hec[a] ſolennia verba olim quidez i vſu fuerūt: poſtea autē leonina conſtitutio[b] lata eſt que (ſolēnitate verborum ſublata) ſenſum [c]et cōſonantem intellectum ab vtra q̄ parte ſolum deſiderat: licet quibuſcumq̄ [d]verbis expſ ſum eſt.

¶ Stipulatio vbi eſt pura ſtatiz poteſt peti. Si vero eſt in diem non poteſt peti niſi pretereat tota illa dies. hoc dicit. Aretinus.

¶ Omnis ſtipulatio aut pure aut i diem aut ſub cōdictione fit. ¶ Pure veluti quinq̄ aureos dare ſpondes: idq̄ confeſtim[e] peti poteſt. In diem[f] cum adiecto die quo pecunia ſoluatur ſtipulatio fit: veluti decē aureos p̄mis[g] kalēdis martij dare ſpōdes? Jd aūt quod in diez[h] ſtipulamur: ſtatim q̄dem debet: ſed peti priuſq̄[i] dies venerit nō poteſt[k]. at nec eo[l] quidem ipſo die in quem ſtipulatio

d ¶ Quibuſcūq̄. habilib⁹ tamen ad hoc. quid enīz ſi dicam a. ꝛ velim reſpōdere p̄o mittſ tu dicas b. et velis reſpōdere promitto: non valet: vt. ff. de conſtituta pe. q̄ autem. §. fina. et l. ſequen. et. ff. de mu. et ho. vt gradatī. §. et ſi lege.

Habilib⁹ fit ſtipulatio.

e ¶ Confeſtim. ideſt ſtatim: vt. ff. eodem. l. eū qui ita. §. fina. et hoc niſi ratione loci fit in diem: vt. ſ. eo. §. loca. vl' ratione rei que adhuc non eſt in rerum natura: vt infra de except. §. antepe. et. ff. eo. interdum. in prin. et. ff. de condi. et dem on. l. j. §. fina. Sed ad quid fit ſtipulatio: cum nō incontinenti ſoluitur. Re ſpon. non eſt ſic prauе intelligendum verbū confeſtim vt veniat ſtatim cum ſacco paratus: vt. ff. de ſolu. quod diximus ſed aliquod ſpacium puta. x. dierum danduz eſt: vt. ſ. de inutili. ſti. §. penul. et fina. et. ff. de conſti. pecuniſſoz. ſic etiam fere vbiq̄ cōſuetudo interpretatur. vt infra. c. dies fiāt precepta a poteſtatibus que eſt bona legum interpres vt. ff. de le. ꝛ ſe. conſ. l. ſi de interpretatiōe.

An obligatio poſſit fieri ſtatim ſponſio non eſt ſic prauе intelligendum verbū confeſtim vt veniat ſtatim cum ſacco paratus: vt. ff. de ſolu. quod diximus ſed aliquod ſpacium puta. x. dierum danduz eſt: vt. ſ. de

f ¶ In diē. ſcilicz fit ſtipulatio. Sed nunquid ſtipulatio ē actus ciuilis? Reſpō. ſic: vt infra de act. §. de conſtituta. g̈ non debet recipe- an ſtipure diem nec ē- latō poſ tiam condicti ſit fieri onem: vt. ff. ō ſub con re. iu. act⁹. Sz dictiōe. dic q̄ hic act⁹ ibi non cōputatur. ſic i nouatione: vt dicitur. ff. de noua. l. nouatio. et illa regula actus habet locum in ſuis numeratis caſibus.

g ¶ Primis ſuperflue hoc dicitur. ff. eo. eū qui in princi.

h ¶ In diē. ali- in diē et ud ſi ad diē nā ad diez ūtcvſq̄ ad di- teneri em tenetur et differū non poſt. vt. ff. de act. ꝛ obliga. l. obligationū fere. §. j. Et dic q̄dem eſt dicere ex die qō indiem: vt. d. l. in p̄n. ꝛ hic.

i ¶ Prius. nam ceſſit: ſed non venit dies qō dic vt. ff. de verbo. ſigni. cedere.

k ¶ Non poteſt. ſic. ff. ſi cer. pe. certi cōdictio in princi. ꝛ ſi petit repellit per exceptionem vt. ff. de excepti. §. preterea.

l ¶ Nec eo quidem ipſo: niſi ab initio ſic dicat. hodie dare ſpondes. quo caſu pura eſt. vt. ff. eodē liber homo. §. decem ſed ſi eſt pura ergo peti non poteſt ante decem dies. ita

confeſtim dies.

enim determinatur verbum confestim. ſ. e. §. omnes: ꝛ in dicta. l. ff. eo. liber homo dicitur. q̄ eadez die: ergo male: sed ibi expressa est dies.

a ¶ Facta est. scilicet vt soluatur.

b ¶ Tribui debet. Hic nota questionez de facto. Judex statuit terminum peremptozium partibus ad audiendā sententiaz: puta diem octauis: vna partium non veniente eadem die quero quādo debeat ea sententia ferri: an die statuta vel sequenti. Et videtur q̄ non die statuta: quia vt in cōtractibus tota illa dies videtur sua: vt hic. Et p hoc est. ff. de feriis. l. more romanozum. per quam legem etiaz si media nocte venisset satis sufficeret. vnde patet q̄ ea die ferri non debuit. Item alia ratione. quia post peremptozium debet eam partem absentez citare iudex: vt. ff. de iu. di. l. post edictum. et inter vnam citationem et aliam debet esse spacium decem dierum olim: vt. ff. de iudi. l. per interualla. hodie. xxx. dierum: vt in aut. de liti. §. omnem. collati. viij. et secundum consuetudinem bonoñ. vnius diei. Vnde patet q̄ in die peremptorij non debet ferri. Sed in illa lege post edictum exponitur debet ideſt potest. Item videtur econtra q̄ in die peremptozij debeat iudicari: vt. C. quando appel. non est necesse. l. cum non eo die. Item si sit ita prope sero vt certum sit eam partem amplius non posse venire: debet iudicare infra diem peremptozij: vt. ff. de verbo. obli. l. cum stipulatus sum mihi vel proculo. et. le. liber homo in fi. et hec est verior opinio. Sed tamen post vesperas statim vel in ipsis vesperis debet ferri. vt in auten. de iudi. §. sedebunt. colla. vj. sed nec in nocte debet ferri sententia: et ita paulo post excessum vesperarum debet iudicare. et ita quidam electi ad quoddam consilium de facto iudicauerunt.

Stipulatio annua quoad quis viuet pura ꝛ perpetua est: sed post mortē stipulatoris obstat exceptio heredi. h. d. Aretinus.

¶ At si stipuleris .x. aureos annuos quoad viuam dare spondes? ꝛ pure facta obligatio intelligitur. Annua si debes tunc respicies caput anni. Anno si debes in fine teneberis anni. vt dices. §. de inuti. sti. §. qui hoc anno. ꝛ. ff. e. l. qui hoc anno. Sed nunquid est vna stipulatio vel plures? Respon. vna est: vt. ff. e. si stichum. §. j. licet legata sic relicta sint plura: vt. ff. de do. causa mortis. l. senatus. §. fi. Sed q̄ est ratio? Rñ. quia semel in stipulatione inspicitur cōdictio stipulantis: vt si sit filius acquirat patri. et vna est actio: vt. ff. eo. si filius sed in legatis pluries p̄sideratur. scilicz singulis annis cuz singulis annis cedat dies legatiz plures sint actiones: vt. ff. d. annale. l. cum in annos: et quando di. le. ce. l. cum in annos. Sed M. dicebat hanc esse differentiaz: q̄ in stipulatione est vna verborum conceptio: sed quantum ad rei veritatem plures sunt: sicut legata. et facit p̄ eo. ff. e. pluribus. §. j. sed ibi certe per alia verba fuit facta scilicet p̄ hec annua bima trima die. vel dic q̄ ibi quorundam sentētia recitatur nec obstat q̄ vna est conceptio nā et in legato vna est conceptio.

c ¶ Datum non esse. ideſt nōn est hoc verum incommutabiliter.

d ¶ Priusquam. vt. ff. eo. quicquid. §. fina. et de pig. ac. si necessarias. §. si annua.

e ¶ Annuos. aliud si dixerit singulis annis. p̄mitto aliud si dixerit ꝛ. aureos hoc anno. naz os annis primo casu in obz sinitio cuiuscū gul' anni q̄ anni. secundo in fine commissi stipulatio. quia sic est in legato sicut in relicto: vt. C. quando dies lega. ce. le. j. et. ff. quando dies lega. ce. le. nec semel. vnde ver. Annua si debes tunc respicies caput anni. Anno si debes in fine teneberis anni. vt dices. §. de inuti. sti. §. qui hoc anno. ꝛ. ff. e. l. qui hoc anno. Sed nunquid est vna stipulatio vel plures? Respon. vna est: vt. ff. e. si stichum. §. j. licet legata sic relicta sint plura: vt. ff. de do. causa mortis. l. senatus. §. fi. Sed q̄ est ratio? Rñ. quia semel in stipulatione inspicitur cōdictio stipulantis: vt si sit filius acquirat patri. et vna est actio: vt. ff. eo. si filius sed in legatis pluries p̄sideratur. scilicz singulis annis cuz singulis annis cedat dies legatiz plures sint actiones: vt. ff. d. annale. l. cum in annos: et quando di. le. ce. l. cum in annos. Sed M. dicebat hanc esse differentiaz: q̄ in stipulatione est vna verborum conceptio: sed quantum ad rei veritatem plures sunt: sicut legata. et facit p̄ eo. ff. e. pluribus. §. j. sed ibi certe per alia verba fuit facta scilicet p̄ hec annua bima trima die. vel dic q̄ ibi quorundam sentētia recitatur nec obstat q̄ vna est conceptio nā et in legato vna est conceptio.

f ¶ Quoad viuam ideſt donec viuam.

g ¶ Pure facta scilicet ratione primi anni: sed ratione sequentium est in die quo ad qd quia ante annum non debetur. et condictionalis quo ad aliud. nam alias non deberet nisi viuam ar. ff. eo. le. hoc iure: ꝛ. l. in illa. vel dic q̄ est pure abnegatiua ideſt non cōdicti-

onalis.

a ¶ Perpetuatur. idest donec viuat. ff. p socio. l. j. ꝓm quosdam. immo dic per omnia secula etiam post mortem. nam tempore non tollitur obligatio ipo scilicet iure vt sequit: vt. ff. de ac. et oblig. l. obligationum. ℈. placet. ℣. ff. de seruitutes. seruitutes. sed p exceptionem vt sequitur. de he. pe. ℣. vt. ff. de ac. ℣ oblig. l. obligatõnũ. ℈. placet. ℣. ff. de seruitutes. l. ſuitutes.

Obligatio non tollit tẽpore.

b ¶ In aliquẽ casum. i. in aliquaz fortunã inopinatã: vt possit se habere ad esse ℣ nõ esse: quod i futuris tãtuz est vt. j. e. ℈. cõditiones.

c ¶ Differt obligatio. nã ante euẽtum cõditionis obligatõ cessat. vt ff. si cer. pe. le. non omnis. et sic ea pendẽte nõ est debitor sic nec heres sub condictione instituꝰ. vt ff. fa. her. si maritus. ar. contra. C. de consti. pe. l. ij. in eo qõ dicit ꝓdictionale debitũ posse constitui. qõ non posset nisi esset debitũ. vt. ff. de cõsti. pe. le. j. sed dic ꝙ sufficit debitum spe. Item nec illud interim debetur. vt. ff. de cõsti. pe. id qõ Item argu. contra. ff. ex qui. ca. in pos. e. l. in possessione. ℣. ff. de verbo. signifi. l. si creditores: sed ratione spei creditores dicunt. vt. j. e. ℈. ex condictionali.

¶ Ligitur et perpetuatur: qz ad tẽpus nõ põt deberi: sed heres petendo pacti exceptione submouebit.

¶ Stipulatio collata in aliquẽ futuꝝ euẽtũ incertũ: est cõdictionalis. h. dicit Aretinus.

¶ Sub condictione stipulatio fit cuz in aliquem casum differtur obligatio: vt si aliquid factum fuerit vel non fuerit cõmittat stipulatio veluti si iticius cõsul fuerit factꝰ quiꝯ aureos dare spondes?

¶ Condictio negatiua eius quod quotidie põt impleri et esse in fieri impletur per mortem. hoc d. Aretinus.

d ¶ Si non ascẽdero. supza posuit in affirmatiua cõdictione. nũc in negatiua tantum.

e ¶ Spondes. scz. v. aureos vel aliqd aliud.

f ¶ Mozietur. ſimiles sũt iſte due ſtipulationes in hoc quia mortuo ſtipulante in vtroq; casu ꝓmittitur vt heredes agãt. nam potest obligatio ab herede sic incipere. vt. C vt act. ab he. ℣ cõtra here. l. j. dissimiles i h. qz ꝑma ꝓdictionalis scda in diẽ: quẽ diem certuz est euenire. vt. ff. ℈ cõdi. inde. naz si. licet nesciam quando. vt. ff. de cõdi. et demon. l. j. ℣ i auten. de nup. ℈. deinceps. collatio. iiij.

¶ Si quis ita stipulatur: si in capitoliũ nõ ascendero: dare spõdes? pinde erit ac si stipulatus esset cũ moriek' sibi dari.

¶ Stipulatio condictionalis trãsmittitur ad heredes. h. d. Aretinus.

¶ Ex condictionali stipulatiõe tãtum spes est debituz iri: eãq; ipsam spẽ in heredẽ transmittim?: si priusq; condictio extet mors nobis cõtigerit.

g ¶ Locus solutioni adiectꝰ afficit stipulationẽ in illam diẽ in qua veri similiter possit ad locũ peruenir: ℣ impossibilitas viciat stipulationem. hoc dicit Aretinus.

¶ Spes. non autẽ cessit vel venit dies: ſz in pura statiz cedit et venit. ff. de verbo. ſignificatio. cedere. ſz in illa que est in diez statiz cedit dies legati: sed nõ venit. ℈. eo. ℈. in diem.

b ¶ Trãsmittimus. sic. C. de his que ante aper. ta. l. j.

f ¶ Contigerit. sed quare legatarius condictionalis legati spem ad heredem non trãsmittit. vt. C. de ca. tol. ℈. sinautem? Respon. in stipulatiõe interuenit faciũ stipulantꝭ volentis sibi ꝑspicere: ℣ sic heredi: vt. ff. de pb. l. si pactum. quod factum nõ est in legatario cuiꝰ factũ nõ interuenit. ℣ eodem mõ respondeo in hereditate condictionali.

q̃stio de legatario cõditionali

¶ Loca etiam inseri. non solum condictio vel dies.

b ¶ Tempus. quod bonus iudex arbitratur qđ dic. vt. ff. eo. ꝓtinuus. §. cum ita.

c ¶ Impossibilis repromissio. rõe eni impossibilitatis stipulatio viciatur. vt. ff. de inuti. stipu. §. si impos. nisi vterq; haberet ibi ꝓcuratorẽ: et egisset quilibet cum suo vt eadem die fierz solutio vt. ff. e. l. fina. §. si iter eos.

d ¶ Consul fuit. sic. ff. si cer. pe. itaq; z. l. cũ ad presens tẽpus.

e ¶ Naturã. ergo nec futura mozãtur obligationẽ nã etiam illa p rerũ naturaz certa sũt. vt. ff. de iudi. sed et si restituat. §. fina. ꝯtra. Sed dic q; aliud ẽ certum p rerũ naturã. idest per naturalẽ cursũ nature per quaz sola ptẽrita et psentia sũt certa. z ita hic accipitur. z etiã illa futura certa sunt q; nõ bñt se ad vtrũlibet: vt si mozíar. nã et hec nõ mozant obligationẽ. vt. ff. de cõdi. inde. nam z si. l. penulti. z se. z. ff. de noua. si pupilli. §. q; sub ꝑdictione. z aliud est in natura rerũ. i. in sciẽtia dei in qua oĩa que sunt vel fuerũt vel futura sũt teste Boetio. Tanq; psentia sũt. Itẽ z alias sũt mille ãni ante oculos ei⁹ tanq; hesterna dies q; ꝓterijt. z dicit ꝓma natura naturata: sed scõa natura naturans quod idem est quod ipe deus.

Boeti⁹.

¶ Loca etiã inseri stipulationi solent: veluti carthagie dare spondes? que stipulatio licz pure fieri videatur: tñ re ipa habz tẽpus iniectũ quo ꝓmissor vtatur ad pecuniaz carthagine dãdaz. Et ideo si quis rome ita stipulet hodie carthagine dare spondes: inutilis erit stipulatio: cũ impossibilis sit repromissio.

¶ Condictio de ꝓterito vel de presenti non suspẽdit obligationẽ. h. d. Are.

¶ Cõdictiões que ad presens vel preteritum tempus deferunt: aut statim ifirmant obligationẽ: aut omino nõ differunt: veluti si ticius cõsul fuit: vel si meuius viuit dare spõdes? Nam si ea ita nõ sũt: nihil valz stipulatio. sinautẽ ita se habent: statim valet. que eni per rerũ naturam sunt certa nõ mozant obligationẽ: licet apud nos incerta sint. ¶ Etiam facta possunt in stipulatiõe deduci: in quib⁹ vtile est ad ijcere penã: ne alias stipulator habeat ꝓbare interesse. h. d. Are. ¶ Non soluz res in stipulatuz deduci possunt: sz etiã fctã: vt si stipulemur aliquid fieri vel non fieri: z in hmõi stipulationib⁹ optimum erit penã subijcere ne quãtitas stipulationis in incerto sit: ac necesse sit actori ꝓbare quod eius interfit. Itaq; si q̃s vt fiat aliquid stipulationis.

f ¶ Non mozant. i. nõ suspẽdũt siue differũt.

g ¶ Incta sint. ff. de re. iu. l. in totum. contra Solu. illa loq̃tur in his vbi presens solennitas exigitur vt. vij. testes i testamẽto. vt. ẽ. de testamẽtis. §. j. vel loq̃tur in illis casibus vbi certa scia z itellect⁹ de presenti exigitur in ꝓtractib⁹ puris. vt C. de do. nec i uitus hic autem in cõdicionali.

h ¶ Nõ solũ. ẽ. de stipul. que in dando cõstituunt hucusq; diximus. nũc de his que in facto cõsistũt.

i ¶ Penã subijcere. sic. ff. ẽ preto. sti. l. fi.

k ¶ Quãtitas. ff. de arbi. l. nõ aũt. ꝓtra. Sol. nõ interest quo ad hoc vt valeat ꝓpromissũ. Inest tñ quo ad vtilitatem

l ¶ Probare. sed quomodo interesse probatur? Respon. per testes vt hic innuitur. z. C. de senten. que pro eo. l. j. nisi petatur ex dolo alterius: tunc p solũ sacramentũ. vt. ff. quod vi aut clam. lege semper. §. in hoc iterdicto.

et.ff.se.et.C.vnde vi.l.si qñ.

a ¶ Sed si quedam fieri.puta ire romam.

b ¶ Quedã nõ fieri.puta p florentiã non ire.

c ¶ Clausula.s.penalis.

d ¶ Factũ erit. boc redditur secũdo dicto.

e ¶ Factũ non fuerit.hoc refertur ad primũ:⁊ si ex vno capite sit pena commissa nõ cõmittere tur plus vt.ff. de ar.l.si duo ff.fina.nisi actus hoc sit vt pluries pmittatur:vt.ff.de trãsac.q fide.

¶ De duob⁹ reis stipulãdi et pmittendi.

¶ Dz in stipulatiõe de qua ꝓuatõ dictum est supza titu.j.plures psone iter ueniunt qñq; ideo dicit de duob⁹ reis stipulandi ac pmittendi.

¶ Et stipulandi.

¶ Totus iste Diuisio titu.diuidit in ẽttuor ptes. Prio põit de duob⁹ reis stipulãdi ql̃iter fiant.scõdo de duobus reis pmittẽdi.tertio ponit effectus ipsi⁹ obligationis plurium reorum. Quarto redit ad duos reos promittendi. Secunda ibi.ff. Duo plures ve. Tertia ibi: Ex huiusmodi. Quarta ibi. Ex duobus.

letur:ita adijci pẽa debet:si ita factũ nõ erit:tunc pene noie. x.aureos dare spondes. Sed si quedã fieri quedã nõ fieri vna eadẽq; ꝯceptione stipulet:q̃s clausula erit hmõi adijciẽda si aduersus ea factũ erit siue qõ ita factũ nõ fuerit tunc pene noie decẽ aureos dare spondes.

De duobus reis stipulandi et pmittẽdi.

¶ Duo rei stipulandi fiunt qñ sepatim interrogãt debitorẽ:⁊ ipse sim̃l vtriq; respõdet.hoc dicit. Aretinus.

Et stipulãdi et pmittendi duo pñ reve rei fieri possũt. Stipulãdi ita si post omniũ interrogationẽ pmissor respondeat spondeo vtputa cũ duob⁹ separatim stipulãtib⁹ ita pmissor respondeat vtriq; vim dare spõdeo. Mã si pri⁹ticio spopõderit: deinde alio interrogãte spõdeat: alia atq; alia erit obligatio: nec credũt duo rei stipulãdi esse. ¶ Si duo pmittãt eidẽ eãdẽ pecuniã efficiũt duo rei pmittẽdi.h.d. Are. ¶ Duo plures ve rei pmittendi ita fiũt meui.x.aureos dare spõdes:⁊ sei eosdez.x.aureos dare spondes:si respondeãt singuli separatim: spondeo

¶ Natura duorum reorum est vt quilibet teneat insolidũ: sed vnius solutione ⁊ receptiõe tollit obligatio vtriusq;. h.d. Are. ¶ Ex hmõi obligationib⁹ ⁊ stipulatiõibus solidũ singulis debet:et pmittentes singuli in

f ¶ Et stipulãdi.hic dicitur reus sti. ille qui rem aliquã vt pecuniã stipulat a re nõ reatu dict⁹.et ecõtra re⁹ pmittẽdi q aliquã rẽ promittit:vt.ff.e.l.j.al's re⁹ tm̃ debitor vr:vt pz C.de iu.calũ. l.ij.al's vr re⁹ q̃ puẽit:vt.C. de iu.l.propterãdũ.ff.si q̃dẽ et dic:vt.ff.e. l.j. põt dici et alio respectu reus stipulandi et pmittendi:vt vr i glo.

Re⁹ stipulãdi.

Re⁹ pmittẽdi

g ¶ Spõdeo.h adiecto vt sint duo rei insolidũ ẽt iure veteri vt.ff.e.l.reos.ff.si.et.ff.cũ in tabulis.

h ¶ Nñdeat ex interuallo puta si diuertẽrũt ad alios act⁹ extraneos vt.ff.e.l.duos.ff.si.al's si nõ est extraneus actus ꝺicerz d.l.ei qõ modo dixerat ibi. Nam si prius et quod dicitur. ff.e l.iij.

i ¶ Nec credũtur duo rei.s. vt vna sit obligatio ⁊ vnius rei:sed sũt creditores duo ⁊ diuersaruz rerum:vt.j.e.ff. ex huius.

k ¶ Spondeo. hoc actovt fiant duo rei:et insolidum.vt.ff.e.reos.ff.si.

¶ Obligatiõib⁹.hoc refert ad reos pmittẽdi:et qõ sequit et stipulationib⁹ ad reos stipulandi:vt probat.j.statim.

s ¶ In vtraq; id est vtriusq; obligatione. nã vna est quo ad vnuz effectũ. vt. ff. e. l. iij. in fi. sed plures sũt: qz plures tenent: vt hic.

b ¶ Alter. s. reoꝝ stipulandi.

c ¶ Alter. s. reoꝝ promittendi.

d ¶ Perimit. obligationẽ ille q̃ accipit.

e ¶ Liberat. ille q̃ soluit similꝫ lectio seu explicatio verbozũ est. ff. de arbi. l. si duo. vl̃ dic q̃ ꝺlibz istoꝝ refertur ad vtrũq; supradictum: et pñt fieri in stipulatiõe duoꝝ rei et in quolibet gñe obligandi: vt. ff. e. l. eandem.

f ¶ Põt. sz nõ est hic ipsa qõ eẽ ñ dz vt. ff. e. l. eandẽ. ℌ. sz si q̃s ℜñ. fm. ℳ. qõ ibi regulariter ỽz fallit hic. vt. ff. e. si ex duobus. ℌ. fi. Alij. vt. ℙ. dicũt q̃ hic ñ est imparitas cũ adueniente pdictiõe vl̃ die ambo eq̃liter teneantur sed adhuc medio tpe remanet iparitas. q̃re dic q̃ in q̃titate debita vel re q̃ debetur non põt esse imparitas vt ibi. sed in alijs potest: vt hic et. ff. e. l. si ex duobus. ℌ. fina. et. ff. eo. e ex duobus.

An in obligatiõe possit esse iparitas.

g ¶ Quomin⁹. sed aduenientẽ condi. socium poterit conuenire mandati secundũ q̃ꝺam vel veri⁹ neg. gel. vt. C. eo. l. j. patz ergo pstituti posse pure duos reos debendi ꝛ quẽlz insolidũ cõuenirí. C. eo. l. j. hodie ℨ etiã si ꝺ actum est expꝛessim nisi altero absente vel inope existẽte. vt in aut. de duob⁹ reis. ℌ. j.

solidus tenẽtur. In vtraq; tñ obligatione vna res vertitur: ꝛ vel alter[b] debitum accipiendo: vel alt[c] soluẽdo omniũ perimit[d] obligationẽ et oẽs liberat[e] ¶ Etiã diuersitas tpis adiecti solutioni non facit cessare cõstitutionem duoꝝ reoꝝ. h. d. Areti. ¶ Ex duobus reis promittendi alius pure alius in diẽ vel sub cõdictione obligari põt[f]: nec impedimẽto erit dies aut cõdictio quomin⁹[g] ab eo qui pure obligat⁹ est petaf.

De stipulatione seruoꝝ.

¶ Etiã seru⁹ hereditarius põt stipulari et acq̃rit heredi futuro. h. di. Areti.

Seruus[h] ex pson̄a domini ius stipulãdi habz. Sz et hereditas in plerisq; pson̄e defuncti[i] vicẽ sustinet. Ideoq; qꝺ seru⁹ hereditarius[l] ante aditã hereditatẽ stipulatur: acquirit hereditati: acp hoc etiã heredi postea facto acq̃rit.

¶ Seruus siue filiusfami. a quocunq; stipuletur ꝛ in cuius cũq; pson̄a stipulationẽ cõcipiat acq̃rit domino et patri. h. d. Areti. ¶ Siue nisi renũciatũ fuerit illi pstitutioni: vt. C. de pac. l. pe. et. ff. de mino. l. si iudex.

¶ De stipulatiõe seruoꝝ. ¶ Supꝛa titu. j. ꝛ titu. p̃ce. dictũ ẽ de stipulatione liberarũ p̃sonaꝝ. Nerũ qz interdum serui stipulant: iõ de his tractaturus intitulauit de stipulatione seruoꝝ.

Seruus. ¶ Tot⁹ iste titu. diuidi[k] tur i tres partes. Primo q̃ seruus stipulãdo acq̃rit dño in cuiuscunq; persona stipulatio ꝯcipiatur. secundo excipit a regula q̃ factũ nõ acq̃rit. tertio si sint plures dñi p̃ ꝺiuisis portiõib⁹ acq̃rit. Scõa ibi. sed cum factum. Tertia ibi: seru⁹ cõis.

b ¶ Seru⁹ ex persona domini. qui domin⁹ caput est ser. Dñs ẽ ui: vt. ℌ. de no. caput ꝛa. ℌ. omis. ex ui sua eñt perso na nichil põt: vt. ff. de re. iu. l. serui: et. l. quod attinet: nisi ex quo manumittitur: tũc enim incipit habere caput: vt. ff. de ca. dimi. hodie.

i ¶ In plerisq; hoc ꝓptere a dicit: qz heredi põt nec tati furtũ fieri nõ põt: nisi in trib⁹ casib⁹: vt hr̃ditatis ff. de fur. hr̃ditarie. l. sequẽ. Itẽ ꝓpt vsufr. ti furti qui seruo hr̃ditario ꝓmitti nõ põt: vt heredi fieri tati q̃ratur: vt. ff. e. vsufructus.

k ¶ Defũcti. nõ hr̃dis: vt hic et. ℨ. de he. insti. ℌ. seruus. et. ff. de ac. re. do. hr̃ditas. et que sit ratio quare personã defuncti: et non heredis: dic. vt. ꝺ. ℌ. seruus.

l ¶ Hereditarius. sic. ff. de iniur. l. j. ℌ. quoti

ens autem.

a ¶ Siue sibi. nisi in casibus. vt cū factum est in stipulatione qui casu non acquirit: vt .j. prox. .H. ꝛ cum operas a liberto stipuletur: vt .ff. e. l. antepe. .H. si seruus meus. et in alijs casibus quos no. ff. e. l. j. et. l. Frater fratri ꝛ ser se. Sed nunquid filius ꝑt stipꝰlari fri suo in eadem potestate exñti vel seruus cōseruo? dic q; sic q; seruus conseruo suo stipulari ꝑt vt ħ igit frater fratri. ar. C. ō diuer. rescri. l. j. Itē q; vox filij. vox ꝑris intelligit: ꝛ vox serui vos dñi intelligitur vt .j. de inuti. sti. et. qui .H. post mortem.

aūt domino: siue sibi: siue cōseruo suo siue impsonalit[b] seruus stipulet domino acquirit. Idem iuris est ꝛ in liberis qui in potestate patris sunt: ex quibus causis acq̄rere possunt. ¶ Si seruꝰ stipulatur ire agere licere: solus ipse non etiā dñs eiꝰ ire pōt. h. d. Ar ¶ Sed cuz factuz' in stipulatione cōtinebitur: omnimodo[c] persona stipulantis cōtinetur[f] veluti si seruuſ stipuletur vt sibi ire[g] agere liceat. ipse enim tm̄ prohiberi nō debet:

b ¶ Impsonaliter. nullius facta mentiōe id est vel ꝑpō nomine vl' appellatiuo. vel facta mētiōe de noīe appellatiō: sz nō ꝑpō vt. .s. ō exhe. li.

c ¶ Acq̄rere. vt ex cā ꝓfecticia et adventicia isto iure. quod dic. vt. .s. per quas ꝑso. nobis acquiritur .H. j.

d ¶ Cū factū. sz si stipulaꝰ seruꝰ sibi scribi liberū et sit factū nōne acquirit dño? Rñ. sic. et qō ħ dicit. sz cū factū. ꝛc. l. a seruo faciēdū et nō ab alio: vel etiā a domino.

e ¶ Oīmodo. sic. ff. de vsu et ha. plenum .H. sed si vsufruc.

f ¶ Cōtinetur. sic. ff. ō ꝓdi. ꝛ demō. q̄ heredis

g ¶ Ire agere. hec verba expone: vt. .s. ō ser. ul. in ꝓin. et. ff. de serui. rusticoꝝ prediorum. l. j. Et nota quia per verba loquitur: aliud si per nomen: puta iter. tūc domino acquiritur: vt. ff. eo. si cōmunis.

b ¶ Etiam domin⁹. subaudi prohiberi non debet. quasi. d. deberet prohiberi. Sz ꝑ .s. per quas perso. no. acqui. .H. nō solū: ꝛ .s. de bis qui sunt sui vel alieni iuris .H. j. sed nō est contra. quia et hic acquiritur domino ꝓmo

nō etiaz[h] domin⁹ eiꝰ ¶ Seruus cōis acquirit dñis suis ꝓportione dñica nisi iussu vniꝰ aut vni fuerit stipulatus. h. d. Are. ¶ Seruꝰ cōis stipulādo vnicuiq; dominoꝝ ꝓ ꝓportione dominij acq̄rit: nisi iussu vniꝰ eorum aut noiatiz[k] alicui eoꝝ stipulatus[l] est. tunc enim soli ei acquirit. Quod seruus cōis stipulatur si alteri ex dominis acquiri nō pōt: soliduz alteri acquirit: veluti si res quā dari stipulatus est vnius[m] domini sit.

duz. nā ad sui dñi vtilitatez ibit seruus.

i ¶ Seruꝰ cōis stipulādo. ipsonal'r vl' sibi vel dñis suis ſb noīe appellatiuo: aliud si ꝓpria nomia exꝑessit nam tunc acquirit ꝓ virili nō ꝑ portione dñij. Sz q̄d si ꝑpū nomē ꝛ appellatiuū? Rñ. si ꝑponat ꝓpriū ꝑ virili: si appellatiuū ꝓponat ꝑ dñio vt. ff. de stipu. ſuo. l. si seruꝰ cōis. et. ff. de sta. li. l. ita .H. j.

k ¶ Noiatim. ꝑpio noīe vt .s. de exhe. li. .H. j. vel appellatiuo: dūmō intelligatur. de quo dño dicat: vt. C. de li. ꝑ te. l. ij. et. iij. et. ff. si cer. pe. l. certum.

l ¶ Stipulatus. hoc disiunctim id est diuisim exaudi. Sed quid si vnus iussit seruo et ipse alii stipulatus est noiatim? Distingue ex cuius re. vt si ex re iubentis sibi q̄ratur: alias nominato. vt. C. per quas perso. nobis acqui. l. fina .H. fi. et. ff. eo. ꝓinde .H. fina. et. l. sequenti licet antiqui aliter distinguant.

m ¶ Unius domini sit. nam cum sua sit amplioꝰ q̄ri nō pōt: vt. .s. de. l. .H. sed si rem. et. .j. ō ac. .H. sicitaq;. restat ergo vt soli alteri quera tur. aliud si ex re vnius stipuletur. tunc omnibus queritur. sed communi diuidundo iudicio reddetur cum agit communi di.

pro isto seruo. potest etiam deducere qđ socius suus lucratus erat ex sti. facta ex reb? suis. et redditur illi ex cui? re queritur: vt. ff. e. si ex re. §. j.

¶ De diuisione stipulationū. ¶ Supra diuisiuatō ctū ē de stipulationū materia: verū quia earum multiplex est species. ideo subdit de diuisione stipulationū. Porcus.

De diuisiõe stipulationum.

¶ Pretoria stipulatio est q̄ est inducta ab edicto pretoris: iudicialis a iurisc̄onsulto vel alijs partibus iuris q̄z a pretore: cõuentionalis a sola ptiũ conuẽtiõe cõis q̃ñ q̄z a pretore q̃ñ q̄z a iurisc̄onsulto iudicata est hoc dicit

Diuisio ¶ Stipulationum. ¶ Totus iste titul? diuidit in duas partes principales. primo ponit diuisionez stipulationis. Scõo illã per exẽpla declarat. Scõa ibi Judiciales

a ¶ Stipulationum. simile per oĩa. ff. de ✠b. obli. stipulationũ.

b ¶ Judiciales. quando iudex cognoscit de aliqua causa etiam pendẽte causa principali incidenti. et facit interponere cautionem. et dicunt iudiciales a iudicio.

c ¶ Pretorie sunt quãdo non aditur iudex aliqua de causa sed principalit vt talis cautio interponatur veluti damni infecti: et cautio legatorum probandorũ. et talis est differentia inter ea que dicta sunt sed cum hic ponitur pretorie vt species opposita iudiciali: quare. ff. de pretoria stipulatiõe. l. j. ī prin. ponitur vt gen?. s. pretorie: ℞ñ. ibi aliter accipitur iudicialis. s. a iudicio: hic a iudice: vt. ff. man. l. Lucius.

d ¶ Conuentionales. que ex conuentione partiũ fiunt. et de his certũ est et planum.

e ¶ Communes. sunt veluti rem pupilli saluam fore. sed quare dicunt aditiones: ℞ñ. quia principaliter potest adiri iudex vt interponatur cautio cum pupillus habet tutorem q̄ non satisfecit rem pupilli saluã fore: sic dicetur pretoria. potest vero adiri iudex nõ principaliter vt cautio de illa interponatur sine aliqua causa: veluti cuz pupillus non habet tutorẽ potest petere cozã iudice: et iudex qui dat tutorem ex officio suo facit interponi cautionem rem pupilli saluã fore: et ita dicitur iudicialis. Item quidam hec cautio dicunt illã cautionẽ rem ratam haberi esse cõmunẽ: quia ratã haberi q̃ñ q̄z interpo- nik a pcurato cõis re actoris: q̃ñ q̄z a pcurato- re rei: vt. ff. de pcu. l. põpo. §. sed z is qui. ¶ el alia ratione dicit communis veluti cum procura- tozio nomine puenit iudex: ex officio suo debet facere vt cautio rem ratam haberi interponatur

Stipulatiões cões diciũ aditiones.

Aretinus.

Stipulationũ alie sũt iudiciales[f] alie ptorie[e]: alie conuẽtionales[d]: alie cõmunes[e] tã pretorie q̄z iudiciales. ¶ Judiciales[f] sunt dũtaxat q̄ a mero iudicis officio pficiscũt: veluti de dolo[g] cautio: vel de persequẽdo[h] Stipulatio iudicialis

et tunc est iudicialis. Pretoria est quando quis promisit mihi q̄ promitteret rem ratã haberi: modo volo q̄ promittatur: et sic pncipaliter ad istam stipulationẽ vado ad pretorem vt ipsa interponatur. Hec est cõmunis et alia causa q̄z superioz. nã hec est conuentionalis si fiat extra iudicium ex cõuentione: vt. ff. rem ratã haberi. l. interdũ. Item iudicialis: quia interponitur a procuratore cum dubiũ fuerit an habeat mandatum: vt C. de procu. l. j. et. C. de satisda. l. j. alias non posset reus experiri: quia non admitteretur vt. §. de satisda. §. pe. Alij dicunt esse cõmunem quia a procuratore rei quãdoq̄z interponitur non solũ actoris: vt. ff. de procu. nõ solum. §. si status. z. §. rursus. z. §. fina. z. l. põpo. et. l. si defunctus.

f ¶ Judiciales. s. stipulatiões.

g ¶ De dolo. vt si ago pignoratitia caues ne seruitutes dolo perderis vel ius rei in aliquo leseris. vt. ff. de pig. ac. creditor. Item si rei ven. agam pro re quã cepisti tam lite ptestata: caues de dolo ne alienaueris vel manumiseris seruũ: vt. ff. de rei ven. si post sic et. ff. mã. si pcu. §. pe. et. l. sequen.

¶ De persequẽdo seruo. vt si metu. mihi abstuliisti seruũ quẽ postea perderis. caues

de eo prosequendo vel eius precio restituẽdo: vt.ff. quod metus causa. si cum ex .§. q̃ si homo. item qui redibet et non habet seruum quẽ reddere debet quia aufugit debet cauere emptor de persequendo seruum et si habere poterit restituat vẽditori vt.ff. de edili. edicto. l. redibere .§. fina. sic et ff. de condi. causa da. si pecuniam .§. penulter.

Stipulatio pretoria

seruo qui in fuga est de restituẽdo ve[a] pcio. Pretorie[b] sunt que a mero[c] pretoris officio proficiscunt veluti damni [d]infectiꝝ legatoꝝ [e]Pretorias aũt stipulationes sic exaudiri oportet: vt in his etiã cõtineãtur edilicie[f] nã et he a iurisdictione pretoris veniũt[g]:

(Cõuẽtionales sunt que ex quentiõe vtriusq̃ partis cõcipiũtur: hoc est neq̃ iussu iudicis. neq̃ iussu pretoris: sz ex cõuentione cõtrahentium: quarũ[h] totidẽ gña sunt quot pene[i] dixerim rex ptrahẽdarũ[k]. (Cõmunes[l] sunt veluti rem saluã fore pupillo. nã les vage sunt per totũ corpus iuris: sed pretorie licet et ipse sint vage comprehense tamen sunt simul in vno titulo. vt.ff. de pretor. stipula. l. j. Item potes notare quartã differentiam. vt notatur. ff. de ver. obli. l. v .§. ij. Sed domin⁹ Johã. addit aliam differẽtiam dicẽs qz pretorie sũt q̃ per solum ordinem imponũtur: et iudiciales que p quẽlibet aliuz iudicem.

a Ue. prouk.

b (Pretorie. stipulationes

c (A mero. id est puro. sic q̃ non iudicꝭ officio scilicz tali qualitate superiori casu.

d Cautio damni infecti

(Damni infecti: vt.ff. de damno infecto. l. pretor ait .§. eum qui. dicitur et alio respectu pretoria illa que ab initio exigitur siue sit pretoria inuentione: siue ciuili: siue quocunq̃ modo inuenta: ex eo scilicet q̃ pretor eam approbat. vt.ff. de ver. signi. l. lege. et hoc sensu comprehendit pretorias et iudiciales et communes et omnes preter conuentionales. et ita accipitur. ff. de pretor. stipu. l. prima sic est de adoptiõe. ff. de adopti. l. ij.

e (Uel legatorum. vt.ff. vt lega. vel fideicõ. no. ca. l. j. pri. respon.

f (Edilicie scilicet stipulationes. vt si animal tibi vendo de vitijs eius cauere debeo: vt.ff. de edil. edic. l. itaq̃. et. l. si vendi tur.

g differẽtia inter pretorias et iudiciales stipulationes

(Uenit. cum ediles erant ex pretoribus vt. §. de iure naturali .§. proponebatur. Sz que erit intelligibilis differẽtia inter pretorias et iudiciales: cũ hoc tꝫ accipitur pretoria et iudicialis? Rñ. quia pretoria a pretore mortuo inducta est: sed iudicialis a iurisconsultis alijs. Item in pretoria inuenies iudicem ob hoc ipsum principaliter adiri: sed in iudiciali per cõsequentiam: vt patet ex supradictis exemplis. Item iudicia-

Sed domin⁹ Johã. addit aliam differẽtiam dicẽs qz pretorie sũt q̃ per solum ordinem imponũtur: et iudiciales que p quẽlibet aliuz iudicem.

b (Quaruz. s. cõuẽtionaliũ

i (Pene. iõ dicit pene: qz in quibusdaz valet aliꝰ contractus: vt vẽditio i libero homine et simulibus: vt.ff. de ptraben. emp. l. et liberi. et .j. de contrahen. emp .§. fina. in quibusdam non valet stipulatio: vt .j. ti. j. respon. in fi .§. j.

k (Contrahendarum scilicet esse genera. i. quot possumus dicere esse genera ptractuum: tot sunt genera stipulationũ. i. vbicunq̃ potest contrahi: ibi potest stipulatio interuenire. nã stipulatio est ptract⁹. vt.ff. de ver. sig. l. labeo.

l (Cõmunes. abnegatiue lege. i. non pretorie tm̃: vel iudiciales tm̃: vel cõuentionales tm̃: sed partim ex vno: partim ex altero naturam accipiunt. nã si non cauerit tutor pupillo hoc ipm̃ peti potest. et quo ad hoc habet naturam pretorie si petitur tutor: et per consequẽs prestatur satisdatio: et in hoc habet naturã iudicialis: vt. §. de satisda. tu .§. j. Sed de hoc dic plenius: vt.ff. de verbo. obliga. l. v .§. pretorie. vbi est hic titul⁹ de verbo ad verbum. Item si petatur hec satisdatio ab altero tutorum vel curatoꝝ ex consequentia petitur et non pcise. vnde et in hoc habet naturam iudicialis: vt.ff. de admi. tuto. l. iij. j. Rñ. et §. de satisda. tuto. vel cu .§. j. et .§. ij. (Uel dic cõmunes alio modo: vt .j. e. .§. sed ꝑm hoc omnis pretoria potest esse cõ-

munis.

a ¶ Et pretor. ſ. mortuus cuius verba non habemus ſed ſentētiam. vt. ℨ. de ſatiſda. tuto. in prin. §. j.

b ¶ Judex. ſ. viuus.

c ¶ Nō poteſt quia ſpōte nō vult ſatiſdare ex precepto mortui pretoris. vnde inuitus cōpellit a iudice viuo.

d ¶ De rato. Cautio hec eſt cōmuniſ de rato eſt cōis ſatis ex ſuperior. nā hec eſt conuētionalis qſi ex: vt ſi fiat extra iudicium ex cōuentiōe. vt. ff. rē ra. ha. interdū. Itez iudicial' quādo interponit' a procuratore actor ſ cū dubiuz eſt an ſit procurator: vt. C. de pcu. l. j. t ō ſatiſda. l. j. alias nō poteſt res expediri cum non admittatur: vt. §. de ſatiſda. §. pe. alij dicūt eā cōmunem. ſ. de rato: quia et a procuratore rei preſtatur quādoq nō ſolū actoris vt. ff. de procura. l. non ſolum. §. ſi ſtatus. et. §. caſus. et. §. vl. et. l. pompo. §. ij. et. l. ſi defūctus. §. vl.

et pretor' iubet rem ſaluam fore pupillo caueri: et interdū iudex[b] ſi aliter hec res expediri nō' pōt: vl derato' ſtipulatio.

De inutilib⁹ ſtipulationibus.

¶ Stipulatio rei q̄ nō ē nec eſſe pōt i rer̄ natura nō valet. ſec⁹ ſi poſſit in nr̄o dñio haberi. h. d. Aret.

Omnis res que domino noſtro ſubijcitur[c] in ſtipulationē deduci pōt ſiue mobilis[f] ſit ſiue ſoli. At ſi quis rem que i rer̄ natura[g] nō eſt: aut eſſe ſi pōt: da ri ſtipulatus fuerit: veluti ſtichū q̄ mortuus ſit quem viuere credebat[h]: aut hipocentaur̄ [i] qui eſſe non poſſit inutilis[k] erit ſtipulatio.

¶ Stipulatio rei q̄ in dñio noſtro non eſt: vel que ē ſed poſtea deſinit licz poſſit effici in noſtro cōmertio non valet: ſiue pure ſiue p̄dictionalit̄ fuit p̄cepta. h. dicit. Aretinus.

¶ Idem iuris[l] eſt ſi quādo ſtipulatio eſt inutilis: t hoc poteſt cōtingere multis modis: ideo ponit hic iſtum titulum de inutilibus ſtipulationibus. Arc.

Omnis res. ¶ Ān iſte ti. eſt valde longus t habz plurimos. §. t vnuſq̄q̄ habet materiaz de per ſe: ideo non diuidam q̄ eſſet valde lōga diuiſio.

e ¶ Subijcit. i. ſubijci pōt. Multa ſunt eā que pliciter dam res q̄ nō res non poſſunt eſſe i rer̄ eſſe noſtro dominio: vel q̄ nec noſtro in dñio ſūt nec fuerūt ſ. in rerū natura. vt. §. pri. §. vel ſi ſunt impoſſibile eſt ō natura: vt i ſole et luna et ſimilib⁹ vt. §. e. §. ſed ſi ipoſſibilis. vl de facto vt aureus montē vt. ff. ō ſta. li. cum heres. §. j. vel de hoīm diſpoſitiōe: vt res ſacre t religioſe et ſctē t publice et i vſu publico exiſtentes. et alie ſimiles: vt liber homo ex ſui natura: vt. §. proxi. §. et. ℨ. de re. di. j. Rñ. et. §. nullius. et. ff. de ver. ob. inter ſtipulantem. §. ſacram.

f ¶ Mobilis. cuius appellatione t per ſe mouētia: vt eq̄ ptinent: vt. ff. de v̄. ſig. l. mouētiū

g ¶ Rerū natura. i. apud aliquos hoies. ſic. ℨ. de verbo. ob. p̄dictiones.

h ¶ Credebat maxime ſubau. nā idē ſi ſciret mortuū niſi mora debitoris p̄ceſſiſſet mortem vt. ff. de p̄ſti. pe. l. promiſſor. et. ff. de ver. ob. inter ſti. §. ſtichum q̄ eſt contra.

i ¶ Hypocētaurū. aial forte natū ex equa et hypocē thauro q̄ nunq̄ fuit viſū. vñ Horatij. Hu taurus mano capiti tē.

k ¶ Inutil'. i. viciosa. q̄ p̄ra ius eſt.

l ¶ Idē iuris. ſ. vt ſit inutilis.

a ¶ Rem sacrā. Iz nō valeat stipulatio vt hic: valz vē- valet tñ vēditio inf ignorantes vt actio vēd- ditō rei vt. ℈. de ptrahē. em. ℌ. fi. ⁊. ff. de ptrahen. em. sacre in l. et liberi. et. l. sed celsus. Sz q̄ est rō? ¶ Rñ. qz terigno in venditione nō est necesse trāsferri dñium rantes'. in stipulatiōe sic: vt. ff. de cō trahen. emp. et vēdi. l. si ita. ℌ. fi. ⁊ est simi- lis rō q̄re ds potest rē alie- nā vēdere: vt. ff. de ptrahē. emp. l. rem Iz non obligare vt. C. que res pig. ob. pos. l. q̄ liberos. qz i pignore debz ius pstitui cre ditori quod si bi det hypo- thecariā acti- onem: in ven- ditiōe sola tra ditio cum ob- ligatione eui- ctiōis sufficit vt. ff. de pig. l. et qui nondū. ℌ. quod dicit: et de ac. emp. l. ex empto.

rem sacram[a] aut reli giosam[b] quā hūa ni iuris eē credebat: vt rem publicam que vsibus[c] populi per- petuo exposita sit: vt forū[d] vel theatrū[e] vel liberum ho mi- nem quē seruuz esse credebat[f]: vel cuius cōmerciuz[g] non ha- buerit: vel rem suā[h] dari quis stipulet. ¶ Nec i pēdēti erit sti- pulatio ob id q̄ pu blica res in priua- tum deduci potest: et ex libero seru[i] fie ri potest et commer ciū adipisci stipula-

tor potest: et res sua stipulatoris desine- re esse potest: sed pro tinus[l] inutilis est. ¶ Item[k] contra licz in litio vtiliter res i stipulatuz deducta sit: si postea i aliquā eorum[l] cām de qui- bus supra dctm est sine facto[m] promisso ris deuenerit: extin- guit[n] stipulatio. At necstatim ab initio talis stipulatio vale bit. luciuz titiuz cū seruus erit dare spō des? et similia[o]: que eni natura sui domi nio nostro exempta

re quare iudeus non habet cōmertiū xp̄ia- ni mancipij: vt. C. ne xp̄iani mā. iu. ⁊c. vnde si iudeus iudeo promittit tale mancipiū nō valet: vel xp̄ianus iudeo. vt hic si aūt xp̄ia- no promittat iudeus valet: vt. ff. de ver. ob- li. multum in- teresst et de le. i. apud iuli. ℌ. fina.

b ¶ Suam. nā cū sua sit plus sua fieri non potest. vt. ℨ. ō le. ℌ. sed si rē: et. ℈. de acti. ℌ. sic itaq. nisi ratione pos- sessionis apō alium consti- tute vt. ff. ō cō trahen. emp. l. si emp. ℌ. iij. vel nisi sub cō dictiōe stipu- latoris res es se desierit: vt ff. de verbo. obli. si rē me- am.

i ¶ Protinus idest statī. qz pura stipula- tio suspēdi nō potest: vt. ff. de sti. ser. l. usufru. secus in alis actibus viuorum. vt. ff. commu. prē. l. fi. in fi.

k ¶ Item contra. i. econtrario. nam. ℨ. dixit. quando ab initio res erat sacra vel similis: postea desiit. nunc econtra qñ prius non sa- cra sed postea fit.

l ¶ Eorū. i. sacra vel religiosa vel similis: vt. ℨ. proxi. ℌ.

m ¶ Sine facto. quod est cuz erat res aliena: alias si sua semp suo facto factū videt: etiā si alienauerit post tps stipulatiōis. idē et si erat aliena dūmodo post morte: vt. ff. de ✠. ob. si seruū. ℌ. j. et ij.

n ¶ Extinguit. ar. ℨ. ℨ. de le. ℌ. q̄ si viuo.

o ¶ Similia. puta rem sacram cū erat ppha- na: et sic de singulis. s. sacra vel religiosa. vt ℨ. proxi. ℌ.

a ¶ Religiosam. hec ✠ba exponevt. ℨ. de re. di. ℌ. nullius. ⁊. ℌ. religiosū.

b ¶ Usibus. alias si non est in vsu potest alie- nari: vt. ff. de contrahen. emp. sed celsus. ℨ. ¶ Respon. et. l. pacta. ℌ. fi. et sic. ff. de via pub- lica. l. viam.

c ¶ Forum. scilicet vbi redditur ius. vt. ff. de iusti. et iur. l. pe. vel rerū venalium: sed forus est bursa.

d ¶ Theatrum. expone vt. ℨ. de re. di. ℌ. vni- uersitatis.

e ¶ Credebat. idē si sciebat: vt. ℨ. proxi. ℌ. et ff. de verbo. obli. inter sti. ℌ. sacram ibi casuz enim ⁊c.

f ¶ Cōmertiū. generale nomē est ad omnes pmerti- ptractus. vñ dicit aliqs habere cōmertium um rei qñ per emp. vel alio modo pōt eā habe-

a ¶ In obligationē.s.istā hoc ē stipulationē.
b ¶ Alium.prorsus extraneum.
c ¶ Nō obligabit.r ē ratio qr nemo alienuz factum ꝓmittere potest: vt hic r.ff. de ver. alienuz obli.stipulatio ista.in prin.nisi pena promittatur.vt.j. eo. qñqz licite promittit. ·S· versa vice et nisi in casibus in quib⁹ presumit lex interesse promitti nisi fiat vt in cautione iudicio sisti.vt.ff. de ỽ. obli. quotiēs quis. Item in stipulatione ista habere licere: vt. ff. de verb. obli. stipulatio ista.j. Rñ. Item in stipulatiōe derato: vt.ff.rē.ra. ha.l. in stipulatione. Item in stipulationibus edilicijs: vt sanum esse seruum venditum vel non furē r sitia: vt.ff. de euic. l.si ita quis. Item in stipulatione rem pu.sal.fo.nā cum sit pretoria exigitur fideiussor. vt.ff. de preto. sti. pretorie stipulatur ergo pupillus his verbis a fideiussore.promittis rē meā saluā fore per tutorem vel curatorem.nā et his ỽbis ab eis stipulatur. vt.ff.rem.pu.sal.fo.l.j.et .l.cum pupillus. Preterea nonne quis semper promittit per se et suos heredes ea facta que per alium possunt explicari. vt. C. de cōtraben. sti.l.fi.licet ptra sit si nō potest ꝑ alium fieri vt.ff.e.cēteſimis·S·id qō:et. C. de cadu.tol. l.j·S·vt autē. Rñ. nō ē aliq⁹ heres ꝯ restator immo idem presumit: vt in auk. de iure iu.amo.pre·S·j.colla.vj.

d ¶ Effecturum. tunc enī suum factum manifeste promittit.idem si dixit se curaturuz vt fiat vt.ff.si cer.pe.l.fi.·S·fi.

e ¶ Juri.i.dñio: vt seruus domino cui acquirit. vt.ş. per quas perso.no.acq·S·itez q⁹ ser ch⁹ monui. Item reuerentia prna: vt filius patri: vt nasterio ş. per quas per.no.acq·S·j. Itē obedientia vt monachus monasterio cui querit et se et alia: vt in auk. de mo·S·illud.col.j. Idem dicas: de seruo fructuario. Idem de vsuario Idem de seruo bona fide possess. et libero bona fide possess.qui ex duabus causis querunt. vt.ş. per quas perso.no.acqui·S·ō his et·S·idem placet.

sunt: in obligationē deduci nullo modo possūt. ¶ Factū alienū nō pōt in stipulationē deduci.h.d. Are. ¶ Si qs alīū daturū facturum ve quid promisit: non obligabit': veluti si spondeat ticiū quinqz aureos daturū q⁹ si effectuz se vt ticio darz spopōderit obligatur. ¶ Alteri stipulari nemo pōt nisi ei cuius potestati sit subiectus. hoc.d. Areti. ¶ Si qs alij ꝯ ei cui⁹ iuri subiectus sit stipulet nihil agit'. ¶ Potest extraneus solutioni esse adiectus: licet sibi nō querat obligatio. Are. ¶ Plane solutio etiam in extratio si stipulet creditori: vt.j. eo·S· sed et si quis: et.ff. de verbo.obliga.stipulatio ista. ·S· si stipuler: et·S· si quis insulam. Quarto fallit in omnibus pretorijs stipulatiōib⁹ vt.ff. de preto.sti.i omnib⁹: vt est damni ifec.ff.de dā.ifec.dāni·S·fi. Itē iudicatū solui et siles vt.ff.ō procu. in cāe·S·fi. Itē fallit in procuratore pñtis: vt.ff. de verbo.obli.si procuratori: et.ff. de procu.l.procuratoz. Itez fallit in actore municipum ex cuius pacto queritur municipibus. Idem in curatore furiosi et consimilium psonarum et tutoribus: vt ff. de consti.pe.l.eum qui·S·si actori. Item fallit in institore. nam sibi actio ex pacto instituti queritur. vt.ff. de insti.l.j. in fi. et .l. ij. Item fallit in iudice / vel notario / vel simili persona publica ex quorum pactis r stipulationibus alteri queritur vt.ff. rē pu. salfo.l.ij.et.iij.et.iiij.j.respon. et in auten. de ex cu. et his qui cum·S·j.colla.vij. et in auk. de here. ab intesta·S·ex his. colla.ix. Item fallit in creditore ex cuius pacto queritur actio debitori: vt.ff. de pig.act.l.si cum venderet.j.respon. Item fallit si auus paciscatur dotem reddi nepoti quem etiam in potestate nō hz: vt.ff.so.ma. caius seius. Item fallit in procuratore vēdent] vt.ff. de ac. ēp.

f ¶ Nichil agit. et est ratio quia inuente sunt rr. vt .j. eo·S·alteri. et ff. de verb.ob. stipulatio ista ·S·alteri. fallit tamen in casibus. xvj. In p̄ mis vt si stipulantis interfit: quia sit tutor eius cui stipulatur rē. pu. saluuz. fo. Secūdo quia procura. sti. domin⁹. Ter

In mis tis casi⁹ p̄ q⁹ alīi sti pulari.

iul.§.si p̄curator. Item fallit in deponente si paciscatur alij rem restitui. Item fallit in comodante faciente simile pactum: vt.ff depositi.publia.ꝛ.C.ad exhi.si res. Item fallit in donante simile pactum faciente in euentum alicuius condictionis: vt. C. de do.q̄ sub modo quotiens. Item fallit si pater stipulet̄ filio vl̄ alij posito sub sua potestate p⁹ mortem suam scilicet patris nam et filio q̄ritur: licet heres non sit. vt ff. de verbo. obligationib⁹ l. quodcunq;. §. si quis ita. si vero pure ꝛ nō post mortem ipsi stipulati queritur: vt. ff. de ver. obliga. domi⁹ nus seruo. His enim casibus ex pacto vel stipulatione alterius alteri queritur non alias. vt hic et. C. per quas per. no. acqui. l. j. cū enim sunt speciales non sunt trahendi ad consequentiam. vt. ff. de le. et sena. con. l. qō vero. Sed. M. dicebat hos casus facere regulam. et si quis casus esset contra illud speciale est et quod hic regulariter dicitur. et. j. e. §. alteri: et. C. per quas per. no. acqui. l. j. dicebat iure directo non valere: sed vtiliter acquiri potest. et sic ꝑm eum semper ex pacto alterius queritur quod falsuꝫ est. cum parum interesset directo vel vtiliter quereretur. vt. ff. de nego. ge. actio.

traneam personam cōferri pōt: veluti si quis ita stipulet̄: mihi aut seio dare spōdes: vt obligatio q̄dem stipulatori acq̄ratur[a]: solui tñ seio[b] etiā inuito [c]eo recte possit: vt liberatio ipō iure ꝓtingat[d]: sz ille[e] aduersus seium habet mādati[f] actionem. ¶ Si quis sibi ꝛ alteri copulatiue stipulatur dimidia tātū stipulatori debetur. h. d. Are. ¶ Quod si q̄s sibi ꝛ alij cuius iuri subiectus non sit dare. x. aureos stipulat⁹ est valebit[g] quidē stipulatio. Sed vtrū totum debeat̄ stipulatori qō in stipulatione deductū est: an vero pars dimidia dubitatū est: sed placuit non plus [h]q̄ dimidiam partē ei acquiri. ¶ Si pater stipulatur filio acq̄rit̄ sibi. h. d. Are. ¶ Ei vero q̄ tuo iuri subiectus est: si stipulatus sis tibi acq̄ris[i]: Item licet solui possit adiecto: non tamen agere potest adiectus. vt. ff. de consti. pecu. sed et si filio in fi. et. l. si vero.

a ¶ Acquiratur. sz tantum.

b ¶ Seio. non tamen heredi eius. vt. ff. ō verbo. obliga. cum quis. Item hoc itellige stato fieri vt. ff. de solu. cum quis. Item hoc intellige ante lit. contest. a stipulante. alias contra: vt. ff. de solu. si quis stipulatus fuerit. x. §. j.

An post-ste adie-ti huius adiecti non mutato: alias contra: solutio

c ¶ Inuito eo qui stipulatur.

d ¶ Contingat. nisi in casu. vt. ff. de eo quod certo. loco. l. iij. §. idez iul. sz ibi facta fuit solutio alibi q̄ fieri debuit vnde venit interesse: vt. j. de acti. §. loco in quo non potuit dño p̄ iudicare accipiendo sortez adiectus: vt. ff. de regu. iu. non debet: sz et ipse dominus posset: vt ff. de eo quod certo loco. l. certum in fi. ꝛ l. finali in fi.

e ¶ Ille. s. stipulator.

f ¶ Mandati. nunquid adiectus mandati semper tenet. M. d. q̄ sic: vt hic et. ff. de ver. obli. iul. §. fi. nam semper tacitum mandatum et si non expressum inter uersa aduenire dicebat: et in absentia et sine nuncio vel epistola quod est contra. ff. de procur. l. j. §. j. quare dicemus q mandati agitur si interfuit mandatum: vt quia presente adiecto fuit stipulatus vt hic et. ff. de ver. obli. iul. §. fi. ꝛ ff. man. q̄ fidē: alias agit neg. gest. cū non sit procurator: vt. ff. de solu. l. vero. procur. §. interdum. et. j. de obli. que ex quasi cōtractu in prin.

adiectꝰ cui solui tur di ctiōe tenetur

g ¶ Valebit. s. pro parte dimidia vt subijcit: vt. ff. de eo qō certo loco. l. iij. §. si quis: ꝛ colligeq̄ nō viciat vtile p iutile. sic. ff. de ꝛ. obl. l. j. §. sed et si michi. ar. ꝛ. ff. de arbi. l. parui. alias pedius. §. j. et dic vt ibi.

Vtile p inutile nō vicia tur

h ¶ Non plus. vt. ff. de verbo. obliga. l. si michi. Sed contra de contraben. emp. l. fundi sed dic vt ibi.

i ¶ Acquiris. sic. ff. de verbo. obliga. l. dñs

seruū. et. ff. de ℨhen. et cōmitten. stipu. l. ij. et ff. de pac. l. herede. ℋ. nos.

pf̄ et filiꝰ cen seē eadē pſōa. a ¶ Filij cū vna persona censeatur. pater et filius: vt. C. de impu. et ali. sub. l. fi. sic et ī ser uo et dño est eadē vox: vt. ℨ. e. post mortem.

b ¶ Acqrí pñt. vt profectitio peculio et ad uentitio q̄ ad vsufru. vt. s. p quas pſo. no. acq̄. ℋ. j.

c ¶ Inutilis. interdū in totū interduz p parte.

d ¶ Non rñdeat. scz cōgrue diligenter tñ attende q̄ vbi cūq̄ est diuersitas si incōtinēti placet diuersitas stipulatoi vz stipulatio: vt. ff. de verb. obli. l. j. ℋ. cū adjc̄. si aūt non placeat: aut est in qualitate: aut in quantitate: aut in specie diuersitas. in prio casu nullo mō vz vt ℍ et ibi. aut si ille ꝛc̄. ꝛ. ff. e. l. j. ℋ. cū adijcit. ꝛ. ℋ. si q̄s simpliciter. Siue ro in quātitate in eo quod

Utrū sp respōsionis diuersitas vitiet stipulationem

qꝛ vox tua tanq̄ filij sit: sicuti filij vox tanq̄ tua intelligit: in his rebus que tibi acquiri possunt.

¶ Diuersitas in q̄ntitate inter interrogationē ꝛ responsionez viciat stipulationem quatenꝰ est discordia. sed diuersitas in q̄litate viciat in totuz. et respōsio simplex intelligit q̄ lis precessit interrogatio. h. d. Aretinꝰ

¶ Preterea inutilis est stipulatio si quis ad ea q̄ interrogatus fuerit non respondeat. veluti si quis. x. aureos a te dari stipulet: tu quidē nō pmittis vel contra: aut si ille pure stipuletur: tu sub cōdictione pmittas vel cōtra: si modo scili-

cōsonat vz siue detrahat siue adiiciat: vt. ff de ver. obl. l. j. ℋ. si stipulāte q̄ est ℨ. alio non vt ℍ: et ibi veluti. ꝛc̄. Si aūt in specie pmitti tur vna spēs p altera: ꝛ tūc nō vz. vt. ℨ. eo. ℋ. si de alia aut alia adiecta et ita copulatiue. et tūc valet alia non adiecta: vt. ff. de verb. ob. l. j. ℋ. sz si. Si aūt plures stipulēt: tūc aut copulatiue fuit facta interrogatio et vz in

eo qō rñsum est. aut dissiūctiue. vt illā aut illā pmittis: quo casu vz siue ad vtrūq̄ siue simpliciter rñdeat ꝛ in vtraq̄. Si vo in vna nō vz etiā in ea. licet in sūmis nō viciet alter natiue si rñdeat ad vnā tm̄. vt. ff. de ver. obl. l. j. ℋ. si qs. ꝛ. l. iter stipulātē.

cet id exp̄mas: id ē si cui sub ꝺdictiōe vel in diē stipulāti tu respōdeas p̄senti die spōdeo. nā si hoc solū respōdeas pmitto: breuit videꝛ ī eā dē diē vel ꝺdictionē spopōdisse. neq̄ eni necesse est in respondendo eadē omnia repeti: q̄ stipulatoꝛ expꝛesserit[c]. ¶ Inter dominū ꝛ seruuz patrē ꝛ filium nō cōtrabitur stipulatio. h. d. Are. ¶ Item[r] inutilis ē stipulatio si vel ab eo stipuleꝛ q̄ tuo iuri subiectus est vel si is a te stipuletur. Sed seruus q̄dem nō soluz domino suo obligari non pōt: sed nec quidem vlli alij. filij vero familias alijs obligari[s] possunt. ¶ Ad-

e ¶ Expꝛesserit. que enim ī p̄fationib⁹ dicūtur in ꝛctibus repetita credunt: vt. ff. de ver. ob. l. ti cia. ℋ. idē rñ.

f ¶ Item iutilis: q̄tū ad ciuile vinculuz sed naturale ℨhīt: vt. ff. de obligā. ide. si id tio nāturalis cō fratre. ℋ. j. vñ siffere. fideiussoꝛ accedit: vt. ℨ. de fideiuss. ī p̄n. ꝛ hec vera sunt nisi in castrē. pecu. vel quasi nā tūc est loco p̄ſſamili. vt. ff. ad mace. l. ij. et. ff. de col. bo. l. j. ℋ. nec castrē. tūc ei ꝛ cū p̄feobligat. ꝛ agit cuz effectu. vt. ff. ℬ iu. l. lis nulla

Inter dominū ꝛ seruuz patrē ꝛ filium nō cōtrabitur stipulatio.

Item inutilis ē stipulatio

g ¶ Obligari pñt. ex oi cā: vt. ff. de iudi. tā ex ℨctibus. In duo tate tñ patris interueniente ad qō pater cō pellitur officio iudicis: vt. C. de bo. q̄ lib. l. ñ solū. ℋ. j. et postea nisi in sex casibus qui sūt ff. q̄ cū eo. l. ij. Excipe duos casus vt in mutua pecunia ex qua nō tenet cū effectu ppt exceptionē macedoniani: neq̄ pater: vt. C. ne filius pro patre. l. j. Item si in voto vel deo

vel reipubli. facto. vt. ff. de polli. si quis rem ·S· voto. nam licet alias sz ex cõtractu vel quasi cõueniatur vt a prelato loci illius: hic tamẽ nõ cõuenitur: vt. C. de epis. et cle. l. nulli: et in auten. de eccle. titu· S· si quis. col. ix.

a ¶ Stipulat. vt. C. de pac. con. l. pactum do. contr. sol. maxie ibi positum abundat. sic. C. de testamen. manu. l. fi· S· j.

b ¶ Negociuz. scilicet obligatorium. idez i prodigo cui bonis interdictum est. ff. e. is cui. quia furioso simillis ẽ vt. ff. de cu. fu. l. j. pri. respon. et. ff. de re. iu. l furiosi: idem in menteca pto: vt. S. ó cura· S· j.

c ¶ Potest. s. ciuiliter.

d ¶ Pupillus scilicet puberi proxim⁹: vt sequitur. et est ratio quia intellectum habet: vt. ff. ó reg. iu. l. in negocijs.

e ¶ Obligetur sz alij.

f ¶ Auctoritate. sic. S. de auct. tu. in pri. sic. ff. de pac. l. j. iuris ciuilis

g ¶ Infans. i. vsq; ad. vij. annum: vt. C. de iure deli. l. si infanti. j. rñ.

h ¶ Proximus. id est vsq; ad decem annos et dimidium. et sic proximus respicit infra.

tus z surdus omnino nõ possunt stipulationẽ contrahere. h. d. Are. ¶ Mutũ neq; stipulari neq; p mittere posse palaz est: quod z in surdo receptum est: qz z is qui stipulat⁹ verba promittentis: z is q̃ promittit verba stipulantis audire debet. vñ apparet non de eo nos loqui qui tardius exaudit: sz de eo qui omino nõ audit. ¶ Furiosus neq; stipulari neq; aliter cõtrahere põt h. d. Are. ¶ Furiosus nullu⁹ negociũ⁹ gerere potest[c]: qz nõ itelligit quod agit. ¶ Pupillus maioz infante põt aliũ sibi obligare etiã sine tutoris auctoritate: sz ipse alij nõ obligat: nisi sit proxim⁹ pubertati z tutoris auctoritas iterueniat. Filij vero familias in etate pupillari nõ obligant etiã cũ cõsensu patris. hoc. d. Are. ¶ Pupillus[i] omne negociũ recte gerit: ita tamẽ vt vbi tutoris auctoritas necessaria sit adhibeat tutoz: veluti si ipse obligetur[k]. Nã aliũ sibi obligare etiã sine tutoris auctoritate[l] põt. Sed quod dixim⁹ de pupillis vtiq; de his verũ est qui iã habẽt aliquẽ intellectũ. nã infãs[h] z qui infanti proxim⁹[h] est ñ mltũ[i] a furioso distat: qz hmõi etatis pupilli nullũ habent intellectũ. sed in proximis infanti propter vtilitatẽ eorum benignioz[k] iuris interpretatio facta est: vt idẽ iuris habeant[l] quod pubertati proximi. Sed qui in potestate parẽtis sed cum dico pubertati proximum a decez annis et dimidio supra intellige. nam sic in masculis debet fieri dimidiatio. in feminis in. ix. et dimidio: vt. S. qui. ma. non po· S· fi. et. S. qui. mo. tu. fi. pri. rñ.

proxim⁹ = puberi

i ¶ Mõ multũ nam distat a infans et furiosus liquantulum et furio vt in heredi sus di tate quã trans stant mittit infans: vt. C. de iu. de li. si infanti· S· j. secus in furioso: vt. C. de cura. fu. l. fi· S· sinautem. et hoc fm Azo. Sed certe sic posset dixisse: quia vn⁹ parvus: alter magnus: alter cõtinuum tempus. alter habet interualla dilucida. Dic ergo distat in stipulãdo in hoc: qz infans sine intellectu interdum stipulatur sed furiosus nunq̃: vt ff. rempu. sal. foze. l. seruum pupilli. Item dicit non multum propter proximum infantie. qui intellectum habet z ideo corrigitur statim quod hic dicitur. ibi. Sed in proximis.

k ¶ Benignioz. ẽq; supra dictum est.

l ¶ Habeãt. vt alios sibi obligent: alijs vero nõ obligent sine tutoze: vt. S. proxi· S·

a ¶ Impub es. aliud si pubes. nam obligat ac si esset sui iuris vt. ff. e. l. fi. §. j. nisi duob⁹ casibus. vt. §. e. §. itē inutilis: diximus.

b ¶ Patre. sed que est ratio de hoc ad pupillum cum tutore auctore obligetur? Respō

Filius impubes etiaz cū auctozitate patris nō ꝓt obligari.

det quidam q̄ ob hoc ipsum datur tutoz iz pa. po. est ad corrigendum et est ꝓzo eis. C. de bo. que li. l. fi. §. sinaūt Vel dic q̄ tutorem habet obligatum si male auctoratur patrem ñ: vt. C. de bo. q̄ li. cuz oportet §. sub hac tamen versiculo. si non autē hypotheca.

est impubes⁹: nec auctore quidē p̄fe⁹ obligat. ¶ Cōdictio ī possibilis viciat stipulationē: cōdictio vero necessaria facit eā haberi ꝑ pura. h. d. Are. ¶ Si īpossibilis cōdictio obligationib⁹ adiciat: nichil valet stipulatio. Impossibilis autē cōdictio habetur cui⁹ natura impedimēto est quominus existat: veluti si quis ita dixerit: si digito celuz attigero dare spondes? at si ita stipuletur: si digito celum nō attigero dare spondes? pure⁹ facta obligatio intelligit: idoꝯ statim⁹ petere pōt. ¶ Stipulatio nō pōt cōtrahi inter absentes. Etsi in instrumēto otinetur partes fuisse presentes vel stipulationi interfuisse statur scripture nisi contrariuz probetur. h. d. Are. ¶ Itē ℞boz⁹ obligatio inter absentes⁹ cōcepta inutilis est. sed cuz hoc materiā litiū cōtentiosis hominib⁹ prestabat⁴: forte post⁵ tēpus tales⁶ allegationes opponētibus et nō⁷ presentes esse vł se vł aduersarios suos cōtendētib⁹. Jō nostra cōstitutio⁸ ꝑpter celeritatē dirimendarū litiū introducta est: quā ad cesariēses aduocatos scripsimus: per quā dispositimus⁹ tales

c ¶ Obligationibus. quibus cūq̄: vt hic: et ff. de act. et ob. non solū. sec⁹ est in vltimis voluntatibus q̄ tunc ꝑ non appositā habetur: vt. §. ō here. insti. §. penul.

d ¶ Cui natura. nō ita si verboz⁹ pplexio sit: vt. ff. de cōdi. insti. si ticius. Joh. §. tūc enim quandoq̄ non diceretur impossibilis iz nō posset existere. vt. ff. de ver. obli. si ticius ſm Azo. et facit ad hūc. §. ff. de reiu. l. īpossibilis. §. j.

e ¶ Pure. i. sine ꝓdictione et si dies esset apposita: vt. ff. e. l. in stipulatione. §. j.

f ¶ Statim. cū spacio cū quo solui possit. vt. j. e. §. fi. ff. eo. eum q̄ kalēdis. et de hoc dixi. §. de ver. obli. §. ois stipulatio.

g ¶ Itē verboz. sicut ꝑ cōdictionē īpossibilē ita ꝑ absentiā fit inutilis stipulatio.

b ¶ Absentes. ita intellige absentē vt audire non possit. vnde si est in turri vel a remotis et clamet valet stipulatio si se audiant. ar. ff. ad sil. l. j. §. ea. alias accipitur multis modis vt. ff. de verbo. signi. l. absentē. et nota in aut. de fideiuſ. §. j. Sed contra ē ff. de do. inter vi. et vxo. ea q̄ Sed ibi interceſſerat stipulatio añ absētiam. cui⁹ verba etiam īter absentes nūc repetuntur. Item. contra ff. de pac. la beo in ꝓin. §z aliud ī pacto quolibet alio: q̄ sine hmōi solennitate fieri potest §z stipulatio non: vt. ff. de pac. l. j. in fi. et. §. de act. §. de cōstituta. Item contra. ff. de spon. l. iiij. §. l. v. §z potest dici ibi speciale vt valeat int absentes. vel spōsalis dic q̄ et per stī inter absentes⁹ pulationē fieri possunt spō sponsalia et tunc in eccl. pñtes vt ter pñtes vt ℞

An interdicēs valeat

Item consensu scz solo pñt fieri spōsalia et tunc etiam īter absentes: vt. d. l. iiij.

i ¶ Prestabat. antiquitas.

k ¶ Post tempus. post ideo dicit. quia q̄ñ conueniuntur post tempus cōtractus talia opponuntur.

l ¶ Tales. quales subiecit statim. Et nō ꝛc.

m ¶ Et non. ecce allegationes.

n ¶ Constitutio. vt. C. de contrahē. et cōmitten. stip. optimam.

o ¶ Dispositimus. loquitur iustinianus au-

ctor illius constitutionis.

a ¶ Scripturas. sed quid si vnus proferat instrumentuz in quo contineat contrahentes esse presentes rome tali die: alter q̄ bon̄: Dicit quidā q̄ neutri creditur: alij q̄ bonus iudex d̄z aiad-uertere cui potius credēdū sit: vt si stipulator ipso tpe tenebat scholas bon̄. stabitur illi instrumēto quo continet ipsuz fuisse bon̄.

scripturas[a] que presto[b] esse partes indicāt omnino[c] esse credendas: nisi ipe qui talibus vtit improbis[d] allegationibus manifestissimis[e] p̄bationib⁹ vel p̄ scripturā[f] vel per testes idoneos[g] approbauerit[i] ipso toto[b] die quo[i] cōficiebat instrumētū sese vel aduersariū suū in alijs locis esse[k]. ¶ Stipulatio concepta post mortez stipulatoris vel promissoris vel

b ¶ Presto id-est presentes.

c ¶ Dino. nota standum scripture nisi cōtra probet. sic. C de proba. cum precibus. et. j. eo. ff. si scriptū et. j. ti. j. ff. fi. et hoc quando formam habet publicam: alias si priuatam si pro scribente non valet: si cōtra scribentem valet si est cū causa: vt in auc. de iureiu. a mo. ff. j. et. C. de non nu. pe. generaliter.

scripture standū ē.

d ¶ Improbis scilicet prima facie: que forte probe apparebunt tandem. sic. C. de epis. et cle. l. omnes qui. circa princi. secundum. Johannem.

e ¶ Manifestissimis. quia cōtra scripturam.

f ¶ Scripturam scilicet aliam q̄ō est melius

g ¶ Idoneos. omni exceptione maiores id-est q̄ nulla exceptio poterit eis opponi: vt C. de cōtrahen. et cōmit. sti. l. optimam.

b ¶ Toto die. nota q̄ dies debet inseri in instrumento: et alia sunt necessaria: vt dixi in autē. vt preponatur nomen impera. et facit C. de diuer. re. si qua. sed quomodo hoc probabitur: cum dies instrumenti non debeat exhiberi: vt. ff. de eden. l. j. ff. editiones: Rñ. Tribus modis petitur instrumentum edi. Primo vt fundet intentionem ex instrumēto rei actor: vel reus ex instrumento actoris fundet exceptionem: cuz neutro casu aduersarius vteretur quod non debeat esse: et tūc nulla ps instrumēti debet exhiberi: vt. C. de eden. le. fi. in fi. z. C. de testi. le. minus. Scōo scilicet quando aduersarius vtitur. nam tūc edit vt videatur an aliquid possit et opponi

et tūc exhibetur: sed sine die et cōsule ne materia detur falsum fabricandi: vt dixi. ff. de eden. l. j. ff. editiones. et. ff. quēadmodū test. ap. l. i. ff. j. Tertio vt de falso accusetur et tūc etiam cum die z consule est exhibendū vt ff. et. C. de cōtra hē. z pmi. stip. l. optimam. et C. de fi. istru. l. fi. aliis aūt modis petuntur instrumēta edi vel tradi p varia genera actionū: vt. ff. de eden. quedam persone sūt. sed dictis tribus modis petunt edi. i. demonstrari. Item quomodo aliquando hoc est q̄ hic probat reus ptra iuris ordinē vt. C. de eden. l. qui accusat: Rñ. hoc propt p̄sumptionē que est cōtra eum propt scripturaz: vt. ff. de pac. iurisgen. ff. qō fere. Item nunqd duo testes hoc probātes. s. alterum Thentium abfuisse sufficiunt: Rñ. sic. vt. ff. ō Quotte test. l. vbi. Sed nonne instrumētū vicē duox tes rec̄ tenet: vt. C. de fi. instru. in exercendis. quare runt ad videt q̄ in dubio p istrumēto starek: sz certe ipngnā nō directe Tdicit instrumēto sed p obliquū dū istru scilez se fuisse in scriptura quondā facta ro- mentū. me: vel vt testis vel vt Thens. si vero contra eū directe dicit plures cz duo exiguntur vt vincant scripturā: vt: ff. de testi. l. iij. C. de cōtraben. z cōmit. sti. l. optimā: ibi. Alio numerus zc. vl dicas etiā hic exigi tres. sed nūqd si aliqui testes dicāt pro instrumto vel in eo scripti vel non tot vel plures erūt necessarij circa instrumētum. Rñ. sic qz instrumētum per se vicem duozum tenet vt dictū est. Item preter ipm̄ sunt probationes vt ponis: vt. ff. de pig. Thitur. Item q̄ dicit eo die idem dicas si alio tali quod h̄ esse nō potuit: vt ar. ff. de ver. ob. ff. loca.

i ¶ Quo. vel etiam alio: dūmodo sit tantum remotus locus in quo dicitur fuisse tempore quo dicitur istrumentū esse factum qō nō potuit esse: vt. ff. de verbo. ob. l. vlti. ff. fi. z. ff. de ver. ob. ff. loca.

k ¶ Esse. id est fuisse. sic. ff. de his qui sunt sui

t

vel alie. iu. §. in potestate.

a ¶ Poterat. s. iure vetustissimo: quod hodie corrigitur vt in fi. huius. §.

b ¶ Eius. scilicz pris vel dñi

c ¶ Videt vnde sicut pater vel dñs sic stipulādo erat stipulatō iutilis ita z suo talia ẏba dicēte vl filio vt hic. et ſ. eo. §. et q. et facit. C. de impu. z alijs substi. le. fina.

d ¶ Pridie id est die p̄cedēti mortē. vt. ff. de feri. pridie.

e ¶ Erat. s. oli.

f ¶ Sed cuz tā nunc corrigit.

g ¶ Dictuz. sic ſ. de ver. obli. §. sed hic.

h ¶ Placuit vt. C. ō cōtrahē. z cōmit. sti. le. scrupulosam.

i ¶ Valeat scilicz statiz. efficax autez erit post mortem: vnde ab here de et cōtra here. icipiēt actionem hodie: quod olim nō erat: vt. C. vt actio. ab here di. et cōtra. l. j.

k ¶ Venerit. duplicit̄ post hoc verter ſraz bū venerit est exponit pūctū z ſbau.

pridie ꝯ alter moreretur olim nō valebat: hodie valet. h. dicit. Are. ¶ Post mortē suā dari sibi nemo stipulari poterat: nō magis ꝯ p9 ei9b mortē a quo stipulabat. At nec is qui in alicui9 potestate est: post mortē eius stipulari poterat: qz patris vel dñi voce loqui videtur. Sz z si q̄s ita stipuletur: pridie ꝯ moriar: vl pridie ꝯ morier dare ſpōdes iutilis erat stipulatio sed cū iaz (vt dictū est) ex cōsensu cōtrahentiū stipulatiōes valent: placuit etiā nobis in hunc iuris articulū necessariaz inducere emēdationē: vt siue post mortem siue p̄die ꝯ moriat stipulator siue promissor stipulatō cōcepta est: stipulatio valeat. ¶ Ratione p̄posterе concedus ordo scripture: vt. ff. de pecu. le. l. qui re sit ar dā. z. ō. de legatis. §. ante. z. ff. de sol. nō eni. tēdē.

ver. obli. §. sub condictione.

l ¶ Prepostere. primo enim debz venire naturis secundum naturam condictionalis stipulatōnis vel condictiōis ꝯ dari hodie.

ptionis nō vitiatur stipulatio. Aretin9. ¶ Itē si quis ita stipulat9 erat si nauis ex asya venerit k: hodie dare ſpōdes? inutilis erat stipulatio: qz prepostere cōcepta ē. Sed cū leo inclite recordatiōis in dotib9 eandē stipulationē que p̄posterа nūcupatur: nō esse reiciēdā existimauit: m nobis placuit n z huic pfectuz robur accōmodare vt nō solū in dotib9 sed etiā in omnib9 o valeat hmōi conceptio p stipulationis. ¶ Stipulatio cum moreretur p̄missor vl stipulator vl post mortē tertij valet etiam de iure veteri. h. d. Are. ¶ Ita autē stipulatio concepta veluti si ticius dicat cū moriar dare ſpōdes vel cū morieris z apud veteres vtilis erat q z nūc valet.

m ¶ Existimauit scilicet cuz ita stipulabat mulier si sine liberis decesserit promittis mihi dotē reddere: vt ō ea possim testari: cū prius testari ꝓponebat z ea mortua dotez redi. vt. C. ō iure do. l. si mulier. vl dic secūdū Jo. cuz stipulatur maritus sic: si dabis mihi. x. p̄mittis te mihi nupturam. p̄mo enī nubere et postea dare debebat.

n ¶ Placuit vt C. de test. l. p̄posteri.

o ¶ In omnibus scilicz obligationibus.

p ¶ Cōceptio. exactio vel cōceptio rātū fit post cōdictionem existentē. vt. C. de testa. p̄posteri. i fi. et facit ad hūc. §. scilicet an ordo q non sit curā scriptu

q ¶ Utilis. erat. vt. ff. de bo. aut. iu. pos. le. he-

reditarium.

a ¶ Alterius scilicet tertij.

b ¶ Si scriptum nunquid idem sit si testes dicunt aliquem promisisse vt etiam tunc intelligatur interrogatio? videtur q sic: vt. C. de fide istru. i ex-
ercendis. sed tamen contra dico: vt. C. de usur. le. j. et est ratio secũduz Jo. qz testes non sic in iure instructi sunt vt instrumẽta que a iurisperitis fiunt.

c ¶ Perinde. nisi cõtra probetur vt. ff. de pac. iurisgentium. §. q vere.

d ¶ Spoponderit alias respondeat.

e ¶ Contrahit immo videtur non valere cũ sit diuersitas in respondendo: vt. §. e. §. preterea. sed distingue vt ibi diximus.

f ¶ Ñdere ỗ bemus si volumus teneri: alias tenemur tantum in his in quibus respõdemus vt hic. itez z sufficit simplex responsio vt diximus: cũ equiparetur ei quando ad omne respondet. sic. ff. de ver. obli. l. ticia. §. idẽ respondit. z §. eo. §. preterea.

g ¶ Alteri. sic. ff. de verbo. obligat. stipulatio ista. §. alteri.

b ¶ Supra dictum est. vt. §. eo. §. si quis alij. hoc tamen fallit in multis casibus: vt ibi dixim⁹. Et nota q hic tribus modis alteri stipulamur. nam interdum directam acquirimus actionem subaudi alteri stipulando vt filius patri. seruus domino et econtra. vt supra eodem. §. si quis alteri. z §. ei qui quan-

Alteri tribus mõis stipulamur.

Jtem post mortem alterius recte stipulamur.

¶ Verbum promisisse in scriptis repertum importat stipulationem. hoc dicit Aretin⁹. ¶ Si scriptũ i instrumẽto fuit pmisisse aliquem perinde habetur at q si interrogatione precedente responsum sit. Si plures res deducantur in stipulatiõe et simpliciter respondit p missor ad omnes tenetur alias ad eas tãtũ in q̃bus respõdit. hoc dicit Aretinus.

¶ Quotiẽs plures res vna stipulatiõe p̃hendunt siq̃dẽ promissor simpliciter respondeat: dare spondeo: ppter oẽs tenetur: si vero vnã ex his vel quasdam daturũ se spoponderit: obligatio i his pro q̃b⁹ spopõderit cõtrahitur. Ex pluribus enĩ stipulationib⁹ vna vel quedã vident esse pfecte: singulas enĩ res stipulari it ad singulas respõdere debem⁹.

¶ Stipulatio ỗ dãdo alteri nõ valet nisi fuerit apposita pena. hoc dicit Aretinus. ¶ Alteri stipulari (vt supra dictum est) nemo põt Jnuẽte enĩ sunt huiusmodi stipulationes vel obligatiões ad hoc vt vnusquisq acq̃rat sibi q̃ỗ sua itereſt. ceterũ si alij deb nihil interest stipulatoris. ¶ Planesi q̃s velit hoc facere penã stipulari cõueniet: vt (nisi ita fctm̃ docq̃ vtilem vt tutor pupillo: z in similibus ratione officij vt seruus publicus. vt. ff. ỗ consti. pe. l. eũ qui. §. penult. z. ff. rem publ. sal. fo. l. iiij. interdum nullã z tunc necessaria est pena vt hic dicit. Jtẽ nota q hoc vltimo casu verba stipulationis et sortis z pene possunt formari trib⁹ modis: aut enim sic dico: promittis mihi q dabis illi et eodem modo penaz: aut sic: promittis illi q dabis ei et eodem modo penaz. Et in his duobus casibus nõ valet neq̃ sortis neq̃ pene promissio: sed aliud quãdo deberet vtilis vel directa acq̃ri: vt in p̃mis duobus casibus. vt. ff. de consti. pe. l. eum. §. si actor. et. §. iul. et hic. Aut sic: promittis mihi q dabis illi: aut penam mihi tantum stipulor: quia z tunc habet locũ q̃ỗ hic dicitur aut quarto modo dico promitti q dabis mihi recipienti noĩe eius: quo casu valet vtrũq̃ z ego illi cedã cui⁹ nomine stipulatus sũ:

vt.ff.man.si procur.§.fina.

a ¶ Etiam ei.scilicet stipulanti: cui⁹ tamē nō interest dari ei cui fuit stipulat⁹: nec mīx: qz ibi fuit stipulatus penam: vt modo dixim⁹. ⁊ facit.ff.de arbi.l.cum pena. Sed contra.ff de arbi.le.ad uersus.§. sed si eum: sed ibi nō directo cō tra arbitrium itur: et ideo in spicitur an in terſit etiam in pena cum ad ea que frequē ter accidūt iu ra se referunt: vt.ff.6 le.l. nā ad ea. Itē cō tra.ff. si quis i ius vo.l.ij.§.fi na. Sed ibi in pena p̄pria hic autē in cō uentionali di cit. vl ibi tō nō cōmittit quia non debuit ve nire: qz aduer sarij non inter erat. ⁊ ita p ob liquum illa ra tio redditur.

b ¶ Pena enī cum stipulat. nota q̄ caute ponit stipulat. naz secus est cū pacisc̄it tātum. cum pena ex nudo pacto eti am in continēti appositō sicut vsura nō pos sit peti: vt.ff.de ser.expo.l.seru⁹. ⁊. C.de vsu ris.l.iij.

c ¶ Que sit. idest que sit q̄ntitas ⁊ que sit con dictio: inspicitur condictio vtrū sit impossi bilis vel probabilis vel non. vt.ī.eo.§.si im possibilis. ⁊.j.eo.§.q̄ turpi. q̄ntitas vero que sit inspicitur vt q̄tūcūq̄ sit petatur certi con dictione si est certa: alias si stipulatio est in certa actione ex stipulatu. vt hic. ⁊.ī.de ver bo: obli. in princi. Ista enim nomina quis ⁊ que substantie sunt significatiua non q̄ntita tis scilicet certe vel taxate vel taxāde: ⁊ hoc gnificat ſm Azo. sed econtra est: vt.j.de act.§.oñes

Relati uū q̄ sub stātiā si

sit vt est p̄hēsum) cōmittat pene stipu latio: etiā ᵃ ei cui⁹ ni hil interest. Pena ᵇ eni cū stipulatur q̄s non illud inspicitur quod interſit eius: sed que sit ᶜ quātitas in p̄dictione stipula tionis. ¶ Ergo si q̄s ita stipulat ticio ᵈ da ri: nihil agit: ſz si ad iecerit penā nisi de deris tot aureos da re spondes ᵉ ⁊ tūc cō mittitur stipulatio.

¶ Stipulatio q̄ de tur ei cui dari mea i terē tenet. h.d.are.

¶ Sed si quis stipu let alij cū eius ᶠ inter esset placuit stipula

tionē valere: nā et si is qui pupilli tutelā administrare cepe rat: cessit ᵍ administra tionē contutori suo: et stipulatus est rem pupilli saluam fore (quoniā interest sti pulator⁊ fieri q̄ stī pulatus est: cū obli gatus futurus esset pupillo si male res gesserit) tenz obliga tio ʰ. Ergo ⁊ si quis p̄curatori suo dari stipulatus sit: habe bit vires ⁱ stipulatio

¶ Et si creditori suo quis stipulatus sit (q̄ ʰ sua itereſt ne for te vel pena cōmitta tur: vel p̄dia distra

solue vt ibi. Item cōtra.ff.de euic.l.si dictū. sed ibi sic agebatur. Item contra. C.de spō. l.mulier.§.penul. sed illud fauore matrimo nij: ne in infinitū pena excedat: vt. C.de inu ti.stī.l.ij. Alij vt. W. dicunt vsq̄ ad duplum ⁊ in hoc consi deratur quan titas vt duplū nō excedat se cundū euz. vt. C.de sen. que p̄o eo quod i tereſt. l.j. Alij vt Johan. di stinguūt inter eum qui scien ter p̄omittit vltra duplum sciens se nō te nerī: vt ille te neatur: alias non vt ff.si q̄s cau.ſz et si q̄s. §. fina. Alij di cunt vsq̄ ad q̄ druplum sem per extendi et non plus vt.j. de act.§.oñs p̄ma verior ē.

d ¶ Ticio dari vt p̄omittī ti cio vel mihi q̄ dabis ticio.

e ¶ Spondes. scilicet mihi: alias nō valet hoc vt modo di ximus in cōdictione. i. in penali stipulatiōe que est cōdictionalis. ſ. si nō pareret p̄missor p̄incipali p̄omissiōi. Sed si adiecerit sti..ſ. pene eo nō dante non aūt illa inutilis effici tur vtilis. sed pene metu et illi statur vt ⁊ ali as. C.de arbi.l.j.

f ¶ Eius. scilicet stipulantis.

g ¶ Cessit. sic. ī. de satisda.tu. ⁊ cu.§.ij. al⁹.iij

h ¶ Tenet obligatio. nā vtilis actio pupillo dat.ff.de ma.cōue.l.j.§.pe. Item ipi stipu lanti directa acq̄ritur: vt hic dicit.

i ¶ Habebit vires. interest enī mea p̄curato rī meo solui q̄ in rez meā expēdit: vt.j.mā.§. tua gratia ⁊ mandātis.

k ¶ q̄. idest quia.

a ¶ Data. ab isto qui nũc stipulatur.
b ¶ Valet stipulatio. non vt procuratori vel creditori actio ꝓpetat. sz qui stipulatus est aget actione ex stipulatu. ad interesse quanti sua interest creditori vel procuratori fuisse solutũ: vt. C de iuri sti. l. fi. et. ff. de verb. obli. l. liber homo. ¶. fina. et C. de dona. cũ res vel ꝑz nos aget certi cõdi. ad interesse quod probauimus: vt. ff. ẽ verba obli. in princi.
c ¶ Versa vice ad superiorem. ¶. alteri.
d ¶ Penam. sz et tunc ad penam tantum tenetur: et facit. ff. e. ¶. si qs alium.
e ¶ Futuram: vt partum ancille vel fetuz animaliũ suorũ que sua futura sũt: vt. ff. de reꝝ diui. ¶. itez ea. Item multo magis si stipulet rez que nũc ẽ sua vt. ff. e. ¶. j.
f ¶ Quo sua sit hoc ideo quia in eo casu quo sua futura non est valet stipulatio. vt. ff. de verb. obli. si rem meam.
g ¶ Stipulatus est. s. dari et ẽ ratio qz qõ suũ ẽ amplius suũ fieri non põt. vt. ¶. de ac. ¶. sic itaq; restitui tũ possum stipulari. vt. ff. de ꝛ. ob. nemo. j. rñ et. ff. vsufr. quemadmodũ ca. l. j. ¶. sed quod diximus.
h ¶ Crediderit. hoc est verũ quando certuz est eos dissensisse: vt. ff. ẽ verb. ob. ꝓtinuus ¶. j. aliꝰ autẽ si põt ꝑm vtriusq; intellectum

hãtur q̃ pignori data erãt) valz stipulatio. ¶ Promissio facti alieni nõ valet nisi apposita sit pena are. ¶ Versa vice qui aliũ facturuz promisit: videt in ea esse causa vt nõ teneatur nisi penã ipe ꝓmiserit. ¶ Nemo põt stipulari rem suam. d. Are. ¶ Item nemo rẽ suam futurã in eũ casum quo sua sit vtilit stipulat ẽ. ¶ Dissensus in corpore viciat stipulationẽ. h. d. Aretin⁹. ¶ Si ẽ alia re stipulator senserit de alia promissor: pinde nulla ꝓtrahitur obligatio: ac si ad iterrogatũ respõsuz nõ esset: veluti si hominẽ stichuz a te quis stipulat⁹ fuerit: tu de pãphilo senseris quem stichum vocari crediderit. ¶ Stipulatio turpis vel ex turpi cã descendẽs nõ valet. h. d. Are. ¶ Quod turpi ex causa promissũ est: veluti si quis homicidiũ vel sacrilegiũ se facturũ promittit nõ valet. ¶ Stipulatio cõdictionalis trãsit ad heredes stipulatoris ꝛ promissoris. h. d. Aretin⁹. ¶ Cũ quis sub aliq̃ cõdictiõe stipulat⁹ fuerit licet ante ꝓdictionẽ decesserit: postea existẽte ꝓdictione heres eius agere põt. Idem ꝛ a promissoris ꝑte est ¶ Qui

valere videz ꝑm intellectũ promissoris vt. ff. de ver. ob. q̃ ex pluribꝰ. ꝛ. l. sti. ista. ¶. eũ qui. nec obstat qõ ẽz miorez ꝑstari debere. vt. ff. de le. j. apud iul. ¶. seio. qz minor est q̃ dare vult promissor: vt. j. de ac. ¶. ꝑterea. Si aũt ꝑm vniꝰ intellectũ tñ valeꝛ põt ꝑm eiꝰ intellectũ vz: vt dare mihi bononie. x. promittz si ẽni ẽ hac bononia i q̃ summ⁹. intelligat vz aliꝰ non: vt ff. de ver. ob. l. q̃tiẽs i stipulationibus ꝛ de rebus du. l. q̃tiens. ij.
i ¶ Promissũ siue dicã promittis homicidiũ facere siue dicã promitto. x. qz promittz facere homicidiũ: vt. ff. de ẽ. ob. l. gñalit.
k ¶ Nõ valet. hmõi enĩ ꝓdictiões turpes ipossibiles ꝑsumunt a iure vt. ff. ẽ ꝓdi. insti. l. si filius. vñ nõ vz stipulatio. vt. ¶. eo. ¶. si ipossibil circa qõ tamẽ dicq; aut ipsuz qõ ꝓmittitur est turpe: vt facere homicidiũ et tunc non valeret ẽt pena apposita: vt. ff. de ver. obli. gñalit. et. l. veluti. ꝛ. l. si plagij. idẽ dicor si sub ꝓdictiõe turpi vt ẽ: aut si honestũ ꝓmittat sz tñ turpit: vt dare decẽ sz ꝑ metũ vel per dolũ: et tũc valet ꝓmissio facta: sed exceptiõe elidit: vt. C. de iuri. sti. dolo. i fi. nisi i casu vbi ipo iure nõ vz ꝓmissio facta ꝑ metum: vt. ff. qõ metꝰ cã l. si mulier. ¶. q si dos ꝑm Jo.
l ¶ Agere põt. hoc in contractibus: vt hic: et

Q̃nq; turpe ꝓmittit q̃nq; honestum turpit.

ꝫ.de verbo obli.§.ex cõdictionali. aliud in relictis.vt.C.de ca.tol.§.sinautem.aliquis et.ff.de ma.teſt.l.ſi ita ſcriptum fu.in fi.ꝛ facit ad hũc.§.ff.de peri.ꝛ cõ.rei ven.l.q̃.ſi pẽdente.j.reſpon.

promittit certo tempore nõ põt cõuenire niſi totus ẽmin⁹ ſit elapſus.h.d.are.

a ¶ Qui ꝟ anno.i.qui ſtipulat⁹ eſt his verbis promittis ꝟ anno vel hoc menſe.

¶ Qui hoc ãno aut hoc mẽſe dari ſtipulatus eſt: niſi omnibus partib⁹ preteritis[b] anni vel menſis non recte petet.

b ¶ Preteritꝰ id eſt elapſis. ꝫ ſecus ẽ in relictis fauore vltime voluntatis. nam in caput anni p̃ſtatio fit: vt C.qñ di.le.ce. l.j. vel diſtingue. aut promittit per hec verba hoc anno vel quolz anno ꝛ tũc in fine anni fit ſolutio:vt hic: ꝛ ff.de ver.obli. qui hoc anno

¶ Promiſſori dat tẽpus habile ad ſoluẽdum.h.d.Areti.

¶ Si fundũ dari ſtipuleris vel hominẽ nõ poteris cõtinuo agere: niſi tantũ ſpaciũ preterierit quo

Si qs promittat ꝟ anno qñ fiat ſolutio.

et.l.eũ qui certarũ.aut ãnuum et tunc in capite ãni fit ſolutio:ſiue legatũ ſit ſiue i contractu fiat pmiſſio ẽm Jo.ꝛ B.vt.ff.ꝺ pdi. et demon.l.ſi in annos: ꝛ.ff. qñ di.le.ce. nec ſemel.vñ verſus.Annua ſi ꝺbes tũc iſpicies caput ãni.Anno ſi debes i fine teneberꝫ ãni.de hoc dixt.ꝫ.de ver.obli.in prin. Sed q̃d ſi vſq̃ ad forũ rẽ promiſeris ? videtur q̃ ſtatim incepto foro poſſit agi. vt.ff. ad trebel.l.qui filius.§.ſabinus.

c ¶ Fieri poſſit.cũ pmodo pmiſſoris:vt.ff.ꝺ ver.ſig.l.nepos pculo.nec tñ nimiũ expectak:ꝫ pri⁹ nõ poſſet ſoluere:vt.ff.de ꝟ.obli. ptinuus.§.illud. Item et ſi in cõtinenti põt: nõ tñ iõ ſtatim exigik:vt.ff.de ſol.q̃ dixim⁹ quoddã ergo tps mediũ exigim⁹. ſ.x. dterũ ẽm quoſdã:vt.ff.de conſti.pe l.pmiſſor: vel dic arbitrio iudicis cuz oliz.l.nõ ſit deteria tñ.vt.ff.ꝺ iur.deli.l.j.in fi.q̃ iudex ſtatuet tẽpus q̃d dã: nec nimiũ nec modicũ. vt.ff.de ſol.l.retũ:ꝛ rẽ.ra.ha.l.quo eñ.§.j.et.ff.ꝺ of. iudi.j.rñ. Item nunq̃d idẽ in q̃ſtitatib⁹ q̃ in ſpeciebus hic ꝺr? Rñ. nõ.imo tpe tanto quantum iudicatis datur expectaꝫ:vt.ff.ꝺ iudi.l.ſi debitor.ſ.illij.mẽſium:vt.C.de vſu. rei iudi. l.ij. ẽm quoſdam vel verius dic vt notatur.ꝫ.de verb.ob.i glo. ibi Statim ꝛ.

traditio fieri[e] poſſit

De fideiuſſoribus.

¶ Fideiuſſor eſt qui accedit obligat ad maiorez cautelam creditoris. hoc.d. Aretinus.

¶ De fideiuſſoribus.

¶ Continua ptinuatio ſic: viſum eſt de his qui ẽ cipaliter obligãtur ex pluribus ꝓtractibus. Verũ vt hic dicit text⁹ in prin. pro eo qui obligatus eſt ſolet accedere fideiuſſor: ideo poſt illos titu. ſubijcitur iſte de fideiuſſoribꝰ. h.d. Aretin⁹

DIco eo. q̃ pmit

¶ Totus iſte titulus diuiditur in quinq̃ partes. Primo Vtiliſſo qualiter fideiuſſores accipiuntur. Secuꝛ do in qua obligatione accedere poſſunt. Tertio quãdo ſũt plures fideiuſſores an in ſolidũ vel pro parte quilibet obligeꝫ. Quarto q̃ non poteſt fideiuſſor in plus obligari q̃ principalis:et quando dicit in plus obligari. Quinto qñ ſolẽnitas itrinſeca preſumitur. Secunda ibi: In omnibus. Tertia ibi: Si plures. Quarta ibi: Fideiuſſores. Quinta ibi: In ſtipulationibus.

An pro miſſor ſtati cõ uenire poſſit.

¶ Promittit. ſcilicet principaliter per ſtipulationẽ et idem ſi quocũq̃ alio mõ quis obligetur:vt ff.eo.§.j.et.ff.eo.l.j. Nunquid acceſſorie obligationi accedere fideiuſſor poteſt? Reſpon.ſic.vt.ff.e.l.grece.§.fi.et de pig.actio ſi rem.§.j.

e ¶ Quos hoies.i.fideiuſſores.

f ¶ Solent.ſ.creditores.

g ¶ Cautũ ſit.ꝛ eſt cautum ſine dubio:vt ff. de republica.§.fina.

a ¶ In omnibus. l. in omni specie obligationum: dūmodo nō sit ℨ legē vt. ff. e. l. cum lex Sed cōtra. C. de fideiusso. do. de. l. j. Sol. illud speciale est. Itē in presentibus ⁊ futuris negocijs ꝑt accedere fideiussor. vt. ff. de iu. l. quēadmodū. ℨ. e. ℌ. fideiussor.

b ¶ Cōsensu siue ēt ex maleficio vel q̄si vt ff. e. l. grece. ℌ. ſz si ex delicto

c ¶ Nec l. non

d ¶ Ciuilis. scz tm̄ vt ꝑ eo qui fuit ꝓfess⁹ spe future numerationis: vt. ℨ. titu. ꝓxi. hz tm̄ eandē exceptionē quā reus: vt. C. de fi nup. pe. l. pe. i fi. ⁊. l. tā māda tori. ⁊ sic nō. ciuili tm̄ obligatiōi accedēt fideiussorē vt ħ ⁊ dicta. l. dicit et. ff. eo. l. fide iussor. ℌ. ij.

e ¶ Naturalis l. vt ꝑ suo vt subijcit: ⁊. ff. e. l. fideiussor. ℌ. fideiussor accipi. ℊ ꝯtum ad dationē fideiussoris nō interest sed q̄ ad alia multū interest. s. inter ciuilē et nālem obligationem: vt. ff. de ꝓsti. pe. l. j. ℌ. debitus et. l. quod maritus. ℌ. si q̄s autem.

f ¶ Cui. s. obligationi.

g ¶ Adeo. i. intantum.

h ¶ Pro seruo. qui seruus de iure naturali tenetur tm̄ non ciuili. vt. ff. de condi. indebi. lit neq̄t si id qō et. ℨ. de libertinis. ℌ. j. et. ℨ. de inuti. obligati. ℌ. item inutilis ⁊ huic naturali accedit ħ fideiussor. At ipse seruus fideiubere nō pōt fideiussor: ⁊ ciuili tātū: ⁊ naturali tātū: ⁊ non tātū pro homine libero sed etiā ꝑ seruo. h. d. Aretin⁹.

¶ In⁹ omnib⁹ autē obligationib⁹ assumi possunt idest siue re siue verbis siue litteris siue ꝓsensu[b] cōtracte fuerit At nec[c] illud quidē interest vtr̄ ciuilis[d] an naturalis[e] sit obligatio cui[f] adijciatur fideiussor: adeo[g] quidez vt pro seruo[h] quoq̄ obliget[i] siue extraneus sit qui fideiussorem a seruo accipiat: siue ipse dñs[k] sit in id quod sibi naturalit debet. ¶ Obligatio fideiussoria ē transitoria ad heredē. h. d. Are. ¶ Fideiussor non tm̄ ipse obligat: sed etiā heredē relinquit[l] obligatū. ¶ Fideiussor pōt adhiberi etiā ꝑ futura obligatione. h. d. Areti. ¶ Fideiussor[m] ⁊ p̄cedere obligationē et seq̄ pōt.

¶ Si plures pro eodem fideiubeāt q̄libet tenet in solidū: sed beneficio epistole fit diuisio iter eos qui soluēdo sunt tēpore litis cōtestationis. Et si vn⁹ ex fideiussoribus qui sit soluendo soluat insolidū: a ꝑfideiussore repetere pōt. h. d. are.

¶ Si pl̄es sint fideiussores: quotquot erūt numero singuli insolidū tenentur[n]. Itaq̄ liberū est creditori a quo velit solidum petere. Sed

i ¶ Obliget. fideiussor qui pro eo intercedit

k ¶ Dñs. nō idē ecōtra. vt dñs seruū possit fideiussorē dare. ⁊ ē rō. q̄ talis fideiussor obligando se seruo ꝑ dñs dño obligat. Itē ꝑ eodē. s. dño obligat. q̄ ē nō ꝑt: vt idē ꝑ eodē ⁊ apō eund⁹ possit obligari: vt. ff. e si q̄s ꝑ eo. ℌ. j. et l. neraci⁹. et. ff. ad vell. tuto.

l ¶ Relict⁹ obligatū siue ō dictū sit siue nōr idē i obli. ex ℨctu. vel q̄i in reo p̄cipali: vt hic. et. ff. ō ac. ⁊ ob. l. ex ℨctibus. Sed quesitō q̄d si ad penā furti obligat⁹ ē vl̄ in alia ac. vl̄ obligatiōe q̄ nō trāsit ad heredes? Rñ. nō puto teneri ex ō cāu heredē q̄ naturā mutet hoc cāu stipulatio vt. ar. ff. si q̄s cau. l. si eu⁹. ℌ. qui iniuriarū ⁊. ſ. ō ac. ℌ. fuerat aūt. ⁊ fac ad hūc. ℌ. ff. e. l. iiij. ℌ. finali.

m ¶ Fideiussor et procedere. puta fideiubeo in id quod sibi crederes vel credidisti vel credis. nam his tribus temporibus potest accipi: vt hic et. ff. de vsufru. e. re que vsu cō. l. quoniam. ℌ. fina.

¶ Tenetur. idem etiam in pluribus mandantibus vel iubentibus: vt. ff. quod iussu. l. fi. sed videtur iure nouo q̄ pro parte sua tm̄ quilibet teneatur ipso iure vt iānō sit necessaria epistola de q̄ subijcitur hic: nisi ex

Rei debēdi ſt de iuſſo res diuerſi mode tenēt.

preſſe inſolidum promittatur. et ſic videtur corrigi quod hic dicitur vt in autē. de duo. re. §. j. col. vij. vel verius vt puto dicta auten. loquitur in pluribus reis debendi: in quibus etiam iure veteri videtur fuiſſe cautū vt pro partibus teneatur: vt. ff. de duobus reis. l. reos. At ſecus ſit in fideiuſſoribꝰ quorum quilibet tenetur inſolidum vt ipe reus pro quo intercedit et ita habebit locū epla hodie vt olim.

ex epla [a] diui Adriani appellāt creditorꝫ a ſingulis q̄ mō ſoluendo ſunt litis cōteſtate tēpore ptes [b] petere. Ideoq̄ ſi q̄s ex fideiuſſoribuſ eo tēpore ſoluēdo non ſit: hoc ceteros onerat. Sed ſi ab vno fideiuſſore creditorꝫ totū p̄ſecutꝰ fuerit huius ſolīꝰ detrimētū erit: ſi is [c] pro quo fideiuſſit ſoluēdo nō ſit: et ſibi imputare debꝫ cū potuerit iuuari [e] ex epiſtola diui adriani et deſiderare vt pro parte in ſe detur actio.

¶ Fideiuſſor nō poteſt in plus obligari q̄ principalis. Et in plus obligari dicitur etiam qui citeriori tempore obligatur hoc dicit Aretinus.

¶ Fideiuſſores ita obligari nō poſſunt vt plus debeāt q̄ debet is pro quo obligant [f]. nā eorū obligatio acceſſio eſt principalis obligatiōis nec plus [g] in acceſſione eſſe pōt q̄ in principali re. At ex diuerſo vt minus debeant obligari poſſunt. Itaq̄ ſi reꝰ. x. aureos promiſerit: fideiuſſor in quinq̄

a ¶ Ex epiſtola. ſed vbi eſt hec epiſtola? Reſpon. non habemus eaz ſcriptam. multotiens tamē de ea mentionem facit lex: vt hic ꝛ. C. de conſti. pe. l. fina. et. ff. e. l. inter fideiuſſo. et. l. ſequen.

b ¶ Partes dicta tamen epiſtola fallit in quinq̄ caſibus: vt in fideiuſſoribus tutorum qui non implorant beneficium: licet tutores implorent: vt. ff. rem pu. fal. fo. l. ſi. et. ff. de tu. et ra. di. l. j. §. nunc tractemus. Item fallit in fideiuſſore fideiuſſoris: vt. ff. e. ſi plures. §. fina. Item fallit quādo ceteri fideiuſſores ſoluendo non ſunt tēpore litis conteſt. vt. j. ſubijcit ſtatim. Item fallit quando eiuſdē ſumme ſunt fideiuſſores: ſed non pro eodem debitore: vt. ff. e. ſi a tricio. Item et quādo inficiatur: vt. ff. e. ſi dubitetur. §. ita. Sed nunqd hec exceptio epiſtole eſt peremptoria vel dilatoria? videtur perēptoria: quia prorſus perimit id in quo opponitur. Item econtra videtur dilatoria quia ante lit. conteſt. opponi debet vt hic. quare videtur dilatoria: vt. C. de proba. l. exceptū. Sed dico eam quaſi anomalam: cum nec peremptoriā prorſus imitetur: quevſq̄ ad ſentētiam opponitur. nec dilatorias que tantum differunt: vt. j. de excep. §. hec excep. ꝛ. C. ſenteſcin nō po. l. peremptoria. Sed quid ſi ſoluit nunqd repetit q̄ ſi ſit fauorabilis exceptio? videtur q̄ ſic vt in vellis. vt. ff. de cōdi. inde. l. q̄ excep. et. ff. e. l. ſi contendat. Sed cōtradico: q̄ nō inuenio q̄ ſit ſic fauorabilis ꝛ quia ſuum recipit: vt. ff. de condi. in de. repetitio.

Exceptio epiſtole diui adriani fallit in q̄nq̄ caſibus

queſtio

c ¶ Onerat. argu. contra. ff. ad. l. rho. de iac. l. ij. §. ſi q̄s

d ¶ Si is ſcilicet reus.

e ¶ Juuari facit. ff. e. l. vt fideiuſſor.

f ¶ Obligant. ſed nunquid in idipm in quo reus tenetur ſaltem remanet obligatꝰ quādo in plus fideiuſſit? quidam dicunt q̄ ſic. p quibꝰ hoc eſt generale. vtile per inutile non viciatur. vt. ff. e. ſi a reo. §. j. et. C. de do ſi q̄s arg. §. ſed in his omnibus. nos contra ſcilicet q̄ in nihilum teneant. ꝛ eſt pro nobis. ff. e. grece. §. illud.

¶ Nec plus. contra hanc regulam eſt. §. de re. di. §. ſi tamen rem aliena. Item. ff. de cōtraben. emp. ſi in emptione. in prin. Item. ff. de ſo. qui res. §. ſi mihi. x. ꝛ. §. qui ſtipulatur et. §. mihi rome: ſed his omnibus da generalem ſolutionem: vt ſic exponas hanc litte

ram non plus esse potest in accessione ꝛc. i. in accessoria obligatione ſm Joban. Item contra. ff. de iudi. quēadmodum. So. ibi nō est plus: quia licet fideiubeat ante reum: nō tamē plus tenetur. Item contra supra. e. at nec. ſed ibi nō est plꝰ eo modo quo dicitur plus. dicitur enim plus quattuor modis: quorum nullus est ibi. ℔. de ac. ℌ. plꝰ autem.

a ¶ Contra id est ſi reꝰ. v. pmiſit fideiuſſor. x.

b ¶ Contra. ſi reus ſub conditione promittat: et fideiuſſor pure.

c ¶ Plus est enim. facit ad hoc. ff. de verbo. ſig. is cui. ℌ fina. et ℔. de act. ℌ. plus autem. et. ff. de ſol. l. inſolidū. et. ff. ſol. ma. ſi pſtāte. ℌ. q̄tiēſ

d ¶ Soluerit ſiue per iudicem ſiue non: vt. ff. man. idemq; ℌ. fideiuſſores. ſed fallit in caſibus quattuor: et anteq; ſoluat agit man. vt ſi hoc dictum ſit vt ad tempꝰ teneatur. Item ſi fuerit condēnatus. Item ſi cepit bona ſua diſſipare reus. Item ſi diu ſtetit fideiuſſor in obligatione: vt. C. man. ſi pro ea. et. ff. mā. l. lucius: alias non agit antequā ſoluat: ſed ſoluere debet: vt. ff. de condi. inde. l. indebi tam. ſed etiam in caſibus nullo modo agit: vt ſi promitto aut donādi animo aut in rem ſuam fideiuſſit. vt. ff. man. ſi remunerandi. ſi paſſus et. l. ſi preſente. Item ſi hoc actū ſit vt non agam: vt. ff. man. ſi remunerādi. ℌ. ſi marcellus. Item ſi mandatum non ſit obligatoriū: vt. ℔. man. ℌ. illud. Item et ſi fideiuſſor non oppoſuit excep. quam debuit opponere: vt ff. man. ſi fideiuſſor.

e ¶ Mandati iudiciū. i. actionem ſi interceſſit mandatum vel etiā eo preſente fideiuſſiſſet: vt. ff. man. qui fidem. et. l. ex mandato.

f ¶ Grece facit. ff. e. grece. j. rñ. et ℔. qui. motol. ob ℌ. ſz et grece: et. ℌ. de ver. obli. ℌ. ſz vtruz. Et aduerte q̄ [vt etiā textꝰ aperit] Engyites grece ꝺr latine fideiuſſor. Et lego .i. dꝯ co. oti q̄ engyome fiꝺiubeo thelo. volo.

g ¶ Etiā actū. q. ꝺ. ita dicit ſcriptura ac ſi vere ita fuiſſz factum quod forte fuit vel non fuit actū certe pſumitur p ſcriptura: vt ſic videatur actū: ꝛ ē hec ſcriptura pīu ata. dicit enizſi quis ſe ꝛc. ꝛ ex cauſa vnde in contineti preiudicat: niſi cōtra probet: vt. ff. de non nu. pe. generaliter ꝛ facit ad hūc. ℌ. ff. de ver. ob. ℌ. ſciendū. ꝛ. C. de ptrahē. ſti. l. ij. ꝛ. ℨ. ti. j. ℌ. ſi ſcriptū. in ſcriptura aūt publica conſtat ei ſtandum multo magis niſi cōtra probet: vt. C. de pba. cū preciꝰ. et in auk. de fi. inſtru. ℌ. ſi ℵo mō in pn. ℌ. col. vi. Item no. ℍ pſumi oia ſolēnit acta qꝺ pbāt ſupradicte. ll.

b ¶ Solēniter. i. etiā interrogationē factā fuiſſe: quā neceſſe eſt precedere vt. ℨ. de verb. ob. in prin. ꝛ. C. de ptrahē. ꝛ pmit. ſti. l. j.

i ¶ Acta. ſed ptra. ff. de publi. quicunq; ℌ. fi. So. ibi ſunt extrinſece ſolēnitates de tutore et iudice q̄ ꝺebent adeſſe cū pupillus vendit. Et hic actus pmiſſionis nullus eſt ſine actu interrogationis. vnde ex quo ꝺixi fideiubeo vel promitto intelligitur interroga-

tio facta esse quasi pars promissionis et sic nō est extrinseca solēnitas cū sit pars stipulationis.

¶ De litterarū obligatiōe. ¶ Ista rubrica ptiuatō continuatur ad precedentia. quia. ℈. visum est de obligationibus que ptrahunt verbis: nunc ponit de his que cōtrahunt litteris. Areti.

De litterarū obligatiōe. Scribēs se debere ex mutuo quod nō recepit sperans recipere obligat litteris cū effectu: olim post quinquēniū: hodie post biēnū. h. d. Areti.

¶ Liz scriptura. diuisio ¶ Tot⁹ iste titul⁹ diuidit in duas partes. Prio ponit qualit oliz scriptura obligabat et ei⁹ cozrectionē t nouū statutū Secundo ponit infra quantum tēpus olim et hodie potest opponi exceptio non numerate pecunie. Scba ibi. Multū.

a ¶ Oli scriptura. i. solēnitate quadā scripta q̄ per quedā nomina specialia fiebat: vt subiicit.

b ¶ Plane. licet dicta verba in vsu esse desierint. plane. cc.

c ¶ Si quis. homo priuatus. idem est et si fiat per alium: dūmodo per publicā personā. aliud si p priuatā. vt. C. de proba. instrumēta. Ar. tñ. contra. ff. de pig. l. .. fideiussor. ℈. j. sed ibi inscribentis preiudiciū credit.

d ¶ Debere. s. ex causa mutui et sine stipulatione. hec enim verba non sūt apta ad stipulationē. vt. ℈. de ver. obli. ℈. j. Si autē sine causa nō preiudicat: vt. ff. de proba. cū de indebito. in fi. Quid si stipulatio interuenit? Rñ. et tunc habet locum effectus huius titu. nā exce. in factum potest opponere: vt. C. e. l. cum vltra. et hoc si spe future numeratiōis: alias si tanc̄ iam esset debitum cum non esset scienter cōfitetur: videtur donare. alias i. si non vult donare: sed quia credit se ei debere non valet stipulatio: quia obijcitur exceptio: vt. ff. de re iu. l. cuius. et. ff. de excep. do. l ij. ℈. ij. Et nota caute hic q̄ per verba presentis tēporis fit obliga. vt per hec scribo me debere: vel confiteor me debere: vt hic dicitur: et sic est contra opinio. nostram qua dicim⁹ obli. litteris debere fieri per verba futuri temporis tantū. C. de postu. l. sub specie. vt scribo me daturum tibi. x. ex causa mutui: ad i ba futurū stipulationis que per ba futuri tēporis tantum fit: vt. ff. ō ver. obli. stipulationū. ℈. stipulatio. sed certe nec hoc dico q̄ per hec verba nascāt nūc et vt nūc sed quasi etiā prius nata sit si confiteor q verba presentis vel preteriti temporis. et facit. C. de epi. audi. l. si presens. et. C. e. in pactibus. in prin. vel apertius non faciunt hec verba vt obliger: sed vt obligatus presumat: licet habeam exceptionē. vel verius licet apponam verba presentis vel preteriti temporis tamē semp intelliguntur futura. quid eñ prodest dicere confiteor me accepisse. x. vel debere. x. ex cā mutui et hoc scribā: nisi intelligat: et ideo reddam. Itez quid si dicam recepi ab illo. x. ex causa mutui: et hoc scribā? Rñ. quidā nō teneri propter supradictā rationē: q̄ per verba futuri tēporis debet fieri. Sed certe satis puto q̄ presumor obligatus: sicut cū scribo me debere: vt hic. nec enim verbis: immo rebus legem imponimus vt. C. communia de le. l. ij. vel dic q̄ ibi intelligitur futurus vt ibi predixi.

gatio que nominibus fieri dicebat: que nomina hodie nō sunt in vsu. Plane si quis debere se scripserit quod sibi numeratum non est: de pecunia minime nūerata post multum temporis exceptionem h opponere non potest.

e ¶ Scripserit. i. scriptura p̄fessus fuerit.

f ¶ Numeratū nō est. alias eñ si numeratū esset: non litteris sed re obligat⁹ esset vt. ℈. q. mo. re ptrahi. ob. j. Rñ.

g ¶ Multū. hoc exponitur. ℈. pri.

h ¶ Exceptionē. s. nō nu. pe. q̄ pōt opponi siue petat actor siue nō: vt ar. C. e. l. si quasi. et in scriptis ſm quosdā: vt i auk. de tē. nō nu. pe. sup dote. ℈. j. vel forte illud speciale in dote. primū tñ ſm Johā. verius est.

a Constitutū est. a multis imperatoribus qui fecerūt leges tales. C. e. per totū vsq; ad l. generaliter. nā postea iustiniani sunt.

b Hodie. sic loquit q̄si supradicta loquant aīa tpa iustiniani: et nūc subijcit q hodie fit idē. vl dic hodie i. postquā cucurrit hoc tempus. s. q̄n quēnium olī. hodie biennium: vt. ff. pri. r scdz hoc nō debz esse et intex.

hoc enim sepissime constitutum[a] est: et sic fit vt r hodie[b] dū[c] queri nō potest scriptura[d] obliget[e] r ex ea nascitur condictio[f] cessante scilicet verborum obligatione[g].

¶ Multum[h] autem tempus in hac exceptione antea quidem ex principalibus cōstitutionib[9][i] vsq; ad quinquennium procedebat. Sz ne[k] creditores diutius possint suis[l] pecuniis forsitan defraudari: per constitutionem[m] nostrā tēpus coartatum est: vt vltra[n] biennij metas huiusmodi exactiones: vt. ff. de offi. preto. l. illicitas. Sz certe aliter de iure videtur. s. vt nullo modo admittat etiam pbans nā sacramētū non pōt deferre qō est spēs pbatiōis: vt. C. e. l. in ptractib[9]. ff. illo: et C. ō iure deli. l. fi. ff. licentia sed certe satis credo primuz.

c Duz q̄ri nō potest. i. dū q̄rimonia ppōnere nō pōt ō exceptiōe nō nu. pe. qr cucurrit temp[9]. i. obligabit p scriptura ad vandū pecunia nō numerata.

d Scriptura. i. per scripturā. sed certe videtur neminem scriptura vel litteris obligari: sed intellectu qui ex litteris percipitur r verbis: vt. ff. de ac. et ob. l. non figura quod quidā cōcedūt. sed certe vtrūq; facit ad obligationem: et ipa figura lrarū et cōsensus quez exprimūt: et q dicta. l. dicit non figura. s. sola. Item nunqd r per ptrariam scripturam obligatio ciuilis nata poterit tolli si creditor sic scribit. Confiteor non me numerasse vel te cōfessum non fuisse vel illum soluisse: Respon. sic vt. ff. de regu. iur. l. nihil tam naturale est.

Contraria scriptura tollit obligationē lrā p

e Obliget. s. ciuiliter r naturaliter post biēnium: quasi biennium periat naturalē obligna aīa erat ciuilis tm̄: nō naturalis. cū nihil numeratū fuerat. Item si ciuilis non esset frustra diceret habere locū excep. dicimus ergo q sola ciuilis fit aīa biennio: sed post biennio adijcit. vel qō est verū[9] non adijcitur sed prima ciuilis incipit habere vim naturalis r ciuilis. nā et stipulatio est de iure ciuili. habet tamē effectū naturalis obligatiōis r ciuilis nā ciuilis p se nō valet ad exigēdum: vt. ff. de obli. ff. j. Item sic est i re iudicata. adhuc tm̄ dicūt quidā vt Jac. et Hug. q si vul post biennio excep. opponere r probare sibi non nu. pe q admittit: sed ante biennio probat creditor: vt. C. e. l. si ex cauti quod certe est equum. et ita biennio hoc solū operat q. pbatiōis puertatur onus. et etiā pro his facit quod alias dicit q non fiant illicite exactiones: vt. ff. de offi. preto. l. illicitas. Sz certe aliter de iure videtur. s. vt nullo modo admittat etiam pbans nā sacramētū non pōt deferre qō est spēs pbatiōis: vt. C. e. l. in ptractib[9]. ff. illo: et C. ō iure deli. l. fi. ff. licentia sed certe satis credo primuz. verū et equū. Nec obstat qō de iuramento dixit qr ex parte illius legis in ptractib[9] nō habet iuramētū vim pbatiōis si nō vult aduersarius: vt. C. de iure iu. l. generaliter. ff. sinautem.

f Cōdictio. s. ex illa. l. C. de non nu. pe. l. in contractibus.

g Verborū obligatiōe. i. stipulatiōe q̄ verbis fit nā tūc ti. iste cessat r hz locū. ff. de verbo obli. qñ accepit. vl habz locū exceptio i factū. vt. C. e. ti. cū vltra. qñ nō accepit.

h Multū. qr post multum tēpus exceptionem proponere nō potest: vt. ff. modo dixit. quid sit multū exponit hic. Et nota multuz pro quinquennio poni: sz diu pro decennio. ponit: vt. ff. qui et a q. si cū fideico. ff. aristo. Multū q̄nquennio r diu decēnium cōpbēdit.

i Constitutionibus. quas nō habemus.

k Sed ne creditores. nō solū istī sed veri.

l Suis pecuniis. subaudi etiā. nā occasione huiusmodi si daremus longū tps etiam veri debitores interdū talia opponerent: r ita occasione liciti pmitteretur illicitum: qō occasione licitī illicituz nō debz pmitti. esse nō debet: immo etiā licitū coartat vt vitetur illicitū: vt hic r in auk. de eccle. ti. ff. immo. alia in prin. col. v.

m Per cōstitutionē. vt. C. de non nu. pe. l. i contractibus.

n Vltra biēnij metas. sic. C. de omni agro.

deser. l. qui agros.

a ¶ Minime extendat. ꝛ ꝺ in cā mutui si vero ex alia causa confiteatur in scriptis: veluti emptionis vel simili in cōtinenti ꝓeiudicat sibi: nec potest contra ꝓbari nisi per aliam scriptu ram: vt. C. de non nu. pe. l. generaliter.

Item hic in debitore ꝑfitēte: sed in creditore confitente sibi solutuꝫ xxx. dies statuuntur nisi i casibus vbi in cōtinenti ꝓiudicat: vt. C. de non nu. pe. in contractibus ℌ. sup certꝫ: ꝛ ℌ. ſz et qñ.

De obligationibus ex cōsensu. ¶ Superiꝰ ꝓa dictū ē de obligationib⁹ que reꝛbus et et litteris contrahunt. verū quia sunt alie que consensu cōtrahuntur. ideo de his subdit Porcus.

ceptio minime[a] extē datur.

De obligationibus ex cōsensu.

¶ In quattuoꝛ contractib⁹ hic enumeratis solo ꝓsensu cō trahitur obligatio: hinc ide etiā iter absentes mediāte nuncio vel epistola hoc dicit. Aretinus.

Consensu[b] fiunt obligationes i emptionib⁹: [c] venditionib⁹: locatiōib⁹ cōductionib⁹ societatib⁹ [e] mandatis[f].

¶ Ideo aūt istis modis obligatio dicit

Diuisio

Consensu. ¶ Totus iste titulus diuiditur in tres partes. Primo ponit ꝗt casibus quis obligetur ex cōsensu solo. Secundo quare in his magis consensu solo ꝙ in alijs obligatio contrahitur. Tertio ponit effectum huius obligationis ponendo differentiam inter hunc contractum et stipulationem. Secunda ibi. Ideo autem. tertia ibi: Item in his.

b ¶ Consensu. sic. ff. de ac. ꝛ obli. l. consensu.

c ¶ In emptionibus. vt. ff. de ꝓtrahē. emp. l. j. ℌ. fi. ꝛ j. tl. j. in ꝓin.

d ¶ Locatiōibus vt. j. tl. ij. in ꝓin.

e ¶ Societatib⁹. vt j. ꝓo socio in ꝓin. sed ℨ ff. ꝓo socio. l. liij. j. Rñ. ſz certe ibi nō negat cōsensu contrahi: quia neꝙ scriptura[g] neꝙ ꝓsentia oīmodo op⁹ est: ac nec dari quicꝙ necesse est: vt substantiā capiat obligatio: sed sufficit eos qui negocia gerūt consentire. vñ inter absentes quoꝙ talia negocia contrahunt: veluti per[h] epistolā vel per nunciū. ¶ Itē[i] in his cōtractibus[k] alter alteri obligatur in id qđ alterū alteri ex bono et equo ꝓestare oporteat[l]: cūalioqn i verboꝝ obligatiōib⁹ alius[m] stipuletur alius ꝓmittat.

f ¶ Mandatis. sed nōne in stipulatione cōsensus debꝫ interuenire: vt. ℨ. de verbo. ob. ℌ. sed hic et. ff. de pac. l. j. ℌ. pe. ¶ Respon. ibi exꝓessis verbis debet esse cōsensus: vt. ff. de verb. obli. l. j. ℌ. j. hic aūt aīmo sine verbis: et iter absentes: vt. j. ꝓ. ꝓi. ibi inter ꝓsentes tñ. ꝛ. ℨ. de inuti. sti. ℌ. itē verboꝝ

g ¶ Neꝙ scriptura. hic caute nota dām quā facit iter hūc titu. et superiores. naz quod dicit neꝙ scripturam hoc discrepat ab obligatiōe litterarū vt. ℨ. titu. j. Item i eo. quod dicit neꝙ ꝑsentia dicit ꝓpter verboꝝ obligationē ꝙ inꝯ pñtes fit vt. ℨ. de inuti. stipu. ℌ. Itez inutilis. Itē ꝙ dicit ñ est necesse quid dari: ideo dicit vt discrepet ab alia que fit re: vt. ℨ. qui. mo. re contrahitur ob. per totum.

h ¶ Per epistolā: vt. ff. ꝺ rei vē. l. ḡdā mulier

i ¶ Item in his fuit superioꝛ differentia ad tria genera obligationū: hic autem fit differentia ad stipulationem vel verbo. obli.

k ¶ Contractibus. que fiunt consensu.

l ¶ Oporteat. quasi dicat. hinc inde contrahitur obligatio etiam in his que non sunt dicta. nam veniunt vsure post moram. vt. ff. de actī. ēp. iuꝝ ℌ. ex vēdito. idē est ꝛ i omnib⁹ bone fidei iudicijs: licet nō ex ꝓtractu: sed ꝗsi nascant: vt. j. de act. ℌ. in bonefidei.

m ¶ Alius stipuletur. quasi dicat. necesse est ꝙ omnia dicantur in stipulatiōe. nā alꝫ nichil

156

venit in talē obligationem. ff. de neg. ge. l. si pupilli in fi. et. l. qz tm̄dem.

Riuato ¶ De emptiōe et vēditiōe. ¶ Supra dictū est de obligationib⁹ q̄ ꝓsensu ꝯhunt: verum qz ille ꝓsistūt aut in ēptionib⁹ z vēditiōib⁹: aut locationi bus: et conductionib⁹ vl' societatib⁹ vel mādatis: vt. C. tit. j. in p̄n. iō de his tractatur⁹ īcipit de emptione z vēditiōe. porc⁹.

Diuisio

Emptio. ¶ Totus iste titul⁹ diuidit in q̄nq̄ ptes. Primo q̄ ēptio z vēditio ꝯhant: et quando ab ea possit recedi. Scō q̄ p̄ciū dz interuenire. Tertio q̄ ēptio ē pfecta ad quē spectat piculū rei vendite. q̄rto an sub cōdicti one possit emptio celebrari. Quīto q̄b⁹ casib⁹ ēptio eē ñ possit. scda ibi. Preciū āt. tertia ibi. Cū aūt qrta ibi. Emptio tā sub ꝓdictiōe. Quīta ibi. Loca sacra.

De emptiōe z venditiōe. ¶ Emptio ꝓtrahit eo ipso q̄ de p̄cio q̄uētū est: licet nondū nūeratū sit vel aliq̄ arra data si sine scriptura fiat. aliter aūt scriptura celebrata erit ēptio perfecta z nō prius. h. d. Aretinus.

Emptio et vēditio cō trahitur ᵃsimul ᵇ atq; ᶜ de precio cōuenerit: q̄uis nondū precīū numeratū ᵈsit: ac nec q̄dez arra data fuerit. nā quod arre ᵉnoīe dak: argumētū est emptionis ᶠz venditionis contracte: sed hoc q̄dem de emptionib⁹ et vēditionib⁹ que sine scriptura ᵍ ꝓsistūt obtinere oportz. nā nihil a nobis in huiusmodi emptiōib⁹ z venditionib⁹ ʰ innouatū est. Jn his aūt que scriptura cōficiuntur ⁱ: nō aliter perfectā esse vēditionē et emptionē cōstituimus ᵏ: nisi z instrum̄ta ˡ emptionis fuerit cōscripta vel manu propria cōtrahētiū

a ¶ Cōtrahit. hic no. trib⁹ mōis pficī ēptionē. vno mō. s. ex q̄ non p̄nt discedere ꝯhētes vt. C. de ac. et ob. l. sicut ab initio. ſm quem modū etiā ꝓdictionalis est ēptio pfecta. Secundo mō q̄n est pura: z tunc incipit periculū rei ad emptorē ptinere. vt. ff. de peri. z cō mo. rei. vē. l. necessario in p̄n. z ita ꝯhit hic si ue perficitur. Tertio quādo res traditur dicitur plus perfici adhuc siue impleri vt. ff. de acti. emp. si quis rem alienam.

b ¶ Simul. i. statim.

c ¶ Atq;. i. postea q̄q̄.

d ¶ Numeratum. nec aliq̄d datū loco precij. vt. C. titulo. j. in principio.

e ¶ Arre. vt. ff. e. quod sepe. in p̄in.

f ¶ Emptionis contracte. non autem est de substātia contractus.

g ¶ Sine scp̄tura. i. sine solēnitate scp̄ture.

h ¶ Vēditionib⁹. s. que sūt sine scriptura.

i ¶ Scriptura cōficiūtur. pz vēditio hic q̄ alia est fit ī scri ēptio siue ven ptis z si ditio ī scp̄tis. ne scri ali a sine scp̄tis ptis. Jn scp̄tis dicitur q̄n̄ ꝑagūt ꝯhētes vt nō aliter valeat ꝯct⁹ nisi fiat scriptura ſm q̄sdā: qō nō vidēmus in vsu alij dicunt: vt P. q̄ sufficit q̄ ꝯhētes vel aliq̄s eoz̄ dicat ī p̄ncipio ꝯct⁹ q̄n̄ scp̄tura fiat: lz nō dicat q̄ aliter nō valeat: nisi fiat: z ꝑ approbo: vt. C. de fi. īstru. l. ꝯct⁹. ibi. illos tamē q̄s in scriptis fieri conuenit z̄c. Si aūt simpliciter fiat cōtractus sed postea ad probationem fiat scriptura valet qō actū est et etiā valuisset sine ea: vt. ff. de pigno. ꝯhit. Et eodē mō dico ēt intelligendū vbicūq; dr̄. l. cōtractū aliquez in scriptis fierivel distractū: vt. C. de te. l. te stm̄ [illegible] et in aut. de testa. ℌ. et licet. colla. vij. lz cū fiat in scriptis huiusmodi venditio et sine scriptura non valeret: quare non dicitur obligatio litterarum? Rn̄. q̄ aliud hz nomen: scz emptio. et verū est hoc nomē. at in mutuo nō est verū mutuatū esse: tunc enī re esset obligatio contracta: vt. ℌ. de li. obliga. ℌ. plane.

k ¶ Cōstituimus. preteriti temporis est. et dic vt. C. de fi: instrumen. contractus.

l ¶ Nisi et instrumenta. que vulgo rogationes dicuntur. Jo.

a ¶ A contrahente. scilicet vtroq; f. empto re et venditore: et talis subscriptio fit alias vbi contractus fit alius in scriptis: vt in auten. de fi. instru. §. si quis igitur: et §. si quis mutui. et §. sequen.

b ¶ Fiunt. scilicet hec instrumenta. et subaudi non aliter valeant nisi et cõple. ꝛc.

c ¶ Completiones. id est mundum cõpletum.

d ¶ Acceperit scilicet ab eodem tabellione et a partibus: vt subijcit.

e ¶ Absoluta. vt q̃ lecta fuerint partib⁹ et laudauerit vel dic absoluta. id est subscripta.

f ¶ Sine pena sed quomodo sine pena: cuz statiz in arris eum puniat? Respõ. sine pena interesse et turisiur. in litẽ nam hec pena esset q̃tum ad soluentem: licet non q̃tum ad accipientem: vt. ff. si quis ius di. non ob. l. j. §. fi. non autez ab arris aliter liberatur vt subijcit. Ita tamen ꝛc. Itẽ iste talis non facit cõtra. l. C. de actio. ꝛ obli. sicut cum hec lex sibi permittat. Et nota q̃ huius l. permissio est cum aliqua pena. ar. contra in auten. constitutio. que de dig. §. illud. col. vi. Sed si non est subscriptum: et tñ res est tradita an valeat trãslatio? Quidaz dicũt q̃ nõ: vt. C. de suffra. l. vnica. Alij contra. vt. C. si quis alteri vel sibi. l. multum interest. et. l. dolo. Distingue aut per errorem aut scienter.

g ¶ Compellitur. sed qua actione? Respondi. ex. l. ista: et ex. l. illa. C. de fi. instrumẽ. contractus. vel etiam per offi. iudi. vt ar. C. de rescin. ven. l. ij. Item per ac. ex empto. si tamen fiebat venditio sine scriptis. Nam si fieret in scriptis nisi esset mundum completum non ageretur actione ex empto: cũ nõ esset adhuc venditio vt hic dr. sed p̃ offi. iudi. vel

vel ab alio quidem scripta: a cõtrabẽte aũt subscripta: ꝛ si p tabellionẽ fiũt: nisi et cõplectiones acceperit ꝛ fuerit pti bus absoluta. donec eniz aliq̃d deest ex his: et penitentie locus est: et põt emptor vel venditor sine pena recedẽ ab emptiõe et venditione. Ita tñ ipune eis recedẽ p̃cedim⁹: nisi iã arraz̃ noie aliq̃d fuerit datũ. Hoc eni subsecuto (siue i scriptꝫ siue sine scriptꝫ vẽditio celebrata ẽ) is q̃ recusat adimplere cõtractũ: siquidẽ est emptor: pdit quod dederit. Si vero venditor dupluz restituere cõpellit⁹: licet sup arris nihil exp̃ssuz est. ¶ Emptio nõ põt esse sine certo precio. sed si p̃cium in alteri⁹ arbitriũ p̃feratur tũc videtur emptio facta sub condictione: vt si ille fuerit precium arbitrat⁹ valeat emptio: alias secus. et idẽ in locatione. h. d. Aretinus.

¶ Precium autez arrarum debeant esse contenti: ergo p̃ ex p̃resso est habendum: vt. ff. si cer. pe. cum q̃d Item facit. ff. de le. ij. l. cum filius. §. cum varijs. B. et Jo. contra. dicunt enim adhuc posse agi adhoc vt tradatur vel ad interesse: ita vt arre in interesse computentur. ꝛ facit p̃o eis. ff. de test. mili. l. iij. et. ff. de inoffi. testa. mater. et. C. de pac. do. l. fi. facit melius. ff. de acti. emp. et ven. predia. in fi. Sed q̃d si dederit p̃o arris ꝛ p̃o pagamento? Respon. pactum seruandum. id est non potest discedere: vt. ff. de pac. in traditionibus. et duo operari vnum vt arre debeant duplicari venditore penitente. Item vt emptio remaneat firma et agatur ad interesse. Itẽ emptore penitente eadem duo operantur.

b ¶ Nichil expressum. id est nihil dictum fuit a p̃tib⁹ quid sup arris fiat altero penitẽte vt dictũ est. Jz vtrũ venunq̃d vltra ditor vl hanc duplica tionem arraꝝ rum tenet vẽ ditor ad inter esse si non tradat. vt. ff. ꝺ ac. emp. l. j. et. l. ex empto. §. idem ait. M. et Azo dicunt q̃ non: q̃ sibi p̃iudicault acciplendo arras sicut et p̃iudicat quis sibi eligendo vt. ff. de tribu. ac. q̃ in herẽdem. §. eligere. Item quia hoc videntur agere contrahentes iter se vt amissionem duplicationem

a ¶ Esse pōt. vt. ff. e. l. ij. et. C. e. l. vlti.
b ¶ Sed et certum. nota duo: et q̄ precium debet esse: et q̄ certum.
c ¶ Precium. repetit de precio quod debet interuenire: vt addat duo. scilicet q̄ sit certum. item ipecunia numerata.
d ¶ Hoc. id est de hoc.
e ¶ Decisio. vt C. de contraben. emp. l. fi.
f ¶ Estimauerit. no. q̄ caute posuit ō tertia persona. nam secus si i contrahentis arbitrio vt dicemus .j.e .S. emptio.
g ¶ Nominat⁹ est. quid si i innominatū cōtulimus: vt vēdo pro quanto estimabit? Respon. non valet instar locationis sic facte. vt. ff. loca. si merces in prin. nisi in vno casu qui est. ff. de pig. l. si fundus .S. fi.
b ¶ Diffinierit. etiam inique. quia a persona certa non receditur. vt. ff. de ver. obli. si quis arbitratu. et hoc verum est quādo id quod est de substantia contractus apponitur: secus si conferatur q̄ō est de accidente cōtractus. nā tūc ad arbitriū boni viri recurritur ff. eo. hec venditio. et. ff. pro socio. si communia: et. l. si societatem. ff. locati. l. si in lege: in prin. que omnes huic sunt contrarie: et hoc fm Joh. sed fm Azo. hoc redigitur ad arbitrium boni v.ri. et sic non contradicunt dicte. ll. nec ob. d. lex. ff. de ver. ob. l. si quis arbitratu. quia ibi non fuerat arbitratus. quo casu concedo non recurri ad boni viri arbitrium. Sed quādo dicitur inique diffiniri? Respon. forte vltra dimidiam iusti precij. vt. ar. C. de rescin. ven. l. si voluntate: et. l. ij. vel vt puto iudicis officio expeditur. etiam si minor sit deceptio. dummodo non minima: vt. ff. de inte. resti. l. scio. nam non tantus sibi pmittitur in alienis cītum ipsis dñis liceret: vt. ff. so. ma. l. etiam .S. j. et. l. si constante .S. si maritus.

notabile ēptio.

pstitui oportet. naz nulla emptio sine p̄cio esse ˢpotest. sed z certūᵇ esse precii ˢ debet: alioquin si inter aliquos ita cōuenerit: vt cīti ticius rez estimauerit: tanti sit empta: inter veteres satis abundecz hoc ᵇdubitabat: siue constet vēditio siue non. Sed nostra decisioᶜ ita hoc constituit: vt quotiens sic cōposita sit vēditio: cīti ille estimauerit ᵈ sub hac condictiōe staret cōtractᵍ: vt siquidē ille qui nominatus ᵉ est precii ᵈ diffinierit ᵇ: tunc oīmodo secundū eius estimationē et precium pſoluatur ᶠ z res tradatur ʰ: z vēditio ad effectū ⁱ pducat: emptore quidē ex empto ᵐ actiōe: venditore ex vēdito agente. Sinautē ille qui nominatus est: vel noluerit vel nō potuerit precium diffinire

i ¶ Persoluatur. ita q̄ fiat accipientis. vt. ff de ac. emp. ex empto .S. j. etiam vsure post moram: vt. ff. ō ac. em. l. iul. .S. ex vēdito.
k ¶ Tradatur caute dicitur tradatur z nō detur nam nō tenetur facere accipiētis: sed de euictione se obligare: vt. ff. ō ac. emp. ex ēpto. in prin. Sed nunquid prece tenet ad actū vēdi- an tenetor pci- dam? M. dic se ad rē q̄ sic: et facit tradenp eo quod ħ daz vel dicitur. omni ad interesse: no tradat ꝛc. vt. ff. de reiven. qui restituere et. ē. de dona. j. alie. ſz. B. ē. dicit enī eū libe rari prestando interesse: et facit pro eo. ff. de act. emp. l. j. pri. rū. et. l. ex empto .S. idē ait. z C. de ac. emp. l. iiij. sed forte hic posset distingui aut vēditor hēat rem et tunc sententia M. tenet p suas. ll. an nō habeat rē: z tūc āt dolo vel culpa desijt eā hre in fraudē puta ēptoris: z tūc snia. B. tenet. aut sine dolo et culpa. et tūc nō tenet vēditor. vt. j. e .S. cum autem. esset enim valde mirū quod ait. B. vt sic cōpellatur estimationem pro re recipere. vt. ff. si cer. pe. l. ij. et. C. de fideicom. li. l. fi. Item sic improbe pacta rūpere. cum p̄ tor dicat pacta seruabo. vt. ff. ō pac. iuregē. .S. pretor ait.
l ¶ Ad effectum perducat. s. iā dicto modo scilicz per traditionem rei z precij. vt. j. quimo. tol. ob .S. fi.
m ¶ Ex empto. nota q̄ ex empto emptor: ex vendito venditor agit. vt hic et. ff. de ac. ēp. l. ex ēpto. j. rū. et. l. iul .S. ex vendito.

a ¶ Pro nichilo. vt nec ad bonī viri arbitriū recurrat vt mō dixim⁹: sz legatū nō: ō est p nichilo sic relictuz: vt. C. cō. de leg. si duob⁹ .§. si ꝙs sed ibi fauore voluntatis ne peat.

b ¶ Precio statuto. sine ꝙ esse nō potvēditō: vt in prin. huius. §.

tūc p nihilo esse vēditionē: quasi nullo precio statuto. Hō ius cum in venditionib⁹ nobis placuit: non est absurdum ⁊ in locationib⁹ et in conductionib⁹ trahere. ¶ In emptione et vēditione preciuz debet esse in pecunia nūerata: aliaſ est pmutatio que est cōtractus ſeparatus ab emptione. h. d. Are.

c ¶ Et in locationibus: vt. ff. loca. si mercēs.

d ¶ Itē preciū dixit pciū debere certū eē: unde dicit ꝙ in numerata pecunia.

e ¶ Putāt. sed male: vt. j. dicam.

f ¶ Poeta homero. no. arg. ꝙ auctoritates auctorū ⁊ philosophoꝝ sunt in causis allegande. sic ff. de so. si pf: ⁊ ff. de iudi. pro ponebat: ⁊. ff. de sta. ho. l. septimo. sz interdū redarguūtur: vt hic: ⁊: ff de re. di. in tm .§. fi. ⁊ l. sz diui

g ¶ Reb⁹. puta equis.

h ¶ His ꝟbis. scz grecis: q̄ legi non possūt ab aliq̄ huius artis ignaro. vñ i textu habēt q̄ttuor ꝟ.

Expō greci in textu positi.

In greco deprōpti ex homero i septio

thoni fidiro. i. alij certe ere. alij splēdido ferro. Alli de rinis. alli dautisi voessi. i. Alij coriſs. alij ipsis bobus. Alli dandrapodessi. tithento de deta thalia. i. Alij mācipijs. ponebāt aūt cibū in abūdātia. vides igr mētem

onis vetustissimā esse: argumētoq̄ utebātur greco poeta homero: qui aliquā partē exercit⁹ achiuoꝝ vinū sibi cōparaſſe ait: pmutatſ q̄busdā reb⁹ his verbis

Ενθεν αρ οἰνιζόντο κάρηκόμοων Τρῶες ἄχαιοί
Αλλοίην μὲν χαλκὸν.
αλλοι δαιθωνι σιδήρω. Αλλοὶ δὲ ρινοίσι.
αλλοι δαὐτοῖσι βοὸς θήν. Αλλοὶ δαν δρά ποδεσσι. Τιθεν τό δε
δαιτα θαλείαν.

Diuerse scholeauctores ꝙtra sētiebāt: aliudq̄ eē existimabāt pmutationē rerū: aliō ēptionē ⁊ vēditionē. alioqn nō posse rē expediri pmutatis rebus que videat res venisse: ⁊ que precij noie data esse. nā vtrāq̄ videri venisse: ⁊ vtranq̄ precij nomine data esse rationez nō pati: ſz pculi ſnia dicētis pmutationē p priā esse speciem cō

text⁹ optie p bari q̄ iſtō gre cū. Greci eni p vino dederunt aliq̄ es. alij ferrū: alij cozia.

i ¶ Diuerse schole. singla ris nūeri ē hic sic. j. mā .§. is q̄ exequit.

k ¶ Expediri. .i. cognosci.

l ¶ Spēz ẑct⁹ scz inoiati. nā nō hz nomen suū. vt. ff. ō re. p. l. j. §. ēptoz. sed q̄re dr̄ inoiat⁹: cū ita curiale nomē habeat? Rñ. qui ẑct⁹ q̄ illi ẑct⁹ fūt dr̄ noiati q̄ statiz minant. vt fiūt pariūt ac. vt. ff. ō pactum regē. i pn. si ue fiāt ꝙsensu: vt vēditio. vt ē. eo. in pn. si ue re vt mutuum: vt. ē. quimo. re j. obli. in prin. At permutatio nec ex pacto parit ac. nec reſz pit ex vtroq̄. ſ. postea dū re interuenīente ex pacto primo vt

Iliados q̄ sensus est. Enth en arinizonto karicomoontes achei. i. Tūc iā vinū accipiebāt comosi achiui. Alli men chalco. alli de

subtiliter colligitur. C. de re. permu. ex placito: et ex hoc contractu oritur actio ꝓscriptis verbis. vt. j. de ac. §. actionū. ⁊ cōdi. ob

158

causā: vt.ff.de prescrip.ver.l. naturalis.§.j.

a ¶ Digestis.vt.ff.e.l.j.§.j.

b ¶ Latius. idest melius ꝛ apertius in.ff.dicitur ꝯ hic.

c ¶ Diximus.ꝛ.eo.in princi.

d ¶ Statiz.sed certe imo nō statim: sed. ix. sūt necessaria primo q vēditio fiat nō inscptis. alꝫ idest si fiat i scriptis venditio non transit ad emptorē periculum nisi nō dum esset cōpletum vt hic et.C. de fi. instru. cōtract⁹: et.C.de peri.ꝛ cōmo.rei ven. cuz inter. Itē q fiat pure: alias non perearet emptori: lz secus si facta sit deterior: vt ff.de pericu.ꝛ cōmo.rei vendi.q si pendente. Item q sit facta venditio in specie. nam si in genere vt puta vendo hoiem non perit emptori ante traditionē: vt.ff.de peri.et cōmo.rei ven.l. eum et.l.q si necꝯ. Itez q sit certa species: quia si sub icertitudine esset tradita licz sit species: non tamez spectabit semp periculuz ad emptorem: puta vendo stichum aut pamphilū. primus enim moritur periculo venditoris: vt.ff.de contrahen.emp.si in emp.§.pe, Itē q alio modo pereat ꝯ publicatione rei. naz tunc non perit emptori: vt.ff.lo.si fund⁹. Itē q nullum pactum sit insertum q periculum venditorem respiciat. nam tunc non periret emptori: vt.ff.e.si in vēditione.et.j.pri.§.qō si fu.etc. siue specialiter esset de casu fortuito dictum secundum B. siue generaliter secundum M. vt diximus.ff.si quis cau.sed et si quis.§.quesitum. Item q venditor non fuerit in culpa vel dolo quare res pereat. vt j.prori.§. Itez q non sit in mora. nam tunc

tractus a venditione separatam merito prevaluit: cum et ipse alijs homericis versib⁹ adiuuabatur.ꝛ validioribꝫ rationibꝫ argumentabatur: quod et anteriores diui principes admiserūt et in nostrꝭ digestꝭ ª latiꝫ ᵇ significatur. ¶ Rei venditę in specie cōmodum et incōmodū spectat ad ēptorem etiā ante traditionē nisi in ea dolū vel culpā venditor cōmiserit: cuiꝰ noie cōuenit. ꝛ quotiēs qs ibo tenet qr actionem habet: eam cedendo liberat. h. d. Are. ¶ Cū aūt emptio ꝛ vēditio contracta sit (quod effici diximus simul atq de precio conuenerit cū sine scriptura res agitur) periculum rei vendite statim ᵃ ad emptorē pti net: tā et si adhuc ea res ēptori tradita nō sit. Itaqꝫ si hō mortuus sit vel aliqua qui vltimam fecit moram sibi perit: vt.ff. de pericu.et commo.rei ven. illud et hoc est verum hoc casu: siue res peritura erat penes emptorem siue non secundum Johā. vt.ff. de le.j. cum res.§.fi. licet. M. distingueret argu. le. ff. de rei ven. le. itez si verberatum §.fi. Itē q nō sit res que degustationē de gustabi sideret: vt vinū et zinziber et similia. naz tūc distingui tur an vendatur in specie: ꝛ tunc post degustationē est periculum emptoris an i gerere: et tūc sūt duo necessaria. vt sit emptoris periculo scilicz degustatio et mensura siue pondus secunduz Jo. et. B. et. P. vt.ff.de peri. et commo.rei vendi.le.j.in prin.et.§.j. Sed azo dicit q in vno sit specialc. q statim facta venditione etiam ante degustationem sit emptoris periculuz si sit in specie venditio. vt.ff.e.l.quod sepe.§.in his. Sed nūquid distinguit periculū emptōis a deteriozatione vino venditō in mēsura vt lū ēptio in venditione condictionali diximus modo ꝛ de per.l.ff.de peri.ꝛ cōmo.rei ven. qō si pendē te: vt sic effusionis ad vēditorē: acoris ꝛ mutōis dicoris ad emptorem. Bul. ait q sic: quia hoc uersa st. sub quadā condictione scilicet si mensuret. Sed certe ipsemet mutauit psiliū postea et merito: quia aliud est in alia condictiōe que non sit in potestate venditoris aliud in hac que in sua potestate est: cum possit denūciare emptori vt gustet ꝛ accipiat: alias potest effundere. vt.ff.de pi.ꝛ commo.rei vendi.l.j §.finali.ꝛ sic indistincte periculum ante mēsuram est venditoris.

e ¶ Itaqꝫ nunc ponit exempla.

Vēditō rerū de gustabilium.

¶ Pericula ēptionis vini vendito in mēsura vt lū ēptio in venditione condictionali diximus modo nis ꝛ deteriozate: vt sic effusionis ad vēditorē: acoris ꝛ mutōis dicoris ad emptorem.

facta vēditione nō perti net ad ēptorez periculuz rei vēdite nisi ix pcurrāt

a ¶ Periculum. facit. ff. de pericu. et con. rei ven. l. id quod: ⁊ de re. iu. l. secūdum naturaz et. ſ. de le. pa. tu. §. ſi.

b ¶ Venijt. id eſt vendit⁹ eſt.

c ¶ Necꝫ cul⁼ pa. etiaz talis qualis in co⁼ modato gra vtriuſcꝫ ptis ẽcto venit. vt. ff. de peri. ⁊ cō mo. rei ven. l. cuſtodiā: ⁊. ff. cōmo. ſi vt cer to. §. interdū.

d ¶ Aiaduertē dum. ideſt di⁼ ſtinguendum

e ¶ Suſceperit. qñ pactuz va let vt hic et. ff. eo. q ſepe. §. ſi res ⁊. ff. de peri. et cōmo. rei ven. l. j. §. j.

f ¶ Js caſus. etiā leuiſſima culpa contin⁼ gens ꝼm. Jo. non vero foz⁼ tuito. licz. M. cōtra: vt. C. ō pig. ac. q̄ foz⁼ tuitis.

g ¶ Condictio nem ſcilz fur⁼ tiuaz que. ſ. ſo li domino da⁼ batur: vt hic ⁊ ff. ō pdi. fur. l. j

h ¶ Exhibere. ſcilicz cedēdo act. iſtas ⁊ hoc qñ non fuit in culpa: alꝫ nō liberat ceden do vt. ff pro ſo cio. l. de illo. in pzin. que eſt contra.

i ¶ Et de damni. puta ſi fuerit res vendita

pte coꝛpis leſus fu⁼ erit: aut edes totev⁹ aliq̄ ex pte icēdio cō ſūpte fuerit: aut fun d⁹ vi fluminis totuſ vel aliq̄ ex pte abla⁼ t⁹ ſit: ſiue etiā inun⁼ datiōe aq̄: aut arbo⁼ rib⁹ turbine deiectꝰ longe minoꝛ aut de terioꝛ eſſe cepit: emp⁼ toꝛis dānuz eſt cui neceſſe eſt (licet rem non fuerit nactus) p̄ ciū ſoluere. q̄quid eni ſine doloꝛ culpa vēditoꝛis acciderit in eo vēditoꝛ ſecur⁹ eſt. Sed ⁊ ſi poſt em ptionē fūdo aliq̄d p alluuionē acceſſerit ad ēptoꝛis cōmodū pertinet. nā ⁊ cōmo dū ei⁹ eſſe debet cui⁹ piculū eſt. q ſi fuge rit hō qui venijt⁽ᵇ⁾ aut ſurrept⁹ fuerit: ita vt neꝫ dolus neꝫ cul pa vēditoꝛ interue nerit: aiaduertēdū erit an cuſtodiaz ei⁹ vſq̄ ad traditōnē vē ditoꝛ ſuſcepit. Sa⁼ ne eni ſi ſuſcepit: ad ipſi⁹ piculū is caſuſ ptinet: ſi nō ſuſcepe⁼

vendītoꝛi ſubtracta: vel i ea datum ſit dam⁼ num: vt i p̄ci. huius. §. nam hec actio dam ni iniurie dño datur vt. ff. ad l. aqui. itez me la. §. legis.

k ¶ Placuerit ſed videtur q in alterius cō trahētis arbi⁼ trium cōferat quod eſſe non poteſt. vt. C. e. l. in emētis ali as in venden⁼ tis: ⁊. ff. eo. l. q ſepe. §. j. q̄ ſūt contrarie. ſed dic. rem ipſaz hic cōferri ar⁼ bitrio empto⁼ ris: aliud ſi cō mertiuz: vt ſit tibi empta ſi vis: vel p̄eci⁼ um p̄o quan⁼ to voles: vt di ctis legib⁹ cō⁼ trarijs. itē op⁼ ponit hec ven ditio que hic fit nō videtur cōdictionalis vt. ff. eo. l. iij. q̄ eſt contra. ſed certe ibi fuit emptus pure ſed ſolutio de bebat ſub con dictione fieri. at hic ſub cō⁼ dictiōe facta fuit vnde non pōt ipleri niſi ipleta pdictio ne: vt. ff. e. hec vēditio. in pn.

l ¶ Aureis. tot puta. x.

ſit ſecurus eſt. Jdez et in ceteris anima⁼ lib⁹ ceteriſcꝫ reb⁹ in telligim⁹. Vtiq̄ tñ vēdicationē rei ⁊ cō dictionē⁽ˢ⁾ exhibere⁽ʰ⁾ debebit emptoꝛi: qꝛ ſane qui nondū rem emptoꝛi tradidit ad huc ipe dñs eſt. Jdē etiā eſt de furti et de dāni iniurie actio⁼ ne. ¶ Etiā ſub con⁼ dictiōe pōt emptio celebꝛari: et accidē⁼ talia cōtractus poſ⁼ ſunt in alterutrū ex cōtrahētib⁹ celebꝛa ri. hoc dicit Areti.

¶ Emptio tā ſub cō⁼ dictione q̄ pure cō⁼ trahi poteſt ſub con dictione: veluti ſi ſti ch⁹ intra certū diē ti bi placuerit⁽ᵏ⁾ erit ti⁼ bi empt⁹ aureis tot⁽ˡ⁾

¶ Emēs ignoꝛāter rez q̄ nō eſt in cōmer cio hz ꝓtra vēditoꝛē actionez ex ēpto ad intereſſe. are. ¶ Lo ca ſacra⁽ᵐ⁾ vel religio ſa: itē publica: velu⁼ ti foꝛū: baſilicaz fru ſtra quis ſciēs emit. Que tamē ſi p̄o p⁼

m. ¶ Loca ſacra. que ſūt iſta habes. ſ. ō re. di. §. flumina: et. §. nullius et. §. religioſum.

159

a ¶ Priuatis. redde singla singlis. nã puata pria est publice: pphana sacre ⁊ religiose et facit. ff. e. l. ⁊ liberi. et. l. quia. et. l. liberi.

b ¶ Quod idest quia.

c ¶ Emerit ignorãs. vt. ff. de contrahẽ. emp. l. liberi homi nis.

¶ De locatione ⁊ conductione.

¶ Tex. ptinuat ru. qz locatio est silis emptiõi vt i tex. ⁊ ff. eo. l. j. Igit post ẽptiones seqtur videre ỹ locatõe. are.

Diuisio

Locatio ¶ Tot ist⁹ ti. diuidit i q̃q; partes. Primo. ponit q̃ iste ẽctus habz simili tudinẽ cũ contractu emptõnis. Scdo illũ p exẽpla ỹclarat Tertio q̃d veniat i isto ẽctu. quarto ad q̃d tenet pductor. Quinto an iste ẽctus trãseat ad heredem. Scdabi. Mã vt emptio. Tertia: ibi i. §. conductor. Quarta ibi q̃ pro vsu. Quita ibi in fine. Mortuo.

d ¶ Locatio. ff eo. l. ij.

e ¶ Proxima. quo ad tractatũ ⁊ q̃ ad sniam

f ¶ Si de pcio vt. ff. ti. j. §. precium autem.

g ¶ Si merces. s. certa. ⁊ i pecunia numerata vt. ff. ỹposi. l. j. §. si q̃s ẽũ et. ff. de pscrip. ver. naturalis. §. at cũ do. vñ ptiari⁹ colon⁹ q̃ ptiari⁹. Colon⁹

phanis vl priuatis[a] deceptus a vẽditore quis emerit: habebit actionez ex ẽpto q̃ nõ habẽ ei liceat vt pseq̃tur q̃[b] sua interest eũ deceptũ nõ eẽ. Idẽ iurs ẽ si boiez libex p seruo emerit.

De locatiõe et conductione.

¶ Locatio perficitur consensu eoipso q̃ de mercede cõuenit et in voluntatez tertij merces pferri põt: quẽadmodũ in emptiõe. ⁊ scõm ei⁹ naturã q̃si p oia locatio regulatur. In certa vero mercede cõstituta cõtract⁹ innoiat⁹ efficit. Areti.

Locatio[c] ⁊ conductio prima[c] est emptiõi ⁊ vẽditioni ijsdẽq; iurs regulis cõsistit. ¶ Mã vt ẽptio et vẽditio ita ptrahitur si de pcio[e] quenerit: sic ⁊ locatio ⁊ cõductio ita ptrahi intelligit: si merces[g] cõstituta sit: et cõpetit locatori quidẽ[h] locati actio: conductori vero conducti. Et q̃ supra diximꝰ si alieno arbitrio[k] preciuz promissuz fuerit: eadem ⁊ de conductione et locatione dicta esse itelligimꝰ: si alieno arbitrio merces promissa fuerit. Qua de causa[l] si fulloni[m] polienda curã dave: aut sarcinatori[n] sarcienda vestimẽta quis dederit: nulla statiz mercede cõstituta: sz postea[o] tm daturus q̃tũ intereos conuenerit: nõ proprie locatio ⁊ cõductio cõtrahi intelligitur: sed eo nomine[p] actio pscriptis verbis[q] dat. ¶ Si merces dño reddit fructuũ iproꝑe dñi pductori imo soci⁹ magis: vt. ff. e. l. si merces. §. vis maior.

h ¶ Locatori q̃dez locati. sicut vẽditori ex vẽdito: ita emptori ex empto actio cõpetit: vt. ẽ. ti. j. §. sz ⁊ certũ pciũ i fi.

i Supra diximꝰ vt. ẽ. e. ti. §. item precium

k ¶ Arbitrio. ff e. si merces. j. ¶ Responso.

l ¶ Qua de causa dixi certũ debere pciuz iteruenire.

m ¶ Si fulloni. est autem fullo qui lauat siue tingit siue polit. Fullo.

n ¶ Sarcinatori. sarcinatori ẽ qui fracta vestimẽta resarcit. vt dicẽ⁹. j. mã. i fi. ⁊ pp⁹ dixiss sartor. Sarcia tor.

o ¶ Postea. nõ postea. nam p̃us re nõ secuta idest nõduz tradita ad reaptãdũ actio non daretur: vt. C. õrerũ pmu. ex placito

p ¶ Nomĩe. q̃si ex nouo contractu nominato: vt. ff. de prescrip. verbis. l. j.

q ¶ Prescriptis verbis. j. man. §. finali. contra. sed distingue an certa merces interuenerit: et. tũc agitur locati vt. ẽ. eo. in prin. aut incerta: et tunc prescrip. verbis agitur vt hic. aut nulla: ⁊ tunc est mãdatum: vt. ff. de pres. verbis si tibi pollenda. et in contrario.

a ¶ Vulgo q̃rebaꝟ. vt. ff. tit. j. ¶ Item p̃cīū.

b ¶ Boues cō modarent. impropꝛie ponit vt sequit.

c ¶ Bos periit. sua culpa. alias non teneꝟ cum vtriuſq; gſa pꝛactum sit: vt hic. ff. de pſcrip. ver. si gratuitā. ¶. si margaritas. ff. cōmo. sivt certo. ¶. nūcvidendum.

d ¶ Quia nō fuit bona ratio: vt. ff. qui. mo. re. cōtra obli. ¶. cōmodati.

e ¶ Pꝛeſcꝑtis verbis. q̃ competit ex cōtractibus trib⁹ innoiatis do vt des: facio vt facias do vt facias: vt. ff. de pſcrip. verbis. naturalis. ¶. ij iij. ff. iiij. alias daꝟ ex pactis incōtinēti appositis. vt. C. de re. p. rebus alias daꝟ quā do dubium ē de noīe q̃ct⁹. vt. ff. de pſcꝑ. ver. le. j. ¶. fi. et l. ij. iij. et. iiij.

f ¶ Adeo autē q; hiſdē regulis ꝛ pſtitutiōibus cōſiſtunt mꝛta ergo habēt inſe cōtra

Tres q̃ ctus nominati.

ces conſiſtit in ſpecie: non locatio ſed inominat⁹ contract⁹ naſcit: ex quo actio pꝛeſcriptis v̄bis daꝟ. h. d. Aretinus.

¶ Pꝛeterea ſicut vulgo⁹ querebaꝟ: an pmutatis rebus emptio et vēditio contrahitur: ita queri ſolebat de conductione et locatiōe: ſi forte rem aliquā vtēdā ſiue fruendā tibi aliquis dederit: ꝛ inuicem a te vtendā ſiue fruendā aliā rē acceperit. Et placuit nō eſſe locationē et cōductionē: ſed ꝓpꝛiū genus eſſe cōtract⁹: velut ſi cuꝫ vnū q̃s bouē haberet ꝛ vicinus eius vnū: et placuerit inter eos vt p denos dies inuicē boues⁹ cōmodarēt: vt opus facerent: et apud alterū alteri⁹ bos⁹ periit: neq; locati neq; cōducti neq; cōmodati ꝓpetit actio: qꝛ⁹ nō fuit cōmodatuꝫ gratuitū: vel pꝛeſcriptis⁶ verbis agēdū eſt ¶ Cōtractus emphiteoticus qui pficitur cuꝫ alicui res concedit mercede in pecunia vel in ſpecie ꝓſtituta a contractu locationis et ab emptione i aliquib⁹ differt: ꝛ multipliciter cōuenit cū eis: qui iure ci li fuit introductus. et interitus toti⁹ rei pertinet ad dominū et pticularis ad emphiteotā. h. d. Are.

¶ Adeo⁷ autem aliquā⁸ familiaritatem inter ſe videntur habere emptio et venditio⁹ item locatio ꝛ conductio⁷ vt in quibuſdā cauſis queri ſoleat vtrū⁵ emptio et venditio⁷ cōtrahatur: an locatio et cōductio. Ut ecce de p̃ dijs que perpetuo⁴ q̃buſdā fruenda tradūtur ideſt vt q̃diu penſio⁴ ſiue reddit⁹ pꝛeſtetur pꝛo his domino: neq; ipſi conductoꝛi neq; heredi eius: cui ve conductoꝛ hereſve eius id p̃duꝫ vēdiderit aut donauerit: aut dotī nomie dederit alio ve quocūq; mō alienauerit⁹ auferre licebat⁹: ſed talis contractus quia inter veteres dubitabatur ꝛ a quibuſdā locatio et a quibuſdā vēditio

g ¶ Aliquam. alias nō eſt īfra aliquam.

h ¶ Uenditio. ſ. ex vna parte

i ¶ Et ꝓductō ſcilicꝫ ex alia.

k ¶ Utruꝫ emptio. q̄ videbaꝟ cum talis datio alienatio ſit: vt in auē. de non alie. ¶. alienatōnis col. vij. q̄ locatio nō facit vt. ff. eo. l. non ſolet.

l ¶ Et vēditō q̄ videbatur cū mercedem ſoluē teneret

m ¶ Perpetuo alīt accipit vt ff. pꝛo ſocio. l. j

n ¶ Penſio. i. pecunia.

o ¶ Redditus in ſpecie.

p ¶ Alienauerit. cum multi ſint modi alienandi vt. ff. de publi. le. iij. et. iiij. v. et. vj.

q ¶ Auferre liceat. inter duꝫ autem daꝟ ad certuꝫ tp̃s īnt dum i tertiā p ſonam vl gña tionē: cuꝫ oīa pacta ſup hoc pꝛactu habīta valeāt: vt. j. pꝛi. ¶. ſed ecclīa dat in ē phiteoſi vſq; ad tiam gñatio⁹ tertiam nē tīn: vt in au gñatio⁹ tē. de non alie nem.

Ecclīa

colla.ij.§.emphi.vel vt puto etiã imppetu-
um dabit vt quilibet priuat⁹: vt hic ꝛ in au
ten.de aliena.et emphi.§.licentiam.col.ix.

a ¶ Zenoniana: vt.C.de iure emphiteo.l.j.

b ¶ Emphiteoseos.emphi.grece latine dicit
emphi-teosis nõ dr. meliorationẽ ꝓ ideo: quia olim tantum sterilia dabãtur vt meliorarent: ꝛ hodie non tantũ sterilia dantur: sed etiam fertilia: nisi in ecclesia que dat sola ea que cõgrua videtur yconomo ꝛ aliis gubernatoribus eccle sie sic.C.de sac. san. eccle. autẽ. perpetua quoq;.Accur

c ¶ Proprias agit ergo cõdictione ex.l. ad omnia obseruanda que conueniunt. Sz nunquid emphiteota potest alij dare in emphi: Rñ.sic vt in hoc.§.ꝛ in autẽ. de nõ alie. aut permu.§.alienationis.colla.ij. Itẽ nunquid illud vtile dominium quod soluz habet tranfertur in eum: Respon.sic.cum rei ven. vtilis sibi detur: vt.ff.si ag. vec.l. j.et.iij. Sed qualiter aget prim⁹ emphi.cõ secundũ vt eũ expellat: Rñ.rei vendi.q̃ licet de iure sibi non competat: exceptio tamen opponi nõ potest: qz replicaretur: et sic non dominus dominum vincit vt. C. de transac. vbi. sed de facto tantum agitur et vincit vt.ff.de excep.rei iudi.si quis rem. vel verius agat prescrip. verbo. vel dic ex.l.zenonis ad mercedem.

emphiteota in emphiteosim alij dare potest.

Nõ dñs dñm vincit.

d ¶ Ad locationem.immo differt in.vij.nam hic in spẽ prestatur pensio. sed ibi in pecunia tantum vt hic scripsimus. Item hic possidet naturaliter sicut fructuarius: vt.ff.de acqui.pos.naturaliter. sed conductor non: vt.C.cõia de vsuca.l.j. Item hic habet dñm vtile: sed conductor nõ: vt.C.e.l.non solet. Item hic ꝛctus fit in immobilibus tm: ille etiã in mobilibus: vt in auk.de alie.ꝛ emp. §.licentia.col.ix. Itẽ agitur cõdi.ex.l.ibi ex conducto. Item hic ꝛctus iuris ciuilis ille naturalis: vt dicit. Item hic in scriptura: ille ẽt sine ea. vt.C. de iu.emphi.l.j.ꝛ §. de obli. ex consensu.et.§. e.in prin.

Differt emphiteosis a locatione in septem

existimabak: lex zenoniana lata ẽ que emphiteoseos contractus proprias statuit naturã: neq; ad locationem neq; ad venditionẽ inclinãtem: sed suis pactionibus fulciẽdã. Et siquidẽ aliqd pactũ fuerit: hoc ita obtinere ac si naturalis esset contract⁹. Sin autẽ nihil de periculo rei fuerit pactuz: tunc siquidẽ totius rei interitus accessit ad dominum super hoc redundare periculum. Sinautem particularis: ad emphiteoticarium. hmõi damnũ venire quo iure vtimur.

¶ Cũ dominiũ rei concesse trãsit pecunia pro mercede cõstituta: emptio non locatio dicitur. h.d: Aretinus.

¶ Item querit si cũ aurifice tici⁹ cõuene

e ¶ Ad vendi- emphi-teosis dñt a vẽ ditiõe. tionem qz hic pensio presta tur. ibi res libere transit. Item ob hoc res reuocak: sed ab empto re non per vẽditorez: vt.C. de rei ven.l.i ciuile. Item hic vtile transit dñium: ibi directuz vt.§. de re. diui.§. p traditionez.

f ¶ Naturalis. id est iuregẽ. qõ naturali ratione est inductuz: vt.§.de iu.na.§.quod vero. hic enim est de iure ciuili: vt ꝛ alias.j.de ac.§.de constituta.

g ¶ Ad dominum. vt pensionem nõ habeat.

b ¶ Particularis. id est medietatis vel minus secundum. M. et Joh. argu.ff. de vsufru. etiam. et de verbo significa. nomen filiarum.§.portionis. et.ff.de dã. infec. inter quos.§. damni. et de contrahen. emp. domum. Nos dicimus si aliquid etiam parum remansit damnum emphiteote esse argu. huius.§.et.C.eo.l.j.

i ¶ Vtimur. sunt et duo alia naturalia sine tacita pacta in hoc contractu: vt de reficiendo emphiteotam si non soluerit pensionem per triennium: vt. C. eodem. l. ij.§.j. et in autenti. de non alie.§. scire. collatio. ij. in emphiteota autem ecclesia siue colono priuati dic vt ibi notatur. scilicet per biennium. Item et si velit emphiteota vendere q̃ domino primo denunciare debet. vt.C.eo.l.fina.§.j.

Duo tacita pacta emphiteosis.

a ¶ Suo. scilicet artificio.

b ¶ Forme. scilicet demonstrate. sed quid si certa non est materia demõstrata? ℜ Respõ. non interest. vt. ff. de contrahen. emp. conuenit: et l. sabinus: vel facies pũctuz in dictiõe suo.

c ¶ Legem. l. pacta vt. ff. de positi. l. j. §. si conuenerit.

d ¶ Equo. vt vsuras post moram: vt. C. eo. dominus. Idem econtra. nam conductor agit: vt domus et hostia sibi reparentur: vt ff. eo. ex conducto.

e ¶ Diligentissim⁹ id est diligens sic exponit. vt. ff. e. si merces. §. qui columnã: nam cum vtriusq; gratia fiat locatio non venit exactissima: vt. ff. como. si vt certo. §. nunc vidẽdum. Alij prorie ponunt et dicunt spãle in his rebus que facile possunt frangi.

Suplatiu⁹ pro positio ponit.

f ¶ Amiserit. vel damnum datum sit qõ preuideri nõ poterat: vt. ff. e: ꝫ de dãno.

g ¶ Conductore. proprietatis. secus in vsufruc. vt. C. de vsufruc. si domina: vel dic vt rit vt is ex auro suo certi põderis certeq; forme b anulos ei faceret et acciperet: (verbi gratia) decez aureos. vtz emptio et vẽditio an locatio et cõductio contrahi videatur? ¶ Cassi⁹ ait materie quidem emptionẽ et venditionẽ contrahi: opere aũt locationẽ et cõductionẽ. Sed placuit tantum emptionẽ et vẽditionẽ contrahi. q; si ticius suum auz dederit mercede pro opa constituta dubiũ nõ est ạn locatio et cõductio sit. ¶ In hoc cõtractu veniunt que de natura ipius venire debent: licet nõ fuerint exp̃ssa. h. Are.

¶ Conductor autẽ omnia fm legem c cõductionis facere debet: et si quid in lege pretermissum fuerit id ex equo et bono p̃stare debet. ¶ Conductor ꝺ leui culpa tenetur. h. d. Are.

¶ Qui pro vsu aut vestimẽtorũ aut argẽti aut iumẽti mercedẽ aut dedit aut promisit: ab eo custodia talis ꝺsiderat: q̃ lex diligentissimus e paterfa. suis rebus adhibet. quã si p̃stitit: et aliquo casu fortuito eã rem amiserit f: de restituẽda ea nõ tenebit. ¶ Contract⁹ locationis ad heredes transit conductoris. h. d. Are.

¶ Mortuo conductore g itra tempora cõductionis heres eius eodẽ iure in cõductione succedit h.

De societate.

¶ Diz bonoz et vnius negociatiõis tm̃ otrahi põt societas i q̃ dãni et lucri sunt ptes eq̃les: nisi iter socios aliter cõuẽtũ fuerit. h. d. Areti.

Societatez coire solemus: aut

h ¶ Succedit: vt. C. eo. viam. sed an mozlen⁹ te scholari vel recedente substituere potest? ℜ Respon. sic ꝺ iure cõductionis: sed ratio societatis pro hibet que prevalet vbi certa persona eligitur: vt. j. ti⁹ tu. j. §. solul⁹ tur.

¶ De societate. ¶ Est aũt societas vt ait marcus tullius duozum plurium ve conuentio honeste ptracta advberiozem questum et cõmodiozem vsum. Continuatur per textum. §. de obliga. ex cõsensu. §. j. Societas Societatem.

¶ Totus iste titulus diuidi tur in quatuoz partes. Primo ponit in quibus rebus possit cõtrahi societas Secũdo que partes possunt esse in lucro et damno et si non fuerunt a partibus expresse que intelligũtur. Tertio quando societas et quomõ finitur. Quarto ad quid socius tenetur. Secunda ibi: Et quidem. Tertia ibi: Manet autem. Quar- Diuisio

ta sibi: Socius socio.

a ¶ Totorum id est omnium et expresse: vt ff. eo. l. j. §. j. et. l. ij. §. j. nam hoc nomen. scilicet totus. ta. tum. totitatem ad vnam rem signat.

b ¶ Greci. synonima grece dicit latine cõiunctio. Synthrophia est societas que ẽt potest dici eteria: et ista tria optime huic loco sunt consentanea.

c ¶ Emendi. Item duob⁹ aliis modis. s. omnium bonorum simpliciter: vt. ff. eo. l. coiri. ⁊. l. nec adiecit. Item vnius rei: vt ff. eo. l. v. et. l. societas.

d ¶ Equales. sic. ff. de here. insti. l. quotiens. §. heredes: et. ℈. de here. insti. §. ita demum: et ff. eo. l. si non fuerit: ⁊ dic eq̃le fuisse capitale.

e ¶ Expresse. etiam in solo lucro. vt. j. e. §. illud.

f ¶ Conuẽtio. scilicz talis vt sequitur.

g ¶ Tertia. sczpars lucri et damni.

totoꝝ bonorũ: quã greci specialit σὺνκοίνωνια. alias σὺνπρόφια. appellant: aut vnius alicuius negociatiõis: veluti mãcipioꝝ vẽdẽdoꝝ emẽdorũqꝫ: aut olei aut vini: aut frumẽti emẽdi vendẽdiqꝫ ¶ Et q̃dẽ si nihil de partibus lucri et dãni nominati cõuenerit: equales scilicet partes in lucro ⁊ in damno spectant. q̃ si expresse fuerint ptes he seruari debẽt ¶ Nec eni vnqꝫ dubiũ fuit quin valeat cõuẽtio: si duo inter se pacti sint: vt ad vnuꝫ quidẽ due ptes et lucri et damni ptineãt: ad aliũ tertia. ¶ Valet cõuẽtio inter socios: vt maiorem ptẽ lucri ferat alter q̃z dãni et ecõtra. Et etiã q̃ lucrũ participet alter et dãnũ nõ sentiat. Et lucrũ dicit q̃ supest oi dãno deducto. h. dicit Are. ¶ De illa sane cõuẽtione quesitum est: si tici⁹ et sei⁹ inter se pacti sunt vt ad ticiũ lucri due ptes ptineãt dãni tertia: ad seium due ptes damni: lucri tertia: an rata ꝺbeat haberi cõuentio? Quitus mutius contra naturam societatis talẽ pactionẽ eẽ existimauit: ⁊ ob id nõ esse ratã habendaꝫ. Seruius sulpitius (cuius sentẽtia preualuit) cõtra sentit. quia sepe quorũdaꝫ uta preciosa est opera i societate: vt eos iustũ sit ꝓdictiõe meliori in societatẽ admitti. ¶ Nã ⁊ ita coire posse societatẽ nõ dubitat: vt alt pecuniã ꝓferat: alt nõ cõferat et tamẽ lucruꝫ inter eos ꝓmune sit: quia sepe opa alicuius pro pecunia valet. Et adeo contra

h ¶ Ad titium. computatio hic expedita fiat vt si lucrum in vna re in alia vero damnum cõtigerit, vt si deducto omni damno lucrũ supereſt vnus in duas partes alius in tertiam partem admittatur eius lucri: si vero tantum damnum supereſt: is qui in duas ptes damni ferre debet in rebus que supersunt tantum vnus quantũ alter accipiat q̃tũ faciat tertia pars damni: vt. ff. e. mutius.

i ¶ Seruius. hic seruius sibimet contradicere videt: vt. ff. e. l. mutius. sed non est verũ. nam ibi dicit de facto hoc eẽ nõ posse. scilicet vt damnum ⁊ lucrum sit in eadem societate. cuz damnum lucro: et econtra lucrũ damno deducto intelligat vt ibi dicitur: et. j. e. §. adeo.

k ¶ Et adeo. hec pacta inequalia tunc demum locuꝫ habent quando alter plus contulit operevel idustrie q̃z alter: vt. ff. eo. si non fuerit. §. si vero placuerit secunduꝫ Azo. cum societas sit fraternitatis ius: vt. ff. eodem. si verum. Jo. contra. et subaudit in. l. illa si non fuerit maxime: alij idem quod Jo. sed tali ratiõe: quia iure conuẽtionis valẽt nõ socie

tatſ. ff. depo. l.j. §. ſi conuenerit.

a ¶ Partem. nō totum. alias eſſet leonina: vt dicitur in fabula auiani vl'eſopi: & ff. e. ſi non fuerit. §. ſi. et. l. ſi vnus. §. et ſi preciū. in fi.

b ¶ Qđ & ipm ſ. dictum hoc pxi. caſu.

c ¶ Conueniēter. i. pueniēs eſſe ſue ſentētie quā dixit. ē. e. §. de illa.

d ¶ Seruari. Contra nota eādē rōnē ꝓtrariozū: ſic. ff. de le. iij. l. fina. ff. famiber. ſi filia. §. ſtez papze. arcōtra. ff. de libe. et poſthu. cōmodiſſime et. ff. loc. l. ea. j. rñ. & de neg. geſt. ſi ꝙs negocia.

e ¶ Renuncia uerit pzeſenti ſocio nō abſēti. ff. e. ſz & ſocius. §. ſi abſēti.

f ¶ Calliđe. iđē & ſi intēpeſtiue renūciet. Itē et ſi expediat nō renūciari: vt. ff. e. actione. §. labeo. et. l. ſz & ſi ſocio. §. ſi.

g ¶ Totozū. i. oim. Ꝫ expreſſo: vt. ff. e. l. iij. §. j. alias ꝛ. ff. e. nec adiecit.

b ¶ Si qđ ꝛo. alias ſiquiđē. ſic. ff. ex q̄ ca. ī po. e. l. fulcinus. §. qđ ſi aduerſus. ſic. ff. e. actiōe. §. diximus.

i ¶ Nō captauerit. i. nō ꝓcogitauerit.

k ¶ Cōceditur nota ℞. v. caſu Socie ſoluēde ſocietatſ ℞ & ſequētis motib⁹ q̄ttuoz. §. diſſūt & alia duo uitur vt interēptōe rex naturaliū vel ciuiliū: vt. ff. e. vex. §. pe. Item cum ab alio ſtipuloz aīo nouandi: vel iudiciū cū aliq̄ dicto aīo nouādi: vt. ff. e. actiōe. j. rñ.

l ¶ Mozte. iđē eſt in tutela: ſecus in depoſito et mandato vt. ff. de his q̄ no. infa. furti. §. illud.

m ¶ Et ſi. i. quāuis.

n ¶ Conuenerit. ſ. vt duret inter ſuperſtites etiam vno moziente nō autē ad heredē tranſit etiam ex pacto: vt. ff. e. l. adeo j. rñ. et niſi de nuo conſenſu quinti mutij ſententiam obtinuit: vt illud quoꝫ cōſtituerit poſſe ꝓuenire: vt ꝙs lucri partē ferat: de damno non teneat. quod & ipſuz ſeruio cōueniēter ſibi eſtimauit. Quod tamē ita intelligi opozтet vt ſi in aliq̄ re lucrū: in aliqua dānum illatū ſit: cōpenſatiōe facta ſolū quod ſup eſt intelligatur lucri eſſe.

¶ Particula adiecta in lucro tacite videtur adiecta in dāno et ecōtra. hoc. d. Are. ¶ Illud expeditus eſt ſi in vna cā pars fuerit expreſſa veluti i ſolo dāno: i altera vero omiſſa: in eo quoꝫ quod ꝓtermiſſum eſt eādeꝫ ptē ſeruari. ¶ Societas ſoluitur renūciatiōe. qua ſoluta lucrū qđ poſt renunciationē acquiritur nō communicat. niſi dolose fuerit renūciatū hoc dicit Aretinus.

¶ Manet aūt ſocietas eouſq̄ donec in eodē cōſenſu pſeuerauerint. At cuz aliquis renunciauerit ſocietati ſoluitur ſocietas. Sed plane ſi quis callide in hoc renūciauerit ſocietati vt obueniens aliquod lucꝫ ſolus habeat: veluti ſi totoꝫ bonozū ſocius cum ab aliquo heres eſſz relictus in hoc renūciauerit ſocietati: vt hereditatē ſolus lucrifacerz: cogit hoc lucrum cōicare. Si quid vero aliud lucri faciat qđ non captauerit: ad ipſum ſolū ptinet. Ei vero cui renūciatū eſt: q̄c quid oīno poſt renūciatam ſocietatē acquiritur ſoli conceditur.

¶ Mozte vni⁹ ex ſocijs ſoluit ſocietas. Itē interitu rei vel publicatione bonorū. Itē ſi vnus ex ſocijs bonis ceſſerit. h. d. Are. ¶ Soluitur adhuc ſocietas etiā mozte ſocij: q̄ qui ſocietatē cōtrahit certā perſonā ſibi eligit. Sed et ſi consenſu pluriū ſocietas ꝓtracta ſit: mozte vnius ſocij ſoluit: et ſi plures ſupſint: niſi in coeūda ſocietate aliter cōuenerit.

ant: vt.ff.e.l.plane.

a ¶Ite si alicuius rei. vt duo tabernarij de vendendo vinū in foro.

b ¶Publicatiõe. q̃ publicatio fit ꝓpter delicta: vt.ff.de bo.dam.l.j.j.rñ.

c ¶Alk als alius scilicet fiscus.

d ¶Pro mortuo. sic.ff.e.actione.§.publicatione

e ¶Habetur. Sed quid si ℞ socij cuius bona publicata sunt rõne operis socij erat non reruz: qõ esse potest: vt ẽ.e.§.nam et ita: ¶Rñ. idem cũ libertatez vel vitã vel ciuitatem amittat: vt.ff.ẽ bo.dam.l.j. et §. proxi. §. innuitur in fine.

f ¶Bonis suis cesserit. qõ facere potest ne in carcerẽ detrudat: vt §. de actio. §. fi. et. C. de cessio. bo. l j.

g ¶Debita. qz fisco vel ꝓuatis debebat. vt.ff.e.actiõe §.j.

Quare fit cessio bonorũ

h ¶Teneat. i. vendatur.

i ¶Sz hoc casu. quasi dicat non sicut superiori proximo quando bona fuerũt publicata. nam viuẽs et in ciuitate existens sibi postea acquirere potest: vt.ff.de cessio.bo.l.v.

k ¶Actione. que est directa ab vtraq; parte: vt.§. de pe.te.li.§. ex quibus. et finita societate nascitur. vt. C. e. tandiu nisi in casu: vt ff.e.actione.§.nonnunq;.

l ¶Passus. qui de solo dolo tenetur et lata culpa que dolo rep̃sentat: vt.ff.depositi.l.quod nerua. et.ff.si quis te. li. esse iusſ.l.j. §. non autem

Lata culpa dolũ rep̃sentat

tur pro socio actiõe si quid dolo cõmiserit: sicut is q̃ deponi apud se passus est: an etiaz culpe idest desidie atq; negligẽtie nomie q̃situ est: p̃ ualuit tñ etiaz culpe nomine teneri. euz. ¶Culpa aũt nõ ad exactissimã diligẽtiaz dirigẽda est. Sufficit enĩ talẽ diligẽtiã cõibus rebus adhibere socio: qualẽ in suis reb9 adhibere solet. Mã qui parũ diligentẽ socio sibi assumit: de se queri debet: hoc est sibi imputare debet.

m ¶Teneri. nisi alter tantaz culpam prestiterit: quantã et iste: z afferret par dãnum: quo casu compensatur culpa Ite dolus cũ dolo. vt.ff.de cõpen. si ambo. et de dolo. l. si duo.

n ¶Solet. ante cõtractam societatem: et in hoc discrepat a depositario qui vt in presenti tenetur. sic. ff. de po. l. quod nerua. sic est i eo cum quo habeo rem cõmunẽ sine societate. vt. ff. fa. her. l. heredes. §. nõ tantum.

o ¶Qui parũ diligẽtem sicẽ. qui. mo. re contra. ob. §. preterea.

De mãdato.

¶Mandatũ obligatoriũ ꝓtrahit pluribus modis: nec obligatur quis si mandatarij gratia tantũ mandet. h.d. Areti nus.

¶De mãdato. ¶Obligationuz alie re ꝓtuatõ contrahuntur: alie verbis: alie litteris: alie consensu: vt. ẽ. de obligationibus. Item earum que ex consensu alie per venditionem: alie per locationem z conductionẽ. alie per societatem: alie per mandatum: vt. ẽ. de obligatio. ex consensu in princi. de tribus pri:

mis dixit: nunc de quarta scilicet mandato Accursius. Ista glosa bene ꝓtinuauit Rubricas omẽs a titulo de obligationibus vsq; huc. Areti.

Diuisio

¶ Mandato. ¶ Totus iste titulus diuiditur in quattuor partes. Primo ponit quot modis mandatũ contrahitur ⁊ illud per exempla declarat. Secundo q̃ fines mandati non sunt ꝓtereundi. Tertio q̃ modo mandatus finiatur ⁊ quãdo mãdatum possit renunciari. Quarto q̃ mandatum debet esse gratuitum. Secũda ibi. Is qui Tertia ibi recte. Quarta ibi. In sũma.

a Mãdatum

¶ Mandatũ mãdatum est officium gratuito ab eo q̃ susceperit exhibendum. nisi enĩ fiat gratis incipit esse locatio si nõ erat facturus alias tale factum ideoq; locari consueuit: vt. ff. e. §. fi. et fit per verbum rogo volo mando: supplico et similia vt. ff. e. l. j. §. j.

b multis modis mandatũ ꝓhib.

¶ Quinq; modis. immo videtur q̃ sex: vt sequitur. sed dic quinq; scilicet obligatorijs vltimum eĩ non est obligatorium. vltimus enim est quando tantum tua gratia non est

¶ Mandatus cõtrahitur quinq; modis[b]: siue sua tãtum gratia aliq̃s tibi mãdet: siue sua ⁊ tua. siue aliena tantũ siue sua ⁊ aliena: siue tua et aliena. At si tua tantũ gratia mandatum sit: supuacuum est mandatum: ⁊ ob id nulla ex eo obligatio[c] nec mandati inter vos nascitur actio.

¶ Ad cognoscẽdũ cui⁹ gratia mãdatũ fiat inspiciẽdũ est cuius vtilitatẽ ꝓcernit illud q̃ mandatur: ⁊ dicitur illius gratia celebratũ. Aretinus.

¶ Mandãtis tãtũ gratia iteruenit mãdatũ: veluti si quis tibi mandet vt negocia eius gereres[d]: vl̃ vt fundũ ei emeres vel vt p eo spõderes Tu gratia et mãdatis: veluti si mandet tibi vt pecuniã sub vsuris[e] crederes ei[f] qui in rem ipsi[g] mutuarek: aut si volẽte eagere cũ eo ex fide iussoria cã mandek tibi: vt cũ ⁊ eo agas periculo mãdantis: vel vt ipsius piculo stipulerꝭ ab eo quez tibi delegerꝭ id q̃ tibi debuerat. Aliena aũt tantũ cã interuenit mãdatũ: veluti si tibi aliquis mãdet[h] vt ticij negocia gereres: vel vt ticio fundũ emeres: vl̃ vt p ticio spõderes. ¶ Suaꝛ aliena: veluti si de cõibus suis ⁊ ticij negocijs gerendis tibi mandet: vel vt sibi ⁊ ticio fundũ emeres vel vt p eo ⁊ ticio spõderes. Tua et aliena: velut p eo spõderes Tu gratia et mãdatis: veluti si mandet tibi vt pecuniã sub vsuris[e] crederes ei[f] qui in rem ipsi[g] mutuarek: aut si volẽte eagere cũ eo ex fide iussoria cã mandek tibi: vt cũ ⁊ eo agas periculo mãdantis: vel vt ipsius piculo stipulerꝭ ab eo quez tibi delegerꝭ id q̃ tibi debuerat. Aliena aũt tantũ cã interuenit mãdatũ: veluti si tibi aliquis mãdet[h] vt ticij negocia gereres: vel vt ticio fundũ emeres: vl̃ vt p ticio spõderes. ¶ Suaꝛ aliena: veluti si de cõibus suis ⁊ ticij negocijs gerendis tibi mandet: vel vt sibi ⁊ ticio fundũ emeres vel vt p eo ⁊ ticio spõderes. Tua et aliena: velut obligatorium: vt. ff. e. titu. l. ij. §. fina. Item ſm Johan. est quoddã aliud vi obligatorium. vt cum sua gratia et tua et aliena aliq̃s tibi mandat vt emas fundum p̃o me ⁊ p̃o te et ticio. Item vltimum potest dici septez modis et exẽplifica vt. ff. e. si procu. §. si tutoꝛes vbi tutoꝛ mãdat cõtutoꝛi suo: vt seruum necessariũ emat pupillo ⁊ sic gratia mandãtis ⁊ mandatarij et pupilli contrahitur mandatum.

c ¶ Obligatio nisi dolus et calliditas intercedant: vt ff. de reg. iu. cõsilij.

d ¶ Gereres. ⁊ tunc quia suscepit mandatum: nõ quia gessit tenetur vt. ff. eo. si remunerandi. §. j.

e ¶ Sub vsuris. in hoc est vtilitas mutuantis ꝓpter vsurarum luctũ. Sed contra. ff. de vsu. cum quidam. §. si pupillo. i fi. sed ibi debꝫ subaudiri tantuz. vel dic nõ sunt ꝓpter lucrum inducte. s. ꝓcipaliter vt ibi. scbario tñ sic: vt hic dicitur.

f ¶ Ei. puta ꝓcuratoꝛi mandãtis.

g ¶ Ipsius. scilicet mandãtis et in hoc ẽ vtilitas mandãtis.

h ¶ Mandet. scz fideiussoꝛ et hoc casu age-

tur contra fideiussorem mandantem actione mandati: non ex stipulatõe prima si nouandi animo hoc mandatum intercessit: vt ff.e.si mandato meo in fine.l.si autẽ non nouandi animo agitur ex prima causa vt.ff.de procur.l.licet §.ea obligatio: in fine.

a ¶ Mandet. hic agi potest duabus actionibus mãdati scz ptra mãdantẽ. et neg. ges. contra ticiũ cõtra quẽ dak mandati: vt.C. de neg. ges. si mandatum.

b ¶ Crederes scz mandauit

c ¶ Tua tãtũ gratia. hic autẽ addunt doctores. vi. modos. quod dic vt.ẽ.e. in prĩ. i glo. immo videtur ꝛc. in fi. glo.

d ¶ Ex pcilio. nota bonã regulaz quẽ de consilio nõ teneri. fallit tamen in casib9 q̃ his legibus dicunk vt. ff. ŏ dolo q si cum scires et.ff.de pscne.l.ij. sed certe ibi fuit fraudulẽtum pciliũ: vt.ff.de re.iu.l.consilij. Jtẽ fallit vt.ff. ad.l.aq.l.liber hõ.j.rñ.ꝛ.ff.de iniu.l. nõ solũ. in pn.ꝛ.l. pculus: ꝛ.ff.q vi aut clã. semp.§.j. et.ff.de furtis. si quis vxori.§.cuz ticio.et. ff. de ser.coz.l.j.j.rñ.et.§.persuadere. sed hoc ĩ maleficijs: ideo nõ dak man. tenek tamẽ vel de dolo vel alijs actionibus. Jtem alias facturus non erat in predictis casibus: alias obtinet hec regula: vt hic et.ff.e.si remuneratõi.§.plane. sed certe nec his casib9 videk teneri: vt.§.pxi.§. Sed dic non tenetur illi cui tale consiliũ prestak: vt ibi: ſz illi in cui9 lesionem consuluit: vt hic dicimus. vnde dici potest q nec his casib9 fallit dicta regula: cũ dicat non teneri illi.ſ. cui cõsilium prestitum est nisi in casibus illius l. ff. de dolo. q si cũ scires: et illius.l. ff.ŏ prosene.l.ij.

De consilio nemo tenetur

¶ Tua tantum gratia interuenit mandatum veluti si tibi mandet vt pecunias tuas in emptiones potius p̃diorũ colloces q̃ feneres. vel ex diuerso vt pecunias tuas feneres potius q̃ in emptiones p̃diorũ colloces Cuius generis mãdatũ magis cõsiliũ q̃ mãdatũ est: et ob id non est obligatorium: quia nemo ex consilio mãdati obligatur: etiã si nõ expediat ei cui mãdabatur. cũ liberũ cui q̃ sit apud se explorare an expediat cõsiliũ. Jtaq̃ si ociosã pecuniã domi te habentẽ hortatus fuerit aliquis vt rẽ emeres aliquã: vel eam crederes: q̃uis non expediat eam tibi emisse vel credidisse: non tñ tibi mandati teneak. Et adeo hec ita sunt vt quesitum sit an mãdati teneak qui mãdauit tibi vt pecuniã ticio fenerares: sed obtinuit sabini sentẽtia obligatoriũ esse in hoc casu mãdatũ: quia nõ aliter ticio credidisses: q̃ si tibi mandatum esset.

¶ Mandatum reiurpis vel cõtra bonos mores non valet. b. d. Are. ¶ Nisi

e ¶ Mandati. scilicet actiõe

f ¶ Liberũ. ſ. suscepto consilio: sed suscepto mandato necesse est cõ summari fm Johã. nisi cõgruo tempore renũcietur vt.§.e.§. mandatum: et. ff. e. si mandauero.§. fina. et. ff. como. l. in comodatũ.§. sicut.

g ¶ Nõ aliter. hoc esse videtur p opi. pla. qui dixit duo scilicet vbi cõsulo certe psone mutuari teneor: ita demũ si alias facturus non eras: vbi autẽ nõ est designata aliq̃ psona nõ teneor etiã si alias facturus non eras. Sed Jo. in vtroq̃ casu dicit cõtra nam primo indistincte teneor siue alias eras mutuaturus siue non. scõo autẽ cũ distinctione: non alias: et facit pro eo. ff.

e.si remuneranti.§.plane.§.e.§.tua et alie na.in fi.ꝛ.ff.de nego.geſt.l.iij.in fi.ꝛ.l.iiij.nec ob.quod hic dicitur.qꝛ ꝛ ſi alias etiã factu⁹ eras tenek q̃ mãdauit vt dictum eſt. vñ põt ſubaudiri maxie. Qꝛ non aliter ꝛc.

a ¶ Mõ eſt obligatoꝛium etiam ſi iuramẽtum intercederet. vt i auten. vt ſceni. ñ ſolũ.§.j col.iij. ꝛ facit ad hũc §.ff.e.ſi remuneranti.§.rei turpis: et.l.ſi mãdauero.§. qui eden. et ẽ arbi.l.ſi cũ dies.§.in cõpꝛomiſſo: ꝛ.§.de iuti.ſti.§.qõ ex turpi. et.ff. de ver. obli.l. gñaliter. et.l. ſequẽ.et.ff.de condi.inſti.cõdictiones.

b ¶ Cõtra bonos moꝛes. ꝟ q̃rit q̃d ſi mandaui tibi vt illi nomie meo iniuriã iferres an teneoꝛ? Rñ. vtiq; ar. ff.de dã. ifec. l. damni.§.ſi mandato.

c ¶ Preſtiteris.ſ.ei cui cõmiſſũ ẽ maleficiũ: vt penã dupli.et ita ꝛ interſit mãdatarij tñ non agit: qꝛ nec intereſſe fingit: vt.ff. de pdi.iſti. filius: ꝛ meli⁹.ff.de reg.iu.l.qõ q̃s culpa.i fi.

d ¶ Ticium.id eſt mandantem.

e ¶ Mandatuꝛ.ſcilicet certe foꝛme.nã q̃ilibet habet certam foꝛmã: et tũc hꝫ locũ qõ ꝟ oꝛ lud quoq; mãdatuꝛ non eſt obligatoꝛiũ⁹ quod cõtra bonos moꝛes⁹ eſt: veluti ſi ticius de furto aut de dãno faciẽdo aut de iniuria facienda mãdet tibi. licet enĩ penã iſtius facti nomine preſtiteriſ⁹: nõ tñ vllã habes aduerſus ticium⁹ actionẽ ¶ Mandatari⁹ nõ debet excedere fines mãdati. ꝛ q̃tenus excedit nõ habet actionem mandati. ꝟ. d. Are. ¶ Is qui exequit mãdatũ⁹ nõ debet excedẽ fines mãdati⁹. vt ecce ſi quis vſq; ad cẽtũ aureos mandauerit tibi vt fundum emeres: vl⁹ vt pꝛo ticio ſponderes: neq; pluris emere debes: neq; in ampliozẽ pecuniã fideiubere: alioquin nõ habebis cũ eo mandati⁸ actionẽ Adeo quidẽ vt ſabino et caſſio placuerit etiã ſi vſq; ad centum aureos cũ eo agere volueris iutilit⁹ te actuꝛ: ſed diuerſe ſcholeauctoꝛes recte vſq; ad centuꝛ aureos te acturũ exiſtimãt: que ſentẽtia ſane benigniꝛ eſt. Quod ſi minoꝛis emeres habebis ſcilicet cum eo mãdati actionẽ: quoniã qui mãdat vt ſibi centũ aureoꝛũ fũdus emerek⁹: is vtiq; mãdaſſe intelligitur: vt minoꝛis (ſi poſſit) emeretur. ¶ Mandatũ re integra põt reuocari: ꝛ re integra finit moꝛte ſuccurrit tñ ei qui ignoꝛauit mãdatuꝛ reuocatũ. ꝟ. d. Are. ¶ Recte⁹ quoq; mãdatum contractum ſi dum adhuc integra res ſit reuocatuꝛ fuerit euaneſcit⁹ eo.§.illud.

f ¶ Mãdati actionẽ.ſꝫ nec certe neg.geſt.ſꝫ B.ꝛ Jo.ꝛ ẽ p eis. C.de neg.geſt.l.vl.et.ff.ẽ neg.ge.qui aliena.§.libertis.et de peculio.ſi creditoꝛ.§.j.ſꝫ. M. dabat vtilẽ neg. geſt.actionẽ ꝛ reſpõdebat illi.l.ff. de neg. geſt.qꝛ ſpecialis ibi fuit pꝛohibitio ſꝫ certe miroꝛ ẽ hac opinione cum videatur lex expedita q̃ ẽt vtilẽ denegat exp̃reſſe vt.ff. e. ſi pꝛote: et ff.de eden.l.j. §.cauſa.

g ¶ Cũ eo mãdati actionẽ. p pcio dato: vt.ff.ẽ in rẽ. ſi fundum.

b ¶ Emeretur eſt autem illa ratio: qꝛ maioꝛi ſũme mi noꝛ ineſt vt.ff. de verbo. obliga.l.j.§.ij. et l.inter ſtipulãtem.§.ij.ꝛ.ff. de arbi.diem.§.ſi plures.

i ¶ Recte. naꝫ ſi nõ recte nõ eſt neceſſe reuocari: vt.§. Facili eo.§.illud.

k ¶ Euaneſcit. ſpeciale eſt in mandato: reuocatus partis tantum. in alijs enĩ contractibus datũ q̃ vt ſic facile reuocetur per voluntatem vni tur mãnon ſic: vt.C.de ac.et ob.ſicut que eſt con alij ẽ

164

traria huic: et est rō: qz hic nō statim interest: et tō non statim hincide nascitur obligatio q̄ ex interesse dat. vt. ff. eo. si procurator ē. §. mandati act. & facit ad hūc. §. ff. de iurisdi. om. iu. et qz. et. ff. de mino. si mior. §. sceuola et. C. de repu. be. l. fina. et. ff. de rī. nu. l. plerīq.

Item si adhuc[a] integro mandato mors alterutrius interuenit: ideſt vel eius qui mādauerit vel illius qui mādatum suſceperit soluitur mandatū: sed vtilitat̄ causa receptū est: vt si eo mortuo q̄ tibi mandauerat: tu ignorās eū decessisse execut⁹ fueris mādatum posse tibi agere mandati actione: alioquin[b] iustā probabilis ignorantia tibi damnum afferret[c]. Et huic[c] simile est qđ placuit si debitores manumisso dispensatore ticij per ignorantiā liberto[f] soluerit liberari eos[g] cuz alioquin stricta iuris ratione nō possent liberari[h]: qz alij soluissent q̄ cui soluere debuerint.

¶ Mādatū potest ab initio nō acceptari: sz postq̄ est suſceptum debet executioni mandari: nisi ex iusta cā & ꝓgruo tpe recusetur. h. d. Are.

¶ Mandatuz non suſcipere cuilibet liberū est: suſceptū autē consūmādum est. aut q̄ primū[i] renunciādū est: vt p semet ipsum aut per aliuz eādem rem mandator exequatur. Haz nisi ita renūcietur vt integra causa mādatori reseruetur eandem rem explicādi: nihilominus mādati actio locū habet: nisi iusta[k] causa intercesserit: aut nō renūciandi: aut intempestiue renunciandi.

¶ Se summat.

¶ Mādatū & in diem differri: & sub cōdictione fieri potest

¶ Mādatuz debet esse gratuituz: alias transit in aliū cōtractum. h. d. Aretin⁹.

¶ In summa[l] scien vt. ff. de re. iu. contractus. Sed primum videtur verius cum hic contractus multuz discrepet ab alijs contractibus.

¶ In summa. id est breuiter ammodo hūc

Mādatarī⁹ de q̄ttuor tenetur

a ¶ Item si adhuc integro. sed vsq̄quo dī integrum? Rñ. si mandata fuit emptō donec arras dederit vel alias se empturi obligauerit et idem in similibus. et vt breuius accipias: si iam ceperit interesse mandatarij ñ est res integra: alias sic argu. ff. eo. si pcu. §. mādati. si vero non est res integra nō finitur mādatū nisi in iudicio: vt. ff. de iudi. tā ex contractib⁹. §. fi. Sed quid p̄ dest si non finitur mandatū re non integra? Rñ. quia per heredem cepta negocia debent cō summari. vt. ff. ꝓ socio. l. fi. Iz noua incohare necesse nō sit: vt. ff. ō nego. ge. nam & seruus. §. si viuo &. ff. ꝓ socio heres socij. qō non est re integra. cū ceptum non sit.

b ¶ Alioquin i. si non posset agere.

c ¶ Probabilis. ignātia q̄ ēi facto alieno: vt h̄ et. ff. eo. idēq̄. §. pe. alias nō ē pbabilis: vt ff. ad velle. c̄q̄ c̄q̄ de rescin. ven. quisquis. et. ff de edi. edic. l. j. §. causa.

d ¶ Afferret. quod esse non debet.

e ¶ Et huic. scilicet ꝓximo casui.

f ¶ Liberto. primo dispensatori et seruo

g ¶ Liberari eos. facit. ff. si cer. pe. eius q̄. et. C. de solu. si cum seruis.

h ¶ Non possent liberari. nisi in casibus: vt. j. qui. mo. tol. obli. in p̄n. dicemus.

i ¶ q̄ primum. sc̄z pōt fieri.

k ¶ Justa causa. puta casus fortuitus. naz de dolo tenetur et lata culpa et leui et leuissima ꝓz. B. et Jo. vt. C. e. l. in re mandata. et. l. a ꝓcuratore. Alii dicūt de leuissima mādatarium non teneri: sed de dolo tm̄: qñ gratia tātum mādantis fit. vel de leui culpa quando vtriusq̄ gratia instar aliorum contractuum

titulum expediamus.

a ¶ Negocij. id est contractus.

b ¶ Mercede. s. vt mercede: vt qz alias non erat pariturus mãdato: si aũt alias pariturus erat: et constituatur aliquod salarium gratia remunerandi: non ideo min9 erat mãdatũ: vt. ff. eo. si remunerandi. j. rñ. et ad huius rei euidentiã distinguetur. qz aut est incertum re et genere: puta si dicã tibi bene retribuam tibi hoc seruitium vel recognoscã: z tũc non põt peti quicq3. vt. C. e salariũ. et. ff. e. qui mutuã. §. salarium: aut certũ genere: licet incertuz specie: vt dabo tibi equuz vel per vestimẽtoz et tũc põt dici q valeat cõuentio salarij cũ non sit prorsus incertum: vt. ff: e. si p fideiussore. secus in his q̃ pendere numero constitũt: vt. ff. de le. j. l. si hoiem. si aũt certũ oĩno tunc aut stipulatione promittitur et tũc certi cõdictione petitur si aũt sine stipulatiõe et incontinenti ante mandatũ vel post petitur actione ex eo contractu. s. contraria mãdati informata. si autez ex interuallo. s. post q̃ contrahentes ad alia diuertissent negocia petitur. officio iudicis. vt. C. e. l. j. et. ff. e. salariũ. et. C. de pac. petens. et. ff. de duobus reis. l. duos in fi.

c ¶ Interueniente mercede. s. pecunia numerata: vt diximus. s. loca. in pn. Jtez hec regula gñalis est vera nisi sit talis psona q̃ non cõsueuerat locare operas suas: vl res talis q̃ nõ psueuerat locari tũc enĩ non locati sed pscrip. ver. agit: vt. ff. de prescrip. ver. si tibi: et. l. naturalis. §. at cum do.

duz est mãdatũ (nisi gratuitũ sit) in aliaz formã negocij cadere. nã mercede constituta incipit locatio et cõductio esse. Et (vt generalit diximus) quibus casibus sine mercede suscepto officio mãdati siue depositi contrahitur negocium: his casibus interueniẽte mercede locatio z cõductio intelligitur contrahi. Et ideo si fulloni pollienda curanda ve eq̃s dederit vestimẽta aut sarcinatori sarciẽda alĩa mercede pstituta nec3 pmissa: mandati cõpetit actio.

De obligationib9 que ex quasi contractu nascunt.

¶ Valet argumẽtũ a sufficiẽti ptiũ enumeratiõe. h. d. are.

Post genera contractuz enumerata dispiciam9 etiã de ipsis obligationib9 q̃ quidẽ nõ proprie nasci ex contractu itelligunt: sz tñ qz non ex maleficio substantiã capiunt: quasi ex contractu nasci videntur.

¶ Ex gestiõe negocioz absentis oritur hinc ide actio negociorũ gestorum q̃ datur directa domino etiã ignoranti: contraria vero gerenti. h. d. Are.

¶ Jgitur cũ quis negocia ab

d ¶ Fulloni. Fullo fullo est q̃ lauat et tigit pãnos: z etiã polit eleuãdo superflua: sz sarcinator est qui sarcit z addit vbi ẽ scissum vestimentũ vl pannũ et consuit. vnde z dr̃ iste habet sarta tecta: quia cũ essent fracta sũt r̃pata ex q̃busdã adiũctioni b9: vt. ff. d vsufru. hactenus Sarcinator

e ¶ Actio. imo vr̃ pscripti vtilis cõpetere: vt. §. lo. §. j. so. vt ibi.

¶ De obligatiõib9 q̃ ex q̃si ex3cto nascunt.

¶ Jsta ru. ptiũ obli. §. fi. qz ptinuat. §. i tex. dictũ ẽ. §. de obliga. ex ex3cto. seq̃t de obligationib9 ex q̃si ex3cto. z ẽt h̃ ptinuat in tex. Ar.

Post genera. ¶ Totus iste titulus diuiditur principaliter in duas ptes. Primo ponit cõtinuatiõez rubr. z de q̃ est tractatur9. Secũdo illud p exẽpla declarat. Secunda ibi. igitur cũ quis.

Diuisio

f ¶ Genera. i. maneries vel diuersitates contractuũ. vt. §. de obli. §. fi. vsq3 huc.

g ¶ Ex maleficio. subaudi vel quasi vt sit bona argumẽtatõ sic. j. ff. ob. q̃ ex q̃si male. i pn.

b ¶ Jgitur. quia de his obli. que ex quasi cõ

ani mãdato possit interuenire mercedes

tractu sunt dicere debemus incipiamus ꝺ hac q̃ ex sola ꝓuenit amicitia: vt ff. eo. §.

a ¶ Vltro citroꝙ. id est hincinde possibile e eas nasci. nam ex vna parte tantum quãdoꝙ agitur. vt si alterius non interfit: sed sua tantum.

b ¶ Negociorum gestori. licet etiam vnũ negocium sit gestum. ff. de neg. ge. l. iij. §. nego. sic. j. vbo. rapt. in ꝓin. et. ff. vbo. rap. l. ij. §. quod ait ꝓetor.

c ¶ Sine mandato scilz eiꝰ cuiꝰ negocia gesserit: et sic soluitur. C. de neg. ge. si mãdatum que e contra.

d ¶ Vtilitatis causa. scilicet vt repetat qꝺ impendit: nisi denunciatio ĩhibeat: vt. C. eo. l. fi. vel paterna affectio vt. C. eo. si paterno: et. l. qꝺ in vxorem. et ff. eo. is qui. vl' obsequiuz qꝺ est si libertus patroni negocia gerat: vt C. e. l. officio. his enim casibus nil repetitur. alioquin quandoꝙ repetitur inquantum locupletioꝛ est vt dicem⁹ j. §. ꝓxi.

negociorũ gestoꝛ alias nil repetit

e ¶ Deseretur negocia quod in multis nocet. vt. ff. eo. l. j.

f ¶ Nullam. cum neminem sit verisimile suam pecuniam iactare vel effundere: vt. ff. ꝺ ꝓba. cum de indebito. §. j.

g ¶ Obligatum. s. insolidum: dumm odo sit vtiliter ceptum negocium: licet diuersus exitus sit. secutus. vt. ff. e. sed an vltro. §. j. in casibus tamen non tenetur insolidum vt si pupillus est cuiꝰ negocia sunt gesta. Item si animo deprecãdi gessit: vt ff. e. si pupilli. j. respon. et. §. si quis negocia mea. Item et si ad noua negocia gerẽda accessit: vt ff. eo. si quis negocia. Itẽ si pacto hoc actum est. vt. C. e. negocium. Item et si fuit in culpa gerens: vt. ff. e. l. si hereditaria item si fuit in mora. vt. ff. de le. j. cum res. §. fi.

Illecutus negocia gesta non ꝓbat insolidum dũ tenetur

sentis gesserit: vltro citroꝙ inter eos nascuntur actiones q̃ appellant negociorum gestorũ: sed domino q̃dem rei geste aduersus eũ qui gessit directa competit actio: negotioꝝ aũt gestori cõtraria: q̃s ex nullo cõtractu ꝓprie nasci manifestũ est. Quippe ita nascũtur iste actiones si sine mãdato quisqꝙ alienis negocijs gerendis se obtulerit: ex q̃ cã hi quorũ negocia gesta fuerit etiam ignorãtes obligant. Idqꝙ vtilitatis causa receptum est: ne absentiũ (qui subita festinatiõe coacti nulli demanda ta negociorũ suorũ administratione pegre ꝓfecti essent) desererentur negocia que sane nemo curaturus esset: si de eo quod quis impendisset nullam habiturus esset actionẽ. Sicut aũt is qui vtiliter gesserit negocia dominũ habet obligatũ negociorũ gestorũ: ita et ꝓtra iste quoqꝙ tenet vt administrationis reddat rationẽ: quo casu ad exactissimaz diligentiaz cõpellit reddere rationem. Nec sufficit talẽ diligentiã adhibere: q̃lẽ suis rebus adhibere solet: si mõ aliꝰ diligentioꝛ eo commodius administraturus esset negocia.

¶ Actio directa et contraria oritur ex quasi contractu tutele. h. d. Aretinus.

¶ Tutores quoqꝙ qui tutele iudicio tegulariter. vt. C. e. tutoꝛ. et. ff. e. l. si pupill. §. fi. quandoqꝙ de leuissima: vt q̃ alius diligentius volebat administrare: vt hic dr: et. ff. e. si pupilli. §. videamus. quãdoqꝙ de casu: vt in his casibus vbi agitur inquantũ dñs locupletioꝛ est. vt mõ. s. diximus in eo. §.

h ¶ Ad exactissimam. nota negotioꝝ gestoꝛem interdum de dolo tenet q̃ tenet de dolo solo et lata culpa teneri: vt si ad desertã negocia accessit. ff. de nego. ges. l. iij. §. interduz. quã doqꝙ de dolo lata culpa et leui et hoc re-

i ¶ Tutoꝛes. s. quõdã. nã q̃diu ẽ tutoꝛ ñ ozit

obligatio: vt. ff. de tu. et ra. dis. si tutor. §. fi. et. l. sed non dantur Azo.

a ¶ Ex maleficio. subaudi vel quasi vt bona sit illatio.

b ¶ Actionem s. directam. tenetur etiam aliis actionibus tutor: vt dixi m°. §. de attil. tu. §. fina. & ita hē b. §. actōz tu. directā & ẑ riā eē ex q̄si ẑctu. Quid de actiōe p tutele? Rñ. idem: cū ad istar actionis tutele sit iducta: vt ff. ō eo q̄ p tu. neg. gest. l. j. §. p tutore.

actio p tutele

c ¶ Contrariam quaz finita tutela demuz intendit: vt modo dixi° de directa. vt. ff. de ẑ. act. tu. l. j. §. fi nito.

d ¶ Obligat°. vñ abfuturuz est q̄ perinde est ac si iā abesset: vt. ff. de nego. ge. l. ij. ī fi. et. l. si quis mādato. in fi.

e ¶ Sine societate. tunc enī ageret pro socio. s. si esset societas vī tñ q̄ b. §. sibiipi cōtradicat. nam nūc dicit q̄ ñ est societas: et postea dicit soci° eius est. Sz societas dic q̄ nō est societas ꝛa. sed q̄dā incidēs. nā vera et vera ẑbitur consensu. vt. §. de obli. ex p̄sen incidēs su. in p̄in. Hec autem p̄ter spē: vt in b. §. dō

f ¶ Socius eius. i. consors eius. improprienentur: nō p̄prie ex contractu obligati esse intelliguntur. Nulluz enī negociū inter tutorē et pupillum cōtrahit: sed q̄ sane non ex maleficio° tenētur: quasi ex contractu teneri videntur. Hoc aūt casu mutue sunt actiones. non tātū enim pupillus cuz tutore habz tutele actionē^b sed ex contrario tutor cum pupillo habet contrariā^c tutele: si vel impenderit aliquid in rē pupilli: vel pro eo fuit obligatus^b: aut rē suaz creditoribus ei° obligauerit. ¶ Actio cōmuni diuidundo et familie herciscunde nō oritur ex contractu sz ex quasi cōtractu. h. d. Areti. ¶ Item si inter aliquos cōmunis res sit sine societate^e: veluti q̄ pariter eis legata donata ve essz: & alter eoz̄ alteri iō teneat cōi diuidundo iudicio: q̄ solus fructus ex ea re perceperit: aut q̄ soci° eius solus in eā rem necessarias impensas fecerit: non intelligit ex contractu p p̄prie obligatus esse: quippe nihil inī se cōtraxerūt. sed quia ex maleficio^g non tenentur: quasi ex contractu teneri videnī ¶ Idē iur[is]^h est de eo qui coheredi familie herciscunde iudicio ex his causis^i ob ligat° est. ¶ Heres tenetur legatarijs & creditorib° ex quasi contractu. h. dicit. Aretin°. ¶ Heres quoq̄ legatoz̄ nomine nō p̄prie ex cōtractu obligatus intelligitur^l. neq̄ enī cū herede neq̄ cū de enim ponitur vt modo diximus.

g ¶ Ex maleficio. subaudi vel q̄si: vt sit bona illatio. vt. §. e. in p̄n. et facit ad hūc. §. ff. faher. heredes. §. nō tantū in fi. §. et. ff. cōi di. l. ij. in fi. j. rñ. et. ff. pro so. vt si pro socio. et. l. actiōe. §. si p° distractum.

h ¶ Idem in ris non p oia: quia superioz. §. s. cōmuni di. p reb° singularibus cōpetit: hic aūt ad vniuersitatem. vt. §. pro xi. et. ff. pro socio. l. p socio arbi. Item superius pluries intendi p̄t: hoc autem semel tantum: vt. ff. fa. her. l. si filia. §. familie. et. C. fa.

i ¶ Ex his causis. q̄s supioz̄ §. diximus. her. l. j.

k ¶ Heres q̄s ex maleficio subaudi vel q̄si

l ¶ Intelligit. s. actiōe ex testamento: vt §. de le. §. nostra. Rei vēdicatio āt q̄ dat vt in eo §. dñūq̄d est ex q̄ si ẑctu? Rñ: non puto: q̄ non est obligatio vnde nō dz dici ex ẑctu vt quasi: vt j. de act. §. j Idez. l. q̄ in rei ven. de hypothecaria dico: que sit legatarijs dat: vt. C. cōmunia de le. l. j. et in dicta. l. §. de le. §. j. Sed vnde nascitur hic quasi contra. vt vnde nascitur obligatio ex testamēto? Rñ.

petitio hereditatis ex q̃si cõtractu

adeundo hereditatem heres quasi cõtrahere videt. vt. ff. qui. ex ca. in pos. ea apud. Julis. ℱ. fi. et. l. sequen. Item quid de petitione hereditatis ex quasi contractu: cum is non contraxerit qui possidet pro herede vel pro possessore nec etiã deliquit vel quasi: vnde sequitur ex argumentis que fiunt in hoc titu. q̃ sit ex q̃si contractu. Item quid ỗ actione finiuz regũ? ℟ñ. idẽ quia et illa habet similitudines mltas cũ ac. fa. her. ⁊ cõmuni di. et cũ petitione hereditatis: vt ℱ. de actio. ℱ. quedam: et. ff. de peti. here. siue bone fidei ℱ. petitio hereditatis.

Actio finiuz regũ? ex q̃si cõtu.

a ¶ Debere videtur. nam eoipso q̃ solvit aliquid negocij contra bere videtur: vt. ff. de cõdi. inde. si in area Cum ergo sit ex quasi contractu ad q̃d ponitur hec condi. indebiti inter actionem siue obligationem ex contractu. ℨ. qui. mo. re contra. obli. ℱ. j. que est huic contra? ℟ñ. vt ibi in fi. ℱ. diximus.

b ¶ Supra diximus. vt. ℨ. qui. mo. re contra. ob. ℱ. is quoq̃.

c ¶ Obligat. scilicet benignitate inspecta que preualet: vt. C. ỗ iudi. placuit. nã nemo debet locupletari cum aliena iactura: vt. ff. de condi. inde. le. nam vera.

functo vllum negociuz legatarius gessisse proprie dici potest: et tamẽ quia ex maleficio non est: heres obligat⁹: quasi ex contractu debere intelligitur.

¶ Qui recipit indebitum solutum per errorem ex quasi cõtractu dicitur obligatus ad restituendum illud. h. di. Aretinus.

¶ Jtez is cui quis per errorem non debitum soluit: quasi ex contractu debere videtur[a]. adeo enim nõ intelligitur proprie ex cõtractu obligatus esse vt (si certiorem rationẽ seq̃mur) magis (vt supra diximus[b]) ex distractu q̃z ex contractu possit dici obligatus esse. nam qui soluendi animo pecuniam dat: in hoc dare videtur vt distrahat pocius negocium q̃z contrahat. Sed tamen perinde is qui accipit obligatur[c]: ac si mutuũ ei dare⁹: et ideo condictione[d] tenet.

¶ Indebitum solutum ex causa que crescit per inficiationem non potest repeti: et legata indebita soluta venerabilibus vel pijs locis nõ possunt repeti. h. d. Aretin⁹.

¶ Ex[e] quibus dã tñ causis repeti nõ põt quod per errorẽ[f] nõ debitũ solutũ sit: sic nanq̃ diffinierũt veteres: ex q̃b⁹ causis

d ¶ Condictione scilicet indebiti. et ita transit dominium in accipientem. talis enim cõdictio non daretur nisi contra furem vt. ff. v° susfruc. quemadmodum. ca. le. fina. Sed contra. ff. de acqui. re. do. si procurator. Sol. mlt. interest an error sit in obligatione an in re. primo casu transit dominium vt hic dicitur. et condictio oritur. secundo nõ: nec transit dominium: nec oritur actio vnde agens excepellitur. vt. ff. man. seruum ticij.

Error in obligatiõe ⁊ in re q̃nq̃ est.

e ¶ Ex quibus dam iste. ℱ. nõ facit ad hunc ti. sed ponitur hic gratia vberioris doctrine ad proximam materiam de indebito.

f ¶ Quod per errorem. licet ponat vnum casum tantuz in quo solutũ sepe reperi nõ indebitum nõ potest repeti: tamen et alij sex sunt vt si scienter soluit indebitum nam non habet locum repetitio: vt. ff. de condi. indebi. l. j. Jtẽ propter sententiã solutũ etiam indebitũ nõ repetitur: vt. C. de condi. inde. le. j. Jtez propter transactionem: vt. ff. de condi. inde. in sum. ℱ. et quidem. et. C. eo. le. ij. Jtem si iurauit quis sibi deberi etiam indebitum deferẽte aduersario et fuerit solutum non repetitur: vt. ff. de iureiu. nam postea. ℱ. j. Jtem quando soluitur in causa que per inficiatio

Indebituz p errorez solutuz sepe reperi nõ potest.

nem crescit: vt. ff. eo. l. et eleganter. §. fi. et. C. eo. ea que et hic dicitur. Item causa pietatis solutum indebitum non repetitur: vt. ff. de condi. inde. cum is. §. si mulier. Item si est ab alio debitum licet sit indebitum ab eo qui credit: vt. C. de peti. hered. le. heredi tate.

a ¶ Ex. l. aquilia. vt soluendo damnum ab alio datuz quasi ego dedissem video enim confiteri me damnum dedisse quod ab alio datuz est. nã si a nullo datum est non impediar repetere sicut nec mihi preiudicat confessio mea si a nullo datuz esset damnum: vt. ff. ad. l. aquil. inde neracius §. fi. et. le. se. et ff. de interro. ac. qui seruuz §. j. z. §. ij. in fi. Sed nunquid hec sunt vera

inficiãdo lis crescit ex his causis nõ debitum solutũ repeti non posse: veluti ex lege aquilia[a]. Item ex legato quod veteres quidez in his legatis[b] locuz habere voluerunt: que certa constituta per dãnationem cuicũqz[c] legata fuerant. ¶ Nostra autem constitutio[d] cum vnam naturam omnibus legatis et fideicommissis indulsit: huiusmodi augmentum in omnib[9] [e] legatis et fideicommissis extendi voluit: sed non omnibus legatarijs[f] hoc prebuit: ſz tantum modo in his legatis et fideicommissis que sacro sanctis ecclesijs et ceteris venerabilibus locis que religionis[g] vel pietatis[h] intuitu honorant derelicta sũt: que si indebita soluant non repetuntur.

Per quas psonas nobis obligatio acquiritur.

¶ Obligatio acquiritur etiaz p seruum vel filium: per seruum quidem in totum: per filium aũt quo ad commoduz vsufru. h. d. ¶ Areti.

☞ Responsio. cum lex illa. C. eo. tit. le. ea que non distinguit nec ego distinguam. et est ar. ff. vt in pos. le. l. j. Sed quidaz dixerunt vt si errauit in iure non repetat. si in facto repetat. prime tamen sententie sto: vt. ff. eo. sed et si me putem. Sed contra hunc. §. est. ff. de condi. inde: et eleganter. §. fina. Solu. illa erit penalis a prin. hec autem ex inficiatione vt hic dicitur. et j. de ac. §. si furtũ. Item ex legato. quia et ipsum per inficiationem crescit. vt. j. de acti. §. Item mixta.

an le b ¶ In his legatis scilicet indebite solutis gata in- tum ad soluentem: debitum tamen ẽtum bite so- ab alio vt et modo diximus in. l. aquil. et hoc secundum quosdam. sed. B. contra. dicit enim de indebito a quolibet: et sic differt a superiori proximo casu. et est speciale in hoc legato de quo hic dicitur. alias autem id est in alio legato distinguo aut soluitur scienter indebitum legatũ quocũqz modo: et tunc nõ repetitur: vt. ff. de condi. in de. fideicon. Si autem per errorem iuris idem est vt nõ repetatur si ẽ debitum naturaliter sed ciuiliter indebitum: vt. C. ad. l. fal. l. error. nisi sit minor qui repetit vtroqz casu per restitutionem in integrum. vt. C. si aduer. solu. l. ij si vero per errorem facti repetitur: vt. C. de cõdi. indeb. fideicom.

c ¶ Cuicumqz alias cuicqz: vt per hec verba damnas esto heres illum ere alieno libera re: vt. §. de le. §. sed et tale.

d ¶ Constitutio. vt. C. commu. de le. l. ij.

e ¶ In omnibus legatis. i. omnib[9] generalibus legatorum: quorum quattuor erãt genera: vt. §. de. le. §. j.

f ¶ Legatarijs. vt eis solutum indebitum nõ repetatur.

g ¶ Religionis. vt monasterijs.

h ¶ Pietatis. vt hospitalia et similia que nominantur in auten. de non alie. §. nos igitur. col. ij.

¶ Per ẽs psonas nobis obligatio acqrit.

i ¶ Continua istam. Rubri. vt hic in nigro in prin.

Diuisio

Expositis. ¶ Totus ti. diuidit in tres ptes. Primo ondit quomō nobis acqritur p illos q sūt in totū in dnio vel pote state nra. Scdo quō per illos i qb⁹ habem⁹ aliqd ius: vel q seruiūt nobis bōa fide. Tertio quō acqrit p illos q sūt in dnio nostro p pte. Scda ibi. itez p liberos. tia ibi. cōem.

Expositis generibus obligationum que ex ꝓtractu vel quasi ex ꝓtractu nascunt: admonēdi sum⁹ acquiri vobis non solū p vosmetipsos: sed etiā p eas quoq; ꝑsonas que in vra potestate sūt: veluti per seruos et filios vros vt tñ qd per seruos vestros vobis acquiritur: totū vestrū fiat. Qd aūt p liberos quos in potestate habetis ex obligatiōe fuerit acquisitū: hoc diuidatur scōm imaginē rei ꝓprietatis et vsufru. quā nra decreuit ꝓstitutio: vt

a ¶ Expositis q s. obligatiōes Sz qd differt ḧ tit. a supiori. s. per ꝗs ꝑso. no. ac et rñ. ille dic d reb⁹ acq rēdis: ḧ aūt d obli. vt sbi dixim⁹. Itē qd differt iste ab alio. s. d stl. f. cū ibi de obli. dicat et rñ. ille speālis ē in obligatiōib⁹ ꝗ fit tis p stipulati onē: ḧ aūt i oi gne obligatio nū loquit acq rēdo p filium vel p seruū pter q si sint ex castrēsi peculio vel quasi: q b⁹ casib⁹ nihil ad ꝓprietatē nec ad vsufruc. patri acqrit: vt. C. d bo. q li. cū oz. §. ij.

b ¶ Ut tñ alias ē attū alias vt tm modo. et ḧ similiter subauditur tamen.

c ¶ Acqrit nisi ab alio possideat fu⁹: q possessori nec dnio iuz: nec possessionē qrit si nō ex re ei⁹ ꝓpauit vt ex opa sua. nec dño si ex re bōe fidei possessoris vel opa acqsiuit: qz eū nō possidet: vt. ff. d acq. re. do. si. fu⁹. j. rñ. et l. lib hō

d ¶ Scdz imaginē. q. d. fiat hec diuisio §. fi. imaginarie et intellectualiter. nam visibiliter fieri non potest: cum sint incorporalia q non diuiduntur vt. ff. de acqui. re. do. seruus §. incorporales: et. §. de. re. corpo. et incorpo. j. Respō. et §. de vsufruc. in prin.

e ¶ Cōstitutio. vt. C. de bo. q. li. l. fi. §. vbi aūt.

f ¶ Ab actione. ꝓprietas tamen est filij ipsius actionis: vt hic dicitur et obtinet hoc hodie in oib⁹ aduētitijs: sz filiofamolim tantū. v. actiones filio compe tebant. quod ab actione cō modum perueniat: huiusmodi vsufructus quidē habeat pater ꝓprietas aūt filio seruetur: scilicet patre actionē mouente: secunduz nouellen ne constitutionis diuisionē. ¶ Liberi et serui alieni bona fide possessi et serui vsufructuarij et vsuarij acquirunt nobis ex re nostra et ex opera ipsorū. h. d. Areti. ¶ Itē p liberos bhomines et alienos seruos quos bona fide possidetis acquiritur vobis: sed tātū ex duab⁹ causis id est si quid ex opib⁹ suis vel ex re vestra acquirant. Per eū ꝓprietas vt hic dicitur.

Aduēticiox ꝓprietas filij est.

g ¶ Diuisionem quam diuisionem longum esset hic dicere: sed dicitur plene per ordinē in dicta. l. C. de bo. que libe. l. fina.

h ¶ Per liberos. no. q liber hō qñcz bona fide possidet: vt quādo possessor credit eū seruuz eē et suū. et qñcz mala fide vt qñ credo eū seruū eē et scio meum nō esse: vt. ff. de acqui. pos. le. j. §. sed per eum quandoq; nullo modo possidetur licz detineatur vt quando scit liberum esse: vt. ff. de acqui. pos. qui vniuersas. §. j. et. ff. de ꝓb. si quis liberum.

Liber hō qñcz possidetur.

a ¶ Vsumfru. in quibusdã liberis est ille littera vsumfru. vel vsum: ꝛ secundum hoc videtur ꝙ per eum seruum in quo habet vsum ex duabus causis acquirat. Sed contra. ff. de vsu. et habi. per seruum. in prin. Solu. dicunt quidam illud corrigi. Vel dic ſm. Joh. ꝙ illud verbuz ex duabus referat ad solum vsũfruc. alterum vero si ex re ad vsuarium: et sic erit in littera confusio sicut. C. ỏ col. illam. et. ſ. quida. tu. poſ. ſ. si quis. Sed in alijs libris non est vel vsũ et tunc planũ ẽ ꝛ nullũ ẽ ꝓtrarium.

quoꝙ seruũ in quo vsumfru. vl vsũ habetis similiꝫ ex duabus istis causis acq̃ritur vobis. ¶ Seruus cõmunis acq̃rit dñis cõmuniter ꝓ portione dominica: nisi vni vl iussu vnius fuit stipulatꝰ h. d. Are. ¶ Communẽ seruũ ꝓ dominicaᵇ ꝑte dñis acq̃rere certuz est: excepto eo quod nominatim vni stipulando: aut ꝙ traditionẽ accipiẽdo illi soli acquirit: veluti cuz ita stipulek: Licio dño meo dare spondes? Sed si domini vniꝰ iussu seruꝰ fuerit stipulatus licz antea dubitabaꝫ: tñ post nostrã decisionẽ res expedita est. vt illi tantũ acquirat: qui hoc ei facere iussit vt supra dictum estᵉ.

b ¶ Pro dominica. nisi cũ ꝓpria nomina eorum stipulationi inseruit: vbi ꝓ virilibus portionibus acquirit. vt. ff. de stipu. ser. si cõmunis ſuus.

c ¶ Stipulatus. ſ. alꝫ simpliciꝫ vl sibi vl dño non iubenti vt stati sequitur: alias nullum esset dubiuz vt. ſ. de. ſti. ser. ſ. pe.

d ¶ Supra dictum est. ſ. de. ſti. ser. ſ. ꝑterea

¶ Quibus modis tollitur obligatio.

ꝓtinuatõ ¶ Visum est. ſ. de obligatione inducenda: sequitur videre de obligatione dissoluenda siue tollenda: quia nihil tam naturale est q̃ vnumquodq̃ vinculo quo ligatur dissolui posse. l. nichil tam naturale. ff. de regu. iur. h. d. Aretinus.

e ¶ Obligatio. ġ nõ renascit ỏ cetero: vt. ff. ỏ ſo. qui res. ſ. areã: et ỏ nova. l. ſi alienos. ꝛ. C de remiſ. pig. cũ ex cã: et. C. de sen. paſ. ſi debitoꝛ. vbi magis suscitaꝫ solutio eiꝰ q̃ debetur q̃ tollatur: vt. ff. de noꝛ. l. electio. ſ. fi. sed ibi equitatis ratione nec sublata dicitur.

Diuisio

¶ Ollitur. ¶ Totus iste titulꝰ diuiditur in quattuoꝛ ꝑtes. Primo ponit qualiter tollatur obligatio solutione. scõo qualiter acceptilatioe ktio q̃liter nouatioe. Quarto qualiter cõsensu. Secunda ibi. Item per acceptilationem. Tertia ibi. preterea obligatio. Quarta ibi. ỏ amplius.

f ¶ Tollit alꝫ tollitur alias soluitur.

g ¶ Omnis obligatio. siue re siue verbis siue lr̃is siue cõsensu. nam de his supra dictum ẽ a titu. de obli. vsq̃ huc. Sed nũquid est idem in his que ex maleficio sũt vel quasi? Rñ sic. Item hec sunt vera siue

Quibꝰ mõis tollitur obligatioᵉ.

¶ Si soluit id qđ debetur vel aliud loco illius consentiente creditoꝛe: ois tollit obligatio taz rei principalis q̃ fideiussoꝛ. ſ. h. d. Are.

Tollit' aũt omnis obligatioᵍ solutione eiꝰ quod de

ciuilis et naturalis fuerit obligatio simul: siue naturalis tantũ: vt ỏ ꝛ. ff. ad. l. falſi. ſi pupillis in prin. Sed nunq̃d ciuilis tantũ tollit solutione eius quod debetur? videtur ꝙ nõ vt. ff. de sol. qui hominem. ſ. fi. et hoc quidã dicunt. Sed contra dico. si enim sciens me debere ciusliter tantum soluam: sicut contra si nudo pacto tibi. x. debeam et soluam causa mee fidei implende quare non liberoꝛ vt. ff. de condi. inde. le. fideicon. Quod autez in dicta. le. qui hominem dicitur: ideo est qꝛ aliud operabatur solutio q̃ crederet soluẽs scilicet repetitionẽ: cum errabat credens se teneri naturaliter. non ergo mirum si non facit quod credebat soluens scilicet liberationem. Item est contra. ad hoc. j. Responſo.

Ciuilis obligatio tollitur.

in auten. vt hi qui ob. per. res ·Ꝟ· qui non acuit. col. ij. So. illud speciale est. Item p tra. ff. de solu. l. si rē meam. Itē cōtra. ff. de ver. obli. iul ·Ꝟ· qui funduz. Item ꝯ. ff. cōmo. l. iij ·Ꝟ· si reddita. Sed his legibus licet fuerit facta solutio: nō tñ fuit facta sicut debuit fieri. vñ pro non facta ꝯtum adhoc habeť. Itē ꝯ ad id qō subijcit q demum sciente creditore soluitur aliud p alio. ff de le. j. nō amplī ·Ꝟ· fi. et. l. si domus ·Ꝟ· ij. ff. de au. et ar. le. l. j ·Ꝟ· fi. ꝛ C. de do. l. si quis. ar. ff. de so. qui hoiem: et. ff. de verb. obliga. l. interesti ·Ꝟ· pe. et. l. si seruus. in quibus. l. dī q liberatur qs solūedo aliud p alio. sed hec specialia sunt hoc aūt regulare.

betur: vel si quis cō sentiente[a] creditore aliud pro alio solueritMec tñ interest qs soluat vtrū ipse qui debet: an ali⁹ pro eo liberatur enī ꝛ alio soluente siue sciente siue ignorante debitore vel inuito eo solutio fiat[b] Itez si re⁹ soluerit: etiaz hi qui pro eo iteruenerūt[c] liberātur. Idē ex cōtrario contingit: si fideiussor soluerit. nō enim ipse[d] solus liberatur: sed etiā re⁹.

Per acceptilationē tollitur obligatio verbis cōtracta.

Allie aūt possunt instipulationē deduci per aquilianā. ꝛ demū per acceptilationē in totū vel p parte tolli cuiuscūqꝫ forme vel materie existant. h. d. Aretin⁹.

Itē per acceptilationē tollit obligatio. Est aūt acceptilatio imaginaria[e] solutio: qō enī ex verborū obligatione ticio debeť: id si velit ticius remittere: poterit sic fieri: vt patiatur[f] hec verba debitorez dicere: qō ego promisi tibi habes ne acceptū ? ꝛ ticius numerantur. ff. de so. solutum. et. ff. de pig. ac. solutum ·Ꝟ· solutam.

c Interuenerunt. vt sunt fideiussores mādatores et sponsores: vt. ff. de excep. l. oīs et. C. de non nu. pe. l. iij.

d Ipse solus liberatur. s. fideiussor et siq dem soluat no mine suo liberatur ipso iur nēs reū reum aūt liberat p exceptionē: vt. ff. ō pehere. l. si quis posse. Si vero nomine rei liberat ipso iure reum: vt. ff. de neg. gest. sol Accepuendo: et. ff. ō tilatio noua. l. stichū in fine. Sed si hoc verum ē q liberatur reus soluente fideiussore quo modo cederz acti. creditor fideiussori: qō facere debet: vt. ff. de solu. Modestinus. et. ff. de fideiu. l. fideiuss. que sunt contra hanc. l. ? Rñ. illud potest fieri ante solutionem. scilicet cessio vel etiam postea hoc acto prius: q videtur inesse: probatur hec solutio. ff. ō fideiuss. cum is. Item nota hic vnam solutionem parere plures liberationes: et facit. ꝯ. de duobus reis ·Ꝟ· ex pluribus. et. ff. de arbi. si duo.

e Imaginariam. id est ficta. sic. ff. de reg. iur. l. imaginaria. vel dicitur imaginaria. i. per momentum duratura. sic in auten. quo modo opoz. epi. ·Ꝟ· j. et in psal. In imagine pertransibit homo ꝛc.

f Et patiať. et etiā respōdeat ei: vt sequitur ·j· e ·Ꝟ· non est aūt in fi ·Ꝟ· nam sola patientia non prodest.

a Consentiente creditore. interdum etiaz aliud pro alio solvitur creditori etiam inuito: vt diximus in auť. ō fideiuss ·Ꝟ· pe. et quosdam ex his notauimus. ꝯ. proxi.

b Solutio fiat. patet hic q beneficiū cōfertur in inuitum. Sed contra. ff. de reiudi. l. in uito. So. illa rla in priuilegijs loquiť. hic āt in alijs. Vel dic q nō potest directo: potest tamen per medium. prima verior est. Sed nunquid econtra potest fieri alij solu. inuito creditore? Rñ. non: vt. ff. de noua. l. si stichuz ·Ꝟ· fi. nisi creditori creditoris soluatur. vt. ff. de neg. gest. si liberto. vel ꝓcuratori creditoris vel ei cui extiterit heres creditor vl futuro debitori vel similibus personis: que

a ¶ Sed etiam grece. non solum latinis sed etiam grecis verbis: dum tamen aptis ad hoc vt sequitur. et facit. ff. de ver. obli. l. j. §. fina. Unde verba greca in textu posita sunt huic proposito apta si recte exponantur. Oper Hypothechetin si. i. quo promisi tibi. echis prosdecton. i. habeo acceptum et respondeatur echo. i. habeo

b ¶ Diximus. vt. ff. eo. §. ibi quod enim ex verborum ꝛc.

c ¶ Cetere. scilicet que sunt de iuregen. cum acceptil. que est ciuilis actus: vt. ff. de re. iur. actus. non possit iura gen. tollere vt. ff. de le. agtu. §. fina. que sunt vetustiora ꝛ firmiora: vt. ff. de re. di. §. singulorum.

Nō oēs obligationes ciuilis tollit obligatio

respondeat hēo. Sz etiā grece acceptilatio pōt fieri: dūmodo sic fiat vt latinis verbis solet exigi. ὃπερ ὑποσχεθήν σοι ἐχεισ πρόσδεκ = τον. Quo genere vt dixim[9b] tiñ he soluū tur obligationes q̄ ex verbis cōsistunt nō etiā cetere. Cōsentaneū[b] enī visum est verbis factā obligationez alijs posse verbis dissolui: sed[c] et id qđ ex alia cā debetur: pōt in stipulationē deduci: ꝛ per acceptilationez dissolui[f]. Sicut autez quod debetur pro parte recte[g] soluitur: ita in parte debiti acceptilatio fieri potest. Est aūt[h] prodita stipulatio que vulgo aquiliana appellat: per quā contingit vt omniū rerū obligatio in stipulatum deducat: ꝛ ea per acceptilationē tollatur. Stipulatio enī aq̄liana renouat oēs obligatiōes: ꝛ a gallo aquilio ita cōposita est. Quicquid te

d ¶ Consentaneum. et facit ad hoc. ff. eo. §. fi. et. ff. de re. iu. nichil est tam. et. C. quando li. ab emp. dis. l. ij. et. ff. de pac. ab emptione.

e ¶ Sed et id quod ex alia. s. cā verbis.

f ¶ Dissolui. scilicet ipsum debitum. ꝛ nota mirabilem proditionem. nam cum non pateretur cōtractus alius tolli suo contrario actu. scilicet per acceptila. decipitur et deducitur in quendā non prosus contrariuz actum: vt in stipulationem quod est obligatoziū: et sic fit nouatio indistincte iure isto vt. ff. eo. §. pe. et. ff. de acti. et oblig. obligationuz fere. §. fi. et ipsa stipulatio patitur se tolli per accep. vt hic dicitur.

g ¶ Recte soluitur. scilicet volente creditore. Sed nunquid eo inuito debiti pars soluitur? Respon. aut confitetur de toto debito et tunc non potest soluere nisi totum: vt ff. de vsur. tutoz. §. lucius. que est huic contra. nisi volenti creditori vt hic dicitur. aut diffitetur: et tunc pars confessata tantum recipietur ab inuito. vt. ff. si cer. pe. quidam estimauerunt. et hoc etiam casu pōt intelligi quod hic dicitur. an pars debiti possit solui

h ¶ Est autem prodita. id est composita est his verbis que sequuntur. quicquid te ꝛc. et nota q̄ non potest sic legi quin aliqua verba sint hic superflua. Item nunquid vnum solum ex his duobus. scilicet dare vel facere sufficit. scilicet dare cuz solum quod erat dandum in hac stipulatione deducitur: vt

J. sibi tantam pecuniam ⁊c. Respon. sic ar. ff. de ver. obli. in. §. sed hec solennia. et. C. ō dona. l. fina.

a ¶ Dare. vbi debet dominiuz transferre: vt J. de actio. §. sic itaqz. et. ff. de ver. obli. l. vbi autem nō ap=paret. §. fina.

b ¶ Actio i per=sonam: at pe=titio in rem p=secutio vtrun qz continet: vt ff. de actio. et obli. actio in personam.

c ¶ Petitio in rem.

d ¶ Ue prouel

e ¶ Res. id est estimatio.

f ¶ Stipula=tus. nunc mu=tat personas de secunda ei transit ad ter tiam. Et no=ta qz etiam re alis actio de=ducitur in sti=pulationē fa=cta rei estima=tione et ita ip=sa pecunia si=ue rei estima=tio deducitur in stipulatio=nem et in ac=ceptil. nā ipa res nō pt cum nemo rem suā possit stipula=ri sibi dari: vt §. de inutil. sti. §. ij. Sz quo=modo petam estimationez cū nō debeat? Rñ. imo. qñ debita ē liberat eni exceptione qñ rei ven. si pstat estimatio nē: vt. ff. de rei ven. ei? rei et. l. se. si aūt ipam rē in acceptilatione deducā valet iure pa=cti ꝯm. B. vt diximus. §. e. §. quo genere.

Realis actio pt in stipu lationē deduci.

mihi ex quacūqz cā dare facere oportet vel oportebit: pñs in diē ve: aut sub cō=dictione quarūcūqz rez mihi tecū actio b est: quecqz abs te peti tio c vl aduersus te p secutio ē vel erit: qō qz tu meuz habes te nes: possides: possi=deres ve d: dolo vema lo feciſti quominus possideas: qzticūqz earum rerū res e erit: tantā pecūiam dari stipulatus f est aulus augerius. spopon=dit numerius negi=dius. Jtē ex diuerso numeri? negidius i terrogauit aulū au=gerium quicqd tibi hodierno die per aq liana stipulationez spopondi: id ne oīne habes acceptū? re=spondit aulus auge rius habeo: acceptū qz tuli.

¶ Interuentu no=ue persone olim fie=bat nouatio etiam si a pupillo stipuler quod alius mihi de bet: nō autez a seruo hodie vero nō presu mitur nouatio: nisi expresse hoc agatur h. d. Are. ¶ Prete rea g nouatione h tolli tur obligatio: velu=ti si id quod tibi sei? debebat a ticio dari stipulatus sis. Naz interuētu noue i per sone noua nascitur obligatio: et prima tollitur translata in posteriorē. Adeo vt interdū licet posteri or stipulatio iutilis sit: tñ prima nouati=onis iure tollit: ve=luti si id quod tu ti=cio ōbes a pupillo k sine tutoris auctori tate stipulat? fuerit: quo casu res amitti tur: nā et prior debi=tor liberat: et posteri or obligatio nulla ē l.

g ¶ Preterea. non solū solutione vel accep=tilatione vt dictū est. §.

b ¶ Nouatiōe. si fiat p stipulationem: vt sub iscit: siue per iudiciū: vt si alius nomie meo iudiciū suscipiat aio nouandi: vt. ff. de solu. l. solutionē: et ff. de in rēver. si pro patre. ⁊ ff. de ver. obli. scire debem?: in fi. j. Rñ.

i ¶ Moue pso=ne ēt si hoc nō agit vt fiat no uatio iure isto hodie §: vt J. e. §. sed cum.

k ¶ A pupillo. qui naturali=ter tenetur: vt ff. de noua. l. j. in fi. si est ma ior infate. als nec naturalit: vt. ff. ō acti. et obli. l. pupill?.

l ¶ Nulla est. Sed nūqd re stituitur credi tori in priorē debitorem? Quidā dicūt qz sic: vt. C. de repu. l. j. in. §. j. ⁊. ff. de fide=ius. l. si ticius. §. huic. que ē §. et quod hic dr res amittit s. iure cōi. sz ñ p restitutiōez: vt dictum est. Alij vt Pl. dicunt hāc in i pubere qua=si stulte acce=perit hic creditor tā parvulum: illam in pu=bere loqui. vel verius refert an minor iu=uetur: vt non teneat per bñficiū restitutōis ⁊ tūc etiam restituitur creditor in veterē cre ditorem: vt tibi. An ꝯo nō restituatur: qz non

est necesse cum tantū naturaliter sit obligatus: vt.ff. de noua.l.j. in fi. et tunc nec creditor restituitur: vt hic. nec etiam tūc quando dolo creditoris m nor fuit obligatus: vt.ff. de fideiu. si ticius. §. fina. vnde huic doloso non succurrit quia frustra ē ff. de mino. l. auxiliuz. in fi. et. l. si ex causa. §. nunc videndum ꝛ ad velleianum. si decipiendi. Quod etiam in muliere distinguitur. nā restituitur in primum debitorez actio ea subducta per velle. vt C. ad vel. si mulier. nisi fuerit dolo inducta: vt ff. ad vel. quedam: et di. l. si ticius in fi. At secus essz vbi nulla esset secūda obliga. vt i puo subijcitur q nō pōt etiā naturaliter teneri fideiubēdo vl inducēdo quoquo modo: vt.ff. de fideiuss. seruus inscio. ꝛ. l. se. Idē etiam in infante dicam qui secundo se obligauerit. nam cum nulla sit non tollitur prima cū non habeat in quē trāseat. Quidam tamē dixerunt naturaliter seruū teneri etiā fideiubendo: quod falsum est: nā nec aliter tenetur: nisi naturaliter cui? occasione dns tenetur de peculio. at hic non tenetur: vt.ff. de pecul. l. iij. §. si filius. et facit ad hūc. §. ff. de fideiu. si ticius. §. huic.

Seru? nō pōt obligari

a ¶ Non idem. sed que est ratio diuersitatis inter hunc. §. et superius responsum? Rñ. quia ibi saltem naturalis obligatio fuit: hic nulla in seruo vt ibi diximus. Itez hic quia pupillus potuit obligari naturaliter ꝛ ciuiliter cum auctoritate tutoris: et per eum. s.

Non idē iuris est: si a seruo q̄s fuerit stipulatus. nā tunc prior pīde obligat? manet ac si postea nullus stipulatus[b] fuisset. Sed si eadē psona sit a q̄ postea stipuleris: ita demum nouatio[c] fit: si quid in posteriori stipulatione noui sit: forte si cōdictio aut dies: aut fideiussor adiscia tur aut ōtrahatur. Quod[e] aūt diximꝰ si cōdictio adijciat nouationez fieri: sic intelligi oportet vt ita dicamus factam nouationē si condictio extiterit: alioquin si defecerit durat prior obligatio. Sed cū hoc quidez inter veteres constabat tunc fieri nouationē cuz nouandi[e] animo in secundam obligationē itū fuerat: per hoc aūt dubiū erat q̄n nouādi[f] animo videret hoc fieri: et quasdam de hoc presumptiones alij in alijs casibus introducebāt[g]. Ideo nostra pcessit constitutio[h] q̄ apertissime diffinuit: tūc solum nouationez prioris obligationis fieri: creditorem stetit quare sibi imputet. vnde prior actio tollitur et posterior non manet: seruus aūt nullius auctoritate potest obligari ciuiliter: ideoq̄ nō imputat scilicz creditori et actio prior durat.

b ¶ Stipulat? idest interrogatus. stipulor enim idest interrogo fm priscianuz. sic accipitur. ff. ō Pusci anus condi. inde. si non forte §. si decem.

c ¶ Nouatio fit. Nota hic tria circa iura cir= ca nouationē antiquissima vbi etiam si nichil noui interueniret: fiebat tamen nouatio vt.ff. de acti. et obligationuz fere. §. fi. Item noua vbi nouatio principaliter fiebat quotiens noui quid interuenit: et semper intelligebatur hoc agi: vt hic. ꝛ. ff. de noua. l. ij. Item quando hoc expressum diceretur: vt. C. de noua. l. fi. vel dic tantum ꝛ verius duo esse. primo fiebat si hoc agebatur expresse vel tacite: vt.ff. e. l. iij. et nouo iure si id exprimatur: vt. j. §. proxi. et in dicta l. obligationum fere. nouum interueniebat scilicet stipulatio penalis. ꝛ facit ad hoc supra q. mo. testa. infir. §. primo. et. ff. de re iudi. l. iiij. §. si ex pactione ꝛ §. sed si pignora.

Tria circa nouationē antiquissima vbi etiam si nichil noui interueniret: fiebat tamen nouatio vt.ff. de acti. et obligationuz fere. §. fi. Item noua vbi nouatio principaliter fiebat quotiens noui quid interuenit: et semper intelligebatur hoc agi: vt hic. ꝛ. ff. de noua. l. ij. Item quando hoc expressum diceretur: vt. C. de noua. l. fi. vel dic tantum ꝛ verius duo esse. primo fiebat si hoc agebatur expresse vel tacite: vt.ff. e. l. iij. et nouo iure si id exprimatur: vt. j. §. proxi. et in dicta l. obligationum fere. nouum interueniebat scilicet stipulatio penalis. ꝛ facit ad hoc supra q. mo. testa. infir. §. primo. et. ff. de re iudi. l. iiij. §. si ex pactione ꝛ §. sed si pignora.

d ¶ Quod aūt facit. ff. de noua. l. quotiens.

e ¶ Cū nouandi expresse vel tacite.

f ¶ Quādo nouādi. s. tacite.

g ¶ Introducebāt. et alij in alijs: vt q? forte aliquid noui in obligatione erat adiectū: vt. §. e. §. sed si eadem.

b ¶ Constitutio. vt. C. de noua. l. fi.

170

a ¶ Accedere. sit tñ exactio tñ semel de eo=
dē: vt. ff. de re. iu. bona fides.

b ¶ Que cōsensu. s. solo. sed que sunt he? Rñ. numerantur. §. de ob. ex consensu. Item in quibusdam ex malefi. vt nudo consensu etiam tollantur ipso iure vt in furiarū. Item furti et similes: vt. ff. de pac. si tibi. x. §. q̄daz actio. alie non ipso iure tollūtur ꝓsensu scilicz pacto de non petendo: sed per excep. vt. ff. de pac. l. si vnus. §. pactus.

c ¶ Necz pecio soluto. Sz quid si partez precij soluat? Rñ. nō ē res integra: et iō non rescindi=tur nudo con=sensu: sed ita demū si hinc=inde facta sit retrotraditio vt. ff. quādo liceat ab emp. dis. l. j. et. ff. de pac. l. ab emp. et ē ratio vtro biqz: quia nil est tam conueniens naturali equitati q̄z eodem genere quodqz dissolui q̄ ligatum est: vt. ff. de reg. iur. nihil.

d Duode cim modus tollit obligatō tā ciuil q̄z natural'

¶ Idem est. vt. §. e. §. et no. in fi. huius titu. xij. esse modos per quos tollitur obligatio tam ciuilis q̄z naturalis ipso iure vt nulle maneant reliquie. Per solutionē: vt. §. e. in ꝓin. Item per acceptilationē: vt. §. e. §. itē per accep. Item per nouationem voluntariam: vt. §. e. §. preterea: et. §. proxi. §. Item per nouationem necessariam: vt per sententiam et contestationem litis vt si alius meo nomine subeat ꝓ me iudicium vt. ff. de nouā. l. delegare. §. j. et. l. aliam. Item per compensationem. vt. j. de ac. §. pe. et. §. in bonefi dei. Item per delegationem: vt. ff. de noua. l. delegare. j. rñ. Item per confusionem debiti: vt. ff. de fideius. l. si debitor creditori.

quotiēs hoc ipsum inter cōtrahētes expressum fuerit: q̄ ꝓpter nouationē prioris obligationis cōuenerūt. Alioquin manere et pristinaz obligationē: ꝛ secūdam ei accedere e vt maneat ex vtraqz cā obligatio scōm nñe cōstitutionis diffinitionē: quā licet ex ipsius lectiōe aperti⁹ cognoscere.

¶ Contract⁹ quicō sensu cōtrahitur cōtrario cōsensu re nō secuta dissoluit hoc dicit Aretinus.

¶ Nocamplius he obligatiōes q̄ cōsensu b cōtrahunt cōtraria voluntate dissoluunt. Mā si ticius ꝛ seius inter se cōsenserunt vt fundū tuscu lanū emptū sei⁹ haberet centū aureoz: demū re nōdum secuta idest necz p̄cio soluto necz fūdo tradito: placuerit inter eos vt discederetur ab ea emptione ꝛ vēditione: inuicē liberant. Idez e est in cōductione ꝛ locatiōe et in omnibus contractib⁹ q̄ ex cōsensu descendunt: sicut iā dictum est.

Finis. Tertij.

Incipit. Quartus.

De obligationibus que ex delicto nascuntur.

Item per obligationē consignationē et depositionez: vt. C. de so. l. obsignatiōe: et etiā ipso iure: vt. ff. depositi. l. j. §. si pecuniā. in fi. §. Item per interitū speciei: vt. ff. ō ver. obli. l. si ex legati. Item malefício suo mora non precedente: vt per cōstitutionē siqs in tātā. vel p edictū diui marci. vt. C. vñ vi. l. siqs in tātam et. ff. q̄ me. cā. l. extat ꝛ. ff. ad. l. iul. ō vi p. l. pe. Itē nudo cōsensu q̄ñqz vt in hoc §. Item nudo pacto: vt i maleficijs. sed et aliis mōis tollitur non vtraqz. s. ciuilis et naturalis sed interdū ciuilis tñ ꝛ remanet naturalis vt per sniam: vt. ff. de cōdi. indebi. l. iulia. Item remanet ciuilis et tollit naturalis: vt per pactū et cyrographi redditionē ꝛ iusiurandū: vt. ff. de sol. l. stichū. §. naturaliter. ipa etiam ciuilis sic eliditur vt nō habeat vigorē. j. de excep. §. j. Itē sunt et alij modi quibus tollitur obli. per exceptionē: quos habem⁹ j. de excep per to.

Q̄ñqz sola obligatio ciuilis tollitur

Q̄ñqz sola obligatio natural' tollitur.

¶ De obligationibus q̄ ex delicto nascunt.

¶ Hanc continua vt in ꝓin. huius titu. continetur.

Diuisio

Cum sit ¶ Tot⁹ iste ti. i nouē partes diuidit. Prio ptinuat istum libz̄ ad libz̄ pcedētē. Scō ponit diffinitionē allusionē ꝛ diuisionē furti. ibi. Furtū ē ☞ctatio. tertio ponit duo gña furtoꝝ eoꝝ penā annectendo. ibi. Manifestū ē. q̄rto in quib⁹ reb⁹ fiat furtū et q̄n fur excusek. ibi. furtuꝝ aūt fit. quinto q̄n quis p̄stat opem. ibi. Interdum furti. Sexto q̄n illi q̄ sunt in potestate alterius dño vel p̄i furank. ibi. Hi q̄ Septimo cui cōpetit actio furti. ibi. Furti autē actio. octauo an impubes p̄mittētes furtū teneak. ibi. In sūma Ultio ponit q̄ sit vera pena furti manifesti.

¶ Omnis obligatio ex delicto: nascit ex re i. est ex maleficio. hoc dicit. Are.

Cum sit ex positū superiozi libzo de obligatiōib⁹ ex cōtractu ꝛ ex q̄si contractu: sequitur vt de obligationib⁹ ex maleficio ‘et q̄si ex maleficio dispiciamus. Sed ille‘ q̄ dem (vt suo loco tradidim⁹) i quattuoꝝ genera diuidūtur[c]: he‘ vero vnius generis sunt. naꝝ omnes ex re nascunturi. est ex ipo maleficio: veluti ex furto rapina aut damno aut iniuria[e].

¶ Hic ponitur diffinitio et allusio furti. h. d. Aretinus.

¶ Furtū[b] ē ptractatio rei‘ fraudulosa‘ furtum licet non fuerit ibi amotio.

¶ Furtū eñ est ☞ctatio ꝛc. et facit extra de elec. c. oudū. Ḃ exigit in furto ꝛ sine ea nō fit furtum: licet voluntas vel alia verba vel scriptura interueniat. vt. ff. e. si quis vxoꝝ. ☩. neq; verbo. et. l. inficiando in p̄in. et. l. j. ☩. sola. quandoq; tamen sine contractatiōe: vt in charta rasa: vt. ff. e. quita. ☩. fi. et. l. si quis vxo. ☩. si quis alinum. ☧ certe ibi cō tractatio intercessit. cū generalit ☞ctationē accipiam⁹

furtum

a ¶ Ex ptractu. vt. s̄. de obli. ex ptractu. vsq; ad ti. de ob. ex quasi ptractu.

b ¶ Ex q̄si ptractu vt. s̄. de ob. ex q̄si ptractu

c ¶ Ex maleficio. caue tibi. q; licet hic pmutat dicere de oibus his: nō tñ dicit in hoc ti. de his q̄ sūt ex q̄si maleficio sed dic vt. ☩. de ob. ex quasi maleficio nec etiā de oīb⁹ q̄ ex maleficio: ☧ de solo furto agit in hoc ti. sicut ꝛ alias rubzica est generaliozq; sit tex. vt. ff. si cer. pe. et de cō. inde. ꝛ. C. de re. cre. ꝛ iure iuran. nā non dicit ibi de re. cre. sed in sequētibus ti. post illum.

d ¶ Sed ille. s. q̄ sūt ex ptractu. non aūt repetit eas q̄ sunt ex quasi ptractu.

e ¶ Diuidunt. s. re verbis litteris ꝛ pensu: vt. s̄. de obli. ☩. fina.

f ¶ Ue. s. q̄ sūt ex maleficio vel quasi.

g ¶ Iniuria. sed nōne fit iniuria verbis ꝛ conuicio. vt. ff. de iniu. l. j. ☩. iniuria. Itē lr̄is infamatoziꝝ: vt. ff. de iniu. l. lex cornelia. ☩. si quis libz̄: et. ☩. de iniu. ☩. j. sed certe et tūc ex maleficio fit et sic re fit quia maleficium fit verbis vel litteris: et sic habet locū quod hic dicitur. Accur.

Iniuria qualiter fit

h ¶ Furtū eñ est ☞ctatio ꝛc. et facit extra de elec. c. oudū. Ḃ exigit in furto ꝛ sine ea nō fit furtum: licet voluntas vel alia verba vel scriptura interueniat. vt. ff. e. si quis vxoꝝ. ☩. neq; verbo. et. l. inficiando in p̄in. et. l. j. ☩. sola. quandoq; tamen sine contractatiōe: vt in charta rasa: vt. ff. e. quita. ☩. fi. et. l. si quis vxo. ☩. si quis alinum. ☧ certe ibi cō tractatio intercessit. cū generalit ☞ctationē accipiam⁹

furtum

i ¶ Rei. subaudi mobilis. nam de immobili rē non potest fieri furtū: vt. s̄. de vsuc. ☩. q̄ aūtem. nisi in casu: vt in creta. sed certe iam ill⁹ la est mobilis. vt. ff. e. l. si crete. Itē subaudi ralem corpoꝝalis nam de incorpoꝝalibus non fit furtū: cum nec contractatio in his esse possit: vt. ff. de ac. re. do. seruus. ☩. incorpoꝝalibus. item subaudi aliene: quia rei mee non facio furtum in eo quod est meum. sed sec⁹ in communi vt. ff. e. si socius. Idem et si est nullius: vt hereditarie non fit furtum: vt. ff. e. l. hereditarie. ꝛ ideo dixi subaudiri aliene

Rei immobilis

k ¶ Fraudulosa. hoc ideo dicit: quia si credat sibi licere non facit furtum. ☩. titu. j. ☩. q; tamen. Item si credat dñm permissuꝝ non facit furtum. ☩. e. ☩. placuit. in duobus tamē casibus videtur furtum fieri etiā sine fraude furandi: vt in eo qui saccū pecunie surripuit. nam etiam sacci nomine furti tenetur: licet saccum non p̄poſuerit furari: sed pecuniam: vt. ff. e. qui saccum sed certe licz nō p̄incipaliter: secundario tñ voluit saccū sur

Sine fraude furādi quādo fit furtū

ripere. Alij⁹ casus est: vt ff. de cõdi. ob causã l. pe. Item subaudi ad diffinitionẽ q̃ fit inuito dño. nã eo volẽte non põt ꝓmitti furtũ: vt ff. e. §. placuit.

a ¶ Vel ipius rei. i. ꝓpꝛietatꝭ ipius rei.

b ¶ Usus. vt habeſ exẽplũ ff. e. ti. §. furtũ aũt fit. Sꝛ q̃liter quadruplicat̃ꝛ Rñ. vſus eſtimatõ tm̃ q̃druplicabit: vt non pl⁹ extẽdat pena q̃ delictuz: vt C. de pe. l. ſancimus ꝛ facit. C. e. l. vulgatꝛis. et. l. ſi qs fur. j. rñ. §. j. et §. ij. et. l. verũ eſt. Alij dicũt etiã ipaz ꝓpꝛietatẽ debere eſtimari: qꝛ nõ põt ſeparꝛi vſus a ꝓpꝛietate. vt. ff. e. qui iumẽta: ꝛ. l. ſi vendidero §. cũ aũt ꝓꝛiatñ verioꝛ ẽ. vt nota in. l. ij. C. de ſer. fugi.

c ¶ Poſſeſſionis. ex hoc dico ipam poſſeſſionem duplicarꝛi: cũ aliud ſit ꝓꝛeciuz rei aliud poſſeſſionis vt. ff. vti poſ. ſi duo §. fi. et ſubau. q̃ hoc fecerit animo lucrãdi: alias nõ eſt furtum. vt. ff. e. l. j. §. j.

d ¶ Lege naturali. i. diuina. vnde illud. Non facies furtũ ꝛc. Itẽ illud. Quod tibi nõ vis fieri alij ne feceris.

e ¶ q̃. i. quia.

f ¶ Auferendo. qꝛ fur aufert.

g ¶ A greco. phoꝛ. grece dicitur fur latine. et phores. i. fures. Et epautophoꝛo. i. manifeſt⁹ fur. ſ. q̃ cũ re deꝑhen Mantdik. et eſt inde clinabile. Nã apud grecos aduerbiũ eſt. feſt⁹ fur

vel ipſi⁹ rei vel etiã vſus ci⁹ poſſeſſiõis ve q̃ lege naturali ꝓhibitũ eſt admittere. Furtũ aũt vel a furuo i deſt nigro dictũ eſt: q̃ clam ꝛ obſcure fit: ꝛ plerunq; nocte. vel a fraude vl a ferẽdo. i. auferẽdo vel a greco ſermone quo fures φωρες appellantur.

¶ Hic ponunt duo gña furtoꝛũ. Et fur dicit manifeſt⁹ q̃ cũ furto inuẽtus eſt: vl in loco ꝓꝛiuato vel publico anteq̃ peruenꝛiat ad locũ deſtinatũ ꝓꝛo reditu. Et ex hoc facile cognoſcitur fur nõ manifeſtus hoc dicit Aretinus.

¶ Furtoꝛũ aũt duo ſunt genera manifeſtuz ꝛ nõ manifeſtũ.

¶ Mã cõceptũ et oblatũ ſpecies potius actionis ſunt furto coherentes: q̃ genera furtoꝛũ ſicut inferi⁹ apparebit. Manifeſt⁹ fur eſt quẽ greci ἐπ αὐτοφώρῳ. appellant: nec ſoluz is qui in ipſo furto deꝑhendit: ſed etiaz is qui in eo loco deꝑhendit quo furtũ fit: veluti qui i domo furtũ fecit: et nõdum egreſſus ianuã deꝑhenſus fuerit: ꝛ q̃ in oliueto oliuarũ aut in vineto vuarum furtũ fecit: quãdiu i eo oliueto aut vineto deꝑhenſus fuerit.

¶ Immo vlterius furtuz manifeſtum eſt extẽdendũ: q̃ diu eam rẽ fur tenẽs viſus vel deꝑhẽſus fuerit: ſiue i publico: ſiue in ꝓꝛiuato: vel a domino: vel ab alio anteq̃ eo peruenerit quo deferre vl deponere deſtinaſſet. Sed ſi pertulit quo deſtinauit tã ꝛ ſi deꝑhendat añ erit fur manifeſtus.

h ¶ Species. ſ. caſus.

i ¶ Apparebit: vt §. e. §. cõceptũ et §. oblatum.

k ¶ Immo vl⁹ teri⁹. per hoc vl dek ifringi regula per liberam ꝑſonã nihil acquiri. vt C. p quas p. no. acqui. l. j. quod falſũ eſt quia magꝭ ex delicto ſuo p⁹ ꝓꝛio q̃ alteri⁹ facto hoc euenit: vt. ff. de vſuris. ſi quis ſolutioni §. fina. et. ff. q̃ vi aut clã. l. phibere. ꝛ ſũt hec vera niſi in caſu ſcilicz cũ ſe ocultauit ille cui fiebat. naz licet fur viſus fuerit tamẽ ẽ fur nõ manifeſtus: vt. ff. de furtis. l. ſi qs in ſeruitutem. §. ceterum.

l ¶ Deponere. intantũ ꝑm. H. vt ſi vltra montes perferre deſtinaſſz: tñ ſi deꝑhendat añ erit fur manifeſtus.

a ¶ Nec manifestum. scilicet quia contrariorum eadem est disciplina. vt. ſ. ꝺ his qui sui vel alie. iu. sunt. ℌ. j. et facit ad hunc. ℌ. ff. e. l. iij. et. iiij. v. et. vi. vij. et. ix.

b ¶ Non fit. immo fit vt. ff. de ser. fugi. l. j. ℌ. hec autem. ſz illud est speciale in persona serui.

c ¶ Ex consequentia. hec non est semp bona consequētia vt sublata solennitate ideo id tollatur: quia cū solennitate fiat: vt. ſ. ꝺ ver. obli. ℌ. ſz hoc. et. C. de fozmulis et ipe. sub. l. j. et. ij. Accursius.

d ¶ Pena manifesti. que est de iure pretorio. vt. j. de pe. et temp. ac. ℌ. j.

e ¶ Ex serui. hoc tamen casu seruus pro noxa dari poterit. vt. j. de nox. ac. in pn.

f ¶ Nec manifesti. scilicet q̄ descendit ex l. xij. tab. vt. j. de nox. ℌ. sūt pretoz plus punit q̄ lex. xij. tabularum.

prehendatur cuz re furtiua: non est manifestus fur. Nec manifestum furtum quod sit ex his que diximus intelligitur. nā quod manifestū non est id scilicet nec manifestū ē.

¶ Actiones furti concepti ⁊ furti oblati et furti prohibiti et furti nō exhibiti recesserunt ab vsu Et qui scienter rem furto subtractam recipit et occultat tenetur furti non manifesti. hoc dicit. Aretinus.

¶ Conceptū furtū dicitur cū apud aliquē testibus presentibus furtiua res q̄sita ⁊ inuēta sit. nā in eum propria actio constituta est q̄uis fur non sit: que appellatur concepti. Oblatum furtum dicitur cum res furtiua ab aliquo tibi oblata sit: eaq̄ apud te concepta sit: vtiq̄ si ea mente tibi data fuerit vt apud te potius q̄ apud eum qui dederit cōciperetur. nam tibi apud quem cōcepta sit propria aduersus euz qui obtulit (q̄uis fur nō sit) pstituta est actio: que appellatur oblati. ¶ Est etiaz prohibiti furti actio aduersus eum qui furtum querere testibus presentibus volentem prohibuerit. Preterea pena constituitur edicto pretoris per actionē furti non exhibiti aduersus eum qui furtiuam rem apud se quesitam et inuentam non exhibuit. Sed he actiones scilicet concepti et oblati et furti prohibiti necnon furti non exhibiti in dissuetudinem abierunt. Cum enim requisitio rei furtiue hodie ꝺm veterem obseruationem non fit[b]: merito ex consequentia[c] etiam prefate actiones ab vsu communi recesserunt. Cum manifestum sit q̄ omnes qui scientes rez furtiuam susceperint et celauerint furti nec manifesti obnoxij sunt. Pena[d] manifesti furti quadrupli est tam ex serui[e] q̄ ex liberi persona: nec manifesti[f] dupli.[g]

Oblati furtum

¶ Cōtractatio rei alienе inuito domino furti actionem parit: contractans vero rem quam contractare credit, ꝓbabilit̄ dñi voluntate furti non tenet. h. ꝺ. Are.

¶ Furtum autem fit non solum cū quis intercipiendi causa rem alienā amouet: sed generaliter cum q̄s alienam rem inuito[h] domino con-

g ¶ Dupli. nisi in casu: vt. C. de ser. fugi. l. mancipia.

h ¶ Inuito domino. et quandoq̄ volente: vt. j. eo. ℌ. vnde illud.

a ¶ Gestandi. id est ducendi.
b ¶ Perduxisset. idem est et si alij cõmodauit. species enim furti est de alieno largiri: vt. ff. eo. si pignore. §. j.
c ¶ Intelligant. et est ratio. quia voluntas. distinguit maleficia. vt. ff. e. qui iniurie. in fi. §. fñ. ꝛ facit C. ad. l. coꝛ. de sic. l j. et. ff. si cer. pe. l. q̃ te. patz in ca. cum volũta tee. de sua ex.
d ¶ Permissurum. quid si ꝑ credidit scilz dominuz permissurum: sed stulte credebat? Rñ. furti nõ tenet cũ non fiat scilz furtum absq̃ affectu: vt hic subijcit: et. §. de vsucap. §. itẽ si is. sed actione ex eo contractu: vt cõmodati vel siti bñ tenet vt. ff. eo. l. q̃ si re tibi cõmodata. sed sec9 si stulte opinoꝛ te permissurum rem tuã accipere: vt. ff. de fur. l. qui vas. §. vetare.
e ¶ Non cõmittit nisi i duob9 casib9: vt dixi
f ¶ Furtum. vt furti actio nascat. [§. e. §. j. furtũ tñ fit ꝑm quosdã sed certe imo nec furtum fit: vt. ff. e l. inter omnes. §. pe.
g ¶ Domino. id est meuio.
h ¶ Ad eum. scilicet ticium.
i ¶ Pertulerit. id est domino hoc renunciauerit. vt. C. de fur. l. si quis persuaserit.
k ¶ Decisionẽ. vt. C. ỏ ser. coꝛ. l. si q̃s psuaserit
l ¶ Furti actionẽ. speciale ẽ qỏ hic dicit. alꝫs Voleti non fit furtũ volenti. vt. §. prĩ. §. ꝛ. ff. de do. in ter vi. ꝛ vxo. l. de eo. in fi. que est contra. sed videtur q̃ nec hoc casu debeat esse speciale vt. C. de ser. fu. l. quicunq̃. §. fi. sed ibi icipit malicia a dño: hic aũt ab ipo coꝛrũpente.
m ¶ Licet. l. q̃uis.

tractat. Itaq̃ siue creditoꝛ pignoꝛe siue is apud quem res deposita est ea reutatur: siue is qui rem utendam accepit in alium usum eam transferat q̃ cuius gratia ei data est: furtum committit. Veluti si quis argentum utendum acceperit: quasi amicos ad cenam inuitaturus: et id peregre secum tulerit: aut si quis equum gestandi[a] causa cõmodatum sibi longius aliquo duxerit: qỏ veteres scripserunt de eo q̃ in aciem equum perduxisset.[b]

¶ Placuit tamen eos qui rebus cõmodatis aliter uterentur q̃ utendas acceperint ita furtum committere: si se intelligantur[c] id inuito domino facere: eumq̃ si intellexisset non permissurum[d]. At si permissurum credant extra crimen uideri optima sane distinctio est: qꝛ furtuz sine affectu furandi nõ cõmittitur[e].

¶ Contractans rem domini uolũtate licet credat dñm inuitũ furti nõ tenet nisi in uno casu scilz i coꝛrũpente seruũ alienum. h. d. Areti.

¶ Sed et si credat aliq̃s inuito domino se rem commodatam sibi cõtractare: dño autem uolente id fiat: dicitur furtũ[f] non fieri. Unde illud quesitũ est: cum ticius seruũ meuij sollicitauerit ut quasdam res domino[g] surriperet et ad eum[h] perferret et seruus id ad meuium pertulerit[i]. Meuius autem dum uult ticiũ in ipso delicto comprehendere permisit seruo quasdam res ad eum pferre: utrum furti an serui coꝛrupti iudicio teneatur ticius an neutro? Et cum nobis super hac dubitatione suggestũ est: et antiquoꝛum prudentium super hoc altercationes perspeximus: quibusdam neq̃ furti neq̃ serui coꝛrupti actionem prestantibus: quibusdam furti tantũmodo. Nos huiusmodi callidita ti obuiam euntes: per nostram decisionem[k] sancimus non solum furti actionẽ[l]: sed etiã serui coꝛrupti cõtra eum dari. Licet[m] enim idem seruus deteriox a sollicitatoꝛe minime factus est: et ideo non concur-

a ¶ Regule. quas habemus. ff. de ser. co. l. j. in prin. et per totum titu.

b ¶ Pernicie. id est destructionem.

c ¶ Impunitate. sic. j. tl. j. §. sz nedū talia.

d ¶ Quibusdā item ꝛ vt vni⁹ pena sit met⁹ multorum vt C. ad. l. iuliam repe. l. j. ꝛ no⁼ in hoc §. pu⁼ nirī affectum et si nō sequa⁼ tur effect⁹ sic C. de epi. et cle. l. si quis nō dicam. et C. de his qui ad ec. confu. l. presenti. arg. contra. ff. de pe. l. cogitati⁼ onis. sz certe hec cogitatio tam deuene⁼ rat ad aliquē actum. vnde non erat nu⁼ da: vt. C. ad. l. iul. de sic. l. qs⁼ quis.

Punit affect⁹ lz ñ seq⁼ tur effe ctus.

rant regule ⁺ que ser ui corrupti actio⁼ nem introducū: tñ consiliū corruptor⁊ ad pniciē[b] probitat⁊ serui introductū est: vt sit ei penalis actō imposita tanc⁊ si re ipsa fuisset seru⁹ cor ruptus: ne ex hmōi impunitate[c] ꝛ in ali um seruū qui facile possz corrumpi tale facin⁹ a q̄busdam ⁺ perpetret. ¶ Infi⁼ lijs in potestate pōt etiā furtū ꝓmitti. h. d. Are. ¶ Interdū etiā liberorū homi⁼ num furtū fit[e]: velu⁼ ti si quis liberorum nostrorū qui in pote state nr̄a sunt surre⁼ ptus fuerit. ¶ De⁼ bitor qui surripit rē pignoratā creditori furti tenet. h. dicit. Are. ¶ Aliqñ autē etiā sue rei furtū qs cōmittit: veluti si de bitor rē quā credito ri pignoris causa de

e ¶ Furtuz fit. non ratione dominij sz ma leficij: et ideo ex ꝑ malefi⁼ cio nō ciuilit sz crimialiter agit. nā cū sit liberuz corp⁹ nō recipit esti mationē: vt. j. de ob. q̄ ex q̄si deli. §. ab ho⁼ mine. crimiali ter aūt ex⁼ ordinez ageret: vt. ff. e. l. fi. et de prīua. deli. l. fina. mal vero non agit: sed et pater non agit condictio⁼ ne furtiua. cū ipsa ad possessionem vel pro⁼ prietatem cōpetat quorum neutruz in filio habemus: vt. ff. e. l. eū qui. §. si filius. et. l. mf in prin. et. l. liberorū. et. ff. de ac. pos. l. cuz he⁼ redes. §. fi. et. ff. de rei ven. l. j. §. per hāc.

f ¶ Subtraxerit. sed hec res nō efficitur fur⁼ tiua: vt. ff. de vsuc. sequitur §. si rem. et. ff. pro emp. si rē. vnde dic q̄ qñ q̄ est res fur⁼ tiua et fit fur⁼ tum: et nasci⁼ tur actio fur⁼ ti vt fere in to⁼ to hoc titu. et ff. e. ꝛ. C. e. In terdum nullū eorum est. vt si re mea vtar Interdū fur⁼ tum fit et res furtiua: sed a⁼ ctio furti non nascitur: vt. j. eo. §. hi qui. Interdū fur⁼ tum fit ꝛ actio nascitur. sed ñ fit res furtiua vt hic dicit. Quadruplex modo in furto.

derit subtraxerit⁺.

¶ Non solū princi⁼ palis furtū ꝓmittit: sed etiam opem pre stans furti tenet. Et qui per lasciuiā non vt furtū fiat furto p⁼ stat opē non obliga tur furti. h. d. Are.

¶ Interduz quoc⁊ furti tenet[g] qui ꝛ ipe furtū nō fecit: qualis est is cui⁹ ope et con silio furtū factū est. In quo numero ē q̄ tibi nūmos excussit vt alius eos raperz: aut tibi obstiterit vt ali⁹[h] rem tuā excipe ret: vel oues vel bo⁼ ues tuos fugauerit vt alius eas accipe⁼ ret. Et hoc veteres scripserūt de eo q̄ pā no rubro fugauit ar mentū. Sed si quid eorū per lasciuiā[i] et non data opa vt fur tuz admitteretur fa ctū est: i factū[k] actio dari debet. At vbi[l] ope meuij tici⁹ fur⁼

§ ¶ Furti tene tur. non mani festi licet etiā deprehendat vt. ff. e. l. is qui

h ¶ Alius facit ad hoc. ff. ad. l acquil. si ser⁼ uus seruum. §. si qs de ma numisis: ꝛ. ff. e. l. furti. §. pe⁼ nul. et. l. qui seruum.

i ¶ Per lasci⁼ uiam. vel stul⁼ ticiam.

k ¶ In factū. i. vtilis. l. acq̄. si corpa lesa sint: a lioqui sbsidiaria: vt. j. ad. l. acql. §. fi. ꝛ. §. pe.

l ¶ At vbi. aduersatur proximo dicto vbi di xit dari in factum.

a ¶ Supponit.no.ꝑ dari ꝓsilium solo facto: alꝫ dicitur ꝓsiliũ hois intentio vel ꝓpositũ vt.ff.e.si qs fur.§.j. Itẽ ꝺz ꝓsiliũ qꝺ alij dat bonũ vel malum: vt.ff.e.in furti.§.pe.in fi. Item consilium dicit. qꝺ capit a multꝫ vt.C. de le.et cõsti.l. humanum.

Cõsiliũ sumit initiꝫ

b ¶ Non tenetur. cum alias esset facturus furtũ etiam sine cõsilio huiꝰ alꝫ teneꝯ vter ꝙ.ff. de fur. q̃ seruo. ꝛ de verbo. sig.l.sepe aliud vꝫ in actiõe serui corrupti vbi tenetur ẽt si alꝫ esset facturus. nec ei opꝫ laudãdo augeri maliciã: vt.j. ad.l.acq̃l.§.cetex: et.j. ꝺ ac.§.i q̃druplꝫ et.ff. de ser. corꝛ.l.j.§. persuadere. sz q̃ ẽ rõ? Rñ. qꝛ ꝑ agit de delicto secuto post ꝑsuasionẽ. non aũt ex ipsa ꝑsuasione: et tõ distinguit: an erat alꝫ facturus vel nõ. sz i aliꝭ casibus ex ipa ꝓsuasione agit q̃cq̃d postea sequat vt.s̃.e.§. illud dũmodo nõ ex interuallo nimio sequat: vt ff. de ser. corꝛ.l. in hoc: et.l. neracius. Itez est

Actio furti ꝓpetit illi cuiꝰ inꝺest furtũ factũ nõ eẽ. ꝺ. ꝺ. Are.

¶ Furti aũt actio ei cõpetit cuiꝰ inꝺestꝫ rẽ saluã eẽ licꝫ dñs nõ sit. Itaq̃ nec dño alꝫ cõpetit q̃ si eiꝰ inꝺsit rẽ nõ perire Uñ cõstat creditorẽ de pignore surrepto furti actione agere posse: etiã si idoneũ debitorem habeat: qꝛ expedit ei pignori potiꝰ incũbere: q̃ ipsonã agere Adeo quidẽ vt q̃uis ipse debitor eam rẽ surripuerit nihilominꝰ creditori competitꝫ actio furtiꝰ.

¶ Ille ꝓtra.§. de iniu.§. non solum. sed ibi non erat alias facturus et fecit.

c ¶ Nec ob id. quod verum est scilicet rẽ furtiuam nõ posse vsucapi. nisi fuerit liꝭ estimata vel dñs vendiderit furi: vt.ff. eo.l. q̃uis.

d ¶ Nõ nascit. nisi sit filiꝰ habẽs castrense peculiũ vel q̃ castrẽse vbi filiꝰ tenet pri ꝛ patꝛ filio. Idẽ ꝺz vxore quod hic de filio ꝺz vt.ff.e.si quis vxori in prin. et in.§.j.

e ¶ Cuiꝰ interest ẽt modice: vt.§.ti.j.§.fi ꝛ ff.vi.bo.rap.l. ij.§. generaliꝫ furti agit cuiꝰ interest

Itẽ oz q̃ iter sit ex iusta cã et pbabili. nã si ẽ malefidei pos. vel huius rei fur furti ñ aget: vt.ff.e.l. itaq̃ circa prin. ꝛ l. eũ q̃ emit.§. hi ãt. sz si bonũ initiũ habuerit vt qꝛ sibi cõmodauit vel locauit hz ac. furti. et ꝑ ẽ casꝰ i q̃ fur furti ageꝝ põt vt.ff.e. q̃ vas.§. si ego tibi.

f ¶ Competit. contra debitorẽ q̃ surripuit.

g ¶ Actio furti. res tamen. non fit furtiua: vt dixi.s̃.eo.§. aliquando.

a ¶ Fullo sarcinator. q̄ sūt dicvt. §. man. ff. fi.
b ¶ Sed et bone. facit. ff. e. l. itaq̄.
c ¶ Possint. īmo videtur q̄ semper dom̄inus ōbeat furem conuent̄ re vt. ff. loca. ꝛ conduc. l. cuz ī plures. ff. vestimenta. sed ibi de action̄ibus in rez vel condi. furtiua dixit: hic autem de actione furti.
d ¶ Idē est. vt furti actio cōpetat domino ꝛ facit ad hūc. ff. de condi. sine cau. in l. si. fullo.
e ¶ Decision̄ibus: vt. C. de fur. et ser. cozru. l. fina. ff. tales itaq̄.
f ¶ Ad alterā. vñ actio furti hoc casu nō est ambulatoria.
g ¶ Ipsi. scilicet cōmodatozi.
b ¶ Habere actionem. ꝛ penam exactam domino restituere non cogitur quia vbi periculum ibi cōmodum vt. C. de fur. l. fi. ff. sed cum.
i ¶ Peruenit. agendo contra eum actione cōmodati qui tenetur ex locato in aliqua re si surripiatur habet furti actionem. Idē in bone fidei emptore. h. d. Aretinus.

¶ Itē si fullo[a] politā da curāda ve: aut sarcinatoz sarciēda vestimēta mercede certa cōstituta accepit: eaq̄ furto amiserit: ipe furti habz actionē non dominus: qz domini nichil int̄est eā rem nō perire: cum iudicio locati a fullōe aut sarcinatore rē suā pseq̄ potest. Sz[b] ꝛ bōe fidei ēptori surrepta re quā emerit (cuius dñs nō sit) oīno ꝓpetit actio furti: quēadmodū ꝛ creditozi. Fullōi ve ro ꝛ sarcinatozi non alit furti actiōez cōpetere placuit: q̄ si soluēdo fuerint: hoc est si dño rei estimatiōez soluē possint[c]. nā si soluēdo nō sūt: tūc qz ab eis suū dñs cōseq̄ nō possit: ipsi domino furti ꝓpetit actio: qz hoc casu ipsi[d] int̄est rē saluaz ei esse. Idē est[e] ꝛ si in ꝑ te soluēdo fuerit fullo aut sarcinatoz. ¶ Si res ꝓmodata fuerit commodatario surrepta dominus habet electionē vtrum velit agere contra furem actione furti: an cōtra cōmodatariū cōmodati. et vno electo scienter alius liberat. secus si fuerit ignorans vel dubitans. h. d. Are.

¶ Que de fullone et sarcinatore diximus: eadē ꝛ ad eum cui commodata est res transferēda veteres existimabant. Nam vt ille fullo mercedem accipiendo custodiam prestat: ita is quoq̄ qui cōmodatū vtēdi causa accepit: similit̄ necesse habet custodiaz prestare. Sed nostra prouidentia etiaz hoc in nostris decisiōib[9]s emēdauit: vt in voluntate dñi sit: siue cōmodati actionez aduersus eū qui rem cōmodataz accepit mouere desiderat: siue furti aduersus eū qui rem surripuit: ꝛ alterutra earum electa: dñm nō posse ex penitētia ad alteram[f] venire actionem. Sed si quidē furē elegerit: illū qui rē vtēdā accepit penit[9] liberari. Si autē cōmodatoz veniat aduersus eū qui rē vtēdā accepit: ipi[g] qui dē nullo mō cōpetere posse aduersus furē furti actionem. Eum aūt q̄ ꝑ re ꝓmodata cōuenit̄ posse aduersus furē furti habere[h] actionē: ita tñ si dominus sciēs rem esse surreptā aduersus eum cui res ꝓmodata fuerit puenit[i]. Si autē nesci[9] et dubitans rē non esse surreptā apud eum commodati actionez instituit: postea aūt re cōperta voluit remittere q̄dem cōmodati actionē ad furti aūt actionē puenire: tūc q̄dē licentia ei ꝓcedit ꝛ aduersus furē venire

a ¶ Ab eo. scilicet cõmodatario.
b. ¶ Suppositum. scilicet furem.
c ¶ Ei. scilicet cõmodatario.
d ¶ Cũ manifestissimũ vñ dico q̃ eligendo vnam repellitur ab altera si scies a p̃ncipio fuit.
e ¶ D olo. ff. q. mo. re contra. obliga. §. preterea. et. C. depo. le. j. et. l. pe. et. le. fina. et idem quod hic habemus ff. eo. eum qui §. is autem.
f ¶ Jn summa ideſt vt breuiter hũc titulũ expediamus.
g ¶ Proxim⁹. pubertati a ɔ̃cimo anno et dimidio scilicet vt. ff. dixim⁹ de inuti. stipu. §. furio⁹ sus. facit ad hunc. §. ff. eo. l. impu. et. ff. ad sille. l. excipiunt: r. ff. de re. iu. l. pupill⁹
b ¶ Vendicando id ẽ vñium petẽdo sic extet
i ¶ Condicendo. i. in personam agendo cõdictiõe furtiua si consumptiua sunt r facit ad hunc. §. ff. de cõdi. fur. l. si. p fure. §. furti: et le. i cõdi. r. j. ɔ̃ acti. §. sic itaq̃. r. C. de. fur. le. ãcille.

Condictio furtiua.

ptiuatõ ¶ Devi bonor raptor ¶ Ulso ɔ̃ furto seq̃t ɔ̃ rapiat psequẽter vt potes videre. ff. ti. j. i p̃u.

obstaculo nullo ei opponẽdo: qm̃ icert⁹ p̃stitut⁹ mouit ad uersus eũ qui rẽ vtẽdã accepit cõmodati actionẽ. Nisi dño ab eo[a] satisfactũ est: tũc eteni omino furẽ a dño q̃dem furti actiõe liberari. suppositũ [b]aũt esse ei q̃ pro re sibi cõmodata dño satisfecit. ¶ Cũ manifestissimum[c] est etiã si ab initio dñs actionẽ instituit cõmodati: ignar⁹ rẽ esse surreptam: postea autẽ hoc ei cognito aduersus furẽ trãslerit: omnino liberari eũ qui rẽ cõmodatã acceperit: quẽcunq̃ cause exitũ dñs aduersus furẽ habuit. Eadẽ diffinitiõe obtinẽte siue ĩ pte siue insolidũ soluẽdo sit is qui rẽ cõmodatã accepit. ¶ Depositari⁹ qui tenet de dolo ñ habz furti actionẽ: sed dñs. h. d. are.

¶ Sz is apũ quẽ res deposita ẽ custodiã nõ p̃stat: sz tñi eo obnoxi⁹ ẽ: si q̃d ipe dolo[e] malo fecerit. q̃ de cã si res ei surrepta fuerit: qr restituẽde eius rei nomine depositi nõ tenetur: nec ob id eius interest rẽ saluaz esse: furti agere non potest sed furti actio dño p̃petit. ¶ Jmpubes nõ tenetur furti: nisi fuerit doli capax h. d. Aretinus.

¶ Jn sũma[f] sciendum est q̃stiũ esse: an impubes rem alienam amouendo furtum faciat. Et placuit qr furtum ex affectu furandi consistit ita demum obligari eo crimie impuberem: si p̃mus[g] pubertati sit: et ob id itelligat se ɔ̃linq̃re. ¶ Actio furti est mere penalis: sed cõdictio furtiua et rei vendicatio competunt p re: r rei vendicatio dat contra possessorem: et condictio furtiua contra furẽ et ei⁹ heredem. hoc d. Are.

¶ Furti actio siue dupli siue q̃drupli tantũ ad pene persecutionez p̃tinet. Nam ipsius rei p̃secutionez extrinsecus habet dominus: quaz aut vendicando[b]: aut condicendo[i] potest auferre. Sed rei vendicatio et aduersus possessorem est: siue fur ipse possidet siue alius quilibet. ¶ Condictio autem aduersus furem ipsum heredem ve eius licet nõ possideat competit.

Devi bonor raptorũ.

¶ Rapiens per vim rem alterius tenetur furti et etiam actione vi bonor raptorum que datur in quadruplum infra annum. postea vero in simplum. et in quadruplo inest simplum. hoc dicit. Aretinus.

Diuisio

QUi res ¶ Tot⁹ iste ti. diuidit ī tres ptes. ptio q raptoꝛ ꝛ fur inequalit puniſ̄tur. ſcdo qñ ꝙs rapit rē ſuā vl alienā putās eē ſuā. ktio ꝙd ſit ſubiectū i hac actiōe vi delz ꝙd ꝺbz deducere actoꝛ. ſcda ibi. Qꝛ tñ tertia ibi Sa⁹ ne in hac.

a ¶ Qui res alienas. large accipe: vt etiā ſi ſint cōes idē ſit quo ad ſocij partē: vt. ff. de furt. l. ſi ſocius.

b raptoꝛ q̄ actio⁹ ne tenetur.

¶ Furti. ſcilz nō manifeſti: etiam ſi deprehēdat ꝓz. ℙ. qꝺ falſū eſt immo ſi deprehendat manifeſt⁹ ēt in q̄druplū pōt pueniri vt ff. de fur. ſi vēdidero. ℊ. cuz raptoꝛ al's. ſi ſi deprehēdat ñ mānifeſti tenet q̄ actione ſi fuerit actū tollit vi bonoꝝ raptoꝛ niſi in id qꝺ excedit: vt ff. eo. l. j. Ytez i cāu nec mānifeſti: nec non mānifeſti tenet vt ſi ꝙs ex domo in q̄ nemo erat rapuerit. ſz tñ hac actiōe vi bonoꝝ rap. tenet ſm. ℙ. vt. ff. ꝺ fur. l. ſi quis de domo al's ex domo. ſz ꝓ eſt ſm̄: qꝛ ibi erat actū furti ñ mānifeſti: ꝛ iō dat ꝓ actio vi bo. rap. qꝛ excedit: ꝛ ī id qꝺ excedit: vt dicta. l. ff. e. l. j. ꝛ ff. ꝺ ac. ꝛ ob. l. q̄ fuſi

c ¶ Qui rapit. q. d. nullus: vt hic et. ff. ℊ. fi. q̄ me. cau l. ſi cum excep. ℊ. qui vim.

d ¶ Annū. ſ vtilē vt. C. e. l. fi. ꝛ. l. resc. C. ꝺ nox

e ¶ Quadrupli. niſi i cāu q̄ agit ad duplū tm̄: vt. C. ꝺ paga. l. pagan⁹ ꝛ. l. chriſtia

QUi⁹ res alienas rapit tenet quidem etiā furti[b]: quis enī magis alienā rē inuito dño ꝓtractat q̄ qui vi rapit[c]? Ideo q recte dictū eſt euz iprobū furē eſſe. Sz tñ ꝓpriā actionez eius delicti nomine pretoꝛ introduxit: q̄ appellat vi bonoꝝ raptoꝛuz: et eſt intra annū[d] q̄drupli[e]: poſt annū ſimpli: q̄ actio vtilis[f] eſt etiā ſi quis vnā rē licet minimā rapuerit. Quadruplū autē nō totū pena eſt: et extra penā[g] rei perſecutio. ſicut in actione furti manifeſti diximus[h] ſed in quadruplo in eſt rei pſecutio: vt pe

na tripli ſit. ſiue cōprehendat raptoꝛ i ipſo delicto ſiue nō. Ridiculū[k] enīz eſt leuioris cōdictionis eſſe euz qui vi rapit: q̄ qui clā[l] amouet.

¶ Actio vi bonoꝝ raptoꝛum cōpetit ꝙ violentia dolo commiſſa. ſecꝰ ſi rem ſuā bona fide rapuit: tñ raptoꝛ ſi dñs eſt cadit a dominio ſuo. Si vero nō eſt dominus tenet ad tantūdem ſiue res fuerit mobilis ſiue imobilis. h. d. Are. ¶ Qꝛ tamen[m] ita competit hec actio ſi dolo malo quis rapuerit: nā ꝙ aliquo erroꝛe ductus rē ſuā eſſe exiſtimans et ipſe ꝺēs iuris eo animo rapuerit: quaſi dño liceat

f ¶ Utilis. i. efficax et directa. Vel dic q̄ directa ꝓpetit q̄ plures res rapte ſūt ſz vtilis q̄ vnū tm̄ bonū raptū ē. i. vna res rapta ē et fac ad ꝓ q plural' oꝛo ſcz raptoꝝ trahat ad ſingulare: vt ff. de pdi. ꝛ de mō. l. fal. ℊ. vlti. ꝛ ff. de neg. geſ. l. iij. ℊ. negocij: et. ff. de peti. here. l. regularit ꝛ l. ſz.

g ¶ Ex̄ pena. repete ñ vt ſit ſenſ⁹ q reipſe cutio nō ē ex̄ penā ſz ī q̄druplo ꝛc.

b ¶ Diximus. vt. ℊ. ti. j. in fi.

i ¶ Cōprehendat raptoꝛ ſz quō pt raptoꝛ ñ deprēdi. cū dicat eripe q̄ ſi ō māu auferre: vt. ff. ne ꝙs eū q̄ i ius. l. iij. ℊ. j. ¶ Rñ. diſti raptoꝛ gue aim aufe fur diſtinguit rētis vt ſi erat animu⁹ et palā et q̄ſi p vim auferēdi. ſz ibi neminē iuuat. tñ eſt raptoꝛ: ſz fur ē q̄ hz aiz vt faciat clā: ſz interdū deprehendatur: ex q̄ deprehenſione efficiatur manifeſtus: vt ar. ℊ. ti. j. ℊ. furtum aūt a furuo.

k ¶ Ridiculū. bñ dixi ſiue nō. ridiculū. n. erat

l ¶ Qui clam. i. fur nec manifeſtus. nam raptoꝛ tenetur in quadruplum: hic fur nō manifeſtus in duplum tm̄ vel triplum cum reſz qui palam furat certū ē in plus teneri q̄ raptoꝛem: cum i quituplum cū re teneatur.

m ¶ Qꝛ tñ. iſtud qꝛ videtur ſupfluum. vel pone qꝛ pro ſed. alij ita tñ: et tunc eſt planioꝛ.

a ¶ Absolui dz. s. ab actiõe vi bo. rap. iudicis sentẽtia vt quidã dicũt vel ipso iure ꝯz Azonem. vt. ff. de pub. et vec. l. cõmissa. §. fi.

b ¶ Sed ne dũ ꝑtũ ꝯm quosdam: vel pone ꝓprie.

c ¶ Inueniaꝝ. via sic. s. tit. j. §. vñ illud.

d ¶ Cõstitutionib⁹. vt. C. vñ vi. si quis i tãtam. ꝛ in alijs seqntib⁹ vsqz in finẽ ti. sz hic ꝑsequit tñ tenoꝛẽ illi⁹ si qs i tãtã. ꝛ alijs seqn vsqz fi. ti. sup q̃ materia longũ eẽt hic dicere: cũ. xxj. cõstitutiones ibi notent sup predicta. l.

e ¶ Cadere. repete ꝑspectũ ẽ ꝛ etiã ibi ꝓstare: nec ẽ necesse põere cogi vel debz q̃ ꝛba nõ inueniẽs in libris emendatis.

f ¶ Res soli ꝑ prie qñqz tñ i ꝓpe: vt. C. õ ac. ẽpti. l. ij. sz rei mobilis dicitur occupatio: licet etiaz qñqz imobilia dicãt occupari vt. C. õ rei vẽdi. l. domum.

g ¶ In hac actione. scilicet vi bo. rap.

h ¶ In bonis. l. in dñio: vt. ff. de acqui. re. do. l. rem. in bo. ꝛ l. statuas. et. ff. de ver. sig. l. bonoꝝ appellatio. vel si etiaz bona fide possideant idẽ ẽ.

i ¶ Si tñ ex bonis. vt aliqõ ius habeat vt statim ꝑ exẽpla probat.

k ¶ Hec actio. scz vi bo. rap.

l ¶ Deposita. promissa custodia a depositario: vt. §. ti. j. §. penulti. vel etiã cõmittit culpã vt sequitur. vl etiã si preciũ acceperit depositionis. non tñ quasi mercede tenet eidẽ vt. ff. e. l. ij. §. dicet aliquis alio quin esset locatio: vt. §. man. §. fina.

m ¶ Dominiuz id est dominij estimationez: vt. ff. qõ me. cau. l. similiter. §. q̃ possessionem: et. ff. vti pos. l. pe. §. fi.

n ¶ Hãc actionem. facit. ff. vi bo. ra. l. ij. §. generaliter.

¶ De lege aq̃lia. ¶ Post maleficiuz rapine sequit õ ꝓtinatõ dãno qõ ꝑ legez aquiliam punitur.

etiã ꝑ vi rẽ suã auferre a possessoꝛib⁹ absolui⁹ debz cui scz cõueniẽs ẽ nec furti teneri eũ q̃ eodez hoc animo rapuit. Sed⁹ ne dũ talia excogitent: inueniaꝝ via⁹ ꝑ quã raptoꝛes impune suã exerceant auariciã: meli⁹ diualib⁹ ꝓstitutiõib⁹ ⁹ ꝑ hac ꝑte ꝑspectũ est: vt nemi liceat vi rapẽ: vel rẽ mobilẽ vl se mouẽtẽ licz suã eandẽ rẽ existimz. Sz si qs ꝓtra statuta prĩcipũ fecerit: rei q̃dez sue dñio cadere⁵: sinautẽ alie na res sit p⁹ restitutionẽ ei⁹ etiã estimatiõez eiusdẽ rei ꝓstare. Qõ nõ solũ imobilib⁹ rebus q̃ rapi ꝑmit ꝓstitutiões obtinere cẽsueẽt: sz etiã i iuasionibus q̃ circa res soli⁴ fiunt: vt ex hac cã ab oi rapina hoies se abstineãt.

¶ Actio vi bonoꝝ raptoꝝ nõ solũ ꝓpetit illi q̃ dominiũ habz in re: sz etiã illi q̃ hz aliqõ ius: ꝛ istud ius estimatur. h. d. Are. ¶ Sane i hac actione⁵ nõ vtiq̃ exspectaẽ rẽ in bonis⁶ actoris esse. nã siue i bonis sit siue nõ: si tamen ex bonis⁷ sit: locũ hec actio⁶ habebit. Quare siue locata: siue cõmodata: siue etiã pignorata: siue depositа ⁷ sit res apud ticiũ sic vt interesit eius eã rem pervim non auferri: veluti si in depositа re culpam quoq̃ ꝓmisit: siue bona fide possideat: siue vsum fructũ quis habeat in ea vel quid aliud iuris vt interesit eius non rapi: dicẽdũ est ei ꝓpetere hãc actionem: non vt dominiũ ᵐ accipiat: sed illud solum qõ ex bonis eius qui rapinã passus est: id ẽ qõ ex substãtia eius ablatum esse ꝓponaẽ. Et generaliter dicẽduz est ex quib⁹ causis furti actio cõpetit i re clam facta: ex eisdẽ causis omnes habere hãc actionẽ ⁿ

De lege aquilia.

¶ Qui occidit

Diuisio

DAmni. ¶ Tot⁹ iste tit. diuidit i duas ptes. Et prio tractat ō prio capite. l. aq. scdo tractat de ktio capite. scda ibi: capite ktio. Itē pria ꝑs diuidit qz prio pōit ꝛba p mi capitis. l. aq scdo illa inter pretat. scda ibi. qō aūt non ꝓcisse Itē scda ꝓncipal' subdiuidit i duas ptes. naz prio pōit ꝛba. scdo iter ꝓtat. scda ibi Itaqꝫ si qs

seruū alienū vel pecudem alienā tenet ex primo capite legis aquilie ad eius estimationē q̄nti pluris fuerūt ab āno retro ꝛ pecudis appellatiōe cōtinent animalia domestica q̄ gregatim pascūtur. h. d. Are.

a ¶ Actio. i. actio legis aq̄lie q̄ ꝓpetit ꝓ dāno dato. i. destructione alicui⁹ rei fctā nā sic ꝛ dānum diminutio patrimonij vt. ff. de dam. infec. l. iij. si aūt rem alteri⁹ surripere/ꝛ videar/ dānuz iferre: tñ nō iferes tale q̄ ꝓ puncti. tenear/ sz actiſur. vt. ff. e. l. si seru⁹ seruū. §. si oliuā. ꝛ §. i dē ꝛ in silua.

Dāmnum corpore vel nuda alienum ꝓ dāmnum ꝓ patrimonij

b ¶ Primo capite. hēbat ei hec tria capita siue capitula et de primo capite dicitur hic. scdz autē non est in vsu de tertio dicitur. ff. eo. §. caput ꝑm Azo. ꝛ §. capite. et. ff. eo. l. ij. Accursius.

c ¶ Iniuria. i. nō iure. ff. e. iniuria.

d ¶ Occiderit nota occiderit: nam si alio modo lesit ex tertio capite agitur: vt. ff. eo. §. capite tertio.

e ¶ In eo anno. scilicet preterito.

f ¶ Plurimi. habita estimatiōe nō effectione singuloꝝ sz cōi estimatiōe vt. ff. e. si seruū meum.

de his tantū que gregatim ꝓprie pasci dicunt. quales sunt eq̄: muli: asini: oues: boues: capre. De suibus quoq̄ idez placuit. nā et sues pecudum appellatiōe cōtinentur: qz et hi gregatim[b] pascunt Sic deniq̄ et homer⁹ in odissea ait. ¶ Sicut diuus helius marcianus in suis constitutiōib⁹ refert[i]. κλαρτη, δασωτεῖον ωρτο συων αυλιζομενάων

¶ Quod ad legē aq̄liam iniuria dicit occidisse qui dolū vel culpaz cōmisit occidendo. qm̄ in actiōe legis aq̄lie venit leuissima culpa. Casus vero occidentē excusat. h. d. Areti.

¶ Iniuria[k] aūt occidere intelligitur qui nullo iure occidit. Itaqꝫ qui latronez[l] insidiatorē occiderit nō tenet: vtiq̄ si

g ¶ Dño: vt. ff. e. l. item mela. §. legis. vl' q̄si dño: vt fructuario. vel alij qui habet ius in re: vt. ff. e. itē mela. §. fi. et. l. seq̄nti.

b ¶ Gregatim pascuntur facit. ff. de le. iij. l. legatis seruis. §. pecoꝛibus.

i ¶ Refert. i. stud carmen grecum ex o⁹ dissea home⁹ ri de ꝓmptū scilicet. Clāgi daspetos oꝛ to syon aflizo menaon. latine exponitur per hec verba grūnit⁹ autē i gē excitabat suū stabulantiū. Clāgi enī ē grūnitus. da spetos. i. aūt i gens. ē ei ibi vna collisio vocaliū i qua hec particula aūt icluditur oꝛto excitabatur syon. i. suū siue poꝛcoꝛuz aflizomenaō. i. stabulantiū siue qui simul in stabulo includebantur. qō raro fit in animalibus diuersi pastus.

k ¶ Iniuria. fac̄. ff. e. sz ꝛ si q̄cūq̄ §. iniuriam

l ¶ Latrouem. scilicet diurnum: vt tamē clā

et se defendat sed furem etiã si se non defendat: vt hic subijcit: et .ff. e. l. iij.

a ¶ Alioquin. si culpa interueniat.

b ¶ Non minus. id est nõ plus ex dolo q̃ ex culpa: cum etiam leuissima culpa in hanc actionem veniat: vt. ff. e. si in lege vel proprie lege et cõuerte literam nõ minus ꝛc. id est non minus ex culpa q̃ ex dolo sic ꝛ alꝫ. ff. de pac. l. iurgen. ℣. pactorum. et. C. de secũ. nu. l. cum apertissime. ꝛ ff. de pig. paulus. ℣. damus et est figura byperbaton. ſm Joh.

Quid vẽiat in actione legis aquilie

c ¶ Distinguit vtrũ ꝓmiserit dolo vel culpa vel non.

d ¶ Nulla culpa. nisi data opera factum est: vt. ff. e. l. si obstetrix in fi. et. l. nam. aliter periculũ effugere nõ põt. Ac nec is quidẽ hac lege tenetur qui casu occidit: si mõ culpa eius nulla inueniat. nam alioquin non min9 ex dolo q̃ ex culpa quisq̃ hac lege tenetur. ¶ Itaq̃ si q̃s dũ iaculis ludit vel exercitatur trãseũtem seruũ tuũ traiecerit distinguit. Nã si id a milite i campo eo vbi solitũ est exercitari admissũ est: nulla culpa eius intelligitur. Si alius tale quid admisit culpe reus est. Jdẽ iuris est de milite si in alio loco q̃ qui ad exercitandum militibus destinat9 ẽ: id admiserit.

¶ Ex qualitate loci iudicatur dãnum datũ dolo vel culpa incidẽti. h. d. Vel sic. In iputãte dicitur ad esse culpa quando diligẽtia potuit prouidere et non fecit. h. d. Are.

¶ Item si putator ex arbore deiecto ramo seruum tuũ transeuntem occiderit: si prope viam publicam aut vicinalẽ id factum est: neq̃ preclamauit vt casus euitari possit: culpe reus est: sed si preclamauit: nec ille curauit precauere: extra culpaz est putator. Eque extra culpam eẽ intelligitur: si seorsuz a via forte vel i medio fundo cedebat: licet nõ preclamauit: q̃ in eo loco nulli extraneo ius fuerat versandi.

¶ Si per impitiaz medici seruus decedat: q̃ reliquit eius curaz lege aquilia tenet. h. d. Are. ¶ Preterea si medicus qui seruũ tuũ secuit dereliq̃t curationẽ eius ꝛ ob id mor tu9 fuerit seru9: culpe reus erit. Jmpitia quoq̃ culpe anumerat. veluti si medicus ideo seruũ tuũ occiderit q̃ male eũ secuerit: aut perperã ei medicamẽtũ dederit. ¶ Si mulus vel equus ꝓpter imperitiã vel ibecillitatẽ muliõis vel equitãtis seruũ alteri9 occiderit tenetur mulio vl eq̃tans lege aq̃lia. h. d. Are.

¶ Jmpetu quoq̃ mulaz quas mulio propter impitiaz retinere nõ potuit: si seruus tu9 oppressus fuerit: culpe reus est mulio. sed si propter infirmitatẽ eas retinere non potuerit: cũ ali9 firmior eas retinere potuisset: eque culpe tenet. Eadẽ pla-

y iij

b ¶ Non minus. id est nõ plus ex dolo q̃ ex culpa: cum etiam leuissima culpa in hanc actionem veniat: vt. ff. e. si in lege vel proprie lege et cõuerte literam nõ minus ꝛc. id est non minus ex culpa q̃ ex dolo sic ꝛ alꝫ. ff. de pac. l. iurgen. ℣. pactorum. et. C. de secũ. nu. l. cum apertissime. ꝛ ff. de pig. paulus. ℣. damus et est figura byperbaton. ſm Joh.

c ¶ Distinguit vtrũ ꝓmiserit dolo vel culpa vel non.

d ¶ Nulla culpa. nisi data opera factum est: vt. ff. e. l. si obstetrix in fi. et. l. nam.

e ¶ Reus est. q̃ b̃ nõ est ei deputatũ. arg. in aut. vt hi qui ob. per. res mi. ℣. sin vero tacuit. colla. vj. et ff. eo. l. idem iu. in fi.

f ¶ Putator. id est qui putat vites in arboribus positas: vt in quibusdam terris sunt. vel et ipsas arbores nã et arbores putãtur.

Putator

g ¶ Licet non preclamauit. nisi forte dolo: vt. ff. eo. l. si putator.

b ¶ Jmperitia. facit. ff. de re. iu. l. imperitia. et. ff. loca. l. si quis fundum. ℣. celsus. et ℣. si quis vitulos. et. ff. de suspec: tu. l. tutor quoq̃. ℣. fina.

i ¶ Jnfirmitatem. non debet enim infirmitatem suam in alterius lesionem conuertere: vt. ff. eo. idem iuris.

a ¶ Ueheretur. puta in rheda vel vehiculo vel etiam ipso equo.

b ¶ Quanti id in eo anno. materialiter verba ponuntur. et habes ea. ℨ. eo. ti. in prin.

c ¶ Non transire. nisi ex damno locupletior factus esset: vt. ff. e. ide neracius. ℌ. hāc actionem.

d ¶ Estimaretur opponitur de eo qui hodie plurimi fuerit qz olim: et occisus est ab aliquo: nam non videtur in hoc casu esse penalis hec actio: ergo videtur trāsire debere in hoc casu ad heredes: sed non sequitur. licet enim reperiat in hoc casu q non sit penalis tamē est apta nata: vt transire debeat vt in hoc exemplo. aliquis non videt vel non videt actualiter. tamen est aptus videre vel videre naturaliter. vt. ar. ff. de aqua quo. et esti. l. j. ℌ. quotidiana. et. ff. de flu. l. j. ℌ. item interdum.

cuerūt de eo quoqz qui cum equo veheretur[a] impetuz eius aut propter infirmitatem aut ꝓpter imperitiam suam retinere nō potuerit.

¶ Actio legis aquilie est penalis quia estimatur quāti plurimi valuerit ab anno retro: z ideo non transit contra heredes. h. d. Aretinus.

¶ His autem verbis legis quanti id[b] in eo anno plurimi fuerit illa sententia exprimitur: vt si qs hominem tuum qui hodie claudus aut mācus aut luscꝰ erit occiderit: q̄ in eo anno integer aut preciosus fuerit: non tanti teneatur: qz̄ti hodie erit: sed qz̄ti in eo anno plurimi fuerit. Qua ratione creditum est penalem esse huius legis actionem: quia non solum tanti quiscz obligatur qz̄tum damni dederit: sed aliquando longe pluris. Ideoqz constat in heredem eam actionem non transire[c] que transitura fuisset: si vltra damnum nunqz lis estimaretur[b].

¶ In actione legis aquilie non solum venit estimatio rei: sed etiā estimatio extra rem. h. d. Areti.

¶ Illud non ex verbis legis sz ex interpretatione placuit: non soluz perēpti corporis estimationem habendam esse ꝑm ea que diximꝰ[c] sed eo amplius quicquid preterea per empto eo corpore damni vobis illatum fuerit: veluti si seruum tuum heredem ab aliquo institutum antea quis occiderit qz̄ is iussu tuo hereditatem adierit. nam hereditatis[d] quoqz amisse rationem esse habendam cōstat. Item si ex pari mularum vnam vel ex q̄drigis equorum vnum quis occiderit: vel ex comedis[e] vnus seruus occisus fuerit: non solum occisi fit estimatio: sed eo amplius id quoqz computatur qz̄ti depreciati sunt qui supsunt[b].

¶ Actio legis aquilie non solū ciuiliter sed etiam criminaliter pōt intentari. h. d. Are.

¶ Liberum autem est ei cuius seruus occisus fuerit et ex iudicio priuato legis aquilie damnum[i] prose

c ¶ Dixim⁹. per totum hunc titulum.

d ¶ Ram hereditatis. in l. enim aquilia dā[i] num consequimur et amisisse dicimur quod aut consequi potuimus: aut erogare cogimur vt. ff. e. l. pinde: et. l. si seruū occi. et. l. si seruum meum.

e ¶ Uel ex comedis. qui cantabant de co[b] comedꝰ media et vnꝰ sine altero cantare nesciebat

b ¶ Qui supersunt. facit argumentum contra. ff. de acti. emp. si sterilis. ℌ. cū per vendi tozē et de periculo et comodo rei ven. l. fi.

i ¶ Damnum. scilicet quanti fuerit in anno

retro: vt. ℌ. e. in prin.

g ¶ Capitalis criminis. scilicet. l. cor. de sic. vt. ff. e. l. inde neracius. §. sed si dolo seruus. et. §. sed et si. nam et pro seruo occiso ea. l. agitur vt pro libero: vt. ff. ad. l. cor. de sic. l. j. §. j. donec tamen agitur vna nō poterit agi reliqua. vt. ff. de publi. iudici. l. iiij. et. ff. vi bo. ra. l. j. §. j. sed peracto vno aget reliquo: vt. C. quando ciuilis actio pre. crimi. l. j. et. ff. vi bo. ra. l. ij. §. j.

quí: ⁊ capitalis ᵉcrí-minis eum reum facere. ¶ Caput secūdum legis aquilie in vsu nō est.

¶ Ex tertio capite legis aquilie competit actio pro alio damno q̄ mortis illatione: ⁊ p omni re in qua citra mortez damnuz datum sit. Et fit estiatio quāti plurimi fuit a. xxx. diebus supra. hoc dicit. Are.

b ¶ Cetero dāno. quod scilicet non continetur in primo capite: vt ℌ. eo. in prin.

¶ Capite tertio de omni cetero dāno[b] cauetur. Itaq; si q̄s seruū vel eam quadrupedem que pecudum numero est vulnerauerit sine causa quadrupedem que pecudum numero non est: veluti canem aut feram bestiaz vulnerauerit: aut occiderit: hoc capite actio constituitur: in ceteris quoq; omnibus aialib⁹: itē in oīb⁹ reb⁹ q̄ anima carent: damnum per iniuriam datum hac parti vendicat. Si quid enim vstum aut ruptum aut fractum fuerit: actio ex hoc capite cōstituitur: q̄q; poterit sola rupti ᵉappellatio in oēs istas causas sufficereᵉ. Rupti

c ¶ Rupti. qō verbum est legis tertij capitis.

Ruptū

Ruptum enim intelligitur quod quoquo modo coꝛruptū est. vnde non solū fracta aut vsta: sed etiam scissa ⁊ collisa et effusa ⁊ quoquo modo perempta atq; deteriora facta hoc verbo continentur. Denicq; responsum est si quis in alienum vinū aut oleum id miscuerit: quo naturalis bonitas vini aut olei coꝛrūperetur ex hac parte legis aquilie eum teneri. Illud palam est: si primo capite ita demū quisq; tenetur: si dolo aut culpa[c] eius homo aut quadrupes occisus occisave fuerit: ita ex hoc[c] capite de dolo aut culpa: et de cetero damno[c] quēq; teneri.

d ¶ Sufficere. sed non est nouum: vt specialiter quibusdā enumeratis generaliter subiiciatur verbum in quo singula cōplectantur. vt. ff. eo. si seruus seruum. §. inquid lex.

e ¶ Aut culpa. etiam leuissima: vt. ff. e. in. l. aquil. l. leuissima alias non: vt. ℌ. eo. iniuria

f ¶ Ex hoc. s. tertio qō est loco secūdi.

g ¶ Dāno. id est dāno dato in ceteris rebus.

b ¶ Exx. sed quare minus spacium in tertio capite q̄ in primo apponitur? Respon. qz in primo grauius deliquit: et ideo grauius punitur: vt. ff. de of. pre. l. diuus. ⁊ melius facit lex precedens.

Ex hoc tamen capite non quanti in eo anno sed quanti in diebus xxx[b]. proximus res fuerit: obligatur is qui damnuz dederit. Atⁱ nec plurimi quidem verbum adijcitur. Sed sabino recte placuit perinde habendam estimationē: acsi etiam hac parte plurimi verbum adiectum fuisset. nam plebem romanā que aquilio tribuno interrogante hāc legem tulit contentam fuisse: q̄

i ¶ At nec plurimi quidē. ℌbū adijcit. id est non est positum in hoc tertio capite.

k ¶ Plebē romanā. ġ est plebiscitū qō est verū. vt. ff. eo. l. j. ⁊ ℌ. de iur. na. §. plebiscitum.

a ¶ Prima parte. que eñ in prefatione dicũ tur in ptractibus repetita credunt: vt. ff. de ver. obli. l. ticia. §. idẽ respõdet: et. l. qõ sic. et ff. de re. du. l fina. et. C. fami. her. l. quotiens et. ff. de condi. insti. l. cũ seruus. et. ff. de act. emp. l. si venditor hois: et ff. de ptrahẽ. emp. qui fundum. et de le. iij. l. in repetẽdis: et de condi. et de. l. auia. alias qz: t. l. libertis: t ff. de le. ij. l. latinus: et. ff. de fun. istru. l. iij. et. l. sete. §. gaio. et ff. õ pac. do. cũ pact sedar. contraria sũt. ff. õ an. le. l. seio. alias. ff de adi. le. l. seia. et. ff. de fideicõ. l. fina. §. j. t. ff. de here. insti. l. sabinus. fm Jo.

pma pte eo xbo vsa est. ¶ Damnũ datũ de corpore in corpꝰ purgat per actionẽ legis aquilie. Sed si dat de nõ corpore in corpus habet locũ vtilis actio. Sed si ex nõ corpore i nõ corpus dãnũ datuz sit: habet locũ actio in factũ. h. d. Areti. ¶ Ceteruz placuit ita demũ directã ex hac lege actionẽ esse si quis precipue corpore suo damnũ dederit. Jdeoq; in eũ qui alio modo damnum dederit: vtiles actiones dari solẽt: veluti si quis hominẽ alienũ aut pecus ita icluserit vt fame necaret: aut iumẽtũ ita vehemẽter egerit vt trumperet: aut pecus intrñ exagitauerit vt ꝓcipitaret: aut si quis alieno seruo persuaserit vt in arborem ascẽderet vel in puteum descenderet et is ascendendo vel descendẽdo: aut moztuꝰ b aut aliquapte leꝰ fuerit: vtilis actioc in eũ dat. Sz si quis alienũ seruũ aut de ponte aut de ripa i flumẽ deiecerit: et is suffocatꝰ fuerit eo q̃ proiecit: corpore suo damnũ dedisse nõ difficulter d intelligi põt: ideoq; ipsa lege aquilia e tenetur. Sed si nõ corpore dãnũ fuerit datũ: neq; corpus lesuz fuerit: sed alio mõ alicui damnũ contigit cum nõ sufficit neq; directa neq; vtilis legis aq̃lie actio placuit eũ q̃ obnoxiꝰ fuerit in factũ f actione teneri. Veluti si q̃s g misericordia ductus alienũ seruũ compeditumh solueritvt fugeret. i

b ¶ Mortuus qz qui occasiones dãni dat damnũ dedisse videtur: vt. ff. e. l. qui occidit. §. in hac q̃ actione.

c ¶ Util actio datur. l. l. aq̃l. et nihilominꝰ in factũ: vt. ff. e. itez si obstetrix. §. si quis hominem.

d ¶ Non difficulter immo facile: vt. ff. eodez qua actione in fine.

e ¶ Aquilia. i. directa actiõe legis aquilie.

f ¶ In factum actione. i. subsidiaria que in dãnis datur que lege aquilia nõ cõprehenduntur vel non tenent: vt. ff. e. si seruum. §. fina. t videt hec esse pretoria: vt. ff. de presc. ver. l. actionum.

g ¶ Si quis misericordia sed si non ductꝰ misericordia datur furti: vt. ff. de dolo. l. et elegãter. §. idem labeo.

h ¶ Compeditum. est enim dolo primũ: vt. ff. depositi. si hominez. j. Respon.

i ¶ Vt fugeret. hic no. qñ dãnuz q̃ damnũ dat diuersi a corpore in modecorpꝰ: t tũc locum datur cũ habz actio legis aq̃lie directa: qñq; a nõ corpore in corpus. vt patet per multa exẽpla. ff. pr. §. qñq; econtrario de corpore i nõ corpus vt si ãnulũ excussit vt i aquã caderet vt. ff. e. si seruꝰ seruũ. §. si qs de manu. t in his duobꝰ casibꝰ habz locũ vtilis actio legis aquilie: et nihilominꝰ in factũ fm Jo. vt. ff. e. l. quẽ admoduz. §. magistratus. alias municipales. cũ vtro q̃ casu vtrãq; reperiã dari fm Jo. vt. ff. vi bo. rapto. l. ij. §. si publicã. qñq; a nõ corpore in nõ corpus t tũc subsidiaria in factũ cõpetit: vt ff. e. si seruũ. §. fi. de qua actione in factũ quot habet naturas: dic vt diximus. j. de inter. §. fi.

178

priuatō ¶ De iniurijs. ¶ Post alia ꝓuata delicta et de iniurijs ponit quod ꝓuatū est delictū l. nō publicū. nec eñ cuilibet ꝓpetit: sed iniu

Diuisio ¶ Generaliter tantū. ¶ Eneralit. ¶ Tot⁹ iste ti. diuidit i sex partes ꝓncipales. primo ponit ꝙt modis accipit iniuria ꝛ qualit ꝓmittat. scdo ex cui⁹ ꝑsona nobis iniuria illata intelligitur. Tertio q̄ pena actionis iniuriar. Quarto qñ iniuria atrox estimat. Quinto qꝑ ꝓpo iniuria pōt etiam criminaliter agi ꝛ an tūc possit interuenire ꝓcurator. Sexto quādo tollat ista actio. Secunda ibi Patitur aūt. tertia ibi. Pena autē. qrta ibi. atrox. quinta ibi. In summa. sexta ibi. Sz hec actio.

Iniuria

a ¶ Generaliter facit. ff. e. l. j. Accursius.

b ¶ Greci hybris grece dicit contumelia latine vt asserit text⁹. Enclema est culpa. Anonia iniquitas. Adicia est iniusticia. Inde adicon. i. iniustum.

c ¶ Iniusticia iniquitatem committit iudex quando contra equitatē ꝓnunciat. in iusticiam quando contra strictum ius. iniquitatem et iniusticiam qñ cōtra vtrūq; ꝓnunciauit. Accur.

d ¶ Accepisse dicitur. s. ille contra quem est iudicatum. Accur.

e ¶ Iniuria. hic ꝓsequitur ꝓout hoc titu. accipitur.

f ¶ Cōuiciū. quasi ꝙotiū: cū in vnū plures voces ꝓferūt vt. ff. e. apō labeonē. §. ꝙitiū ¶ Cōuiciū

g ¶ Quasi debitoris: cū non esset. vt hic ꝛ. ff. e. l. si iniurie.

De iniuriis.

¶ Iniuria pōt capi generaliter ꝛ specialiter Et specialiter sumit tripliciter. h. d. arc.

¶ Eneraliter iniuria dicitur oē qđ non iure fit. Specialiter alias contumelia que a ꝓtēnēdo dicta est: quā greci ὕβριν. appellāt: alias culpa quā greci ἔγκλημα. dicunt. sicut i lege aquilia dānum iniuria datū accipit Alias iniquitas et iniusticia. quā greci ἀνομία ἀδικία. vocant. Cum enī prētor vel iudex nō iure cōtra quez prōnūciat: iniuriā accepisse dicit. ¶ Iniuria ꝓmittit ñ solū facto: sz ꝛ verbo scriptura ꝛ alijs multis modis. Ange. ¶ Iniuria aūt cōmittitur nō solū cū ꝙs pugno pulsatus: aut fustib⁹ cesus: vel etiā verberatus erit: sed cui cōuiciuz factū fuerit: siue cuius bona quasi debitoris qui nihil deberet possessa fuerint ab eo qui intelligebat nihil euz sibi debere. vel si ꝙs ad infamiā alicui⁹ libellū aut carmē aut hystoriaz scripserit: cōposuerit ediderit dolo ve malo fecerit qꝙ quid eorū fieret. siue quis matremfami. aut prētextatū

h ¶ Qui intelligebat. ex affectu eñ fit iniuria vt. ff. e. l. iij. Sed qđ si erat ve debitor adhuc videtur idē cuz nihil adeo durū sit qđ familiaritatē pom pāq; ostendi. quid eñ tam durum tamq; inhumanū qđ publicatione pompāq; rerum familiaz et pauperta tem detegi et vilitatē si est: vt. C. quando et quibus debetur quarta pars ex bo. ꝺ. l. iij. §. j. sed dico cōtra si iure eum ꝓuocauit: vel meū debitorez appellauit cū esset: vt. ff. e. euz qui. in prin. Durū ē paupta tē detegere

i ¶ Fieret nisi nocens erat nam peccata nocentiū nota esse expedit: vt. ff. e. eū qui. in prin.

k ¶ Matrēfa. matrēfamilias dicim⁹ que est note auctoritatis et honeste vite in domo sua: vt. ff. de li. ex hi. l. iij. §. fi. ꝛ. ff. de his q̄ sūt sui vel alie. iur. l. nā ciuiū. Mater familias

l ¶ Prētextatum. prētexta genus est vestis qua nobiliores ciues romani solebant vti. vnde si alius q̄ cui permissum erat deferebat in alicuius persone certe ignominiam: iniuriarum tenebatur illi quem insectabatur. Prētextā

Assecta ri

Attēta re

a ¶ Assectat⁹. assectari ē frequēter seq. sic plerūq. ſz attētare est blādo ꝓmone pudicitiam alicuius impetere: vt. ff. e. itez apō labeonē. ℌ. aliud.

b ¶ Cui⁹. i. alicuius.

c ¶ Plurimis modis. q notātur. ff e. per totum: ꝛ. C. e. per totū.

d ¶ In potestate habet. si ille qui iniuriā facit scit eos esse in potestate licz ignoret in cuius potestate sint: alioquin nō sicut marito si mulierē viduam credat: vt. ff. e. l. eū q nocētem. ℌ. fi.

e ¶ Per vxorem. vel ſponſam vt. ff. e. itē apud. ℌ. ſponſum quoq.

f ¶ Sed etiaz patris. licz in potestate patris eius non esset: vt. ff. e. l. j. ℌ. item.

g ¶ Cuius. i. femie. vel nur⁹.

h ¶ Nulla iniuria. quātū ad hoc vt agant. i. inſpecto iure ci. ſed ſic inſpecto iurena pretextatam ve aſſectat⁹ fuerit: ſiue cuius⁵ pudicitia attētata esſe dicetur: et denicz alijs plurimis modis admitti iniuriam manifeſtum est.

¶ Si fit iniuria filio vel vxori alicui⁹: etiaz pater maritus vel ſocer dicit eā pati vt habeat actionē iniuriarum hoc dicit Aretinus.

¶ Patitur autem quis iniuriam non ſolū per ſemetipſuz ſed etiam per liberos ſuos quos i potestate⁵ habet. Itez per vxorem⁵ ſuam. id enim magis prevaluit. Itaqz ſi filie alicui⁹ que ticio nupta est iniuriam feceris: non ſolum filie nomie tecum iniuriaruz agi potest: ſed etiā patris⁵ quoqz et mariti nomine ¶ Contra autem: ſi viro iniuria facta ſit vxor iniuriarum agere non potest. Defendi enim vxores a viris: non viros ab vxoribus equū est. Sed et ſocer nurus nomine cuius⁸ vir in ei⁹ potestate est: iniuriarū agere poteſt. ¶ Ex iniuria facta ſeruo non agit ſeruus ſed eius dominus ſi iniuria in ſuam contumeliam fiat. vel fuerit atrox hoc dicit Aretinus.

¶ Seruis aūt ipis quidem nulla⁵ iniuria fieri intelligitur: ſed domino per eos fieri videtur. Non tamen eiſdē modis quibus etiam per liberos⁵ et vxores: ſz ita cum quid atrocius⁵ commiſſum fuerit: et quod aperte⁵ ad cōtumeliā domini reſpicit⁵. Veluti ſi quis alienū ſeruū atrociter verberauerit: ꝛ in hunc caſum⁸ actio proponit. At ſi quis ſeruo pueriū fecerit: vl pugno eū percuſſerit: nulla in eum actio dño competit.

¶ Pro iniuria illata ſuo communi agit vterqz dñs habita diſtinctione dignitatis vtriuſqz. h. d. Aretinus.

¶ Si communi ſeruo iniuria facta ſit equū est non pro ea parte qua dñs⁵ quiſqz est eſtimationē in turali: vt. ff. e. eū q. ℌ. j. et. ff. de his q ſunt ſui vl alie. iu. l. iij. et. ℌ. de his q ſūt ſui vel alie iu. ℌ. fi. que ſunt ꝓtraria.

i ¶ Per liberos. i. filios.

k ¶ Atrociꝰ cū equū ſit.

l ¶ Et qō aperte. repete. ꝛ ch idē cōmiſſum fuerit qō ꝛc. Si autē nō in dñi ꝓtumeliā ſed ſui tm: tñ adhuc nō debet inulta reliq a ꝓtore: vt. ff. e. itē apō labeonē. ℌ. ſi qs ſic fecit.

m ¶ Ad ꝓtumeliam dñi reſpicit. his duob⁹ caſib⁹ dño datur actio: hoc est ſiue ad ei⁹ ꝓtumeliā fiat iniuria ſiue ꝑ⁹ atrocit verberetur: ꝛ tūc dñs aget ꝓpt iniuriaz ſeruo factā: non tñ ſerui nomie q ſi ſuo ꝓpetat actio ſz i ꝓio caſu ſuo noie ꝓ iniuria. ſ. ſibi ꝓmiſſa.

n ¶ In hūc caſū. nō ſolū i ſuꝓio caſu qñ ad cōtumeliā dñi facta ē iniuria.

o ¶ Dñs. imo

pro parte dominij: vt. ff. e. l. sed non esse ptra. So. non ptradicit si recte intelligat. nã qlibet agit rõe dimidie: vt si duo sunt vn⁹ nobil⁹ alt⁹ ignobilis: si ꝑuus esset tot⁹ nobilis ageret iiur. in. xx. nũc ꝙ aget in x. ignobil⁹ aũt ageret in. x. si essz tot⁹ suus seruus: nũc ꝙ agit i qnqz: et ita qlibet pro parte sua ꝛ rõ dignitatis habeꝫ vt ibi erãt pares per oia dñi.

a ¶ Sed ex dominio ꝛ. q. d. nõ ex ꝑsona.

b ¶ Magis. cẽ ticio.

c ¶ Meuio. ni si ad cõtumeliã vsufr. facta sit vt. ff. e. l. itẽ §. si vsufru. et. §. item si libertũ.

d ¶ Et tibi. nõ solũ ei.

e ¶ In tuã cõtumeliaz. nec min⁹ ipe iniuriarũ aget: tõ in fructuario distingui oportet: vt. ff. e. itẽ. §. item si liberum.

f ¶ Mẽbrum. pro manum iurie fieri: sed ex dominorũ persona: qz ipis fit iniuria. Dõ si vsusfructus in seruo ticij est: proprietas meuij est: magz meuio iniuria fieri intelligit. ¶ Pro iniuria fctã libero homini et seruo alieno qui seruiunt nobis bona fide si facta fuerit in despectũ competit nobis actio iniuriarũ. h. d. Areti. ¶ Sed si libero homini qui tibi bona fide seruit iniuria facta sit: nlla tibi actio dabitur: sed suo nomine is experiri poterit: nisi in cõtumeliam tuã pulsat⁹ sit. tunc enĩ cõpetit et tibi iniuriarũ actio. Idẽ ergo est et in seruo alieno bona fide tibi deseruiẽte: vt totiens admittat iniuriarũ actio: quotiẽs in tuam cõtumeliã iniuria ei facta est. ¶ Pena iniuriarũ est pecuniaria quanti fuerit estimata ꝛ ꝑ iudicẽ taxata q̃ estimatio et taxatio crescit vel diminuit secũdũ ꝑsonarũ dignitatẽ et cõdictionez. h. d. Are. ¶ Pena autẽ iniuriarũ ex. l. xij. tabularũ introducta est. ppter mẽbrũ quidẽ ruptum talio erat: ppter os verofractũ nũmarie pene erant cõstitute quasi in magna veterũ paupertate Sz postea pretores permittebant ipsis qui iniuriam passi sunt eam estimare: vt iudex vel tanti reum condẽnet quanti iniuriã passus estimauerit. vt minoris ꝑ ut ei visũ fuerit. Sz pena quidez iniurie que ex lege. xij. ta. introducta est: in dis suetudinẽ abijt: quã aũt pretores introduxerũt que etiã honoraria appellatur: in iudicijs frequẽtatur. Nã secundũ gradũ dignitatis vitęq honestatẽ crescit aut minuit estimatio iniurie. Qui gradus condẽnationis et in seruili ꝑsona nõ imerito ꝑuat: vt aliud in seruo actore: aliud i medij actus homine: aliud in vilissimo vel compedito ius estimationis cõstituatur. ¶ Lege cozneliade vel pedem.

g ¶ Ruptuz. i. detruncatum

h ¶ Talio. i. si Talio militudo supplicij: vt membrũ pro membro.

i ¶ Quasi i magna hec est rõ nõ ad primũ sz ad illud qđ erat pena talionis.

k ¶ Estimauerit. p sacramẽtũ taxatiõe iudicis.

l ¶ Honoraria facit supra de iure natu. gẽ. §. ponebant.

m ¶ Estimatio ppolita actione iniuriarũ ꝓtoria q̃ anno ꝓtinuo tollit: vt. C. e. l. si nõ cõuicij. nisi in casu vbi anno vtili datur vt. ff. q me. cau. l. si cuz exce. §. post annum.

n ¶ In seruo actore. l. castaldo.

o ¶ Homine. qui mesonauta alias medi astin⁹ dicit. ff. nau. cau. sta. l. j. §. ij.

p ¶ Vel compedito. i. in eo seruo qui nullam aliam affert vtilitatez sed tantũ ligatus stat.

a ¶ Lex cornelia. ideo sic dicta quia cornelius scilla prefectus prius eam fecit: vt. ff. ō accu. l. hos accusare. in fi. l.

lex cornelia

b ¶ Introduxit. scz dicta. l. cor. in q̄ actōe condemnatio fit estimatiōe iudicis iureiu. in litē: vt. ff. e. in constitutionib⁹. sz nūqd his casibus q̄ tres sunt ex. l. cor. est hec actio ppetua? dicūt q̄daz vt

Dis actio ex lege de scēdēs est ppetua

W. q̄ sic cum ois actio ex. l. descēdens sit ppetua. vt. ff. ō perpe. et tē. ac. in prin. sed Jo. cōtra. dicit enim semp eam āno cōtinuo tolli. vt C. eo. l. si non conuicij. Et nota q̄ his tribus casibus ē ciuilis: alias est vbiq̄ p̄toria: cuz a p̄tore sit inducta vt. ff. e. l. p̄tor.

c ¶ Pulsatuz. sine dolore.

d ¶ Verberatū. s. cū dolore vt. ff. e. l. lege cor. §. j.

e ¶ Domum. facit. ff. de his q̄ dese. vel effu. l. j. §. habitare.

f ¶ Atrox. ibo atrox iniuria ab alia separatur que sit minor vt per hoc magis puniatur: vt. ff. eo. §. pena aūt. z facit. ff. e. l. p̄tor edicit. §. atrocē. et. §. pe. et. l. vulneris. z. l. se.

iniurijs teneť quis etiam in tribus casibus hic specificatis z domus nostra dicitur etiā cōducta. h. d. are. ¶ Sed z lex cornelia' ō iniurijs loquiť: et iniuriarū actionē introduxit[b]: que cōpetit ob eam rez q̄ se pulsatū' q̄s verberatū' vel domū' suaz vi introitā esse dicat. Domum aūt accipim⁹ siue in propria domo quis habitet siue in ꝓducta: vel gratis siue hospicio receptus sit. ¶ Atrox iniuria estimať ex qualitate facti: loci: et personaz h. d. are. ¶ Atrox' iniuria estimať vl' ex facto[g]: veluti si quis ab alio vulneratus sit: vel fustib⁹ cesus. Vel ex loco veluti si cui in theatro vel in foro vel in cōspectu pretoris iniuria facta sit. Vel ex persona veluti si magistratus iniuriaz passus fuerit: vel si senatori ab humili[h] psona iniuria facta sit aut parēti patronoq̄ fiat a liberis' vel libertis Aliter enī senatoris z parētis patronicq̄ aliter extranei z humilis persone iniuria estimatur. Nonnūq̄[k] et locus vulneris atrocem iniuriā facit: veluti si in oculo quis percussus fuerit. Parui autē refert vtrū patrisfamilias an filiosa[l]. talis iniuria facta sit: nā z hec atrox iniuria estimabitur. ¶ Ex q̄libet iniuria pōt agi criminaliter ad estimationē: z ciuiliter ad cōdēnationez extraordinē in quo iudicio criminali nō potest interuenire procurator: nisi pro illustri persona. h. dicit Are.

¶ In summa sciendum est de omni iniuria eū q̄ passus est posse vel criminaliter agere[m] vel ciuiliter. Et siquidez ciuiliter agitur: estimationē facta scōm iuria facta sit aut parēti patronoq̄ fiat a liberis' vel libertis Aliter enī senatoris z parētis patronicq̄ aliter extranei z humilis persone iniuria estimatur. Nonnūq̄[k] et locus vulneris atrocem iniuriā facit: veluti si in oculo quis percussus fuerit. Parui autē refert vtrū patrisfamilias an filiosa[l]. talis iniuria facta sit: nā z hec atrox iniuria estimabitur. ¶ Ex q̄libet iniuria pōt agi criminaliter ad estimationē: z ciuiliter ad cōdēnationez extraordinē in quo iudicio criminali nō potest interuenire procurator: nisi pro illustri persona. h. dicit Are.

¶ In summa sciendum est de omni iniuria eū q̄ passus est posse vel criminaliter agere[m] vel ciuiliter. Et siquidez ciuiliter agitur: estimationē facta scōm

g ¶ Ex facto. magis q̄ ex pcio rei: vt. ff. de incen. ruin. nau. l. pedius. §. j.

b ¶ Humili. q̄ sit psona humilis: dic vt C. de iesē. nul. humilem.

i ¶ A liberis. quib⁹ aduersus parētes z pfonos agere permittiť si sit atrox iniuria facta eis a parentibus z patronis: vt. ff. e. l. pretor edi. §. pterea. puta in oculo vl in ore: vt. ff. e. l. pretor. §. fi. et. l. se.

k ¶ Nonnūq̄. id est aliq̄n. et sic due negationes facit vnaz affirmationem

l ¶ Filiosa. nisi quia facta iniuria a filio due actiones nascuntur: et vtriusq̄ exercitiuz competit patri: vt. ff. eo. l. si vnus. §. filiosa. et. l. pater. sed facta iniuria patri non ideo filius aget.

m ¶ Agere. et sic tollit vnuz iudiciū p aliud: cū tñ vtrunq̄ sit pductū ad vidictā. vt. ff. e. p̄tor. §. j. z. l. q̄ō

senatus. secus si alterum esset de re familiari: vt. C. qñ ciuilis actio cri. pze. l. j. et ideo si de iniuria atroci actio est iniur. nichilominus potest agi. l. aqlia. ad damnū et econuerso. nec enī in actione iniuriarum agit ad damnū vt ad damnū. ſz ad ptumeliaz: vt vt. ea. l. labeo. ℌ. si quis verberato.

a ℂ Qđ dictuz est. vt. ℨ. eo. ℌ. pena. in fine.

b ℂ Pena. pecūiaria actori danda.

c ℂ Extraordinaria. ſ. capitis vel statꝰ si iudici sedeat. vl pecuniariam inferendaz fisco non actori vt. ff. e. l. fina.

d ℂ Cōstitutio vt. C. e. l. fina.

e ℂ Illustres. bi sunt qui tm noie illustres sunt: et non dignitate. Illi autem sunt supza eos qui dignitatem: et administrationē habent: supza quos nemo ē nisi imperator quod dic vt notaui in auc. vt ab illustri. et qui supza eos sunt. col. v.

f ℂ Actionem. id est accusationem. et est speciale. alias ptra. vt. ff. de procu. l. licet. ℌ. actiones: et. ff. de publi. iudi. l. pe. ℌ. ad crimē.

g ℂ Apparet. dic ergo hic casum eius legis.

h ℂ Ut cui. i. alicui.

i ℂ Mala. i. maxilla.

k ℂ Percutere. sed videtur q ex tali consilio non teneatur: vt. ℨ. de obli. que ex de. nas. ℌ. ope. in fine. ℌ. sed dic vt tibi diximus. Itē arg. contra. ℨ. man. ℌ. tua tantum ibi. quia nemo ex consilio.

qđ dictuz est penab reo imponitur. Sin autē criminaliter officio iudicis extraordinaria penac reo irrogatur. Hoc videlicet obseruādo qđ zenoniana constitutio d introduxit vt viri illustrese: quicz super eos sunt: et per procuratorez possint actionēf iniuriarū criminaliter vel persequi vel suscipere: secundū eius tenorez qui ex ipsa manifestius apparetg. ℂ Faciēs fieri iniuriā ita punit sicut faciēs. Are.

ℂ Non solum autē is iniuriarum tenet qui fecit iniuriā: id est q percussit: verum ille quocz tenebitur qui dolo fecit iniuriam: vel qui procurauit: vt cui h mala i pugno percutereturk. ℂ Actio iniuriarum non nascitur nisi ab initio iniuriatꝰ in animo suo iniuriā reuocauerit. Vel sic secundum glosaz. Actio iniuriarum iam nata tollitur simulatiōe. hoc dicit. Aretinus.

ℂ Hec actio dissimulatiōel abolet: et ideo si qs iniuriā de reliquerit: hoc est statiz passus ad animū suū nō reuocauerit m postea ex penitētia remissam iniuriā nō poterit recolere.

l ℂ Dissimulatione. vt si risi vel lusi vel comedi cum eo postea. Item. tollitur nudo quō tol pacto ipso iure: vt. ff. de pactis. si tibi. ℌ. que lit actio daz actiones. Sed nunquid est nata etiam iniuria statim facta iniuria: an ita demū si dicat ad animum reuocо quod vltimuz dixit. ℬ. vt dicūt. ſz certe imo ē nata statim iniuria nec enim ex reuocatione ad animū vel verbis talibꝰ nascit hec actio sed ex cōtumelia vt. ff. ō pac. l. si vnus. ℌ. pactus. Item q modo abolet hec nisi eēt nata: ℂ certe nullo mō. vt. ff. de iniu. rup. test. l. nam et si. ℌ. pꝰ defectum. ff. ō ver. obliga. l. de cem.

m ℂ Nō reuocauerit. id est aboleuerit. ñ enim oportet dicere ad animū reuoco: ſz sufficit si remaneat iratꝰ et ei non recōciliat. ſz qđ si in vltima volūta ℳota te in pnia remittit qſi coactus morte et post bilis q ea qualet nūquid renascit? vī q sic: vt arg. ſtio ℨ. de dona. ℌ. mortis causa. Itē qz coactus remisit. vñ ptoz ratū ñ hz. vt. ff. q me. cau. l. j. ſz ℨ dico: qz fuit semel extincta: vñ i ppetuū resuscitari nō pōt: vt. ff. de sol. q res. ℌ. areā Item presumo q perpetuo voluerit remittere siue conualuerit siue non: naz alias nō potuit bene penitere. presumam ergo eum nō fuisse imemorem diuine salutis: vt. C. ad. l. iul. repe. l. fina. Itē est ℨ ad id qđ hic dicit nuda voluntate tolli hanc actionē. ff. de

neg.gest.l.pompo.ibi. Nam quō rē. sed certe ab initio tollit nuda voluntate r simplici: vl vni⁹ tantū. sed si semel ad aīm reuocauerit nō remittitur per nudam voluntatē. sed per voluntatē nudam verbis vel pacto expressam: sic et ipso iure vt dictū ē p.l.ff. ō pac. si tibi. Ş. quedā.

¶ De obligationibus Qz ō obligationib⁹ priuatō ex maleficio dixim⁹: seq⁹ tur ō his que ex quasi maleficio sunt.

De obligationibus ex quasi delicto nascunt.

¶ Judex qui p imperitiā male iudicat facit item suā: et ex q̄si maleficio tenet inq̄stuz equū videbit iudicanti. h. d. Aretin⁹.

Diuisio

¶ Lot⁹ iste ti. diuidit in duas ptes principales. Primo ponit casus in q̄bus q̄s obligat ex q̄si maleficio. secundo qua actiōe his casibus agatur Scōa ibi. In his autem.

Ş Judex si iudex lī tē suam b fecerit nō p prie ex maleficio obligatus videt: sz qz neq; ex maleficio neq; ex cōtractu obligat⁹ ē: r vtiq; peccasse aliq̄d intelligit: licz p ipruditiā: ideo videt quasi ex maleficio teneri et inq̄stū de ea re equū religioni iudicātis vide-

a ¶ Si iudex si ue sit pedanea. iudex siue filiusfa. sz qñ ē filiusfamil. pr̄ de pecu. tenet in q̄stum fuit in peculio: cū filiusfa. litez suam fecit: vt ita sint duo specialia: r quia datur de pecul. licet sit quasi maleficiuz quod nō est alias: vt. ff. de his q̄ dese. vel effu. l. j. Ş. si filius. Item quia inspicit tps quo fecit litē suaz in pdēnando: licet alias rei iudicate tempus spectet: vt. ff de pecu. l. q̄situm. et probat hoc. ff. de iudi. l. si filiusfa. vel dic q̄ filius conuenitur. vt nota. in dicta. l si filiusfami.

b ¶ Litem suam idest cōtrouersiam vel litigiuz vt in id teneatur ipe in quo lesit aliquē: r hoc qñ per ignorantiam vel imperitiā vt. j. seqtur nam si dolo tūc non habet locum hic

ti. sz ex maleficio tenet r fit infamis. vt. C. ō pena iu. q̄ ma. iu. l. fi. Sz nunqd hec oīa in arbitro locū habent: dicit Jo. q̄ sic: vt. C. ō pactis. l. si quis in cōscribendo. alij cōtra: cū post ter facta sit pena peti tantū et nec sntia valeat. vt. C. litē suā ō arbi. l. j. r. l. ij an sit pu r maxime pm nīedus noua iura que sicut iu loquūtur cuz dex. est iuratuz ab arbitro vel a partib⁹ pm q̄ nichil eis erit pter sacramētum: vt i aut. ō iudi. Ş. quia vo. col. vj. Sz certe sentētia pma vera est: nec ob. hec auten. quia nihil erit et. i. arbitro pter sacramētū rē. l. vt possit cogere ptes suo stare iudicio. vel eis. i. ptib⁹ nam vocabit alterā partez p iuramentuz sed et contra arbitruz aget vt dictum est et per actionem in factuz: vt. j. eo. Ş. fi.

bik c: penā sustinebit

¶ Jlle ex cuius domo aliq̄d piscit qō alteri noceat ex qua si maleficio obligat ad duplū estimationis dāni. Qui vero habet supra viā aliqō appēsum qō possit alteri nocere tenetur pena. x. au. Pro hoie vo libero occiso est pena q̄nq̄gita aureoz̄. Sz si viuit r fuerit sibi nocitū tenet inq̄stū iudex estimauerit. h. d. Arc.

¶ Jtē is ex cuius cenaculo vl pp̄rio ipius vl p̄ducto: vel i quo grat⁹ habitabat d detectū effusū ve aliq̄d est: ita vt alicui noceret: q̄si ex maleficio

c ¶ Fecerit id- est male iudicauerit.

d ¶ Ex contractu. vel quasi.

e ¶ Videbitur. vt si dubitauit circa. l. fustiam caninam durius punitur. si autem in. l. illa gallus aquillius. mitius puniat: et hoc quādo nō fuit data pecunia iudici vel promissa alias graues pene sequerentur vt. C. de pena iudi. qui male iudi. auten. nouo iur. et facit ad hoc. Rñ. ff. de var. et extraoz. cog. le. fina. alias. j.

f ¶ Habitabat. hospes plane non tenetur: sed is qui hospitiuz dederit: vt. ff. de his qui dese. vel effu. l. j. Ş. penul.

a Id positum licet ipse non posuerit.
b Si ceciderit nõ enim spectatur vt noceat
c Pena prestanda.
d Decem aureorum: vl solidorum. vt. ff. de his q̃ deie. vel effu. l. si vo §. prętor. ⁊ §. fi. ⁊ tũc dicas actionẽ in factũ fore annuam vt. ff. ỗ po. ac. l. fina.
e Constituta est actio. perpetua que heredi datur: sz i heredẽ ñ dat vt. ff. de his qui deie. vl effu. l. si vero §. hec aũt actio.
f Quinquaginta. et ideo certa pena statuit: quia non potest estimatio libri corporis fieri: vt. ff. ad. l. rho. de iac. l. ij. §. ij. ⁊ p petit hec actio intra annum nec hredi nec in heredẽ datur cum sit penalis et popularis: que prius datur ei cuius magis interest. vt. ff. de his qui deie. vel effu. si vero §. qui autem.
g Actio dat. perpetua sibi. sed alij puta heredi pro eo si mortuus est annalis dat: vt. ff. de his qui deie. vel effu. l. si

obligat⁹ itelligitur. Ideo aũt non ppie ex maleficio obligatus intelligit: qr plerũq; ob alterius culpã tenetur: aut serui aut liberi. ¶ Cui similis est is q̃ ea pte q̃ vulgo iter fieri solet id positũ aut suspẽsum habet qỗ põt (si ceciderit b) alicui nocere: quo casu pena c decẽ d aureorũ constituta est. De eo vero qỗ deiectũ effusum ve est: dupli c̃ti dãnũ datum sit cõstituta e ẽ actio. ¶ Ob hominẽ vero liberũ occisũ quinq̃gita f aureorũ pena ꝓstituit. Si vero viuat: nocitũq; ei eẽ dicet: c̃ptũ ob eã rẽ equũ iudici videt actio g dat. Iudex enim cõputare debet mercedes medicis prestitas ceteraq; ipędia q̃ in curatione facta sunt. põtea oparũ quib⁹ caruit aut caritur⁹ est ob id q̃ iutilis est factus h. ¶ Si ex cenaculo filij habitãtis vero plures. §. hec autem actio.
h Factus est. qr difficillimuz est estimare futuras operas

seorsum a pre aliqd fuerit proiectuz vel aliqd fuerit appensum: vel fecerit litez suã: pat nõ tenet. h. d. Are. ¶ Si filiusfamilias seorsũ i a pre habitauerit: ⁊ qd ex cenaculo ei⁹ deiectũ effusũve fuerit: siue quid positũ suspensum ve habuerit: cuius casus periculosus est: iuliano placuit in patrẽ nullaz esse k actionẽ. sed cuz ipso filio agendũ esse. Qỗ ⁊ i filiofamilias iudice obseruãdũ est: q̃ litẽ suã l fecerit. ¶ Pro furto vl dolo ꝓmisso in naui vl in stabulo: vel i caupona tenent dñi eorũ ex q̃si maleficio si dãnũ datũ fuit p aliquẽ cui⁹ opa vtunt. h. d. are. ¶ Itẽm exercitor nauis aut caupone. aut stabuli de dolo aut furto qỗ in naui aut caupõa aut stablo factũ erit q̃ ex maleficio m teneri videtur si mõ ipi⁹ nullũ ẽ maleficiũ: sz alicui⁹

i Seorsũ id est separatus a patre.
k Nullã esse etiam de peculio: vt. ff. de his qui deie. vel effu. l. j. et l. si filius.
l Litẽ suam fecerit. s. si sine patre habitauerit alias pater de peculio teneb: vt. ff. de iudici. si filius fm Jo. vl dic idẽ. s. vt teneatur ipe filiꝰ habitet cum pre vel nõ. sed fm Azo pr hic teneb de peculio vt dictum est per. l. ff. de his qui deie. vl effu. l. j. §. si filius. filio ỗo condemnato. et ibi pater tenetur de peculio cuz videat q̃si ꝓhibi cũ filio persniam: vt. ff. de noxa. actioni. l. etiã si condemnat⁹. ⁊. ff. de pecu. l. iij. §. idem scribit.
m Itẽ exercitor. qd sit: dic. vt. j. quod cuz eo. §. ij.
n Quasi ex maleficio. i. actione in factũ in duplũ: vt. ff. nau. cau. sta. l. fi. ⁊. ff. fur. aduer. nau. cau. sta. l. fi. Itẽ ẽ ⁊ alia

in factū actio que est ex eo contractu de re=
cepto: vt.ff.nau.cau.sta.le.j.in.prin.

a ¶ Ex contractu. vel quasi.

b ¶ Aliqua ten⁹ culpe reus. facit. ff. ad.l. aql. si seruus seruum. §. pculus: et. ff. fur. aduer. nau. cau. sta. l. j. §. pe.

c ¶ In his au= tem casibus. s. supradictis om nibus.

d ¶ Que here= di. patiēti iniu riaz. sed i casu de suspēso nō datur heredi: vt dixim⁹. ff. e. §. ob hominē.

actio ex maleficio & quasi ex male ficio differunt.

et nota hic dif ferētiam inter actionē ex ma leficio & quasi nā vbi ex ma= leficio si plu res sunt quilibz insolidū cō uenitur. sed se cus i hac acti= one ex quasi ma= leficio: vt. C. de condi. fur. l. j. et. ff. nau. cau. sta. l. j. & l. fi. §. si plures. Item in actione ex ma leficio vnus soluendo nō liberat alium: sed in hac sic: vt. ff. nau. cau. sta. l. licz. §. possum⁹ Item furi non concedunt actiones ex male ficio: vt. ff. nau. cau. sta. sed et ipsi. sed in acti= one ex quasi maleficio cōcedunt vt dicto. §. possumus. datur etiam hec actio non cōces= sa: vt. ff. de his qui deie. vel effu. l. si vero plu res. §. cum autem. Item he gñalius dātur heredibus actorum vt hic: q̄ ille que sūt ex maleficio: vt. j. ō ppe. & tē. ac. §. sed heredib⁹

e ¶ Aduersus heredem. vt. ff. de iudi. l. iul. ait

Lz plu res sit l actiōes ꝑmo di⁹ i sin gulari diffinit actio.

et. ff. nau. cau. sta. le. fina. §. penul.

¶ De actionibus. ideo ponit in plurali: q plures actiones sunt: vt. j. eo. per totum. sed tñ cum sint plures quare in singulari numero diffinitur: vt. j. e. §. j: ¶ Respon. licet sit nume= rus singularis tamen ponitur vt genus vt i alijs diffinitionibus contingit: et sub se con= tinet omnes actiones. Item quare nō dicit

eorum quorum ope ra nauez aut caupo nam aut stabulū ex ercet. ¶ Cum enim ne q̄ ex maleficio neq̄ ex contractu⁹ sit ad= uersus eos constitu ta hic actio: & aliq̄te nus⁵ culpe reus est: q̄ opera malorum hominuz vteretur: ideo quasi ex malefi cio teneri videtur. ¶ Ex quasi malefi= cio agit actione i fa= ctum que non tran= sit contra heredem.

de agēdo: ¶ Respon. quia illud est facti: hoc iuris. Et continuari potest. vt dixit glo. ff. in rubri. de obligatiōibus quā sequit. Bal. hic.

Supereſt. ¶ Totus iste titulus diuidi tur in tres partes principales. primo b. d. Are. ¶ In his aūt casib⁹ i factū a ctio ꝑpetit q̄ hꝫdi q̄ dē dak: aduers⁹ hec dē autez nō ꝑpetit.

De actiōib⁹

¶ Nō sūmak qz ipa tor diffiniendo pce dit nec pñt diffiniti ones breui⁹ sūmari.

Supest⁵ vt de actioni b⁹ loq̄mur ¶ Actio tripliciter sumitur. Angelus. ¶ Actio autem⁵ ni

Diuisio

ponitur conti nuatio istius ti. ad precedē tes materias. Secundo dif finitur actio. Tertio ponī tur diuisio om nium actionū secunda ibi, p= pe principiuz. Actio autem nihil tertia ibi Omnium au tem actionuz. Illa tercia ꝑn cipalis subdi uiditur in sex prout hoc ti tu. ponuntur sex diuisiones actionum. q̄s enumerat per ordinem glo. magistra. in. §. preterea. in glo. j. et ibi glo. addit alias sex diuisiones actionū que po= nūtur in alijs locis extra hunc titu. vt ibi vi⁹ debimus.

g ¶ Supereſt sed vnde supereſt: ¶ Rñ. forma. vt. ff. de iure na. §. fi. vel dic q̄. ff. tractatum est de obligati. quarum filie sunt actiones: vt. ff. de procul. l. licz. §. ea obligatio: et. ff. de verbo. obliga. in prin. ideo de filia post ma= trem ponit quasi ordine successorio.

b ¶ Actio autem nihil. nota q̄ actio quando⁹ q̄ pro actu ponitur: vt in auten. de non alie= nandis. §. si minus in fi. et. C. de sacrosan. ec= cle. auten. hoc ius porrectum. & ff. de dona. inter vi. et vxo. le. iij. §. sciendum. circa medi um. Quandoq̄ pro accusatione criminali: vt. C. quando ciuilis actio cri. pre. le. j. quan= doq̄ pro iure agendi vel persequendi vt hic et. ff. eodem l. nihil. Item nō. q̄ illud quod de actione hic dicitur voluit. Pla. dicere ō causa scilicet q̄ causa sit actio: vt sicut apud

dyaleticos dicitur argumētuz quod ex po
sitione assūptione et conclusiōe consistit
non tantū conclusio. sic apud legistas actio
causa agēdi dicitur: vt si dicā cōuenio te ad.
x. quia vendidi tibi equum p̄o. x. sit idez ac
si dicerez: ago
ptra te actio
ne ex vendi. sz
Azo dicit q̄ et
verum est aliud esse causam et aliud actio
nem. nam obligatio est causa et mater acti
onis vt. ff. de p̄ocur. l. licet. §. ea obligatio.
sicut ergo aliud ē obligatio et aliud est actio
sic aliud est causa et aliud actio. Jtē quia vē
didi est factū: sed actio est ius: vt. ff. de cur.
fu. l. consilio. §. j. et fi. et hic. Jtem potest esse
q̄ vendidi et non cōpetit mihi actio: quia mi
hi solutum est: vel quia remisi. vnde hec ver
ba quia vendidi non sunt actio. Jtē nomina
certa actionum sūt a iure inducta: scz ex em
pto z similes nec hoc inductum est vt causa
sit actio. Si quis ergo hoc velit dicere non
potest: cum lex non dicat: vt. ff. de suppellec.
le. l. labeo in fi. Jtem si causa esset actio: frus
tra diceret lex mutari actionis nomen cuz
agitur de dolo patroni vel parētis vel simi
lium personarum: de quorum dolo non agi
tur per actionem de dolo. sed per actionem
in factū. nam ad quid mutaretur nomen cuz
tamen causa maneret eadem si esset ius in
sola causa. Concludo ergo et dico q̄ aliud ē
causa et aliud est actio. Jtem licet dixerim
q̄ nomina sunt actionū ex empto et similes.
caue tibi quia nō sunt actiones sed actionuz
nomina: sicut hec dictio homo nō est homo
sed significat hominem.

a Aliud est. patz ḡ q̄ oliz aliō erat. erat enī
cōceptio verboruz formata a magistratib⁹:
vt. ff. de origine iu. l. ij. §. deinde ex his. et. §.
omniū vnde formula vulgaris dicebat vt.
ff. de fur. l. si seruus nauē: sz hodie hec solēni
tas ē sublata: vt. C. ō formu. z ipe. l. j. z. ij. z e
tiaz circa interdicta ē sublata hmōi solēnitas
vt. j. ō interdic. §. fi. Sz q̄ erat oli dīntia inter
actionē z inkdicta. nā z interdicta erāt ꝺ̄boruz
cōceptiones: vt. j. de inkdic. in p̄in. Rñ. vt
dicemus ibi. at hodie nulla est differentia
inter interdicta et actiones. cum interdictū
nihil aliud sit q̄ actio p̄etoria: vt. j. de inter
dictis. §. fina.

b q̄ ius scilicet ciuile: vbi est actio ciuilis vl
p̄etoriū vbi actio p̄etoria est. naz ciuiles
actiones et p̄torias dico hic diffiniri. Jtem
nota q̄ actio est ius quo persequimur. sz ob
ligatio est ius p̄opter quod persequmur. Et
si queratur q̄d sit istud ius vl naturale vl ci
uile vel p̄etoriū vel gentiū
rñ. q̄ ciuile vl
p̄toriū vt mō
dixim⁹. nec facias magnā vim ibi: q̄ cum
multas habeat significationes hec dictio
ius: vt. ff. de iusti. et iure. l. pe. z fina. hoc est
etiam vnum de significatis eius: vt dicat
ius agendi vel persequendi. sed ad cuius
differentiam ponitur in diffinitione ius
cum singula membra posita in diffinitione
habeant suum ministerium? Respon. p̄m
M. q̄ ad differentiam reruz corporaliū hic
ponitur vt det itelligere q̄ actio sit res cor
poralis. quod verum est: vt. §. de rebus cor
porali. et incorpo. §. j. vel melius dicas ad
differentiam officij iudicis quod non est ac
tio: vt. ff. de minori. q̄ si minor. §. fina. licet
M. dicat q̄ officium iudicis est actio: et est
p̄o eo quod dicit lex in actione iniuriaruz
fieri estimationē iudicis officio vt. §. de iiu
riis. §. pena autem. z. §. in summa sz certe ac
tio iiuriarum est actio cui iberet officiū iu
dicis nō tñ illud officiū ē actio. sz in facto po
tī⁹ hoc cōsistit. ius enī petēdi p̄ actionē mihi
ꝑpetit q̄ p̄ officiū iudicis mitigat. Sz q̄d
petam? Respon. quod estimauero. nam de
beo estimare licet iudex possit refrenare. est
tamen quoddam aliud officium quod vicē
sustinet et obtinet actionis. vt dicemus. j. e.
§. p̄eterea in fi. §.

c Persequēdi. hoc dicitur ad differentiaz
exceptionum que dantur reis per quas de
fenduntur. sicut enim actiones sunt arma a
ctorum ita exceptiones sunt arma reorum:
vt. ff. de excep. l. ij. in p̄inci. §. illud.

d In iudicio. hoc dicit ad differentiam eo
rum que fiunt licite ēt extra iudicium non
tamē sunt actiones: vt si nocturnum vel di
urnum furem vel militem deserentem mili
tiam quis capiat: vt. ff. ad. l. aquil. l. iij. et. C.
quando licet vnicuiq̄ sine iu. se vin. l. j. et. ij.
Jtem et p̄opter debitorē fugitiuū quē ca
pere possum⁹ vt. ff. de his q̄ i fraud. cre. l. ait p̄
tor. §. si debitorē. licet quidā exponāt. l. illā
ibi q̄ captus fuit autoritate iudicis.

Actio ē de iure ciuili.

Lz p̄o p̄ia au ctoritate debēs torē fu gitiuuz rapere

a ¶ Debeť. hoc duobus modis exponiť: Vl. ad differentiam realis actionis secundum Azonem. et ita stricte accipitur ꝟ diffinitio pro personali actione tantuz sicut accipitur ff. eo. l. actio in personam. vel largius vt etiã realem contineat non tamen officium iudicis: vt. ff. eo. l. actionuz genera. quandoq; largissime vt etiaz iudicis officiuz contineat: illud scilicet quod est loco actionis vt per qõ restitutio minozum petitur. vt. ff. eo. l. actionis verbo. ¶ el ponuntur hec verba ad differentiam criminalium actionum per quas non prosequor mihi debitum: sed ad vindictam. et secundum hoc etiam realem actionem dicas diffiniri hic. licet enim non sit obligatus qui realiter tenetur vt .ſ. eo .ſ. j. ibi aut cum eo qui nullo ꝛc. verum est personaliter. grosse tamen potest dici q̃ sit realiter obligatus. ꝛ facit pro hoc vt etiã realis hic diffiniatur. verbum debere quod ꝛ actionẽ in rem et ad actionem in personam refertur vt. ff. de verb. signi. l. pecunie .ſ. fi. Item facit quod est in diffinitione verbum pseñdi: quod est commune tam ad realem q̃ ad personalem actionem: vt. ff. eo. l. actio in personam. Item facit .ſ. eo .ſ. j. in prin. vbi actio realis species est actionis: sicut personalis. et ita large accipio hoc verbuz debetur. sed in stricta significatiõe verbi hui9 debere tãtum alienum et non meum mihi debeť. vnde personalis obligatio tantum diffiniri videtur vt .ſ. e .ſ. sic itaq;. et .ſ. de le .ſ. sed ꝛ si rẽ Sed certe quandoq; ago etiam ad id quod mihi non debeť: vt. C. de pac. l. si pacto quo penã. naz ibi ago ad id quod non est debitũ sed ad id quod ex nudo pacto conuenit. Sz certe illud naturaliter erat debituz quod nudo pacto debebatur vt. ff. de fideiussoz. l. fideiussoz .ſ. fideiussoz vel non agitur ibi ad id quod nudo pacto debetur: sed ad id qõ vere debetur: sed pretextu eius consequitur etiam quod nudo pacto debetur: vt. ff. ẽ. ver. sig. si cui. Item oppono ẽ popularibus actionibus. nam in eis non dicitur debitum: et tamen petitur: vt. ff. de popu. ac. l. pe. sed nõ obstat quia saltem post lit. contes. debetur. vel dic quia et sibi debitum prosequitur. naz cum toti populo sit debitũ ergo et sibi. Item op. de ac. iniu. quia non dicitur esse in bonis vt. ff. de iniu. l. iniuriarũ. Item non ad debitum sz ad vindictam cõpetit vt. ff. de collati. bo. l. ij .ſ. emancipati ꝛ tamẽ est actio Rñ. non est in bonis: vt transeat ad heredes: vt. ff. ad. l. falci. l. penalis. Item licet detur ad vindictam tamen potest deberi mihi propter id quod est in estimatione vindicte vel propter id qõ est in alterum vt vindicta. Item oppono de pe. he. Item de actione de peculio. nam in his agitur etiam anteq̃ sit penes possessorẽ vel anteq̃ sit in pecul. vt. ff. de pe. her. l. iiij. ꝛ l. si quo: et. ff. de pecul. l. quesitum. in prin. et. ff. de. lib. le. l. si quis reum .ſ. idem. sed dic eẽ sub audiendum hic vel deberi sperat. vel dic q̃ quando fuit actio proposita scilicz efficax tantum pro eo quod tunc erat penes possessorem vel in peculio et postea cum augebat eatenus et actionis efficacia crescebat cum vniuersalis vel in aliquo vniuerso fuit petitio: vt. ff. de iudi. l. solemus. Item z opponitur de actionibus quas intendunt aliqui pro alijs: vt procuratoz et tutoz ꝛ prelatus et similes nam agũt ꝛ tamẽ nõ sibi debitum petũt sed dic q̃ quasi domini sunt: vt. ff. p emp. l. q̃ fundum .ſ. si tutoz. vel dic sibi ideſt ei cui actio competit debetur que itenditur vel sub audi quod sibi debetur vel ei cuius noie agitur. hui9 alternatiue secunda pars est vera.

Quõ sumit ꝟbũ debeť in diffinitione actionis.

Actio ppl'aris

Actio iuriarũ.

¶ Omnium autem. ¶ Prima diuisio actionum est que respicit causam materialez: qz quedam actiones sunt reales quedam personales: quedã causam mixtam habentes. Et ista pars durat vsq; ad .ſ. Sed iste. Secunda diuisio est que respicit causam efficiẽtem. quia quedam ciuiles: quedaz pretorie: et durat vsq; ad .ſ. sequens. Tercia est respiciẽs causã finalem: qz quedã sũt rei psecutorie quedã penales quedã mixte rei ꝛ pene. Et durat vsq; ad .ſ. Omnes. Quarta est

Diuisio

¶ Prima diuisio actionum est q̃ alique sunt reales alique personales. Personalis est que

presupponit debito rẽ obligatũ. sed realis nõ sz ideo cõtra eum cõpetit qz possidet. h. d. Aretinus.

¶ Dim autẽ actio

respicien s causam formalem: quia quedam dantur ad simplum: quedam ad duplum: q dam ad triplum quedam ad quadruplum vsq; ad .ff. actionum. Quinta est respiciens causam substantialem: quia quedã sunt bonefidei quedã stricti iuris. Ibi vsq; ad .ff. sunt preterea. Sexta est respiciens psecutionis effectum. quia q dam sunt persecutorie solidi: quedaz nõ vsq; ad finem vt sequit. Bal hic. Item prima subdiuidi

num (quib9 inter aliquos a apud iudicem b arbitros ve de quacũq; re q̃rit) summa c diuisio in duo genera deducit. Aut eni in rem d sunt aut in psonã. ¶ Namq; agit vnusquisq; aut e cuz eo qui ei obligatus

tur in duas partes. Primo diuidit. Secundo membra declarat. Secunda ibi. Namq;. nam totus iste titulus procedit per diuisiones actionum.

a ¶ Inter aliquos videtur innuere q; alie actiones sunt que coram alijs proponuntur. sed non est verum.

b ¶ Judices. ordinarios vel delegatos.

c ¶ Arbitros scilicet cõpromissarios. nã et apud eos actiones proponende sunt vt hic et ff. de arbi. l. j. est etiam libellus offerendus vt. C. de arbi. l. cum autem .ff. licet circa fi. sz cõtra ꝑm Pla. C. de epi. et cler. auk. generaliter ad qõ. Rñ. qz ibi nõ de libelli oblatione loquit: sz de remissione cautiõis q consensu partium fieri potest: vt. ff. de feriis. l. j. j. Rñ

d ¶ De quacũq; re gñalit accipe ꝟbuz rei: vt ff. si cer. pe. l. j. in fi. nam pro corporalibus et incor. competunt actiones: vt .ff. .e. .ff. proxi. et ij. et. ff. si serui. ven. l. j. et. ij. in prin.

e ¶ Sũma. i. ꝑma quo ad tractatũ vl sũma. i. breuis: breuior eni eẽ nõ põt q̃ bimẽbris. sicut ista ẽ sed opponit .j. .e. .ff. qdã. Rñ. qz et ille sũt reales q̃ ad res agit. Itẽ i personã q̃ ad psonales ꝓstationes agit. imo ẽt si simul agat nõ tñ egrediũtur hãc diuisionẽ cũ sint in rem et in personam. nisi enim sic exponeretur iam multe inuenirentur breuiores vt .j. eo. .ff. alie et .ff. actionum. et alie quedam diuisiones que breuiores inuenirentur.

f ¶ Aut enim in rem sunt. ideo i rem dicũtur quia rẽ pcomitãtur. ff. de pub. l. impatores et in psonam q non recedunt a psona obligati vel heredis eius cui9 eadẽ est psona: vt ff. .e. l. actionũ gña .ff. j. et. ij. et in aut. ỗ iureiu. amo. pre. in prin. colla. v.

ẽ vel ex ꝓtractu: vel ex maleficio: q casu ꝑdite actiões sũt i psonã p q̃s h itẽdit i ad uersariũ ei dare k aut facẽ l oporteret alijs q̃busdã mõis m. Aut cum eo agit q nullo iure n ei obligat9 est: mouet tñ alicui de

g ¶ Aut. ỗ respicit aliõ aut quod est .j. eo. aut cum eo et

h ¶ Per quas scilicet personales actiões

i ¶ Intẽdit scilicet vnusquisq; vel actor.

k ¶ Dare. cum datio ẽ in obligatiõe: vt. ff. ỗ ver. ob. l. vbi. aũt nõ .ff. fina.

l ¶ Aut facere cũ factũ sit in obligatione vt si promisisti scribere libzũ qõ petitur actiõe ex stipulatu: vt. .ff. de ver. obli. in prin.

m ¶ Mõis. i. ex q̃si ꝯctu ex q̃si maleficio. nec ei ỗ his supza dixerat: qõ reprobat: qz ex q dixit de his que sũt ex ꝯctu vel ex delicto ꝑ pñs de his que sunt ex quasi contractu et ex q̃si delicto: vt. .ff. de obli. q̃ ex q̃si ꝯctu i pn. et. .ff. ti. j. i pn. vel dic oia ista supza eẽ ꝓphẽsa sz sũt supradicta itelligẽda vbi ꝑcise agebat ad vãdũ vl faciẽdũ. ỗ aũt q̃ ñ ꝑcise sz sub alternatiõe: vt ỗ aut illỗ. sz et ỗ reprobat qz supza nõ dixit q ꝑcise qd fieret. Dic ergo ỗ ỗ p di. fur. loqui que est personalis non tamẽ ex ꝯct. vel quasi: vel ex maleficio vel quasi. sed ex varijs figuris causarum oritur: vt. ff. de acti. et obli. l j. in prin. Item de interdi. omnibus potest dici q oĩa sunt personalia: vt. ff. de interdi. l. j. .ff. fi. non tamẽ iure ordinario sed extraordinario sunt introducta vñ non sũt continentur sub hac diuisione ex contrac. vl quasi ex maleficio vl quasi ex delicto. tamẽ vel propter delictum quandoq; dantur vt in interdicto vnde vi potest videri. quando q; nõ: vt i iterdicto q vi aut clã. q̃q; ꝯ euz q ñ fecit op9: sz factũ hz dak. vt. ff. qõ vi aut clã. l. iij. .ff. et claz et. l. ꝓpetit .ff. fi. et vt breuiꝯ dicã ille ẽti9 articul9 q̃ hz. ff. .e. l. j. i pn. Ex varijs figurj et. est qõ ỗ dr et alijs q̃busdã et. Accur.

n ¶ Nullo iure. nõ ỗ q ille q rẽ meã tenz nõ ẽ mihi tõ obligat9 sed rõe possessiõis eũ possũ.

Condictio furtiua ẽ personalis.

Oia in edicta nalia.

cõuenire: vt. C. de alie. iu. mu. ca. fac. l. j. ſz oppono. teneris michi ad rẽ reſtituẽdam ergo es obligat⁹ ꝛ Rñ. nõ eſt verũ qz tenet duob⁹ mõis accipitur nã ſi dicas teneris iõ quia ex natura actõis ſis mihi obligat⁹ falſum eſt. ſi vo dicas teneris: qz p officiuz iudicis vz tibi nẽcitas ſim põi vt reſtituas: verũ ẽ: vt. ff. de rei vẽ. q reſtituere. et ſi ꝑ mõ accipiat tenerſ: ğ es obligat⁹ ñ ſeqtur

a ¶ Rẽ corporalem. bñ dicit corpalẽ qz icorporalia ñ vẽdicãtur: vt. ff. ꝺ rei vẽ. l. vẽdicatio.

b ¶ Poſſideat nõ i actiõe i rẽ ex pte actoris alterꝰ duoꝝ ꝺ bere iteruenire. ſ. dñiũ: vt. ff ꝺ rei vẽ. l. i rez ꝛ ꝟ vel q̃ſi dñiuz vt iẽphiteota ſupficiario ꝛ in bonefidei ẽptore ꝛ ſiſtib⁹: vt. ſ. e. ℌ. alie. et ff. ſi ager vec. vl ẽphite. l. j. ℌ. fi. ꝛ. l. ij. ꝛ. l. iij. ꝛ. ff ꝺ ſupficieb⁹. l. j. i fi. j. rñ. ꝛ. ℌ. qꝺ ait. Jtẽ ex pte rei ſiſr duoꝝ alterꝰ. ſ. poſſeſſio vl q̃ſi: vt qz dolo ꝺſierat poſſidere vt ℌ. ꝛ. ff. ꝺ iter. act. q ſeruum. ℌ. in iure. et de noxa. electio. ℌ. j.

c ¶ Dicat. ꝺ ſi ẽ neceſſe ꝓbare vl dicẽ ſz ex voluntate dñ ꝺ vt. C. ꝺ edẽ. q accuſare. ꝛ ꝺ rei vẽ. l. fi. ꝛ. j. de interdi. ℌ. commodum.

¶ Eque. ¶ Supra. ℌ. prꝝ. ponit ꝺ actionib⁹ i rẽ p reb⁹ corporalib⁹: nũc p reb⁹ incorpalib⁹. Et ſũt due actiões pfeſſoria ꝛ negatoria.

Diuiſio Et diuidit iſte. ℌ. i duas ptes. Prio ponit ꝺ actiõe pfeſſoria q̃ itẽtat p ſeruitute ꝑſtituta conſeruãda vl cuſtodiẽda. Scõo ponit ꝺ actiõe negatoria q̃ ppetit dño negãdo aduerſario ſuo ius eẽ ſuitutſ: ꝛ ſic cõpetit p libertate ꝓſuãda. ſcõa ibi. Et cõtra q̃ꝝ. Jtẽ totꝰ iſte. ℌ. ſex facit. Prio ponit exẽplũ ꝺ pfeſſoria q̃ dat p ſuitute pſonali. Scõo dat duo exẽpla ꝺ pfeſſoria p ſuitute reali ruſticana ktio ponit q̃ttuoꝝ exẽpla ꝺ pfeſſoria p ſeruitute reali vrbana. q̃rto ponit plura exempla

aliqua re cõtroverſiã. quo caſu prodite actiones in rẽ ſũt velut ſi rem corporalem poſſideat⁵ q̃s quaz ticius ſuã eſſe affirmz: poſſeſſoz autem dominũ ei⁹ ſe eſſe dicat⁶: nã ſi ticius ſuã eſſe intendat i rẽ actio eſt. ¶ Pro ſeruitute cõſtituẽda vl non cõſtituẽda ꝓdite ſunt actiões in rẽ tam p ſeruitutibus ruſtic ꝗ vrbanis realib⁹ vl pſonalib⁹. Et in his etiã agit q̃ poſſidet. ſecus in rebus corporalib⁹ regulariter. ℌ. ꝺ. Aretin⁹.

¶ Eque ſi agat⁷ q̃s ius ſibi eſſe i fundo forte vel edibus vtẽ di⁸fruendi. Vel per fundũ vicini eundi agẽdi: vel ex fundo vicini aquã ducẽdi in rẽ⁹ actio eſt. Eiuſdẽ generis¹⁰ eſt actio de iure prediorũ vrbanorũ: veluti ſi q̃s agat ius ſibi eſſe altius edes ſuas tollẽ di¹¹ proſpiciẽdi ve: vl proijciẽdi aliq̃d vel imittẽdi tigna i vicini edes. ¶ Et cõtra¹² quoꝫ de vſufructu et de ſeruitutib⁹ pre

de negatoria. Quinto ponit driam inter actiones reales q̃ cõpetũt p reb⁹ corpalib⁹ et iter eas q̃ cõpetũt p reb⁹ icorpalib⁹. Sexto infert quandã exceptionẽ. Scõa ibi Vl p fũdũ Tertia ibi. e iuſdẽ. Quarta ibi. ꝛ cõtra q̃ꝝ Quita ibi. qꝺ gen⁹. Sexta ibi. ſane.

d ¶ Eq. ſ. ꝺ act actio in rem.

e ¶ Agat. ſ. actione pfeſſoria q ſic vocet legiſt. ff. ſi ſer. vẽ. l. ij. in prin.

f ¶ Utẽdi. hec ſeruitus ẽ pſonalis. ſed ſequentes reales ſũt vt. ff. ꝺ. ful. l. j.

g ¶ In rem actio eſt ſcilicet confeſſoria.

h ¶ Eiuſdem generis ſcilicet vt ſit in rem.

i ¶ Tollendi. vt ſi eras in quaſi poſſeſſione ſeruitutis dom⁹ mee: ne mihi liceret altius tollere me volẽte edificare debeo agere negatoria et ita hic interſerit exemplu negatorie: vt. ff. ſi ſerui. vẽ. ꝛ ſi forte. ℌ. j. Jn hac ei ſeruitute negatoria ꝟbis affirmatiuis et cõ ſeruit⁹ feſſoria negatiuis ꝓponitur. vt. ff. ſi ſer. ven⁻ alt⁹ tol di. l. loci. Alia ꝟo exẽpla que ponũtur bene lẽdi ab ponũtur in pfeſſoria vſq illuc. Et ꝫ rẽ. vel aliꝫ dif pone ꝺ exemplũ in pfeſſoria: vt ſi talẽ mihi fert. debeas ſeruitutem vt altius teneas edificatum: vt. ff. de ſerui. vr. prẽ. ſi arborem. ℌ. interdum. et l. eum debere.

k ¶ Et contra ideſt in cõtrarium. nã. ğ. de cõfeſ. per quã ſeruitutes debenk: nũc ꝺ negato

ria per quam seruitutes denegantur: vt. ff. si ser. ven. l. ij. in prin.

a ¶ Prodite sunt actiones. s. negatorie.

b ¶ Altius tollendi. exemplū ꝓfessorie. ī his enī exēplis oīb⁹ repetit nō. Vel dic nō repeti: non ad hoc exēplū. sed ad alia sic. Sed q̄rit hic. q̄re noīa talia dā-tur talib⁹ actionibus? R̄n. pla. q̄ negatoria negatiuis ꝟbis ꝓponit. cōfessoria ꝟo affirmatiuis. hec opinio reꝓbat in seruitute altius tollendi. ibi enī ꝓfessoria negatiuis negatoria affirmatiuis ꝟbis ꝓponūt. dic ḡ potius inspiciendam esse naturā q̄ verba: vt cōfessoria ī⁹ dicat: q̄ ad hoc vt cōfiteat se ꝟbere datur. negatoria aūt q̄ negat. Itē q̄re iste dn̄r in rē? R̄n. q̄ ad sit̄uationez rei vē. dant. sicut enī illa rōe dn̄ij vel q̄si dat sic et iste. vt ecce rōe dn̄ij dat cōfessoria. s. dño fundi cui seruit⁹ debet: vt. ff. si ser. ven. l. ij. ℌ. hoc aūt. et rōne quasi dn̄ij vt fructuario creditori ꝛ supficiario. Item publiciana dat ei cui seruitus est cōstituta a nō dño fundi: vt ff. de remiss. l. j. ℌ. idē iul. ꝛ de supfi. l. j. ℌ. fi. et si vsufr. pe. l. j. ꝛ de pu. l. si ego. ij. et. iij. rñ. Itē sicut rōne possessiōis vel q̄si dat rei vē. sic ꝛ hec ꝓfessoria rōe vere possessiōis aduersus eū q̄ possidet agrū q̄ seruitutē debet: vt. ff. si vsufruc. pe. l. vlti. ℌ. vtrū. vl q̄si possidet: vt ff. si vsufru. pe. l. fi. Ꝫ idē in negatoria nā ipsa rōne dn̄ij dat dño fundi q̄ negat seruitutez deberi vtilis aūt q̄si dño: q̄ ius hz in fundo quē negat seruitutē debere: vt. ff. si seruit. vēdi. l. ij. Et eꝫ rōe possessionis intēdit ꝫ euz q̄ possidet rē rōne vsufru. vt. ff. de acq̄ pos. naturaliter. vl q̄si possidet vt si re vtat pp aliā seruitutē quā sibi dicit debitā in quibus nō est vera possessio etiā naturalis ar. ff. de ser. vr. pre. l. si edes. ℌ. libertas. ꝛ ℌ. seq. ꝛ ratiōe horum et simillium dicuntur in rē. Item nota quod dicit Pla. q̄ negatoria ita demum datur si fuerit seruitus constituta et postea amissa: sed falsum est cōpetit enim et si nulla fuit: vt. ff. si ser. ven. loci. ℌ. competit. et. l. fistulas.

dioꝝ rusticoꝝ: itez prediorū vrbanoꝝ inuicē quoq̄ ꝓdite[a] sunt actiōes: vt si quis intēdat ius nō esse aduersario vtendi: fruēdi: eūdi: agēdi: aquā ve ducendi Itē alti[9b] tollēdi ꝓspiciēdi vel ꝓiciendi immittendi ve. Iste[c] quoq̄ actiōes in rē sūt: ſz negatiue. ¶ Oō[b] gen⁹ actiōis in ꝓtroversijs rerū coꝛpaliū ꝓditū non est. Nā i his[c] is agit qui nō possidet. Et vero q̄ possidet[c] non est actio ꝓdita per quā neget[e] rē actoris eē. ¶ Sane vno casu[b] q̄ possidet nihilomin⁹ is actoris ptē

c ¶ Iste quoq̄ actiones. ō quib⁹. s. ꝓri. ℌ. dixit. nam ad ꝓria est facienda relatio: vt. ff. de le. j. si seru⁹ pluriuz. ℌ. fi. et ō testa. heredes. ℌ. ſz si notā. nā alie non sūt negatiue sed affirmatiue: sed in eo qō dicit in rē sunt: potest ad vtrūq̄ referri.

d ¶ Quod genus actionis. s. negatoriarum et affirmatiuaruz. Et nota q̄ nomen actionis large hic ponit: alias vero ꝓ psonalib⁹ tantum vt diximus. s. eo. ℌ. j.

e ¶ In his. s. in causis rerum coꝛporalium.

f ¶ Possidet. scilicet insolidum. si enim duo asserant se possidere et vterq̄ vincit: poterit alter vēdicare: vt. ff. vti pos. l. si duo in fi. pri. respon.

g ¶ Neget rem actoris esse. hec verba restrigunt ꝓcedētia. s. Et vero ꝛc. nā ꝫ ꝑpetuo verū ē q̄ al's ñ dat actio possidēti ꝓ quā neget rē actoris esse: sed pōt pomi casus vt possessor habeat actionē ꝓ quā dicat se dn̄m esse: possessor vt. ff. de rei ven. l. officiū: et. ff. vsufru. quēad sozi ꝑpemodum ca. si vsufr. noīe ꝓstat ei comodata tat actoriū non possidere: ꝛ comodantem possidere vt. ff. como. l. rei idē in cōductore ꝛ locatore vt. ff. de vsuca. l non solum. ℌ. j. Alij dicunt legem illam officium loqui q̄n alius nō possidens agit: vt sic ratione detentationis talis agatur. Sunt et alij vt Bul. et Jo. qui dicunt q̄ eoipso q̄ agit possessor rei ven. renūciat cause pos. cum hoc sit impossibile ꝛ possidere et vendicare posse. prima verioz est.

b ¶ Vno casu. vt in duplicibus iudicijs vt. ff de iudi. l. in tribue. et. j. eo. ℌ. quedam: et. ff. vti pos. si duo. ℌ. j. et. j. de interdictis. ℌ. ter-

tia:et. ff. fami.her.l.j. vel dic q̄ dicit de qua libet exceptione ꝓponēda.nec enī hic dicit q̄ sit actor:sz caute dicit q̄ ptes siue onera actoris sustinet ꝑm Jo.vt.ff.de excep.l.j.

a ¶ Apparebit.ff.de iudi.l.in trib⁹ ꝑm primū vt.ff. de exce. l.j.ꝑm scōm.

obtinet:sicut ī latio ribus digestorum libris oportuni⁹ apparebit⁹. ¶Secunda diuisio actionuz est q̄ q̄dam sunt ciuiles de q̄bus iam dictū est:q̄dam vero p̄torie de q̄b⁹ hic duo exēpla ponūt. Ang.

Diuisio ¶ Diuiditur in duas partes. Prīo ponit z declarat actiones precedentium·ℌ· fore ciuiles. Secundo ponit de actionibus pretorijs ibi. Alie autē. Jtem ista secunda subdiuidit. Nam prīo ponit de actionibus in rez p̄torīs. Secundo ponit de personalibus.secunda ibi in·ℌ· Jn personam. Jtem prima subdiuiditur. Nam primo ponit quādo res petitur quasi vsucapta que non est. Secundo quando vsucapta est.et dicitur ac si vsucapta non esset. Secunda ibi in·ℌ· rursus. Jtem prima subdiuiditur. Nam primo ponit de actionibus pretorijs in rem. Secundo eius ponit exēpla. Secunda ibi. Et ecce plerunq̄.hoc dicit Aretinus.

b ¶ Sed iste latenter accedit ad secūdam diuisionem.scilicet alie sunt ciuiles et alie p̄torie.et de omnibus exempla ponit. Sed q̄ritur de duabus.scilicet de actione in rem que datur contra eum qui dolo desiit possidere videtur enī pretoria. vt.ff.de noxa.ac. l.electio·ℌ·j. Sed et ciuilis videtur inspecta persona actoris q̄ de iure ciuili admittitur ad agendum:vt.ff.de reiven.in rem.sed dic eam ciuilem inspecta potius persona actoris que dignior est:vt.ff.de exce.do.pure·ℌ· fi.et hec consideratio semper habetur nam here.petitio dicitur pretoria quando bonorum possessori datur vel fideicō. licet cōtra possidentem pro herede vel pro possessore detur.et econtra si detur heredi de iure ciuili dicatur ciuilis.vt.ff.de pe.her.l.j. semp enim iudicamus an actio sit ciuilis vel pretoria inspecta persona actoris. Secundo

Inspici ēda ē p̄sona actoris ad discernendū vtrū actō sit p̄toria vl ciuil.

ones quarū ‘mētionem habuim⁹:et si que sunt similes) ex legitimis ᵉet ciuilibus causis descendunt. Alie aūt sunt quas p̄tor ex sua iurisdictione cōparatas habet tam in rē ᵉq̄ in psonam: quas et ipsas‘ necessariū⁸

querit̄ de actione cōmodati. Sed dic eaz ciuilem:vt.ff.como.l.in cōmodato·ℌ· sicut. Et quod dicitur e.titu.l.j·ℌ·pretor ait ꝛc. vl approbando vel confirmando dicit non intuentendo:sic et de peti.here.dicitur.ff.si ps he.pe.l.j.ī pn. sed tamen ipsa ciuilis est cum sit ex sena. consul. et centūutralis dicak:vt.ff.de heř.peti. item veniūt ·ℌ· cuz autem. et. C. de here.peti.l fi.in prin. oēs enim actiones que oriuntur ex his quinq̄ vñ oriū partibus iuris.scz lege senatuscon.plebiscito. prin. pla ci.et responsis pruden.ciuiles sunt.que vero a magistratibus vel pretorum edicto descendūt pretorie sunt:vt.s̄. de iu.natu.·ℌ· cōstat. vsq̄ ad·ℌ·ex non scripto. et.ff.de iusti.z iu.l.ius autem.et.j. de perpe.et temp. ac.in prin.alie ꝑter duas supradictas certe sunt vtrū sint pretorie vel ciuiles. Accur.

tur actiones ciuiles et pretorie

c ¶ Quarum mētionem. scilicet expressam: vt de quibusdam dictum est. Et si que sunt similes. vt subijcit sunt similes. vt que sunt ex cōtractu vel quasi. vel ex ꝺlicto: vel quasi:vel ex varijs figuris causarum: vt. s̄. eo. ·ℌ·j.et ij.

d ¶ Legitimis.i.ex lege.xij. tabularum.z p̄ idest ciuilib⁹. vel dic ciuilib⁹.i.ex auctoritate iuris prudentium z eorū rñsis. nam totum est ius ciuile:vt.ff.de iusti.et iu.ius aūt ciuile:et de origi.iu.l.ij·ℌ·nouissime.

e ¶ Tam in rem.i.tam in rem tm̄ q̄ in perso nam tantum.nec enī aliqua pretoria inuenitur que sit mixta.s.in rē z in psonā: sz ciuilis tm̄ tal iuenial:vt·j.e·ℌ·q̄dā.ℨ.ff.ō pos. heř. pe. l.ij.z prīo hic de realibus dicit vsq̄ ad·ℌ·ī personam.z postea de psonalibus dicet. Nulla actio p̄toria est mixta

f ¶ Jpsas.s.pretorias:quasi diceret nō solū ciuiles quas exposuimus.

g ¶ Necessariū.i.vtile.qō enī medicamenta morbis:hoc exhibēt iura negocijs vt in auten.hec cōstitutō ino.cō.ī pn.col.viij. nec ei.

necessitas in principe poni põt. vt.ff.de le.& sena.cõ.ꝓnceps. Itẽ qz p exẽpla aptꝰ intelligeꝫ: vt hic et.C.de trãslac.vt rñsum.&.ff.de col.bo.l.prætor.§.iulianus.

a ¶ Vt ecce. hoc est ꝑmũ exẽplũ. qõ exponitur statim ibi. Manqꝫ &c.

b ¶ Plerũqꝫ. qz hoc sp dicere nõ poterit. scz ℨ dñm nisi in casib⁹ vt statim dicemus.

c ¶ Diceret. agendo publiciana.

d ¶ Vel ex diuerso. ℔ expouit.j.§.rursus

e ¶ Possessor .i. dñs q̃ndam ad quẽ redijt nũc possessio. vel dic possessor quondam nunc petitor.

f ¶ Ex iusta cã. .i. ex aliq̃ ℨctu q̃ descẽdit ex iusta cã. i. ex affectõe vtriusqꝫ ꝓpꝫ: vt.ff. e.l.in oibus. quã affectionẽ iustũ est seruari: vt. ℨ. de re. diui.§.p traditionẽ & ℔ dñmõ talis titulꝰ fuerit aptꝰ dñiũ trãsferre lz ñ trãsferat.qz traditio nõ plus trãsfert cꝫ sit apud eũ q̃ tradit vt.ff.de acq.re.do.l.traditio et notãt hmõi ℨctꝰ.ff.ℨ publici.l.j.i fi.&.l.ij.iij.iiij.v.vi.&.vij si ℨvo ℨctꝰ nõ est habil trãsferre dñiuz nõ cõpetit publi.vt.ff.de publici.q̃cũqꝫ.§.j.& fi.

g ¶ Tradita. a non domino.

h ¶ Dñs effectꝰ. p vsuca.nã p traditõez dñs factꝰ nõ fuit. si ãt altero istoꝝ modoꝝ factꝰ dñs fuerit publiciana ei nõ dat. sed directa rei vẽdicatio: vt.ff.ℨ pu.l.j.in ꝑn.&.§.j.

i ¶ Casu. ĩmo & si q̃cũqꝫ mõ. nã & si p furtũ vl rapinã vel aliã rẽ amiserit: nõ tñ hz in rem actõnẽ directã sz hãc: lz hẽat & alias actões vt furti. vl vi bo.rap.& sil'es. vt.ℨ.ℨ ob.ex delic.§.sed et bonefi.&.ℨ. vi bo.rap.§.fi.

est exẽplis ostẽdere ¶ Vt ecce plerũqꝫ ita permittit prætor in rem agere: vt vel actor diceret se quasi vsucepisse qõ non vsuceperat: vl ex diuerso possessor dicere tur aduersariũ suum nõ vsucepisse quod vsucepit. ¶ Actio publiciana dicit ꝓtoria. & dat ex eq̃tate prætoris illi qui rez nactus est a nõ dño ex aliquo iusto titulo qui esset aptus ad dominij trãslationẽ et dat quasi ipe rem vsucepit. h. d. Are.

k ¶ Mullam de alijs aũt realibus cõstat sed de hac rei ven. dubitatur.

l ¶ Directã. Sed nunq̃d publiciana cõpetit rõne vtilis dñij? Quidã dicũt q̃ sic dicẽtes vtile dñiũ hz cui publiciana ꝑpetit: & dicũt hanc esse cãm vtrũ publiciane: si cut directum dñiuz ẽ cã directe actõnis in rẽ. vt. ff. de rei vẽ. ĩ rẽ Alij dicunt q̃ nec vtile dñiũ bẽ at: cũ ille q̃ vtile dñiuz hz ẽt ℨ dñm agat: vt. ff. si ager vec. vel ẽphi. pe. l. j. ij. &. iij. quod non ẽ in publiciana. vt ff. ℨ pub. l. pe. et fina. publicia na actõ cõpetat hñti vtile dñiũ

¶ Mãqꝫ si cui ex iusta causa res aliqua tradita fuerit veluti ex cã ẽptiõis: aut donatiõis aut dotis: aut legatoꝝ: nec eiꝰ rei dominꝰ effectꝰ ẽ si eiꝰ rei casu possessionẽ amiserit: nullã habet in rẽ directã actionẽ ad eã persequẽdã. Quippe ita prodite sunt iure ciuili actiões vt q̃s dominiũ suũ vẽdicet. Sed qz sane durum erat eo casu deficere actionẽ: inuẽta ẽ a prætore actio in q̃ dicit is q̃ possessio-

m ¶ Vẽdicet. ℔ vr falsũ. nam aut habeo dominiuz & tunc non vendico quod habeo: si non habeo. nec tũc vendico. vt.ff. de rei ven.l.in rem.j.rñ. Itẽ dominiũ est ius et res incorporalis quõ q̃ vendicatur. sed dic dñium id est rem ratione dominij.

n ¶ Eo casu. s. isto supradicto.

o ¶ Deficere actionez. qõ erat ꝑm ius ciuile.

p ¶ Actio. s. publiciana vt statũ subijcit als ni si ꝓtor actiõis nomẽ diceret in factũ daret sicut ex cili obligatõe noua dat ex.l.pdictõ si nõ caueat de noie actiõis: vt.ff nau.cau. sta.l.idẽ.§.j.&.ff.de pdictio.ex le.l.j.

q ¶ Dicit. & sic vr q̃ ꝓtor ꝑmittit mẽtiri quod ꝓla. cõcessit. et idẽ in sequẽtib⁹ casib⁹ tribus. et facit. C. de bo. ma. l.j. vñ sic libellum formabat. peto talẽ rẽ quã possides et quaz ex emi vel alia simili iusta causa habui a non dño q̃ dico me vsucepisse. nã lz hec ꝛba q̃ dico me vsucepisse directaz rei ven. magis videant inducere: tñ ex adiunctis Forma libelli ĩ publici ana

nã signãt. Alij dixerũt ita eẽ formãdũ. petor rẽ talẽ quã dico meã: sz qr forte ñ possẽ pbare meã ppono publicianã. Alij dicũt vtrãq; alternatiue ponj. s. rei. vẽ. r publi. ℔ mõ. petor talẽ rẽ iure directi dñij vel q̃si: r hãc approbat psuetudo Sz certe due ꝓme ñ placẽt qr quõ dicerz rẽ suã se vsucepisse cũ ℔ non sit verũ. sic eñ deieraret i sacramẽto calũnie vt. C. õ sacra. calũ. l. ij. Sz illi rñdẽt: qr hoc facit lege ꝓmittẽte. vñ nõ piurat. ar. ff. q̃ satisda. cog. l. fi. Sz nec vltia placet: qr vnã debz eligere r non plurib⁹ agere actiõib⁹ vt. ff. de reg. iu l. nemo. ℌ. q̃tiẽs. Dic ergo q̃rto eẽ formãdũ in hũc modũ libellũ. petor rẽ talẽ mihi restitui iure q̃si dñij: pinde ac si vsucepisse. ℭ verbũ eñ q̃si positũ. ℌ. e. ℌ. alio. hic repete: r similitudinarie ponak nõ affirmatiue. i. dicere sic vẽdicarẽ q̃ ad effectũ re vel vsuca. ita nũc q̃si vsucapta. et idẽ in sequẽtib⁹ casib⁹. Exꝑdictis patz q; q̃nq; sũt necessaria vt det publiciana. s. traditio vl q̃si qõ dico ꝓpk res ico⁹pales q̃ tradi nõ pñt vt ff. de acq. re. do. l. seru⁹. ℌ. incoꝛpozales r. ff. e. l. j. r. l. publiciana. ℌ. j. Scõo q; ex titulo apto ad mutationẽ dñij: vt ℔ dicit. vl ex vẽ. vl similib⁹. Itẽ q; a nõ dño accepit. nã al's dñi um esset transiatũ: vt. ff. e. l. j. ℌ. j. Itẽ q̃rto q; bona fide accepit vñ credidit se dñm factũ esse tũc vt. ff. de acq. re. domi. l. eũ q; a furioso ℌ. ꝓtor. Quito q; credat se dñm hodie nõ esse cũ ꝓponit eã: al's essz sibi ℌri⁹ sz tm̃ duo ꝓria ex his q̃nq; sũt difficilia agẽti. s. pbatio traditiõis r tituli. reliq; cõsistũt in intellectu agẽtis: cũ sint õ sua pscientia: q; p testes pbari ñ pñt. Sz q̃d si dubitat hodie vtrũ auctor fuerit dñs vl nõ? Rñ. salua fide ꝓponat qõ sibi melius videt vel rei vẽ. vel pu. sz q̃ñ pen̄tus ẽ in dubio ꝓponat publicianã: r i ea obtinebit: nisi aduersari⁹ pbet auctorẽ huius dñm fuisse. qõ si pbet dabit ei rei ven. q; egit eñ actiõe publi. r succubuit nõ repellit a rei ven. directa. idẽ ecõtra vt. ff. de euic. minor. ℌ. si seruus. Iz quidã dixerũt cõtra in vtroq; casu: qr ius suũ vndecũq; et qualecunq; in ꝓmo iudicio deduxisse videt: vt. ff. de excep. rei iudi. si mater. ℌ. eãdẽ. Sz exponevndecũq; r qualecunq;. i. siue de iure ciui. siue de iure gen. dũmodo directũ: vt. ff. de rei vendi. i rem. in ꝓin. At illi dicebãt siue directũ siue vtile: et ita patet q; cũ sint ꝓtrarie rei vendi. directa et publiciana vno libello ꝓponi non possũt vt. C. si ser. extero. l. j. sed ex psuetudine ℌriũ seruatur nã vtraq; simul ꝓponik: Iz sup vna pbatiões tm̃ inducat: ne sibi ℌri⁹ sit q̃ certe est ℌ dictã. l. C. r regulã illã. ff. õ re. iu. nemo. ℌ. q̃tiẽs. r ℔ exꝑte actor⁹. exꝑte aũt rei spectam⁹ an possideat vel dolo desierit possidere: vt i rei vẽ. dixim⁹. nã ℌ oẽm possidentẽ dak ꝓterq; ꝓtra dñm vt. ff. de publi. l. pe. et. l. fi. sz etiã ℌ dñm dak in sex casib⁹. Prim⁹ est si a ñ dño emi: r postea ver⁹ dñs succedit r ad eũ possessio redierit. nã Iz sit fact⁹ dñs tenek tñ publiciana vt. ff. de exce. rei vẽ. si a ticio. Scõs est si rẽ a dñm in nõ dño emi: et postea verus dñs voluerit a sex casime vẽdicare: sz ego fui absolut⁹ r postea res ad illũ rediit agã publi. r si excipiat de dño ego replicabo: qr q̃nq; eo agẽte fui absolut⁹ vt. ff. de exc. rei iu. si q̃s rẽ. Tert⁹ ẽ si egi nor aliter ℌ bo. fid. pos. fui. r ipe dedit mihi eũ p noxa. siue ei ℌ me possidentẽ ver⁹ dñs agat: siue eo possidẽte ego agã pub. obtineo vt. ff. de noxa. r generalik. r. l. ꝓcedẽti i fi. Quart⁹ est si ego fui missus in possessionẽ vicine domus: quã aliq̃s bona fide possidebat possessoꝛe ñ cauẽte: r postea ver⁹ dñs iueniak possidere vi forte: et vñ vi interdictũ et pub. habeo: vt. ff. de vã. infe. dãni. ℌ. nõ solũ. Quint⁹ etiã adijcik vt si rẽ nõ possideã r eã nõ dolo sed culpa desij possidere: r sic litis estimationẽ tm̃ ℔m ius vendicãti ꝓstiti: vt. ff. de rei vẽ. qui restituere. si postea res ad dñm redeat agã publi. ℌ eũ: vt. ff. de rei vẽ. si culpe vel expone. l. illã vt habeat vtilẽ actionẽ quã actor directã haberet q̃si nomẽ emisse videatur. Sext⁹ adijcik si me mãdãte rẽ meã vendidisti: sed me ꝓhibente tradidisti emptori: hac actiõe vel exceptiõe defendik: ꝓterea etiã ꝓtra me dñm hac actiõe agit vt. ff. de publi. si quis ꝓhibuit.

In actione publiciana q̃nq; sunt nccia

a A publicio. sicut ab aquilio aq̃lia fuit inducta. vt. ℌ. ad. l. aq̃l. ℌ. ex hoc tũ capite.

Diuisio

¶ Rursus. ¶ Iste .§. diuidit i duas ptes. ꝓmo ponit de restitutiõe dãda pñti ꝫ absentem. Scõo addit ꝛ extẽdit ad alios multos casus. Scõa ibi. Quod genus.

a ¶ Rursus ex diuerso. i. eꝫrio: nã supra affirmãdo ꝛ se vsucepisse dicit. hic negãdo et aduersariũ ñ vsucepisse dicẽ

b ¶ Reipublice. s. ciuitatis romane. vt. ff. de ver. sig. eũ q. idẽ tñ ex generali clausula posita. ff. ex q. cau. ma. l. j. i fi. Idẽ in ceteris ciuitatib⁹ dicẽdũ est: vt. ff. ex qui. ca. ma. l. sed et si per prætorem .§. pe. Idẽ etiã si causa municipij alicui⁹: vt. ff. de in inte. resti. ma. l. legat.

¶ Presenti contra absentẽ reipub. causa vel i potestate hostiũ vsucapiẽtem rẽ presentis succurrit: recissa vsucapione. h. d. are. ¶ Rurs⁹ ex diuerso si quis cũ reipublice[b] cã abesset[c] vel in hostiũ potestate[c] esset: rem ei⁹ qui in ciuitate[c] esset vsuceperit: pmittit dño (si possessor rei publice cã abesse desierit) tũc itra annũ[g] ad. l. fult. de adulte. sic euenit. ꝛ ff. de acqui. re. do. homo liber .§. quicqd. ergo nec vsucapere vt. ff. de vsuc. sine possessiõe: ¶ Rñ. vsucapit per filiũ vel per seruũ in re peculiari: vt. ff. ex q. ca ma. itẽ ait ꝓtor .§. hoc aũt. et. l. denicꝫ: et. l. ait ꝓtor .§. hi plane: ꝛ. ff. de vsuca. iusto .§. fi. sed nec videt qꝫ per seruum possit captiu⁹ vsucapere: vt ff. de vsuc. neꝫ seru⁹. Sed dic q illa loq̃tur i cã nõ peculiari qõ verũ est: vel loquit ipa veritate inspecta: ℔ aũt iure postli. inspecto: qõ prevalet veritati. vt ꝫ. qui mo. ius pa. po. sol. .§. si ab hostibus.

c ¶ Abesset. alias absẽs esset iste q abfuit reipu. cã rẽ ꝑsentis duobus mẽsis potuit vsucapere. s. p se: et qꝛ rẽ illã secuꝫ detulit siue domi dimisit ꝛ aio possedit: vt ꝺr de eo q ad nũdinas ꝓfect⁹ est: vt. ff. de acq. pos. clã .§. q ad nũdinas. Itẽ per aliũ. s. per filiũ vel seruum vt statim in captiuo dicem⁹.

d Qui dicãt hostes. ¶ Vel in hostium. q sunt hostes dicit. ff. de cap. hostes. et. ff. de ver. sig. hostes. s. quib⁹ po. roma. bellũ indixit. vel q populo romano bellũ indixerũt. Si ergo ab alio quis capiat nunqd hoc locuꝫ habebit qõ hic dicit? Credo q sic. sicut qñ abest causa alicui⁹ ciuitatis vel municipij: vt. ꝫ. dictum est. In hoc aũt differũt: qꝛ nõ fiũt serui taliũ hostiũ: vt. ff. de cap. hostes. et sic poterit facere testamentũ qõ alias non posset: cũ esset seru⁹: imo ꝛ ei⁹ obses non posset. vt. ff. de testa. l. ei⁹ qui. et. l. obsides.

Ꝓtãs q̃dru e pliciter accipit

¶ Potestate. i. seruitute. alias accipit ꝓ iurisdictione: vt cũ dicimus. potestas habz in potestate hoies de districtu. i. iurisdictione. Item ponit ꝓ obedientia in qua potestate est monachus sub abbate: ꝛ clerici sub prelatis. Item ponit ꝓ dilectione siue pietate. et hic pa. po. dicit: vt. ff. de ver. si. potestat.

An capt⁹ ab hostib⁹ possit vsucapere

Sed quõ iste ab hostib⁹ capt⁹ poterit vsucapere cũ ipe ab alio possideat: vt. ꝫ. de iu. p. .§. serui. ergo ipe possidere nõ põt vt. ff. ad. l. fult. de adulte. sic euenit. ꝛ ff. de acqui. re. do. homo liber .§. quicqd. ergo nec vsucapere vt. ff. de vsuc. sine possessiõe: ¶ Rñ. vsucapit per filiũ vel per seruũ in re peculiari: vt. ff. ex q. ca ma. itẽ ait ꝓtor .§. hoc aũt. et. l. denicꝫ: et. l. ait ꝓtor .§. hi plane: ꝛ. ff. de vsuca. iusto .§. fi. sed nec videt qꝫ per seruum possit captiu⁹ vsucapere: vt ff. de vsuc. neꝫ seru⁹. Sed dic q illa loq̃tur i cã nõ peculiari qõ verũ est: vel loquit ipa veritate inspecta: ℔ aũt iure postli. inspecto: qõ prevalet veritati. vt ꝫ. qui mo. ius pa. po. sol. .§. si ab hostibus.

f ¶ In ciuitate esset. q. d. qui nõ abest. Quid ergo si vterqꝫ abest: et alter alteri⁹ rẽ vsucapit? ¶ Rñ. et tũc habz locũ hec restitutio vt. ff. ex q. ca. ma. l. fi. videt aũt desinere abesse cũ domũ redijt vl redire potuit finito negocio ꝓ quo erat absens et tũc dicit desinere abesse: nisi iusta causa impedit⁹ fuerit in redeũdo. statuunt eñ ei. xx. miliaria diurna: vt. ff. ex qui. ca. ma. sicut .§. tãdiu. Et sic patꝫ q de necessaria absẽtia tũc intelligit. alias ꝫ. vt. ff. e. l. hi qui. et. l. se. sed verbũ desierit hic positum stricti⁹ ponit. i. q possit pueniri. Itez econtra si presẽs rẽ absentis vsucepit. vt. ff. qui. ex cau. ma. l. j. .§. eadẽ verba. et tunc siue cõpleta est vsucapio in presentia. i. infra modicũ tps siue in absentia siue postea parum idem est: vt. ff. e. ab hostibus .§. sed quod.

g ¶ Intra annũ. s. vtilẽ q cõstabat ex. cccl xv. diebus. vt. ff. de testa. li. cum heres .§. stichus. in quib⁹ actor habuit facultatẽ agendi: nec impediret p se nec per reũ nec ꝑ iudicez. nã hec tria necessaria sũt vt vtilis dies aut annus currat: vt. ff. de diuer. et temp. prescrip. l. prima hodie vero in omnibus restitutionibus quadriennium cõtinuum computatur vt. C. de temp. in inte. resti. l. fi. Et item no. hic q hic liber corrigitur per. C. i hoc anno q̃s cor vtili generaliter ꝑm quosdã. Sed dico ꝓtra rigit inqꝫ illa tñ in restitutionibus dicit. vñ in alijs stitutiones remanet vtilis annus.

Annus pstat ex cccl xv. diebus

Codex ꝑm alibi

Quo remedio datur ma ioribus restitutio

a ¶ Rescissa. p in ite. resti. petitam a iudice vt uo: vt subducak tps vsucapiõis quo fuit ab sens. vt. C. de resti. milit. ℨ. sicut et minores petunt: vt. ff. de excep. l. exceptiones q̃ per sone in fi. l. hoc tpm. s. q postulare possunt a mortuo p̃to= re pcedit eis. vt. ff. e. l. j. per totũ. restituit ergo eos prẽ= tor viu⁹: vt sic agãt antiqua actõe ac si res nõ esset vsuca pta vl actio p̃ scripta: r ideo actio ad quaz restituit dicit rescissoria: nõ q sit nomẽ p= priuz actiõis. sed q erat prio realis siue psonalis directa nũc dicit vtilis. vt. C. ex qui. cau. ma. l. fi. r de cap. l. ab hostib⁹. Alij dicũt q stati eo reuer= so habet rescissoriã r dicũt esse ꝓpriũ nomẽ actiõis. r sic dicũt q maiores iure actiõis ꝛ mio= res officio iudicꝭ restituunt. dicũt tñ q hec rescissoria actio efficatiã nõ habet añq̃ insufflet in eã prẽtor spũm vite dãdo restitu tionẽ. qõ satis recidit in primã opinionẽ. nã semp vex est hoc qõ a p̃toris mortui edicto hoc fit et auctoritate prẽtoris viui.

rescissa ᵃ vsucapio= ne eam petere: id= est ita petere: vt di= cat possessorem vsuᵇ nõ cepisse r ob id su am esse rẽ. Quod ge nus actionis ᶜq̃busdam⁹ et alijs simili equitate motus prẽ tor accommodat: si cut ex latiori dige=

b ¶ Usu nõ cepisse. et sic videk pcedere mẽtiri qõ. ℙ. pfitek. sed dic q nõ mẽtik: sed dicit sibi restituendũ ac si vsucaptũ non esset: vt. ꝛ. proxi. ℨ. diximus.

c ¶ Actiõis. s. rescissorie supradicte.

d ¶ Quibusdã. vt si rẽ absentis vsucapiat prẽ sens. Itẽ si absẽs fuit. pbabili causa vt studi orũ. Itẽ in vinculis positus: vt. ff. e. l. j. et. l. ꝛ et si per prẽtorẽ. in fi. et. l. sequẽ. et de illis le gib⁹. ℨ. facit mẽtionẽ cũ dicit de volumĩe di= gestorũ.

Diuisio ¶ Item si quis. ¶ Diuidit in duas partes ℙrimo ponit dictuz ex quo tacita questio. Scõo determinatio questionis. Scõa ibi. ℙermittit.

e ¶ Si quis. s. debitor.

f ¶ In fraudem. nota q vterq̃ tã debitor q̃ receptor oportet q fraudẽ participet qñ ti= tulus nõ est lucratiuus: si autẽ est lucratiu⁹

puta donationis vt si dedit. et hoc intellige ad hoc vt creditor possit reuocare alienatio nẽ tunc sufficit fraudẽ debitoris tñ interue nire: vt. C. de reuocã. his q̃ in frau. cre. l pe= nulti. r. ff. que in frau. credi. qui autem ℨ. hoc edictum. r ℨ. simili mo dõ ¶ Et de hac fraude nõ bo= nã distinctiõ= nẽ: q̃ aut ad= hibet a debi= tore alienãte ink viuos aut in vltima volũ tate, vel a lib= to in fraudem patroni simili ter ink viuos vel in vltia vo lũtate. si in vlti⁹

storꝫ seu pãdectarum volumine itelligere licet. ¶ Alienatũ in fraudẽ creditorum p mittit ipis ex sentẽ= tia ptorꝭ bonis debi torum possessis reuo care. h. d. Aretin⁹.

¶ Item si quis ᵉ in fraudẽ creditorũ ᵃ rẽ suaꝫ ᵇ alicui tradide

ma voluntate: tunc aut per legata aut per li bertates. et si p libertates aut directas aut fideicom. Si debitor in fraudem alienet in= ter viuos vno casu presumitur fraus. s. quã= do omia alienauit: vt. ff. e. omnes. ℨ. lucius. Si aũt non oia nõ presumit. sepe em̃ de fa= cultatibus suis amplius q̃ in his est sperãt homies: vt. ꝛ. qui ma. nõ pos. ℨ. in fraudem. debet ergo probare eã creditor. Et hec di= stinctio per oia seruak etiã in patrono: vt. ff. de pba. patronũ. r. l. quotiẽs. ℨ. q dolo. in vl= tima voluntate si legatũ vel fideicõ. in frau. credi. reliquit solũ euentum inspicimus: li= cet fraus non interuenerit: vt in dona. causa mor. vt. C. de iu. delibe. l. fi. ℨ. si vero credi tores: cũ legata nõ debenk nisi deducto ere alieno: vt. ff. e. q aũt. ℨ. pe. et ad trebel. l. j. ℨ. is qui quadraginta. idẽ in patrono per oia si libertus in fraudẽ legauit. vel fideicõ. reli= quit vel donauit causa mor. nã solũ euentũ inspicimus. vt. ff. si quid in frau. patrono. l. j. in prin. et ℨ. j. in libertatib⁹ aũt in fraudẽ re= lictis distingue directas a fideicõmissarijs. in prio casu pciliũ et euẽtũ in scõo euẽtũ tñ inspicim⁹: vt. C. de his q ma. nõ pñt. l. fi. r. l. j.

g ¶ Creditorũ. large accipe pro omni eo cui aliquid debetur: vt. ff. ỗ ver. sig. l. creditor r l. creditores. et. l. si cui: et in aut. de fideiusso ri. ℨ. penul. col. j.

h ¶ Rem suã. s. corporalẽ ex eo q dicit tradi⁹

derit.idē tñ est in incorporalib⁹: vt patz per multa exempla: vt.ff.q̄ in frau. credi.l.j.ij.et iij.vsq; ad.l.qui autē.

a ¶ Possessis.i.possideri iussis. nec enim re ipa a creditorib⁹ fuerāt possessa bona debitoris: cū ipse alienauerit vl' dic possessis q̄ remāserant ꝛ nō sufficiebāt vt.ff.e.l.ait p̄tor.

rit:bonis eius a creditorib⁹ possessis' ex sētētia p̄sidis[b]. ¶Permittit[c] ipsis creditoribus (rescissa traditione) eā rē petere[c]: id est dicere eā rem traditā nō esse: ꝛ ob id in bonis debitoris mansisse[c]. ¶Actio seruiana vel quasi ē p̄tor, et cōpetit seruiana p̄o rebus coloni: q̄si seruiana p̄o reb⁹ aliorū debitorum obligatis.h.

b ¶ Presidis. puta quia fuit cōdēnat⁹ et non satisfecit condēnationi infra tps. Vnde missus fuit actor in possessionē bonorū.

c ¶ Permittit.s.infra annū vtilē vt.ff.de his q̄ in frau.cre.l.j.j.rñ. et de eo qđ peruenit ad eū. vel quod dolo fecit quomin⁹ ueniret p̄petuo dat: vt.ff.e.ait p̄tor.ꝟ.hec actio.

d ¶ Petere. Sed qua actiōe? Rñ. pauliana: q̄ dat creditori ad reuocanda corporalia: sz in factum ad reuocāda iura: vt.ff.de vsur. l.videam⁹.ꝟ.in fauiana:ꝛ.ff.e.l.hac in factū Vel verius dic q̄ nulla dicit pauliana nisi adiectiue:quia a paulo fuit inducta: sed in factum pauliana dicitur que ad reuocanda corporalia et incorporalia cōpetit:et datur p̄tra accipientē et heredē ei⁹ inquātum ad eos peruenit:etiam non restituto ei precio: vt.ff.e.ait p̄tor.ꝟ.fi.et.l.se.et.l.si debitor.ꝛ l.ex his. In eū aūt q̄ i fraudē alienauit actō non datur cū nudus sit:nisi ita fraudulenter dispersit vt res apparere non possit quo casu etiam in carcerem detrudetur vt.ff.e.l.ff.ꝟ.fi. Est et fauiana q̄ datur soli patrono ad reuocanda ea que libertus in fraudem patroni alienauit inter viuos vel vltima volūtate:quominus patronus habeat tertiam: vt.ff.si quis in frau.patro.l.j.in p̄in.et.ꝟ.j.ꝛ ꝟ.de suc.liber.ꝟ.sed nostra constitutio. Est et caluisiana: et ipsa tam patrono q̄ creditori competit:vt.ff.que in frau.pa.l.in fauiana. Quidam tamē dicunt cōtra in eo q̄ de fauiana dictum est.ar.ff.de vsur.l.videam⁹ ꝟ.in fauiana. Sed certe ita dicit ibi littera per quam:et sic refertur ad p̄oximā tantum scilicet pauliana. Et iste due imitātur naturam superioris in factū pauliane. Sed quero quare sint hic he posite inter reales p̄tor.as:cum ipse personales sint quod p̄batur per id quod dicit littera. In fauiana quoq;:vt.ff.de vsuris.l. videamus.ꝟ.in fauiana nā p̄ri me dixerat ō personalibus vnde continuat eam cū personalibus: et p̄batur.ff.si q̄d i frau. p̄fono.l.j.ꝟ.hec actio. Sz rñ. quia similitudinem habet cū superiorib⁹ duob⁹ casib⁹:in eo q̄ sicut ibi p̄mittitur aliquid dicere quod nō sit vel esset faciēda aliqua ac si nō p̄cessissent q̄ p̄cesserūt: sic et hic. Item sicut ibi fit reuocatio:ita ꝛ hic.ergo fm hec ita dici debēt he reales sicut supiores qđ quidā p̄cesserūt. Sed rñ. hic nō petit qđ meū fuerit:vt in supiori casu.nec q̄si meum:vt in publi.vt.ꝟ.e.ꝟ.alie.nec ob.j.ꝟ.p̄ xi.quia hypothecaria est in rem: nec tamen ria meū petit vel quasi.quia ibi quod peto:peto quasi meum.i.possessionem per hypotecariam actionem vel seruianam:hic autem nec̄ possessio nec̄ dominiū est meū nec fuit:immo in accipientem transiuit:licz i fraudem sit alienatum vt.ff.de contrahen. emp.si sciens.in fi.ꝛ predicte tres actiones reuocatorie dicunt. Sed vnde oritur hec actio? Rñ. ex quasi maleficio quādo dolus fuit in vendente et emente:si tamē in vendente tantū:tūc potest dici ex quasi cōtractu:si agit p̄tra illā possidentē. Sz nunqđ habz retentionē vt ab eo non reuocet si vult soluere quod sibi creditori reuocare volenti debet? Quidam negant:vt.arg.ff.rerum amo.si cū dos.ꝟ.fina.et.l.se. Sed cōtradico instar posteriōris creditoris si vult soluere p̄iori qđ sibi debetur potest habere retentionē:vt.ff. de euic.l.euictus.quod dic vt.ff.de his q̄ in frau.cre.ait p̄tor.ꝟ.illud.

e ¶ Mansisse. videtur ergo q̄ permittat mētiri quod nō est verū:sed ita petit ac si mansisset in bonis debitoris.vt.ꝟ.e.ꝟ.alie.et.ꝟ. rursus.

Actio pauliana.

Actō fauiana

Actio caluisiana

Diuisio

¶ Itē ſeruiana. ¶ Diuidit i tres ptes. Prio q actio ſeruiana vł q ſi ſeruiana ē ptoria. Secūdo q ſit dria int actionē seruianā vł quasi Tertio q ſit dria iter pign⁹ z hypothecam. Scda ibi. ſeruiana aūt. Tertia ibi iter pign⁹.

a ¶ Itē seruiana. q. d. nō ſolū publiciana et reſciſſoria reales ſūt et ptorie de qb⁹ dictū eſt: ſz ēt due iſte capiunt vi ex ptor⁹ iuriſdictōe. .i. ptorie ſunt. vt hic. z. ff. de pac. ſi tibi. ℈. ō pignore. ac.

b ¶ Quis. ſcilz dñs fūdi: ſiue ſit partiari⁹: ſiue nūmis colat. Itē ēt pro deteriorationē dom⁹. vt. ff. q. cau. pi. ta. l. ij. licet ex locato ſit actio: vt. ff. loca. l. q fūdū.

c ¶ Colōt. ſubaudi vel inqlini. nā z eius res ſūt tacite obligate: vt. ff. q cau. pig tacite ℨ. l. ij. z ē colon⁹ i villa inqlin⁹ i ciuitate vt. ff. de acq. poſ. l. re pignoris. Dria ē iter has duas tacitas obligationes. nā i ruſticis ita demū ſi dñs ſciat īducta z illata. in vrbano ſiue ſciat ſiue nō. et ē rō qz ſctā ruſticitas oia palā hz: ſz inqlin⁹ mlta ēt clā apportat q locator ignorat: vt. C loca. certiorſ. Ita tñ i vtroq ſi eo aio ſint i ducta. vt ibi ſint ppetuo nō ad tps: vt. ff. de pig. debitor: z. ff. q. cau. pig ta. ℨ i pdijs ℈. l.

Colon⁹ z iqlin⁹ dñt

d ¶ Pignoris. ſcilicet taciti.

e ¶ Fundi. vel domus. vt. ℨ. dictū eſt.

f ¶ Quaſi. hec dictio pōit ad dria⁹ ſuperioris vtraq tñ ſeruiana dr a ſeruādo ſorte dicta cū oē ius aut i acqrēdo aut i ſeruādo aut in amittēdo conſiſtat: vt. ff. de le. z ſe. cō. l. ſi. Sz q ē dria inter ſeruianā actionē z ſaluianū int dictū cū illud ad idē cōpetere videat: vt. ℨ. de iterdic. ℈. iterdictū. ℜñ. qz i ſeruiana oz q creditor pbet debitorē fuiſſe dñz tpe obligationis: vt. ff. de pig. z q nōdū ſūt. ℈. j. ſz i ſaluiano ſufficit q pbet eū poſſediſſe: vt colligit. ff. de ſalui. interdi. l. j. in pn. z dixim⁹. ℨ. ō interdic. ℈. interdictum.

Seruiana vñ ō: Actio ꝑ uliana z inter dictū ſal uianuz dñt

g ¶ Nichil intereſt: niſi in ſono vocis: vt. ff. ō pig. l. res hypothece. ℈. itē pign⁹: imo et ēt q̄tū ad acti onē vł int eſſe pñs nā pſcptio hñ ti pign⁹ ñ cur rit cū poſſidēat. ſec⁹ i hypothecaria cui currit preſcriptio interduz .x. interdū .xx. interduz .xxx. interdum .xl. an. vt. C. ſi aduer. cre. l. j. z. ij. z. C. de pſcp. xxx. vł. xl. an. cū notiſſimi: z de an. excep. l. j. ℈. j.

¶ Itē ſeruiana et quaſi ſeruiana q etiā hypotheca ria vocatur ex ipſi⁹ pretoris iuriſdictione ſubſtātiā capiūt. ¶ Seruiana aūt experitur q⁹ de rebus coloni⁹ que pignoris⁹ iure pro mercedibus fundi⁹ ei tenē tur. Quaſi⁹ ſeruiana aūt qua creditores pignora hypotheca ſ ve perſequuntur. Inter pign⁹ aūt z hypothecā q̄tum ad actiōez hypothecariā attinet: nihil⁹ intereſt Mā de qua re⁹ inter creditorē z debitorē cōuenerit vt ſit pro debito obligata: vtraq hac appellatione⁹ cōtinet. Sed in alijs differētia eſt: naz pignoris appellatione eā p̄prie rē cōtineri dicimus que ſimul etiā tradit creditori: maxime⁹ ſi mobilis ſit. at eam que ſine traditione nuda cōuentione tenetur p̄prie hypothece appellatiōe p̄tineri dicim⁹.

b ¶ De q̄ re mobili vel imobili tradat creditori vel nō. corpal⁹ vł i corpalis excepta tñ vrbana fultute q̄ ñ p̄t obligari: ne ruinis ciuitas deformet. vt. ff. ō pig. ſi is q. ℈. ſi. z. l. ſe.

¶ Actio de cōſtitu

i ¶ Hac appellatiōe ſ. hypothecaria vt hac actione peti poſſit a quolibet poſſeſſore.

k ¶ Maxie. ō abūdat: vt. C. de teſta. ma. l. ſi. ℈. j. duo ei oz iteruenire vt ſit pign⁹. z q̄ tradat creditori: vt ō. z q̄ mobil⁹ ſit cū pignuſ a pugno dicat: vt. ff. ō ℵ. ſig. plebs. ℈. pign⁹. ſi decem aūt mobil⁹ eſt z ñ tradat. itē ſi imobilis ē tradat vł ñ hypotheca ē. pz g̃ q̄ q̄ttuor ſūt p̄prie actiones i rē. ſ. publi. z reſciſſoria z fuſiana z q̄ſi ſeruiana. Itē alie due reales ſ iudiciales: vt. j. e. ℈. iudiciales Eſt z alia q̄ dat ſupficiario: q̄ñ q̄s ad nō modicū tp̄s p̄duxit vt. ff. ō ſupfi. l. j. i fi. j. rñ z. ℈. qō ait. z. l. fi. z. ff. de rei vē. ſupficiario: z. l. ptorie. Eſt z octaua actio i rē: vt q̄ dat metū paſſo. nā illa ptoria ē i rem: vt. ff. q me. cau. metum. ℈. volēti. ſūt z alie. ſ. bonoz poſſeſſ. hereditatis petitio

Itez fideicō. hereditā petitio. p̄ria datur ei

qui succedit p pretorē. scōa ei cui p trebel. hr̄ditas restituta ē. vt.ff.de bo.pos.here.petitio.l.j.et.ij.et.ff.de fideicō.hr̄dita.peti.l.j. et.ij.et.iij.ꝛ sic decē sūt ptorie in rem.

¶ In personam. ¶ Iste.§.vsqꝫ ad.§.Penales. tractat de trib⁹ actionibus psonalibus ꝛ ptorijs Et hoc prīcipiū vsqꝫ ad.§. Actiões autē diuidit: qꝛ in principio premittit ō actione ō pstituta et de peculio Itē et de iuramēto in gñe.ꝛ secundo ī spē: et de vnaqꝫ dicit.scōa ibi: de pstituta autem. Itē ꝑma subdiuidit: qꝛ prio ponit q̄liter olim erat in actiōe de pstituta ꝛ receptitia: hodie vero sunt oīa redacta ad cōstitutā. Scōa ibi.ſz ex nr̄a.

Diuisio

a ¶ In personā.q.d.dictus est de realib⁹ ptorijs.sequitur de psonalibus pretorijs ſz de q̄busdam psonalib⁹.s. iterposuerit in.§. item si quis

b ¶ De pecunia: vt.ff.de pst̄i.pe.l.j.in prin.

c ¶ Cui similis.ſ.q̄ ad q̄daꝫ: qꝛ vtraqꝫ dabat vbi quis cōstituebat se soluturū p se vl̄ alio sed et dissimilis videbat: qꝛ actio de pstituta prō his tm̄ reb⁹ in pstōne deductis. ꝓpetebat in q̄bus mutuū pstit.ſ.q̄ pondere nūero ꝛ mensura ptinent. sed receptitia q̄ñ alie res in pstōne deducebant ſz hodie p omnibus ꝓpetit actio de pstituta: cū omnes res appellatione pecunie ptineant vt.C.de cōst̄i.pecu.l.ij.§.penul.

ta que habet oēs vires q̄s habebat olim ꝛ etiā illas q̄s habebat receptitia. Itē actio de peculio ꝛ p quā querit an actor iurauerit sūt psonales et pretorie.h.d. Areti. ¶ In personam quoqꝫ actiões ex sua iurisdictione propositas habet p tor: veluti de pecunia cōstituta. ¶ Cui similis videbatur receptitia. Sz ex nr̄a cōstitutione cū et si quid plenius habebat: hoc in actionez pecunie pstitute trās fusuz est: ꝛ ea q̄si supuacua est cuz sua auctoritate a nostris legibus recedere. Itē

d ¶ Constitutione. vt.C.de pst̄i.pe.l.ij.

e ¶ Ea. cilic et receptitia.

f ¶ Itē pretor. hec capitula exponunt.ſ.prō xi.§.et ideo hic non dicas.

g ¶ Et alias. de quib⁹ dicā.ſ.§.penales.

pretor⁹ ꝓposuit actionem de peculio seruorū filiorūq̄z familias ꝛ ex qua q̄ritur: an actor iurauerit et alias⁸ q̄z plures.

¶ Actō de pstituta pecuniā datur in eū qui prō se vel alio se constituit solutuꝝ ꝛ ex nudo pacto oꝛit. Et vbi habet locuz remediū ordinariū: ad extraordinariuz nō est recurrēdum. h.d. An. ¶ De pecunia^h aūt cōstituta cū omnibus^i agitur quicūq̄z prō se vel ꝑ alio soluturos se cōstituerint^k. nulla^l sc̄i licet stipulatiōe inꝓposita. nā alioquin si stipulanti ꝓmisero

h ¶ De pecūia i hac actiōe q̄ sic vocatur.

i ¶ Cū oib⁹.ſ. aptſ.al's obligari.p sevbi.p se iteruēit pst̄itutio: vel p alijs vbi prō alijs inkuēit cōstitutio. sic q̄ furios⁹ cū nec p se nec p alijs obligetur nec pstituere se debere pōt. Idē in pdigo ꝛ silib⁹. Item mulieres cuz al's.p se tm̄ obligenk: ꝛ he cōstituēt p se tm̄ ꝛ n̄. p alijs: vt ff.ō pst̄i.pe.l.j. §.j.ꝛ.ij.

k ¶ Cōstituerit. vt puta p hec ꝛba cōstituo me solutuꝝ q̄ō ego vel ille dz ꝛ similia: vt.ff. de cōst̄i.pe.q̄ autem in fi. et l.se.et hoc ita si sit debitū q̄ō precedat siue ciuile et naturale simul: siue naturale tm̄: siue pretoriū. secus si ciuile tm̄: vt.ff. de cōst̄i. pecu.l.j.§.pe.ꝛ fina.ꝛ.l.iij.§.j.

l ¶ Nulla. ergo ex nudo pacto oꝛit actio ℏ: quod est ꝓtra ius cōe positum.ff. de pac.iurisgen.§.sed cū nl̄la.ꝛ.§.q̄nimo ꝛ.§.idē marcellus.ꝛ.§.idē.rñ.ꝛ.C.de pac.l.legem et est hoc ideo forte speciale: qꝛ sicut vnū prō eo q̄ cōstituit inducitur: vt nō teneatur nisi elapsis.x.diebus vt.ff.de consti.pe. promissor cum alias statim tenet: vt.ff.de ver.obli.eū qui kl̄is.§.quotiens.ꝛ de verbo.signi.cede

re dicm. sic et aliud contra eum: vt ex nudo pacto teneatur: vt. argu. ff. de iureiu. eum qui in prin. Sunt et alij adhuc sex casus in quibus ex nudo pacto oritur actio: vt ecce in donatione hodie: licet olim fuerit necessaria stipulatio: vt. C. ō. do na. si quis. ar gētū. §. sinautez. Itē si mulier dotez sine stipulatiōe da re marito con uenit vt. C. de do. p. l. ad exac. et de rei vxo. ac. l. j. §. j. Itez si quis ob honorem decretum vel decernendum palam pollicitus fuerit. id est sine interrogatione vt. ff. de pol. l. j. §. j. et. l. pactum. Item in nautico fenore: vt ff. de nau. feno. l. periculi. in fine. Item in accessione frumenti vel vini vel olei vel ordei: vt. C. ō vsur. l. fruñti. Itē i vsuris ciuitati promissis. vt. ff. de vsur. l. etiā alias autem propter sui frigiditatē nudum pactum actionem parere nō potest.

Ex nudo pacto i sex casibus oritur actio.

a ¶ Jure ciuili. vl' actione ex stipulatu vbi incertum est in stipulatione: vel ex condictione certi que ex stipulatiōe orit vbi est certū vt. §. de verbo. obli. in prin. que stipulatio ē a iure ciuili inducta vt hic. cum de iure regen. ipsa nō fuerit: lz alij contractus fuerit de iure regen. vt supra. de iure natu. gen. et ciui. §. ius autem. nō autē dicitur ideo de iure ciuili q non habeat in se vinculū naturale: imo habet quia sine consensu non valet. qui consensus est de iure naturali: vt. ff. de pac. l. j. §. penultimo.

Stipulatio est de iure ciuili.

b ¶ De peculio. volunt quidā dicere hec eē propria nomia actionum. scz de peculio et de in rem verso. et quod iussu. Item exercitoria: et tributoria: et institoria ex eo q leges plerūq; appellant eas actiones: vt hic sed verius est vt adiectiue ponant: sic enim dicitur mandari actio de peculio. vt. ff. ō peculi. l. iij. §. cui congruit.

c ¶ Patrem. s. respectu filij.

d ¶ Dominum ve. scilicet respectu serui: sunt enim correlatiua.

e ¶ Ipso iure. scilicet ciuili: quod non vult vt alter ex alterius persona obligek: et sic pat non debet teneri pro filio inspecto iure ciui

rint: iure ciuili tenē tur ¶ Ex cōtractu filij vel serui tenetur pr̄ et dñs peculiotenus de iure p̄torio. h. d. Are. ¶ Actiones aūt de peculio ió aduersus patrez dñm ve p̄parauit p tor: qz licet ex cōtractu filiorū seruorūz ve ipso iure nō tene

li. sic inspecto seruo nō debet teneri domin⁹ quia seruus pro nullo est inspecto iure ciuili vt. ff. de re. iu. quod attinet. sz tñ p̄tor equitatem p̄siderat: vt quia peculium quasi patrimonium est filij vel serui: vt subiicit: qz peculiū est qō peculiū si quis p̄cmo ē pecunia q̄rit: vt. ff. de pe. peculiū cimōia vere tñ nō est querit: patrimoniū filij peculiū: vt C. de inof. test. l. fi. in fi. Item nec serui vt. ff. de ver. obli. liber homo. Jdeo autem qz q̄si patrimonium est: patrē pro filio: dominum pro seruo teneri dicit. Diligēter tñ distigue vtrū pa vtrū contrahant filius vel seruus vel q̄si cō tres p trahant. Item vtrum delinquat vel quasi. filijs et si contrahat quilibet illorū dñs vel pater actione ex eo p̄tractu tenek in peculiū in cui⁹ uil tene condēnatione deducit ex ipso peculio quic antur. quid seruus naturaliter dño debuit: vt qz dñs seruo mutuauit vel alias secum cōtraxit. Itez deducitur quod debeat his qui sūt peculio in ptāte dñi vel tutela vel cura: cū videatur dominus p̄uenisse. vt. ff. de pecu. sed si dānum. §. j. et. ij. obligat eni seruus domino naturaliter vt. §. de fideius. §. j. et sūt hec cōia in seruo z filio excepta causa mutui. ex qua nec filius nec pater tenek. secus in seruo. ff. ti. j. §. illud. et. C. ad macedo. l. pe. Item que dicta sunt q̄ñ contrahit hic filius vel seru⁹ eadem et q̄ñ quasi p̄trahit: vt si alterius negocia gessit. vt. ff. de neg. ges. si filius. Preter hanc actionem de peculio adhuc pater vel dominus quādoq; tenetur de in rē verso quando. scilz filius in rem patris vel seruus in rem domini conuertit: et est insolidum vsq; ad q̄titatem versam: vt. ff. titu. j. §. in rem. Uzo. Sed de peculio agitur qua tenus peculium durat. vt. ff. e. §. sunt preterea. et ff. ti. j. §. in rem autem. Item est actio iussu. quod iussu que est insolidum quando filius vel seru⁹ iubente domino vel patre contraxit. videtur eñ contrahi cum ipso patre vel domino: vt. ff. quod iussu. l. j. et fina. Itez sūt alie tres. s. exercitoria que datur ꝯ dominū actio ex nauis. qui p̄posuit magistrum nauī seruū ercitosuum. z eius rei gratia contractum fuit. Et ria.

Seruꝰ p nullo reputat

actio ō ī rē ꝑso actiō qō

Actoria. Actio tributoria.

ideo dicitur exercitoria: quia exercitor dicitur dominus nauis. Item institoria que habet locum quando aliquis seruum suum taberne vel stationi prepositit. Item tributoria qua agitur ita q dominus vocatur in tributuz: vt ff. ti. j. §. intro duxit. et §. institoria. z §. j. In delictis autem et quasi delictis idē olim seruabatur in filio et seruo: vt pro noxa dari possent: vt §. de noxa. in fine titu. sed hodie pro seruis tantum agitur. noxaliter: vt ibi dicitur. et pro delictis: vt §. de noxa. in prin. et. ff. de noxa. l. j. z in quasi delictis vt si seruus habitans cū dño habuit suspensum vel appensum vel effudit aliquid quod alicui nocuit: vt. ff. de his qui dete. vel effu. l. j. §. si seruus. et. l. si vero §. pretor nisi in duobus casibus: vt. ff. ō his qui dete. vel effu. l. j. §. cum seruus vbi nō habitat cum dño et. ff. de mino. q si minor §. si seruus. Porro licet in delictis et quasi agatur noxaliter: tñ et de peculio agitur si locupletatus est dñs inq̄tuz id peculiū locupletius est vt. ff. de iudi. tam ex contractibus: et. ff. de pecu. l. lz §. ex causa.

a ¶ Item si quis scilicet actor.

b ¶ Postulante. i. petēte reo vel deferente si eni sine volūtate aduersarij iurare nihil ꝓficeret iuramtū. vt ff. ō iureiu. l. iij. i pn.

c ¶ Jurauerit. vel ei remissū fuerit: vt. ff. de iureiu. nō erit §. fi. z. l. se. z. C. ō re. cre. actori.

d ¶ Deberi. sic simpliciter. s. non adiecta causa q̄re debeatur: q̄ō informiter dicim⁹. si āt cum forma veluti q̄ vendidi: tūc agitur actione vtili ex eo ꝓtractu nata ex sacramento: cū pro veritate accipiatur: z aduersario similiter actionem tribuit ac si vere ꝓtract⁹ ꝓcessisset. Idē est in alijs ꝓtractibus: vt. ff. de iureiu. si duo. §. si quis iurauerit. z §. idē dicemus: et §. marcellus. Item circa actionem realem: si rem suam esse iurauerit dat actio in rem vtil'. preterea in factum cōtra deferentē tm̄ vel heredē: vt. ff. ō iureiu. l. nā postea §. fi. et l. se et ita actori interdū dat in factū: interdū vtil'. Ex eo ꝓtractu et vtil' in rē. ex pte actoris interdū dat in factū: interdū vtil'. Ex eo ꝓtractu et vtil' in rē. ex pte actoris interdū dat in factū: interdū vtil'. Ex eo ꝓtractu et vtil' in rē. ex pte actoris

antur: equū tñ est peculioten⁹ (q̄ō veluti patrimoniū est filiorum filiarūq̄z: itē seruoz̄) cōdēnari eos.

¶ Si q̄s iurauerit aduersario deferēte in iudicio dat ei ex sacramēto actio. h. d. Are.

¶ Itē si q̄s postulāte aduersario iurauerit debere sibi pecuniā quā peteret: neq̄z ei soluat.

¶ Justissime ac cōmodat ei talē actionē: per quā nō illud q̄ritur an ei pecunia debeat: sed an iurauerit.

¶ Qui edictū in albo pretoris positū corrupit: vel qui vocat patrē vel patronū in ius sine venia z eximens dolo aliquē vocatū in ius vel eximi faciens tenet actione p

e ¶ Justissime. q̄ ppter sacramentū datur.

f ¶ Actionē i factū. vt. C. de iureiu. actori.

g ¶ Nō illō q̄rit et si piurū vellet ꝓbare q̄ sufficit diuia vltio. vt. ff. ō dolo. q si deferēte: z. l. se. z. C. ō re. cre. l. iij. nisi i casib⁹ vt. C. ō re. cre. l. fi. et. ff. ō iureiu. admonēdi. Et no. q ꝓ sacrm̄ q̄ē de re: vt. ff. e. q̄tiēs. l. de ætate vt. ff. ad. l. coz. ō fal. l. j. §. q i rōnib⁹: triplex i uenit volūtariū q̄ō ex volūtate dat: suscipit z excusat ex iudiciū fit vt. ff. e. l. iusiurādū. itē ncēriū q̄ō ncēitate iposita a iudice defert z suscipit vt. ar. ff. ō i litē. iurā. l. fi. nec em̄ ꝓt ꝓ sacrm̄ referri vel recusari nisi ꝓtendat iusta causa recusationis. vt. C. de re. cre. g̃naliter §. sinautē. Itē iudiciale q̄ō sic oz a iudicio q̄ñ. s. q̄s pti sacrm̄ i iudicio defert: q̄ō nō est

Que actio ꝓpetit actorio q̄ reo deferēte iurauit.

Juramtum triplex est

necesse subire sʒ p̄t r̄cusari et referri. vt. C. e. delata: et. l. ḡnaliter. §. si autē. sʒ iure veteri nō poterat recusari: vt. ff. eo. manifeste. sʒ r̄ʒ P. ita demū actio in factum dat̄ ex sacro si sn̄ia nō subseq̄t̄ alias q̄re oriret̄ actio i fctm̄ cū ex sn̄ia eadē nasceret̄ vt C. de re. cre. actori. sʒ nos ꝯ lʒ eni due sint ⁊ ad idē ⁊ eodē noīe nō nocet vt. ff. ꝺ ac. ēp. nō est nouū: et ff. ꝺ fideius. hers a ꝺbitore. semel tn̄ fiet exactio tn̄: vt. ff. ꝺ ꝟ. ob. q̄ bis. ⁊ ꝺ re. iur. bōa fides.

toria. h. ꝺ. Aretin⁹.

¶ Penales[a] quoqꝫ actiones p̄tor pene[b] multas ex sua iurisdictiōe introduxit:

a ¶ Penales q̄qꝫ. dictū ē. s. de p̄toriis rei persecutoriis: nūc de penalib⁹ p̄torijs. sʒ q̄ est dr̄ia inter penales ⁊ rei persecutorias? R̄n̄. multe qꝛ penales pretorie sunt annales. excepta actione furti vt. j. de ppe. et tempo. ac. in prin. sed rei p̄secutorie sūt ꝑpetue: vt. ff. de act. ⁊ obli. in honorarijs. Itē penales odiose sūt. rei p̄secutorie nō: vt. ff. de pecu. l. interpretatione. Itē penales nō trāseūt ꝯ heredes nisi aliquid ad eos peruenit: vel lis sit ꝯtestata: vt. C. ex delicto defūcto. l. j. sʒ p̄secutorie sicvt. ff. de acti. ⁊ obli. ex ꝯctibus. Item vbi p̄res tenent̄ rei p̄secutoria vno soluente ceti liberātur. non ita in penali: vt. ff. de condi. fur. l. j. vt. ff. de li. ca. l. vbi et. ff. ad. l. aql. item mela. §. si plures.

Penales ⁊ rei p̄secutorie actiōnes mlt̄ tiplicit̄ differūt

b ¶ Pene. id ē fere vel melius dic q̄ abūdat nam vere multe sunt.

c ¶ Quid. i. aliquid.

d ¶ Ex albo. erat eni albū dealbatio quedā posita in loco eminēti: vt apparet. i aut̄. de lit. §. oēm. ibi. Uoce p̄conū ⁊ c. col. viij. i q̄ al bo erat scriptū. vel ꝺ citādo aliq̄ vel ꝺ alio p̄cepto ḡnali vel speciali vt. ff. de albo. scri. l. j. et. l. ij. et. ff. de iurisdi. om. iu. l. si quis.

Albū p̄toris

e ¶ Corrupisset. vel positū sustulisset ꝙuis nō corrupit ⁊ siue p se siue per aliū ⁊ tūc ambo tenent̄. nec vnus liberat aliū. ⁊ ē i. l. aureos: vt in dicta. l. si q̄s. ⁊ l. se. tenet̄ ēt ille corruptor. l. cor. ꝺ fal. vt. ff. ad. l. cor. ꝺ. fal. l. pe. cuius pena ē deportatio ⁊ oīʒ bonoꝝ publicatio i ꝟuis ēt vltimū suppliciū vt. ff. ad. l. cor. ꝺ fal. l. j. i fi.

f ¶ In eū. scʒ. filiū vel liberū dat̄ actio i factū. q̄ ē sil̄r penal̄ vt superiori. l. aureos q̄ dat̄ patrono vel p̄ri: et si libertus nō possit soluere dictam pecuniam castigabit̄ Idē forte in filio: lʒ noxalit̄ nō det̄ vt. ff. eo. l. de in ius vo. l. pe. ⁊. j. ꝺ noxa. in fi. superior tn̄ punit solū dolū hic solum factum ꝯsiderat vt. C. de in ius. vo. venia.

¶ Ueluti aduersus euʒ qui q̄d[c] ex albo[d] ei⁹ corrupisset[e]. Et i eū[f] qui patronū[g] vel parentē[h] in ius[i] vo=

g ¶ Patronū. subaudi vl̄ patronā. Itēʒ filios ⁊ p̄res eorū: vt. ff. de in ius vo. l. iiij. §. j. et accipe hic p̄ronum qui manumisit vl̄ pro quo iudicatū est in causa ingenuitatis et libertinitatis. vel si ex cā fideicō. māumisit. vel si emit eo pacto vt manumitteret et māumisit. vl̄ nō māumisit. sʒ ex ꝯstōne diui marci pueīt ad libertatē vt. ff. de i ius vo. ad optiuum. §. j. et. l. is quoqꝫ. ⁊. l. sʒ si hac lege. Itē libos p̄roni accipe mares ⁊ femias ⁊ parētes ēt adoptiuos: vt. d. l. sʒ si hac lege. §. liberos quoqꝫ: ⁊. §. parentes.

h ¶ Uel parentem. et hic accipe marē ⁊ feminā ⁊ vsqꝫ in infinitū: vt ēt si adā viueret non possʒ vocari i ius sine venia. Itē nō refert si sūt legitimi parētes vel naturales. vt. ff. de in ius vo. l. iiij. §. j. ij. ⁊. iij. ⁊. l. parentes: ⁊. l. patris. et. l. adoptiuū. in prin.

Adā si viueret sine venia i ius vocari n̄ possʒ.

i ¶ In ius vocasset. i. iuris experiendi causa vocasset: vt. ff. de in ius voca. l. j. et hoc siue causa sit ciuil̄ siue crimīalis multo magis nā et tūc scʒ qn̄ cā ē crimialis cū venia ēt nō pōt qꝛ nō ꝓceditur. vt. ff. de in ius vo. sʒ ⁊ si. §. p̄tor ait. et. ff. ꝺ accu. q̄ accusare. i fi. ⁊. l. hi. §. ij. Sʒ q̄d si soluʒ libellum dedit? R̄n̄. nō incidit in ꝟ edictuʒ: vt. ff. de in ius vo. libertus. Itē q̄d si nō veīat vocat⁹? R̄n̄. ꝯ incidit sed facili⁹ remittit̄ hec pēa qn̄ vocat⁹ n̄ veīt. vt ff. de in ius vo. ꝙuis lʒ quidā dicāt vocantē nullo modo cadere in edictū si vocat⁹ nō venit ex predicta. l. ꝙuis: ⁊ ꝟ iō: qꝛ ꝟba cū effectu sūt accipienda: vt. ff ne quis eū qui i ius vocatus est vi. exi. l. pe. §. docere. sed prima sn̄ia ꝟior est: qꝛ in dicta. l. ꝙuis non dicit q̄ an puniatur libertus. nō incidat i edictū: sed nō remittit̄ pena nisi cā cognita. Itē nunq̄d heres potest vocari in ius sine venia: et certe si extraneus est potest: vt. ff. de obsequijs prestan. liber. l. heres. filius non pōt vocare in ius sine venia Sed quare secus in herede liberti et in he=

Si p̄ro n⁹ a libto sine venia i ius vocat⁹ nō veniat an puniatur libertus.

rede patroni? Rñ. in primo odiū versat qō debet restringi. in secundo fauor qui debet prorogari. vt. ff. de liber. et posthumis. l. quidam. Item si alter agat tutorio nomine vel curatorio. ar. ff. de in ius voc. l. in hac lege. §. fina. et. l. quesitum. Rō quia nemini officiū suum debz eē dānosum. vt. ff. quē ad. test. aperiant. si quis ex signatoribus.

a ¶ Cū id non impetrasset. idest non petisset et non accepisset. debz enim a pretore sic petere. dñe permitte mihi vt possim cōuenire patrē vel patronū meū: vt colligit. §. de pe. liti. §. fi. ꝛ. ff. de in ius vo. l. iij. et iiij. §. j. Illud etiā q̄ro an hec postulatio venie debeat fieri in psonis omniū qui i ius vocari nō possunt: q̄ enumerant. ff. de in ius vo. l. ij. et si nō fiat quod cadat in penam? Quidam dicunt q̄ sic: nos q̄ non. quia hec pena in eoz tantū statuitur qui incidit in edictum. at ille persone in edicto non cōtinentur: quod maxime probatur ex hoc. §. Aliter tamen puto eos puniendos: prout placuerit iudici ad similitudinem istorū. Sed nūquid hec petitio hodie est correcta vt qz habēt hodie liberti ius natalitū et regnationis: vt in auth. vt liber dece. §. j. col. vj? Rñ. nō qz ꝛ ibi reseruant iura patronis: maxime obsequialia que natura debentur. superiora q̄tum ad libertū plana sunt. In filio distingue aut erat emancipatus aut in potestate. si emancipatus erat habent locum superiora. si vero in potestate tunc nec cum venia nec sine venia potest conuenire patrem: vt. C. de in ius vo. l. fina. et. ff. de. ac. et obli. l. actiones. nisi pro castrēsi vel quasi castrensi peculio: vt. ff. de iudi. l. iis: et tunc cum venia. vt. ff. de in ius vo. l. adoptiuum. §. j. et hoc cum agit contra patrem. Si autem contra extraneū: tunc ꝑm vetera iura tantū. v. actiones filiofa. competebant: vt. ff. de ac. et ob. l. filiusfa. ꝛ. l. in factū actiones. Sed hodie omnes venientes ex aduēticia cā: vt dixi. §. p quas perso. no. ac. §. j. Item quero quis iurabit de calumnia cum filiusfami. in iudicio erit? Respon. si filius emācipat⁹. petita venia patrē q̄ēiat iurabit filius si maior est: alias curator et dabitur ad litem: vt in auten. vt li. ma. et auie. §. j. in fi. coll. viij. si aūt sit in potestate pris ꝛ agat de castrensi vel q̄si castrēsi peculio: et tūc iurat filius cū paterfa. habeatur. vt. ff. ad ma. ce. l. ij. si vero esset minor daretur curator liti non persone. cum sit in ptāte: vt. C. de cura. furi. l. fi. in prin. et de bo. q̄ liberis. l. fi. §. si aūt pro patre. Si aūt ꝺ extraneum. agat filius: si agat pater eius noīe pater iurat: vt. C. de iura calū. l. ij. §. q̄ obseruari. Si filius forte patre absente vel secūdum veteres ll. in. v. casibus: vel secūdū nouas i omni aduēticia causa iurat filius cum suo noīe agat ꝛ maior est si mō pater in aduēticijs nō habet vsūfru. alias pater ageret ꝛ respōderet et iuraret. vt. C. de bo. ma. l. j. in ꝑn. vbi ꝺ filius iurat licet pater nō habeat vsumfru. ꝺ bet pater consentire filio agenti et respondenti: vt. C. de bo. que li. l. fina. in princi.

cassetur: cū id non impetrasset. Item aduersus eum qui vi exemerit eū qui in ius vocaret: cuiusve dolo alius exemerit: ꝛ alib Item aduersus eum. ſ. datur actio in factum penalis vt ecce cum vocarē ticiū i ius qui tenebat mihi actione ꝑpali: et dum esset in itinere detinuisti eum vi: vel capiendo eū per personam: vel faciendo dolo vt alius eum detineret: ꝛ tantum q̄ dies actiōis mee exiuit. teneris enim mihi q̄ti iurauero in litem. et sic est actio penalis ex parte mea. qz vltra rei veritatem forte iurabo. ꝛ ex parte tua quia das mihi aliquid et tibi nihil adest. vt. ff. ne quis eum qui in ius vo. vi. ex. l. pe. §. j. Super hoc. §. primo quero cum duo sint tituli: vt. ff. ne quis eoz qui i ius vocatur vi. ex. et alius titu. de eo per quem factum erit. de quo fit mentio in hoc. §? Respon. de primo. quia inde oritur actio ex vtraq; parte penalis. vt dictum est: sed ex alio est penalis ex parte rei tantum. cū ad interesse actoris detur. vt. ff. de eo p quē factum erit. l. fi. j. Respon. Item primus de quo fit mentio hic consulit actori tantum: vt patet in. l. ij. et iiij. §. eximere. At secundus consuluit vocato non solum vocanti. vt. ff. de eo per quem factum est. l. j. §. si reus. in fi. ꝛ. l. fi. j. Rñ. Itē primus habet locum quando aliquis exemptus est ante satisdationem et post in ius vocationem: sed secundus post satisda. scilicet factam iudicio sisti et alias que firmant iudicium. vt. ff. de preto. stipu. l. j. in prin. Et ptz

Ponit casum.

hec differẽtia ex ordine illoꝝ titulorũ. Itez prim⁹ qñ vi exemptus sit quis. At secũdus etiam sine vi: vt patet in. l.j.§. si dolo. de eo per quẽ factũ ẽt ne quis eaz q̃. l.j. t. ij. ff. Ut satis dici potest q̃ de vtroq̃ hic loquitur t q̃ licet duo sint illi tit. tamẽ ỽ vno edicto sũt Item et q̃ dicatur penalis actio etiam illa que ex vna parte tãtũ est penalis. Sup hoc.§.ij. queritur. Utrũ p solãcitationẽ p̃ petuet actio. Mõne per conuẽtionẽ solam etiam iure veteri perpetuabatur actio vt.ff. de ac. t ob. l. cõstitutionibus non solum p̃ noua iura. vt C. de p̃scrip. xxx. an. cũ notissimi. t. l. sicut. Rñ. hic non per executorem: sed per suã denunciationẽ eum conuenerat: vel verbũ q̃si positum in. d. l. cõstitutionibus assertiue ponitur non similitudinarie: et ſm hoc hodie eẽt correctũ qđ hic dicit. Uel dic q̃ talis fuit conuentio in illa. l. constitutionibus que p̃ lite conte. habebatur: vt quia actio erat temporalis t libellus fuit principi datus: vt. C. qñ li. prin. de. lit. cõ. fac. l.j. et. ij. Uel dic ſm Jo. q̃. ll. veteres circa psonales actiones loquũtur: vbi non ꝓpetuantur per executorẽ: sed lex illa cum notissimi et. l. sicut in rem loquũtur in reali. vnde adhuc etiaz hodie nõ corrigitur quod hic dicitur.

a ¶Innumerabiles immo numerari possũt sed dicuntur innumerabiles: quia de facili non possunt numerari. vnde dicitur non posse fieri quod cum difficultate fieri potest: vt Mõ hic ff. de. verb. sig. nepos proculo. Enũera ergo aliq̃s pe aliquas. vt est actio in factũ de calũniatori nales a bus: de qua dicemus.j.§. quadrupli. Item ctiões. actio q̃ me. cau. Item furti manifesti. Item serui corrupti in duplum: de quib⁹ dicem⁹ j. eo. §. omnes autem actiones. Sunt t alie in factum vt de effusis et eiectis et de appẽsis vt. ff. ỽ his qui delec. vel effu. l. si vero. §. prętor. Et alie multe sunt quas enumerare non expedit. Eccur.

b ¶Preiudiciales. pro constanti ponit q̃ he prętorie sunt cum in tractatu prętoriarum ponuntur. et sunt in rem: quia res petitur et vendicatur. Uñ querit quare nõ posuit has s̃. inter reales prętorias? Rñ. quia quedam de eis est ciuilis: vnde eius occasione et de ceteris hic dicere reseruauit. t sũt tres. Prima est per quam queritur an aliq̃s sit liber. subaudi vel seruus. Secunda an aliquis sit libertus: subaudi vel ingenuus. Tertia est de partu agnoscendo q̃ quam queritꝝ an quis sit filius vel non vt omnia consequatur que filius a patre consequi debet. alias autẽ agitur de partu agnoscendo propter alimenta tantũ: et tunc filiationi nõ preiudicatur quia sũmatim q̃ritur vt. ff. de li. ag. l.j.§. iul. t. l. si q̃s alij. §. si vel parens: t. ff. de his qui sũt sui vl alieiu. l. si iudex. licet videatur contra. C. de ꝛ. cog. l. ij. §. fi. sed dic vt ibi. Sed dicunt quidã et male q̃ tantũ due sunt: et de duabus primis faciunt vnam hoc modo: an aliquis sit liber id est ingenuus vel libertus: et hec vna. aliam vero de partu agnoscendo non mutant. sed prima opi. verior est cum sit cõmodius singulas causas singulis appellationibus distingui. vt. s̃. q̃. mo. test. ifir. §. alio autem modo Item quia postea dicit cetere vero. tẽ. et ita loquitur de pluribus exceptis vna. In prima ergo vbi queritur sit liber vl seruus. dico q̃ siue seruus agat cõtra dominum dicens se esse liberum: siue econtra dominus contra seruum: t seruus sit in possessione libertatis q̃ hec actio in rem que intenditur est preiudicialis: vt. ff. de li. causa. libertis. §. fi. Idem dico siue patron⁹ vendicet libertum in libertinitatẽ: siue libertus se vendicet in ingenuitatem: vtraq̃ est preiudicialis vt. ff. si ingenuus esse di. l. fi. in pn. et. §. fi. intenditur etiam hoc casu officium iudicis: vt. ff. de iureiu. si duo patroni in prin. et. ff. si inge. esse di. l.j. t. ij. et. ff. de rei ven. l.j. §.j. Idem dicas in tertia: vt siue agat pater petendo filium in filiationem vel filiꝰ dicat se non filium erit preiudicialis et directa hincinde. Sed quidam dixerunt q̃ directa datur patrono parenti et domino: sed illa q̃ datur libto filio t suo est cõtraria: qđ nulla l. cautum. inuenitur: licet alie quedam inue-

tres sũt actiões preiudiciales.

Preiudiciales actiões in rem esse videnꝫ: quales sunt per quas q̃ritur an aliq̃s liber que prętorie. h. di. Aretin⁹.

niantur directe et contrarie: vt mandati de positi et similes. Sed qualiter formantur libelli in his? Respon. sic. peto iohannem in filium meum iudicari vt mihi patri debitam prestet reuerentiam et alia que patribus a filijs debentur: et idem in patrono. et ex tūc lata sententia alimenta patri et patrono prestabuntur: vt. ff. de li. agno. l. si quis ali. in prin. et ℔. solet quia sententia pro veritate accipit. vt. ff. de statu hoim. l. ingenuuz. Et ꝓbat hec libelli formatio. C. de fide icō. l. j. In seruo et domino sic. Peto in seruum meum talem pronūciari quia eū meū dico. Et cōtra seruus vel libertus vel filius dicet. peto me non inquietari a ticio qui me in seruum vel libertum vl' filium tenet. quia me in tali vinculo non subesse dico: vt. C. de ingenuis ma. l. diffamari Vel sic: peto vt ingenuus vel liber vel non filius pronuncier contra ticium: quia sic se rei veritas habet. Et differt hec ab ea qua petit pater filium in potestate ex iure romano: cum ibi tantum de potestate q̄ratur. hic autē de filiatione: vt. ff. de rei vendi. l. j. ℔. j. ꝛ hic dicitur. Itez hec pretoria vt hic: illa ciuilis. Quibus autem modis filius possit peti diximus. s̄. de patria po. ℔. ius autem potestatis. Item quare dicuntur p̄iudiciales? Rñ. ꝑm quosdam q̄s in modum exceptionis ꝓponuntur. ꝛ ita p̄iudicant. vt si agas cōtra me hereditatis petitione: et ego obijciam tibi q̄ seruus sis defuncti. vel quia ipse defūctus seruus fuit vt. ff. de peti. here. l. si quis libertatem. tunc non pōt esse lis inter nos vt ff. de iudi. l. lis. et. s̄. de ob. que ex de. ℔. hi. et facit pro hac sententia. C. de or. co. l. j. et de ber. pe. l. liber. et. ff. si quis ingenu. esse dica. l. fi. Alij. dixerunt ideo dici p̄iudiciales. q̄ sententia lata super his fit p̄iudicium omnibus alijs questionibus. vt. ff. de sta. ho. in genuum: et. ff. de lib. ag. l. j. ℔. fina. et l. ij. sed certe secundum hoc etiam querela inofficiosi testamenti dicitur p̄iudicialis. quia p̄iudicat alijs questionibus: vt. ff. de inoffi. testamento. ℔. fina. Sed contra hanc sententiam est. ff. de lib. causa si seruus. sed ibi non fuit pronunciatus ingenuus vel collusio ibi fuit. Vel dic secundum Jo. q̄ p̄iudiciales ideo dicuntur: quia omnes alie questiōes q̄ interim inter eas personas mouētur debēt silere. C. de or. cogni. l. j. ꝛ. iij. et. ff. de lib. cau. l. ordinata. et ad hoc facit optime. ff. ō nova. l. pe. j. Rñ. Misi esset talis causa que ageret etiam si cōstaret eum forte seruum: quod est quandoq; vt. ff. de iudi. vix. sed secūdum hoc cum queritur inter patronum et libertum de libertinitate: non est hec questio p̄iudicialis: cuz alie questiones interim inter eos possunt exerceri. venia tamen petita: vt. s̄. eo. ℔. Et in eum. Sed dic q̄ ille questiones quiescunt que non competerent si constaret eum libertum: vt. ff. de in ius vo. l. sed si hac vi. ℔. pe. et fina. Item quid si nulla alia questio moueatur. nonne tunc iste dicuntur p̄iudiciales: cuz non habeant cui p̄iudicent. Azo dicit q̄ non: sed Jo contra inspicitur enim aptitudo: quia abilis est esse p̄iudicialis: sicut augustus dicitur licet non semper augeat: vt. s̄. in rubrica p̄obemij. Item nunquid sunt plures p̄iudiciales nisi he tres? Rñ. sic vt hec. pe. naz et tunc cessant omnes alie questiones donec ista intenditur. vt. ff. de pe. he. l. si quis libertatem: et. l. diuus in fi. lī cet hodie contrarium sit: vt. C. de here. pe. l. fi. ℔. j. et. ij. Item quo iure ascripticij coloni censiti et similes petuntur? Rñ. vtili p̄iudiciali directa et ipsi coloni se petunt in libertatem contraria p̄iudiciali vtili ideo vtili: non directa: quia liberi sunt nō serui: vt in auten. de san. epis. ℔. ascripticios. et. ℔. si seruus col. ix. Item ideo p̄iudiciali: quia parū a seruis distāt quo ad seruitia que facere debent vt. C. de ag. et cen. l. ne diutius. libro xi. Sed alij dicunt q̄ officio iudicis petuntur et petunt: vt. C. in qui. cau. cen. dominos accusa. post. l. j. lib. xi. Sed certe officium iudicis non potest locuz habere ad futuras prestationes. vt. ff. de vsur. l. j. Alij dixerunt habere locum negatoriam et confessoriam vtilem vt que datur directa seruitutibus alijs hec vtilis hic datur quod nihil est. Item si quis ad aliqua ānua seruitia teneatur: quo iure petitur vt condemnetur vt prestet in posterū. et ipse quo iure petit absolui? Rñ. satis puto q̄ iudicis officio ō fiat siue p̄missa

an libertus sit: vel de partu agnoscendo.

Forma libelli in actionibus prejudicialibus.

Petitiones p̄iudiciales q̄re sic dñr.

petitio hēditatis tis ē actō p̄iudicialis.

Quo iure petūtur coloni ascripticij et similes

actio finiū ꝓgū dor est strictius ris.

fuerint hec fruitia: siue ex psuetudine debeant. Hec seruitia siue ipsa pstita lōgo tpe ex pmisso petunt. vt. ff. de vsu. l. cū de in rē vso.

a ¶ Ex quib⁹. s. trib⁹ p̄iudicialib⁹ q̄stiōib⁹: q̄ pmissio pbabitur ex longo vsu: vt ibi.

b ¶ Fere. ideo dicit. qz in ciuilibus cōnibus q̄ttuor cōsiderantur. scz actor reus iudex ⁊ ipsa res. Hic aūt ē idē qui cōuenit et conuenitur et res. Vel iō qz ptor introduxit de ptu agēdo ⁊ se. cō. cō firmatur.

c ¶ Legitimā. i. cōiure ciuili.

d ¶ Lib̄ sit. sub audi vel seru⁹

¶ Sic itaq;.

¶ Diuidit pn cipaliter in tres ptes. prio pōit regulā gñalez illatiuā ex pcedentib⁹ scōm glo. sz ām doc. repilogatiuā scdo pōit vnā fallētā. scda ibi. plane. tertio naturā actionū realiū ⁊ psonaliū ⁊ eaꝝ differētias. ktia ibi. appellam⁹. Itē pria subdiuidit qz prio ponitur quedam illatio seu repilogatio ex supradictis. secundo ponit rationes. scda ibi nec enim.

Diuisio

e ¶ Sic itaq;. formal hoc itaq; ex illa diuisione que fit. ff. e. §. j. q. d. dictum est que sunt in rem actiones et que in personā. itaq; sic eis discretis. i. sepat⁹ ⁊ diuisis patz q; hec regla est vera qz psonalis actio q̄ petit ad dāduz nō cōpetit pro re sua alicui: vt hic. ideo dixi ad dādum: qz ad tradendū bene potest dari actio personalis. vt cōmodati depositi et similes. et ita est vis inter dare et tradere vt hic subijcit: ⁊. ff. de ac. emp. l. ex empto in prin. et. ff. de verbo. obli. vbi autem in fi. et. l. si rem. tradi. ⁊. l. nemo. et quod subijcit si apparet. i. qz apparet eum dare oportere. ⁊ ita agit in personā vt aliquid detur. Sed quidā dicūt vt. §. q; hec ꝛba si apparet eum dare oportere. sunt noīa cuiusdā actionis.

f ¶ Oportet. id est oportz q; nō detur. est enim impossibile q; deꝝ vt subijcit: qz dare est accipientis facere vt subijcit. Hec res que ⁊c. accipiē tj facer.

Ex quib⁹ᵃ ferēᵇ vna illarū legitimāᶜ causam habet: p quā q̄ritur: an aliquis liberᵇ sit: cetere ex ipsius pretoris iurisdictione substantiā capiunt. ¶ Dñs rei nō pōt agere ad dandum rem suā. nisi cōtra furē odio furis. h. o. Are. ¶ Sic itaq;ᵉ discretis actionibus certū est nō posse actorē suā rem ita ab aliquo petere: si appet eū dare oportere. ¶ Nec enim qđ actoris est: id ei dare oportetᶠ: quia scilicet dari cuiq; id intelligitur quod ita datur vt eius fiat: nec res que iam actoris ē: magisᵍ eiꝰ fieri pōt. ¶ Planeʰ odio furū quo magis pluribus actionibꝰ teneant effectū est: vt extra penā duplī aut q̄druplī rei recipiende noie fures etiā hac actione teneant: si apparzⁱ eos dare oportere: q̄uis sit aduersus eos etiā

g ¶ Magis. sz opponitur. pluries ōberi potest. vt. ff. ō exce. rei iu. l. ⁊ an eadem. §. actiones in fi. §. ergo pluriēs dominium uz ē amissum. Sed non uz fieri sequitur nam nō pōt. licet pluries debeatur tamē semel fctā sua non debet plus fieri sua vt ibidem dicitur. et. ff. de ac q̄. pos. l. iij. §. ex pluribus: ⁊ ꝯ. de le. §. Sz et si rem legatarij. nisi iterū desineret esse sua: vt. ff. ō verbo. obli. si rem meam.

b ¶ Plane odio. sed in quo vertitur istud o⁊ cōdictō dium? Respon. quia in condictione furtiua quis de facto infamatur apud bonos ⁊ gra q̄d opes viros: vt. ff. de obse. l. honozi. licet non rat. infamia iuris: vt. ff. de ac. et obli. l. cessat. sed in rei vendicationem neq; de facto neq; de iure infamatur. Item multa veniunt in pdictione furtiua que nō veniūt in rei vendi. vt quia interitu rei nō liberatur. sed in rei vendic: vt. ff. de condi. fur. l. in rem. et ideo malum est furi q; etiam hac actione teneatur. Item sicut prodest alicui plures habere reos debitores: vt. ff. de lib. le. l. si quis decedens. §. fina. et habere plures actiones: vt. ff. de. le. ij. cum filius. §. varijs. ita contra debet ei nocere si pluribus teneatur actionibus: licet etiam nulla alia sit vtilitas. Item nunquid vna tollitur per aliā? dic q; sic: vt. ff. de pdi. fur. si pro fure. §. furti.

i ¶ Si apparet. id est quia apparet eos ⁊c.

ld ē dicere actione in psonā. Sed vr̄ stare non posse. nā certū est eū qui agit dñm fuisse: ḡ et nūc est: qz sine facto suo dñiuz ab eo discedere nō potuit. vt. ff. de re iudi. l. id qō nostrū. ꝛ. C. de prob. l. siue possidetis. ḡ non pōt agere vt sibi det qō ē suum ꝛ tñ hic dicit q sic. sz dic relationem eē faciendaz ad genus non ad speciem. q. d. ea actiōe per quaz alias agitur ad vandū. s. personali: sed hic non ad vandū intenditur. ꝛ ita est mirabile q rē meā p psonalē actoz peto restitui: al's ẓ. vt. ff. vsufru. quēadmo. cau. fi. ꝛ. ff. de cōdi. inde. l. si vrbana. sz ē speciale vt hic ōz El' dic agi ēt ad vandū. s. possessionē vandā quam amiseram p furtū vt. ff. de acqui. pos. l. rez q nobis et. ff. de cōdi. tritica. l. ij.

a ¶ In rem actio. i. vendicatio q̄ p2o dñio de iure ciuili vel gentiū quesito intendūtur. vt ff. de rei ven. l. in rem Ite nota q hic ·S· locū hz in q̄lz malefidei possessoze alienę rei: nō solum in fure. vt. ẽ. de re. diui ·S· si tamen. et ff. de cōdi. triti. l. j. in fi. et. l. ij. in p2in. Interdum etiam contra bonefidei possessoreꝫ datur condictio ratione possessionis. vt. ff. de condi. inde. l. indebiti ·S· sed si nūmi. Sed nū quid etiam rem suam potest quis etiam a fi fure per condi. sine causa condicere. vt. ff. de condi. sine causa per totum? Respō. Im quosdam ibi dicitur cōdictio actio personalis: non tamen talis per quam intendatur: vt aliquid detur. Alij dicunt q si alicubi inueniatur condictio sine causa p2o sua re cōpetere de vtili intelligendum est.

am hec in rem actio per quā rē suam q̄s esse petit. ¶ Actiones reales cōpetūt ad vendicandū. personales vero ad dādum vel faciendum. Et dicūtur abusiue cōdictiōes a cōdicēdo idest denūciādo. h. d. Are. ¶ Appellamus aūt in rē quidē actiones b Jn personā vero actiōes quib9 c dare aut facere oportere intenditur: condictiones d. ¶ Condicere enim est denunciare e p2isca lingua. Nuncvero abusiue dicimus cōdictionē actionē in personaz esse: qua actor intendit dari sibi oportere. nulla enī hoc tpe eo nomine denūciatio fit. ¶ Tertia diuisio actionuz est q sunt vel rei p̄secutorie vel penales vel mixte p̄secutorie sūt oēs in rem actiōes: ꝫ etiā in psonā ex cōtractu discēdētes: excepta depositi actione que i quattuor casib9 mixta est. Ang.

b ¶ Vendicationes. siue reruz corporalium de quibus est. C. de rei ven. per totum. et ff. eo. per totum. siue rerum incorporalium de quibus est. ff. si vsufru. pe. per totuz. et. ff si serui. ven. per totū. siue sint directe siue vtiles iste vendicationes. vt. ff de publi. p totū. ꝛ. ff. si ager vecti. p totū.

c ¶ Quib9. idō dicit quibus: qz sunt et alie quibus nō intendimus dare facere sz restitui: vt cōmodati actio et depositi et similes: iste ñ appellātur cōdictiones in stricta significatione accepto vocabulo vt hic dicitur El vel dic q etiam in actione cōmodati ꝛ depositi et similibus intenditur dari vel fieri. s. ipsa detentatio rei: quasi ipsum factum possit quis in stipulationem deducere: vt. ff. de ver. obli. l. vbi autem nō. ·S· q id quod nō fieret. nisi aliquid daretur: cū sue rei nulla eēt stipulatio: sed aliene tñ vt. ẽ. de inuti. sti. ·S· j.

d ¶ Condictiones. s. appellamus.

e ¶ Denunciare. dicunt quidā q̄ qui volebāt alium conuenire p2imo sibi denunciare debēt: vt ar. ff. de serui. vrba. p2e. l. quidam. Sed hoc non placet. quia ex voluntate aut bonitate vel vrbanitate hoc fit non necessitate. Sed dic q hec denūciatio fiebat p magistratus: cū actiones cōstituebant vel dabant. vt. ff. de orig. iur. l. ij. ·S· oīm. quod ē hodie sublatum. vt in fi. huius ·S· dicitur: et. C. de fozmu. l. j. et. ij.

denūciatio nō fit de necessitate

f ¶ Abusiue. vere abusiue dicitur condictio id est actio in personam: qz non bene consonat nomen rei quam signat quod fieri de

bet. vt. ff. de dona. §. est et aliud.

Diuisio ¶ Sequens. ¶ Iste. §. vsq; ad. §. quedam diuidit in duas ptes. Prio ponit vnā sñiaz ꝓncipaliū actionū. Scō declarat eā p exēpla. Scōa ibi rei psequēde. Itē scōa subdiuidit in q̄nq;.

Mā primo ponit de actionib⁹ rei psecutorijs. Scō de actiōib⁹ mixtis ex Iactu descēdentib⁹. tertio ponit vnā regulā vel sūmulā in actionib⁹ ex maleficio descēdētib⁹. Quarto illud p exēpla declarat primo ponendo ō actionibus penalib⁹. scō de actionibus mixtis. Scōa ꝓncipalis est in versi. plane. Tertia in §. ex maleficiis. Quarta in §. penam. Quinta in versi. sed ꝛ legis.

¶ Seqns illa diuisio ē q; q̄dā actiones rei persequēde gña cōparate[b] sunt: quedam pene psequēde quedā mixte[c] sunt. Rei psequēde causa cōparate sunt oēs in rē actiones[d]. Eaz vero actionū que in personā sunt: he qui dē que ex contractu naſcunt: fere[e] omēs rei persequende causa cōparate vident. veluti quib⁹ mutuam pecuniā vel in stipulatū deductā petit[f] actor. Itē commodati: depositi: mādati: ꝓ socio: ex empto: vēdito: locato: cōducto[g]. ¶ Plane si ō positi agit eo nomine redibitoria q̄ dak i ou ria plū aduersus vēditorē q̄ neq; preciū. neq; accessiones soluit: vt. ff. de redi. l. redibitoria.

a ¶ Seqns. hec ē ꝑtia diuisio actionū i ꝑti.

b ¶ Comparate. l. adinuente.

c ¶ Mixte. sed nōne quedā sūt que nullū horum habent vt si ago ne quid fiat in loco sacro vel sancto. vel si factū est tollak et alie similes q̄ neq; ad rē neq; ad penā neq; mixtis sehñt sz vel ad rei reuerentiā: vel ad publicā vtilitatem dank? Rñ. satis ad rei psecutionē. s. diuine rei vel publice ptinēt: cuius nomine agere videor vel ēt meo nomīe cū cuiuslibz inkſit deuz venerari: vt. C. ō her. l. iiij

d ¶ In rem actiones. scz q̄ decē sunt vt diximus. ñ. eo. §. Itē seruiana. Sed certe vr q̄ Juram̄ sunt omnes penales. nā in eis iurak in litem tū i litē vt. ff. de rei ven. l. qui restituere. et. ff. de in litem iuran. l. in actionibus. Sed dic q; illud scz iuramētū in litē non fit iure actiōis: sed officio iudicis. vt. §. e. §. preterea. in fi. §. vñ non dicūtur penales. Alij tñ dicebāt q; iō ñ dicebank penales: qz non originaliter illud fit qō crescāt p sacrm in litē. sed ex cōtumacia. vt. ff. de in litē. iurā. l. j. et iō magis attendebāt qō naturak? erat q; qō incidēter. sed certe actio depositi in quattuor casibus ab initio est rei persecutoria: et tamen ꝛ pensatis inspecto q; crescit ex cōtumacia: vt. §. prō xi. ꝛ. §. e. §. quadrupli. alias §. at ille. vnde p̄mam responsionem approbo.

e ¶ Fere. fere dicit pp actionē ex stipulatu: q; quā pena petitur nec inspicitur qō interfit vt. ñ. de inutili. §. alteri. Fz quosdam qō est falsuz imo pp actionem depositi in q̄tuor casibus. vt. §. subijcit. Itē pp actiones redibitorias actiones redibitorias q̄ dak i ou ria plū aduersus vēditorē q̄ neq; preciū. neq; accessiones

f ¶ Petit actor ad vtranq; aūt. s. ad mutuū et ad eā pecuniā q̄ in stipulatu deducta est certi ꝓdictio dak: vt ff. si cer. pe. l. si qs certū et. ñ. de ver. obli. in ꝓin. ita q; ad mutuū dek ꝓdictio specialis de mutuo. vt. ñ. qui. mo. re cō. ob. in ꝓin. Ad pecuniā deductā in stipulatione detur ꝓdictio certi generalis: si certum sit: vt. ñ. de ver. ob. in ꝓin.

g ¶ Cōducto. sed nonne oēs iste dank ad interesse: ēt qō est extra rem. vt. ff. de ac. em. l. j in ꝓin. ñ peto aliquid quod tibi nō adest. ñ sunt penales. Sz dic trib⁹ mōis dici actiōez actio penalē. Primo illa q̄ hincinde est penalis: vt furti et silēs: qñ peto qō michi nō abest ꝛ tribus qō tibi nō adest. ꝛ h mō accepto dñr h iste ñ modis penales. Scō qñ est penalis ex parte vna. scz ex pte rei tm̄: qō est vbicūq; actoris interesse excedit id qō reo adest ꝛ i hac significatione actiones iste dicūtur penales. s. ex empto et silēs et ēt rei vē. qñ in litē iuratur ꝛ q; inspecta psona tm̄ penales dicunt ꝓbatur ff. de eo p quē fac. est. l. j. §. si plures. et. l. fi. et ñ. e. §. penales. Tertio dr penalis ispecta psona actoris tm̄: vt si accepisti ab aliquo aliqd vt me accusares p calūniā. nā repeto sz michil michi absit a te. s. cui adest: vt ꝓbak. ff. de calū. l. gñal? §. illud erit notandū.

¶ In duplū. scilicet si reus inficietur: vt. ff. e. §. sed furti.

b ¶ Ipsius. scilicz heredis. ex dolo enim defuncti in simplum tm̄: vt. ff. depositi. l. j. §. j. ꝛ ē rō quare in his q̄ttuor casibus datur in duplū et in alijs in simplū est: qz ex necessitate deponit: nec potuit preuidere apud quē deponeret: vt. ff. depositi. l. j. §. merito.

Trimia manifesta sunt occultij grauiora

c ¶ Quadrupli. Sed quare plus manifestum furtuz punitur q̄ nō manifestū cuz claz facta magis punienda sunt. vt. ff. de admini. tu. l. ñ existimo: et. ff. de ritu nup. l. vl. Rñ. immo magis delinquit qui palā q̄ q̄ claz amouet: vt. §. vi bo. rap. in p̄n. vñ magis punitur: vt ar. ff. de offi. p̄sidis diuus.

d ¶ Petens. scz rei vēdi.

e ¶ Quilibet. vt. §. de ob. q̄ ex deli. nas. §. fina.

f ¶ Condictio scilicet furtiua q̄ soli dño datur et heredi eius aduersus furem et eius heredem: vt. ff. de condi. fur. l. i. et. l. v. et. §. de obli. que ex deli. nascuntur. §. fina.

cui dak pdictio furtiua.

g ¶ Quadruplo. vsq̄ ad annum: post annū in simplū: vt. §. vi bo. rap. in p̄n. nisi in casu mine quod tumult⁹ incendij ruine naufragij cā depositum sit: in duplū actionē p̄tor reddit: si modo cū ipso apud quē depositū sit: aut cuz herede ei⁹ de dolo ipsius agek: quo casu mixta est actio.

¶ Actionū descēdētiū ex maleficijs q̄dam sunt persecutorie pene tm̄ quedam mixte tam rei q̄ pene: qđ vltimū p tria exempla ꝺclarat. h. d. Are. ¶ Ex maleficijs vero prodite actiōes sunt: alie tātum pene persequēde causa comparate sunt: alie taz pene q̄ rei persequēde: ꝛ ob id mixte sūt. ¶ Penā tātū perseqūtur quis actiōe furti: siue eni manifesti agak quadrupli: siue nō manifesti dupli: de sola pena agitur. naz ipsaz rē p̄pria actione p̄sequi kuis id ē suam esse petens. si ue fur ipse eā rē possideat: siue alius q̄libet. eo amplius aduersus furē etiā p̄dictio est rei. ¶ Ex autē bonoꝝ raptoꝝ actio mixta est: quia in q̄druplo rei persecutio p̄tinek: pena aūt tripli est. Sed ꝛ legis aq̄lie actō de dāno iniuria dato mixta est nō solū si aduersus inficiātez in duplum agak: sed interdū et si in simplū quisq̄ agat: velut si quis hominez clau dū aut luscū occiderit qui in eo anno integer ꝛ magni p̄cij fuerit: tanti eni damnak quāti plurimi ꝛ magni p̄cij is hō in eo āno fuerit secūdū iam traditā diuisio vt si iudeus contra christianum agat tūc in duplum tantum agit: vt. C. de pag. l. christi raptoꝝ anis. Sed nūquid etiam raptor tenetur ac q̄ actōe furti manifesti? dic q̄ non scōm. ¶. qz p̄uenit. in duplum tantum tenetur: si furti cōueniatur: vt. ff. vi bo. rap. l. j. nisi in casu vbi nec in duplum tenetur ex eo vt. ff. de fur. l. si quis ex domo: sed certe ibi erat actuz actione vi bo. rap. vnde sublata erat actō furti non manifesti nisi in id qđ excedit: vt. ff. vi bo. rapto. l. j. ꝛ. ff. de ac. et obli. l. q̄ seruuz. sed satis videk q̄ ēt manifesti furti noīe conueniak et in qua druplū: vt. ff. de fur. l. si vendidero. §. cuz raptor: et. l. si quis ex domo licz ¶la. contra dixerit: vt dictum est.

h ¶ Iam traditam: vt. §. ad. l. aq̄l. in p̄n. naz ibi diuidit p̄mū caput. l. aquil. a tertio capite: ex q̄ tertio fit cōdēnatio q̄tū res retro valuit in. xxx. dies. vt. §. eo. tit. §. ex hoc capite

b ¶ In simplū vbi cōtra contitentem dak. nam tūc i simplum et ꝑ negantē in duplum vt hic ꝛ §. eo. §. at ille et. C. ad. l. aquil. l. contra negantem. et. ff. de iniur. eum qui.

Item adiūge actionē q metus cā. nā et ipa mixta est: vt. ff. q me. cau. l. si cū ex. §. j.

a ¶ Contra eos. s. heredes vel alios qui legatis vel fideicōmissis grauari possunt qm̄ honorati sunt pecuniariter vt. §. de sing. re. per fideicom. relic. in prin. et. ff. dele. j. plane in fi.

b ¶ Venerabilib⁹ locis. que multa sunt: et enumerātur i auth. de nō alie. §. nos igitur. col. ij.

c ¶ Distulerit. s. fraudulenter vel sine iusta causa: alias non puniuntur. vt. ff. si cer. pe. q te: et ff. de vsu. l. sciēdum. Et. ff. ō pe. her. l. illud. Et nota quē puniri ex pcrastinatione vel dilatione illicita. sic. ff. de edē. l. prētor. §. sed et si seruus in fi. et est speciale in his legatis: in alijs legatis vel fideicōmissis non prestatur duplum: sed vsure currunt ex mora vel saltem post contestationem litis: et fructus rerum restituuntur: vt. C. de vsu. leg. seu fideicōmiss. l. j. Item hec legata habent in alio priuilegium: vt si indebitum soluatur non repetatur: vt. §. de obli. que ex quasi contract. in fine. Quid si primo negauit postea confiteatur? Respō. potest penitere: cum exonere et actorem a probando: vt. ff. de iureiu. eum qui. arg. cōtra. ff. de edil. edi. l. quid sit fugitiuus in pri. Item q̄d si confessus est et postea negat? Respō. punitur cum vltima mora noceat: vt. ff. de peri. et commo. rei ven. l. illud. Itē quid si non inficietur: sed dicat non valere: vel aliam ponat rationabilem causam? Respon. quidam q punitur ne inueniatur via per quam negantes suam exerceant auariciam. vt. §. vi. bo. ra. §. quia tamen. Alij contra. quod verum puto: vt. j. e. §. at ille. Item nūquid hoc in legato generali et speciali locum habet? Rñ. sic ſm Johan. cum vtrumq; sit legatuz

Pro crastinato nocet

Legata eccleſia q̄ſūt ꝓuilegiata

nez. Item mixta est actio cōtra eos qui relicta sacrosanctis ecclesijs vel alijs venerabilibus locis legati vel fideicommissi nomine dare distulerit vsq; adeo vt etiā in iudiciū vocarent: tunc enim et ipsam rē vel pecuniaz que relicta ē dare cōpellunt: et aliud tm̄ pro pena. et ideo in duplū eius fit cōdēnatio. ¶ Actio familie herciscunde p diuidenda hereditate: et actio cōmuni diuidundo p̄ partes: et actio finiuz regundorū pro diuidendis fundis dicūtur actiones mixte scilicet reales et psonales. vel ppri⁹ mixtam cām habēt: in q̄b⁹ iudicii licituz est vt supra de fideicom. here. §. fina. et. C. de fideicommiss. l. fi. in prin. Item quid si duplū non potest soluere? luit in corpore: vt. ff. de pe. l. j. §. generaliter: et. C. de ser. fu. l. quicunq;. et. ff. de iniust vo. l. pe. et fina.

Qui nō habz in ere luaſ in corpore.

d ¶ In iudicium. Quid si in iudiciuz nō vocantur: sed alias sunt in mora? Rñ. q̄dam adhuc idez vt duplet̄ur: sz hic lex contradicit. Item in dubijs pene sūt molliende: vt ff. de penis. l. inꝓpetratiōe. Sed dicā cur rere vsuras et fructus deberi ex mora et ipa re ideſt sine interpellatione dicam mozam committi ad instar minozum quibus legata debentur: vt. C. in quibus causis in inte. restitu. nō est ne. l in minozum. Item quid si reipub. vt habent fisco relinquatur? videtur q̄ idem sit qđ hic ꝓuilegi dicitur cū ius diuinū et publicum simile sit vt. C. de sacrosan. eccl. l. fi. et in auten. de nō alie. §. si minus. col. ij. Sed dico contra quia pene sunt molliende vt diximus. vt. ff. de penis. l. pe. Item quid in redemptione captiuoruz? videtur idē quasi si rei venerabili sit relictum: sed certe non extendā. s. id qđ dicitur in hoc §. ad hūc causā cū sit pena. Itez quid si deo vel alicui sancto vel administratori: que idem valent: vt in auten. de ec. ti. §. si quis in nomine col. ix. et. ff. ad. l. falci. l. j. §. si quis. et §. ad municipium? Respon. locū habet hic §. quia venerabili loco est relictū vt. ff. de an. le. l. annua. §. a ticio.

Respublica et fiſc⁹ nō habent ꝓuilegi um ecclesie in ſibi factis

e ¶ Pro pena. si hec est ratio vt sit mixta patet quod condictio ex. l. illa si quis in tātam sit mixta: vt. C. vnde vi. si quis in tantam Itē et illa pdictō q̄ dat ex. l. pstantini. vt. C. finium reg. l. si constiterit. et omēs ille actiones vbi et res aliquid pro pena petit quod verum est.

194

Diuisio ¶ Quedam actiones. ¶ Diuiditur in tres partes. Primo ponit dictum generale. Secundo illud per exempla declarat. Tertio ponit que possunt esse partes iudicis in istj actionibus. Secunda ibi Qualis est. Tertia ibi. In quibus trib⁹ ꝛc. Aretinus.

a ¶ Quedã actiões. hic additur scõm quosdam tertiũ mẽbrũ illi diuisiõi quaz habes. ff. e. ℌ. ꝓmo vt ibi diximus.

b ¶ Familie herciscũde actio ista sic dicitur quia familia ꝓ hereditate ponitur. Et herciscunde. i. diuidende. nã herciscois. i. diuido diuidis. q. d. actio diuidende hereditatis. Item ideo dicit mixta qz in qualibet re mihi adiudicata partẽ habeo iure meo et quo ad hoc est in rẽ. Itẽ partem vice consortis et vt ab eo quia portio mea erat sua ꝛ quo ad hoc est personalis vel ideo dicit mixta quia in ea petunt domi nia rerum corporaliũ non dari sed tradi vel assignari ꝓ parte sua et in hoc dicit realis. Item petunt fructus si alter eos tm̃ percepit: vel ipse solus impensas fecit. et hec petũtur dari. i. vt fiant sui cui dant et propter hoc dicit personalis: vt. ff. famí. her. l. itẽ labeo. ℌ. familie. et. ff. de ob. ex quasi cõtractu. item. et. ff. e. ℌ. sicitaq. Sed quanto tpe durat? ℟ñ. xxx. an. inspecto potius q̃ sit personalis: vt. C. de an. excep. l. j. Item quero ex quo nascitur? ℟ñ. fm̃ Mar. ex voluntate agentiũ: vt. ff. famí. her. l. j. Sed certe imo ex quasi contractu: vt. ff. de ob. que ex q̃si ꝓtractu. ℌ. Item.

vni ꝓtiũ adiudicare rẽ si equũ sibi videbitur. h. d. are. ¶ Quedã actiones mixtã causam obtinere videnť tã in rẽ q̃z in ꝓsonaz. ¶ Qualis est familie herciscũde actio que cõpetit coheredibus de diuidenda hereditate.

Actõ familí. herciscũde ꝺ q̃re ẽ

xxx. annis durat actõ familí. herciscũ.

c ¶ Cõidiuidũdo. que sunt hic loco personalium ꝓstationũ. ꝛ que loco realium: dic eodẽ modo vt ꝓxime dixím⁹ in actione fami. her. et idem in ꝓximo casu. et facit ad hunc. ℌ. ff. cõidi. per hoc iudiciũ. ℌ. sicut.

d ¶ Aliquid cõe. s. sine societate vel cũ societate: vt. ff. ꝓ socio. l. quibus: et. l. si autem actum. et supra de obli. ex quasi contractu. ℌ. Item.

e ¶ Itẽ finũ regũdoz. s. est mixta: vt hic ꝛ. ff. fi. regũ. l. sed et loci. ℌ. in iudicio.

f ¶ Confines. quid si domos habẽt conuicinas? ℟ñ. Respõ. non habet locum si hincinde sint dom⁹: vt ff. fi. regun. l. iiij. in fi. Si autem ex altera parte tantum sit dom⁹ ex altera fundus. tunc vti le locum habz iudiciũ fin. regun. vt. ff. fi. regun. l. ij. in ꝓinci. ꝛ adiunge his tribus actionib⁹ mixtis quandã aliam. s. here. peti. vt. C. de here. pe. l. hereditatis: et. ff. de pe. heredi. l. siue bonefidei. ℌ. fi. Item quid de omnibus noxalibus actionib⁹? videť eñ q̃ sint in rem quia contra quẽlibet possidentem seruum dantur: vt. ℑ. de noxa. actio. ℌ. omnis autem. Item quid de actione de tigno iniuncto. nam et hec datur contra quẽlibet possidentem: vt. ff. de tig. iniunc. l. j. in fi. Item quid de actione quod me. cã. nam et hec quemlibet possidentẽ perquirit vt. ff. q̃ me. cã. l. si cum ex. ℌ. pedius. Item quid de actione in factum que datur contra eum qui aliquid habet in loco publico positum: vt. ff. ne quid in loco pub. l. ij. ℌ. antepe. Item quid de ac. in factum siue interdicto quod vi aut clam. nam et hec contra possidentem datur: vt. ff. q̃ vi aut clam. l. cõpetit in fi. Item quid de actione ad exhibendum. nam et illa possidentem persequitur sicut et cetere superiores vnde videntur omnes in rem: vt. ff. de ac. et ob. l. obligatiõnum genera. Quidam dicunt eas anomalas. i. nec in rẽ nec in personã. Sed dic omnes esse personales: vt patet in actiõe ad exhibendum: vt. ff. ad exhi. l. iij. ℌ. est autẽ personalis hec actio.

Actio noxalis est ꝓsonalis et mixte alie hic posite.

g ¶ Trib⁹. s. fa. her. cõidiuidũ. finí. regun.

h ¶ Permittit. a lege. Accur.

a ¶ Adiudicare. ꝛ qꝫ adiudicat̃ statī fit eius cui adiudicat̃: vt. j. de offi. iudi. §. fi.

¶ Omēs aūt. ¶ Hic ponit quarta diuisio actionū vt dicit in glo. Quia quedā dant ad simplū quedā ad duplū et triplū ꝛ quadruplū. Et diuidit i tres partes. Prio ponit dictum generale. Scdo illud p multa exēpla in quo libꝫ mēbro declarat. tertio ponit aliquas differētias inter ista exempla. Scda ibi In simplum agit. Tertia ibi. Sz furti q̃ dē. h. d. Areti.

Diuisio

b ¶ Dēs autē. hec ē q̃rta diuisio q̃ fit in b titulo.

c ¶ Vl ter⁹. s. vltra quadruplū. Sz ꝫ in. l. aquil. vbi occasione vilis serui interfecti agit ad vnā hereditatē perditā q̃ valet centuꝫ marcas. vt. ꝫ. ad. l. aquiliā. §. illud. Itē ꝓtra de eo q̃ vilē clauū de naue abstulit quare tota nauis perijt. nam ad totū dānum tenet: qđ etiā i quadruplum ꝛ vltra excedit: vt. ff. de incen. ruī. nau. l. iij. §. senat⁹. Itē aliud ꝓtra in actione exempto vbi occasiōe pecoꝝ mozbosi totus me⁹ greꝫ ptaminat⁹ est: vel occasione tigni viciosi tota domus coꝝuit. vt. ff. de ac. emp. l. iul. in prin. Sed certe his trib⁹ ꝓtrariis nō agit ad aliq̃d qđ sit pena inspecta persona agentis. sed totū est suū interesse. nam hūc §. intellige q̃n penalis est actio ex vtra ex parte. Itē ꝓtra in eo q̃ manumisit seruuꝫ alienū in p̄sentia p̄ncipis. nā duo mancipia dño et tria similia dat fisco: ꝛ ita in quītuplū dānat: vt. C. de his q̃ a nō domi. ma. l. fi. Itē ꝓtra in eo qđ dicit lex. si dedi tibi pecuniam ne mihi calūniā faceres et ab alio accepisti vt calūniā faceres mihi in octuplū mihi tenet̃is: vt. ff. de calū. l. et generalit̃. §. fi. Sed certe primo casu prestat pena diuersis non vni. nec est ibi aliqua p̄statio vltra quadruplū. In scdo aūt casu nō vna actione habeo octuplum sed duab⁹. Itē ꝓtra i eo qđ dicit

Manumittens seruum alienū i p̄sentia p̄ncipis in q̃ntuplū dānatur

gatoꝝib⁹ ex bono et equo adiudicare⁹: ꝛ si vnius ps p̄grauari videbitur: eū inuicez certa pecunia alteri condemnare.

¶ Quarta diuisio actionum. Mulla actio extenditur extra q̃druplū ꝛ in simplū agitur regulariter ex omni ꝓtractu In duplū ẋo ex furto non manifesto. et ex lege aquilia et ex seruo coꝝrupto. ex depositō in q̃ttuoꝝ casibus. et ex lega-

to facto venerabili loco. In triplū vero quotiēs agit̃ in plus debito vt aduersarius maioꝝibus spoꝝtulis ab executoꝝe p̄graueť. In quadruplum vero furti manifesti et q̃ metus causa hoc dicit Aretinus.

¶ Omnes autem⁵ actiones vel in simplum cōcepte sunt: vel in dupluz vel in triplum: vel in quadruplum. vlterius⁶ aūt nulla actio extē

si dedisti pecuniam ne mihi fieret calūnia. nam tu repetꝫ qđ dedisti: et ego in q̃druplū p̄sequoꝝ: vt. ff. de calū. si q̃s ab alio. i p̄n. Sz certe duobus fit prestatio: ꝛ neutri vltra q̃druplū. Itez ꝓtra in eo qđ dicit lex fuū i fuitutē reuocari occasiōe leuis offense: et ita pena in immēsū excedit: vt. C. de lib. et eoꝝ li. si manumissus. sed dic q̃ illa

Leuis offensa tollit libertatē

est accusatio nō actio. Vel dic q̃ non p̄stat pena habito respectu ad rē. Itē Ꝫ in eo qui furripuit seruū fiscalē. nā dānat in. xij. lib. ar cio furgenti et seruo restituendo. C. de ser. fug. l. si ripiētis quis seruū. Sed ibi non fit relatio ad ipam rē vel ad simplū. Est em̄ hic §. intelligēdus q̃n actio est penalis et i pena ad ipam rem habeť respect⁹. Itē ꝓtra. ꝫ. de inuti. stipu. §. alteri. nā ibi nō ispicit quāta sit pena sz tota exigit. sz ibi ñ habeť respect⁹ ad ipaz rē. Vl dic aliud in pena q̃uētionali: vt ibi: ẋi legat vt hic. Itē ꝓtra in eo qđ dicit eū q̃ emit ad ministrationē. nā qui accepit pecuniā ab electo quadruplū reddet et sua bona p̄fiscātur ꝛ cingulo p̄iuat: vt in auť. vt iudices sine q̃ quo suffra. §. sic igit̃. in fi. col. ij. sed illud fit p accusationē non per actionem. Et bene di. glo. diuersis: nā sec⁹ esset si vni. ff. de ac. ꝛ ob. cū ex vno. p̄fit em̄ plures actiones ex eodem crimie acq̃ri diuersis. ꝫ. de iniu. §. patit nec vna remissa altera tollit: vt. ff. de iniu. l. j. §.

Punit

ñ.facit pro predictis.ff.ō ac.ꝛ ob.l.quotiēs.

a ¶ Furti.nec manifesti:vt.ī.de obli.que ex delicto nascunt.§.pena.

b ¶ Ex lege aquilia.puta p̄ inficiationē:vt.ī.e.§.at ille.

c ¶ Ex quibus dā causis ve lutī qō tumultus incēdij ruine naufragij cā depositū ē vt.ī.e.§.rei p̄ sequēde.

d ¶ Deterior fact⁹ sit.ſ.i mēte.nā si in cor̄pore locū habet lex aq̄lia: vt.ī.ad.l.aq̄.i in p̄in.et hoc siue fiat ō bono mal⁹:siue de malo deterior: vt. ff.de ser.cor.l.j.§. p̄ suadere vsq̄ ī fi.ꝛ.l. sequēti.

e ¶ Estimatio deducit vt oē cū ipsa re dānū dupleť:si ue peruenerit res quā secuꝫ seru⁹ portauerat ad ip̄m sollicitatorem.si ue ad aliū.vt. ff.ō ser.cor.l.i ō iudicio. Sz nunq̄d iure actionis fit hec estimatio vel iudicis officio? Rñ.fit iudicis officio ſm hīr.ita fit in actiōe q̄ me.cā.ff.qō me.cā.si cum ex.§.j.et.§.quadruplaꝝ. Sed p̄ filio corrupto vl̄ p̄ filia qualiť agiť? Rñ. habz vtilē hāc actionē vt:ff. de ser.cor.ru.l.intm̄.§.j.vñ dicūt q̄ veniet in tereſſe p̄ris p̄sistēs in operis filij q̄ mō vult opari et cū sit corrupt⁹ aliud q̄ opera nō potest estimari: quia liberū corpus nō recipit estimationē:vt.ff. de his q̄ dete. vel effu.l.fi. habet enim istam vtilem ac si esset in bonis:

Si filiꝰ corrum patur q̄ actione agitur

ditur. Jn simplum agitur veluti ex stipulatione:et mutui datiōe ex empto: vēdito locato: ꝓducto mādato:ꝛ denicꝫ ex alijs cā p̄mis causis. ¶ Quicꝫ actiones hic posite dāt̄ur ad duplū.h.d. Are.

¶ Jn duplum agim⁹:veluti furti[a] nec manifesti: dāni iniurie ex lege aq̄lia[b]: depositi ex quibusdā[c] causis. Jtē serui corrupti:que cōpetit in cū cuius hortak consilio ve seruus alienus fugerit aut contumax aduersus dominū factus est: aut luxurioſe viuere cepit:aut denicꝫ quolibet modo deterior factus sit[d]. Jn q̄ actione earū etiā rerum quas fugiēdo ser⁹ abstulerit:estimatio deducitur[e]. Jtez ex legato qō venerabilibus locis relictuz est ſm ea q̄ supra diximꝰ. ¶ Actor petens per dolum in libello maiorē q̄titatem cā debeat: vt reum maiorib⁹ grauet expensis tenet in triplo eius dāni quod re⁹ passus est:in quo triplo ꝓtinet simplū ꝓ dāno hoc dicit Aretinus.

¶ Tripli vero agim⁹ cū quidā[g] maiorem vere estimationis q̄titatē in libello[h] cōuentionis inseruit:vt ex hac causa viatores id ē executores litiū amplio-

et erit in eā.ſ.sūmā quā ipse estimauerit suo iureiurando:vt de actione iniuri. dicit vt.ī. de iniu.§.pena.ꝛ ff. de iureiu.l. ꝓstitutōib⁹. Vel dic q̄ ꝓ eo estimat iudex sūmā ad quaꝫ ꝓpetit.vt ar.ff.de custo.reoꝝ.l.ſi q̄s reū.

f ¶ Dixi m⁹.ī. e.istē mixta.

g ¶ Cū quidā. ſ.actores.

h ¶ Jn libello. ℔ no.duo.p̄mo q̄ libellus Duo no est faciēdus ī tabilia causa:qō ē vetrū iure nouo: vt ℔.et. C de epi.ꝛ cle.auk. generalit. et. C.de lit. ꝓtes. auk. offerak. nisi in q̄tuor casib⁹ q̄s nō ī auk.ō mā. p̄u. §.si tibi col.iij Aliud est iure veteri. nā tūc nō fiebat nisi ex volūtate vt ff.ō edē.l.j.nisi i casu. vt.C. de dig. quotiens. Jtē sc̄ō nota q̄ quātitas certa est ī libello comp̄hendenda vel res ꝛ ita etiā ī p̄sonali actōe ꝺz actor certificare reū: vt ℔.ꝛ ī auk.ō liti.§.ad excludēdas.colla.viij.ꝛ ff.de rei vēdi.si in rē.§.et si vestimenta. Tertio nota q̄ spoꝛtule vel salaria q̄ dabanť exe Spoꝛcutoribus idest nuncijs q̄ faciūt homies re tule siue sala p̄sentari:et alias q̄ faciūt huiusmodi exactiones p̄ suis officijs dabanť ſm quantiria q̄b⁹ tatem petitam vt hic dicit.sed hodie magis danť et ſm cōsuetudinē vel longitudinem itineris: a quib⁹ vt.C.de epis.et cle.auten sed hodie. Vel dicas q̄ ℔ dicit ex hac cā esse causatiue nō ꝓsecutiue dictū.sed iste spoꝛtule que iudicibus

dabantur certe sunt nec crescunt licet quantitas petita sit magna: nec decrescunt licet sit parua: vt in auten. de iudi. §. ne aũt. col. vi. Jtẽ no. q reus soluebat hmõi sportulas: vt ff. C. de epis. et cleri. auk. gñaliter. sed actor ei ꝓstituebat. nisi iusta cã eũ vocasset vt. ff. de iudi. eum q temere Jtẽnõ adhuc q hmõi sportule q busdam prorsus remittunk vt paupibus: vt in auk. de man. p̃n. §. opz. col. iij. a q busdã pauciores exigebãtur vt a clericis: vt. C. de epi. z cle. l. cuz clerici z autẽ. ibi posita sed hodie. Aliis aũt p̃ priuilegiuz p̃cipis vi uẽtis remittunk in totũ vel ꝑ pte: vt. C. de fruc. z li. expen. l. fi. Sz q̃ro si be psone q̃ hñt priuilegiũ ne sportulas soluãt an habeãt actionẽ in triplũ? Dicũt q dã q sic ne fauor noceat eis. vt. C. de le. z cõsti. qõ fauore. Alij dicũt q nõ q̃si suo iure i priuilegio stulte renũci auerint cũ volẽtes soluerũt qõ pñt: vt. C. de pac. l. si qs in cõscribẽdo. qõ verius est. Si aũt inuiti exacti sũt in q̃druplũ ꝛ exactores vl̃ executorẽ agik. vt. j. e. §. q̃drupli. Sz cuz hodie caueat de duplo restituẽdo. vt i auk. de executori. §. j. col. vij. videk cozrigi qõ hic dr̃. vñ hodie nulla ẽ actio i triplũ. qõ verum puto Sz alij dicũt. si cautio est omissa hz locũ qõ ꝫ dr̃. alias hz locũ. auk. ꝑdicta.

Nulla actõ hodie dat i triplũ

a Sportularũ. iõ sic dr̃ur: qz in sportulis q busdã oblationes hmõi ponebank. est autẽ genꝰ vasis sportula vel sporta.

Sportula

b Reus. alie sportule q̃ iudicib⁹ prestabãt ab vtroq; ꝑstabãt: vt i auk: vt iudi. sine quo quo suffra. §. volumus. col. ij. Jtẽ iste sportule q̃ dabãt executorib⁹ dabãt añ lit. ꝓtest. i. porrecto libello. iste alie i cõtestatiõe cãe

sportule q̃busdã rmittuntur

rẽ summã sportularuz nomie exigerẽt: tunc eni id quod ꝓpter eorũ causaz dãnũ passus fuerit reꝰ in tripluz ab actore cõsequek. vt in hoc triplo etiã simplũ in quo damnũ passus est cõnumerek. Ꝙ nostra cõstitutio introduxit: q̃ in nr̃o codice fulget quã pro culdubio certuz est ex lege cõdictitia emanare. ¶ Jste. §. sũmat⁹ ẽ cũ §. oĩs aũt Et tñ in spẽ. h. dicit. Quattuor actiones hic posite dank ad q̃ drupluz. Angelus.

¶ Quadrupli autẽ agik veluti furti manifesti. Jtẽ de eo qõ metꝰ cã factũ sit: z ꝙ ea pecunia q̃ in hoc data sit: vt is cui datur calũnie causa negociũ alicui faceret vel nõ faceret. Jtez ex lege condicticia nostra ꝓstitutio dabãk iudicib⁹: vt i auk. ꝙ exhib. §. sancim⁹. col. v. z de iudici. §. ne aũt laboz. colla. vi.

c ¶ Cõseq̃tur. ꝑdictiõe ex hac lege greca: vt subijcit q̃ erat in alio codice: nõ aũt est in eo quẽ habem⁹. et patik actor hãc penã tripli: siue sine dolo siue cum dolo inseruit: et sic causatiue vel cõsecutiue dicitur. sed non ne etiam causam amittit. vt. C. de plus peti. l. j. Sed certe ibi plus ꝙliquit: quia in certamine negocij cauti onem de petitis exegit: vnde grauiꝰ punitur. vt. ar. ff. de offi. pre. diuus.

d ¶ Codice. quem non habemus.

¶ Condictitia. lex quedam erat que condicticia vocabatur: et sub se quasdam constitutiones habebat. vt hic et. j. e. §. item ex lege condictitia.

e ¶ Furti. facit. ĩ. de obli. que ex delicto nascun. §. pena.

f ¶ Quod metus. s. actõ que ex contumacia fit in quadruplum: vt. j. e. §. item actio. z vl̃ q̃ ad annum tm̃. post annum in simplum vt ff. q me. cau. si cum ex. §. j.

g ¶ De ea pecunia. s. actio in factum de calũniatoribꝰ annalis in q̃druplum: z perpetua factũ ꝙ in simplum. vt. ff. de calum. l. j. in p̃nci. z §. j. calũnia que locum habet si do alicui aliquid vt calumniose aliquẽ vexet. dak ei actio in factũ ei ob cuius malum data fuit: non autem dãti. Jtem danti quando dedit vt sibi negocium calumniã non fieret vt hic. et. ff. de cal. l. j. et l. generaliter. §. fi. Actio i toribꝰ

h ¶ Negocium. s. malum.

i ¶ Condictitia. de qua dic. vt. ĩ. e. §. tripli. in fi. §. diximus.

k ¶ Cõstitutio. quam non habemus.

196

a ¶ In quadruplum. cuius quadrupli iure nouo triplum fisco simplum damnuz passo datur: vt in auten. vt lit. iur. i exor. li. §. hic q̄ q̄. col. ix. et petitur p̄ dictionē ex hac lege quā nō habemus. cū non sit cautum quo genere actionis agamus vt. ff. ō p̄di. ex. le. l. j.

b ¶ Cōstitutionis predicte quā nō hēmus

c ¶ Normā. i. formaz: certa. ei erat forma in cōstōe quā nō habemus

d ¶ A reis. id ē cōuentis.

e ¶ Nimodo ō actione furti cōstat q̄ sp̄ est in duplū: vt h̄ et. s̄. de obli. q̄ ex deli. nas. §. pena aūt. Itē ō actione ser. cor. nisi in cāu vt qñ marito i vxorē dat̄ z e= cōtra vt h̄ z. ff. ō ser. cor. l. doli. ꝑbū. §. hec actio. et. l. fi. vel dic omnimō. i. siue neget siue non. nō aūt in omni persona

f ¶ Depositi. al's ē in lra de dolo depositi z tūc dic actionē depositi p̄pter dolū naz vtraq̄ nō pōt habere locuz simk'. s. de dolo actio et depositi: vt. ff. de dolo. l. j. §. j. al's nō ē de dolo z tūc plana est lra

g ¶ Duplicantur. scilicet si legitimis probationibus nō iureiurā. conuincant: vt. C. ad le. aq. l. ꝫ. et. ff. de iureiu. l. eum qui.

b ¶ Sed illa. scilicet actio ex testamēto: z cō

Actio p̄ ō cor. ru pti ma= to qñ vxo dat̄.

strue: sed illa actio scilicet ex testamēto simpli reddit que scilicet actio competit de his quere. ve. lo. duplicantur.

i ¶ Inficiatione. bene dicit inficiatione: qz si confitentur nō tenent vel si iusiurandū detulerit actori= quia exonerat eū a probatione. ff. de iure iu. eum qui.

k ¶ Simk'. caute ponit illud simk' id est vna cum eis de q̄= bus alias di= xit vt. s̄. e. §. q̄= drupli.

l ¶ Restituat. vsq̄ ad diffini= tiuam sniam in actione qō quod itellige de scōa sentē= tia. nam in a= ctione quod me. causa due feruntur sen= tentie. prima de restituen= da re alia de dādo quadruplo etiam re p̄putāda i eo vt. ff. q̄ me. cā si cum ex. §. h̄ autē. Sed nū quid vtraq̄ ē diffinitiua? dic q̄ sic. qz vtraq̄ diffinit controuersiaz: vt ff. de re iudi. l. j. Alij esse dicūt admoniti= onē quādam p̄mā senten= tiam: vt in auk. de here. z fal. §. si quis autē nō. col. j. et ex eo q̄ p̄ p̄mā sniam admonet et tādiu expectatur q̄ metū intulit. z iō dicit hec actio arbitraria: vt j. eo. §. preterea.

m ¶ Absoluatur. s. a p̄statione q̄drupli.

n ¶ Ō in ceteri. q̄ nūerant. s̄. e. §. q̄drupli.

tur in q̄druplū condēnationē imponēs his executoribus litiuz q̄ contra nostre p̄stitutiōis normā a reis quicq̄ exegerint. ¶ Differūt inter se actiones q̄ dant ad duplū. h. d. Ange.

¶ Sed furti q̄dem nec manifesti actio: et serui corrupti a ceteris de quib9 simul locuti sumus eo differt q̄ he actiones omnimō duplī sunt At ille id est damni iniurie ex lege aq̄lia et interdū depositi inficiatione duplicant. in p̄fitentē aūt in simplū dant. Sz et illa q̄ de his cōpetit que relicta venerabilib9 locis sunt: non soluz inficiatione duplicatur: sz etiam si distulerit relicti solutionē vsque quo iussu magistratuum nr̄oz̄ p̄uenia tur. In confitētē vero z anteq̄ iussu magistratuuz cōueniat soluētē simpli reddi tur. ¶ Differūt inter se actiones que dantur ad quadruplum. Angelus.

¶ Item actio de eo quod met9 causa factū sit: a ceteris de q̄ bus simul locuti sumus eo differt q̄ ei9 natura tacite continet: vt q̄ iudicis iussu solā rem actori restituat absoluatur quod in ceteris casi bus nō est ita: sed oī modo quisq̄ in quadruplū cōdēnatur: qō est et in furti manifesti actione.

¶ Quita diuisio actionuz. Omnes actiones exceptis his que hic i textu z glosa numerant. sūt stricti iuris. h. d. Are.

Diuisio

¶ Actionū. ¶ Diuidit in tres ptes. nā prio pōit regulā gñalē. scdo ī spē pōit q̄ sūt actiones bo. fi. tertio q̄ lz oliz eēt dubitatio tamē hodie clarū est q̄ petitio hereditatis est bone fidei. scda ibi. bōefidei. ktia ibi. q̄uis. are.

a ¶ Actionum hec ē q̄nta diuisio actionū sed quare actionū dicit r nō contractuuz? Rñ. q̄ gñali? et plenius loquitur dicendo actionum q̄ contractuum.

¶ Actionum 'autem quedā bonefidei sunt: quedā stricti iuris. Bonefidei' sūt he ex empto vendito: locato: cōducto: negociorum gestorū: mādati: depositi' pro socio': tutele': cōmodati: pignoratiuo: fiduciaria: emptis venditis: permutatis: dotis promissione: mandati: negociorum gestorum: tutele: depositi: commodati: pignoris: fiduciae: communi dividundo: familie herciscundo: pro socio: actionibus.

b ¶ Bonefidei sūt he. s. xvij. actiões q̄ numerantur ī hoc. §. r seq̄n. bonefidei sūt. alie aūt oēs sūt stricti iuris nā quācūq; h nō iueniā stricti iuris eam iudicabo. q̄ posito vno de glo. i ca pi. cū ve. s. de his qui sui vel alie. iu. sūt. §. videamus de excepcionib⁹ Sz quare magis he dīr bōefidei q̄ alie. nū quid ideo q̄ possit esse mala fides in aliis? Rñ. nō: q̄ in omni contractu debet bona fides interuenire: vt. C. de ac. et ob. l. bonā fidē. imo si interueniat dolus in ꝓtractu bone fidei q̄ det cām ꝛctui nō vz ipo iure: vt. ff. de do. et elegāter in prin. Sz ī ꝛctu stri. iu. purgat per actionē vel p exceptionē doli vt. C. de inuti. sti. dolo. Si vero incidit in ꝛctu bo. fi. purgatur per actionē ex eo ꝛctu. vt. ff. de act. emp. et ven. l. iul. §. si venditor. Sed in stricti iuris de dolo agitur vel excipitur: vt dictum est: vt. ff. de dolo. et elegant. §. nō solū: et. ff. de ver. obli. si q̄s cū aliter: cum ergo dolus vbiq; puniatur vel mala fides ad q̄d dīr bōe fidei iste dīr? Rñ. alie stri. iu. dīr: q̄ nō venit in eis nisi quod stricte exigit natura a stricti iuris. vnde non veniunt vsure ex moza in r ab aliis. contractibus stricti iuris: vt. ff. de nego. ge. l. q̄ tantundem. et. C. de vsu. l. iij. et de condi inde. l. j. sed in ꝓtractibus bo. fi. sic vt. ff. de act. emp. iul. §. ex vendito. r. ff. de vsur. moza. §. in bonefi. Ite in act. stri. iu. fructus nō veniunt ex moza si petam quod non fuit meuz nisi a tempore litis contest. tunc enim incipiunt venire fructus ex moza. Sed si petam quod aliquando fuit meū veniūt fructus ex moza. secus in bone fidei iudicijs. vt. ff. de vsur. videamus. §. si actionē. Ite nō vēit interesse si rem dari est in obligatione. secus si rem tradi vl' factū sit: vt. ff. de r. ob. vbi aute. §. fi. et. l. si fundum. r. ff. de re iudi. l. si quis ab alio. §. fi q̄ veniunt in bo. fi. iudicijs: vt. ff. de ac. emp. l. j. in prin. Ista ergo omnia q̄ vicem obtinent accessionū nō veniunt in ēo tractibus stricti. iu. nisi vt dictū ē. Nec ob. q̄ venīūt ista in arbitrarijs que sunt stri. iu. q̄ iudicis officio veniūt nō iure actionis: vt. j. eo. §. preterea. et. §. sed iste. in fine. sed in bo. fi. iure actionis veniunt preter vsurā que venit ex moza officio iudicis. vt. C. de positi. l. iiij. et. ff. de neg. ge. l. quia tantūdez. Item in bo. fi. veniunt ea de quibus nec actum nec cogitatum est: vt rupta cesa: et similia. vt. ff. de ac. emp. fundi. §. si rupta. r. C. de ac. emp. et ven. per totum Ite ex hoc. §. no. quandam dīaz circa ꝓpensationē quā dic vt. j. eo. §. in bo. fi. ptz ergo q̄ exuberantius et pinguius iudex officiū suum ad ea q̄ bo. fi. sūt extendit q̄ in ꝓtractibus stri. iu. et facit. s. de ob. que ex consensu. in fi. r ideo dicuntur bonefi. et alie stri. iu. Unde de talib⁹ dantur tales vers⁹. Empti/ducti/mādati ꝓpositiq; Pignora/ciscūde/cōi/p socioq; Dotis r heredis tutele cōmoda gestor: Prescriptis verbis si mutat siue licet. Ista bone fidei sunt: stricti cetera iuris.

c ¶ Depositi. hanc actionem dicūt quidam esse stri. iu. in. iiij. casibus qui numerantur. ff. depo. l. j. §. j. sed Jo. contra et datur in duplum contra eum q̄ depositum suscepit de eo quod dolo fecit: sed in heredem defuncti datur in simplū: vt in dicto. §. alias sp tenet in duplum qui depositu suscepit. Et est rō quare plus puniatur in predictis quattuor casibus qui numerantur. ff. depo. quia grauius est fidē fallere ei qui ex necessitate deponit: q̄ qui ex voluntate. vt. d. l. §. merito. Sed nunq̄d in his casib⁹ est bo. fi. Dicunt q̄dam q̄ nō: ar. ff. de preca. l. j. Nos ꝓtra et dicimus q̄ sit bo. fi. cuz lex non distinguit nec nos distinguere debemus.

d ¶ Pro socio. que est vtriq; directa ab vtraq; parte: vt. j. de pe. te. litī. §. ex quibusdam.

e ¶ Tutele. sed cum iste tā ꝛrie q̄ directe in-

nentiantur. nunquid oēs sūt bonefi? ℟ñ. sic in dubio cū fauore sit extendendus: vt. ff. de lib. et posthu. l. cum quidam.

a ¶ Pignoraticia. tā directa q̄ debitori dat soluto debito vt. ℊ. q̄. mo. re. ℌbi. obli. ℣. fi. cōtraria q̄ dat creditori: vt. ff de pig. act. tutor. ℣. ℌriam.

b ¶ Familie herciscūde q̄ inter coheredes dat: vt. ff. fa. her. l. ij. ⁊ ℊ. de ob. q̄ ex q̄si ℌctu. ℣. item.

c ¶ Cōi diuidundo. que datur inter eos qui habent rem cōem cū societate vel sine vt diuidatur: vt. ℊ. de ob. ex quasi cōtractu. ℣. itē si inter aliquos. ⁊ no. ℊ. e. quedam. Sz quid de actione fi. re? ℟ñ. quidā idem ꝓpter similitudinem quam habet cuz his duabus: vt ℊ. e. ℣. quedam actiones. Sed cōtradico cū hic de ea non inueniam. et potest eē rō quare secus sit in ista cōi alijs duabus q̄ in ista id quod pure ē meū pōt alteri adiudicari vt ff. fi. regun. l. ij. in fi. sz in alijs duabus cōmunis res non ꝓpria adiudicatur: vt. ℌ. de offi. iudi. ℣. finali.

d ¶ De extimato: vt si tibi rem meam do: et estimo tibi eam. x. vt aut. rem aut. x. reddas. si vero plus vendas tuum sit: et ē tūc ꝑiculum accipientis indistincte: vt hic: vt. ff. de esti. ac. l. j. ī fi. ℌ. ℣o sic dixi rē aut estimationē reddas: tunc distinguatur quis rogauerit: vtrū ego te ℊ vendendo aut tu me de tradē do vt sit periculum rogantis: vt. ff. de ꝓscrip. ver. si rogauerit: alias si gratuitā. ℣. j.

e ¶ Et ea. s. actio ꝓscriptis verbis.

f ¶ Ex permutatione. que nascitur re demū ab altera parte secuta: et tunc non ex traditione rei: sed ex pacto dudum appositio: scilicet nascitur. vt. C. de re. per. l. ex placito. sz cum istis duobus casibus sit bo. fi. quero vbi stri. iu. erit? ℟espō. vbi datur ex pacto in continenti apposito q̄ euenit: vt. ff. de pac. l. iurisgen. ℣. sed cum nulla: et. ℣. quinimmo. ⁊ est ratio quia non inuenio q̄ sit bo. fi. nisi in duobus casibus. Item in contractibus tribus innominatis do: vt facias. facio vt facias: et in tertio de quo diximus do vt des: quod est permutatio. In primis enim duobus ꝓscriptis verbis actio est stri. iu. sed in tertio est bo. fi. vt hic dicitur. In quarto contractu innominato. scilicet facio vt des de dolo agitur nō ꝑscriptis verbis vt ff. ℊ. ꝓscrip. verbo. naturalis. ℣. at cum facio vt des. Item in omni cōtractu vbi est incertuz de nomine actionis habet locum hec actio: et est stri. iur. vt. ff. de ꝓscrip. ver. l. ij. iij. et. iiij. Sed quid de actione in factum: nunquid est bo. fi? ℟espon. quattuor sūt genera actiōis huius in factum: vnum vt detur ex omī edicto vel interdicto prętoris vbi nō dedit prętor certum actionis nomē: vt. ℌ. de interdic. ℣. fi. et. ff. nau. cau. sta. l. idez in ꝓin. secundo vbi datur in subsidium. l. aquil. vt. ℊ. ad. l. aquil. ℣. fina. Tertio vt detur vbicunq̄ ꝓscripti verbis actio datur et tunc eadez est q̄ actio ꝓscrip. verb. vt. ff. de ꝓscrip. ver. l. j. in fi. Item quarto dicitur in factuz que est ex variis figuris causarum: vt. C. de sacrosan. eccle. l. sancimus: quod quartum genus non potest sub regula comprehēdi: sicut nec mora: vt. ff. de vsur. moza. in ꝓin. Nūquid ergo est stricti iuris semper? ℟espon. sic cum nō inueniam q̄ bo. fi. sit. Sed quidam dicūt q̄ in tertio casu: vbi loco ꝓscrip. verb. datur: que competeret ex permutatiōe vel estimatione sit bo. fi. quod est falsum q̄ in omni cōtractu vbi certum debetur habet locum certi condictio. ff. si cer. pe. certi. condictio: ⁊ tamen nemo dicit aliquam condictionez esse bo. fi. Itē quid de actione ꝑscrip. ver. q̄. p ꝑcario datur? Dicūt quidā q̄ bo. fi. est vt. ff. ℣. ꝓeca. l. ij. ℣. hoc interdictum. sed contradico. q̄ non inuenitur q̄ sit bo. fi. vt. ff. de ꝓeca. l. ij. ℣. hoc interdictum.

g ¶ Hereditatis petitio. q̄ dat ℌ possidentē p heredevel p possessore: vt. ff. de pe. heř. l. regulariter: et. l. sequē. ⁊. l. q̄ interrogatus.

b ¶ Vsq̄ adhuc. i. vsq̄ ad tpa huius. legis vl nře ꝓstitutionis de qua stati memoriā facit.

i ¶ Cōstitutio. vt. C. de pe. he. l. fi. in. fi.

gnoraticia[a] familie[b] herciscūde: cōi diuidundo[c]: prescriptis verbis que de[e] extimato proponit et[d] ea que ex[f] permutatiōe cōpetit: et hereditatis petitio[g] Quā uis vsq̄ adhuc[h] incertum erat siue inf bonefidei iudicia connumerāda hereditatis petitio sit: siue fi: nostra tñ cōstitutio[i]

actio in factū hz q̄ttuor gña ⁊ in oib⁹ est stricti iuris.

actio ꝓscriptis ℣bis q̄ p ꝑcario dat ē stricti iuris

a ¶ Rei vxo. act. nomen erat actiõis: vel dicq factum denotat ideſt rem ipſam. vel quia pre vxoris cõpetebat ſoluto matrimonio.

b ¶ Ex ſtipulatu. que ſimiliter pro dote dat.

c ¶ Tranſtulimus. vt. C. de rei vxo. act. l. j. in prin. & competit hec actio ex ſtipulatu ſiue marito vt ei dos detur: ſiue vxori vel patri eius vt reſtituatur: et ſiue vtilit fuerit interpoſita ſtipulatio ſiue nõ: tamen ſemper creditur tacite et vtilit iteruenire: vt C. de rei vxo. acti. §. j. nam & alias intelligitur ſtipulatio tacita vbi non eſt. vt. ff. de adop. his. & bis. et. ff. ſi cui pl9 q̃ p. l. fal. l. niſi §. itẽ ſciendũ.

actio ex ſtipulatu p dote cõpetit mariti9 vxori.

aperte eaz eſſe bone fidei diſpoſuit.

¶ Actio rei vxorie que oli p dote ꝓpetebat eſt hodie tranſfuſa in actionem ex ſtipulatu cum omni ſuo iure que actio ẽ priuilegiata reſpectu hypothece & poritatis ſeu prelatiõis h. d. Are.

d ¶ Meruit. ſcilicet actio ex ſtipulatu vt hic. et. C. de. rei vxo. acti. §. ſed nõ ignoram9 alias enim ſtricti iuris eſt: cum non inueniatur q̃ ſit bo. fi. vt. §. eo. §. actionum.

e ¶ Tacitam ſcilcz actionem hypotecariam

f ¶ Et ideſt actioni ex ſtipulatu vel mulieri.

g ¶ Hypothecã. ſcz ex vtraq; parte: ſiue ex pte mulieris ad repetẽdam dotẽ ſiue ex pte viri ad petendam eam. ſemp enim ſũt ibi tacite hypothece: vt. C. de rei vxo. act. §. j.

h ¶ Creditoribus. ſed nũquid omnib9 indiſtincte? Rñ. fm. W. ſi ſiue primi habeãt pign9 expreſſum ſiue nõ. ſed hec opi. non valet: q̃ l. diſtinguit: vt. C. de iu. do. l. vbi. Item fiſc9 et mulier pari paſſu ambulant: vt. C. de pri. fiſ. l. q̃uis. et fiſcus non pfertur hũtibus expreſſam. vt. ff. qui po. i pi. ha. ſi pignus. ergo nec mulier. Secunda eſt opi. vt diſtinguat inter pignus ſcilicet traditum et hipothecã non traditã. vt primo caſu non preferatur mulier ſecundo ſic: vt ar. ff. qui. ca. tapig. contra. l. pe. Sed et hanc reprobo per id quod eſt. §. e. §. inter pig. Tertia eſt opi. fm. W. et Jo. et Azo. vt habentibus tacitaz hypothecã pfera tur: non autem habẽtibus expreſſã: lex enim ſuis priuilegium quod dederat primis eis ad imere pſumit ꝓpter mulierem: non autẽ id priuilegiuz quod q̃s ſibi adinueniſſet et hoc caute probatur per verba. l. C. qui po. in pi. ha. l. fi. ibi. licet anteriozis tẽporis priuilegio ſint vallati &c.

vxz mulier i petitione dotis p̃ferat oĩb9 creditoribus

tis diuiſionibus in actionem ex ſtipulatu que de dotibus exigendis proponitur: tranſtulimus merito rei vxorie actione ſublata: ex ſtipulatu q̃ pea introducta eſt: naturam bonefidei iudicij tm̃ in exactione dotis meruit vt bonefidei ſit: ſed et tacitam ei dedim9 hypothecã. Preferri aũt aliis creditoribus in hypothecis tũc cenſuimus: cum ipſa mulier de dote ſua experiatur cui9

i ¶ Cum ipſa. vis faciẽda ẽ in eo quod oĩ. Heres citipa. nã ali9 mulieris nõ admittitur i petitione dotis ad tale pũlegium agens pro dote etiam heres mulieris: vt. C. de priui. dot. l. j. niſi ſit de ſuis heredibus ideſt de filijs & alijs deſcendẽtibus mulieris vt. C. qui po. in pi. ha. l. fi. i fi. Sz nũ quid procuratori mulieris datur hoc priui. Rñ. ſic. vt. ff. ſo. ma. alia. et. ff. ꝺ procu. l. ſi minor. §. quoniam. Item quod hic di. de dote ſua ideo di. q̃ aliud eſt in do. propter nupnam in ea non habet hoc priui. vt. C. qui po. in pi. ha. l. fin. in fi. Sed quando mulier põt experiri de dote? Rñ. ſo. ma. non prius niſi agat maritus ad inopiam vergat. vt. C. de iu. do. dote. l. vbi. et. ff. ſo. ma. l. ſi conſtante. in prin. & hoc ſiue ipſa dederit dotem ſiue alius extraneꝰ. qui tamen non fuit pactus de ea ſibi reddẽda quo caſu ſibi non mulieri daretur. vt C. de rei vxo. ac. §. accedit. Si autem pater mulieris dederit dotẽ: patri actio et filie ſi

gium agens pro dote etiam heres mulieris: vt. C. de priui. dot. l. j. niſi ſit de ſuis heredibus ideſt de filijs & alijs deſcendẽtibus mulieris vt. C. qui po. in pi. ha. l. fi. i fi. Sz nũ quid procuratori mulieris datur hoc priui. Rñ. ſic. vt. ff. ſo. ma. alia. et. ff. ꝺ procu. l. ſi minor. §. quoniam. Item quod hic di. de dote ſua ideo di. q̃ aliud eſt in do. propter nupnam in ea non habet hoc priui. vt. C. qui po. in pi. ha. l. fin. in fi. Sed quando mulier põt experiri de dote? Rñ. ſo. ma. non prius niſi agat de maritus ad inopiam vergat. vt. C. de iu. do. dote. l. vbi. et. ff. ſo. ma. l. ſi conſtante. in prin. & hoc ſiue ipſa dederit dotem ſiue alius extraneꝰ. qui tamen non fuit pactus de ea ſibi reddẽda quo caſu ſibi non mulieri daretur. vt C. de rei vxo. ac. §. accedit. Si autem pater mulieris dederit dotẽ: patri actio et filie ſi

mul dabitur. immo aliquantulum habet plus pater qui agit: et filia semper creditur consentire nisi habeat iustam causam contradicendi: ꝛ contradicat. vt. ff. so. ma. l. ij. §. fina. ꝛ. l. non solum. et hanc dotem integram ꝺꝫ seruare ꝑ ꝓ filia: nisi clade. l. tẽpestate vel vi suuꝫ fuerit ꝓmonitũ diminutũ. vt i aut. ꝺ eq̃li do. §. qz vero oĩa col. vij. Sz nũ q̃d ꝓ ĩ ꝫ puellegiũ dabit? videt q̃ ñ qz sua actiõe agit. vt ff. so. ma. l. ij. §. volũtate. E contra q̃ sic videtur: qz per hoc filie puidet: cuꝫ pater hãc reseruare cogit filie vt dictũ est ꝛ hoc verũ puto vt hic dicit. Cuiꝰ prouidẽtia ꝛc

solius[a] prouidentia hec[b] induximus.

¶ Hodie cõpensatio opposita ab homine perimit oẽs actiones vsq; ad cõcurrentes q̃stitates ipso iure siue sit actõ bo. fi. siue sit stricti iuris. excepta actione depositi q̃ per cõpensationẽ nõ tollitur. Are. ¶ In bone fidei iudicijs libera potestas ꝓmitti videtur iudici ex bono ꝛ equo estimãdi q̃tum actori restituꝰ debeat. In quoꝰ et illud continetur: vt si quid inuicẽ prestare[e] actorẽ oporteat: eo cõpensato[f] in reliquũ is ei cũ quo actũ est debeat condẽnari. ¶ Sz ꝛ in stricti iuris iudicijs ex rescripto diui marci opposita doli[g] mali exceptiõe cõpẽsatio inducebatur Sz nostra ꝓstitutio[h] easdẽ ꝓpensatiões que in re aperto[i] nitũtur latius introduxit: vt actiones[k] ipso iure[l] ꝺ

Cõpensatio ĩ q̃ bus res fit.

ꝺ

Cõpensatio nõ fit ipso iure sed debeꝫ opponi

a ¶ Solius scilicet mulieris.

b ¶ Hec induxim⁹ scilicet vt alius ꝓferatur

Diuisio ¶ In bone. ¶ Diuidit ĩ tres ptes. ꝓio q̃lit ꝓpẽsatio fit ĩ bo. fi. iudi. scꝺo q̃lit oli ꝛ hodie fit ĩ stri. iuris. tertio facit quãdã exceptionẽ Scꝺa ibi. Sed et in stri. iu. tertia ibi excepta

c ¶ Restitui. large accipe siue ꝑ dãdo siue ꝑ restituẽdo vt. ff. ꝺ ver. sig. l. ẋbũ reddẽdi. ꝛ ꝺ itelligas siue i vsuris ex mora vt. ff. de vsur. mora. §. i bo. fi. siue in interesse agentis vt. ꝺ de ob. ex consen. in fi.

ꝺ ¶ In quo scilicet offi. iudicis.

e ¶ Prestare scilicet reo.

f ¶ Eo compensato scilicꝫ opposita exceptione compensationis tantum.

g ¶ Doli mali exceptiõe q̃ exceptio ĩõ ꝺabat qz dolo fac̃ q̃ petit qꝺ ꝛstitutur⁹ ẽ. ff. ꝺ excep. do. l. dolo. Et ita nõ q̃tũ ad effectũ nulla est differentia: sed q̃tũ ad ẋba vel rigorẽ iuris.

b ¶ Constitutio. vt. C. de compen. l. fi.

i ¶ Iure apto. i. vbi q̃titas hic ꝺe ꝺebeꝫ: nã

specie ad spẽm: vl spẽi ad q̃titatẽ vel q̃tita tis ad q̃titatẽ: si ẽ q̃titas vt spes nõ fit cõpẽ satio: qz nõ patꝫ iure apto: vt. ff. ꝺ pi. ac. si cõ uenerit. j. rñ. ꝛ. ff. ꝺ ꝺi. ide. si nõ sortẽ. §. si cẽ tũ et ꝺ ipẽ. i re. do. fa. l. qꝺ ꝺr. et. l. fi. ꝛ. ff. ꝺ pe cul. l. si creditor. §. j. sz non ne stati ꝫ subijcit q̃ actioni in rẽ põt obij ci ꝓpẽsatio. g̃ videt fieri de spẽ ad q̃titatẽ Sed ꝺic q̃ fit rei ven. q̃n re non restituta iurat in litẽ vl in verã estimationẽ: vt. ff. de rei vẽ. q̃ restituere. Itẽ q̃ꝺ si hincide ꝺbi tũ ẽ i gñe. vt ꝺ beo tibi hoiez et tu mihi homĩẽ? Rñ. fit ꝓpẽsatio: vt. ff si ps he. pe. l. j. §. itẽ si cũ me et. ff. ꝺ he. isti.

qui nõ militabat. j. rñ. ꝛ. ff. de le. ij. vnũ ex familia. §. sz si vno. Itẽ q̃ꝺ si ab vna pte debitũ est cõfessatũ ab altera negatũ? Rñ. nõ patet aperto iure. vnde non fit compensatio. vt. C. de compen. l. fina. §. pe.

k ¶ Et actiones. acti casus. est enĩ sensus vt compensationes minuant actiones.

l ¶ Ipso iure: adeo vt dixerũt q̃ꝺã: nõ est necesse voce hõis opponi ꝓpẽsationẽ: vt ꝫ. Sz certe imo ẽ necessariũ vt opponat: qꝺ pbo trib⁹ rõnib⁹. nã fideius. cõuẽtus eligit: vt vel qꝺ sibi vl qꝺ reo debeat cõpẽset. q̃ electio sibi nõ daretur si ius cõpensaret vt. ff. de cõpẽ. si quid. Itẽ ꝛ reus cõuent⁹ eligit in quã causã compẽsat si debeat ex plib⁹ causis. vt. ff. de cõpen. l. q̃ labeo. Itẽ lex ꝺicit eũ male agere cui obijci põt ꝓpensatio. vt. ff. de cõpen. l. verũ. sed q̃ male agit habz actionẽ: sz elidit exceptione. vt. ff. q̃n ꝺ. vsufru. le. ce. l. j. in fi. Sed ꝑm hãc opi. q̃ꝺ adijcit in act. stri. iur. ad id qꝺ erat oli? Rñ. qz doli mali tm̃ obijcieba

tur exceptio: ꝙ quã nõ extinguebant actiões ipo iure sed nũc etiã cõpẽsationis exceptio opponit ꝙ quã ipo iure hicide actio extingui tur vt hꝛ.ſ.eo.§.pe.ꝛ nihilominus doli cum gñalis ſit.vt.ff.de excep.do.l.ij.§.gñaliter.

a ¶ Minuãtur ſ.ꝓpenſatiões minuãtur[a]: ſiue in rẽ ſiue in perſonã: ſiue alias [b]quaſcũq;. Excepta ſola depoſiti[c] actione: cui aliquid cõpenſatiõis nomine opponi ſatis impiũ eſſe credim⁹. ne ſub prætextu cõpenſationis depoſitarũ rerum quis exactione defraudet[d]. ¶ Actiões arbitrarie iõ dicte ſunt qꝛ mere in arbitrio iudicis ſũt: et ſunt tam reales q̃ ꝑſonales. h.o. Are.

b ¶ Siue e[x]s.ſ. mixtas q̃ ſunt iiij.vt.ſ̃.e.§.q̃daz actiones Itẽ ꝓſecutio fideicõ. Item of.iu.et ſiꝛia q̃ actiones ſunt largiſſime accepto vocabulo: vt.ff.ẽ act.ꝛ obli.l.actõis ẽbo.vñ ꝛ petitiões cautionũ occaſione dãni ifec.ꝓpẽſank. vt.ff.de dã. infe.l.j.ꝛ.l. qui bona.§.ſi quis quia.

c ¶ Depoſiti.qẽ tu ĩtelligas q̃n pecunia nõ ſignata ẽ depoſita: q̃ caſu etiã aliã ſiꝛem reddere põt: vt.ff.ẽpoſiti.l.luci⁹.ꝛ.l.die ſpo.§.j. ceſſat ꝓ ꝓpẽſatio

¶ [d]Prætera. ¶ Diuidit ĩ tres ptes. ꝓmo q̃re dr̃ãt arbitrarie. Scõdo q̃ ſint iſte arbitrarie Tertio quid iudex in his poſſit. Secunda ibi. Sed iſte. Tertia ibi. in his enim. Areti.

e ¶ Actiones arbitrarias. Sed nunquid ſũt bo.fi. vel ſtric. iuris? ¶ Rñ. q̃daz q̃ bonefidei ſunt quia in iudicis arbitrio ſunt: vt.ſ̃.ꝓri. §.in fi.et.ſ̃.e. §.i bo.fi.iudi. Sed hec non valz quia offi. iudicis qẽ in bo.fi.iudi. venit ẽ iure actionis. Sz hoc qẽ ĩ arbi.merũ eſt.ꝛ in iudice tãtũ eſt: vt.ff.ẽ eo qẽ certo loco.l.i bo.fi. Alij dicũt q̃ nec ſunt bo.fi. nec ſtri.iu. immo eſt tertia ſpẽs ad illam diuiſionem q̃ eſt.ſ̃.e.§.actionum. et facit ꝙ eis.ff.de in litem iuraz.l.i actionibus.§.plane.ꝛ.ff. de vſur.l.in fideicõ. Actiões §.in his. hanc etiam reproba quia dicta diuiſio eſt perfecta et immediata. Alij dicunt rie ſunt quod verius eſt q̃ ſint ſtri iu. cum bo.fi. non ſtrictiꝰ inueniãtur: vt.ſ̃.eo.§.actionum.

f ¶ Ex arbitrio. bene dicit ex arbi. nec enim obligatus eſt rem reſtituere. vel ſimile quid aliq̃ facere: quod ꝓmpte dices eſſe verum in omnes actione in rem. in perſonalibus autẽ ꝛ arbitrariis que hic enumerantur dices q̃ licet exhibitio vel reſtitutio ſit in obligatione: pena tamen ideſt intereſſe: vel q̃ti in litem iuratum eſt non niſi per officiũ iudicis prestatur: et ideo arbitrarie dicuntur.

g ¶ Rẽ reſtituat. vt in rei ven. q̃ eſt arbitraria cum ꝓmo rem reſtituendo liberetur. alias iudicis arbitrio in litem iuratur: vt.ff.de illi tẽ iurã.l.i actiõib⁹.ꝛ.ff.ẽ rei vẽ.l. qui reſtituere vl̃ hypothecaria vt.ſ̃.ꝓpoſi.§.vbi hec omnia exempla diligentius dicuntur.

h ¶ Vel exhibeat. cũ ad exhibendum agitur

i ¶ Vel ſoluat ſcilicet. cum certo loco ſoluendum eſt.

k ¶ Vel ex noxali. cum noxaliter agitur.

l ¶ Dedat. id eſt det.

a ¶ Condēnari diuersis mōis fiet pdēnatio: sicut diuerse sunt iste arbitrarie vt dicem⁹ .j. proxi. §. in fine.

b ¶ Sz iste actiones scilicet arbitrarie.

c ¶ In rez.s. separati nā vna et eadē actio nō pōt ir̄ē et in psonam eē nisi in q̄ttuor casibus mixtis vt ff. eo. §. quedā actio.

Eadē actio nō pt eē re alis z p sonal re gl̄riter

d ¶ Publiciana. ō q̄ habes ff. eo. §. alie.

e ¶ Seruiana. ō his duabus habes. ff. e. §. seruiana.

f ¶ In psonaz sit i psonā vt h:ñ i rē ē scp̄ta: vt. ff. q̄ me. cā. l. metuz. §. aduertēdū. alias cuz aūt. et de hac dic vt. ff. e. §. item actio.

pdēnari[a] dēat ¶ Sz iste[b] actiones tā in rē[c] q̄ in psonā inueniuntur. In rē veluti publiciana[d]: seruiana[e] de rebus coloni: quasi seruiana q̄ etiam hypothecaria vocat. In psonā[f] veluti quibus de eo agitur qō vi aut metus causa aut dolo[g] malo factū est. Itez cū id[h] quod certo loco pmissum[i] est petitur. Ad exhibēduz quoq; actio ex arbitrio iudicis pendet. ¶ In his eni actiōibus[k] et ceteris similibus[l] pmittit iudici ex bono z equo se cūduz cuiusq; rei de qua actum est naturā[m] estimare quēadmodū actori satisfieri[n] oporteat. ¶ Iudex debz ferre sentē

g ¶ Aut dolo. actio de dolo est arbitraria: vt hic quod est ideo: quia liberatur dolosus verum interesse p̄estando si restituere nō possit: alias iudicis officio iuratur in litem vt. ff de do. l. arbitrio in p̄in.

h ¶ Item cum id scilicet pecunia.

i ¶ Promissū. idem etiā si legatū sit relictuz certo loco dandū: et idem si mutuum sit datū certo loco reddendum nam in his tribus casibus locum habet certi cōdictio arbitraria vel ex testamento arbitraria scilicet in pmissiōe et legato z mutuo et alias non: vt. ff. de eo quod certo loco. l. ij. § hic autem. z. l. si heres et. l. aut si. Et quod hic dicitur petitur scilicet. alik q̄ vbi fuerat pmissū dari z venit in ea vtilitas tā agentis q̄ rei vt. j. eo. §. loco

k ¶ Actionibus. s. psonalibus et arbitrarijs

l ¶ Similibus. s. in rē. et sunt decē de quibus dixerat. §. vel dic q; et alie sunt arbitrarie q̄ hic non numerantur: vt ecce actio in factuz que datur cōtra nautam: cauponem. stabularium. vt. ff. nau. cau. sta. l. j. in p̄in. sed quidam dicunt eam non esse arbitrariam q̄z ibi non feruntur sententie due. Item est actio i factum que datur contra publicanum vt. ff.

Multe sūt actiones arbitrarie

ō publi. l. j. i p̄n. Itē actio fi. regū. ff. fi. re. l. iij. i fi. z. l. iij. Itē actio redibitoria. vt. ff. ō edil. edi. redibitoria. Itē actio ex stipulatu que p dote repetenda dat: vt. ff. so. matrimonio l. si filiusfa. §. maritū. Sed certe isto casu nō iō iurat i litez q̄z arbitraria sit sz q̄z bōefidei sit: vt. ff. e. §. fuerat. Itē actō rex amotarū ē arbitraria: vt. ff. rerum amota. si cum dos. in fi.

m ¶ Naturā. id ē bonitatez vt dicūt q̄dā: vel melius id ē fm naturā actōis arbitrarie q̄ itēdit nam triplex p̄t mod⁹ cōdēnationis deph̄ēdi i arbitrarijs. vn⁹ vt due sētētie ferāt. p̄ria ō restituēdā rez nisi restituat fiat pdēnatō i penā vl̄ iterez ē p ōlationē iurisiu. i litē: vt pz i actione q̄ met⁹ cā: z i actiōe ō dolo z rei vē. z i actiōe ad exhibēdū z silib⁹. Est z alius mod⁹ vt vna feratur sentētia et in ea statim interesse cōsideratur vt quando certo loco aliquid danduz est. et hoc ē in ista sola. Tertius mod⁹ ē vt non in q̄titate cōdemnatiōis fiat arbitrium: sz i q̄litate: vt i actiōe noxali i qua arbitrat iudex an liberet dādo seruū p noxa qō ē qñ dño ignozāte vl̄ p̄hibere nō valēte ōlict. alias insolidum tenet: vt. ff. de noxa. l. ij. in p̄in. et. l. in delictis. in p̄in.

Condēnatio in arbitrarijs pōt fieri tripliciter

n ¶ Satisfieri sed nonne hoc idem in bo. fi. iu. fit? respon. dic q; triplex est officium. p̄imum quod obtinet actionis vicem: per qō officium petuntur salaria aduocatorum et restitutiones maiorum et minorum vt. ff. de mino. l. q; si minor. §. fina. Aliud ē quod bo. fi. actionibus inheret quod iure actionis venit: vt. ff. de eo quod certo loco. l. in bo. fi. et. vna cum actione perit: vt. C. de po. l. iij. Tertiū est qō inheret actionibus stri. iu. q̄busdā. ff. de arbitrarijs. z hoc ex solo motu iu. descēdit: vt q̄si liberū sit ei hoc facere: sed in acti

triplex ē officiū iudicis. s. nobile mercenarium merū et mercenarium mixtuz.

onibus bo.fi.astringitur ad hoc. Item in actionibus bo.fi.vna fertur snia:in his autez plerūq; due:vt mō diligenter notauimus.

Diuisio ¶ Curare. ¶ Diuidit in tres partes. Prio mādat iudici de ferēdo certā snīam ibi. Certe pecūie. Secundo limitat mādatū si illō ē possibile ibi cētuz. Tertio remouet vnū obiectū ibi. etiā si de incerta

a ¶ Possibile. hoc ideo dicit qz interdū nō potest certam ferre snīaz.qd eniz si bō i genere ꝓmissus petitur vl sub alternatione: puta stichum aut pāphilum: aut dānū emē dari vl fuū ꝓ noxa dari: cte iudici non est possibile ferre certam snīam qz natura actionis non patitur:vt.ff.de offi.iudi.i prin.

Jux fozmā libelli dicit snīa ferri. Idem dico in he pe.nam sicut sufficit in libello ꝓponere vniuersaliter.ita7 in snīa.puta sic pnūcio te heredem extitisse ex asse vel ex semisse. et ideo tibi hereditatem restituendam.

b ¶ Pecunie scilicet cū pecunia petitur vt.ff. de pe.he.l.non possunt.

c ¶ Vel rei.quando alia res petit que in quātitate consistat vel non:et hoc si certum ē petitum.alias eni nō tenet snīa nisi aliqua parte actozū res certa scripta inueniat: vt. C. ō sen.q̄ sine cer.quan. l. hec snīa.si aut ē icertū aut certificari pōt vt si peto interesse qō debz coram iudice pzobari 7 deduci ad certitudinē:vt.C.de sen.q̄.p eo qō interest.l.vna.§.ij.7 tunc locum habet hic.§.aut non potest deduci in certitudinē:vt in homie generaliter

tiam certā etiā sup libello incerto si incertitudo est in potestate iudicis. Aretin⁹.

¶ Curare aūt debz iudex vt oīno cētum possibile[a] ei sit certe pecunie[b] vl rei sentētiā[c] ferat etiā si de incerta[c] cētitate apud eū actū est. ¶ Plus petēs in iudicio: loco:cā:re:vel tpe oliz cadebat a causa nisi restitueret legitima subsistēte causa. hodie vero plus petēs tēpore venit alit puniendus qz in eo inducie duplicātur:7 actor ad omne damnū litis tenet. Plus vero petēs alijs modis in triplū sumpt⁹ quē sustinuit reus litis nomine puniet. h.d. Are. ¶ Si q̄s agens in intētione[f] sua plus[g] cōplexus fuerit cētitate q̄ ad eū ptinet:a causa cadebat: idest rē amittebat[h]: nec facile in integrū restituebat a ptore: nisi minor erat.xxv. ānis.huic[i] eni sicut in alijs causis cā cognita[k] succurrebat si lapsus iuuētute[l] fuerat:ita ei et in hac causa succurri solitū erat. Sane si taz magna causa iusti erroris iterueniebat vt etiaz petito et similib⁹ q̄ modo dixim⁹:et tūc non habet locum.§.iste.

d ¶ Snīam ferat. et in scriptis: vt. C. de sen. experi.rect.l.fi.nisi in quattuor casibus vt i auk.ō mā.ꝓi.§.si tibi.col.iij.7 i auk.vt iudi. sine q̄q̄ suf.§. ncētate: coll. ij.et in auk. vt cle.apud pzo pzi.epi.conueni.§.j.coll. vj.

e ¶ De incerta vt de interesse ¶ Si quis agens ¶ Diuiditur ꝓncipalit in duas pres. Prio ponit id qō erat de iure antiq̄ quādo pl⁹ petebat. Scōdo. id qō est de iure nouo. Secūda ibi. Sed hec q̄dē. Itez prima subdiuiditur i tres Nam primo ponit regulā generalem iuris antiqui q̄liter puniatur plus petens. Secundo q̄ modis dicatur plus petere. Tertio exempla vniuscuiusq; scōa ibi. Plus aūt. Tertia ibi. Re veluti. hoc dicit. Areti.

f ¶ In intentiōe sua. id est libello vbi erat intentio sua.

g ¶ Pl⁹ etiā tpe: vt.ff.ō lib.le.l.nō solū.§.j.et §.fi.nā pl⁹ q̄ttuor mōis dicit. vt.j.pzi.§.7 in omnibus his locum habet.§.iste.

h ¶ Amittebat fac.j.ō excep.§.tpales.q̄ h dici ꝑuato idē erat i fisco:vt.C.de iu.fis.l.iu

i ¶ Huic.minori.xxv.an. [stas.li.x.

k ¶ Causa cognita. bñ di. cā cognita. nā oīns in integrum restitutiones cā cognita ꝓmittuntur. vt.ff.de in ite. re.l.omnes.

l ¶ Juuentute.i.facilitate sua.idē multomagis si dolo aduersarij:vt.ff.de mino.l.j.

a ¶ Cōstātissim⁹. qz errauit in facto in q̄ prudētissimi fallunt: vt.ff.ō iu.ꝛ fac.igno.l.ij.

b ¶ Quibus .s. codicillis.

c ¶ Quibusdā aliis.scz legatarijs

d ¶ Legata. s. ea q̄ sibi in testamento relicta sunt.

e ¶ Minuebātur. nā tot erāt legata. vt lex falcidia locū haberet. i. oportebat: vt legata ōfalcarēt ad ꝓ vt haberet hēs falcidiam: qz dodrātē excedebāt. vñ heres dz detrahere falci. vt. ꝯ. ad l.fal.§.j.

f ¶ Plus aūt qttuor modis vt oīb⁹ hīs modis a cā videat cadere iure ātiq̄: vñ ista qt tuor mōi plus petēdi patēt i ꝓ xfu. Plus petit cā: tpe: reqꝫ loco.

Plus petere qttuor modis

g ¶ Nōe. a sili q̄ cōtrarium.

h ¶ Petere. vt ꝓ:ꝛ.ꝯ. de fidei cō.§. nō solū.

i ¶ Sine ꝓme moratione. i. sine vtilitate rei debite vel itereſſe rei: nā ē hīda rō eī⁹ vtilitat⁊ si sua interſit in loco destinato poti⁹ ꝓuenirī. Vel dic ꝓmemo. i. mētionē facīte de ipso loco. nā ipsū locū vbi erat facīēda solutio in libello ponere dz. sic peto.x. vt mi

ꝓstantissim⁹ quisqꝫ labi possz: etiā maiori. xxv. an. succurrebatur: veluti si quis totū legatū petierit: post deinde ꝓlati fuerint codicilli: quibus aut pars legati adempta sit. aut q̄ busdā alijs legata data sint: que efficiebant vt plus petijsse videretur petitor q̄ dodrantem: atqꝫ ideo lege falcidia legata minuebantur

¶ Sūmat⁹ ē iste. §. supra tamē ſpecialiter hoc habet. Plus petit quattuor modis scilicet re tēpore loco et causa. et primo tres primos modos exēplariter declarat. h. d. Ange.

¶ Plus aūt quattuor modis petitur re: tēpore: loco: ꝛ cā.

¶ Re veluti si quis ꝓ. x. aureis qui ei debebātur. xx. petierit: aut si is cui⁹ ex p teres est: totā eā vel maiorē partē esse suam intēderit. Tempore veluti si q̄s ante diem vel ante cōdictionez petierit: q̄ eni ratione qui tardius soluit q̄ soluere dēret: min⁹ soluere intelligitur: eadē ratōe q̄ prematurē petit plus petere videt. Loco plus petitur: veluti cū quis id qd certo loco sibi stipulat⁹ est alio loco petit sine cōmemoratiōe illi⁹ loci i quo sibi dari stipulatus est (vbi gratia) si is qui ita stipulatus fuerit epheſi dare spōdes: rome pure intēdat dare sibi optere. ¶ Ideo aūt plus petere intelligit: qz vtilitatē quā haberet ꝓmissor: si epheſi ſolueret adimit ei pura intētione. ꝓpter quā causā alio loco petēti arbitraria actō ꝓponit in q̄ scilicz ratio habi soluas ꝫ vel vbi ſoluere ꝓmiſiſti vt hic: et ff.ō eo qd certo loco.l.ij.§. fina. p hec nisi ſoluat poterit eū q̄ēre vbicūqꝫ voluerit dūmō cōuēt⁹ habeat ibi forū nō alias: vt ff.ō iu. l. hēs absens i fi. sed pla. dicit q scz vbicūqꝫ poterat eū q̄ēre ꝑt ēt ibi vbi nō hēat forū ꝛ est ꝓ eo.ff. de iudi.l. eū q̄. ꝛ. ff. de cōſti. pe. ſi duo. §. ſz ꝛ certo. Sed certe qd dictis legib⁹ dr: vt q̄libz loco possit cōuenirī: verū ē idoneo vbi cōuētus hēat forū: vt.ff.ō mu. ꝛ bo.l. vt gradatim. §.j.

k ¶ Adimit. i. adimere desiderat: non tñ adimere pōt.

l ¶ Arbitraria .i. vtilis certi ꝓdictio ex stipulatu vbi stipulatio interceſſit vt ꝫ fuit: vl vtil certi cōdictio ex mutuo vbi mutuum erat datū certo loco fdēdū. vel vtil actio ex testō vbi legatū est dādū certo loco. nec ei ē ꝓprīū nomē actiōis vt.ff.ō eo qd cer.lo.l.ij.§. hec āt actio: ꝛ.l.si hēs. ꝛ.l. aut si mutua. ac.

m ¶ Proponit. i. tribuitur vel datur. vt.ff.de eo qd cer.lo.l.si epheſi.

a ¶ Promissori. sed et actoris vtilitas attenditur et vtriusq; vtilitas simul attenditur: vt.ff.de eo quod cer.lo.da.l.ij.j.fi.

b ¶ Pura. i. nō habita mentione vel rōe loci vbi erat facienda solutō vt diximus.s. eo.§. Accur.

c ¶ Qui causa banc causam electionem tā vocabit.

d ¶ Electio. nisi cū iā vnū interijt tūc alterum qō super est prestabit: vt.ff.de eo qō cer.lo.l.nō vtiq; et facit ad hunc.§.ff. de iure do.l. plerunq; in fi.

e ¶ Eripit. i. eripere vult.

f ¶ Facit. i. facere vult.

g ¶ Prodita est. id est data et est actio ex stipulatu hoc modo scilicet alternatiue ponenda: vt dicitur hic

h ¶ Preterea. hoc est aliud exēplū. qualr cā plus petat

i ¶ Tollit. id ē tollere vult.

k ¶ Maioris pcij. facit ad hoc.ff.lo. itez queritur.§. j. et.ff. de cōdi. et de quod traditum est: et.l.se.et.ff. de in dem adiec.l.si venditor.§. sed si neuter. z. ff. de vsu et hab.l.fi.et.ff. de vsufru. hactenus betur vtilitatis q̄ pmissori cōpetitura fuisset si illo loco solueret quo se solutur spopondit. Quevtilitas plerūq; in mercibus maxime inuenit: veluti vino oleo frumēto: que per singulas regiones diuersa habēt precia. Sed et pecunie numerate non in oib⁹ regionibus sub eisdem vsuris feneran tur: si quis tñ ephesi petat: id ē eo loco petat quo vt sibi detur stipulatus est pura[b] actione agit recte. Idq; etiā pretor mōstrat scilicet qr vtilitas soluēdi salua est promissori. ¶ Sūmat⁹ est iste.§.s. tam specialit hic declarat per exēpla q̄luter plus petit cā. vnde nota q̄ in alternatiuis contractib⁹ i dubio est electio debitoris pcor.l. plerūq; in fi. ff. de iur. do. h. d. Are. ¶ Huicaūt q̄ loco pl⁹ petere intelligit prim⁹ ē is q̄ cā pl⁹ petit: vt ecce si q̄s ita a te stipulet: hominē stichū aut. x. aureos dare spōdes: deide alterū petat veluti hominez tm̄: aut. x. aureos tm̄. Ideo aūt amplius petere intelligit: qr in eo genere stipulatiōis pmissoris est electio[c] vtrum pecuniā an hominem soluere malit. q̄ igitur pecuniā tm̄ vel hominē tantū sibi dare oportere intēdit: eripit[e] electionem aduersario: z eo modo suam quidē condictionem meliorē facit[f] aduersarij vero sui deteriorē. Qua de causa talis in ea re prodita[g] est actio: vt quis intendat hominem stichum aut aureos. x. sibi dari oportere. i. vt eodem modo peteret quo stipulatus est. ¶ Preterea[h] si quis generaliter hominez stipulatus sit: et specialiter stichum petat: aut generaliter vinum stipulatus sit et specialiter campanum petat: aut generaliter purpurā stipulatus sit: deinde specialiter tyriā petat: plus petere intelligitur: quia electionez aduersario tollit[i]: cui stipulationis iure liberum fuit aliud soluere q̄ quod peteret. quinetiam licet vilissimum sit quod quis petat nihilominus plus petere intelligitur: quia sepe accidit vt promissori facilius sit illud soluere quod maioris[k] precij.

¶ Sūmatus est in.§. Si q̄s agens tamen specialiter hoc habet: hodie cōtra plus petentem tpe duplicant inducie: et fit condēnatio ad omne damnū litis: petēs veroplus aliis modis in triplū sumptus quē sustinuit reus lit[is] nomine est condēnand⁹

ff. fina. et. l. sequen.

a ¶ Sed hec quidē. s. q̄ diximꝰ: vt plus petē-
do cadat a tota cā: vt. ff. e. ff. si quis agens.

b ¶ Zenoniana. s. greca quā non habemus.

c ¶ Et nostra. scilicet greca quā nō habemꝰ

d ¶ Constitu-
tio. s. greca: vt
diximus cu-
ius sententia
est vt tempus
debeat dupli-
cari conuen-
to et omnes
expēse sibi re-
stitui: vt. ff. de
excep. ff. ho-
die autem.

e ¶ Quātitate
et sic re.

f ¶ Modo. i.
loco vel causa
vt. ff. ff. plus
autem. accur.

g ¶ Diximus.
vt. ff. eo. ff. tri-
pli. et ibi huiꝰ
nostre cōstitu
tionis grece
sententia rec
tatur: sed si ñ
solum petijt:
sed etiam cautionem exegit post lit. conte.
amittit debitum etiam hodie: vt. C. de plus
pe. l. j. que est huic contraria. si ante lit. cont.
peniteret non punitur: quia non petit sed
petere vult: vt. ff. rem ra. ha. l. amplius non
peti. et in. d. l. C. de plus pet. l. j.

b ¶ Puniatur. scz condictione ex. l. illa gre-
ca: cuius effectum habuimus. ff. eo. ff. tripli
et in hoc. ff. plus autem.

Diuisio ¶ Si minus. ¶ Diuiditur in duas partes Primo qñ minus petijt. Secūdo qñ aliud pro alio per errorem petijt. secunda ibi. Si quis aliud. Aretinus.

i ¶ In intentione. s. in libello intentionis et
Nemo hoc per errorē. si enim scienter donare pre-
ꝓsumit sumitur ſm quosdā. Sed ꝫ puto q nūq̄ do
donare nare presumitur: nisi tūc qñ traditio fieret
ab eo qui donare presumitur: vt. ff. de re iu.
l. cuius per errorē. ꝫ aūt non erat datio sed
quedam abstinentia. vnde siue sciat de reli
quo qui agit siue non tempore cepti iudicij
locum habet. ff. iste.

k ¶ In eodē iudicio. i. qñcūq̄ ante sentētiaz
reliquū petierit sine noua contestatiōe ſm
quos dā vt hic dr: et ꝫ ꝓpter duas rōes fal-
sas. vna qz ꝓt
emēdare libel
lū qñcūq̄ āte
sñtiaz vt dicit
et ē ꝓ eis. ff. ꝫ
nox. i delictis
ff. si detracta
et sic itelligūt.
C. de edē. edi-
ta. Altera rō ē
qz ſm eos eti-
am si ñ petat
vel ꝓbet ꝫ a-
ctor tñ iudex
si scit debz ex
suam cōsciēti
am cōdēnare
reū. et est ꝓ eis
ad hāc rōem.
ff. fini. reg. l. si
irruptione. ff.
ad officiū. et i
hac sententia
fuit dñs. M.
Sz certe ſm
Jo. positū est
falsum et due rationes male. nam non pōt libellus
quis immutare libellū nisi vsq̄ ad lit. cōtes. datum
nec etiā hodie post datū libellū: qz sic dicit mutare
aut. q̄ nō habet necesse in primo libello per nō licet
sistere: vt in auten. de litigi. ff. oēm. col. viij.
Itē qz nō videtur in iudiciū veniſſe qō post
litis cōtes. ptingit: vt. ff. de iudi. l. nō pōt: et. ff
de excep. rei iudi. cū q̄rit. et. l. egi. nec ob. qō
hic dr et qō dicit eo. iudicio. nā sic dic. i. cozā Identi
eo iudice et ab eodem actore et reo. nam et tas ꝑso
ꝓpter hanc causam: scilicet ꝓpter iden narū fa
titatē personarū etiā vbi ꝓrsus aliud pe- cit idez
titur: tñ dr iudiciū idē: vt. ff. prī. ff. Itē non iudicium
obligatur. ff. de noxa. in delictis. ff. si detra-
cta. quia ibi ex eadem causa et eadem actio
ne et ad idem agebatur: licet esset variatio
in quodam beneficio quod dominus ha-
bet per. l. vt possit pro noxa. dare: vt. ff. de
noxa. ac. ff. summa: et. ff. de re iudi. miles
ff. j. Item alia ratio non est bona: quia

h. d. ang. ¶ Sz hec quidē antea in vsu fuerant: postea vero lex zenoniana[b] et nostra[c] rē coartauit. Et si quidē tpe plus fuerit petitū q̄d statui oporteat zenōis dī-
ue memorie loquit cōstitutio[d]. Si autem q̄titate[e] vel alio mō[f] plus fuerit petitum omne si qō forte damnū ex hac cā acciderit ei ꝓtra quē plus petitum fuerit cōmissa tripli condēnatione sicut supra diximus[g] punia

tur[h]. ¶ Petens minus q̄ ei debeat pōt cozā eo iudice resi-
duū petere. h. d. are.
¶ Si minus in intē
tiōe[i] sua cōplex[j] fue
rit actoz q̄ ad euz ꝑ-
tineat: veluti si cū ei
decē aurei deberent
quicq̄ sibi dari opor
tere intenderit: aut
si cuz totus fundus
eius esset ptē dimi-
diam suā esse petie-
rit: sine periclo agit.
Jn reliquuz vero ni
hilomin[j] iudex ad-
uersariū in eodē iu-
dicio[k] ei cōdēnat ex

Mō fm pscientiā sed scōm allegata debet iudex iudicare et pnūciare: vt. ff. de offi. pfi. il licitas. §. veritas. nisi habeat pscientiā vt iudex: vt ī. d. l. ꝛ ff. fi. reg. si irruptione. §. ad officiū. ꝛ hoc i singularib⁹ iudicijs. Sed qd in vniuersalib⁹? Rñ. pōt ī eis adijci qñ cuncq; añs mīaz: vt ff. de pe. her. l. illij. ꝛ. l. si q̄ tpe ꝛ sic intelligit C. de ap. l. fin. §. fi.

a ¶ Cōstitutione scilicz greca quā nō habemus.

b ¶ Intēderit s. sibi deberi.

c ¶ In eodem iudicio. i. apō eūdē iudicē. ꝛ dicit idē iudiciū ppt idētitatē psonaꝝ ꝛ iudicis: tñ vere aliud ē. Sz nūq̄d noue dilatiōes dabūtur? Rñ. si potest esse instructus ex petitione pria etiā ad scōam nō dabunt cū necessarie nō volūtarie sūt dande dilatiōes: vt. C. de dil. l. j. nā si primo agit actiōe vi bo. rap. ꝛ postea mutet ꝛ agat actione furti: satis pōt esse reus instruct⁹. si aūt sūt diuerse petitiōes vt in hoc §. dicit noue dilatiōes dande sūt: vt. C. de dila. l. j. Itē nūquid iterū de calūnia iurabit? Rñ. sic q; potest et in hac eā calūniari: vt. ff. de dam. infe. l. qui bo. fi. §. antepe. et pe.

An mutata petōne noue dilatōes sūt dande

d ¶ Corrigere. nota q; permittit alicui errorē suū corrigere. Sed nunq̄d in veteri habz necesse persistere? Rñ. nō fm hāc. l. Sz hodie ẽ: vt in auc. de lit. §. oēm col. viij. et ita intentabit veterē et nouā: nisi reo absoluto in veteri obijciat exceptio rei iudicate ī noua vt q; sit eadē causa agēdi ꝛ eedē psone ꝛ eadem res. licet alia sit actio: vt. ff. de iureiu. l. duobus. §. exceptio. ꝛ. ff. ō exc. rei iu. l. si mater. §. eādē et. l. cū querit. vel nisi actio pria ita se habeat ad scōaz vt electiōe tollat: qō ī casib⁹ ptigit: vt. C. de fur. l. j. ꝛ. C. si fu⁹ exte. emi se mā. l. j. et. C. de codi. l. fi. ꝛ. C. cōpac. ink emp. ꝛ vē. l. omissorie: et ff. ō tribu. l. qō in heredez. §. eligere: ꝛ. ff. ō le. ij. l. cū filij. §. varijs.

e ¶ Intēderit s. sibi deberi.

¶ Sūt pterea. ¶ Diuisio dit in duas partes. In pma ponit vnū dictū generale videlz q; nō ois actio ē psecutoria solidi. Scōo illō p plura exempla pbat. Secūda ibi. vt ecce. Itez scōa subdiuiditur. Nam pmo ponit exēplū de peculio. scōo de dote. ktio qñ agit ꝫ patrē pfonū sociū vl donatariū. quarto qñ agit p cōpensationē. Quīto qñ agit ꝫ illū q; bonis cessit Scōa ibi Itē si de dote. ktia ibi. Sed ꝛ si cū parente. Quarta ibi. Compēsatiōes. Quīta ibi. Eo quoq; legā tū p particulas vt clarius vnaquēq; materia ꝓprehendatur. Areti.

Diuisio

solidi aut incptū q̄s facere pōt vel incptū habet. vt pbat in exemplis hic positis. h. d. are. ¶ Sūt pterea q̄daz actiōes quibus nō solidum quod debeꝝ nobis p seq̄mur: sed mō solidū z perseq̄mur: mō min⁹. ¶ Vt ecce si in peculiū filij seruiue agam⁹. nā si nō minus in peculio sit q̄ perseq̄mur insolidū dñs paterve ꝓdēnatur. si vero min⁹ inueniatur eaten⁹ condēnat iudex: q̄tenus in peculio sit. Quēadmodū aūt peculium intelligi debe-

f ¶ Sūt pterea q̄dā actiōes. Innuit hic quā dā diuisionē actionū. s. q; alie sūt psecutorie insolidū: alie ñ. ꝛ hāc psequit vsq; i fi. hui⁹ti. ꝛ nō ē ista diuisio de. xij. diuisionib⁹. nā pria est q; alie sūt in rē: alie in personā: vt. ī. e. §. oīm. Scōa est q; alie sūt ciuiles: alie ptorie: vt. ī. e. §. sz iste q̄dē actiōes sūt ktia fuit. ī. e. §. seq̄n. q̄rta. ī. e. §. oēs ār actiones. quīta. ī. e. §. actōnū aūt q̄dā sūt sexta ē q; alie sūt tpa

les alie ppetue. septīa q alie sūt trāsitorie ad heredes: alie nō vt. j. de ppe. r tē. act. §. ñ oēs octaua ē q alie sūt famose alie ñ vt. j. de pe. te. liti. §. pe. nona q alie sūt directe alie vtiles vt. ff. si qua. pau. fe. di. l. pe. Decia q alie directe alie contrarie. §. ꝫ ob. q̄ ex q̄si ꝯctu. §. j. r. ij. vndecia q alie singulares: alie vniuersales alie generales vt. ff. p socio. l p socio. arbit Duodecia diuisio ē q alie sūt simplices: alie duplices vt fami. her. cōi di. fi. reg. r quedaz inkdi. vt. j. de interdic. §. ktia diuisio. Est aūt r hec extrauagans de qua hic dicit.

a ¶ Propone m⁹. vt. j. ti. j. §. cum aūt.

at suo ordine proponem⁹. ¶ Item si de dote in iudicio mulier agat: placet eatenus maritū[b] cōdēnari debere: quatenus facere possit: id est q̄ten⁹ facultates[c] ei⁹ patiūtur. Itaq; si dot[s] q̄titati occurrāt facultates ei⁹ insolidum damnak. si minus intantū q̄tum facere p̄t. Propter retentionē quoq; dotis repetitio minuitur. nam ob impensas[d] i res dotales factas marito quasi retentio cōcessa est: qr ipso iure necessarijs sūptib⁹ dos[e] minuit sicut ex latioꝛib⁹ digestoꝝ libr[f] cognoscere licz. ¶ In his q̄ttuoꝛ casib⁹ re⁹ cōdēnatur inq̄tum facere p̄t. Ang. ¶ Sz et[g] si q̄s cum parēte suo patrono ve agat itē si socius cum socio[h] iudicio societatis agat: nō pl⁹ actoꝛ conseq̄tur q̄z aduersari⁹ ei⁹ facere pōt[i]. Idem est si q̄s ex donatione[k] sua conueniatur[l]. ¶ Ratione fundū impēdit: tm̄ in pecunia ipo iure deberi desinit. si vero sol⁹ fundus in dotē sit: tūc si tm̄ expēdit simul vel ex diuersis vicib⁹ quāti est fūdus: tūc ipo iure desinit esse dotalis: nisi mulier infra annū sponte marito impēsa obtulerit: si vero nō tm̄: ñ desinit esse dotalis: sz tādiu tot⁹ vel p parte retinet quādiu impēse restituāt vt. ff. ꝺ impen. i reb⁹ do. fac. l. qꝺ dicit: et. ff. de iure do. l. si is q. §. pe. r fi. r ꝺ i necessarijs impēsis. Si aūt vtiles sūt: tūc per actionem neg. gest. vel mā. si mandato mulieris fecit repetunt: volūtarie nō repetunt etiā si mādato mulier[s] facte sūt: sed abradunt sine lesione poꝛis stat⁹ vt. C. de rei vxo. ac. §. sed nec ob ipensas: r. ff. de reiven. i fundo. r ꝑm hāc distinctionē hūc. §. intelligas. et qꝺ dicit in littera quasi nō denotat ipoꝛietatē si est impēsa necessaria: vt dictū ē: sz si vtilis vel volūtaria nullo mōlocū habz hic. §.

b ¶ Maritū. vel ei⁹ heredes. s. filios cōes secus in extraneis heredib⁹: vt. ff. so ma. l. etiā filios mulieris et. l. maritū. r. l. se.

c ¶ Facultates. vt tñ ipe marit⁹ nō egeat: vt ff. de re iudi. inf eos. r. ff. de re iudi. l. in pdēnatiōe psonax. r ꝺ nisi dolo fecerit marit⁹ q̄ min⁹ possit cautiōe exposita ab eodez de solido soluēdo si ad meliozē foꝛtunā puenerit vt. C. ꝺ re. vxo. ac. §. cū aūt. et. ff. so. ma. l. etiā filios. §. licet: r. ff. p socio. l. verū est. §. id qꝺ.

d ¶ Impēsas. dic q ipense alie necessarie sūt vt quib⁹ nō factis res erat pitura vel deteriꝛ futura alie vtiles vt quibus nō factis res nō erat peritura: sed eis factis res est meliꝛ futura. alie volūtarie q̄tm̄ rem exornant: vt. ff. de ver. si. impense. et. ff. de impen. in rebus do. fac. l. j. et. l. qꝺ dicit. §. vtiles: et. l. volūtarie. in primis impēsis dic q minuāt dotē ipo iure si p̄sistat in pecunia r specie vt est si fund⁹ et pecunia in dotē data quātū in

Triplices sūt impēse. s. necessarie vtiles r volūtarie

e ¶ Dos. in pecunia p̄sistens.

f ¶ Libris. vt. ff. de impē. i re. do. fa. p totū ti.

g ¶ Sed r si q̄s. s. fili⁹ vel libert⁹ q̄ agūt venia impetrata alias puniunt. vt. ꝺ. e. §. in eum.

h ¶ Socio. et se p̄fitēte socio: alias nō dak ei hoc beneficiū: vt. ff. p socio. si vn⁹. §. vlti.

i ¶ Potest. qꝺ semp accipe detracto tāto q possit inde viuere puēt⁹ vt. ff. ꝺ reg. iur. l. i cō

k ¶ Ex donatiōe. i. qñ nō pōt sol⁻ [dēnatiōe. uere cū donare p̄miserit.

l ¶ Cōueniak. s. pdictiōe ex. l. vt. C. de dona. si q̄s ar. §. sinaute. Et nota q ꝺ sol⁹ puenit in quātū facere pōt deducto ere alieno: vt. ff. ꝺ re iudi. l. inter eos. §. j. et. ij. et melius. §. fi.

istaz loqr in filio
intelligatur

a ¶ Plerūq; h.d. ꝓpter actionē depositi et alias q̄sdā in quib⁹ non obijcit ꝓpensatio vt ff.e.H. in bonefidei. ꝛ. C. de ꝓpē. l. fi. Accur.

b ¶ Ex eadem bodie ex quacunq; cā et in quolibet ꝯctu bonefi. vl̄ stricti iur⁹ vt. ff.e. H. i bonefidei

c ¶ Jā dictū ē ff.e.H. in bonefidei.

d ¶ Creditorib⁹. qđ fieri nō pōt añq; debitum agnoscat vel in iure ꝓfiteat: vt. ff. de cess.bo. l. pe.

Cessio bonorū in duobus ꝓdest

¶ Prodest aūt hec cessio vt ñ reducat debitor in carcerē vt. C. q̄ bo. ce. po. l. j. Et qđ in acq̄sito postea ꝓueniat i ꝓtū facé possit vt subijcit.

e ¶ Ex integro videt sibi ꝑpi ꝑria lra q ex integro et iꝑtū facere ꝑt ꝓueniat vt subijcit. Sz sic itelligit q ꝑ solidū ꝓueniat quādiu potest soluere ꝑ tñ ē deducto semper ne egeat vt. ff. de cess.bo. l. q bonis. ꝛ. ff. de re. iur. l. in cōdēnatione.

f ¶ Jnhumanū ei. bñdico q inquātū facere pōt ꝺducto ne. ꝛc. ꝓueniat. Jnhūanū ei ꝛc.

¶ Quod cū eo q̄ in alie. po.

ptinuatō ¶ Qualit ꝓueniamur ex ꝯctib⁹ vel furt⁹ no

cōpensationis sepe minuitur intētio actoris. h. d. Ange.

¶ Compensatiōes quoq; opposite plerūq; efficiūt vt min⁹ quisq; consequat q̄ ei debeat. Nā ex bono ꝛ equo habita ratione ei⁹ quod inuicem actorē ex⁵ eadē causa prestare oportet: in reliquū euz cū quo actū est condēnet sicut iā dictū est

¶ Jmpedit bonoꝝ cessio ne fiat insolidū cōdēnatio. Ang.

¶ Cum eo quoq; q̄ creditoribꝫ suis bonis cessit si postea aliquid acq̄sierit quod idoneū emolumentū habeat ex integro in id quod facere ꝑt creditores experiūtur. inhumanū eniz erat spoliatū fortunis suis insolidū dānari. ¶ Qđ cū eo q̄ in aliena ptāte ē negociū gestū eē dicit.

¶ Cognito contra

biscū habitis dictū ē: nūc q̄liter ꝓueniamur

ex habit⁹ cū his quos i ptāte habem⁹

Qlia tñ. ¶ Lot⁹ iste ti. diuidit i sex ptes. prio ponit ptinuationē rubr. scđo q filij ꝛ fu⁹ eq̄ parant: tō dictū i vno potest itelligi dictū in alio. tertio ꝓsequit ꝺ ptractib⁹ suo rū q̄lit ꝛ iquātū eoꝝ dñs teneat. q̄rto illō extēdit ad filios. quinto ponit vnū i filio qđ nō habz locū i suo. sexto redit ad ptractū serui. scđa ibi. Et qz. tertia ibi. Si igit q̄rta ibi. q̄ dixim⁹. quinta ibi Jllud ꝓprie. sexta ibi. Jllō in summa.

Diuisio

g ¶ Supi⁹. vt. ff. ti. j. H. actiones aūt. et. H. sunt preterea

h ¶ Diligēti⁹ q̄ supra dictū fit vl̄ dic diligēti us. i. diligēter

i ¶ Fere ꝺ dippt macedonianuz qđ hz locū i filijs ñ i suis: vt. j. e. H. q̄ dixim⁹. ꝛ ꝓpter alios casus quos dicemus.

k ¶ Jdē intellecturi. nā simliū eadē est disciplina vt ꝺ: ꝛ. ff. de in rē ver. l. iij. H. pinde et. H. [quotiens.

l ¶ Jn his. s. parēte ꝛ filio.

m ¶ Ostendemus: vt. j. e. H. que diximus.

g ¶ Dñi. ſ. volē tꝭ cū ſeruo cō trahi. ſiue diri gat iuſſū ad ꝑ uū ſiue ad cō trahētē cū ſer uo ſiue ſubſcri pſit ſiue q̄cun q̄ mō p̄ctū ra tū habuit: vt. ff. qđ iuſſu. l. j. §. ij. ꝛ §. ſerui ciro grapho. et §. ſi ratum.

b ¶ Videt. vt etiam ab ipſo dño debitum cōcedi poſſit. vt. j. e. §. pe.

c ¶ Eadez rōne. qz fidē dñi ſequi videt. vt ſ. p̄xi. §. in fi.

d ¶ Exercito ria. q̄ ꝓpetuo heredi ꝛ i he redem datur: vt. ff. de exer. ſi tū. §. fi. Jdē in iſtitoria: vt ff. ō inſti. l. no uiſſime. Jdez etiam in rem verſo vt. ff. qñ ac. de pec. eſt an. l. queſituz in fi.

e ¶ Eiꝰ rei gra tia. bene enīz dicit eius rei gratia nam ſi ob aliam rem puta negociꝭ ſui: vel cū eſſz p̄poſitꝰ ad vehendū onꝰ ꝛ ipſe accepit mutuā pecu niam: non ad vtilitatem na uis. non tene

Actio exerci toria / iſtitoria ꝛ de ire hō dak heredi et in he redem

Exerci tor

minē naui vel alicui alij negociatiōi p̄e poſuerit actiōibus cognominat⁹ quod iuſſu ꝛ exercitoria ꝛ inſtitoria. h. d. Are.

¶ Si igīt iuſſu dñi cū ſeruo negociū ge ſtum erit: inſoliduz p̄tor aduerſus do minum actionē pol licetur: ſcilicet qz is qui ita cōtrahit fidē dñi ſeq̄ videtur. Ea dem ratione p̄tor duas alias ſoliduz actiones pollicetur quarū altera exerci toria: altera inſti toria appellat. Exercitoria tunc habz locum: cū quis ſeruum ſuū magiſtruz naui p̄poſuerit: et quid cū eo eius rei gratia cui p̄poſitꝰ erit cōtractū fuerit. Jdeo autē exercito ria vocat: qz exercitor is appellat: ad quē quotidianꝰ nauis queſtus pertinet. Inſtitoria tunc locū habet cū q̄s taberne forte aut cuili bet negociationi ſeruum ſuū p̄poſuerit: ꝛ q̄d cū eo eiꝰ rei cauſa cui p̄poſitꝰ erit cōtractū fuerit. Jdeo aūt inſtitoria appellatur: qz q̄ negotiationibꝰ p̄ponunt: inſtitores vocantur. Jſtas tñ duas actiones p̄tor reddit: et ſi liberum q̄s hominē: aut alienum ſeruū naui aut taberne: aut cuilibz negociationi p̄poſuerit: ſcilicet qz cadez eq̄tatꝭ ratio etiā eo caſu inꝛueniebat

¶ Si ſeruus ſciēte domio in merce. peculiari negociat: et inde dñs aliquid recipere debet: vocat i tributū vna cū alijſ creditoribus. h. d. Are. ¶ Introduxit et aliā actionem p̄tor q̄ tributoria vocatur. Nāq̄ ſi ſeruꝰ i peculiari merce ſciente domino negociet: ꝛq̄d cuz eo eiꝰ rei cauſa cōtractum erit: ita p̄tor ius dicit: vt quicq̄d in his mercibus erit: qđq̄ inde receptū erit: id inter dñm ſi q̄d ei debebit et ceteros creditores p̄rata p̄portione diſtribuat: et iō tributoria vocatur: qz ipi domino diſtributionē p̄tor permittit. nā ſi quis ex creditoribꝰ q̄ratur q̄

tur dñs: vt. ff. de exerci. l. j. §. non autem

f ¶ Queſtus. Queſtꝰ idest p̄ouentꝰ ſiue lucruz ſz mḡr appellatur cui totius nauis anchora. i. gubernatio commendatur: vt ff. de exerci. l. j. §. magiſtruz autem nauis.

g ¶ Seruum. vel liberuz vt in fi. hui⁹. §.

h ¶ Vocantur nota q̄ inſtitoria appellatur a p̄poſito. ſed exercitoria a p̄ponēte vocatur: vt hic. ꝛ ſupra p̄xi. §.

i ¶ Duas. per hoc q̄ dicit duas excludit p̄ mā q̄ iuſſu.

k ¶ Equitatis nota q̄ vbi eadem eſt equitas idem ius ſtatuendū eſt ſic. ff. ad. l. aq̄l. illud. et ſupra q̄. mo. ius pa. po. ſol. l. pari ratione.

l ¶ In peculiari merce. h caute dicit nō in domica: vt ff. ō inſti. §z ꝛ ſi. pupill⁹. §. pe.

m ¶ Negocieꝰ. ad oēm quoꝰ q̄ p̄rigit negociationem:

vt.ff.de tribu.l.illud:et.l.j.§.licet.

a Minus. hāc actionē tributoriā dicūt q̄ daz nō dari nisi dñs p̄mo distribuat ⁊ dicūt q̄ cogitur officio iudicis:⁊ h̄ colligit ex hoc §.q̄ dicit minus. Sz dico q̄ ātea post cō petit: q̄ min⁹ tribuit q̄ nihil tribuit vt.ff.ō tribu.l.illō §. si cui⁹ dolo:et ar.ff.ō ꝟb.sig. l.min⁹:⁊.l.verbum amplius ꝑm Jo.

nō ⁊

b Decē eo. caue tibi:q̄ ō duab⁹ actionib⁹ sit dicit.s.ō pecu.et de ī rē verso.

c Patit. facē ff.ō pecu.l.si q̄s seruū.§.et ēt.⁊ h̄ adiūge §.ceteꝝ q̄ ē.j.

d Mercatus erit. facē. ff. de in rē ver. si p parte.§. in rē.

e Ex decez. q̄ ā̄t sūt cōsūpti in tot dz teneri: vt.ſ̄. p xi.§.

f Dānari debes.facit.ff.ō in rē ver.l.si p pte.§. in rem.

g Licet. hoc pūctū q̄ō ē h̄ ita p̄aue itelligūt q̄dē: q̄ q̄ cūcē agit ō pe culio vī itēta re illā formulā ⁊ agere: scz de ī rē ꝟso. vt h̄ ⁊.ff. de ī rē ver.l. filiusfa. ī fi. ⁊.ff. de pecu.l.j.§. est aūt. q̄ opi. necessaria eē vī nā cū de pecu. agit: debita peculiaria cō si minus⁹ ei tributū sit cē oportuerit: hāc ei actionē accōmodat que tributoria appellat. Ex cōtractu inito cū seruo dño ignorante tenetur dominus de peculio vel in id quod in rē suā versum est. Et dicit versum i rē dñi si aliquid in rem dñi impēderit necessario: iudex tñ debz p̄i⁹ inspicere vtrum in rē dñi sit versuz cē de peculio cōdēnet. h.d. Are. Pzetea introducta est actio ō peculio: decē eo q̄ō in rē dñi versū erit: vt cē quis sine voluntate dñi negociū gestū erit: tñ siue q̄d i rem eius versum fuerit id totū p̄stare debeat: siue q̄d non sit in rē eius versum id eatenus p̄stare debeat quaten⁹ peculium patitur. Jn rez aūt dñi versum intelligitur quicquid necessario i rē eius impenderit seru⁹ veluti si mutuat⁹ pecuniam creditoribus ei⁹ soluerit: aut edificia ruētia fulserit: aut familie frumentū emerit vl̄ etiā fundū aut quālibet aliā rez necessariā mercat⁹ erit Jtaq̄ si ex decē vt puta aureis q̄s hu⁹ tu⁹ a ticio mutuo accepit creditori tuo q̄nq̄ aureos soluerit: reliquos xo. v. quolibet mō p̄sumpserit: pro. v. q̄dē in solidum dānari debes: p ceteris vero quinq̄ eaten⁹ q̄tenus in peculio sit. ex quo scilicet apparet vt si toti decē aurei in rē tuam versi fuerit: totos decē aureos ticium consequi posse. Licet enim vna est actō qua de peculio decē eo q̄ō in rem domini versuz sit agit: tamē duas habet cōdēnatiōes. Jtaq̄ iu putāt: ⁊ ita q̄ō seru⁹ dz dño: ⁊ dñs dz seruo nāl̄r: q̄ q̄ō seru⁹ ipē dit i rē dñi venit i actōe de pecu. vt.ff.ō pecu.l.cē tuberōis.§.sz ⁊ id. q̄ō nihil aliō ē cē ō i rē ver. agi. ⁊ ita q̄ agit ō pecu. ⁊ ō in rē ver. agit. Sed Jo. dicit q̄ dī uerse sūt actō nes ⁊ actionū formule: nec q̄ formulā vni us ꝓpōit alteri⁹ formulā ꝓponere vī. nec ob. ō.l. de pecu.l.j.§. ē aūt. q̄ lz ibi videatur sub actiōe ⁊ edicto ō peculio actōz de in rē ver. ꝓponere: tñ nō demonstrat edictū q̄ō sit ō peculio tm̄. sz generale q̄ō dicē de oī eo q̄ō fit cū eo q̄ i aliēa ē ptāte vt i ea l.§. ꝟba aute. Jtē ñ ob. ō.l. filiu⁹ ñ fi. q̄ ā̄d effectū ꝓpōit ō in rē ver. q̄ ꝓponit ō peculio nō q̄ ad formulā. ⁊ eodem mō expono q̄ō h̄ dī. vna ē actō ō peculio ⁊ ō i rez ver. i. ille q̄ ꝓponit actōz ō peculio ꝑsequit effectū actionis ō i rē ver. et q̄ subijcit duas hz ꝓdēnatōes. s. actio de peculio: vnā. s. ꝓ suo effectu: ⁊ aliā ꝑ effectu. s. actōis de i rē ver. ꝓdēnari dz: facit. ff. ō in rē ver. si p pte.§. in rez.

Actio ō peculio ⁊ ō i rez ꝟso sūt diuerse

a ¶ Actione.ſ.de peculio.

b ¶ Dño.ſ.dz cū eni iſpecto iure nāli ſu⁹ lib̄ ſit.apparet q̄ naturaliꝛ ꝓt obligari etiā dño ſuo:vt.ff.de condi.ide.li id qō:ꝛ.ff.de pecu. nec ſeruus.et.ḡ.de fideiuſ.§.j.

c ¶ Dz.q.d.ꝛ id ōducat qō dz dare ſu⁹ hiſ q̄ ſūt in ptāte vt cōſeruis ſuis et filijs dñi et pupill' dñi: vt ff.de pec.ſz ſi dā.§.peculiū.

d ¶ Si is.ſ.cui ōbet puta hēo ſuū caſtaldus q̄ ordiari⁹ dz q̄ hz ſub ſe aliuz q̄ vicari⁹ dz ſz ordiari⁹ aliq̄d dz vicario et q̄ illoꝛ ō peculio ordinarij ñ deducā qō vicario debeat: ꝛ ērō i ꝓpōptu: q̄ ſi ōduco ꝓ vicario adhuc remāet pecul. ordiarij: ꝛ ita fruſtra fieret deductio: cuz ſemper maneret ordinarij peculium.

Seru⁹ ordinarius. Seru⁹ vicari⁹

dex apud quē de ea actiōe agitur ante diſpicere ſolet:an in rem dñi verſum ſit: nec aliter ad peculij extimationez tranſit:q̄ aut nihil in rez domini verſum intelligatur aut non totum. ¶ In peculio dicitur eſſe id qō ſupereſt deducto eo qō debetur domino dūmodo nō debeat vicario ſerui.hoc.d. Are. ¶ Cū aūt queritur q̄tū in peculio ſit:ante ōducit quic quid ſeru⁹ domino eive qui in poteſtate ei⁹ ſit debet: et qō ſupereſt id ſoluz peculium intelligitur. Aliquando tamē id quod ei debet ſeruus q̄ in poteſtate dñi ſit:nō deducitur ex peculio: veluti ſi is in ipſius peculio ſit.quod eo pertinet:vt ſi quid vicario ſuo ſeru⁹ debeat id ex peculio eius nō deducatur. ¶ Cui competit actio inſtitoria vl exercitoria vel qō iuſſu ꝓpetit etiā de peculio. Et in actione de peculio tot⁹ eius quod eſt in peculio ratio eſt habēda: intributoria ſolū idcirca quod negociatur qua ꝓpt quādoq̄ expedit agi vna: quando q̄ alia.h.d.Areti. ¶ Ceterū dubium nō eſt quin is quoq̄ qui iuſſu dñi contraxerit:cuiq̄ inſtitoria vel exercitoria actio cōpetit: de peculio deq̄ eo qō in rem dñi verſum eſt agere poſſit:ſz erit ſtultiſſimus ſi omiſſa actione q̄ facilime ſolidum ex contractu conſequi poſſit:ſe ad difficultatez perducat probandi in rē dñi verſum eſſe: vel habere ſeruum peculiū et tantū habere vt ſolidum ſibi ſolui poſſit. Is quoq̄ cui tributoria actio competit: eque de peculio et de in rem verſo agere poteſt: ſed ſane huic modo tributoria expedit agere:modo de peculio et de in rem verſo. Tributoria ideo expedit agere:q̄ in ea domini condictio precipua non eſt ideſt quod domino debetur non deducit ſed eiusdē iuris eſt dñs cuius et ceteri creditoꝛes. At i actiōe ante deducit qō dño debetur:et in id qō reliquuz eſt creditori dñs ꝓdēnat. Rurſ⁹ de peculio ideo expedit agere q̄ in hac actione totius peculij ratio habetur. At in tributoria eius tm̄ quod

e ¶ In ipſius.ſ.ordinarij.

f ¶ Qō eo ptinet ſ.qō mō.ſub nube dixi obti

g ¶ Seru⁹.ſ.ordinarius. [net in hoc caſu.

h ¶ Eius.ſcilicet ordinarij.

i ¶ Ceteꝝ.dixim⁹.ḡ.i illo.§.pterea q̄ is agit ō peculio q̄ ꝓbit cū ſuo iuſto vl iḡrāte dño. vſiv̄ q̄ q̄ ꝓcit eo volēte:puta iuſſu ſuo ñ poſſet agere ō peculio ſz tñ alīō ē.iō dic Ceteꝝ

k ¶ Sz erit ſtultiſſim⁹.no.quē ee ſtul [ꝓ ſz. tū ſi eligat malū cū poſſit eligere bonū vt in auc.q̄.mo.na.ef.ſui.§.j.col.viij.vñ.ꝛ. Qui videt vtilius:ꝛ ſumit deterioꝛa. Abſit ei radi⁹ luminis abſq̄ moꝛa.

l ¶ Is quoq̄ facit.ff.de tribu.l.aliquando.

m ¶ Modo. id eſt aliquando.

n ¶ In hac actione.ſ.de peculio.

a ¶ Negociat. z qđ inde receptū ē: vt. ff. đ tribu. l. ꝓcuratores. §. p hāc. z. đ. e. §. itroduxit

b ¶ Eligere. et postq̄ elegerit nō variabit: vt variatō ff. de tribu. qđ nō ē per missa.

ligere nisi fuerit deceptus qñ ꝑmā elegit vt. ff. qđ cū eo qui i alie. po. l. fz ex pte. §. fi.

c ¶ Que diximus. a prīcipio vsq; huc.

d ¶ Eadē quātū ad actiones Filius z ꝑu⁹ nō i oīb⁹ cōueniūt: vt i mutua pecunia qđ dic vt. j. proxi. §. Item filiꝰ ꝑt subire iudiciū et arbitrium z patrē obligat quasi ex ꝯctu de peculio: fz seruus non: vt ff. de pec. l. iij. §. si seruus: z §. idē scribit: et. C. de iudi. seruus. Itē filius fideiubere pōt z patrē de pecu. obligat: vt. ff. đ pecul. l. iij. §. si filiꝰ fz seruꝰ ñ. ff. đ fideiuss. l. seruus. z. l. se. z ꝑpter hoc dixit fere. ē. eo. §. j.

e ¶ Illud etiā de peculio nō tenet pat vt ħ dicit: et. C. ad mace. si filius z caute colligit vt. C. ne filius pro pre vel pater p filio. l. j.

f ¶ Senatusconsul. mace. vt. ff. ad maced. l. j.

negociatur: z ꝑt qs= cq; tercia forte pte peculij aut quarta vel etiā minima negociari: maiorē aūt ꝑtem i prediis vel mācipijs autē fenebri pecunia habere. ꝑ= ut ergo expedit ita quisq; vel hāc actionē vel illam eligere debet. ¶ Certe q̄ pōt ꝑ bare in rē dñi versuz esse: de i rē verso agere debz. ¶ Dicta de dñis et seruis intelligunt in parētib⁹ z liberis. h. d. Angel⁹.

¶ Que diximus de seruo z dño eadē intelligim⁹ et de filio z filia et nepote et nepte et pre auo ve cuius i potestate sunt.

¶ Ex cōtractu mutui filius nō pōt conueniri nec eius pat: etiā actione de peculio ꝓpter senatusco sultū macedonianū Ang. ¶ Illd ꝓprie seruat in eo ꝙ ꝑsona quod senatusco sultū macedonianū ꝑ

hibuit mutuas pecunias dari eis qui in potestate parētis erunt: et ei qui credi derit denegat actio: tam aduersus ipsuz filiū filiam ve nepotez neptēve (siue adhuc in potestate sint siue morte parentis vel emancipatione siue potestatis essece perint) q; aduersus patrem auum ve: siue eos habeat adhuc i potestate siue emācipauerit. Que ideo senat⁹ ꝑspexit: qz sepe onerati ere alieno creditarū pecuniarū q̄s in luxuriā cōsumebāt vite parentū isidiabant. ¶ Actione qđ iussu vel de in rē verso vel institoria vel exercitoria pōt agi directo contra patrē vel dominū ex cōtractu filij vel serui. h. d. are. ¶ Illud in summa admonendi sum⁹ id quod iussu patris domini ve cōtractū fue

qđ cessat. i multis casib⁹. s. xi. si fuerit miles filiusfa. vt. C. ad mace. l. fi. Item si dixerit se patrēfa. vt. C. ad mace l. j. Itē si publice ꝑfa. videbat. vt ff. ad mace. si q̄s ꝑrem. Itē si fuerit i scholis. vt. ff. eo. §z iulia. §. qđ ōz. et. C. eo. l. macedoniani. itē si alij creditori soluit: vt. ff. e. sed iul. §. pe. Itez si factus ꝑfa. debitum primo ꝯctum q̄cunq; modo agnouit vt. C. eo. zenodozus Itez si ꝛtit in rem ꝑris vt. ff. e. §z iulia. §. §z si filiꝰ. Itez. et si non accepit vt verteret in rē ꝑris postea tñ ꝛtit: vt. ff. e. §z iulia. §. §z si ab iitio. Itez cessat qñ ꝑ senſit vel ꝑns nō ꝯdixit vt. ff e. §z iul. §. ꝯ et. l. si tñ scientē: z. C. eo. si p mittente. Itē si postea pat ratū habeat: vt. C. e. l. fina. Itē si pat fa. factus solue re cepit: vt. ff. e. l. §z z iul. §. fina. z. l. se. alias aūt locū habz vt non teneat ꝑ vel filius si

Macedōianū multis casibus cessat.

ue pecunia fuerit mutuo data: siue aliud in fraudem senatusco. vt. ff. e. si filius. §. is aūt. et. l. §z iul. §. mutui dationem.

Ds iusu exercitoria rē si sūt actiões

§ Directo.l.certi pdi.directa non adhibita hac adiectiõe de peculio vel de in rem ver. sz nunquid supadicta sex nomia.scilicet q iussu:exercitoria:institoria:tributoria:ō peculio:z de in rem ver.sunt nomina actionū: Rñ. quidam sz actio q sic:et faciūt nō adiectiones pro eis infinite.ll. que dñt de ac. de peculi:et sic ō singulis:vt patz etiā in rubrica cuiuslibz titu.Sz Jo.ō dicit eñ q sunt actionuz adiectiones non actiões:z facit pro eo.ff. de neg.gest.l.mādasti: et.ff.de pecu.l.iij.§. cui ꝑgruit.

b Condici. s. certi pdictiõe non adhibita hac adiectiõe institoria. Jtē et de in rē ver. vt.ff. de in rez ver.l.j.i prin.

c Intelligit sa.ff.de edē.l. pretoz.§.si seruus.z.ff.si cer. pe.l.institoriez

De noxa. actiõib? Mō solū ex cōtractibus eorum qui in nostra potestate sunt ꝓuenimur: sz etiam ex delictis.z pro eis noxaliter agitur:ideo de noxa.ponit.Ad istam continuationem facit.l.j.ff.eodem.

Diuisio Ex maleficijs. Tot? iste titu. diuidit ꝓncipalr in duas ptes.prio ponit qli rit: quodcz in rē eius versum erit directo quocz posse a patre dño ve cōdici: tanc̄z si principalit cū ipo negocū gestū esset. Ei quocz q exercitoria vel institoria actione tenet directo posse cōdici? placet: qz huius quocz iussu ꝓtractū itelligit.

De noxalib? actionibus.

¶ Ex delicto cōmisso per seruū domino ignorante vel prohibere non valente dñs tenetur noxaliter. qō equitatis ratio introduxit: ne ex delicto rei proprie qs in pl? grauet q̄z sit valor dicte rei.h.d. Aretin?

Ex maleficijs? seruorum: veluti si furtū fecerit aut bona rapuerint: aut dānuz dederint: aut iniuriā commiserit: noxales actiones ꝓdite sunt: q̄bus dño damnato permittit aut litis estimationē sufferre: aut hūc hominez noxe dedere. Noxa aūt est ipsum corpus quod nocuit: idest seru?. noxia ipsum maleficiū: veluti furtum: damnū rapina: iniuria. Sūma aūt ratione permissuz est noxe deditione fungi. nanc̄z erat iniquū neq̄tiam eorum vltra ipsoz corpora dominis dānosam esse.

¶ Pro delicto serui dñs liberatur dādo seruū pro noxa: z in damnū passo trāsfertur dominiuz qō auocari pōt si dominus emēdet dānum z velit eū manumittere. Are. ¶ Dominus noxali iudicio serui sui nomie cōuē ter deditio pro noxa habet locum in seruo delinquente. Secundo an habeat locum in filiofami. secunda ibi. Sed veteres.

d ¶ Ex maleficijs. idē ē ex quasi maleficijs: vt.ff.nau.cau.sta l.fi.§.seruorum: et de hoc plene dixim?. s. de ac.§. actiones autem.

e ¶ Furtū fecerit. sup. exneo z idē in sequēt? articulis. nā cū dño talia cōmittendo agi nō pōt vt.s. de oblig. ex deli.§. hiq̄ et. ff. de nox. cū seruus. Noxa. Noxia.

f ¶ Dño dānato. nesciēti cuz delinq̄ret seru? vel sciēti tñ ꝓhibere ñ potuit: alioqui īsolidū tenet vt ff. de noxa.l.ij. z.l.i delictis.z C.eo.l.ij.

g ¶ Estiationē puta decē ad q̄ sp est obligat?. sed liberat dādo animal. scz q̄uscz actiõe iudicati ꝓueniatur: vt.ff. de re iudi. l. miles.§. decē. et. ff. de peti. her. item veniunt.§. cū ꝑdiximus.

h ¶ Noxia. vñ versꝰ. Noxia et noxa delictū: delin dñt. quēs noxavocatur. sed q̄z vno pro alio vtimur.

i ¶ Jniquum. sz q̄z iniqui? esset factū alienum alienis esse damnosuz fm Jo. vt.ff. de fur. si seruus cōmunis.§. quod vero.

a ¶ Liberatur ꝫ cũ seruꝰ non sit in obligatiõe: ꝫ in dãni estimatiõe. vt ff. de re iudi. miles. §. decẽ. quõ dãdo seruũ liberatur: cũ aliõ ꝑ alio iuito creditore solui nõ ꝑt vt. ff. si cer. pe ta. l. ij. §. j. Respõ. spẽale est: qz iiquũ ẽ seruꝰ neq; tiã vltra ipsius corpus extendi vt. ẽ. e. §. summa

b ¶ Nec min⁹. q. d. ꝫ deb ꝑ alio. s. ꝑ delicto vel estiatiõe delicti: tñ dñiũ trãsfert.

c ¶ Auxilio. ꝫ nõne iniquũ ẽ auferri qõ ꝑpetuo sibi ꝙsitũ ẽ vt mõ dixerat: ꝛ ꝓbat ff. re. a mo. l. ñ enĩ. ꝫ certe est speciale fauore libtatis: sic et alias. C. de patrib⁹ q̃ fi. dil. ij. ꝛ. ff. si ĩgenu⁹ eẽ di. l. ij. sicꝛ. ff. de heẽ. ĩsti. l. ꝓgnori.

actio d ¶ Furti. s. nõ furti nõ mãifesti. nã a mãifesti ctõ furti mãifestẽ ciuilis sti ẽ ꝓtoria: vt furti ho. §. ꝑpe. ꝛ tẽ. mãifesti ac. §. j. ꝓtoria e ¶ Dãni. s. actio

f ¶ Cõmiserit. s. extraneo. tus seruũ actori noxe dedẽdo liberat: nec min⁹ imperpetuũ eius serui dominiũ a dño transfert. Sinautẽ damnũ ei cui deditus est seruꝰ resartierit: q̃sita pecunia auxilio ꝓtoris inuito dño manumittet. ¶ Noxaliũ actionũ quedaz sunt ciuiles: ꝛ q̃dam ꝓtorie. Are. ¶ Sũt aũt cõstitute noxales actiones aut legibus aut edicto ꝓtoris. legibus veluti furti ex lege. xij. tabu. dãni iiurie ex lege aq̃lia. Edicto ꝓtoris veluti iniuriarũ ꝛ vi bonorum raptorũ. ¶ Omnis ad quẽ seruus delinquens transit noxaliter cõuenitur. Et noxaliter etiã quis punitur ꝓ delicto liberi hominis facti postea fui. h. d. are. ¶ Omnis aũt noxalis actio caput sequitur. nã si seruus tuus noxiã cõmiserit q̃diu in tua potestate fit tecũ est actio. si aũt in alteri⁹ potestatẽ puenerit: cũ illo incipit actio esse: at si mãumissus fuerit directo ipe tenetur ꝛ extinguit noxe deditio. Ex diuerso quoq; directa actio noxalis esse incipit. nã si liber homo noxiã cõmiserit ꝛ is seruꝰ tuus esse ceperit (quod q̃busdã casib⁹ effici primo libro tradidim⁹) incipit tecũ esse noxalis actio que ante directa fuisset. ¶ Ex delicto serui ꝑpij nulla cõpetit dño actio etiã si postea alienetur vel manumittat Idẽ in seruo alieno qui efficit ipsius dãnum passi. Itẽ ex delicto dñi non datur actio seruo libero facto. h. d. Are. ¶ Si seruus dño noxiam cõmiserit actio nulla nascitur. nãq; int dñm et eum qui i potestate eiꝰ est nulla obligatio nasci põt Ideoq; ꝛ si i alienaz potestatẽ seruus puenerit aut mãumissus fuerit: neq; cum ipso neq; cum eo cuius nũc i potestate sit agi põt. Unde si alienus seruus noxiam tibi cõmiserit: et is postea in potestate tua esse ceperit

g ¶ Intus ptã te. vel dolo fecisti quomin⁹ sit. naz tũc vtil noxal locũ hz ff. e. si bo. fi. ꝛ. l electio. §. si is

h ¶ Directo. distigue an ꝙ? An seruꝰ deliquid: aut u⁹ mãu ꝛxit. ꝓio cãu missꝰ tenetur. postea neaꝰ desit ꝙ? liber: vt uiture. ẽ. de ob. ex deli. §. hiq̃ et ꝓ. pri. §. ꝛ. ff. ẽ fur. l. serui: ꝛ si lij. Si exneo teneꝰ directa: vt h. Si aũt ẽ bat et fuerit ꝓnexa gestio illa quã gessit i fuiture cũ ea quã in liberta te fecit tenet nõ alꝫ vt. ff. ẽ neg. gest. eum actuz: ꝛ C. an seruus ex suo facto. l. iij. in fi nisi in casu: vt C. de her. pe. l. fi. §. pe. in fi.

i ¶ Prio libro vt. ẽ. ẽ iurpso

k ¶ Obligatio. s. ciuilis: ꝫ nãlis sic: vt ẽ. ẽ fideiusso. §. j.

l ¶ Cum ipso. mãumisso vt h ꝛ. C. e. l. j. in fi.

m ¶ In potestate. cum alienatus est: et facit. ff. de pec et ancillarum. §. ꝫ si alieno.

n ¶ In prãte.

ante lit. conteſta. nam poſt litem cõteſtataz nõ itercidit vt. ff. eo. ſi alienus ſuus: z eſt ratio qz imputatur ei quare alienauerit: vt. ff. eo. quemadmodum n pzin.

a ¶ Interdicitur. facit. ff. de mino. l. verum. in. fi. ꝓ. rñ. et. ff. de leg. j. legatarius i fi.

b ¶ Nõ potuit ſcz noxalis actio. Et nota rẽ impediri ſi deducit in eũ caſũ a quo ici pere non põt arg. §. de leg. §. ecõtrario.

c ¶ Nõ potes ar. ff. ỽ capti. z poſtli. re. l. ij. §. j. alias de ca. di. l. ij. §. j.

d ¶ Admiſere. iure veteri. dabatur filiꝰ. ꝑ noxa vt ſeruus: vt hic. itẽ occidebat licite a patre ſic vt ſeruus a domino: ſed hodie non ſic vt. §. de his qui ſunt ſui vl alieiu. §. ij. et. ff. de libe. z poſthu. l. in ſuis in fi.

e ¶ Exiſtimauit. vt hic z. C. de fur. et ſer. coz. l. apud antiquos in fine

f ¶ Pene id ẽ fere. vel pene noĩaliter: ſcz pzo cozpoze pene et tunc diptongatur. qua ſi dicat per cozpus filij patientis penam.

g ¶ In ſeruos ideſt pzopter ſeruos.

h ¶ Filioſſa. non etiam patres. vt ſi filiuſſa. iudex litem ſuam fecerit male iudicando vt. ff ỽ iudi. ſi filiuſſa. vel ſi damnũ alicui dederit

interdicitur* actio: quia in eũ caſum deducta ſit in quo conſiſtere non potuit[b]. Ideoq; licet exierit de tua poteſtate agere nõ potes[c]. Quẽadmodũ ſi dñs i ſeruum ſuũ aliquid cõmiſerit: nec ſi manu miſſus aut alienat[a] fuerit ſeru[a] vllam actionẽ ꝓtra dñm habere põt. ¶ Oli pater pro ỽlicto filij ſiue filie noxaliter tenebatur ſicut ꝑ ſeruo: hodie vero nullatenus. Sed ipſe filiuſſamilias ex delicto ſuo vt q̃libet ali[a] poterit cõueniri. h. d. Are. ¶ Sz z vetes quidẽ hoc in filiſſa. maſculis et feminis admiſere[e]. Noua aũt hominũ ꝙuerſatio huiuſmodi aſperitatẽ recte reſpuẽdã eſſe exiſtima

uit[c]: z ab vſu cõmuni hoc penitus receſſit. q̃s enĩ patiat filiũ ſuũ z maxime filiã innoxiã alij dari vt pene[f] per cozpus pater magis q̃ filiꝰ periclitet: cũ in filia b[a] etiã pudicicie fauoz hoc bene excludit. Et ideo placuit in ſeruos[g] tantũmodo noxales actiões eſſe ꝓponẽdas: cum apud veteres leguz ꝓmẽtatozes inueniamus ſepius dictum ipſos filioſſamiliaſ[h] pro ſuis delictiſ poſſe ꝙueniri.[i] ¶ Si q̃drupes pauperiem feciſſe dicatur.

¶ Pro dãno per q̃drupedem mãſuetã dato actio noxalis directa contra dñm datur: cũ animal cõtra naturam ſui generis dãnum dederit. h. dicit. Aretin[a]

ꝓijciendo eo ſeparatim habitante a patre: vt. §. de ob. ex quaſi delic. §. ſi filiuſſa. et. ff. de his qui dete. vel effu. l. j. §. ſi filiuſſa. z de his legib[a] dicit hic: cũ dicit antiq̃s cõmẽtatozes

i ¶ Cõueniri. ſ. directo: vt. ff. eo. noxali. z. l. ſe. q̃b[a] filijs cõdẽnatis dak i patrẽ actio in factũ de re iu. in peculiũ: vt. ff. eo. l. ſed z ſi cõdẽnak: z. ff. de pecul. l. iij. §. itẽ ſcribit. Sz q̃d ſi iudiciuz filiꝰ accipere noluit. imo cõtumacit nõvenit: an mitti actoz dz in poſſeſſionem peculij pfecticij? Videt q̃ non: qz ex delicto nõ debz cõueniri pater vt ħ dicit. Ecõtra videt q̃ ſic: qz alꝰ dicit lex q̃ põt cedere bonis in peculio tali: vt. C. quibo. cedeꝛ poſ. cũ z filij. i eo q̃ dicit vl a pre. z c̃. Sz huic ỽborñ. Aldricꝰ q̃ dicta lex cũ filij loquit de caſtrẽſi vl ỽ eo q̃ hz a pre ſibi eũti i caſtra donatũ: quod etiam caſtrenſe dicitur vt.

An poſſit fieri miſſio i peculiũ pfecticiũ ppt filij ꝓtumatiaz.

C. fami. her. ſi filius.

¶ Si q̃drupes. ¶ De maleficijs ſeruoꝝ dictũ ẽ: nũc ỽ maleficijs irrõnabiliũ animaliũ nam aut damnũ dat homo liber z tũc locuz hz. §. ad. l. aq. p totũ aut ſeruꝰ: z tũc locũ hz. §. ti. j. p totũ aũt aliõ aial z tũc locũ hz ħ titulꝰ.

ꝓtuatõ

¶

Diuisio

Animalium. ¶Totus iste titulus diuidit i duas ptes. prio qñ actio ō paupie locū hz vl̃ ñ. scōo loq̃t qñ hz locū actio ō edil. edi. vl̃ nō sc̃a ibi hec aūt. vel ibi cetex.

a ¶Aliū scilicet q̃drupedū vt. ff. e. in prin. sed noie dāni dati a bipede vtilis locū habz vt. ff. e. l. pe.

b ¶Lasciuia. id ē luxuria vl̃ dic facilitate vt fac̃ pupill⁹

c ¶Aut feruore. i. amore: vt si equus tuus ad equā meā adiret et ostiū meū fregerit z dr̃ feruor quia calefacit amor vt i aut. q. mo. natura. ef. le. ℈. illud.

d ¶Feritate. i. crudelitate sciliczsua nō sui gn̄is nā vt .ff. prox. ℈.

e ¶Actio. q̃ vocat i factū vel simplr̃ ō pauperie.

f ¶Prodita. i. adinuenta.

g ¶Scripta vt ℨ. ti. j. ℈. sūt autē. z. ff. e. l. j. in princi.

h ¶Solit⁹ subau. vtroqz exē plo. nam etiaz idez est z si nō sit solit⁹ vt in prin. huius ti.

paupe= ries.

Animaliū nomine q̃ ratione carent: si qua lasciuia[b] aut feruore[c] aut feritate[d] pauperiē fecerint: noxalis actio[e]. lege. xij. tabu. pdita[f] est Que animalia sinoxe dedant: p ficiunt reo ad liberationē q̃ ita lege. xij. tabu. scripta[g] est. vt puta si equus calcitrosus calce pcusserit: aut bos cornupetere solit⁹[h] cornupetierit. ¶Hec aūt actio in his que contra[i] naturā mouent locū habet. ¶Ceterum si genitalis[k] sit feritas[l] cessat actio[m] deniqz si vrsus fugerit a dño: et sic nocuit: nō pōt quōdā dñs conueniri: q̃ desijt dominus esse vbi[n] fera euasit[o]. Pauperies autē est dānum sine iniuria facientis datum. Nec enī pōt animal iniuriā facisse dici qō sensu caret[a]. hec q̃dez ad noxalem pertinēt actionē. ¶Si quadrupes nō māsueta iuxta naturā sui generis damnū dederit i liberū corpus nō occidendo dñs ex edilicio edi. arbitrio iudicis cōdēnatur: in alijs rebus i duplū vl̃ noxalis actio his duob⁹ casibus contra dominū dirigit: et penales actiones p̃o codē facto concurrentes nō p̃imunt se p̃cursu. h. d. Are.

¶Ceteruz sciendū est edicilio edicto[r] p hiberi nos canē: verrem: aprū: vrsuz: leonez[s] ibi habere quo vulgo iterfit: et si aduersus ea factū erit:

Equi z boues sūt mansueti.

i ¶Contra naturam. i. cōsuetudinem illius gn̄is aīalis licet sit sua p̃suetudo: vt. ℨ. prin. ℈. nam maior pars equorū non pessundat: et maior ps boū non cornupetit: quia equi et boues dicuntur māsueti et mansueta dñr q̃ gregati pascuntur vñ scōm hoc canis nō

k ¶Si genital⁹ si a genere habeat q̃ sit fera

l ¶Feritas id est crudelitas

m ¶Actio. scilicet directa..

n ¶Ubi. idest. postq̃.

o ¶Euasit. vt. ℨ. de re. di. ℈. fere.

p ¶Pauperies. mirabilis est. hec expositio z legal⁹: ꝛō sic forte dicta: q̃ pauperiē alīquā facit sicut et dānū diminutio vel deditio patrimonij dicit⁹: vt. ff. ō dā. ifec. l. iij.

q ¶Sēsu caret q̃qz tñ res inanata iniuriā facere dr̃ impro pe: vt. ff. commo. l. si vt certo. ℈. plane si commodaui.

r ¶Hec. s. supradicta duo et q̃ noie fere bestie nō agat hac actione. z q̃ noie māsuete noxalit tñ agatur: vt. ℨ. [℈. deinde. prox. ℈. et in prin. titu.

s ¶Edicto posito. ff. ō edil. edi. l. hi ei nouert

t ¶Leonē. itē lupū: pantherā z gn̄aliter omne aīal quod debeat nocere siue solutum siue ligatū: ita tñ q̃ dānuz nihilominnus facere possit: vt. ff. de edil. edi. l. hi eni z. l. gn̄alit

inō ois cans mordet

a ¶ Et nocitū i corpe ita ꝙ ñ sit mortuꝰ als. cc. solidi ꝺbēt: vt. ff. ꝺ edil. edic. qz vulgo. ij. rñ.

b ¶ Cōdēnet rōne deformitatis nō habita ꝛ ipensaꝝ tm̄ i curatiōe fctāꝝ r opaꝝ amissaꝝ ꝛ amittēdaꝝ: vt. ff. e. l. ex hac. Jtē pdēnat in duplū occasi one dāni dati i alijs rebꝰ ex hoc edicto: vt hic ꝛ. ff. ꝺ edil. edic. quia vulgo. ij. rñ. in fi.

c ¶ Pret has idest pret hos mōs agēdi de edil. edi.

d ¶ Hēbit. s. vtilem. alias Z. vt. z̄. e. H. h aūt

e ¶ De eadē re l. ex illo facto et delicto.

f ¶ Cōsumit ꝺ est itelligēduz concursu. pceptiōe eni vna aliā cōsumit. r ad euidētiam istaꝝ dic ꝙ qñ cōpetūt plēs actiones eidē et cōtra eūdē aut oēs penales sūt aut omnes rei pſecutorie. aut alie penales alie rei pſecutorie primo casu subdistingue: aut omnes ex vno delicto tunc vna tollit aliam perceptione: vt. ff. de priua. deli. l. nūq̄z in prin. nisi in id qꝺ excedit vt. ff. vi bono. rap. l. j. et. ff. de acti. et ob. qui seruum. j. rñ. et. l. cum ex vno delicto. non autem concursu: vt hic dicit vbi aūt ex diuersis factis vna non tollit alteram etiā perceptione: vt. ff. de priua. deli. l. nunq̄z ibi secundo capite. Quando omnes sunt rei persecutorie: dic ꝙ aut contra eundem dantur: et tunc tolluntur adinuicem perceptione non concursu: vt. ff. loca. si merces. H. culpe. aut contra diuersos: et tunc non tollunt

Si cui plēs actiōes ꝙ petāten vna itē tata tollāt alie.

et nocitū libero homini esse dicatur: qꝺ bonū et equū iudici videtur: tanti dominus condemnetur[b]. Ceterarum vero reruz cēti dānū datuz sit dupli. Pret has aūt edilicias actiones et de pauperie locū habebit[c]. Nunq̄z enim actiones pser tiz penales de eadē re concurrētes alia aliā consumit[d].

De his per quos agere possumus.

¶ Actiones intentantur ꝙ nos r ꝙ procuratores nros quoz vsus olim prohibitus erat: nisi in certis casibus: sz nūc necessarius est qñ principalis agere vel defendere impedit. h. d. Ange.

Nunc admonendi[g] sumus agere[h] posse quēlibet[i] hominē aut suo nomie aut alieno. Alieno veluti ꝙ curatorio: tutorio: curatorio: cū olim in vsu fuisset alteri nomie agere nō posse: nisi ꝙ populo: p libertate: p tutela. Preterea lege hostilia pmissū ē furti agere eoz[k] noie q[l] apꝺ hostes eēnt: aut reipublice cā abessent: qve i eoz cui[m] tutela essent. Et qz hoc nō minimā icō perceptione: vt. ff. loca. l. locum. H. condemnatio. Jn tertio casu. scilicet quando alia est penalis: et altera rei persecutoria iteruz subdistingue quia aut est penalis originaliter: tunc neutra per alteram tollitur: vt. ff. ꝺ furti pignore. H. cum furti. et. ff de condi. fur. si pro fure. H. furti. hoc tamen fallit in casu vt. ff. nau. cau. sta. l. idez H. fi. qz ibi cōpetebat altera ꝺ iur cōi altera ꝺ iur spāli: aut ñ ē originaliꝝ penalis r tūc vna p alteram tollitur: vt. ff. qꝺ metꝰ l. metū. H. licet

¶ De his

¶ Qz de actiōibꝰ dixim̄ videamus ꝙ quos exerceātur. et in hoc incipit. Nunc rē.

Nunc admonēdi

¶ Totꝰ iste titul diuisio
ꝰ diuidit in tres ptes. primo pōit vnuz dictū bimēbre Scꝺ vnū mēbrū assumit r ꝺclarat tā ꝺ iure ātiq̄ ꝙ hodierno. ktio ꝺclarat qꝺ ē pcurator et tutor. secunda ibi. Alieno veluti. ktia ibi procurator

g ¶ Admonēdi. sumꝰ. i. admonemus.

h ¶ Agere. scilicet hodie.

i ¶ Quēlibet. s. idoneum propter seruuz: qui nec suo nec alieno nomine admittitur: vt. C de iudi. l. seruus. Jtē ꝓpter pupillū: vt. C. q

k ¶ Cuz idest cuius. [leg. ha. p to.

l ¶ Eozum nomie scilicet si quis faceret furti captiuis vel reip. causa absentibus.

m ¶ Qui scilicet pupilli.

n ¶ Cuius id ē alicuiꝰ. q. ꝺ. nomine eoz q̄ sūt

in tutela captiuozū ꝛ reipu. causa absentium

a ¶ Impedimento sed quid si nullum sit impedimentū? ℟ñ. idē: vt. ff. ō ꝓcur. l. j. §. vsus

b ¶ Necꝫ certis ꝛbis. imo quibuslz: aptis tū ad ꝺ siue gñaliter siue speciaIiter. in casibus tamē speciale mandatū exigit: vt i interdicto de li. ho. exhi. vt. ff. ō ꝓroc. l. pō. Idem si mando alicui q̄ inueniat maritū filie mee: vt. ff de ritu. nup. l. gñali. Item i cā suspecti tutozis: vt. ff. de procu. nō solū §. fi. Itez quādo duos gñaliter facio procuratozes naz neuter ab altero exiget rōnem nisi habeat specialem mādatū: vt. ff. de ꝓcu. l. itaq̄. et l. q̄ duos. Itē i inte. rest. pe. vt. ff. de mi. l. illud. §. si talis

In mlt̄is spāle mandatū exigitur.

c ¶ Eo. scilicet aduersario.

d ¶ Cuicūq̄. s. habili non mi lti: vt. ff. de ꝓcu. l. filius. §. veterani. Itē non femine vt ff. de ꝓcu. feminis. Item non habens i

mlti sūt q̄ procuratozes effici non ꝑsit.

minens impedimentū ꝙre non possit cogi. vt. ff. de ꝓcu. l. neq̄ femina. Item non minoz. xxv. an. vt. ff. de procura. si minoz. Itez non furiosus vel mutus: vt. ff. de procu. l. ij. §. furiosus. et. l. mutus. j. rñ. Item non accusatus crimine capitali vt. ff. de procu. l. reū.

e ¶ Rem tuam. ergo et vnam et plures: ergo nuncius ꝛ procuratoz quod verum est vt ff. ō ꝓc. l. j. §. j.

f ¶ Defendere scilz mādato interueniente alꝫ simplr̄ posītū hoc ꝛbuz defensoz intelligit sine mandato: sed pcu. cū mādato: vt ff. de ꝓcu. si ꝓcu. §. p ꝙriū. et facit ad hunc. §. ff. fa. her. l. plane in fi.

g ¶ Prio libro vt. s. q̄ da. tu. test. pos. ptotū ꝛ ō legi. agna. tu. per to. et p alios seq. ti. vsq̄ ad ti. ō satisda. tu. et. cu.

moditatē habeat q̄ alieno nomine neq̄ agere neq̄ excipere actionē licebat: ceperunt homines p procuratozes litigare. Nam et mozbꝰ ꝛ etas et necessaria peregrinatio itēq̄ aliemulte causesepe hominibꝰ impedimento ſ sunt quominꝰ rē suam ipsi exeq̄ possint. ¶ Procuratoz constituit verbis habilibꝰ interpositis: etiā aduersario absente ꝛ ignozante. h. d. Ange. ¶ Procuratoz neq̄ certi[b] verbis neq̄ presente aduersario immo plerūq̄ eo[c] ignozāte cō stituit: cuicūq̄ᵈ enim permiseris rem tuā[e] agere aut defēdere[f]: is tuus procuratoz intelligitur. ¶ De tutozibꝰ et curatozibꝰ remittit. Angelus. ¶ Tutozes ꝛ curatozes quēadmoduz cōstituunt: primo li

bro[g] expositū est.

De satisdationibꝰ.

¶ Olim cōuentus actione reali satisdabat siue suo siue alieno nomine cōueniebat. ſz agēs reali nullā satisdationē prestabat si suo noie agebat. secꝰ si procuratozio noie qꝛ satisdabat ratā rem dominū habiturum Agens vero psonali ad ea cogebat ad que agens reali. cōuentus vero alieno noie satisdationem prestabat iudicatū solui: si alieno nomine faciebat. Sivero suo ad nullā satisdationē cogebat. hoc dicit. Are.

SAtisdatio nuz modꝰ alius antiquitati placuit: aliū nouitas p vsum amplexa est. Olim enī si in rem agebat: satisdare possessoz[b] cō-

h. De satisdationibꝰ. ¶ Fa[c]ta mentione procuratoruz a qbꝰ satisdatio exigī oppetenꝫ de satisdatiōe subiungit.

Satisdationum.

¶ Totꝰ iste titulus diuidit in tres partes Prio pōit qd iuris erat oliz circa satisdationē i iudicio siue qs agebat noie suo: siue vt procuratoz. secundo quid iuris sit hodie. Tertio extendit hanc legem ad omnes prouincias. Secūda ibi ſz hec hodie. tertia ibi. Quā formā

Diuisio

b ¶ Possessoz suo nomine cōuentus.

a ¶ Cū eo.s.reo victo.
b ¶ Cū fideiussoribus. ex fideiussione.
c ¶ Facile ē intelligere. cum nomē sit ꝓñs rei. vt. ff. ꝺ bona. ff. ē ꝛ aliud
d ¶ Periculū facit. ff. ꝺ ꝓcu. nō solū. ff. itez ait. ꝛ ꝺ iureiu. nā postea.
e ¶ Edicti. s. ꝓtoꝛ qꝺ edictū ñ nō hēmus.
f ¶ Bis. s. tutoꝛib⁹ ꝛ curatoꝛibus. Sz qñ hoc? Rñ. foꝛte tūc qñ erāt testamentariꝯ vel datiui. s. ꝓ inqsitionē. nā tūc ñ cauebāt de rato: vt. ff. de satisda. tu. in ꝓcin.
g ¶ Remittebaꝯ. s. de facto
h ¶ Hec ita erāt. h ñ ꝺz esse. ff. ꝟm Jo. qz et qꝺ sequiꝯ ē de ātiq̄tate.
i ¶ Agebaꝯ. vt suo noīe agēs ñ caueat rē rata ꝺñm habiturū: vt. ff. e. ff. ipe aūt. ꝛ. ff. ꝓ curatoꝛ.
k ¶ Qimō. s. cū mādato vl̄ sine mādato.
l ¶ Qz nemo no. antiquam rē ꝙ ēt hodie bona ē: vt h: ꝛ j. eo. ff. si vero reus: et. ff. de ꝓcu. l. non videꝯ. ꝛ. l. inuitum. ff. fi. et. l. q̄ ꝓpꝛio. ff. qui alium.

pellebatur: vt si victus esset nec rem ipsam restitueret: nec eius litis existimationē: potestas esset petitoꝛi aut cuꝛ eo agendi: aut cū fideiussoꝛib⁹ eiꝰ: q̄ satisdatio appellaꝯ iudicatū solui. vnde aūt sic appellet: facile ē intelligere. nāq; stipulabaꝯ quis vt solueretur sibi qꝺ fuerit iudicatū. Multomagꝭ is q̄ in rē actione ꝓueniebaꝯ satisdare cogebaꝯ si alieno nomine iudiciuꝫ accipiebat. Ipse autez q̄ in rem agebat: si suo noīe petebat: satisdare nō cogebatur: ꝓcuratoꝛ vero si in rem agebat satisdare iubebaꝯ rem ratā dñm habituꝝ. periculū eni erat ne iterum dñs de eadez re experiret. Tutoꝛes et curatoꝛes eodem mō quo ꝛ ꝓcuratoꝛes satisdare debere verba edicti faciebant: sed aliq̄ bis agentib⁹ satisdatio

m ¶ Cogebaꝯ. in ꝺ solo casu differebat ab actiōe in rē ꝙ multa ꝛ ꝺba hucusq; inter eas notauerit differētiam.
n ¶ Mullā satisdationē. i. nullā ꝓmissionez ꝙ fideiussoꝛes facere. nam satisdatio per fideiussoꝛes fit: vt. ff. qui satisda. co. l. j. nam nec de defēdendo nec de dolo quod absit: nec iudicatuꝫ soluere ꝓmittit: q̄ tria cōtinēꝯ sub clausula hac. s. iudicatū solui: vt. ff. iudi. sol. l. iudi. sol. nec vllā aliaz nisi vnā quā subijc. Sz eꝫ nunqꝺ actoꝛ aliquaz faē satisdationē? Dic q; sic ꝙ duas. ꝓio ꝙ litē cōtestabiꝯ vsq; ad duos mēses cōnūerandos a die libelli poꝛrecti: vt i auꝯ. ꝺ execu. ꝛ his. ff. j. q̄ē auꝯ. C de lit. pte. l. libellū. Aliā q; ꝓsistet vsq; ad finem: et si vict⁹ fuerit iniuste se mouisse litē. ꝛ. ꝓtē litis noīe expēsaꝝ dabit reo: vt i auꝯ. de liti. ff. ad excludendas que est in. C. de epis. et cle. auten. generaliter quandoq; tamen he

Judicatū solui nenē sub clausula hac. s. iudicatū solui: vt. ff. iudi. sol. l. iudi. sol. nec vllā aliaz nisi vnā quā subijc. Sz eꝫ nunqꝺ actoꝛ aliquaz faē satisdationē? Dic q; sic ꝙ duas. ꝓio ꝙ litē cōtestabiꝯ vsq; ad duos mēses cōnūerandos a die libelli poꝛrecti: vt i auꝯ. ꝺ execu. ꝛ his. ff. j. q̄ē auꝯ. C de lit. pte. l. libellū. Aliā q; ꝓsistet vsq; ad finem: et si vict⁹ fuerit iniuste se mouisse litē. ꝛ. ꝓtē litis noīe expēsaꝝ dabit reo: vt i auꝯ. de liti. ff.

Actoꝛ duas facit satisdatiōes

due ex cõsuetudine non seruantur.

a ¶ Permaneat. hec satisdatio appellat iudicio sisti vt hic p3:et.ff.q̃ satisda.co.l.ij.§.p̃ tor ait in fi.t caue tibi in notanda dria hoꝝ capitulorũ.h̃ enĩ prio loqtur qñ imobilia ñ possidet: vt h̃ et.ff.q̃ satisda. co.l.sciẽdũ ẽ.

b ¶ Ad terminũ.h̃ ẽ tps diffinitiue snie. Sz nũq̃d fide iussor tãdiu teneat.s.q̃diu durat lis. Distingue aut fideiussit in certũ tps:tũc tãdiu tenet t non vltra:vt.C.de fideiusso.l.pe. aut non nec i causa publica nec in scpt̃ et tũc non tenet vltra duos mẽses: vt.d.l.C. ꝺ fideiuss.dr̃.t est rõ:q; actor vr̃ sibi remittere cũ pmiserit litẽ se prestaturum vsq̃ ad duos menses:vt i aut.ꝺ execu.col.vij.§.j. si aũt i cã publica vel in script̃ tũc perpetuo: vel qꝺ ẽ verĩ9 vsq̃ ad triẽniũ tenet cũ tñ duret istã tia cãe:vt.C.de iudi l.pperãdũ. in pn. Sed nũq̃d sub pena fiet hec satisdatõ?rñ. nõ nisi pueniat inter ptes:sed itereſſe tñ venit: vt ff.q̃ satisda.co.l.ij.§.fi.sed si ẽ pmissa t ẽ statutũ tps ifra qꝺ teneat fideiussor: siq̃dẽ sex mẽsiũ est:ifra alios sex menses poterit fideiussor morã purgare:si maius nõ hẽat tñ nisi sex mẽses ifra q̃s p̃t t mora pene purgari si exhibeat re9 lz p̃mo exhibit9 nõ fuerit: vt C.de fideiu.l.añ pe. Sz q̃d si possidet imobilia tñ q̃ valẽt.x.t pueiat i.c.nũq̃d satisdabit?Rñ.sic ad mĩ9i eo qꝺ excedit:qr qꝺ iuris est i toto quo ad totũ idẽ erit in parte q̃ ad ptẽ. vt.ff.de acqui.here.l.si seruus eius. et dixi in.l.q̃ de tota.ff.de rei ven.

triẽnio durat istantia cause.

quãdiu tenet fideiussor.

sed pro sua tñ persona q̃ in iudicio permaneat vsq̃ ad terminũ litis:vel committitur sue promissiõi cũ iureiurãdo: quã iuratoriã cautionem vocãt:vel nudam pmissionẽ vel satisdationẽ pro q̃litate persone sue dare cõpellit. ¶ Pro curator dñi actoris vel quasi satisdato rato si dubius fuerit de mãdato.procurator rei etiã si de mandato certũ extiterit cauet iudicatũ solui cũ omnib9 clausulis oportunis:pro quo reus põt exĩstere fideiussor que fideiussoria obligatio hypothecaria habere debz annexã:que stipulatio iudicatum solui cõtra heredez fideiussoris porrigitur:tenet etiã idez ꝓ curator si reus fuerit litẽ cõtestatus cauere q̃ tpe ferẽde sententie reus in iudicio parat9 erit:alias fideiussor pro eo intercedens tenebit ꝓ eo qꝺ fuerit mandatũ:nisi ꝓuocatio intercedat. hoc dicit.

¶ Sinautẽ per procuratorẽ lis vel infert vel suscipit:in actoris q̃dẽ psona si non mandatũb actis insinuatum' est:vel presens dñs litis in iudicio procuratoris sui personã cõfirmauerit':ratã rẽ dominũ habituꝝ' satisdationẽ procuratoꝛ da

c ¶ Promissioni.s.vbi possidet imobilia. Itẽ pp pulegium:vt.C.ꝺ pn.agẽ.l.fi.li.xij.ꝺ dig.l.q̃tiens.eo.libro. Itẽ in cãu qñ nõ possidet imobilia.vt.C vt oẽs tã ci.p̃cri.l.j.ibi Juratorie tñ t.

d ¶ Juratoriã cautionẽ.s.iudicio sisti.

e ¶ Mudã promissionẽ repete dare ꝓpellitur: vt iconomus et alij clerici:vt i aut.ꝺ san. epis.§. si q̃s ꝓ pecunia

f ¶ Pro q̃litate. vt si parẽs vel pron9 q̃lz fideiuss.p idoneo accipit vt ff.in ius vo.vt eãt.l.j.ij.t.iij. t.ff.q̃ satisꝺ.co.l ij.§.ij.t.§. qꝺ ait p̃tor. Sz nũq̃d hodie idistincte satisdãdũ est:vt in autẽ. de exhi.t itro.§.suscepto.q̃ ẽ in.C.de lit.cõte.aut offerat.rñ.illa ꝑm distin.hui9.l.intelligit:nã posteriores p̃ pores intelligũt:vt.ff de le.t sena.cõ.l.sed t posteriores.

g ¶ Persone.s rei.

h ¶ Mandatũ extra ius factum.

i ¶ Insinuatũ..coram iudice demõstratum.

k ¶ Cõfirmauerit.repete nõ.nẽ ꝑfirmare p̃t et tũc satisdare nõ tenet:vt.§.pri.§.

l ¶ Habiturũ.id est qꝺ dñs habebit ratũ:et

Qñ tenet cauere procurator

cõmittit qñ dñs scit et põt hre ratũ ⁊ nõ hz: vt.ff.rem ra ha.q̃ eni.et.ff.ẽ so.l.ratũ. vbi dr Ratũ aũt hre dns dz cũ põmũ certior fact⁹ est.hic tñ distingue.an sit certũ hre manda tũ:⁊ tũc nõ cauet:vt.C.de satisda.l.j.aut certũ est q̃ nõ hz: ⁊ tũc etiã cum satisdatiõe nõ admittitur:vt ff.de neg.ges. si pupilli.§.fi. aut dubiũ est et tũc ꝑm.P. est i electione rei vtrum exigat ꝓbationẽ mãdati a procuratore:an satisda.recipiat et est ꝑ eo ar. in autẽ.ẽ col. §.eos in fine. colla. ix. sz ibi nõ loq̃tur de procuratore: sz ẽ exactore tributorũ. sz Jo. ñ. dicit enim in electione procuratoris eẽ qẽ duorũ istor facere velit: q̃ quotiẽs ad duo quis alternatiue teneꝝ ei⁹ est electio:vt.ẽ. ẽ act.§.huic.B. aũt distinguebat vtrũ dicere non habeo mandatũ: et tũc ꝓbet mãdatũ.an dicat dubito et tũc satisdat. sed Joh. opl. verior ẽ. põstat etiaz aliã cautionẽ ꝓcu. actoris.ſ.de defendendo eũ ꝑ q̃ agit: vt. ff. de ꝓcu.seruũ.§.fi. alias denegatur ei actio vt.ff.de ꝓcur.l mutus.§.pena.

re cõpellitur. Eadẽ obseruando ⁊ si tutor vel curator vel alie tales persone q̃ alienaꝝ⁹ rerũ gubernationẽ receperũt:item q̃busdã inferũt[b] per aliũ. Si vero aliquis cõuenit:si quidẽ ꝓsens[c] ꝓcuratorem dare parat⁹ est: põt⁹ vel ipse in iudiciũ venire: et sui ꝓcuratoris ꝓsonã per iudicatũ solui satisdationẽ solẽni stipulatõe firmare: vl ex tra iudiciũ satisdationẽ exponẽ[d]: ꝑ quã ipse sui ꝓcurator⁊ fideiussor existat ꝑ oi b⁹ iudicatũ solui satisdatõis clausulis[f] vbi et ẽ hypotheca suarũ rerũ q̃uẽire cõpellit[g]: siue i iudicio et ꝓcur.a dño debet constitui: vt. ff. ẽ ꝑ cu.l.j.in ꝓin. sed si ipse supradicte persone agunt nunquid de rato cauent: vel de iudicato solui si conueniuntur? Respon. nõ: vt C.de admini.tu.l.tutores debita.et.l.sancimus.§.defensionem:sed tamen in tutore videtur dicere lex contra. si sit incertuz de officio suo vt.ff.de admi. tu.l vulgo.sed certe ibi nõ dicit q̃ debeat ẽ rato cauere sz q̃ reus dãnuz nõ subibit ꝓpterea q̃ non sit tutor. Sz q̃ est ratio q̃ ꝓ curatores satisdant:sed su pradicte persone non? Rñ. quia predicte ꝑsone quasi domini sunt:vt.ff.ꝓ emp.l. qui fundum.§.si tutor:et.C.de epis.et cle.l. or phanotrophos.sed in ꝓcuratoribus sec⁹ quia non sunt domini vere sed ficte:vt. ff. ẽ ꝓcu.l.j.in ꝓin.

An tutor tenetur cauere de rato

Procuratores satisdant non aũt ꝑsones oz phanotrophi.

a Alienarũ. vt patres in bonis filior:vt.C de bo.ma.l.j.⁊ de bo.q̃li.l.fi.§.vbi autẽ. Itẽ orphanotrophi et genotrophi:vt.C.ẽ epis. et cle.orphanotrophos. itẽ iconomi vel actores vel sindici:vt.ff.q̃ cuiusq̃ vniuer.no. l.j.§.qb⁹.⁊.l.nulli.⁊.l.itẽ.§.j.⁊.C. de sacros. eccl.iubem⁹. circa ꝑn.ibi nulli iconomi ⁊.C de epis.⁊ cle.oẽs q̃ vbiq̃.§.ẽ nichilominus Itẽ apocripharij vt i auẽ.quõ opor.epis.§.⁊ illẽ. itẽ magistrat⁹ noĩe municipij.vt.C.de iur.calũ.l.ij.§.j. isti enĩ ꝑñ inferre per aliuz litem:vt hic subijcit.

ꝑsone alienarũ rerũ gubernati onẽ hñtes.

b Inferunt.ꝑ ꝓcuratorem:qẽ est intelligẽdum si ꝓius litem contestentur:⁊ sic litiuz dñi efficiãtur:vt.C. de ꝓcur.l.neq̃ alias ñ: cum non domini sed administratores sunt:

c Presens.presentẽ accipe etiã si sit i hortis vel in cõtinẽtib⁹ edificijs:vt.ff. de ꝓcu.l. põs.et.l.qui in fozo:⁊.l.ideo.

d Põt.i.debet ꝑm q̃sdam dicũt ei q̃ si dñs est põs ipse tñ dz fideiubere ꝑ ꝓcuratore suo. si autem absens est procu. potest et debet fideiussores suos dare.⁊ facit ꝓ eis ff. iudi.solui si ad defendendũ.ff. de ꝓcu. l.qui ꝓpozio.in ꝓin. vel dici põt q̃ si dñs ẽ presens tamen ꝑt ꝓcu.dare fideiussores:cũ etiã sine mãdato quilibet possit aliũ defendere.C.de satisda.l.j.⁊.C.de ꝓcu.l.exigen di.et etiam inuitũ.vt.ff.de solu.l.solutionez. et ita ꝓprie accipitur hoc verbũ põt.

Quis ẽt sine mandato põt alium defendere

e Exponere.actori vel notario scribẽti ꝑ curationẽ ex cuius stipulatione queritꝝ actori vtilis actio:vt.ff.rẽ pu.saluã foze.l. non q̃si.

Tres clausulas hz iudicatũ solui

f Clausulis.q̃ clausule tres sũt.ſ. de defendẽdo reo et de dolo qẽ abſit.⁊ qẽ sonat ipz verbũ:vt.ff.iudi sol.l.iudi.sol.et hic dr.

g Cõpellitur. per iudicem.

a ¶ Heredes eiꝰ. nã habet naturã hec stipulatio vt ad heredes trãseat sicut illa iudicio sisti vt. ff. si qs cau. l. si eũ. §. qui iniurie.

b ¶ Ipiꝰ. s. rei.

c ¶ Exponẽda a ꝓcuratore.

d ¶ Veniat. s. reꝰ q litez prꝰ ꝓtestatꝰ ẽ suo nomine.

e ¶ Fideiussor datus nunc a procuratore.

f ¶ Continenꝫ ergo debet cõdẽnari procurator presens

g ¶ Presto. i. post lit. ptest. ptra reum.

h ¶ Satisdatiõem: nota qꝫ

Procurator si ueniat inter uenisse añ litez siue pꝰ tenet satisdare.

siue interueniat ꝓcu. ante lit. ꝓte. vt. ẽ. e. §. si vero. debet satisdare: siue postea vt hic. ꝛ. C. de cõsor. eiusꝫ. li. l. j. nec obstat qõ dicit qꝫ debet fieri añ lit. cõtes. vt. ff. de pcu. l. põpo. ꝛ. l. ratihabitõ: qꝛ ibi inuenit procurator ante lit. ꝓtesta. vbi autẽ postea iterueniꝫ: ꝛ postea satisdat: vt dictũ est.

i ¶ Nemo scꝫ procurator: vt. ff. õ. pcur. q. pprio. §. ij.

k ¶ Dictũ ẽ. s. §. ab eius.

ꝓmiserit: siue extra iudicium cauerit: vt tam ipe qꝫ heredes eius obligenẽ. Alia insup cautela vel satisdatiõe ꝓpter psonã ipsius exponenda qꝫ tpe sentẽtie recitande in iudicium veniat vl si nõ venerit: oia dabit fideiussor que i cõdẽnatione cõtinenẽ: nisi fuerit ꝓuocatũ. ¶ Alienę litis defensor nemo legitimꝰ censẽt nisi satisdet: siue habeat mãdatũ siue nõ Et procurator interuenies etiã post litẽ cõtestatã tenet satisdare. h. d. are. ¶ Si vero reus presto ex quacũqꝫ causa nõ fuerit: et alius velit defensionẽ eius subire (nulla differẽtia inꝫ actiões in rẽ vel personales introducenda) põt hoc facere: ita tñ vt satisdatõnẽ iudicatũ solui pro litis prestet extimatione. nemoꝰ enim (secũdũ veterẽ regulaꝫ vt iã dictũ est) alienę rei sine satisdatione defensor idoneus intelligiꝫ.

l ¶ Regla. s. constantinopo. vel dic de veteri Roma.

m ¶ Caput. C. de vete. iu. enu. l. j. §. nulli et. §. sed ꝛ si quale.

n ¶ Sequi immo non videt inspiciendum quod ibi fiat sz qõ fieri debet: vt. ff. õ officii. pre. l. sz licz. que est cõtra. sed est intelligenda qñ ex certa scientia est cõsuetudo vel lex: nõ per errorẽ vt ibi. ꝛ facit ad hanc ff. õ le. ꝛ sena. cõ. l. de quibꝰ.

¶ De perpetuis. ¶ Oẽs actionibꝰ ẽ dictum: et quedam sunt perpetue et quedam nõ: ideo de his ponit: vt. j. e. in prinꝯ. Item quia quedam transitorie sunt heredibus et cõtra heredes: et de his ponit j eodem §. non autem Sed melius residet ista rubꝛ. immediate post titulo de actiõ. quis cõtinuatur a remotis nimium. cum non sumus in principio libri.

De perpetuis et temporalibus actionibꝰ et qꝫ ad heredes et in heredes trãseunt.

¶ Actiões ciuiles tam reales qꝫ psonales sunt ꝓpetue pretorie vo penales regulariter durãt anno. quod fallit in actione furti manifesti qꝫ perpetua est. preto-

¶ Experiẽtia est rerũ magistra. Ange.

¶ Que omia apertius et perfectissime a quotidiano iudiciorũ vsu in ipsis rerũ documẽtis apparent. ¶ Omnes ciuitates debẽt seq cõsuetudinẽ ciuitatis romane. h. dicit. Aretinus

¶ Quam formam nõ solũ in hac regia vrbe: sed etiã in omibus nostris prouincijs (etsi ꝓpter iperitiã forte aliter celebratur) obtinere cẽsemus: cum necesse est oẽs puincias caput oim nostraruz ciuitatũ id est hãc regiã vrbẽ eiusqꝫ obseruantiam sequi.

Diuisio

Hoc loco. Tot⁹ iste ti. diuidit in tres ptes. p̄mo ponit regulā ⁊ exceptionē. s. q̄ actiões sūt ppetue. scō ponit regulā ⁊ exceptōnē. s. q̄ actiões sūt trāsitorie ad hēdes tertio ponit nouū casū. scda ibi. Mō aūt ois. ktia ibi. supest

a Hoc loco. q̄ ex. l xij. tab. vt fami. her. vt. ff. famil. ber. l. j. Item noxal' de pau perie: vt. §. si quadru. paupe. fecis. dicat in p̄incipio. Item de noxa. vt supra ō noxa. §. sinautem.

b Cōsulto vt heredi. peti. vt. ff. de peti. here. item veniunt. §. p̄idie. et. C. de pe. he. l. fi. in p̄in. Itē si q̄s clauū de naui abstulerit cui⁹ cā tota nauis perijt: vt. ff. de incen. rui. nau. l. ij. §. senatus.

c Constitutionibus vt condictio ex lege q̄ dak ex cōstitutionibus q̄buslibet post. l. xij. tab. pstitutis: vt. ff. de pdi. ex le. l. vnica. et. ff. ad. l. iul. de adul. qō aūt ex his. et. C. de don. l. si q̄s. ar. §. fi. ⁊. §. de act. §. tripli. vel ex q̄cū q̄ alia parte iuris. vt plebiscito vt patz in. l. aquil. vt. §. ad. l. aql. §. ceterū: ⁊. ff. ad. l. aql. l. j. nā quicq̄ sūt partes iuris p̄ter p̄torū: vt. §. de iure na. §. cōstat: et totum est ius ciuile vt. ff. de iusti. et iure. l. ius aūt. et actiões ex eo descēdētes sūt ppetue: vt hic dicit i. sine p̄finitiōe tp̄is ꝑm antiq̄ tpa. sed sacre pstitutiões i psonalib⁹ metas imposuerūt. xxx. annis vt. C. de p̄scrip. xxx. vel. xl. an. l. sicut. ⁊ l. oēs: ⁊. C. quib⁹ ñ obijcit lō. tē. p̄scrip. l. neq̄ vnū. et. C. de anna. excep. l. j. ⁊ de pst. pe. l. ij. In realibus aūt imponit meta p pstitutões in reb⁹ mobilib⁹ triū annorū in imobilib⁹. x. an. int p̄sentes. xx. int absētes: ⁊ hoc q̄ titulū hz possessor: ak. xxx. an. vt. C. de vsuc. transfor. l. j. ⁊. §. de vsuc. §. j. In hypothecaria ēt q̄ est in rē certa statuunt tpa. vel. x. vel. xx. vl xxx. vel. xl. an. vt. C. si aduer. credi. l. diuturnū. et. C. de p̄script. xxx. an. l. cum notissimi. et de anna. excep. l. j. Sz quomodo erat perpetua rei vendicatio ꝑm antiqua tempora immo temporalissima: vt supra de vsuc. in p̄in. Respon. quod hic dicit q̄ erant perpetue scilicet personales: sz meta imponit tam in realibus q̄ in personalib⁹. Itē caue tibi quia due persone sunt ciuiles que durāt per annū tm̄: vna iniuriarū que descendit ex. l. cor. vt. C. de iniur. si nō puicij. alia q̄ dak ex. l. iul. repetū. vt. ff. ad. l. iul. repe. l. ij.

rie vero rei persecutorie perpetue sunt. hoc dicit. Aretinus

Hoc loco admonendi sum⁹ eas q̄dē actiões q̄ ex lege senatusve consulto siue ex sacris constitutionib⁹ p̄ficiscūtur: ppetuo solere antiquit⁹ cōpetere: donec sacre cōstitutiões tam in rem q̄ in personā actionib⁹ certos fines derunt. Eas vero q̄ ex p̄pria p̄torīs iurisdictiōe pendēt plerunq̄ intra annum viuere. nam et ipsius p̄torīs intra annum erat imperium: aliquādo tm̄ ⁊ imppetuū extēdunt ideſt vsq̄ ad fi-

Due sūt actiões psonales ciuiles que tm̄ p annuz durant

d Eas scilicet penales: et tunc non est necesse plerunq̄. vel si habes plerunq̄ expone vt. j.

e Plerūq̄. hoc dic p̄opter p̄torias rei persecutorias que perpetue sunt: nisi in rescissoria que annalis est: quia contra ius ciuile datur: vt ff. de ac. et ob. l. in honorarijs: et supra de ac. §. rursus. et. j. eodem. §. itē: nisi in redibitorijs que dantur ad rēpus licet rei sint persecutorie: vt. ff. de edil. edic. scien dum. §. fi. que datur ꝑtra id quod pueneruūt contrahentes. Item fallit dicta regula. ff. quod fal. tu. l. huius actio. §. bas actiones: ⁊ que in frau. cre. l. ait p̄tor. §. annus. C. de dolo. l. fi. et. ff. de eo per quē factum est. l. j. §. pe. si autē sunt penales p̄torie locū habet quod hic dicit. vt sint annales: siue sint penales ex vtraq̄ parte siue ex altera tm̄ vt. ff. de calū. l. j. et de in ius vo. l. pe. et. ff. de alt. iu. mu. l. post annū.

P̄tor rie rei p secutorie sunt ppetue

P̄tor rie penales sunt annales

f Annum. scilicet vtilem. nam de talib⁹ annis p̄tores loquebant vt patet. ff. de vi et vi. ar. l. j. §. annus. et ff. de edil. edic. l. sciēdū. § fi nisi in casu vbi est iutilis ad sui p̄incipium sed cōtinuus ad sui p̄cessū. vt. ff. de calum. annus.

g Aliqñ. ecce quare dicit plerunq̄.

Condictio ex lege Actões ex q̄nq̄ partib⁹ iurs descendētes sūt ciuiles et ppetue.

Actões psonales. xxx annis durāt. Tēpus durationis reliuz actionuz

a ¶ Cōstitutionib⁹. de qb⁹ dixit. ℨ. e. in prin.

b ¶ Possessori. i. cuilibet possessori qvult succedere iure p̄torio q̄ hz hēr di. peti. bo. pos. ō q̄ habes. ff. de fideicō. here. peti. p totū. Ac.

c ¶ Heredis loco sūt. vt qb⁹ restituta ē hereditas p fideicōmissū qbus dak here. peti. fideicōmissaria. de q̄ habes per dictū titu. ff. ō fideicō. her. peti. p totum.

d ¶ Proficiscak. nota actionē furti manifesti esse p̄toriā sed non manifesti ē ciuilis: vt. ℨ. de noxa. ℌ. sūt autem.

e ¶ Existimauit. ſ. pretor. ⁊ idem in qualibet penali in eo quod puenit ad delinquentē: vt. ff. de vi et vi arma. l. j. in pri. ⁊ ff. de dolo. l. sabinus.

f ¶ Mō omēs. Due vi hic ponit diuisionē. nā alie sūt trāsitorie alie uisiōes nō sed supior fuit q̄ alie erāt ppetue: alie nō actōnū. vt. ℨ. e. in prin.

g ¶ Ipso iure. ciusli.

h ¶ Solent. ſ. iure pretorio.

i ¶ Ex maleficijs. ſ. priuatis: vt subijcit i exēplis subaudi vl̄ quasi maleficijs: vt. ℨ. de ob ¶ Publi. li. ex quasi delic. ℌ. fi. Quid in publicis de q̄ca iudi- bus tractak. j. de pub. iudi. Rñ. idez et plus: cia i q̄n q⁹ etiā lit. cōtest. non transeunt contra here q̄ casi- des: vt. ff. de accu. l. ex iudiciorū: nisi in quin b⁹ trāse q̄ casib⁹. primus est. l. iul. maiesta. in duob⁹ unt i he capitulis tantū eius legis. vt. ff. ad. l. iul. maredes iesta. l. fi. scōs est crimen hereſis: vt. C. de apposta. l. ij. et. l. apostatarum. in fi. tertiꝰ est crimen repetūdarū. quartus de residuis. quintus peculat⁹ crimen: vt. ff. ad. l. iul. pecu. l. fi.

k ¶ Non ppetere: nisi lis fuerit contestata vt ℨ. e. ℌ. penales: et: ff. de accu. ex iudiciorum: ex male in fi. Item nisi aliquid ad heredez peruene- ficio in rit: tūc em̄ tenetur: vt. ff. de calū. in heredē: ⁊ duob⁹ ff. q̄ me. cau. casibus videam⁹. In trāseūt duob⁹ thi casi- in heredes est ℨ: vt des actione vi bo. rap. q̄ nō dak i heredē: lz ad heredē aliqd puenerit: sed furtiua datur pdictio. vt. ff. vi bo. rap. q̄ ñ dak i heredē. ſz i factū actō vt. ff. de vi ⁊ vi ar. l. ij. ℌ. fi.

l ¶ Dāni iniurie. i. legis aq̄lie actio.

m ¶ Sed heredibus. i. heredib⁹ eorū qui passi sunt hec maleficia.

n ¶ Actiōe nā Actio i hec nō datur iuriarū heredi nisi lis nō dak ptestetur. hoc heredi ideo q⁹ nō est rōne ou in bonis nr̄is plici

Actōes

ctu vero cōpetūt cōtra heredes pret actionez de dolo: nisi aliqd ad eos puenerit. b. d. Are. ¶ Mō omnes⁸ aūt actiōes q̄ in aliquē aut ipso⁸ iure cōpetūt aut a p̄tore dant: ⁊ in heredem eq̄ cōpetūt aut dari solent⁹. Est enī certissima iur̄ regula: ex maleficijs penales actiōes in heredem rei nō cōpetere: veluti furti vi bonorū raptorū: iniuriarū: dāni iniurie. Sz heredib⁹ huius mōi actōes ppetūt nec denegant: excepta iniuria actōne

añ lit. ptest. vt. ff. de iniur. l. iniuriarū ℌ. iij. in prin. ⁊ l. interest. Et est alia rō: q⁹ nihil mihi de p̄monio abest nec reo adest: vt. ff. ō col. bo. cū emācipati ℌ. emācipat⁹. Sūt ⁊ alie Actōes miles et: vt subijcit: in quib⁹ nec actori aliqd cū actō de p̄monio abest: nec reo aliqd adest. vñ ne iniuidē iuris est qō et in ista: vt est actio in factū riaz p̄ q̄ dak ℨ libertū vocantē p̄onū in ius sine ve- uenientia in. l. aureis vel filiū vocantē p̄em vt. j. ō tespena teme. liti. ℌ. fi. ⁊. ff. de in ius vo. l. pe. Itē in popularib⁹ actiōib⁹. vt si q̄s habeat positū vel suspensū. vt. ff. de his q̄ deie. vel effu. l. si vero. ℌ. q̄ aūt. Quidā dicūt idē de actiōe in factū de calūniatorib⁹ vt. ff. de calū. l. hec actō. sed certe ibi alia est rō: q⁹ hz pdictionē ob turpē cām: vt ibi ōz. Item q⁹ abest ibi ali

quid actori: et adest aliqd reo: vñ nō ē simꝫ supradictis.

a ¶ Inueniat. h ptinuat ille. ℌ. q̄ ē. j. penales

b ¶ Etiā ex ptractu ñ solū ex delicto. Accur.

c ¶ Actio. s. de dolo nata ppt dolū adhibitū in ℨhēdo. naz si dedit dolus cām ptractui nō agit actōe ex eo ℨctu cū null⁹ sit: sz de dolo: vt h ⁊. ff. de dolo. l. elegant. in pn. si eñ esset incidēs ageretur actione ex eo ℨctu vt purgaret dol⁹: vt. ff. de actio. ⁊ obli. l. ex ℨctib⁹ ⁊ ff. de ac. emp. l. iul. ℌ. si vēditor. ⁊ daret in heredes vt. ff. de act. ⁊ obli. l. ex ptractib⁹ Vel pone casū q̄ dolus fuit incidēs vel supueniens et remaneret ℨctus ⁊ nō agit ℨ heredē nisi puenerit aliqd ad eū: vt ī actōe depositi q̄ dat in duplū ℨ eū q̄ dolū cōmisit in depósito cā tumult⁹ vel incēdij vel ruine vel nau. sed in heredē nō dat ī duplū ex dolo defūcti: licz in simplū det vt. ff. depo. l. j. ℌ. j. Item qualis est actio in factū que dat cōtra agrimēsorē: non aūt aduersus heredem vt. ff. si mensor fal. mo. di. l. iij. ℌ. pe. Idez in actione ex stipulatu iudicio sisti in eo q̄ erat conuentus iniuria. vt. ff. si quis cau. si eū. ℌ. qui iniuriarum. Item in actōe tributoria: vt. ff. de tribut. l. illud. ℌ. fi. et de his casibus loquitur hic. ℌ. alias aūt ex cōtractu agit contra heredē. etiā de dolo defuncti regulariter: vt. ff. de act. et ob. l. ex contractu. et. l. ex depositi. q̄ sūt huic contrarie. et hanc specialitatē denotat hec littera cū dicit aliquando tamen ⁊c.

d ¶ Dolose. dolo dāte cām cōtractui vel dic incidenti vel supueniēti vt modo diximus ⁊ si qua alia similis inueniat. Aliquando tamē etiā b ex cōtractu actio c ptra heredē nō cōpetit: veluti cū testator dolose d versatus sit ⁊ ad heredez e ei⁹ nihil ex eo dolo puenit. Penales aūt actiones quas supra diximꝰ si ab ipsis principalibus psonis fuerit cōtestate a: ⁊ heredibus dat b ⁊ cōtra heredes trāseunt c.

¶ Cōdēnandus de bz absolui ab obseruatione iudicij si ante sententiā soluerit quod debet. h. dicit Are. ¶ Supest d vt admoneam⁹ q̄ si anterē iudicatā is cuz quo actū est satisfaciat actori: officio iudicis cōuenit eū absoluere e: licet ī ea cā fuisset iudicij accipiendi tēpoz vt damnari debeat. ⁊ hoc ē qđ vulgo antea dicebat omia iudicia absolutoria esse.

Dolus aliqñ dat cāz ℨctui aliqñ icidit ī cōtractū

Actio ð positi datur ī duplū ī q̄tuoz casib⁹ ñ tñ in heredē.

Actōes ex ℨctu descendētes q̄ ñ dant in heredes

e ¶ Ad heredē. sz si supueniisset actio in factū ppetuo ℨ heredē ⁊ ℨ defūctū darek: vt. ff. de dolo. l. itaq̄. sz de dolo olim. j. annū vtilē: hodie. s. biēnīū ptinuū dak: vt. C. de dolo. l. fi.

f ¶ Diximus. vt. ℌ. e. ℌ. nō aūt.

g ¶ Cōtestate. immo vt dek heredi sola p̄paratio sufficit: vt. ff. de inof. tes. posthumus. ℌ. fi. Jo. vl sine p̄paratione dak q̄ rel⁹ heredi.

b ¶ Dank. nisi in duob⁹ casibus. prim⁹ cū agit ad opas ptra libertum et mozit⁹ prōnus extraneo heredē ex heredē de relicto ad quē nō trāseūt ope etiaz lit. contest. vt. ff. de oper. liber. l. operaꝝ iudicio. Secūdus ī patre repetente dotem fil̄ie que a viro diuerterat et decedat pater extraneo herede relicto: etiā lit. ptest. non trāsit: vt. C. de rei vxo. ac. l. vnica. ℌ. videamus.

Oper⁹ liberto ī posite nō trāseunt ad heredē ex heredē

i ¶ Transeūt. nisi in duob⁹ casib⁹. primus in actione de dolo. C. de dolo. l. fi. scōs in retractione alicuius in seruitutē vel libertatē q̄p collusionē p̄nūciatus fuerat ingenu⁹: vt. ff. ne de sta. defū. l. j. ℌ. sed interdū.

k ¶ Supest. hec de vita ē transitu actionum secundum q̄ in rubrica p̄misit dicta sunt nunc de iudicis officio dicit: quod cum ex ponere debeat: iam pauca vt modicum respiret deliberat. nam conceptum sermonem quis retinere potest? quia iam concepit in animo tractare de officio iudicis quomodo poterit tacere quin dicat aliquid hic. Accursius.

Cōtinuat dicta dicēdis

l ¶ Absoluere. s. ab obseruatiōe iudicij. nam principalis causa est sublata solutione vt. ℌ. qui. mo. tol. ob. in prin.

ptiuatō ¶ De exceptiōib⁹. ¶ Qz exceptio tenet vicē actiōis: vt.ff. de excep. l. j. iō post actiōes ponit de excep. ꝛ qz de armis actoꝝ vidim⁹ ꝛ de reoꝝ armis videdū ē. iō dic vt seqt. Ac.

Diuisio Sequit ¶ Totus iste titu. diuiditur i ꝑtes ꝓncipales. Primo cōtinuat ad ꝓcedētia Rubricā. Scdo ponit causam q̄re fuerūt excepciones inuēte. Tertio id demonstrat p exempla tam in actionibus realibus q̄z ꝑsonalibus. qr̄to ponit duplicē vel potius triplicē diuisionē exceptionū. Quito id exēplificat. Secunda ibi⁹. Cōparate sūt. tertia ibi⁹. Verbi gra. Quarta ibi. in §. appellant vel potius in §. alio quinq̄z exemplis. Quinta ibi. ppetue ꝛ pemptorie.

De exceptiōibus. ¶ Exceptiones sunt arma reoꝝ et eq̄tate nituntꝫ ad excludēdū actionem que cōpetūt actori ipso iure: quales sūt metus dolꝰ et in factū exceptiones. h. dicit. Aretinus.

Equitur vt de exceptionibus dispiciamus. ¶ Comparate[a] aūt sunt exceptiones defendēdoꝝ eoꝝ[b] gratia cū quib⁹ agitur. Sepe enī accidit vt licz ipsa persecutio qua actor experitꝫ iusta sit[c]: tñ iniqua sit aduersus eū cum quo agitur. ¶ Verbi gratia: si metu coactus aut dolo inductus[d]: aut erroꝛe lapsus stipulanti[e] ticio ꝓmisisti qđ non debueras

a ¶ Comparate. alias inuente.

b ¶ Eoꝝ. id est reoꝝ. nā ipsi sunt cum quibus agit. vt. ff. de iure iu. l. iij. in ꝓn. et §. eum.

c ¶ Justa sit. prima facie.

d ¶ Dolo inducti⁹. hoc est in stricti iuris iudiciis. in bo. fidei aūt iudiciis ipso iure non tenet cōtractus. ff. de dolo et elegāter in ꝓn.

e ¶ Stipulāti titio ꝓmisisti. credēs te debere cū nō deberes: vt hic et. ff. de excep. doli. l. ij. §. contra te.

f ¶ Obligatū eē. s. inspecto iuris rigoꝛe: ō eq̄tate obligat⁹ non es: vt. ff. de li. l. si creditoꝛ et. ff. de ver. obl. l. obligatū: ꝛ. ff. de ver. sig. si creditoꝛ. que sunt cōtra.

g ¶ Efficax ē. scz in sui substātia. nā ciuiliter ꝛ naturaliter est obligat⁹ ꝛ pure sz nō est efficax q̄tū ad opem exactōis. vel dic efficax est inspecto gñe nā ꝓia facie cōdēnād⁹ vī: sz inspecta q̄litate qꝛ sit dolo facta vl̄ metu vl̄ silli cā impediat est ineffica. ꝛ ita exponе in seq̄ntibus casibus.

b ¶ Metus cā. hoc qñ metu fuit ꝓpulsus.

i ¶ Aut dolꝰ. hoc qñ inductus fuit per dolum.

k ¶ In factū. redde singula singulis ꝓpositis cāis ꝛm Jo. Sed nōne hoc tertio casu. s. qñ p erroꝛē ꝓmisi vel dat dolꝰ exceptio? ¶ Certe sic: vt. ff. de do. excep. l. ij. §. certa. quare dic q̄ hec actio in factum est ꝓponēda in subsidiū doli exceptionis. s. contra patronū et parentē: cōtra quos turpes exceptiones nō ꝓponunt: vt. ff. de excep. doli. apud celsū §. aduersus et ita hic accipitur.

212

a ¶ Scriptum est. ff. de lit. ob.
b ¶ Coartauim⁹ vt. C. ō nō nu. pe. l. in ſctib⁹.
c ¶ Peterek. tres effect⁹ petēdo. not. q pactuz de non petendo nō do tria opat. nam tollit nā lē ipo iur vt. ff. ō sol. stichū. ſ. nālis. Itē elidit ciuilē: vt in ō. ſ. Itez obligat naturalit pacisc̄tē non peteř. nā t alis q̄s est obligat⁹ naturalr ali q̄d ñ facere vt ñ facere furtū vt. ff. ō ob. q̄ ex deli. nasc. ſ. j.
d ¶ Non oīno. qz nō ciuilr sed naturalr tm̄: vt ff. de so. stichū ſ. naturalis. In casib⁹ tm̄ ipo iure vtrūq; tollit pactū vt i maleficijs factis si q̄s paciscat ne agat Itez pignore remisso p pactum: vt. ff. de pac. l. si tibi. ſ. quedā actiones: t ſ. de pignore.
e ¶ Si appet. oro posita loco actiois ſm P. ſz ſm Jo. ſ: vt dixim⁹. ō ac. ſ. sic itaq;
f ¶ Iniquū est nō sic. ff. de in li. iu. l. fi. t. ff. ō iureiu. nā post ea. ſ. dato t. ff. de dolo. l. nam sufficit. hoc tm̄ fallit quotiens est contra legem iuratuz: qz non seruatur sacrm: vt in auk. sce. mu. nō solū. ſ. j. col. v. q̄ē de nup. C. auten. qō eis: et exceptio iurisiuran di opponi pōt: que repellit agentē in rē h. d. Are. ¶ Eque si debitor creditore deferente iurauerit nihil se dare oportere: adhuc obligat⁹ permanet. sed quia iniquū est de piurio queri defendit per exceptionē iurisiurandi. Jn his quoq; actionib⁹ quib⁹ in rem agit eq̄ necessarie sunt exceptiones: velut si petitore deferente possessor iurauerit eā rem suā esse⁸. t nihilomin⁹ petitor eādē rē vēdicet licet eni vex sit qō intendit idest rem ei⁹ esse: iniquū tamē est possessorem cōdēnari. ¶ Absolutoria lata in psonali siue reali eandē actionē non pmittit: sed exceptionem rei iudicati parit cōuēto. Are. ¶ Itē si i iudicio tecū actū fuerit h siue i rē siue in personam nihilomin⁹ obligatio durat⁴. t ideo ip manet ciuilis vt. ff. de iureiu. l. fi. in pin. t. ff. de sol. l. stichū aut pamphi. ſ. naturalis. sed

iquū est eo nomine te cōdēnari: placet exceptione pecunie nō numerate te defē di debere. ſCuius tē pora nos (ſm q̄ iaz superioribus libris scriptū est⁸) cōstitutione nostra coartauim⁹ᵇ. ¶ Exceptio pacti de nō petendo actionē nō tollit sed eā elidit q̄ exceptio nititur equitate. h. d. are. ¶ Preterea debitor si pactus fuerit cū creditore ne a se pecunia peteretur⁴: nihilomin⁹ obligat⁹ manet. qz pacto ꝓuēto obligationes nō omnino⁹ dissoluunt: que de causa efficax est aduersus eū actio: q̄ actor intendit si apparet⁴ eū dare oportere. ſz quia iniquū est contra pactionē euz dā nari: defendit p exceptionē pacti cōuēti. ¶ Exceptio iurisiurandi actionē nō tollit: sed eā elidit. q̄ etiā nititr eq̄tate: t cōtra realem actionez

Juram tuz ꝫ leges nō adigere. et. C. ē seruā de le. t cōsti. ñ dum. dubiū. i fi. Itē q̄ñ vitas aks p testimoniū pt iueniri: vt. C. de re. cre. l. ñ. Itē q̄ñ defert sacrm a iudice: vt. ff. de iureiu. l. admonēdi aks autē obtiet qō ꝫ oz
g ¶ Rē suā eē. distiguit tñ v iuro rez trū iuret suaz meā eē rē eē vl petito et iuro ris ñ eē q̄si iu tuā ñ eē ret suā eē dak oñt. sibi actio et exceptio ſz si iuret petitor ſ nō esse nasc̄t sibi exceptio ꝫ petitorē tm̄ vt. ff. de iureiu. ſz et possessori. j. et ij. Respon.
h ¶ Actū fuerit. subaudi et fuerit absolutus sicut hic i nuit.
i ¶ Obligatio. durat. ſ. si prio erat oblig⁹ vnde si soluat nō repetit cuz debitū soluat vt. ff. ō pdi. in l. iul. et. l. si iudex. t caue tibi q̄ per iusiu. et p pactū naturalis tollit obligatio t re

per sniam tollit ciuil' ꝛ remanz natural': vt ff. ō pdi. īde. l. iul. ait. sz cū actionē īducat res iudicata vbi nl'a oīno erat vt. C. de re. cre. l. actori q̄re nō tollit vbi est: Rñ. res iudicata de iure ciuili est ꝛ ideo tollit et īducit ea que sūt ō iure ciuili et ita obligationē ciuilē tollit ꝛ actionē q̄ē de iure ciuili inducit: vt ff. de orig. iur. l. ii. §. deide ex his. Ea aūt q̄ sūt iuris natural' nō tollit vt obligationem naturalem: vt ar. §. ō leg. agitu. §. fi.

a ¶ Ex legib⁹. vt ne q̄s cōueniat nisi cor̄ suo iudice: vt C. de exce. l. fi.

b ¶ Obtinēt vt sena. cō. vt. §. ti. j. in pri. sicut ē excep. macedo. ꝛ vel'. vt. ff. ad mace. ꝛ vel lei. p to. ti.

c ¶ Pretoris. iurisdictiōe vt de do. ma. et me. cā: vt. ff. ō excep. do. p to. Jtez pacti vt. ff. de pac. iurisgē. §. pretor ait.

so iure de eadē re postea aduersus te agi pōt: sed debes p exceptionē rei iudicate adiuuari. Hec exempli cā ꝛtulisse sufficiat. ¶ Exceptiones quaꝝ vsus ē valde necessari⁹: sūt duplices. q̄ quedā sūt ciuiles ꝛ quedā pretorie. Ang. ¶ Alioquin q̄ꝫ ex multis variisq̄ causis exceptiones necessarie sint: ex latioribus digestoꝝ seu pandectaꝝ libris intelligi pōt. Quarum quedā ex legib⁹ vl' ex his q̄ legis vicem obtinēt: vel ex ipsius pretoris iurisdictiōe substantiam capiunt.

Diuisio ¶ Appellant. ¶ Diuidit p̄cipal' i tres partes. prio pōit duplicē distinctionē exceptionū: q̄ quādam sūt ppetue. ꝛ q̄dā tpales. Jtē q̄dā sūt pēptorie ꝛ quedā dilatorie. scdo pōit exēpla cuiusz. tertio pōit quā pena oli pati ebat ꝛ quā hodie patit q̄ pendente dilatione legali vel lata ab homine añ dilationē finitā egerit. Scda ibi. ppetue ꝛ pemptorie. tertia ibi. Alioquin si intra. Aretinus.

d ¶ Semp. i. sine p̄finitione tp̄is: vt. ff. de doli excep. l. pure. §. fi. ita tñ si añ sniam opponatur. vt. C. sniaz rescī. nō pot. l. peremptorias nisi i. vij. casib⁹ i quibus ēt opponi p̃nt p⁹ sententiā rōne etatis vt. C. e. l. pemptorias: ꝛ. ff. ō mi. l. mior. xxv. an. omissa. Jtē miles vt: C. de iu. et fac. igno. l. j. Jtē in macedo. ꝛ vellei vt. ff. ad maced. l. tāetsi. Jtē in donatore qui opponit vt cō sniaz opueniat inc̄ptū facer̄ pōt etiā post sniam: vt ff. de re iudi. l. nēsēni⁹. §. fin. itez exceptio falsi p̄curatoris: vt. C. de p cu. l. iz secus si rōne p̄sōe p̄curatoris opponat exceptio: vt q̄ sit miles vel mulier: q̄ tal' exceptio ē dilatoria: vt. §. e. §. preterea. Jtem vbicūq̄ dicer̄et nullū fuisse iudiciuz vt q̄ sit venal' sniaz vel falsis testibus vel instrumētis iudicata: vt. C. q̄ nō ē ne. p. l venales. vel cū iudex nō suus: vt. C. si a nō ppe. iudi. p to. Jtē si iniq̄ sub iudice cō pulsus est eo tempore quo compelli non debuit: vt. ff. de. fe. l. j. Sz dilatoria ppōnit añ litem ptes. sed probatur postq̄ actor mōstra uerit quod asseuerat: vt. C. de pba. l. exceptionē. ꝛ. C. e. l. si quidē. secus in exceptione fori q̄ ante lit. cō. opponi et probari dz fm quosdaz: vt. ff. e. l. pe. Sed quid de excep. nō nu. pecu. nunq̄d est perpetua vel tempoal': Rñ. quidā anomalā eā esse. nos dicim⁹ q̄ est temporalis biennij. s. vl'. xxx. dierū: vt. §. de lit. ob. §. fi. ꝛ. C. de nōnu. pecu. l. in contractib⁹. §. j. Sz i hoc pōt dici anomala: q̄ cū alias probat excipit: hic tñ nō probat vt. C.

¶ Quedā exceptiones sunt perpetue: et quedā tēporales Jtem quedā exceptiōes sunt peremptorie: vt dolus: met⁹: pacti: ꝛ similes. quedā dilatorie: ideo sic vocate: q̄ negociuz differre dicunt: que olim actorē temere litigantē faciebant cadere a cā. h. d. are. ¶ Appellant autē exceptiones alie ppetue et perēptorie: alie tēporales ꝛ dilatorie. ¶ Perpetue ꝛ pēptorie sunt q̄ semper agētib⁹ obstāt: ꝛ semp rē de qua agitur perimūt: qualis est exceptō doli mali: et q̄ metus cau-

Exceptiones

Venal' sniaz

Añ prio pōit ꝛ p bat actio dilatoria.

Exceptiones nō nūc rate pe ctie est tpalis.

ō nō nu. pecu. l. si ex tua cautiōe. Itē quero in exceptione non nūera. dotis et eodē mō soluī vt. C. de do. cau. nō nume. l. fi. ꝛ auten. ibi posita

Hec exceptio dicome quēien dū inc̄ꝑtuz face re possū ē tpalis

Itē q̄d ō ea q̄ opponīt vt q̄s cōueniatur ēt inc̄ꝑtū facere pōt: ℞n. eam tempozalē q̄z p̄sumo q̄ aliq̄ acq̄ret: et sic postea poterit soluere vt C. arbi. tuto. l. si defunct⁹ nā nō repetīt q̄ō soluīt: licet facere nō possit vt. ff. de cōdi. ide. l. nā et marit⁹. q̄ō fieret si esset perpetua: cum sit fauozabilis: vt ff. de condi. inde. l. qui exceptionē: ꝛ circa ō vide q̄ō notaui i. l. j. C. de iu. ꝛ fac. igno.

a ¶ Pacti q̄uēti. s. exceptio.

b ¶ Pacti q̄uēti. s. vsq̄ ad q̄n quēnium.

c ¶ Aut alia similis: veluti si quis stipulet id q̄ō in vtero est vel fructꝰ futuros: vel domū c̄to loco edificari vl cū rome esset sa factuz est: et pacti cōuenti: cū ita cōuenerit ne omnino pecunia peteret. Tempozales atq̄ dilatorie sunt que ad tp̄s nocent ꝛ tēpozis dilationē tribuūt: q̄lis est pacti cōuēti[a] cum ita cōuenerit ne intra certū tēpus ageretur: veluti intra q̄nquēnium. nā finito eo tpe non impedit actoz rē exequi. Ergo hi q̄bus intra certū tēp⁹ agere volētibus obijcitur exceptio: aut pacti cōuēti[b] aut alia[c] similis: differre debēt actionē ꝛ post tēpus agere. Jō enī et dilatorie iste exceptiones appellāt. ¶ Alioq̄n si intra tēpus egerit obiectaq̄ sit exceptio: neq̄ eo iudicio quicq̄ cōsequebant propter exceptionē: neq̄ post tēpus oliz agere poterāt: cum temere[d] rē in iudiciū deducebāt ꝛ p̄sumebant: qua ratione rē amittebant. ¶ Modie si actoz plus petat tempore siue pēdente dilatione reō inducie duplicantur: et eidē reo actoz in expensis factis in causa dānabitur: ante quarū refectionē sup principali negocio audientia denegabitur. h. d. Aretinus.

¶ Modie autez nō ita stricte hoc p̄cedere volum⁹: ſz eū qui ante tēpus pactiōis vel obligatiōis litē inferre ausus est: zenoniane[e] p̄stitutiōi subiacere cēsemus: quā sacratissim⁹ legislatoz de his q̄ tpe pl⁹ petierūt p̄tulit: vt ꝛ iducias q̄s ipse actoz spōte indulserit vl q̄s natura actionis p̄tinet[f]: si cōtē pserit in duplū[g] habeāt hi q̄ talē iuriā[h] passi sūt ꝛ p⁹ eas finitas nō alit litē suscipiant: nisi oēs expēsas litis ātea accepit: vt actores tali[i] pena perterriti: tpa litium doceant obseruare. ¶ Exceptionū tertiū genus ē q̄ quedā vocatur dilatoria iudicij p̄sonaz respiciēs vt exceptō incompetētis ꝓcuratoris ꝛ similis. h. d. Arc. ¶ Preterea etiā ex p̄sona sunt dilatorie exceptiones

ephisi dare stipulatus: est vt ff. de ẏbo. obli. l. interdum. ſm Azo.

d ¶ Luz temere. ſ. de ac. ℌ. si quis agens. et. ff. de libe. le. l. non soluz ℌ. fi. et. C. de iure fisci. l. iusta.

e ¶ Zenoniane. scilz grece cuius meminit. ſ. ō act. ℌ. sed hec quidē

f ¶ Continet. quod dic vt modo dixi p l. de ver. obli. l. interdum.

g ¶ In duplū sed videtur q̄ nullam patiatur penam. vt ff. de peti. here. q̄ si in diem. in p̄in. q̄ est huic contra. sed dic illā corrigi. Vel melius dic q̄ ibi ad hoc solum agebatur vt eodem iure penes agētem haberet quo erat apō defunctuz: vnde nō fuit pl⁹ petitum.

h ¶ Iniuriam. non tamen talem ꝓpter quā agere possent.

i ¶ Tali pena perterriti facit. C. ad. l.

iuliã.rep.l.j.ff.de penis.l.capitalium.§. pe. et.C.de inoffi.testa.si quis in suo.

mulier a ¶ Mulierẽ.q.p alio agere nõ põt nisi p pa er p pa rentib⁹:si mozb⁹ aut etas eos ipediat: nec rẽtib⁹ a sit q eozũ noie agat.vt.ff.de pcu.l. femi git. nis.

b ¶ Vel vxore. nisi p eoz lib⁹ tate vt.ff.de li. ca.l.iij.§.fz io.

c ¶ Sine offen sa.i.ꝯ fit sine offẽsa disciplí ne.nõ aũt sic i telligitur: vt r hoc nõ possit fieri disciplia i.exercitiũ mi litare offenda tur sz siue offẽ dat siue nõ:p sumitur nõ of fẽdi:vt hic: et C.de pcu.l.q stipendia.

d ¶ Conqesce re. sed §. ff.de post.l.j.§.loco r i.§.hoc edi cto. Sol.ibi ꝺ maxia ifamia ꝯ de parua.vl aduoca tꝰ lucrũ pcura toz onꝰ habet. illud de aduo cato q emolu mẽtuz tñ hz ꝯ i pcuratore q tñ hz onus.

quales sunt procuratozie veluti si p militẽ aut mulierẽ age re quis velit. Nã militibus nec pro patre vel matre vel vxore nec ex sacro rescripto pcuratozio nomine experiri conceditur: suis vero negocijs sup esse sine offensa militaris discipline possunt.

¶ Infamis põt esse procurator r põt pcuratorẽ cõstituere. h.d. Are. ¶ Eas vero exceptiões q̃ olim procuratozib⁹ propter infamiã vl̃ dantis vel ipsius procuratozis opponebantur:cũ in iudicijs frequẽtari nullo mõ pspexim⁹: cõquiesce-

¶ De replicationib⁹. ¶ Qz ptiuatõ exceptio p replicationẽ elidit iõ p pñs ꝺ ꝛplicatiõe dicẽt §.eo.i pn.r.ff.de excep.l.ij.§.replicatio. Ac.

Diuisio ¶ Interdum ¶ Totus iste titulus diuiditur in duas ptes principaliter prio ponit de replicatione que prodest actori et que non. Secundo que exceptiões competentes reo principali prosunt fideiussori et que non prosunt. Secunda ibi. Exceptiones autem.

e ¶ Interdum excludi.s.per exceptionem.

f ¶ Noceat.i.non prosit.Accur

g ¶ Conuenit.idest ita fuit conuentum.

re sancimus:ne dum de his altercatur:ipsius negocij disceptatio protelet̃ur.

De replicationibus

¶ Replicatio exceptionẽ tollit q̃ ad tollendã eã nititur equitate: q̃ replicatio ad adiuuandã intẽtionẽ actoris cõpetit:et cõtra replicationẽ duplicatio est iducta ad sũmouendã eandem que prima facie equa videbatur: cõtra quã duplicationez actori datur triplicatio.h.d.Areti.

Interduz euenit vt exceptio q̃ prima facie iusta videtur: tñ inique noceat. quod cũ accidit alia allegatiõe opus est adiuuandi actoris gratia: que replicatio vocat: qz per eã replicatur atqz resoluitur ius exceptiõis. Veluti cũ pactus est aliqs cũ debitoze suo ne ab eo pecuniã petat:deinde postea in cõtrariũ pacti sũt id ẽ vt creditori petere liceat:si creditor agat:r excipiat debitor: vt ita demũ cõdẽnet si nõ cõuenerit ne eã pecuniã creditor petat: nocz ei exceptio. ꝙuenit[e] eni ita. nã qz nihilomin⁹ hoc verũ manet:licet postea in cõtrariũ pacti sũt: sed qz iquũ est creditorẽ excludi: replicatio ei dabit ex posteriore pacto cõuẽto. Rurs⁹ interdũ euenit vt replicatio q̃ prima facie iusta est: inique noceat:qꝺ cũ accidit alia allegatione op⁹ est q̃ actor adiuuet: q̃ dicit triplicatio. Qua-

a ¶ Digestorum. vt. ff. de exce. l. ij.

b ¶ Exceptiones. h. ſ. vſ q̄ deberet eē i fine ſupiorīs ti. ſz certe cū r̄plicatio ſit exceptō bñ pōīt h gña liter tā ad exceptiōes q̄ ad replicationes pertinens. Accurſius.

c ¶ Fideiuſſoribꝰ: appellatiōe fideiuſſoris oīe acceſſorīū accipe: ſiue ſit mandatoꝛ ſiue fideiuſſoꝛ q̄ p alio fidē ſuā aſtrixerit. ⁊ nō q̄ dīc plerūq̄: qꝛ exceptio reo cōpetēs gña ſue pſone vt qꝛ ſit mioꝛ fideiuſſoꝛi ñ ꝓpetit vt. ff. ō mioꝛib⁹. l. i cāe. i pꝛī. ⁊. ff. de exce. l. exceptiōes in fi. l. Itē ſi ē dānatꝰ i oibꝰ bonis ſuis rōne ſui ō licti. vt C. ō fide. l. j. vl' ſi ceſſit bōis vñ pſonalit ei ſubueniet ne i plꝰ ꝓueniat q̄ in q̄tū facere ꝓt vt. ſ. de act. ſ. fi. ⁊. ſ. e. i fi. itē vbicūq̄ qs in q̄tū facere ꝓt ꝓdēnat: nā fideiuſſoꝛi ñ datur exce. vt. ff. p ſo. l. verū. ſ. j. ⁊ ff. ſo. ma. l. alia. vbi aūt exceptio rei cohꝛet: vt pacti q̄uēti: et rei iudi. fideiuſ. ꝓpetūt rum omnium exceptionū vſuz interdū vlterius q̄ diximuſ varietas negociorū introduxit: q̄s omnes apertius ex digeſtorū latioꝛe volumine facile eſt cognoſcere. ¶ Exceptio reo cōpetēs ſi ē in rem ꝓderit eiuſ fideiuſſoꝛi ꝓpter actionē mandati qua reꝰ ſibi tenetur. Exceptio vero pſonalis vt ceſſiones bonoꝝ vel ſimiles ad fideiuſſoꝛes nullatenꝰ ſe extendūt. h. d. Are.

Exceptiōes reo ⁊ nō fideiuſſoꝛi ꝓpetentes.

¶ Exceptiōesᵇ aūt quibus debitoꝛ defenditur plerūq̄ accōmodari ſolēt etiā fideiuſſoꝛibꝰ eiꝰ ⁊ recte: quia qđ ab hisᵇ petit: id ab ipo debitoꝛe peti videt: quia mādati iudicio redditurus eſt eis qđ hi p eo ſoluerit. Qua ratione et ſi de nō pētēda pecunia pactꝰ quis cum reo fuerit: placuit perinde ſuccurrēdū eſſe per exceptionē pacti q̄uēti: illᵉ quoq̄ q̄ p eo obligati ſūt ac ſi etiā cū ipis pactꝰ eēt: ne ab eis ea pecūia peteret. Sane q̄dā exceptiones nō ſolent his accōmodari. ec ce ei debitoꝛ ſi bōis ſuis ceſſerit: ⁊ cū eo creditoꝛ expiat: ōfē dit p exceptionē' ſi bonis ceſſerit. ſz hec exceptio fideiuſſoꝛi bꝰ nō dat: iō ſz qꝛ q̄ alios p debitoꝛe obligat: hoc maxieᵉ p ſpicit vt cū facultati bꝰ lapſꝰ fuerit ōbitoꝛ poſſit ab his quos pro eo obligauit ſum cōſequi.

De iterdictꝭ.

¶ Inᵏ dicta oli nil aliud erāt niſi certe ꝓceptiōes ꝙboꝝ late a ꝓtoꝛe inᵏ dictū interponēte: cū iter duos de poſſeſſiōe agebatur. h. dicit. Are.

Seq̄ſ vt diſpiciamuſ de interdictis ſeu actionibꝰ q̄

d ¶ Ab his. ſ. fideiuſſoꝛibus.

e ¶ Illis q̄q̄. ſ. fideiuſſoꝛibꝰ et ſimilibus.

f ¶ Per exceptionē ꝓpter hūc caſū dixit. ſ. plerūq̄ ⁊ ꝓpter alios vt diximꝰ.

g ¶ Maxie. ſ. ō fideiuſ. i pꝛī.

¶ De interdictis. ¶ Qꝛ inᵏ dicta vicez ſuſtinēt ſeu obtinent actionuz iō poſt actiōes et de interdictis ꝓponiᵗ tur: vt. ſ. eo. in pꝛinci. ſed iſta rubꝛica congruentius poſita fuiſſet añ titu. de excep. vt fecit iuriſcō. i digeſt. ſ. qꝛ ante titu. ō exce. poſuit iſtū tit. ſed de hoc non eſt vis.

Equit.

¶ Totus iſte titu. diuidit i q̄ttuoꝛ ptes. pꝛio ponit qđ oli erāt interdicta. ſecūdo pōit vnā diuiſionē iter dictoꝝ. tertio pōit aliā diuiſionē q̄rto ponit vnam aliā diuiſionem interdictoꝝ. Secūda ibi: Summa aūt. Tertia ibi. ſequens. Quarta ibi. Tertia diuiſio.

Diuiſio

h ¶ Actionibus. ſ. in factū vt. ſ. e. ſ. fina.

a ¶ Cõceptiões verboꝝ.i. dicere ꝟba cõcepta et formata a ꝓtore proponẽte inꝺictũ Sed ſm hoc q̃ erat differẽtia olim inter inꝺicta ꝛ actiões: cũ ꝛ actio erat formula: vt. ff. de orig. iur. l. ij. §. deide ex his? Rñ. q̃ꝺã vt p̃ꝺctã olim ceptoꝝ meus. erat diff Azo. q̃ interdicta formabãt ferẽtia. ĩ ꝑſona volẽti uz ea intẽtare tm̃. vñ interdicta inꝺ duos dicũtur reꝺꝺi a ꝓtore loquẽte duob⁹ vt. §. e. §. exhibitoria ꝛ hoc etiaz colligiꝺ. ff. ſub multis ti. ĩ tractatu de interdic. ſic ei ꝺr vñ vi illũ ꝺieciſti ꝛc. vt. ff. ꝺ vi ꝛ vi ar. l. j. ĩ ꝓn. Itẽ vti edes de q̃ꝺ⁹ ꝛc. vt. ff vti poſ. l. j. in ꝓn. ꝛ ſic ꝺ alijs Sed actiões gñalis ꝛ ĩꝑſonã omniũ formãtur vt q̃cũq; emerit ex empto agat: ꝛ ſic de ceteris q̃ꝺ colligiꝺ. ff. ꝺ ori. iu. l. ij. §. omniũ ꝛ §. ꝺ his. vl̃ ꝺic breuiloquiaz talẽ fuiſſe q̃ interdicta a ꝓtorib⁹ ſed actiões a ceteris mgratib⁹ formabãtur: vt patet ex eo q̃ oĩa interdicta ſũt ꝓtoria vt. ff. ꝺ interdic. p totũ libr̃ũ. ſz hodie nihil aliud ẽ interdictuz q̃ actio prętoria in factum: vt. §. eo. §. fina.

b ¶ Jubebat q̃ ẽ interdict⁹ reſtitutorijs ꝛ exhibitorijs vt. §. e. §. reſtitutoria: ꝛ §. exhibitoria

c ¶ Prohibebat quod facit in ꝓhibitorijs interdictis. vt. §. eo. §. prohibitoria.

d ¶ Maxime. hoc ideo ꝺicit quia quandoq; per interdicta non ſuper poſſeſſione ſed ſup
g inter dicta cõ iure rei contenditur: vt patet in interꝺicto dicitur tẽꝺitur de mortuo inferendo. vbi licet inferre. et ſe de pro pulchro in edificãdo vbi licet inedificare vt ꝓpetate ff. de mor. infe. l. j. in ꝓn. ꝛ §. prętor agit. Itẽ quandoq; proprietatis ꝛ poſſeſſionis ſimul vt. ff. de aqua quo. et eſti. l. j. §. fi. et. ff. eo. l. interdictorum. §. quedam. Sed nunquid alio modo q̃ per interdicta agitur de poſſeſſione? Rñ. ſic vt per condi. inde. l. idebiti. §. ſed etiã ſine ſi nimiũ. Itẽ per triticariã. vt. ff. ꝺ cõꝺi. tri. l. interdi j. in fine. et. l. ij. Item per condi. ex. l. vt. C. de acq̃. poſ. l. fi. ĩ fine. et. ff. de rei vẽ. l. fi. et. C agi de lo. l. ſi q̃s. &c. poſſeſſi

e ¶ De poſſeſſi one. ſiue retinẽda ſiue recuperanda ſiue adipiſcẽda vt §. eo. §. ſ eq̃ns diuiſio.

f ¶ Quaſi poſſeſſione vt cũ contenditur ꝺ res cor poſſeſſione re pozales rum incorpalium: vt vie et quaſi itineris: ꝛ act⁹ tur et aqueduct⁹ vbi non eſt vera poſſeſſio ſz quaſi: vt. ff. de acq̃rẽ. re. ꝺo. l. ſeruus. §. icorpozales. ſz tamen eſt ibi q̃ꝺaz quaſi poſſeſſio: ꝛ ꝺ ea retinẽda cõpetũt interdicta ꝺ itinere et actu et via ꝛ aq̃: qñ cõtẽdo me eẽ ĩ q̃ſi poſſeſſiõe p̃ꝺictorũ iuriũ: vt. ff. ꝺ itine. actuq; pri. p totũ. ꝛ. ff. de aq̃ q̃ti. ꝛ eſti. p totũ: et. ff. de ſerui. l. pe. et. ff. ſi ſerui. ven. l. ſicut. §. Ariſto.

g ¶ Summa ideſt prima non minima: quia ꝺ duobus membris aliq̃ iuenit. vt. §. e. §. ktia.

h ¶ Reſtitutoria: qñq; tamẽ q̃ꝺam inuẽiunt mixta tam prohibitoria q̃ exhibitoria: vt. ff. eo. l. j. §. interdictorũ: et. ff. de li. ho. exhi. l. j. nam petit exhiberi et phibet iuit⁹ retineri.

i ¶ Poſſiꝺeti. vt ſi q̃s miſſ⁹ fuit ĩ poſſeſſionẽ iuſſu ꝓtoris vt. ff. ne vis fi. et q̃ ĩ poſ. miſ. ẽ. l. j. ĩ ꝓn. nã iuſte poſſiꝺet et ſine vicio qui aucto re prętore poſſiꝺet. vt. ff. de aqui. poſ. l. iuſte.

k ¶ Inferendi. quod interdictum eſt. ff. de mortuo inferendo. l. j. ĩ ꝓin. §. hoc interdictũ

l ¶ Edificari. quod interdictuz habes. ff. ne quiꝺ in loco ſacro. l. j. in ꝓin.

m ¶ Vel ĩ flumine. ꝛ hoc habes. ff. ne quiꝺ in flumine pu. fi. et ne quiꝺ in rip. in ꝓin.

a ¶ Bonoꝝ possessoꝛ i. succedēt ꝺ iure ꝓtoꝛio tm̃: vt ꝺ filio emācipato vl̓ cognato q̃ ꝺcunq; bonoꝝ possessoꝛes ex bonoꝝ possessiõe edictali ⁊ decretali. nã statiꝫ hñt ꝺ iterdictũ directũ vt cõsequant possessionẽ hereditat⁹ qꝺ appellat q̃rũ bonoꝝ vt ſ. e. ℌ. adipiſcende vtile ꝺo datur illi q̃ succedit ꝺ iure ciuili vel ex testamẽto vl̓ ab ite stato vt. ff. q̃rũ bo. l. j. i ꝓn. C. q̃ꝝ bo. l. j. ſz eẽ in here. petiñ directa datur hr̃di de iure ciui. vtilis ꝺo ei q̃ succedit ꝺ iur. ꝓto. vt. ff. ꝺ bo. poſ. ber. pe. l. j. Eſt ⁊ aliud nouũ auxiliuz p nouã cõſtitutionẽ inuentũ per qꝺ petit poſ. bo. here. ſi teſtm̃ appet̃ ñ vi ciatũ vl̓ vitupatũ i aliq̃ ſui p tevt. C. ꝺ edic. diui adri. tol. l fi. Sz q̃re ꝺz restitutoꝛiuz: cũ nũq̃ bonorũ poſ. habuit Rñ. ipꝛopꝛie ꝺz restituere. ꝓ ꝺare vt. ff. ꝺ ver. ſi. l. ℣bum reddẽdi ⁊. ff. ꝺ le. ij. l. cũ q̃dã. Vl̓ ꝺic q̃ inſpecta ꝑſona defũcti ꝺz restitutoꝛiũ ſed natura ſui ꝺz adipiſcende poſ. vt. ff. q̃rũ bo. l. j. ℌ. fi.

Quis dicit bonoꝝ poſſeſſoꝛ. Interdictum bonoꝝũ eſt duplex ſcz directũ et vtile. Petitio hereditatis ẽ duplex. Reſtituere, q̃q; ſumit̃ ꝓ ꝺare. Jure ciuili ꝺ ſuccedit̃ tur duꝑliciter

¶ Pꝛo poſſeſſoꝛe. ꝺue ſũt vie ſuccedẽdi ſcz iure ciuili et iure pꝛetoꝛio. ꝓma ſubdiuidit̃ i poſſeſſoꝛiũ p conſtitutionẽ diui adria. ⁊ petitoꝛiũ: vt p petitionẽ hereditat⁹ directã habeat. Jtẽ ſcꝺa ſil̓ ſubdiuidit̃ i poſſeſſoꝛiũ vt p iterdictũ q̃ꝝ bonoꝝũ p qꝺ petit ſucceſſoꝛ. ꝺ iure ꝓtoꝛio ſe mittī i poſſeſſionẽ bonoꝝ q̃ tenebat defũct⁹: vt. hic. Jtẽ i petitoꝛiũ: vt pe. here. bonoꝝum poſ. Jure ꝓtoꝛio ſuccediꝫ tur duꝑliciter

c ¶ Poſſidet vel dolo fecit quomin⁹ poſſideat: vt. ff. q̃ꝝ bono. l. ꝓma i pꝛin. ⁊ exponehec ℣ba ꝓ here de et poſſeſſoꝛe. vt. ſ. e. ℌ. pꝛo here. et pꝛo poſ.

d ¶ Reſtitui poſſeſſionẽ. p iterdictũ vñ vi qꝺ ītra annuz locũ hz p hiſ q̃ nõ ꝓuenert ad violẽtũ: p aliſs ꝓpetuo: vt. ff. ꝺ vi et vi arma. l. j. i ꝓn. ⁊ ꝺ ſi ciuilit̃ et nãl̓ poſſideat ꝺeiect⁹ ſi autẽ naturalit̃ tm̃ vtile hz vt fructuarius vt. ff. ꝺ vi ⁊ vi arma l. iij. ℌ. vnde vi Poſſeſſio ciuilis ⁊ naturalis.

e ¶ Jubet. ſ. ꝓtoꝛ.

¶ Libertate vt q̃ liber hõ detinetur iuſt⁹ qꝺ inꝺictũ habes. ff. ꝺ li. ho. exhi. l. fi.

f ¶ Jndicere. vel̓ ꝺeſt iniunctas operas ꝺicere vel̓ vel cõuẽtas iniũgere q̃ caſu ageret de libero hoie exhibẽdo: vt. ff. ꝺ li. ho. exhi. l. fin.

g ¶ Parenti. in hoc caſu duo ſunt interdicta vnum de li. ho. exhi. alterũ ꝺ educãdis liberꝫ vt. ff. ꝺ li. ho. exhi. l. j. pꝛi. rñ. ⁊. l. iij. pꝛi. rñ.

h ¶ Obtinuit. inter ſapientes.

i ¶ Jnter duos dñr. i. a pꝛetoꝛe formantur vt. no. ſ. in pꝛin.

a Inkdictū quorū bonorū ꝛ petitio hereditatis ꝓ vna sola re pñt cōpetere.

¶ Qō ex his inuik hic qꝫ interdictū ēt pro vna re cōpetat. Sz ꝫ videt qꝫ sit vniuersale vt.ff.quo.bo.l.j.§ fi. Sed certe nihilomin⁹ est vniuersale licz ad vnā rē detur. sic enī ē in he.pe.vt.ff. ō peti. here.l. regularit.et.l. licz quā ꝓstat vniuersalē eē vt.ff.de reiuē. l.j.j.rñ.

b ¶ Possessio. scz decretalis

c ¶ Data scilz a voce ꝓtoris viui: vl hodie cōrā ꝗlz iudice vt. C. qui admit.ad bo. pos.l.fina.

d ¶ Pro herede.sed nunqd hi ti. sūt: Rñ. non vt.C.qui. ca.ces. lō. tēp. pre. l. hereditatē. ergo vsu capio non pōt ꝓcedere. Sz §. ff.ꝙ. bo.l.j. j.rñ. sed illud expone vt ibi.

e Possidere ꝓ herede accipit qñqꝫ ꝓ bono titu. qñqꝫ ꝓ falso.

¶ Pro herede.hec oratio qñqꝫ accipit. ꝓ vero ti.vt.ff ꝓ he.ꝓ totum qñqꝫ pro falso vt quia credebat se heredē cuz nō sit: ꝛ ita hic accipit. et qñqꝫ agit de pe.her.vt.ff.ō pe.hē.l.ꝓ hērō

f ¶ Scies. vñ. si queritur ab eo quare possideat: dicit quia possideo. vel si dicat pro herede tamen falsū scient dicit: vt.ff.ō peti.he.l.ꝙ iterrogat⁹.

ctū accōmodat bonorū possessori: qō appellat quorū bonorū: eiusꝫ vis ꝛ potestas hec ē vt qō ex his bonis ꝗsꝫ quorum possessio alicui data est pro herede aut ꝓ possessore possideat: id ei cui bonoꝝ possessio data ē restituere debeat. Pro herede autem possidere videt qui putat se heredē esse. ¶ Possessore is possidet ꝙ nullo iure rē hereditariā vel etiā totā hereditatē sciens ad se nō ptinere possidet. Jdeo autē adipiscēde possessionis vocat inkdictū: qꝛ ei tñ vtile ē ꝙnūc primū conat adipisci possessionem rei. Jtaqꝫ si ꝗs adeptus possessionē amiserit eā hoc interdictū ei inutile est. Inkdictū quoqꝫ quod appellat saluianū adipiscēde possessiōis cā cōpatū est: eo quoqꝫ

g ¶ Amiserit eā scz possessionē que est facti.

h ¶ Cōparatum cōtra colonum directum cōtra extraneos vtile vt.C.de sal.interdi.l.j. et ff.ō iterdic.l.j.

vtitur dñs fundi de rebus coloni quas is pro mercedibus fundi pignori futuras pepigisset. ¶ Interdictuz retinende possessiōis dicit vti possidetis ꝛ vtrobi. Nā cū inter aliquos de ꝓprietate ꝗstio ē mouēda ꝛ vterqꝫ se possessorē cōtēdit ꝓpter magnū possessionis ꝙmodū nō pōt aliter super petitorio disceptari nisi vnus sit petitor alius possessor. ad qō discernendū ꝓpetunt hec interdicta. h. d. Are. ¶ Retinende possessionis cā comparata sunt interdicta vti possidetis et vtrobi: cū ab vtraqꝫ parte de ꝓprietate alicui⁹ rei controuersia sit: ꝛ ante ꝙritur vter ex litigatoribus possidere ꝛ vter petere debeat. Nā qꝫ nisi ante exploratum fuerit vtri⁹ eoꝝ possessio sit: nō pōt

i ¶ Coloni. itē ꝛ ꝓ dāno si qō ꝓtulit in eisdē vt.ff. de interdic.l.j. Accur.

k ¶ Pepigisset. scilicz tacite. C. locati.l. certi iuris. Sz ꝗd differt inter hoc iterdictū et seruianam actionē? Rñ. in seruiana oz locatorez ꝓ bare colonuz fuisse dñm tēpore obligationis: vt.ff. de pig.l.j.§. cum prędium in fi. et.l.et ꝙ nōdū sūt.§.qō dicit sz ī interdicto isto sufficit si ꝓbet ipm possedisse: vt.ff.ō interdic.l.j. Dria interdicti saluiāi. ꝛ actionis Fulane.

l ¶ Vti possidetis qō ō reb⁹ imobilib⁹ dic sed vtrobi de mobilib⁹ ff. e. §.sz iterdicto. vti possidetis et vtrobi dñt.

m ¶ Pro ꝓpetate. ob ꝙ ꝗdē ꝓ paratuz ē sed et sine hac cōtrouersia pro ꝓprietatis dabit: vt si de sola possessione contendit secundum Jo.

n ¶ Vter petere ōbeat. i. ꝗs sit actor ꝛ ꝗs reo

o ¶ Vtri⁹ eoꝝ possessio sit. i. quis possideat

p ¶ Non potest. vt.ff. de iudi.l. inter liti.

a ¶ Ciuilis. vt q2 parit actionē in rem aduersario: vt. C. de ali. mu. iu. cā fa. l. j.

b ¶ Naturalis. vt q2 nemo a seipso posset petere fm naturā. vt. ff. de ar. l. pe. et fac ad hoc bñ. ff. vti pos. l. j. §. h int dictū. et. ff. de ac. po. l. exit9.

c ¶ Ingens. i. magna. 7 hec eadē ptētio et De varijs int dictis in alijs iter. ē etiā in illo ō supficieb9: vt. ff. ō sup. l. j. j. rñ. itē in illo de itinere actuq3 et via pua. vt. ff. ō itī. ac. pua. l. j. pzi. rñ. itē de aq̄ q̄ti. et esti. itē iter eos q̄ ducūt aquā p eūdē riuū qui cozriales dñr Itē inter eos q̄ ex eodez castello: vt. ff. de aq̄ q̄ti. et esti. l. j. pzi. rñ. 7 l. si q̄s ius. §. iter cozriuales: et §. ait pretoz q̄ ex castello. i his enī oibus iterdictis vbi de incozpozali ū q̄si possessione agit ē idē mod9 agēdi q̄ in duob9 istis et iō continue post illuz titu. vti pos. et illi supzadicti pnunt p ordinē

d ¶ Remanet. fac. C. de edē. qui accu. in fi. et. C. de rei ven. l. res. et. ff. de vsufru. pe. l. vti frui.

petitozis actio instituit: q2 7 ciuilis9 7 naturalis9 ratio facit vt ali9 possideat: et ali9 a possidente petat. Et q2 longe ꝓmodius ē possidere potiꝰ q3 petere: ideo plerū q3 7 fere semp ingēs9 existit ptentio de ipsa possessione. ¶ Commodū aūt possidendi in eo est q9 etiaz si eius res nō sit q̄ possidet: si modo actoz nō potuerit suā esse probare remanet in suo loco possessio: p pter quā causam cū obscura sunt vtriusq3 iura cōtra petitorem iudicari solet.

¶ Vti possidetis p rebus immobilib9: vtrobi vero pro rebus mobilib9 cōpetit. h. o. Are. ¶ Sz interdicto quidē vti possidetis de fundi vel edifi9 possessione contēdunt Utrobi vero interdicto de rerum mobiliū possessione contenditur. ¶ Licet interdictū

e ¶ Vel edifi9. ff. vti pos. l. j. pzi. Rñ.

f ¶ Utrobi. hoc dicit ab vtrū et vbi: vt vtrū vtrobi ponatur pro ad vel apud. vbi ponitur pro vñ dr.

vti possidetis 7 vtrobi olim plurimū different: tñ hodie ille obtinet in vtroq3 q̄ tēpore litis cōtestatenō vi nō clam nec precario ab aduersario possidet. h. dicit Are. ¶ Quoꝝ9 vis ac potestas plurimā inter se differentiam apud veteres habebant. nā vti possidetis interdicto is vincebat qui interdict9 tēpore possidebat: si modo nec vi nec clā nec precario nact9 fuerit ab aduersario possessionē: etiam si alium vi expulerat: aut clam arripuerat alienā possessionez: aut precario rogauerat aliquē vt sibi possidē licerz. Utrobi vero interdicto is vincebat qui maiore parte et9 anni nec vi nec clā nec ꝑcario ab aduersario possidebat. hodie tñ aliter obseruat. nā vtriusq3 int dicti ptās q3tū ad possessiōez perti

no. q3tū ad possessionē. nā q3tū ad alia remāsitoria vt olim vtvti pos. in rebus imobilibus

quē. q. d. apō quē est: apud eum sit. Mō fit aūt mētio hic pos. cū mobilia ꝑprie non possideantur sed imobilia tm̄: cuz dicat possessio qua possessi peduz positio: vt. ff. ō ac. pos. l. j. in pn. abusiue tñ tā mobilia q3 im mobilia dñr possideri. Possessio

g ¶ Quoꝝ. scz duoꝝ interdictorum.

h ¶ Interdicti tpe. i. tpe q̄ pōit int dictū.

i ¶ Aliū. dum modo non aduersariū.

k ¶ Maiore. s. q3 aduersari9: vt. ff. de ver. si. l. maiorē ptē.

l ¶ Possidebat. et sic citi9 vincebat vti pos. q3 in vtrobi. et erat forte rō: q2 citius mobilia transferunt q3 immobilia: vt. C. como. l. j. 7 ff. de re. iudi. a diuo pio. §. j. et. ff. ō acqui. pos. l. si rem.

m ¶ Quātū ad possessionem.

vtrobi immobilibus locū habeat vt hic dr. t.ſ.ſ.pri.

a ¶ Mec vi. cū multa ſint gña violentiarū q̄ ad pñs omitto. de hac vi q̄ inquietatiua dr q̄ parit hoc interdictū: dic vt ſi me arare vl edificare vel aliq̄d in eo facere pḥibes contēdens te poſſidere. hz locū hoc interdictū: vt.ff. de vi et vi arma. l.vi facit: t .ff. q vi aut clā .l. j.ſ.q ſi. Quid ſi ille nō cōtēdat ſe poſſidere ſz ſolū iniuriak mihi? rñ. ad hoc locum hz b iterdictū vt. ff. vti poſ. ſi duo.ſ.ſi vicinus. Sz t actione iniuriarū mihi tenet vt.ff.de actio. emp.l. qui pēdētē. Quid ſi nec poſſeſſionis rōe nec iniuria. ſz qz ſeruitutē ſe bre ptēdit? Rñ. ſi poſſidet itētabo negatoriā: ſi ego poſſideo intentabo hoc interdictū. vt.ff. ſi ſer. ven.l.ij.ſ.j. Clā aūt poſſidet q̄ clāculo me abſente ſibi poſſidere volens ingreditur fuu dum meum quem ego poſſideo nec tamen ſuſpicor me poſſe repelli: et ita me abſente et inſcio ſepiſſime facit: vt.ff.q vi aut clā.l.iij.ſ.ſi. Ille enim qui ingreditur habet naturalē p introitū ſuum et ego ciuilē. Vel dic q ego retineo naturalez ciuiliter ingrediens: naturalē naturaliter. Sed nōne eam naturalem perdit ſtatim cū de fūdo exit: et adiudiciū venit: vel etiam alias iret? Reſpon. non. immo animo retinet eam naturalez: vt facit fructuarius qui ſolam naturalem habet: vel dic q ſi amittat eam non tamen nocet qz adhuc hoc interdicto tenetur. licet ego poſſideam tantū vt dixim⁹ per l.ff. vti poſ. ſi duo.ſ. ſi vicinus. precario autem poſſidet aduerſarius a me. vt ſi precibus ſuis motus cōceſſi ſibi precario: vt.ff. de preca. l.j. in prin. t.ſ.j. t di ſtingue in precario: quia aut agitur vt omnis poſſeſſio i accipiētē trāſferatur quod fieri pōt. vt.ff. e. in rebus: et ff. de acquir. poſ. pomp.ſ. ſi is . aut vt nulla et hec valet. vt. ff. de precar. certe .ſ. is q̄. aut vt hēat naturalē tm̄ q̄ accipit: t b vz: vt. ff. de pca. l. et habz .ſ. eū. ſz nūq̄d in oi pca. vinco hñtē a me p hoc interdictū? rñ. ñ illū q̄ hz oēz poſſeſſionē cū b iterdictū poſſeſſorē tueat vt. ff. vti poſ. l.j.ſ.j. t.ſ.ij. g vinco ſupradictoſ ēt ſi ego habeaz poſſeſſionē ab alio vi vel clā vel pcario vt h et. ff. vti poſ. l.j.ſ.ſi. et. l.ij.

Precaria poſſeſſio

Quis dicit claz poſſidere

Quam poſſeſſionez hz intruſ⁹ t quā deiect⁹

Colonus et inquilinus

b ¶ In poſſeſſione ſit. caute dicit: vt.ff. de acqui. poſ. l. ſi quis aūt. nam non poſſidēt iſti: nec ciuiliter nec naturaliter ſm Jo. ſ. colonus et inquilinus et ſikes: vt hic et. ff. de vſuc. nō ſolū.ſ.q̄b vulgo. Sz. W. dicit eos naturaliter poſſidere: vt: ff. cōi di. l. cōi di.ſ. nec̄. ſed illū intellige colonū poſſidere. ſ. alij.

nec naturaliter poſſident

c ¶ Colonus. ſ. in villa. ſed inquilinus in ciuitate. vt. ff. de acq̄. poſ. l. re pignoris.

d ¶ Poſſidere videt. ſi g p aliū poſſidet ergo non poſſidet. vt. ff. de ac. poſ. l. q̄b meo. licet quidā dixerūt eū naturaliter poſſidere ſicut et colonū: vt ſuperiori caſu dixim⁹.

e ¶ Retinere. licet aio teneat non tamē aio queritur: vt. ff. de ac. poſ. l. quēadmodum. t C. de ac. poſ. l. licet: t.j. p tot.

a ¶ Exposuimus. ꝛ. p quas perso. no. ac. ꝟ. ex bis.

b ¶ Ediuꝫ. alt= ud in reb⁹ mo bilibus naꝫ p bis cōpetit vi bo. rap. actio. vt. ff. de vi et vi ar. l. j. ꝟ. hoc interdictū: et ꝟ. illud. et ꝟ. plane nisi mo biliacū īmobi lib⁹ petāt ꝺ in ꝺicto. vt. ff. ꝺ vi et vi ar. l. ij. ꝟ. qui aūt.

Inꝺi= ctuꝫ vñ pcer= nit res imobi= les. actō vi bono rum ra= ptoꝝ res mo biles

c ¶ Proponit ꝺ est ꝺatur.

d ¶ Undevi. ſꝫ quare ꝺicitur vnde vi: Rñ. qꝛ talia erant verba prето= ris. vnde illuꝫ vi deieciſtiſ. et ita a princi. verboꝝ prе= toꝝis ſūpſit ꝺ nominationē ſicut et alia vt q.bo. et ſi. ſia. vt. ff. de vi et vi ar. l. j. in prin.

e ¶ Jꝫ. ſcilicet deiect⁹: vt qꝛ hodie expoſi= aui te vi qꝛ ce pi poſſiꝺē reꝫ tuam clam vi vi: in ſequenti ꝺo ꝺie me ex= puliſti: naꝫ te= neris michi ꝺ interdicto. ſe= cus ſi in conti nenti me reij= cis: vt. ff. ꝺe vi et vi ar. l. iij. ꝟ. cum igitur. et l. qui poſſeſſio

Ponit caſum

retinere poſſeſſionē videt. Adipiſci ve= ro poſſeſſionem per quos aliquis pōt: ſe cūdo libro expoſui= mus. Nec vlla du= bitatio eſt: quin aio ſolo adipiſci poſſeſ= ſionem nemo pōt.

¶ Recuperāde poſ ſeſſionis ꝺicitur inꝺ ictū vnde vi cōpe= tens ſpoliato p poſ ſeſſione quā etiā ha= beta ſpoliante vi vel clam vel p̄cario ex i= teruallo. are. ¶ Re cuperāde poſſeſſio= nis cā ſolet iterdici: ſi quis ex poſſeſſiōe fundi vel ediū vi ꝺe iectus fuerit. nā ei p pōitur inꝺictū vn de vi p quod is qui deiecit cogit ei reſti= tuere poſſeſſionē: li= cet is ab eo q̄ vi ꝺe= iecit vi vel clam vel p̄carioꝑ poſſideat.

¶ Hodie pervi ſpo lians ſi ꝺñs eſt a do= minio rei cadat: alſ rem ſpoliatā t eius eſtimationē reſtitu= it: qui alias. l. iulia ꝺe vi publica vel p= uata criminalit pu= nitur. Et armoꝝ ap

nē. qꝺ in continenti accipe anteꝯ ad alios actus extraneos ꝺiuertat vt. ff. ꝺe duobus reis ſti. duo.

pellatione lapides t fuſtes cōtinent. h. ꝺ. are. ¶ Sed ex cō ſtitutionib⁹ ꝑ ſacr ſ vt ſupra ꝺixim⁹ ſi quiſ rem p vim occupa= uerit: ſiquiꝺē in bo= nis eius eſt: ꝺñio ei⁹ priuat: ſi aliena poſt eius reſtitutionē eti am eſtimationē rei ꝺare vim paſſo com pellit. Qui aūt ali= quē ꝺe poſſeſſione p vim ꝺeiecerit: tenet lege iulia ꝺe vi puata aut ꝺe vi publica. ſꝫ ꝺe vi puata ſi ſine armis vi fecerit. ſin= aūt cuꝫ armis eū ꝺe poſſeſſiōe vi expule= rit: ꝺ vi publica tene tur. Armoꝝ aūt ap pellatōe nō ſolū ſcu ta t gladios t gale= as: ſꝫ t fuſtes t lapi ꝺes ſignificari itelli gim⁹. ¶ Inꝺictoꝝ tertia ē ſpecies: qꝛ q̄ ꝺam ſunt ſimplicia in qb⁹ acorr et re⁹ co gnoſcitur vt oia re= ſtitutoria et exhibi= toria et quedā phi= bitoria vt ne qꝺ i lo= co ſacro et ſimilia. Quedā vero ꝺuplici= a ſic ꝺicta: qꝛ i eis

f ¶ Conſtituti onibus: vt. C. vnde vi ſi q̄s in tantā.

g ¶ Supra ꝺi= xim⁹. ſ. vi. bo. rap. ꝟ. qꝛ tñ.

h ¶ Rei. ſ. pro= petat ſ: ſꝫ inꝺi ctio vti poſſiꝺ tis poſſeſſio eſt iaſ: vt. ff. v= ti po. l. pe. ꝟ. ſi.

i ¶ De vi pri= uata. pēa aūt huiuſmodi le gis eſt tertie partis bono rum publica tio ſi ſine ar= mis et relega tio etiam ſicū armis: vt. ꝟ. ꝺ pub. iuꝺi. ꝟ. Jtē. l. iulia ꝺe vi pu. et. C. ad l. iul. ꝺe vi pu. l. quandoq; et l. ij. t ff. ꝺe ac= cu. l. hos accu ſare. ꝟ. oibus. vñ. h. Mis pri uata reū ꝺpo nit ab ordine rerū. Sed ꝺe poꝝtat ſi vis armata pbat. vide. c. ij. eꝰ ꝺ ordie cogni= tio. i glo.

Pena. l. iulie ꝺ vi puata et ꝺe vi pu= blica

k ¶ Et lapiꝺs. facit ꝟ. ꝺ pub. iuꝺ. ꝟ. Jtē lex t. ff. ꝺe vi et vi ar. l. iij. in prin. ꝺe ver. ſig. l. armoꝝ. Sed nūquiꝺ ꝺebet

Si q̄s te inuadat primo p cute si possis.

aliquis expectare se prio percuti q̄ percuti at. Dicunt quidā q̄ sic vt ar. C. vñ vi. l. j. et. ff. ad. l. aquil. si ex plagis. S. tabernarius. Nos cōtra. sed sufficit iustus timor vt. ff. ad. l. aql. sed ꝛ si quēcū q̄: et. ff. ad. l. cor. de sic. l. is q̄. et. ff. de vi. ꝛ vi ar. l. iij. S. q̄ armati. Aduerte tñ q̄ ali quādo vis inferr̄ psone ali qñ reb⁹ vt no. glo. ff. in ca. si gnificasti. ij. ō homici. et ibi vide qualiter intelligit illō cōe dictū vim vi repellere licet cū moderamine inculpate tutele.

a ¶ Duplicia. Actionuz que dā sunt simplices q̄dā duplices.

similis pōt fieri actōnū diuisio nā q̄dā duplices sūt: vt fa. her. fi. regū. ꝛ cōi diuidūdo vt ff. de iudi. l. in trib⁹

b ¶ In loco sacro: vt. ff. ne q̄d in loco sacro. l. j.

c ¶ Publico. vt. ff. ne quid in flu. pu. p totum.

d ¶ Vtrobi. stē interdictū de supficieb⁹: vt. ff. de supficiel. j. S. pponitur: et dic: vt. ñ. eo. S. retinende.

e ¶ De ordine. i. de antiq̄ solēnitate cū qua ponebant inf̄dicta sub certis formis vt diximus. ñ. in prin.

non potest discerni actorz reo. Ut quedam prohibitorzia: vt est vti possidetis et vtrobi. hoc dicit. Aretinus.

¶ Tertia diuisio interdictorum hec est: q̄ aut simplicia sūt aut duplicia[a]. Simplicia sunt veluti in quibus actor alter est: alter reus: qualia sunt omnia restitutoria aut exhibitoria. nam actor is est qui desiderat aut exhiberi aut restitui. reus autem is est a quo desideratur vt restituat aut exhibeat. Prohibitoriorum autē interdictorū alia simplicia sunt alia duplicia. Simplicia sunt veluti cum pretor p hibet in loco[b] sacro vel in flumine publico [c] ripave eius aliquid fieri. Nam actor est qui desiderat

f ¶ Exituinf̄dictorz. s. cū antiq̄ solēnitate sine ea tñ reddi pōt ꝛ pponi: vt. ff. de ope. no. nūl. pretor ait. S. nōnulli. vel etiā in factū actio loco cuiusl libet interdicti q̄ vtil' vocat: vt subijcit.

ne quid fiat: reus est qui aliquid facere conatur. Duplicia sunt veluti vti possidetis interdictū et vtrobi[b]. Ideo autē duplicia vocant: qz par vtriusq̄ litigatoris in his condictio est: nec q̄sq̄ p̄cipue reus vel actor intelligitur. Sed vnusquisq̄ tā rei q̄ actoris partem sustinet.

¶ Inf̄dicta hodie sine solennitate pronouuntur. ꝛ pro his actio in factum sibi locum vendicat. h. dicit. Aretinus.

¶ De ordine[e] ꝛ veteri exitu interdictorz[f] supuacuū est hodie dicere. Nā quotiēs extra ordinē[g] ius dicitur (qualia sūt hodie omnia iudicia) nō est necesse reddi interdictuz: sed pinde iudicat sine interdict⁹[h] ac si vtilis actio[i]

g ¶ Ordinez. i. ex̄ antiquā solēnitatē: q̄ sē per fieri videtur vt subijcit. vt. ñ. de succe. subl. i p̄n. ꝛ. ff. de nego. gest. l. actio. ꝛ. C. de formu. et ipe. ac subla. l. j. et ij.

b ¶ Sine interdictis. s. solennibus.

i ¶ Actio. i. actio in factū q̄ dat loco cuiusl libet inf̄dicti. Et nota quat Quattuor esse gña orz sunt actōis i factū genera vna ē q̄ ex oī actionis edicto vel inf̄dicto p̄torīs dat vt hic: vbi special' actō ñ dat. Alia ē legis aqlie subsidiaria qñ dā nuz datur de nō corpe i nō corp⁹ vt. ñ. ad l. aql. S. fi. q̄ et ipa p̄toria est vt. ff. ō p. ver. l. qui actionū. in fi. Tertiuz gen⁹ est extra ordinariuz qz ex variis figuris causarum est introductū quotiēs equū est actionē dari: vt. C. de sacrosanc. ec. l. sancimus. Quartū genus est q̄ equiparat actioni prescript. ver. q̄ actio pres. ver. vna cū ista i factū ciui

lis dicit: vt. ff. de pres. ver. l. j. in fi. & habet locū in trib⁹ generibus negocior. primo in cōtractib⁹ innominatis trib⁹ do vt des: et do vt facias: et facio vt facias: vt. ff. de pscrip. verb. l. naturalis. §. j. & ij. et iij. Sed in quarto innominato cōtractu. s. facio vt des habet locū actio de dolo: vt. ff. de pres. ver. l. naturalis. §. q si facio. Itē in scō genere ex oī pacto incōtinēti ant̄ vel post apposito iuxta aliquē ꝟctum vt. C. de pac. inter emp. et ven. l. ij. & C. de pac. l. petens. Itez in tertio genere vbicūq; dubitat de noīe ꝟctus: vt patet in exemplis. vt. ff. de estima. ac. l. j. & ff. de pscrip. ver. l. j. per totum. et. l. iij. Quid sit actō in factū et ad quid competat textus cū glo. est in. l. quotiens. ff. de prescrip. ver. et in. l. in factum cum ibi notatis. ff. de actio. et obli.

Contractus innominati sūt q̄t tuor.

a ¶ Reddita. s. ab illo eodē pretore.

ptiuatō ¶ De pēa temere litigantiū. ¶ Vlsq; nūc ꝺ ppōne actionū dictū est: sed q̄ cōtingit eas interdū temere proponi: nūc de pena temere litigantiū dicit.

Diuisio ¶ Nunc admonēdi. ¶ Tot⁹ iste tl. diuidit in tres ptes. Prīo cōtinuat rubr. ad precedētia. Scōo ponit tres penas q̄ temere litigātē coercēt. Tertio dictas penas sigillatim p exēpla declarat. Scōa ibi. Jdq; eo maxime. Tertia ibi. Ecce enī.

ex cā interdicti reddita fuisset.

De pena temere litigantium.

¶ Pena temere litigantiū triplici pena coartat: pecuniaria: periurij: & infamie. h. d. Aretin⁹.

Nunc admonēdi sum⁹ magnā curam egisse eos q̄ iura sustinebāt[b] ne facile homines ad litigandū procederēt: qō et nobis studio est. ¶ Jdq; eo maxime[c] fieri pt q̄ temeritas tā agētiū q̄ eorū cū quibus agitur modo[d] pecuniaria pena modo iurisiurandi religione[e]: mō infamie[f] metu coerceat.

b ¶ Sustinebāt. s. magistrat⁹ qui iura reddebant: vt. ff. de orig. iu. l. ij. §. post originē.

c ¶ Maxime. i. certe.

d ¶ Modo. i. aliquādo: vt. j. e. §. finali.

e ¶ Religione. scz calūnie vt. j. proxi. §. Sed quando? iRñ. in futuro seculo: scz nō in isto vt. C. de iur iur. l. ij.

f ¶ Jnfamie. j. e. §. ex q̄busdam.

¶ Reus de calūnia iurare debet. qui si temere litigauerit tē periuri⁹. h. d. Are.

¶ Ecce enim iusiurandū omnib⁹ q̄ cōueniūtur ex cōstitutione[g] nr̄a deferat. nā reus non aliter suis allegatiōib⁹ vtitur: nisi[h] prius iurauerit q̄ putans se bona īstantia vti ad cōtradicendū[i] peruenit.

g ¶ Constitutione. C. de iureiu. ppk cal. l. ij. in prin.

h ¶ Nisi prius nō dicit q̄ prius reus q̄ actor iuret sed priusq; audiatur actor aut priusq; re⁹ iuret vt. C. de iura. ca. l. ij. in prin. que est contra.

¶ Negās id quod debz aliq̄n in duplo punit. h. d. Aretin⁹.

¶ At aduersus infitiantes ex q̄busdaz cāis dupli vl tripli[k] calū. l. ij. Item q̄ non dabit vl edit aliquid iudici vt proferat̄ p se sūia: vt ī aut. vt liti. iurent in exor. litis. Itē q̄ nullā exiget vel faciat probationē calūniosā. vt in aut. de his q̄ ingre. ad appella. §. fina. colla. v. econtra reus iurat hec eadem: nisi q̄ in primo capitulo. iurat se vti bona contradictione. Quid continere debeat iuramentum calumnie nota glosam in capit. j. extra de iura. calū. vnde ℣. Illud iuretur q̄ lis sibi iusta videtur. Et si queretur verum non inficietur. Mil promittetur: nec falsa probatio detur. vt lis tardet dilatio nulla petet.

i ¶ Ad p tradicendum. nota diligenter capitula huius sacri. actor enī iurat q̄ bona īstātia venit ad agēdū: vt. C. de iur.

Capitula iuramēti de calūnia.

k ¶ Tripli. vt supra de actio. §. tripli.

a ¶ Momine agatur. Item alibi: vt. C. de nō numera. pecu. auk. cōtra qui prōpriā. Item alibi vt si creditor negat sibi debitum solutum. nam postea q̄ sit debitū probare cogitur: vt. ff. de p ba. l. cum de indebito. Itē possessor negans se possidere si probatur. pdit possessionem: vt. ff. de rei ven. l. pe. et in auk. de trien. et se. §. ad hec. Itē alias: vt. ff. de iudi. l. eū.

Mēdacium facit quez punirī

b ¶ Est actio. etiā a prin. nō solum infitiatione vt hic. ꝛ ſ. de ac. §. at ille.

c ¶ Item actoris. q. d. nō solum reus iurat de calumnia. vt. ſ. e. §. j. ſz etiā actor vt in constitutione nr̄a dicitur: vt. C. de iu. ca. l. ij. in prin.

d ¶ Subeunt. ſ. q̄ iustum et fidele seruitium prestent vt in cōstituti onibus dicit. sed tamē i cōsuetudine nō habet q̄ iuretur licet lege caueat: vt. C. de iudi. rē nō nouam. §. patroni: et facit in auk. de testi. §. fina. col. vlj.

Utruz aduocati ptiuz debeāt iurare

e ¶ Hec autē. que de sacramento calūnie dicta sūt. ſ. e. §. j. et. ſ. eodē. §. item actoris: et §. proxi.

f ¶ Actione. actio eñ quedā erat qua tenebatur actor qui per calumniam litigabat in decimā partem litis quod hodie corrigitur sed ꝛ hoc hodie iure auk. in antiquum redit statū: licet nō iure illi⁹ actionis sed per iudicis officiuz vt in autē. de lit. g. §. ad excludendas. ꝛ nota ex hoc. §. et ex dicta autētica de litig. et ex. l. ff. de reg. iu. l. q̄ ius. §. nemo: ꝛ ex. l. ff. de peti. he. l. illud. q̄ nisi impro be et calūnio se litigauerit: ñ debeat pdē nari in expensis: vt. ff. de iudi. l. eū qui. et C. de fru. et li. expen. l. non ignoret: licet in. C. ō iu. l. p̄ perandum. §. sīnautē: idīsi cte dicat victū cōdemnari victori i expensis. sed est intelligenduz cum iam dctā determinatione si calumnio se hoc facit: vt i auk. ō in. §. opoz. colla. vi.

Victus victori nō semper debet expēsis cōdēnari

bitur in expensis. h. dicit Aretinus.

¶ Hec autē omnia pro veteris calumnie actione introducta sunt q̄ in disuetudinē abijt: qz i ptem decimā litis actorez mulctabat qō nusq̄ factū esse inuenim⁹. sed p his introductū est et prefatū iusiurandū: et vt improbus litigator etiam dānum ꝛ impēsas litis inferre aduersario suo cogatur.

¶ Cōdēnat⁹ vel pactus ex criminibus que hic numerant. vel condēnat⁹ actionibus directis non contrarijs descēdētibus ex cōtractib⁹ hic enumeratis erit infamis. h. d. Are.

¶ Ex q̄busdā iudicijs dānati⁸ ignominiosi fiūt. veluti furti: vi bonoꝝ raptoꝝ iniuriarū: de dolo. Itē tutele: mādati:

g ¶ Damnati. scilicet suo nomine nisi pro uocauerit: non si procuratorio. vt. ff. de his qui no. infa. l. furti. §. si quis ꝛ hoc si a iudice ordinario vel delegato sit condēnatus. secus si ab arbitro vt. ff. de his q̄ no. infa. l. q̄d

Utrum sīnia sup actione famosa semp in famet

ergo ℌ ex compromisso.

a ¶ Directis. et ob id tutor conuētus a pupillo et damnatus infamatur. Idē in alijs directis secus si econtra tutor pupillum faciat condēnari vt hic: et. ff. de his qui no. infa. l. j. Et nota qr in casu etiam contraria infamat vt hic. et. ff. de his qui no. infa. furti. ℌ māda. Itē nota q quattuor ℌ ponuntur exēpla de maleficijs: et ꝗttuor de cōtractibus vel quasi. ꝛ ista cōtinent his versibus. Judice dānatos infames reddit vbiqꝫ. Quod vi diripitur: iniuria: furta: doliqꝫ. Actio mandati: tutele: depositiqꝫ Directo si p socio cōis vtriqꝫ.

Actōes infamatorie

b ¶ Sed ꝛ pacti. l. pcio eris sine iussu pretoris: vt. ff. de his qui no. infa. l. in actionibus: et. l. furti ℌ pactū. Accursius.

c ¶ Recte. vt. ff. de his qui no. infa. furti. ℌ fi.

d ¶ Edicti. id est edictū ponit de in ius vo. vt. ff. de in ius vo. l. iij. ℌ pretor et per totū titu.

e ¶ Dicturus sic. ff. de in ius vo. l. j.

f ¶ Solidorum quinquaginta alias quasi in officiosus castigat si pre inopia penam soluere non possit: vt. ff. de in ius vo. l. pe. et fi. Et intellige hoc in emācipatis filijs alias non posset esse iudicium inter patrē et filiuz vt. C. de in ius vo. l. fi. ꝛ diximus. s. de act. ℌ. eū quocꝫ. Itē nota qz patet hic q aure⁹ p solido accipit vt ff. de in ius vo. l. libertus et. l. iij. cum dicat. l. aureorū et hic dicit solidoꝝ. Itē nota: qz. lxxij. aurei cōstituunt bās auri: vt. C. de suscep. ꝛ cha. l. quotiēs col. x.

Qui nō habz in ere luat ī corpore

Aureꝰ pro solido sumitur

Libra auri cōtinet lxxij aureos

¶ De officio iudicis.

¶ Jsta rubr. ptinatō ca ptinuat secundū Jo. fa. Qz visū est. s. de actiōibus: verū qz officium iudicis loco actiōis alicui habet vt. l. actōis ℣bo. ff. de actio. ꝛ obliga. iō post actiones ponit ō officio iudicis. Vl potes ptinuare q iudicū consistit ex tribus personis videlicz ex persona actoris: rei et iudicis: vt. c. forus ō verb. signi. sed. s. dictū ē de actionib⁹ ꝛ sic ō psona actoris. ō exceptiōib⁹: ꝛ sic de reo: sequit necessario videre ō ktio ꝛ sic ō iudice. ꝛ de eius officio. Et istā ptinuationē infert glo. ℌ i nigro.

depositi: directi nō cōtrarijs actiōibus Item pro socio que ab vtraqꝫ pte directa est: et ob id quilibet ex socijs eo iudicio dānat⁹ ignominia notat. Sed furti quidē autvi bonorum raptorū: aut iniuriarū: aut de dolo nō solū dānati notātur ignominia: sed ꝛ pacti⁹ ꝛ recte⁹. plurimū enī interest vtrū ex delicto aliqꝫ aut ex ꝓtractu ōbitor sit

¶ Citatio pria ps iudicij dicit cui⁹ respectu etiā fit punitio. Nā si filius ꝛ libertus in ius vocauerit parētes vel patronos sine venia puniunt in quinquaginta aureis. h. d. Are.

¶ Diz aūt actionū instituēdarū principiuz ab ea parte edicti⁹ proficiscitur: quā pretor edicit de in ius vocando. vti qꝫ enī in primis aduersarius in ius vocādus est id ē ad eū vocandus q ius dicturus sit. Qua parte pretor parentib⁹ et patronis: item parentib⁹ liberisqꝫ patronorū et patronarū hunc prestat honorē: vt nō aliter liceat liberis libertisqꝫ eos in ius vocare qꝫ si id ab ipso pretore postulauerit ꝛ impetrauerit. Et si qs aliter vocauerit: in eū penā solidorum' quinquaginta constituit.

De officio iudicis

¶ Judex debet iudicare ℌm ius scriptū vel cōsuetudinariū: ꝛ sententiam suam ℌm naturaz actionis ꝓposite ferre qō primo ostenditur noxali actiōe. h.

Diuisio

Supereſt. ¶ Tot⁹ iſte titulus diuidit in ſex ptes. Prio ponit gñalr qd ſpectat ad officiū iudicis circa ſentētiā. Scdo qd ad ipſū ptinet circa pdēnationē malozū ſeruozū. Tertio qd in actione in rez. Quarto qd in actionib⁹ vniuerſalibus. Quito qd in ꝑſonalib⁹. Sexto qd in iudicijs diuiſozijs. Secūda ibi. Ydo Tertia ibi Et ſi in rē. Quarta ibi. Et ſi hereditas. Quīta ibi ſi ad exhibendum. Sexta ibi. Si familie herciſcūde.

a ¶ Supereſt. Sz vñ ſupeſt? Rñ. qz ō actorib⁹ dixim⁹ et de reis: ſeqtur vt et de iudice qui ſedet in iudicio dicamus z eius officio circa q̄ verſatur.

b ¶ In primis. i. in principalibus vel iter ꝑncipalia. nam primo libellus dandus eſt: vt C. de lit. cōteſt. autē. auferat z cāe examinatio ꝑcedere dz hāc obſeruātiā que circa ſententiam adhibet: vt. C. de iu. l. iudices vel dic in primis. ſ. obſeruantijs ſcz circa ſentētiam adhibēdis. nā z alia ſunt obſeruāda. ſ. q̄ detur in ſcriptis. vt. C. de ſen. ex per. recit. l. fi. z ſedendo: vt in autē. vt ab illuſ. et qui. §. ſancim⁹. colla. v. ſed hoc eſt ꝑncipale q̄ ꝑm legem iudicet: vt hic ſequitur. Accur.

c ¶ Cōſtitutionibus. ſ. imperatozum.

d ¶ Aut moribus. i. conſuetudine que ꝓ lege ſeruatur. vt. ſ. de iu. na. §. ex non ſcripto. Sed quid ſi vnū eozum alteri contradicit? et vtrū Rñ. ꝓſtō legi antique ꝓiudicat: vt. ff. de leg. q̄ ꝓſue et ſe. cō. l nō eſt nouū. z cōſuetudo ꝓiudicat tudo vi vtriq̄ ſiue ſit generalis: vt. ff. de le. z ſenacit

libell⁹ i cā ē dā dus

dicit. Aretinus.

Supeſt ª vt de officio iudicis diſpiciamus. Et quidem in primis ᵇ illud obſeruare debet iudex vt aliter nō iudicet q̄ꝫ quod legibus aut conſtitutionibus ᶜ aut moribus ᵈ ꝑditum eſt. Ideoq̄ꝫ ſi noxali ᵉ iudicio aditus ᶠ eſt obſeruare debz: vt ſi cō dēnandus videtur dñs ita debeat ꝓdēnare: publiū meuiū lucio ticio in. x. aureos cōdēno aut noxam ᵍ dedere. ¶ Judex in actione reali reū ad reſtitutionē rei cū fructibus condēnat. In quo ſtatim fiet executio: niſi reus nō habeat facultatē rei reſtituende nā tūc datis fideiuſſozib⁹ executio differtur. h. d. Aretin⁹

¶ Et ſi in rē actum ſit cozaz iudice ſiue cōtra petitozē iudicauerit abſoluere debet poſſeſſozez. ſiue cōtra poſſeſſozē iubere eū ʰ debet vt rez ipſam ⁱ reſtituat cuz fructib⁹ ᵏ Sed ſi in p

e ¶ Noxali. id eſt ſuper.

f ¶ Aditus eſt. ſ. iudex.

g ¶ Noxā dedere. ſ. pmitto nā dāni eſtimatio tantū eſt i obli. z in cōdēnatiōe. vt. ff. ō reiu. l. miles. §. j. z ij. als eſſet in certa ſētētia qō eſſe ñdz: vtſ. ō acti. §. curare.

h ¶ Eū. ſ. poſſeſſozem.

i ¶ Ut rē ipſā. idē z ſi in ꝓſonam: vt ſi res petatur vi poſſeſſa p actiōez q̄ me. cā. vel ex ſtip. ad rez tradendam ſi aūt in ēſtitate vl i gñe aliq̄d petāt tūc a petitōe actoz absoluit vl cōdēuat i re petita

k ¶ Cū fructib⁹. ſz de q̄bus fructib⁹ loquit h: fructuū nūq̄d de naturalib⁹ vt de pomis z ceraſis q̄dā ſūt z ſilib⁹: an vero de induſtrialib⁹? Rñ. de naturalibus nō: qz illi aut extāt: et tūc per rei ven. petunt ſicut res ipa: cū nullus ēt bo. fi. poſ. facit ſuos: vt. ff. de vſu. l. fructus. aut nō extant: et tunc nō tenet: cū nec hēat nec dolo fecerit quominus haberet. ſed cōdi. ſine cā eſtimatio debet. ff. ſi cer. peta. l. ſi et me. z vtroq̄ caſu ceſſat officiū iudicis de quo hic agit. cū iure actiōis petāt. Itē de induſtrialibus nō. ſi a bo. fi. poſ. pcepti ſūt qz pcipiēdo eos z ſeparādo a ſolo ſuos facit z lucrat: vt ff. de rerū diui. §. ſi q̄s a nō dño. ſiue hēat ti. ſiue nō: vt. ff. q̄ mo. vſuf. amit. l. ſi vſu. z. ff. fini. re. l. iiij. §. pe. ſi autē nō ſepauit adhuc ipius fūdi ſūt vt: ff. ō. rei vēdica. l. fructꝰ. ſz dic ō induſtrialib⁹ loc̄q̄ ſūt pcepti: ſz nō ꝓſumpti a

ꝓſuetudo ē duplex.

boneſi. poſ. nã cũ ſũt facti poſſeſſoꝛis nõ rei ven. ſed in offi. petuntur: vt. C. de rei ven. l. certum. ℌ. bo. fi. ſi autem maleſi. ſit de conſumptis tenebitur condi. ſine cauſa de extãtib⁹ rei vẽ. nõ dico eadẽ rei ven. qua petitur res: ſz alia oino. lz ĩ peti. here. ſit ſec⁹: vt C. de rei ven. l. certũ. j. rñ. Dece. aũt tenek offi. iudi. vt ℑ. e. ℌ. illoꝛũ. et. ff. de rei vẽ. ſi nauis. ℌ. fi. ſi ẋo maleſi. poſ ti. habeat de ꝓſumptis tenek cõdi. ſine cauſa de extantibus rei ven. a percipiẽdis ꝓpter. excuſak: vt C. de rei ven. ſi fundum. nñ ſi in quattuoꝛ caſib⁹ vbi de percipiendis tenek qui habet ti. quos dic: vt. ℑ. dixim⁹ de re. di. ℌ. ſi quis a non domino.

Maleſi dei poſſeſſoꝛ q̃ ſcit tenek fructus reſtituere

a ¶ In preſẽti nota. in acti. ĩ rem incõtinenti fieri executionẽ ſecus in perſonalibus. qz ĩ quinq; menſiũ ſpaciũ datur: vt. ℑ. ỗ acti. ℌ. quedã: et. C. de vſu. rei ĩu. l. ij. et. iij. Et in crimiali ſtatũ ſnĩa eſt executioni mandãda. C. de penis. l. Cum reis. niſi ĩ caſibus q̃ notantur. xj. q. iij. cum apud glo. ĩ. c. querenti extra de offi dele. vñ. ẋ. In perſonali poſt menſes quattuoꝛ ĩ re Protinꝰ ẽ omnis ſnĩa perficienda. Sic in crimiñib⁹. ſz caſus excipe quinq;. Confeſſus / pregnans / ratus / et inſula ſeruus.

Snĩa ĩ actiõe ĩ rez lata ſtatũ mãdak exe cutiõi ĩ perſonali p⁹. iiij. mẽſes.

b ¶ Et ſi hereditas petita. ſi heredi. peti. actum ſit et condẽnatio ſecuta. nam et ipſa eſt in rem et perſonam: vt. ℑ. de actio. ℌ. quedam. petitio hẽrdita tis ẽ realis ⁊ perſonalis.

c ¶ Petitione. vt reſtituantur fructus cum re: vt. ſupra proximo. ℌ.

d ¶ Non percepit. ſcilicet qui titu. non habebat: aliter ab alijs percipiendis excuſatur: vt modo dixim⁹.

e ¶ In vtraq; actione ſcilicet in rem et pe. here.

f ¶ Pene. pene dicit. quia in pe. heredi. veniunt eadem ratione qua res: ſed in rei vendi. alia pro re: alia pro fructibus.

g ¶ Non habetur ratio. hoc eſt verum per rei venditi. vl per iudi. offi. ſed per condictionem ſine cauſa ſic cuz bonũ ⁊ equũ ſit vt. ff. ſi cer. pe. l. ſi et me.

b ¶ Ratio habetur. niſi infans vel pupillus fuerit poſſeſſoꝛ. vt. ff. de rei vendi. l. q; ĩfans. ℌ. primo.

pñti neget ſe poſſeſſoꝛ reſtituere poſſe ⁊ ſine fruſtratione: vi debitur tẽpus reſtituẽdi cauſa petere: indulgẽdũ eſt ei: vt tamẽ de litis eſtimatione caueat cũ fide iuſſoꝛe ſi intra tẽpus q̃ ei datũ eſt nõ reſtituiſſet. ¶ In iudicio vniuerſali ita fructus venũt ſicut in ſingulari: ⁊ in vtroq; iudicio malefidei poſ. de nõ perceptis tenek: ſecus in bonefi. poſ. niſi poſt lit. cõteſt. h. d. Aretin⁹ ¶ Et ſi hereditas petita ſit eadẽ circa fructus interueniũt que diximꝰ interuenire de ſingularũ rerum petitione. Illoꝛũ aũt fructuũ quos culpa ſua poſſeſſoꝛ ñ percepit ſiue illoꝛuz quos ꝓcepit ĩ vtraq; actione eadez ratio pene habek ſi ꝓdo fuerit. Si vero bonefidei poſſeſſoꝛ fuerit: non habek ratio cõſumptoꝛ neq; nõ perceptoꝛũ. Poſti choatã ãt petitionẽ etiã illoꝛ fructuũ ratio habetur q̃ culpa poſſeſſoꝛis ꝓcepti non ſunt: vel percepti cõſumpti ſunt. ¶ Reꝰ nõ exhibẽs rem que iudicio cepto exiſtit vſucapta actoꝛi ꝓ eo q; moꝛã in exhibendo cõmiſit ꝓdẽnabik: in quo veniũt fructus ꝓcepti poſt lit. ꝓteſt. Et reo nõ habẽte facultatẽ rei exhibẽde: tẽpus infra q̃ exhibeat ſtatuik: qz ſi contumax in exhibẽdo fuerit: ꝓdẽnabik inq̃ntum actoꝛ in litẽ iurauerit. h. d. Areti. ¶ Si ad exhibẽdũ actũ fuerit non ſufficit ſi exhibeat rez is cũ quo actũ eſt: ſed

a ¶ Usucapta sit. sed quomō potuit usucapi. cū interruptione facta in actione ad exhibē dum videatur facta etiaz in rei vendi. vt. C. de anna. excep. l. fi. Rñ. fm io. l. illa itelligit in tribus casibus ibi in lra positis nō alias: vt. ff. ad exhiben. l. iul. in fi. Alij dicūt illā gñaliter intelligi per. l. ff. de iudi. solemus Et quod dicit circa res mobiles. intellige in quibus non iterrumpitur. usucapio per lit. contest. vt ff. de rei ven. l. si post. prīa sententia verioz est.

b ¶ Actum est et obtentum.

c ¶ Ut tamen caueat. vt. ℌ. eo. ℌ. sed si neget: et. ff. ad exhibē. de eo. ℌ. si iusta.

d ¶ Condemnandus delato iureiur. in litem: vt. ff. de in lit. iur. l. in actione.

e ¶ Dictum est vt. ℌ. de ac. ℌ. quedaz actiones.

f ¶ Consumpserit: vt hic. z ff. fa. here. l. puto. ℌ. sed si dolo.

g ¶ Eadem. s. vt fiat adiudicatio rerū z pecunie: vt. ℌ. e. ℌ. si familie. aut circa vāna data i rebus: vt. ℌ. eo. ℌ. proxi. z. ff. cōmuni. di. l. iij.

h ¶ Non possit. nota non posse fieri quod sine commoditate fit vt hic: et. ff. de verbo. signi. l. nepos proculo. Item. nota corpus aliud diuiduum: vt fundus qui diuidit

Duplex est corpus

opus est vt etiaz rei causam debeat exhibere idest vt eā causā habeat actor quā habiturus esset si cū primū ad exhibēdū egisset exhibita res fuissz. Jōcz si inī moras exhibendi usucapta sit res a possessore: nihilominꝰ cōdēnabit. Preterea fructuū medij tēpꝰ: idest eius qō post acceptū ad exhibēdū iudiciū ante rem iudicatā inī cesserit: rationē debet habere iudex. q si neget reꝰ cū quo ad exhibēdū actū estᵇ i presenti se exhibere posse: et tē pus exhibēdi causa petat: idcz sine frustratiōe postulare videaī: dari ei debz vt tamēī caueat se restituturū. q si necz statī iussu iudicis rē exhibeat: necz postea exhibiturū se caueat: cōdēnandus sit in id quod actorꝰ interat si ab itio res exhibita eēt. ¶ Judex in actiō e familie herciscūde res singulas singulariter adiudicabit. Et si vna plus valeat cz altera in pecunia condēnabit. Et heres qui pcepit fructus vel male versatꝰ fuit in re cōi tenebitur coheredibꝰ h. d. Are. ¶ Si fami. herciscunde iudicio actū sit singulas res singulis heredibus adiudicare debet: z si in alteriꝰ persona pregrauare videatur adiudicatio: debet hunc inuicez coheredi certa pecunia sicut iaz dictū estī condemnare. Eo quocz noie coheredi quiscz suo condēnandus est: q solus fructꝰ hereditarij fundi pceperit: aut rē hereditariaz corruperit: aut consumpserit'. Que quidē similiī inī plures quocz cz duos coheredes subsequuntī. ¶ In actiō cōi diuidūndo si sint plures res cōes singulas singulariī iudex adiudicabit: z si vna plus valeat cz altera in pecunia cōdemnabit. Si vero vna res sit que diuisionem non recipiat adiudicabitur vni insolidum qui condemnabitur consocio in pecunia. h. d. Aretinus.

¶ Eadēs quidem interueniūt: et si cōi diuidundo de pluribus rebus actum sit. q si de vna re veluti de fundo: siquidem iste fundus commode regionibus diuisionem recipiat: partes eius singulis adiudicare debet: z si vnius pars pregrauari videbitur: is inuicem certa pecūia altericōdēnandꝰ est. q si pmo de diuidi non possitʰ veluti si ho-

ꝑm voluntatem ꝓfissa. vt.ff.de le.j.l.q; in rerum natu.§.ij. aliud indiuiduum: vt homo vt hic.et.ff.de vsuca.l.rerum mixtura.

a ¶ Si finium regũ. quo iudicio agitur: vt agris ꝑfinib⁹ termini ponantur: ſz ꝓ eo dom bus vicinis ꝑ iudicio nõ agi tur ſi autez ſit dom⁹ in ꝑdium rusticũ agit vtili ſi.reg. nõ directo: vt ff.ſi.reg.l.ij.in ꝓin.et.l.ſed ꝛ ſi.§.ſi.

b ¶ Deſpicere. ꝑ.ſ. qõ ſequit euidẽtioꝛib⁹.

c ¶ Adiudicatio. ff.ſi.reg.l.ij.§.ſi.et.l.iij.ꝛ iiij.in ꝓin.

d ¶ Furatus ẽ ſz ad quid dã nabitur? Rñ. ẽpti in litem iurauerit actoꝛ põt etiã criminaliter puniri in quinq̃ginta aureis ex.l.agraria ꝓ qualibet vice q̃ applicat fiſco: vt ff.de ter.mo.l. agraria. nec ciuilis tollitur p crimialẽ cuz ad rei ꝓſecutionẽ altera deꝰ vt.C.q̃ ciuil' actio ꝓeiudicet crimi.l.j. niſi interi donec altera exercet: vt.ff.de publi.iudi.l.is qui.

Ad qd punitur furripiens lapides finales Lex agraria

Snia ꝛ cõm e

decre f

ſtrans ferunt ñium

¶ Cõdẽnat.ſ.ad intereꝫ delato iuꝛiu. i litẽ ¶ Eiꝰ fit.nõ ex ſnia iudicis ñiũ träferri ſic ẽ i miſſione q̃ fit ex ſecundo decreto vt.ff.de acq̃r.poſt.l.iij.§.ſi.ff.ſi ex noꝛ.cau.agat.l.ij. i ſi.ꝛ.ff.cõ.diui.l.ſz ꝛ ſi res.q̃ ſic accipe ſi fuerit facta miſſio ꝑ ipſũ ꝓtoꝛẽ. nã ſola ſnia nõ facit ñim ſz traditio: vt.ff.de pac.l. traditionib⁹.ꝛ.ẽ. de re diui.§.per traditionem ꝛ ff.ẽ acqui.poſ.l.iuſte. Sz quid in reivendi. ſi res eſt aliena et mea ꝓnuncietur: ꝛ ea cauſa mihi tradatur? Rñ. idẽ. cũ ei publiciana mihi detur q̃ a nõ dño michi adiudicatur ꝛ tradit: vt.ff.ẽ pub.l.iij. in fi. ergo vbi dñs eſt dz ex ſententia; traditio me dñz facere vt.ff. de pub. l. quecunq;. Preterea lex videtur exꝑſſa: vt.ff.de ꝓcu.l.nõ ſolum als põpo.§.ſz ſi is: et.ff. ẽ exce. rei iudi.l. ſi iter: nec obſt. q̃ ibi ſit erroꝛ ex quo videat dñiuz nõ trãſire: q; hic erroꝛ iam repꝛobari nõ põt iudicis ſentẽtia purgatus: a q̃ nõ fuit appellatũ. Itẽ nec obſtat q̃ ſentẽtia lata in actione perſonali ꝓ absoluto q; remanet debitoꝛ: vt.ff. de cõdi. ide.l. iul.q; illud dz locum in obligatione que eſt res incoꝛporalis: hic autẽ dicimus de dñio rei coꝛpalis miniuz qõ facile ꝛ ꝓꝛiꝰ põt ſepari ab vno ꝛ alijs da rei coꝛri: ſed nõ ſici incoꝛpali: vt.ff. ꝓ ſo.l.ea ꝛo. poꝛalis

Facilꝰ pdit do poꝛalis

¶ De publicis iudicijs. ¶ Quia ciuilia q̃ incoꝛ iudicia dicta ſunt vſq; huc et etiam que- poꝛalis

De officio iudicis.

ſit q̃ olim fuiſſent diſticti. Mã tũc neceſſe eſt ex alterius agro partẽ aliquã alteriꝰ agri dño adiudicari: quo caſu cõueniens ẽ vt is alteri certa pecũia debeat cõdemnari. Eo quoq; noie cõdẽnandus ẽ q̃ſq; hoc iudicio q; forte circa fines aliquid malicioſe commiſit (verbi gratia) quia lapides finales furatus eſt: vl arbores finales excidit. Cõtumacie quoq; noie quiſq; eo iudicio cõdẽnatur ſ velut ſi q̃s iubente iudice metiri agros paſſus non fuerit. Qꝫ aũt iſtis iudicijs alicui adiudicatũ ſit id ſtatiz eius fit ſ cui adiudicatum eſt.

De publicis iudicijs.

¶ Iudi-

Diuisio

dam criminalia scz circa priuata delicta: vt. ff. in prin. huius quarti libri vsqz ad titu. de actionib⁹. ibi nūc ponit de publicis iudicijs.

Publica. ¶ Totus iste titu. diuidit in qttuor ptes. Prio ponit q publica iudicia non hñt cōformitatez. cū priuatis. secōdo vñ dicta sūt publica iudicia. ibi ponit igñe q penasit i publicis iudicijs qrto stillati demonstrat publica iudicia et penas vniuscuiusqz sc̄a ibi. publica aūt iudicia. ibi publicoz iudicioz qrta ibi. publica autez iudicia.

cia ex edictis publicis descēdētia i multis ab actionib⁹ differunt. Et q vnicuiqz permittit accusatio: ibi dicit publica quoz pena aliqñ est corpalis aliqñ irrogat infamiā cū pena pecuniaria. b. d. Aretinus.

Publica iudicia neqz p actiōes ordinant nec oīno quicqz simile habēt cū ceteris iudicijs de qb⁹ locuti sumus: magnaqz diuersitas eoz̄ est z in instituēdis et in exercēdis ¶ Publica ăt dctā sunt: q cuiuis ex populo executio eoz̄ plerūqz dat. ¶ Publicoz̄ iudicioz̄ q dā capitalia sunt: q dam non capitalia. Capitalia dicimus que vltimo supplicio afficiūt homines veluti aque et ignis interdictiōe vel deportatione cum ceteris iudicijs de qb⁹ locuti sumus: magnaqz diuersitas eoz̄ est z in instituēdis et in exercēdis ¶ Publica ăt dctā sunt: q cuiuis ex populo executio eoz̄ plerūqz dat. ¶ Publicoz̄ iudicioz̄ q dā capitalia sunt: q dam non capitalia. Capitalia dicimus que vltimo supplicio afficiūt homines veluti aque et ignis interdictiōe vel deportatione

a ¶ Neqz per actiōes. imo p accusationes

b ¶ Sic̄ ꝺ verbuz nimis large positū sic intellige q i ciuilib⁹ agit vt aliqd det actor: i istis aūt ñ vt aliqd det: sz vt puniat accusat⁹: z ita pſiderata petitiōe pārētis nihil hñt sic̄ ispecto fine nec i pricipio cū vnū p actionē alter p accusatōez istituit: nec in exercitio: eū i ciuilib⁹ pbet actor tm̄ vt. C. de eden. l. qui accusare. sed in criminalibus. actor et reus qlibz: vt. C. de abol. l. fallaciter z. C. ꝺ fal. l. vbi. Jn alijs aūt mlta sūt sic̄ta nā in vtriusqz fit libellus vt. C. ꝺ lit. pte. aut. offerat z. ff. de accu. l. libellorū. Jtē i vtriusqz ꝺ calūnia iurat vt. C. de iureiu. l. j. i pn. z. C. de fi ꝺ istru. l. vlti. licz quidam dixerūt contra. vt ar. ff. de bo. eorum. l. j.

Publica iudicia dfnt a ciuilibus.

Sic̄tus do ciuiliū z publicorū iudiciorum.

c ¶ Et i instituendis. Sed qualit̄ formatur libellus: Rñ. sic vt cōtineat nomē accusantis et accusati: z annū z mēsez quo pmissum fuit crimen et locum vbi fuit commissum: et consules sub quib⁹ est admissum. Jtez dies dati libelli debet inseri: sz dies commissi criminis vel hora non est necesse. vt. ff. de accusa. l. libellorum in prici. et in auten. de exhib⁹ ben. re. §. suscepto colla. v. et habet hoc locū in publico et in priuato crimine quando criminaliter agitur: vt. ff. de priua. deli. l. fina. Et ista possunt haberi his versibus. Consule /mense/ die coraz pretore professus. Te deferre reum: crimen/loca: pone sodalez. Et licet hora dies /nō tps pterea⁹. c. tue ex⁹ ꝺ procura. qñqz tñ hec solēnitas ñ ē necessaria: vt i lui crie et notorio. vt. ff. de accusa. l. leuia. z. C. ꝺ accu. l. ea que z idē in casibus in quib⁹ sine accusatore quis dānari pōt. q. s. cas⁹ his legib⁹ notāt. ff. ad. l. iul. de adul. l. j. §. si publico: z. C. ꝺ testa. l. nll̄ūz. C. ꝺ pba. l. pe. z. ff. ꝺ suspe. tu. l. tutor. §. pretera z. C. ꝺ calū. l. j. et. ff. de bo. li. l. qui cum maior. §. si libert⁹ et idem in notorio crimine. vt diximus per. l. C. de accu. l. ea que. et idem in crimine falsi secundum. B. vt. C. de fal. l. vbi. sed Jo. contra. et dicit q ibi principaliter fuit accusatio falsi instituta.

Libell⁹ i crimiā lib⁹ qđ ꝺtinere ꝺ bet.

d ¶ Publica. hec est ratio quare dicātur publica. s. q̄si populica. sic. §. ꝺ suspe. tu. §. pēs et intellige q alias possit esse abilis ad accusandū. non alias: vt. ff. ꝺ accu. l. qui accusare

e ¶ Plerūqz ꝺ ió dicit: q qñqz ē publica accusatio z tñ nō cōpetit cuilz ius accusādi: vt in crie suppositi part⁹ vbi accusāt soli parentes: vt. ff. de fal. l. lege coz. §. j. Jtem propter accusationem adulterij. q̄ prio defertur certis personis. vt. C. ad. l. iu. de adul. l. q̄uis.

Mō ois accusāt ꝺ crimē ne suppositi q. tus.

f ¶ Publicoz̄um facit. ff. eo. l. ij. Accur.

g ¶ Vltio supplicio qđ iterp̄tat mortē vt. ff. ꝺ

h ¶ Interdictione. q̄ est moꝛs [pe. l. fina.

clusis vt.ff.de contrata.l.ij.in fi.

a ¶ Metallo.has penas exponevt diximus s.qui.mo.ius pa.po.sol.§.cum autem.

b ¶ Infamiam:vt in.l.iul.de vi.pu.vt ꝯ.e.§. item lege iulia de vi publica.

c ¶ Capitalia. ꝛ ista appellãtur relegationes vt.ff.e.l.ij.in.§.fina.

d ¶ Voliti sũt cuz effectu.tñ sola voluntas sufficit vt.C. ad.l.iuli.maiesta.l.quisquis

e ¶ Anime id ẽ aia ẽ in dei potestate animati corporis. naz aia non in hominis sed in potestate dei cõsistit.sic.C.de sacrosan.ec.l. sancim⁹ in fi.

f ¶ Et memoria.i. dicere ẽt post mortẽ ꝑt accusari vt bona deferant in fiscum et auferantur heredibus tanq̃ indignis: vt. C. ad.l.iul.maie. l. quisquis. et le.seq.ꝛ quod diximus post mortem accusari:itelligas in duobus capitulis illi⁹ legis hoc est cũ cõtra pncipem vel cõtra rẽ pu. est machinatus (dest nisus est malũ alias finit mortẽ vt cetera crimina: vt.ff.ad.l.iul.maie.l.fina. Accusatur q̃s etiã p⁹ mortez

g ¶ Itẽ lex iulia.s.ink publica iudicia nũerat

h ¶ Que scilicet lex iulia de adulterijs.

i ¶ Punit.sacrilegos enim nuptiarum gladio ferirí oportet: vt. C.ꝺ adul. q̃uis in fine.

k ¶ Cũ masculis.nam in ꝺ casu armant iura

portatiõe vel metallo⁹. ¶ Leꝛa si quã ifãiam ᵇ irrogãt cũ dãno pecuniario hec publica q̃dẽ sũt nõ tñ capitalia⁹. ¶ Crimẽ lese maiestatis ẽ publicũ:et ĩ duob⁹ casib⁹ morte nõ extinguit: sz memoria defũcti damnat. h.d. Are. ¶ Publica ãt iudicia hec sunt lex iul. maiestatis q̃ eos qui ꝓtra impatorẽ vl rẽpublicã aliq̃d moliti sunt suũ vigorẽ extẽdit ¶ Cui⁹ pena aie⁹ amissionẽ sustinet:ꝛ memoria⁹ rei etiã p⁹ mortẽ dãnat. ¶ Ex lege iulia de adul. i oib⁹ capitul ẽ crimẽ publicuz: cui⁹ pena aliter honestiores ꝛ alit hũiles puniunt h.d. Are. ¶ Itẽ lex iul⁹. ꝺ adulterijs coercẽdis q̃ ñ solũ teera

vt gladio ferĩãt vt.ff.ad.l.iu.ꝺ adul.l.capite q̃nto.meli⁹.C.ad.l.iu.de adul.l.cũ vir nubit.

l ¶ Lege iulia scilicz de adul.nam habz hec lex multa capitula:vt.ff.de mino.l.auxilius §.sed ꝛ vt:et.ff.ad.l.iul.ꝺ adul.l.capite q̃nto.

toꝛes alienaꝝ nuptiarũ gladio punit⁹:sz ꝛ eos q̃ cũ masculꝰ ne phãdã libidinẽ exercere audẽt. Sz eadẽ lege iul⁹.ẽt stupꝛi flagitiũ punit cũ q̃s sine vi᷑ vl ꝺginẽ vl viduã honeste viuẽtẽ stupꝛauerit. Pena ãt eadẽ lex irrogat pctõꝛib⁹: si honesti sũt publicationẽ ꝑt dimidie eoꝝ bonoꝝ si humilesꝰ coꝛpoꝛis coertionẽ cũ relegatiõe⁹. ¶ Homicidiũ telo id ẽ quocũq̃ q̃s manu emittit occidẽs. vel cũ telo cã occidẽ di ꝓsequẽs lege coꝛne.de sic.punit.q̃ lege castigabit venefic⁹ vl arte magica hominẽ occidẽs vl malo medicamẽto publice occidens. h.d. Are. ¶ Itẽ lex coꝛne⁹. de siccarijs q̃ ho

m ¶ Sine vi.q̃d si vlhabeꝛ.ꝯ.e.§.si ãũt ꝓuiz.

n ¶ Viduam. adiscias vel puerum.ꝛ dic de vidua et ꝺ virgie nisi sint meretrices vl licite concubine: vt hic subiscit honeste: et.ff. de adul. l.stupꝛum.§.j.

o ¶ Humiles. que sũt humiles vel honeste:dic vt.C.ꝺ iceſ.nup.l.humilem.

p ¶ Cũ relegatiõe.hec distictõ pene fallit ĩ trib⁹ casib⁹ ĩ quib⁹ ꝑmittit stupꝛũ tñ maioꝛ pena ĩponit. Primꝰ ẽ pro stupꝛo si q̃s ĩ puerꝝ pro ĩ trimittit:q̃ tũc gladio punitur:vt.ꝺ.eo.§. Itẽ ꝛ q̃ñ tutoꝛ stupꝛauerit eã cuiꝰ ẽ tutoꝛ vt C.si tu.pupil. suã.l.j. Itez si fuerit stupꝛata aliq̃ a suo ꝓpꝛio suo vt. C.ꝺ muli.q̃ ꝛ.p.se immis.l.j.et no.penam stupꝛi esse quinquẽnalem:nisi quãdo per vim committitur tũc enim sine pꝛefinitione temporis potest institui:vt.ff.ad.l.iul.de adul.l.mariti.§.quinquennium et.§.fina. bus casibus gratur: uis pena ĩpo nitur

q ¶ Lex coꝛ.scz cõputat ink publica iudicia.

r ¶ De siccarijs q̃re sic dicat dic vt ꝯ.e.§.siccarij

a ¶ Persequitur. idest persequitur eos qui homicidium fecerunt cum ferro. nec enim p hanc.l. occiditur occidens: sed deportat et oia bona sua publicatur: vt ff. ad.l. cor. & sic. l. eiusdē. §. legis. et. l. pe. vel dic q̄ psequit homicidas ferro: q̄ eos hodie occidim⁹. vt. d. l. eiusdē §. fina.

b ¶ Ambulant licz eos nō occidant: vt. C. ad.l. cor. & sic. l is qui. ꝛ nota capitula ex q̄bus aliq̄s hac l. tenetur vt ff. ad.l. corne. de sic. l. j.

c ¶ Lapis. facit. §. & iterdic qui autem.

d ¶ Greca hoc totuz q̄ seq̄t omittas. immo labores vt itelligas. Est aūt expositio talis. Belos. i. telū estin est oper q̄ apomacrothen in longinquū pēpete mittitur.

e ¶ Sicarij a sica. vñ videbatur q̄ tātū qui cū sica occiderēt hac lege tenerent. Sz tñ gñali⁹ hodie accipit sica et telum p interpretationē vt §. pri. §. est aūt sica vt subijcit cultellus vtrīq̄ scindēs quē portāt peregrini qñq̄ i baculo quodā ita q̄ nō patet vñ versus. Mucro latens sica. sicarius inde vocatur.

f ¶ Eadem. l. que dicitur corne. de sic. et venenam plus est hominem veneno q̄ gladio occidere: vt. C. de mathema. l. j.

g ¶ Odiosis idest artificijs odiosis. nam omnis ars bona est.

b ¶ Susurrijs idest incantationibus naz hec scientia reprobata est: vt. C. de male. et mathema. l. eorū

Telum micidas vltore ferro pseq̄t[a] vel eos q̄ hoines occidēdi cā cū telo ābulāt[b]. Telū autē (vt caius nr̄ exinterpretatiōe legū duodecim tabulaz scriptū reliquit) vulgo q̄dē id appellak q̄ ab arcu mittitur: sz ꝛ oē significak q̄ manu cuiusdam mittit: seq̄t ergo vt ligni et lapis[c] ꝛ ferrū hoc noie ptineak: dictūq̄ ab eo q̄ in lōginquum mittitur a greca[d] voce figuratū. βέλος ἐστιν ὅπερ ἀπὸ μακρόθεν πέμπεται. et sic hanc significationez inuenire possum⁹ et in greco noie. naz q̄ nos telum appellam⁹ illi grece telos appellant: admonēt nos epigrāmata in zerophilo verbis cautissime scripta. Sicca rij[e] autē appellant a sica q̄ significat ferreum cultrū. Eadē[f] lege et venefici capite dānant qui artib⁹ odiosis[g] tā venenis q̄z susurrijs[h] magicis homines occiderit[i] vel mala medicamēta publice vendiderint. ¶ Lex pōpeia de parricidijs q̄ cauetur q̄ occidēs parentes vel alios de quibus hic singulari pena plectatur est publici iudicij. Et cōmittens delictuz in se plus punitur q̄z cōmittēs i alio. h. d. Are. ¶ Alia deide lex aspimū crimē noua pena pseq̄t: q̄ pōpeia de parricidijs vocak qua cauetur vt si q̄s parētis[k] aut filij aut oino affinitat[l] eiⁿ q̄ nūcupatōe parricidij cōtinek[m] fata perpetrauerit[n]

i ¶ Occiderit. etiam sine dolo: vt. ff. de pe. l. si quis aliq̄d §. q̄ abortionis. secus in corne. q̄ dol⁹ est necessarius nec sufficit etiam lata culpa: vt. ff. ad.l. corne. de sic. l. in lege. Dolus i lege cornelia est necessarius

k ¶ Parentis accipe parentes et filios vsq̄z ad infinituz vt. ff. de in ius vocando. l. q̄ q̄z. §. fi. ꝛ. l. sed si hac. §. libe ros.

l ¶ Affectiōis. alias affinitatis et alias affectionis.

m ¶ Cōtinetur sz q̄ sūt q̄ hac appellatione ptinenk: Rñ. superiores et inferiores: vt diximus. Itē collaterales: vt fratres cōsobrini. et patrueles et proximiores eis. Itē affines quidam: vt vxor: nurus. gener: vitricus priuignus: socer: et etiam patruus. vt. ff. eo l. j. et. l. sed sciendum: et. l. cum pater. Parricidiū q̄s personas ꝓcernit.

n ¶ Perpetrauerit. forte et si non occiderit secundum. P. et facit pro eo. ff. l. j. in fine vl dic illum specialem casum.

a ¶ Extraneus nota extraneuz plus puniri quã si ipe occidisset: vt hic et. ff. eo. l. vtrũ. et. l. sciẽte.

b ¶ Vel in amnem. i. flumen vel si hec vicina non sũt beſtijs subijcik. vt. ff. e. l. pe.

c ¶ Sustinebit. sed nõne r q̃ supiores psonas occidit hac lege cozr tenek? ¶ videk q̃ sic: vt. ff. eo. l. ij. Sed contra. C. e. l. j. dic ergo q̃ hac lege cornelia tenetur: sed non accusatur. vel dic ſm Jo. q̃ nõ tenetur eadem pena capitali: sed maioz hic imponitur.

d ¶ Testamentaria. ſõ sic dicta quia de testamẽto falso ibi agitur.

e ¶ Instrumẽtum. s. emptionale vel alicuius ꝓtractus.

f ¶ Falsũ scripserit. r ita veritatem mutauit vt in autẽ. de fi. istrumẽ. ℌ. j. in prin.

g ¶ Signum. ideſt sigillum quod in testaſiue clam siue palã id ausus fuerit: necnon id cuius dolo malo id factum est: vel conscius criminis existit licet extraneus sit pena pricidij puniek. et neq̃ gladio neq̃ ignibus neq̃ vlla alia solẽni pena subijciek: sed insutus culeo cũ cane et gallo gallinaceo et vipera r simia et inter eas feras angustias comprehensus: secundũ q̃ regionis qualitas tulerit: vel in vicinũ mare vel i amnem b proijciatur: vt olim elemẽtozũ vsu viu9 carere incipiat: et ei celuz superstiti: r terra mortuo auferak. Si q̃s aũt alias cognatiõe vel affinitate personas coniunctas necauerit: penã legis cornelie de siccarijs sustinebit c.

¶ Publici iudicij crimẽ lege cozne. de falsis censek: qua tenetur q̃cũq̃ aliquid de his q̃ exprimunk in textu cõmiserit: r pena eius in seruo ẽ vltimũ supplicijũ: in libero deportatio. h. d. Are. ¶ Itẽ lex cornelia de falsis q̃ etiã testamẽtaria d vocatur penaz irrogat ei qui testamẽtũ vel aliud instrumẽtuz e falsum scripserit f: signauerit: recitauerit: subiecerit: vel signũ g adulteriũ fecerit: sculpserit: expreſſerit: sciens dolo malo. Eiusq̃ legis pena in seruos vltimũ supplicijũ h est: quod etiã i lege de siccariis et veneficis seruatur: in liberos vero deportatio i.

¶ Dim ꝓmittẽs cũ armis aliter q̃ virginẽ rapiendo deportabitur: si sine armis tertie partis bonoꝝ publicatione dãnabitur. Sz p vim virginẽ vel monialẽ rapiens vel prestans opem capite punik. h. d. Are. ¶ Itẽ lex iulia de vi publica k seu ꝑuata aduersus eos exorik q̃ vim vel armatam vel sine armis cõmiserint. Sz siquidẽ armata vis arguatur: deportatio ei ex lege iulia d vi publica irrogak. Si vero sine armis in tertiã ptem bonorum suozũ publicamentis apponitur: vt. ſ. de test. ℌ. postea. Item signuz quod chartis imponitur vt quandoq̃ facillius fiat cõparatio ex instrumẽtis: in autẽ. de fide i stru. ℌ. oportet.

b ¶ Supplicium. quod inꝑtamur mortẽ: vt. ff. de pe. l. vlti.

i ¶ Deportatio. deportatio est omniuz bonozuz publicatõ. r sic nota q̃ ex eodez cõmisso plus serui quã liberi puniuntur vt hic: r. ff. ad l. cozne. d fal. l. j. ℌ. pe. et. ff. si ex noxr. causa aga. l. pe. et ff. de pe. l. in ꝓuozum. immo et inter liberos magſ puniuntur minores q̃ maiores. vt. ff. de iccen. rui. nau. l. pedius.

Deportatio q̃d est

Diuersitas penaꝝ diuersificat penas

k ¶ Itẽ lex iulia d vi publi. ca. no. ex maioritate dlicti maiozem penaz imponi vt hic et. C. ad. l. iul. de vi. l. j. et facit. ſ. de interdic. ℌ. qui

aūt. Itē hic dānatus fit infamis: vt. ff. ad. l. iul. de vi pri. l. j. respon.

a ¶ Si autē dixit. §. qñ sine vi aliquis cōmiserit stuprum: vt. §. e. §. sed eadem: nunc qñ vi: vel continua cū superiori proxi. §.

b ¶ Constitutionis. vt. C. de rapto. vir. l. j.

c ¶ Publicaz. s. ciuitatis romane: nō alterius: vt. ff. de fur. l. ob. pecuniam. et. ff. ad. l. iul. pe. l. iiij. §. pe.

d ¶ Rē sacrā. vt calices et thuribulaq̄ sacra sunt: vt. §. de re. diuisio. §. nullius.

e ¶ Religiosā. vt ornamēta sepulchroz̄. f ¶ Furati sūt. vl̄ ēt imiscuerunt ita q̄ dānificauerīt rez publicam: vt. ff. ad. l. iul. pecul. l. j.

g ¶ Ministeriū. i. adiutorium.

h ¶ Susceperint. i. ad custodiendū.

i ¶ Deportationis deportātur eñ. et nota q̄ quinquēnio durat hec actio. vt. ff. ad l. iul. pecul. l. peculat⁹. Itē est specialis in eo q̄ contra heredes inchoetur vt. ff. ad. l. iul. pecu. l. fi.

Lex fauia de plagiariis

k ¶ De plagiariis. iō sic dicta q̄ orbato patre filio: vel dño seruo hec lex punit orbantem. habet eñ locum quādo aliquis distractionē iponit. Si autē per vim raptus virginis vel vidue vel sanctimonialis vel alterius fuerit perpetrat⁹ tunc et pectatores et hi qui opem flagitio dederūt capite puniunt̄ ꝑm nostre cōstitutiōis[b] diffinitionez: ex q̄ hoc apertius possibile ē scire. ¶ Publicam sacram vel religiosam rem furto subtrahens et talibus opē prestans lege iulia peculat⁹ q̄ publica est capite punit: aliter aūt ex ea delictū cōmittēs deportabitur. h. d. Areti. ¶ Item lex iulia peculatus eos punit qui publicā[c] pecuniam vel rem sacrā[d] vl̄ religiosaz[e] furati[f] fuerint. Sed siq̄dē ipi iudices tēpore administratiōis publicas pecunias subtraxerit: capitaliani maduersione puniuntur. Et nō solum hi sed etiā qui ministeriū[g] eis ad hoc adhibuerit: vel q̄ subtractas ab eis scientes susceperit[h]. Alij vero q̄ hāc legē iciderint pene deportatiōis[i] subiungent. ¶ Lex fauia de plagiarijs q̄ qñcz penā capit⁹ qñcz leuiorez irrogat. ꝟz ang. are. ¶ Est et inter publica iudicia lex fauia de plagiarijs[k] q̄ inēdum capitis penaz ex sacris constitutionibus irrogat[l] interdū leuiorē. ¶ Item lex iulia de ambitu repetūdaq̄ de anno na et de residuis q̄ diuersis capitul' loquūt diuersas penas ꝓterq̄ mortis iferūt ꝟz Ang. are. ¶ Sūt ꝓterea publica iudicia lex iulia[m] de ābitu. q̄ habet locū in q̄tuor casibus. Primo si q̄s dederit clam pecuniam vt aliquem sortiatur honorem non in ciuitate romana. nā ibi cessat hec lex cū princeps ibi eligat: vt. ff. ad. l. iul. de ambi. l. j. in prin. Ideo dixi clam: quia palā pōt. vt. ff. de pollici. l. j. §. j. et. ff. de offici. ꝑsi. l. bar

hit alienū seruū vel filiū ita q̄ pat⁹ vl̄ dñs nō potest rehabere vt. ff. ad l. fal. de pla. l. j. et. l. lege: et. l. eum. et. l. pe. §. fi. Item tenetur q̄ liberū hoiem de loco in locū transportat vt. C. ad. l. fa. de plagi. l. qñ. et hoc si dolo facit nō aliter vt. ff. ad. l. fa. ō pla. l. legis fauiane. Itē hac lege tenet si q̄s seruum in fuga constitutū vendat vt emptio statim teneat. vt. C. ad l. fa. de pla. l. i fuga. Accur.

l ¶ Irrogat. s. maiorem: aliquando minorem capitalē: cuz capitalis al'as sit minor alias maior nā ingenu⁹ nobilis in metalluz: ignobilis gladio feritur seruus vel libertus bestijs subijcit vt. C. ad. l. faui. ō pla. l. fi. et. ff. ad. l. fal. l. fina. in fine. Item quedā ciuilis pena olim imponebat̄ que cessat hodie. vt. ff. e. l. finali

m ¶ Lex iulia de ābitu. q̄ habet locū in q̄tuor casibus. Primo si q̄s dederit clam pecuniam vt aliquem sortiatur honorem non in ciuitate romana. nā ibi cessat hec lex cū princeps ibi eligat: vt. ff. ad. l. iul. de ambi. l. j. in prin. Ideo dixi clam: quia palā pōt. vt. ff. de pollici. l. j. §. j. et. ff. de offici. ꝑsi. l. bar

Lex iulia ō ambitu i q̄tuor casib⁹ locū.

barius. Scdo habet locuz qñ qs stat in magistratu vltra annū vt. C. ad. l. iul. de ambi. l. j. Tertio si quis ingredit domū iudicis cognoscent; de causa criminali. vt. ff. ad. l. iul. de ambi. l. j. Itē in quarto si quis iudex nouū vectigal instituerit: et est pena cētū aureoz. vt. ff. ad l. iul. de ambi. l. j. sed in casu deportat qñ. s. is idē officiū est assecutus: vt. C. ad l. iul. de ambi. l. j. sed fallit in assessore: vt. C. de assess. l. liceat. Itē in pco consule. vt. ff. de offi. pcō. l. antepe. vl' dic ibi sex fastib⁹. i. sex mensib⁹ qz tñ durabat eⁱ⁹ officiū.

a ¶ Lex iulia repetundarū. q̄ habet locū qñ iudex per pecuniā facit aliq̄d vel omittit vt ff. ad. l. iul. repe. l. j. iij. iiij. v. vj. z. vij. esculētū tñ potest accipere iure veteri: dūmodo non nimis magnū. vt. ff. de offi. pcō. solent in fi. sed iure nouo nō nisi qñ deficeret salarium vt in auk. scrip. exempla. zc. in medio prime col. pena aūt hui⁹ legis est ciuilis in quadruplū. vt. C. ad. l. iul. repe. l. j. criminalis extra ordinez: vt. ff. ad. l. iul. repetū. l. iul. ℈. hodie.

Lex iulia repetundarū.

b ¶ Lex iulia de annona. hec lex locū habet quotiens qs facit vt annona carioz sit. et est pena i eo statura. xx. aureoz̄: vt. ff. ad. l. iul. de anno. l. ij.

Lex iulia ō annona

c ¶ Lex iuliae de residuis. et hec lex hz locū qñ aliq̄d supfuit ex aliq̄ administratiōe publica et ipe in vsū suū puertit cui erat illa administratio pmissa: vt. ff. ad. l. iul. pecu. l. ij. z. iij. ℈. lege pena aūt huius legis est i tertia parte quā accepit amplⁱ⁹ q̄z debz qdō. ℗. sic dicit vt esset in quadruplū. vel dic amplⁱ⁹ tertia pte: qz punit in simplū: et in tertia parte simpli: vt. ff. ad. l. iul. pecu. l. iij. ℈. sed et q̄ pecuniā in fi. maxime. qz pene restringēde sūt vt. ff. de pe. l. interpretatione.

Lex iulia ō residuis.

d ¶ Subijciunt. s. leges p̄dicte quattuoz. vel dic q̄ loqtur indefinite vt patz in iferioz⁹.

e ¶ Earū. s. legū. nā in ptractib⁹ z alijs q̄ debent de iure sortiri effectū et nō sortiunt iudicat lex non valere: vt. C. de leg. z con. l. nō dubium. Itē in criminalibus varie cō stituunt pene quarū quedā sūt ordinarie: q̄. s. habēt certam penā aliquā. l. inductā vt patz p multas rubri ff. ō publi. iudi. z i sequentibus. Alie sūt extraordinarie: vt. ff. ad tur. l. in priuatis: z. ff. de extraordi. cri. l. j. et in sequentib⁹ tl. vsq̄ ad tl. de pub. iudi.

Pene ordinarie z extraordinarie

tionem digesta continere dicit. h. d. Angelus. ¶ Sz de publicis iudicijs hec exposuimus: vt vobis possibile sit summo⁹ digito et q̄si per indicem⁸ ea tetigisse. Alioquin diligētioz eoz̄ scientia vobis ex latioribus digestoz̄ seu pandectarū libris deo propicio aduētura est⁹.

f ¶ Sūmo. i. longioz̄ digito cuz quo quis tāgere potest altius q̄z cū alijs qui dicitur medius. Accursius

g ¶ Per indicem. i. per aliū digitū qui dicit index. Vel dic et melius q̄ hec dicta sunt vt sint index siue demōstratio aliorū dicendo rum: sicut et sub gallina ouū dimittitur ad dimittitur cupantur ad columbas.

Sō gallia ouū dimittitur ad

h ¶ Aduētura est. vt. ff. de publi. iudi. per totum libz̄um vsq̄ ad libz̄um de appellationibus. qui sequitur

Parisius per Udalricum Gering z Magistrum Berchtolduz Renbolt in Sole aureo vici Sorbonici. Anno dñi. M. cccc. xcix. Die vero. xx. Junij.

Tabula

¶ Tabula comprehendens oēs materias singulares. taz in textu q̄ in glosulis cōprehensas scōm numeꝝ folioꝝz

A

Abolitio lxiij
Actio caluisiana xxvj
Actor xxxvij
Actio subsidiaris pupillis cō petens xxxix
Actio qualiꝫ dirigenda est in plures tutores ꝛ magistratus xxxix
Actio de tigno iniūcto liij
Actus lviij
Actus et via differunt lviij
Actio hypothecaria ꝛ actio tutele q̄ nasc̄unt cxxxvj
Actio triticaria cxxxvj
Actio finiū regundoꝝ est ex quasi cōtractu clxj
Acceptilatio q̄d sit clxiij
Actio serui corrupti clxviij
Actō iniuriaꝝ quō tollit clxxv
Actio ex maleficio ꝛ quasi ex maleficio differūt clxxvj
Actio est ō iure ciuili clxxvij
Actio popularis clxxvij
Actio iniuriaruz clxxvij
Actiōes ciuiles ꝛ p̄toꝛie vnde oꝛiunt clxxix
Actio pauliana clxxxij
Actio fauiana clxxxij
Actio caluisiana clxxxij
Actio hypotecaria clxxxij
Actio seruiana ꝛ inꝺictū sal̄uianū differūt clxxxij
Actiōes p̄toꝛie reales sunt. decem clxxxij
Actō de peculio clxxxiij
Actio in rē verso clxxxiij
Actio q̄ iussu clxxxiij
Actio exercitoꝛia clxxxiij
Actio institoꝛia clxxxiiij
Actio tributoꝛia clxxxiiij
Actiones penales ꝛ rei p̄secutoꝛie multipliciter differt clxxxiiij
Actiones p̄iudiciales tres sunt clxxxv
Actiones p̄iudiciales q̄re sic dicuntur clxxxvj
Actio finiū regundoꝝ ē stricti iuris clxxxvi
Actio redibitoꝛia clxxxvij
Actio dicit penalis trib⁹ modis clxxxvij
Actio familie herciscunde de qua re ē clxxxix
Actio familie herciscūde durat. xxx. annis clxxxix
Actio noxal' ē p̄sonal' clxxxix
Actio in factū de calūniatoꝛ' bus cxc
Actio seruī coꝛrupti marito q̄q̄ in vxoꝛē dat cxcj
Actōes bōefidei sūt. xvij. cxcj
Actio pignoꝛaticia duplex ē. fo. cxcij
Actio cōi diuidūdo cxcij
Actio finiū regūdoꝝz stricti iuris est cxcij
Actio q̄ nasc̄it ex p̄mutatione cxcij
Actō i factū hz q̄ttuoꝝ genera ꝛ i oib⁹ ē stricti iuris cxcij
Actio p̄scp̄ti x̄bis q̄ p p̄cario dat est stricti iuris cxcij
Actio ex stipulatu p dote cōpetit marito ꝛ vxoꝛi cxcij
Actiones arbitrarie sunt stricti iuris cxciij
Actio exercitoꝛia institoꝛia ꝛ de in rē verso dat heredi et in heredē cxcviij
Actio de peculio et de in rem verso sūt diuerse cxcviij
Actio furti nō manifesti est ciuilis Furti vero manifesti p̄toꝛia est. cc
Actoꝛ duas facit satisdatiōnes cciij
Actiones p̄sonales. xxx. annis durant ccv
Actōes ex maleficio i duob⁹ casib⁹ trāseūt i hr̄des ccv
Actio iniuriarū non dat heredi ratione duplici ccv
Actiōes cū actione iniuriarū p̄ueniētes ccv
Actio depositi dat in duplū i quattuoꝝ casib⁹ nō tñ i heredem ccv
Actiōes ex p̄tractu descēdentes q̄ñ dant i heredes ccvj
Actio dilatoꝛia q̄ñ ꝓponit et p̄batur ccvij
Actionis i factū quattuoꝝ sūt genera ccxij
Actiōes infamatorie ccxiiij
Accusat' quis etiam post moꝛtem ccxvij
Aduocatoꝝ laus ij
Adoptio xxj
Aduocati sepe loquelā amittunt lxxvij
Ad cognoscēdū q̄ñ dicat' dies i legat' cedere tria tpa debem⁹ p̄siderare xcix
Adiecto an possit fieri solutio cxliij
Adiectus cui soluit' diuersa actione tenet cxliij
Ad impugnādū instrumentū q̄t testes req̄runt cxlv
Aduentitioꝝz ꝓp̄rietas filij est clxij
Adā si viueret sine vēia i ius vocari nō posset clxxxiiij
Aduocatus lucrū ꝓcuratoꝛ onus habet ccviij
Aduocati partiū vtrū debeāt iurare ccxiij
Affinitas xix
Affectus punit' licet nō sequatur effectus clxvij
Agnati p̄ferunt cognatis i duobus xxx
Agnatoꝝ p̄rogatiua facile perditur xxx
Agnati qui sunt cxvj
Agnati fratres cxvj
Alueus xlviij
Alluuio. l
Aliter pueri alit' p̄fecti docendi sunt lj
Alienus posthum⁹ cj
Albū p̄toꝛis clxxxiiij
Amita magna xviij
Amita cxxiij
Animaliū tria sūt gña xlix et folio lvij
Angeli sūt incoꝛpoꝛales lviij

Tabula.

An satisdatõ possit remitti lx
An p̃scriptione querat̃ domi nium lxij
An sola volũtate adeatur he reditas xciiij
An liceat pugnare cxiij
Anormal⁹ succesſor cxxxij
An in obligatione possit esse imparitas cxxxix
An in mãdato possit interue nire merces clx
An valeat p̃ct⁹ dolo init⁹. cxcj
An mutata petione noue di lationes sunt dãde cxcvj
An seruus manumissus tene atur de gestis i futurte cc
An possit fieri missio in pecu lium profectit. ũ propter fi lij cõtumatiã ccj
Anima est in dei ptãte ccxvij
Aqueductus lviij
Argumẽtũ vñ dicit lxxij
Arbiter si facit litem suã an sit puniẽd⁹ sicut iudex clxxv
As tria significat lxxxij
Assectari clxxiij
Attentare clxxiij
Augmẽtũ vl̃ dimiutio nõ p̃ dest nec nocet legatario. cliij
Auus adoptans q̃rtam relin quat adoptato cxv
Auunculus cxxiij
Auũculus magnus cxxiij

B

Barbari qui sunt ij
Basilios xcv
Bñficiũ pferr̃ in iuitũ lxx
Bonorũ pcssessio xxxv et folio cxxvij
Bonorũ possessio tanq̃ ex familia tm̃ dabat cxxix
Bonorum possessio duplex est cxxx
Bonorũ possessiones vtrum sũt hodie necessarie cxxx
Bonor̃ possessor qs ỹ ccx

C

Calũniator fo. j
Capitis diminutio xxx
Casus fortuitus lvj
Cautio non est de substantia vsusfructus lix
Cause quib⁹ reuocant̃ dona tiones inter viuos lxvj
Calos lxxij
Canõiste ⁊ legiste discrepãt i graduũ pputatiõe cxxiij
Carboniana possessio ius nõ tribuit cxxx
Cautio vãi infecti cxlj
Cautio de rato ẽ cõis cxlj
Captus ab hostibus an possit vsucapere clxxxj
Capitula iuramẽti de calum nia ccxiij
Crassatores xlv
Cedere diẽ in legatis dicitur duob⁹ modis xcix
Cessio bonorũ q̃re fit clvij
Cessio bonorum in duob⁹ pro dest cxcvij
Cleric⁹ ẽ miles celestis xlij
Circa nouationẽ tria sunt no tanda clxiiij
Ciuiliũ iudiciorũ ⁊ publicor̃ similitudo ccxvj
Crimina manifesta sũt occul tis grauiora clxxxviij
Cõponere ij
Cõsuetudo inducit̃ ex cursu decẽ annorũ viij
Consuetudinẽ inducit binus actus iudiciarius viij
Cõsuetudis tres effect⁹ viij
Cõcubinat⁹ vtrũ sit permis sus xvj
Cognatio ⁊ agnatio se habẽt sicut gen⁹ ⁊ species xxix
Cognatio triplex ẽ xxx
Consanguinitas nunq̃ tolli tur xxx
Cõtra presumptiõem iur̃ nõ admittit̃ pbatio. xxxvij
Commune ⁊ publicum diffe runt xlvj
Colonus ẽ duplex lv
Coacta voluntas est volun tas lxij
Comicie lxxij
Cõdictio ỹ impossibilis qua dropliciter lxxxij
Corp⁹ est triplex xcix
Codicilli fiũt sine testamnto: cũ testamẽto: ante testamẽ tũ: et post testamẽtũ: cx
Cognatio trãsuersalis quare nõ incipit a prio gradu cxxij
Consobrinus cxxiij
Consobrina cxxiij
Cõtra tabulas ⁊ p̃m tabu. cõ petũt ex testamto cxxviij
Cõtractus: obligatio: ⁊ actio differũt cxxxiiij
Cõdictio certi specialis cxxxiiij
Condictio certi generalis cxxxiiij
Cõmodatio ⁊ mutuuz differ runt duplicit cxxxv
Cõmodatari⁹ tenet̃ ad exa ctissimã diligẽtiã cxxxv
Consuetudo est legum inter pres cxxxvij
Confestim terminat̃ p decez dies cxxxvij
Cõmertiũ cxlij
Cõtraria scriptura tollit obli gationẽ litterar̃ cl
Colonus partiarius cliij
Consiliũ sumitur multiplici ter clxviij
Comedus clxxj
Conuiciũ clxxiij
Corã arbitris sunt actiones proponẽde ⁊ libellus effe rendus clxxviij
Condictio furtiua est perso nalis clxxviij
Codex p̃m aliquos corrigit i stitutiões clxxxj
Colon⁹ ⁊ inqlin⁹ dr̃ñt clxxxij
Coloni ascripticij et similes quo iure petunt̃ clxxxvj
Cõdictio furtiua quid opera tur clxxxvj
Cõdicere clxxxvij
Condictio furtiua cui datur folio clxxxviij
Cõpẽsatio i qb⁹ reb⁹ fit cxciij
Cõpensatio nõ fit ipo iure sed debetur opponi cxciij
Cõpensatio cessat i multis ca sibus cxciij

Tabula

Cõdẽnatio in arbitrarijs põt fieri triplicit cxciiij
Cõdictio ex lege ccv
Colon⁹ et inquilin⁹ nec ciuilit nec naturalit possidẽt ccxj
Contractus innominati sunt quattuor ccxiij
Cõstitutio legẽ ⁊ vtrũq; psuetudo vicit ccxiiij
Consuetudo ẽ duplex ccxiiij
Corpus est duplex ccxv
Curator xxxvij
Curia filiof legitimãs cxij

D

Datio tutele vtrum delegetur xxxiiij
Dare est accipientis facere folio. lxviij.⁊ clxxxvj.
Dãnũ diuersimode dat clxxij
De quattuor elemẽtis iij
Deportatus ⁊ relegatus differunt. xxiiij
De peculiorum multiplicitate lxx
Declaratõ partiũ assis lxxxij
Deliberandi forma xciij
De multiplicitate q̃rtaꝝ cvj
Delicta quedã transeunt i heredẽ etiã lite nõ pte. cxij
Depositarius tenetur de solo dolo cxxxv
De psilio nemo tenet clviij
Debitorẽ fugitiuũ rapere licz ppria auctoritate clxxvij
Denũciatio non fit de necessitate clxxxvij
Deportatio ccxviij
Diuisio tria operat iij
Differẽtia inter iusticiã ius et iurisprudẽtiam iiij
Dipondiũ lxxxiij
Diuisio quid sit cxxxiij
Differẽtia inter ptoztas ⁊ iudiciales stipulatiões cxij
Differt emphiteosis a locatione in septem clv
Diuersitas penarũ diuersificat penas ccxviij
Dominice ptãtis tres effectus xv
Dominiũ sine traditione alicui quando transfert lvj
Donatio mortis causa lxv
Donatio non est cã mortis nisi exprimatur mors lxv
Donator an teneat de euictione lxv
Donatiões que sine insinuatione fieri possũt lxvj
Dos datur vt inde mrimonij onera supportent lxvj
Dolus cxxxvj
Dñs est caput serui cxxxix
Donare nemo psumit cxcvj
Dolus aliqñ dat cãz ptractui aliqñ incidit i ptractũ ccvj
Dñium rei corporalis facili⁹ perdit q̃ incorporal cxcvj
Dolus in lege cornelia est necessarius ccxvij
Due columne laterales fenestram faciũt cxxiij
Due sũt actiõs psonales ciuiles q̃ tñ p annũ durãt ccv

E

Eadem actio nõ põt esse realis ⁊ psonalis regulariter fo. cxciiij
Ebri⁹ ⁊ mulier luxuriosa eq̃parantur. cxxxiij
Ecclesia dat in emphiteosim vsq; ad tertiam generationem cliiij
Editui xxvij
Edificari quadrupliciter potest liij
Effectualis obligatio duas habet radices cxxxiij
Emptio trib⁹ modis perficitur clj
Electrũ lij
Emptiõis piculũ ⁊ deteriorationis diuersa sunt cliij
Emphiteosis vñ dicit clv
Emphiteota i emphiteosim alij dare põt clv
Emphiteosis differt a venditione clv
Equi ⁊ boues sũt mãsueti ccj
Error est duplex lxiiij
Examen tripliciter accipitur xlix
Ex nudo pacto in sex casib⁹ oritur actio clxxxiij
Exercitor cxcviij
Exceptiones peremptorie in septem casibus post sententias opponi possunt folio ccvij
Exceptio non numerate pecunie est talis ccvij
Exceptiões reo ⁊ nõ fideiussori ꝓpetentes ccix

F

Familia multas significationes habet xxix
Falsum xliij
Fauor libertatis in quib⁹ cõsistit lxvij
Falcidia an possit detrahi in vna re cliij
Factũ alienñ q̃q; licite promittitur cxlij
Frater fratrẽ trib⁹ casibus exheredare potest xcj
Fratres patrueles cxxiij
Frater fratri et seruus cõseruo põt stipulari cxl
Filij naturales an tm̃ succedant xx
Filius vnde dicit xxix
Fiscus vendit rẽ vel vt suã vel vt alienam lxiiij
Filius prem. vij. casib⁹ exheredare potest xcj
Filius ẽ patri agnat⁹ cxix et folio cxxvij
Fili⁹ est mri cognat⁹ cxxj
Filius sine patre obligari nequit cxliij
Fili⁹ impubes etiã cũ auctoritate patris nõ põt obligari cxliij
Fideiussor agit ãteq; soluerit in q̃ttuor casib⁹ cxlix
Fideiussor agere neq̃t cõtra reũ principalem in certis casibus cxlix
Fideiussor soluens reum liberat clxiij
Filius ⁊ seruus nõ in omnib⁹ cõueniũt cxcix
Filius olim pro noxa dabat

Tabula.

ꝛ a pñe licite occidebat ccj
Fideiusſor ꝯdiu tenet cciij
Fideiusſor vnde dicitur ccix
Forma inueſtiture cxxxvj
Forma libelli in publiciana. clxxx
Forma libelli in actionib⁹ p̄ iudicialibus clxxxvj
Fum⁹ ꝛ aer corpalia ſūt. lviij
Fullo cliij ꝛ clix
Furtū clxv
Furtū vñ dicit clxvj
Furtum qñq̄ fit ſine fraude furandi clxv
Fur manifeſtus clxvj
Furtū nō fit volēti clxvij
Furti agit cui⁹ intereſt clxviij
Furtiua condictio clxix
Flumina et iudices equipa- rantur l
Fructus ſunt duplices. lv
Fructus qua actiōe repetun- tur lv
Fructuarius ꝛ bonefidei poſ ſeſſor diuerſimode faciunt fructus ſuos lv

G

Gloria īmortalē redddit xl
Grex lv
Gradus cxxiij

H

Habēti tutorē datur tutor in ſex caſibus xxxvij
Habēti tutorem ꝙre tutor da ri nequit xxxvij
Habenti pign⁹ preſcriptio nō currit clxxxij
Hereditas q̄d ſit xxxv
Heres neceſſarius xcj
Heres mulieris ī petiōe dotꝭ non potīt p̄iuilegio mulie ris cxcij
Hipocrifarius xxxviij
Hypocenthaurus cxlj
Hoſtes xxv ꝛ xlix
Hoſtes q̄ dicunt clxxxj

I

Iconomus xxxvij
Idētitas perſonarum facit idē iudiciū cxcvj
Ignorantia p̄ſumit niſi ſcīē tia probetur xlij
Impedimētū nature fortⁱ⁹ ē ipedimēto accidētis xxiij
Impator dedicat xlvij
Impenſe neceſſarie vtiles et voluntarie liij
Impēſe ſūt triplices cxcvij
Ingenuus x
Inter tutorē et pupillū vtrū poſſit eſſe iudiciū xxxv
Inimicitia trib⁹ caſibus ex- cuſatur xlj
In vno quo cōmittitur fur- tum xlix
Inſula tria ſignificat l
Inſinuatio lxv
Inter dotē ꝛ donationē pro- pter nuptias debz eſſe eq̄li tas lxvj
Inteſtabiles perſone ſūt tre- decim lxxvij
In pupillari ſubſtitutiōe ſūt quattuor neceſſaria lxxxv
In herede tria neceſſario re- quirunt xcj
Inuētariū intra qō tp̄s debz fieri xciij
Inuētariū nō facientes in quo grauant xciij
Incerta perſona cj
In falcidia tātūmodo ꝓputa tur qō ture hereditario ca- pitur cliij
In codicillis, q̄nq̄ teſtes req̄ runtur clx
In teſtamētis quattuor ſunt neceſſaria cxj
In mutuo quattuor concur- re debēt cxxxiiij
In diē ꝛ ad diem teneri diffe- runt cxxxvij
Inter patrē et filiū p̄t obli- gatio naturalis conſiſtere cxliij
Inſtrumētū edi. quot modis petitur cxlv
Indebitū per errorē ſolutuz ſepe repeti nō p̄t clxj
Iniuria q̄liter fit clxv
Iniuria clxxiij
In actione reali quid requi- rat tā ex pte actoris q̄ ex parte rei clxxviij
Inſpicienda eſt p̄ſona acto- ris ad diſcernēdū vtr̄ actō ſit p̄toria vl̄ ciuilis clxxix
In actione publiciana q̄nq̄ ſunt neceſſaria clxxx
In actione qō metus cā du- plex fertur ſentētia cxcj
Inſtantia cauſe durat trien- nio cciij
Interdictū bonorum eſt du- plex ccx
Interdictū quorū bonorū et petitio hereditatꝭ p̄o vna ſola re p̄t ꝓpetere ccx
Interdictū vñ vi cōcernit res īmmobiles actio vi bonoꝝ raptoꝝ res mobiles ccxij
Iter lviij
Iuſticia iiij
Iuriſprudētia iiij
Iuſpublicū iiij
Iuſp̄riuatū v
Ius naturale v
Ius ciuile ſex mōis dicit v
Ius poteſtatis patrie ī ſeptē cōſiſtit xvj
Iudices ſunt tm̄ quattuor q̄ deportare poſſunt xxiiij
Ius ciuile triplicit defert tu- telam ꝛ hereditatē xxx
Iudex criminalis p̄t tutorē dare xxxiij
Iudex ſupplet defectum tu- torꝭ in duob⁹ caſib⁹. xxxv
Iudiciū mꝰtipl⁹ ſumit lxxvij
Ius q̄nq̄ dicit iniquū cxix
Ius patronatus ī multis cō- ſiſtit cxxvj
Ius patronatus multiplicit perditur cxxvj
Iuramētū triplex clxxxiiij
Iuramētū in litē clxxxvij
Iudex nō ſecūdū cōſciētiam iudicare debet cxcvj
Iudicatum ſolui tria conti- net cciij
Iudicatuz ſolui hz tres clau- ſulas cciij
Iuramētū ꝫ leges nō eſt ſer-

Tabula

uandum ccvij
Jure ciui. succedit dupl'r ccx
Jure pretorio succeditur dupliciter ccx

K

Kalēde lxxij

L

Lata culpa fere semper dolo cōparatur xliij
Lata culpa q̄d sit xliij
Lapis vñ dicit lxxij
Lata culpa cxxxvj
Lata culpa doluz representat clvij
Lapides finales surripiens ad quid punit ccxvj
Lex quid est vj
Legis duodecim tabularuz origo viij
Legis cornelie fictio lxxvij
Legatū xciij
Legata oliz quadrupliter fiebant xciij
Legatū accrescit quinq; casibus xcvij
Legatum deficit quinq; casibus xcvij
Legatū dotis valet a marito vxori factum xcviij
Legatū in gñe factum vtrum valeat c
Lex falcidia in multis casib⁹ cessat cv
Leuis culpa cxxxvj
Leuissima culpa cxxxvj
Legata indebite soluta an repeti possunt. clxj
Lex cornelia clxxiij
Legata eccl'iarū sūt priuilegiata clxxxviij
Leuis offensa tollit libertatem clxxxix
Lex agraria ccxvj
Lex fauia ō plagiarijs. ccxvij
Lex iulia de ambitu i q̄ttuor casibus locū habet. ccxvij
Lex iulia repetundarū ccxix
Lex iulia de annona ccxix
Lex iulia de residuis ccxix
Libertas q̄d est ix
Libertini x
Libertatē serui nouē modis cōsequunt xij
Liberi sunt multiplices. xxj
Liberi preteriti habent duo remedia ad impugnanduz testamentū cxxviij
Liber homo q̄nq; possidetur clxij
Libellū datū mutare non licet cxcvj
Libra auri cōtinet. lxxij. aureos ccxiij
Libell⁹ in cā est dand⁹ ccxiij
Libellus in criminalibus q̄d ptinere debz ccxvj
Locus desinit esse sacer dupliciter xlvij
Loc⁹ dicit plen⁹ / semiplen⁹ / et vacu⁹ lxiij

M

Matrimonium a triplici iure est v
Manumissio x
Matrimoniū xvj
Matrimoniū contrahere ita honestū est sicut itrare monasteriū xvij
Matertera magna xviij
Matrimoniū impedit. xiiij. modis xx
Maxima capitis diminutio so. xxx
Maritus pōt esse procurator vxoris xliij
Matrimoniū pōt valere sine scriptura ⁊ dote sed nō filij legitimari cxij
Matertera cxxiij
Matertera magna cxxiij
Mandatum clvij
Mādatū multis modis contrahit clvij
Mandatū facilius reuocat q̄ alij cōtractus clviij
Mandatum integrum q̄diu dicitur clix
Mandatarius de q̄ttuor tenetur clix
Materfamilias clxxiij
Manumittēs seruū alienū i p̄sentia principis i quintu: plū dānatur clxxxix
Macedonianū multis casibus cessat cxcix
Malefidei possessor q̄ iure tenet fruct⁹ restituere ccxv
Mendacium facit quem puniri ccxiij
Minor siue media capitis diminutio xxxj
Miles vnde dicit lxxv
Monachus ⁊ regularis canonicus liberi sunt ix
Monachus monasterio acq̄rit cxlij
Multis p̄mittit alienare res alienas lxvij
Mutuū q̄d sit lxxij
Multi sunt q̄ ex testamēto capere nō possunt c
Mutuū ex corrupto et integro cōponit cxxxiiij
Mutuū naturale et ciuile cxxxv
Mulier p̄ patrē tib⁹ agit. ccviij

N

Negociorū gestor xxxvij
Negociorum gestor aliq̄n nil repetit clx
Negociorum gestor de quo tenetur clx
Nouerca vnde dicit xix
Nō dñs a domino vendicat aliquādo liij
Nomē: cognomē: p̄nomē: ⁊ agnomē differūt cj
Noīati cōtractus qui dicuntur cliij
Nō dñs dñm vincit clv
Noticia actionuz arbitrariarum cxcj
Noxa cc
Noxia cc
Noxia et noxa differūt cc
Nō omēs accusāt de crimine suppositi part⁹ ccxvj
Nuptie xvj
Nuptie vñ dicunt xvj
Nudum pactum sex modis vestit cxxxiiij
Nulla actio p̄toria est mixta clxxix

Tabula

Nulla actio hodie dat in triplum cxc

O

Obligatio cxxxiij
Obligatio ciuilis cxxxiij
Obligatio ꝓtoria cxxxiij
Obligat⁹ an statim possit conueniri cxxxvij
Obligatio nō tollitur tempore cxxxviij
Obligatio ciuilis solutiōe tollitur clxij
Obligatio nō tollit oēs obligationes ciuiles clxiij
Obligatio tollitur .xij. modis tam ciuilis q̄ nālis clxv
Oblatū furtū clxvj
Occasione liciti illicitū nō debet cōmitti cl
Officium iudicis est triplex fo. cxciiij
Olim q̄ cadebat a syllaba cadebat a causa cxxxij
Oēs debēt scire iura xliiij
Oēs homes mūdi possunt simul heredes istitui lxxxij
Ois actio ex lege descēdens est perpetua clxxiiij
Oia interdicta sunt personalia clxxviij
Opinio viij
Opinio an veritati sit anteponēda lxxxiiij
Opas obsequiales debent libertī patronis cxxxj
Ordines dignitatū quattuor que habēt imperiū ij
Ordo scripture ex trum seruandus sit cij
Orcinus cx
Ordo scripture an sit attendēdus cxlv

P

Pater pōt esse seruus filij et econuerso xiij
Patruus magnus xviij
Pater succedit filio in aliquibus casibus xxvj
Pagan⁹ vñ dicit lxxv
Pater filiū .xiiij. casib⁹ exheredare pōt xcj
Pater et filij⁹ eadem persona finguntur xciij
Patruus cxxiij
Pater et filius censentur eadem psona cxliij
Pars debiti an possit solui clxiij
Patres ꝓ filijs ⁊ dñi ꝓ seruis vtrū teneant clxxxiij
Pauperies quid sit cc
Parricidiū q̄s personas concernit ccxvij
Pedagogus xiij
Perpetuū xxxviij
Periculū fame equipar̄ periculo vite xliiij
Per. A. ⁊. O. expense repetūtur liij
Peculiū castrense lxix
Peculiū q̄si castrēse lxix
Peto q̄ habeo quattor modis xcvj
Perduelles sūt hostes cxiij
Petitio hereditatis est ex q̄si cōtractu clxj
Peculiū clxxxiij
Petitio hereditatis ē actio preiudicialis clxxxvj
Persone alienarū rex gubernationem habentes cciiij
Per interdicta ꝓtendit de ꝓprietate ccix
Petitio hereditatis est duplex ccx
Pena legis iulie ỽi priuata et ỽi publica ccxij
Petitio hereditatis est real⁹ et personalis ccxv
Pene ordinarie et extraordinarie. ccxix
Plebiscitum vij
Preconisata scriptura facit fidem apud omnes x
Prescribi ñ pñt q̄ plura. lxiij
Preteritio matris habet ꝓ exheredatiōe cxiiij
Pretor pl⁹ punit q̄ lex. xij. tabu. clxvj
Pretexta clxxiij
Pretorie rei ꝓsecutorie sunt perpetue ccv
Pretorie penales sunt annales ccv
Precaria possessio ccxj
Pictura p̄ciosior est scriptura liiij
Philosophi a tutela excusātur xlij
Priuignus xix
Priuigna xix
Postliminiū xxv
Possidentis cōdictio est de terior q̄ petētis. liiij
Potest q̄s in perpetuū locare opas suas lix
Potest q̄s venire ꝓtra ꝓprīū factū lxvij
Pōdus lxxxiij
Posthumi habent ꝓ natis q̄ de eorū commodo agitur cxij
Posthumus cxij
Possessio ē res corpal⁹ cxj
Pollicitatio cxxxiiij
Ptās quadrupliciter accipitur clxxxj
Possessio ciuil⁹ ⁊ natural⁹ ccx
Possidere ꝓ herede accipitur q̄ q̄ ꝓ vero titulo q̄ q̄ ꝓ falso ccx
Possessio ccxj
Promulgare fo. ij
Procurator xxxvij
Prodigus lxxvij
Prognat⁹ ⁊ abnepos idē cxj
Promitto .x. aureos ānuos ⁊ singul⁹ ānis dñt cxxxvij
Promissor an statim cōuenīri possit cxlvij
Procrastiatō nocz clxxxviij
Procurator q̄ tenetur cauere cciiij
Procuratores satisdāt ñ aūt pres orphanotrophi cciiij
Procurator siue interueniat añ litē siue post tenet satisdare cciiij
Pro stupro in trib⁹ casib⁹ grauis pena imponit ccxvij
Pubertas plena dicit quattuor modis xxij
Pupillus pōt petere tutorez

Tabula

in tribus locis xxxiiij
Pupillus põt habere curatorem xxxv
Pupilli sine tutore qñcq põt in iudicio esse xxxv
Pupilli xxxv
Pupilli factũ non est fortune cõmittẽdũ xxxviij
Puplicũ vnde dicitur. xliij
Pupillus q̃liter ex mutuo tenetur cxxxv
Putator clxxj
Publiciana actio vtrũ cõpetat habẽti vtile dñiũ clxxx
Publicina dak ptra dñium ex casib9 clxxx
Plures actiões actiue psunt sed passiue nocẽt clxxxvj
Punitio surripiẽtis seruum fiscalẽ clxxxix
Publica iudicia in q̃cq casib9 transeũt in heredes ccv
Publica iudicia differũt a ciuilibus ccxvj
Plura sunt negocia q̃s vocabula cxxiij
Plus petitur quattuor modis cxcv

Q

Qualiter debitor pupillaris soluere debeat lxviij
Quattuor tpa cõsiderank vt sciak q̃d acquirat pater in bonis filij lxx
Quadripondiũ lxxxiij
Q̃ potest agi de dote cxcij
Quare alique actiones dicũtur arbitrarie cxciij
Quã possessionẽ habet intrusus et quam delectus ccxj
Querela inofficiosi an possit ad heredẽ trãsmitti cxiij
Querela inofficiosi aliq̃ pti-net bo.pos. ℨ tabu. cxxvj
Que actio dak ad interesse cxxxiiij
Que actio ꝓpetit actori q̃ reo deferẽte iurauit clxxxiiij
Questus ẽ lucrũ cxcviij
Quirin9 vñ dicit vj
Qui põt testari põt i testamẽto manumittere xiiij
Qui sentit commoduz sentiat onus cxx
Qui nõ debitũ accepit in certis casibus restituere non tenetur cxxxv
Quid veniat in actione legis aquilie clxxj
Quilibet etiã sine mãdato potest aliũ defendere cciiij
Quõ recuperank q̃ in aliena negocia expẽdunk; liij
Quo tpe exigak bonafi. in cõtractibus lxj
Qõ differk nõ auferk cx
Quo remedio puidek pri i bonis filij emãcipati cxxviij
Quo remedio dak maiorib9 restitutio clxxxj
Quod meũ est ampli9 meum fieri non potest clxxxvj
Quod iussu exercitoria ꝛc nõ sunt actiones sed actionuz adiectiones cc

R

Raptor q̃ actõe tenek clxix
Raptor et fur distiguũk clxix
Raptor qua actione cõueniatur clxxxviij
Res dicit esse in nullius bonis dupliciter xlviij
Res corporales. lvij
Res incorporales. lvij
Reus stipulãdi cxxxix
Reus promittẽdi cxxxix
Rei sacre vẽditio valet inter ignorantes cxlij
Responsiõis diuersitas vtrũ semp viciet stipulationem cxliij
Reo aliq̃ incũbit probatio cxlv
Rei vebendi et fideiussores diuersimode tenenk cxlviij
Realis actio potest in stipulationẽ deduci clxiij
Rei iuramẽtũ actore deferẽte pstitũ q̃d parit clxxxiij
Respublica et fisc9 nõ habẽt priuilegiũ ecclie in legatis sibi factis clxxxviij
Res corporales quasi possidẽtur cclx
Restituere q̃cq sumitur pro dare ccx
Rubrica aliq̃ generaliorest textu cxj
Ruptũ clxxiij

S

Sarcinator cliiij ꝛ clix
Stadiũ xlvij
Senatusconsultũ vij
Sentẽtia viij
Seruus ascripticius ꝛ censitus sunt liberi ix
Seruitus q̃d. ix
Seruus vñ dicit. ix
Seruitutes sunt in bonis nostris xlvj
Snia interlocutoria et precptũ iudicis idẽ lxviij
Seruus heres institut9 nõ acquirit domino nisi duo cõcurrant cij
Sentẽtia ferri põt cõtra defũctum criminosum. cxiij
Sentẽtia tollit obligationez ciuilem cxxxiij
Seruus ciuilit neq̃t obligari cxlviij
Seru9 ñ põt obligari clxiiij
Seruit9 altius tollẽdi ab alijs differt clxxviij
Seruiana vñ dicit clxxxij
Seruus pro nullo reputatur folio clxxxiij
Sentẽtia dicit fieri iuxta formã libelli cxciiij
Sentẽtia est in scriptis ferenda cxciiij
Seruus ordinarius cxcix
Seruus vicarius cxcix
Snia sup actiõe famosa vtrũ semp infamet ccxiij
Si res legata euincak an heres defuncti teneak xcvj
Si res obligata legek heres eam i tribus casibus luere tenetur xcvj
Siplicitas ẽ legũ amica cvij
Sine inkdictis põt agi de possessiõe ccix

Tabula.

Snīa in actiõe in rẽ lata stati mãdat executiõi in psonali post quattuor mẽses ccxv
Snīa et scõm decretũ trãsferũt dñium ccxvj
Si patronus a liberto sine venia in ius vocatus nõ veniat an puniatur libertus clxxxiiij
Si filiꝰ corrũpat qua actione agitur cxc
Scietie quadriuiales xlij
Scietie triuiales xlij
Stipẽdiaria prędia lvj
Stipulatio cxxxvj
Stipulatio an fieri possit sub cõdictione cxxxvij
Stipulari ire et stipulari iter differunt cxl
Stipulationes cões dicunt aditiones cxl
Stipulatio iudicialis cxl
Stipulatio ptoria cxlj
Stipulatio an valeat int absentes cxliiij
Stipulamur alteri tribus modis cxlvj
Stipulatio tm̃ fit p verba futuri tẽporis cxlix
Stipulor clxiiij
Stipulatio est de iure ciuili clxxxiij
Solers lj
Solẽnitas testamenti per cecum faciendi lxxvij
Sorores patrueles cxxiij
Societas clv
Societas multis modis soluitur clvj
Societas ꝺa et icidẽs clx
Sponsalitia largitas lxvj
Sponsalia inter absentes et pñtes fieri possũt cxliiij
Sportule siue salaria quibus dant et a quibus cxc
Sportule quibusdã remittũtur cxc
Sportula cxc
Substitutio vulgaris lxxxvj
Substitutio pupillarꝭ lxxxvj
Substitutio exẽplarꝭ lxxxvj
Substitutio breuiloq̃ lxxxvj
Substitutio pupillaris multipliciter finit lxxxvj

T

Tabellio ix
Talio clxxiiij
Tempus liij
Temporis diuisio liij
Tempus nõ est modus tollẽ de obligationis lx
Testamentũ lxxij
Testes debẽt rogari lxxiiij
Testari aliq̃ nolunt aliqui nõ possunt cxj
Testamẽtũ duobꝰ modis rũpitur cxj
Tempꝰ durationis realium actionum ccv
Theatrũ xlvij
Thesaurus lv
Tres sunt ordines succedendi. cxxv
Tres effectus pacti de nõ petendo ccvij
Tignũ alienũ mala fide intũ gens q̃nq̃ actionibꝰ cõueniri potest liij
Tributaria p̃dia lvj
Tripõdiũ. lxxxiij
Tutela quid sit xxvij
Tutores xxvij
Tutela triplex xxvij
Tutores dando quid inquiri debet xxxiij
Tutor ad quid datur pupillo xxviij
Tutor xxxvij
Tutores quadruplices sunt. xxxviij
Tutela ẽ munus publicũ auctoritate ꝫ nõ vtilitate xl
Tutor debet ali de bonis pupilli xlj
Tutores sũt triplices xliij
Tutor an teneat cauere ỽ rato cciiij

V

Variatio nõ ẽ pmissa cxcix
Verna cj
Verbũ semel positũ ꝓprie et improprie põt poni cv
Vestiri re et interuẽtu rei differunt cxxxiiij
Verbis habilibꝰ fit stipulatio cxxxvij
Venditio fit in scriptis et sine scriptis clj
Venditor vtrũ vltra arraruꝫ dupliciũ venditionẽ teneatur ad interesse clj
Venditor an teneatur p̃cise ad rẽ tradendã vel ad interesse clij
Vẽditiõe facta nõ ptinet ad emptorẽ piculũ rei venditę nisi nouẽ cõcurrãt cliij
Venditio rerũ degustabiliũ cliij
Venalis snīa est nulla ccvij
Villa duo significat xlvj
Via lviij
Vis inquietatiua ccxj
Victꝰ victori nõ semp debet i expensis condẽnari ccxiij
Vtile p̃ iutile ñ viciat cxliij
Vti possidetis et vtrobi differunt ccx
Voluntas presumpta reuocat legata ciij
Vtrobi vñ dicitur ccxj
Vxor nõ est in potestate mariti cxix
Vsusfructus formalis. lix
Vsusfructꝰ casualis lix
Vsusfructus lix
Vsucapio qñ habet locũ pro herede lxij
Vsucape nõ possũ qꝺ meum est lxiij
Vsusfructus vtrũ sit pars dominij xcvij
Vtrũ vitiũ comitet successorem lxij
Vtrũ vulgo quesitus succedat de iure nouo cxxj
Vtrũ possessori ꝓpetat actio clxxix
Vtrũ p solã citationẽ ꝓpetuetur actio clxxxv
Vtrũ mulier in petitiõe dotis preferat omibus creditoribus cxcij

¶ Rubrice oēs p alphabetū posite et ad loca sua p ordinē remisse.

Adoptionibus xxj
Attiliano tutore xxxiij
Auctoritate tutorū xxxiij
Ademptiōe legator cij
Assignatiōe libertor cxxvij
Acquisitione per arrogationem cxxx
Actionibus clxxvj
Bonorū possessione cxviij
Capitis diminutiōe xxx
Curatoribus xxxvj
Codicillis cx
Donationib⁹ lxiiij
Duob⁹ reis stipulādi cxxxix
Diuisiōe stipulationum cxl
Excusatione tutorū vel curatorū xl
Exheredatōe liberor lxxvij
Eo cui libertatis causa bona adijciuntur cxxxj
Emptiōe ⁊ vēditiōe clj
Exceptionibus ccvj
Fiduciaria tutela xxxij
Fideicōmissarijs hereditatibus cv
Fideiussoribus cxlvij
Gradib⁹ cognationū cxxij
His q̄ sui vl alieni iur⁹ sūt xv
Heredib⁹ instituēdis lxxx
Heredū q̄litate ⁊ dria xcj
Hereditatib⁹ que ab intestato deferuntur cxj
His p q̄s agere possum⁹ cclj
Justicia et iure iiij
Jure nāli gentiū ⁊ ciuili v
Jure personarū ix
Jngenuis x
Jnofficioso testamēto xc
Jnutilib⁹ stipulatiōib⁹ cxlj
Jniurijs clxxiij
Jnterdictis ccix
Libertinis x
Lege fusia canina tollenda folio xiiij
Legitima agnatorum tutela xxix
Legitia p̄fonor tutela xxxj
Legitia parētū tutela xxxij
Legatis xciiij
Lege falcidia ciiij
Legitima agnatorū successione cxvj
Litterarū obligatione cxlix
Locatiōe ⁊ p̄ductiōe cliij
Lege aquilia clxx
Militari testamēto lxxv
Mandato clvij
Ruptijs xvij
Noxalib⁹ actionibus cc
Obligationibus cxxxiij
Obligatiōe ex p̄sensu cl
Obligationib⁹ q̄ ex quasi cōtractu nascunt clx
Obligationib⁹ que ex delicto nascuntur clxv
Obligationib⁹ q̄ ex quasi delicto nascuntur clxxv
Officio iudicis ccxiiij
Patria potestate xvi
Per quas p̄sonas vobis acq̄ritur lxix
Pupillari substitutiōe lxxxv
Per quas perso. no. obliga. acquirit clxij
Perpetuis ⁊ tp̄alibus actionibus ccv
Pena temere litigātiū ccxiij
Publicis iudicijs ccxvj
Quibus ex causis manumittere nō licet xij
Quib⁹ modis ius patrie potestatis soluit xxiiij
Qui testamento tutores dari possunt xxviij
Quib⁹ mōis tutela finit. xxxv
Quib⁹ alienare lz vl nō. lxvij.
Quib⁹ nō est p̄missum facere testamētū lxxvj
Quibus modis testamētū infirmatur lxxxviij
Quib⁹ modis re cōtrahit obligatio cxxxiiij
Quibus modis tollitur obligatio clxij
Qō cū eo qui in aliena potestate ē negociū gestuz esse dicitur cxcvij
Rex diuisione xlv
Rebus corporalibus et īcorporalibus lvij
Replicationib⁹ ccvij
Satisdatione tutorū vel curatorū xxxviij
Suspectis tutoribus vel curatoribus xlij
Seruitutib⁹ rusticorum p̄diorum lvij
Singulis rebus p fideicōmissum relictis cix
Senatusconsulto terculiano cxix
Senatusconsulto orficiano fo. cxxj
Successiōe cognator cxxj
Seruli cognatiōe cxxiiij
Successiōe libertor cxxv
Successiōib⁹ sublatj cxxxij
Stipulatiōe seruor cxxxix
Societate clv
Si quadrupes pauperiē fecisse dicatur ccj
Satisdationibus ccij
Tutelis xxvij
Testamētis ordinādis lxxij
Usufructu lix
Usu et habitatiōe lxj
Usucapionibus et lōgi temporis p̄scriptiōib⁹ lxj
Vulgari substitutiōe lxxxiiij
Verborum obligationibus fo. cxxxvj
Vi bonorū raptorū clxix

~~Dextro M. Cornelio Blok~~

Pertinet ad regulares ī Traiecto

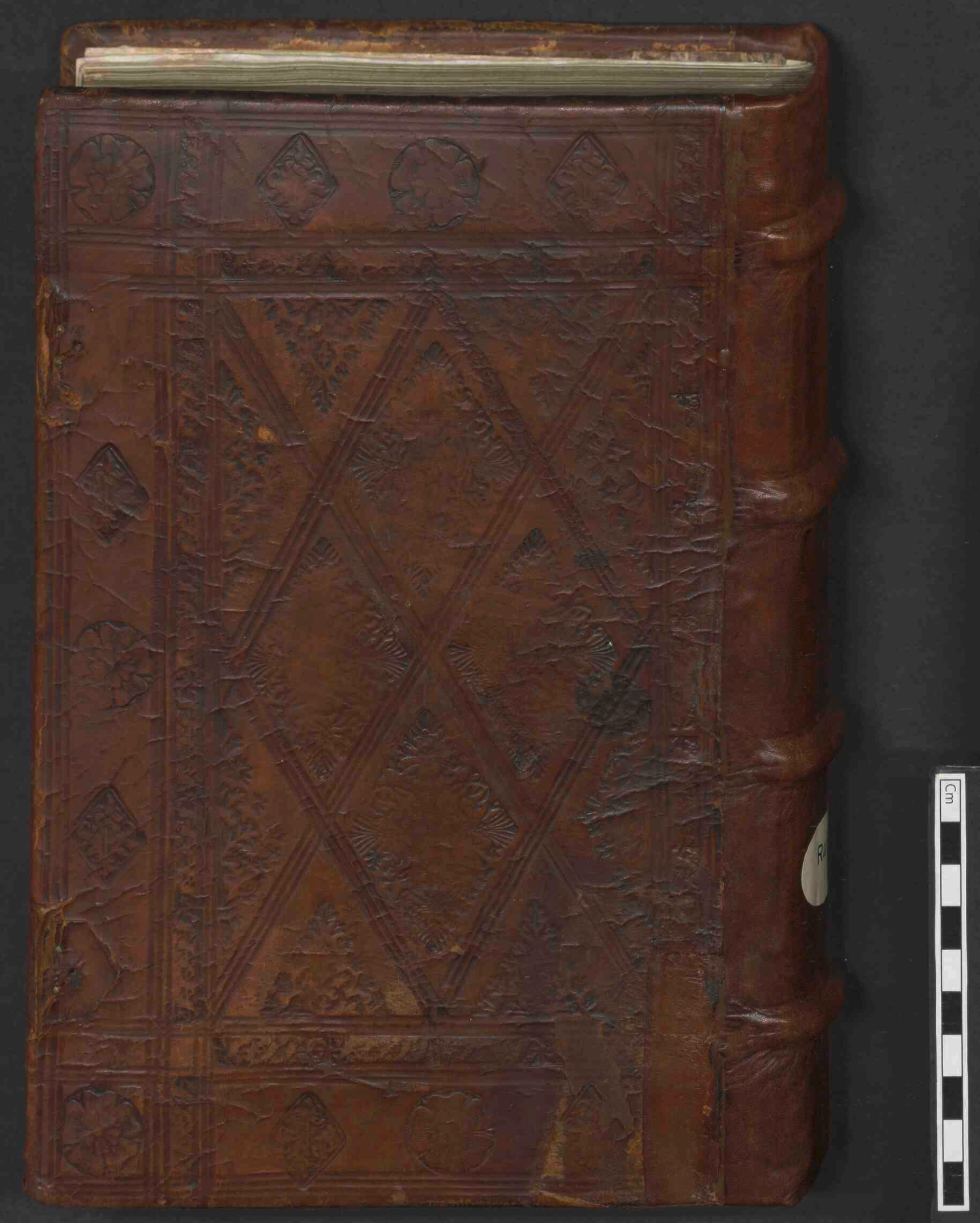

colorchecker DIGITAL SG
DCSG - UBU # MX - 7181
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
A
B
C
D
E
F
G
H
I
J
K
L
M
N
x-rite
mm
0
1
2
3
4
5
6